

DE ECCLESIA CHRISTI

ANTONIUS STRAUB S. J.,

THEOLOGIAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR, THEOLOGIAE IN
C. R. UNIVERSITATE OENIPONTANA PROFESSOR.

VOLUMEN II.

School *of Divinity Library*
Missouri 63108

ARCA SEim'ARII,
Prov, Mû. S. J.

OENIPONTE.

TYPIS ET SUMPTIBUS FELICIANI RAUCH (L. PUSTET).

1912.

Index partium,
quae volumine hoc altero continentur.

imprimi potest

Viennae die 27. Januarii 1912.

Joannes Bapt. Wimmer
Praep. Provinciae Austriae Societatis Jesu.

Imprimi permittitur.

Brixinae die 16. Februarii 1912.

Dr. Friedle
Vic. gen.

Pagina

Caput IV.
Indoles potestatis ecclesiasticae universe consideratur.

Thesis XIX. Potestas jurisdictionis quidem ecclesiasticae divino jure talis est, ut vi ejus sacri praesides fidelium conscientiam legibus et judiciis libus sentiis quibuslibet ad finem ecclesiae conducentibus ligare, easdemque poenis non solum spiritualibus, sed etiam temporalibus communire valeant	1
Thesis XX. Potestas docendi propria ecclesiae respectu hominum subditorum ad gubernandi potestatem jam descriptam revocatur. Unde potestas ecclesiastica universa in ordinis et jurisdictionis potestatem merito dividitur. Attamen cum jurisdictio ea, quae ad disciplinam pertinet, a magisterio distinguatur, forma loquendi liberiore partitio potestatis ecclesiasticae trimembris illa in potestatem magisterii, sacerdotii, regiminis adhiberi pro re potest	19
Sdiolioil I. De ecclesiae potestate in actus interiores.....	35
Scholioil II. De potestate designandi extraordinarii ministri confirmationis vel consecratoris olei infirmorum	49
Scholion III. De modo potestatis ecclesiae circa sacramenta - - - -	62
Thesis XXI. Potestas pontificis romani cum sit jus regendi sub Christo et pro Christo ipso solo invisibili vicarium fideles tam seorsum singulos quoslibet quam simul omnes, potestas universalis, suprema et independens, ordinaria, immediata, episcopalis, plena praedicanda est - - -	87
Thesis XXII. Plenitudo potestatis ad pontificem romanum etiam nomine co pertinet, quod jurisdictio episcoporum ceterorum proindeque jurisdictio omnis alia in ecclesia vicens ab illo ipso velut fonte communicatur	122
Corollarium. De jurisdictione universali quadam episcopis a Deo ipso secundum aliquos data	157
Scholion. De origine jurisdictionis confessarii pontificis supremi , r .	161

	Pagina
Thesis XXIII. Penes solum pontificem romanuin est potestas convocandi concilia oecumenica, ipsis cum auctoritate jurisdictionis praesidendi, eaqne per approbationem, quae conterat decretis vim pro ecclesia uni-versa, confirmandi	1(>4

Caput V.

De magisterio infallibili ecclesiae proprie dicitur.

Thesis XXIV. Doctores ecclesiae authentici conjuncti, assistente Spiritu veritatis, infallibiles sunt, cum peremptorie loquuntur, imprimis quidem in proponendis veritatibus salutaribus quibuscumque a Deo per apo-stolos revelatis.....	187
Scholion. De potestate magisterii ecclesiae circa ipsam scripturam sacram	214
Thesis XXV. Praeterea potestas docendi infallibilis magisterii sacri exten-ditur ad illa omnia divinitus non revelata, quibus negatis depositum ipsius revelationis per apostolos factae integrum, ut par est, custodiri jam non posset.....	251
Corollarium I. De ecclesiae disciplina congruente indoli extremae unc-tionis	283
Corollarium II. De venia criminum aliquot ex ecclesiae more non ne-gata	326
Corollarium III. De ecclesiae jure prohibendi libros noxios.....	337
Corollarium IV. De assensu debito ecclesiae docenti vario.....	339
Thesis XXVI. Pontifex romanus etiam solus, cum loquitur ex cathedra definiens, infallibilitate ea pollet, qua ecclesia in doctrina de fide moribusve definienda a Domino ornata esse noscitur.....	348
Scholion I. De opportunitate infallibilitatis pontificis romani definitae .	395
Scholion II. De momento syllabi Pii IX, documentorum Leonis XIII, sententiae Pii X circa modernismum.....	396
Thesis XXVII. Quae ex historia, ex effatis Patrum, ex analogia ipsa fidei contra infallibile pontificis romani magisterium proferuntur, aut falsa sunt aut nihil probant.....	403

Caput VI.

Ecclesia cum societatibus aliis comparatur.

Thesis XXVIII. Ecclesia Christi est societas perfecta atque societate omni alia superior.....	484
Corollarium I. De potestate ecclesiae independence in communicatione cum subditis, non obnoxia placito regio neque appellationi ab abusu .	514
Corollarium II. De jure ecclesiae in scholas, praesertim ad ministros sacros excolendos.....	g jy
Corollarium III. De jure ecclesiae ad instituta religiosa.....	519

	Fagina
Corollarium IV. De jure ecclesiae ad bona temporalia.....	519.....
Scholion. De vi concordatorum.....	523
Thesis XXIX. primatu pontificis romani jus immunitatis perfectae personalis a jurisdictione qualibet civili comprehenditur; cujus juris usus ut ad ecclesiae statum bonum postulatur, ita satis huic fini aptus per soluin civilem principatum eidem pontifici gerendum obtinetur . . . ,	538
Corollarium I. De necessitate principatus civilis pontificii infallibiliter definita	551
Corollarium If. De principatu civili pontificio nec licite nec valide dimittendo	553
Scholion. De potestatis civilis universae origine, forma, amissione . . ,	557

Caput VII.

De ecclesiae, quae dicuntur, proprietatibus visibilitatis, unitatis cum quaestione cognata de membris, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis.

Thesis XXX. Ecclesia Christi est visibilis tum essentialiter, ut est societas, tum necessario, ut est ecclesia Christi vera.....	589
Thesis XXXI. Ecclesia Christi jure divino per ministerium insitum una est unitate sociali, fidei, sacrorum ; unde eadem unica est.....	602
Thesis XXXII. Membra ecclesiae qualiacinque non sunt actu omnes solive praedestinati. Neque peccatores generatim dignitate membri ecclesiae quamvis praecipui divinitus excluduntur	625
Thesis XXXIII. Homines saltem publice haeretici, schismatici, excommunicat!, catechumeni extra ecclesiae corpus simpliciter constituti sunt . .	649
Thesis XXXIV. Haeretici occulti de numero membrorum ecclesiae minime eximendi sunt	678
Corollarium I. De membris ecclesiae habendis schismaticis occultis, excommunicatis toleratis, hominibus baptismi clam nullius in ecclesia viventibus	689
Corollarium II. Homines ecclesia extorres, ei subjecti, ejus membra conspectu uno exhibentur	698
Thesis XXXV. Ecclesia est sancta ex instituto suo, ex sanctitate membrorum plurimorum propria, multorum etiam eximia, ex miraculorum charismatibus; quae omnis sanctitas cum auctoritate posita a Christo nexu individuo jungitur	700
Thesis XXXVI. Ecclesia catholicitate tum potentiae tum facti est catholica idque vi sola ministerii divinitus instituti	741
Thesis XXXVII. Ecclesia ratione ipsius potestatis administrantis est profictenda apostolica	781
Corollarium. Veritate una apostolicitatis ecclesiae errores varii oppositi excluduntur	802

Caput Vin.

De ecclesia vera per notas discernenda.

Thesis XXXVIII. Ecclesia vera Christi a secla quavis christianae nomen immerito usurpante per notas quasdam discerni certo potest. Porro veritas doctrinae et recta administratio sacramentoium nolae idoneae non sunt. Neque magis nota est consensus Patrum ac decreta priorum septem conciliorum oecumenicorum immutate conservata. At nota prima quidem et per se sufficiens ecclesiae est communio cum successore Petri. Qua seposita unitatem, sanctitatem, catholicitatem, apostolicitatem pro notis ita accipere oportet, ut unaquaeque vim notae necessariae in se habeat, insuper sive omnes sive sola sanctitas vel catholicitas nota etiam sufficiens exsistat	822
Thesis XXXIX. Sola ecclesia illa, quae romana catholica nominatur, est ecclesia vera Jesu Christi.....	854

Conclusio

fit definitione ecclesiae reali.

Thesis XL. Realis definitio ecclesiae apta haec colligitur: Ecclesia est societas, in qua sola homines, potentia quidem omnes, conjuncti professione fidei Christianae et communione sacrorum a Christo institutorum sub regimine infallibili vicarii summi pro Christo, pontificis romani, et episcoporum ei adhaerentium ad sanctitatem vel salutem aeternam supernaturalem ideoque gloriam Dei tendunt.....	910
Corrigenda ot addenda io volumine utroque	912

Caput IV.

Indoles potestatis ecclesiasticae universe consideratur.

Thesis **XIV.** *Potestas jurisdictionis quidem ecclesiasticae divino jure talis est, ut vi ejus sacri praesides fidelium conscientiam legibus et judicialibus sententiis quibuslibet ad finem ecclesiae conducentibus ligare, easdemque poenis non solum spiritualibus, sed etiam temporalibus communire valeant.* 613

Declaratio. Commonstrata existentia perenni hierarchiae in hoc capite nataram, nominatim hierarchiae jurisdictionis, diligentius explanabimus, infallibilitati quidem pro momento proprio caput sequens reservantes. Thesi praesenti adversantur Marsilius Patavinus, AVicleff, Hus, Lutherus cum protestantibus, de Dominis, regalistae gallicani, synodus pistoriensis, Nuytz, quatenus negant ecclesiae potestatem ferendi leges vel urgendi legum observantiam inflictis poenis, praesertim temporalibus, vel saltem non nisi ex principum saecularium concessione hanc facultatem repetunt (videsis errores varios expositos apud *L* 7, 599—611).

Doctrina ecclesiae colligitur ex propositione 5 Marsilii 614 Patavini damnata a Joanne XXII (*D* 427), ex damnatis articulis 14. 15. 17—19 Joannis Hus (*D* 535. 536. 538—540), ex articulis 31—33, de quibus errorum Wicleff et Hus suspecti interrogandi erant (*Z?* 575—577), ex damnato errore 27. 29 Lutheri (*Z*) 651. 653), ex concilii tridentini s. VII. cn. 8 de baptismo (*Z?* 745), ex proscripta propositione 4. 5. pistoriensi (*Z?* 1367. 1368), ex notatis erroribus 20. 24. 31 in syllabo Pii IX (*Z*) 1568. 1572. 1579), ex encyclica ejusdem Pii „Quanta cura* (*Z*) 1545—1547).

o Potestas imprimis legifera ecclesiae cernitur in potestate ligandi et solvendi,

615 Itaque asserimus ecclesiae, i. e., praesidibus ecclesiae jurisdictionem ex suprema voluntate Christi ipsius emanantem, quae sit potestas pro tunc ecclesiae amplissima legifera, judicialis, coercitiva, ut vocatur, vel coactiva; eandemque jurisdictionem pro triplici hac sua functione affirmamus esse talem, qua subditi, h. e., homines baptizati ad datas leges vel sententias judiciales observandas, ad poenas decretas subeundas etiam inviti vel independenter a consensu suo, in conscientia vel coram Deo obligentur, ita quidem, ut reniti sit illicitum. Porro facultatem coercendi insitam ecclesiae non ad infligendas poenas tantum spirituales seu ad privationem bonorum spiritualium restringimus, verum ad poenas etiam temporales seu corporales, positas videlicet in privatione bonorum exteriorum vel sensibilibus, extendimus. Et quidem agemus de potestate primum ferendi leges, deinde judicandi, tum puniendi poenis saltem spiritualibus, postremo irrogandi poenas temporales. Has autem partes thesis omnes, cum ipsa ultima, censemus jam ad fidei dogmata pertinere.

Demonstratio p. I. 1. Contulit (ex capite I et III tractatus hujus) Christus ipse s. Petro et, servata proportionem, reliquis apostolis, pro se et successoribus perpetuis, potestatem in regno ecclesiae latissime patentem ligandi et solvendi, cujus potestatis actus rati a Deo haberentur; resume illud *Mat* 16, 19: „Et quodeumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis: et quodeumque solveris super terram, erit solutum et in caelis“, atque illud *Mat* 18, 18: „Amen, dico vobis: Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo/ Atqui potestas ita ampla ligandi in ecclesia et solvendi est potestas jurisdictionis plenae seu regia, exercenda per injectum vel sublatum vinculum morale, imprimis legum vel ordinationum moderantium fideles in agendo quarumcumque, quae utiles vel noxae pro fine ecclesiae fideliumque esse possint (cf. n. 100—101); potestas vero, cujus actus ratos habet ipse Deus, est potestas efficax, i. e., obligationem in conscientia inducens. Ergo divino jure convenit praesidibus ecclesiae potestas obstringendi conscientiam fidelium legibus ad finem ecclesiae conducentibus quibuslibet.

Ampla potestas legifera in potestate pascendi, petrae, clavium, ex praxi apostolica. 3

Pro qua amplitudine antistites ecclesiae possunt ferre leges 617 primum sane de rebus sacris omnibus, sive sacrae sunt in se, ut praedicatio, cultus Dei, sacramenta, sive quod, quamvis ex se profanae, ut aedificia vel res temporales variae, ad finem ecclesiae, positum in sanctitate et salute sempiterna, promovendum destinantur et ita jam ut media propius vel remotius cum fine ecclesiae spirituali conectuntur; finem enim talem in ecclesia non puri spiritus, sed homines appetere debent, qui pro indole sua etiam bonis temporalibus, cultui divino vel sanctificationi propriae inservientibus, juvandi sunt. Proinde et de rebus omnibus mixtis, videlicet cum rebus temporalibus, praepositi ecclesiae possunt rite statuere, ex qua quidem parte illae quoquo modo sacrae sunt; quo referunt e. c. generatim scholas vel matrimonium, quod et in se ut contractus sacer cum effectibus congruentibus et secundum effectus temporales considerari potest. Denique decernere possunt praefecti ecclesiae de ipsis rebus temporalibus ad ambitum vel forum aliud pertinentibus, utique jam solum indirecte vel per accidens, i. e., quotiens et quatenus ex adjunctis temporis ratio finis supernaturalis, ut peccati excludendi vel boni spiritualis obtinendi, ecclesiae interventum postulat (cf. th. XXVIII. p. II).

2. Argumentum prorsus simile ad explanandam veram 618 indolem jurisdictionis ecclesiasticae, nempe continentis legiferam potestatem, repetitur ex potestate pascendi seu regendi pro bono ecclesiae divinitus instituta (de qua videas n. 160 ss), atque ex analyst dignitatis petrae vel clavigeri b. Petro ejusque successoribus collatae (revise n. 86—88. 98. 99. 101—104).

3. Quae sit habenda vis et ratio auctoritatis ecclesiasticae 619 a Domino constitutae, ex praxi, certe verbis Domini consentanea, apostolorum vel successionis apostolicae colligitur. Atqui tam apostoli quam eorundem successores potestate vere legifera sunt usi.

Minor liquet a.5 quod attinet ad ipsos apostolos, ex *Act* 15, 28. 29, ubi apostoli ad gentiles conversos, quibus erat consuetudo cum judaeis, scribunt: „Visum est enim Spiritui sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam haec necessaria: Ut abstinere vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione, a quibus custodientes vos, bene agetis/ Nimirum pro potestate a

Deo sibi facta apostoli imponunt onus seu rem ad bene agendum necessariam, i. e., veri nominis legem (cf. v. 10): quae actio non fuit mera declaratio legis cujuspian divinae etiam tum exstantis, sed lex nova tunc per apostolos ipsos condita est saltem illa de immolatis (cf. *1 Cor* 10, 25) et sanguine et suffocato; sin aliter, etiamnum ut divina lex eadem vigeret: cf. *Aci* 16, 4. Ita et s. Paulus *1 Cor* 11, 2: „Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis, et sicut tradidi vobis, praecepta mea tenetis”; deinde jubet viros aperto capite, mulieres velato capite orare, esurientes domi, non in conventu ecclesiae manducare, atque addit v. 34: ^Cetera autem, cum venero, disponam (*διατάζομαι*).” Ad haec attende legem de episcopo non bigamo nec neophyto, de diaconis non bigamis propositam *1 Tini* 3, 2. 6. 12. Cf. *1 Cor* 7, 6. 10.

620 b. Apostoli episcopos a se constitutos imperium consimile exercere in ecclesiam jusserunt vel fidelibus, ut praepositis sacris oboedirent, inculcarunt; quo spectat *1 Tini* 4, 11 ss: „Praecipe hoc, et doce. Nemo adolescendam tuam contemnat . . Dum venio, attende lectioni, exhortationi et doctrinae. Noli negligere gratiam, quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii . . Attende tibi et doctrinae: insta in illis. Hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt; *1 Tini* 6, 13. 14. 20; *2 Tini* 1, 6. 8. 13. 14; *Til* 1, 5. 6: „Hujus rei gratia reliqui te Cretae, ut ea, quae desunt, corrigas (*7r« το λείποντα Ιπτι-διο & ωσΓ*)), et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui (*duTct^fhojj'*) tibi. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir . . *Heb* 13, 17: „Obedite praepositis vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri-l. Nec sane minus ecclesiam temporis sequentis leges proprie dictas ferre esse solitam, satis superque ex ipsis actis et canonibus conciliorum sive universalium sive particularium perspicitur.

621 4. Accedunt, quae supra jam protulimus, documenta *Clementis romani* (n. 490\), *Ignatii* (n. 432), *Polycarpi* (ib.), *Irenaei* (n. 434), *Cypriani* (n. 418), *Hieronimi* (ib.), *Bonifatii VIII* (n. 550), *Clementis VI* (n. 556).

622 5. Demum ecclesia probatur instituta esse a Christo societas perfecta. Atqui societas perfecta sine potestate legifera

non potest esse. Etenim carere nequit ea potestate, qua eligantur omnibusque modo obligatorio adhibenda proponantur media ad consequendum finem, quia secus nulla conspiratio exsisteret; atqui potestas talis est legifera.

Demonstratio p. H. 1. Ex potestate (n. 616 618) jam descripta valent divinitus praepositi ecclesiae, fine salutis id suadente, vel inicere vel tollere pro adjunctis conscientiae fidelium quodvis vinculum morale. Atqui vincula ejusmodi sane etiam sententiae judiciales obligantes in ipso foro exteriori esse possunt.

2. Ad hoc expende verba Christi *Mat* 18, 15 — 17: „Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, Quodsi non audierit eos, dic ecclesiae: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.“ Denuntiatio, quae hic tandem facienda praecipitur, non potest finem alium habere nisi ferendam sententiam judicalem; qua quidem seposita saepe etiam injuste quispiam ut ethnicus et publicanus vel ut exclusus ab ecclesia tractaretur. Atqui eo ipso supponitur potestas judiciaria ecclesiae impertita. Immo et expressius ista indicatur, quod Dominus potestatem ligandi et solvendi promittit continuo apostolis ut eam, vi cujus de causa fratris ad se delata ipsi decidere possint, dicens v. 18: „Amen, dico vobis: Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo/

3. Veritas eadem ex apostolica sive agendi ratione sive et doctrina confirmatur. Ita *Act* 5, 1 ss s. Petrus peccatum Ananiae et Saphirae ut iudex ipse damnat, simul huic vindictam Dei instar prophetae annuntiando; ita s. Paulus urget *1 Cor* 4, 18 ss et 5, 1 ss de corinthio incesto potestatem sacram judiciariam veram, quae referatur solum ad homines cum ecclesia quadantenus conexos, unde etiam addit 5, 12. 13: „Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis? nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum (rdr îrorrodr) ex vobis ipsis“; idemque apostolus monet *1 Tim* 5, 19: „Adversus presbyterum

accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus/ Consonam fuisse perpetuam ecclesiae praxim in tribunalibus fori etiam externi erigendis, non est, quod longius demonstretur; recale exempla antiquitatis superius allata (n. 497- 502).

626 4. Praeterea potestas magistratus sacri judiciaria locis multis traditionis vel supponitur vel diserte enuntiatur; revisantur testimonia *Polycarpi* (n. 432), *Cypriani* (n. 418), *Ililarii* (n. 103), *Ambrosii* (n. 506). *Joannis hieros.* (ib.), *Augustini* (n. 502), *Leonis II.* (n. 124), *monachorum secundae Syriae* (n. 506), *Possessoris* (ib.), *Maximi martyris* (n. 102), *Bedae* (n. 92), *Petri Damiani* (n. 102), confessionis fidei oblatae in *concilio lugdunensi II* (n. 494), *Clementis VI* (n. 556).

627 5. Ex parte thesis praecedente inest ecclesiae potestas legifera. Atqui potestas judicialis aut in legifera includitur aut certe nexu necessario cum ipsa jungitur. Namque potestas judicialis versatur in definiendo vero sensu legum tum absolute tum in comparatione ad individuas sociorum actiones, utrum scilicet legibus rite intellectis hae sint conformes an diffformes; atqui quo pacto potestas legifera requiritur, eodem etiam potestas iudicii illius obligantis proferendi postulatur, quoniam sine ipsa deficeret in concreto applicatio debita et conspirans mediorum, quae sunt per leges determinata, proindeque potestas legifera scopum proprium non attingeret. Ergo potestas judicialis ecclesiae aequae inest ac legifera potestas et est aequae late patens.

628 Demonstratio p. III. 1. Habent praefecti sacri ex verbis Domini potestatem fideles in conscientia obligandi quocumque vinculo morali ad finem ecclesiae conducente. Atqui etiam statuta obligatione subeundae poenae salutaris pro violatis legibus sententiisque judicialibus vinculum morale inditur, quod in ecclesiae finem conferat, impetrando, sive ut homines rei ipsi resipiscendo et satisfaciendo emendentur (cf. *i Cor* 5, 5; *2 Cor* 2, 6—8), sive ut alii ab eorum contagione defendantur (cf. *1 Cor* 5, 6. 13) et ab imitatione deterreantur (cf. *1 Tim* 5, 20).

629 2. Et revera, *Mat* 18, 17 tribuitur ecclesiae facultas gerendi se adversus contumaces, sicuti in ethnicos seu publicanos. Atqui potestas talis est privandi illos bonorum saltem spiritualium communione, seu excommunicandi.

3. Accedit argumentum ex apostolica docendi agendique 630
ratione, qualis exprimitur *1 Cor* 4, 18. 19. 21: „Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit; et cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt, sed virtutem . . . Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in caritate, et spiritu mansuetudinis?u; et *1 Cor* 5, 3—5: „Egô quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam iudicavi ut praesens eum, qui sic operatus est: In nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini nostri Jesu, tradere huiusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi“. Eodem pertinet illud *2 Cor* 10, 3—8: „In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes Omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam (ἰζὸ'ἰζ!)σ«< πᾶσαν ναοὺς/οἰ)"), cum impleta fuerit vestra obedientia. Quae secundum faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se, quia, sicut ipse Christi est, ita et nos. Nam, et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in aedificationem, et non in destructionem vestram, non erubescam.“ Quo loco ultimo asseritur potestas destruendi ita, ut ipsa non ad destruendos homines vel id, quod bonum est, nec per se, sed potius ad destruenda impedimenta vel corruptionem vel per accidens seu pro casu inoboedientiae exhibeatur tradita divinitus et exercenda; cuius textus vim *Chrysostomus* sic explanat (in *2 Cor* hom. 22. η. 1; *M* 61, 548): „Ad hoc potentiam accepimus, ut aedificemus. Quod si quis obluctetur ac dimicet, atque insanabilis sit, altera quoque facultate utemur, eum diruentes ac prosternentes.u Praeterea apostolus minatur *2 Cor* 13, 2. 3. 10: „Praedixi, et praedico, ut praesens, et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? . . . Ideo haec absens scribo, ut non praesens durius agam secundum potestatem,

s Potestas infligendi poenas saltem spirituales ex disciplina vel traditione sacra.

quam Dominus dedit mihi in aedificationem, et non in destructionem.“ Accedit *1 Tim* 1, 18—20: „Hoc praeceptum commendo tibi, fili Timothee, secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt; ex quibus est Hymenaeus et Alexander, quos tradidi satanae, ut discant non blasphemare/ Sed et discipulum apostolus hortatur *1 Tim* 5, 20: „Peccantes coram omnibus argue, ut et ceteri timorem habeant⁴; *2 Tim* 4, 2: *Tit* 1, 7 ss: „Oportet . . episcopum sine crimine esse . . amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes . . quos oportet redargui . . Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malae bestiae, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, ut sani sint in fide⁴; *Tit* 2, 15: „Haec loquere et exhortare, et argue cum omni imperio. Nemo te contemnat⁴; *Tit* 3, 10: ^Haereticum hominem post unam et secundam correctionem evita.⁴ Porro etiam notum est, quaenam ecclesiae praxis in poenis spiritualibus, ut censuris, depositione, degradatione, infligendis semper fuerit; relegantur, quae supra sunt allata de *concilio nicaeno I* (n. 434), de *canonibus „apostolicis* (n. 4471, de *concilio constantinop. I*^(ib.), exempla antiquitatis alia (n. 496. 499—502), ubi interdum usus potestatis, nunquam potestas ipsa sacra irrogandi poenas impugnatur.

G31 4. Insuper jam legimus in *doctrina duodecim apostolorum* (n. 15; *F* 12, 35): „Si quis adversus alium deliquerit, nemo loquatur cum eo, neque apud vos audiat, donec paenitentiam egerit.⁴ — Ita et *Tertullianus* (apologet, c. 39; *Al* 1, 469 s): „Fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam praeceptorum nihilominus in compulsionibus densamus; ibidem etiam exhortationes, castigationes et censura divina. Nam et iudicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri iudicii praedictum est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et conventus et omnis sancti commercii relegatur. Praesident probati quique seniores, honorem istum non pretio sed testimonio adepti; neque enim pretio ulla res Dei constat.⁴ —

1 Otestas puniendi ex trad, et rat, theol.; eadem est ligandi poenis ipsis temporalibus. 9

Eandem puniendi potestatem insitam ecclesiae audivimus pridem memoratam a *Clemente romano* (n. 372), *Cypriano* (n. 418), auctore tractatus *adversus aleatores* (n. 488), *Basilio AT* (n. 505), *Ambrosio* (n. 506), *Iosimo* (n. 507), *Leone AT*. (n. 380), *monachis secundae Syriae* (n. 506). — Recens vero *Leo XIII* potestatem, de qua agimus, una cum legifera et judiciali potestate hisce effert (encycl. «Immortale Dei⁴; *I*) 1705): „Re vera Jesus Christus apostolis suis libera mandata dedit in sacra, adjuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum gemina, quae hinc consequitur, iudicandi puniendique potestate.¹¹ Et iterum (encycl. de unitate ecclesiae, 29. jun. 1896): „Ligandi solvendique translata locutio jus ferendarum legum, item iudicandi vindicandique designat potestatem. Quae quidem potestas tantae amplitudinis virtutisque dicitur fore, ut quaelibet decreta ejus rata sit habiturus Deus. Itaque summa est planeque sui juris, quippe quae nullam habet in terris superiorem gradu, ecclesiamque totam et quae sunt ecclesiae commissa, universa complectitur⁴

5. Ex parte I et II hujus thesisi inest ecclesiae divino 632 jure potestas amplissima legifera et judicialis. Atqui hac utraque exigitur potestas aequae amplae coercionis seu illa, nequam valeat ecclesia, sanctionem poenae ad leges et sententias suas quasvis apponendo, subjectos renuentes cogere ad media praescripta capessenda, vel eos, qui ab usu mediorum alios impediunt, cohibere; ratio est, quod aliter legifera et iudiciaria potestas non foret satis efficax (cf. *decretal.* l. 1. t. 29. c. 28); unde potestas etiam coercendi in qualibet perfecta societate reperitur. Ergo potestas ipsa puniendi, poenis saltem spiritualibus, ecclesiae est divino jure propria.

Demonstratio p. IV. 1. Potestas ligandi efficaciter etiam 633 invitos ecclesiae est a Domino data universalis. Atqui potestas universalis comprehendit facultatem communiendi leges sententiasque ut generatim poenis obligantibus, sic speciatim poenis temporalibus seu corporalibus.

2. Et profecto unica ratio exceptionis foret, quod poenae 634 temporales in bonis corporis, libertatis, fortunae minuendis ad finem ecclesiae spirituales non conducerent. Atqui ratio haec est prorsus vana. Primum enim qualitas mediorum licet obiective per finem consequendum determinetur, subjective tamen

10 Poenae ipsae corporales ad finem ecclesiae conducunt; id agnoscit Augustinus.

ab indole agentis pendet, cum media vel sint ipsi actus vel sint saltem res, circa quas versantur actus; atqui agentes, de quibus modo loquimur, sunt homines, non puri spiritus, neque, quasi ex his componatur, ita est ecclesia societas spiritualis; unde intentio quidem in usu mediorum spiritualis esse debet, non ipsum medium quodlibet. Deinde autem poenae corporales ad finem spirituales conferre multum possunt, et aliquando, si de hominibus irretitis bonis sensibilibus, torpentibus, contumacibus agatur, conferre possunt etiam plus quam poenae spirituales. Et certe quidem utiles illae sunt ad societatem a perturbatoribus ordinis tuendam; insuper vero idoneae sunt ad malos ipsos revocandos, quamvis tantum indirecte, efficiendo, ut homines per timorem vel dolorem malorum sensibilibus ab amore bonorum sensibilibus abducti, a sopore excitati, a duritie inflexi affectus habitusque pravae jam deponant proindeque disponantur ad documenta veritatis vel virtutis, ipsis simul utique objecta, diligentius considerata ac tandem libere sequenda.

Accommodate s. *Augustinus* docet (retract. l. 2. c. 5; JZ32, 632; „Sunt duo libri mei, quorum titulus est: Contra partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere ullius saecularis potestatis impetu schismaticos ad communionem violenter arctari. Et vere tunc mihi non placebat, quoniam nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinae.“ Idem s. doctor censet (ep. 93. al. 48. ad Vincentium c. 1. n. 1; *AI* 33, 321 ss): „Donatistae nimium inquieti sunt, quos per ordinatas a Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum jam correctione gaudemus, qui tam veraciter unitatem catholicam tenent atque defendunt, et a pristino errore se liberatos esse laetantur, ut eos cum magna gratulatione miremur. Qui tamen nescio qua vi consuetudinis, nullo modo mutari in melius cogitarent, nisi hoc terrore perculsi, sollicitam mentem ad considerationem veritatis intenderent; ne forte si non pro justitia, sed pro perversitate et praesumptione hominum ipsas temporales molestias, infructuosa et vana tolerantia paterentur, apud Deum postea non invenirent nisi debitas poenas impiorum, qui ejus tam lenem admonitionem, et paterna flagella con-

Vim salutiferam ipsius poenae corporalis agnoscit Augustinus atque Leo M.

tempserint: ac sic ista cogitatione dociles facti, non in calumniis et fabulis humanis, sed in divinis libris promissam per omnes gentes invenirent ecclesiam, quam suis oculis reddi conspicerent, in quibus et Christum praenuntiatum, etiam non visum super coelos esse minime dubitarent/ Et denuo (ib. n. 3): rAt enim quibusdam ista non prosunt. Numquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? Tu non attendis nisi eos qui ita duri sunt, ut nec istam recipiant disciplinam , . Sed debes etiam tam multos attendere, de quorum salute gaudemus. Si enim terrentur, et non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Rursus si docerentur et non terrentur, vetustate consuetudinis obdurati ad capessendam viam salutis pigrius moverentur/ Vel (ib. c. 2. n. 6): „Quidquid ergo facit vera et legitima mater, etiamsi asperum amarumque sentiatur, non malum pro malo reddit, sed bonum disciplinae, expellendo malum iniquitatis, apponit, non odio nocendi, sed dilectione sanandi.“ Vel etiam (ib. c. 5. n. 17): „Mea primitus sententia non erat, nisi neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos haereticos noveramus. Sed haec opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea, quae cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est; quam nunc videmus ita hujus vestrae animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliae multae, quae mihi nominatim commemorabantur/ Idemque Augustinus scribit (ep. 185. al. 50. ad Bonifatium c. 6. n. 21; *M* 33, 802): „Melius est quidem (quis dubitaverit?) ad Deum colendum doctrina homines duci, quam poenae timore vel dolore compelli; sed non quia isti meliores sunt, ideo illi qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit (quod experimentis probavimus et probamus) prius timore vel dolore cogi, ut postea possent doceri, aut quod jam verbis didicerant, opere sectari.“ — Pariter *Leo AI.* in epistula ad Turribium nunc immerito ei abjudicata¹⁾ vim salutiferam ipsius poenae corporalis his ag-

¹⁾ Secundum *Kunstle* (Antipriscilliana, pag. 117 ss, assentiente Z)¹⁰, pag. 103. adnot. 2) epistolam ad Turribium episcopum astuicensem vere quidem a Leone

12 Vim salutarem poenae corporalis docet Leo M. in ep. ad Turribium male abjudicata.

noscit (exord. ep. 15; J/54, 679 s): „Merito patres nostri, sub quorum temporibus haeresis haec nefanda (priscillianistarum) prorupit, per totum mundum instanter egere ut impius furor

scriptam, sed mox deperditam auctor hispanus incognitus post synodum bracaraensem anni 563 refinxit. Scriptionem *Hydatius* in chronico ad a. 445. et 447. sic memoriae prodit (Antiprisc. 120; cf. J/ 51. 882): „Per episcopum Romae tunc praesidentem gesta de manichaeis per provincias diriguntur.. Romanae ecclesiae XLII. praesidet episcopus Leo: hujus scripta per episcopi Thoribi diaconem Pervincum contra priscillianistas ad hispanenses episcopus deferuntur. Inter quae ad episcopum Thoribium de observatione catholicae fidei et de hacresuin blasphemiiis disputatio plena dirigitur, quae ab aliquibus gallaecis subdolo probatur arbitrio. Porro designatio talis optime congruit his verbis, quae in epistula, de qua agitur, capitulis praemittuntur (J/54, 678 ss): „Leo episcopus Turribio episcopo salutem. Quam laudabiliter pro catholicae fidei veritate movearis, et quam sollicite dominico gregi devotionem officii pastoralis impendas, tradita nobis per diaconem tuum fraternitatis tuae scripta demonstrant, quibus notitiae nostrae insinuare curasti, qualis in regionibus vestris de antiquae pestilentiae reliquiis errorum morbus exarserit. Nam et epistolae sermo, et commonitorii series, et libelli tui textus eloquitur priscillianistarum fetidissimam apud vos recaluisse sentinam . . . Quia ergo dilectio tua fideli, quantum potuit, diligentia damnatas olim opiniones sedecim capitulis comprehendit, nos quoque strictim omnia retractamus, ne aliquid harum blasphemianim aut tolerabile videatur aut dubium.“ Genuinitatem epistolae ejusdem tam bene testatam majores reliquerunt, ut hactenus nemo impugnaret. Neque rationes, quas nunc K. profert, confictionem persuadent.

Praecipua ratio est, quod Lucretius episcopus in *synodo bracaraensi* incohanda vel synodus ad epistolam non provocet (/Z 3, 347 ss). Et vero pro similitudine aperta epistolae cum canonibus bracaensibus aut canones ab epistula aut epistula a canonibus derivata intellegitur; est autem incredibile, canones originem ducere ab epistula nec tamen a Patribus bracaensibus, quamvis data occasione, fontem tantopere excellentem distinctius indicari. Nihilo setius haec ratio negandae genuinitatis non consistit, cum satis ostendatur, synodum accedere epistolae Leonis ad Turribium, et simul explicetur, cur id synodus non monuerit. Etenim ex actis synodi (l. c.) Lucretius episcopus declaravit: „Credo autem vestrae beatitudinis fraternitatem nosse, quia eo tempore, quo in his regionibus nefandissima priscillianae sectae venena serpebant, beatissimus papa urbis Romae Leo, qui quadragesimus fere exstitit apostoli Petri successor, per Tnribium notarium sedis suae, ad synodum Galliciae, contra impiam Priscilliani sectam, scripta sua direxit. Cujus etiam praecepto tarraconenses et Carthaginienses episcopi, lusitani quoque et baetici, facto inter se concilio, regulam fidei contra priscillianam haeresim cum aliquibus capitulis conscribentes, ad Balconium tunc hujus bracaraensis ecclesiae praesulem direxerunt. Unde, quia et ipsum praescriptae fidei exemplar cum suis capitulis prae manibus habemus, pro instructione ignorantium, si vestrae placet reverentiae, recitetur.¹ Continuo „omnes episcopi dixerunt: Valde necessaria horum capitulorum est lectio: ut dum simplicioribus quibusque pristina sanctorum Patrum statuta panduntur, abominata jam olim a sede beatissimi Petri apostoli, et damnata.

Vim salutarem poenae corporalis docet Leo M, in ep. ad Turribium male abjudicata J3

ab universa ecclesia pelleretur: quando etiam mundi principes ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus cum plerisque discipulis legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus humanumque

Priscilliani haeresis figmenta cognoscant/ Quapropter „lectum est exemplar fidei cum capitulis suis: quae ne prolixitatem facerent, his gestis** synodi „minime sunt inserta. Post lectionem capitulorum, omnes episcopi dixerunt: Licet horum capitulorum lectio necessarie recensita sit, tamen evidentius et simplicius ea quae sunt execrabilia, ita praepositis etiam capitulis modo declarentur, ut qui minus est eruditus intelligat; et sic sub anathematis sententia explosa jam olim Priscilliani erroris figmenta damnentur. Ut quisquis clericus, vel monachus, sive laicus, tale aliquid sentire adhuc vel defendere fuerit deprehensus, tamquam vere putre membrum continuo de corpore abscindatur catholicae ecclesiae: ne aut societas ejus maculam suae gravitatis recte credentibus ingerat, aut amplius de permixtione talium aliquod orthodoxis reputetur opprobrium? Tum „proposita contra priscillianam haeresim capitula, et relecta**, i. e., canones ipsius synodi bracarenensis subsequuntur. Itaque synodus bracarenensis in manibus habuit duo documenta, regulam quandam fidei et capitula aliqua, et capitula quidem etiam pro statuendis capitulis propriis adhibuit. Regula fidei sit fortasse eadem ac symbolum a Pastore episcopo Gallaeciae compositum (cf. K. Antiprisc. 40 ss), quod episcopi alii suum fecerint et ad Balconium bracarensem miserint, sive sine anathematismis sive cum anathematismis illis, qui instar partis regulae fidei juncti cum symbolo angustius dicto leguntur et jam a *Gtinnadio* (de scriptoribus eccl. c. 76; J/58, 1103) et a vetere actorum collectore (ad concil. tolct. I; H 1, 993 s) pro parte ipsius symboli vel regulae fidei habentur. At capitula ante synodum habita certo non sunt anathematismi illi, sed sunt potius capitula epistulae Leonis. Nimirum ex actis synodi recitatis capitula a se condita respondent capitulis praejacentibus; atqui capitula synodi non respondent anathematismis, sed respondent capitulis epistulae ad Turribium; quod utrumque ipse K. concedit et inculcat (l. c. 42. adnot. 117 ss). Neque obstat, quod capitulum bracarense 14—16, necessarium pro ipsa disciplina regionis vel aetatis synodi, in epistula romani episcopi Leonis non apparet; si quis epistulam secundum capitula bracarenisia finxisset, verisimilius capitula illiusmodi item commentus esset. Insuper ex actis synodus capitula, de quibus quaeritur, in formam evidentiore et simpliciore quandam pro rudibus redegit; atqui, ut est prorsus manifestum, formae evidentioris et simplicioris capitula bracarenisia (Z>10 231 ss) non sunt prae anathematismis illis symboli tam evidentibus et simplicibus quam quae maxime, immo ex contrario capitula bracarenisia simplicitate notabiliter superantibus (Z) 114 ss), sed sunt prae capitulis utique profundioribus et multo longioribus epistulae; unde etiam talia, „ne prolixitatem facerent**, gestis synodi non inserta sunt. Praeterea acta indicant, capitula priora non esse munita anathemate, nova demum sic munienda esse, ut dissidentes confestim de corpore ecclesiae abscindantur; atqui hoc ipso capitula priora denotantur non anathematismi illi, sed capitula epistulae Leonis, quae sunt capitula mera. Denique capitula controversa videntur non sine causa a synodo paene constanter capitula potius quam v. g. statuta vel

subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset. Profuit diu ista districtio ecclesiasticae lenitatis, quae etsi sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit

canones vocari, servato nempe nomine eodem, quo plerumque illa in epistula Leonis inducuntur.

Quare autem synodus capitula non tamquam scripta a Leone exhibet? Ratio obvia haec est, quod id factum pertinens ad a. 447 synodus a. 563 ignoraverit. Videlicet cum Turribius velut „notarius* sedis apostolicae a Leone in fine epistulae jussus sit ordinationis suae auctoritatem, i. e., constitutionem Leonis indicentis concilium ad provinciarum Hispaniae episcopos deferre (*J*/54, 692), idem notarius per hanc occasionem corpus doctrinae Leonis fere solum, i. e., capitula transcripta ad episcopos miserit, non exordium epistulae spectans proprie ad Turribium neque finem, saltem non ita, ut inde Leo ipse auctor epistulae a posteris jam documentum sine commentario nuntii possidentibus agnosci posset; quale exemplar per episcopos tarraconenses aliosque una cum regula memorata fidei approbatum tandem ad Balconium bracarensem venerit; potuerunt quoque litteris Leonis ad episcopos datis et per Turribium deferendis capitula pariter contineri et post approbationem episcoporum separata a parte reliqua litterarum ad Balconium dirigi. Utrum autem illi approbaverint in concilio an extra concilium, ad quaestionem praesentem parvi interest; etsi synodus bracarenensis, quae sane ex traditione etiam scripta scire potuit, unde documenta gravissima advenissent, concilium celebre testificatur; cujusmodi testimonium firmum synodi praevalet silentio Hydatii in brevi suo chronico, qui tamen et ipse narrando (l. c.), disputationem Leonis directam ad Turribium ab aliquibus episcopis gallaecis subdole probatam esse, significat hoc minimum, disputationem ad consensum debitum propositam esse omnibus etiam repugnantibus, id quod vix aptius quam in conventu vel conventibus episcoporum Hispaniae contigerit, sicut Leo fieri concludendo epistolam voluit (*J*/ 54, 690 ss). Ceterum memoria confusa auctoritatis propriae capitulorum remansisse ex eo perspicitur, quod, si non a Leone, saltem praecepto Leonis capitula conscripta esse synodus affirmat; quod etiam verius dicitur, si forte episcopi tarraconenses cum aliis non pure subscripserunt, sed documenta aliquanto aliter vel additis jam tunc statutis Hispaniae opportunis conceperunt. Similiter de objecto *Montano* ab a. 522 usque ad 531 episcopo toletano iudicandum; nam cum hic hominibus territorii palentini (ep. l. n. 7. 8; 3/ 65, 54) commendet legendam refutationem errorum priscillianorum vel etiam narrationem scelerum Priscilliani in scriptis Turribii ad Leonem factam, profecto responsionem Leonis convenientem, quam Hydatius testatur, non ipse negat; quod hanc non item commendat legendam, nullo modo evincit, epistolam Leonis non amplius exstitisse, sed dumtaxat, exemplar ejus Montano vel palentinis praesto non fuisse, vel in epistula non facinora ea a Montano memorata Priscilliani contineri, quibus lectis ille maxime ab amore hujus homines advocatum iri confidebat.

Etiam minus ponderis rationibus oppositis internis inest. Ita sententia nostro textui inserta in ore Leonis improbabilis haud apparet; non oportet oblivisci, Leonem praevio Augustino et juste commotum de hominibus poena dignis in se, utpote per errores adeo toedosa fundamenta societatis omnis subvertentibus et in

ultiones, severis tamen Christianorum principum constitutionibus adjuvatur, dum ad spiritale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium/' Cf. ejusdem Leonis verba supra (n. 380).

3. His addimus argumentum ex praxi ecclesiae depromptum. 636 Ipsa excommunicatio, quatenus maxime olim commercio civili quoque fidelium despoliabat, erat etiam poena temporalis; quae poena haud obscure jam in scriptura indicatur; vide *Mai* 18, 17; / *Cur* 5, 2. 9—11. 13; 2 *Thes* 3, 14: „Quodsi quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur"; 2 *Jo* 10. — Eodem referas, quod canon 5 *synodi antiochenae* a. 341 (271, 596) citatus ab ipso concilio chalcedonensi (act. 4; *H* 2, 426 s. 434 s) homines in ecclesiam seditiosos ope potestatis civilis comprimendos ponit, quod *Damasus I* cum synodo romana auxilium brachii saecularis contra contumaces petit (7? post 234), quod haereticos perniciosos expelli jubet *Innocentius I* (*R* 318) et *Coclestinus I* (2? 385), quod similiter subditos renitentes vult per principes Christianos coerceri *Leo M.* (*R* 405. 464. 486. 493. 494. 502. 508. 510. 517. 521. 524. 525. 532. 534), *Simplicius* (2? 573. 577. 579. 581. 582. 584), *Felix III* (*R* 591. 612), *Gelasius I* (*R* 632), quod episcopum noxium vult relegari *Joannes II* (*R* 886. 888), quod subjectos reos, opportune etiam adhibita potestate saeculari, vult cohiberi *Pelagius I* (*R* 952. 968. 971. 980. 993. 994. 1012. 1013. 1018. 1019. 1021. 1024. 1028. 1029), quale obsequium potestatis saecularis pontifex idem decretis synodi chalcedoniae et dictis

subole sua ipso tempore Leonis recrudescuntibus, non de motivis propriis Maximi olim punientis loqui. Praeterea mos loquendi, quo dicitur Spiritus sanctus procedere de utroque, aetate illa in Hispania, non Romae fuerit; at Leo „retractando" capitula a Turribio hispano proposita facillime assumere eundem terminum potuit. Quod vero capitulum 2 clarius apud bracarenenses quam apud Leonem gnosticis et priscillianis adversatur, persuasionem nostram firmat, siquidem bracarenenses capitula clariora reddere voluerunt et collatis denuo libris priscillianis potuerunt; ceteroqui comparatio, qua Leo utitur, cum errore ariano, scilicet per ipsum concilium nicaenum condemnato, rem egregie illustrat. Confutationes propositionum priscillianarum esse valde mediocres, *JKatcJi* quidem edixit (cf. K. ib. 122); pro mea parte inveni in argumentis nihil, quod pontificem magnum et doctorem insignem non summe deceret. Insuper stilus ipse Leonem totus sonat. Unde si quis reapse epistolam finisset, tamquam magister perfectus in arte agnoscendus esset; qualis neque probatus est et aegerrime probabitur. Maneat igitur interim Leoni gravissima epistula sua.

s. Augustini probat (1038), quod aeque *Gregorius M.* poenas corporeas, quibus rebelles afficiantur, varias expromit (*R* 114], 1182. 1245. 1304. 1305. 1323. 1360. 1493. 1495. 1496. 1546. 1661. 1731. 1752. 1769. 1818. 1845). — *Concilii later. II* hic est can. 23 (*D* 309): „Eos autem, qui religiositatis speciem simulantes, Domini corporis et sanguinis sacramentum, baptismum puerorum, sacerdotium et ceteros ecclesiasticos ordines et legitimarum damnant foedera nuptiarum, tanquam haereticos ab ecclesia Dei pellimus et damnamus et per potestates externas coerceri praecipimus. Defensores quoque ipsorum ejusdem damnationis vinculo innodamus/” — Accedit rescriptum *Innocentia II* ad synodum senonensem (*D* post 328), tum *concilii later. III* hic can. 27 (*D* 338): -Sicut ait b. Leo, licet ecclesiastica disciplina, sacerdotali contenta iudicio, cruentas non efficiat ultiones: catholicorum tamen principum constitutionibus adjuvatur, ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt evenire supplicium. Eapropter, quia in Gasconia, Albegio et partibus tolosanis et aliis locis ita haereticorum, quos alii catharos, alii patarenos, alii publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnata perversitas, ut jam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exercent, sed suum errorem publice manifestent et ad suum consensum simplices attrahant et infirmos: eos et defensores et receptatores eorum anathemati decernimus subjacere, et sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus vel in terra sua tenere vel fovere vel negotiationem cum eis exercere praesumat/ — Insuper *concilium later. IV* statuit poenas temporales de haereticis illius temporis, ut albigensibus turbulentis, sumendas hunc in modum (c. 3; *H* 7,19): „Damnati vero, saecularibus potestatibus praesentibus, aut eorum ballivis, relinquuntur animadversione debita puniendi, clericis prius a suis ordinibus degradatis: ita quod bona hujusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscantur: si vero clerici, applicentur ecclesiis, a quibus stipendia perceperunt.” Cf. *D* 360. — Quibus adjungitur poena juris canonici in *concilio lugdun. I* contra auctores homicidii statuta (decretal. l. 5. t. 4. c. 1. in 6). — Ad idem spectat, praeter bullam *^Apostolici regiminis* in *concilio later. V* editam (*D* 621), quod *concilium tridentinum* (s. IV) multam iis irrogat, qui de rebus sacris libros sine nomine

Jus sacrum poenae corporali»; non obstat juri defectus vis physicae vel exercitii. [J

auctoris vel approbation[^] ordinarii imprimunt vel vendunt. Videas quoque synodi ejusdem s. XXIV. c. 8. de reform, matr.; s. XXV. c. 3.14. 19. de reform.

4. Unde etiam diserte declarat *Bonifatius VIII* in bulla 637 „Unam sanctam" (/> 1788): „In hac ejus (ecclesiae) potestate duos esse gladios, spirituales videlicet et temporalem, evangelicis dictis instruimur . . Uterque ergo est in potestate ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro ecclesia, ille vero ab ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis." Ubi gladius materialis non intellegitur referri ad hostes tantum externos reprimendos, idque eo minus, quod gladius spiritualis solum ad homines ecclesiae subjectos feriendos pertinet. — Atque *Joannes XXII* (constit. 23. oct. 1327 ; apud Raynald., annal, eccl. n. 33): „Ecclesia per potestatem a Christo sibi concessam . . per excommunicationis sententiam compellere potest: quae quidem potestas est utique coactiva. Circa quod est advertendum, quod cum excommunicatio major nedum excommunicatum a perceptione sacramentorum removeat, sed etiam a communione fidelium ipsum excommunicatum excludat, corporalis est a Christo coactio ecclesiae permissa." Cf. universe quidem *Phil. HergenTother-Hollyjeck*) Lehrbuch des kath. Kirchenrechts n. 702 ss.

5. Pro difficultatibus quibusdam dissolvendis haec notentur: 638

a. Eam hac thesi potestatem puniendi ecclesiae vindicamus, qua etiam inviti morali obligatione subeundae poenae teneantur seu cogantur ita, ut sint poenae saltem debitores. Jam vero potestas talis incolumis esse potest, etsi deficiat vis physica poenae exsequendae. Ceterum interdum quidem, ut in effectibus nonnullis censurarum producendis, praeter sententiam ipsam latam vel ferendam, nulla exsecutio a parte ecclesiae flagitatur. Ubi autem necessaria est, ecclesia habet jus utendi vi ipsa physica, sive per magistratus proprios, sive per ministerium brachii saecularis, subordinati videlicet ecclesiae ratione loco suo (th. XXVIII) declaranda.

b. Ex eo, quod saeculis prioribus ecclesiae potestas coer- 639 cendi per poenas temporales non ita multum sit adhibita, consequitur ad summum hoc, adjuncta exteriora aliquando usui juris, quamvis reapse semper existentis, minime favisce.

Is "aero juri gladii nihil solidi opponitur; juri poenae corporalis non obsistunt Patres

C. Vere non apparet, cur magistratus ecclesiae supremus cum poenis aliis corporeis ipsam poenam capitis subditis sceleratis decernere nunquam possit. Etenim fini ecclesiae supplicium etiam tale aliquando congruet, pro salute aeterna sive saltem plurium efficacius tuenda (cf. *Dent* 17,12 s; *Act* 5, 1—11, sive hominis quoque rei, quatenus quidem vel nunc bene dispositus vel evasurus peior iste censeatur. Proinde juri contro verso gladii non obstat matris ecclesiae indoles, i. e., lenitas, quippe quae justitiae vel caritati ordinatae adversari nequeat et summum hoc requirat, ut ecclesia supplicium exsequendum opportune brachii saecularis ministerio injungat, non ipsa per se sumat (repete verba *Bonifatii VIII* supra n. 6371; immo ne clementia quidem est, quae abstineat actu puniendi ex inopia potestatis. Neque loci scripturae (ut *Alat* 13, 28ss; 26,52; *Luc* 9, 54 ss; 2 *Cor* 10,4/ recte intellecti opponuntur. Neque defectus potestatis ex defectu usus commonstratur, praesertim cum pro condicione varia temporum inveniatur exercitium potestatis partim extrinsecus impeditum, partim ideo non necessarium, quod ecclesia subditos nefarios societati civili "secundum leges civiles ipsas tollendos tradere potuit.

(1. Si quis Patrum ecclesiae de potestate infligendi poenas corporales aliter sensisset, tamquam minus recte docens in praesenti quaestione deserendus esset. At vero Patres, potius quam potestatem sacram sive compescendi sive corrigendi homines malos subditos poenis corporalibus, solent fere negare ecclesiae potestatem vel ex fine suo proximo profanam, vel concitandi contra principes legitimos seditionem, vel cogendi ad fidem recipiendam homines nondum baptizatos, vel ipsis baptizatis fidelem virtutemque interiorum per vim directe obtrudendi, vel etiam infitiantur solum exercitium quoddam acerbius potestatis immediatum, ut quod ecclesiae humilitatem ac mansuetudinem minus deceat, vel exercitium abjudicant non juridicum. sed historicum, vel usum potestatis improbant eatenus illicitum, quatenus spectatis prudenter circumstantiis majora inde mala metuenda fuerint, vel tandem usum abnuunt cum fastu junctum. Ita jam facile intellegas, quae docent e. c. *Ambrosius* (in *Luc* 1.7. n. 59; *M* 15,1714; serm. cont. Auxentium de basilicis trad, n.2; *M* 16.1008), *Chrysostomus* 'de sacerdotio 1. 2. n. 3; *A/* 48,634; in *Is illud* -Vidi Dominum^ hom. 4. n. 5;

kfagherium pan regimini» sacri et Inde divisio totius potestati» facrae ponitor.]<)

J/Ô6,127 ; in Act hom. 3. n.4. ; MG0,39)y *Gregorios M.* (1.3. ep 53. ad Joann. episc. constantinop, ; 1. 5. ep. 5. ad Dominicum episc. carthag.; *M* 77,649.727), *hidorus* (sentent. 1. 3. c. 51 ; /1/83, 723s, vel (., 23. t|. 5 c. 20), *Gregorius II* (ep. 13, ad Leonem Isaurum; .1/ 8'.: 522 s), *liemurdux* (de consider. 1. 1. c. 6; 1. 2. c. 6; 1.4.C.7; 3/182,735s. 717 ss. 787s). Cf. *Tarquini*, jur. eccl. publi, inst. n.46; *Palmieri*, de rom. pontif. proleg. 19. n. 8.

I hesis XX. *l'otestas docendipropria ecclesiae respectu 642 hominum subditorum ad gubernandi potestatem jam descriptam. revocatur. Unde potestas ecclesiastica universa In ordinis et jurisdictionis potestatem merito dividitur. Attamen cum jurisdictio ea, quae ad disciplinam pertinet, a magisterio distinguatur, forma loquendi liberiore partitio potestatis ecclesiasticae trimembris illa in potestatem magisterii, sacerdotii, regiminis adhiberi pro re potest.*

Declaratio. Hujus thesis est, ad indolem jurisdictionis vel cujusvis potestatis sacrae pernoscendam, quae sit inter se earum necessitudo et diversitas, describere; unde demum enumeratio recta totius potestatis ecclesiasticae dependet. In prima parte thesis dicimus, potestatem docendi propriam ecclesiae erga subditos ad gubernandi potestatem revocari; quod non vult sibi illud pridem demonstratum (cf. th. XIII), jus ecclesiasticum docendi omne in episcopis vel ab iisdem esse; potius hoc significat, magisterium sacrum pro ecclesia divinitus institutum esse partem ipsius jurisdictionis ita, ut tantum is docendi actus perfectionem doctrinae pastoris ecclesiae prae magisteriis simplicibus intrinsecus vel in ratione doctrinae propriam sibi habeat proindeque etiam infallibilis esse possit, qui referatur non ad intellectum solum veritatem aperiendo, sed simul ad voluntatem hominum subditorum praescribendo, ut assensum convenientem in veritatem propositam intellectui ea imperet: unde quotienscumque ecclesia definiendo vel statuendo aliquid ut credendum vel tenendum assensu sive firmo sive qualibet religioso urget, homo ecclesiae subjectus seu baptizatus assentiri debet non ex lege tantum Dei jubentis credere sibi vel ecclesiae loquenti, verum etiam ex lege ecclesiae, quae et ipsa fidem vel divinam vel ecclesiasticam vel assensum religiosum

20 MAgistenum pars regiminis ut pars potestatis petrae, clavium, ligandi et solvendi

postulat vel certe actus oppositos interdicat; quare qui resistit, legis ecclesiasticae quoque violatae reus fit. In parte thesisi altera divisio potestatis ecclesiasticae iuxta pro differentia et amplitudine exponitur. Pars tertia speciem duplicem ipsius jurisdictionis exhibet. Unde apparet ratio, qua in parte ultima distributio quaedam alia potestatis ecclesiasticae quadantenus accipi possit. Qualem autem firmitatem thesi pro partibus singulis attribuere liceat, ex argumentatione intellegatur.

Demonstratio p. I. 1. Potestas petrae, clavium, ligandi solvendique est (ex th. III) potestas ipsa regendi seu jurisdictionis. Atqui potestas docendi homines subditos propria ecclesiae est a Christo instituta tamquam pars potestatis petrae, clavium, ligandi solvendique. Ergo potestas docendi propria ecclesiae respectu subditorum instar partis ad ipsam regendi potestatem pertinet.

Prob. min. a. Potestas petrae, clavium, ligandi et solvendi refertur ad statuendos actus omnes, qui sunt proprii lapidum vivorum ecclesiae et civium regni caelorum in hac terra existentis, formaliter ut talium, seu refertur ad praecipiendos subditis actus omnes pro fine ecclesiae necessarios vel certe opportunos. Atqui actus etiam et imprimis proprius idemque necessarius est actus rectae in concreto fidei profitendae; est enim ecclesia regnum veritatis, ex fidelibus compositum, a quo detrectatio saltem exterius patefacta unius ejusdemque fidei excludit; est fides ipsa radix et fundamentum justificationis et salutis, ad quam promovendam instituta est ecclesia. Ergo potestas petrae, clavium, ligandi solvendique refertur etiam ad praescribendam subditis rectam in concreto fidem. Atqui praescribitur recta in concreto fides, ubi statuitur doctrina, quae sit ut vera accipienda vel ut falsa respuenda.

644 b. J/iz/ 18, 17.18 potestas ligandi et solvendi propria ecclesiae velut ratio eaque universalis exhibetur, cur ecclesia a filiis suis omnibus sit audienda et sequenda. Atqui audienda et sequenda est ecclesia non in rebus solis disciplinae, sed profecto etiam in rebus fidei proponendis. Ergo potestas docendi res verae fidei instar partis ipsa potestate ligandi et solvendi comprehenditur.

645 2. Quare Patres petram fundamentalem ecclesiae etiam petram fidei vel fidem Petri interpretantur atque potestatem

Pitres magisterium sacrum ad petrae, clavium, ligandi potestatem revocant.

docendi christianos ad potestatem clavium, ligandi et solvendi revocant. Vide locos citatos n. 107, tum verba *Cypriani* (n. 128), *Ephraem syri* (n. 69), *Ambrosii* (n. 109. 113), *Epiphanii* (n. 69), *Chrysostomi* (n. 125. 164. 515), *Hieronimi* (n. 70. 127), *concilii ephesini et chalcedonensis* (n. 71), *Leonis M.* (n. 70. 475), *Simplicii* (n. 485), *formulai. Hormisdac* (n. 493). *Maximi* martyris (n. 102), *Beda* (n. 148), *Theodori studitae* (n. 148. 165. 483), *Petri Damiani* (n. 544), *Theophylacti* (n. 149). *Thomae Aquinatis* (n. 110), ipsius *liltirgiae graecorum* (n. 72). In rem etiam sic loquitur *Epiphanius* (ancorat. n. 9; il. 43, 31 ss): „Huic (principi apostolorum).. germanum suum Filium Pater indicat; et beatus idcirco dicitur. At ille ipse rursum Spiritum sanctum patefecit: sic enim ei, qui inter apostolos primus esset, consentaneum erat, solidae, inquam, illi petrae; supra quam est ecclesia Dei fundata, et portae inferi non praevallebunt illi. Quarum portarum nomine haereses et haereseon conditores intelliguntur. Omnibus quippe modis in eo stabilita fides est, qui coeli claves accepit, et in terra solvit et ligat in coelo. In eo siquidem subtiliores quaelibet fidei quaestiones reperiuntur.“ — *IzXLeoM.* (serm. 4. al. 3. c. 3; J/54, 150 s): „Hanc confessionem (Petri) portae inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt: vox enim ista, vox vitae est. Et sicut confessores suos in coelestia provehit, ita negatores ad inferna demergit. Propter quod dicitur beatissimo Petro: „Tibi dabo claves regni coelorum. Et quaecumque ligaveris super terram, erunt ligata et in coelis; et quaecumque solveris super terram, erunt soluta et in coelis/“ — Post *Ascanium* aliosque (th. XXVI) modo simili *Felix III(II)* scribit (ep. 1. ad Aeacium; M 58, 897 s): „Non desperemus facere¹⁾, frater, veram Salvatoris nostri²⁾ sententiam, qua se usque ad finem saeculi ecclesiae suae non defuturum esse pollicitus est³⁾, nec ab inferi portis eam dixit esse superandam, et quae omnia per⁴⁾ apostolicae scita doctrinae ligarentur in terris, nec in coelestibus memoravit absolvi. Neque putemus, quod quibuslibet sit vallata periculis, unquam pondus vigoris sui, vel censura beatissimi Petri, vel auctoritas univer-

¹⁾ Editio *Thicli* omittit „facere**.

²⁾ Ib. interseritur „esse“.

³⁾ Ib. omittitur „est“.

⁴⁾ Ib. legitur „inferni . . dixerit . . superandam, quia omnia, quae per“.

salis amittat ecclesiae. — Atque iterum *Maximus* martyr (ep. Romae scripta; J/91.138 s); „Ornnes enim orbis terrarum fines, et qui ubique gentium Dominum vere rectaque fide confitentur, velut in solem sempiternae lucis in sanctissimam romanam ecclesiam, ejusque confessionem ac fidem recta intortis oculis respiciunt, ex ipsa effulgurans expectantes jubar, Patrum doctrinae sanctorumque, prout sincere omnique pietate, numine afflatae atque divinae sanctae sex synodi exposuere, explicatissime fidei symbolum edentes. Ab initio enim quando ad nos Dei Verbum assumpta carne descendit, unicum firmam basim ac fundamentum, omnes ubique Christianorum ecclesiae, quae ibi est, maximam nacti (nactae?) sunt, habentque ecclesiam, ut in quam, juxta ipsam Salvatoris promissionem, portae inferi haudquaquam praevaluerint, sed quae rectae fidei in ipsum ac confessionis claves habeat, hisque, qui cum pietate accedant, quae vere natura est, solamque pietatem (ῥῥῥ οἰτῶ (*fiaei r.ai μόνην ενσίβειαν*) aperiat, claudat vero atque obstruat omne os haereticorum, injustitiam loquens in excelso (Ps 62 12.“ — D inde *Theodorus shidita* asseverat (l. 2. ep. 63. ad Naucratiū; .1/99,1282): „Testor nunc coram Deo et hominibus: seipsos avulserunt (haeretici iconomachi) a corpore Christi, et supremo verticali throno, in quo Christus claves posuit fidei: adversus quam non praevaluere hactenus, nec praevalebunt usque ad consummationem portae inferi, ora scilicet haereticorum: sicut pollicitus est qui non mentitur. Gaudeat igitur beatissimus et apostolicus et nomino suo dignus Paschalis, quoniam Petri opus adimplevit. Exsultet omnis orthodoxorum chorus, quia ob oculos vidit episcopatum Christi, secundum sanctos olim Patres nostros.“ — Denique *Anasfasius* bibliothecarius in praefatione vitae s. Joan, eleemosynarii a se latine redditae Nicolaum I his compellat (J/ 73.339): „Neque enim fas est ut absque vicario Dei, absque clavigero coeli, absque curru et auriga spiritualis Israelis, absque universitatis pontifice, absque unico papa, absque singulari pastore, absque speciali patre, absque te omnium arbitro aliquid consummetur aut divulgetur. Tu enim tenes claves David, tu accepisti claves scientiae. In arca quippe pectoris tui tabulae testamenti et manna coelestis saporis requiescunt. Tu enim quod ligas, nemo solvit, quod solvis, nemo ligat; qui aperis,

et nemo claudit, claudis, et nemo aperit. Vicem namque in terris possides Dei.“

3. Idem ecclesiae praxi confirmatur. Etenim ecclesia prae scribere solet baptizatis ea, quae fidem vel supponant vel includant; quo spectat praeceptum percipiendi sacramenta vel emittendi professionem fidei; immo fidem quoque ipsam praecepto suo imperat ecclesia. Vide praeter symbola antiqua consueta v. g. formulam, quam saepius memoravimus, praescriptam ab *Hormisda* episcopis orientis, qui acaciani schismatis participes exstiterant (79 141); definitionem *synodi VI* (7? 239); fidei symbolum Petro episcopo propositum a *Leone IX* (D 292 ss); formulam, cui Berengarius a *Gregorio VII* in synodo romana a. 1079 subscribere compulsus est, ubi legimus (77 298): „Ego Berengarius corde credo et ore confiteor . ; tum formulam praescriptam omnibus ecclesiae occidentalis metropolitanis a *Paschali II* in synodo romana a. 1102 (77 299); professionem fidei waldensibus ad ecclesiam reducibus praescriptam ab *Innocent^{TM} III*, quae est huiusmodi (77 366): „Corde credimus, fide intelligimus, ore confitemur et simplicibus verbis affirmamus . deinde fidem jussu *Clementis VI* (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 17. 18) armenis „non in corde et corde, sed pure et simpliciter*· affirmandam; articulos 39. de quibus errorum Wicleff et Hus suspecti ex mandato *Martini E* interrogandi erant (/9 551 ss); *synodi tridentinae* s. VI. XIII. XXL in proemiis, ubi synodus e. c. „cunctis Christi fidelibus interdicat, ne posthac . . aliter vel credere, vel docere, vel praedicare audeant, quam est his decretis explicatum atque definitum“; *Pii IV* bullam „Benedictus Deus“ 26. jan. 1564, qua concilium tridentinum confirmatur; professionem fidei tridentinae ab eodem pontifice praescriptam (7? 863); professionem fidei praescriptam graecis a *Gregorio XIII* (77 868), atque orientalibus praescriptam ab *Urbano VIII* et *Benedicto XIV* (D 873); *Alexandri VII* constitutionem „Regiminis apostolici*· 15. febr. 1664 (79 971); constitutionem *Clementis XI* „Vineam Domini“ 16. jul 1705, qua dicitur (77 1317): „Ut quaevis imposterum erroris occasio penitus praecidatur, atque omnes catholicae ecclesiae filii ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam et impii in tenebris conticescunt) sed et interius obsequendo, quae vera est orthodoxi hominis obedientia, condiscant, hac nostra per-

petuo valitura constitutione, obedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio minime satisfieri, sed damnatum in quinque praefatis propositionibus janseniani libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum, non ore solum, sed et corde recipi ac damnari debere, nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse, ita ut, qui secus aut contra quoad haec omnia et singula senserint, tenuerint, praedicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tamquam praefatarum apostolicarum constitutionum transgressores omnibus et singulis illarum censuris et poenis omnino subjaceant, eadem auctoritate apostolica decernimus, declaramus, statuimus et ordinamus/* Scilicet fideles Christi omnes debent oboedientiam internam ecclesiae docenti ita, ut qui eam recusant, legem non solum Dei, sed ipsius ecclesiae quoque transgrediantur. Unde vocabulis iisdem canonis, decreti, constitutionis, sanctionis, edicti, ordinationis, quibus leges disciplinae ecclesiasticae significantur, a tempore antiquo per ipsos pontifices romanos et concilia oecumenica vel particularia etiam documenta fidei, quae sunt ab ecclesia, aequae in recto designari solent; videlicet non doctrina ecclesiastica intrinsecus jam absoluta rationem legis ecclesiasticae extrinsecus adjectam sibi habet, sed eatenus doctrina in se perfecta est, quatenus eadem in forma legis est decernentis, ut hoc illudve vel credatur vel teneatur vel oppositum excludatur. — Consequentem ecclesia de fidelibus in causis etiam fidei iudicia facit; quo pertinent exempla plura de illis, quae supra (n. 496—502) protulimus. — Accedit, quod fidei verae desertores ecclesiasticis quoque poenis afficiuntur, unde ex dicendis (n. 649) legem non divinam solum, sed et ecclesiasticam laesisse cognoscuntur. In ipsis s. litteris consule *1 Ti/n* 1,19.20: „quidam . . circa fidem naufragaverunt; ex quibus est Hymenaeus et Alexander, quos tradidi satanae, ut discant non blasphemare'*; *2 Titn* 2,2~); *Tit* 1.13.14; *2 Cor* 10, 4—6: „arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam,

cum impleta fuerit vestra obedientia." Praxim ecclesiae temporis sequentis collige e. c. ex clausula symboli *synodi nictwnae* ! (/) 18), ex anathematismis *Datnasi* in synodo romana IV a. 380 emissis, qui quidem pro lege a Coelestino et Vigilio laudantur (Z) 22 ss), ex canonibus concilii plenarii Carthaginensis a. 418 a *Zosimo* probatis (Z> G4ss), ex canone 23 *concilii laleranensis II* (/> 309); hodieque ut prima excommunicatio sententiae latae pontifici romano modo speciali reservata apparet illa, quae contra haeresim dirigitur.

4. Ad haec audiatur *Joannes XXII* docens in constitutione 617 „Quia quorundamr' edita 10. nov. 1324 et in jus canonicum recepta extrav. Joan. XXII tit. 14. c. 5): „Quod autem, quod . . praemittitur, videlicet, quod illa, quae per elavem scientiae in fide ac moribus a summis pontificibus semel sunt diffinita, eorum successoribus revocare non licet in dubium, nec contrarium affirmare, licet secus sit (sicut dicunt) in iis, quae per elavem potestatis per summos pontifices ordinantur, prorsus sit contrarium veritati, patet ex sequentibus evidenter. Primo quidem secundum illos, qui tenent, elavem spiritualem nequaquam esse scientiam, sed ligandi atque solvendi potestatem, patet, assertores praedictos, ponendo esse scientiam, erravisse. Pro quibus facit clavis diffinitio, quae a doctoribus datur: „Clavis est specialis potestas ligandi atque solvendi, qua iudex ecclesiasticus dignos recipere, et indignos excludere debet a regno/ Item, quia claves, de quibus agimus, in collatione sacerdotalis ordinis conferuntur, constat autem, quod ordinato in sacerdotem scientia communiter non confertur: quare secundum illos videtur, quod scientia non est clavis, sed potentia tantum ligandi atque solvendi debeat dici clavis. Adhuc secundum illos, qui ponunt, unam elavem spiritualem esse scientiam, et secundum illos, qui auctoritatem discernendi inter lepram et lepram esse asserunt elavem, et aliam potestatem ligandi atque solvendi, noscuntur evidenter errasse. Supponunt enim, per claves huiusmodi circa ea, quae fidei sunt, et alia, posse per constitutionem aliquam diffiniri. Claves autem, quae in sacerdotali conferuntur ordine, ad talia minime se extendunt; alias sequeretur, quod circa praemissa possent constitutionem sacerdotes simplices facere: quod falsum est evidenter. Si autem intendant claves istas extendere ad generalem pote

statem, attributam beato Petro, suisque successoribus in personam' ejusdem in commissione officii pastoralis, per quam utique videtur evidenter ipsis omnia concessisse, sine quibus pastoris universalis convenienter cura nequit seu officium expediri: adhuc claret, ipsos etiam errasse. Dicunt enim, alium affectum habere illa, quae per elavem scientiae, et alium illa, quae per elavem potentiae statuuntur, supponentes, alia per elavem scientiae, et alia per elavem potentiae statui, seu etiam diffiniri: quod evidenter est falsum. Per elavem enim scientiae, sive per auctoritatem discernendi seu cognoscendi inter lepram et lepram, (si ipsam dixerimus esse elavem,) nil aliud per ipsum illi cui datur, tribuitur, nisi auctoritas cognoscendi. Ei autem, cui datur auctoritas de re aliqua cognoscendi, de illa diffiniendi non intelligitur esse data. Quare restat, quod ad convenienter statuendum, seu aliquid diffiniendum, utraque clavis, scilicet cognoscendi et diffiniendi necessario requiratur; vel quod soli clavi potentiae statuere competat, et etiam diffinire; sed, sicut lumen materiale clavigerum in usum clavis materialis dirigit, et quasi quantum ad hoc obtineat scientia vicem lucis. Et hoc Salvator noster in promissione clavium facta beato Petro sensisse videtur expresse, quum post illam immediate subjunxerit; „Et quodeunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis, et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis/ nulla de scientia habita mentione." Videlicet per expositionem hanc pontificis scientia aut non est clavis spiritualis aut non est ea, qua quidquam circa fidem sive statuatur sive definiatur; sed sola clavis potentiae, i. e., jurisdictionis, sicut in aliis, ita in rebus fidei statuere vel etiam definire aliquid valet. Quare tunc demum potestas docendi ecclesiae prae communibus scholis propria, quae utique est in statuenda vel etiam definienda veritate, exercetur, cum non ex mera scientia doctor sacer loquitur veritatem et legem divinam ostendendo, sed cum tamquam pastor ovibus salutiferam doctrinam modo saltem aliquatenus in foro ipsius ecclesiae obligante vel in forma cujuspiam praecepti etiam ecclesiastici sive servandi interim sive jam perpetui proponit. — Hinc et *Clemens VI* (infra th. XXVI) jubet credere, esse verum, quidquid pontifex romanus auctoritate clavium sibi a Christo traditarum determinet verum esse.

5. Eadem videtur nobis quidem plane esse mens *concilii* 618 *vaticani* declarantis (s. IV. c. 4 ; *I*) 1678): „Ipso autem apostolico primatu, quem romanus pontifex, tamquam Petri principis apostolorum successor, in universam ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendit, haec sancta sedes semper tenuit, perpetuus ecclesiae usus comprobatur, ipsaque oecumenica concilia, ea imprimis, in quibus oriens cum occidente in fidei charitatisque unionem conveniebat, declaraverunt?' Itaque suprema magisterii potestas comprehenditur velut pars ipso apostolico primatu, qui (jam ex c. 1 ; *D* 1668) est verus propriusque primatus jurisdictionis. Quod Patribus vaticanis adeo verum visum est, ut voci jurisdictionis nollent addere verba „et magisterii", ducti hac ratione, quod „potestas magisterii ecclesiastici, cujusmodi est potestas docendi, tum in episcopis omnibus tum in episcopo episcoporum, ad potestatem jurisdictionis pariter spectat“ (relat. de observat. Patrum in schema; *L* 7¹¹⁵). Similiter in „relatione“ alia dicitur: „nos deducimus ex primatu supremam potestatem docendi tanquam speciem a suo genere“ (ib. 409). Videas, et s. IV. c. 3 (79 1672 ss). Praeterea cf. quae supra (n. 494) de *concilio lugdunensi II* sunt deprompta. Hinc sententia, quam defendimus, in veritatibus theologice satis exploratis numeretur.

6. Veritates pro omnibus hominibus divinitus revelatae 649 satisque propositae, et in his missio ipsa divina ecclesiae ad docendum, proindeque omnia, quae pro munere tali ecclesia graviter docet, credenda vel tenenda sunt ex lege manifesta saltem Dei naturaliter volentis, homines tum sibi tum legatae suae loquenti subicere intellectum. Atqui leges Deo et ecclesiae respectu quidem hominum subditorum modo quodam necessario communes sunt, sive lex Dei antecedit, quam ecclesia lege consequente urgeat, sive antecedit ipsa lex ecclesiae, quam Deus consequenter velut suam ratam habeat. Adhuc leges unius potestatis modo duplici exsistere etiam alterius possunt, primum libere assumptae, unde etsi ab illa abrogentur, hujus leges maneant; ita legem ecclesiae societas civilis actu distincto libero pro subditis propriis ferre potest. Tum autem leges unius potestatis esse possunt alterius ex natura ipsa rei; ita caedem injustam civis, quam Deus prohibet, societas civilis intellegitur vetare ex ipso fine suo, quocum perseverans sine lege tali ut medio

necessario evidenter esse nequeat; ita episcopus particularis legi pontificis summi, donec aboleatur, quasi suae instat ex fine potestatis suae, ut cujus sit imprimis executionem legum universalium exigere; ita legem episcopi, quamdiu durat, pontifex summus quodammodo pro sua habet ex indole ipsa potestatis episcopalis, ut quam a se impertitam pontifex observari velit. Jam vero in hunc modum leges Dei sunt etiam ecclesiae ex fine ipso suo sanctitatis salutisque hominum promovendae ideoque peccati reprimendi, a quo fine urgendo ecclesia deficere non potest; vicissim leges ecclesiae Deus ex indole ipsa potestatis a Domino et pro Domino missae sancit. Certe ecclesia violationem etiam legis Dei distributive quidem omnem poena propria punire opportunitate data potest, et similiter Deus violatoribus legis ecclesiae prorsus omnibus poenam divinam comminatur. Atqui potestas legifera nulla judicando quidquam punit, quod non voluntati suae quoque legiferae vel formali vel aequivalenti repugnasse et repugnare per sententiam ipsam poenae indicet; nimirum iudicio supponitur per se lex ejusdem ordinis, quae per illud applicetur.¹⁾ Ceterum leges solent vocari vel divinae vel ecclesiasticae, prout in iis dandis vel Deus vel ecclesia antecedit, nisi forte etiam ecclesiasticae dicuntur eae, quae divinas sub poenis peculiaribus consequuntur.

(550 7. Idem dubitationibus excussis stabilitur. Primum docendi potestatem sacram nullo pacto ad potestatem ordinis revocari vel ex eo liquet, quod illa aliter ac potestas ordinis cum jurisdictione disciplinae obtinetur, augetur, minuitur, amittitur. Deinde res fidei non ideo jurisdictioni ecclesiae subtrahuntur, quod objectum legis Dei sunt; neque enim dedecet, idem esse objectum jurisdictionum legumve variarum, quia sic efficacius, sancitis etiam poenis legiferae cujusque potestatis propriis, promovetur idem vel arcetur; ita duellum

¹⁾ Argumento allato non adversatur *Suarez* (de leg. L 3. c. 14. n. 10; ubi docet, legislatori inesse potestatem puniendi delicta non tantum commissa contra suas leges, sed etiam contra alias divinas vel humanas. Etenim has leges alias doctor eximius cogitat, quamvis non expresse a legislatore illo adoptatas, tamen cum fine ipso reipublicae statutas; unde mox concludit, potestatem coercentem extendi ad omnes transgressiones quarumcumque legum, quae ad gubernationem convenientem reipublicae pertineant.

Reda divisio in potestatem ordinis et jurisdictionis ut membra vi et origine diversa

est objectum legis sub poena prohibentis divinae, ecclesiasticae, civilis. Postremo nihil prodest opponere, ad fidem, cum sit actus internus, jurisdictionem humanam ideoque ecclesiasticam fori externi non pertingere. Quam objectionem multi quidem solvent reponendo, sive indirecte vel ratione externae professionis fidei, cui actus internus respondere debeat, sive ut specialiter vicariam pro divina jurisdictionem ecclesiae referri ad actum internum voluntatis, qui intellectui assensum fidei libere imperet. Sed, ut paulo inferius (n. 665 ss) ostendamus, etiam satius dicitur, objecto directo jurisdictionis ecclesiasticae propriae actus ipsos internos, ut fidei, contineri.

Demonstratio p. II. 1. Partitio potestatis ecclesiasticae 651
in ordinis et jurisdictionis potestatem est partitio in membra tum opposita tum etiam totam et solam ecclesiae potestatem conjunctim constituentia; quo ipso evidens est, eandem ut bimembrem in membra proxima esse. Atqui divisio talis censenda est legitima.

Majoris prior pars probatur enarrata potestatum ordinis et jurisdictionis diversitate. Differunt scilicet

a. virtute ipsa sua elucente ex actu vel objecto. Etenim potestas ordinis ad sacrificium et sacramenta conficienda pro hominibus capacibus quibuscumque ordinatur; jurisdictionis autem propria vis in eo est, ut in foro quidem externo vel publico actiones hominum eorumque subditorum per imperium proprie dictum in finem sanctitatis et salutis dirigantur, in foro interno imprimis peccata subditorum paenitentium per sententiam ipsam judicalem remittantur vel retineantur. Ex quo potestas ordinis intellegitur mere ministerialis vel instrumentalis prae Christo et Deo per signa a se fixa effectus gratiae adnexos ipso producente, qualis potestas subditos sibi non efflagitat, cum potestas jurisdictionis, quamvis a Domino derivata, tamen quodammodo etiam propria et principalis in homines regendos per leges vel praecepta ab eadem ad arbitrium facienda sit.

b. Ratione habita originis potestas ordinis strictius dicta 652
eademque necessaria ad sacra pleraque tantummodo per ordinationem sacramentalem impresso caractere sive sacerdotali sive etiam episcopali impertitur. Potestas autem ordinis latius dicta ex voluntate Domini sola, non ex sacramento ordinis oritur;

30 Potestas ordinis et jurisdictionis differt ortu, ambitu, duratione, dependentia.

ita homines omnes baptizare, omnes idonei ad contractum matrimonii, dum sint baptizati, conticere sacramentum matrimonii possunt. Praeter hanc potestatem ordinis utramque quadantenus ordinariam, utpote aut per ordinem aut cum natura ipsa vel saltem caractere baptismali datam, existit quaedam extraordinaria confirmandi vel olei infirmorum consecrandi, quam sacerdotes meri non vi ordinis proprii, sed potestati ordinis sui pro re ac tempore adjunctam praevia designatione pura legitimi magistratus sacri exigente a Domino ipso obtinent, sicut mox (n. 682 ss) distinctius explicabitur. At potestas jurisdictionis per simplicem injunctionem, missionem, delegationem, denique signum sufficiens quaecumque voluntatis dantis superioris, tandem pontificis summi jurisdictione divinitus cumulati, communicatur.

C. Unde existunt differentiae potestatis ordinis et jurisdictionis aliae, ut ratione amplitudinis, quam potestas utraque admittit. Nimirum potestas quidem ordinis ordinaria strictius intellecta, sequens indolem characteris, quocum essentialiter conecitur, in omnibus ejusdem speciei caractere insignitis est aequalis; quo spectat illud *Hieronymi* (ep. 146. ad Evangelium n. 1; .1/ 22, 1194): „Ubicumque fuerit episcopus, sive Romae, sive Eugubii . . . ejusdem est et sacerdotii/ Consimiliter potestas ordinis ordinaria sensus latioris, i. e., potestas baptizandi vel conficiendi sacramenti matrimonii in omnibus ejusdem naturae humanae vel et baptismi participibus aequalis est. Item potestas ordinis extraordinaria, si non extensive, tamen intensive eadem in omnibus sacerdotibus designatis invenitur (cf. n. 693). E contrario potestas jurisdictionis jure sive divino sive ecclesiastico major minorve inditur, id quod explanat *Leo M.* (th. XXII. p. II. n. 3).

654 (1. Praeterea, spectata duratione, potestas ordinis saltem ordinaria omnis cum caractere vel natura hominum satis integra immutabiliter conjuncta in hac vita manet; jurisdictionis autem, sicut, seposita quidem suprema a Domino ipso plena, vel augeri vel restringi, ita etiam penitus amitti sine exceptione quaevis potest.

655 e. Ad haec, excepto secundum rationem proponendam (n. 706 ss) actu potestatis faciendi matrimonii, exercitium potestatis, quae habetur, ordinis ut talis ab ecclesiastico superiore

Divisio in potestatem ordinis» cl jurisdictionis adaequata; conc. trid. et theologi. 31

est independens ita, ut sit per se semper validum, quamvis illicitum evadat vetante eodem superiore, ut cujus sit pro disciplina bona illud moderari ad sacra propria ecclesiae recte dispensanda vel etiam homines per baptismum in ecclesiam recipiendos. At contra jurisdictionis, nisi sit suprema, pro usu ipso valido a superiore ecclesiastico dependet.

Altera pars majoris probanda ita demonstratur: Potestas 656 ecclesiae tota et sola refertur ad promovendum finem ecclesiae proprium, qui est salus supernaturalis hominum proindeque gloria Dei. Atqui hominum salus procuratur adaequate modo duplici, aut ex opere operato, i. e., sacrificio atque sacramentis gratiae efficacibus, de quibus locis suis agitur, aut ex opere operantis seu illis actibus, quibus ipse homo ad gratiam infundendam se disponit vel infusam gratiam conservat et adauget, ut in tractatu de gratia ostenditur. Ergo ecclesiae potestas tota et sola talis est, ut hinc ad sacrificium et sacramenta efficienda, illinc ad actus hominum in via salutis regendos ordinetur. Atqui prior est potestas ordinis, etsi pro sacramento poenitentiae, quod solum ut iudicium institutum est, etiam jurisdictionis postulatur; altera est potestas jurisdictionis, quae ex dictis actus ipsius quoque mentis per doctrinam salutarem moderandos respicit; qualis potestas agendi in homines bipartita restricto quidem modo, ut est potestas valide et licite applicandi fructus sacrificii et baptizandi et jus praedicandi, erga ipsos homines ecclesiae nondum subditos protenditur. Ergo partitio, de qua agimus, omnino adaequata est seu dividendum totum et solum comprehendit.

2. Ipsum *concilium tridentinum* (s. XXIII. c. 4. et cn. 7; 657 D 837. 844) duplicem ecclesiae esse potestatem indicat, quarum una per ordinationem, altera per missionem conferatur. Vide et *catechismi romani* p. 2. c. 7. n. 6.

3. Sollemnis est eadem partitio theologis, duce s. *Thoma* 658 sic docente (S. theol. p. 2. 2. q. 39. a. 3): „Duplex est spiritualis potestas, una quidem sacramentalis, alia jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est quae per aliquam consecrationem confertur. Omnes autem consecrationes ecclesiae sunt immobiles, manente re quae consecratur, sicut etiam patet in rebus inanimatis; nam altare semel consecratum non consecratur iterum, nisi fuerit dissipatum. Et ideo talis potestas secundum

suam essentiam remanet in homine qui per consecrationem eam est adeptus, quamdiu vivit, sive in schisma, sive in haeresim labatur; quod patet ex hoc quod rediens ad ecclesiam non iterum consecratur. Sed quia potestas inferior non debet exire in actum, nisi secundum quod movetur a potestate superiori, ut etiam in rebus naturalibus patet, inde est quod tales usum potestatis amittunt, ita scilicet quod non liceat eis sua potestate uti. Si tamen usi fuerint, eorum potestas effectum habet in sacramentalibus, quia in his homo non operatur nisi sicut instrumentum Dei; unde effectus sacramentales non excluduntur propter culpam quamcumque conferentis sacramentum. Potestas autem jurisdictionis est quae ex simplici injunctione hominis confertur; et talis potestas non immobiliter adhaeret; unde in schismaticis et haereticis non manet; unde non possunt nec absolvere, nec excommunicare, nec indulgentias facere, aut aliquid hujusmodi; quod si fecerint, nihil est actum. Cum ergo dicitur tales non habere potestatem spiritualem, intelligendum est vel de potestate secunda, vel si referatur ad primam potestatem, non est referendum ad ipsam essentiam potestatis, sed ad legitimum usum ejus." Unde res certa a nobis hic asseritur.

659   Demonstratio p. III. 1. Differentia objecti potestatis praebet fundamentum aptum distinguendae potestati, quae et quatenus ad objectum differens refertur. Atqui jurisdictionis ecclesiasticae objectum cum ex praecedente et hac ipsa thesi complectatur condendas leges omnes ut salutare se praesidibus ecclesiae probantes, et fidei et disciplinae, est indolis manifesto differentis. Namque veritates, circa quas versantur leges fidei, i. e., divinae doctrinae, leges, sanctiones in praemiis ac poenis a Deo ipso infligendis, et quae veritates sunt cum his conexae, eadem semper ad cognoscendum manent, ideoque leges ipsae, quibus veritates credendae vel tenendae, saltem per sententiam supremam vel absolute, praescribuntur, immutabiles sunt ita, ut sit quidem apud infallibilem ecclesiam potestas assensus in veritates illas imperandi, non autem sit potestas legis oppositae ferendae vel legis semel latae, ut libet, abrogandae; etsi utique, cum aliquid physice quidem transiens credendum vel tenendum est. pro temporum differentia idem vel ut futurum vel ut praesens vel ut praeteritum affirmari

debet. Ex contrario leges disciplinae ecclesiasticae possunt fieri tales, ut per se etiam diversae poni possint, eademque sunt pro adjunctis mutabilibus locorum, personarum, temporum mutabiles, unde potestati tam solvendi quam ligandi locus relinquatur. Ergo potestas magisterii in legibus doctrinae a potestate regiminis in legibus conversationis sanctae opportune vel et necessario distinguitur.

2. Ratio justa potestatis a potestate discernendae haud 660 dubie est diversitas finis, cui utraque inserviat. Atqui jurisdictionis ad fidem pertinentis finis proprius sane is est, ut perficiat intellectum per cognitionem veri, quamvis finem talem obtineat ope voluntatis, cui imponat legem assensus debiti imperandi; jurisdictionis autem disciplinae finis proprius aperte in perficienda voluntate per appetitionem boni vertitur. Ergo fas est idque certo jurisdictionem ecclesiasticam duplicem distinguere ac porro unam designare voce speciali potestatis magisterii, alteram, scilicet disciplinae, retento nomine generico vocare jurisdictionem seu regimen sensu jam strictiore vel specifico.

3. Simili pacto admittimus distinctionem, quam proferunt 661

c. 7. n. 4) vel inter elavem scientiae et elavem potestatis, i. e.

Demonstratio p. IV. Per partem thesis superiorem po- 662 testas regens sacri magisterii, nedum sit similis regimini profano, ab ipsa potestate gubernandi ecclesiastica, accepta quidem sensu angustiore et magis utique vulgari, ex objecto suo et fine proprio secernitur. Atqui ad differentiam talem indi-

trimembris totius potestatis ecclesiasticae in potestatem magisterii, ordinis vel sacerdotii, regiminis sine dubio satis accommodata; ad quam impellere interdum etiam potuit comparatio cum vetere testamento facta, ubi cum sacerdotio et sacro regimine magisterium extraordinarium propheticum saepe ab imperio sejunctum eminebat. Ceterum fatendum est, distributionem istam, quamvis momentis practicis commendatam, manere

liberiores, cum sane partitio bimembris in potestatem ordinis et jurisdictionis ad illam scientiae dialecticae regulam exacta magis sit, quae divisionem prius in proxima et immediata membra, deinde opportune in partes suas dividenda fieri jubet.

Adhuc difficultas a thesi removenda est. Arere quidem existit potestas ecclesiastica docendi, quae non sit jurisdictio. Nimirum veritates salutiferae, cum sint humano generi toti divinitus destinatae, omnibus hominibus Domino mandante per ecclesiam proponendae et sufficienter jam propositae ex lege saltem Dei accipiendae sunt. Atqui hoc ipso potestas ecclesiastica docendi, quatenus est simplex jus vel potestas legitima, ex lege scilicet divina, et inviolabilis praedicandi doctrinam salutarem cum respondente obligatione audiendi et credendi, latius patet quam jurisdictio doctrinae vel potestas ecclesiastica docendi per leges ab ecclesia ipsa conditas; nam erga eos quoque potestas illa docens exercenda est, qui jurisdictioni non ecclesiae, verum solius Dei sunt obnoxii, quales sunt homines nondum baptizati (cf. *Mare* 16. 15s). Quin etiam erga homines baptizatos obtinetur saepius jus docendi merum, quo magisterium sacrum constituatur, quemadmodum illud inest simplici contionatori vel doctore, qui non ipse assensum imperare, sed solum ea, quae aliunde assensum postulent, referre, veritates credendas vel tenendas ex fontibus demonstrare et vindicare, assumptis veritatibus etiam rationalibus illustrare, auctoritate scientiae et sinceritatis vel pondere argumentorum assensum conciliare potest.

Nihilominus haec non cogunt, praeter potestatem ordinis et jurisdictionis jus docendi membrum tertium potestatis ecclesiasticae agnoscere. Aliter, id quod nemini in mentem venit, jus baptizandi, distinctum a potestate valide baptizandi, multo magis membrum numerandum foret, quia per se vel ex natura baptismatis ut januae ecclesiae nunquam nisi erga homines nondum ecclesiae subjectos exerceri potest; quamquam, ubi homines curam infantum agentes baptizati sunt, hi juberi possunt offerre parvulos baptizandos. Itaque ut jus baptizandi ad potestatem usus sacrorum moderandi pro indole objecti sive plenam sive deminutam revocare licet, sic, immo et concinnius jus simpliciter docendi ut elementum quoddam jurisdictionis magisterii concipitur. Certe jurisdictio magisterii una eadem-

que est potestas virtualiter multiplex, quod duarum facultatum functiones jungens tum praecise intellectui veritates et officia manifestare et declarare, tum actum docendi ponendo perfectiorem simul voluntati leges facere valet. Unde intellegimus, ecclesiae pastorem jurisdictionem propriam magisterii minus plene vel ut jus docendi purum cum contionatore, magistro scholae, scriptore participare, per praeceptum quidem obligans sive hos ad docendum sive subditos proprios, ut eosdem audiant vel ne impediunt a docendo; quemadmodum et pastor ipse instar magistri simplicis docere potest, non pro potestate assensum imponendo, sed utendo tantum docendi jure, quod jurisdictione ejus didascalica continetur, et per actum saltem exercitum subditis imperando, ut audiat vel ne a loquendo impediatur. Similiter jus ecclesiae praedicandi ipsis infidelibus ex actu proprio tamquam pars jurisdictionis magisterii apparet. Etenim institutio perfectior et simpliciter perfecta vel infallibilis jam non est, nisi in forma legis pro domo ecclesiae super petram aedificatae, pro Petri fratribus, pro Christi ovibus proponitur; unde et concilium vaticanum exhibet pontificem romanum infallibilem, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens doctrinam ab universa ecclesia tenendam definit. Quamobrem praedicatio, quae fit infidelibus, actus ex se perfectus vel infallibilis magisterii ecclesiastici non est, sed potius mera quaedam communicatio doctrinae aliunde plenae est, aut, si quando actus sit perfectus, v. g. si catechumeni simul cum fidelibus audiant pontificem summum definientem, vim in se talem habet, ut, dummodo audientes homines subjecti essent, eos ipse ut lex ecclesiae ad assentiendum obligaret; videlicet magisterium ecclesiae perfectum erga infideles vi propria jurisdictionis caret non ex defectu suo, sed ex defectu auditorum, qui per accidens infaustum, cum diu omnes in infantia deberent baptizari et per baptismum ecclesiae post doctorum subici, adhuc nimis multi ab ecclesia separati sunt. Age, cum facultates societatis pro divisione recta omnium prima aestimandae sunt, singulas secundum suam plenitudinem, qua sint potentes ipsius actus proprii perfecti, et vim per se insitam considerare convenit.

Scholion I. Constat inter omnes, objectum legis ecclesiasticae esse actus externos etiam occultos; hi scilicet perse

ejusdem indolis atque actus manifesti sunt et pondus suum magnum pro ecclesiae fine habent, unde et prohibiti ab ecclesia puniri possunt, si forte tandem innotescunt, et aliqui, ut haeresis teste nullo enuntiata, per sententiam latam puniuntur, et ipsa lege civili actus tales, ut homicidium occultum, comprehenduntur. At hactenus disceptant, num ecclesia pariter ad actus interiores praecipiendos vel prohibendos valeat, compluribus affirmantibus, actus ejusmodi dumtaxat indirecte ut nexos cum externis, non directe nec meros potestate legifera ecclesiae attingi (cf. *Wernz*, jus decretalium 1, n. 98). Pro qua controversia decernenda observetur status quaestionis. Enimvero quaeritur de jurisdictione, i. e., de potestate regendi homines baptizatos a Christo impertita, non de potestate dominativa, quam in actus internos quoque subditorum vi voti oboedientiae indi posse omnes facile fatentur. Ad hoc agitur de jurisdictione propria, qua ecclesia nomine etiam suo ferat leges suas, faciat judicia sua, infligat vel condonet poenas suas canonicas, non de jurisdictione vicaria, qua ecclesia nomine speciali Dei non solum in foro interno vel externo varia Deo ipsi debita remittere, sed etiam in foro interno paenitentiae actus internos pro satisfactione Deo danda injungere utique potest.

666 Praeterea ad litem dirimendam multum confert exclusa confusione quadam idearum scire, quid sit praecipere directe, quid indirecte. Etenim ambiguum est, quod principii loco statuunt, praecipi directe, quod praecipiat per se vel ratione sui, praecipi indirecte, quod praecipiat per accidens vel ratione alterius, cui jungatur. Quam conjunctionem certe non intellegunt contingentem ita, ut sola ratione rei alterius praecipiat etiam illud hic et nunc conjunctum, sine quo res prior esse et honeste esse et complete esse potest; sic nemo dicet, praecepto jejunio ad calamitatis depulsionem ordinando hanc intentionem specialem ratione jejunii, non sui ipsius praecipi, quasi praecepto jejunio jam et haec intentio praecepta sit. Sed etsi conjunctio cogitatur necessaria, principium statutum examine accurato eget. Videlicet ante omnia non est supervacuum monere, non mere rei conjungi, quidquid ad rem intrinsecus constituendam spectet; ita cum consensus internus sit essentialis pars contractus, injuncto contractu injungi consensum

dumtaxat indirecte ratione conjunctionis absone diceretur. Porro vere conjungi unum alteri potest antecedenter, sive ut medium fini sive ut causa vel condicio effectui, et quidem conjunctione necessaria, quatenus sine uno alterum aut non fieri aut non honeste fieri potest; conjungi potest concomitanter, quatenus sine uno alterum saltem complemento justo quodam caret; conjungi potest consequenter ut effectus inseparabilis causae. Atqui praecipere aliquid directe et praecipere instar finis efficiendi propter se non est magis idem quam praecipere aliquid indirecte et praecipere instar medii necessarii propter aliud; id vel exinde evidens est, quod interdum medium ad finem, v. g. jejunium ad palati mortificationem, praecipitur fine non praecepto solum eoque ipso directe, cum praeceptio omnis indirecta directam aliquam supponat. Immo in universum leges potius quam de fine praecise de iis esse solent, quae tamquam media, causae, condiciones ad finis effectum ducunt, neque unquam finis efficaciter appetendus imperio directo praestituitur, quin consimiliter media necessaria adhibenda imperentur, quandoquidem appetitio efficax finis in ipso usu mediorum adhibendorum vertitur. Ita qui domum magnificam aedificandam mandat, is actus omnes necesarios poni, ut ideam operis concipi vel materiam aptam comportari jubet modo perinde directo, quamvis minus diserto; quemadmodum et infallibilitas Petri *Mat* 16, 18 directe vel in se ipsa, non diserte revelatur; praesertim indicto actu humano externo directe actus internus voluntatis indicitur, ut qui formaliter solus liber vel praecepti capax ad facultatem externam adhibendam progrediatur. Tum non aliter ac directe, praescriptione quidem obligante erga eandem potestatem, ea praescribuntur, sine quibus res praescripta fieri potest, sed honeste fieri nequit; nam pro conjunctione ipsa laxiore haec instar objecti novi sunt, quod aut soli legi naturali vel divinae derelinquere aut vi praescripti novi ideoque directi praescribere oportet; ita minister sacer si ab ecclesia per se tantum jubeatur fidelibus sacramenta dare, dando valide extra statum gratiae positus jussum ecclesiae implebit, quamvis agendo inhoneste legem Domini violet. Similiter non praecepto indirecto illud attingetur, sine quo res praecepta cum secundum substantiam fieri possit, solo complemento divinitus debito destituitur; sic praecepto ecclesiastico

sacri offerendi, ut audiendi occasio praebeatur, sacerdos satisfaciet etiam nulla facta applicatione fructus; sin contendatur, praeceptum offerendi sacri ad applicationem saltem aliquam quasi partem integram actionis sacrificae conaturaliter se extendere, in hanc partem directe praeceptum integrum cadet. Neque indirecte id praecipitur, quod rem per se praeceptam necessitate velut physica consequitur, quoniam id praecepto nullo indiget; sic receptio gratiae, quae posita receptione digna sacramenti ex ordine instituto a Domino consequatur, non est, cur ipsa praecepto inculcetur.

06" Hinc tandem restat, ut dicamus directe imperari rem, quam lex in se imperet, et ut indirecte imperari illud agnoscamus, quod ex re eadem imperata tamquam causa ipsum necessario lege alia, ut naturali, imperatum prodeat; sicut nempe voluntati est id indirecte voluntarium, quod ex re sola in se voluntati ei voluntaria vi ordinis noti physici existit, ita lege quadam indirecte praecipitur vel prohibetur, quod ex re sola in se per legem eam praecepta vel prohibita vi ordinis moralis praeceptum vel prohibitum evadit. Tali modo lex humana, quatenus omissionem vel executionem rei alicujus prohibendo facit malam, causam interponit, qua perstante cupidinem ipsam liberam omissionis vel executionis ejus, quamvis non efficacem, jam ex malitia objecti propria malam lex naturalis interdicat; unde qui metu poenae temporalis a solo opere externo lege civili vetito cohibetur, legem civilem servat, sed naturalem violat; similiter qui die festo invitatus templo clausus sacrum attente audit, legi ecclesiae satisfacit, naturali adversatur.

<568 His praemissis affirmamus, ecclesiam jurisdictione sua propria directe praecipere vel prohibere posse actus etiam internos vel animo eliciendos, sive mixti sive meri sint. Mixtos dicimus simpliciter internos eos, qui cum externis necessario conjunguntur, quod vel instar partis cum his totum aliquod componunt vel saltem instar medii ad hos convenienter producendos requiruntur: meros dicimus internos eos, qui non cum externis conjunguntur: quibus in hac quaestione merito habentur pares actus interni conjunctione solum contingente mixti ita, ut etiam sine iis essentia, honestas, integritas actuum aliorum salva sit.

Argumenta satis solida sententiae propositae non desunt. 669
Sane primum ecclesia pro potestate sua amplissima ligandi potissimum per leges directe praescribere ea omnia potest, quae nec per jus divinum nec per ecclesiae finem proprium excepta inveniuntur; atqui exceptio neutra in actus interiores cadit. Deinde etiam mirum esset, si potestas ecclesiae dumtaxat indirecte ad actus eos pertineret, ex quibus finis ecclesiae maximopere pendet; atqui ecclesiae finis, i. e., sanctitas et salus sempiterna hominum praecipue per actus internos promovetur, ut a quibus vim v. g. merendi totam externi ipsi nanciscantur.

Idem comprobatur usu imperandi actus mixtos ita, ut 670 actus internus aequae directe quam externus injungatur. Hoc pacto ecclesia opportune jubet profiteri fidem; quippe non mere jubet formulam fidei recitare nec solum jubet professionem, in quantum fides ex lege Dei adsit vel ut jam fides pro obligatione naturali mentis ad linguam conformandae habeatur, sed ex sensu jussi unice expedito ecclesia in se vel directe ipsa jubet subditos non minus habere in corde fidem confitendam quam habitam ore confiteri. Et revera assensum fidei internum ecclesia eodem modo praecipit, quo dissensum contrarium prohibet; atqui hunc dissensum prohibet directe, sub poena prohibendo haeresim extrinsecus quidem comparentem, ut quae nec pura simulatio nec directe sola externa significatio animi a fide dissentientis, sed potius dissensus internus, quamvis jam manifestatus sit; videlicet proscribendo haeresim ecclesia non tam ratione negationis fidei externae actum junctum internum quam ratione negationis fidei internae actum junctum externum interdicat. Immo in documentis compluribus supra (n. 64-G) citatis ecclesia praeter oris confessionem distincte fidem cordis praecipit, et *Clemens XI* definiendo asseverat, oboedientiam ecclesiae docenti debitam detrectato assensu ipso interno violari. Similiter novissime, ex rejecta per s. officium 3. jul. 1907 opinione 7 modernistarum (7J10 2007), intellegimus, proscribendo errores posse assensum internum, quo fideles judicia ecclesiae complectantur, ab ecclesia ipsa, proinde (coi. supra n. 607) imperio directo, exigere.

Neque recte agunt, qui leges fidei infallibiles tamquam 671 juris divini interpretationes jurisdictioni ecclesiasticae vicariae,

per commissionem specialem exercendae, non propriae attribuit. Nam ejusdem jurisdictionis est leges ferre, cujus est praevaricationes puniendo coercere (cf. n. 649); atqui praevaricationes legum fidei ecclesia illatis poenis propriis canonicis, ut excommunicationis, jurisdictione propria coercet. Nimirum jurisdictionis vicariae est dumtaxat remittere vel inducere obligationem, qua erga Deum ipsum directe subditi ecclesiae teneantur; sic certe in sacramento paenitentiae, in concedendis indulgentiis, in solvendo voto, juramento, matrimonio rato vinculum culpa vel poenae vel debiti erga Deum hominibus ecclesiae aufertur vel, injuncta satisfactione sacramentali, ponitur; atqui ex contrario leges fidei infallibiles ab ecclesia datae obligant directe erga ecclesiam, siquidem iis violatis subditi existunt transgressores constitutionum apostolicarum, obligationem autem erga Deum non tam ipsae inducunt quam divinitus inductam, sive instantius clariusve propositis sive demum perfecte promulgatis legibus credendi olim a Deo revelante constitutis, exhibent, unde obligatione tali cum subditis ecclesiae etiam homines jurisdictioni nulli ecclesiasticae obnoxii, ut catechumeni vel infideles omnes, obstringuntur; quocirca leges suas de fide ecclesia jurisdictione propria, non vicaria feret, quamvis iisdem leges credendi divinas infallibiliter manifestet. Et vero leges, per quas ecclesia jubet credere res divinitus revelatas, procedunt ex eadem jurisdictione ac leges, per quas ecclesia jubet tenere res cum revelatis nexae; atqui leges hae procedunt ex jurisdictione ecclesiae propria; neque enim res cum revelatis nexae sunt ipsum verbum Dei, quod cogitari possit ecclesia interpretando edicere solo nomine Dei, sed sunt in se verbum, quod ecclesia nomine suo loquitur, cui proinde assensus fidei immediate ecclesiasticae, non divinae postulatur. Neque jurisdictio controversa probatur vicaria ex eo, quod est infallibilis; nam praeterquam quod non omnis potestas docendi cum jurisdictione in ecclesia infallibilis est, si jurisdictionem magisterii liceret dicere vicariam pro doctrinis universalibus infallibiliter veris, pariter fas esset jurisdictionem disciplinae putare vicariam vel commissionis specialis pro legibus agendi universalibus infallibiliter bonis, unde jurisdictio propria, qualem omnes in ecclesia agnoscunt, jam nulla superesset.

Ad hoc ecclesia aliquando, ut in fidei professione, jura- 672
mentum emittendum exigit ideoque directe postulat ea omnia,
quae ad essentiam juramenti requiruntur; atqui juramento
praeter signa voluntas sincera Dei testis invocandi essentialis
est. Item ecclesia ministris sacris vocalem orationem, utique
directe secundum elementa essentialia injungit; sed ut vocalis
est externa pronuntiatione, sic orandi interna intentione oratio
constituitur et a recitatione facta v. g. pro exercitio vocis vel
memoriae distinguitur. Pariter lex missae attente audiendae
efflagitat directe, ut saltem intentio colendi Dei in assistendo
habeatur. Praeterea beneficiariis ecclesia eleemosynam de super-
fluis dandam et in hoc directe voluntatem internam transferendi
dominii imposuit.

Eodem spectat, quod ecclesia praescribit receptionem 673
sacramentorum validam et dignam; enimvero *conciliu/m
later. IV* (c. 21 ; *D* 363) postulat confessionem annuam fidelem,
nempe pro absolutione rite obtinenda, et susceptionem pa-
schalem eucharistiae reverentem, et *concilium trid.* (s. XIII.
c. 7: *D* 761) jubens quam primum confiteri sacerdotem,
qui necessitate urgente absque confessione debita celebraverit,
intellegit confessionem sacramentalem idoneam, i. e., talem,
qualis praemitti pro peccato mortali expellendo per se debuit,
unde etiam ex damnatione propositionis 14 facta ab *Alexandro VII*
(*D* 985) et propositionis 55 facta ab *Innocentio XI* (*D* 1072) per
sacramentum receptum invalide vel indigne legi, nedum Dei,
sed ipsius ecclesiae minime satisfacit (cf. *concilii trid.* s. XIII.
cn. 9; s. XIV. c. 5. cn. 8. de poenit. ; *D* 771.780.796); atqui
praescribere receptionem validam est praescribere directe
fidelibus adultis non solum, ut sacramenta a ministris expetant,
sed etiam, ut illis ministrantibus ipsi saltem voluntatem veram
recipiendi tamquam condicionem necessariam validitatis tene-
ant, et praescribere receptionem dignam est insuper praescri-
bere expresse et ideo directe actus internos salutare, quibus
dispositio conveniens indoli cujusque sacramenti honeste reci-
piendi proxime vel remote inducatur vel custodiatur. Tum vero
ecclesia jubet perficere sacramenta vel sacrificium, quo sacra-
mentum eucharistiae permanens conficitur; atqui eo ipso directe
imperantur actus interiores, sive sacramenta cum sacrificio sunt
actiones externae tantum denominative liberae sive sunt actiones

externae liberis actibus internis quasi animatae. Nimirum sacramenta non sunt actiones statae qualescumque, etiam hominis neutiquam sui compotis, sed a ministro libere gestae, neque sunt actiones libere gestae intentione qualicumque, v. g. pro dexteritate acquirenda, sed intentione faciendi quod ecclesia facit, i. e., ut actiones ex persuasione saltem aliena fidelium Christi religiosae, excepto quidem sacramento matrimonii, quod cum sit ipse contractus inter baptizatos, ab ecclesiae hominibus contractum secundum mentem vel morem ecclesiae intendentibus et facientibus satis intenditur atque fit; quibus positis aut essentia sacramenti cernitur in ritu exteriori a libera intentione interiore illa effecto et ecclesia imperando sacramentum imperabit directe intentionem interiore ipsam tamquam causam, qua ritus sacramentalis vel distinctus a profano quolibet efficiatur, aut modo considerandi alio essentia sacramenti cernitur in ritu exteriori a libera intentione interiore illa informato et ecclesia imperando sacramentum directe cum ritu exteriori eandem intentionem interiore tamquam partem essentialem sacramenti imperabit. Hinc liquet, quam mire dictitetur, ad actus externos sacramentorum, quos ecclesia praecipere possit, lege divina actus internos flagitari, quasi vel relatio ad internos actus vel interni actus ipsi sacramentis ab ecclesia praeceptis non sint essentiales.

674 Itaque more sancto noscitur ecclesia exigere posse directe actus internos saltem mixtos et quidem tales, qui non per actus externos singulos illis commixtos certo manifestentur; qualis est intentio ad conficiendum sacramentum necessaria, cum actio externa eadem appareat, sive intentio illa adest sive deest. Atqui hoc posito potestas directa in actus mere internos jam immerito ecclesiae denegatur; neque enim difficultas major contra postulandos actus internos meros quam contra mixtos memoratos exstat, et ratio finis pro utrisque similis viget, et si ecclesia praecipere potest mixtos, scilicet id quod plus est, praecipere etiam meros poterit; ita si habet illa potestatem praecipendi fidem internam die dominica externe profitendam, etiam remittendo externam professionem v. g. homini linguae impeditioris solo actu interno contenta esse posset. Eidem potestati exempla usus suffragantur. Talis apparet lex, ut cum accessu ad ordinem sacrum clerici saltem tacite votum per-

fectae castitatis, utique non ex se ordini sacro conjungendum, ipsi jungant vel, si renitendo hoc neglexerint, nihilominus castitatem ex motivo religionis devitatis peccatis etiam internis servant. Accedit, quod ecclesia vult sacerdotes offerentes inter communionem in meditatione sanctissimi sacramenti aliquantulum quiescere; quae rubrica non est, cur de praeceptivis eximatur. Tum ecclesia saepius clericis exercitia spiritualia praescribit, sicut ea v. g. certis ordinandis subeunda in domo urbana sacerdotum a missione nuncupatorum praecipit (vide inter suspensiones sententiae latae per *PiiIX* constitutionem „Apost. sedis“, d. 12. oct. 1869, n. 7); quo dicendi modo ipso exercitium spiritus tamquam res principalis, secessus corporis tamquam subsidium quoddam imperatur; atqui exercitia spiritualia etsi abundantius fieri possunt actibus mixtis, tamen pro notione sua satis actibus internis peraguntur. Praeterea ecclesia jurisdictione sua propria urgendo et ultra determinando legem Domini directe confessionem annuam peccatorum omnium mortalium etiam mere internorum sacerdoti secreto faciendam praecipit; atqui confessio ista jure actui interno aequiperatur; nam eadem, si de peccatis internis agitur, non magis quam actus internus ipse constare homini ulli potest et universe quasi accusatio coram Deo solo vel actus per se, non ex accidentali absentia testium occultus est, quatenus sacerdos unus nomine speciali Dei audiens se sic gerere debet, ac si nihil audierit.

Aliud specimen praeclarum praebet onus ab ecclesia 675
episcopis et parochis impositum sacrificii pro populo suo diebus dominicis et festis ab ecclesia institutis applicandi; qualis applicatio actus est internus, qui in se vel directe praeceptus sacrificio superadditur. Certe pro asserendo praecepto tantum indirecto obtendere ne illud quidem licet, applicatione sacrificium in se praeceptum compleri; neque enim ut applicatio indefinite aliqua, ita haec prae illa complementum debitum sacrificii dici potest, et ab ecclesia potius ordine inverso applicatio determinata in se praecipitur, quae ut esse possit, materia applicanda, i. e., fructus celebrato sacrificio comparari itidem jubetur. Neque hoc documentum infirmatur adnotando, negata potestate praeciendi actus applicantis interni cum actu externo missae per accidens conjuncti actum ipsum externum

secundum proprium suum valorem dispositioni ecclesiae subtractum iri; at enim hinc non sequitur, actum illum internum praecipi indirecte, sed elucet solum, quam necessaria ecclesiae potestas actus ejus praeter sacrificium praescribendi sit, ut sacrificii effectum ecclesia ad finem suum disponat. Neque profecto applicatio actus internus esse desinit, quatenus pro objecto rem externam habet; secus actus fidei, quo v. g. resurrectio creditur, non mere internus esset; insuper objectum applicationis fructu sacrificii praecipue interno continetur.

676 Eodem referas, quod ecclesia interdum statuendo poenas contra delinquentes ex contemptu, ex intentione prava speciali, ex odio, scienter, temere, sponte, actus tales internos, quamvis extrinsecus nequaquam dinoscendos, tam expresse vetuit, ut solum iis positae censurae per externos committerentur (videsis in *jure canonico* dist. 30 c. 8; l. 3 t. 10. c. 1. §. Quia in Clem.; l. 5. t. 3. c. 1. §. Verum in Clem.; excommun. spec. reserv. a *Pio IX* n. 2; simpl. reserv. pontifici n. 5. 17). Cui argumento artificiosius quam justius respondetur, actum internum non ut objectum legis, sed ut condicionem poenae respici, quae condicio usum potestatis ecclesiasticae restringat, non extendat; at vero cum quid ex affectione speciali fieri poena proposita vetatur, id simpliciter fieri ista quidem lege sanciente nullo modo prohibetur; quare prohibitio vel sanctio ad illam ipsam affectionem specialem, dum effectum externo cumuletur, pertinebit. His adde, quod *Alexander I* rejecta propositione 1 (*D* 972) et *Innocentius XI* rejecta propositione 5—7. 10. 11. 16. 17. 65 (*D* 1022 etc) declaravit, actus internos fidei, spei, caritatis lege Dei postulari, vel quadantenus determinavit, quotiens tales postularentur. Quo ipso pacto obligationem actuum eliciendorum ab ecclesia imponi nonnemo arbitratur, parum quidem recte, quia ecclesia, si jurisdictione pura magisterii declarationem vel determinationem divinae legis edat, per se actus definitos omnes solum divinitus debitos agnoscere, non elicere jubet. Verumtamen et *Alexander* et *Innocentius* postquam propositiones illas quomodocumque docere sub poena canonica vetuit, insuper districte in virtute sanctae oboedientiae et sub interminatione divini iudicii omnibus Christi fidelibus prohibuit, ne opiniones praedictas ad praxim deducerent; nempe lege etiam pontificia prohibemur, ne agamus secundum opini-

ones condemnatas, v. g. secundum eam, qua non tenemur proximum diligere actu interno et formali; atqui hoc est imprimis prohibere, ne actum internum omittamus, vel praecipere, ut eum eliciamus. Ceterum minus apte dicitur, actum internum aliquando pro lucranda indulgentia praescribi; cum enim indulgentiam ipsam consequendam ecclesia non praescribat, etiam actum internum medium non praescribit, sed mere tamquam condicionem ponit, qua gratia oblata accipiatur.

Porro rationes sententiae oppositae facile diluuntur. Obi- 677
citur, potestati legiferae humanae per se tantum actiones attinentes ad communitatem hominum ut talem, i. e., externas ordinandas convenire. Respondemus, negata hac quasi principii petitione, ambitum potestatis legiferae cujusque haud dubie fini proprio consentaneum esse ideoque merito ex fine aestimari, utrum potestas directe solum ad actus hominis, compositi ex corpore et anima, corporeos vel externos an etiam ad actus spirituales vel internos sive mixtos sive meros referatur. Nimirum finis potestatis civilis quidem est bonum externum fulciendi ordinis socialis et praebendae copiae subsidiorum, quibus cives singuli pro jure suo ad prosperitatem majorem suam temporalem opportune uti possint. Pro quo fine potestati legiferae sufficiet plerumque, si effectus externus modo quolibet obtineatur, si perturbationes externae vetitae vel a volentibus vel ab invitis omittantur, si res externae impositae, v. g. tributa vel purgatio viarum, quamvis a lunaticis, praestentur; scilicet actus proprie humanus eatenus tantum imperatur, quatenus sine eo, ut fit ordinarie, opus externum non producit; etsi interdum pro bono externo saltem certius assequendo actus ipsos humanos sive mixtos sive mere internos, ut juramentum a testibus vel promissoribus, attentionem animi a custodibus vel navium rectoribus, deliberationem diligentem a ducibus expeditionis directe exigere lex civilis potest; neque tamen ejus est usum commodorum oblatores pro privata felicitate temporali ampliore singulis praecipere, cum bonum illud sit ex se semper tale, cui renuntiare liceat. Ex contrario finis potestatis sacrae in hominum interna sanctitate tamquam principio beatitudinis perpetuae, in salute animae consistit; quam ut bonum unice necessarium etiam proxime in se ipsa nec solum velut per accidens hominibus post bap-

tisma lapsis in foro paenitentiae, sed per se omnibus et singulis publice vel privatim pro fidelium quorumcumque necessitate potestas ipsa propria ecclesiae continuato opere Christi providere debet (revise *Luc* 15, 4 col. *Ez* 34, ut v. 16; *Jo* 17, 12; *Act* 20, 31; *1 Cor* 9, 22; *Hcb* 13, 17). Hinc potestas ecclesiastica non sane negleget ordinare per leges suas externam quoque fidei professionem, externam disciplinam, externam distributionem et receptionem sacrorum comprehensis actibus internis liberis ad horum validitatem omnino necessariis, uno verbo ea. quibus vel media idonea ecclesiae vel instar medii magni corpus ipsum ecclesiae in actu secundo constituatur; insuper autem potestas ecclesiae legifera ad finem sanctitatis adducendae vel conservandae ipsum immediate urgendum extendetur; quo jure actum internum fidei, actus internos sanctos alios, dispositionem internam piam pro sacramentis cum fructu gratiae recipiendis ecclesia praescribit.

G78 Tura potissimum hoc opponunt: Non potest ecclesia ferre legem, cujus violationem judicando coercere nequeat, quoniam talis lex sat efficax vel utilis non esset; atqui violationem legis de actibus internis, utpote incognitam, ecclesia judicare vel coercere nequit; quod et scriptura indicat (2 *Reg* 16, 7; *1 Cor* 4, 5) et *Innocentius III* docet (decretal. l. 5. t. 3. c. 34). Sed argumentum istud neutiquam firmum est. Videlicet nimium probat, quod actus ne mixtos quidem neque ipsa sacramenta, quatenus actus internos externe non internoscendos pro validitate sua postulant, ecclesia regere posset; immo et actus externi remotis tum testibus tum vestigiis omnibus aequè incogniti ut interni jurisdictioni ecclesiae subducerentur; quodsi hi per accidens occulti declarantur, per accidens sicut iudicio, ita lege eximentur; sin potius in se vel pro momento suo quam respectu cognitionis considerandi exhibentur, ratione eadem vel fortiore actus interni potestati sacrae vindicabuntur. Enimvero potestas legifera humana sine potestate simili judicandi vel puniendi utique satis efficax vel utilis non apparet, quamdiu cum philosophis antiquis leges non in conscientia obligantes cogitantur, at ratae habitae a Deo ipso violationem iudicaturus et puniturus leges sanctione per se efficaci minime carent; quod adeo verum est, ut ecclesia pro lege v. g. missae audiendae vel jejunii laesa poenam canonicam infligere non soleat

Potestas de internis male negatur ex defectu potestatis judicandi atque usus. 47

et ut censuras ipsas suas obligantes exsequendas conscientiae reorum partem maximam relinquat. Ad hoc ecclesia potestatem suam judicandi et puniendi non uno eodemque modo, sed pro objecti indole varia exercere valet; proinde violatores legum de actibus internis, aequae atque eos, qui per actus externos occultos peccant, ecclesia ferire, si vellet, posset poenis sententiae latae ejusque etiam certo exsequendae, ut excludendo a numero eorum, quibus orationes communes vel indulgentiae obvenirent. Praeterea res internae non universe incognitae dicendae sunt; ita defectus praescriptae internae contentionis ex indiciis nonnullis, ut ex eventu examinis operisque infelici, noscitur; defectus alios enuntiata ipsius hominis prodere possunt. Neque scriptura homini de statu hominis interno denegat judicium nisi cognitionis adaequatae, qualem apostolus etiam de se ipso sibi non attribuit. Porro *Innocentius III* loco citato obiter propositione secundaria dicens, nobis datum esse de manifestis tantummodo judicare, de judicio non omni, etiam sententiae latae, sed solum de judicio sententiae in reum specialiter ferendae loquitur, ut collatis locis parallelis confirmatur (ib. c. 33. et decreto *Alexandri II* dist. 32. c. 11); immo ex his locis (cf. dist. 32. c. 6) nomine eorum, quae non sint manifesta, praeter actus internos ipsi externi occulti comprehenduntur, qui utique quadantenus potestati judiciali et multo magis potestati legiferae sacrae subsunt. Pacto pari accipe verba *Gregorii IX* (decretal. 1. 5. t. 3. c. 46).

Causantur, potestatem directam ecclesiae in actus interi- 679
ores defectu usus convenientis nullam commonstrari. At ex defectu usus generatim quidem parum tuto colligitur defectus potestatis. Insuper protulimus exempla usus etiam vetusti, cum v. g. actum vere credendi aetate omni suis ecclesia injunxerit. Qualem usum adversarii partim non animadverterunt, partim vocato praecepto indirecto, quod reapse est directum, et ita accommodatis ad praejudicia factis historicis pondere proprio spoliaverunt. Quod autem ecclesia potestate praecipiendo actus mere internos rarius et magis erga clericos quam erga populum usa est, mirari non debemus. Etenim persaepe convenientius actus mixti praescribuntur, quia Deo cultum internum simul et externum exhibent, quia agentibus ita prosunt, ut alios aedificent et fideles inter se conjungant (cf. *Rom* 10, 10),

quia illusionibus minus patent, quia rudioribus magis congruunt. Ceterum actus internos praestantiores eliciendos, contrarios reprimendos lex ipsa Dei statuit, in qua simpliciter sustentanda etiam acquiescere ecclesia pro re vel tempore potest (cf. n. 649).

Extremo ad opinionem oppositam pervincendam auctoritas theologorum plurium non sufficit, praesertim cum interdum illam auctoritatis species potius quam auctoritas ipsa muniat. Citatur s. *Thomas*, ex cujus doctrina homo de actibus internis legem facere non possit, quod de iisdem judicare nequeat (S. theol. p. 1. 2. q. 91. a. 4). At s. doctor, qui data opera de potestate ecclesiae non agit, legem humanam designat pro contextu verius eam, quae a lege naturali derivetur et ex se ad finem naturalem dirigat et humanitus errare possit, non legem ecclesiae, quae ex ortu et fine suo supernaturalis et Deo assistente, si fertur universalis, infallibiliter bona est, quae etiam opportune iudicio sententiae latae divinitus efficacis contra crimina occulta ipsa communitur, quae ut quodammodo divina concinne legi divinae novae verbo vel scripto traditae subjungitur (cf. ib. q. 106. a. 1. 2; q. 107. a. 4). Ratione simili locos similes interpreteris (ib. q. 100. a. 9; p. 2. 2. q. 104 a. 5). *Suarez* adhuc quidem in contraria opinione haesit (de leg. 1. 4. c. 12 13; de censuris disp. 4. sect. 2), sed praecipue ideo, quod potestatem sacram directe iungendi actus interiores, quamvis minime repugnantem, usu ecclesiae commendari non putavit (de leg. 1. 4. c. 12. n. 7. 10). Insuper sententiae, quam tuemur, ille favet concedendo, probabiliter non posse ab ecclesia praecipi opus externum offerendum pro tali necessitate in particulari nec sumptionem eucharistiae dignam, quin directe actus interior praecipiat (ib. c. 13 n. 14—17; cf. 1. 2. c. 10. n. 13); atqui, ut jam diximus, tum celebrationem sacrificii pro necessitate determinata tum receptionem sacramenti dignam ecclesia ipsa praecipit. Adaeque *de Lugo* sententiam adversam ita probat (de poenit. disp. 15. sect. 6. n. 140 s; de virt. fidei div. disp. 23. sect. 1. n. 6. 10), ut inculcet, inutilem et impertinentem esse potestatem praecipiendo actionem externam v. g. sacrificii vel orationis sejunctam ab interna intentione, quod sine ista actio externa ridicula, non sacrificium vel oratio exsisteret; unde ille infert, ab ecclesia intentionem indirecte praecipi, quasi in antecessum constet, actum internum

cum externo directe praecipi non posse. At certe rectius inferretur, ipsam directam potestatem, quam ecclesia habeat, ad interna sacrificio vel orationi necessaria extendi, cum potestas directa sacrificii vel orationis, non actus ridiculi exigendi divinitus impertita sit.

Nec merito censetur, saltem practice hanc quaestionem momenti parvi esse, quod praxis eadem fere maneat, sive potestas ecclesiae in actus internos mixtos et puros directa, sive in illos indirecta, in hos nulla affirmetur. At si practice nihil fere referret, utra potestas agnosceretur, pariter non referret, utram Christus fundator ecclesiae, sane ad praxim, dedisset, id quod nemo dicet. Enimvero cum praxis ea demum firma sit, quae principiis firmis nititur, sine horum veritate praxis ecclesiae praesens non consistere, nedum procedere satis tuto posset.

Scholion II. Extraordinarie, sicut diximus (n 652), ipsi sacerdotes inferiores sacramentum confirmationis validum ministrare posse cognoscuntur eo, quod ex voluntate quidem pontificis romani presbyteri tum latini tum communius orientales sacramentum hoc impertiunt. Vide v. g. *Eugenii IV* decret, flor, pro armenis *D* 592; *Benedicti XIV* de syn. dioec. l. 7. c. 7. 9; decreta Romae confirmata *synodi rulhen.* a. 1720 apud *L* 2, 29 et *montis Libani* a. 1736 ib. 2, 121. 123. 125 vel et *concilii graeco-melchitici* catholici a. 1835 ib. 2, 581 ; cf. *concilii trid.* s. VII. de confirm, cn. 3 *D* 754. Praecipue vero potestas illa extraordinaria presbyterorum prae ordinaria episcoporum asserta continetur declaratione peremptoria (cf. supra n. 556| *Clementis VI* a patriarcha armenorum exquirentis (apud Kaynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 12; Z)10 571 ss) : „Primo de consecratione chrismatis, si credis, quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, chrisma potest rite et debite consecrari. Secundo si credis, quod sacramentum confirmationis per alium quam per episcopum, non potest ex officio ordinarie ministrari. Tertio si credis, quod solum per romanum pontificem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti confirmationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi. Quarto si credis, quod chrismati per quoscumque sacerdotes, qui non sunt episcopi, neque a romano pontifice super hoc commissionem seu concessionem aliquam receperunt,

\$I

iterum per episcopum vel episcopos sint chrismandi. Porro eosdem sacerdotes inferiores aliquando posse valide consecrare oleum pro infirmis, discimus ex eo, quod consentiente pontifice romano sacerdotes catholici orientis munus tale obeunt. Videas v. g. instructionem *Clementis VIII* super ritibus italo-graecorum 30. aug. 1595 Z>10 1086; *Benedicti XIV* de syn. dioec. l. 8. c. 1. n. 4; decreta citatae *synodi rnthēn.* apud *L* 2, 36 et *montis Libani* ib. 2, 150 vel et *concilii graeco-mçlchitici* catholici ib. 2, 582.

683 Quodsi factum potestatis utriusque sacerdotibus simplicibus collatae constat, obscurior tamen modus est, quo potestas illis tribuatur. Nonnemo recens putat, potestatem confirmandi, quamvis presbytero ex se insitam, fortasse ab actu ipso valido per decretum irritans ecclesiae impediri. At si vere Dominus dedit potestatem, actus ecclesia prohibente illicitus exsistet, invalidus non magis erit quam cum contra ecclesiae prohibitionem actus baptizandi, ordinandi, conficiendi eucharistiam, ungendi infirmum servata essentiali materia, forma, intentione ministri exercetur; quippe actus confirmandi ut est validus, a sola potestate ordinis pendet, quae si per characterem indelebilem sacerdotis inderetur, subjecto disposito satis applicata instar causae physicae effectum suum necessario produceret. Ad hoc *Clemens VI* verbis modo citatis credendum significat potius, interventu pontificis romani presbyteris ad valide confirmandum conferri potestatem novam, quam potestatis possessae dumtaxat obicem auferri. Praeterea et *Clemens* idem (l. c.) et *synodus tridentina* (s. VII. de confirm, cn. 3; cf. s. XXIII. cn. 7; *D* 754. 844) definiendo, confirmationis ministrum ordinarium esse solum episcopum, non quemvis simplicem sacerdotem, utique credendum jus divinum immutabile, non disciplinam ecclesiae mutabilem proponit.

684 Ex alia sententia presbyter valide vel confirmat vel oleum infirmorum consecrat potestate episcopali delegata. Sed et haec opinio sustineri nequit; nam cum potestas delegata solum aut jurisdictionis aut ordinis possit esse, neutra delegata ipsa presbyter actum validum confirmandi vel olei consecrandi ponit. Certe non agit potestate delegata jurisdictionis. Etenim essentia confirmationis vel consecrationis validae est profecto semper eadem, sive fit ab episcopo sive a presbytero; atqui confir-

matio vel consecratio procedens ab episcopo non est actus jurisdictionis cujuscumque, verum ordinis ita, ut confirmatio ab episcopo quolibet instructo potestate ordinis etiam hominibus non sibi subditis valide ministretur, immo ut confirmatio vel olei consecratio perficiatur valide ab episcopo v. g. haeretico, qui nec jurisdictionem, i. e., jus regendi nec jus ullum saltem confirmandi vel consecrandi habet. Item excluditur potestas ordinis delegata. Primum enim nemo potestatem delegatam obtinet ab eo, qui ipse potestate deleganda prorsus caret; atqui presbyter potest valide confirmare vel oleum consecrare ex consensu papae etiam ejus, qui pro defectu ordinis ipse potestatem talem nullam tenet. Sane sufficit, quod consentit papa, quamvis ne sacerdos quidem simplex ordinatus sit; qualis vel hoc solo ut potestatis presbyteri, ita est expers additamenti, quo potestatem illam ad confirmandum vel consecrandum dictitant compleri, siquidem adeptio complementi hujus potestatem presbyteri supponit; insuper potestas confirmandi vel consecrandi spectata secundum intensionem, non extensionem ad regiones vel personas et ad tempus, concipitur difficile velut ex partibus componenda, cum juste in presbytero non minus quam in episcopo indivisibilis cogitetur. Accedit argumentum alterum. Potestas ordinis divinitus imperita ad confirmandum vel oleum consecrandum si vere capax esset delegationis ideoque transmissionis ab uno in alium extra sacramentum, transmitti posset pro exercitio quidem valido pariter ab omnibus ea praeditis ordinaria pari et secundum validitatem independent!, i. e., ab omnibus episcopis characterē episcopali insignitis, quamvis jurisdictione destitutis; neque enim communicatio deberet esse per actum jurisdictionis, sed sicut potestas jurisdictionis omnis actu jurisdictionis traditur et sicut potestas ordinis ordinaria datur actu ordinis sacramentalis, qui est in modum sollemnis donationis (cf. *concilii trid.* s. VI. c. 7; *D* 681), ita potestas ordinis extraordinaria concinnius actu donationis cujusdam saltem simplicis, non jurisdictionis participaretur; atqui dissentiente episcopo romano nullus presbytero facultatem valide confirmandi vel olei consecrandi assignare potest.

Ex his jam licet aestimare comparisonem compluribus 685 auctoribus acceptam, qua potestatem ordinis vi jurisdictionis delegandam nominatim pro confirmatione declarare student.

5*> Potestas presbyteri ad confirmandum similitudine exercitus non apte illustratur.

Comparatio haec est: Ecclesia est quasi exercitus Christi, in quo duces inferiores sunt presbyteri, superiores episcopi, summus dux est papa. At vero facere milites per se quidem possunt tantum duces superiores, sed prorsus convenit, posse tale munus a duce summo exercitus totius extraordinarie aliis, saltem ducibus inferioribus committi. Ouare conscribere milites Christi, quod fit confirmando, per se valent episcopi, presbyteri valebunt addita potestati suae internae dignitate quadam extrinsecus a papa eos delegante vi regiminis ecclesiae militantis universae. Verumenimvero comparatio ista invenitur parum apta. Imprimis proprie duces ii sunt, qui jurisdictione potiuntur, qua etiam sola ducibus ceteris papa ut dux summus praestat; sed potestate jurisdictionis milites conscribere impresso caractere confirmationis episcopus nullus valet, nedum delegando quisquam facultatis hujus alios participes reddere queat. Quodsi minus proprie vocentur duces ecclesiae, quotquot potestate ordinis divinitus instituti aliis antecellunt, duces infimi sunt diaconi, superiores sunt presbyteri, summi aequae omnes ad confirmandum, potestate per ecclesiam ipsam desertam non debili, sunt episcopi valide ordinati (cf. *concilii trid.* s. XXIII. cn. 6; *D* 843); quidni igitur episcopi hi aequae omnes sicut perfecte per sacramentum, ita imperfecte extra sacramentum constituent presbyteros potentes confirmandi? Praeterea ecclesia Christi militans componitur ex hominibus etiam mere baptizatis (cf. ib. s. V. cn. 5; s. VI. c. 11. 13; s. XXIII. c. 4; *D* 674. 686. 689. 837), unde confirmatione non fiunt milites simpliciter, sed milites prae civitate alia pugnante, i. e., milites velut insigniores. Porro hos valide efficere dicuntur soli duces, episcopi vel presbyteri delegati, aut quatenus sunt titulo speciali duces directe istius agminis selectionis aut quatenus sunt ratione generali duces ecclesiae militantis, cujus confirmati pars obligatior existunt. Atqui illud prius falsum intellegitur ex eo, quod valide confirmant episcopi vel presbyteri, qui ipsi non sunt confirmati ideoque ne ut milites quidem ad aciem peculiarem confirmatorum pertinent; sin alterum conceditur, vi principii propellimur ad concludendum nimium, h. e., episcopos et presbyteros solos posse valide baptizare; nam si tales possunt confirmando milites ad legionem specialem promovere soli, quod sunt soli duces exercitus generalis, etiam

magis baptizando milites in exercitum generalem ecclesiae recipere soli poterunt. Nec multum prodesset comparisonem ex eo expolire, quod hierarchae omnes per se debeant esse confirmati et quod hierarchae superiores, episcopi, per se debeant potestate episcopali tum jurisdictionis tum ordinis potiri; nam facto ipso tot dissimilitudines inter validam confirmationem et validam adjunctionem ad exercitum hujus mundi intercedunt, ut comparatio etiam expolita causam potius obscuret quam illustret.

Hinc pro eadem causa explananda viam aliam ineamus. 68G
In ministris quoque constitutis res sacramentaria, quamvis tandem pendens a Domini voluntate, universe rationibus convenientiae magnae disposita apparet. Ministrum validum sacramenti primi, i. e., baptismi ob maximam ejus necessitatem pro omnibus hominibus Dominus voluit esse hominem omnem, etiam non baptizatum; quo hic non ut dux vel saltem membrum ecclesiae, sed ut instrumentum Christi agere cognoscitur, Sacramenti matrimonii, quod est ipse contractus, ministri sunt necessario contrahentes qualescumque baptizati; immo ipse character baptismalis non tam requiritur ex eo, quod qui faciunt contractum, iidem sacramentum matrimonii ministrant, quam quatenus simul sacramentum hoc recipiunt. Sacramentorum ceterorum ministros plane decuit esse tantum homines ad ministerium tale sacramento peculiari ordinis consecratos. Cujus sacramenti ministri apte constituti sunt episcopi, quoniam quorum est ecclesias particulares potestatem episcopali jurisdictionis regere, eorum per se est potiri potestate ordinis ea, qua ministros sacros ecclesiis opportunos ordinare valeant; unde ministri ordinis sunt congruenter episcopi consecrati eximia quadam potestate indelebili soli, quod ex se magis convenit ordinatores aliorum ipso gradu ordinis excellere, tum etiam ne facilius schismata excitentur; denique iidem potestate episcopali ordinis eminentes debent posse consecrare ministros sacros omnes, nempe et episcopos, quia hoc similiter ac primum jurisdictionis asserere episcopo uni episcoporum esset statuere potestatem non solum ab episcopis totius orbis consecrandis difficillime adeundam, sed etiam brevi exstinguendam, quod ille episcopus episcoporum unus consecratorem episcoporum alterum cum vivus non efficeret, moriens post se non

relinqueret. Eucharistiae sacramentum cum conficiatur per sacrificium, ministros habet omnes et solos sacerdotes (cf. *concilii trid.* s. XXIII. c. 1; *D* 834); quos oportet esse plures, ut sacrificium tamquam centrum cultus Christiani ab ortu solis ad occasum saepissime frequentari et eucharistiae panis velut cotidianus de altari fidelibus praeberi possit; unde quandoquidem pro bono unitatis episcopi cum ecclesiis particularibus non nimis multiplicandi sunt, praeter episcopos vel sacerdotes primi ordinis existunt divinitus sacerdotes ordinis secundi; quales non sunt diaconi, ex se scilicet potius ministri meri ministrorum, sed presbyteri. Hi ipsi sunt ministri sacramenti paenitentiae; etenim hinc episcopi soli ad necessitatem fidelium crebriorem non sufficiunt, illinc accomodate iidem, qui corpus Christi verum conficiunt et dispensant, ad hoc digne sumendum membra corporis Christi mystici absolute sacramentali praeparant (cf. ib. s. XIII c. 7; s. XXIII. c. 1. cn. 1; *D* 761. 834. 838); etsi pro ea valide danda, cum sit iudicium aequae ac sacramentum, sacerdotes inferiores a superioribus vel episcopis jurisdictionem in subditos tenentibus et plus minusve participantibus dependent. Simili convenientia ministri extremae unctionis, omissa interim quaestione de consecratore materiae adhibendae, sunt etiam presbyteri; neque enim fere ungendos omnes ecclesiae suae adire episcopus unus potest, praesertim cum status infirmitatis gravis dilationem unctionis plerumque non patiatur, et sacramento huic magis quam aliis ex se congruit posse a ministris pluribus simul agentibus impertiri [*Jac* 5, 14).

Congruentiam pro indole sacramenti cujusque observatam Dominus ostendit etiam in determinando ministro confirmationis. Qui merito per se est solus episcopus ordinatus; nam confirmatio neque ex essentia sua postulat, ut instar matrimonii fieri possit a quolibet dumtaxat baptizato; neque necessaria est pariter ac baptismus, ut debeat conferri valide ab homine quocumque; neque in se ipsa tam saltem necessaria est quam sacramentum paenitentiae neque ullo modo necessaria est cum paenitentia ad eucharistiam digne recipiendam, quo removetur causa, cur ministerium ejus perse attribuat omni sacerdoti; ad hoc homines confirmandi, aliter atque aegri inungendi, ipsi adire episcopum saepe multi simul possunt, neque confirmatio

ita est impatiens morae neque ex se amans ministrorum plurimum, unde desunt rationes, per quas illa perinde ut unctio extrema etiam a presbyteris peragenda sit; neque confirmatio quasi eucharistia totiens celebranda ministros plurimos deposcit, cum tantum semel in vita a fidei suscipi valeat. Insuper confirmatio sicut pro minore necessitate vel crebritate sua frequentiam adeo amplam ministrorum neutiquam exigit, ita pro maiore perfectione sua episcopis solis convenit, siquidem perficere confirmando spirituale velut aedificium pro elementis a ministris inferioribus paratum est eorum, qui tamquam architecti potestate sacra summa ordinis antecellunt (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 3. q. 72. a. 11; *catechismi romani* p. 2. c. 3. n. 13. 14). Et vero, cum sacramentum ordinis sit tantum pro electis hierarchis consecrandis, reverentiae et caritati erga episcopos fovendae conducit esse sacramentum saltem unum fidelibus omnibus suscipiendum, quod per se illi soli dare valide possint. Attamen ob eam ipsam destinationem confirmationis prae sacramento ordinis universalem facilius interdum episcopus non omnibus confirmandis praesto erit; hinc sapientissime Dominus ipse statuit, ut praeter episcopum vi ordinis indelebilis ministrum confirmationis perpetuum sacerdos simplex extraordinarie eatenus minister esset, quatenus ab ecclesiae magistratu ad confirmandum designaretur.

--

Nimirum ecclesia quoniam secundum disputationem sub- 688 jungendam (n. 694 ss) in substantiam sacramenti ideoque in relationem essentialem ad ministrum respondentem nihil potest, ex voluntate Christi instituentis agit, sive presbyterum facit consecrando episcopum ministrum confirmationis ordinarium, sive eum designat simpliciter ad ministerium extraordinarium. Huiusmodi designatio, qua extra sacramentum vel a regimine ecclesiae ut tali proponitur minister sacramenti, utique non est actus ordinis, sed jurisdictionis. Consequenter actu isto proxime confertur non ipsa potestas confirmandi, quae est aliqua ordinis, sed datur solum jus ad eam potestatem a Deo obtinendam, utpote vi divinae institutionis homini legitime designato debitam, pacto fere simili, ut novus pontifex a decessore vel per se vel per electores designatus et ita jure ad primatum auctus jam ab ipso Christo primatu adornandus est. Sane cum sit potestatis jurisdictionis quidem operari instar causae princi-

palis, non mere ministerialis vel instrumentalis, nemo per jurisdictionem suam concedit potestatem, quam non ipse habeat; unde designator ministri confirmationis quia potest ipse expers esse potestatis confirmandi, hanc actu jurisdictionis suae tribuere aliis nequit, potest autem impertire jus ad illam, quod jurisdictione propria comprehendat. Quamobrem papa ad potestatem confirmandi ipse designatus velut natus est et hoc saltem titulo, si caractere episcopali adhuc caret, a Deo eam accipit, simulatque est subjectum capax, i. e., presbyter, sicut omnis alius rite designatus. Et papa quidem potestatem confirmandi adipiscitur pro ecclesia tota, alii secundum extensionem locorum hominumque designatione praestitutam; ad hoc papa potitur illa ut nexa cum primatu pro tempore primatus sui toto, alii potiuntur, quamdiu placet designatori, ex se saltem etiam sine proprio consensu; nam designatio ut actus jurisdictionis superioris, aliter ac consecratio, pro effectu a consensu illo minime pendet ideoque absolute facta praebet jus ad rem, cui Deus satisfacit concessa potestate confirmandi. Neque ab explicatione ista est alienus *Clemens VI*, qui (supra n. 682) quidem indicat, ad potestatem valide confirmandi presbyteris tribuendam requiri actum potestatis ejus, cujus plenitudo in pontifice romano solo sit, i. e., jurisdictionis, nec tamen potestatem confirmandi ipsam describit vere proprieve delegatam, sed dumtaxat actum jurisdictionis memoratum commissionem seu concessionem aliquam vocat; unde fas est talem actum intellegere designationem, quae potestatem valide confirmandi divinitus dandam exigat ideoque per hoc jus presbyteris designatis impertitum tandem causa potestatis confirmandi inveniatur.

Ceterum concinnius cogitatur subjecto per presbyteratum idoneo extrinsecus impertiri eandem potestatem totam, quam caractere sacerdotali interno contineri partem ejus praecipuam, quae externa amplificatione compleatur. Certe potestas ordinis non consistit partim in caractere physico interno, sed ex essentia sua est moralis tota ita, ut etiam tota extrinsecus advenire possit. Reapse apostoli ipsi in cena ultima sacerdotes facti (ex *concilii trid.* s. XXII. c. 1. cn. 2; *D* 816.826) et interno caractere insigniti nullam adhuc, vel ordinis, potestatem pro remittendis peccatis fidelium acceperunt, quae demum post

resurrectionem Domini instituta (ib. s. XIV. c. 1. de paenit.; JP 774) illis tota extrinsecus accessit. Insuper dignitas vel potestas per sacramentum quaecumque indita, quae ad potestatem novam recipiendam postulatur, universe rationem dispositionis praeviae, non potestatis novae incohatae habere invenitur; sic baptizatus mere est idoneus ad potestatem confirmati, et, si est mas, ad potestatem diaconi vel presbyteri, et presbyter mere aptus est ad potestatem episcopalem ordinandi; ergo pariter tantum aptus erit presbyter ad potestatem episcopalem confirmandi sive consecratione sive designatione recipiendam. Praeterea satis mire fingitur potestas ordinis una composita ex partibus duabus, interna pro caractere et externa pro deputatione; qualis non est potestas duplicis speciei, ordinis et jurisdictionis, quae ad ministrandum sacramentum paenitentiae concurrat. Neque Domino convenit impertire, immo caractere indelebili obsignare potestatem in suo ipso ordine imperfectam, quae consequenter in quolibet tenente, i. e., in presbytero omni complementum necessarium perpetuo clamaret. Quocirca potestas confirmandi presbytero simplici tributa est ex nulla parte potestas ordinis pro modo acquirendi suo extra sacramentum; at vere dicitur potestas ordinis in se vel pro actu suo, quod per solum sacramentum idque ministrandum a presbytero aequè immediate nomine Christi, non designatoris, et efficacitate aequè intensa atque ab episcopo exercetur.

Inde patet via dirimendae controversiae, quam *Benedictus XIV* 690 (de synodo dioec. l. 7. c. 8. n. 7) difficilem et valde implexam dicit, utrum ex institutione Christi solus summus pontifex an et episcopi alii munus confirmandi presbytero attribuere possint. Jus designandi, cujus exercitio remote quidem potestas confirmandi presbytero acquiritur, est pars quaedam jurisdictionis. Plenitudinem jurisdictionis sacrae posuit Dominus in capite ecclesiae tamquam fonte, unde aliqua derivaretur in praesides ecclesiae inferiores (th. XXII). Tales jure divino ipso sunt episcopi universe considerati, quibus proinde jurisdictio ordinaria pro vi officii divinitus instituti in perpetuum debetur. Jurisdictionis hujus amplitudinem jus divinum non accurate determinavit; exigit quidem eam, ut episcopi ecclesias suas fructuose regere possint, qua minorem si episcopo

pontifex summus participaret, illicite saltem ageret; sed potest jure divino admittente jurisdictio ordinaria concedi etiam major, immo tanta, quanta episcopus in ecclesiam propriam capax est. Quare prout pontifex locis vel temporibus aliis jus hoc illudve cum officio ipso episcopi inferioris ex se in perpetuum conjungit vel non conjungit, jus idem ordinarium episcopi existit vel non existit, sive in hoc casu jus omnino pontifici reservatur sive solum extraordinarie per delegationem cum episcopo interim communicatur. Jus tale merito putetur designandi presbyteri ad confirmandum; hoc ordinarium vi primatus pontifici ita inest, ut institutio Domini communicationem cum episcopis teste ipsa consuetudine non postulet; nec tamen eam prohibebit, quoniam neque ex natura sua jus designandi probatur esse proprium solius jurisdictionis summae sicut jus ferendi sententiam ultimam infallibilem, et analogia cum juri- bus similibus jurisdictionis ordinariae flagitat, ut et jus illud designandi vel tamquam ordinarium vel tamquam delegatum aliis a pontifice impertiri possit. Quo impertito fit, ut presbyteri saltem mediate a pontifice designentur ideoque maneat salva veritas proposita a *Clemente VI* ad credendum (supra n. 682), solum per pontificem romanum potestatis plenitudinem habentem posse dispensationem confirmationis presbyteris committi; hac scilicet propositione Clemens tantum statuit, jus commit- tendi presbyteris ministerium confirmationis non esse nisi in pontifice romano vel in iis, ad quos ab ipso habente jurium plenitudinem illud fluxerit, atque excludit errorem 64 jam a *Benedicto XII* a. 1341 notatum (*D* 1818), quo patriarcha arme- norum jus idem sibi a nullo repetendum vindicaverit; ad quam incusationem amoliendam responsio *concilii armenorum* a. 1342 (apud Mansi, concil. collect. 25, 1241) parum integra visa sit.

691 Itaque papa designare presbyteros ad confirmandum potest necessario pro ecclesia tota jure ordinario divino; alii, ut episcopi, designare possunt, si id concedit papa, secundum ambitum praefinitum, jure ordinario vel delegato, utroque ecclesiastico, quoniam Christus derivationem juris pontifici summo non imposuit. Sicut autem papa, ita praeses omnis, qui ab eo facultatem designandi sive ordinariam sive delegatam saltem generalem pro subditis suis habet, confirmare etiam ipse, modo sit presbyter, valet. Neque obstat *concilium trid.*

vetans dicere (s. VII. cn. 3. de confirm.; *D* 751), confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem; nam ministrum ne extraordinarium quidem, nedum ordinarium, dicimus simplicem sacerdotem quemvis, sed solum designatum; neque seposito episcopo designatorem ordinarium ullum, etiam cum est presbyter, ministrum ordinarium dicimus, siquidem designator ordinarius non est nisi vi jurisdictionis episcopalis, cui character ordinis episcopalis ad sacramenta propria vel simpliciter vel ordinarie ministranda jungi debet. Porro modus concedendi juris designationis potest esse implicitus, ut si jurisdictio episcopalis exceptione nulla significata communicatur; ita pro ratione tam simplici agendi antiquitatis Christianae episcopi rituum orientalium cum jurisdictione reliqua jus illud olim sortiti sint. Item modus juris hujus denegandi non necessario est disertus, cum jus satis reservetur tribuendo jurisdictionem v. g. condicione saltem ex adjunctis nota ea, ne excederentur libri rituales vel mores recepti potissimum romani, secundum quos videlicet presbyteris simplicibus munus confirmandi non commissum sit; ita jam antiquitus pontifex summus episcopis ritus latini, quorum ille idem patriarcha erat, jurisdictionem dederit (cf. *Innocentia I* ep. ad Decentium *D* 60); unde sine consensu expressiore sedis apostolicae confirmatio a presbyteris latinis attentata invalida existeret; quo pertinet concessio a *Gregorio M.* presbyteris in Sardinia tandem facta (1.4. ep. 9.26. ad Januarium episc. caralit.; *M* 77, 677. 696); consimiliter rata evaserit confirmatio, quam presbyteri in Hispania saeculo VII ritu mozarabico aggressi sunt.

Peraeque ac de ministro confirmationis sentiendum est de 692 consecratore olei infirmorum. Tria sunt sacramenta, paenitentiae, ordinis, matrimonii, quae praeter actus humanos materiam non habent; pro ceteris materia quaedam alia adhibenda est. Baptismi quidem et eucharistiae materia est valida etiam non prius consecrata; cujus rei ratio affertur, quod Christus usu suo materiam utriusque sacramenti sanctificavit; insuper materia baptismi ut sacramenti communissimae necessitatis communissima esse debet; eucharistia vero consecratione praevia non indiget, quod ibi non forma pariter ac materia refertur directe ad hominem sacramento transeunte sanctificandum, sed

θβ Sapienti instituto Christi presbyter chrisma etiam extraordinarie non consecrat.

forma dirigitur ad materiam consecratione maxima consecrandam, ut consecrata sit sacramentum ipsum permanens deinde fidelibus sumendum. Cujusmodi rationes non pertinent ad materiam confirmationis vel extremae unctionis; unde materiam talem Christus congruenter voluit ex profana ante applicationem ad homines sanctificandos, praesertim gratia unctionis utriusque illa pleniore, fieri sacram et quidem per se ab episcopo ita, ut ministri inferiores sive extraordinarii sive ordinarii materia ab episcopo consecrata uterentur, quoniam hoc et unitati ecclesiae ostendendae et promovendae utile nec per se difficile est. Porro presbyter simplex consecrator chrismatis confirmationis etiam extraordinarius non existat; etenim praeter instructionem flor. *Eugeni IV* pro armenis magis praeticam quam fidei definientem (2) 592) *Clemens VI* in negotio unionis cum ecclesia interrogat (supra n. 682) patriarcham armenorum, primum, num credat, per nullum sacerdotem, qui non sit episcopus, chrisma posse rite et debite consecrari, deinde, num credat, sacramentum confirmationis per alium quam per episcopum non posse ex officio ordinarie ministrari; ubi cum in contextu eodem episcopus exhibeatur consecrator chrismatis solus, minister autem confirmationis solus ordinarius, videtur satis clare proponi ad credendum, episcopum consecratorem chrismatis solum ita esse, ut ne extraordinarium quidem secum numeret. Ipse usus constans ecclesiae universae hanc sententiam fulcit (cf. instruet. *Clementis VIII* super ritibus italo-graecorum 30. aug. 1595; Z>10 1086); rarum exemplum oppositum si vere inveniatur, vi probandi destituitur. Verumtamen exemplum nullum *Joannes diaconus* ille praebeat, qui perhibetur auctor epistolae ad Senarium; etenim (n. 8; *ΔΙ* 59, 404) sanctum chrisma aliquando concedente auctoritate pontificali a presbyteris conficiendum cogitaverit secundum contextum (n. 4—7 potius pro baptismo a presbyteris ipsis ministrando, ubi scilicet etiam „sumptis . . . albis vestibus caput . . . sacri chrismatis unctione perungitur, ut intelligat baptizatus regnum in se ac sacerdotale convenisse mysterium”; de ea autem ^chrismatis unctione ac benedictione pontificis”, quae possit a baptismo separari et comparetur adjumento ad provectum aetatis baptizati, i. e., de confirmatione compluribus interjectis (n. 14) scriptor idem agit. Nec valet argumentum,

Vis consecrandi olei infirmorum quidem presbytero datur pariter ac confirmandi,

simplicem presbyterum ministrum extraordinarium sicut ipsius sacramenti confirmationis, ita pariter vel magis materiae consecrandae esse; at functio saltem una divinitus episcopo omnino reservari potuit et quidem haec prae illa, similiter ut presbyter divinitus minister ordinarius extremae unctionis nec tamen consecrator ordinarius olei infirmorum est. Sane presbyter apte apparet minister extraordinarius confirmationis impertiendae tantum per materiam ab episcopo consecratam, quod, etsi quando episcopus non facile est praesens, facilius defertur materia illa sacra; sin et haec deficiat, confirmatio differri fere potest. Id cum non aequè dicere liceat de extrema unctione saepissime urgente, intellegimus rationem sufficientem ejus divinae institutionis, ex qua presbyteris extraordinarie a regimine ecclesiae posse obvenire facultatem consecrandi olei infirmorum supra vidimus.

Unde conspicitur paritas perfecta ministerii confirmationis 693 jam considerati et consecrationis olei infirmorum; utrumque episcopis vi ordinis sui ita convenit, ut per actum jurisdictionis presbyteris opportune concilietur. Erit igitur talis actus jurisdictionis non minus designatio, cum de consecrando oleo quam cum de confirmando quaeritur. Potest quidem eadem vocari delegatio locutione latiore vel quatenus designator presbyterum participem reddit immediate juris vere a se habiti ad potestatem consecrandi; at nullo pacto dici potest episcopus consecrare oleum potestate propria, presbyter potestate delegata, siquidem cum notione delegationis pugnat, delegari a designatore potestatem consecrandi, ut cujus ipse cum dignitate presbyteri exsors esse possit; quare potius presbyter oleum infirmorum potestate ea consecrat, quam designatus ideoque jure ad potestatem praeditus a Domino vi institutionis initio factae accipit. Videlicet ex eo, quod teste *concilio Irid.* (s. XIV. c. 1. de extr. unet.; *D* 786) materia extremae unctionis est oleum ab episcopo benedictum, nempe solum, et quod aliunde noscuntur valide benedicere presbyteri designati, nequaquam consequitur, istos benedicere potestate episcopali delegata; quale consequens patet latius praemissis, cum fas sit tantum inferre, presbyteros designatos pro hoc quidem munere benedicendi, potestate episcopali quomodocumque communicata, episcopis aequivalere, id quod syno-

dus non negat, quodammodo similiter, ut declarando formam sacramenti illa verba „Per istam unctionem etc" formas alias secundum traditionem in essentia divinitus instituta aequipollentes non repudiat. Hinc cum presbyter, etiam parochus, per se vel praeter designationem utique episcopo non comparetur, merito improbata est non solum opinio, extremam unctionem oleo benedictione episcopali non consecrato ministrari valide posse, verum et sententia, in casu necessitatis parochum ad validitatem uti posse oleo a se benedicto (Z) 1494. 1495). Et cum designator, aliter ac minister merus sacramenti ordinis, ex arbitrio praebere possit sacerdoti jus ad potestatem majoris vel minoris extensionis, hic a Deo pro tempore, loco, personis eatenus episcopo aequiperabitur, quatenus designatori placuerit; eo ipso consecratio olei, quae sane materiae qualitatem absolutam vel physicam non indit, dumtaxat pro regionibus et hominibus determinatis efficax intellegitur. Attamen non sicut existentia et extensio potestatis consecrandi olei in presbytero, ita et essentia vel intensio ad actum proprium a designatione pendet, unde usus potestatis validus ab ecclesia queat alligari condicionibus ultra eas, quas Christus ipse statuit; nam consecratio olei facta a presbytero est indolis ejusdem ut facta ab episcopo, nempe actus purus ordinis, et ut confirmatio sacramentalis, cujus substantiae ecclesia nihil addere potest. Porro potestas plena designandi presbyteros ad consecrationem olei in pontifice summo invenitur, qui eam quadantenus sive tamquam ordinariam sive tamquam delegatam potest derivare et reapse jam antiquitus in episcopos orientis quidem derivaverit modo eo implicito, quem de potestate designandi ad confirmationem proposuimus.

Scholion III. Ad quaestionem, num potestas legifera ecclesiae in res sacramentis essentielles vel necessarias extendatur, negando responderi debet. Sane ut reddat rationem eucharistiae per ecclesiae legem plerumque jam sub una tantum specie recipiendae, *synodus tridentina* (s. XXI. c. 2; *D* 809) nndeclarat, hanc potestatem perpetuo in ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire judicaret." Qua declaratione po-

Ex concilio trio, ecclesia in substantiam essentiamve sacramentorum nihil potest, ὅβ

testas legifera ecclesiae in ea, quae non sunt de substantia sacramentorum dispensandorum, ita affirmatur, ut in substantiam, i. e., in omnia ad validitatem sacramentorum pertinentia negetur. Videlicet pro hac altera parte ipsa concilium intelligitur suam facere doctrinam constantem s. *Thomae* asseverantis, in sacramentis requiri res et verba a Deo solo determinata (S. theol, p. 3. q. 60. a. 5. 7) et, si de substantia horum aliquid mutetur, sacramenti veritatem tolli (a. 8); illa quae agantur in sacramentis per homines instituta, non esse de necessitate sacramenti, sed pertinere ad sollemnitatem quandam pro suscipientium devotione et reverentia excitanda (q. 64. a. 2. ad 1); ministros ecclesiae non posse quidquam instituere circa formam consecrationis, qua sacramentum vere fiat, sed circa usum sacramenti et modum celebrandi sub peccato observandum (q. 83. a. 3. ad 8). Peraeque jam commentario in librum 4. sententiarum docuerat A.quinas, nemini licere mutare quidquam quod sit de formae sacramentalis essentia, vel, vocibus promiscue adhibitis, de necessitate, de substantia ejus divinitus instituta, quale si mutetur, nihil agi, sin autem mutetur aliquid determinatum ab ecclesia, nihilominus esse sacramentum, sed incurri culpam (d. 3. q. 1. a. 2. sol. 2. c. et ad 1. 3; sol. 3. c. et ad 2); ea quae sint de essentia sacramenti, esse eadem apud omnes, sed ritum sacramenti, scilicet ab ecclesia institutum, non esse eundem apud omnes nec secundum omne tempus, sacramenta originem habere ex institutione divina, et ideo omissionem alicujus quod sit ab ecclesia institutum, non posse impedire, quin verum sacramentum fiat (d. 13. q. 1. a. 2. qc. 6 „Sed contra“; sol. 6. ad 3; cf. ad 1. 2). Haud dubie istorum velut compendium quoddam apparet declaratio tridentina, ecclesiam posse ea statuere vel mutare, quae suscipientibus sacramenta vel venerationi sacramentorum pro varietate rerum, temporum, locorum magis expedire judicet, salva sacramentorum substantia. Substantiam igitur vel essentiam potestas ecclesiae concilio profitente non contingit.

Tali interpretationi loci tridentini duo quidem obiciuntur. 695
Hinc enim putatur synodus, utpote volens definire potius, quid potestatis habeat quam quid non habeat ecclesia, per exceptionem „salva substantia“ dividere objectum potestatis certum a campo quadantenus controverso, unde substantia salva fere

idem sit ac substantia interim seposita. Illinc autem additur, substantiam sacramentorum non necessario accipi omnia quomodocumque essentialia vel necessaria, cum nomen etiam angustius ritum dumtaxat fundamentalem vel quasi medullam significare possit. Verumtamen imprimis nequit urgeri objectio haec utraque conjunctim, quod altera alteram excludit. Nimirum synodo persuasissimum erat, ecclesiam ad ritum saltem fundamentalem sacramentorum nihil posse, nec nisi cum hac persuasione, sacramenta omnia a Domino ipso instituta esse, dudum definivit (s. VII. cn. 1. de sacr.; *D* 726)); quare si in potestate ecclesiae definienda a substantia sacramentorum tamquam re adhuc controversa mentem synodus abstraxit, substantiam utique non ritum fundamentalem solum intellexit, et vicissim, si hunc solum intellexit, a substantia non abstraxit, sed eam penitus potestati ecclesiae subtractam pronuntiavit. Tum vero objectio utralibet seorsum quoque considerata non consistit. Namque concilium praedicando, in dispensatione sacramentorum ecclesiam mutare quaedam posse, substantia eorundem salva, videtur prorsus mutabilibus illis substantiam ut immutabilem opponere. Et revera adjectivo „salva“ per se vis ea inest. ut rem, qua salva aliquid agendum vel non agendum sit, lege quadam fixa sanam vel inviolatam relinquendam indicet; hoc sensu Patres tridentini ipsi paulo ante (c. 1; *D* 808) docent, nullo pacto „salva fide“ dubitari posse, quin communio speciei alterius sufficiat ad salutem; eodem et prius (s. VII. de reform, in prine.) et posterius (s. XXV. c. 21. de reform.) profitentur, de morum reformatione se decernere omnia ita, ut in his „salva semper auctoritas sedis apostolicae“ et sit et esse intellegatur. Quodsi igitur concilium quaestionem de substantia sacramentorum administranda ut nondum liquidam praetermittere vel potestatem in substantiam mere non affirmare, non positive denegare animo intendisset, certe modum alium loquendi adhibere debuit, ne potestati ecclesiae accuratius explorandae praejudicium crearet; debuit v. g. dicere, non esse suae intentionis, declaratione data comprehendere substantiam sacramentorum, quemadmodum a decreto de peccato originali beatam Virginem exemit (s. V. cn. 5; *D* 674); vel debuit docere, ecclesiam de sacramentis, saltem salva substantia, statuere expedientia posse, sicut saepius adverbium

.saltem“ vigilanter interseritur (s. VI. c. 14; s. VII. cn. 11. de sacr.; s. XIII. cn. 9; s. XIV. c. 5; *D* 690. 735. 771. 780). Sententiam propositam confirmat locus parallelus; ubi concilium depellit accusationem, quod ritus et usus ab ecclesia romana in administratione extremae unctionis observatus verbis Jacobi apostoli repugnet, ita loquitur (s. XIV. c. 3. de extr. unet.; 29 788): „Nec profecto ecclesia romana, aliarum omnium mater et magistra, aliud in hac administranda unctione, quantum ad ea, quae hujus sacramenti substantiam perficiunt, observat, quam quod b. Jacobus praescripsit“; atqui particula illa „profecto“ exprimit ut compertum, in substantia sacramenti nihil posse esse aliud quam quod b. Jacobus praescripserit, i. e. (col. c. 1; *D* 786), a Domino institutum promulgaverit, ideoque ecclesiam romanam nihil in substantia mutare, sed, cum sit omnium mater et magistra, agendo et docendo tantum custodire substantiam eam posse.

Sicut voce „salva“ substantia inviolabilis exhibetur, ita 000 nomine substantiae omnia sacramentis plene constituendis essentialia vel necessaria, non ritus fundamentales soli designantur. Primum quidem si quis vocabulo substantiae significationem hanc alteram certe insolitam subici contendit, officium probandi ipsi prae adversariis incumbit. Cui ille nunquam satisfaciet, quoniam usus neque profanus neque sacer exempla praebet, quibus substantia elementum fundamentale distinctum ab aliis rem componentibus vocetur; ergo etiam concilium tridentinum, cum vellet ab audientibus intellegi, vocem sensu tali nequaquam usurpavit. Nominatim in re sacramentaria vidimus s. *Thomam*, quem concilium tanti fecit, voces substantiae, essentiae, necessitatis indifferenter ponere. Ipsum concilium saepius memorat substantiam, ut Christi (s. XIII. c. 1; *D* 755), corporis vel sanguinis Christi, panis vel vini (ib. c. 4; cn. 2; *D* 758. 764), nunquam eam cogitando medullam rei puram, a partibus aliis constituentibus diversam; propius cum Aquinate nunc dicit substantiam sacramenti, oppositam statuendis ab ecclesia mutabilibus, ut usui communicandi sub specie utraque vel altera (s. XIV. c. 3; s. XXI. c. 2; *D* 788. 809), nunc dicit essentiam sacramenti materia et forma perficiendam prae precibus laudabiliter adjunctis (s. XIV. c. 2. 3; *D* 775. 776) vel essentialia ad sacramentum conficiendum omnia prae ritibus

θβ Concilio tnd. substantia est essentia sacramenti, nominarim extremae unctionis.

ecclesiae catholicae spectantibus ad sollemnitatem sine peccato non omittendis nec per pastorem quemcumque, scilicet absque auctoritate suprema ecclesiae, mutandis (s. VII. cn. 12. 13. de sacr.; *D* 736. 737), nunc dicit, aquam veram esse de necessitate sacramenti baptismi (s. VII. cn. 2. de bapt.; *D* 739); unde pronum est colligere, voce substantiae sacramentorum essentiam totam indivisibilem, essentialia vel necessaria omnia comprehendi.

Praeterea secundum concilii ejusdem doctrinam (s. XIV. c. 1. de extr. unet.; *D* 786) Jacobus apostolus sacramentum extremae unctionis a Domino institutum vel (coi. c. 3) mandatum promulgavit; ex qua promulgatione mera divinae institutionis per apostolicam traditionem amplius explanata didicit teste concilio ecclesia materiam, formam, proprium ministrum hujus sacramenti; intellexit enim, materiam, nempe divinitus institutam, esse oleum ab episcopo benedictum, formam divinitus institutam esse verba „Per istam unctionem etc“, ministros divinitus institutos esse episcopos vel sacerdotes; cujusmodi quidem affirmatione et ordinarii consecratoris olei et formae sacramenti latinae non excludi consecratorem extraordinarium vel formam satis aequivalentem, ex consuetudine graecorum ecclesiae jam antiquiori et concilio tridentino bene nota et probata patet!); additur (c. 3), subjectum unctionis a Jacobo, sane promulgante institutionem Domini, declarari hominem infirmum. Ex his omnibus concluditur inter cetera, ritum et usum romanae ecclesiae non repugnare sententiae Jacobi, quod ecclesia romana observet pro substantia non aliud, videlicet sive deficiendo sive habendo per excessum ritus a se institutos substantiales, quam quod apostolus promulgando institutionem Domini praescripserit; qua conclusione substantia judicatur ex-

!) Nimirum pro cognoscenda consecratione olei pariter ac forma sacramenti sufficiente oportet attendere traditionem; aequae enim licet sine contradictione nunc quidem affirmare necessitatem consecrationis rectae olei ex verbis Jacobi intellectis per adjunctam traditionem, tunc autem pro sacramenti forma necessitatem commemorandi actionem sacerdotalem, misericordiam divinam, certum aliquem effectum sacramenti ideo negare, quod verbis apostoli, scilicet per se sumptis, haec commemoratio latinorum propria non contineatur; verum discrimen petendum est ex eo, quod traditio oleum interpretatur consecratum idque ordinarie ab episcopo, orationem, quae sit forma, pluribus formis traditis inter se collatis deprecationem pro infirmo qualemcumque accipit.

posita materia illa, forma, indoles ministri et subjecti, jure justo vel eo, quod haec omnia ad institutionem Christi referuntur et substantialia utique ea sunt, quae Christus ipse instituendo determinavit. Sed quia praeter illa nihil ad validitatem extremae unctionis postulatur, pro hoc sacramento concilium substantiam idem ac summam essentialium vel necessaryorum quorumlibet agnoscit. Et vero ea, de quorum divina institutione testimonia sufficientia directa etiam traditionis desunt, ut est benedictio olei infirmorum, institutioni Domini et inde substantialibus adscribere synodus non potuit nisi ex principio, originis divinae ideoque de substantia esse, quidquid secundum traditionem ad sacramentum valide ministrandum requiratur. Neque aliter intellegere substantiam fas fuit, cum vellet synodus reicere calumniam, quod usus ecclesiae romanae a ritu per apostolum descripto jam differret, quale factum ne posse quidem cadere in ecclesiam romanam synodus simul indicat. Id ipsum autem de extrema unctione dictum aequalitate rationis omnis ad sacramenta reliqua extenditur. Immo tantum abest, ut synodus vocabulo substantiae omnino immutabilis prae elementis mutabilibus appellet ritum mere fundamentalem, ut complectatur partes non solum essentielles omnes, sine quibus sacramentum simpliciter non sit, sed etiam eas omnes, sine quibus sacramentum non sit juste integrum ; qualis est satisfactio enumerata a concilio inter partes paenitentiae ex Dei institutione requisitas (s. XIV. c. 3. cn. 4. de paenit.; *D* 776. *Itfi*), proinde pro sacramento substantialis, quamvis non essentialis, similiter ac manus vel pes ad hominis substantiam oppositam solis accidentibus, non ad essentiam oppositam etiam integralibus pertinet. Ceterum illud „salva substantia^, cujus sensum explicavimus, non est obiter dictum, sed membrum definitionis tridentinae necessarium, quatenus sine eo propositio, in sacramentorum dispensatione ecclesiam ob majorem pro varietate rerum, temporum, locorum utilitatem suscipientium mutationes facere posse, sive parum vera sive nimis captiosa esset, excitata v. g. opinione, mutandae ipsius materiae sacramentalis aliquando vel alicubi deficientis potestatem ob utilitatem suscipientium ecclesiae vindicari.

Dubitationem omnem tollit, quod *Clemens VI* pro armenis 698 in ecclesiam recipiendis a patriarcha armenorum quaerit (apud

Kaynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 3): „Si credidisti et adhuc credis, romanum pontificem circa administrationem sacramentorum ecclesiae, salvis semper illis, quae sunt de integritate et necessitate sacramentorum posse diversos ritus ecclesiarum Christi tolerare, et etiam concedere, ut servantur.“ Hoc documentum, pro gravitate quidem sua minus adhuc celebratum, ex cathedra peremptorium esse jam alias notavimus (n. 556). Idem interpretationi ancipiti obnoxium non est; eadem enim claritate, qua pontifici romano potestas in ritus sacramentis complendis non necessarios asseritur, in ritus omnes sacramentis ipsis plene constituendis necessarios abjudicatur. Sane nemini in mentem veniet, quaestionem de necessariis diligentiorum dumtaxat interim seponi, quoniam ex sententia pontificis diserta res necessariae debent salvae manere semper; quali adverbio res illae pacto alterutro significantur servandae eadem sine diversitate vel immediate tempore perpetuo et mediate per consequentiam facilem ubique et absolute, vel immediate constantia perfecta, quaecumque ceteroqui varietas temporis, loci, condicionis inveniat; unde protinus ex contrario de rebus ad sacramenta non necessariis secundum varietatem loci variis pontifex interrogat, num patriarcha crediderit et credat, armenos romano pontifici in diversis partibus orbis oboedientes et formas et ritus romanae ecclesiae, diversos scilicet a ritibus Armeniae, in administratione sacramentorum observantes bene agere. Pariter manifestum est, per Clementem ritus omnes sacramentis plene perficiendis necessarios, non solos fundamentales a potestate pontificia suprema instituentem alienos declarari. Si nominarentur prius, quae sunt de sacramentorum necessitate, dein, quae sunt de integritate, merito acciperentur illa essentialia vel sine quibus sacramenta simpliciter non sunt, haec integralia vel sine quibus nondum sunt, sicut debent, perfecte; at cum pontifex procedat ordine inverso nec fas sit putare, adeo inconcinne negari potestatem prius in integralia, tum demum in essentialia, aptius integritati attribuentur omnia, quibus sacramenta intrinsecus componuntur, sive essentialia sive sensu angustiore integritatem divinitus debitam conferentia, ut satisfactio in paenitentia vel communio in sacrificio missae, necessitati autem attribuentur omnia, quae extrinsecus ad sacramenta perficienda exiguntur, ut est minister conveniens ejusve intentio.

Veritas essentiae sacramenti firmae male impugnatur ex materia confirmationis. (/,)

Sed quomodocumque voces singulae intelleguntur, procul dubio locutione illa cumulata comprehenditur, quidquid pro sacramentis satis plene conficiendis postulatur. Neque potestatem pontificiam in sacramenta quasi in transitu circumscribi ex vi ipsa liquet, qua et illud „semper“ et illud „quae sunt de integritate et necessitate sacramentorum* inculcatur; insuper verba circumscribentia apparent instar partis necessario interpositae, quod iis omissis reliqua armenis rudibus ansam erroris facilem praeberent. Itaque credenda peremptorie proponuntur duo, et potestas pontificis in administrandis sacramentis et ejusdem limes; etsi illa propter se, hic propter nexum cum illa asseveratur. Universa vero explanatio ista sensui loci clementini proprio unice respondens teneri eo magis debet, quod pontifex, cum de ambiguitate armenorum conqueratur, sententias suas ipse simplicitate magna profert.

Porro difficultates, quae contra veritatem assertam afferuntur, dissolubiles omnes sunt. Ita quod A/ 8,14 ss pro sacramento confirmationis non memoratur unctio chrismatis consecrati, nullo pacto probat, partem hanc materiae haud dubie essentialem posterius ab apostolis eorumve successoribus institutam esse; neque enim mentionem illam scopus s. Lucae exigit, qui cernitur in indole ecclesiae divina ex ipsis gestis nominatim apostolorum principum ad modum historici commonstranda, non in essentia sacramenti cujuscumque tota ad modum magistri edocenda, cum haec potius Christianis aliunde cognita supponatur; unde narrata occasione itineris Petri et Joannis, a Philippo diacono per praedicationem et signa divina praeparati, auctor largitionem confirmationis ex ritu suo partiali aliquo, impositione manus et oratione adhibita, describit (cf. 19, 6), ilico ad historiam Simonis magi effectibus sacramenti mirabilibus capti transiturus, consimiliter atque etiam hodie breviter baptismum, paenitentiam vel confessionem, extremam unctionem appellamus. Neque ipse s. Lucas aliter de ceteris sacramentis in eodem opere agit; baptismus etsi saepius tamquam janua ingrediendae ecclesiae attingitur, nunquam plene exhibetur (2,38.41; 8, 12 s. 16.38; 9,18; 10, 47 s; 16, 15.33; 18,8; 19, 3.5; 22, 16), celebratio eucharistiae per caerimoniam accidentalem indicatur, calix etiam omnino reticetur (2,42.46; 20, 7.11), paenitentia probabiliter nomine confitendi designatur (19, 18),

ordinatio episcopalis quatenus occurrit, verbis non expressioribus vel a diaconatu distinguuntibus significatur (13, 3 vel et 14, 22 coi. 6,6), extrema unctio et matrimonium quamvis tunc et ipsa fierent, silentio praetereuntur; profecto ratio nulla est, cur confirmatio una copiosius tractetur. Et quidem unctio confirmationis taceri eo opportunius potuit, quod impositio manus ipsa huic sacramento essentialis ungendo exercetur (cf. *decretal.* l. 1. t. 15. c. 1. §. 7; profess, fid. *concil. lugd. II*; *D* 388). Neque ex comparando necessario pro confirmatione Samaritanorum chrismate consecrato difficultas seria existit, quia chrisma in regione illa facillime obtinetur et essentia consecrationis, red-dentis materiam profanam secundum voluntatem Christi sacram, momento temporis ponitur.

700 Neque magis quam consideratio materiae respectus duplicis ministri potestatem ecclesiae legiferam in elementum confirmationis essenziale ullum ostendit. Etenim Christus ipse ministrum duplicem instituit, ordinarium quidem episcopum, extraordinarium presbyterum ab ecclesia pro loco hoc illove et tempore designatum; qua institutione divina sola explicatur, cur omnis et solus presbyter ministerii talis per designationem ecclesiae recipiendi capax sit. Proinde ecclesia designando non dat ipsa legem, ut sit minister alius praeter ministrum a Christo institutum, sed mere legem saltem concedentem Domini agnoscit et secundum eam agit. Vis scilicet divinae dispositionis ex aequo intercedit, cum ecclesia, immo episcopus omnis valide ordinatus etiam non legitimus presbyterum hunc prae aliis libere consecratione, nempe actu ordinis, facit episcopum, ministrum confirmationis ordinarium, ac cum ecclesia presbyterum hunc prae aliis libere designatione, actu quodam jurisdictionis, facit ministrum confirmationis extraordinarium. Quapropter non obest, quod ab auctoritate ecclesiae pendet usus potestatis consecrandi tantum licitus, designandi etiam validus, siquidem differentiam talem item voluntas instituentis Dei determinavit. Pari modo non obstat, quod ecclesia presbyteros plures, puta orientales, ad confirmandum designare lege quoque potest; nam sive pro casibus singulis sive per legem aliquam designatio perficitur, semper apparet eadem dumtaxat applicatio vel exsecutio quaedam legis ipsius Domini, cui neque addere neque demere ecclesia quidquam queat. Cf. n. G87 ss.

Non probatur mutabilis essentia sacramenti ex nctione extrema vel paenitentia. 71

Plane congrua iis, quae nunc de presbytero designato ut 701 ministro extraordinario confirmationis diximus, de presbytero designato ut consecratore extraordinario olei infirmorum repetenda sunt; in hac causa perinde ecclesia institutionem Christi actione sua vel doctrina simpliciter manifestat, non contra vel praeter legem Domini ipsa designando consecratorem novum statuit.

Sacramenti paenitentiae minister est ex institutione Christi 702 sacerdos non quicumque, sed habens jurisdictionem; eadem enim voluntate, qua absolutionem a peccatis instar sententiae tam judicialis quam sacramentalis esse vel vim iudicii veri et dignitatem signi efficacis gratiae conjunctam Dominus voluit, etiam jurisdictionem in sacerdotali ministro postulavit. Unde facultatem mutandi essentiam sacramenti pro relatione ad ministrum proprium essentiali ecclesia eatenus teneret, quatenus posset facere, ut vel non solus vel non omnis sacerdos jurisdictione praeditus sacramentum valide ministraret. Sed ecclesia nihil horum potest. Quod autem ecclesia jurisdictionem denegando vel restringendo vel revocando efficit, ut hic vel ille homo minister sacramenti non existat vel non sit absolute vel non maneat, sacramenti essentiam non tangit, ut cuius non intersit, quinam homines mares, ceteroqui omnes usque ad tempus ultimum quidem paulatim defuncturi, sive sacerdotio ipso sive jurisdictione aliqua maiore vel minore pro ministerio valido potiantur. Speciosiore objectionem forte quis depromat ex approbatione ministri plerumque pro valore ipso sacramenti decreto tridentino facta necessaria. At vere approbatio non est concessio potestatis cuiusdam tertiae jam cum sacerdotio et jurisdictione ad sacramentum valide conficiendum requisitae, sed est tantum condicio, sine qua ecclesia aut jurisdictionem aut jurisdictionis usum expeditum non impertit; sicut enim jurisdictionem dare et negare, ita condiciones quaslibet apponere ecclesia potest, quibus nondum impletis potestas jurisdictionis saltem in re non obtineatur, vel stante potestate actus ejus etiam validus, aequae ac fit in censura suspensi publice vitandi, impediatur.

Forma quoque paenitentiae jus quoddam ecclesiae dispo- 703 nendi essentiam sacramenti ipsam demonstrare videatur, quatenus ex formis duabus per se validis, indicativa et depreca-

tiva, arbitrio ecclesiae altera invalida exsistat. Attamen hoc argumentum nullum est. Conceditur quidem merito, cum forma indicativa validam per se esse deprecativam, antiquitus vel adhuc graecis usitatam, dum ne deprecatio mera, sed simul quomodocumque sententia judicialis ministri contineatur. Itidem conceditur, usum validum formae deprecativae ab ecclesia via duplici removeri posse, verum neutra tali, ut sacramentum mutationem ullam essentialem subeat. Etenim ecclesia jurisdictionem exsequendam formula indicativa adstringere potest ita, ut formula deprecativa valide non adhibeatur, excepto pontifice romano, cujus jurisdictio neque in se neque pro actu coartationi est obnoxia. Via ista proprie forma deprecativa non invalida efficitur, sed ejus usui valido locus non relinquitur, non dando ministris jurisdictionem nisi quae praestituto modo exerceatur, vel exercitium quodvis aliud, quamvis ex se sit et maneat idoneum, actum jurisdictionis validum in antecessum non habendo, id quod ex dictis sacramenti essentiam non mutat. Altera autem via ecclesia formae deprecativae significationem sententiae judicialis auferre penitus potest; nam sicut universe verba et verborum compositiones assumuntur signa rerum et rursus dimittuntur ex institutione sive consuetudinis publicae sive legis expressae, ita verba singula vel composita, quibus pro functionibus sacris ecclesia utatur, sensu quodam certo indui et exui quadantenus auctoritate publica ipsius ecclesiae possunt; proinde etiam forma paenitentiae deprecativa arbitratu ecclesiae significatione sententiae judicialis destitueretur. Sed significatione hac mutata aliquid rationi formae sacramentalis praesuppositum, non formae ideoque sacramenti essentia mutaretur. Et vero ex institutione Domini vis formae exigentis vel practice significantis gratiam convenit verbis, prout et quamdiu per institutionem hominum theoretice id significant, quod pro indole cujusque sacramenti expressum Christus voluit, non autem est alligata verbis, prout soni sensibiles hi prae aliis exsistunt; quare qui sensum illum theoreticum verbis certis detrahit, non in essentiam formae sacramentalis agit, ut quae in verbis sensum requisitum obtinentibus etiam novis eadem permaneat. Sin aliter, facultatem disponendi de formis sacramentorum asserere oporteret nimiam, i. e., insitam nationibus quoque omnibus ipsisque gentilibus,

quoniam sensum vocabulorum et locutionum linguae propriae sic variare possunt, ut formulae olim aptae ad sacramenta conferenda tempore procedente jam non sint. Atque haec quidem de formae deprecatoriae validae abolendae potestate; facto ipso usum formae talis in ecclesia latina praescriptione formae indicativae non solum illicitum, sed invalidum evasisse etsi plures sentiant, non efficaciter probatur; ratio potius suadet, usum formae ex se aptae ideoque aequiperandae cum forma praescripta ab ecclesia, quemadmodum in plerisque sacramentis invalidus non est et ademptione jurisdictionis invalidus ne fieri quidem potest, sic in sacramento paenitentiae ab ecclesia reapse invalidum non fieri.

Essentia vel debita integritas sacramenti ordinis non com- 704 plectitur traditionem instrumentorum, quae cum antiquitus in ecclesia non fuerit nec nunc sit in ecclesia graeca, ad institutionem ipsius Christi non refertur. Reapse quidem *Eugenius IV* in decreto florentine pro armenis traditionem illam tamquam materiam saltem latinis usitatam sacramenti exhibet (Z2 596); at hoc documentum, ut infra (th. XXVII) pluribus exsequemur, etsi auctoritatis magnae est et ut tale generatim recte allegatur, non tamen peremptorium agnoscitur vel a quo recedere in re speciali ob causam sufficientem nefas sit. Sed causa etiam cogens est in disputatis, nominatim in exposita declaratione *Clementis VI* peremptoria, qua quidquid pertinet ad sacramenta satis plene constituenda, oportet credere semper salvum, h. e., idem, non potestate ecclesiae pro tempore vel loco variandum; qualis non est traditio instrumentorum. Neque est premendum, quod in '*pontificali romano* presbyteri post impositionem manuum adhuc vocantur ordinandi, post traditionem instrumentorum ordinati siquidem ordinandi vel consecrandi apte dici possunt, donec ordinationis preces et caerimoniae praecipuae compleantur, pacto consimili, ut *rituale romanum* sacramento matrimonii haud dubie confecto pergit dicere eadem appellatione sponso et peracta demum functione tota conjuges appellat. Quodsi sacerdotes appellantur ordinati statim post traditionem instrumentorum et ante impositionem manuum ultimam, quae post communionem perficienda est item caerimonia insignis, id non spectat ad illam prae hac indicandam essentialem, sed eo explicatur, quod sacerdotes primum nominantur ordinati nomine

communi cum aliis antea plane ordinatis in ordinibus sacris, nempe cum diaconis et subdiaconis, et quod celebrare cum pontifice missam, i. e., uti ordine suscepto mox jubentur. Uti-que defectu gravi in tradendis instrumentis eveniente solet Romae repetitio totius ordinationis exigi, praestanda non intentione absoluta, sed sub condicione, si forte ordinatio fuerit invalida; at hac agendi ratione per se non significatur vis traditionis instrumentorum ad valorem sacramenti adhuc solide probabilis; nam cum quaeratur de sacramento, a quo tot sacramenta alia necessitatis summae pendeant, agi interim modo illo potest, licet jam fere certum habeatur, traditionem illam non requiri. Proinde ista differt ab impositione manuum prima vel generali olim quidem putata necessaria a nonnullis pro sacramento confirmationis, quod neque in se omnino necessarium est neque pro sacramentis aliis recipiendis vel conferendis flagitatur. Tandem traditio instrumentorum non est in causa simili ac consecratio olei infirmorum ab episcopo facienda; nam haec dumtaxat per testimonia directa temporis primi non probatur, illa etiam probatur tot saecula non existens; haec definitione concilii tridentini affirmatur (s. XIV. de extr. unet, c. 1; *D* 786), illa instructione simplici Eugenii IV prae Clemente VI non sequendi ponitur; haec pro latinis ad valorem sacramenti a sede apostolica, quatenus non designatur ad consecrandum oleum presbyter, postulatur absolute, illa pro latinis ipsis ad valorem sacramenti condicionate tantum efficienda hactenus iungitur. Quocirca quaestio de consecratore olei infirmorum potius quam cum inquirenda ordinis materia convenit cum cognitione ministri confirmationis, quem ordinarie, scilicet non unice, episcopum esse synodus tridentina docuit (s. VII. de confirm, cn. 3; *D* 754).

Opponitur sacramentum matrimonii, quod cum sit idem ac contractus matrimonii juri ecclesiastico commissus, et ipsum libere ab ecclesia temperetur. Certe contractus matrimonii, i. e., consensus mutuus externus validus est inter baptizatos res eadem ac sacramentum, i. e., signum efficax gratiae. Nihilominus contractus a sacramento ratione cum fundamento in re distinguitur, praesertim cum etiam separatus a perfectione sacramenti per se esse possit et ante Christum fuerit et adhuc apud infideles sit; quo quidem intellegitur ratio contractus

antecedere rationem sacramenti, quoniam hanc contractui naturali ad dignitatem supernaturalem sacramenti evehendo Dominus annexuit (cf. *conc. trid.* s. XXIV ; *I*) 846; *Leonis XIII* encycl. 10. febr. 1880; *I*)¹⁰ 1853 s). Et vero ratio prior est, qua matrimonium obligat ad vitam conjugalem, posterior, qua idem exigendo efficit gratiam ad obligationem susceptam deinceps sancte implendam ; unde etiam vinculum matrimonii res simul et sacramentum, scilicet in facto esse, dicitur, res, quod per contractum, sacramentum merum et in fieri, significatur et producit, sacramentum, quod significat et producit gratiam, quae ut res sacramenti mera vinculo debetur ideoque per incipiens vinculum incipit, per manens vinculum manet. Quia autem sacramentum matrimonii reapse est contractus, ministri sacramenti aequae ac receptores sunt ipsi contrahentes; qui quatenus agunt imponentes per contractum validum ambo vinculum praebens jus ad gratiam, conficiunt sacramentum, idque ita, ut alter tamquam causa partialis alteri sacramentum, ministrare, sibi ipsi cum nemo proprie ministret, verbo aptiore adhibere dici debeat; iidem quatenus patiuntur nanciscentes instar subjecti singuli vinculum cum jure gratiae, sacramentum matrimonii recipiunt. Ut paulo aliter dicam, contrahentes sunt ministri sacramenti, ut nomine vel auctoritate Domini vinculo efficaci gratiae obligant, sunt receptores, ut pro se uterque vinculo tali obligatur.¹⁾ Compari consequentia

¹⁾ Mira est opinio recens, sacramentum matrimonii ministro conficiente et materia proprie carere (cf. *Phil. Hergcnrother-HoUueck*, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts n. 859). At sacramentum in dies singulos efficitur et accipitur ideoque habet effectorem vel datorem; qui non est Christus ipse per se solus, quoniam ad exsequenda totiens sacramenta a se semel instituta Dominus hominibus tamquam causa ministeriali utitur. Et vero cum matrimonii sacramentum re sit nihil aliud quam contractus inter baptizatos, homines facientes contractum sunt ministri efficientes sacramenti. Nec quidquam valent rationes, quae veritati huic obiciuntur. Ita non est difficultas seria ex eo, quod matrimonium sicut contractus ceteri per procuratores fieri potest. Etenim contrahentes et ob hoc ministri profecto ii manent, qui de vinculo inter se consensum suum exprimunt, quibuscumque demum mediis, etiam litterarum vel procuratorum, consensum hunc significant; nec major repugnantia est in eo, quod matrimonii sacramentum sequens indolem contractus, quam quod contractus ab absentibus quoque fiat. Tum nihil prodest opponere, quod matrimonii mixti licentiam ecclesia concedat. At si existeret inde ratio sufficiens negandi ministri sacramenti, ratio fortior esset negandi ipsius receptoris, siquidem indignius est illicite recipere quam ministrare sacramentum; quare cum in matrimonio mixto pars et catholica et acatholica baptizata

materia et forma sacramenti cognoscitur materia et forma contractus; hinc materia, ex qua intrinsecus sacramentum non secus ac contractus constet, ipsa mutua traditio vel oblatio ad

sacramentum sine dubio recipiat, ecclesiae actionem aliter declarare convenit. Nempe, seposito baptismo, ipso ostio ecclesiae, confectio et susceptio sacramenti homini extra ecclesiam versanti illicita saltem objective per legem Domini semper manet; sed ubi cum cautionibus necessariis propter causam gravem ecclesia dat veniam matrimonii mixti, quod universe detestatur, ineundi, prohibitio ecclesiastica quidem cessat; immo jam licet undique homini catholico ad actum eum cooperari, quo acatholicus perficiat pro parte sua sacramentum simul et accipiat, prout actum talem, quatenus est illicitus, mere non impediendo, minime approbando catholicus permittit. Sane cum sit fas pro utilitate notabili petere sacramenta a ministro indigno consecrato, facilius erit fas admittere ministrum indignum matrimonii, quia non ad officium hoc est consecratus et baptismus ipse ad valide accipiendum potius quam ad perficiendum sacramentum matrimonii requiritur. Eadem ratione, quia item non est minister vi muneris directe pro publico vel alieno bono assumpti, catholicus non obligatur sollicitudine peculiari ministrandi sacramenti tantum homini digno, sed sola caritate et sacramenti reverentia communi, de qua incommodum grave eo magis excusabit, quod in matrimonio actione una utrique contrahenti, proinde praeter indignum homini quoque digno, sacramentum ministratur; quemadmodum catholicus etiam cum catholico notorie peccatore matrimonium facere licite potest. Ad hoc frustra obtenditur, pro sacramento matrimonii, secus ac pro sacramentis aliis, non postulari intentionem faciendi, quod ecclesia faciat, sed dumtaxat intentionem faciendi, quod faciat natura. Verumenimvero contractus matrimonii, maxime Christianorum, qui non est nisi sacramentum, ab institutione positiva Domini cum unitate specialem firmitatem habet prae contractu pure naturali, unde si quis christianus intentione praevalente vinculum matrimonii solum illud vellet, quod est a natura, neque sacramentum neque contractum validum ullum matrimonii efficeret. Idcirco ad matrimonium pariter ac sacramenta reliqua exigitur intentio saltem implicita faciendi rem a Christo vel Deo ordinatam, qualis est intentio faciendi, quod in contrahendo matrimonio fideles vel homines ecclesiae ex ecclesiae mente faciunt. Obtinet tamen intentio, quae ad matrimonium flagitatur, aliquid sibi proprium; nam sacramentorum aliorum quidem ritus non sunt necessario sacramenta, sed, ut sint, intendi debent a ministris tamquam ritus, qui saltem ab ecclesia sacri vel religiosi existimentur; contractus autem validus matrimonii baptizatorum est per voluntatem Christi necessario sacramentum, ideoque intentio sufficiens pro valido contractu sufficit pro sacramento, vel qui exsequendo legem Domini vinculo indissolubili conjungentis (cf. *Mat* 19, 6) ministri sunt contractus, existunt eo ipso ministri sacramenti, quamvis contractum ignorent esse sacramentum, dum ne nolendo sacramentum voluntatem contractus illam elidant. Praeterea *Eugenius* [V in instructione florentina pro armenis (Z) 590] docet, esse septem sacramenta, et in his enumerat matrimonium, et dicit, ecclesiam per matrimonium corporaliter augeri, et sententiae isti ultimae immediate subjungit: -Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conterentis sacramentum cum intentione faciendi, quod

officia matrimonii, forma autem acceptatio non singillatim utraque pro oblatione respondente, sed tantum amborum in unum juncta invenitur.¹⁾ Inde et hoc liquet, materiam remotam matrimonii verius non esse; nam non apparet in illa oblatione et acceptatione sive res pridem existens, quae usu praesenti adhibeatur, sicut aqua pro ablutione in baptismo, sive saltem res prius existens, quae verbis formae solis nunc subiciatur, sicut panis pro conficienda eucharistia. Hujusmodi non sunt corpora contrahentium, multo minus autem jus mutuum in corpora, idem scilicet re cum vinculo mutuae obligationis, quod ne existit quidem ante matrimonium, cum sit effectus contractus obligantis et matrimonium ipsum permanens. Potest

facit ecclesia: quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum; deinceps ille addit, inter „baec“ sacramenta ntriau characterem imprimere nec reiterari, reliqua vero „quatuora characterem non imprimere et reiterationem admittere. Pro quo contextu evidens est, Eugenium non loqui de universalitate tantum morali, scilicet excepto matrimonio, quando sacramenta omnia materia, forma, persona ministri cum intentione recta perfici asseveret. Quodsi idem pontifex materiam, formam, ministerium matrimonii postea non declarat, hoc ostendit solum, tunc non aequè clare constitisse, quae materia et forma vel quis minister esset, ac materiam, formam, ministerium matrimonii quoque esse. Ceterum de sacramento ipso matrimonii pontifex affirmat (Z> 597): „Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. a Quali dicto homines consensum exprimentes, id quod regulariter fit per verba, haud obscure ministri efficientes sacramenti indicantur; unde intellegitur, in consensu expresso, quem illi proxime ponunt, materiam et formam sacramenti inveniri; neque ratione alia dicitur consensus causa efficiens, non materialis et formalis, matrimonii, quam quod sacramentum matrimonii in facto esse vel status vinculi permanens, non sacramentum in fieri vel actus consensus exprimendi transiens cogitatur. Denique objectio, materiam sacramenti non magis quam contractus esse, proferendo materiam contractus supra redarguitur.

*) Nimirum forma illud est, per quod materia ex se magis indeterminata et determinabilis ad hoc, ut sit valida, determinatur. Atqui traditio, qua se sive mas sive femina alteri offert, ex se suspensa vel indeterminata determinatur ad hoc, ut valeat vel vere obliget, non per solam acceptationem a parte altera factam, quoniam non obligatio mutua vel conjugalis ita induceretur, sed concubinatus, ad quem nemo obligari potest; verum potius traditio a mare feminae oblata determinatur et per acceptationem a femina factam et per acceptationem, qua mas feminam tradentem se acceptet, et consimiliter de traditione oblata a femina mari dicere oportet. Unde nihil interest, uter contrahentium forsitan prius traditionem et acceptationem suam exprimat; nam ipsa quoque acceptatio post enuntiationem moraliter perseverans secundum indolem contractus matrimonii determinans non evadit, donec a parte altera, nedum traditio semper supposita acceptationi saltem absolutae, sed etiam acceptatio accedat.

sane matrimonii, pariter ac paenitentiae item carentis proprie materia remota, indicari materia circa quam versetur, i. e., objectum, at hoc discrimine, ut in paenitentia sit objectum praevium, peccatum destruendum, in matrimonio sit objectum futurum, de quo ineatur obligatio, adducendum. Etenim objectum matrimonii intellegere oportet non tam substantiam corporum hominum contrahentium quam actionem vel vivendi rationem gratia sacramentali adjuvandam eamque non omnem, sed prout pro consequendo fine matrimonii debetur; rationem vivendi dico ipsam, non jus vel obligationem mutuam ad eam, siquidem contractus, obligatio activa, bene ad vitam fini matrimonii consentaneam stabilem fideliter agendam, parum bene ad obligationem passivam vel objectivant, utpote ex activa necessario oriundam, obligare dicitur. Atque jam, ecclesia facere non potest, ut ad sacramentum matrimonii contractus validus non requiratur, quia dignitas sacramenti ejus nunquam nisi contractui eique vere obliganti, non paucitati convenit; neque efficere illa potest, ut ad sacramentum contractus Christianorum validus non sufficiat, quia tali omni inesse dignitatem sacramenti Christus absolute voluit. Atqui hisce positis potestas in essentiam sacramenti noscitur ecclesiae negata.

Utique contractum matrimonii Christiani eo, quod est sacramentum, Dominus ecclesiae suae uni moderandum dedit; hinc ecclesia habet facultatem statuendi leges, quarum vi contractus, spectato solo jure divino naturali et positivo indifferens ad valorem, neququam valeat. Qualem facultatem ecclesia actione duplici exercet; una fideles aliquos reddit etiam inhabiles ad valide contrahendum, sive omnino, ut per impedimentum sacri ordinis, sive ad tempus vel cum quibusdam personis, ut per impedimentum aetatis vel cognationis spiritualis; altera solum praescribit modum contrahendi, quo neglecto contractus ipsorum hominum habilium alioqui validus fiat jam invalidus, ut per impedimentum clandestinitatis. At actio utraque fert dumtaxat, ut contractus validus non existat, non fert, ut contractus validus cum sacramento idem esse desinat, unde ipsius sacramenti potius frequentior quaedam existentia quam essentia tangitur; quemadmodum etiam ecclesia cum matrimonium ratum solvit, existentiam sacramenti permanentis finit, non essentiam ejus quamvis existentis mutat. Videlicet essentia

sacramenti manet semper eadem, contractus Christianorum validus secundum legem divinam naturalem vel positivam et ecclesiasticam; neque enim Christus instituit sacramentum in contractu valido per legem Dei solam cum potestate ecclesiae data institutionis hujus essentialiter commutandae, sed instituit sacramentum in contractu non alio quam qui per legem etiam ecclesiae valeret. Quapropter ab initio ipso cum ecclesia impedimenta dirimentia matrimonii propria nondum statuisset, contractus forte initus validitatem suam nihilo setius a jure etiam ecclesiastico ducebat, quia supposita institutione Christi contractum matrimonii approbationi ecclesiae prorsus subicientis intermissio illa aequivalebat legi positivae, ut contractus omnis jure divino non prohibitus interim validus esset.

Frustra instaretur, contractus validi ideoque sacramenti 707
existentiam ecclesiae potestate impediri tantum essentia sic mutata, ut ritus olim validus ad contractum et sacramentum per legem novam non sufficiat. Respondemus primum, mirum esse, si ecclesia, cum in essentiam sacramentorum ceterorum nihil possit, unam essentiam matrimonii in manu sua habeat. Deinde potestas in essentiam sacramenti sensu obvio vocatur sola ea, quae sit in rem formaliter ut est sacramentalis, quae nempe rei per se naturali rationem materiae vel formae sacramenti, signi exigentis gratiam, vel saltem partis materiae vel formae ad arbitrium affigat et avellat; ita confectores panis triticei non tenent proprie subjectam sibi materiam eucharistiae, quandoquidem haec ratio formalis pani confecto ex se communi, sive volentibus sive nolentibus pistoribus, voluntate Domini accedit; neque ministri sacrorum, quamvis potentes rite agendi vel non agendi, potiuntur proprie potestate in essentiam v. g. sacramenti vel sacrificii eucharistiae, quod haec ratio utraque consecrationi panis et vini peragendae divinitus adjuncta est. Atqui potestas ecclesiae si ad essentiam matrimonii Christiani ipsam referretur, hanc attingeret quidem ideo, quia contractus matrimonii Christiani sacramentum est cum sacramentis reliquis sollicitudini ecclesiae concreditum, non tamen etiam formaliter quatenus sacramentum est, verum sub contractus formali ratione sola; neque enim posset ecclesia pro matrimonii sacramento in se considerato magis quam pro alio rationem causae gratiae elementis his illisve addere vel tollere

et ita membra essentialia sacramenti augere vel minuere, sed posset directe tantum plura vel pauciora pro constituenda essentia contractus ut vere obligantis Christianos poscere, et hoc demum posito sacramentum ut efficiens gratiae partes plures vel pauciores essentielles complecteretur vi institutionis ejus, qua jam Christus ipse, non ecclesia, semel in perpetuum rem eandem contractum et sacramentum esse voluit. Enodatio haec congrueret, etsi contractus et sacramentum ratione simul esset; eo accommodatior illa est, quod (ex n. 705) ratio sacramenti rationem contractus valide facti etiam supponit, Tum vero infitiamur, essentiam contractus matrimonii ideoque sacramenti unquam alia mutari. Sane incredibile est, esse in ecclesia etiam tempore eodem matrimonia essentiae diversae; sed diversitas tanta reperiretur simul inter matrimonium hominum habilium secundum legem et matrimonium habilium per dispensationem, inter matrimonium validum publicum et matrimonium aliquotiens validum clandestinum, si impedimentis dirimentibus ab ecclesia statutis essentia matrimonii alia evaderet.

708   Itaque censendum potius est, essentiam firmam matrimonii Christiani eam esse, ut quosdam, e. c. perpetuo impotentes, a numero habilium ad contrahendum ideoque ministrorum sacramenti matrimonii excludat, ceteros, approbante quidem ecclesia, ad quam cura matrimonii christiani ex ipsa indole sua sacra pertinet, tamquam habiles admittat; quibus, quatenus prorsus idonei ad contrahendum cum his illisve hominibus apparent, ecclesia saltem licite negare approbationem nequit; quatenus autem, quamvis non prorsus inepti, certe minus apti ad contrahendum cum omnibus vel nonnullis deprehenduntur, ecclesia et valide et licite negare approbationem potest. Attamen negatione tali ecclesia homines baptizatos prae ceteris non potestate physica vel morali, h. e., jure ullo habito a natura vel a Deo privat, sed solum usum juris etiam validum ab illis fieri ideoque jus idem proximum exsistere non sinit; neque enim aliud est reprobare homines memoratos in ordine ad contrahendum quam reprobare contractum ab iis ineundum; directe scilicet usu juris valido impedito personae sunt inhabiles, donec forte ecclesia dispensando vel legem impediētem abrogando contractus personarum earundem approbet. Quo

pacto etiam minores, quamvis lege naturali et divina dominium bonorum eoque jus remotum disponendi per contractum teneant, carere jure proximo lege civili possunt, improbationis impedimento velut obice interjecto, ne causa valide ageret. Jam vero ipsa approbatio, qua utcumque ecclesia declaret matrimonium sibi esse ratum, est condicio simplex, sine qua contractus validus, a solis contrahentibus duobus ut ministris faciendus essentialiter semper idem, non existeret. Quod autem de contrahentibus vel ministris matrimonii, aequae de recipientibus vel subjecto dicimus, quoniam pro indole propria sacramenti hujus contrahentes ministri iidem ac subjectum sunt; potestas igitur ecclesiae in matrimonium suscipiendum non magis quam quae est in ministrandum, essentiam matrimonii ipsam afficit. A fortiore essentia matrimonii relinquitur intacta per impedimentum clandestinitatis, ut quo ecclesia reddat homines inhabiles non improbato quocumque contrahendi modo, sed solum ex decreto *synodi trid.* (s. XXIV. de reform, matr. c. 1; Z)10 992), ad sic contrahendum“, modo nempe clandestino. Quali sanctione nequaquam contractus matrimonii ideoque sacramentum elemento essentiali adaugetur, Nimirum contractus, consensus mutuus manifestatus validus, et sacramentum, signum efficax gratiae, perinde atque olim ab ambobus contrahentibus vel ministris tantum, non etiam a parocho et testibus, tamquam causa perficitur; unde praesentia parochi et testium non est pars intrinsecus componens contractum matrimonii et sacramentum ejusve materiam et formam, oblationem et acceptationem, sed est forma quaedam externa vel condicio necessaria, ut consensus sit ecclesiae probatus, quae probatio ipsa ex dictis mera est condicio pro vinculo obligationis inducendo, quod existens velut intermedium gratiam sacramentalem exigitl).

9 Ipsa synodus tridentina potestatem ecclesiae non se extendere ad essentiam sacramentorum docuit (resume n. 694 ss). Cui enuntiatio si vere adversarentur, quae teste *Pallavicino* (Istoria dei concilio di Trento l. 22. c. 4. 8; l. 23. c. 5. 9) in consultationibus decreta de matrimonio praeparantibus Patres nonnulli protulerunt, liceret ea spernere; neque enim quid hoc illudve membrum concilii aliis obloquentibus magis privatim dixerit, sed quid concilium publice statuerit, jure nostro respicimus. Reapse autem Patres in deliberationibus illis de essentia sacramentorum inviolabili consenserunt et posita hac consensione de potestate decer-

Straub, De Ecclesia.

Eirnia essentia sacramenti matrimonii comparatione ex eucharistia illustratur.

709 Eadem veritas comparatione illustratur, qua quis oppositam opinionem stabilire studeat. Dicitur videlicet, in ecclesiae potestate futuram esse quadantenus essentiam eucharistiae, si instituto divinitus pane triticeo pro materia valida eucharistiae ecclesia posset introducere sive etiam panem hordeaceum sive solum panem triticeum sibi probatum, v. g. azymum; unde infertur, a pari ecclesiam pollere potestate in essentiam matrimonii, quandoquidem instituta divinitus materia contractus validi pro materia valida sacramenti ecclesia possit introducere solam materiam contractus validi sibi probati. Equidem agnosco libentissime potestatem ecclesiae in hypothesi antecedente attributam, dummodo supponatur vere panis triticeus solus et omnis a Christo institutus ita, ut ecclesia sive permittendo panem hordeaceum sive excludendo panem triticeum fermentatum contra vel praeter institutionem Christi ageret; at nego paritatem per consequens enuntiatam de materia matrimonii, quam quidem ex praemissis (n. 705) simpliciter, non remotam cogito. Sane ecclesia nequit facere, ut materia valida sacramenti non sit materia contractus validi inter Christianos omnis, sed materia contractus validi solum ejus, qui sibi insuper probetur; proinde ecclesiae probatus non eodem sensu panis triticeus ac contractus validus in objectione dicitur, verum ille sensu restringente facile etiam ad speciem panis triticei unam, hic sensu explicante, cum contractus validus sit idem atque ecclesiae probatus. Quare etiam rectius assumpta similitudo retorquetur; sicut enim potestas ecclesiae nondum conveniret in essentiam eucharistiae, si efficere tantum posset, ut species quaedam panis triticei non amplius existeret, ita minime convenit in essentiam matrimonii, cum efficere tantum possit, ut haec vel illa classis contractus validi in ordine reali non ponatur¹⁾,

nendi impedimenti clandestinitatis disputarunt; quam alii ecclesiae abjudicarunt, alii asseruerunt, prout decreto tali essentiam sacramenti aut violari aut non violari arbitrati sunt.

!) Sunt, qui pro illustratione quadam provocent etiam ad formam eucharistiae. In exemplo isto opus est oculis rectis intueri tertium comparationis; quemadmodum scilicet potestatem in essentiam eucharistiae non ostenderet, quisquis verbis lormae tolleret consuetam significationem, sic ecclesiae potestas in essentiam sacramenti matrimonii non in eo cernitur, quod consensui expresso matrimonii praecedat suam obligationem; haec enim pariter ut illa rationi sacramentali adjungendae divinitus supponitur. De cetero res comparatae multum discrepant;

Firma essentia miuninonn neque ac paenitentiae; sacramenta instituta in specie? 83

Denique sacramentum matrimonii aequae ac paenitentiae prae sacramentis aliis proprium id habet, ut ratio sacramentalis nexa sit cum re morali, non mere physica, illud cum contractu indente vinculum morale, hoc cum judicio solvente a vinculo morali, unde a jurisdictione ecclesiae, quae potestas est moralis, confectio ipsa valida, non solum licita sacramenti utriusque semper pendet. Interest tamen aliquid; nam judicium sacramenti paenitentiae ipsum est actus jurisdictionis ideoque pro valore suo pendet a jurisdictione ecclesiae tamquam causa, ut cujus sit tum judicem collata jurisdictione constituere tum jurisdictionis hujus actum relinquere expeditum; qui si non habet rationem absolutionis judicialis validae, caret etiam ratione sacramentali exsistente plane simul cum illa, quoniam absolvere a peccatis, sive fiat per judicium sive per donationem solam, significat in hoc ordine idem atque efficere gratiam, quatenus peccata debeat. Contractus autem matrimonii est actus juris simplicis, quod contrahentes habent a lege naturali vel divina, ideoque pro valore suo pendet inter Christianos a jurisdictione ecclesiae approbante tamquam pura condicione, sine qua actus ille vel consensus divinitus non obligaret, cui rationi obligationis praeviae ratio sacramenti, significatio et efficacia gratiae, a Domino accedit.

Ex dictis ecclesia ne minimum quidem demere vel addere 710 iis potest, quae ad sacramenta valide conficienda requiruntur. Cum hac veritate aegre conciliatur sententia, Christum sacramenta in specie, i. e., neque tantum in genere neque in individuo instituisse; quale individuum non sane intellegunt numero singulas quasque sacramenti cujuslibet confectiones vel materias et formas adhibendas, sed speciem infimam quandam, in qua illae conveniant. At effatum ejusmodi plus quam ambiguum est. Per se significat, Dominum determinasse speciem solum superiorem sacramentorum vel materiae et formae, in

nam significatio formae eucharistiae fingitur subtrahenda proxime theoretica, quae ab hominibus instituta est, et consequenter a Domino ipso practica divinae institutionis, qua Christus auctor gratiae praesens efficiatur; at consensus expressus matrimonii, cum servet significationem insitam obligationis theoreticam, significatione practica, qua obligationem pariat, ab ecclesia destituitur, et consequenter a Domino removetur significatio theoretica et practica gratiae, quae utraque consensui obliganti divina institutione obtigit.

Sacramenta instituta in specie infima sua; ile forma baptismi.

quibus sacramentorum essentia consistit, non speciem eam, quae comprehendendo differentiam essentialem ultimam simpliciter esset infima; unde, cum sacramentum nullum, materia vel forma sacramenti nulla sine differentia ultima essentiam suam constituyente esse possit, consequeretur necessario, ejus determinandae potestatem ecclesiae divinitus relictam esse; quod cum iis pugnat, quae supra demonstravimus. Aliud est, quod sensu effati magis subjectivo vocem speciei universe ad res vel verba, non ad sacramenta referunt ideoque volunt dicere, Christum ut materiam vel formam sacramentorum non determinasse speciem rerum et verborum infimam vel eam, infra quam descendere non potuisset; hoc certe est verissimum, et cum hoc sociatur, quod materia et forma pro sacramento quolibet a Domino instituta immutabiliter non solum necessaria, sed etiam sufficiens est. Quapropter ne ipsi quidem quasi modi inhaerentes materiae remotae vel proximae sacramentorum hi prae illis, nisi a Domino sint praescripti, nedum caerimoniae extrinsecus circumdatae, ad validitatem unquam flagitari possunt; ita indifferens ad eucharistiam panis azymus vel fermentatus, ad baptismum immersio, infusio, aspersio manet. Similiter ad sacramenta ea, pro quibus formam certiore verborum Christus non praefinivit, sufficiet semper forma omnis, quae indolem sacramenti cujusque satis exprimit; idem ad consecrationes materiae divinitus requisitas transferatur^{l)}.

r) Nimirum ubi Christus pressius formam verborum determinavit, haec adeo servanda est, ut forma simpliciter vel nimis diversa omnis invalida haberi debeat. Qualis autem forma satis illi institutae congruat, infallibiliter discitur sive ex declaratione ecclesiae sive ex consuetudine, qua ecclesia formam quandam universa vel adhibuit vel adhiberi in parte ecclesiae solitam admittendo approbavit. Onalis non satis congruat, infallibiliter pernoscitur ex doctrina, si quae exstat, ecclesiae diserta; qua deficiente difficilior quidem a priori vel ex rationibus internis infirmitas formae investigatur. Ita cum Dominus jusserit baptizari homines in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (*Mat* 28. 19), his verbis contineri ipsam baptismi formam etiam aperte declaravit *Clemens VI* ex cathedra interrogando patriarcham armenorum (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 8): „Volumus a te scire, si credis, quod baptismus susceptus secundum formam romanae ecclesiae, quae est: „Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti“, in illis, qui non simulate nec fecte suscipiunt, deleat omnia originalia et actualia, si insunt illis, peccata . . Si credis, praedictam formam, qua romana ecclesia utitur, Christum instituisse et tradidisse apostolis, et ipsam a Christo et per apostolos fuisse positam catholicae ecclesiae, quae romana est, ad servandum . . Si credis ulla auctori-

Sacramenta instituta in specie infima sua; de forma baptismi et eucharistiae, gg

Constantia pari latitudinem relationis suae ad ministrum divinitus concessam sacramenta, ut baptismus ad hominem quemvis, retinent. Hinc leges ecclesiae de sacramentis dumtaxat ad

tate, cui a catholico sit adhaerendum, aut efficaci ratione posse probari, quod forma, qua utitur romana ecclesia baptizando, sit dubia et incerta, et quod apostoli ea usi non fuerint baptizantes. Quod pro tanto a te scire volumus, quia misisti quasdam rationes debiliter concludentes pro eo quam maxime, quod supponis in omnibus illis rationibus, quae deberes probare. u Nominatim ad formam validam baptismi requiri enuntiationem actionis baptizandi docuit *Alexander III* (Z> 331) et *Alexander VIII* (damnando prop. 27; *D* 1184) col. *Eugenio IV* (decr. pro armenis; *D* 591); requiri invocationem Trinitatis docuit *Innocentius I* (ep. ad episc. Maced.; D63), *Pelagius I* (ep. ad Gaudentium episc. volaterr.; Z>10229), *Gregorius XI* (ep. ad Quiric.; Z>10249); requiri invocationem distinctam trium personarum divinarum vix non clare docuit *Zacharias* (ep. ad Bonifat.; *D* 0 297), unde baptismus aliter collatus saltem valde dubius esset; et revera invocationem distinctam illam personarum pro ratione originis exprimenda in baptismo, sacramento fidei, tamquam essentialem Christus velle potuit (cf. *Damasi I* anathemat. 24: *D* 45).

Adaeque ex scriptura (*Mat* 26. 26ss; *Marc* 14, 22ss; *Luc* 22, 19s; *1 Cor* 11,23ss) per traditionem vel consensionem theoreticam et practicam ecclesiae catholicae declarata intellegitur esse dogma fidei, verba quae sola Dominus in conficienda eucharistia adhibuit et instituendo repetere usque ad adventum suum iussit, tamquam formam eucharistiae sufficere. Similiter liquet dogma fidei, pro confectione requiri saltem verba: „Hoc est corpus meum, hic est calix sanguinis mei“, sive eadem omnino sive eadem secundum essentiam, siquidem differentia accidentalitatis validitati non obsistit, unde etiam paulo aliter ab aliis scriptoribus inspiratis verba Christi referuntur. Prae documentis aliis huc pertinet potissimum, quod *Benedictus XII* armenos definite interpellavit (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1341. n. 68. LXVI): „Item omnes armeni communiter dicunt et tenent, quod per haec verba posita in eorum canone missae, quando dicuntur per sacerdotem: „Accipit panem et gratias agens, fregit, dedit suis sanctis electis et recumbentibus discipulis, dicens: Accipite et manducate ex hoc omnes: Hoc est corpus meum, quod pro vobis et multis distribuitur in remissionem peccatorum. Similiter et calicem accipiens, benedixit et fregit(?), gratias egit, bibit, dedit suis electis sanctis et recumbentibus discipulis dicens: Accipite, bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis et multis effunditur in remissionem peccatorum“, non conficitur, nec ipsi conficere intendunt corpus et sanguinem Christi; sed solum dicunt dicta verba recitative, recitando scilicet quod Dominus fecit, quando sacramentum instituit. Et post dicta verba dicit sacerdos multas orationes positas in eorum canones (canone?), et post dictas orationes venit ad locum, ubi sic in eorum canone dicitur: „Adoramus, supplicamus et petimus a te, benigne Deus, mitte in nobis et in hoc propositum donum coessentiali tibi Spiritum sanctum, per quem panem benedictum corpus veraciter efficies Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi/ Et dicta verba dicit sacerdos ter. Deinde dicit sacerdos super calicem et vinum benedictum: „Sanguinem veraciter efficies Domini nostri Salvatoris Jesu Christi“; et per haec verba credunt, quod conficiantur corpus Christi et

institutionem divinam convenienter exsequendam tendunt, eaeque observari debent partim, quod, ut vidimus, effectio sacramentorum nonnullorum per voluntatem ipsius Christi institu-

sanguis.⁴¹ Ad quam querelam *concilium armenorum* respondit (apud Mansi, collect, concil. 25, 1242 s): „Per verba Christi . . conficitur . . corpus et sanguis Christi!; per epiclesim ^non credimus confici corpus et sanguinem Christi . . quod ante est confectum.⁴¹ Denuo autem *Clemens II* a patriarcha armenorum sciscitatus est (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 11): „Dicis te credere et tenere, quod corpus Christi natum de Virgine, et mortuum in cruce, quod nunc est in caelo vivum. post verba consecrationis panis, quae sunt: „Hoc est corpus meum⁴, est in sacramento altaris sub specie et similitudine panis: ex quo quaerimus a te . . si credis, quod panis transubstantietnr in corpus Christi . . si post illa verba „Hoc est corpus meum⁴ sacerdotes in ecclesia armenorum utuntur orationibus, per quas videantur orare, quod panis convertatur, et transeat in corpus Christi, vel quod fiat in corpus Christi: etsi huiusmodi orationes es tu, et armeni qui tibi obediunt, paratus omnino et ex toto dimittere, vel saltem corrigere quantum ad hoc, quod optando oratur ut corpus Christi fiat in altari, postquam per verba consecrationis vere et realiter in ipso sacramento est corpus Christi . . quaerimus a te, quibus verbis utuntur sacerdotes armenorum in consecratione sanguinis Jesu Christi.⁴⁴ Ex his locis nondum quidem pro merito consideratis infallibiliter constat, verba Domini ad eucharistiam sufficere; immo constabit etiam illud, verba Domini postulari; id enim significat Benedictus XII urgendo verba, quae nDominus fecit, quando sacramentum instituit⁴⁴, idemque significatum responsio, qua armeni pontifici voluerunt satisfacere, manifestat

Sed non pariter edicitur generatim, quid in verbis Domini essenziale sit, nec saltem clare negatur speciatim, verbis talibus, quamvis reapse ab initio et adhuc ecclesiae pro consecratione usitatis, aequivalere pro essentia orationem illam ipsam, quae dudum vocatur epiclesis et qua Deus rogatur, ut emisso Spiritu sancto panem faciat corpus Christi, vinum faciat sanguinem Christi, vel ut panis fiat Christi corpus, vinum sanguis. Ideo superest quaerendum, num haec oratio tamquam satis consentanea formae a Christo praestitutae per se poni possit, et ea quaestio in controversia de epiclesi se praecipuam praebet, etsi eam neglegere hucusque consueverunt (cf. *acta 7. conventus velehrad.*, pag. 5Gss). Non sine specie veri forsitan putetur, epiclesim quoque formam idoneam eucharistiae esse: nam si ad ipsum actum judicalem, quo ex voluntate Christi peccata baptizatorum remittuntur (*Jo* 20,23), apta quaedam forma deprecatoria agnoscitur, cur non etiam aptior sit forma ejusmodi ad actum consecrandae eucharistiae, qui judicialis minime est? Nihilominus a responsione affirmante momenta duo gravissima nos deterrere debent, quae epiclesim a verbis Christi discernunt. Unum est, quod in epiclesi, consimiliter atque in sacramentis aliis, appareret loquens de Christo quidem minister, quamvis nomine Christi; ex contrario in verbis Christi traditis exhibetur loquens de se Christus, quamvis ore ministri, prodiens claritate peculiari ipse sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech (*Ps* 109,4), id quod pro conficiendo sacramento omnium maximo codemque sacrificio legis novae unico ul essentielle intendere profecto Dominus potuit. Et hoc quidem momentum tam-

Sacramenta, epiclesi* ; primatus romantis qualis sit, contra adversarios praedicatur. g7

entis sine interventu qualicumque jurisdictionis ecclesiae exsequenti non est valida, partim, quod effectio sacrorum neglectis illis legibus non est valida infallibiliter, omnino omnes, quod effectio aliter non est licita.

Thesis XXI. *Potestas pontificis romani cum sit jits rc- 711
gendi sub Christo et pro Christo ipso solo invisibili vicarium
fideles tam seorsum singulos quoslibet quam simul omnes,
potestas universalis, suprema et independent, ordinaria, im-
mediata, episcopalis, plena praedicanda est.*

Declaratio. Cum potestas jurisdictionis sacrae in capite ecclesiae visibili, pontifice romano. veluti collecta inveniatur, ad veram de potestate ecclesiae sententiam capiendam pontificis romani prae ceteris jurisdictio, qualis sit, inquiri debet. Ab ipsis catholicis quibusdam de natura primatus pontificis romani olim graviter erratum est. Gallicani, janseniani, febroniani supremam jurisdictionem sacram in ecclesia vel concilio generali ecclesiam repraesentante collocabant, unde pontifex romanus acciperet potestatem, non quidem jurisdictionis in ecclesiam vere episcopalis, immediatae erga omnes et singulos fideles, ordinariae, sed merae inspectionis vel directionis, subditos episcoporum aliorum fere solum mediate respicientis, non nisi in casibus extraordinariis valida; quae potestas eo ipso minime plena, secundum aliquot in rebus tantum fidei, secundum aliquot, ut habens summum partes potiores, complenda aliunde esset. Opiniones tales apud *L* 7, 3G9. 341 s. 613—617. 634—636 studiose recensentur.

quam magnum efferre jam videntur Patres, ut *Ambrosius* scribens de mysteriis (c. 9. n. 52.54; *M* 16, 406 s) et, si est idem auctor, de sacramentis (l. 4. c. 4. 5. n. 14. 21 ss; *J*/16, 439ss). Alterum est, quod epiclesis est precatio in actu signato, verba Christi non sunt precatio talis, sed affirmando faciunt, ut hoc sit corpus suum, hic sit calix sanguinis sui; quo pacto indicativo prae illo deprecativo elucet potestas excellentiae Christi ut hominis, causae meritoriae, pro sacramentis propria, quamquam verba Christi manent invocatio in actu exercito ad Deum, quippe qui potestate auctoritatis causa physice efficiens transubstantiationis et gratiae existat; quod momentum potestatis excellentiae Christi exprimendae item convenienter Christus, si voluit, ut essenziale statuit. Idcirco quicumque absolute per epiclesim, non per verba Christi eucharistiam consecrare volunt, nedum ex jure ecclesiae illicite, sed facillime ex jure divino etiam prorsus invalide agent.

”12 His opponitur doctrina *concilii vaticani* post innovatam definitionem florentinam statuentis (s. IV, c. 3: *D* 1G73. 1G7G. 1G77); «Docemus proinde et declaramus, ecclesiam romanam, disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc romani pontificis jurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cujuscunque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis veraeque obedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut, custodita cum romano pontifice tam communionis, quam ejusdem fidei professionis unitate, ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest. . Et quoniam divino apostolici primatus jure romanus pontifex universae ecclesiae praest, docemus etiam et declaramus, eum esse judicem supremum fidelium, et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse judicium recurri; sedis vero apostolicae, cujus auctoritate major non est, judicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus licere judicare judicio. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab judiciis romanorum pontificum ad oecumenicum concilium tamquam ad auctoritatem romano pontifice superiorem appellare. Si quis itaque dixerit, romanum pontificem habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem jurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem hujus supremae potestatis; aut hanc ejus potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes et singulos pastores et fideles; anathema sit. » Unde thesis praesens esse dogma fidei pernotatur.

713 Demonstratio p. I. 1. Potestas regendi fideles tam seorsum singulos quam simul omnes uni ex omnibus electo s. Petro inhaerebat (th. III—\ II); quae quidem potestas subordinata

soli ipsi Christo erat et vicaria pro Christo jam invisibili, quia originaliter, principaliter, exemplariter Christus Dominus est et manet pastor, cujus oves propriae omnes sunt commissae ad pascendum, ut ministro Domini vero, soli Petro [*pjo* 10, 11—16; 21. 15—17; *Heb* 13, 20; / *Pel* 2, 25; 5. 4; similiter cum *Mat* 16, 18, 19 cf. *Piat* 21, 42—44; *Act* 4, 11. 12; *Rom* 9, 32. 33; *Eph* 2, 20—22; *1 Pet* 2, 4—8; *Apoc* 3, 7; vide etiam verba *Leonis M.* n. 70. 164). Atqui potestas regendi collata olim uni Petro inest integra omnibus et singulis romanis pontificibus (th. XVIII).

Unde et diserte in documentis traditionis pontifex roma- 714
nus ut vicarius Christi simpliciter vel per excellentiam exhibetur, quod scilicet a Christo et sub Christo immediate constitutus ovile Domini totum pro ipso Christo vere item pastor regit. Huc spectant, quae superius sunt prolata ex tractatu *adversus aleatores* (n. 488), ex *Ambrosio* (n. 163), *Petro Chrysologo* (n. 164), *Anastasio bibliothecario* (n. 645), *Innocentio TII* (n. 174. 185), *Thoma Aquinate* (n. 166), *Clemente VI* (n. 556 ; cf. in documento ib. citato n. 11), *concilio florentino* (n. 494); quibus accedit *Leo XIII* (n. 600). Eodem pertinet constitutio *Joannis XXII* edita 23. oct. 1327 (apud Raynald., annal, eccl. n. 30) vel damnatus error 2 Marsilii Patavini (Z) 424); videas et ep. pontificis ad universum populum tartarorum (apud Raynald., ib. ad a. 1333. n. 40). Praeterea damnatus est articulus 37 Joannis Wicleff (Z) 513): „Ecclesia romana est synagoga satanae, nec papa est proximus et immediatus vicarius Christi et apostolorum“. Nimirum papa est vicarius Christi, quod partes Christi capitis ecclesiae universae sustinet; idemque vicarius apostolorum vel Petri principis apostolorum dici potest, quatenus ut successor horum eandem pro Christo potestatem gerit, quam collegium apostolicum vel Petrus aliquando habuit. Pariter reprobatus est error 25 Lutheri (2) 649): „Romanus pontifex, Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus.„ Rejecta est etiam ita propositio 3 pistoriensis (*D* 1366): „Insuper, quae statuit, romanum pontificem esse caput ministeriale; sic explicata, ut romanus pontifex non a Christo in persona beati Petri, sed ab ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut Petri successor,

90 Potesta* primatus noscitur universalis, suprema et independens ; quid sit ordinaria.

verus Christi vicarius ac totius ecclesiae caput pollet in universa ecclesia; haeretica/

Demonstratio p. II. i. e., praedicatorum, quae potestati affirmatae pontificis romani in thesi tribuuntur, perficitur

1. praedicata ea ex ordine explicando eorumque convenientiam cum veritate jam probata ostendendo. Videlicet praedicatur a. potestas ea secundum extensionem universalis, quae habeat subjectas sibi, in causis quidem propriis regni, personas omnes ad regnum pertinentes sive singulas sive consideratas etiam in unitate. Atqui ex dictis talis inest pontifici romano ut vicario vero ipsius Christi Domini erga regnum caelorum seu ecclesiam principatus.

b. Potestas illa est suprema et independens secundum intensionem, quae in omnia et singula objecta realia propria alicujus regni, quamvis magna, fertur ita, ut quidquid per ipsam sit statutum, robur obtineat a nullo adimendum. Atqui haec est ex probatis pontificis romani, utpote vices tuentis Christi, in ecclesia potestas; est enim potestas ligandi et solvendi prorsus omnia talis, ut Deus ipse, cujus est voluntas invictae efficaciae, actus ligandi vel solvendi ratos habeat; est potestas clavium regni ecclesiae omnium, qua claudente nemo aperire valeat, qua aperiente claudere nemo. Est igitur potestas eadem suprema jurisdictionis, legifera, judicialis, coercitiva (cf. th. XIX), cui in rebus sacris omnibus fideles omnes subsint, cum ipsa nemini, praeter Christum, sit subjecta, a qua dependeant omnes, quae ipsa a nullo dependeat.

C. Ordinaria potestas sensu triplici dicitur: primum ea, quae vi ipsius muneris per jus divinum vel humanum modo ex se simpliciter vel quadantenus stabili habeatur, non vi meri mandati ex se temporarii vel delegationis revocabilis ad arbitrium ejus, qui munus illud tenet. Et ita quidem ipsam illam jurisdictionem amplissimam apostolorum singulorum, ut vi ipsa muneris voluntate Domini in apostolis perdurantem, vocare ordinariam licuit. Deinde dicitur potestas ordinaria ea, quae lege certa constantique ad successores transitura sit ideoque opponatur illi, quae personaliter cuipiam concessa cum eodem exstinguatur. Non solum prima, sed etiam hac altera ratione jurisdictio v. g. episcopalis vel archiepiscopalis ordinaria est. Demum potestas ordinaria dicitur ea, quae condicione qua-

vis vel saltem communi, non tantum in peculiaribus adjunctis, ut in defectu alterius potestatis vel ad turbati ordinis tutelam, exerceri valide possit. Sic jurisdictio apostolorum singulorum ordinaria fuit, et jurisdictio episcopalis ordinaria est, aliter atque archiepiscopalis, ut quae in solis causis paucioribus per legem ecclesiae determinatis aliquid valeat. Atqui sensu triplici declarato pontificis romani potestatem ordinariam esse non infitari nisi illi possunt, qui munus ipsum primatus perpetuo duraturi ad regendos in causis sacris prorsus omnibus fideles tam seorsum singulos quam simul omnes pro ecclesia a Christo institutum esse negant; qualis error ingens jam est confutatus.

d. Immediata potestas regendi dupliciter potest accipi: 718
primum ea, quae nullos habeat magistratus sibi subordinatos, per quos ipsius subditi pariter gubernentur, interpositos proinde ratione gradus vel amplitudinis potestatis; quae immediatio gradus haud inepte nominatur. Tum vero accipitur potestas immediata ea, quae non eatenus tantummodo in quospiam feratur, quatenus feratur in eorum superiores, sed quae ad ipsos ut ad subditos proprios etiam sine concursu potestatis interpositae extendatur; quae appellari potest immediatio virtutis. Porro immediatio gradus fert utique virtutis immediationem; unde potestas simplicis episcopi, cui in foro exteriori nulla minor interjaceat, immediatione etiam virtutis immediata est. Neque tamen ubi non est illa, haec altera quoque necessario deficit, quoniam affirmando mediationem gradus statuitur per se solum ordo dependentiae inter superiores vigens, non distinctio subditorum aliorum, quasi iidem magistratui majori et minori vere proprieque subjecti esse nequeant, id quod collatione cum statu e. c. regni civilis vel exercitus illustratur: etsi fieri potest, ut absentia immediationis gradus defectum immediationis virtutis conjunctum sibi habeat, sicut reapse potestas archiepiscopalis directe saepius ad episcopos suffraganeos solos, subditis eorum praetermissis, pertinet. Atqui potestas pontificis romani, quamvis praesides inferiores non excludat, porrigitur in homines fideles omnes tam seorsum singulos quam simul omnes tamquam in subditos proprios ita, ut etiam sine ope vel consensu auctoritatis intermediae legibus suis, sentiis, sanctionibus obligare ipsos possit. Ergo hoc altero

quidem sensu immediationis virtutis potestas pontificis romani immediata profitenda est.

719 *Prob. min.* Sane primum potestas, de qua agitur, ex dictis viget in personas omnes et ad causas omnes ecclesiasticas eademque est in suo exercitio omnino independens. Atqui potestas talis omnes tamquam subditos per leges, sententias, sanctiones ligare ita valet, ut cooperatione qualicumque hominis alterius minime indigeat. Quapropter licet lapides aedificii materialis non omnes immediate fundamento jungantur, lapides tamen vivi domus ecclesiae spiritualis obnoxii apparent influxui immediato illius fundamenti, quod verbis propriis potestas jurisdictionis universalis, suprema, independens nominatur.

720 Ad hoc romanus pontifex cum sit divino jure successor s. Petri ideoque pastor, aliquos certe homines per idem jus divinum immediate ut subditos proprios pascit, i. e., regit; quosnam vero ita immediate regat, discendum est ab ipso Christo Domino, qui pastorale munus hoc instituit. Atqui per verba ipsa instituentia vicario suo Christus pascendos agnos suos ovesque suas omnes, nullo discrimine facto fidelium simplicium et majorum, tradidit. Itaque falluntur, qui contendunt, pontificis romani potestatem in subditos episcoporum aliorum esse per se mediatam nec nisi in casu extraordinario supplendae negligentiae malitiaeve episcoporum immediatam existere; at enim munus idem primatus, quod est ex dictis ut omnia valens ordinarium, jam ut in omnes valens apparet simul immediatum.

721 e. Episcopalis potestas vel pastoralis intellegitur potestas non merae directionis, sed verae jurisdictionis ecclesiasticae in suo genere completa, i. e., legifera, judicialis, coercitiva, eaque ordinaria et immediata: quae notio ex ipsis sacris litteris deducitur (vide th. XIII. p. II); hinc differt potestas episcopalis a potestate metropolitana, i. e., patriarchal!, primatis particularis, pressius metropolitana vel archiepiscopali!, quod haec ut talis non jurisdictio vera vel non omnino immediata vel non ita ordinaria est. Atqui illius, non hujus modi monstravimus pontificis romani esse potestatem; quin etiam potestas eadem in omnes baptizatos sive singulos sive collectos et simpliciter suprema et plane independens est. Ergo potestas pontificis romani vocanda est vere episcopalis, quin etiam episcopatus

Potestas primatus noscitur plena; ejus limes indicatur et vis in jure ipso divino. 93

summus, quo pontifex romanus totius ecclesiae episcopus seu episcopus universalis fidelium ipsorumque episcoporum constituitur et, quae in dioecesibus singulis episcopi proprii agere possunt, ea idem omnia toto orbe Christiano et etiam majora nemini obnoxius possit.

f. Plena denique non potest non potestas esse illa, quae 722 est regendi universalis, suprema et independens, ordinaria, immediata; qualis jam est agnita potestas pontificis romani.

Et sane plena sensu verissimo potestas ea praedicatur, quae erga omnes cives regni sive seorsum sive simul sumptos valeat agere ordinario jure etiam sola per se omnia necessaria vel opportuna et in legibus condendis proindeque interpretandis, temperandis, alicui remittendis, abolendis et in judiciis ferendis et in sanctionibus pro legum executione adhibendis vel poenis condonandis ita, ut ipsa illa potestate dissentiente actus potestatis omnis alterius vel in regno vel extra regnum existentis sit omnino irritus. Atqui ita comparatam esse vidimus pontificis romani in ecclesia et pro ecclesia potestatem.

Ceterum plenitudinem potestatis romanus pontifex non 723 habet nisi pro ecclesia a Christo ipso perfecte in elementis essentialibus aedificata instar fundamenti perpetuo sustentanda, instar clavigeri fidelis rite administranda (*Mat* 16, 18.19). Unde ille nihil potest, quod sit prorsus praeter finem ecclesiae obtinendum, multoque minus quidquam potest, quod fini ecclesiae proprio ejusque appetitioni convenienti vel constitutioni ecclesiae plane stabili sit contrarium, v. g. quo edicto pontifex salutare nihil promeret vel et salutis medium necessarium aliquod dissuaderet, sive quo mutato, adjuncto, sublato ecclesia jam eadem in essentialibus non maneret (cf. *Mat* 28, 19. 20; *1 Corii*, 23—26; 4, 1. 2; *concilii tridentini* s. XXI. c. 1. 2; 7)808.809; supra n.694 ss). At id omne, nedum in rebus juris ecclesiastici vel sui, sed pro illa potestatis suae solvendi amplitudine etiam in solvendis vinculis directe erga Deum existentibus pontifex summus agere valet, quod ad finem ecclesiae conducit neque voluntate Dei absoluta per revelationem vel rationem significata prohibetur; qua de re judicare ipsius est pontificis, utpote auctoritate etiam infallibili ad eam dinoscendam et interpretandam praediti. Intercedere tamen pro solutione valida debet justa causa, sine qua universe inferior, qualis est ponti-

ha

C

fex prae Deo, in jure superioris nihil nisi declarando et urgendo potest.

24   Ita utique ille suprema jurisdictione pollet ad offensiones omnes divinae majestatis in sacramento paenitentiae, in quantum est judicium, Dei nomine hominibus praestantibus quidem retractationem divinitus requisitam remittendas, quam potestatem etiam diserte (*Jo* 20, 21—23) impertitam legimus. Simili pacto pontifex recte sibi asserit facultatem dandi indulgentias, immediate quidem subditis propriis, dispositos ex causa sufficiente absolvendo extra sacramentum a poenis Deo debitibus temporalibus, quae et ipsae ut effectus inter vincula peccatorum numerantur, simul satisfactionibus secundum legem constantem praesentis providentiae necessariis ex thesauro ecclesiae exhibitis. Praeterea suadente idonea ratione id, quod ex promissione voti vel juramenti Deo debetur, pro Deo ipso pontifex condonare proindeque commutare opere etiam minore valet. Etenim Deus certe renuntiare debito tali per se vel per vicarium suum potest, salva quoque lege jubente satisfieri debitis, obligante scilicet, nisi dimittantur; neque Deus indicavit, se dimittere debitum illiusmodi nunquam velle; neque cessione interdum facta juris ejus ex consiliis liberis fidelium singulorum orti tanguntur elementa ea, quae Christus ipse ad essentiam vel saltem integritatem ecclesiae pertinere voluit; et vero salus hominum vel gloria Dei dispensationem valde optabilem nonnunquam reddere potest.

725   Quin et in solvendo vinculo matrimonii lege divina intrinsecus vel a parte contrahentium firmo princeps ecclesiae nomine Domini agere aliquid valet. Sane etiam extrinsecus vel a parte Dei superioris nolentis in casu ullo solutionem indissolubile esse constat solum matrimonium Christianum, nempe sacramentum, consummatum, quo quoniam supposita dignitate sacramenti conjuges effecti sunt perfecte una caro, conjunctio indissolubilis Christi cum ecclesia per assumptam ipsam carnem perfecte repraesentatur (videsis decretal. l. 3. t. 32. c. 1. 13; l. 1. t. 21. c. 5); matrimonium autem contractum ab hominibus non baptizatis, quamvis consummatum, in casu conversionis alterutrius conjugis ad fidem ob discessum infidelis extrinsecus posse solvi, noscitur ex privilegio, quod paulinum vocant (7 *Cori*; 12ss), per decreta *Innocenta III* declarato (decretal. l. 4. t. 19.

c, 7. 8; 350—353); item matrimonium Christianorum mere ratum professione religiosa perfecta alterius conjugum dissolvi, noscitur ex traditione, primo servata practice vel implicite exemplis separationis, quae ratione vitae perfectioris honesta censebatur, deinde diserte explicata decretis *Alexandri. III* (decretal. 1. 3. t. 32. c. 2. 7; *J*) 334. 335) vel *Innocenta III* (decretal. 1. 3. t. 32. c. 14; *D* 354; cf. extrav. *Joannis XXII* t. 6), tandem a *concilio tridentino* confirmata (s. XXIV. cn. 6; *D* 852). Itaque matrimonium etiam consummatum infidelium et matrimonium mere ratum hominum fidelium ex voluntate Dei non tam absolute indissolubile est, ut non aliquando locus solutioni relinquatur. Unde summus pontifex iuvante Spiritu sancto intellegere potuit, pro amplissima sua divinitus collata solvendi omnia facultate inesse sibi jus nomine Dei superioris ob causam satis gravem illius utriusque matrimonii dissolvendi, sive quod solutio in casu conversionis conjugis unius et discessus conjugis alterius et solutio in casu professionis religiosae et ipsa ab ecclesia vel pontifice, non proxime a Deo fieret, sive quod saltem similitudo causae gravis similem a vicario Dei ut a Deo ipso solutionem postulare videretur. Porro matrimonium ratum per professionem religiosam dirimitur ex jure potius ecclesiastico; huc faciunt argumenta, quibus supra (n. 557. adnot.) id monstratum est. Et sane cum votum professionis religiosae, quo dirimitur matrimonium mere ratum, pontifex solvere possit, matrimonium ratum ipsum etiam magis solvere poterit. Sicut autem sollemni religionis professioni ecclesia vel pontifex vim dirimentem indidit, ita et ex causa apta alia dirimere matrimonium ratum valet; quod a quibusdam praedecessoribus suis factum esse, jam *Alexander III* indicat (decretal. 1.4. t. 4. c. 3); eodem forsitan spectet, quod *Gregorius II* decernit (C. 32. q. 7. c. 18). Similiter privilegium paulinum eatenus quidem divinum est, quatenus divinitus concessa est potestas vice Dei matrimonii etiam consummati in casu conversionis ad fidem, accedente alia causa gravi, qualis est discessus physicus vel moralis conjugis infidelis, dirimendi; sed diremptionem actualem, quae fit ob causam aptam talem per matrimonium novum hominis conversi cum fidei, potestati apostolicae proindeque ecclesiasticae vel pontificali attribuere liceat. Certe quoniam pontifex solvere potest matrimonium

hominis conversi cum fidei ratum, resolvere etiam valet matrimonium conversi cum infidei consummatum; illud enim, ut sacramentum ex utraque parte perfectius significans supernaturalem conjunctionem Christi cum ecclesia, vinculum est firmitus ita, ut eodem vinculum hoc alterum dirumpatur. Quare et ex causa alia ac discessu conjugis infidelis et modo alio ac matrimonio novo contrahendo pontifex divellere matrimonium hominis ad fidem conversi cum infidei potest, linimo etiam matrimonii post utriusque conjugis baptismum nondum denuo consummati, quod matrimonio rato fidelium ceterorum aequiperetur, ex causa sufficiente dissolvendi summus pontifex facultatem habet. Quibus omnibus fere praxis ipsa sedis apostolicae satis frequens et abhorrens ab errore consentanea est.

Unde sicut pontificis romani potestas ligandi in quibusdam latius patet quam solvendi, quatenus in legibus divinis absolute datis, ut in rebus fidei, cum auctoritate interpretando et sustinendo pontifex ligare potest, non solvere, ut libet, semel firme ligata, ita vicissim in vinculis nunc enumeratis latius patet potestas solvendi quam ligandi, cum pontifex solvere ea possit, quae ipse non ligavit, nisi forte ille solvendi quidem potestatem habere etiam eo dicitur, quod posset valide relinquere soluta, quae jam reapse ligat, ligandi autem potestatem eo, quod ubi potest solvere, negando solutionem ligata retinere valet.

727 2. His voces majorum consonant, quibus primatus sacri bona, fere unum alterumve explicatius, aliis implicite comprehensis, efferuntur. Ita

a. universalem exhibet praecipue primatum *Ignatius* (supra n. 490. 505), *Abercius* (n. 505), actione ipsa *Victor I. Stephanus I*, alii (n. 496). Quibus accedit auctor tractatus *adversus aleatores* (n. 488), *synodus sardicensis* (n. 493), *Si-ricius* (n. 487), *Chrysostomus* (n. 164), *Zosimus* (n. 487), *Hieronymus* (n. 506), *Coelcstinus I* (n. 487. 507; . qui et scribit (ad synodum ephesin. ep. 22. n. 6; *M* 50,541): „Longius quidem sumus positi, sed per sollicitudinem totum propius intuemur. Omnes habet beati Petri apostoli cura praesentes, non nos ante Deum nostrum de hoc possumus excusare quod scimus.⁴ Similiter ex *Leone M.* omnes proprie regit Petrus, quos principaliter regit et Christus (n. 164. 507. 528). — Congruunt *episcopi metropolis arelatensis* (n. 486),

Potestas primatus ex majoribus suprema et independena, ordinaria et immediata. 97

mtcramenlarium leonianum (η. 528), *Prosper* (η. 486), *Gelasius I* (η. 148), *apocrisarii alexandrinae ecclesiae* (η. 485), *Justinianus* imperator (n. 506), *Hadrianus I* (n. 550), *Ratramnus* (n. 576). *Zacharias armenius* (ib.), *Nicolaus III* (n. 545), *Bonifatius VIII* (n. 555), *Julius II* (n. 545), damnans errorem 25 Lutheri *Leo X* (n. 714), reiciens propositionem 3 pistoriensem *Pius VI* (ib.).

b. Supremam absolute proindeque independentem indolem 728 primatus imprimis enuntiat *Innocentius I* (n. 546) vel *Zosimus* (n. 553), qui eandem illam epistulam datam ad Aurelium ac ceteros, qui in concilio Carthaginensi adfuerunt, ita exorditur (J/ 20, 676): „Quamvis Patrum traditio apostolicae sedi auctoritatem tantam tribuerit, ut de ejus judicio disceptare nullus auderet . — Pariter *Bonifatius I* (ad Rufum thessalonic. vicarium sedis apost. ep. 13. n. 2; *M* 20,776): „Ad synodum, quae dicitur illicite (Corinthe) congreganda de causa fratris nostri et coepiscopi Perigenis, cujus scripsimus statum nulla posse penitus ratione turbari, talia scripta direximus, quibus universi fratres intelligant, primo, convenire se citra tuam conscientiam minime debuisse, deinde, de nostro non esse judicio retractandum. Numquam enim licuit de eo rursus, quod semel statutum est ab apostolica sede, tractari.“ Vide et ep. 15. ad Rufum et ceteros episcopos per Macedoniam etc n. 5 (J7 20, 781 s). — Idem docet *Simplicius* (n. 485) et *Gelasius* 7 (th. XXVI. 5. d). Accedit *Avitiis* (n. 484), *Ennodius* (ib.), *Ferrandus* (th. XXVI. 5. d), *Maximus* martyr (n. 102), *Nicolaus I* (ep. ad Michael, imp.; *D*266. 268.270). Ita et *concilium oecumenicum VIII* (constantinop. IV) statuit (cn. 21; *D* 277): „Porro si synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta romanorum ecclesia quaevis ambiguitas et controversia, oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quaestione sciscitari et solutionem accipere et aut proficere, aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romae pontifices/ — Adde *Leonem IX* (ep. ad Michaellem Cerular. et Leonem Acridan.; *D* 291), *Martinum V* et *concilium wstanliense* damnans articulum 41 Joannis Wicleff (7? 517), propositum a *Martino V* articulum 24 (79 568), *concilii tridentini* s. XIV. c. 7 (7) 782).

c. Ordinarius et immediatus apparet primatus ex dictis 729 *Zysim* (n. 507), *Petri Chrysologi* (n. 486), *Nicolai I* (n. 554).

Item *Bernardus* potestatem ordinariam et immediatam agnoscit, ubi ejus usum nimium improbando ad Eugenium III scribit (de considerat. l. 3. c. 4; *M* 182, 766 ss): „Murmur loquor et querimoniam ecclesiarum. Truncari se clamitant ac demembrari . . . Facitis hoc, quia potestis; sed utrum et debeatis, quaestio est. . . Quid . . . tam indignum tibi, quam ut totum tenens, non sis contentus toto, nisi minutias quasdam, atque exiguas portiones ipsius tibi creditae universitatis, tanquam non sint tuae, satagas nescio quomodo adhuc facere tuas? . . . Erras, si ut summam, ita et solam institutam a Deo vestram apostolicam potestatem existimas. Si hoc sentis, dissentis ab eo qui ait: ‚Non est potestas nisi a Deo‘ (Rom 13, 1).“ — Eodem refertur *concilium laUranense IV* (n. 494) et *Clemens VI*, qui a patriarcha armenorum quaerit (apud Raynald., annal. eccl. ad a. 1351. n. 9): „Si credis, quod omnes, qui tibi obediunt, teneantur immediatius et principalius quam tibi, romano pontifici obedire“, scilicet immediatius pro immediatione virtutis pontificis romani valentis armenos non solum praeter, sed et contra voluntatem patriarchae sui obligare (cf. supra n. 556). — Insuper audiatur *Pius VI* sic sententiam de Eybelii libro dicens (brevis „Super soliditate“; *D* 1363; : -An fanatica dicenda tot solemnia, totiesque repetita pontificum conciliorumve decreta, quibus illi damnati sunt, qui negarent, in beato Petro apostolorum principe successorem ejus romanum pontificem constitutum a Deo caput ecclesiae visibile ac vicarium Jesu Christi, ei regendae ecclesiae plenam potestatem traditam, veramque ab omnibus, qui christiano nomine censentur, obedientiam deberi; atque vim eam esse primatus, quem divino jure obtinet, ut ceteris episcopis non honoris tantum gradu, sed et supremae potestatis amplitudine antecellat? Quo magis deploranda est praeceps ac caeca hominis temeritas, qui tot decretis damnatos errores infausto suo libello instaurare studuerit, qui dixerit ac per multas ambages passim insinuant: quemlibet episcopum vocatum a Deo ad gubernationem ecclesiae non minus quam papam, nec minori praeditum esse potestate: Christum eandem per sese apostolis omnibus potestatem dedisse: quidquid aliqui credant obtineri et concedi solum a pontifice, posse idipsum, sive a consecratione sive ab ecclesiastica jurisdictione pendeat, perinde obtineri a quolibet epi-

Potestas primatus a maioribus praedicatur immediata, ordinaria, episcopalis. Q9

scopo: voluisse Christum ecclesiam reipublicae more administrari: ei quidem regimini opus esse praeside pro bono unitatis, verum qui non audeat se aliorum, qui simul regunt, negotiis implicare; privilegium tamen habeat négligentes cohortandi ad sua implenda munia: vim primatus hac una praerogativa contineri supplendae aliorum negligentiae, prospiciendi conservationi unitatis hortationibus et exemplo: pontifices nil posse in aliena dioecesi praeterquam extraordinario casu: pontificem caput esse, quod vim suam ac firmitatem teneat ab ecclesia: licitum sibi fecisse pontifices violandi jura episcoporum, reservandique sibi absolutiones, dispensationes, decisiones, appellationes, collationes beneficiorum, alia uno verbo munia omnia, quae singulatim recenset atque velut indebitas ac episcopis injurias reservationes traducit/

d. Episcopalem vel pastorem loquendo vel agendo significat primatum sive in episcopos sive in fideles omnes etiam aliis subditos *Clemens romanus*, *Ignatius*, *Dionysius corinthios* (n. 505), *Tertullianus* (n. 498 utroque loco posito), gesta in causa *Origenis*, *Dionysii alex.*, *Athanasii*, aliorum (n. 498—502), *Ephraem syrus* (n. 69), *Basilii M.* (n. 505), *Optatus* (n. 236), *Ambrosius* (n. 506), *Coelestines I* (7? 375), *Sixtus III* (R 395), *Leo M.* (supra n. 486. 553; R 463.465). In ipso concilio chalcedonensi a Theodoro diacono alexandrino, Ischyrione, pariter diacono Alexandriae, Athanasio, presbytero Alexandriae, Sophronio Christiano varii libelli oblatis sunt universali archiepiscopo et patriarchae magnae Romae Leoni (τω . . . otzorumzçô "ογμτῖτο/όπψ γ.αι πατριάρχη τη μεγάλη 'Ρώμη Αεοντι) simul et universali (ozzouzei-rz^)^ synodo chalcedonensi (act. 3; 7/ 2. 322. 326.331 335); item provocat Paschasius legatus ad epistolam apostolici viri universalis ecclesiae papae (πασών των ε/./λησαον ηγμπισ/όπον) Leonis (act. 4; H 2, 386). Ubi nomine archiepiscopi non exprimitur dignitas communis metropolitae, quae pro ecclesiis simul omnibus nulla erat, sed episcopi inter omnes eminentis; quare in eadem synodo titulo mutato legati habentes locum apostolicae sedis, dixerunt: Sanctissimum et venerabilem episcopum Theodoretum sanctissimus et beatissimus universae ecclesiae episcopus urbis Romae (πόση ε/./λλησία ώών.οπο πόλεω 'Ρώμη ') Leo dudum in communionem suscepit" act. 8; H 2, 499). Praeterea Paschasius episcopus, similiter

ac Lucentius episcopus et Bonifatius presbyter, subscripsit, ad nomen proprium hisce additis: „vicarius domini mei beatissimi atque apostolici universalis ecclesiae papae urbis Romae Leonis (όποστολικού τή οικουμενική εκκλησία επισκόπου πόλεω Ῥώμη Λέοντο vel πόση εκκλησία επισκόπου}, synodo praesidens* (act. 6: #2, 466s). — Huc spectant etiam *Felix III (II)* (*R* 600. 602. 604. 614), *Gelasius I* (*R* 677. 678. 705), *Sigismundus* rex per Avitum episcopum ad Symmachum „universalis ecclesiae praesulem" concurrens (inter ep. Aviti 27; .1/ 59, 243), *monachi secundae Syriae* (n. 506, *Hormisdas* (*R* 800), *Liberatus* narrans (breviar. c. 22; 3/ 68, 1040i: „Sed Silverio veniente Pataram, venerabilis episcopus civitatis ipsius venit ad imperatorem, et iudicium Dei contestatus est de tantae sedis episcopi expulsionem, multos esse dicens in hoc mundo reges, et non esse unum, sicut ille papa est super ecclesiam mundi totius, a sua sede expulsus/ — Accedunt universi *episcopi africanae provinciaeph.*.. XXVI. 5. e), quae in *concilio Lateranensi sub Martino* lecta est epistula Mauri episcopi ravennatis, missa domino sancto et meritis beatissimo, totoque orbe apostolico et universali pontifici Martino papae (δεσπότη αγιωτάτω καί μακαριωτάτω όποστολικού καί οικουμενικά) άρχιερεί Μαρτίω πάπα}* (*H* 3, 703 s). — A *concilio oecumenico VI* dicitur „antiquae Romae, et apostolicae summitatis pontificalis antistes (άποστολική άκροπόλεω όργιερατικώτατο πρόεδρο)*, atque iterum fit mentio „Agathonis sanctissimi patris nostri et summi papae (τοῦ μακαριωτότου πατρο ημών καί κορυφαιοτάτου πάπα)* (act 18: *TI* 3. 1418s). — Consentanea profert *Theodorus studita* (n. 148. 165. 483), qui et Leonem III appellat summum patrem patrum, dominum papam apostolicum, divinissimum omnium capitum caput, archipastorem ecclesiae quae sub coelo est, ita quidem, ut simul se aliosque ejus «divino pastoralis principatus parentes⁴ profiteatur eumque obsecret, ut se „ceu proprias oves reputet⁴ (1. L ep. 33; *M* 99,1018 s).

7;9 Testis quoque est *Bruno astensis* (n. 165), *Innocentius II* vocans se in epistula ad Bernardum data catholicae ecclesiae episcopum, Matthaeo quodam subscribente ut episcopo albanensi (ep. 352. inter ep. Bern.; *M* 182, 556), *Bernardus* tum loco superius (n. 165. citato tum ad Eugenium III scribendo (ep. 210 n. 1; *M* 182,432): „Visis litteris vestris, quas pro

causa rutinensis ecclesiae destinastis, tunc prorsus, tunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra, exultatione. Haec atque hujusmodi digna sunt vestro apostolatu, summam sedem nobilitant, decent plane orbis episcopum. Unde et flecto genua mea ad ipsum unici hujus vestri primatus auctorem, ut det vobis sic sapere, et sic agere semper. — Audiatur denique *Innocentius III* (n. 166), et *Pius VI* respondens (ad metropolitanos moguntin. etc super nunciaturis apost. c. 8. s. 2. n. 28 ss); „Quinimo Patres et concilia, tam ante quam post s. Gregorium M., inito veluti inter se foedere romanum pontificem certatim appellaverunt sacerdotem sacerdotum, patrem patrum, pastorem pastorum, episcopum episcoporum, et episcopum universalem, ita ut facultas theologica parisiensis a. 1413 erroris notam inusserit huic sententiae: Papa romanus . . non est episcopus universalis; eundemque etiam nuncuparunt judicem supremum, quippe qui specialiter claves regni coelorum et principatum judicariae potestatis obtinuit, dispensatorem canonum et Christi vicarium. . Haec auctoritas pascendi cum clavium potestate conjuncta Petro peculiarem in modum attributa, sicut auctoritatem prae se fert in omnes fideles ordinariam atque immediatam, ita eandem prae se fert auctoritatem ordinariam atque immediatam in omnes pastores, qui quacumque demum praefulgeant dignitate, non solum non sunt pontifici pares, sed ita ejus auctoritati subduntur, ut qui pastores appellantur et sunt, si populos respicias, ii, si pontificem spectes, nonnisi ovium numero habeantur. . Petro imperatum est, ait Bossuetius, ut amore ceteros apostolos antecelleret, mox ut cuncta gubernaret, et pasceret omnes agnos et oves, filios et matres et ipsos quoque pastores; pastores inquam, si populi respiciantur, oves, si Petro comparentur. Unde recte est illud a Gersone animadversum, quod quemadmodum episcopi in tota dioecesi et in omnibus dioecesis parochiis suam jurisdictionem exercent, ita praestare idem possit summus pontifex in tota, qua late patet ecclesia, et in omnibus dioecesibus episcoporum. Quod divina verba patefecerant, quodque concors Patrum sententia prodiderat, id a conciliis quoque luculentissime definitum est; ea quippe summum agnoverunt et coluerunt in romano pontifice primatum seu principatum super universam ecclesiam, cumulum scilicet potestatis et ordinariae jurisdic-

tionis super omnes et singulas catholici orbis dioeceses ad causas etiam definiendas, quae aut fidem respiciant aut negotia spectent ad ecclesiasticum forum pertinentia.^a

C. Plenitudinem primatus affirmat *Bonifatius I* (n. 487). indicat *Leo J.* scribens ad Anastasium thessalonic. episc. (ep. 14. al. 12. c. 1; J/54, 671): „Nostra erat exspectanda censura, ut nihil prius ipse decerneres, quam quid nobis placeret agnosceres. Vices enim nostras ita tuae credidimus caritati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis." — Ita et *Bernardus* ad Eugenium III (ep. 23U; 3/182,431): „Qui locum Petri tenet, potest uno ictu extinguere Ananiam, uno Simonem magum, et, ut planius quod loquimur fiat, peremptoriam dare sententiam ad depositionem episcoporum, solius romani pontificis noscitur esse, pro eo nimirum, quod etsi alii multi vocati sunt in partem sollicitudinis, solus ipse plenitudinem habeat potestatis". Videsis et ep. 131. ad mediolanenses n. 2; de consider. 1. 2. c. 8. n. 16 (3/ 182, 286 s. 752). — Eandem plenitudinem asserit *Innocentius III* (supra n. 119. 174. vel serm. 2. et 3. in consecr. pontif.; 3/217,658. 665) et *Humberts* (n. 555). — Porro doctorum magnorum scholae aevi medii nullus copiosius quam s. *Bonaventura* potestatem pontificis romani illustravit. Huc pertinet de perfectione evangelica q. 4. a. 3; ubi inter splendida alia legimus (ad 9.11): „Ad illud quod objicitur, quod qui habet potestatem ordinariam potest eam alteri committere; dicendum, quod jurisdictio est in triplici differentia: quaedam semiplena et totaliter aliunde descendens, et haec non potest committi pro sui imperfectione; quaedam autem e contrario plenissima, et haec, quia summa est, non potest esse nisi in uno simul et semel; et ideo non potest committi alteri, unde papa non potest facere alios papas; quaedam autem est media, quae ordinaria est, nec tamen est summa; et haec quidem, quia quodam modo perfecta est et multiplicabilis, committi potest alteri; nec tamen amittitur, cum etiam datur, in quantum est spiritualis potestas: quia in hoc differunt spiritualia a corporalibus, quod corporalia, cum dantur, minus integre possidentur; spiritualia vero, cum distribuuntur, tunc plenius possidentur, sicut etiam in dono scientiae manifeste videtur. Unde licet summus pontifex communicet aliis jurisdictionem, non tamen ex hoc patitur aliquod detrimentum, quia numquam

sic committit nec committere potest, quod aliquem a sua eximat potestate. . Ad illud quod objicitur, quod plenitudo potestatis a Petro immediate manavit in collegium; dicendum, quod potestas dupliciter dicitur esse in aliquo: vel sicut in subjecto sustinente, vel sicut in deferente. Primo modo plenitudo potestatis nunquam est nec fuit nisi in uno, primo quidem in Christo, secundo in Petro, deinceps in successore ipsius, scilicet pontifice romano. Sed quia subjectum illius potestatis est persona mortalis; ideo sic ordinavit Christus et Spiritus ejus, quod ab uno deferretur potestas haec ad unum, non per viam carnis, sed spiritus, quae quidem est electio, in qua" secundum rationem eligendi utique communem „in conformitate animorum operari debet Spiritus sanctus ad constituendum unum. Et quia principaliter residet in uno, ideo principaliter obedientia universorum refertur ad unum, citra quem nec statum habet nec complementum/' Atque iterum is audiatur plenitudinem illam unicam potestatis sic enarrans (breviloquii . 6. c. 12): „Unus pater patrum, qui papa merito appellatur, tanquam unus, primus et summus pater spiritualis omnium patrum, immo omnium fidelium et hierarcha praecipuus, sponsus unicus, caput indivisum, pontifex summus, Christi vicarius, fons, origo et regula cunctorum principatum ecclesiasticorum; a quo tanquam a summo derivatur ordinata potestas usque ad infima ecclesiae membra, secundum quod exigit praecellens dignitas in ecclesiastica hierarchia." Et denuo (in hexaem. collât. 22. n. 15): „(Episcopi) locum tenent apostolorum. Super apostolos autem est Christus, et post Petrus. Oportet ergo, esse patrem patrum, quem nos papam vocamus, qui tamen propter humilitatem quatuor habet patriarchas: Constantinopolitanum, alexandrinum, hierosolymitanum, antiochenum. Et de his loquitur Isaias (19, 18): ‚Erunt quinque civitates in terra Aegypti, loquentes lingua Chanaan et jurantes per Dominum exercituum'; Roma autem universalis est, ideo ‚civitas solis vocabitur una'; quia, etsi aliae quatuor sedes plenam auctoritatem habeant super ecclesias vicinas illis, tamen Roma habet universaliter, sicut sol, plenitudinem potestatis super omnes." Praeterea videas de perfect, evang. q. 2. a. 2. ad 19. et in fine; in 1. 4. dist. 19. a. 3. q. 1. c; dub. 6; dist. 20. p. 2. q. 3. . et ad 2: q. 5. ad 4; q. 6. arg. 3. pro parte affirm.; dist. 25.

a. 1. q. 1. in fine; q. 2. ad 3. 4. Locos plures collegit recens I
Thomas Villanova O. Cap., *Sanet Bonaventura und das I'apst.* I
 thum C. I

Accedit confessio oblata in *concilio lugdunensi II* (n. 494) atque *Clemens VI*, qui et in particularia quaedam plenitudine potestatis pontificiae contenta descendit praeter alia jam (n. 556. 682) proposita haec exquirens (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 3): „Si credidisti et credis, romanum pontificem solum posse sacros generales canones condere, plenissimam indulgentiam dare visitantibus limina apostolorum Petri et Pauli, vel ad terram sanctam accedentibus, aut quibuscumque fidelibus vere et plene poenitentibus et confessis . . . Si credidisti et adhuc credis, romanum pontificem circa administrationem sacramentorum ecclesiae, salvis semper illis, quae sunt de integritate et necessitate sacramentorum posse diversos ritus ecclesiarum Christi tolerare, et etiam concedere, ut serventur . . . Si credidisti et credis, armenos, qui romano pontifici in diversis partibus orbis obediunt. et formas et ritus romanae ecclesiae in administratione sacramentorum, et in ecclesiasticis officiis, jejuniis et aliis caeremoniis studiose et cum devotione observant, bene agere, et illa agendo vitam aeternam mereri/ — Eodem pertinet *definitio fiorentina* (n. 494), reprobatus ab *Innocentia XI* et *Alexandro VIII* articulus 2—4 gallicanus (/) 1189—1192), deum ultima sollemnis declaratio *concilii vaticani* (n. 712), per quam gravissime tota plenitudo ipsius supremae potestatis pontifici romano vindicatur.

3. Reliquum est, ut confirmetur thesis eadem difficultatibus quibusdam dissolutis, quae sive generatim in primatum, qualem declaravimus, divinitus institutum et durantem sive in jura specialia plenitudine primatus comprehensa contorquentur.

a. Obiciuntur verba *Cypriani* (de unitate ecclesiae n. 5; *M* 4,501): „Quam unitatem (ecclesiae) firmiter tenere et vindicare debemus, maxime episcopi, qui in ecclesia praesidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus.. Episcopatus unus est, cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia quoque una est, quae in multitudinem latius incremento foecunditatis extenditur.⁴ At modica inde difficultas. Nam sicut ecclesia una, ita episcopatus unus dicitur, utique per

principium unitatis, quod est primatus in Petro institutus tum ex contextu (de quo vide supra n. 128s) tum ex aliis Cypriani locis; praeter eos, quos jam (n. 27.47.68. 113.488) protulimus, legesis epistolae ad Cornelium 42. al. 45. n. 1; ep. 45. al. 48. n. 3 (J/3, 703 s. 710s). Ex his primatus seu episcopatus summus ab uno obtinendus per episcopatum singulorum non excluditur, verum etiam supponitur, similiter ut partes aedificii qualescumque supponunt fundamentum, radii supponunt solem, rami arboris stirpem vel radicem, rivi fontem, ex quo procedendo pendent et quocum et per quem corpus unum exsistunt atque manent; videlicet a primatu Petri iurisdictio sacra reliqua non solum pro origine sua, ut homo ortus ab Adamo, sed et pro conservatione sua pendet; quo ipso primatui subicitur. Porro a singulis episcopis in solidum pars teneri affirmatur, non quasi singuli obtineant auctoritatem episcopalem secundum totam suam plenitudinem, id quod contextui et ipsi textui contradiceret, immo et absurdum foret; nec singulis adscribitur auctoritas utcumque quidquam derogans primatui per ipsum illum locum agnito, sed singulis pars auctoritatis vel auctoritas erga ecclesias partiales singulas asseritur, eaque in solidum, h. e., ita, ut ad fovendam compagem ecclesiae totam, pro condicione quidem sua, singuli concurrant (cf. ep. 67. al. 68. Cypriani ad Stephanum; *M* 3, 990 ss), unitate inter se et praecipue cum principio unitatis, cathedra Petri, conservata, sensu simili ac quo Cyprianus ipse inferius (n. 23; *M* 4,517) de Christi plebe una „in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata“ loquitur, vel et *Padanus* scribit (ep. 1. ad Sympronian. n. 3; *M* 13, 1054): „Quid tot earum partium sacerdotes, quos per totum orbem cum eodem Cypriano pax una solidavit?“

Novissime quidem aliqui, ne verba Cypriani secundum 735 interpretationem alterutram extremam violentius explanent, iis enuntiari conjunctionem cum ecclesia romana ut principali, matrice et radice necessariam episcopis orbis pro obtinenda potestate sua ipsaque dignitate membri ecclesiae affirmant, exhiberi iurisditionem superiorem activam cathedrae Petri negant. Sed isti dictis Cypriani vim nullam ita inferunt, ut sensum nullum relinquunt. Quid enim sibi vult Cyprianus asseverando conjunctionem cum cathedra romana necessariam, ut quis sit episcopus vel intra ecclesiam? Certe non agitur de

conjunctione dumtaxat corporali nec de conjunctione commercii amici qualislibet etiam profani nec de conjunctione consistente in meris consultationibus de causis religiosis, salvo ceteroqui semper jure discordandi. Quare Cyprianus aut dicit prorsus nihil aut hoc significat, professione oboedientiae in rebus sacris cathedrae romanae statuenti vel constituta retinenti usque adhaerendum esse. Atqui per hoc ponitur jurisdictio cathedrae Petri superior et ea activa, cum passiva nulla sit. Enimvero Cyprianus urgens necessitatem communionis cum ecclesia romana ut principio et centro agnoscit jurisdictionem ecclesiae hujus potentiolem non minus quam Irenaeus scribens, cum ecclesia romana propter principalitatem potentiolem necessario ecclesiam omnem convenire. Insuper primatus talis jurisdictionis non pro casibus tantum extraordinariis, sed ordinarius intelligitur, quoniam vinculum cum cathedra romana constans postulatur, aequè ut in exemplis illustrantibus functio fundamenti, solis, radicis, fontis ordinaria apparet. Quaestio sane alia est, quid distinctius de vi et ratione primatus relati ad certum quoddam objectum, ut consuetudinem ecclesiae rite aestimandam, vel de usu primatus convenienti, nominatim in controversia de baptismo haereticorum inferius (th. XXVII) attingenda, Cyprianus senserit.

b. Praeterea opponuntur effata illa *Cypriani* (in concil. carthag. sub Cypriano VII, de baptismo III; *M* 3, 1053s): „Superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus proferamus, neminem judicantes, aut a jure communicationis aliquem, si diversum senserit, amoventes. Neque enim quisquam nostrum episcopum se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habeat omnis episcopus pro licentia libertatis et potestatis suae arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit quam nec ipse potest alterum judicare. Sed expectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus et solus habet potestatem et praeponendi nos in ecclesiae suae gubernatione et de actu nostro judicandi/ At primum haec non ad primatum Stephani pontificis romani carpendum referuntur, sed spectant ad praesentes, qui sinant alios episcopos sententiam suam habere libere et sequi, praesertim ad Cyprianum ipsum, qui nolit judicare sic constituendo se episcopum epi-

Primatum romanntn non infitiatur Cyprianus.

scoporum, ut pridem (ep. 69. al. 66. n. 3 ; *M* 4, 402) Florentio Puppiano exprobraverat. Pro qua libertate, in re eadem baptismi ex Cypriano quidem et concilio ejus episcopis in Africa ipsa dissentientibus relinquenda, non vero absolute, accipiatur etiam dictum, esse solius Christi, auctoris potestatis episcopalis et episcoporum electionem providentia speciali gubernantis (cf. ib. n. 1: supra n. 47. 113; ep. 55. al. 59. ad Cornelium n. 5. 6; *M*3, 802 ss), episcoporum actum, videlicet in causa illa non pro omnibus definienda similive singulis integra, rationem tandem reponendo judicare. Eodem pacto Cyprianus et Rom 14, 12 s citat (ep. 76. al. 69. n. 17; 71/3, 1151) et nomine synodi carthag. de baptismo II ad Stephanum scripserat (ep. 72. n. 3; J/3, 1050): „Qua in re nec nos vim cuiquam facimus aut legem damus, cum habeat in ecclesiae administratione voluntatis suae arbitrium liberum unus quisque praepositus, rationem actus sui Domino redditurus“; quibuscum scite comparentur, quae antea ille professus est (ib. n. 1): „De eo vel maxime tibi scribendum, et cum tua gravitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat et ad sacerdotalem auctoritatem, et ad ecclesiae catholicae unitatem pariter ac dignitatem de divinae dispositionis ordinatione venientem. Accedit, quod ne ratio quidem fuit ita in Stephanum invehendi, quia ejus decretum de haereticis minime rebaptizandis nondum tunc advenerat; secus enim ex more in concilio ipso lectum vel saltem memoratum esset, sicut etiam epistula praedicta synodi II ad pontificem romanum lecta est. Denique cavillatio illiusmodi non cohaeret cum testimoniis gestisve Cypriani aliis, ut quo in ecclesia una cathedram exhibet unam, reliquis scilicet praepositam (supra n. 475), vel abdicationem Marciani episcopi arelatensis urget (ep. 67. al. 68. ad Stephanum; 71/3, 990ss) vel iudicium de Basilide episcopo hispano aliisque episcopis factum refert (ep. 68. al. 67. ad Felicem presbyt. etc; ep. 55. al. 59. ad Cornelium n. 10. 11; 1/3, 1021 ss. 810 ss). Licet enim Cyprianus episcopos tales ipso jure divino ob crimina patrata contra fidem depositos et ab ecclesia separatos ducat, agnoscit tamen etiam sententiam ecclesiasticam, qua et jus divinum ad casus singulares cum auctoritate declaratum applicetur et censurae divinae ecclesiastica per se quoque valens superaddatur; cujus ferendae potestatem ille secundum jus aetatis ejus corpori partiali episcoporum

regionis et perfecte corpori toti episcoporum et in his maxime et plenissime romano pontifici addicit (ep. 68. ad Felicem n. 0; ep. 67. ad Stephanum n. 2. 3. 5); unde etiam appellationem veram Basilidis episcopi a iudicio synodi ad pontificem romanum (cf. supra n. 500) ita narrat, ut solum vitium obreptionis improbet. Immo insectatio illa Stephani male conciliatur et cum eo, quod in ipso concilio III de baptismo lecta est epistula Cypriani ad Jubajanum, secundum quam, praeter alia jam citata (supra n. 27), ecclesia „una est super unum, qui et claves ejus accepit, Domini voce fundataa (ep. 73. ad Jubajan. n. 11; *M* 3. 1116) Cf. de ordine documentorum huc spectantium recto imprimis *Zeitschrift für kath. Theol.* 1881, 193 ss; 1890, 223ss; 1894, 484ss.; *Forschungen zur christl. Lit.- u. Dogmengeschich* U Bd. 5 H. 4 {*Ernst*, Papst Stephan I u. der Ketzertaufstreit).

737 c. Neque negat pontifici romano jus recipiendi appellationes neque in ipsa urbe Roma eas judicandi *Cyprianus* idem scribens (ep. 55. al. 59. ad Cornelium n. 14; 3/3. 821 s): „Cum statutum sit ab omnibus nobis, et aequum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque causa illic audiatur, ubi est crimen admissum: et singulis pastoribus portio gregis sit adscripta, quam regat unusquisque et gubernet, rationem sui actus Domino redditurus, oportet utique eos, quibus praesumus, non circumcursare, nec episcoporum concordiam cohaerentem sua subdola et fallaci temeritate collidere, sed agere illic causam suam, ubi et accusatores habere et testes sui criminis possint, nisi si paucis desperatis et perditis minor videtur esse auctoritas episcoporum in Africa constitutorum, qui de illis jam judicaverunt, et eorum conscientiam multis delictorum laqueis vinctam iudicii sui nuper gravitate damnarunt. Jam causa eorum cognita est: jam de eis dicta sententia est. nec censurae congruit sacerdotum mobilis atque inconstantis animi levitate reprehendi. Verum enimvero Cyprianus etiamsi de appellatione ad pontificem romanum loqueretur, non tamen hic urgeret jus divinum, sed legem particularem ecclesiasticam, non dissentiente utique pontifice romano latam, vi cujus causae presbyterorum aliorumque inferiorum in ipsa sola Africa terminandae essent. At reapse non agitur de appellatione, sed de iudicio primae instantiae faciendo ab episcopo proprio, in quo eousque declinato reis ipsis audiendis coram apparendum sit; pro quo solo argu-

Primatum roinanurn non infitiatur Cyprianus vel synodus sardicensis. ff)9

menta a Cypriano memorata valent; unde etiam haec adjungit (n. 16): „Denique quia conscientiam suam norunt, nec audent venire, aut ad ecclesiae limen accedere, sed foris per provinciam circumveniendis fratribus et spoliandis pererrant, et omnibus jam satis noti, atque undique pro suis facinoribus exclusi, illuc etiam ad vos navigant. Neque enim illis potest frons esse ad nos accedendi, aut apud nos consistendi, cum sint acerbissima et gravissima crimina, quae eis a fratribus ingerantur. Si iudicium nostrum voluerint experiri, veniant. u Nec dicitur a Cypriano auctoritas episcoporum afrorum non minor quam auctoritas pontificis romani, sed (coi. n. 9 11. 15) exhibetur auctoritas multorum et gravissimorum episcoporum Africae vel non minor quam auctoritas paucorum et perditorum, qui erant cum Fortunato, etiam pseudoepiscoporum, quos quamvis absentes illi simul judicarunt, vel non parum parva pro paucis perditis iudicio non leviter reprehendendo judicandis. Nec profecto ex mente Cypriani Domino soli a singulis episcopis ratio reddenda est, quia ita appellationem omnem, vel ad synodum provinciae et universalem Africae, ille sustulisset, nec Therapium episcopum ipse cum aliis punire potuisset (ep. 59. al. 64. n. 1; 71/3 1014); sed vetat potius subditos iudicium episcopi sui fugere, quod hic imprimis habeat iudicandi jus et sit praesumendum, eum juste iudicaturum esse, tamquam talem, qui rationem actus sui Domino reddere debeat (cf. ep. 55 n. 15). Ceterum cum his componatur ep. 14. al. 20. n. 1. 3 (J/ 4, 262ss), ubi Cyprianus, sede post Fabiani pontificis martyrium vacante, necessarium ducit rationem ipsi clero romano reddere. Similia occurrunt in ep. 22. al. 27. n. 1. 3. 4 (J/ 4, 282 ss), ep. 29. al. 35 (4/ 4. 302 s), in ipsa epistula objecta (n. 9; J/3, 808ss).

d. Non magis obstant canones celebres *synodi sardicensis*, 733 quos videas positos apud *Hefele* (Concilieng. I2, 560 ss). 1) Sane mirum esset, si alienum a juribus primatus se ostenderet concilium, a quo caput ecclesiae in sede Petri apostoli tam honorifice observatum (supra n.493) vidimus 2). Revera in canone 3 non

*) Genuinitas canonum sardicensium nuper impugnata vindicatur apud *Historischs Jahrbuch* 1902, 497ss; 1905, 1 ss. 255ss.

r) Originem quidem germanam verborum etiam horum nonnulli infitiantur ci. *Hefele* l. c 611. adnot.), haud scio, an ratione nulla solida. Appellatur sermo ipse parum bene latinus, nominatim illud nvalde congruentissimum*, pro

jus ullum novum romano pontifici conceditur, sed praesidentibus legatis apostolicis usus quidam novus juris divini suppositi et agniti stabilitur, consistens in eo, ut postulante judicium alterum episcopo ab episcopis ejusdem provinciae condemnato jam ipse pontifex romanus per iudices priores rem edoctus pro merito aut iudices secundos ex episcopis provinciae illi finitimis assignaret aut judicium instantiae primae confirmaret. Cujus disciplinae ratio verbis illis indicatur: „Si vobis placet, sancti Petri apostoli memoriam honoremus/ X

In canone 4 simpliciter inculcatur, id quod in turbis arianis facile neglegi potuit, ne cathedra episcopi iudicio episcoporum vicinorum depositi, facta appellatione, ab episcopo novo occuparetur, donec pontifex romanus de re decrevisset, sive episcopi vicini suadente textu graeco intelleguntur provinciae ejusdem cum deposito, ideoque appellatio est illa postulatio iudicii secundi ex canone 3 a pontifice romano statuendi, sive episcopi vicini sunt provinciae finitimae, proindeque appellatio ad pontificem romanum est a iudicio secundo, ubi utique per canonem supponitur, etiam priore postulatione iudicii novi interposita episcopum alterum non esse sufficiens.

In canone 5 (al. 7) proponente ipso Hosio legato sedis apostolicae modus, quo romanus pontifex in casu episcopi a

quo scilicet „longe congruentissimum* vel aliquid simile postulabitur. At dictionem talem explicare eo licet, quod epistula forsitan primo graece (ubi fuerit v. g. πολὺ τῷ τῶν ἐπισκόπων ἰσχύϊ) vel saltem ab homine graeco scripta sit. Insuper obicitur, sententiam contextui prorsus non convenire eandemque facile ex margine in textum irrepsisse. Sed praeterquam quod non satis intellegitur quomodo quis effatum ita inconveniens margini apposuerit, in contextu excusatio absentiae Iulii pontificis honesta enarratur, „ne aut lupi schismatici furtum facerent et raperent per insidias, aut canes haeretici rabido furore excitati insani oblatrarent. aut certe serpens diabolus blasphemiarum (blasphemiorum) venenum effunderet/ Quibus causis allegatis continuo adjungitur: „Hoc enim optimum et valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est, ad Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes." Nempe tamquam causa cur Julius pontifex recte sedem propriam pro synodo adeunda non reliquerit, affertur etiam commercium epistularum, non itinere diuturno interrumpendum, quandoquidem congruentissime a successore Petri Komae residente episcopi partium omnium orbis responsa petere pergant (cf. testimonium *Hieronimi* supra n. 506- et ep. 31. al. 27. *Leonis M.* ad Pulcher, c. 4; A/ 54, 793s), sive causa ista prioribus subordinata sive coordinata cum illis existimatur. Idcirco locus apte contextui cohaeret.

Jus proprium primatus in appellationibus non infitiantur Patres sardie, vel afri, J]]

synodo episcoporum provinciae suae Romam appellantis secundum canones duos praecedentes interveniret, accuratius sic statuitur, ut pontifex pro merito ad episcopos provinciae proximae de judicio secundo diligenter instituendo scriberet et ut, si placeret, etiam a latere suo presbyteros mitteret, qui una cum episcopis illis judicaturi judicio praeessent. Ex interpretatione alia agitur in canone de episcopo, qui a judicio primo synodi provinciae, neglecto tribunali immediate superiore synodi episcoporum finitimorum appellet ad pontificem romanum; unde si is causam judicio altero dignam putet, verbis quidem minime praecipientibus modus varius indicatur, quo pontifex uti possit, sive relinquendo causam episcopis provinciae finitimae disciplinam usitatam conservari jubeat, sive unum pluresve legatos mittat judicatuos per se vel cum episcopis auctoritate ea, qua pontifex in urbe judicare posset. Utracumque explicatio ambigui canonis 4 et 5 eligitur, primatus romanus, ut usui modeste proposito praevious, est in tuto.

e. Mirari non debemus canonem 17 (125. vel 28. in cod. 741 can. eccl. afr. ; *H* 1, 934. 878 s) a plenario *concilio Carthaginensi* a. 418 statutum et a. 419 repetitum (cf. *Hefele*, Concilieng. 22, 119. 125. 127), quo appellatio presbyterorum et clericorum inferiorum ad romanum pontificem vetatur, sive quod canon consuetudini africanae eousque probatae responderet sive quod eatenus robore donandus esset, quatenus pontifex romanus ipse eum, similiter ac decreta contra pelagianos, confirmaret. Neque in causa Apiarii presbyteri appellantis a. 418 ad romanam sedem episcopi illi afri negaverunt jus pontifici romano divinitus inhaerens appellationis recipiendae, sed opportunitatem usus juris pro adjunctis, praesertim pro distantia IVfricae. Neque in dubium vocaverunt, num romana sedes etiam sine lege ecclesiastica appellationem liberam concedente appellationes admittere vel legem ejusmodi condere valeret, sed num reapse jam talis lex existeret; quam africani quidem in canonibus citatis per legatos Zosimi ut nicaenis, cum essent sardicenses, nequaquam invenerunt. Quae omnia ex epistulis episcoporum eorundem datis ad Bonifatium I (inter ep. Bonif. 2; *M* 20, 752 ss) et Coelestinum I (inter ep. Coelest. 2; *M* 50, 422ss) constant; ubi illi solum usum juris relati ad episcopos quoque ipsos ut Africae minus convenientem et a disciplina

(12 Primatui non obsunt afri in causa Apiarii, en. nic. 6, constantinop. 3. vel chalc.Ü

ibi tunc vigente alienuni neque lege agnita adhuc postulatum dissuadendo vehementer deprecantur, praesertim cum tandem concilium nicaenum perperam pro comprobando juris exercitio prolatum et pontificem romanum ab Apiario ex propria hujus confessione deceptum cognovissent proindeque Apiarium simul judicante legato apostolico in synodo Carthaginiensi a. 424 (cf. *Hefele* ib. 137 s) condemnassent¹⁾).

f. In canone 6 *nicaeno* episcopus alexandrinus cum romano comparatur ratione dignitatis dumtaxat patriarchalis; quae quidem romano in totum occidentem conveniebat; unde ecclesiae suburbicariae, de quibus loquitur *Rutinus* eundem canonem referens (hist. eccl. l. 1. c. 6; J/21. 473), nisi ille errat, tantum intellegi possunt ecclesiae eae omnes, quae sub patriarcha urbis constitutae sint. Cf. *Hefele* l. c. 388 ss; *Grisar*, Geschichte Roms I, n. 208. At negationem nicaenam primatus antiquitas ipsa ignorat²⁾).

g. Canon 3 *concilii constantinopolitani I* decernens episcopo Constantinopolis ut novae Romae praerogativas honoris post romanum episcopum, sicut et canon 28 *chalconensis* tribuens denuo aequalia cum antiqua Roma privilegia ecclesiae Con-

1) Immo ex interpretatione, quam dat *Hefele* (l. c. 134.), afri videntur Bonifatium etiam rogare, nt, etsi lex nicaena romanum interventum sanciat, ipse tamen Africam excipiat; quo sane illi in pontifice romano, ut eximere valente, potestatem non minorem quam in concilio oecumenico agnoscerent; sed verius loco quadantenus incerto solum petent, ut canones nicaeni, si reapse exercitium juris controversum praescribentes reperiantur, dumtaxat cum fraterna caritate observentur.

■) In canonibus nicaenis, qui arabici dicuntur, exstantibus adhuc apud ipsos nestorianos, jacobitas, coptitas, aethiopes, armenios primatus romanus diserte praedicatur. Hic est cn. 44 (7/1,485): „Patriarcha igitur inspiciat quodcumque negotium fecerit aliquis suorum metropolitaram, sive episcoporum in provinciis, quibus praesunt. Si autem invenerit ex illis quidquam, quod non decet, permutet illud, ac de illo constituat, prout ipsi videtur; etenim omnium ipsorum pater est, et illi filii sunt ipsius. Metropolitae autem principatum supra se agnoscere, eumque venerari debent instar fratris majoris, quem sibi fratres anteponunt, illique parere ducunt ob ejus optimum regimen, et majoritatem. Patriarcha porro instar patris est in sua jurisdictione super filios suos. Et quemadmodum patriarcha potestatem habet super subditos suos; ita quoque potestatem habet romanus pontifex super universos patriarchas, quemadmodum habebat Petrus super universos christianitatis principes, et concilia ipsorum: quoniam Christi vicarius est super redemptionem, ecclesias, et curatos populos ejus. Quicumque autem sanctioni huic contradixerit, patres synodi anathemate illum percellunt? Congruit cn. 71. de appellationibus episcoporum ad romanum pontificem (ib. 491). Cf. *Katholik* 1871. 1,21 s. 575 s; *Monatsschrift* Passau 1898,454.

Primatui non obesi canon nec Gregorius M detrectans titulum episcopi oecumenici.] [%

stantinopolis, secundae post illam exsistenti, quovis robore carent, ille quidem, quia sedes romana solam dogmaticam definitionem adversus Macedonium vel symbolum recepit, hic autem, quia tum legati sedis apostolicae reclamaverunt tum Leo M. ipse eum reprobavit. Praeterea quamvis quaedam minus accurate dicta ibi reperiantur vel ipsa ratio potestatis sacrae asserendae perversa indicetur, de dignitate tamen solum secunda patriarchal! agitur; quae multo postl) sedi constantinopolitanae expressius impertita est. Cf. *Flefele* l. c. 22, 17 ss. 527 ss; th. XXIII. p. III.

11. Episcopus universalis seu oecumenicus intellegi duplici 74-1 modo potest: aut ille, qui solus vere sit episcopus ita, ut ceteri episcopi non sint nisi vicarii ipsius, aut ille, qui jurisdictionem completam, ordinariam, immediatam teneat in ecclesiam universam, qui proinde sit episcopus ecclesiae universalis vel catholicae. Jam vero *Gregorius M.*, humillimus ille pontifex, qui teste *Joanne diacono* (s. Greg. M. vit. l. 2. n. 1 ; $\Lambda/75$, 87) primus se vocabat servum servorum Dei, opponens se Joanni Jejunatori constantinopolitano, oecumenici sibi nomen arroganti, pro ipso etiam pontifice romano titulum hunc alterum, quamvis per se minime indebitum, ideo detrectavit, quod prior ille sensus unici episcopi subici sub eo posset. Quam rationem Gregorius sic enuntiat (l. 5. ep. 21. ad Constantinam Augustam; 3/ 77,749): „Triste tamen valde est ut patienter feratur quatenus, despectis omnibus, praedictus frater et coepiscopus meus solus conetur appellari episcopus/ Quin hanc rationem nominis recusandi ille eodem loco reddit, ubi actum supremae in ecclesia potestatis, verae scilicet rei nominis, a decessore suo et a se ipso positum commemorat; ita nimirum scribit (ib. ep. 43. ad Eulogium episc. alex, et Anastasium episc. antioch.; 3/77,771): „Frater et coepiscopus noster Joannes in constantinopolitana urbe ex causa alia occasionem quaerens synodum fecit, in qua se universalem appellare conatus est. Quod mox idem decessor meus (Pelagius II) ut agnovit, directis litteris ex auctoritate sancti Petri apostoli ejusdem synodi acta cassavit .. Cujus ego quoque sententiam sequens, similia praedicto

§?
b.

in

’) Huc spectat *concitu oecumenici VIII* cn. 21 (Z> 277), cujus canonis genuinitas immerito apud Denzinger (n. 271) in dubium vocatur. Cf. *Hefele* l. c. 42, 385-387.

consacerdoti nostro scripta transmisi . . . Sicut enim veneranda mihi vestra sanctitas novit, per sanctam chalcedonensem synodum pontifici sedis apostolicae, cui Deo disponente deservio, hoc universitatis nomen oblatum est. Sed nullus unquam decessorum meorum hoc tam profano vocabulo uti consensit, quia videlicet si unus patriarcha universalis dicitur, patriarcharum nomen ceteris derogatur. Sed absit hoc, absit a Christiani mente id sibi velle quempiam arripere, unde fratrum suorum honorem imminuere ex quantulacunque parte videatur/ Sententia Gregorii etiam ex illis claret (ib. ep. 20. ad Mauricium: .1/77. 745s): „Cunctis . . . evangelium scientibus liquet quod voce dominica sancto et omnium apostolorum Petro principi apostolo, totius ecclesiae cura commissa est“; recitantur Jo 21, 17, Luc 22.31s, Mat 16,18s; tum Gregorius: „Ecce claves regni coelestis accepit, potestas ei ligandi ac solvendi tribuitur, cura ei totius ecclesiae et principatus committitur, et tamen universalis apostolus non vocatur, et vir sanctissimus consacerdos meus Joannes vocari universalis episcopus conatur. Exclamare compellor ac dicere: O tempora, o mores!u Demum repudiato titulo controverso non sane primatum universalem a pontifice romano repudiatum esse, intellegatur et ex eo, quod a. 607 a *Bonifatio III* gestum legimus (in libro pontificali n. 115, ed. Duchesne 1,316): „Hic optinuit apud Focatem principem ut sedis apostolica beati Petri apostoli caput **esset nempe** agnosceretur ^omnium ecclesiarum, quia ecclesia constantinopolitana prima se omnium ecclesiarum scribebat/ Quocum comparetur, quod jam *Anastasius II* imperatorem de inito pontificatu certiore faciens petit, „ut sedes b. Petri in universali ecclesia assignatum sibi a domino Deo teneat principatum^ (*R* 744). Cf. *Zeitschrift fur kath. Theol.* 1879. 655 ss; 1880, 468 ss.

745 i. Idem *Gregorius M.* (l. 7. ep. 40 ad Eulogium episc. alex.; *M* 77.899) sedem Petri in tribus locis, i. e., sedem romanam, alexandrinam, antiochenam vocat unius atque unam, cui ex auctoritate divina tres nunc episcopi praesideant, utique unam non simpliciter seu ob potestatem eandem vel aequalem, sed unam solum secundum quid seu ratione propria originis tractae ab uno Petro auctoritate divina exornato, proinde unam et ratione caritatis vel unionis specialis, quatenus scilicet ipse princeps apostolorum ^sublimavit sedem, in

Vis canonum ecclesiae in pontificem romanum directiva, non coactiva, j [5

qua etiam quiescere et praesentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit sedem, in qua evangelistam discipulum misit. Ipse firmavit sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit?

k. Distinguere oportet vim canonum mere ecclesiasticorum 746 directivam in pontificem romanum a vi coactiva. Prior est in eo, quod pontifex sequi in regendo debeat, plerumque saltem, canones jam exstantes, ut recti regiminis officium rite impleat proindeque legi divinae et naturali honestatis satisfaciat. Et haec quidem vis est concedenda; nam lege Dei obligatur pontifex ad bonum ecclesiae procurandum, gubernationis suae rationem Domino redditurus; atqui canones sicut sunt in ecclesiae utilitatem olim conditi, ita ad hanc promovendam, dum adjuncta eadem vel et similia perseverant, generatim adhuc conferunt. Quae ipsa diligentia de communi bono adhibenda et eatenus de canonibus custodiendis est objectum iuramenti, quod summi pontifices electi praestant. Hinc actus sine causa sufficiente detrahens canonibus illicitus quidem esset. Vis autem coactiva canonum ea foret, ut pontifex vel eo solo ad canones observandos ideòque etiam ad tribunal eorum executionem urgens suspiciendum et ad poenas per ipsos statutas subeundas existeret obligatus, quod ecclesiae leges essent; pro qua vi majore actus quilibet canonibus ecclesiasticis oppositus, quamvis per se non manifesto malus neque injustus, non solum illicitus, sed etiam invalidus pronuntiandus esset. Porro vis talis canonum adversus pontificem romanum perneganda est; supponit enim ea potestatem ecclesiasticam pontificia superiorem, a qua sint leges canonicae, cum pontifex ipse sit, a quo haec decreta vim suam universalem habeant vel retineant; eademque vis coactiva in pontificem repugnat potestati independent! atque plenae omnia solvendi, quae omnibus et singulis b. Petri successoribus semper eadè divino jure inest. Quare merito damnatus est articulus 3 declarationis cleri gallicani anni 1682 (Z) 1190); qui quidem etiam pugnans cum initio articuli 2 reperitur (2)1189). Neque ob jurisdictionis illam plenitudinem potestas pontificis romani magis quam concilii oecumenici vocari potest arbitraria. Age sis, vim canonum ecclesiae non nisi directivam, ex necessitate scilicet curandae disciplinae, pacis, utilitatis ecclesiasticae exortam, pontifices qui-

dam summi pro se agnoscunt, cum nihil contra canones se posse profitentur. Tali pacto *Siricius* iudicium primum de Bonoso episcopo, quod concilium capuanum finitimis et praecipue macedonibus mandaverat, detrectavit (7?261 ; cf. *Innocentii* ep. 17. ad episcopos macedones c. 5. n. 9ss; *J/* 20, 531 ss). Eodem spectat *Zosimus* (ep. 5. ad episcopos prov. vienn. et narbon.; *J/20*, 665 s), *Gelasius I* agens quidem per se de causa fidei immutabilis (ep. 13. ad episcopos Dardaniae; *AI* 59, 63; quocum loco cf. supra n 496), praecipue vero *Leo AI*. (ep. 104. al. 88. ad Marcian. c. 2ss; ep. 105. al. 79. ad Pulcheriam; ep. 106. al. 80. ad Anatolium; ep. 107. al. 81. ad Julianum coens. episc.; ep. 114. al. 87. ad episcopos syn. chalc. c. 2; ep. 119. al. 92. ad Maximum antioch. c. 3ss; *AI* 54, 993 ss. 1029ss. 1042ss), qui a se cum ipso concilio oecumenico chalcedonensi extolli sedem constantinopolitanam contra canonem nicaenum ex se quidem perpetuum posse negat, certe non quod ex defectu potestatis jurisdictionis actus non valeret, sed quod ex causis gravibus tunc actus non liceret. Perinde intellegitur, quam vere per legem in synodo dandam ecclesiae romanae *Symmachus* quoque pontifex cum successoribus, scilicet dirigendus, non cogendus, obligatus sit (*J/62*, 77 s; cf. *juris canonici* C. 12. q. 2. c. 20), et universe, quomodo pontifex summus leges suas ipse observare pro se debeat, cum jus, quamvis non ecclesiasticum vel pontificium ut tale, tamen divinum ipsum secundum aequitatem naturalem omnibus perspicuam, nisi quando sit ratio justa exemptionis, observationem talem postulet (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3). Similiter promissionibus a pontifice eligendo factis de rebus per potestatem sacram ordinandis, quatenus non sunt ex vetito speciali irritae (cf. const *Pii X* „Vacante sedeu d. 25. dec. 1904 nunc evulgatae t.2. c.6), vel promissionibus honestis pontificis constituti exercitium quidem potestatis pontificiae ligari ita potest, ut eas violare sit illicitum et a Deo iudice puniendum, sed nequit minui primatus ex voluntate Domini plenus ita, ut iudicando vel puniendo cogere pontificem lentum homo ullus possit vel ut actus promissionibus adversus per se etiam invalidus existat. Neque pontifices quidam, ut *Damasus Z*, *Symmachus*, *Leo IV*, ad innocentiam suam eo melius probandam se ipsi aliis hominibus subjecerunt nisi salva sua immunitate a vi coactiva.

Primatui frustra oblciurttur decreta sessioni» IV et V concilii conatantiensis. H 7

sive pro iudicio, ut ajunt, discretionis, nempe veri et boni a falso et malo, sive tamquam arbitris, quibus libere stare vel-
lent (vide *R* post n. 234.755. 756; n. 2646; *Grisât*, Geschichte
Roms 1, n. 308; cf. s. *Thomae* S. theol. p. 2. 2 q. 67. a. 1. ad 2).

1. Quae a gallicanis, in ipso damnato articulo 2 declara- 747
tionis anni 1682 (Z) 1189), decreta obiciuntur sessionis IV et V
concilii constantiensis de auctoritate conciliorum generalium
in pontificem romanum (ZZ8,252. 258), primum quidem a Martino V
non sunt confirmata. Sane bulla approbationis „Inter cunctas*4
et bulla „In eminentis*4, editae 22. febr. 1418 (ZZ 8, 905 ss.
918ss) decretis illis praetermissis non continent nisi definitiones,
quae contra Joannem Wicleff, Joannem Hus, Hieronymum de
Praga factae erant, definitionem de communione sub una specie,
decretum de salvo conductu haereticis dato (vide *D* 584; cf.
articulum 6 suspectis errorum Wicleff et Hus proponendum;
D 552). Neque approbationem novam ampliore putare licet
sententiam Martini, occasione quidem petita damnationis
libelli cujuspian in sessione ultima XLV prolatam, qua „omnia
et singula determinata, conclusa et decreta in materiis fidei
per praesens concilium conciliariter, tenere et inviolabiliter
observare volebat, et numquam contraire quoquo modo. Ipsaque
sic conciliariter facta approbat et ratificat, et non aliter, nec
alio modo'4 (//8, 899; *D* 584). Et re vera ex actis synodi liquet,
voce materiae fidei materiam eam designatam esse, quae per-
tractata foret inde a sessione V contra Wicleff aliosque (cf. v. g.
H 8,263. 266. 280. 295); insuper autem decreta controversa non
conciliariter statuta sunt, quacumque ratione adverbium hoc
accipitur; nam praeterquam quod non a concilio simpliciter,
sed a concilio oboedientiae, quae dicitur, Joannis XXIII pro
venerunt, decreta illa non suffragatione conciliis usitata, sed
prorsus insueta, immo aperte non legitima per nationes, ad-
missis etiam hominibus manifesto non admittendis ipsisque
laicis, prodierunt, unde facile fieri potuit, ut numerus minor
hominum specie quadam juris suffragium ferentium praevaleret;
neque saltem confecta sunt, ut conciliis convenit, praevia ma-
tura omnium deliberatione et sequente ex ordine consensione
partis majoris et sanioris, sed aliis alios quasi improvise occu-
pantibus et ita, ut decretis quidem sessionis IV lenioribus
multi cum strepitu obloquerentur, decretis sessionis V duriori-

bus cardinales omnes sive absentia sive reclamazione sua resisterent (cf. *Hergenrother-Kirschy* Kircheng. 24, 856 s. 860 ss).

Deinde vero eadem decreta, intellecta quidem ita, ut auctoritas conciliorum generalium supra papam absolute efferretur, potius diserte repudiata sunt ab *Eugenio IV* per constitutionem „Moyses~ in concilio florentino editam (179, 1004ss; cui etiam congruit definitio florentina supra n. 494), a *Pio II* per bullam „Execrabilis“ in synodo mantuana (7) 608), a *Leone X* per constitutionem „Pastor aeternus“ in concilio later. V datam (Z? 622), ab ipso jam *Martino V*; id quod Joannes *Gerson* his testatur (tract., quomodo et an liceat in causis fidei a summo pontifice appellare): „Ouaeritur, utrum haec assertio sit catholica . . . : „Nulli fas est a supremo iudice, videlicet apostolica sede, seu romano pontifice Jesu Christi vicario interris appellare, aut illius iudicium in causis fidei, quae tanquam maiores ad ipsum, et sedem apostolicam deferendae sunt, declinare/ Arguitur quod sic, auctoritate sanctissimi Domini Martini papae V in sua constitutione Ad perpetuam rei memoriam facta, et promulgata in consistorio generali celebrato Constantiae 6. idus martii, pontificatus sui anno primo, ubi reperitur haec assertio, sicut dicitur, et videtur in canonum littera manifeste fundari/ Cf. et ejusdem auctoris dialog, apologet, pro condemn, proposit. Joannis Parvi (sub finem) et fast, concil. constant, contract, a v. d. *Hardt* (apud Mansi, concil. collect. 28, 699). Immo ex damnatione articuli 37 Joannis Wicleff ab ipso concilio constantiensi et Martino V facta (7) 513) papam, non concilium, proximum et immediatum vicarium Christi agnoscere oportet. Eodem pertinet articulus 24 inter eos, de quibus Martinus V suspectos interrogari jussit (7) 568). Demum decretum sessionis constantiensis saltem IV ad solum tempus pontificis supremi dubii refertur; patet ex tenore ejus ipso, qui est hujusmodi: „Haec sancta synodus constantiensis generale concilium faciens, pro extirpatione praesentis schismatis, et unione ac reformatione ecclesiae Dei in capite et in membris fienda . . . declarat. . . quod ipsa synodus in Spiritu sancto congregata legitime, generale concilium faciens, ecclesiam catholicam militantem repraesentans, potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur in his quae pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis.”

Itaque pro solo scopo exstirpandi schismatis concilium potestatem sibi vindicat, cui debeat etiam papa oboedire, neque adhuc additur illud „et reformationem dictae ecclesiae in capite et in membris", quod ad papam certum extendatur; fides autem ex loquendi ratione illi aetati consueta ideo memoratur, quod qui de pontificatu summo concertabant, facto ipso fidei articulum de ecclesiae unitate, ex unitate capitis visibilis derivanda, violare videbantur (cf. *Hergcnreither-Kirsch* l. c. 869).

Neque juvantur gallicani inculcando caput nFrequens“ in 749 sessione XXXIX conditum (*H* 8, 85G), quo concilia generalia temporibus statutis celebranda praefiniuntur; „nam vis illius capitis, ut et aliorum, quatenus erat obligans, ab accedente Martini V approbatione repetenda est; qua neque pontifex ipse coactus mansit et episcopos solvere potuit.

Etiam minus nos conturbant constituta *synodi basileensis* 750 plenitudini primatus vel simpliciter inimica, ut quae ab hominibus non rite congregatis, etiam sacerdotibus inferioribus et doctoribus universitatum facta nec certe unquam a pontifice romano confirmata, sed ab *Eugenio Pio //*, *Leone X* rejecta debito contemptu obruantur. Aliud est, quod aliquando ad malum majus praecavendum Eugenius IV, decretis illiusmodi ab approbatione sua exclusis, concilium ipsum, quamvis nomine tali ex se parum dignum, haberi pro legitimo consensit. Cf. *Hergenrother-Kirsch* l. c. 911ss. 916 ss. 933. 974 s. 995; *Hefele*, Concilieng. I2, 52—54; 2910 657 adnot. 740; supra n. 748.

m. Opponunt etiam textum graecum definitionis *florentinae*, 751 ubi declarata ipsa pontificis romani potestate haec legantur:

ον τρηπον v.cil Er τοι πρα/.τιχοι των οικουμενικων συνοων και («') τη' ιεροϊ κανόσι διαλαμβάνεται, quem locum ita vertunt: „secundum eum modum, qui continetur et in actis conciliorum et in canonibus", ut inde inferant, pontificis romani potestatem vel saltem potestatis pontificiae exercitium gestis conciliorum et canonibus modificatam seu circumscriptam exhiberi. At tali interpretationi et conclusioni gallicanae obstat textus latinus (supra n. 494) pariter ac graecus originalis, et in unico exemplari originali adhuc in bibliotheca laurentiana Florentiae existente et in sex aliis exemplaribus authenticis item florentinis habens „quemadmodum etiam", aliter ut in libris aliquibus impressis, ubi ex corruptione „quemadmodum et" invenitur (cf.

L 7, 1480s); pro qua particula „etiam“ clausula decreti ilorentini ut coartatio quaedam propositionis praecedentis explanari nequit, sed ut argumentum quodpiam confirmans cuin veritate antea definita jungi intellegitur. Ad hoc gallicanis obstat, quod in textu ipso graeco originali (teste Card. *Franzelin*, de ecclesia Christi, pag. 193 adnot.) semel tantum ponitur praepositio ὁ ἵνα legitur: *v. ai tv τοῦ ,τρα/.Γι/.ο'Ι rtôr oizorqér/zûy* (TVi'ôdtay ■/ai ro/g iëpo'i χανόσι, unde illud prius *v. chi* latine potius in „etiam“ quam in „et“ vel „tumu vertendum est. Insuper obstat contextus antecedens, ubi verbis amplissimis potestas plena pontifici a Christo tradita celebratur; quam doctrinam non decet postliminio, quasi ejus paeniteat, negata plenitudine potestatis velut corrigi; etiam ineptius dicitur coartari potestatis exercitium, tum quod potestatis a Domino ipso impertitae usum restringere ecclesia non valet, tum quod loco toto de potestate, non de usu ejus agitur. Obstat denique, quod non est idem, inesse pontifici romano plenam potestatem secundum eum modum, qui in gestis conciliorum et in canonibus contineatur, atque inesse potestatem vi coactiva conciliorum et canonum restrictam (cf. v. g. de *concilio lugdunensi II* n. 4941. Quare pro plenitudine tota supremae potestatis romano pontifici asserenda *concilium vaticanum* recte ad florentinum provocavit.

752 n. Neque origo jurium primatus romani adscribi potest collectioni *Pseudo-Isidori*, quae medio saeculo IX in francorum regno sub nomine Isidori Mercatoris edita suppositicias decretales plures episcoporum romanorum, etiam antiquiorum, continet. Namque eatenus collectio ista auctoritatem apud multos obtinere potuit, quatenus summa rei, per testimonia quidem nova ibi confirmatae, rationi sentiendi agendique in ecclesia jam exstanti consentanea apparebat. Videas e. c. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1904, 699 ss1). Sane in demonstrando primatu indubitato pontificis romani documentis tantum genuinis antiquitatis Christianae supra usi sumus.

753 o. Nihil inconcinni est in eo, quod praeter episcopum ecclesiae cujusque caput vel sponsus statuitur episcopus romanus.

*) Idem agnoscunt jam ipsi protestantes, Ita concludendo considerationem hujus rei fatetur *Richter* (Lehrbuch des kath. und evang. Kirchenrechts*. 66): -Oie Geschichtsbetrachtung, welche die päpstliche Gewalt durch den pseudoisidorischen Betrug entslehen liess, ist also mit Rechl vergessen?⁴

Enimvero ecclesiae caput unum et sponsus unus ex se Dominus est (cf. n. 334ss), cujus mera vice pro actione exteriori quidem alii funguntur idque ita, ut caput pro Christo vicarium, sponsus vicarius simpliciter vel quantum ad ecclesiam totam sit pontifex romanus, caput et sponsus vicarius secundum quid, ad ecclesiam hanc illamve, sit episcopus particularis inferior romano; unde mandata hujus, si jussis illius sint opposita, praevaleant. Atqui haec omnia ordinem rectum prae se ferunt.

p. Praeterea teneatur, non eo potestatem pontificis ro- 754
mani ordinari, ut debeat erga omnes et singulos fideles actus omnes potestatis suae ponere, neque etiam, ut debeat semper pontifex agenda per se ipsum agere; quale exercitium potestatis immoderatum, spectato munere episcoporum reliquorum, confusionem pareret, immo impossibile foret; sed eo plenitudo potestatis supremi pontificis, similiter ac potestas summa in regnis aliis, dirigitur, ut ille possit, si velit, agere valide, et ut debeat, cum bonum ecclesiae id exposcit, sive per se ipsum sive per legatos suos auctoritate propria uti.

q. Quid tandem, si romanus pontifex ex asserta plenitu- 755
dine primatus ansam sumere velit ad ecclesiam modo quovis affligendam et perdendam? Plura quidem pro hoc casu, utique insolito, non usus, sed abusus potestatis praesto sunt remedia, ut imprimis gratia interna Spiritus sancti summo pontifici parata et oratio ecclesiae, tum modesta correctio fraterna et, in extrema tamen necessitate violentiae injuriosae omnino manifestae, defensio quoque justa, cum nulla jurisdictio ad vim vi repellendam requiratur. Porro remedium aliquod praecipuum continetur ipsa plenitudine potestatis, per quam romanus pontifex saltem in definiendis rebus ad fidem vel mores bonos pertinentibus infallibilis existit; cujus doni virtute etiam impeditur, quominus unquam ut licitum ex cathedra declaret illud, quod illicite ipse agit, ideoque a tot probis in ecclesia haud dubie interpellaturis efficacius tueatur, quin et impeditur, quominus legem generalem fidei vel bonis moribus adversam vel graviter ecclesiae noxiam condere possit (th. XXV). Universe in hac causa elucet providentia Dei singularis, qua avertente usus ita multum enormis potestatis sacrae summae frequens teste historia non committitur. Cf. *Suarez*, defens. fidei cathol. l. 4. c. 6. n. 16—18.

Thesis XXII. *Plenitudo potestatis ad pontificem romanum etiam nomine eo pertinet, quod jurisdictionio episcoporum ceterorum proindeque jurisdictionio omnis alia in ecclesia vigens ab illo ipso velut fonte communicatur.*

Declaratio. Ex disputatione superiore plenitudo potestatis penes pontificem romanum esse ea intellegitur, a qua quaevis alia jurisdictionio ecclesiastica ut subordinata saltem in agendo pendeat. Unde reapse pontifices romani jam antiquitus episcopos ceteros etiam praecipuos in exercitio potestatis suae cum auctoritate moderabantur, ut *Victor I* episcopos Asiae (supra n. 496), *Stephanas I* episcopos asianos et africanos (ib. et *R* 125.127), *Liberius* episcopos provinciarum (7? 220) et Italiae [*R* 223], *Damasus I* ipsum episcopum antiochenum Paulinum [*R* 235], *Siricius* episcopum tarraconensem Himerium cum aliis (7? 255) et episcopos africanos (7? 271 «), *Innocentius I* episcopos tum alios (*R* 286. 292. 292 a. 293. 299. 301. 303. 304 coi. 303«. 311.314—316) tum antiochenum Alexandrum (7?310) et Hierosolymitanum Joannem (*R* 325), *Zostmus* episcopos regionum variarum (*R* 331. 333. 339. 346. 347), *Bonifatius I* episcopum thessalonicensem Rufum (*R* 351), *Coelestintcs I* episcopos Galliarum (*R* 381), *Leo M.* episcopos praeter alios (7? 402. 414—417. 436. 451. 477. 545; cf. supra n. 496 verba synodi arelatensis et Leonis M.) ipsum alexandrinum Dioscorum et Proterium (7? 406 496a; cf. supra n. 228) et antiochenum Maximum [*R* 495) et constantinopolitanum Anatolium (7? 460. 529.540), *Simplicius* episcopum alexandrinum Timotheum (7?578. 580) et constantinopolitanum Aeacium (7? 572. 575. 577. 582. 587. 589), *Felix Ille* episcopos constantinopolitanum Aeacium (7? 592) et per diversas provincias constitutos (*R* 609 *Getasius I* episcopos complures(7?642.644.645.704.706). Videas damnatas a *Pio* UZpropositiones pistorienses6—8(*D* 1369ss). Itaque quaerendum superesse solum potest, utrum plenitudo potestatis episcopi romani talis sit, ut inde etiam in existendo pendeat episcoporum reliquorum jurisdictionio, an haec sit a Deo ipso, origine scilicet immediata, cum omnis potestas legitima, praesertim vero ecclesiae supernaturalis haud dubie saltem mediate sit a Deo.

Porro jurisdictionio episcopalis spectari potest primum pro ratione sua abstracta vel universali. Ita dubium nullum est,

quin sit illa divinae institutionis immediatae; voluit enim Christus ipse, ut forent in perpetuum episcopi, ordinarie ecclesiae partes singulas singuli curaturi, quorum potestatem ipse saltem in specie sic definivit, ut praeter potestatem ordinis esset verum jus in foro etiam exteriori regendarum ecclesiarum particularium ferendo leges, judicando, puniendo, quamvis sub Petro ejusque successoribus, unde nihil valerent episcopi particulares contra leges universales vel in causis majoribus et a supremo pontifice assumptis. Nimirum instituit Dominus ipse ordinem et gradum episcopalem (th. XIII); quare romanus pontifex hunc abolere vel sine ullis episcopis ecclesiam regere nequit, atque isto sensu monarchiae ecclesiasticae aristocratia jure divino non quidem commixta, sed conjuncta est. Idcirco et *Bernardus* monet, potestatem primatus ut summam, non solam a Deo institutam esse (supra n. 729). Similiter aetate nostra *Leo XIII* protestatus est (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Si Petri ejusque successorum plena ac summa potestas est, ea tamen esse ne putetur sola. Nam qui Petrum ecclesiae fundamentum posuit, idem „elegit duodecim . . quos et apostolos nominavit* (Luc 6, 13). Quo modo Petri auctoritatem in romano pontifice perpetuam permanere necesse est, sic episcopi, quod succedunt apostolis, horum potestatem ordinariam hereditate capiunt, ita ut intimam ecclesiae constitutionem ordo episcoporum necessario attingat . . Romani autem pontifices, officii sui memores, maxime omnium conservari volunt quidquid est in ecclesia divinitus constitutum ; propterea quemadmodum potestatem suam ea qua par est cura vigilantiaque tuentur, ita et dedere et dabunt constanter operam ut sua episcopis auctoritas salva sit.“

Turn autem jurisdictio episcopalis potest respici, prout in 753 concreto his vel illis individuis inest. Quo quidem pacto inter theologos omnes convenit, per jus divinum pontificis romani esse, designare subjectum, cui potestas episcopalis jurisdictionis inhaerere debeat, vel praebere eligendi, postulandi, nominandi modum et personam propositam sive per se ipsum sive per alium ita confirmare, admittere, instituere, ut sine confirmatione tali potestas vel penitus non sit vel saltem ad usum expedita non existat. Et sane cooptatio in collegium episcoporum est facienda interventu ejus, qui collegii caput est, et constitutio

superiorum subalternorum pro societatis partibus, servata societatis unitate, spectat quadantenus ad eum, cui est cura et potestas suprema in omnes immediata ut in subditos suos proprios concredita. Hinc aut pontifices romani per se ipsi episcoporum electionem vel confirmationem perfecisse aut certe alii non nisi ex consensu eorundem vel expresse vel saltem tacito egisse comperiuntur. Ex jure nunc vigente summus pontifex ipse eligit episcopos vel propositos ab aliis confirmat. Sed et temporibus primis ille, quantum est satis, intervenit, sive ratas habendo modo quodam sufficiente vel inculcando leges, quibus episcopi fierent (ut canonem 4 et G nicaenum; cf. supra n. 447), sive confirmando, saltem litteris pro merito acceptis datisque communionis, episcopos insigniores, pro commercio tunc impeditiore interim fungi solitos, qui deinde episcoporum aliorum electionem, secundum canones probatos ipsi pontifici romano factam, per se vel et per alios confirmarent. Immo necessitate postulante vel loci propinquitate suadente etiam forma expressiore pontifex romanus episcopos constituit, restituit, transtulit, deposuit et deponendo ostendit, a se pendere episcoporum singulorum constitutionem, quia cujus voluntas requiritur, ut jurisdictio in se vel expedita conservetur, ejus quadantenus exigitur, ut primum obtineatur. Similiter pro opportunitate ipse per se pontifex divisis territoriis fines hujus illiusve episcopatus circumscripsit, episcopatum quempiam suppressit, jura episcoporum plura vel pauciora, reservatis sibi causis majoribus, determinavit.

- <59   Exempla saltem antiquiora pro rei gravitate conserte contextequae memoramus, ne usus adeo splendidus primatus favori cuidam raro adjunctorum adscribatur. *Victor I* episcopis Asiae amotionem excommunicatoriam comminatus est (supra n. 496), *Cornelius* episcopis duobus italibus schismate Novatiani implicatis successores dedit [*R* 106], *Stephanus I* Basiliden episcopum hispanum depositum reposuit Sabino successore repudiato (2? 124; cf. supra n. 500), amotionem episcopis Asiae et Africae intentavit (supra n. 496; *R* 125—128), *Felix I* Domnum, loco depositi Pauli episcopi antiocheni electum, litterarum commercio probavit (*R* 141; cf. supra n. 509). *Miltiades* Caeciliano episcopo Carthaginiensi agnito Donatum rejecit [*R* ad a. 313; cf. supra n. 502], *Julius I* Athanasium

episcopum alexandrinum aliosque orientis temere depositos restituit (supra n. 499 coi. 738 ss), *Liberius* Eustathium episcopum reposuit (supra n. 500; cf. 7? 228). — *Damasus* / Ursacium et Valentem (/? c. a. 368), tum Auxentium episcopum mediolanensem damnavit (A 232), Petro episcopo alexandrino communicatorias litteras misit (7? 233) eumque explicite firmavit (7? 236), Eustathium, Apollinarem, Timotheum condemnavit (7? ad a. 374. 376; n. 234; cf. supra n. 499), Maximo Cynico episcopatum constantinopolitanum abjudicavit et, ut episcopus dignus eligeretur, monuit (*R* 237. 238), Nectarium deinde electum confirmavit; cum enim alia, quae *Boni/alius I* narrat, ad alios pontifices pertineant, ad Damasum id spectat, quod ille de Petro alexandrino, Meletio antiocheno (cf. supra n. 87 dictum *Hieronimi*), Nectario testatur scribens (ad Rufum et ceteros episcopos per Macedoniam etc constitutos ep. 15. n. 6; *M* 20, 782s); „Sed quia res postulat, approbandum documentis est, maximas orientalium ecclesias in magnis negotiis, in quibus opus esset disceptatione majore, sedem semper consuluisse romanam, et quoties usus exegit, ejus auxilium postulasse. Sanctae memoriae Athanasius et Petrus, alexandrinae sacerdotes ecclesiae, hujus sedis auxilium postularunt. Cum antiochena ecclesia per multum temporis laboraret, ita ut fierent illinc propter hoc ipsum saepe discursus, primo sub Meletio, postea sub Flaviano, apostolicam sedem manifestum est esse consultam. Ad cujus auctoritatem post multa, quae ab ecclesia nostra gesta sunt, nemini dubium est Flavianum communionis gratiam recepisse; qua in perpetuum caruerat, nisi hinc super hoc scripta manassent. Clementissimae recordationis princeps Theodosius Nectarii ordinationem propter ea, quia in nostra notione non esset, habere non existimans firmitatem, missis e latere suo aulicis cum episcopis, formatam huic a sede romana dirigi regulariter depoposcit, quae ejus sacerdotium roboraret. Ante breve tempus, id est, sub praedecessore meo beatae recordationis Innocentio, orientalium ecclesiarum pontifices, dolentes se a beati Petri communione sejunctos, per legatos pacem, sicut caritas vestra retinet, poposcerunt. Quo tempore apostolica sedes omnia non difficulter induisit. Ad haec Damasus Acholium episcopum thessalonicensem vicarium suum ita pro Illyrico instituit, nullus ut episcopus sine ejus consensu ordinari posset(7?238 a).

760 Privilegium idem Anysio thessalonicensi *Siricins* concessit (A? 257.259; supra n. 507); qui et legem in constituendis episcopis servandam tulit (A ad a. 386) et episcopis africanis nuntiavit (A* 258; cf 263 et *Hefeley* Concilieng. 22, 45—18); praeterea Flaviano episcopo antiocheno pacis litteras transmisit (A' 272«; supra n. 759). — Pariter *Anastasias I* Anysio episcopo thessalonicensi omnia, quae in illis partibus gererentur, cognoscenda tradidit (A 275). — Item *Innocentius I* pontificatum sibi delatum esse Anysio thessalonicensi nuntiavit siinulque privilegium datum confirmavit (A' 285), de ordinatione episcoporum canones emisit (A? ad a. 402), causae majores ut ad sedem apostolicam post iudicium episcopale referrentur, statuit (A? 286), Joannis Chrysostomi episcopi constantinopolitani et Theophili episcopi alexandrini factionibus pares litteras communionis misit improbens iudicium a Theophilo in Joannem factum (A 287.288), datum Joanni successorem reprobavit (Ai 294; cf. supra n. 500), Porphyrium antiochenum, scilicet non iuste ordinatum, ad se scribentem responso dignum non habuit (ex *Palladii* dial.; *M* 47,53ss), canones nicaenos de episcopis ordinandis inculcavit, episcopos nonnullos sive removeri sive retineri voluit (*R* 292), Rufo episcopo thessalonicensi curam ecclesiarum Achaiae aliarumque mandavit (Ai 300; cf. supra n. 507), sententiis ab episcopis Macedoniae in episcopos duos latis consensit (*R* 303 «), ad Alexandrum episcopum antiochenum litteras communionis suae dedit (*R* 305. 306. 309), Aeacio episcopo bereeensi certa condicione misit (Ai 307), Attico episcopo constantinopolitano negavit (A 308), Alexandro episcopo antiocheno de ecclesiae antiochenae auctoritate respondit, divisio imperiali iudicio provinciis episcopos plures metropolitanos fieri noluit, de canonibus nicaenis in episcopis ordinandis instituit (2? 310'. Ita v. g. in hac epistula (24. n. 1; J/20, 547 s) scribit: „Revolventes itaque auctoritatem nicaenae synodi, quae una omnium per orbem terrarum mentem explicat sacerdotum, quae censuit de antiochena ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus, esse necessarium custodire, qua super dioecesim suam praedictam ecclesiam, non super aliquam provinciam recognoscimus constitutam. Unde advertimus, non tam pro civitatis magnificentia hoc eidem attributum, quam quod prima primi apostoli sedes esse monstretur, ubi et nomen accepit religio Christiana

quaeque urbis Romae sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista susceptum apud se consummatumque gauderet. Itaque arbitramur, frater carissime, ut sicut metropolitanos auctoritate ordinas singulari, sic et ceteros non sine permissu conscientiaque tua sinas episcopos procreari. In quibus hunc modum recte servabis, ut longe positos litteris datis ordinari censeas ab his, qui nunc eos suo tantum ordinant arbitratu, vicinos autem, si aestimas, ad manus impositionem tuae gratiae statuas pervenire. Quorum enim te maxima exspectat cura, praecipue tuum debent mereri iudicium.“ Etiam Aurelio episcopo Carthaginiensi et per eum omnibus africanis scripsit, ne contra leges episcopi crearentur (2? 312).

Zosimus episcopo arelatensi metropolitano consecrandos 761 provinciarum plurium episcopos commisit (2? 328. 332—334; cf. supra n. 507), ejus jura vindicavit (2? 331), statuit de territorio episcopis subjecto (Zv 330. 337) et de modo eos promovendi (A' 338), episcopum arelatensem in locum damnati episcopi massiliensis episcopum novum substituere jussit (*R* 341). — *Bonifatius* Z mandavit episcopis G-alliarum, ut de episcopo valentino sententia a se confirmanda judicarent (*R* 349), Rufo episcopo thessalonicensi scripsit, ut Perigenes episcopus, scilicet transferendus, Corinthiis concederetur, hujus ut a sede apostolica constituti statum asseruit, episcopos illarum regionum in ordinatione statuque a se vel a vicario suo Rufo pendentes exhibuit (2? 350.363—365; cf. supra n. 496), episcopo narbonensi episcopum quendam contra canones consecratum confirmandum vel reiciendum reliquit (Z? 362). — *Coelcslimis I* sub excommunicationis poena episcopos Illyrici Rufo vicario suo oboedire jussit (2? 366; cf. supra n. 507), ad episcopos provinciae viennensis et narbonensis de episcopis ordinandis et de metropolitanis scripsit (*R* 369), de condicione episcopatus deferendi episcopos Apuliae et Calabriae docuit (2? 371), de Nestorio episcopo constantinopolitano consecrato gratulatus est (Zv? 370), eundem, nisi haeresim abiceret, ut excommunicaret, Cyrillo alexandrino episcopo mandavit (Z?372; cf. 373—375.377). Unde ipsi *Patres ephesini* declararunt (act. 1; *H* 1, 1422): „Coacti per sacros canones et epistolam sanctissimi patris nostri et comministri Caelestini romanae ecclesiae episcopi, lacrymis subinde perfusi, ad lugubrem hanc contra eum

(Xestoriuml sententiam necessario venimus. Igitur Dominus noster Jesus Christus, quem suis ille blasphemis vocibus itn-petivit, per sanctissimam hanc synodum eundem Nestorium episcopali dignitate privatum, et ab universo sacerdotum consortio et coetu alienum esse definit.u Vide et act. 2; ZZ1, 1471; cf. 7? 385. Insuper *Coelesinus* Cyrillo alexandrino, Joanni antiocheno, Rufo thessalonicensi scripsit, episcopum ad aliam ecclesiam transferri posse (supra n 496). — *Sixfus III* Cyrillo episcopo alexandrino et reliquis orientalibus se consecratum esse significavit, Joannem episcopum antiochenum, si relinqueret haeresim, recipi voluit (7? 389), huic ad ecclesiam reverso gratulatus est \R 392., Anastasio episcopo thessalonicensi tribuens vetera jura a sede apostolica instituta omnes episcopos Illyrici subjecit (R 393—396).

Î62 Item *Leo AL* Anastasium episcopum thessalonicensem suum in Illyrico vicarium declaravit, ei potestatem consecrandi metropolitanos Illyrici asseruit, causas majores sibi reservavit, ordinationes illicite factas a metropolitan© Achaiae notavit, complura in episcopis constituendis observanda protulit, reprehenso Anastasio imminui metropolitanorum dignitatem veterem vetuit (7? 403.404. 409. 411; cf. supra n. 507. 232), Hilarium episcopum arelatensem potestate viennensis provinciae privavit, ipsis metropolitanis jus ordinandi sacerdotes reddidit, episcopos injuste dejectos in integrum restituit (7? 407), de episcopis illicite in Mauritania praefectis egit (7? 408. 410), episcopos haereticos inter tarraconenses aliosque exquiri et a communione contumaces separari voluit (7? 413), episcopum ephesium praeter regulas factum damnavit (R 419), de consecrato episcopo arelatensi gratulatus (7? 434. 435), impie sentientibus amotionem ab honore sacerdotali minatus est (7? 447), controversiam inter viennensem et arelatensem episcopos decrevit divisio civitatibus, quibus praesiderent (7? 450), nomina Dioscori, Juvenalis, Eustathii ad sacrum altare recitari vetuit (7? 460), Flaviano quidem mortuo post appellationem Eusebium et Theodoretum episcopos restituit (R 459. 473. 476; cf. supra n. 501), Maximum episcopum antiochenum confirmavit (vide *concilii chalcedonensis* act. 10; //2, 538. 544; cf. *Leonis* ep 104 al. 88. c. 5; 4/ 54,997), Dioscorum alexandrinum episcopum deposuit (vide sententiam post Leonis ep. 103. al 82* *Al* 54

989ss. vel supra n. 71. cum verbis *Gelasii I* n. 502), Anatolium quoque constantinopolitanum, cum ejus approbationem distulisset (Æ 452. 453) a se confirmatum hisce attestatus est (ep. 104. al. 88. ad Marcianum c. 2. 3; *M* 54, 993ss): „Quamvis . . . necessarie sibi frater meus Anatolius consuluisse videatur ut ordinatorum suorum errorem deserens, in assensum catholicae fidei salubri correctione transiret, custodire tamen debuit ut quod vestro beneficio noscitur consecutus, nullius cupiditatis pravitate turbaret. Nos enim vestrae fidei et interventionis habentes intuitum, cum secundum suae consecrationis auctores, ejus initia titubarent, benigniores circa ipsum quam justiores esse volumus, quo perturbationes omnes, quae operante diabolo fuerant excitatae, adhibitis remediis leniremus . . . Habeat, sicut optamus, constantinopolitana civitas gloriam suam, ac protegente dextera Dei, diuturno clementiae vestrae fruatur imperio. Alia tamen ratio est rerum saecularium, alia divinarum; nec praeter illam petram quam Dominus in fundamento posuit, stabilis erit ulla constructio. Propria perdit, qui indebita concupiscit. Satis sit praedicto quod vestrae pietatis auxilio, et mei favoris assensu, episcopatum tantae urbis obtinuit. Non dedignetur regiam civitatem, quam apostolicam non potest facere sedem; nec ullo speret modo quod per aliorum possit offensiones augeri.“ Cf. ep. 105. al. 79. ad Pulcheriam c. 2; ep. 107. al. 81. ad Julian, coens.; ep. 112. al. 85. ad Pulcheriam c. 1 (*J*/ 54, 998 s. 1010.1023). Praeterea Leo de privilegiis ecclesiae antiochenae, sedis tertiae, non minuendis Maximo episcopo antiocheno scripsit (7? 495), Proterii episcopi alexandrini epistulam fide plenam se accepisse juraque tuiturum esse nuntiavit (7? 503), ecclesiae ejus jura confirmavit (Æ 505), Juvenali episcopo hierosolymitano restitutionem gratulatus est (*R* 514), Basilium episcopum antiochenum de ordinatione sibi non secundum ecclesiasticum morem significata vituperavit (Æ 526; *J*/ 54, 1119), Leonem I imperatorem monuit, ut catholicum episcopum Alexandriae constitui juberet, ne restitui sineret Timotheum Aelurum, etiamsi in professione fidei nil neglegeret, ut exsules episcopos aegyptios, restitutione facti utique, non juris, restitueret (7? 541. 546; cf. 547), Rusticum narbonensem hortatus est, ne se munere episcopali abdicaret, et modum episcopi constituendi docuit

(A' 544' de Timotheo Salophakiolo episcopo alexandrino electo gratulatus est crebrasque ab eo litteras poposcit, sicut necessarie et ex more scripta ordinationis suae Timotheus misisset (A* 548—5.50: J/ 54, 1215 ss), cemelensis civitas et nicense castellum ut ab uno tantum episcopo regerentur, statuit (R 550 a).

Deinde *Hilarus* decrevit, ut quam ordinandorum episcoporum potestatem habuisset Hermes episcopus contra decreta patrum translatus, ea deferretur ad Constantium, sed illis, qui Hermi successissent, restitueretur; simul praecepit, ut quotannis metropolitans a Leontio arelatensi admonitis concilium episcopale celebraretur, causis gravioribus, quae non possent ibi terminari, ad se delatis, et mandavit, ut de parochiis ecclesiae arelatensis Leontii decessori ablatis statueretur [R 555], rationem ab episcopo viennensi posci jussit, quare contra sedis apostolicae constituta episcopum diensis ecclesiae auctoritate sedis apostolicae ei non deputatae consecrasset (/?556); si episcopi arelatensis jura laedere pergeret, fore ut quattuor civitates viennensi ecclesiae a Leone I tributae ecclesiae arelatensi restituerentur; se censuisse, ut diensis episcopi sacerdotium Leontii confirmaretur arbitrio, a quo rite consecrari debuisset (R 557. 558; cf. 559 . Idem de modo consequendi episcopatum statuit R ad a. 465'. episcopos provinciae tarraconensis reprehendit, quod insciente Ascanio metropolitan© nonnulli eorum ordinati essent et quod a se petiissent, ut episcopum contra canones translatum confirmaret, de episcopo alio praeficiendo et de condicionibus episcopos constituendi addidit, episcopum tarraconensem, ut privilegia sua tueretur, monuit (2? 560. 561), provinciam episcopi ebredunensis integram servari jussit (R 562). — *Simplicius* ordinandi potestatem episcopo aufiniensi ademptam pro ecclesia ea alii delegavit, illius ordinationibus illicitis rescissis (/i «570 571), ecclesiam alexandrinam legitimo episcopo reddi et in locum eorum, quos Timotheus Aelurus ecclesiis praefecisset, catholicos substitui voluit (R 576; cf. 577), de ecclesia alexandrina Timotheo Salophakiolo restituta gratulatus est, cujus litteras sibi redditas esse nuntiavit (R 579, episcopum ravennatem de consecratione episcopi illicita reprehendit, hanc condicione certa sanciendo; si ordinandi privilegio insolenter abuti pergeret, eo illum privatum iri osten-

Episcopis singulis valide statuendis pontifex romanus jam antiquitus intervenit. 131

dit (7? 583), novum episcopum antiochenum contra canones provincialiumque episcoporum jura Constantinopoli ab Aeacio episcopo consecratum confirmavit quidem, sed ne id posthac fieret, cavit (7? 584), Aeacium de intermisso officio litterarum reprehendens nuntiavit, synodum aegyptiam clerumque alexandrinum nuper sibi ex more relatione missa significasse, Timotheo mortuo consona fidelium voluntate Joannem subrogatum esse, quem apostolicae quoque moderationis assensu secundum consuetudinem confirmaturo sibi litteras imperatoris redditas esse, quibus idem perjurii coargueretur, unde se suam de confirmatione sententiam revocasse, Petrum autem haereticorum socium miratus est in eadem epistula dignum dici, qui ecclesiae alexandrinae praeesset (J/ 58, 56 s; *R* 587; cf. β 588. 589), Zenonem episcopum hispalensem sedis apostolicae vicarium constituit eique mandavit, ne apostolicae institutionis decreta vel sanctorum terminos patrum ullo modo transcendere permitteret (Z? 590). — *Felix III (II)* Aeacium episcopum constantinopolitanum sacerdotis et nomine et munere privavit, quod aliena jura contra canones nicaenos sibi vindicasset et haereticos ecclesiis praefecisset (*R* 599. 600. 602), sedem b. apostoli Petri alexandrino Petro communionis nunquam vel prae-buisse vel praebituram esse consensum affirmavit (7? 601. 603. 604), gratulando Flavitam episcopum constantinopolitanum electum testatus est (ep. ad Zenon, imper.; *M* 58,969), „dum ad beati Petri apostoli sedem suae refert dignitatis exordium-jam suae dedisse . . moderationis indicium . . et qui in sacerdotii perhibetur proventus officium, optat inde fulciri, unde Christo cupiente profluit cunctorum gratia plena pontificum. Cujus etiam litterarum me refovet intentio, qua sicut decet Christo placere nitentem, et summum apostolorum beatum Petrum et petram fidei esse non tacuit, et eidem mysteriorum claves creditas fuisse coelestium prudenter struxit⁴⁴; et scribens ad Flavitam epistolam ejus laudat (A/ 58,972), „dum scilicet ad apostolicam sedem regulariter destinatur, per quam largiente Christo omnium solidatur dignitas sacerdotum.⁴⁴ Cf. *Liberatus* narrans (breviar. c. 18; *M* 68, 1029): ^Ordinatur post eum (Aeacium) Flavitas presbyter . . qui non consensit sine romano episcopo inthronizari, sed transmisit synodicam papae romano Felici,⁴⁴

Getasius I Euphemio episcopo constantinopolitano rescripsit, se ei ordinationem suam non significasse, quod haereticorum partibus faveret (*R* 620), Dardaniae episcopis se excusavit, quod iis de pontificatu inito propter continuorum tempestatem bellorum antea non significasset, simulque de vitandis eutychanis monuit (2? 623); cum statuisset, ne ecclesiae sine auctoritate sedis apostolicae consecrarentur (*R* 636), Celeri episcopo permisit, ut ecclesiam quandam consecraret (*R* 643); clero, ordini, plebi consistenti Tarenti scripsit, se Petrum novum episcopum praeceptis quibusdam instructum mittere (*R* 647). clientensis ecclesiae sacerdotem eligendum curavit (*R* 663), episcopis orientalibus de Aeacio jure damnato probavit (*R* 665), Miseno episcopo communionem et sacerdotium restituit (*R* ad a. 495). Idem ita scribit (ep. 14; *M* 59, 89s): „Qua enim ratione vel consequentia aliis sedibus defendendum (al. deferendum) est, si primae beatissimi Petri sedi antiqua et vetusta reverentia non defertur, per quam omnium sacerdotum dignitas semper est roborata atque firmata . . . ? . . . Qua ratione . . . majores nostri, reverendi illi ecclesiarum magistri, clarissimaque illa populi christiani lumina, quos merita virtutum suarum usque ad confessionis gloriosissimas palmas, et martyrii fulgentes extulere coronas, ad illam sedem quam princeps apostolorum sederat Petrus, sui sacerdotii sumpta principia repleti Christi caritate mittebant, suae inde soliditatis gravissima firmitatis roboramenta poscentes, 'al. ?) Ut per hanc speciem omnibus appareat vere unam esse per omnia, et indissolubilem Christi ecclesiam, quae concordiae vinculo mirabilique caritatis textura composita, sola et indivisa per totum ostenderetur esse tunica Christi, quam nec milites ipsi qui Dominum crucifixerunt, dividere ausi fuissent? Praeterea ille clero, ordini, plebi Brundisii significavit, quibus instructus praeceptis, quem episcopum petiissent, Julianus a se dimissus esset (*R* 676), executionem eorum mandavit, quae de restituendo antiquo parociarum statu inter camiscanae ecclesiae episcopum et anconitani episcopi nuntios a se decreta essent (β 713), episcopis Dardaniae mandavit, ut secundum veterem consuetudinem obeuntes episcopi a metropolitan©, et ipse, si de vita decessisset, a comprovincialibus episcopis sacrarentur (*R* 715. 716), ecclesiam Scyllacenorum propter caedem geminam pontificum

Episcopis singulis valide statuendis pontifex romanus jam antiquitus intervenit.

jure proprii pontificis privavit (*R* 725). — *Anastasius II* inter arelatensem et viennensem ecclesias aliqua contra veterem consuetudinem observari jussit (7⁴⁸). — *Symmachus* Laurentio antipapae dejecto episcopatum nucerinum concessit, quo cum Laurentius contentus esse nollet, a coetu sacerdotali projectus est (? ad a. 499. 501); ad hoc ille episcopi arelatensis de ordinandis episcopis in vicinis civitatibus jura, viennensis ecclesiae gratia ab Anastasio II imminuta restituit (*R* 753. 754), petente Caesario episcopo arelatensi confirmavit arelatensis viennensisque provinciarum fines a Leone I constitutos (7? 765), pariterque ecclesiae arelatensis privilegia pro provinciis Galliae et Hispaniae confirmavit (A 769).

Continuata actione decessorum *Hormisdas* nuntiat, Dardania et Illyricum vicinum Pannoniae, ut episcopi sibi ab ipso praeficerentur, petiisse (*R* 784), sedis apostolicae vices Joanni episcopo illicitano servatis privilegiis metropolitanorum aliquatenus delegat (*R* 786), operam dat, ut episcopi quidam exclusis occupatoribus ad proprias remittantur ecclesias, isti autem, si tamen rectae fidei sint, alibi ordinentur (*R* 834), agit, ut Dorotheus episcopus thessalonicensis episcopatu multatus aut in exilium aut Romam mittatur, ne in ejus locum Aristides substituat, ut Dioscorus diaconus ecclesiae alexandrinae, non antiochenae praeficiatur (*R* 840. 842), postea Dorotheo respondet, ut et sceleris a se repellat invidiam et in reconciliatione fidei tandem eorum, qui reversi sint, sequatur exempla (*R* 852), Epiphanium episcopum constantinopolitanum ita reprehendit (ep. 71; *M* 63,493): „Diu nos non nuntiata) tuae primordia dignitatis tenere suspensos, et in ipsa communis gratulatione laetitiae mirati admodum sumus morem pristinum fuisse neglectum, quia reparata ecclesiarum Deo annuente concordia plenum fraternae pacis id flagitabat officium, praesertim quod illud sibi non arrogantia personalis, sed regularum observantia vindicabat. Decuerat siquidem, frater carissime, te legatos ad apostolicam sedem inter ipsa tui pontificatus initia destinasse, ut et quem tibi debeamus affectum bene cognosceres, et vetustae consuetudinis formam rite compleres.“ Tum autem gaudet, quia non solum synodica relatione ad sacerdotium Epiphanium

’) In editione, quam fecit *Thiel*, et in ed. vindob. collect, avellan. potius legitur: rnos nuntiata/

digne pervenisse cognoverit, sed etiam factis atque moribus (2? 858), et synodo constantinopoliurnae electionem Epiphanii gratulatur laudemque tribuit, quod de ea sibi significaverint (ep 75; A/ 63, 505), scilicet ex confessione propria „ecclesiasticam legem implentes, apostolatuui Hormisdæ salutacionis debitum persolventes officium* (relat. synodi ib. 484), Sallustio episcopo hispalensi vices suas per Baeticam Lusitaniamque provincias salvis privilegiis, quae métropolitains episcopis decrevit antiquitas, committit (22 855), Caesarium episcopum arelatensem ob conditum puellarum monasterium laudat simulque vetat, ne successores ejus in eodem monasterio audeant sibi potestatem ullam vindicare, nisi tantum pastorem sollicitudinem gerentes familiam Christi Domini ibi positam congruis quibusque temporibus cum clericis suis visitare studeant (72 864).

Sed haec hactenus. Nemini certe jam mirum erit, si *Gregorius II.* de interventu sedis apostolicae in antistite ordinando ut de re usitata loquitur (supra n. 544). Quomodo aetate ejus episcopi quique a pontifice romano confirmati sint, exponitur apud *Zeitschrift für kath. Theol.* 1879 676—679. Consentaneum jus sententiae, qua episcopi deponantur, etiam *Bernardus* urget (n. 732). Diserte *Clemens VI* patriarcham armenorum percontatur (apud Kaynaldum, annal. eccl., ad a. 1351. n. 3): „Si credidisti et adhuc credis, plenitudinem potestatis romani pontificis se extendere in tantum, quod patriarchas, catholicos, archiepiscopos, episcopos, abbates et quoscunque praelatos alios de dignitatibus, in quibus fuerint constituti, possit ad alias dignitates majoris vel minoris jurisdictionis transferre, vel exigentibus eorum criminibus, ipsos degradare et deponere, excommunicare et sathanæ tradere." Eodem spectat *concilium tridentinum* statuens (s. XXIII. cn. 8; *D* 845): „Si quis dixerit, episcopos, qui auctoritate romani pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.⁴ Videlicet episcopi a romano pontifice assumpti sunt legitimi omnes; unde etiam sunt legitimi soli, quatenus his positus alii, cum non possint esse pro singulis gregibus plures, necessario excluduntur; quare consensus qualiscumque pontificis romani in episcopis rite assumendis prorsus postulatur. Ceterum jus summi ponti-

ficis de constitutione et dimissione episcoporum ex dicendis distinctius elucebit.

Cum igitur necessitas interventus memorati pro comperto γθ? sit, nunc proprie inquiritur, utrum romanus pontifex eligendo vel confirmando ipse jurisdictionem det, an eo eligente vel confirmante Deus jurisdictionem, quamvis a pontifice dependentem, episcopis impertiat immediate, et ita de origine jurisdictionis exarsit controversia, quae in concilio ipso tridentino agitata nec tamen ibi, sicut nec per vaticanum, est finita (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1884, 453 ss. 727 ss; *L* 359. 472). Sunt, qui jurisdictionem illam, aequae ac characterem, a Deo immediate in consecratione conferri opinentur; quorum explicationes inter se diversas sic *Lainez* describit (disp. trident., ed. Grisar t. 1. n. 125): „Aliqui . . dicunt, jure divino suscipere episcopos, quum consecrantur, potestatem quamdam jurisdictionis non adstrictam ad certas aliquas oves, sed illimitatam ad omnes; a papa vero nullam suscipere jurisdictionem, sed materiam nudam illis assignari, quum hae vel illae oves eis committuntur. Alii vero dicunt, non solum illimitatam illam jurisdictionem a Deo immediate suscipere, sed etiam limitatam a-l has vel illas oves; itaque Christus immediate dat jurisdictionem, et pontifex tantum vel consentit ut consecrentur, vel consecrat et assignat illis oves. Alii vero dicunt, pontificem dare quidem jurisdictionem ad has vel illas oves simul cum materia, sed ultra hoc a Christo dari immediate jurisdictionem illam illimitatam“, scilicet (ex n. 135. l. c.) „sopitam et in actu primo, donec accedente actuali jurisdictione per papam possit exire in actum secundum.“ „Alii distinguunt jurisdictionem, et internam quamdam jurisdictionem dicunt immediate a Christo conferri, et per eam absolvi fideles a peccatis et tractari quae sunt interioris fori; aliam vero esse externam, et quasi politicam, et hanc asserunt conferri a papa. Alii etiam Christo immediate tribuunt jurisdictionem, quam accipit episcopus supra suas oves, ut eas regat secundum evangelium; a papa vero suscipere dicunt jurisdictionem, qua illas regat secundum canones.“ Ex quorum opinione sequeretur, ut pontifex jurisdictionem episcopi a Deo semel obtentam ad summum in certis casibus divinitus ablatam vel suspensam declarare, non ipse valide sive auferre vel suspendere sive coartare

nisi ex causa justa posset; nam si jurisdictionem Deus dat pontifice solum materiam, subditos, territorium assignante, episcopus jurisdictionem suam habet jure divino, in quod pontifex sine causa justa nihil valet. Id quidem judicandum, si cum auctoribus praedictis putetur jurisdictio a Deo concedi in consecratione proindeque coniecti cum caractere stabili: si quis vero fingat, extra consecrationem, pontificia electione vel confirmatione saltem instar condicionis praevia, a Deo conferri episcopo jurisdictionem, videtur nil obstare, quominus ad arbitrium pontificis actum suum ponentis, mutantis, revocantis Deus jurisdictionem ponere, mutare, revocare censeatur, similiter ut pontifex rite electus pro consensu suo praestito vel dimisso jurisdictione propria plena a Deo donatur vel exuitur. Consimiliter sacerdotibus per ordinationem ipsam dari jurisdictionem pro sacramento paenitentiae putant, alii ita, ut interim usus jurisdictionis validus reservatione quadam pontificia tollatur, alii ita, ut jurisdictioni a Christo ut causa efficiente datae terminus vel materia instar condicionis necessariae ad usum a pontifice assignetur (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1882, 665 s).

168 Sententiam alteram *Lainez* ita exhibet (l. c.): „Major vero pars patrum (concilii trident.).. asserunt duplicem tantum esse potestatem ecclesiasticam, ordinis scilicet et jurisdictionis; et potestatem quidem ordinis conferri a Christo immediate per consecrationem, potestatem vero jurisdictionis nullam esse illimitatam, nisi in summo pontifice, et hanc esse immediate a Christo; in reliquis vero omnibus limitatam, et derivari tandem in alios a pontifice; ethane unam esse, quam qui habent simul cum potestate sacerdotali, posse agere quae fori sunt interni; absque ea vero potestate ordinis posse, quae fori externi sunt. Nam vicarius episcopi, qui non est sacerdos, non potest quidem absolvere in foro interiori, sed in foro externo; si autem accidat illi ordo sacer absque hoc, quod alia nova jurisdictio ei concedatur ab episcopo, poterit in foro interiori absolvere; nam non consecratus poterat simplici sacerdoti dare jurisdictionem ad absolvendum in foro conscientiae; ergo illam ipse habebat; et quod non absolveret, non erat ex defectu jurisdictionis, sed ordinis." Pro hac sententia pontifex romanus tenens plenitudinem potestatis est verus fons effundens, non mera con-

dicio vel causa solum exigens jurisdictionis, ex dictis utique limitibus inclusae, episcoporum integrae et consequenter omnis ecclesiasticae, ita ut vi sacramentalis characteris prorsus nulla jurisdictio habeatur, sed solum jurisdictionis recipiendae fundamentum ordinarium, capacitas specialis, exigentia quaedam, episcopis consecratis ut patribus spiritualibus prae filiis insita (cf. n. 435), cui generatim etiam satisfit. Unde et consequitur, ipsum pontificem, etsi forte aliquando justa causa reapse non exsistat, saltem valide et de causis justis etiam licite jurisdictionem penitus auferre posse. Hanc alteram sententiam ut communem et nobis exploratam thesi nostra tuemur, parte quidem priore jurisdictionem episcoporum, qua continetur etiam jurisdictio sacerdotum pro sacramento paenitentiae, parte altera jurisdictionem reliquam in ecclesia florentem tractaturi.

Demonstratio p. I. 1. Ex demonstratis (th. III. XIV. XV) 769 pontifex romanus solus a Christo habet claves pro ecclesiae regno; unde etiam fit, ut ipso aperiente nemo claudere valeat, ipso claudente nemo aperire. Ergo nullus actus aperiendi vel claudendi, i. e., nullus actus jurisdictionis in ecclesia poni potest nisi aut ab ipso pontifice romano aut ab iis, quibus actus talis a pontifice romano sit concessus. Quae quidem concessio intellegi duplici modo posset, aut ita, ut ad singulos omnes actus aliorum pontifex romanus adjuvando concurreret, aut ita, ut clavium potestatem habitualement in mensura determinata aliis ipse communicaret. Atqui prior modus cum episcoporum dignitate pugnat, quippe qui ex Christi voluntate et ipsi ut pastores veri jurisdictionem ordinariam in portiones gregis Domini obtinere debeant. Ergo a pontifice romano episcopis jurisdictio ipsorum integra impertitur.

2. Huc pertinent gesta supra (n. 758 ss) proposita, quae 770 jurisdictionem ab ecclesia vel tandem a pontifice in episcopos collatam plus minusve prae se ferunt. Quem in modum jam *Bonifatio I* asseverante (ep. 15. ad Rufum et ceteros episcopos per Macedoniam etc n. 2. 5. 7. 8; J/20, 779 ss) apostolica sedes corinthiis sacerdotem, i. e., episcopum praeceptione sua constituit, pontificem dedit, in sede ecclesiae sententia sua collocavit. Ipsa formula, qua pontifices in episcopo eligendo vel confirmando pridem uti solebant, haec est (apud Lainez

l. c. n. 116): „Auctoritate omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli, ac nostra, providemus ecclesiae N. de persona dilecti filii N. (electionem de persona dilecti filii N. electi ad ecclesiam N. canonice factam confirmamus et approbamus; praeficientes eum illi ecclesiae in episcopum et pastorem, curam et administrationem illius ecclesiae in spiritualibus et temporalibus eidem plenarie committendo. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen" (cf. *Bouix*, de episcopo r. l. p. 2. c. 2. §. 10. q. 2). Qualia non est, cur a significatione obvia causae cujusdam principalis jurisdictionem totam conferentis in sensum merae condicionis a pontifice positae detorqueantur.

Sed et alia traditionis documenta sunt, quibus diserte, transmissa quidem condicione apostolorum extraordinaria, modus communicandae jurisdictionis episcoporum ordinarius exponitur. Ita *Cyprianus* potestatem diffusam omnem, per quam ecclesia una est, a primatu Petri repetit (supra n. 128. 129); etenim similitudines, quibus tandem Petrus pro Domino jam invisibili quidem velut sol, radix, fons depingitur, a Petro esse non solum jurisdictionis sacrae unitatem. sed jurisdictionem dandam ipsam indicant. Congruenter Cyprianus et ecclesiam romanam nomine radicis et matris honoravit (ep. 42. al. 45. n. 1; *AI* 3. 704) et homines hortatus est, ut ecclesiae catholicae radicem et matricem agnoscerent ac tenerent ep. 45. al. 48. n. 3: *zl* 3,710). — Item auctor tractatus *adversus aleatores* (supra n. 488) non sane originem ipsius primatus ad se tamquam primum accipientem refert, sed originem authentici apostolatus, i. e., communicationem auctoritatis episcopalis Petro superiori vel decessori et sibi successoribus asserit, *Ephraem syrus* Petrum caput fontis doctrinae Christi exhibet, i. e., principium ipsius magisterii ecclesiastici ideoque jurisdictionis (n. 69), *concilium aquilejense* a. 381 scribit (inter Ambrosii ep. 11. ad imperatores n. 4: *M* 16.946): „Totius orbis romani caput romanam ecclesiam, atque illam sacrosanctam apostolorum fidem, ne turbari sineret, obsecranda fuit clementia vestra; inde enim in omnes venerandae communionis jura dimanant." — *Optatus* docet, Petrum claves regni caelorum communicandas ceteris solum accepisse (supra n. 921, utique communicandas a Petro, qui solus accepit (cf. ib. dictum *Teriullian*)), unde idem Optatus et affirmat (de schism, donat. l. 1. n. 10; 4/11.900s): Christus

est sponsus unius ecclesiae . . secundum quod indicat . . in Canticis Canticorum, unam esse columbam suam, eandem sponsam electam . . ut haeretici omnes neque claves habeant, quas solus Petrus accepit/ — Similiter *Gregorius nyss.* dicit, per Petrum episcopis dedisse Christum elavem caelestium honorum (supra n. 92). — *Innocentius I* enuntiat, ab apostolo ipsum episcopatum et totam auctoritatem nominis hujus emersisse (n. 487); alibi vero Petrum nominis et honoris omnium coepiscoporum auctorem appellat (th. XXVI. 5. e). Cf. verba *Aviti* (supra n. 484;. — *Augustinus* episcopos ab ecclesia, proinde sane a capite visibili ecclesiae, constitutos ita indicat (in Ps 44. n. 32; *Al* 36, 513): „Quid est: ‚Pro patribus tuis nati sunt tibi filii'(v. 17)? Patres missi sunt apostoli, pro apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt episcopi. Hodie enim episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, et ipsa illos constituit in sedibus patrum." — Clare omnino *Leo Al.* loquitur (serm. 4. al. 3. c. 2; J/54, 150): „Magnum et mirabile, dilectissimi, huic viro (Petro) consortium potentiae suae tribuit divina dignatio; et si quid cum eo commune ceteris voluit esse principibus, numquam nisi per ipsum dedit quidquid aliis non negavit/ Idem et haec scribit (ep. 10. c. 1; *Al* 54, 629): „‚In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum' (Ps 18,5). Sed hujus muneris sacramentum ita Dominus ad omnium apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro apostolorum omnium summo, principaliter collocarit, et ab ipso quasi quodam capite, dona sua velit in corpus omne manare, ut exsortem se mysterii intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere?' — *Sfefthanus Larissae* metropolita Bonifatium II his alloquitur (ep. lect. in concil. rom.; *H* 2, Illis): „Nullus ecclesiasticus ordo illam vestram, quae a Salvatore omnium et primo pastore vobis est conlata, potest praecellere potestatem . . Quantum vos apud Deum omnes praecellitis, tanto vos necesse est cogitare, quia haec est probatio Deum amantium, ut post Deum pater et doctor sanctae ecclesiae Petrus vestrae et totius mundi testatur. Quia Domino (licente tertio ‚amas me? pasce oves meas', tradidit prius vobis mandatum ostendens, et per vos deinde omnibus per universum mundum sanctis ecclesiis condonavit.. Unde deprecor, Judicate

humilem, et pauperem . . . justify' (Ps 81,3). — *Joannes rervennas* episcopus ad Gregorium M. scribit (1. 3. ep. 57. inter ep. Greg.; 3/ 77,654): „Quibus ausibus ego sanctissimae illi sedi, quae universali ecclesiae jura sua transmittit, praesumpserim obviare . . . ?”

Praeterea *concilium remense* a. 900 sic homines quosdam excommunicat (7/ 6.467): „In nomine Domini, et in virtute sancti Spiritus, nec non auctoritate episcopis per beatum Petrum principem apostolorum divinitus conlata, ipsos a sanctae matris ecclesiae gremio segregamus.” — *Innocentius III* scribit (ad patriarch, constantinop. 1. 2. ep. 209; 3/214, 763): „Dicitur . . . universalis ecclesia quae de universis constat ecclesiis, quae graeco vocabulo catholica nominatur. Et secundum hanc acceptionem vocabuli, ecclesia romana non est universalis ecclesia, sed pars universalis ecclesiae, prima videlicet et praecipua, veluti caput in corpore; quoniam in ea plenitudo potestatis existit, ad ceteros autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur universalis ecclesia illa una quae sub se continet ecclesias universas. Et secundum hanc nominis rationem romana tantum ecclesia universalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis privilegio dignitatis ceteris est praelata/ Congruit, quod Innocentius ecclesiam romanam matrem ceterarum exhibet (supra n. 106). — Similiter in confessione fidei *concilio lugdunensi II* probata in ecclesia romana sic potestatis plenitudo esse dicitur, ut ecclesias ceteras ad partem sollicitudinis admittat (n. 494.) — Et *Joannes XXII* haec approbando memorat (constit. ed. 23. oct. 1327; apud Raynald., annal, eccl. n. 30): „Constantinus imperator de romana ecclesia loquens dixit, quod principatus sacerdotum et christianae religionis caput ab imperatore caelesti constitutus est Romae. Justinianus quoque in quadam epistola Joanni papae missa, testatur haec dicens: Non patimur quidquam, quod ad ecclesiam pertineat, quamvis manifestum et indubitatum sit quid innovetur, et non haec vestrae sanctitati, quae caput est ecclesiarum omnium, innotescat. Et alibi sic dicit: Summi pontificatus apicem apud romanam ecclesiam esse, ipsamque fore sacerdotii fontem, nemo est qui dubitet, id est, qui debeat dubitare/ — *Pius II* in bulla retractationum d. 26. april. 1463 declarat (*II* 9, 1451 s. 1468): „In ecclesia militante, quae instar triumphantis habet,

unus est omnium moderator et arbiter, Jesu Christi vicarius: a quo, tamquam capite, omnis in subjecta membra potestas et auctoritas derivatur, quae a Christo Domino Deo nostro sine medio in ipsum influit . . . quicumque romanae secundum canonicas sanctiones praeficitur ecclesiae, quam (quum?) primum electus est in sacro collegio, supremam a Deo potestatem sine medio consequitur, et per ordinem in omnem diffundit ecclesiam . . . non est corpus ecclesiae sine capite, et omnis ex capite defluit in membra potestas/' — Sententiam eandem tuetur sat aperte *Pius VI* librum Eybelii ita damnans [*D* 1363]: „Et sane cum, monente Augustino, in cathedra unitatis posuerit Deus doctrinam veritatis, contra infelix iste scriptor nil non molitur, quo hanc Petri sedem modis omnibus vexet ac oppugnet, qua in sede constitutam Patres unanimi sensu cathedram eam coluere, qua in una unitas ab omnibus servaretur; e qua in reliquas omnes venerandae communionis jura dimanant; ad quam necesse sit omnem ecclesiam, omnes, qui undique sunt, fideles convenire. Non ille veritus est fanaticam turbam appellare, quam prospiciebat ad aspectum pontificis in has voces erupturam: hominem eum esse, qui claves regni coelorum cum ligandi solvendique potestate a Deo acceperit, cui non alius episcopus exaequari valeat, a quo ipsi episcopi auctoritatem suam recipiant, quemadmodum ipse a Deo supremam suam potestatem accepit: eundem porro vicarium esse Christi, caput ecclesiae visibile, judicem supremum fidelium. An ergo, quod horribile dictu, fanatica fuerit vox ipsa Christi claves regni coelorum cum ligandi solvendique potestate Petro pollicentis: quas claves communicandas ceteris, post Tertullianum, Petrum solum accepisse, Optatus milevitanus profiteri non dubitavit?“ Loci congruentes pontificis ejusdem in ep. ad episc. motui. 16. sept. 1788. et in const. 13. april. 1791. §. 18. inveniuntur (exscripti apud *Wernz*, jus decretalium 22, n. 737). — Accedit doctrina consentanea conciliorum provincialium recentiorum, *albiens.* a. 1850 (Z 4, 407), *lugdun.* a. 1850 (Z 4,468), *burdigal.* a. 1850 (Z 4,542), *aquens.* a. 1850 (Z 4,965), *tolosan.* a. 1850 (Z 4,1034), *baltimor. I* a. 1852. in lit. pastor. (Z 3,1144), *episc. prov. dziblin.* a. 1853. in lit. pastor. Z 3,1312), *colon. Angi, etc I* a. 1854 (Z 3, 1095), *quebec. IV* a. 1868 (Z 3, 706).

3. Idem theologi plerique sentiunt. Ita s. *Thomas* loci-supra (n. 120. 652) citatis; qui etiam docet (in). 2. dist. 44 q. 2 a. 3. expos, text.): „Potestas superior et inferior dupliciter possunt se habere. Aut ita quod inferior potestas ex toto oriatur a superiori; et tunc tota virtus inferioris fundatur supra virtutem superioris; et tunc simpliciter et in omnibus est magis obediendum potestati superiori quam inferiori . . et sic se habet potestas Dei ad omnem potestatem creatam; sic etiam se habet potestas imperatoris ad potestatem proconsulis; sic etiam se habet potestas papae ad omnem spiritualem potestatem in ecclesia, quia ab ipso papa gradus dignitatum diversi in ecclesia et disponuntur et ordinantur; unde ejus potestas est quoddam ecclesiae fundamentum, ut patet Mat 16. Et ideo in omnibus magis tenemur obedire papae quam episcopis vel archiepiscopis, vel monachus abbati, absque ulla distinctione. Potest iterum potestas superior et inferior ita se habere, quod ambae oriantur ex una quadam suprema potestate, quae unam alteri subdit secundum quod vult; et tunc una non est superior altera nisi in his quibus una supponitur alii a suprema potestate; et in illis tantum est magis obediendum superiori quam inferiori; et hoc modo se habent potestates et episcopi et archiepiscopi descendentes a papae potestate.“ Consentanea occurrunt in l. 4. dist. 19. q. 1. a. 2. sol. 3; a. 3. sol. 2. Eodem spectat, quod ex doctrina Aquinatis (contra gent. 1. 4. c. 72. 76) Dominus claves Petro promisit et ei soli promisit; etsi eos, ad quos per eum derivandae erant, doctor angelicus ibi potius posteros quam adjuutores intellegit. — Neque aliter sentit s. *Bonaventura* dicens (de perfectione evangelica q. 4. a. 3. fund. 16): „Item, ecclesia habet ordinem secundum ministeria, sicut etiam secundum charismata et gratiarum dona; sed influenza charismatum et gratiarum est ab uno capite, scilicet Christo: ergo et derivatio ministeriorum et jurisdictionum debet esse ab uno capite, scilicet pontifice summo. Hoc autem non potest esse sine obedientia omnium respectu unius/' x\ccedit locus breviloquii supra (n. 732) recitatus et hic ejusdem operis alter (p. 6. c. 10): „Potestas ligandi et solvendi concessa est primo uni primo et summo sacerdoti, cui collata est tanquam summo capiti potestas universalis; et deinde secundum particulares ecclesias dividitur in partes, ita quod primo in episcopos et

deinde in presbyteros descendit a capite uno. Ideo, licet unusquisque sacerdos habeat ordinem et elavem, ad eos tamen usus clavis tantum se extendit, qui sibi ordinarie sunt subiecti, nisi sibi ab eo qui habet jurisdictionem ordinariam, committatur. Cum vero illa jurisdictio principaliter sit in capite summo et deinde in episcopo et postremo in sacerdote curato; potest quidem a quolibet horum committi alteri, sufficienter quidem ab infimo, magis a medio et maxime a supremo. Et . . . in pontifice summo et etiam in episcopis est hujusmodi jurisdictio non tantum ad judicandum inter Deum et hominem in occulto, verum etiam ad judicandum inter hominem et hominem inaperto — Ceterum pro modo considerandi proprio per haec ipsa verba indicato doctor seraphicus cogitat jurisdictionem tamquam vim motivam vel manum, quae clavi vel potentiae solvendi et ligandi in ordine sacerdotali acceptae adjungi debeat, ut usus clavis habeatur (cf. in 1. 4. dist. 19. a. 2. q. 2; cui congruit dist. 18. p. 2. q. 3; dist. 20. p. 2. q. 3. ad 1).

4, Christus ut jam invisibilis actus omnes jurisdictionis, qui per vicarium suum, i. e., pontificem romanum fieri possunt, per hunc ponit; ideo enim hic est constitutus, neque Dominus otiosum quidquam statuit. Atqui donatio jurisdictionis episcopalis integrae est actus jurisdictionis, qui per pontificem romanum pro suprema potestate ejus poni potest; nam ad actum talem sufficit significare modo quodam apto voluntatem, ut hic instar rectoris illis praesit, imposito nempe officio ideoque dato jure regendi, vel ut illi huic pareant; quo ipso aeque efficaciter jurisdictio communicatur, ac rex potestatem quandam magistratibus inferioribus concedit, vel pontifex ipse, non directe Christus, post episcopum defunctum jurisdictionem in capitulum ejusque vicarium vel jurisdictionem episcopali etiam majorem in legatos suos confert.

»5. Rationes quidem adhuc prolatae jurisdictionem episcoporum a summo pontifice, non immediate a Deo sive per consecrationem instrumentaient sive extra eam ut causa provenire monstrant. Sed his accedunt argumenta propria, quibus hypothesis potestatis per consecrationem dandae excludatur. Nimirum ex persuasione et praxi ecclesiae episcopi a pontifice romano etiam solum electi vel confirmati et consecrationem suam usque ad terminum a jure statutum differentes necdum

/11

toiW *

v

i

144. Jurisdictionem episcopis non consecratione dari, ratione theologica probatur,

diaconi habent et exercent eandem jurisdictionem ordinariam, qua utuntur consecrati (*decretal.* 1. 1. t. 7. cf. *concilii tridentini* s. XXIII. de reform, c. 2). Atqui incredibile est, ejusdem jurisdictionis episcopalis conferendae modos plane diversos a Christo institutos esse. Ergo vi ipsa consecrationis nunquam jurisdictio episcopis confertur. ...

776 6. Ordinis caractere insigniti in sacris valide conficiendis idem semper omnes possunt; jurisdictio autem ad actus regiminis valide ponendos extensive pro territoriis vel subditis et intensive pro causis creditis non eadem semper in omnibus apparet; modo enim ad actus validos majores vel minores inditur, modo indita augetur vel minuitur, interdum, ut in episcopis titularibus, post defectionem ab ecclesia, post abdicationem, depositionem, suspensionem, etiam nulla ad agendum quidem valide invenitur; quo pacto jam *concilium nicaenum* (cn. 8; cf. th. XXVII. p. I. 2) episcopis catharis ad ecclesiam redeuntibus jurisdictionem episcopalem valide exercendam pro condicionis externae varietate aliis concessit, aliis negavit. Atqui ista sunt indicia satis manifesta, potestatem jurisdictionis ipsam non pariter ac characterem cum potestate ordinis a Deo per sacramentum ordinis dari.

7 Ex declaratione data (n. 767) pontifex romanus jurisdictionem eatenus sine causa justa valide suspendere vel auferre et coartare potest, quatenus eam ipse, non immediate Deus per consecrationem confert. Atqui potest pontifex huic illive episcopo vel omnibus, substituendo quidem alios, jurisdictionem, nedum transferendo commutare, sed tum penitus sive suspendere sive verius auferre, tum subtrahendo subditos vel res coartare idque saltem valide etiam sine justa causa. Sane potestas, quae est in pontifice romano, ligandi ac solvendi omnia, comprehendit jurisdictionis potestatem quamlibet, quae ad bonum ecclesiae conducit neque voluntati Domini aliunde cognitae adversatur (cf. n. 723). Atqui ut ablatio et coartatio jurisdictionis est aperte jurisdictionis actus, ita potestas auferendi vel coartandi est aliqua potestas jurisdictionis; eademque potestas est utilis ecclesiae, et quidem utilis est potestas tollendae vel restringendae jurisdictionis valide etiam sine justa causa, ne quando sub praetextu deficientis causae gravia dubia vel discidia, quae mala sunt majora, in ecclesia

orientur; neque quae obtendi potest voluntas Christi, ut semper sint episcopi, opponitur voluntati, ne sit ullus, cui romanus pontifex jurisdictionem adimere vel minuere non valeat.

8. Opinio diversa partira quidem, i. e., quatenus jurisdic- 77^
tionem Petro et successoribus datam in duas scindit, unam a beo, alteram a pontifice cum episcopis participandam, apparet commenticia et falsa, partim vero, i. e., quatenus statuit, a Deo conferri jurisdictionem vel jurisdictionem habitualement, a pontifice assignari materiam vel dari jurisdictionem actualement, laborat contradictione. Nulla enim potest esse jurisdictio, superior nullus, quin sint ii, qui ut subditi modo aliquo monstrari queant, quoniam correlativa simul sunt; quemadmodum apostolis singulis a Christo adeptis jurisdictionem subditi sine nova missione vel materiae assignatione obtigerunt ii, quos baptizatos in quacumque parte terrae regendos ipsi sibi susciperent. Atqui episcoporum consecratorum, antequam ab ipso demum pontifice supremo, materiam scilicet assignante, super greges certos constituentur, nullo pacto subditi indicari possunt. Neque licet dicere, jurisdictionem episcoporum esse divinitus universalem, donec pontifex interveniat; quod idem est atque absurde affirmare, gregis ejusdem poni a Deo episcopos plures inter se non dependentes, donec gratia sedis apostolicae materiam coartatam attribuentis vel subditos paene omnes auferentis confusio illiusmodi tollatur.

9. Neque rationes adversae quidquam valent. Etenim 779
. *Ad* 20, 28, *A//z* 4, 11 ss, vel sententiae similes Patrum, quibus Spiritus sanctus vel Christus episcopos ad regendam ecclesiam Dei posuisse dicitur, non probant, episcopis singulis directe a Deo, non per pontificem summum, jurisdictionem impertiri, sed episcopatum universe a Deo immediate institutum, ecclesiam regendam ab episcopis quoque ex voluntate Dei exhibent vel etiam providentiam eximiam indicant, qua Spiritus sanctus apostolos in rebus majoris momenti, proinde et in episcopis primis statuendis dirigebat (cf. *Acti* 13,2; 15, 28 s; 16, .7; *1 Tim* 1, 18; 4, 14; dictum *Clementis romani* supra n. 48, *Clementis alex*, de Joanne apostolo n. 434).

1). Episcopi non in praerogativis ipsis apostolicis, inter 780
quas missio immediate divina erat (vide supra n. 195 ss), apostolis succedunt (n. 230 ss. 436). Neque ut episcopis succedunt

illi apostolis singuli omnes singulis jure divino simili ac quo successores Petri in cathedra primatus vel romana Petro singuli succedunt, sed sic episcopos solum ut collegium sub Petri successore junctum apostolis simul omnibus ut corpori primo episcopali sub Petro capite constituto succedere dicendum est. Nihilominus episcopi etiam singuli successores apostolorum vocari vere possunt, quatenus munus episcopatus idem in potestate ordinis et jurisdictionis post apostolos continuatum obtinent, quod apostoli, quamvis cum excessu potestatis apostolicae, obtinebant; neque enim obstat, quod muneris ejusdem obtinendi modus ita est diversus, ut apostoli a Domino, episcopi a vicario Domini jam non visibilis eligente vel electionem hominum confirmante jurisdictionem habeant. Certe pontifex romanus est successor verus Petri, licet non ut Petrus a Christo eligatur; tametsi ipse, aliter atque episcopi, accipit a Christo potestatem suam summam, cum eam homines, utpote non habentes, dare minime possint.

781 c. Ex thesi neutiquam sequitur, episcopos putandos esse meros vicarios pontificis romani. At enim qui sunt pastores ordinarii, qui sunt vicarii? Ordinarii certe ii sunt, qui jurisdictionem vi muneris ex se perpetui et in perpetuum vel saltem non ad nutum ipsis dati ideoque nomine proprio in casibus communibus exercent; contra sunt vicarii, qui ipsi tale munus non gerentes solum ab ordinariis vel pro ordinariis juvandis vel supplendis ad nutum adhibentur ideoque nomine eorum agunt (cf. n. 717), sive idem cum ordinariis tribunal habent, ut vicarii episcoporum generales, sive tribunal constituunt diversum, ut vicarii apostolici in terris missionum, a quibus tribunal superius sedis apostolicae appellari potest. Jam vero episcopi, si spectentur universe, regunt partes ecclesiae communi potestate per ipsum jus divinum, quod summus pontifex mutare nequit; si spectentur singuli, hic vel ille, positus super territorium hoc illudve, cum juribus his in individuo definitis, munus tenent jure ecclesiastico quidem ex se irrevocabile; quapropter fideles sibi creditos nomine proprio ut greges suos, ad majorem curam, pascunt et cathedras a papae cathedra distinctas, non tamen qualescumque, sed per se stabiles obtinent. Unde sunt pastores ordinarii, non vicani, Talem episcoporum dignitatem primatu pontificis supremi non

Jurisdictionem dari a pontifice, non enervatur ex episcopis primis vel sacr. paenit. 147

exclusam praedicat *Leo M.* (n. 553) et *Gregorius M.* citatus ab ipso *concilio valicano* (n. 234). Ita et *Leo XIII* (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Quamquam vero neque plenam neque universalem ii (episcopi), neque summam obtinent auctoritatem, non tamen vicarii romanorum pontificum putandi, quia potestatem gerunt sibi propriam, verissimeque populorum, quos regunt, antistites ordinarii dicuntur/

d. Utique apostoli etiam singuli, accepta a Christo ipso 782 missione tum ad alia tum ad episcopos statuendos, ad arbitrium episcopos adjuutores et successores pro territoriis circumscriptis constituebant, qui et alios episcopos constituerent (vide n.208.232. vel n.434 testimonium *Clementis alex*, de Joanne apost.). Porro Petrus ejusque successo/es sicut apostolos divino jure extraordinario positos, deficiente pro singulari horum perfectione causa justa, deponere non poterant, ita saltem in modum consuetudinis episcopos ab apostolis creatos et servatos jurisdictione privare non valebant, quod fuisset idem ac juris usu impedito jus apostolorum ipsum contra voluntatem Domini absolutam fere inutile efficere. At haec ratio vixit apostolis adhuc vivis; qui ubi paulatim sunt defuncti, gradatim incepit status rerum ordinarius, pro quo episcopi ab apostolis directe vel indirecte jurisdictionem propriam ducentes eatenus retinebant, quatenus consensus Petri vel successorum ejus quomodocumque sufficiens accessit, perinde ut romano pontifice mutato ceteri episcopi eo esse pergunt, quod novus pontifex electionem vel confirmationem a decessore factam, cum revocare posset, saltem tacendo ratam habet.

e. Sive episcopi sive sacerdotes in sacramento paenitentiae 783 etiam ut judices immediate nomine Dei agunt. At non est idem agere immediate nomine Dei et agere potestate a Deo immediate data; ita sacerdos votum, quamvis immediate nomine Dei, tamen potestate accepta immediate ab ecclesiastico legitimo superiore solvit; ex contrario pontifex summus ipse praeceptum disciplinae, quamvis potestate a Deo immediate facta, tamen immediate nomine proprio statuit. Nimirum in causa controversa agitur immediate nomine Dei, quatenus remittitur vel imponitur obligatio immediate in Deum (cf. n. 665. 671), non quatenus potestas agendi judiciaria est immediate a Deo.

m i i i

; [3 Jurisdictioni datae a pontifice non obest Jo 50. 52 s vel concil. trid. s XIV c. 7

f. Vere Dominus verbis in evangelio ([Jo 20, 22. 23) relatis potestatem sacramentalem simul et judiciale (cf. *concilii trid.* s. XIV. c. 1. 5 6; *D* 77-1. 779. 781) ad remittenda peccata baptizatorum apostolis impertivit. Sed potestatem remittendi sacramentalem in potestate sacerdotali per cenam ultimam communicata apostolis idcirco nondum tribuit, quod verbis demum allegatis sacramentum paenitentiae instituit; ceteroqui potestatem sacerdotalem omnem Christus potestate excellentiae, qua sacramentis obstrictus ipse minime erat, extra sacramentum apostolis suis contulit. Porro praerogativa propria apostolorum Christi ea fuit, ut omnes et singuli a Christo ipso cum potestate jurisdictionis perampla quadam mitterentur (cf. th. VII): pro qua praerogativa occasione illa eadem sicut jurisdictionem generatim, ita per verba citata speciatim pro peccatis remittendis et retinendis apostoli acceperunt. Itaque ex eo, quod verba talia nunc in sacramento sacerdotii largiendo repetuntur, neutiquam probatur, per verba ista pariter atque olim apostolis potestatem remittendi sacramentalem vel judiciale tradi. Sane secundum sententiam rectiorem sacramentalis potestas ordinis sacerdotii tota in corpus Christi verum et in corpus Christi mysticum impresso caractere per materiam et formam sacramenti jam ante verba illa plene positam inditur. Tum vero vel per se credibile non est, a Christo dari omnibus et singulis sacerdotibus perinde ac paucis et eximiis apostolis judiciale potestatem amplissimam remittendi et retinendi, cujus usus validus mox pro disciplina bona (cf. *concilii trid.* s. XIV. c. 7; /) 782) ab ecclesia coartari debeat. Unde verba, quamvis eadem, significatione per intentionem alia in ordinatione sacerdotum dici intellegimus. Videlicet per verba expressius declaratur potestas sacramentalis concessa, qua vi accepti Spiritus sancti, infusa gratia remissionis, peccata deleantur. Et hoc omisso per verba indicatur potestas judicialis remittendi et retinendi, quae, nisi jam habeatur, saltem tempore opportuno addita potestatem remittendi sacramentalem tamquam principium remissionis incompletum convenienter compleat.

g. Obicitur *concilium trid.* docens (s. XIV. c. 7; *D* 782): „Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes

quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt? Cujusmodi testificatione videtur sacerdos omnis poenitentem omnem in articulo mortis absolvere ideo posse, quod cesset reservatio, qua potestas absolvendi judicialis ex sacerdotio ipso inhaerens ab ecclesia intercludatur. Nonnemo objectionem talem refellere studet affirmando, aut sacerdotes omnes intellegi eos tantum, qui jurisdictionem de peccatis non reservatis jam acceperint, aut ex mente concilii ideo et tolli reservationem et insuper conferri sacerdotibus omnibus jurisdictionem, ne quis pereat. At interpretatio illa prior contra amplitudinem verborum restricta nimis est; et si restrictio applicari possit ex se ad sacerdotes omnes, ut cogitentur omnes jurisdictione pridem instructi, amovetur certe ex eo, quod a concilio edicuntur absolvere posse poenitentes quoslibet, scilicet etiam dioecesis alienae et jurisdictioni absolventium prius nihil subditos. Altera interpretatio difficultati removendae et ipsa parum congruit, cum moris erga obeuntes custodiendi concilium non simpliciter rationem eam reddat, ne quis pereat, sed ne quis pereat occasione reservationis. Neque capitis initio concilium diserte negat, sacerdoti cuivis inesse jurisdictionem, sed supponit solum, fieri posse, ut jurisdictionem non sacerdos quivis in poenitentem quemlibet vel de peccato quolibet habeat.

Unde ad dubitationem aliter respondeatur. Etenim reservatio 786
judicii delictorum directe exceptionem ita sonat, ut saltem indirecte concessionem aliquam significet; concessio autem potestatis per se est derivatio ab habente in aliquem non habentem positiva, non mera intermissio vel sublatio impedimenti usus potestatis aliunde habitae. Hoc in potestatem judicalem absolvendi eo magis valet, quod loco eodem memorat concilium jurisdictionem subdelegatam, siquidem remotio illa obicis admodum improprie delegatio vocaretur. Et vero inter opiniones haereticorum concilio examinandas illa invenitur, ministrum etiam invito superiore, ut in casibus reservatis, valide coram Deo quidem absolvere.¹⁾ Errori huic opponitur

¹⁾ Ita articulum incusatum refert *Pallavicino* (istoria dei concilio di Trento L 12, c, 10): H ministro dell' assoluzione, benchè assoira contra il divieto del «perfore; contuttocio assolvere dalla colpa veramente, e dinanzi a Dio. E perà h riservazione de' casi non impedire l' assoluzione: e i vescovi non haver diritto

caput, de quo agimus, declarans, jurisdictionem sive ordinariam sive delegatam ad iudicium tam essentialiter postulari, ut jurisdictione deficiente sententia absolutionis etiam invalida existat, proinde nominatim in casibus reservatis sacerdotes inferiores, utpote carentes de reservatis illis jurisdictione, non tantum in externa politia, sed coram Deo nihil posse; rationem autem, cur in articulo mortis sacerdotes omnes absolvere possint paenitentes omnes a peccatis omnibus, eam esse, quod pro tali articulo consuetudine pia ecclesiae concessa larga jurisdictione reservatio omnis auferatur. Porro in hoc contextu orationis reservatio dicitur sumi aut sensu angustiore, h. e., ea, qua jurisdictionem ministris aliquibus inferioribus in paenitentes aliquos concedendo sacerdotes superiores sibi ipsis absolvenda crimina atrociora quaedam excipiant, aut sensu latiore pro coartatione jurisdictionis omni, qua non solum peccata, de quibus sit jurisdictio, verum etiam sacerdotes, quorum sit jurisdictio, et paenitentes, in quos sit jurisdictio, a jurisdictione alioqui concedenda excipiantur. Atqui illud quidem adversarii ipsi renuunt, idque jure optimo fieri potest; nam si concilium reservationem sumeret sensu descripto angustiore, utique ex ea ablata non ilico potestatem sacerdotum omnium in paenitentes omnes, videlicet prius in peccatis, nedum reservatis, sed plane nullis subditos, de peccatis omnibus colligeret, quia evidenter proxime, non interposito argumento a pari vel a fortiore, dumtaxat extensio potestatis a sacerdotibus quibusdam super paenitentes quosdam circa peccata quaedam jam obtentae ad crimina eo usque reservata consequeretur. Superest igitur unum, ut concilium reservationem in articulo mortis nullam praedicando adhibeat vocem reservationis sensu latiore pro recusatione jurisdictionis omni; quem sensum accipiendum satis ab exordio capitis praeparavit, ubi sacerdoti jurisdictionem in hunc illumve paenitentem deesse posse indicat. Quamobrem synodus enuntiat, in articulo mortis exceptionem jurisdictionis sub respectu omni, sacerdotum, paenitentium, peccatorum esse nullam, nempe pro necessitate illa jurisdictionem impertiri ab ecclesia adhuc desideratam quomodocumque

omnem, atque ideo effici, ut absolvere possint sacerdotes omnes, etiam ii, qui jurisdictionem ante prorsus non habuerint, paenitentes quoslibet, etiam eos, in quos tamquam penitus alienos jurisdictionem non habuerint, a peccatis quibusvis, etiam iis, de quibus ad id tempus jurisdictionem non habuerint. Ceterum consuetudo jurisdictionis sufficientis pro articulo mortis conferendae pia ita est, ut contraria merito appareret parum pia, a qua ex dicendis (th. XXV) ecclesia universalis divinitus servaretur. Non item repugnat denegari a pontifice minus pie jurisdictionem pro moribundo aliquo singulari, nec tamen, si hoc unquam eveniret, fingendum esset, jurisdictionem immediate a Domino communicari; profecto homo ille non in condicione pejore versaretur, quam qui decederet v. g. sacerdote sive per culpam sive extra culpam penitus absente, id quod Deo permittente saepenumero accidit.

Demonstratio p. II. 1. Si dubium ullum esset, num forte 787 jurisdictio quaequam ecclesiastica praeter eam pontificis romani a Deo immediate repetenda foret, hoc dubium circa episcoporum jurisdictionem versaretur; episcopi enim ut a Spiritu sancto positi prae aliis commendantur (cf. th. XIII). Atqui ne horum quidem jurisdictionem originis directe divinae esse commonstravimus. Ergo inulto minus alia quaequam directe a Deo, verum potius et ipsa sive immediate sive mediate a pontifice romano derivatur.

2. Prioris partis argumenta pleraque huc etiam directe 788 tendunt, quatenus Petrus vel successor ejus fons jurisdictionis spiritualis omnis exhibetur. Similiter *Petrz is Daniianus* jura sacra a Domino ipso tradita in solo romano pontifice agnoscit, potestatem patriarchalem, metropolitanam, aliam ecclesiasticam quamlibet, non minus quam episcoporum, utique singulorum, aliunde repetit (supra n. 544).

3. Admitti nequit, jurisdictionem ab ipso Deo conferri iis, 789 quorum munus ferens quandam jurisdictionem sacram, spectatum vel generatim, sit jure solum ecclesiastico institutum; nam cujus est inducere munus, ejus ex se est conferre hominibus determinatis vel adimere. Atqui juris solum ecclesiastici eorum munus est, de quorum jurisdictione derivanda quaerere prudenter adhuc liceat; qui sane non sunt cardinales, utpote nimis clare creati a pontifice romano sive tamquam adjutores

sui in regenda ecclesia universa sive tamquam exsecutores voluntatis suae praecipue in eligendo pontifice summo novo, neque sunt praelati ordinum religiosorum, siquidem horum status per se potestatem tantum dominativam vel domesticam, non jurisdictionis exigit; sed sunt dumtaxat ii, qui potestate inter episcopos excellunt, et, ut hoc demus, parochi.

790 *Prob, pars minoris proxima ultimae.* Sane a. episcopi, seposito romano, per jus divinum solum sunt inter se aequales; namque in traditione ea, quae jus divinum refert, illi peraeque omnes praedicantur successores apostolorum (n. 436. 438', qui Petro excepto ex voluntate Domini aequales exsistebant (n. 20 206); quo accedit, quod character tribuens ex jure divino capacitatem jurisdictionis accipiendae peculiarem in omnibus episcopis aequalis est. Ergo gradus patriarcharum, primatum, metropolitaram episcopis aliis antecellentium ducendi sunt a jure ecclesiastico vel tandem a pontifice romano, qui cum esset solus episcopis ceteris superior, solus quosdam aliis modo hoc illove ad tempus vel in perpetuum anteponere potuit.

791 b. Hinc ipsum *concilium nicaenum I* pro privilegiis sedis alexandrinae aliarumve confirmandis non nisi ad antiquam consuetudinem provocat (cn. 6; cf. cn. 7. apud Hefele, Conciliengesch. II, 388 ss). — Teste *Bonifatio I* „manet beatum apostolum Petrum per sententiam dominicam universalis ecclesiae ab hoc sollicitudo suscepta", „apud quem Christus noster sacerdotii summam locavit*; sed sunt merae ^canonum sanctiones*. ubi reperitur, „quae sit post ecclesiam romanam secunda sedes, quaeve sit tertia*, et „a quibus ideo ita rerum videtur ordo distinctus, ut se ecclesiarum pontifices ceterarum, sub uno tamen eodemque sacerdotio, habere cognoscant quibus caritate servata propter ecclesiasticam disciplinam debeant esse subjecti* (ep. 15. ad Rufum et ceteros episcopos per Macedoniam etc n. 1. 4. 5; *M* 20, 779 ss). — Item *Leo M.* ad Anastasium thessalonic. episc. scribit (ep. 14. al. 12. c. 11: AZ 54, 676): „Connexio totius corporis unam sanitatem, unam pulchritudinem facit; et haec connexio totius quidem corporis unanimitem requirit, sed praecipue exigit concordiam sacerdotum, Quibus cum dignitas⁴ vel potestas ordinis „sit communis, non est tamen ordo“ hierarchicus, jurisdictio eadem

¶el „generalis, quoniam et inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut ceteris praeemineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio, et magna ordinatione provisum est ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia", i. e., metropolitanae, „et rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem susciperent ampliolem", i. e., metropolitanae superiores, ut primates, exarchae, patriarchae vel vicarii apostolici, „per quos ad unam Petri sedem universalis ecclesiae cura confluere, et nihil usquam a suo capite dissideret." Videlicet ex mente Leonis differentia unius pontificis supremi a ceteris episcopis est divini juris, quod ipse curam universis ecclesiis principaliter ex divina institutione debet (ib. c. 1; supra n. 507) cum plenitudine potestatis, in cuius sollicitudinis partem alii vocantur (l. c.; supra n. 732); quale jus divinum gradibus episcoporum variis constituendis instar normae sic praeluxit, ut constitutio esset juris ecclesiastici, ex verbis illis: „Igitur secundum sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditos, et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuae cura praetenditur, jus traditae sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus, ita ut a regulis praeiustis, nulla aut negligentia, aut praesumptione discedant" (ib. c. 2). Consentanea ejusdem Leonis vide supra (n. 608); a quo et ipsi orientales petierunt, ut canonem ecclesiasticum novum de sede constantinopolitana efferenda confirmaret. — Ex *concilio lateranensi IV* et *higdunensi II* (citato n. 494) primatus ecclesiae romanae est a Domino, privilegia diversa ecclesiarum patriarchalium et aliarum sunt ab ecclesia romana. — Potestatem Petri ejusque successorum fontem esse, unde varii episcoporum gradus orti sint, docet etiam argumentando ita *Pius VI* (respons. ad metropolit. mogunt. etc super nunciatur. apostol. c. 9. s. 1. n. 8. 9): „Unde graduum distinctio, vi cuius, prout ab ecclesiae primordiis factum est, unus episcopus pluribus aliis episcopis quocumque tandem nomine praesideret? Non a jure divino: quippe ordo episcopatus . . . unus est, et par in omnibus. Non ab universali concilio: quippe longe

154 Munns ipsum episcoporum aliis antecellentium probatur esse a pontifice romano

jam ante invaluerat ea distinctio, quam de cogendo universali concilio cogitaretur. Non a provincialibus synodis: quippe provinciarum distinctionem antecedere debuit ipsa graduum distinctio, qua unus in definita quadam regione ceteris ejusdem provinciae episcopis praeesset. Non ex pacto convento inter nonnullos episcopos, quibus commodum visum esset, hanc hierarchiae formam instituere; nam nec isti minuere poterant, aut alteri subdicere auctoritatem sibi divinitus tributam, nec praeter divinum institutum alterius cujusvis auctoritatem amplificare; aliunde nec successoribus eam legem praescribere potuissent, cui se ipsi sua voluntate subjecissent. Sola ergo suprema Petri, ejusque successorum auctoritas, quae apostolorum, et episcoporum auctoritati antecellit, quemadmodum aetate nobis proximior vestras ecclesias ad gradum metropoliticum extulit, ita antiquioribus saeculis patriarchatus, et primatias instituit, certoque ordine edixit, ut pluribus episcopis unus praeficeretur, et uni plures subessent; ita tamen ut omnes ecclesiae matri sine ullo discrimine subicerentur/*

C. Quantum ex historia ipsa judicare licet, principatus sedis alexandrinae et antiochenae originem habet a b. Petro, quod illa nomine Petri a Marco discipulo consecrata est, haec ab ipso Petro in transitu occupata; cujusmodi rationem reddit *Damasus I* verbis a *Gelasio I* repetitis (apud Thiel, ep. rom. pontif., 455 s; cf. *R* 251. 700; *Z*)¹⁰ 163), *Chrysostomus* (supra n. 102. 515), *Innocentius I* (n. 760), *Leo M.* (n. 608), *Gregorius M.* (n. 745), *Anselmus havelberg.* (n. 545); cf. et c. 4. *canonis regum aethiopici* (n. 586. adnot.). Adde, quod ab urbibus illiusmodi illustrioribus religio Christiana propagata est; sub quibus et alia tamquam centra religionis vel metropoles exsistere potuerunt. Sedibus metropolitanis superioribus vel, ut postea vocabantur, patriarchalibus alexandrinae et antiochenae sede apostolica tandem consentiente constantinopolitana et hierosolymitana accessit; similiter jam antiquitus eparchiae vel exarchatus Ponti, Asiae proconsularis, Thraciae floruerunt. Itaque paulatim se rebus explicantibus et convenientiam docentibus jure ecclesiastico inter pontificem supremum et simplices episcopos pro regionibus remotioribus, servata sane pontifici actionis etiam immediatae potestate, interpositi sunt patriarchae, primates, metropolitae, quasi organa et vices tenentes primatus.

Munus ipsum episcoporum aliis antecellentium probatur esse a pontifice romano. 155

quo solo quadantenus participato potestatem in collegas suos obtinere valuerunt; etsi potestas ista vicaria cum sede episcopali necti proindeque stabilis sel ordinaria evadere potuit, unde etiam fieret, ut pontifex romanus aliquem pro populo proprio episcopum confirmando eundem metropolitanum pro aliis confirmaret; praeter exempla non pauca superius (n.759ss) proposita huc pertinet, quod *Gregorius M.* aliis consuetudinibus antiquis pro Numidia probatis eam repudiavit, qua episcopi olim donatistae primates constitui possent (7? 1144), vel quod Anastasium corinthium episcopum eundemque metropolitam deposuit (l. 5. ep. 52. 57; *M II*, 780. 790), vel quod simpliciter episcopum thebanum jam a decessore suo jurisdictioni metropolitae larissensis exemptum permanere voluit (*R* 1211). Ceterum in occidente summus pontifex eo ipso, quod inter se et reliquos episcopos patriarcha non est interjectus, munia etiam patriarchalia obiit, idque valde congruenter, siquidem ecclesias occidentis ecclesia romana condidit (vide *Innocenta I* ep. 25. ad Decentium eugub. n. 2; *M* 20, 552; cf. dictum *Zosimi* supra n. 507). Neque metropolitae alii, praeter episcopum Carthaginiensem pro Africa quodammodo primatem, in occidente incipiunt apparere nisi saeculo IV, a quo tempore sedes apostolica etiam vicarios apostolicos, imprimis thesalonicensem et arelatensem instituit; quamdiu autem primates aliive metropolitae alicubi non erant, pontifex romanus ipse per se vi primatus ea, quae alibi praestabant illi, exercebat. Cf. *Grisar*, Geschichte Roms 1, n. 206—210.

Prob. pars minoris ultima. Illa non est juris divini institutio, quae tempus longum in ecclesia non exstitit, etsi eam

*) Hinc recte docet *Phillips* (Kirchenrecht §. 221): „Für die nachstfolgende Zeit (nach Petrus) begreift es sich leicht, dass unter dem Drange der Verfolgungen von einem unmittelbaren Einwirken der Papste auf die Besetzung der erledigten Bistümer verhältnissmässig nur in wenigen Fällen die Rede sein konnte. Allein ein soldier unmittelbarer Einiluss war auch gar nicht nothwendig, es genigte der miltelbare durch die in den Patriarchen und Metropolitene allmiihlig auf dem Wege der Geschichte sich entwickelnden Organe des Primates. Patriarch konnte aberNiemand werden ohne Anerkennung des Papstes, und so lange die Patriarchen and Metropolitene nicht aus ihrer Ordnung heraustraten, so konnte gerade durch sie der Zweck, fiir welchen in dieser Beziehung der Primat als Einheitspunkt der Kirche gegeben ist, dass nümlich iiberall fiir taugliche Bischöfe gesorgt werde, am Leichtesten errcicht werden“. Videas etiam 69. 73. 245.

inducere per adjuncta licuit. Atqui talis est institutio parochorum, i. e., presbyterorum addictorum curae spirituali, nominatim verbo Dei et sacramentis pluribus ex officio proprio stabili impendendis determinato coetui fidelium dioecesis alicujus, qui ad sacra ab illis suscipienda aliquo modo obligentur. Nimirum primis tribus saeculis apparent in vicis Aegypti quidem, teste *Dionysio alex.* (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 7. c. 24; 3/ 20, 695) et *Athanasio* (apol. contra arian. n. 85; 3/25,399), presbyteri residentes; at parochi veri, juris scilicet firmi, quamvis licuisset, nusquam erant, sed solus episcopus, adjutus a presbyteris legatis, de grege suo, cujus territorium totum antiquitus parochia, non dioecesis comprehendens episcopatus plures, solebat appellari (ut *can. ^apostA* citato n. 232; C. 9. q. 2. c. 10), curam adhibebat; quod constat ex epistulis *Ignatii* (vide v. g. supra n. 48. 50. 372. 432. 457. 490), ex *Justini* apologia (infra th. XXXI. p. III), ubi „is qui praeest (ὁ προϊστάτω)“ coetui ad audiendum verbum Dei et celebrandam eucharistiam congregato episcopus intellegitur (cf. *Eusebii* hist. eccl. 1. 4. c. 23; 1. 5. c. 24; 3/ 20,384. 497); accedit *Tertullianus* (de corona c. 3; *AI* 2, 79. coi. loco de baptismo supra n. 434) episcopum exhibendo antistitem pro baptismo et praesidentem, a quo solo eucharistia sumi soleat, deinde *Cyprianus* (supra n. 47. 113), *canon ^apostolicus^* 40 (al. 38, apud Hefele, Concilieng. I2, 813), *concilii antiocheni* a. 341 cn. 24. 25 (*H* 1, 604 s). Quo non negamus, etiam chorepiscopos, h. e., ruris episcopos, sive ab episcopis urbium pendentes sive sui juris, tunc opportune positos esse, id quod colligatur ex *concilii antioch.* a. 269. epist. (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 7. c. 30; *AI* 20, 714), *concilii ancyr.* a. 314. cn. 13 (apud Hefele 12, 231), *concilii neocaesar.* cn. 14 (ib. 250), *concilii nicacni I* cn. 8 (ib. 407 s), *concilii antioch.* a. 341. cn. 8. 10 (ib. 515 s), *concilii laodic.* cn. 57 (ib. 773), *Athanasii* 1. c., *concilii carthag.* a. 397. cn. 5 (apud Hefele 22, 67). Postea paulatim in pagis presbyteri constituebantur, qui ex munere ordinario, sub episcopis quidem, fidelium curam gererent; huc spectat *concilii sardie*, cn. 6 (apud Hefele 12, 577 s), *concilii vasens.* a. 442. cn. 3 (ib. 22, 297), *concilii chalced.* cn. 6. 17 (ib. 510. 520 s), *concilii agath.* cn. 21. vel adscriptus cn. 49. 53. 54 (ib. 654. 657 s), *concilii larrac.* cn. 7 (ib. 676), *concilii*

aurei. a. 538. cn. 18 (ib. 777), *concilii tur.* a. 567. cn. 19 (ib. 3-, 25), *concilii tolos.* a. 844. c. 3. 4. 6. 7 (// 4, 1458 ss), *concilii ticin.* a. 850. c. 13 (//5, 28 s) et a. 855. rescr. (ib. 98 ss). In civitatibus autem fere ipsis unus episcopus cum presbyterio seu canonicis administrare omnia pergebat, nec nisi post annum millesimum erectae ibi parochiae inveniuntur, quibus etiam aetate concilii tridentini nondum omnes civitates episcoporum praeditae erant Ivideas *concilii tridentini* s. XXIV. c. 13. de reform.; *Lainez*, disp. trident, t. 1. n. 133). Itaque parochi etiam universe non sunt juris divini.

Porro opinionem oppositam Gersonis, sorbonae, janseni- 794
anorum jam eruditi ut abnormem reliquerunt, doctrinam inde longius progressam synodi pistoriensis de parochis aliisve sacerdotibus per jus divinum legiferis vel iudicibus fidei aequae cum episcopo constitutis *Pius VI* reprobavit [*D* 1372—1374). Perperam vero provocarunt pro sententia illa ad discipulos septuaginta duos a Christo ipso missos (*Luc* 10); at enim hi discipuli, utpote ad tempus pro adventu Christi annuntiando per regiones varias bini missi nec presbyteri, successores neque parochos habent neque presbyteros simplices, etsi ut operarii sacri inferiores non quidem parochos ut tales, sed operarios sacros episcopis, qui sunt primi ordinis, inferiores vel sacerdotes ordinis secundi divinitus instituendos et opportune jurisdictione quadam ab habentibus afficiendos quodammodo praesignificarunt. Unde parochi jurisdictionem suam in munere ipso ex fonte ecclesiastico, directe quidem ab episcopo accipiunt. Ceterum jurisdictio haec est ordinaria fori interioris (cf. *Benedicti XIV* de synodo dioecessana l. 5. c. 4); ipsa autem externa proindeque simpliciter jurisdictione parochi solum imperfecte ex jure canonico potiuntur. Quare etiam minus plene illi pastores nominantur, quod nomen more loquendi scripturae et traditionis (cf. supra n. 161. 428) potius episcopis pro jurisdictione propria reservatur. Videsis *Pctavium*, de eccl. hierarchia l. 2. c. 12; *Bouix*, de parocho p. 1. s. 1. c. 3—5; *Phil. Hergenrother-Holl.veck*, Lehrbuch des kath. Kirchenrechts n. 435 ss col. 414; *Wernz*, jus decretalium 22, n. 819 ss col. 807. 812.

Corollarium. Jam facile sententia aestimetur, qua *Bolgeni* (l'episcopato c. 6 a. 4) alique censeant, jurisdictionem episcopi

cujusque esse duplicem, particularem unam episcopo ut personae singulari a pontifice romano pro dioecesi aliqua datam, alteram universalem vi consecrationis a Deo ipso inditam episcopo ut membro corporis episcopalis ad leges disciplinae et fidei infallibiles una cum membris reliquis et capite visibili sive in concilio oecumenico sive extra illud pro tota ecclesia ferendas. Quam opinionem non licet quidem cum nonnullo inde refutare, quod concilium vaticanum uni vel soli Petro primatum in ecclesiam universam ex Mat 16, 17 ss promissum et ex Jo 21, 15 ss collatum esse docet; ita enim affirmatur, ex citatis testimoniis evangelii potestatem summam inesse etiam soli Petro, non negatur, alibi eam collegio pastorum cum Petro conjunctorum asseri; cf. dictum *Innocentii III*n. 119; quocum concinit et hoc *Leonis XIII* (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Claves regni caelorum uni creditas Petro, item ligandi solvendique potestatem apostolis una cum Petro collatam, sacrae litterae testantur; at vero summam potestatem sine Petro et contra Petrum unde apostoli acceperint, nusquam est testatum. Profecto a Jesu Christo nullo pacto accepere/ Neque obsistit magis, quod ex concilio pontifex romanus habet totam plenitudinem, non tantum potiores partes supremae potestatis; quae doctrina vera manet, si pontifex romanus etiam solus potest, quidquid collegium episcoporum omnium cum ipso potest, vel si potestas episcoporum omnis est sub pontifice supremo, quamvis potestas ab iisdem collectis exercenda non ab ipso sit!). Insuper de jurisdictione sic univer-

’) In actis ipsius *concilii vaticani* haec legitur „relatio“ nomine deputationis de fide Patribus proposita (Z 7,357s): „At forsani rini Patres dicent; Nonne suprema et vere plena potestas est etiam in concilio oecumenico? Nonne Christus omnibus apostolis promisit se futurum cum ipsis? Nonne apostolis dixit: Quaecumque ligaveritis . . . Nonne alia dixit quibus clare apparet, ecclesiae suae supremam et plenam potestatem tribuere voluisse? Hoc libenter concedimus, ita tamen ut inconcussum maneat, quod saepe jam diximus, potestatem supremam et plenam summi pontificis nullo modo imminui, ex eo quod episcopi in concilio congregantur. Nam sive in concilio congregentur, sive sint dispersi per orbem, sive considerentur ut singuli, sive conjunctim, summus pontifex eandem conservat super eos suam supremam, plenam et immediatam potestatem; ita insuper tamen ut ne putetis nos definire quaestionem tam in concilio tridentino agitatam de derivatione jurisdictionis in episcopos, quam alii immediate a summo pontifice, alii immediate ab ipso Christo derivant. His positis, concedimus lubenter et nos in concilio oecumenico sive in episcopis conjunctim cum suo capite supremam inesse et ple-

sali, nihil valente sine confirmatione papae, minus efficaciter urgeatur utilitas ademptionis etiam sine justa causa a ponti

nam ecclesiasticam potestatem in fideles omnes: utique ecclesiae cum suo capite conjunctae optime haec congruit. Igitur episcopi congregati cum capite in concilio oecumenico, quo in casu totam ecclesiam repraesentant, aut dispersi, sed cum suo capite, quo casu sunt ipsa ecclesia, vere plenam potestatem habent. At verba Christi omnia consistere debent. Si ex eo quod cum apostolis cum Petro et successoribus futurum se esse promisit, aliaque concessit, apparet hanc vere plenam ei supremam potestatem esse in ecclesia cum suo capite conjuncta, eadem prorsus ratione, ex eo quod similes promissiones factae sunt Petro soli et ejus successoribus, concludendum est, vere plenam et supremam potestatem traditam esse Petro et ejus successoribus, etiam independenter ab actione communi cum aliis episcopis. Quae duo amice consistere possunt, quin dualismus qui confusionem parit, introducatur in ecclesiam. Hoc postremum incommodum obtineret, si duae ab invicem distinctae et separatae vere plenae et supremae potestates admitterentur; at separare caput a membris est proprium illorum, qui subjiciunt papam episcopis collective sumptis, aut repraesentatis a concilio generali; tunc enim sequitur posse ex una parte stare aliquando pontificem, etiam in sua qualitate pontificis summi, et ex alia parte episcopos. E contrario nos admittimus vere plenam et supremam potestatem existere in summo pontifice veluti capite, et eandem vere plenam et supremam potestatem esse etiam in capite cum membris conjuncto, scilicet in pontifice cum episcopis, salvo semper et inconcusso quod prius admonuimus. Hoc modo nunquam potest evenire casus, ut episcopi separentur et divellantur a capite. Nam si exercet summus pontifex suam potestatem vere plenam et supremam, veluti caput et etiam independenter a concursu aliorum; omnia membra statim debent non judicium sibi arrogare de exercitio potestatis hujusmodi, sed cum suo capite concordare. Nam aliter in eo non recognoscerent vere plenam et supremam potestatem. Si contra, summus pontifex una cum episcopis, vel dispersis vel congregatis, vere plenam et supremam potestatem in solidum exercet, nulla possibilis collisio. Nam cum vere plena et suprema potestas non sit in corpore separato a capite, episcopi singulares, quotquot essent, dum abest papa, nullo modo sine capite vere plenam et supremam potestatem exercere possent; dum, ut diximus, summus pontifex ut caput etiam independenter a concursu episcoporum, supremam suam auctoritatem exercere potest.⁴ — Et (ib. 472): „Nullo modo per definitionem qua asseritur, totam plenitudinem potestatis supremae esse in summo pontifice, laeduntur sententiae, quae libere in scholis disputantur de derivatione jurisdictionis episcopalis. Disputant theologi, num potestas jurisdictionis, quae est in episcopis, derivetur immediate a Deo an immediate a summo pontifice. Illi inter catholicos theologos, qui potestatem jurisdictionis immediate a Deo derivari asserunt, eam tamen dicunt, uti par est, a Deo conferri cum vera et plena dependentia a summo pontifice. Hanc quaestionem quam scimus tam agitatam in concilio tridentino, ipse summus pontifex tunc noluit definire; nec nos certe voluimus definire per nostrum canonem. nec per incisum insertum. Si asserimus totam plenitudinem potestatis supremae esse in summo pontifice, nec asserimus nec negamus potestatem, quae est in episcopis, derivari a Deo immediate aut a summo pontifice/⁴

fice ut jurisdictionis fonte perficiendae, quam agendo de jurisdictione in dioeceses singulas exposuimus (n. 777). Neque per opinionem controversam statuitur primatus vel potestas summa prorsus duplex, quatenus haec in subjecto duplici tantum inadaequate distincto, tum in pontifice supremo uno tum in pontifice cum episcopis ceteris juncto, ponitur. Quare potestas episcoporum nihil, quo primatus intrinsecus constituatur vel fiat plenior, pontificis potestati addit. Unde et prae-vium vaticano *concilium lugdunense II* et *florentinum* pontifici romano in b. Petro plenam potestatem traditam agnoscit (supra n. 494), etsi jurisdictio perampla apostolorum reliquorum a Domino ipso originem trahebat; nec quisquam dicat, a conciliis eatenus tantum potestatem Petri plenam indicari, quatenus Petrus successores suos repraesentaverit.

Nihilo setius theoriam bolgenianam recusamus. Etenim pro statu ordinario quidem claves soli Petro ita datas vidimus, ut, donec ipse participaret, nemo quidquam claudere posset, nemo aperire; claves Petrum solum audivimus accepisse ceteris communicandas; nec convenienter recurritur ad Dominum, cum visibilis vicarius Domini jurisdictionem, de qua quaeritur, conferre possit, sicut pro concilio oecumenico etiam compluribus caractere episcopali carentibus eam certo confert. Eadem sententia adversa pugnat cum doctrina theologorum gravium, ex qua episcopi consecrati titulares, quod non habeant jurisdictionem, ad concilium per se non vocandi sunt (ita *Melchior Canus* de locis theol. l. 5. c. 2; *Suarez* de fide d. 11. s. 1. n. 18; cf. *Toleti* in S. theol. enar. t. 2. q. 1. a. 10). Praeterea valde mirum est, si caput corporis episcopalis jurisdictionem suam universalem a Deo extra consecrationem, membra jurisdictionem quandam universalem a Deo vi consecrationis obtinent. Tandem nulla ratio solida pro sententia opposita affertur. Ita *Mat* 28, 18 ss voluit quidem Dominus collegio apostolorum ut corpori pastorum usque ad consummationem saeculi mansuro inesse jurisdictionem universalem; sed nihil cogit singulis omnibus membris jurisdictionem quandam erga omnes fideles a Christo datam vindicare, cum voluntati illi satisfiat, si post discessum Domini pastores primos eligentis et mittentis, servata proportionem, cooptandis membris singulis communibus corporis pastoralis jurisdictio in partes

singulas fidelium a vicario Domini concedatur, corpus totum jurisdictionem in homines fideles simul omnes ratione capitis divinitus constituti habeat. Immo apostolorum ut talium jurisdictione illa eximia aliunde nota non ita universalis erat, ut singuli omnes potestate quadam in omnes fideles potirentur, sed ut, ubicumque vellent, homines infideles docendo et baptizando subditos sibi reddere possent (cf. n. 196. 238—240); neque etiam ut membra collegii apostolici transeuntis sine concessione capitis sui Petri jus ferendae legis pro ecclesia universa obtinebant.

Scholium. Pro doctrinae complemento quaeritur, unde confesarius pontificis supremi jurisdictionem in ipsum suam habeat. Graves theologi, ut *Suarez* (defens. fidei cath. l. 4. c. 7. n. 11; de poenit. disp. 27. sect. 2) et *de Lugo* (de sacr. poenit. disp. 15. s. 2), sive probabilius sive verum censent, hanc illi a pontifice sensu stricto communicari. At quomodo id fieri possit, equidem non video. Sane jurisdictionem in se ipsum nemo alteri dare potest, cum nemo habeat; quam si quis haberet, etiam sibi ipsi aliquid proprie praecipere, sententiam judicalem in se ferre, se punire posset ita, ut renitendo contra se per inoboedientiam peccaret, id quod natura duce est apud omnes prorsus inauditum; videlicet jurisdictione vera voluntates saltem duas re distinctas, unam obligantem, alteram obligandam nec valentem solvere, efflagitat. Nec sibi cohaeret, qui quemquam ligare se ipsum posse negat, subicere alteri se ipsum posse asseverat, siquidem subicere se alteri est idem atque ad habendum superiorem illum se ligare. Revera sicut nemo se ipsum proprie ligare, ita multo minus se subicere alteri potest. Nam ne in contractibus quidem ipsi contrahentes proprie se obligant; etsi enim ibi de jure, quod quis habet v. g. operum suorum, in alterum acceptantem transferendo agitur, pro officio tamen respondente illi subeundo id non efficitur nisi voluntate obligante superioris; qualis cum non sit ipse contrahens alteruter nec simul uterque, positus actibus contrahentium instar condicionis vel causae solum exigentis Deus ipse ligat et correlativum jus concedit; quippe auctor naturae ut intendit vitam hominum socialem, sic lege naturali contractibus addit vim proprie obligantem, sine qua vita socialis consistere non posset, similiterque positus ponendis

ligamen illud relaxat. Quodsi igitur nemo ipse sibi imponit obligationem dando jus, quod habet, quomodo imponat ita, ut donet alteri jurisdictionem, i. e., jus postulandi a se oboedientiam, quod in se ipsum nemo habet? Praesertim jurisdictionem super se nemo daret, qui, ut summus pontifex, dando non amitteret; qui manens in eadem re superior jurisdictionem eam datam ipse ad arbitrium tollere et judicium sibi displicens inferioris solvere per se posset. Nec prodest dicere, valere illa in jurisdictionem fori externi, non interni; nam cum ea sint ex indole jurisdictionis simpliciter, ut superioris est potestas obligandi vere subditum, in jurisdictionem omnem aequae cadunt. Quod autem jurisdictio interna, in causis scilicet Dei offensi per peccatum, speciali quodam modo nomine Dei exercetur, id ad objectum et originem saltem primam specialem jurisdictionis per se spectat, generalem vim non mutat; pro qua vi non minor apparet repugnantia in eo, quod quis ut pontifex jurisdictionem internam in se ut peccatorem, quam quod ut pontifex jurisdictionem externam in se ut hominem privatum tribuat.

798 Illam vero vim communem in jurisdictione interna agnoscere non debere, minime inde sequitur, quod in foro paenitentiae sacerdos vices Dei immediate ita gerit, ut judicium ejus appellationem adjudicem superiorem non admittat; hoc enim, quatenus verum est, non ex vi insita jurisdictionis ejus, sed aliunde provenit. Nimirum in hypothese absolutionis quidem obtentae paenitens utique non habet, quod appellet; insuper si sententia recta est, Deus ipse eam ilico exsequitur peccata in perpetuum remittendo et in hoc ordine salutis etiam infundendo gratiam eamque pro sententia sacramentali aequae ac judiciali sacramentalem; qua sola executione prompta irrevocabili appellatio excluditur; sin sententia absolvens ex defectu dispositionis paenitentis minus recta est, etiam sine appellatione effectum divinitus impertiendum non assequitur. At in hypothese retentionis vel si videatur satisfactio imposita esse justo major, paenitens judicem superiorem pro sententia corrigenda si vellet appellare, non intellego, cur non posset. Certe appellatio non prohibetur ratione sacramenti, cum retentio culpaee vel impositio satisfactionis actus sacramentalis non sit; neque prohibetur eo, quod sententia judicialis reti-

Jurisdictio confessarii pontificis supremi non eat a pontifice, sed a Deo,]ββ

nendi et imponendi illa ipsa immediate nomine Dei proferatur; nam sic profertur, prout agitur de debito culpae vel satisfactionis erga Deum immediato, non quasi inter judicem proferentem qualemcumque et Deum nullus judex superior sit vel visibilis summus (cf. *concilii trid.* s. XIV. c. 7; *D* 782), qui appellari per se possit. Paenitens simplex sane non facile appellabit, quod cum incommodo magno judicem inferiorem ad reddendam rationem a superiore citari proindeque de culpis etiam occultis suis agi permittere deberet; sed paenitens ipse pontifex, etsi absolutionem, utpote in ordine praesenti simul sacramentalem, non mere judicialem, ministrare sibi ipse non valeret, tamen, si vere jurisdictionem in se ipsum haberet et donaret, confessarium suum ad absolutionem dandam et ad injunctam paenitentiam commutandam obligare posset; quod eum posse ipsi patroni adversae opinionis non concedunt. Nec rectius obicitur, jurisdictionem fori interni non esse omnino coactivam vel obligantem; at enim jurisdictio, quatenus non obligat, nulla est; quodsi quando paenitenti satisfactionem impositam detrectare licet, id est ex optione confessariorum data; qua non facta, ut in casibus reservatis evenire potest, paenitens ad satisfactionem pariter ut absolutionem acceptandam obligabitur. Porro secum dispensare ex causa conveniente in voto vel juramento summus pontifex etiam ipse eatenus potest, quatenus talis dispensatio, cum beneficium remissionis merum possit esse, subditum per se non requirit; eadem ratione indulgentias, quas fideles subditi lucrantur per actum pontificis etiam judicarium absolventem, pontifex applicare sibi potest actu eo, quo facultate administrationis offerens Deo pretium ex thesauro ecclesiae ob causam congruentem sibi ut ecclesiae membro poenam Deo debitam simpliciter remittat,, similiter ut actus pontificius ligandi pro aliis coactivus, pro pontifice directivus esse potest (cf. n. 746).

Itaque excluso modo adeptionis alio idoneo relinquitur, 799 ut confessarius a pontifice electus vel, si placeat, ad munus acceptandum etiam obligatus jurisdictionem in pontificem immediate a Deo consentiens accipiat; eo nempe ipso, quod Dominus sacramentum paenitentiae ex essentia sua judiciale in ipsius pontificis remedium instituit, posita electione illa conferre jurisdictionem eam voluit, quae ad sacramentum ponti-

1G4 Jurisdictio confessorii pontificis a Deo; potestas pontificis in concilia oecum.

fici ministrandum necessaria a Domino solo dari potest; ubi electio confessorii facta a pontifice non est condicio sufficiens mera, sed etiam causa exigens. Nimirum sacerdos electus a pontifice summo tamquam causa exigente vi legis divinae pro peccatoribus omnibus semel conditae jurisdictionem divinitus consequitur, pacto simili ut sacerdos electus per paenitentiam alium tamquam causam exigentem vi privilegii a pontifice concessi necdum revocati jurisdictionem a pontifice dante obtinet. Ceterum pro hac responsione thesis praecedens non aliter enuntianda est; nam regulae, qua a pontificia est jurisdictio sacra reliqua, exceptio unica non obsisteret; insuper vero jurisdictionem communicari a pontifice intellegitur sponte talem, quam humanitus communicari non repugnet; praeterea pontifex confessorio suo jurisdictionem, etiamsi electio condicio simplex esset, sensu latiore quodam praeberet, eo quidem magis, quod jurisdictio eatenus tantum et existit et perdurat, quatenus pontifex confessorium eligendo designat et pro designato habere pergit; his adde, quod electioni eidem ratio causae, quamvis non vi sua conferentis, tamen moralis exposcentis jurisdictionem divinitus communicandam recte attribuitur.

800

Thesis XXIII. *Penes solum pontificem romanum est potestas convocandi concilia oecumenica, ipsis cum auctoritate jurisdictionis praesidendi, eaque per approbationem, quae conferat decretis vim pro ecclesia universa, confirmandi.*

Declaratio. Vis et ratio potestatis ecclesiasticae etiam in pontificis romani relatione ad concilia ipsa oecumenica apparet Concilium vel synodus, seposita quidem dioecesana, definitur ita, ut sit antistitem ecclesiae conventus legitimus ad deliberandum et decernendum de rebus ecclesiasticis. Distinguuntur concilia oecumenica vel universalia et particularia. Particularia in patriarchalia, primatialia (plenaria), nationalia, provincialia distribuuntur; quibus accedunt concilia varia alia, ut concilia apostolicae sedis, i. e., composita ex episcopii occidentis vel Italiae vel provinciae romanae aliisque orbis in urbe hospitibus episcopis, tum concilia generalia orientis, tum *ἡ ἁγία ὀρθόδοξος ἐκκλησία*, habitae Constantinopoli ab episcopis à

Declaratur, quid sit concilium oecumenicum, nominatim convocatione. IGû

tempus praesentibus, tum concilia quae vocantur mixta, scilicet episcoporum conjuncta cum conventibus procerum regni. Concilia oecumenica, universalia, generalia ea sunt, quae ut supremi antistitum ex orbe toto conventus juridice ecclesiam universam repraesentant (cf. *D* 551. 1369). Quamquam nomina prolata conciliorum non omnia semper in sensum eundem accipiuntur. De conciliis oecumenicis modo agitur.

Potest autem concilium esse oecumenicum aut perfecte £01
aut imperfecte. Perfecte est, cum oecumenicum existit et convocatione et celebratione et confirmatione. Imperfecte est, cum aliqua rationum harum deficit. Et quidem ut convocatione habeatur concilium oecumenicum, episcopi tenentes jurisdictionem iique omnes convocandi sunt. Nimirum, ut manifestum est ex fine conciliorum posito in legibus opportunis tum disciplinae tum ipsius fidei facilius condendis et efficacius urgendis, vocandi sunt ecclesiae pastores et doctores; videlicet in re ipsius fidei homines concilii non tamquam meri testes iique a populo delegati enuntiant opinionem, fortasse etiam falsam, ecclesiae quisque suae, sed convocati obtinent facultatem, qua ut veri legiferi vel iudices sententiam de fide recta dicant, quamquam iudicio tali persuasio, si sit, ecclesiae universae quidem cognita justissime praelucet; atqui pastores et doctores ecclesiae divino jure sunt episcopi, non alii, ut simplices presbyteri. Hinc teste historia soli episcopi concilia qualiacumque celebrare assolebant, soli decretis nomine proprio ut iudices veri definientes seu ex jure suffragii decisivi subscribebant, soli conciliis velut nomen imponebant, ut quae ex ipsis concilia episcoporum numeri hujus vel illius appellarentur; alii aut aliquando vice episcoporum absentium fungebantur, aut ut consiliarii pactove simili intererant et mere ad consensum suum testandum subscribebant. Quo spectat haec narratio *Eusebii* (hist. eccl. 1. 5. c. 23; *M* 20, 490 s): „Gravi controversia exorta . . . synodi ob id, coetusque episcoporum convenere." Consentanea alia in capite eodem et sequente de synodis antiquissimis inveniuntur. Cf. etiam *Zeitschrift für kath. Theol.* 1894, 240. In ipso *concilio chalcedonensi* proclamatum est (act. 1; *II* 2,82): „Synodus episcoporum est, non clericorum. Superfluos foras mitte." Et *concilii VIII* canon 17 edicit *{I}* 2761: „Illud autem tanquam perosum quiddam ab

10ß Declaratur, quale sit concilium oecum, convocatione, celebratione, confirmation;

auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali praesentia celebrari: cum nusquam sacri canones convenire saeculares principes in conciliis sanxerint, sed solos antistites (*μόνον του ἱερωτοῦ* Eodem pertinet damnatio doctrinae pistoriensis supra (n. 794] memorata. Porro intelleguntur convocandi ad concilium utique episcopi, qui potiantur jurisdictione seu jure regendi ideoque et docendi, quamvis sint nondum consecrati. Quibus episcopi missionum vel vicarii apostolici apte adjunguntur, cum et ipsi jurisdictionem gerant. Episcopi vero tantum consecrati per se vocandi minime sunt, licet vocari possint; etsi non nemo illis jus ex eo asserit, quod jurisdictionem pro locis, a quibus titulum habent, in actu saltem primo teneant. Ex privilegio supremi pontificis et justa consuetudine arcessuntur ad concilia oecumenica cum jure suffragii decisivi etiam cardinales ii, qui non sunt episcopi, et generales ordinum religiosorum ei abbates jurisdictionem erga populum et territorium habentes: congrue quidem, quia pontificem romanum in ecclesia regenda juvant vel jurisdictionem episcopalem pacto aliquo participant. Debent autem convocari episcopi praedicti omnes; secus ratio oecumenici, si non ab essentia, tamen ab integritate perspicitur deessel). Cujus ipsius convocationis actum legitimum et validum a solo pontifice romano poni affirmamus.

§02 Celebratione oecumenicum ut concilium numeretur, non quidem est necesse omnes, qui vocati sunt, reapse convenire, id quod vix fieri potest, sed sufficit, si adest multitudo quaedam episcoporum ex variis partibus ecclesiae plus minusve ampla, atque simul lex convocationis universalis non est revocata: quod ex historia conciliorum, quae judicantur oecumenica, comprobatur. Omnino autem id postulari dicimus, ut sive per se ipse sive per legatos suos supremus pontifex praesideat; quo seposito concilium aut non erit oecumenicum aut etiam non legitimum, sed quod conciliabulum, conventiculum, latrocinium vocatur. qig.

803 Confirmatione oecumenicum illud est concilium, cujus decreta vim obtineant ecclesiae universae obligandae. Quod

*) Utiliter de hominibus ad concilium convocandis conferatur *Grandiri* Geschichte des vatikanischen Konxils Ed 1, Buch 1, K.

Concilium oecumenicum confirmatione; probatur pontificis potestas convocationis. 1G/

tunc solum contingere asserimus, cum pontifex romanus decretis iis approbatione sua robur addit. Haec autem confirmatio distingui potest duplex: una velut antecedens, posita in eo, ut norma decretorum omnino observanda Patribus concilii praestituatur, altera consequens, in eo sita, ut decreta concilii per summi pontificis consensum vel ilico in concilio vel postmodo accedentem rata et valida pro ecclesia tota fiant. Liquet vero facile, concilia, quae sint confirmatione saltem oecumenica, dici posse oecumenica formaliter, cum forma concilii contineatur sacra potestate in ecclesiam valide exercenda. Nec minus intellegas, quomodo sub alio respectu alii aliud concilium potuerint censere oecumenicum.

Thesis praesens, pro declarata plenitudine primatus solius pontificis romani, dogma fidei jam merito existimetur.

Demonstratio p. I. 1. Ille solus convocare potest oecumenica 804 concilia, convocatione quidem obligante seu valida, cujus jurisdictioni sacrae antistites ecclesiae omnes per orbem sunt subiecti. Atqui hic non est nisi pontifex romanus (th. XXI. XXII).

2. Prae ceteris ille concilium oecumenicum rite convocat, 805 sine cujus libero aliquo ad ceteros antistites accessu coetus oecumenicus in essentia non est, sine cujus libero praesidio non recte agit, sine cujus libero cum ceteris consensu vi ad ecclesiam oecumenicam decretis propriis ligandam caret. Sed hic non alius est ac pontifex romanus; ipse enim caput est, quo coetus ille unus constituitur, et ipsius est, ex partibus thesis subsequentibus, actionem coetus praesidendo moderari, decreta approbando confirmare.

3. Concilia cogere oecumenica nemo nisi ille valet, qui 806 ipse convenientibus donat facultatem ea peragendi, quae sunt concilii oecumenici, h. e., tractandi ac ferendi leges fidei vel morum obligantes directe ecclesiam universam; neque enim episcopi in concilio oecumenico leges statuunt tantum singuli pro ecclesiis suis singulis, sed concurrunt omnes cum summo pontifice ad unum actum conciliarem, qui respiciat immediate ecclesiam Christi totam; unde convocatio non est pro fine suo efficax, rationi consentanea, legitima, valida praeter voluntatem ejus, qui convocatis facultatem illam facit. Atqui ejusmodi facultatem convenientibus unus pontifex romanus donat. Nimirum episcopi sunt quidem ut principes ecclesiae per jus

divinum ad potestatem eam accipiendam prae aliis idonei non tamen eam inde habent, quod sunt episcopi, singuli videlicet pro singulis ecclesiae partibus constituti. Neque quatenus considerantur collecti vel etiam physice collecti sunt, episcopi potestatem in ecclesiam universam a Deo ipso obtinent; quae sane non potiuntur unquam ita, ut haec superior potestate romani pontificis praevaleat, neque ita, ut quasi coordinata eam suppleat, neque ita, ut quomodocumque sine consensu ejus satis manifestato, quasi primatus alter, quidquam valide constituat, id quod patet ex dictis de primatu romano pleno (th. XXI) et ex documentis aliis per hanc ipsam thesim afferendis; neque tandem collectis episcopis est a Deo immediate potestas subordinata talis, quae sub pontifice romano et cum eo in ecclesiam totam extendatur, quod commentum item supra (n. 795s) confutavimus. Quare solum restat, ut episcopi convocati facultatem statuendi sub pontifice summo et cum eo pro ecclesia tota per donationem propriam pontificis consequantur; quae donatio actu ipso convocationis fieri potest.

4. Ex testimoniis traditionis solius pontificis romani est potestatem facere episcopis in synodum universalem conveniendi ibique de rebus ecclesiae decernendi. Huc spectat principium generale, quod *Julius I*, per occasionem quidem synodi particularis sibi arrogantis sententiam quandam firmam in causa magis universali, episcopis Antiochia scribentibus in memoriam sic reducit (n. 22: .1/8,905 ss); „Si omnino, ut dicitis, aliqua fuit eorum culpa, iudicium secundum ecclesiasticum canonem. nec eo pacto, fieri oportuit. Oportuit omnibus nobis“, nempe synodo romanae tunc congregatae cum suo capite, pontifice romano, „scripsisse, ut ita ab omnibus quod justum esset decerneretur; episcopi enim erant qui patiebantur, nec vulgares ecclesiae quae vexabantur, sed quas ipsi apostoli per se gubernarunt. Cur autem de alexandrina potissimum ecclesia nihil nobis scriptum est? An ignoratis hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur, et hinc (zct/ orrwg tvtkr, et ita ab urbe-Roma) quod justum est decernatur? Sane si qua huiusmodi suspicio in illius urbis episcopum cadebat, ad hanc ecclesiam scribendum fuit.“ Quem locum respexit *Socrates* (hist. eccl. 1. 2 c 17; *Af* 07,219). ubi narrat, Julium de episcopis illis graviter conquestum esse, „quod contra canones

Pontificis polcstaB convocandi concilia oecumenica probatur traditione. j(J9

ipsum ad synodum non vocassent, cum ecclesiastica regula interdictum sit, ne praeter sententiam romani pontificis quidquam ab ecclesiis decernatur (μη δέιν παρά γνώμην τον Ιμο/.ôïρον 'P<iui/< ν.ανονΤξειν τα ώ/./ληοϊα)*Sozomenus* quoque (hist. eccl. l. 3. c. 10; *IN* 67, 1058) perhibet querelam Julii in eo consistentem, „quod praeter ecclesiae leges ipsum ad synodum non vocassent. Legem enim esse pontificiam (νόμον 'ιερατικόν), ut pro irritis habeantur quae praeter sententiam episcopi romani fuerint gesta/ X^idelicet causae ecclesiae majores, qualis erat Athanasii, non sine sententia pontificis romani dijudicandae sunt; quo ipso sine consensu ejus ad finem illiusmodi non legitime episcopi quotcumque congregantur. — Deinde *Flavianus* in Leone M. potestatem convocandi concilii oecumenici agnoscit (supra η. 501). — In ipso *concilio chalcedonensi* (act. 1; *II*2, 67) Paschasinus legatus apostolicus nomine episcopi romani tamquam capitis omnium ecclesiarum comminando abitum proprium (cf. p. 1. c. 35.. et act. 5; *H* 2, 50. 447) postulavit cum successu, ut Dioscorus episcopus alexandrinus tamquam reus judicandus excluderetur, idemque postulatum Lucentius legatus alter concilio assentiente inde fulsit, quod Dioscorus rsynodum“ quasi oecumenicam „ausus est facere sine auctoritate sedis apostolicae, quod numquam factum est, nec fieri licuit (arrodor ετόλμησε ιροϊρααί επιτροπή δῖχα τ'οῖ' αποστοίικον ὕρῳον, οπερ οιδέποτε γόγονεν, ουδ;- εξόν γενεσΟ-αι).*l Quod si concilium oecumenicum sine episcopo romano ut capite plane necessario non peragitur, ejusdem est pontificis condiciones, quibus tale concilium exsistat, ponere, proinde concilium, sive obligando sive invitando antistites, indicare, prohibere, dissolvere.

Ilis consentanea dicta habet *Ennodius* (lib. adv. eos qui 80S cont. synod, scribere praesumps.; *M* 63, 193. 198). — Ita et *Theodorus studifa* ad Leonem III papam scribit (l. 1. ep. 33; 3/99.1019): „Si enim isti, arrogata sibi auctoritate, haereticam synodum cogere veriti non sunt, qui ne orthodoxam quidem absque cognitione vestra, ut antiquus mos obtinet, cogere potuerunt: quanto magis aequum atque adeo necessarium fuerit . . ab divino tuo principatu legitimam synodum convocari, ut orthodoxum ecclesiae dogma haereticum extrudat.— Item *Stephaniis* diaconus constantinop. s. *StcpJianum juniorem*

111 A (

V4

I

111 A (

in vita ejus de synodo a. 754 contra imagines habita sic disputantem exhibet (4/100,1143); „Quanam etiam ratione vestram synodum oecumenicam dicitis, quam neque approbavit romanus pontifex, quanquam canone praescribitur, res ecclesiasticas absque papa Romae constitui non debere, neque alexandrinus, ut verum fatear, neque antiochenus, neque jerosolymitanus? Ubi enim illorum libelli, ut falsa vestra synodus oecumenica praedicetur? — Ad haec tradit *Nicolaus I* (serm. de causa Rothadi; 4/ 119, 891): „Facto concilio generali", nempe tali, a quo conclusio pateret ad concilium simpliciter oecumenicum. — quod sine apostolicae sedis praecepto nulli fas est vocandi, vocaverunt hunc (Rothadum) episcopi/ — Similiter *Humbertus* affirmat, sine auctoritate romanae sedis verum concilium generale non fieri (supra n. 555). — Hinc *Leo X* in concilio lateranensi V asseverat (Z?10 740): „Nec illud nos movere debet, quod sanctio (pragmatica) ipsa, et in ea contenta, in basileensi concilio edita . . fuerunt . . cum ea omnia post translationem ejusdem basileensis concilii a basileensi conciliabulo facta exstiterint ac propterea nullum robur habere potuerint, cum etiam solum romanum pontificem pro tempore existentem tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem, conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum jus et potestatem habere, nedum ex sacrae scripturae testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum romanorum pontificum etiam, praedecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifeste constet . .“ — Denique *concilium vaticanum* (s. IV. c. 4; *D* 1679) etiam expresse concilia oecumenica a pontificibus romanis convocata ita memorat, ut convocationem talem pontificum horum propriam esse veluti supponat.

s09 5. Quod attinet ad factum, concilia oecumenica occidentis haud dubie a pontifice romano convocata sunt. Pro ipsis plerisque octo prioribus conciliis oecumenicis, quae omnia celebrata sunt in oriente, ostendi potest claritate vel majore vel minore pontificis romani interventus saltem per legatorum missionem talis, qui ad convocationem, physice quomodocumque ab initio factam, constituendam demum validam juridice sufficiat. Exemplo sit concilium chalcedonense. de quo con-

gregando *Pulcheria* Augusta, jus agnoscens pontificis romani, ita ad Leonem scribit (inter ep. Leonis 77. al. post ep. 58; .1/ 54,907): „Tua reverentia quocumque modo perspexerit, significare dignetur, ut omnes etiam totius orientis episcopi, Thraciae atque Illyrici^{4*}, scilicet sine illa significatione non convocandi, „sicut etiam nostro domino piissimo imperatori meo conjugii placuit, in unam civitatem velociter ab orientalibus partibus valeant convenire; et illic facto concilio, et de catholica confessione, et de bis episcopis qui ante hoc segregati sunt, sicut fides et Christiana pietas exigit, te auctore ἰσοῦ- «ρόffjTOÎρροç) decernant.“ Cf. ep. *Marciani*, inter ep. Leonis 73. et 76, al. post ep. 57. et 71 (117 54, 899 ss). Convocationi autem, quam postea perfecerant imperatores, provocando etiam pro substantia rei ad Leonis mentem (A/ 2, 46), *Leo*, quamvis concilio nec loci orientalis nec rebus mutatis jam ita celeri studens, declaravit nolle se obsistere, quo ipso indicavit, se hoc posse, proindeque legatos ad concilium direxit (ep. 89—95; *M* 54, 930 ss). Quamobrem vere Leo potuit scribere (ep. 114. al. 87. ad episcopos synodi chalced. c. 1; .1/ 54,1029): „Crenerale concilium et ex praecepto Christianorum principum et ex consensu apostolicae sedis placuit congregari? Hinc et *episcopi Moesiae* (*H* 2, 710) Leoni imperatori attestantur fidem, quae „in chalcedonensium civitate multis sanctis episcopis convenientibus per jussionem Leonis romani pontificis, qui vere caput episcoporum, et venerabilis sacerdotis et patriarchae Anatolii, concilio celebrato, sub duobus imperatoribus confirmata est.†† Item ex *Gelasio I* sedes apostolica, ut synodus chalcedonensis fieret, sola, decreto scilicet ex se valido, decrevit (supra n. 502). Congruunt et alia in Gelasii ep. cit. (*J*/ 59, 72). Et denuo ille testatur (tom. de anathematis vinculo; *J*759,102): „hanc (synodum chalcedonensem)

6. Sane veritas statuta frustra eo impugnatur, quod im- 810
peratores priora octo concilia oecumenica convocaverint, λ⁷erum
animadvertimus, concilium II et, quale tandem exstitit, V con-

Pontifici juri convocandi concilia oecumenica historia non obstat.

vocatione, sicut etiam celebratione, neutiquam fuisse oecumenicum. Ad alias, quae urgentur ex historia, difficultates liceat primum reponere, non omnia, quae fiant, fieri jure, absurde vero contendere, imperatores laicos potestate congruente pro principatu sacro divinitus instituto protegendo (cf. th. XXVIII) ad hunc voluntati suae subiciendum juste uti posse. Huc pertinent verba imperatoris *Valentiniani I* respondentis de synodo episcoporum secundum narrationem *Sozomeni* (hist. eccl. l. C. c. 7: .1/67, 1311.: „Mihi quidem in laicorum ordine constituto, fas non est huiusmodi negotia curiosius scrutari. Sacerdotes vero quibus id curae est, seorsum ubicunque voluerint conveniant/ Similiter episcopi *synodi romanae* palmaris a. 501 *Theodorico* regi, qui tunc Italiam obtinebat, haud obloquente declararunt (77 2. 967 . ab ipso Symmacho papa, non a solo rege synodum, quamvis tantum italicam, debuisse convocari. Item *Hormisdas* celebrationem concilii ab Anastasio imperatore flagitati pendere a consensu suo significavit (ep. ad Anastas. 2. 4. 5. col. ep. *Anastasii* ad Horm. post ep. 22; *J*/ 63, 371. 374. 379. 410 . Praeterea *Maximus martyr* convocationem imperatoris ad validitatem conciliorum minime requiri sic enuntiat (act. t. 2. n. 12; *M* 90, 147); -Quis . . canon illas duntaxat synodos probandas statuit, quae imperatoris jussione coactae fuerint, aut omnino synodos omnes imperatoris jussione cogendas fore?·⁴ Deinde potuerunt quidem imperatores concilia legitime convocare ac colligere, sed suadendo tantum et exhortando praecipue pontificem romanum. vel ex consensu pontificis dato vel praesumpto atque ideo ut causa quaedam ministerialis, vel accedente saltem pontificis ejusdem, ut non se oppositis, immo operam concilio per legatos conferentis, approbatione. Etenim imperatoribus in re hac permittendum aliquid eo magis erat, quod teste historia ecclesiastica quorundam magna in ecclesiam merita exsistebant, et quod bonum pacis ecclesiaeque illud postulabat, et quod per imperatores solos synodi physice possibiles evadebant, ratione quidem habita vel subsidiorum, quae pro itinere et commoratione tot antistitum necessaria erant, vel defensionis contra homines haereticos ac perversos, vel denique legis civilis, utpote concentus hominum frequentes sine consensu imperatorum peragendos prohibentis.

Certe secundum asseverationem haud contemnendam *Nicolai I* «11 imperatores pii quidem pro colligendis conciliis ac proferendis sententiis non imperaverunt, sed precati et hortati solum sunt (ep. 86. ad Michael, imper.; *M* 119, 959; cf. 930 s). Quod ex monumentis adhuc reliquis concilii chalcedonensis jam citati, concilii VI cogitati ab initio instar conventus patriarcharum (77 3, 1046 s. 1075) concilii VII (*II* 4, 21 ss) reapse constat; accedit etiam convocatio consentanea concilii VIII defuncto interim Nicolao I facta [*H* 5, 766 ss). Immo pro ipso jam concilio ephesino et pro latrocinio ephesino et pro concilio chalcedonensi vel ex eo liquet, pontifici romano praeceptum nihil esse, quod epistolae convocationis, quamvis nomen imperatoris et occidentis et orientis prae se ferrent, tamen vere datae sunt ab imperatore orientis solo, ad quem Roma cum occidente toto tunc non pertinebat. Nec quotiens ex stilo aulico consueto imperatores magnificentius loquuntur, mandata vera vel propria edere volunt, praesertim cum interdum verba, ut *iroocqirttir* oppositum verbo *v.αταναγν.ἀζειν* (*H* 3, 1045. 1048; cf. 1076), vel *v.iUvtiv* (ib. 1048) significationem mitiorem ex contextu induant. Multo minus pontifices romani, licet pro re ac tempore appellent imperatores modo humiliore, dicta quorundam duriora qualiacumque tamquam mandata vera acceperunt; ita *Vigilius* venire mandante Justiniano in synodum V noluit (*//* 3, 57 s; cf. 188); si quando illi, ut *Agatho* (ib. 1075. 1078), imperatoribus praecipientibus se oboedire profitentur, oboedientia haec non vera vel propria, sed simplex consensus in desiderium imperatorum intellegenda est, quemadmodum Dominus ipse voci hominis oboedivisse dicitur (Jw 10, 14). Cf., praeter *Hefele*, *Concilieng.* I2, 5—15 *Zeitschrift für kath. Theol.* 1886, 67—86; 1904, 58 ss; 1906, 1 ss. 408 ss; 1907, 51 ss; 1908, 75 ss.

Demonstratio p. II. 1. Ille solus, cujus extenditur potestas 812 in episcopos sive seorsum singulos sive simul omnes, habet jus conciliis oecumenicis praesidendi, praesidio quidem non honoris qualiscumque, sed jurisdictionis, h. e., eo, quo possit omnem concilii actionem ipse oboedientiam exposcendo moderari, proinde determinare materiam disceptandam et praescribere tractationis modum, ambitum, ordinem vel pro adjunctis etiam praefinire peremptorie objectum, per conciliarem

quoque sententiam statuendum et inculcandum. Atqui unius romani pontificis potestas in omnes etiam simul sumptos episcopos porrigitur; ipsi enim uni addictum est totum ecclesiae aedificium, regnum, ovile, fraternitas universa, cujus tantum pars nobilior sunt episcopi etiam collecti.

313 2. Ex dictis (n. 806) solius est pontificis romani episcopis facere facultatem legitime in concilium oecumenicum conveniendi, sicut et communi actione de causis ad ecclesiam totam pertinentibus agendi deindeque decernendi. Atqui hoc jure proprio pontificis romani potestas praesidendi praesidio ipso jurisdictionis comprehenditur, vel certe potestas talis praesidendi ex jure illo plane sequitur.

814 3. Etiam directe huc refertur, quod ex ante (n. 807) positum in *concilio chalcedonensi* pontifex romanus declaratur caput omnium ecclesiarum, proinde et concilii, celebrandi auctoritate sedis apostolicae, quam Dioscorus, praesidendo ipse habens synodum, videlicet pro legitima indicta, temere sibi arrogaverit. — Pariter ex *canone 44 ^arabico concilii ntcaeni*", adhuc exstante apud ipsas sectas vetustas orientis et referente sine dubio persuasionem ecclesiae sectis illis antiquioris, pontifex romanus, vicarius Christi, sicut Petrus potestatem jurisdictionis super concilia universorum christianitatis principum. nempe episcoporum, habet (supra n. 742. adnot.). — Accommodate pseudosynodus constantinopolitana contra imagines sacras habita in *concilio nicaeno II* (act. 6; *H* 4, 321) hac ratione refutatur: „Non habuit enim adiutorem (aup«(>yor) illius temporis romanorum papam, vel eos qui circa ipsum sunt sacerdotes, nec etiam per vicarios ejus, neque per encyclicam epistolam, quemadmodum lex dictat conciliorum. Obsecundat enimvero concilium sententiae *Hadriani I* ibidem lectae huic (Z)10298): nPseudosyllogus ille, qui sine apostolica sede . . factus est adversus venerabilium Patrum traditionem contra divinas imagines, anathematizetur praesentibus apocriariis nostris . . et Domini nostri Jesu Christi sermo compleatur, quia ,portae inferi non praevallebunt adversus eam.; et rursus: ,Tu es Petrus . . ‘ Cujus sedes in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, et caput omnium ecclesiarum Dei consistit/ — Item *Theodorus sludita* scribit (l. 2. ep. 129. ad Leon, sacellar.; 3/ 99, 1419), patriarchae occidentali et pote-

Pontificis jus praesidendi conciliis oecumenicis probatur traditione.

statem summam (*το κράτος*) deferri synodi oecumenicae. — Eodem spectat sententia *Leonis IX* (ep. 83. ad Thomam episc. et ep. 84. ad Petrum et Joannem episcopos; *J*/143, 728. 730), *Gregorii VII* (reg. 1. 7. ep. 12. ad Manassem archiepisc. rem.; *J*/ 148, 556), *Paschalis II* (ep. 506. ad archiepisc. spat.; *J*/ 163, 429), *Eugenii III* (ep. 93. ad Egelbert. episc. et canonicos bamberg.; *J*/ 180. 1119), *Alexandri III* (lib. pontifical., ed. Duchesne. Paris 1892. 2, 401), *Humbert!* (supra n. 808).

In *concilio lugdunensi II* ^{^ra.ecx} ecclesiae romanae plenum 815 principatum super universam ecclesiam catholicam, nominatim in generalibus conciliis, professi sunt (n. 494). — Pontificis romani auctoritatem super omnia concilia et *Leo X* in concilio lateranensi V affirmat (n. 808), et *concilium vaticanum* sollemnissime sancit (n. 712). — Ad haec dilucide *Leo XIII* docet (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Illud vero abhorret a veritate, et aperte repugnat constitutioni divinae, jurisdictioni romanorum pontificum episcopos subesse singulos, jus esse; universos, jus non esse. Haec enim omnis est causa ratioque fundamenti, ut unitatem stabilitatemque toti potius aedificio, quam partibus ejus singulis tueatur. Quod est in causa, de qua loquimur, multo verius, quia Christus Dominus fundamenti virtute confieri voluit, ut portae inferi non praevaleant adversus ecclesiam. Quod promissum divinum constat inter omnes de ecclesia universa intelligi oportere, non de singulis ejus partibus, quippe quae utique vinci inferorum impetu possunt. nonnullisque earum, ut vincerentur, singillatim evenit. Rursus, qui gregi praepositus est universo, eum non modo in oves dispersas, sed prorsus in multitudinem in simul congregatarum habere imperium necesse est. Num regat agatque pastorem suum universitas ovium? Num successores apostolorum, simul conjuncti, fundamentum sint, quo Petri successor, adipiscendi firmamenti causa, innitatur? Profecto cujus in potestate sunt claves regni, ei jus atque auctoritas est non tantum in provincias singulares, sed in universas simul: et quo modo episcopi in regione quisque sua non solum privato cuique, sed etiam communitati vera cum potestate praesunt, ita pontifices romani, quorum potestas Christianam rempublicam totam complectitur, omnes ejus partes, etiam una collectas, subjectas atque obedientes habent potestati suae.

Christus Dominus, quod jam dictum satis, Petro ejusque successoribus tribuit ut essent vicarii sui, atque eandem in ecclesia perpetuo gererent potestatem, quam ipsemet gesserat in vita mortali. Num apostolorum collegium magistro suo praestitisse auctoritate dicatur? Hanc vero, de qua dicimus, in ipsum episcoporum collegium potestatem, quam sacrae litterae tam aperte enuntiant, agnoscere ac testari nullo tempore ecclesia destitit/

4. Doctrinae ecclesiasticae respondit certe praxis in celebratis conciliis oecumenicis occidentalibus. Sed et jam ex ratione celebrandi concilia orientalia jus proprium pontificis romani, i. e., praesidendi cum auctoritate sive per se ipsum sive per legatos suos, quantum quidem satis est, colligitur. Ita *Eusebius* de concilio nicaeno I, cui ipse interfuerat, sermone imperatoris enarrato et jam imperatorem distinguendo a concilio, refert (de vita Constantini l. 3. c. 13; JZ 20, 1070): -Deinceps (imperator, concilii praesidibus sermonem concessit (ἐπεὶ τοῦτοί τινες ἐκ τῶν ἀποστόλων ἦσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ).¹ Quinam vero praesides fuerint, indicat *Gelasius cyzicenus* hisce (act. conc. nie. l. 2. c. 5; II 1, 370;: „Ipse etiam Osius ex Hispaniis nominis et famae celebritate insignis, qui Silvestri episcopi maximae Romae locum obtinebat, una cum romanis presbyteris Vitone et Vincentio, cum aliis multis in consessu illo adfuit/ Propius de Hosio *Athanasius* apol. de fuga sua n. 5; 71/25,650): -Quae synodus enim, cui non ille praefuerit (ἡ συνὸς ἣν οὐκ ἔπρεσε).

Consimiliter loquitur *Theodoretus* (eccl. hist. l. 2. c. 12: 1/82, 1031 ss). Nec minus *Socrates* (hist. eccl. l. 1. c. 13; M 67,110) enumerat Patrum concilii nicaeni primum Hosium episcopum Cordubae Hispaniae, deinde Vitonem et Vincentium, presbyteros urbis Romae, tum demum episcopum alexandrinum, antiochenum etc. Insuper secundum omnes codices, quamvis ceteroqui variantes, subscripsit primo loco Hosius, episcopus Cordubensis, cum duobus presbyteris romanis, utique eo tantum titulo, quod ut legati sedis apostolicae synodo illi praesiderent!). Cf. etiam *Damasius* ep. 1. syn.

Ita aetate nostra *Gelzer* jenensis, cum aliis eruditis exhibendo Patrum nicaenorum nomina latine, graece, coptice, syriace, arabice, armeniace, asseverat (scriptor, sacr. et profan. fasc.2. c.10); „Omnes indices, Athanasii synodicum secuti, in eo conveniunt quod primo loco Hosium cordubensem et romanos legatos po-

ad episcopos orient. (J/ 13, 348). — Legatis suis adjungendis Cyrillo alexandrino pro synodo ephesina *Coelestinus I* hanc instructionem dedit (ep. 17. seu commonitor.; J/ 50, 503): „Auctoritatem sedis apostolicae custodiri debere mandamus . . . Ad disceptationem si fuerit ventum, vos de eorum sententiis judicare debeatis, non subire certamen.“ Nimirum cum Cyrillus causam Nestorii ad Coelestinum detulisset (8. inter ep. Coelestini; J/ 50, 447 ss), idem Coelestinus constituens Cyrillum vicarium suum jam rescripserat in hunc modum (ep. 11. n. 4; J/ 50, 463): „Auctoritate igitur tecum nostrae sedis ascita, nostra vice usus, hanc exsequeris districto vigore sententiam, ut aut intra decem dies . . . pravas praedicationes suas scripta professione condemnet . . . aut nisi hoc fecerit, mox sanctitas tua illi ecclesiae provisura, a nostro eum corpore modis omnibus sciat esse removendum.“ Etsi Coelestinus Cyrillo posterius respondit, Nestorium ipsis indutiis exactis, modo errorem damnaret, recipiendum esse (ep. 16. n. 2. 3; M 50, 501 s). Porro auctoritatem pontificis romani in concilio ephesino magnifice explanatam (supra n. 71. 493. 727) concilium ipsum obtemperando agnovit (n. 761); cui cum legatis ceteris apostolicis, ab actione secunda quidem praesentibus, Cyrillus ut obtinens etiam locum (διῆκων καὶ τὸν τόπον) sanctissimi et sacratissimi archiepiscopi ecclesiae romanorum Coelestini praefuit (F/ 1, 1353. 1465. 1485). Proinde *Firmus* Caesareae Cappadociae episcopus est fassus (act. 2; 7/1, 1471): „Apostolica et sancta sedes Coelestini sanctissimi episcopi, per litteras, quas.. ad Cyrillum . . misit, etiam ante de praesenti negotio sententiam (ψῆφον) regulamque (τύπον) praescripsit: quam nos quoque secuti . . formam illam (τον ἵππον) executioni mandavimus, canonicum apostolicumque iudicium in illum proferentes.“

Ad Patres concilii chalcedonensis conscius potestatis suae 817 ita scripsit *Feo Af.* (ep. 93. al. 72. c. 1. 2; J/ 54, 937 ss): „Amplectendum est clementissimi principis plenum religione consilium, quo sanctam fraternitatem vestram . . voluit convenire, beatissimi Petri apostoli jure atque honore servato, adeo ut nos quoque suis ad hoc litteris invitaret, ut venera-

a-nV'; cui congruit index Patrum nicaenorum restitutus (ib. c. 11): 1.

•Tfemo; *Srruviuc* — οὕτω πιστῆνω ωαπῖρ ytyoctniHi — *Btiων xcd*
Bix'truos ποίσβύπτροι ' *Pώμη* — *AP/ύπτου* 2. *Αλέξανδρο* *Αλεξάνδρειά* . .

bili synodo nostram praesentiam" pro Petri jure ipsi praesessuri „praeberemus; quod quidem nec necessitas temporis nec ulla poterat consuetudo permittere. Tamen in his fratribus, hoc est Paschasino et Lucentio episcopis, Bonifacio et Basilio presbyteris, qui ab apostolica sede directi sunt, me synodo vestra fraternitas aestimet praesidere, non abjuncta a vobis praesentia mea, qui nunc in vicariis meis adsum, et jamdudum in fidei catholicae praedicatione non desum, ut qui non potestis ignorare quid ex antiqua traditione credamus, non possitis dubitare quid cupiamus. Unde, fratres carissimi, rejecta penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, vana errantium infidelitas conquiescat; nec liceat defendi quod non licet credi, cum secundum evangelicas auctoritates, secundum propheticas voces, apostolicamque doctrinam plenissime et lucidissime per litteras quas ad beatae memoriae Flavianum episcopum misimus, fuerit declaratum quae sit de sacramento incarnationis Domini nostri Jesu Christi pia et sincera confessio/ Et revera concilii praesidium, quod ex verbo Pulcheriae (n. 809) est *αὐθεντία*, auctoritas, penes legatos Leonis fuit; immo ubi ad sententiam contra Dioscorum ferendam ventum est, synodus se praevio Leone et nomine Leonis agere significavit; ita certe *Julianus* episcopus hypaepensis (act. 3; *H* 2, 343): *Ἡ νῦν ὑμῶν ἀγιότης καὶ τὸ ζῆλον τοῦ ἁγίου* (το ζῆλο) tenet sanctissimi Leonis, et omne sanctum concilium.. Petimus igitur vestram sanctitatem, qui habes, magis autem qui habetis locum sanctissimi papae Leonis, promulgare in eum, et regulis insitam contra eum proferre sententiam. Omnes enim, et tota universalis synodus concors efficitur vestrae sanctitatis sententiae." Sententia ipsa per auctoritatem Leonii velut Petri a legatis et a synodo fertur (supra n. 71). Praeterea comprobante synodo (act. 2; *II* 2, 286) *Cecropius* episcopus sebastopolitanus dixit: „Emerserunt quae ad Eutychem pertineant, et super iis forma (τύπος) data est a sanctissimo archiepiscopo romanae urbis, et sequimur eum, et epistolae unius" i. e., ipse Cecropius cum collegis proximis „subscripsimus/ Congruenter epistula Leonis tamquam norma expositionis fidei una cum professione conciliorum praecedentium ibidem declarata est (act. 5; *II* 2, 451 ss), atque in epistula sua synodus Leonem appellat „ipsum, cui vineae custodia a

Salvatore commissa⁴¹ sit (inter ep. Leonis 98, al. post 77. c. Q. 1/54,953). Cf. de concilio eodem supra n. 730. Recte igitur *episcopi Moesiae* loquentes de concilio chalcedonensi Leonem romanum pontificem verum caput episcoporum exhibuerunt (n. 809), et recte *Gelasius I* affirmavit (n. 502), in synodo chalcedonensi sedem apostolicam auctoritate sua sola, quam synodus sequeretur, ut aliis veniam concessisse, sic alios prostravisse. — Adaeque in concilio VI. VII. VIII legati sedis apostolicae, praesidio quidem jurisdictionis summae, historia teste praesederunt (cf. supra n. 493); neque quae in concilio VIII ceteroqui jam peracto exstitit disceptatio inter legatos romanos et orientales politicae male mixta de Bulgaria, refertur ad jurisdictionem propriam primatus, sed ad jurisdictionem patriarchalem (cf. *Jungmann*, dissert. 17. in hist. eccl. n. 95 ss).

5. Sicubi imperatores vel horum magistratus conciliis 818 praesedisce exhibentur, censendum est, eosdem non ut membra synodi neque cum auctoritate in decretis conficiendis, sed in concilio contra violatores ordinis tuendo vel ratione loci cujusdam honorifici materialis vel certe ex indulgentia ecclesiasticae potestatis pro directione quadam exteriori legatisve apostolicis linguae graecae non sat gnaris adjuvandis praesedisce. Ita ipse *Theodosius II* ad concilium ephesinum (p. 1. c. 20; ZZ1, 1346) scribit: „Candidianum . . comitem ad sacram vestram synodum abire jussimus, sed ea lege et conditione, ut cum quaestionibus et controversiis quae circa fidei dogmata incidunt, nihil quidquam commune habeat: nefas est enim qui sanctissimorum episcoporum catalogo adscriptus non est, illum ecclesiasticis negotiis et consultationibus sese immiscere.⁴⁴ Plane ad rem *synodus chalcedonensis* ad Leonem M. (98. inter ep. Leonis c. 1; *M* 54, 951 ss); „Quibus (episcopis congregatis) tu quidem, sicut membris caput, praeras (ὡς *wfalr iñllōv, ηγεμόνευε*) in his qui tuum tenebant ordinem benevolentiam praeferens. Imperatores vero fideles ad ornandum decentissime (*πρό εὐλογίαν* ad ordinem decentem) praesidebant (ἡξρχορ), sicut Zorobabel Jesu (1 Esd 3, 2), ecclesiae, tamquam Jerusalem, aedificationem renovare circa dogmata invitantes.⁴⁴ Qualis testimonii vim non sane diluit, quod et in ipso hoc concilio legati apostolici partem sinistram obtinebant (act. 1; *II* 2, 66). Apparent quidem etiam, ut in

synodo λ'III, patriarchae alii quodammodo praesidentes, sed ob specialem suam prae ceteris dignitatem, non quasi cum romano fuerint aequè primi. Cf. *Hefele* l. c. 27—44; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1903, 1 ss; 1904, 58 ss. i.

819 Demonstratio p. III. 1. Nulla sive fidei sive disciplinae lege ecclesia directe universa obligari potest sine voluntate aut antecedente aut saltem consequente vel comitante ejus, cui soli ut capiti visibili supremo data est regenda ecclesia universa; sane lex praedicta potest esse neque contra voluntatem capitis illius, id quod liquet, neque praeter voluntatem, quia talis lex, praesertim prorsus peremptoria, est causa sacra maxima, quae actum capitis ipsius summi ecclesiae expostulat. Atqui ecclesia universa pontifici romano soli ut capiti visibili supremo est regenda (th. XXI). Ergo decreta concilii respicientis directe ecclesiam universam, i. e., oecumenici, ut valeant, a pontifice romano confirmanda sunt.

820 2. Decreta concilii oecumenici ut vim suam propriam obtineant. confirmatione ejus egent, a quo episcopi convocati donantur ad tempus concilii facultate edendi leges pro ecclesia universa; nam quatenus quidem episcopi potestatem decernendi ab alio accipiunt, utique nihil possunt dissentiente eo, a quo illa potestas profluens tota pendet; quatenus autem potestas eadem ad tempus facta cum concilio transit, decreta ejus firma ita sunt, si consentit ille, qui potestate, quam contulit, desinente manens ipse superior robur decretorum sustinere valet; videlicet sicut vacante summa sede lex pontificis defuncti ideo perdurat, quod Deus sedis conditor legem ratam habet, ita concilio dissoluto lex ejus ideo perstat, quod hanc concilii auctor immediatus fulcit. Atqui potestas, qua episcopi in concilium oecumenicum congregati ad tempus potiuntur erga ecclesiam universam, est a pontifice romano (n. 806).

821 3. Ex verbis *Julii* I, ut et a Socrate et Sozomeno explicantur (n. 807), non licite nec valide quidquam gravius a concilio praeter sententiam romani pontificis decernitur. — Tum huc illud referas *Damasi* (ep. 1. syn. ad episcopos orient.; J/ 13.349): «Neque enim praejudicium aliquod nasci potuit ex numero eorum, qui apud Ariminum convenerunt: cum constet, neque romanum episcopum, cujus ante omnes fuit expetenda sententia, neque Vincentium, qui tot annos sacer.

dotium illibate servavit, neque alios hujusmodi statutis consensum aliquem commodasse. Cf. ep. *Siricii* ad Himerium tarrac. (Z) 21) vel *Basilii M.* ad Athanas. (69. al. 52. n. 1; .1/32,431). — Teste *Innocentio I* a concilio vero, justo, catholico iudicium sedis Petri probans et firmans pronuntiata rite impetrandum est (supra n. 487. 546). — Pariter *Gelasius I*, immediate quidem agens de concilio chalcedonensi, principium statuit generale ut persuasioni usuique ipsius ecclesiae consentaneum (tom. de anathematis vinculo; J/59,107): „Quod sedes apostolica non consensit, nec imperator imposuit, nec Anatolius usurpavit. Totumque, ut dictum est, in sedis apostolicae positum est potestate. Ita quod firmavit in synodo sedes apostolica, hoc robur obtinuit; quod refutavit, habere non potuit firmitatem: et sola rescindit quod praeter ordinem congregatio synodica putaverat usurpandum." Vide dicta Gelasii alia (supra n. 485. 502). — Praeterea audiatur *Eulalius* episcopus syracusanus annuente synodo romana sub *Symmacho* asseverans (J/ 62, 76): „Quod si cujuslibet provinciae sacerdotes, intra terminos suos concilio habito, quidquam sine metropolitan!, suive antistitis auctoritate tentaverint, irritum esse debere Patres sancti sanxerunt: quanto magis, quod in apostolica sede, non existente praesule, qui praerogativa beati meritis apostoli Petri per universum orbem primatum obtinens sacerdotii, statutis synodalibus consuevit tribuere firmitatem, a laicis, licet consentientibus aliquantis episcopis (qui tamen pontifici, a quo consecrari probantur, praejudicium inferre non potuerunt), praesumptum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta censi?" — Ex necessitate confirmationis romanae concilii oecumenici agnita etiam in controversia de tribus capitulis praeter quaestionem, num concilium chalcedonense ea approbasset, id ab utraque parte disputatum est, num legati apostolici et Leo M. ipse capitula confirmassent; quo pertinet *Wrt Facundus* hermian. (pro def. trium cap. 1. 5. c. 5; /1/67, 651), illinc *Pelagius II* (ad Eliam et episcopos Istriae ep. 5. ol. 7. n. 18; J/ 72, 733 s).

Similiter prorsus sentiendo *Gregorius M.* in epistula data 822 ad episcopum alexandrinum et antiochenum auctoritatem s. Petri memorat, qua decessor suus Pelagius acta synodi

etiam orientis infirmaverit (n. 744; cf. A* 1058); ejlisdemque facti praemittens mentionem episcopis Illyrici orientalis ad concilium constantinopolitanum invitatis scribit (I. 9. ep. 68; .1/ 77, 1004 s): „Ne perversi homines conventus vestri occasione percepta, aut pro huius nominis (oecumenici) superstitione locum surreptionis requirant, aut ob aliam rem facere synodum cogitent, quatenus hoc in ea callidis machinationibus inducant, quamvis sine apostolicae sedis auctoritate atque consensu nullas quaeque acta fuerint vires habeant . . ne de hac re quacunque surreptione synodum patiamini, quae neque legitima quidem, nec synodus dicenda est, celebrari/' — Eodem spectat, quod (n. 814) ex *concilio nicaeno II* protulimus. Cf. epistula summorum sacerdotum orientis actis ejusdem concilii inserta (act. 3; *H* 4, 142). — Ipse *Nicephonis* patriarcha constantinop. confitetur (apologet, pro sacris imagin. n. 25; 4/100,598): „Et quidem haec synodus" nicaena II „summae auctoritatis est, atque ad plenam fidem faciendam sufficiens, quia et oecumenica fuit, et omnino libera, et extra omnem calumniae reprehensionisque aleam posita, et cujusvis alieni dogmatis insons, culpaque carens: Etenim celebrata fuit aequissime et in primis legitime; nam secundum edita antiquitus divina decreta praeeminebat in ea praesidebatque ex occidentali fastigio, id est ex vetere Roma, pars non modica: sine quibus ullum dogma, quod in ecclesia ventilatum, decretis canonicis et sacerdotali consuetudine fuerit antea ratum, nunquam tamen probatum habebitur, neque in praxim deducetur
ων am (Vr/tia κατὰ την Ν/ληοϊαν ν.ινονμενον, ὕεσιόϊ γ.αυονr/JÛ; /ai 'lêoan/.rùg e&WL νενομισμένον άνωθεν, πρ> δοκιμασίαν ού σχοῖ. ἰ δίξαιτ' αν ποτέ την πεοώωσιν): quia illi sacerdotii principatum sortiti sunt, eamque dignitatem a duobus coryphaeis apostolis traditam habent.“ — Non multo post *Nicolaus I* scribit (ep. 86. ad Michaellem imper.; 4/ 119,947): „Non ergo dicatis non eguisse vos in causa pietatis romanae ecclesiae, quae collecta concilia sua auctoritate firmat, sua moderatione custodit. Unde quaedam eorum, quia consensum romani pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt." — Ad haec videas s. *Thomat* de pot. q. 10. a. 4. ad 13; S. theol. p. 1. q. 36. a. 2. ad 2 — Hinc merito *Leo XIII* affirmat (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Conciliorum consulta et decreta rata habere vel in-

Pontificis jus confirmandi concilia oecumenica probatur ipsa praxi.

firmare semper romanorum pontificum fuit. Conciliabuli ephesini acta rescidit Leo M.; ariminensis, rejecit Damasus; constantinopolitani, Hadrianus I; canonem vero 28 concilii chalcedonensis, quod assensu et auctoritate caruit sedis apostolicae, velut incassum quiddam constat jacuisse.¹¹

4. Reapse sine ulla controversia concilia oecumenica oc- 823
cidentis, fere semper ut praesens consensu comitante, romanus pontifex firmavit. Praeterea autem satis pro penuria documentorum antiquiorum demonstratur, concilia reliqua oecumenica orientis a pontifice romano non solum confirmatione quadam generali, h. e., per legatos plerumque praesidentes et subscribentes, sed sua propria antecedente vel consequente vel utraque roborata esse. Ita jam de nicaeno I *synodus romana* sub Felice III (II) a. 485 graecis ipsis attestatur (772,856 vel Thiel, ep. rom. pontif., pag. 255 s): „Quam vocem (Tu es Petrus etc) sequentes trecenti decem et octo sancti patres apud Nicaeam congregati, confirmationem rerum atque auctoritatem sanctae romanae ecclesiae detulerunt: quam utramque usque ad aetatem nostram successiones omnes, Christi gratia praestante, custodiunt.“ Ceterum Silvester pontifex romanus, sive legatis suis definitum aliquid mandando sive certe subscriptionem a legatis in concilio factam minime improbando, et ipse concilium saltem aequivalenter confirmavit. — Concilium constantinopolitanum I diu in oecumenicis veri nominis nequaquam numerabatur; sed cum concilium chalcedonense legatis apostolicis praeviis symbolum constantinopolitanum concordans cum fide recta agnovisset (act. 4; 7/2, 386 ss), pro vi oecumenica inde symbolo tributa tandem concilium ipsum constantinopolitanum ratione quidem professionis fidei ut oecumenicum, i. e., ecclesiam universam obligans, a sede apostolica susceptum est; quod constat fortasse jam ex *Gelasio I* (ep. 13. ad. episcopos Dardaniae; *M* 59, 63), tum vero ex *Hormisda* (post ep. 65. suggest. Germani et alior. legator, pontif. et post ep. 67. suggest. Dioscori legati; *M* 63, 474. 478; ep. 125. c. 3. ed. Thiel; Z)10 173), *Joanne II* (ep; olim 2. ad Justinian, col. ep. priore Justiniani; ep. olim 3. ad senatores; ■F66,17 s. 16. 23), *Vigilio* (ep. ad Justinian., ad Mennam, ad Valentinian. episc., ad Aurelian, episc., encycl., ad Eutychium, constit. 1, ep. decretal, ad Eutych., constit. 2; *M* 69, 22 ss.

25 s. 52 s. 41s. 56. 58. 68. 102. 122 ss. 147. 177 s) cum concilio constantinop. II (Z>1,212), ex *Pelagio I* (ep. ad univ. pop., ad Gaudentium aliosque episc. Tusciae; J/ 69, 399 s. 398), *Pelagio II* ad Eliam et episcopos Istriae ep. 3. ol. 5. et ep. 5. ol. 7. n.2. 23: .1/ 72, 708. 717. 738), *Gregorio AI.* (infra n. 846).— Concilium ephesinum sententiam in causa nestoriana jam prius a *Coelestino* latam oboedienter secutum et exsecutum esse supra (n. 816) vidimus. Insuper et Coelestinus et successor ejus *Sixtus III* concilii actionem approbavit (/? 385—392).

- 824 Sed specimen omnino luculentum confirmationis pontificiae ad synodum oecumenicam necessariae praebet historia concilii chalcedonensis. Cum enim *Patres chalcedonenses*, exceptis solis legatis sedis apostolicae, statuissent canonem 28, quo eveheretur episcopus constantinopolitanus super ceteros antistites orientis, Leonem, ut hoc decretum approbaret, ita implorarunt (98. al. post 77, inter ep. Leonis c. 4; 54, 959 s): „Rogamus igitur, et tuis decretis nostrum honora iudicium; et sicut nos capiti in bonis adjecimus consonantiam, sic et summitas tua filiis quod decet adimpleat . . . Omnem vobis gestorum vim insinuavimus, ad comprobationem nostrae sinceritatis, et ad eorum quae a nobis gesta sunt firmitatem et consonantiam.’ Litteris etiam propriis rogavit *Anatolius* episcopus constantinopolitanus privilegii ecclesiae suae attributi confirmationem (101. inter ep. Leonis; 3/ 54, 975 ss), eamque pro validitate actus ipsa significat requiri dicens (c. 1. 2. 5): „Oportebat omnia necessario ad notitiam tuae sanctitatis referri, quae consecuta sunt . . . Par erat ut reliquae cartae, quae debent necessario ad vestram cognitionem venire, etiam per nostros homines mitterentur, eo quod specialiter quaedam a nobis acta sunt . . . Ejusmodi etiam decretum ad vestram sanctitatem sancta synodus retulit, et nos ut approbationem a vobis confirmationemque consequamur.” Oui et postmodum cedendo asseveravit (132. inter ep. Leonis, al. post 105, c. 4: 3/ 54, 1084): „De his autem quae constantinopolitanae gratia sedis sancita sunt in chalcedonensi nuper universali synodo, pro certo beatitudo vestra hoc habeat, nullam esse culpam in me, homine qui semper otium et quietem, in humilitate me continens, ab ineunte mea aetate dilexerim, sed constantinopolitanae ecclesiae reverentissimus clerus est, qui hoc habuit

Pontificis jus confirmandi concilia oecumenica probat historia concilii chalced. j 5'5

17 J

studium, et istarum partium religiosissimi sacerdotes qui in hoc fuere concordēs et sibi pariter adiutores, cum et sic gestorum vis omnis et confirmatio auctoritati vestrae beatitudinis fuerit reservata." Etiam *Marcianus* imperator intercessit (inter ep. Leonis 100. al. post 77. c. 3; *M* 54, 973).

Nihilominus *Leo* postulationibus undique adeo instantibus 825 non consensit (ep. 104 ss), sed v. g. ita scripsit (ep. 105. al. 79. ad Pulcheriam c. 3; *M* 54. 1000): „Consensiones vero episcoporum, sanctorum canonum apud Nicaeam conditorum regulis repugnantes, unita nobiscum vestrae fidei pietate in irritum mittimus, et per auctoritatem beati Petri apostoli, generali prorsus definitione cassamus." \;el probata paucis causa fidei de novo canone Anatolio respondit (ep. 106. al. 80. c. 5. 6; Jf 54, 1005 ss): „Persuasioni . . . tuae in nullo penitus suffragatur quorundam episcoporum ante sexaginta (ut jactas) annos facta conscriptio numquamque a praedecessoribus tuis ad apostolicae sedis transmissa notitiam, cui ab initio sui caducae, dudumque collapsae sera nunc et inutilia subicere fulcimenta voluisti.. „Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam' (Apoc 3,11). Nam si inconcessa quaesieris, ipse te tuo opere atque iudicio universalis ecclesiae pace privabis" (cf. n. 762). Quam epistulam Anatolius non manifestavit; unde cum obicerent eutychiani ipsi, decretum quoque fidei, quod quidem a Leone (ex n. 817) jam erat cum auctoritate praeformatum ideoque per se denuo neutiquam sollemnius confirmandum, pontifici romano non probari proindeque firmum minime consistere, *Marcianus* ad Leonem haec conscripsit (inter ep. Leonis 110. al. post 88; *M* 54, 1017): „Miramur . . . quod . . . nullo prorsus pacto a tua clementia ejusmodi epistolae remissae sint, quas videlicet in sanctissimis ecclesiis perlectas, in omnium oportebat notitiam venire. Quod nonnullorum animis qui Eutychetis etiam nunc pravam opinionem et perversitatem sectantur, ambiguitatem multam iniecit, utrum tua beatitudo quae in sancta synodo decreta sunt confirmaverit. Et ob eam rem tua pietas litteras mittere dignabitur, per quas omnibus ecclesiis et populis manifestum fiat in sancta synodo peracta, a tua beatitudine rata haberi . . . Quo accepto nuntio synodum chalcedonensem in decretis fidei ita s. Leo rursus approbavit (ep. 114—117; *M* 54, 1027 ss), ut in reprobando canone 28

persisteret idque efficaciter, ut patet ex verbis *Marciani* (inter ep. Leonis 110. al. post 88; .1/ 54, 1019), *Leonis* (ep. 115. al. 89. c. 1; .1/ 54, 1033), *Gelasii* (supra n. 821. vel ep. 13. ad episcopos Dardaniae *M* 59, 71 s), ex eo, quod in collectiones canonum ipsas graecas vetustiores canon non receptus est. Unde et *Mennas* constantinop. cum aliis episcopis concilii constantinopolitani II Vigilio declaravit (in constituto Vigili; 69,69 : „Universa, sicut ab iisdem synodis communi consensu cum vicariis sedis apostolicae iudicata, aut definita, vel constituta. sive disposita lecta inveniuntur, irretractabiliter atque impermutabiliter conservamus. Sed et beatae recordationis papae Leonis epistolas, et sedis apostolicae constituta, quae tam de fide quam de firmitate supradictarum quatuor synodorum processerunt, nos in omnibus secuturos servaturosque promittimus. Anathematizantes omnem hominem ad ordines et dignitates ecclesiasticas pertinentem, quicumque contra ea quae superius promisimus sub qualibet occasione vel alteratione venire tentaverit/.' Pariter *Euty chius* Mennae successor cum episcopis concilii constantinop. II aliis (ib. 70): „Suscipimus autem et amplectimur epistolas praesulum romanae sedis apostolicae, tam aliorum, quam Leonis sanctae memoriae de recta fide scriptas, et de quatuor sanctis conciliis, vel de uno eorum.“

826 Porro concilio constantinopolitano II, quamvis non omnino ex convocatione neque ex ipsa celebratione oecumenico, per confirmationem tandem a *Vigilio* datam (// 3, 214 ss. 217 ss) vis oecumenici accessit. — Concilium constantinopolitanum III, obsecutum normae ab *Agathone* pontifice praestitutae (//3,1419; cf. supra n. 49*3; *D* 235), confirmationem quoque a „prima sede ecclesiae oecumenicae“ vel „capite“ petitam (ib. 1438 s. 1631 s) impetravit, *Leone* // inter alia sic scribente (ib. 1474): „Quia (universalis et magna sexta synodus) definitionem rectae fidei.. plenissime praedicavit, quam et apostolica sedes b. Petri apostoli, cujus licet impares ministerio fungimur, veneranter suscepit, idcirco et nos, et per nostrum officium haec veneranda sedes apostolica concorditer ac unanimiter his, quae definita sunt ab ea, consentit, et b. Petri auctoritate confirmat, sicut supra solidam petram, qui Christus est, ab ipso Domino adeptis (xoa/Jouiño/ç adipiscentibus) firmitatem.“ — Concilium

Pontificis jus confirmandi concilia oec, vindicatur; magisterium infallibile eccl. [frf]

nicaenum II, cum definitionem consonam doctrinae *Hadriani* edidisset (act. 2. 7 ; // 4, 103. 455), idem pontifex, concilii actis etiam in latinam linguam versis et divulgatis, ratum habuit (*H* 4, 773 ss). — Denique concilium constantinopolitanum IV, quatenus subscripserat libello fidei ab urbe allato (act. 1. 2; *ll* 5, 773 ss. 785) et rem reliquam ex sententia sedis apostolicae praestituta gesserat (act. 3 ss; *II* 5, 788 ss), *Hadrianus II* respondens imperatori et patriarchae dispensationes quaspiam rogantibus confirmatione optata a concilio (*Z*/ 5, 933 ss. 1110/ confirmavit (ib. 938 ss), sicut et per Anastasium bibliothecarium versionem latinam actorum synodi confecit (ib. 749 ss).

5. Utique consensus episcoporum aliorum quoque in oecu- 827
menici concilii decreta postulatus est, verum ut debitus seu ex morali obligatione necessarius ideo, quia decreta valida jam erant; qualis consensus expressus potuit conducere ad unitatem plenius obtinendam et ostendendam, ad decreta melius exsequenda, ad adversarios varios fortius retundendos; at vero consensus pontificis romani requirebatur ex dictis tamquam libere ponenda in finem eum, ut valida evaderent decreta vi obligandi adhuc destituta. Subscriptio autem imperatorum robur decretis profecto dare minime potuit (cf. *condii VIII* cn. 17, supra n. 801), sed consensum debitum declaravit vel etiam sanctionem quandam exteriorem seu civilem justaeque tutelae professionem addidit. Cf. *Ilcfele* 1.c.44—50; *Zeitschrift filr kafh. Theol.* 1886, 86ss; 1903, 391 ss; 1904, 58 ss. 519 ss. 699 ss.

Caput V.

e magisterio infallibili ecclesiae proprie dicitur.

Thesis XXIV. *Doctoi•es ecclesiae authentici conjuncti, 828
assistente Spiritu veritatis, infallibiles sunt, cum peremptorie loquuntur, imprimis quidem in proponendis veritatibus salutaribus quibuscumque a Deo per apostolos revelatis.*

Declaratio. Doctores authentici ecclesiae intelleguntur filii, qui ex munere suo habent jus praedicandi veritates a Deo

per apostolos revelatas simulque praecipiendi, ut doctrina a se tradita et audiatur et credatur. Tales sunt episcopi; hi enim instituti sunt divinitus pastores ideoque et doctores, cum potestas docendi velut pars regendi potestate includatur (vide th. XX, tum plura prolata n. 428. 793 s. 801, vel verba *Ignatii* n. 372, *Irenaei* n. 489, *Tertulliani* n. 215); immo antiquitus episcopi per se ipsi praedicando opera presbyterorum uti minus assolebant (vide *Possidii* vit. s. Augustini c. 5; *M* 32,37 s; cf. *synodi vasensis* a. 529 cn. 2; *H* 2, 1105). Episcopis accedunt, qui, cum episcopi non sint, episcopalem potestatem ex concessione supremi pontificis participant. Porro episcopi singuli, seposito nunc romano, quamvis sint doctores pro ecclesiis suis singulis authentici, sunt tamen per se fallibiles (cf. n. 230. 231. 233). Infallibilitatem autem hac thesi vindicamus saltem episcopis simul cum romano sumptis, sive modo extraordinario in concilium oecumenicum collecti vel per orbem sparsi, ut sententia scripta, veritates fidei, de quibus pro tempore quaeritur, sollemniter definiant, sive ordinario et universali magisterio, in sua quisque sede, una cum pontifice romano veritates eas doceant. Nimirum doctrinae hoc modo altero statutae aut ab initio ecclesiae ut leges fidei ecclesiam universam obligantes explicite, v. g. in catechesibus, sunt propositae, aut per consuetudinem paulatim depositum fidei explicantem, ut per praedicationes vivae vocis constanter idem inculcantes vel per libros longiore usu pervulgatos, vim legum universalium adipiscuntur, accedente scilicet consensu sufficiente pontificis romani (cf. *decretum gelasianum*¹¹; *D*^{TM} 165). qui cum posset actu etiam sollemni sive solus sive cum episcopis aliis res fidei decernere, saltem non reclamando doctrinas se sciente per ecclesiam late et diu jam diffusas ratas habeat. Ita symbolum, quod athanasianum dicitur, auctoritatem plenam in ecclesia obtinere potuit. Unde *concilium vaticanum* asseverat (s. III. c. 3; *D* 1641): „Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur, et ab ecclesia sive solemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tamquam divinitus revelata credenda proponuntur." Cum autem doctores ecclesiae conjunctos infallibiles dicimus, tot eos intellegimus, quot requiruntur et sufficiunt, ut doctrina possit affirmari esse con-

cilii vel corporis magistrorum, i. e., intellegimus majorem episcoporum partem cum capite, episcopo romano; nam, omissa interim infallibilitate pontificis romani vel solius vel cum paucioribus judicantis, ad infallibilitatem ipsius concilii ut talis a veteribus nunquam postulatum est, ut ad unum omnes vel fere omnes in sententiam eandem conspirarent, neque, cum episcopi singuli omnes, seposito romano, fallibiles sint et maneant, consensus tantus postulari potest, neque in re controversa definienda tantus ita facile contigerit (cf. *Granderath*, Geschichte des vatik. Konzils Bd 3. B. 1. K. 4').

Infalibilitas est immunitas erroris, ea quidem, qua non solum factum, sed ipsa possibilitas erroris excludatur. Quod fit virtute causae idoneae, h. e., Spiritus sancti perpetuo assistentis, ne universale ecclesiae magisterium in explanata functione sua unquam decipiatur. Quae assistentia distinguitur a revelatione, qua veritates ad credendum directe a Deo alicui manifestantur, cum assistentia tantum ad assequendum et exponendum verum sensum veritatis jam pridem revelatae ordinetur; videlicet depositum fidei, catholicum quidem vel omnibus destinatum publicum, constat in apostolis completum proindeque a successoribus solum custodiendum esse, secundum 16, 12. 13; *Gal* 1, 6 – 9; *Coi* 2, 7; *1 Tim* 6, 20; *2 Tim* 1, 13.14; 2,2; 3,10. 14; *Jud*^s, vel effata *doctrinae duodecim apostolorum* (n. 4; *F* 12, 15) et epistolae „*Barnabae*“ (n. 19; *F* 12,93), *Irenaei* (supra n. 215. 489), *Tertulliani* (n. 221); quod praevio *concilio tridentino* (s. IV; *D* 666) etiam *Vaticanum* de pontifice romano agens sic agnoscit (s. IV. c. 4; 2) 1679): „Romani autem pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis conciliis aut explorata ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea tenenda definiverunt, quae sacris scripturis et apostolicis traditionibus consentanea, Deo adjutore, cognoverant. Neque enim Petri successoribus Spiritus sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut, eo assistente, traditam per apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent.*; accedit damnatio erroris 21 modernistarum a s. officio 3. jul. 1907 facta (Z)10 2021). Praeterea distinguitur

assistencia ab inspiratione, qua est scriptum verbum Dei, quoniam illa non pariter ut haec est impulsus Dei impellentis humanam voluntatem absolute praefinitus efficax ad veritates determinatas has illasve enuntiandas, sed sola libertas ab errore, si et quotiens aliquid in rebus fidei edicat peremptorie magisterium, ab assistente Spiritu intenditur. Ut paucis differentias memoratas comprehendam, revelatio, quam modo spectamus, vi sua homini immediate accipienti, ut apostolo, conscientiam verbi Dei hic et nunc ad credendum sibi facti infert, etsi ad actionem exteriorum ullam per se non adducit; inspiratio ad scribendum vel loquendum ex essentia quidem sua hominem inspiratum, quamvis non certiore de Deo inspirante faciat, ad veritates omnes et solas divinitus conceptas verbis exterioribus, scriptis vel dictis, infallibiliter aptis hic et nunc exprimendas efficaciter permovet; infallibilis assistencia ex notione sua magisterium sacrum neque conscientia Dei hic et nunc sibi loquentis afficit neque ad doctrinam hic et nunc edendam efficacitate absoluta excitat, sed illud, si doceat, ab errore omni servat. Hoc eodem sensu, quatenus neque revelatio est neque inspiratio, assistencia, spectata quidem objective seu ab effectu, aliquid negativum appellari potest. Ceterum ipsam elementis etiam positivis contineri tum colligitur ex eo, quod immunitas erroris, per assistentiam obtinenda, est negatio imperfectionis proindeque veri nominis perfectio, tum ex eo, quod ad propositionem fidei rectam conducere possunt apprehensiones ac iudicia ea quoque, quae a Deo immittantur non in modum revelationis, hominem de Deo hic et nunc loquente reddentis certum, neque in modum inspirationis, hominem instar instrumenti ad eloquendum assumptis. sed in modum actuum salutarium, quibus homo cogitet revelata ad arbitrium suum edicturus; quibus quidem jungi potest illa specialis providentiae divinae gubernatio, qua occasiones variae erroris in cognoscendo et loquendo removeantur vel et ii, qui ad falsa proferenda sunt parati, vel modis aliis impediuntur vel morte ipsa praeripiuntur. Certe autem assistentiam activam seu ex parte sancti Spiritus spectatam oportet dicere aliquid positivum.

³⁰ Eo ipso, quod assistencia non est revelatio, nequaquam excluduntur media humana, quorum usu veritates proponendae

ex fontibus revelationis investigentur et cognoscantur. Quin media et diligentiam huiusmodi authentici doctores adhibere debent, ut obligationi conscientiae suae satisfaciant; hinc etiam a concilio vaticano auxilia talia veritatis cognoscendae indicari paulo ante (n. 829) vidimus. Attamen securitas de veritate propositae doctrinae non ab examine nec cognitione praevia usus debiti mediorum humanorum pendet, sed a persuasione de assistencia causae divinae, quae pro proprio magisterii fine, postulandae oboedientiae fidei absolutae, sit promissa absolute; ejus enim est dirigere magisterium authenticum in inquisitione sua ita, ut sufficiens saltem usus mediorum nunquam desit, proindeque ad consensum seu definitionem nunquam veniatur nisi consentaneam sensui vero revelationis, seu ut id solum tamquam verum semper cognoscatur et tenendum doceatur, quod re ipsa verum est; unde definitione per notas suas cognita jam et usus ille mediorum praevius agnoscitur.

Porro huic infallibilitati magisterii in docendo respondet⁸³¹ infallibilitas fidelium in discendo vel credendo; unde et discernunt infallibilitatem activam et passivam. Prior est principium proximum alterius, cum haec illi sub ratione causae finalis antecellat. Quia autem magisterium infallibile est institutum pro hominibus, qui signis tantum sensibilibus doceri possunt, magisterium idem, ne sit inutile, in ipso signorum horum usu infallibile esse debet, ut nimirum ea tantum eligantur, quae veritati exprimendae apta sint. Et signa quidem clariora et ideo in definitionibus adhibenda sunt sane verba (cf. *Rom* 10, 10; *1 Tim* 6, 20; *2 Tim* 1, 13); alioqui etiam signis aliis, ut picturis, usu hoc illove administrandi sacramenta, caerimoniis, ecclesia docere veritates revelatas potest (cf. *concilii fridentim* s. XXV; *D* 861).

Ut infallibilis sit sententia magisterii universalis, peremptoria⁸³² esse debet. Etenim modo quadruplici magisterium ecclesiae sive sollemniter sive cotidie docere potest. Primum quaedam magisterium non ex instituto dicit, sed obiter et quasi aliud agens vel solum pro objecto proprio doctrinae suae aliquando etiam aliunde certo utcumque confirmando vel illustrando, non ut illa aequae recipiantur; quemadmodum ipsum *concilium Iridentinum* (s. XXI. c. 2; *D* 809), ubi ei apostolus

non obscure visus est aliquid innuisse, non locum apostolicum data opera explanat, sed ad potestatem ecclesiae exploratam in dispensatione sacramentorum quadantenus magis fulciendam memorat. Ejusmodi obiter dictis, licet tamquam indicia plus minusve gravia sensus ecclesiastici minime contemnenda sint, infallibilitatem ipsam sane non vindicamus. E re *Melchior Canus* scribit (de locis theol. l. 5. c. 5. q. 4): „Porro autem, quae in conciliorum vel pontificum decretis vel explicandi gratia inducuntur, vel ut objectioni respondeatur, vel etiam obiter et in transcurso praeter institutum praecipuum, de quo erat potissimum controversia, ea non pertinent ad fidem, hoc est, non sunt catholicae fidei judicia/ Item *Suarez* respiciens concilii later. IV. c. 1. scribit (de angelis l. 1. c. 3. n. 14. 15): „Et nihilominus judico, non fuisse mentem concilii hanc sententiam⁴, angelos creatos esse non ante mundum corporeum, sed simul cum ipso, „definire de fide, etiam si secundum illam tanquam probabiliorum locutum fuerit. Ita sumitur ex d. 1 horna l. p. q. 61. a. 3 . . Et ratio est, quia concilium non ex instituto ad id definiendum, sed obiter et quasi aliud agens id dixit. Non enim in eo capite intendebat concilium nova dogmata definire, sed antiqua profiteri, et ita illud explicuit d. Thomas in . . opusc. 23, et ita etiam est communi sensu ecclesiae receptum. Addo vero, ex illis verbis concilii non parum auctoritatis accessisse huic sententiae, atque adeo non carere temeritate contra illam nunc sentire. Ita censent Valentius . . et Bannez . . dicens, esse communem sententiam modernorum theologorum.⁴ Videsis ejusdem auctoris de fide disp. 7. s. 4. n. 3. Deinde enuntiationes esse possunt, quibus jam ex instituto veritatem magisterium ecclesiae exponat, sed mere tradendo doctrinam alibi statutam neque mente ea, ut si vis obligans ad assensum adhuc deesset, expositione sua illam hic et nunc induceret. Hujus generis enuntiata, quamvis locutiones alias infallibile[^] rite vel et cum auctoritate attestentur, per se ipsa infallibilia nequaquam agnoscimus. Praeterea sunt effata, quibus magistri sacri doctrinam eousque plus minusve controversam etiam animo obligandi, non tamen ultimo proponentes assensum solum aliquem, nondum prorsus firmum vel absolutum postulant; qua de re mox (th. XXV. coroll. IV) agemus. Neque dictis istis infallibilitatem attribuimus. Itaque

postremo dignitatem talem sententiis magisterii sacri tantum
 iis thesi nostra asserimus, quibus ut definitivis, ultimis, peremp-
 toriis assensus plane firmus fidelibus imponitur. Quales sen-
 tentiae ab obiter dictis per tenorem verborum vel etiam per
 adjuncta, ut occasionem propriam scribendi et quaestionem
 propositam, discernuntur. Ab aliis dictis non per se ipsis
 plene obligantibus vel nondum firmiter obligantibus sententiae
 peremptoriae dinoscendae item sunt ex modo loquendi, ut
 cum simpliciter credi aliquid jubetur, vel etiam contra dissen-
 tientes anathema pronuntiatur, vel fides vera ita significatur,
 ut voluntas fidei ejusdem omnibus in perpetuum praescibendae
 saltem ex circumstantiis praecedentibus vel comitantibus vel
 subsequentibus appareat. Certe ad formulas semel fixas pro
 causis fidei finiendis magisterium ecclesiae non astringitur;
 exempla varia praebent definitio concilii later. IV adversus
 albigenses (Z) 355), florentinum decretum unionis graecorum
 [D 586), decreta vel capita non minus quam canones dogma-
 tici tridentini (D 666 ss. coi. prooemiis s. VI. XIII. XIV. XXI.
 XXII. tum et 692. 762. 788. 824) vel vaticani (£) 1630 ss.
 coi. 1666. 1667).

Indicato per priorem partem thesis subjecto infallibilitatis 833
 in doctrina sacra peremptorie statuenda, jam accuratius per
 partem alteram objectum infallibilitatis primum proferimus;
 quippe affirmamus magisterii ecclesiae infallibilitatem in pro-
 ponendis veritatibus per apostolos revelatis salutaribus om-
 nibus; unde reicimus discrimen articulorum fundamentalium
 et non fundamentalium pro unitate qualiscumque fidei addu-
 cenda a protestantibus excogitatum, secundum quos ecclesia
 vera, invisibilis quidem, in veritatibus principibus quibusdam
 et velut fundamentalibus conspirans ita nunquam errat, ut in
 reliquis errare possit, quas etiam salva unitate fidei vel sine
 haeresi negare semper liceat (cf. *Hettinger*, Fundamentaltheo-
 logie 2, 94 ss). Quamquam concedendum est discrimen veri-
 tatum fundamentalium et non fundamentalium acceptum eo
 sensu, ut veritates aliquae alias comprehendendo instar funda-
 menti contineant, vel etiam sensu eo, ut quaedam veritates
 ut fundamenta vitae Christianae explicite credendae sint, alias
 vero credere implicite sufficiat, sicut fidei populo per officium
 proprium ad cognitionem majorem minime obligato sufficit,

quod novit et credit explicite articulos, qui dicuntur, fidei, reliqua credenda credit implicite in principio explicite agnito proponente, paratus etiam explicite ea credere, simulatque ab hoc principio ea ad credendum ipsi proponantur (cf. s. *Thonu* S. theol. p. 2. 2. q. 2. a. 5. 6). Quibus ipsis rationibus thesi praesenti non veritatem fidei qualemcumque, sed dogma fidei fundamentale enuntiari dicimus.

834 Demonstratio p. I. 1. Fieri nequit, ut in docendo illi errent, quibus ad docendum recte pro omni tempore assistit auxilio effectum habituro Christus et Spiritus veritatis. Atqui talis assistentia perennis promissa est magisterio ecclesiae universae ex *Mat* 28, 18—20 et *Jo* 14, 16. 17, de quibus quidem locis supra (n. 388. 389. 411) satis diximus; eodem spectat, quod promissioni alteri Dominus mox adjungit *Jo* 14, 25. 26: ^Haec locutus sum vobis apud vos manens. Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit (<M«ξiζ) omnia, et suggeret (νπομνησει) vobis omnia, quaecumque dixero (έ/zror) vobis“; vide et 15, 26. 27. Ergo magisterium ecclesiae universale est in docendo infallibile. Atqui magisterium ecclesiae universae vel simpliciter tunc certe docet, cum omnes doctores ecclesiae authentici conjunctim cum Petro vel Petri successoribus aliquid ut veritatem pertinentem ad fidei depositum absolute vel peremptorie proponunt, sive id perficitur per actum sollemnis definitionis in concilio vel extra concilium factae, sive per doctrinam reliquis et „omnibus diebus“ vel exercitio continuo et ordinario magisterii per orbem sparsi praedicatam.

835 2. Eatenus tantum infallibilis est ecclesia, quatenus magisterium ecclesiae universale est infallibile; nam fidei professio in ecclesia dependet, tamquam a principio suo, a docendi potestate in apostolis instituta et in eorum successoribus perpetua (th. IL XIII. XX). Atqui ecclesia universalis est essentialiter infallibilis in professione veritatis revelatae. Id constat ex *1 Tim*, ubi legimus 3, 14: „Haec tibi scribo, sperans me ad te venire cito. 15. Si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis («zf ól· βοαόννω, na tidrfi πώ èt'i h· ozzp» fooî ôpaOTotfpaihti, ητι :·σιν> εκκλησία àiθi στυλο καί ε^αίωμα ττ αλητεia).]G Et manifeste magnum

est pietatis sacramentum, quod (8g) manifestatum est in carne,.4
Cujus testimonii vim perspicuam reddimus his notatis:

a. Verba „columna et firmamentum veritatis" affirmantur 836
de ecclesia. Neque enim referuntur, ut quidam contendebant,
ad Timotheum, siquidem, cum a Timotheo compellato per
verbum „scias“ nimium quantum distent, immediate conjun-
guntur cum nomine ecclesiae, quae sub imagine duplici, domus
Dei et columnae fulcientis veritatem, hic depingitur (cf. *Jer* 1, 18).
Ad hoc ex textu graeco (τῷ Jéî, non τῷ ôéï *at*) locutio ge-
neralis est, conversationem omnium respiciens, sicut revera et
de episcopo et de viris, mulieribus, diaconis apostolus jam
egerat; quibus certe non omnibus congruit instar columnae
conversari. Sed et episcopus simplex non ita apte diceretur
columna et firmamentum veritatis, praesertim si per epistulam
totam, id quod hic fit, ut discipulus consideratur et instruitur;
neque est paritas cum *Ga*/ 2, 9, ubi columnae quidem ipsi
apostoli primarii vocantur. Praeterea columnae et firmamento
potius convenit immobiliter consistere, quam in domo conver-
sari. Denique modus, quo oporteat conversari, ex dignitate
ecclesiae ut domus Dei et ecclesiae Dei vivi petitur; quare et
appositum „columna et firmamentum veritatis" praerogativam
ecclesiae, non Timothei sublevantis indigentiam ecclesiae
significat.

Neque etiam verba, de quibus agitur, nectenda sunt cum 837
consequentibus, quasi columna nominetur mysterium incarna-
tionis. Etenim talis lectio et expositio ante saeculum XVI
inaudita erat; quo artificio polemico repudiato jam ipsi aca-
tholici verba secundum vulgatam et traditionem antiquam inter-
pungunt. Sane de veritatibus, quas sustentet mysterium in-
carnationis, apostolus non loquitur; at ecclesia apte intellegitur
columna sustinens simpliciter veritatem salutarem, nominatim
veritatem principalem incarnationis et veritates oppositas falsae
gnosi, quam apostolus deinde et saepius per epistulam per-
sequitur (4, 1 ss; 1, 4 — 7; 6, 3 — 5. 20. 21). Insuper frigesceret
oratio, si mysterium incarnationis apostolus prius columnam
et firmamentum veritatis, tum voce communi manifeste magnum
diceret. Ceterum etiam alibi s. Paulus sententiam novam
exorditur a particula „et“ (cf. *1 Cor* 2, 1; 3,1; *Eph* 2,1); quae
ipsa conjunctio loco nostro ratione sua minime caret; nam

nexum proportionis cujusdam videtur indicare, quod sicut columna portans magna est, ita rem magnam portat.

b. Ecclesia intellegitur universalis. Nulla enim fit restrictio, unde vox non minus quam locis similibus significationem plenam habet (resume n. 24); et ecclesia universalis est reapse domus Dei et ecclesia Dei vivi. Si autem Timotheus conversabatur in ecclesia ephesina, utique cum reliquis et in ecclesia universali conversabatur.

B39 c. Columna (σπλο) et firmamentum (ἰόρπιωμα) sensu metaphorico designant illud, quod ipsum firmum est et firmitatem tribuit ei, quod ipso innititur. Itaque ecclesia exhibetur velut sedes firma veritatis et firmans veritatem, sane non in se, sed ad ipsius certam cognitionem. Atqui eatenus ecclesia hoc praestare potest, quatenus eandem ex assistentia Spiritus sancti immunem erroris ideoque infallibilem esse constat. Videlicet si ecclesia in doctrina propria proponenda immunis ab errore minime esset, sedes firma veritatis eadem non esset, et si de immunitate tali non constaret, firmare veritatem ad certitudinem non valeret; jam vero immunitas illa pro ipsa imbecillitate ingenii humani esse et constare neutiquam potest nisi ex divina assistentia promissa: Deo autem assistente non solum factum, sed ipsum periculum erroris removetur.

d. Infallibilitas ut aliquid ecclesiae essenziale ideoque necessarium et in perpetuum insitum repraesentatur. Nam cum apostolus Timotheo et ceteris significasset, quid ex morali obligatione deberent ipsi esse, agens de ecclesia simpliciter enuntiat, quid ea sit. Et revera ex apostolo ecclesia est similiter columna et firmamentum veritatis, ut est domus Dei et ecclesia Dei vivi, quo aliquid ad essentiam ecclesiae pertinens indicatur.

841 e. Veritas, cujus columna et firmamentum sit ecclesia, intellegitur profecto revelata salutaris (cf. 2.4) eademque intellegitur simpliciter, praesertim quod ejus etiam mentio fit cum articulo (njç πληθείο), ita ut depositum fidei totum comprehendatur. Porro longe aliud est, quod ob imitationem quandam praerogativae ecclesiae etiam homines, quos alioqui fallibiles esse constet, nomine columnae fidei honorare licet, quatenus hujus quidem illiusve veritatis revelatae defensores fortes ab ecclesia firmati et facto feliciter contingente exstiterunt.

Magisterium sacrum probatur infallibile ex scriptura, indole ecclesiae, traditione.

3. Simile argumentum ducitur ex eo, quod jam prophetiis 842 veteris testamenti veritas omnis a Christo revelanda (*Dcut* 18, 15—19; 2,6; 39, 10. 11) praedicitur in ecclesia ut nova Sion vel Jerusalem custoditum iri (*Is* 2, 2. 3) in aeternum (*Midi* 4, 2. 7) per pastores et doctores a Domino immediate vel mediate constitutos (*Ps* 44, 17. 18; *Zv* 52,7; 55,4. 5; 66,19 ss; •/tv 3, 15—17; 23,4; *Mich'S*, 5) a praesente Spiritu Dei (*Zr* 59, 19—21) ita, ut eadem ecclesia tamquam impervia errori vocetur civitas veritatis (*Zach* 8, 3).

4. Ecclesia est perennis (th. XII) eademque medium sane- 843 titatis et salutis (th. IX), immo medium necessarium (th. XI). Atqui eatenus res est ita, quatenus magisterium ecclesiae est perpetuo immune ab errore proindeque infallibile. Namque ecclesia est essentialiter regnum veritatis, coetus profitentium fidem veram (*Jo* 18, 36. 37; *1 Pet* 2, 3—10), sicut etiam vera fides radix est et fundamentum justificationis, vitae salutaris salutisque (n. 358); ergo deficiente per errorem irrepentem fidei verae professione jam deficeret ratio medii, nedum necessarii, sed simpliciter, immo ecclesia ipsa jam periret. Atqui ecclesiae fides a magisterio sacro universali determinatur.

5. Sententia traditionis est disertata. Teste *Ignatio* (supra 3.44 n. 432) ut Christus sententia patris est, ita, infallibiliter scilicet, episcopi per tractus terrae constituti, i. e., si conjuncte spectentur, in sententia Christi sunt, veritatem a Christo revelatam docent. — *Irenaeus* loco supra (n. 434) recitato cum episcopatus successione charisma veritatis certum asserit atque illud addit (n. 5; *AI* 7, 1056): „Ubi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quae est ab apostolis ecclesiae successio, et id quod est sanum et irreprobabile conversationis, et inadulteratum et incorruptibile sermonis constat. Hi enim et eam quae est in unum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt: et eam quae est in Filium Dei, dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, et scripturas sine periculo“ videlicet erroris „nobis exponunt/ Praeterea videas 1. 3. c. 24. η. 1 (infra th. XXXV. p. IV); 1. 4. c. 33. n. 8 (th. XXXVIT). — Pariter *Tertullianus* adjungens quidem argumento proprie theologico philosophicum sic disputat (de praescript. c. 28; *AI* 2, 40): -Age nunc, omnes (ecclesiae) erraverint; deceptus sit apo-

stolus de testimonio reddendo quibusdam; nullam respexerit Spiritus sanctus, uti ,eam in veritatem deduceret' (Jo 16, 13i, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset ,doctor veritatis' (Jo 14.26); neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens ecclesias aliter interim intelligere. aliter credere, quam ipse per apostolos praedicabat: ecquid verisimile est, ut tot ac tantae in unam fidem erraverintv — Cum jam etiam concilium oecumenicum exstitisset, auctoritatem ejus infallibilem *Athanasius* cum episcopis aliis ita effert (ep. ad afros episcopos n. 2; J/ 26, 1031): „Domini autem verbum per oecumenicam nicaenam synodum prolatum in aeternum manet." — *Ephrasm syrus* canit ^de instaurat, eccl. hymn. 2. n. 1; ed. Lamy 3,966): „Sponsus coelestis fregit ecclesiae sanctae corpus suum vivum, cui miscuit sanguinem suum propitiatorium quod cruce vivifica signavit. Ecclesiam constituit atque firmavit per fidem orthodoxam. Ipsa nunc celebrat nomen ejus, quia passus est pro ea eamque ab errore salvavit per mortem suam.⁴ — *Basilius M.* (adv. Eunom. 1. 1. n. 3; 3/ 29, 507) vim inexsuperabilem traditionis consentientis Christianae praedicat. — *Ambrosius* reiciendo conciliabulum ariminense asseverat (ep. 21. ad Valentinian. imper, n. 14: *M* 16, 1005s): nHoc scriptum est in ariminensi synodo; meritoque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilii nicaeni, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare." — Ut significat *Augustinus* (supra n 327), Dominus inhabitando ecclesiam impedit, quominus eat in errorem quamlibet studiosissima speculatio." Item ecclesiam hacresibus omnibus inexpugnabilem exhibet (de symbolo ad catechum. c. G. n. 14, infra th. XXXVI. declar.).

S45   Verbis notissimis *Vinctnlius lirin.* consensum magisterii sacri sive collecti sive sparsi ut normam infallibilem fidei proponit (commonil. 1. c. 3: *M* 50 640 s): „Quid igitur tunc faciet Christianus catholicus, si se aliqua ecclesiae particula ab universalis fidei communione praeciderit? Quid utique nisi ut pestifero corruptoque membro sanitatem universi corporis anteponat? Quid si novella aliqua contagio non jam portiunculam tantum, sed totam pariter ecclesiam commaculare conetur? Tunc item providebit ut antiquitati inhaereat, quae prorsum jam non potest ab ulla novitatis fraude seduci. Quid si in

ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, ve! certe civitatis unius aut etiam provinciae alicujus error deprehendatur? Tunc omnino curabit ut paucorum temeritati vel inscitiae, si qua sunt, universaliter antiquitus universalis ecclesiae (al. concilii) decreta praeponat. Quid si tale aliquid emergat ubi nihil hujusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, ut collatas inter se majorum consulat interrogetque sententias, eorum duntaxat qui diversis licet temporibus et locis, in unius tamen ecclesiae catholicae communione et fide permanentes, magistri probabiles exstiterunt; et quicquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.“ Unde adicitur (c. 28; *M* 50. 676): „Hos ergo (Patres) in ecclesia Dei divinitus per tempora et loca dispensatos quisquis in sensu catholici dogmatis unum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum. Et denuo (commonit. 2. c. 29; *M* 50,677 ss): „Diximus in ipsa ecclesiae vetustate duo quaedam vehementer studioseque observanda, quibus penitus inhaerere deberent quicumque haretici esse nollent: primum, si quid esset antiquitus ab omnibus ecclesiae catholicae sacerdotibus universalis concilii auctoritate decretum; deinde si qua nova exsurgeret quaestio, ubi id minime reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum duntaxat qui suis quisque temporibus et locis in unitate communionis et fidei permanentes, magistri probabiles exstitissent, et quicquid uno sensu atque consensu tenuisse invenirentur, id ecclesiae verum et catholicum absque ullo scrupulo judicaretur. Quod ne praesumptione magis nostra quam auctoritate ecclesiastica promere videremur, exemplum adhibuimus sancti concilii quod ante triennium ferme in Asia apud Ephesum celebratum est VV. CC. Basso Antiochoque consulibus; ubi cum de sanciendo fidei regulis disceptaretur, ne qua illic forsitan profana novitas in modum perfidiae ari-minensis obreperet, universis sacerdotibus, qui illo ducenti fere numero convenerant, hoc catholicissimum, fidelissimum, atque optimum factum visum est, ut in medium sanctorum patrum sententiae proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes vero ethnicos sacerdotes fuisse et per-

200 Magisterium ecclesiae universale probatur infallibile ex traditione.

mansisse constaret, ut scilicet rite atque solemniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur et profanae novitatis blasphemia condemnaretur. Quod cum ita factum foret, jure meritoque impius ille Nestorius catholicae vetustati contrarius, beatus vero Cyrillus sacrosanctae antiquitati consentaneus judicatus est." Videas et commonit. l. c. 20. 27 (xV 50, 665. 674).

Praeterea *Cyrillus alex*, scribit (ep. 1. ad monachos Aegypti; J/77, 15): „Quid ipsi quoque Patres, qui Spiritu sancto, ne a vero discederent afflati *αὐτοῖ τὰ λη&ε τοῦ ἁγίου Πρι- μάτο*), non enim ipsi loquebantur, sed Christo Salvatore nostro testante, Spiritus Dei et Patris erat qui in ipsis loquebatur (Mat 10, 20), sincerae inculpataeque fidei canonem ediderunt, pronuntiaverint, exponamus.“ — *Theodoretus* asserit (eranist, I dial. 1; A/83, 79): „Maximo quidem illos intervallo et montes I et maria distinguunt, sed eorum consensioni distantia nihil I obstitit; omnes enim eadem spirituali gratia afflati sunt (υπό I *μία γάρ ἀπὸντε πνευματι/.^ τῶν πάντων χάριτο*). — Item pro- fitetur *Leo M.* (ep. 162. al. 132. ad Leonem Augustum c. 3; M 54. 1145): „De rebus et apud Nicaeam et apud Chalcedonam, sicut Deo placuit, definitis, nullum audemus inire tractatum: tamquam dubia vel infirma sint quae tanta per Spiritum sanc- tum fixit auctoritas.“— Vel *Simplicius* (ep. 7. ad presbyt. et archimandr. constantinop.; fl/ 58, 43 s): „Breviter . . scripsi- mus . . volentes aliquos . . pro causae necessitate dirigere, nisi ad omnem plenitudinem, non jam defendendae, quae so- lidael) jacta2) est, fidei, sed repellendis haereticis atque dam- natis illa sufficerent, quae etiam ad sanctae memoriae Flavianum, atque ad sanctam chalcedonensem synodum, vel ad augustae recordationis Marcianum ac Leonem, beatae memoriae ante- cessorem meum scripsisse retinetis, atque totius orientis epi- scopi rescriptis ad principem tunc Leonem propriis intimarunt. Vnde insolubile esse non dubium est, quod vel ante decre- verunt in unum convenientes tot Domini sacerdotes, vel quod singuli per suas ecclesias constituti, eadem nihilominus sen- tientes, diversis quid3) vocibus, sed una mente dixerunt, dam- nantes eoruml) execrabilium auctores pariter et sequaces.

‘) Post ed. *Hndn* recens vindob. collectionis avell. curata a *Guenther*, recte ponit ..solidell. — ‘) Ib. ..fundata". — a) Ib. quidem". — Ib „)enoium*<.

Quapropter inter tot formas, quae erectae¹⁾ sunt, praedicandi, non assertione nova, sed constantia nitendum est²⁾. Videas etiam ep. ad Aeacium episc. constantinop. (J/10 159; et ad Basiliscum August. (J/10 160). — Item *Gelasius I* sententiam Patrum concordem in re fidei nec dissolubilem nec retractabilem, proinde infallibilem ita exhibet (ad Honorium episc. Dalmatiae; J/10 161); „Nuntiatum nobis est (enim), in regionibus Dalmatiarum quosdam recidiva pelagianae pestis zizania seminasse, tantumque illic eorum praevalere blasphemiam, ut simplices quosque mortiferi furoris insinuatione decipiant . . . Praestante Domino adest fidei catholicae pura veritas concordibus universorum Patrum deprompta sententiis .. Xumquidnam licet nobis a venerandis Patribus damnata dissolvere, et ab illis excisa nefaria dogmata retractare? Quid est ergo, quod magnopere praecavemus, ne cujuslibet haeresis semel dejecta pernicies ad examen denuo venire contendat, si quae antiquitus a nostris majoribus cognita, discussa, refutata sunt, restauranda nitamur? Nonne ipsi nos, quod absit, et quod nunquam patietur ecclesia, adversariis veritatis universis contra nos resurgendi proponimus exemplum? Ubi est, quod scriptum est: ‚Terminos patrum tuorum non transgredieris‘ (Prov 22, 28) et: ‚Interroga patres tuos et annuntiabunt tibi, et seniores tuos et dicent tibi‘ (Deut 32. 7)? Quid ergo tendimus ultra definita majorum, aut cur nobis non suffici(un)t? Si quid ignorantes discere cupiamus, qualiter ab orthodoxis patribus et senioribus singula quaeque vel vitanda praecepta sunt, vel aptanda catholicae veritati, cur non his probantur esse decreta? Numquid aut sapientiores illis sumus, aut poterimus firma stabilitate constare, si ea quae ab illis constituta sunt, subruamus?..“

Similiter sub medium saeculum VI *Leontius byzant.* (contra 847 nestor. et eutych. 1. 2; J/86, 1355): „Qui sunt vere Patres ecclesiae, et sermonem charismatis ad docendum (του J/doo-ζαζιζοῖ· χαρίσματος) in eodem spiritu acceperunt, neque cum aliis, nedum secum discrepant . . . Credendum enim est non fuisse eos qui loquebantur, sed Spiritum Patris eorum qui in eis loquebatur.“ Cf. 1. 1. et 3 (J/86, 1307 ss. 1383). — ipsum

*) Ib. „recta“. — Ib. additur „jam probata**“.

concilium oecumenicum I per Mat 16, 18 intellegit expressam infallibilitatem ecclesiae dicens (collât. 8; 77 3,194): „In memoria tenentes promissiones de sancta ecclesia factas, et ejus qui dixit, quod .portae inferni non praevalebunt adversus eam‘. id est, haereticorum mortiferae linguae . — Ita et *Gregorius M.* (1.1. ep. 25; 3/77,478): „Sicut sancti evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere et venerari me fateor. Nicaenum scilicet, in quo perversum Aarii dogma destruitur, constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii et Macedonii error vincitur, ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur, chalcedonense vero, in quo Eutychis Dioscorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide sanctae fidei structura consurgit, et cujuslibet vitae atque actionis existât, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiam si lapis esse cernitur, tamen extra aedificium jacet. Quintum quoque concilium pariter veneror . . Cunctas vero quas praefata veneranda concilia personas respuunt, respuo ; quas venerantur, amplector, quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit, quisquis praesumit aut solvere quos religant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.“ — Patres *concilii VII oecumenici* ut notam memorant infallibilitatem magisterii sacri profitendo (Z) 243): „Regiae quasi continuati semitae, sequentesque divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et catholicae traditionem ecclesiae (nam Spiritus sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat) definimus . — Eodem pertinet dictum *Leonis IX* (supra n. 108). — *Martinus V* suspectos interrogari jussit (art. 6; 7) 552): „Item. utrum credat, quod illud, quod sacrum concilium constantiense, universalem ecclesiam repraesentans, approbavit et approbat in favorem fidei, et ad salutem animarum, quod hoc est ab universis Christi fidelibus approbandum et tenendum: et quod condemnavit et condemnat esse fidei vel bonis moribus contrarium, hoc ab eisdem esse tenendum pro condemnato, credendum et asserendum/4 — Videas et errorem 29 Lutheri damnatum a *Leone X* {D 653).^{^|j}

3-18   Magisterium ecclesiae inerrans appellavit *concilium tridentinum* (s. XIII. proem. et s. XXI.c. 1; 7)808). Idem (s. IV; Z)^{^8'},

et *valicunum* (s. III. c. 2; /) 1637) regulam inviolabilem ideoque infallibilem pro scriptura sacra in rebus fidei et morum interpretanda declaravit sensum ecclesiae vel unanimum consensum Patrum, utique ob hoc, quod consensus talis saltem moraliter unanims aut est ipse consensus magisterii dispersi sacri aut est principium, unde sensus et consensus magisterii et capitis visibilis, pontificis romani, certo noscitur. — *Pius Z7* propositionem, qua synodus pistoriensis veritates praecipuas religiosas, nedum aperte negatas, sed vel solum obscuratas esse in ecclesia universa insimulaverat, ut haereticam proscripsit (771364). Cf. rejectam prop. 67 (*D* 1430) et Quesnelli 95 jam a *CU*mente *XI* damnatam (7) 1310). — Ex *Gregorio XVI* (encycl. 25. jun. 1834 ad episcopos Galliarum; *D* 1476) veritas non est quaerenda „extra catholicam ecclesiam, in qua absque vel levissimo erroris coeno ipsa invenitur, quaeque idcirco columna ac firmamentum veritatis appellatur et est." — Ad haec *concilium vaticanum* docet (s. III. c. 4; *D* 1647): „Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit sancta mater ecclesia, nec unquam ab eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum/" Et (ib. cn.3. de fide et ratione; 7) 1665): „Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit ecclesia; anathema sit." Idem concilium, ubi infallibilitatem pontificiam statuit (infra th. XXVI. deck), infallibilitatem ecclesiae in doctrina de fide vel moribus definienda sive notam supposuit sive etiam indirecte enuntiavit. — Recentissime *Pius X* (encycl. 7. sept. 1907; 7)10 2071 ss) inter portenta haeretica modernistarum abominandum etiam hoc describit, quod, revelatione Dei externa qualibet negata et in iocun: ejus sensu quodam interno religioso et experientia privata cujusque hominis substitutis, modernistae consequenter cum ecclesia ipsa divinitus revelata et fundata magisterium infallibile pro deposito revelationis immutabiliter vero custodiendo infitientur, neque munus aliud magisterio ecclesiae,

tamquam consociatione conscientiarum singularium partae, tri-
buant nisi declarandi, quaenam formulae dogmatum communi
conscientiae ad tempus respondeant, easdemque formulas mu-
tandi, ubi cum conscientia illa jam magis evoluta non con-
veniant. Cf. errorem modernistarum a s. officio 3. jul, 1907
condemnatum 6. 20. 22 52—54. 58—60. 62—65 (Z)¹⁰ 2006 ss);
Pii/X encycl. 9. nov. 1846 (*D* 1497. 1500); breve 15. jun. 1857
(£) 1510); syllabi prop, reject. 5 (Z) 1552).

6. Ipsa quoque sua agendi ratione vel actu exercito ec-
clesia sibi semper vindicabat infallibilitatem. Etenim in veri-
tates quasvis sive sollemnibus authenticorum magistrorum de-
finitionibus sive consensu simplici sacri magisterii per orbem
dispersi peremptorie affirmatas ecclesia docens exposcebat,
simul fere poenam gravissimam dissentientibus intendendo,
qualibet aetate assensum firmissimum atque perpetuo immuta-
bilem, praestandum etiam sine praevio examine vel demon-
stratione, dummodo magisterium ecclesiae, sive doctum sive
minus doctum, sic doceret (videas concilii later, a. 649 sub
Martino Zcn. 17—20, Z>218—221; recale documenta v.g. *PiiIX*,
concilii vaticani, *Pii X* brevi ante allegata). Atqui obse-
quium tale intellectus eatenus ecclesia docens juste postulare,
ecclesia discens rationabiliter praestare potest, quatenus er-
randi periculo in doctrina peremptoria agnoscitur ecclesia ob-
noxia non esse.

850 Immo etiam coetus haeretici antiqui infallibilitatis donum
pariter ut ecclesiae verae rationem sibi asserebant proindeque
communione sua homines excludebant, quotquot sentiis fidei
a se latis refragarentur. Revolvatur historia montanistarum,
novatianorum, donatistarum, arianorum, nestorianorum, mono-
physitanim.

851 7. Qua est sapientia Christus, magisterium ecclesiae certe
sic instituit, ut finem pro praesenti oeconomia ipsi praesti-
tutum, qui ex dicendis est unitas in fide vera et indubia,
finiendo etiam controversias aliquando ortas, obtinere posset.
Atqui finem talem sine dote infallibilitatis magisterium con-
sequi nequaquam potest. Id inde patet, quod semel admissio
errore vel periculo erroris jam dubitationi de veritate senten-
tiae etiam peremptoriae saepius locus esset; idemque ex fati-

Magisterium sacrum infallibile expoeitis locis Patrum dubiis firmatur.

sectarum magisterium infallibile repudiantium, ut protestan-
tismi, illustratur.

8. Quam sit haec veritas firma, ex ipsa infirmitate objec- 852
tionum enitescit. Sane

a. *Gregorius naz.* scribens (ad Procop. ep. 130; *J*/37, 226),
nullius concilii finem laetum et faustum se vidisse, respexit
vel illius temporis conciliabula vel mala ea, quae ex fragili-
tate humana concilio etiam legitimo, non obstante divina ejus
infallibilitate, facile admiscentur (cf. *Hefele*, Concilieng. 12, 26).
— *Augustinus* quidem affirmat (de baptismo contra donatist.
l. 2. c. 3. n. 4; *M* 43, 128 s): „(^uis autem nesciat . . ipsa con-
cilia quae per singulas regiones vel provincias fiunt, plena-
riorum conciliorum auctoritati quae fiunt ex universo orbe
Christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsaque plenaria saepe
priora posterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum
aperitur quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat . . ?“
Sed si ille loquitur de conciliis oecumenicis, emendationem in-
tellegit solam explicationem veritatis alia implicitae, declara-
tionem veritatis obscurius enuntiatae, praedicationem veritatis
ante potius usu quam diserte traditae, unde jam modo alio
eadem veritas proponatur; quo scilicet sensu docet aequalis
Vincentius lirin. (commonit. 1. c. 22. 23; *J*/ 50, 667 s): „O
Timothee, o sacerdos, o tractator, o doctor . . intellig*atur, te
exponente illustrius, quod ante obscurius credebatur. Per te
posteritas intellectum gratuletur quod ante vetustas non intel-
lectum venerabatur. Eadem tamen quae didicisti doce, ut
cum dicas nove, non dicas nova. Sed forsitan dicit aliquis:
Nullusne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur religionis?
Habeatur plane, et maximus. Nam quis ille est tam invidus
hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conetur? Sed
ita tamen ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Si-
quidem ad profectum pertinet, ut in semetipsum unaquaeque
res amplificetur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in
aliud transvertatur. Crescat igitur oportet et multum vehe-
menterque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius
hominis quam totius ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus,
intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere,
in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia/’
Effatum ultimum *synodus vaticana* suum fecit (s. III. c. 4;

D 1647). Ceterum hinc Augustinus objecto loco dicit, saeps concilia plenaria priora posterioribus emendari, illinc ea aetate, seposito concilio sardicensi, quod solent conjungere cum nicaeno I, solum constantinopolitanum I ut alterum oecumenicum nicaeno explanatione majore accesserat; immo ne id quidem tunc oecumenicum agnoscebatur (cf. n. 823); quare s. doctor concilia plenaria acceperit non proprie oecumenica, sed ex episcopis orbis totius pluribus composita; quae utique etiam errando committere possunt menda deinde emendanda. – Perperam vero errores in concilia oecumenica incusantur, quia examine instituto aut oecumenica concilia aut errores illi non apparent; videsis *Bellannini* de concil. 1. 2. c. 7. 8.

853 b. Neque obstat, quod synagoga infallibilis non fuerit. At enim sicut perfectione alia, ita praerogativa infallibilitatis ecclesiam antiquam ab ecclesia Christi superari convenit (cf. n. 273—281), et id eo magis, quod in ecclesia nova, quamvis universali, veritates plures quam in ecclesia vetere, etiam particulari israelitica, firmiter credendae sunt, et quod, deposito revelationis in apostolis completo, si magisterium ordinarium infallibile non esset, jam deficeret auctoritas, qua veritates revelatae sine periculo erroris ideoque peremptorie proponerentur, cum olim magisterium ordinarium sacerdotii levitici per missionem extraordinariam prophetarum suppleretur (cf. n. 416). Quamobrem non est mirum, si magisterio novo prae antiquo promissiones Dei factae sunt.

854 Hoc responsum ita sufficit, ut non cum theologis quibusdam negandum videatur, errorem magisterii israelitici in causa fidei demandata demonstrari posse. Omittenda quidem est historia vituli aurei ab Aaron nondum consecrato per indulgentiam nimiam facti vel defectionis evenientis tempore prophetarum, unde vere nil evincitur (cf. n. 248. sub fin.). At magisterii ordinarii ecclesiae israeliticae erat recipere prophetas extraordinarios, ut et eorum libros inspiratos conservare {*Deui* 17, 18; 31,9. 24-26; *Jos* 21 26; *1 Rc.g* 10,25; *4 fag* – *Mach* 2, 13). Drgo non approbando vel etiam reprobando Joannem baptistam (Afa/ H; 18; 1γ? p, ss. *MarC* p 27 ss; *Luc* 7, 29 ss; 20, 1 ss; cf. 19 ss), qui eventu vaticinii de se et a se editi prophetam verum se probavit (A/tf/ 3. 3. 11 ss; *Marc* 1, 2 ss; *Luc* 3, 2ss; *'jo* 1, 23 ss), con-

vincitur magisterium vetus ab officio suo per errorem gravem discessisse. Praeterea ad curam ejus pertinebat, verbo disertum, non solum ritibus sacris, Messiam significare; neque enim synagoga erat merus typus externus ecclesiae Jesu Christi, sed sub respectu alio et ecclesia ipsa, quamvis adhuc imperfecta (cf. n. 281), in qua Christus totiens divinitus promissus ut constanter credendus, ita constanti doctrina fidei proponendus erat (cf. *Mat* 2, 4—6). Porro ejusdem magisterii est Messiam venturum continenter praenuntiare et, cum ille coram est, agnoscendo indicare. Nam munus continenter praenuntiandi ideoque ad praenuntiatum adducendi includit per se actum hunc praecipuum, ut adducens, antequam recedat, terminum ipsum adductionis velut digito designet. Et qui magistratus recte futurum aliquem praedixerat, idem debet vi ejusdem muneris praesentem mutata forma praedicationis non tantum non negare, sed aperte profiteri, ne subditis praebeat ansam justam auctoritate ipsa testimonii prioris contra finem suum abutendi (cf. *Mal* 23, 13). Revera ex voluntate Dei ecclesia ipsa israelitica, non quasi privati homines singuli, Messiae se adjungere debebant, unde exitus conaturalis ecclesiae veteris non alius esset quam transitus in ecclesiam novam Christi; atqui id sine actu sollemni magisterii publici Messiam confitentis fieri non potuit. Quare Messiae certe erat, miraculis patratis et vaticiniis impletis se commonstrare (cf. *Mat* 11, 2ss); verum eo posito illius magisterii erat, declaratione publica Messiae se subicere. Quae cum ita sint, probabile vix appareat, magisterium antiquum, cum jam in eo esset, ut aboleretur, errasse in re nulla, quae ad fidem spectaret aut generatim ejus commissa esset auctoritati aut saltem tunc commissa adhuc esset; potius concedendum est, Messiam per judicium sollemne spreto magisterium illud officio maxime proprio gravissime defuisse (cf. n. 273). Denique quod Christus monet, omnia, quae dixerint scribae et pharisaei super cathedram Moysi sedentes, servanda et facienda esse (*Mat* 23, 2. 3), est intellegendum ita, nisi quid praecipitur evidenter malum; quod aegre quidem acciderit. Nihilominus Dominus ipse doctrinas quasdam practicas a scribis et pharisaeis vel sadducaeis traditas ut oppositas legi Dei alibi reprehendit (*Mat* 15, 3—9; 16, 5—12; 23, 16 ss); quae traditio late diutiusque vicens non

aliter explicetur ac quod aliquando magisterium supremum consensum suum praestitit.

Porro *Deui 11*, 8 ss sententia sacerdotii in causis illis particularibus suprema ideoque observanda, non infallibilis exhibetur.— *Jo 11*, 49 ss non agitur de infallibilitate ordinaria, sed de extraordinaria quadam inspiratione verborum altiore sensum loquente inscio habentium, qualis inspiratio pontifici prae aliis convenerit. — Neque s. *Augustinus* magisterium synagogae infallibile agnoscit, ubi scribit (de doctrina christ. l. 4. c. 27. n. 59; *J*/34,118): „Habet autem ut obedienter audiatur, quantacumque granditate dictionis majus pondus vita dicentis. Nam qui sapienter et eloquenter dicit, vivit autem nequiter, erudit quidem multos discendi studiosos, quamvis ‚animae suae sit inutilis' (Eccli 37. 22), sicut scriptum est. Unde ait et apostolus: ‚Sive occasione, sive veritate, Christus annuntietur' (Phil 1, 18). Christus autem veritas est, et tamen etiam non veritate annuntiari veritas potest; id est, ut pravo et fallaci corde, quae recta et vera sunt, praedicentur. Sic quippe annuntiatur Jesus Christus ab eis qui sua quaerunt, non quae Jesu Christi. Sed quoniam boni fideles non quemlibet hominum, sed ipsum Dominum obedienter audiunt, qui ait ‚Quae dicunt, facite; quae autem faciunt, facere nolite; dicunt enim, et non faciunt', ideo audiuntur utiliter, qui etiam utiliter non agunt. Sua enim quaerere student, sed sua docere non audent, de loco scilicet superiore sedis ecclesiasticae, quam sana doctrina constituit. Propter quod ipse Dominus priusquam de talibus, quod commemoravi, diceret, praemisit ‚Super cathedram Moysi sederunt' Mat 23, 2. 3). Illa ergo cathedra, non eorum sed Moysi, cogebat eos bona dicere, etiam non bona facientes. Agebant ergo sua in vita sua; docere autem sua, cathedra illos non permittebat aliena." Nimirum sedentibus super cathedram Moysi non magis quam singulis omnibus doctoribus ecclesiae vel episcopis asseritur donum infallibilitatis, qua ab errore quovis etiam inculpabili praeserventur, sed ea incolumitas doctrinae, qua homines etiam nequiter viventes sive synagogae sive ecclesiae pro pudore cathedrae excelsae occupatae non audeant dicere rectum, quod ipsi noverint esse pravum. Similiter Augustinus (contra Faustum 1. 16. c. 29; .1/ 1-. 336» logis mosaicae bonitatem probat ex

verbis Domini advertendo „quantus honor delatus sit doctrinae Moysi, in cujus cathedra etiam mali sedentes bona docere cogeantur/ Denique ut ostendat donatistis, ob vitam malam, quae sit vel putetur esse in ecclesia, ecclesiam male deseri, provocat Augustinus inter alia ad distinctionem vitae et doctrinae a Servatore factam scribens (ep. 105. al. 166. c.5. n. 16. ad donatist. ; A/ 33, 403 s): „Quid ad nos pertinet de sarcinis alienis? nisi ut quos possumus corrigamus, vel correptione vel quacumque disciplina in spiritu mansuetudinis et diligentia caritatis; quos autem corrigere non valemus, etiamsi necessitas cogit pro salute ceterorum ut Dei sacramenta nobiscum communicent, peccatis tamen eorum non communicemus, quod non fit nisi consentiendo et favendo. Sic enim eos in isto mundo, in quo ecclesia catholica per omnes gentes diffunditur, quem agrum suum Dominus dicit, tanquam zizania inter triticum, vel in hac unitatis area tanquam paleam permixtam frumento, vel intra retia verbi et sacramenti (al. sacramenta) tanquam malos pisces cum bonis inclusos, usque ad tempus messis (Mat 13, 24 ss), aut ventilationis (ib. 3, 12). aut littoris (ib. 13, 47 ss) toleramus, ne propter illos eradicemus et triticum, aut grana nuda ante tempus de area separata, non in horreum mittenda purgemus, sed volatilibus colligenda projiciamus; aut disruptis per schismata retibus, dum quasi malos pisces cavemus, in mare perniciosae libertatis exeamus. Propter hoc enim his atque aliis similitudinibus Dominus servorum suorum tolerantiam confirmavit, ne dum se boni putant malorum permixtione culpari, per humanas et temerarias dissensiones aut parvulos perdant, aut parvuli pereant. Quod usque adeo coelestis magister cavendum praemonuit, ut etiam de praepositis malis plebem securam faceret, ne propter illos doctrinae salutaris cathedra desereretur, in qua coguntur etiam mali bona dicere. Neque enim sua sunt quae dicunt, sed Dei, qui in cathedra unitatis doctrinam posuit veritatis. Proinde ille verax et ipsa veritas de praepositis sua mala facientibus et Dei bona dicentibus ait: ‚Quae dicunt, facite; quae autem faciunt, facere nolite; dicunt enim, et non faciunt‘ (Mat 23, 3). Non utique diceret ‚Quae faciunt, facere nolite‘, nisi manifesta essent mala, quae faciunt/ Scilicet sicut praepositorum synagogae, quamvis opera sint fugienda, praecepta tamen bona

observanda sunt, ita praepositorum ecclesiae etiam malorum cathedra teneri debet; quae comparatio aequae, immo a fortiore valet, si ex sententia caelestis magistri „praemonentis cathedra unitatis tantum ecclesiasticae infallibilis cogitatur.

856 Demonstratio p. II. 1. Illis ipsis locis sacris, quibus infallibilitatem doctrinae ecclesiasticae perpetuam divinitus promitti vel affirmari supra (n. 834—842 vidimus, h. e., *Mat* 28,18--20; *Jo* 14, 16. 17. 25. 26. col. 16, 12. 13; *1 Tim* 3, 15, aliis, objectum ejus ponitur diserte in omnibus a Domino mandatis, in omnibus a Domino dictis, in veritate simpliciter, i. e., salutari tota. Atqui pro effatorum talium amplitudine ecclesia ejusque magisterium saltem et imprimis in profitenda nulla veritate falli potest, quae sit a Deo ipso pro genere humano universo per apostolos revelata.

2. Infallibilitas magisterii ecclesiae extenditur ad eas quidem veritates, quae fide divina ab omnibus sunt credendae, easque omnes. Namque in hunc finem ipsum collata est infallibilitas magisterio, ut eo docente homines credere possent, ut oportet; quae ratio pro omnibus credendis valet. Et revera secus fides salutaris debita, una scilicet in omnibus credendis et firmissima, haberi quovis saeculo non posset. Atqui divina fide sunt credendae veritates divinitus per apostolos revelatae omnes.

Prob. min. a. Praeter textus scripturae, qui etiam huc faciunt, modo allegatos, vide *Marc* 16, 15. 16, ubi sicut apostolis praedicandum, ita sub poena damnationis omnibus credendum praecipitur evangelium, utique totum (τὸ ἐφ' ὅλης). Ita et apostolus discessum omnem a doctrina tradita reprobatur *Rom* 16. 17: „Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, et offendicula praeter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis“; *Gal* 1, 8. 9: „Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit“; 2 *Thes* 2, 15: „Itaque fratres state: et tenetis traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.“

359 b. Discrimen inter veritates fundamentales credendas, alias per apostolos revelatas non credendas a protestantibus statu-

tum antiquitati est ignotum, ejusque tam praxi quam sensui repugnat. Elucet id ex scriptis Patrum de unitate ecclesiae, videlicet in fide illa sine delectu ullo tota, quam ut divinitus apud se depositam sacrum magisterium doceat, vel ex catalogis haereseon. Quo spectat *Irenaeus* disputans contra haereses (l. 1. c. 10; infra th. XXXI. p. II), *Tertullianus* de praescript. adv. haereticos (cf. th. XXXI. p. II; th. XXXIII. p. I), liber *Cypriani* de catholicae ecclesiae unitate vel ep. ad Magnum (cf. supra n. 128; infra th. XXXI. p. II, th. XXXIII. p. I), opus *Epiphani*i adv. haereses (J/ 41. 42), *Augustini* de haeresibus (J/ 42), *Theodoreti* compend. haeret, fab. (J/ 83); unde articuli etiam ii credendi percipiuntur, qui fundamentales a novatoribus haudquaquam censerentur, quales sunt articuli oppositi erroribus quartodecimanorum, novatianorum, Origenis docentis reproborum purgationem, rebaptizantium, negantium perpetuam Mariae virginitatem. Qua in re scriptura ipsa praeit vide *Gal* 5, 2; *2 Tim* 2, 16 ss). — Quin *Augustinus* haeresibus jam 88 recensitis sic perorat (l. c; *M* 42, 50): „Omnis itaque Christianus catholicus ista non debet credere; sed non omnis qui ista non credit, consequenter debet se christianum catholicum jam putare vel dicere. Possunt enim et haereses aliae, quae in hoc opere nostro commemoratae non sunt, vel esse vel fieri, quarum aliquam quisquis tenuerit, Christianus catholicus non erit." Idem asseverat (contra Faustum l. 17. c. 3; J/42,342): „Qui in evangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius quam evangelio creditis." Atque (in Ps 54. n. 19; J/ 36, 641): „In multis erant mecum' . . Sed non omnino mecum: in schismate non mecum, in haeresi non mecum. In multis mecum, in paucis non mecum Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis prosunt multa in quibus mecum.⁴⁴ Vide etiam infra th. XXXIII. p. I. n. 4. — Similiter *Vincentius lirin.* custodiam veritatis integrae revelatae neque minuendae neque augendae postulat (comnionit. l. c. 23; .1/ 50,668 s): „Quodcumque igitur in hac ecclesia Dei agricultura fide patrum satum est, hoc idem filiorum industria decet excolatur et observetur, hoc idem floreat et maturescat, hoc idem proficiat et perficiatur. Fas est etenim ut prisca illa coelestis philosophiae dogmata processu temporis excurentur, limentur, poliantur; sed nefas est ut commutentur

nefas ut detruncantur, ut mutilentur. Accipiant, licet, evidenciam, lucem, distinctionem; sed retineant necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem. si semel admissa fuerit haec impiae fraudis licentia, horreo dicere quantum exscindendae atque abolendae religionis periculum consequatur. Abdicata etenim qualibet parte catholici dogmatis, alia quoque atque item alia, ac deinceps alia et alia, jam quasi ex more et licito, abdicabuntur. Porro autem sigillatim partibus repudiatis, quid aliud ad extremum sequetur, nisi ut totum pariter repudietur? Sed e contra, si novitia veteribus, extranea domesticis, et profana sacratis admisceri coeperint, proserpat hic mos in universum necesse est, ut nihil posthac apud ecclesiam relinquatur intactum, nihil illibatum, nihil integrum, nihil immaculatum, sed sit ibidem deinceps impiorum ac turpium errorum lupanar, ubi erat antea castae et incorruptae sacrarium veritatis. Sed avertat hoc a suorum mentibus nefas divina pietas, sitque hic potius impiorum furor. Christi vero ecclesia, sedula et cauta depositorum apud se dogmatum custos, nihil in his unquam permutat, nihil minuit, nihil addit, non amputat necessaria, non apponit superflua, non amittit sua, non usurpat aliena, sed omni industria hoc unum studet, ut vetera fideliter sapienterque tractando, si qua sunt illa antiquitus informata et inchoata, accuret et poliat: si qua jam expressa et enucleata, consolidet, firmet; si qua jam confirmata et definita, custodiat." Quam sit commenticia differentia revelatorum partim credendorum, partim non credendorum, discas etiam ex *Fulgent.ii* libello de fide (cf. infra th. XXXII. p. IIj. — Idem et concludas ex ipsis moribus veterum haereticorum, utpote ad distinctionem illam sibi utique percommodam nequaquam provocantium.

K60 c. Motivum imperandi assensus fidei non est veritatis revelatae dignitas specialis neque necessitas objectiva, sed est obligatio imposita vel bonitas in eo sita, ut ratio creata auctoritati Dei revelantis se subiciat. Atqui hoc motivum vim propriam aequaliter pro revelatis omnibus exercet, unde aut veritas revelata omnis, si est satis proposita, aut nulla vere creditur. Et utique revelata omnia ideo revelata sunt, ut ab hominibus crederentur. Quocum componitur, quod veritates revelatae aliquae pro necessitate propria mediis ad salutem vel

saltem praecepti ad vitam homine Christiano dignam explicite vel formaliter proponendae et credendae sunt, aliae interim implicite vel virtualiter teneri possunt, donec et hae ipsae ex necessitate vel opportunitate quadam tam clare proponantur, ut non solum nunquam negari vel in dubium vocari, sed pro re ac tempore etiam explicite credi debeant. — Hinc merito *Leo XIII* docet (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Quaecumque (Jesus Christus) praecipit, eadem omnia auctoritate praecipit: in exigendo mentis assensu nihil excipit, nihil discernit. Eorum igitur qui Jesum audissent, si adipisci salutem vellent, officium fuit non modo doctrinam ejus accipere universe, sed tota mente assentiri singulis rebus, quas ipse tradidisset; illud enim repugnat, fidem vel una in re non adhiberi Deo . . . Legati apostoli a Jesu Christo sunt non secus ac ipse legatus a Patre: ‚Sicut misit me Pater, et ego mitto vos‘ (Jo20,21): propterea quemadmodum dicto audientes Christo esse apostolos ac discipulos oportuit, ita pariter fidem adhibere apostolis debuerant, quoscumque ipsi ex mandato divino docuissent. Ergo apostolorum vel unum repudiare doctrinae praeceptum plane non plus licuit, quam de ipsius Christi doctrina rejecisse quicquam . . . Sed . . . non erat ejusmodi munus apostolicum, ut aut cum personis apostolorum interire posset, aut cum tempore labi, quippe quod et publicum esset et salutis generis humani institutum . . . Permanere igitur necesse est ex una parte constans atque immutabile munus docendi omnia, quae Christus docuerat: ex altera constans atque immutabile officium accipiendi profitendique omnem illorum doctrinam.. Idem semper ecclesiae mos, idque sanctorum Patrum consentiente iudicio: qui scilicet communionis catholicae expertem et ab ecclesia extorrem habere consueverunt, quicumque a doctrina, authentico magisterio proposita, vel minimum discessisset . . . Quamobrem, id quod ex iis, quae dicta sunt, apparet, instituit Jesus Christus in ecclesia vivum authenticum, idemque perenne magisterium, quod suapte potestate auxit, spiritu veritatis instruxit, miraculis confirmavit: ejusque praecepta doctrinae aequae accipi ac sua voluit gravissimeque imperavit. Quoties igitur hujus verbo magisterii edicitur, traditae divinitus doctrinae complexu hoc contineri vel illud, id quisque debet certo credere, verum esse . . . Ea quippe est

natura fidei, ut nihil tam repugnans quam ista credere, illa rejicere . . . Si quid igitur traditum a Deo liqueat fuisse, nec tamen creditur, nihil omnino fide divina creditur . . . Qui enim sumunt de doctrina Christiana, quod malunt, ii iudicio suo nituntur, non fide: iidemque minime in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi? (2 Cor 10, 5), sibi metipsis verius obtemperant, quam Deo.“

861 d. Ex scripturis, fonte scilicet suo unico, protestantes nec distinctionem, quam explodimus, monstrare potuerunt, nec quae ejusdem esset applicatio in concreto proindeque utilitas. I Sane *Jo* 20,31; *Rom* 10,9 — 13; *1 Cor* 3, 10 ss veritas fundamentalis exhibetur, quaecumque credendae, non respondendae veritates aliae cohaerent; et loco quidem ultimo ligna, faenum, stipula superaedificata certe non negatio ipsa veritatum revelatarum Christianarum fundamento respondentium, sed potius doctrinae minus solidae, quoad in effectibus ipsis existunt I parum utiles, loco solidiorum et utiliorum excultae intelliguntur, quarum auctores quasi per ignem salvi fiant (cf. n. 106). Neque aliunde ratio distinctionis controversae est allata; qualis I non est, quod immunitas erroris plena sit supra humanam I condicionem, cum ecclesiae a Deo detur. Neque aliunde criterium idoneum distinguendi indicare licuit; nam, nisi etiam I definitio rei cum ejus dinoscendae principio confunditur, adversarii criterium non proferunt nisi arbitrarium vel manifesto falsum, cum articulos fundamentales discernunt inde, quod in scripturis perspicue traduntur, vel quod symbolo apostolico continentur, vel quod tribus primis saeculis (explicite) credebantur, vel quod a christianis omnibus creduntur; qua ipsa dissensione impotentia criterii apti inveniendi comprobatur (cf. *Hettinger* l. c. supra n. 833). Atqui haec nos cogunt aspernari distinctionem ipsam ut confictam.

862 Scholion. Objectum magisterii infallibilis per hanc thesim exhibuimus veritates salutares omnes a Deo per apostolos revelatas. Quae veritates apostolis ipsis a Verbo incarnato vel a Spiritu sancto legato ejus invisibili (ex *Jo* 16, 12. 13 patefactae sunt aut omnes jam antequam inciperent illi praedicare, aut potius aliae ab initio, aliae, ut gesta apostoli vel canon librorum novi Testamenti, tempore progredienti, ita quidem, ut revelatio ante mortem apostoli ultimi compe-

Deposito completo custodiendo continetur veritus librorum omnino inspiratorum. ^15

retur (cf. n. 240). Etsi autem depositio veritatum in mente apostolorum per internam Spiritus locutionem ponatur simul facta, externa tamen earum depositio in ecclesia ex natura rei non nisi per partes ideoque paulatim ab apostolis fieri potuit, neque discipuli apostolici nimis multa simul valuerint portare (cf. *Jo* 1. c.); unde non est, cur negetur, spatio temporis etiam longiore veritates salutare demum omnes ecclesiae apertas esse, prius magis ad sciendum necessarias vel praecipuas, deinde quae ad depositum absolvendum pertinerent. Quod depositum veritatum, retentum notitia saltem habituali pro necessitate vel opportunitate in actus exitura, a magisterio ecclesiae custodiri debet (cf. *1 Tim* 6, 20; *2 Tim* 1, 13. 14; 2,2; 3,14; *Jud* 3), quemadmodum magisterio auctoritate plena praedito pro hominibus ad credendum obligatis convenit (cf. *Lm* 10, 16); ejus scilicet est, veritates apud se depositas instar testis simpliciter affirmare, instar doctoris explicare, instar judicis exorta de vero sensu depositi controversia definire, instar vindicis ab adversariis tueri; quales quidem functiones non tam ex potestate, unde prodeunt, vel vi sua interna, quam ex varietate quadam termini vel adjunctorum externorum distinguuntur (cf. th. XX). Porro idem depositum non solum continetur traditionibus non divinitus scriptis, sed ex parte etiam libris a Deo inspiratis consignatum est. Hinc jam quaeritur, quid ecclesiae magisterium in scripturis sacris testificandis, explanandis, soluto dubio asserendis, repulsa impugnatione defendendis possit. Quae res cum proprie ad alium tractatum spectet, hoc loco ea, quae integritas praesentis disputationis de objecto infallibilis magisterii sacri postulat, sive explicando sive applicando diligentius saltem principia jam satis rata catholicis, statuimus.

1. Primum notetur, inter veritates salutare ceteras a Christo vel a Spiritu sancto per apostolos revelatam esse hanc, libros aliquot Spiritu sancto inspirante per homines Dei vel alios vel ipsos quosdam apostolos conscriptos Deum auctorem habuisse et hoc ita, ut inspiratio illa vel auctoritas errori omni repugnans ad omnes et singulas sententias librorum se extenderet. Quae perfecta amplitudo inspirationis hactenus non sollemniter quidem definita est; neque sic definitam eam esse *Leo XIII.* (encycl. de studiis scripturae sacrae, 18. nov. 1893) declara-

Λ

,p:i
bfl

: i *·«;

vit.1) Nihilominus per traditionem antiquam et constantem illa veritas adeo testata est, ut a magisterio sacro etiam sollemniter definiri possit; quam summus pontifex etsi non definitione pro-

’) Sane ubi pontifex sollemnem definitionem illiusmodi videtur affirmare, ei contextu proximo refutat opinionem, qua inspiratio scripturae originalis errorem omnem excludens ad res fidei morumque restringitur ex eo, quod finis scripturae inspirationem tam efficacem pro rebus reliquis omnibus non postulet. Id indicant verba Leonis illa: „Nec enim toleranda est eorum ratio, qui ex . . . difficultatibus sese expediunt, id nimirum dare non dubitantes, inspirationem divinam ad res fidei morumque. nihil praeterea, pertinere, eo quod falso arbitrentur, de veritate sententiarum quum agitur, non adeo exquirendum quacnam dixerit Deus, ut non magis perpendatur quam ob causam ea dixerit/* Videlicet per commentum, quod reprehenditur, ad res fidei et morum solas est extensio intensae inspirationis talis, qua error omnis praecaveatur. Porro id directe pugnat cum sententia sollemni concilii maxime vaticani (s. III. c. 2; *D* 1636), ad quod pontifex praeter florentinum et tridentinum provocat; nam ibi libris integris cum omnibus suis partibus, prout in vulgata editione exstant, inspiratio asseritur, qua Deus sit illorum auctor; quo ipso error non a solis rebus fidei vel morum, sed a libris integris cum omnibus suis partibus arcetur, cum Deus, qui ex doctrina etiam synodi mox (c. 3; *D* 1638) sequente nec falli nec fallere potest, erroris nullius auctor esse queat; quare sicut in rebus fidei morumque error nullus esse potest, quod Deus inspirando locorum horum auctor est, ita et locis aliis inesse error nullus potest, quod et ipsorum inspirans Deus auctor est. Quod saltem valet, si ex mente eorum, quos pontifex refellit, praeter res fidei morumque in scripturis partes aliae longiores supponuntur, quoniam stante doctrina concilii de inspiratis libris integris cum omnibus suis partibus etiam in forma vulgatae existentibus partes, pro significatione scilicet sat communi ipsae ampliores, ab inspiratione et auctoritate Dei excipi non possunt. In eadem hypothese opinioni adversae obsistit etiam illud, quod concilium ipsum, cum de inspiratione agens scripturae partes omnes diserte comprehendat, in capite eodem decretum de scripturae interpretatione ad res fidei et morum coartat. Itaque argumentationi propositae Leonis vis sua manet, dummodo ex sollemni sententia concilii inspiratio sincera ultra res fidei morumque pressius intellectas ita extendatur, ut moraliter libri integri cum partibus suis omnibus inspirati dici possint, licet inspiratio non se ad minima quaeque porrigat; et re vera satis constat, concilium loquendo directe de vulgata scripturae editione, non de originali, inspirationem illam latissimam non significasse in capite appellato, neque in canone respondente (4. de revel.; *D* 1656), quo capitis sententia brevius resumitur; quemadmodum et Leo ipse haud obscure indicat, in codicibus scripturae, qui nunc habentur, menda quaedam esse posse. Ceterum rejecta semel inspirationis differentia, qualis ex scripturae fine inter res fidei morumque et res alias confingitur, jam fundamentum deest, quo partes originales ullae de inspiratione efficaci eximantur. Porro *Pius X* (encycl. 7. sept. 1907; *D* 2090. 2102) inspirationis germanam notionem vel intensionem potius quam extensionem a moderniste vindicat. Namque Isti, ut pontifex conqueritur, generalem quidem inspirationem asseverant profitendo, in libris sacris omnino nihil esse, quod eadem careat, quali

Inspiratio ad minima librorum eM per traditionem firma, quamvis non definita. ^17

pria signavit, tamen ex consensu Patrum unanimi firmam esse ita asseveravit: „Fieri quidem potest, ut quaedam librariis in codicibus describendis minus recte exciderint; quod considerate judicandum est, nec facile admittendum, nisi quibus locis rite sit demonstratum: fieri etiam potest, ut germana alicujus loci sententia permaneat anceps; cui enodandae multum afferent optima interpretandi regulae: at nefas omnino fuerit, aut inspirationem ad aliquas tantum sacrae scripturae partes coangustare, aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem . . . Nihil admodum refert, Spiritum sanctum assumpsisse homines tamquam instrumenta ad scribendum, quasi, non quidem primario auctori, sed scriptoribus inspiratis quidpiam falsi elabi potuerit. Nam supernatural! ipse virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola quae ipse juberet, et recte mente conciperent, et fideliter conscribere vellent, et apte infallibili veritate exprimerent; secus, non ipse esset auctor sacrae scripturae universae. Hoc ratum semper habuere ss. Patres . . . Consequitur, ut qui in locis authenticis librorum sacrorum quidpiam falsi

professione sint modernistae verbo tenus magis orthodoxi quam recentiores alii, qui inspirationem aliquantum coangustent, ut, exempli causa, cum tacitas sic dictas citationes invehant; sed sensu catholico admittunt inspirationem nullam contendendo, errores eosque etiam mendaces plurimos scripturae in re scientifica vel historica, immo in religione ac re morum inveniri. Encyclicae quasi commentant! respondet rejectio erroris modernistarum 9—11 decreto s. officii facta (3. jul. 1907; *Dl* 2009ss); unde pronum est colligere, loco eo quoque de vi interna, non amplitudine inspirationis defendenda agi. Non alio sane spectat proscriptus ipse enor 11: „Inspiratio divina non ita ad totam scripturam sacram extenditur, ut omnes et singulas ejus partes ab omni errore praemuniat." Quae propositio pro sensu modernistarum explicatur sic: Inspiratio extenditur ad scripturam totam usque ad partes minimas, sed non ita, ut ab errore omni praemuniat. Atqui propositionis talis contradictoria nequaquam est simpliciter haec: Inspiratio extenditur ad scripturam prorsus totam idque ita, ut ab errore omni praemuniat. Vere contradictoria haec est disjunctiva: Inspiratio aut non extenditur ad scripturam prorsus totam, aut, si extenditur, ab errore omni praemunit. Proinde veritas, quam i. officium proscriptione erroris 11 tuetur, sola haec est, inspirationem divinam non stare cum errore ullo. Nimirum similis est propositio controversa ac qua affirmaretur Deus non juste Socratem damnassee; quam, sive reapse Socrates est damnatus sive non est damnatus, ecclesia merito proscriberet, quatenus semper verum est. Deum injuste non fecisse. Etsi ipsi extensioni inspirationis ad scripturam totam favet modus, quo vel summus pontifex homines inspirationem coangustantes memorat vel s. officium auctoritate saltem gravi propositionem damnandam 11 concepit.

contineri posse existiment, ii profecto aut catholicam divinae inspirationis notionem pervertant, aut Deum ipsum erroris faciant auctorem. Atque adeo Patribus omnibus et doctoribus persuasissimum fuit divinas litteras, quales ab hagiographis editae sunt ab omni omnino errore esse immunes, ut propterea non pauca illa, quae contrarii aliquid vel dissimile viderentur afferre (eademque fere sunt quae nomine novae scientiae nunc objiciunt), non subtiliter minus quam religiose componere inter se et conciliare studuerint, professi unanimes, libros eos et integros et per partes a divino aequae esse afflatu, Deumque ipsum per sacros auctores elocutum nihil admodum a veritate alienum ponere potuisse.^u

864 2. Deinde notandum est, revelationem, quam memoravimus, de libris sacris factam esse ecclesiae non tantum in abstracto nec de libris mere olim existentibus, sed de libris in concreto determinatis tempore revelationis vere, vel moraliter pro essentia sua vel physice, integris exstantibus et instar normae fidei ecclesiae destinatis, qui cum hac revelatione et per eam ecclesiae divinitus custodiendi traderentur; unde libri sicut sacri ideo sunt, quod a Deo inspirati sunt, ita canonici ideo sunt, quod ecclesiae ut divinitus inspirati, custodiendi proinde catalogo eos a libris aliis distinguente, tamquam canon vel regula fidei catholicae traditi sunt (cf. *concilii vaticani* s. III. c. 2; *D* 1636). Qualis quidem designatio et traditio librorum divinitus inspiratorum tamquam pars depositi divinae revelationis, pariter ac revelatio omnis alia, ecclesiae non obtingit nisi per apostolos, sive libri per apostolos confecti sunt, sive per alios, ut libri veteris Testamenti vel in novo evangelia Marci et Lucae et Actus apostolorum, conscripti inveniuntur. Atqui magisterii ecclesiae est depositum fidei per apostolos semel traditum totum neque adaugendum neque minuendum infallibiliter custodire. Quare ecclesia nunquam velut libros credendos fide catholica inspiratos proponere potest eos, qui ut tales ab initio sibi revelati per apostolos non sint, nedum inspiratos affirmare queat eos, qui simpliciter doctrinas revelatas humanitus perscriptas, immo mere humanas vel et falsas contineant. Neque ex contrario negare potest ecclesia libros inspiratos, quos esse tales revelatio ecclesiae per apostolos data declamavit. Neque saltem neglegendo ullum

librorum custodiae suae mandatorum ecclesia missum facere potest, quoniam et ita non solum verbum Deo ipso inspirante scriptum ideoque speciali nomine et vi divinum, sed generatim verbum Dei ecclesiae quomodocumque factum minueretur. Etenim est revelatio alia, hoc illudve esse verum, alia, indefinite aliquid verum esse etiam Deo inspirante scriptum, alia, definite hoc illudve verum divinitus esse scriptum, alia, esse idem verum scriptum non semel, sed loco hoc et illo altero vel et illo tertio; ergo ecclesia revelationem totam apud se depositam evidenter non servaret, si revelationem sibi impartitam non conservaret postremo enumeratam, sed si pro ea mere verum hoc illudve credendum retineret, vel si purum factum sive nudos titulos operum inspiratorum fortasse verum idem enuntiantium teneret, vel si summum aliquot ex libris verum idem complectentibus custodiret. Itaque ecclesia si vere sicut non augere, item non minuere potest fidei depositum, etiam quatenus est de omnibus et singulis scripturis, librum nullum semel in custodiam suam traditum sive amitti sive perdi tam desperate quidem sinet, ut ex documentis residuis vel ex memoria ipsa integer saltem secundum substantiam restitui componendo et discernendo infallibiliter ab ecclesia non possit.

Cui non repugnat, quod tempore foederis antiqui scripta 865 quaedam, quae videntur fuisse inspirata, interierunt, quae scilicet ecclesiae Christi tradita nunquam sunt. Neque obsistit, quod (ex *1 Cor* 5, 9; *2 Cor* 10, 9. 10; *Phil* 3, 1; *Col* 4, 16) aliquae epistolae ipsius s. Pauli non amplius habentur; de quarum inspiratione forsitan dubitetur, quoniam munus apostolicum infallibilitatem quidem in evangelio voce et litteris proponendo, non inspirationem sive ad loquendum sive ad scribendum per se comprehendit (cf. n. 229), ad quam differentiam illustrandam ipsa sors diversa operum scriptorum conferre divinitus potuit; neque si apostolus in scribendis pluribus operibus inspiratus fuit, jam in operibus omnibus inspiratus dici debet. Sin autem probabilius scripta Pauli illa aeque ac reliqua putentur inspirata, saltem ut talia ecclesiae universali custodienda non sunt aeque tradita; videlicet cum revelatio inspirationis ab apostolo scriptis suis inspiratis ipsis non exprimatur nec necessario statim fiat, revelatio divina de inspiratione scrip-

torum mox deperditorum forte nunquam facta est, aut certe, si est facta, ecclesiae particulares et s. Paulus ipse scripta eadem cum revelatione accipientes et aliquamdiu habentes ecclesiam universam minime repraesentabant; jacturam vero scriptorum talium providentia divina permittere vel eo ipso potuit, quod a primo finis eorundem conclusus in locum et tempus peculiare fuit vel quod posterius licuit etiam ex jactura ista discere, non in libris quomodocumque divinis, quamvis in ordine praesenti providentiae sint adminiculum magisterio sacro necessarium, nervum praecipuum rei Christianae esse, cum in magisterio vivo situs sit. Minus autem convenit amissionem epistularum earum ex eo solo explicare, quod forte depravatae sint vel non aliud quam aliae continuerint; at enim similiter opuscula inspirata jam commissa ecclesiae universali, qualia apparent nunc in canone sollemniter proposito, ecclesia dilapidare in perpetuum posset, quod ex dictis n. 864) nemo cum custodia fidei depositi conciliet. Neque enim illud est incolume, nisi libri inspirati ipsi, i. e., complexus sententiarum inspiratarum harum vel illarum incorrupti omnes in substantia custodiuntur. Neque quod sententiis pluribus veritas eadem enuntiatur, potest excusare aliquarum abjectionem: immo ut auctoris est librorum pro fine suo non semel aliquid affirmare, sed iterum iterumque asseverare, ita est custodis non semel illud dictum, sed iterum iterumque edictum testando perhibere. Si quis obiciat, repetitiones quasdam inde esse, quod scripta non ad eosdem data sint, is secum consideret, ex consilio Dei auctoris principalis libros illos integros etiam magis ecclesiae universali perpetuae destinatos esse.

§66 Porro juri et officio sacro respondit ipsa actio, qua depositum librorum inspiratorum ecclesia fideliter ita custodivit, ut libros veteris et novi Testamenti inspiratos etiamnum possideat et omnes ipsos integros cum omnibus suis partibus credendos inspiratos post *concilium florentinum* (decreto pro jacobitis; *D* 600) in *tridentino* (s. IV; *D* 666) et *vaticano* (s. III. c. 2; *D* 1636) sollemniter proponere potuerit. Quae propositio accipienda est sensu saltem affirmante, quatenus libri illi omnes cum partibus suis omnibus, ad substantiam quidem librorum eorundem pertinentibus, divini sunt, non admixtis ullis libris partibusve librorum originis humanae. Sed enun

tiatio eadem videtur prorsus indicare sensu etiam excludente, solos illos libros cum solis partibus suis ut inspiratos ecclesiae commissos esse ita, ut hinc ejusmodi libri alii nulli, partes aliae nullae usque adhuc exstent, illinc libri nulli, partes nullae librorum ecclesiae deperierint. Qualis sensus offert se legenti etiam decretum *Damasi I* 84; cf. 162. 163; *Grisar. Geschichte Roms* 1, n. 206), *concil. hippon.* a. 393 et *carlhag.* a. 397 (*D* 49), decretum *Innocenti I* (*D* 59), *concil. Ilispan. tt Lusit.* a. 447 (/9 125), symbolum *Leonis IX* [*D* 297). Quibus omnibus collatis vix dubitare licet, quin ecclesia alios tales libros olim sibi assignatos vel librorum partes substantiales penitus ignoret ideoque canonem suum librorum sicuti pro vero, ita pro concluso habeat. Immo, nisi omnia fallunt, *synodus tridentina* libros custodiendos ecclesiae unquam traditos ut divinitus inspiratos cum partibus suis omnibus canone suo comprehendere satis certo significavit (s. IV ; *D* 666). Nam cum praemisisset, omnem salutarem veritatem omni creaturae Christo mandante praedicandam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus esset auctor, nec non traditiones ipsas pari reverentia se orthodoxorum Patrum exempla sequendo suscipere professa est. Porro nomine omnium librorum veteris et novi Testamenti designavit concilium non directe vel formaliter libros, ut sunt in editione quadam certa, scilicet in vulgata, quasi hos omnes pro ecclesia sacros declarare vellet, relicta interim quaestione, num forte alii libri tales essent, sed exemplo Patrum orthodoxorum etiam ante vulgatam receptam existentium designavit potius omnes libros scripturae universe, quotquot sunt ecclesiae dati custodiendi, ita ut non minus susciperet omnes libros Deo auctore olim editos et veritatem salutarem pro ecclesia Christi quidem continentes, quam omnes universe traditiones, inter quas erat ea ipsa, qui omnes illi libri sacri pro ecclesia essent. Deinde synodus singillatim sacrorum librorum, sane omnium illorum, indicem adscripsit; de traditionibus, quae non facile omnes enumerari possunt, tacuit. Tum demum ad omnium librorum tuendam etiam integritatem, id quod aliter ac determinatam magis formam et editionem indicando aut scripturam totam exscribendo facere non licuit, synodus formam ecclesiae con-

suetam vel editionem vulgatam memoravit (cf. *concilii va!icant* s. III. c. 2; *I*) 1636), ubi libri sacri integri cum omnibus suis partibus jam invenirentur; et cum anathema dicat ei, qui traditiones contempserit sciens et prudens, i. e., postquam singulas omnes, quatenam sint, cognoverit, simpliciter damnat synodus eum, qui libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in forma ab ecclesia recepta vel vulgata habentur, pro sacris non suscepit, ideo scilicet simpliciter, quod libri sacri omnes in perpetuum vel per hanc synodi definitionem noti supponuntur; cui explicationi nostrae ipsa genesis decreti suffragatur (videas *Pallavicino*[^] historia dei concilio di Trento l. 6. c. 11. 12. 15). Atqui si res ita est, ex mente concilii praeter vulgatam editionem nulli alii libri vel partes nullae librorum sunt, qui ad libros sacros et ecclesiae traditos in custodiam pertineant. Cui argumento accedit alterum ex altero decreto tridentino depromendum, quod paulo post in affirmanda vulgatae authenticia indicabitur.

B67 3. Praeterea ipso illo ecclesiae jure et officio proponendi infallibiliter libros integros inspiratos continetur munus eos exhibendi infallibiliter hominibus cujusvis temporis vel linguae etiam in determinata editione transcripta vel versione, proinde declarandi indirecte vel et directe editionem et versionem libris originalibus conformem; etsi conformitatem talem non tamquam veritatem revelatam, utpote revelationi dudum absolutae accedentem, sed ut rem conexam cum revelatis, ex thesi subséquente et ipsam infallibiliter docendam, declarare magisterium sacrum valet. Et quidem gradu eo conformem editionem et versionem statuere illud potest, ut in rebus saltem substantiam omnino conservandam librorum componentibus neque sententia superaddita neque in aliam mutata neque praetermissa sit; nam posse editionem vel versionem opportune ita a sententiis superadditis vel mutatis, i. e., humanis liberam et in divinis immutilatam enuntiare non est aliud quam posse semper in concreto erga homines quoslibet custodire pure et plene veritatem utique pro custodia pura eademque plena divinitus revelatam, quatenam tandem sententiae Deo inspirante scriptae sint. Haec argumentatio confirmatur facto, siquidem revera potestatem illam suam agnoscens ecclesia vulgatam latinam versionem scripturis originalibus

Ecclesia editionem vulgatam libris sacris originalibus conformem declaravit. ^3

pacto explicato congruentem actu etiam sollemni declaravit. Nimirum eo ipso, quod *concilium tridentinum* decreto de canonicis scripturis (s. IV; *D* 666) resumpto a *vali.cano* (s. IV. c. 2; *D* 1636) libros omnes integros definivit sacros, h. e., inspiratos, prout in ecclesia catholica legi consueverunt et in vetere vulgata latina editione habentur, indirecte quidem libros, prout in vulgata sunt, saltem moraliter, nempe secundum existimationem communem et prudentem, eosdem cum illis iudicavit, qui olim ex manibus hominum divinitus inspiratorum prodierunt; videlicet libros praedicavit inspiratos non sane reduplicative, quatenus in vulgata versione sunt, cum versio ut talis non sit inspirata, sed specificative, etiam ut in forma vulgatae sunt, quod ita originalibus inspiratis fideliter respondent. Insuper *tridentinum* directe decreto sollemni de librorum editione ilico adjuncto (2) 667) ex omnibus latinis editionibus, quae tunc circumferebantur, veterem et vulgatam editionem tamquam authenticam, quae scilicet ut originalibus libris consentanea ex se sine demonstratione ulteriore fidem faceret, proposuit simulque rationem decreti hujus eam indicavit, quod vulgata longo tot saeculorum usu in ipsa ecclesia probata esset, quali sane usu item consensus magisterii sacri ordinarii de authenticia vulgatae jam satis innotuerat; quo decreto concilium etsi non editiones linguae originalis vel versiones alias antiquas scripturae repudiavit, tamen ex causa speciali usus specialis vulgatam, editiones illas textus nativi et versiones alias antiquas usitatas simpliciter tacendo et in aestimatione qualicumque sua relinquendo, prae ceteris versionibus latinis recentioribus pro authentica haberi jussit (cf. *Pallavicino* ib. c. 12. n. 3; c. 17. n. 5); neque hoc decretum, licet expresse ad actus externos publicos referatur, est merae disciplinae, sed item dogmaticum, similiter ut cum professio externa assensum internum manifestans pro certis occasionibus praescribitur. Itaque vi sollemnis declarationis vulgata existimanda authentica est tota, quod omnes libri integri cum omnibus suis partibus, prout in vulgata sunt, cum inspiratis originalibus conveniunt.

Ad hoc vulgata pro materia, quam continet, dicenda est 868 authentica etiam per se sola, quatenus scilicet ad substantiam quidem nulli libri divini ecclesiae ab exordio concrediti vel

nullae partes librorum talium congruenter versae in vulgata desunt. Quod intellegimus tum ex doctrina jam citata (n. 866) *Damasi* /, *concilii hippon. et carthag.*, *Innocenta I* scripturas nullas praeter eas, quae nunc apparent in vulgata, agnoscendum, tum ex decreto (ib.) considerato *tridentino* de canonicis scripturis, ubi recensitis libris sacris omnibus concilium asseverat eos integros in vulgata reperiri. His jungitur decretum alterum (s. IV; *D* 667), quo vulgata ex omnibus latinis editionibus illius temporis electa authentica statuitur. Etenim synodus cum pro inducenda declaratione authenticae editionis vulgatae significat consilium suum aperiendi, quaenam pro authentica habenda sit ex omnibus, quae circumferantur, sacrorum librorum latinis editionibus, dicitur libros sacros vel inspiratos in concreto intellegere aut eos, quos ante enumeraverit integros cum omnibus suis partibus, prout in vetere vulgata latina editione habeantur, aut eos omnes et solos, qui a parte rei dati ecclesiae sacri sint, aut eos, qui in variis latinis editionibus, quae circumferantur, pro sacris proponantur. Atqui primum falsum est, quoniam synodus loquitur manifesto de diversis latinis editionibus, non de codicibus unius veteris vulgatae; aliter etiam absurde vulgatam statueret authenticam non eo, quod textui originali, sed quod sibi ipsi illa conformis esset. Alterum si verum foret, jam vulgata libros sacros omnes conclusos fateri oporteret; ceterum haec hypothesis item non consistit, quia sic manifesto editiones illae aliae jure pari cum vulgata authenticae declarandae essent. Unde restat hypothesis, qua de omnibus latinis editionibus, libros sacros sive omnes sive non omnes continentibus, synodus tridentina agit. In hypothesisi ista tertia ex omnibus latinis editionibus, qui libros sive plures sive pauciores ut sacros comprehendant, vulgata declaratur authentica et quidem simpliciter authentica, non magis vel relative authentica, quasi vulgata, quamvis et ipsa non positive vel absolute authentica. fidelius tamen quam ceterae ejus temporis latinae editiones libros sacros omnes et solos ecclesiae traditos exhibeat; hoc ex decreto ipso et ex eo liquet, quod non examine comparante inter vulgatam et illas alias omnes editiones instituto, sed potius velut a priori synodus vulgatam authenticam judicavit, quippe quam per tot saecula ecclesia adhibuisset. Agite, simpliciter

authentica ex editionibus variis editio non est, quae in ipsis quidem substantialibus sive per excessum sive per defectum a referendis libris originalibus, de quibus agitur, discedit. Ergo, quod ad substantiam attinet, in vulgata hinc libri vel librorum partes nullae sunt non sacrae, illinc libri vel librorum partes nullae sacrae et ecclesiae traditae desiderantur. Quare ut decreto tridentino priore directe canon totius et solius scripturae sacrae, indirecte authentia vulgatae pro eadem tota et sola scriptura sacra ponitur, ita vice versa decreto posteriore directe authentia vulgatae pro scripturae libris omnibus et solis, indirecte libri ipsi omnes et soli scripturae statuuntur. Haec autem laus propria vulgatae est; enimvero concilium vulgatam actu signato quidem et positivo editionibus tantum latinis recentibus anteposuit, sed actu exercito declaratione duplici ea insignivit, qua editionem aliam ullam non affecit¹⁾.

Sed qualis jam distinctius est gradus authenticae hujus? 869
Authentia vel auctoritas vulgatae editioni ex convenientia cum autographa obtingens, simpliciter et absolute pronuntiata, id procul dubio postulat, ut ex morali aestimatione omnes libri sacri integri cum omnibus suis partibus utrobique sint iidem; sed hoc verum ita est, si essentialia sunt eadem. Porro essenziale cuivis libro id omne et id solum est, quod auctor per se vel data opera, pro fine scilicet libri a se electo, non per meram occasionem vel tantum obiter in libro suo ponit; unde ad essentiam omnis libri pertinet universe summa sententiarum libri vel, si est liber longior, summa etiam omnis longioris partis libri et nominatim secundum summam sententia omnis etiam per se sola, quae ut per se conferens ad libri finem ab auctore libri intenta etiam per se sola est. Finis autem scripturae sacrae is est, ut fini hominis ultimo per fidem et mores sanctos obtinendo ea utilis sit; cui fini utique Deus auctor princeps omnes scripturae libros integros

¹⁾ Nec declarationi illi comparari potest, quod *Sixtus V* (cf. Comely, introd. ¹id. ed. 2, n. 135) statuit omnibus recipiendum et retinendum a se editum vetus Testamentum non simpliciter, sed „vetus graecum Testamentum juxta septuaginta“, — (to potissimum ad latinae vulgatae¹¹, authenticae scilicet praestitutae, „et veterum «netorum Patrum intelligentiam uterentur“, simul prohibens, „ne quis“, utique praeter potestatem summam ipsam „de hac nova graeca editione audeat in posterum nl addendo vel demendo quidquam immutare^{1*}.

adaptavit (cf. *Rom* 15, 4; 2 *Tim* 3, 16. 17). Quae cum ita sint, vulgatae authenticia id fert minimum, ut universe summa sententiarum omnis libri vel longioris partis libri, prout est in vulgata, sit eadem ac summa sententiarum in respondente libro vel libri parte originali, et ut praeterea sententiae omnes singulae spectantes ad fidem vel ad mores etiam per se solae re quidem sint eadem. Nimirum in his et additio et corruptio et deminutio abesse debet; nam ut auctor humanus opus suum non simpliciter agnosceret transcriptum vel versionem, ubi in iis, quae pro essentialibus in opere suo posuit, a librario nova apponerentur vel alia substituerentur vel posita penitus supprimerentur, ita multo minus auctor ipse Deus libros, ut sunt in vulgata, pro propriis simpliciter habere posset, si in iis, quae nominavimus, sententiae auctoritatis divinae vel humanitus dictis miscerentur vel diversis mutarentur vel omnino omitterentur. Licet enim casus ultimus unius alteriusve loci mere praetermissi authenticiae minus obstet, tamen pro hoc ea jam non satis plene remanet, praesertim cum scripturae libri ipsi singuli constituent fere totum aliquod per se non amplum, ubi textus etiam pauci graves momenti magni sunt. Insuper ex decreto *tridentino* priore supra (n. 866) ponderato facile percipitur, textus inspiratos saltem dogmaticos omnes in vulgata conservari. Quodsi editio vetus itala aequae ut alexandrina non omnes textus sacros dogmaticos continuit, etiam non decreto simili idem gradus authenticiae ab ecclesia illi ac vulgatae adscriptus invenitur. Neque merito dicunt, textus dogmaticos, qui secundum LXX in vetere itala fuerint, ut *Prov* 8,35 vel *Is* 7, 9, in vulgata vere desiderari, cum iidem ibi mere aliter enuntientur. Accedit, quod *concilium tridentinum* suspicionem saltem additionis vel substitutionis dictorum humanorum, sive falsa sive vera sunt, ad fidem et mores pertinentium etiam expressius a vulgata removet. Sane pro testimoniis ac praesidiis, quibus potissimum in confirmandis dogmatibus et instaurandis in ecclesia moribus sit usura, synodus praeter traditiones declarat se habere libros integros cum omnibus suis partibus, prout in vulgata sunt, cum sint sacri et canonici, i. e., (coi. *concilii vaticani* s. III. c. 2; *D* 1636) non solum revelationem sine errore continentes vel ab ecclesia approbati, sed divinitus inspirati et ut tales ecclesiae traditi; quo ipso

significat, esse inspiratos ideoque originalibus satis consentaneos locos vulgatae saltem eos omnes, qui ex indole sua ad res dogmaticas vel morales referantur, locis scilicet scripturae ut inspiratis fulciendas, idque eo magis, quod synodus decretum de principiis cognitionis suae edens nondum scivit, quinam praecise loci dogmatici ad finem propositum sibi necessariii essent. Similiter decreto altero vulgata authentica declaratur explicite pro publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus, quibus nempe res fidei et morum, nunc hae nunc illae, prae aliis tractari solent; nec minus, ut vulgata in rebus fidei et morum congruens originali habeatur, poscit tum ratio decreti hujus, quam synodus ipsa reddit, i. e., longus tot saeculorum usus vulgatae, scilicet ut verbi Dei scripti pro fide et moribus in ecclesia infallibili, tum finis, quem a se peti synodus profitetur, non parvae utilitatis pro ecclesia et utique pro synodo ipsa, qualis non existeret, si de exclusis sententiis sive insitivis sive etiam falsis in ipsis rebus dogmaticis decretum securitatem non praeberet. Et ista quidem vis declarationis tridentinae ex ipsa hujus origine vel testificatione aetatis ejus idonea confirmatur (cf. *Pallavicino* ib. c. 17).

Nec fas est opponere, pro agnoscendis inspiratis textibus 870 etiam dogmaticis non sufficere, si sint in vulgata, verum ipso decreto priore tridentino statui condiciones duas, ut consueverint legi in ecclesia catholica et ut in vetere vulgata latina editione habeantur. At enim fieri jam non potest, ut textus in ecclesia catholica consueverit, i. e., soleat usu saeculorum usque ad aetatem ipsam concilii perducto legi, quin in vulgata habeatur, cum usus ecclesiae catholicae moraliter loquendo sit tempore concilii ipse usus ecclesiae latinae consuetudine tamdiu longe praevalente vulgatam veterem adhibentis; unde etiam in decreto altero ecclesia utens vulgata, quae fere est ecclesia latina, ecclesia Dei vel ecclesia simpliciter vocatur; res scilicet jam aliter est ac saeculis ecclesiae prioribus, quando pars ecclesiae sive major sive magna non latina, aliquamdiu apud ipsos latinos eruditos usus linguae graecae fuit; nec vicissim magis ob eandem causam textus habetur in vulgata, quin in ecclesia catholica legi idem consueverit. Neque ideo concilium committit tautologiam, siquidem ecclesiae catho-

licae consuetudinem amplius explicat efferendo usum etiam solum sufficientem vulgatae, et vim usus vulgatae inde ducit. quod hic usus est consuetudo ecclesiae catholicae. Hinc *Sixtus F* in constitutione „Aeternus ille“, d. 1. mart, 1589. praemissa editioni suae scripturarum decretum tridentinum sine cunctatione contrahendo dicit, illo veteris vulgatae editionis libros non aliter, quam prout in ecclesia legi consueverunt, pro canonicis suscipiendos poni (apud Comely ib. pag. 491 vel in editione vulgatae Clementina, quam novissime fecit Hetzenauer, pag. 153*). Immo ex ipso *concilio valicano* (s. III. c. 2: *D* 1636) „veteris et novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in ejusdem (tridentini) concilii decreto recensentur[^], i. e., indice adscripto enumerantur, -et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt“; videlicet etiam omissis verbis „prout in ecclesia catholica legi consueverunt et usu solo vulgatae commemorato satis claram remanere sententiam tridentinam Patres vaticani censuerunt; eidem capiti vaticano respondet e more brevior canon (4. de revel.; *D* 1656). His adde, quod aliunde scitur Patres tridentinos in vulgata non agnovisse errorem ullum dogmaticum (cf. *Pallavici.no* ib. c. 17), proinde etiam locum dogmaticum spurium, quod talem vulgata contineri idem est ac falso verba originis humanae divinitus inspirata exhiberi; reapse cum pro persuasione illa Patres libros integros vulgata comprehensos pro sacris, i. e., inspiratis suscipiendos et vulgatam editionem authenticam librorum sacrorum vel inspiratorum declararent, nomine erroris textum, nedum generatim revelationi oppositum, sed etiam non vere inspiratum a vulgata alienum eosdem existimasse liquet. Eadem ratione excluditur exceptio, decreto tridentino textus dogmaticos eousque critice dubios originalibus conformes minime declaratos esse. Enimvero textus dogmaticos dubios ita, ut quamvis certo ad vulgatam pertinentes fortasse sacris autographis non satis in substantia responderent, Patres tridentini prorsus ignorarunt; unde non est mirum, si nulla talium mentione facta potius simpliciter vulgatam authenticam statuerunt, non solum quatenus usu probaretur, sed etiam quae vel, ex ipsorum mente, quia longo tot saeculorum usu in ecclesia probaretur.

Justissime igitur teneatur, nullum textum dogmaticum 871
tempore concilii tridentini simpliciter in vulgata, non mere in
hoc illove ejus codice, diutius quidem exstitisse, (juin in editione
autographa fuisset; unde quotiens de genuinitate textus dog-
matici sacri theologicè demonstranda agitur, sufficit ostendere,
textum semper vel saltem diu in vulgata usitatum ideoque
simpliciter ecclesiae consuetudine longa et tranquilla cele-
bratum esse. Ceterum conditioni tali videri posset satisfacere
dogmaticus textus omnis, qui exstat in editione SixtiV, proinde
et in ea, quam nunc habemus, Clementis VIII, quatenus qui-
dem haec illi consentanea invenitur (cf. variantes qualescum-
que in editione vulgatae, quam curavit Hetzenauer, pag. 108* ss).
Xamque de sextina sua *Sixtus V* sic in constitutione allegata
loquitur (apud Comely ib. pag. 492 vel in editione vulgatae
curata ab Hetzenauer pag. 153?): ..Ex certa nostra scientia,
deque apostolicae potestatis plenitudine statuimus, ac decla-
ramus, eam vulgatam sacrae tam veteris, quam novi Testa-
menti paginae latinam editionem, quae pro authentica a con-
cilio trldentino recepta est, sine ulla dubitatione, aut contro-
versia censendam esse hanc ipsam, quam nunc, prout optime
fieri potuit, emendatam . . in universa Christiana republica,
atque in omnibus christiani orbis ecclesiis legendam evul-
gamus, decernentes, eam prius quidem universali s. ecclesiae,
ac ss. Patrum consensione, deinde vero generalis concilii tri-
dentini decreto, nunc demum etiam apostolica nobis a Domino
tradita auctoritate comprobata, pro vera, legitima, authentica,
et indubitata in omnibus publicis, privatisque disputationibus,
lectionibus, praedicationibus, et explanationibus recipiendam et
tenendam esse.u Quae declaratio peremptoria authenticae si vere
semel valuisset, perpetuo valeret, etsi editio ipsa per recog-
nitionem novam in nonnullis commutanda visa est; at num rite
promulgata constitutio sit ideoque valida evaserit, non constat
(videsis adnot. apud Comely ib. pag. 485 s). Etiam minus
evenire potest, ut textus ullus vulgatae dogmaticus veritatem
autographa expressam neget. Qua in causa non est audiendus
Melchior Canus, qui (de locis theol. 1. 2. c. 14. ad 5) conce-
dens, illud in 1 Cor 15, 51 similive loco fieri posse, a se ipso
deficit, cum (ib. c. 13) vulgatam in omnibus ad fidem et mores
spectantibus retinendam esse ideoque omnem morum et fidei

quaestionem inter catholicos exorientem per vulgatam definiri oportere, ex instituto monstret. Insuper praepostere pro opinione illa appellatur *Suarez*, quod (in 3. p. q. 56. a. 2. disp. 50. sect. 2. n. 4. 8), quamvis vulgata lectione 1 Cor 15, 51 veritatem sententiae de omnium resurrectione et morte maxime requiri doceat, tamen sententiam eam tantum probabiliorum iudicet; at hanc cautionem non ideo *Suarez* adhibet, quod textum vulgatae autographo non sat conformem putat, sed quod eum forsitan explanare secundum illos liceat, nqui a generali regula (mortis) aliquos excipiunt.“

Verumtamen vulgata non est habenda pro authentica gradu perfectionis summo. Certe per se sicut cum libro Ciceronis moraliter existimatur idem, qui non ab illo differat nisi in minutis, ita minimae quaedam discrepantiae versionis vulgatae non obsistent, quominus haec simpliciter congruens libris originalibus habeatur; quo pacto ipsa versio vetus itala, in multis parvis distans a vulgata vel et quibusdam magnis carens, saltem secundum ea, quae reapse continebat, authentica habebatur. Neque declaratione tridentina, quatenus est specialis, plus expostulatur, quam ut in iis omnibus, quibus dogmata confirmari et mores instaurari possint, vulgata censeatur cum textu prisco sincere et complete concordare secundum substantiam rei, siquidem hoc ad finem a concilio indicatum satis est; unde contentus nec pro rebus aliis statuitur nec pro modo res ipsas fidei morumque exprimendi, uno potius quam altero, obscuriore vel clariore, magis implicito vel explicito, indirecto vel directo, nisi forte modus hic prae illo alicubi ad substantiam pertinet, ut cum Filius Dei Verbum appellatur. Idem, praeter originem vel compositionem vulgatae inaequalem, testes aptos aetatis concilii tridentini, sensum ecclesiae sequentem, fulcire licet et ex eo, quod concilium ipsum in vulgata longo tot saeculorum usu probata ideoque a se ut authentica declarata et adhibita errores leviores agnovisse notum est (cf. *Pallavicino* l. c. i. Immo quamvis ex usu continuo a Spiritu sancto infallibiliter gubernato et ex doctrina illa concilii sollemni consensio vulgatae cum libris primis per se certior sit quam versionum aliarum vel ipsorum linguae originalis exemplarium, prout quidem nunc sunt, non tamen certior est consensio major; nempe authentica infallibilis

Anllientia vulgatae, quamvis in minimi* deficiens, illustratur ex l Cor 15, 51. 231

vulgatae per se fert, ut, si quando vera repugnantia in substantialibus appareat, vulgata editionibus aliis praeferatur, non autem fert, ut alia editio non omnino perfectius autographis respondeat; unde vulgatam praestare authentia externa, non necessario interna, recte dicitur.¹⁾ Quid quod syn-

*) Juvat illustrare exemplo ceteris difficiliore, quomodo editio latina vulgata Tentâtes per se dogmaticas easdem in substantia, quamvis fortasse modo non perfecto aequae ac textus originalis proferat. Legitur in vulgata *1 Cor* 10,51: „Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur." Quibus verbis lectiones potiores duae textus graeci, praeter aliquam plene cum vulgata concordantem, sed minus ratam, respondent. Una quidem haec est: *Πάντε μὴν χοιμη&ηοόμε&a, ον πάντι δι̃ ἐ'dayrflôpt^u*. Videlicet ex hac lectione dormient, i. e., morientur homines omnes, etiam ultimi, quae est sententia valde communis latinorum, sed non omnes immutabuntur. A quo effato illud vulgatae dicatur differre solum ita, ut in graeco directe omnium mors tamquam somnus ideoque indirecte resurrectio sequens somnum exprimatur, cum in vulgata directe omnium resurrectio, indirecte mors praevia enuntietur. Altera autem lectio graeca haec est: *Πάντι ού χοιμη&ησόμε&v, rivus Ji Μαηηοόμε&a*. Ubi omnium mors negatur, sicut fere graeci negant, omnium immutatio affirmatur. Qualem propositionem non licet vulgatae conciliare contendendo, graece asseverari omnes non tantum dormituros, sed etiam a morte ad vitam immutandos, scilicet resurrecturos esse; nam et accepto tali sensu vulgata cum resurrectione omnium affirmaret, non omnes immutatum iri, lectio graeca reticeret. Neque sufficit compositio, qua utrobique resurrectio universalis exhibetur, quod etiam graece mortis solus status, sive pro ullis hominibus perpetuus sive pro ultimis diuturnus, non ipse actus abnuatur; at enim etiam admissa ista interpretatione graece mors et consequens resurrectio a morte universalis summum non excluditur, non autem asseritur; insuper restaret componendum, quod graece omnes immutandi, in vulgata non omnes immutandi perhibentur. Unde lectio graeca prior retinenda, altera reicienda esse videri posset. Sed rectius via alia concordiam vulgatae cum textu graeco statuemus, h. e., recipiendo ipsam lectionem graecam alteram ut vere originalem ostendamus, per eam reapse de morte homines ultimos justos excipi et huic exceptioni pro contextu integro vulgatam, quamvis obscurius, suffragari, proinde immunem esse erroris, quem tandem etiam adversum unae fidei ecclesia invenire valeat.

Certe primum jure nostro lectionem graecam collaudatam assumimus ut vtrarn, cum eam omnium optime testatam critici agnoverint. Cui etiam addas, quod lectio prior memorata corruptionem sat perspicue prae se fert; nam id, quod utim sequitur „in momento, in ictu oculi", neque jungi potest cum *χοιμη&ηαόμε&a*, quasi in momento omnes dormituri sint, neque cum *ον . . .* nisi nimis dure supplendo omissam affirmationem ideoque intellegendo, non omnes immutatum iri, sed quosdam immutandos in momento esse. Ad hoc lectio, qua non omnes, qui moriemur, immutandi dicimur, cum eo non cohaeret, quod mox et mortui generatim resurrecturi incorrupti edicuntur et nos ad incorruptionem immutandi nuntiamur. Deinde per lectionem illam apostolus de hominibus universe Uqwtetur, edocendo omnium etiam injustorum mortem et resurrectionem, infitiando

odus ne potuit quidem auctoritate infallibili editionem ullam perfectissime authenticam declarare? Enitnvero potestas proponendi editionem scripturarum ut authenticam eatenus ecclesiae inest, quatenus est potestas custodiendi depositi revela-

immutationem omnium gloriosam; sed pro dissertatione apostoli reliqua tota de solis justis agitur. Praeterea cum apostolus locum controversum ut communicationem mysterii inducat, veritas ita abdita et eousque celata neque in hominum omnium morte neque in resurrectione omnium neque in immutatione gloriosa a Deo puncto temporis et quidem in solis justis efficienda appareret. Denique lectio reprehensa convincitur falsi eo, quod efferendo omnium mortem menti s. Pauli etiam aliunde manifestae non consentiensprehenditur.

Nimirum per doctrinam apostoli sinceram de morte quosdam eximi, comonstramus imprimis ex locis paulinis parallelis. Ita 2 Cor 8, 1—10 discernit ille haud ambigue justos alios, qui Domino ad judicandum jam venturo invenientur nudi vel corpore exuti, alios, qui corpore vestiti invenientur et vita gloriae, quae mortalitatem simpliciter absorbeat, Deo ad hoc ipsum desiderandum apparante, supervestientur, non corpore exuentur; unde contendant omnes Domino judici placere sive in corpore degentes (erJ^zzovrréc, scilicet *tv iC βώματι*) sive extra corpus (ix'Iηποi quatenus nempe Domino ad iudicium universale appropinquante sive vivi sive a morte suscitandi erunt, vel quatenus sive vivi superstites futuri sive prius mortui, iudicio quidem particulari mortem singulorum subsequeute (cf. v. 8), a Christo iudicabuntur. Etiam planior est sententia apostoli consolantis de dormientibus 1 This 4, 13—18; ibi opponuntur illis viventes residui in adventum Domini vel ex nobis vel ex posteris justis, quales s. Paulus cum aliis aequalibus mere repraesentat (cf. 1 Cor 4, 6\ non se fore docet (cf. 2 Ttes2/ls\$ 1 Cor 6. 14; 2Cor 4,14: 5, 3); qui ex verbo Domini per apostolum revelato non praevenient eos, qui dormierunt, quoniam mortui in Christo resurgent primum ^Tcnwror), deinde nos viventes residui simul cum ipsis i.u h ç o î Zώνιí ol περίλιπόμενοι (tua Ovv avioi) rapiemur in nubibus obviam Christo in aera et sic semper cum Domino erimus. Videlicet duobus actibus, antecedente resurrectione mortuorum, consequente ascensione eorundem et vivorum residuorum se illis conjungentium res ita absolvitur, ut morti et resurrectioni horum relictorum locus non supersit; neque enim isti moriuntur ante resurrectionem ceterorum, quod sic cessante differentia cum quaestione praeveniendi omnes simul resurgerent, neque moriuntur post resurrectionem ceterorum, quod continuo cum resurgentibus beatis raptu corporis, nempe pariter jam per transformationem gloriosam agilis, Domino occurrent. Quin et dubitatio ipsa, quam apostolus solvit, thessalonicensium persuasionem de fidelibus ultimis non morituris videtur prorsus supponere; cui, nedum obloquatur, s. Paulus obsecundat.

Hinc textus graecus, quem praeoptavimus, similiter pro sensu suo obvio exceptionem justorum ultimorum a morte subeunda praedicabit. Et revera mysterium, quod jam corinthis aperiendum apostolus annuntiat, in eo magnum cernitur, quod momento, quo scilicet justii mortui resurgent gloriosi, justii ultimi sine morte in statum gloriae mutabuntur. Sed et contextus sequens causali conjunctione intime nexus idemque sine controversia receptus interpretationem illam prae alia quatis

tionis, cujus pars continetur tum revelatione omni de verbo Dei scripto tum libris sacris ecclesiae traditis ipsis. Atqui ad depositum custodiendum pertinent quidem ea, quae ex instituto proprio sacrae scripturae scripta sunt, non vero pertinet

postulat. Etenim postquam dictum est: „Omnes non dormiemus, sed omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in novissima tuba", velut declaratio additur: „canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur/" Atqui haec declaratio prohibet, quominus priora verba interpretemur sic: „omnes non tantum dormiemus, sed etiam a somno mortis ad vitam immutabimur", quoniam verbis declarantibus mortui resurgentes hominibus immutandis opponuntur, nisi forte apostolus inter mortuos resurgentes esse et fideles ex supervacuo asseverat. Unde explosa intelligitur expositio item ista: „omnes non, i. e., nulli dormiemus in perpetuum, sed omnes immutabimur"; nam et tali pacto immutatio omnium per propositionem priorem affirmaretur, per propositionem declarantem negaretur. Perinde nequit sustineri explicatio haec : „non omnes, i. e., aliqui non dormiemus somno mortis diuturno, sed omnes immutabimur"; cui minime congruit, quod ex propositione declarante mortui suscitabuntur (of mool *ἵπιο&ἰποτται*) incorrupti, quidam immutabuntur; neque prodesset dicere, diu quidem mortuos exhiberi suscitandos immutatos, mortuos ad tempus breve praedicari simpliciter immutandos, quasi vero nuper mortui exsuscitatione divina non indigeant vel minus proprie indigeant, vel quasi horum mors et excitatio res tam parva sit, ut memorari non mereatur, cum fieri mereatur et cum apostolus per caput idem divinam- suscitationem Christi paulisper mortui, nedum memoret, sed inculcet, vel saltem quasi animam efflari et mox denuo infundi et corpus constitui incorruptum vocabulo uno immutationis velut sponte concipi possit, immo quasi immutationem illiusmodi fieri in momento, i. e., puncto temporis non repugnet. Neque explicatio consentanea erit, si praecise justi omnes sicut longius vel brevius dormituri, ita gloriose immutandi intellegantur; qua posita non esset, cur in effato declarante mortui resurrecturi incorrupti ab aliis in incorruptionem immutandis distinguerentur. Ad haec mysterium ab apostolo patefactum neque consistet in eo, quod nulli sive injusti sive justi in somno mortis perpetuo remanebunt, neque in eo, quod ultimi vel Christo iudice veniente morituri non diutius requiescent, neque in eo, quod justi omnes post mortem momento ano ad gloriam corporis transibunt. Insuper textus ipse lectionis graecae, de qua agîmes, acceptionibus illiusmodi reclamationat. Sane omnes comprehensis ultimis non tantum morituros, sed etiam a morte ad vitam immutandos esse, non tam ex verbis per se vel secundum circumstantias consideratis elicitur quam quasi res aliunde nota verbis textus ingeritur. Aliis interpretationibus obstat verbum *xoi-*

Enimvero *xoiuàa&at* significat per se obdormiscendi actum vel certe merum factum somni qualiscumque (cf. *1 Cor* 7,39; 11,30; 15,6. 18; / *Un.* 4,13—15; *Mat* 28, 13; *Act* 7, 60; 13, 36; *2 Pet* 3, 4), non somni statum ■giorem nisi in forma perfecti (ut *Jo* 11, 11. 12; *Mat* 27, 52; *1 Cor* 15, 20) »el forma inde derivata. Idcirco *χοιαη&ηπόαιῶa*, quae est forma futuri primi, ngmfieat actum obdormiendi, in morte scilicet, futurum, etsi, ut in formis ejusdem verbi omnibus, ordo divinitus inductus ad resurgendum adsignificatur (cf. *Jo* 11, 11 h). Sicut igitur lectionem graecam affirmantem, h. e., *πάντα xoutqthflôutO-u*

scribendi modus per haec prae aliis aptis verbis, qui non a Deo ipso determinatus sit, neque pertinent ea, quae per puram occasionem vel ad convenientem propositionem aliorum sunt adjuncta. Ita, quaeso, quis affirmet, objectum custodiae infalli-

non vertunt «omnes dormiemus perpetuo vel diu», sed simpliciter «omnes dormiemus vel moriemur», ita pari pacto lectio negans verti debet. Porro τὸ ἅπαντες ὡς κοιανέμεθα utique non vult sibi, nullos sive homines sive justos obdormituros vel morituros esse, neque profecto indicat, nullos morituros ad resurgendum, i. e., nullos resurrecturos esse (cf. v. 12 ss), neque magis dicit, non omnes morituros ad resurgendum, h. e., aliquos, quamvis morituros, non resurrecturos esse; unde illud restat, ut directe aut omnes, saltem justis, temporis ultimi aut aliqui ex omnibus simul sumptis, scilicet ultimi, de morte et consequenter de resurrectione eximantur.

Itaque textus graeci genuini sensus aptus hic est: Omnes non, i. e., nulli, pro contextu quidem justis, residui in adventum Domini moriemur, sed omnes in momento immutabimur, quoniam canente tuba mortui resurgent incorrupti, nos autem vivi immutabimur. Quae expositio se commendat eo, quod ita proprietas verborum „omnes non“ servatur; tum et illud „vobis“ prooemii „vobis dico“ vi singulari non careat (cf. 7,8. 12; i. Thes 4, 15\ sed ipsos residuos ilico appellatos cum apostolo alloquente omnes a morte praeservandos et simpliciter immutandos pariter designet, ac hos designat illud „nos dicti declarantis „et nos immutabimur“; quare immutationem et in propositione prioris et in declaratione addita constanter translationem simplicem a vita mortali ad immortalem intellegere licet. Sed potest textus etiam hoc modo explicari: Non omnes moriemur, sed omnes sive mortui sive vivi momento uno immutabimur, quia canente tuba mortui resurgent gloriose incorrupti, h. e., immutati, et nos vivi in statum talem immutabimur. Sane in contextu (v. 50. 52—55 respiciuntur continenter et mortui futuri incorrupti et vivi futuri immortales, quod maxime notabile est v. 53 et pro textu graeco etiam 54. ubi non sine ratione tam distincte inculcatur, et corruptibile induere incorruptionem et mortale induere immortalitatem; quamobrem et in textu interposito non de solis superstitibus agitur; alioqui apostolus vix urgeret adeo illud „omnes“ vel illud «in momento, in ictu oculi, in novissima tñbau, cum nemini in mentem veniat ipsos justos usque ad adventum Domini vivos in morituros et expertes mortis, in immutandos et exsortes immutationis, in immutandos priores et posteriores dispertire; videtur scilicet apostolus fidelium omnium tum mortuorum tum vivorum a morte servandorum immutationem gloriosam eamque dictione cumulata non solum celerrimam, sed etiam simultaneam asseverare. Neque est, quod ab acceptione verborum πάντες, si non severe dialectica, tamen sat humana magis quam Chrysostomus ipse (in 1 Cor hom. 42. n. 2; J/ 61. 364) refugiamus; ad hoc cum illud «nos, quo similiter ac pronomine „vobis“ designantur vivi, occurrat demum in effato addito, non ad „omnes“ apponatur, isti omnes erunt justis universe, sive aliquando morientes sive relinquendi vivi; qui omnes non inepte dicuntur immutari, mortuis excitatis incorruptis, ceteris vivis immutatis, praesertim quod immutatio, quamvis terminum, a quo incipit, in mortuis et vivis habeat diversum, pro termino, ad quem pervenit, eadem existit, et

Vulga! in minimi» deiicicn·» pro l Cur 15, 51 docente vere, non omnes morituros, 235

bilis esse v. g. omnes numeros in scriptura indicatos, ut quot homines adorato vitulo aureo ceciderint (*Ex* 32, 28), vel ecquid canis Tobiae praecurrens blandimento caudae gavisus sit (7t[^] 11, 9), utrum Deus Jonae cucurbitam an hederam

quod etiam expresse (coi. v. 53) induere incorruptionem idem ut immutari declaratur. Ceterum utra expositio eligatur, nostra nunc parvi interest.

Dictis accedit confirmatio ex *Jo* 21, 22. 23, ubi christiani primi, quibus minere ad adventum Domini et non mori idem erat, non arguuntur, nisi quod pro sententia per textum graecum condicionali absolutam vel forte sive pro ecclesiae adventu validiore (cf. *Mat* 16, 28; *Marc* 8,39; *Luc* 9,27) sive pro Joannis mere non occidendi exitu particulari ipsum finem mundi praepostere substituerunt. Insuper nos ipsi secundum locos scripturae sacrae alios (*Act* 10,42; 2 Tim 4,1; *I Pet* 4, 5) Christum venturum ad judicandos vivos et mortuos in symbolo profiteamur; atqui penitus seposito commento illo miro, quo vivi et mortui intelleguntur animae et corpora, longius quaesitum est de vita supernatural! cogitare, ut vivi et mortui existimentur boni et mali; itidem impedit in hypothesi mortis universalis vivi et mortui pro spatio mortis brevi et longiore discernuntur; concinnius quidem vivi et mortui ad tempus professionis referuntur, ut vivos nominemus homines nunc viventes, mortuos eos, qui nos antecesserint; sed comprehendendo expressius homines futuros aptissime censeatur, vivos dici homines citimos superstites, mortuos autem ceteros voce Filii Dei adventuri excitandos; rempe vivos et mortuos convenit simili modo definire ab actu adventus ad iudicium futuro, ut alibi (*Rom* 14,8. 9) ab actu dominii perennis, quo fit, ut, sive vivimus sive morimur, Domini simus. Cui explanationi soli satis congruit, quod per *symbolum constantinop.* (*D* 47) praedicamus prius quidem Christum reditum ad judicandos vivos et mortuos, tum resurrectionem mortuorum, qui utique nec soli mali nec soli diu mortui nec soli nunc jam mortui recte cogitantur. Ceteroqui vivi iudicandi ideo ante mortuos in symbolis appellentur, quod iudicium a Domino venturo ipsis imminens primum est, cum mortui jam iudicio particulari iudicati sint.

Porro cum argumenta sententiae assertae firma ita sint, ut tantum distinctionibus violentia quadam verbo Dei intrusis depellantur, rationes opinionis oppositae facile diluuntur. Certe *Ps* 88, 49 regula statuitur, qua homines actu mori uatur, non exceptio rara eademque propria temporis novissimi excluditur (cf. *Prn* 31,10). — *Rom* 5, 12 sicut peccati ab hominibus omnibus contrahendi, ita mortalitatis et ipsius tandem mortis obeundae imprimis debitum inductum, non fictum ipsum exhibetur, id quod comparatio propagationis peccati cum justificatione ad homines omnes destinatione, non reapse pertinente (v. 15. 17—19) et modus loquendi de peccato vel morte in forma praeteriti (ut v. 12) satis indicat; cui debito mortis utique intellegimus etiam satisfieri, dum ne eventu priore, qualis est consummatio saeculi, effectus mortis praeoccupetur. — Adaeque ex *I Cor* 15,22 magis ad conclusionem nostram pervenitur; nam enuntiato principio generali sicut in Christo omnes vivificabuntur, vita quidem gloriosa (cf. v. 20. 23), quantum est merito Christi, non autem actu ipso aliunde impedito, ita et in Adam omnes lege data, non exsecutione aliunde interclusa moriuntur (cf. *Rom* 5, 15. 18. 19).

praeparaverit (*Jon* 4. 6), num s. Paulus Troade apud Carpum penulam reliquerit cum libris et membranis afferendam (2 *Tim* 4, 13), num Erastus remanserit Corinthi, Trophimus infirmus Mileti (ib. 20)?

Sin principio illo applicato ex contextu (v. 20–23) vivificandi directe intellegantur ii, qui sunt re ipsa Christi, hi quidem omnes vivificabuntur reapse per resurrectionem a morte gloriosam, quatenus (ex v. 20. 21. 23) de mortuis proxime agitur; quo tamen apostolus non negat, fore aliquos postea (v. 51. 52) memorandos, qui solum mortis debito vel et morte quadam per mortalem vitam ipsam totam incoehata (cf. *Gen* 2, 17) in Adam moriantur ideoque immutatione simplici a mortalitate tali ad vitam immortalem vivificentur. — 1 *Cor* 15, 36 apostolus difficultatem a resurrectione mortuorum amovet (cf. v. 35) respondendo, mortem etiam viam obtinendae vitae novae esse posse, exemplo petito a semine, quod ab homine quidem seminatum non vivificetur, nisi prius moriatur; unde quomodo colligas, Deo viam unicam concedendae vitae novae mortem, non simplicem quoque translationem a vita terrena ad caelestem fore? Insuper videtur apostolus homines ultimos per se eo ipso non respicere, quod de corpore seminando vel mandando terrae loquitur, qualis sepultura corporibus hominum ultimarum sane non obtinget. — //«£9,27.28 legimus: „Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic et Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundo sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.⁴ Sed his verbis per se mors hominibus praestituta vel mortalitas (cf. *Gen* 2,17, non mors usu ventura praedicatur. Ad hoc homines actu mori universe verum est, quamvis homines ultimi ob causam peculiarem de morte eximantur. Praeterea apostolus ut declaret. Christum oblatum semel jam solum ut iudicem appariturum esse, non tam inculcat, debere homines mori nec nisi post mortem adduci in iudicium, quam debere mori semel et post mortem unicam iudicari; atqui ne hoc alterum quidem universalitate physica accipitur, cum homines per miraculum a morte resuscitati denuo moriantur et post mortem iteratam demum iudicentur; unde etiam minus mortem prorsus omnium verbis s. Pauli affirmatam dicere tas est Denique non ex loco isto, ubi pro illustranda Christi morte apostolus solam similitudinem hominum generatim spectatorum cum Domino attendit, sed ex locis propriis disci potest, quid nominatim de hominibus extremis sentiendum sit — Ex testimoniis majorum controversiam hanc dirimere non licet, quod doctores magni ab utraque parte stant vel quadantenus animo fluctuant (cf. s. *Augustini* de civ. Dei l. 20. c. 20; *J/* 41, 687 ss cum q. 3. ad Dulcitium; *J/* 40, 158 ss) vel opinionem propriae oppositam probabilem agnoscunt (cf. s. *Thom.* in 1 *Cor* 13, 51 ss; S. theol. p. 1. 2. q. 81. a, 3. ad 1; supplem. q. 78. a. 1; *Suarez* in 3. p. q. 56. a. 2. disp. 50. sect. 2. n. 8;. Nec patroni ipsi sapientiores sententiae adversae litem terminatam vident verbis *symboli athan.* ([I] 137) vel *concilii later. IV* (Z> 356); ubi intelleguntur resurgentes omnes per distributionem accommodam, quotquot mortui luerint, praesertim cum ibidem Dominus iudicaturus vivos et mortuos distincte perhibeatur. — Christus ipse mortuus est» sed ut perficeret opus redemptionis; beatissima mater mortua est, sed quod in ea Deus ut peccati debitum saltem radicale cum necessitate redemptionis repperit, ita mortalitatem ejus-

Valgia in miuimis deficiens pio 1 Cor 15, 51 docente vere, non omnes morituros. 237

Et re vera libros veteris Testamenti ecclesia Christi ab 873 initio ipso divinitus accepit non originales, sed secundum transcripta sive hebraea sive editionis graecae alexandrinae, haud dubie in multis parvis variantia proindeque probabiliter omnia minus accurata (cf. resp. commissionis bibi. 27. jun. 1906,

que effectum naturaliter tandem secuturum dcieliquit Videlicet in illa quoque fuit radix debiti culpaе originalis contrahendae, i. e., ipsa origo naturalis ah Adimo lapso, quae cum orta persona prior quidem ratione sive exigentiis naturam consequentibus ideoque etiam debito culpaе formali sive gratiae desuper confere ndae supponitur; etsi autem in Maria virgine per condonationem gratiae sub- jecto suo ratione, non tempore posterioris formale debitum peccati non magis quam peccatum unquam exstitit, tamen haec exclusio pro radice debiti memorata ex infusa gratia Christi redemptoris, non originali Dei conditoris abjecta ab Adamo obtigit; unde cum haec sola nexu individuo dona praetematuralia, ut immortalitatem corporis, adjuncta sibi haberet, Mariae sanctissimae necessitas moriendi mansit; quae in hominibus aliis, quamdiu quidem culpa originali sunt infecti, cum ipsa privatione gratiae, quatenus es. a Deo, apparet etiam poena, sed in purissima genetrice Dei consecutio simplex gratiae originalis ut talis jam amissae invenitur; neque, ad majorem cum Filio mortuo similitudinem, privilegio quodam immortalitas, sicut immunitas concupiscentiae, illi data est. Itaque mortis Christi et mortis matris Christi ratio idonea prorsus redditur. At causa mortis actualis raematurae tot hominum ultimorum probabilitate sufficiente indicari nequit; nam ewstio terrae (2 *Pet* 3, 10—13) rectius post immutationem hominum vel judicium tltimum ponitur (cum *Apoc* 21, 1 cf. 20, 11 ss), certe ignis (ex *1 Cor* 3, 13—15) probans die judicii superstites justos alios incolumes relinquet, alios pro merito apiabit, non occidet. Variiae calamitates antecedentes (*Mat* 24, 21 ss; *Luc* 21, 25 ss' inultos quidem periment, sed inde perimi omnes tantum abest, ut scriptura dicat, ut plures vel pauciores reservandos simul satis significet (*Mat* 24, 30. 37 ss; *Lucii*, 34 ss; 18, 8; 21, 25 ss); quin etiam calamitates illae omnes tamquam signa diei ultimi jam propinqui indicantur (*Mat* 24, 3. 32. 33; *Luc* 21, 28—31), itiqse pro hominibus futuris superstitibus, non per mala eadem rapiendis. Hinc et pro dic Domini non nisi impiorum interitus praenuntiatur (*1 Thes* 5, 1 ss; *1 Cor* 5, 5), qui ipse potius aeternae damnationis quam mortis temporalis erit. Item *tyc* 20, 7 ss post stragem hominum quantamcumque in capitibus prioribus de- ruptam apparent impii innumeri proeliantes contra sanctos ecclesiae, et mentione facta excidii divini solorum improborum, certorum quidem ferociorum, continuo tnsitur ad judicium ultimum depingendum; unde sensu affirmante, non exclu- texte judicandi mortui memorantur, eo etiam magis, quod et horum multitudo prae rivis longe major et spectaculum ipsum grande resurrectionis oculos et ca- lium vatis sacri detineat (cf. ib. 11, 18). Quare interventus Dei specialis ad termines ultimos omnes etiam justos interficiendos necessarius esset; qui Deo parum lignes sit, praesertim quod justorum parti nihil luendum poena tali post tot qui- ttes afflictationes commemoratas supererit, parti poenam reliquam Deus non solum per se condonare (cf. s. *Augustini* ep. 193. ad Mercator, c. 3. n. 5; 3/ 33, 871; s. *Tkonuu* S. theol. p. 1 2. q. 81. a. 3. ad 1; supplcm. q. 78. a. 1. ad 3), sed

238 Vulgata in minimis deficiens pro 1 Cor 15, 51 docente vere, non omnes moritum.

ad dubium 4; Z>10 2000); quos autem libros non omnino incorruptos ecclesia suscepit, nec jam conservare incorruptos potuit. Porro ex analogia colligendum ecclesiae non esse libros ipsius Testamenti novi in minimis incorruptos conser-

pro praesenti ordinatione per ignem illum probantem avertere etiam sine morte potest.

Quid autem vulgata loco controverso docet? Ante omnia liquet, verba vulgatae „Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* non esse iU interpretanda, ut omnes resurrecturi sint diutius mortui, immutandi sint brevi ante mortui; qualis interpretatio, facta scilicet in hypothese verae mortis ideoque verae resurrectionis omnium, intolerabilis esset, unde ipsi assertores ejus opinionis illam minime adhibent et, si adhiberent, multo minus nos vetare possent resurrecturos intellegere simpliciter eos omnes, qui in morte fuerint. Hinc aut cum illis contendendum est, omnes resurrecturos quidem esse omnes et justos et injustos, sed immutandos, videlicet in gloriam, esse justos solos, aut est statuendum, agi tantum de justis, i. e., resurrecturos dici omnes justos reperiendos mortuos, immutandos indicari solos justos vivos. Atqui hic prae illo est sensus objectivus quidem vulgatae. Certe enuntiatum ^omnes quidem resurgemus*, in persona scilicet primi, ad homines omnes pertinere eo minus credibile est, quod hac loquendi ratione superius (v. 19. 49) Christiani hominibus ceteris opponuntur. Tum vero etsi adversarii neophyti resurrectionem omnem negaverint (cf. v. 12. 29), apostolus tamen in hoc quidem capite toto de sola justorum resurrectione gloriosa disserit (vide v. 20. 23. 40ss. 53 ss', etiam v.24—26, ubi non magis evacuandae morti ipsi aeternae quam daemonibus praeda plane omnis eripi affirmatur; quare et illud Momne\$ quidem resurgemus^ resurrectionem gloriosam mortuorum omnium justorum, non communem omnium hominum exprimet. Praeterea quoniam „omnes quidem resurgemus- explicatur per sequens „mortui resurgent **incorrupti** si resurrectio enuntiaretur de omnibus etiam scelestis, incorruptionem qualemcumque, ut solam integritatem membrorum et immunitatem dissolutionis, apostolus etTerret; atqui alia vis vocis incorruptionis apparet ex contextu; ibi enim incorruptio (v. 42. 50. 51) ponitur ut una de dotibus propriis corporis gloriosi, quae (coi. A/wc. 7, 16. 17; 21. 4) sit immunitas etiam passionis omnis incommodae, et concorditer posita immortalitate, quacum incorruptio in se sane idem est, de morte victoria ea canitur, quae in malos, obnoxios saltem morti damnationis, convenire nequeat (v. 54—58'. His adde, quod accepto sensu altero apostolus et justos solos immutandos indicaret (v. 51 et hominem omnes incorruptos futuros declararet (v. 52), qua induta incorruptione ipsa habetur et ab apostolo significatur haberi immutatio (v. 53 coi. 52. quae esset contradictio manifesta. Unde exclusa distributione hinc omnium, illinc justorum ipsi justus mortui et vivi distinguuntur. Et revera locus disputatus etiam in vulgata ut mysterium, h. e., ut res adhuc occulta introducit; atqui res iU abscondita non est in resurrectione omnium justorum et injustorum, quam satis probabiliter in veritates naturales referas (cf. s. *Thomae* cont. gent. 1. 4. c. 79) et Dominus ipse dilucide praedicavit (/o 5, 28. 29) et apostolus inter elementa doctrinae Christianae proposuerit (cum J^24, 15. 21 cf. 17. 18. 31. 32; 23. 6; 2 *Tini* 2, 18; *III* 6, 1. 2); neque mysterium detegendum est in resurrectione justorum gloriosa.

vare, quamvis in prima integritate ecclesiae traditos. Aliud scilicet est, tradi libros revelando, eos in minimis ipsis fuisse divinitus inspiratos, ideoque credendos etiam in concreto tales, quamdiu de libris perfectissime conservatis constet, aliud,

quam apostolus procul dubio dudum nuntiavit et late in eodem capite epistulae (v. 12ss) comprobavit; neque mysterium est in eo, quod iusti soli resurgent gloriose, quae veritas est per se plana eademque certe cum resurrectione ipsa post Dominum ab apostolo pridem tradita; neque mysterium est in eo, quod omnes momento uno canentis tubae novissimae resurgent, cum res haec per se valde congruens appareat et facile ex eo coiciatur, quod omnes simul iudicio resurrectionem subsequente iudicandi sunt, et jam a Christo indicata [*Jo* 5, 28. 29) objectum institutionis apostolicae primae fuerit. Quare potius in eo est mysterium, quod momento uno iusti omnes mortui quidem resurgent gloriose incorrupti, aliqui in hunc statum sine morte mutabuntur. Et ita concinit locus parallelis supra appellatis etiam ex vulgata agentibus de iustis solis, etsi quando (2 *Cor* 5, 9. 10) periculum iustitiae amittendae significatur; praecipue vero respondet 1 *Thes* 4, 13ss, nisi quod thessalonicensibus futuram differentiam iustorum morti subducendorum et mortuorum resurrecturorum supponens notam apostolus pro verbo Domini inculcat, hos non esse peioris condicionis, non esse ab illis praeveniendos, esse utrosque Domino raptu siinultaneo coniungendos, corinthiis autem ut rem nondum revelatam manifestat, ad consummationem corporis gloriosi, raptui illi suppositam, iustos classis duplicis, mortuos et vivos simul perducendos esse.

Exinde adhibitis parallelis verba s. Pauli cum contextu propiore (v. 49 ss) secundum vulgatam hoc modo enarramus: Sicut portavimus christiani, qui supponuntur quales debent esse iusti, imaginem primi Adam habentis corpus animale vel terrenum, ita portemus (al. *ipoottiutifv* portabimus) imaginem Adam spiritualis et caelestis (cf. v. 44 ss), nempe configurati corpori claritatis Christi [*Phil* 3, 21). Porro haec sive exhortatio sive praedictio communitur dicendo, carni et sanguini, i. e., corpori vivo quidem, sed mortali hereditatem regni Dei obtingere non posse, neque corruptioni, quae maxime (ut ἡ φθ-ορᾶ) in corpore jam mortuo vel sepe liendo se manifestat (cf. v. 42), hereditatem obtingere incorruptionis. Quo ipso effato bipartito praeparatur explicatio mysterii, unde et subjungitur: Ecce, mysterium vobis dico: In momento omnes quidem fideles iusti, quotquot scilicet mortui inveniemur (cf. 2 *Cor* 5, 3), vel omnes saltem, si ad accipiendum corpus gloriorum postulabitur, resurgemus, sed non omnes beneficio eximio quodam immutabimur; nam, ne ambiguitas ulla maneat, momento uno eodemque tubae novissimae canentis mortui resurgent in statu incorruptionis gloriosae, nos autem, i. e., viventes residui in adventum Domini (cf. 1 *Thes* 4, 15. 17), sine media morte et resurrectione, simpliciter a mortali ad vitam immortalem immutabimur; nempe corpore non exuti gloria corporis superinduemur, ut corporis mortalitas sola, non mors ipsa praevenienda, a vita absorbeatur (cf. 2 *Cor* 5, 4). Etenim, ut jam pronuntiatum est (v. 50), pro regno Dei ingrediendo oportet hoc corpus corruptibile vel i corruptione mortis seminandum (cf. v. 42), saltem resurrectione post mortem «a, induere incorruptionem, et hoc corpus mortale, quod saltem mori possit, induere immutatione illa suavi immortalitatem, De cetero cum status gloriosae in-

libros inspiratos in minimis quoque infallibiliter conservandos tradi. Neque inconcinnum est, Deum voluisse libros absolute in omnibus inspiratos nec tamen absolute in omnibus infallibiliter conservatos; nam minima intermisceri quidem, sicut prae minoribus magna alicubi restrictius poni, eo potuerunt, ut vel inde homines intellexerent, non agi de opere doctrinam salutis systematice exhibente proindeque institutionem aliam supervacuam reddente, sed quod tamquam instrumentum in manu magisterii vivi foret; vel potuerunt illa addi ideo, ut cortice in minimis sito pereunte certe medulla operis facilius servaretur; admissa autem semel illa additione congruit, etiam minima ex inspiratione scribi, ut opus abundantia quadam liberalitatis Dei et alias usitata homogeneous esset neve ex discrimine divinorum et humanorum ab exordio ipso partes

corruptionis et immortalitatis in se ipso non differat, apostolus continuo ex vulgata et codicibus aliquot graecis non repetendo mentionem incorruptionis induta immortalitate, videlicet a fidelibus omnibus, rem confectam esse docet, eo etiam accommodatius, quod in scriptura, quam citat, mortis, non corruptionis vocabulum occurrit. Nihilominus et in verbis sequentibus ille distinctionem fidelium mortuorum et vivorum relinquendorum indicat, quando mortis tum victoriam, qua scilicet mors mortuos tenebat, tum stimulum, quo mors vivos angebat, gratia Jesu Christi evanescentem videt.

His praemissis compositio vulgatae cum textu originali expedita est. Vulgata propositione non avulsa, sed pro contextu et integre sumpta docet: In momento fideles justi omnes quidem, qui fuerimus mortui, resurgemus, sed non omnes fideles justi simpliciter immutabimur, quoniam canente tuba mortui resurgent gloriose incorrupti, simul autem nos viventes sine morte in statum gloriae immutabimur. Textus originalis docet: Non omnes fideles justi moriemur, sed omnes in momento immutabimur: nam canente tuba mortui resurgent incorruptione gloriosa immutati, et simul nos viventes gloriose immutabimur. Vel, si mavis, pro explanatione altera textus idem originalis docet: Omnes fideles justi residui in adventum Domini non moriemur, i. e., omnes de morte eximemur, sed omnes in momento immutabimur; nam canente tuba mortui resurgent gloriose incorrupti, simul autem nos vivi immutabimur. Atqui doctrina hac utraque vulgatae et textus originalis non aliud, sed omnino idem paulo aliter, impeditius in latina versione, planius in textu graeco dicitur. Ita certe secundum lectionem textus graeci, quam supra alteri praetulimus; quae altera vitiata denuo ex eo nescitur, quod cum vulgata rite intellecta nequiquam conciliatur, nisi forte contendis, per illud *ἡμεῖς*; *für χοιμηθέντες* non affirmari omnes morituros, sed omnes, qui moriantur, quasi dormituros ad excitandum esse; quae interpretatio nimis contorta et pro vi verbi *χοιμάσθαι* ad designandam mortem apud apostolum velat antonomastici prorsus non ferenda est. Sed haec hactenus. Cf. **I**

cui saltem in textu graeco genuino aestimando assentiri possum.

Ecclesiae non est, custodire minima scripturae ; est, explanare omnia custodienda. 741

divinae in dubium vocarentur vel difficilius distinguerentur; nihilominus Deus partes mere propter aliud insertas curae solum humanae non semper exquisitae potuit permittere, dummodo res propter se inspiratae auxilio divino infallibiliter custodirentur, similiter ut Deus genera quaedam vivorum creatorum propter hominem agente homine interire sinit, modo humanum genus ipsum incolume remaneat. Ceterum ecclesia ipsa agendi ratione sua sat ostendit, se scripturae minima quaeque auctoritate infallibili non posse custodire; quod si posset, etiam deberet facere et faceret, quia potestas vel jus depositi custodiendi ex officio oritur, a quo ecclesia deficere non potest; atqui ecclesia errores leviores tempus tantum et etiamnum in ipsis tribus editionibus clementinis anni 1592, 1593, 1598 tolerando officium custodiendi minima impositum sibi non agnoscit. Quin et expressius, Clemente VIII summo pontifice annuente, in praefatione praemissa vulgatae emendatae non solum indicatur, editionem omnibus numeris absolutam non habendam esse, sed certo absolvi pro subsidiis, quae supersint, jam non posse. Tandem, ut liquebit, quidquid ecclesia non potest explicare, idem non custodire valet; atqui explicatio minimorum in scripturis notitiam rerum historicarum et naturalium flagitat, quam nemo prudens magisterio sacro ut tali vindicabit.

4. Ex his jam via plana est ad dinoscendum, quid in literis sacris interpretandis ecclesia possit, quid non possit. Nimirum ecclesia facultate propria infallibili id saltem positive, proposito ipso vero sensu, explanare potest, quod sibi custodiendum traditum est (cf. *concilii vaticani* s. III. c. 4; D 1647). Ita explicare potest, quatenus quidem pro custodia sibi traditum est, etiam verbum Dei scriptum; sane hoc non traditum est ministerio sacro quasi custodi bibliothecae mero pro libris materialibus conservandis vel in tempore describendis, neque quasi praeconi mero pro acceptis verbis, sive ea intellegit sive non intellegit, serviliter pronuntiandis, neque quasi interpreti mero pro verbis auditis vel lectis in linguam aliam ad verbum transferendis, sed traditum est ecclesiae ministerio etiam ut magistro pro sensu ipso instrumenti publici acri potestate plena infallibili declarando ita, ut verum sensum exponendo et defendendo depositum custodiatur, functionem

quandam custodiae cum aliis praecipuam exercendo verus sensus exponatur et defendatur. Id uno ore asseverant Patres, e. c. *Irenaeus*, quo teste (supra n. 844; infra th. XXXVII successores apostolorum „et fidem nostram custodiunt . . et scripturas sine periculo" erroris scilicet „exponunt“, vel *Vincenfius lirin.* (commonit. 1. c. 2. 27; commonit. 2. c. 29; **J**/50, 639 s. 674. 677; cf. infra n. 880; th. XXVIII. p. II); idem nuperrime per decretum s. officii 3. jul. 1907, damnato errore modernistarum 2. 4. 61 (Z>io 2002. 2004. 2061), inculcatum est. Atqui ex definitionibus laudatis conciliorum inspirati omnes veteris et novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout habentur in vulgata, ipsi ecclesiae traditi sunt, sane ad custodiendum, ad quam custodiam pertinent ipsae illae sollemnes definitiones conciliorum; traditi autem sunt ex dictis libri custodiendi secundum ea omnia, quae velut data opera, non obiter in libris posita sunt; quae sunt summa omnis libri et omnis partis longioris libri et omnis sententia libri, quae etiam per se sola ad libri finem, sanctitatem hominum in fide vel moribus promovendam conferat. Ergo haec eadem omnia ecclesia infallibiliter interpretari potest docendo positive, qui sensus iis effatis sacris subsit.

Potestatem explanandi scripturas asseruit ecclesiae *concilium tridentinum* (s. IV; *D* 668) decernendo, „ut nemo .. in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat. Quo decreto vetantur omnes in rebus fidei et morum negare sensum scripturae eum esse, quem ecclesia teneat, cum ecclesiae sit sensum scripturae verum dijudicare; quae vis decreti etiam professione fidei tridentinae (*D* 864) et a *concilio Vatican*[^] (s. III. c. 2; *D* 1637) decretum renovante confirmatur. Porro quasnam synodus tridentina proindeque vaticana intellexeret prae aliis res fidei et morum, ubi interpretatio ecclesiae sequenda esset, a theologis disputatum est (cf. *Zeitschrift fir kath. Theol.* 1899, 282 ss. 460ss; 1900, 672 ss). Verum enitn- vero critérium potissimum et certum discernendi in scripturi

res fidei et inoram est in *eo*, quod ab ecclesia vel consentientibus Patribus, qui sunt quodammodo os ecclesiae, ipsis aliquid ut ad fidem moresque spectans ex testimonio scripturae explicite vel aequivalenter exhibetur; neque enim tam a priori statuendum est, quid ad depositum fidei vel morum pertineat, quam inde potius accipiendum, ubi est depositum, ut jam *Irenaeus* docet (infra th. XXXVIII). Quare etiam affirmante *Leone XII*// (1. c.) Patrum „summa auctoritas est, quotiescumque testimonium aliquod biblicum, ut ad fidei pertinens morumve doctrinam, uno eodemque modo explicant omnes: nam ex ipsa eorum consensione, ita ab apostolis secundum catholicam fidem traditum esse nitide eminet. . Quocirca studiose dignoscendum in illorum interpretationibus, quaenam reapse tradant tamquam spectantia ad fidem aut cum ea maxime copulata, quaenam unanimi tradant consensu.“ Cui consensus populi christiani et consensus constans theologorum ut medium noscendae doctrinae ecclesiae aequiperatur. Quamdiu autem in rebus fidei et morum de sensu loci manifestato ab ecclesia sive per iudicium sollemne sive per consensionem Patrum vel episcoporum vel coetus fidelium vel scholae nondum constat, interpretatio scripturae, quantum quidem est ex parte decreti tridentini et vaticani, libera manet.

Sed ultra quaeritur, num res fidei et morum, quas con 876 cilium tridentinum a vaticano repetitum vocat, formula alia complecti liceat, qua ecclesia ipsa facilius internoscat, quid vi decreti tridentini in scriptura explananda possit. Ad hanc quaestionem secundum thesim praemissam respondeatur, res fidei et morum ex mente synodi ipsius esse omnia, quae Dominus mandavit apostolis, ut ea credenda vel etiam agenda docerent usque ad consummationem saeculi (cf. *Mat* 28, 20), esse veritatem omnem a Spiritu veritatis suggestam apostolis testaturis in aeternum (cf. *Jo* 14, 16 s. 26; 15, 26 s; 16, 13), esse evangelium salutis totum praedicandum et theoretice et practice suscipiendum omni creaturae etiam futurae (cf. *Mare* 16, 15. 16). Certe synodus res fidei et morum in decreto de interpretatione (Z> 668) intellegit easdem, quas paulo ante, in decreto primo ejusdem sessionis dixerat (79 666). Atqui ex contextu decreti hujus res fidei et morum sunt evidenter evangelium perenne Christi totum. Nimirum, ut contextum exhibeamus,

concilium proponit sibi, ut sublatis erroribus puritas ipsa evangelii in ecclesia conservetur; quod evangelium promissum per prophetas in scripturis Christus proprio ore primum promulgavit, deinde omni creaturae praedicari jussit per apostolos, qui hoc ipso evangelico praedicando essent fons omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae; perspiciens autem synodus, hanc veritatem et disciplinam evangelicam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae Christi ore ab apostolis acceptae aut ab apostolis Spiritu sancto dictante traditae sint, ante omnem actionem aliam omnes libros tam veteris quam novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas pertinentes tum ad fidem tum ad mores, ad evangelium scilicet divinum tum credendum tum servandum, suscipit et, ut suscipiantur, sancit; unde concludit synodus omnibus intellegendum esse, quibus potissimum testimoniis ac praesidiis in confirmandis dogmatibus et instaurandis in ecclesia moribus ipsa sit usura; quae sane testimonia ac praesidia nemo non intellegit esse in libris sacris et traditionibus praedictis, quatenus in se evangelium Christi continent. Itaque per explicationem concilii ipsius in decreto primo omnis et salutaris veritas et disciplina morum, res fidei et morum sunt evangelium integrum, cujus puritatem pro fine proposito conservare idem sit ac res illas rite exhibere. Hinc sicut evangelium consistit in veritatibus et praeceptis omnibus salutis divinitus per apostolos revelatis, sive jam satis ad credendum omnibus etiam explicite proposita ideoque dogmata fidei sunt, sive nondum sunt, ita res fidei et morum his iisdem veritatibus vel praeceptis omnibus constituuntur. Ergo per concilii decretum de scriptura interpretanda in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium potestas interpretandi sacra positiva ad scripturam se extendit, quotiens de veritatibus vel praeceptis evangelii ibidem consignatis agitur, sive ea dogmata sensu stricto sunt, sive nondum sunt; nec ratione sua careat, quod concilium loquitur de fide et moribus pertinentibus ad doctrinae Christianae aedificationem, non aedificium, cum vox illa, aliter ut haec, actum ipsum futurum designare possit.

Et re vera ex decreto *concilii tridentini* de canonicis scripturis (1566) est ecclesiae conservare erroribus sublatis

puritatem ipsam evangelii vel totius salutaris veritatis et morum disciplinae per apostolos praedicatae; quae conservatio fit utique testando, explanando, dijudicando, vindicando doctrinam evangelii veram erroribus variis oppositam. Atqui libri sacri integri sunt pars evangelii. Namque doctrina aliqua evangelii versatur saltem circa libros, revelando divinam librorum ecclesiae traditorum inspirationem; quam doctrinam libros respicientem ipsum *concilium tridentinum* (l. c.) et *Vaticanum* (s. III. c.-2; *D* 1G36) ex traditione gravissime asseruit. At eo ipso ad evangelium item pertinet doctrina, quae in libris est. Videlicet revelatio, qua homo Deum ad se loquentem noscit, distinguitur quidem ab inspiratione, qua Deus sensa ea omnia et sola, quae vult dicto vel scripto exprimi, per hominem ut instrumentum intellegens et volens, non tamen divinae in se actionis necessario conscius, signis infallibiliter idoneis dicit vel conscribit; sed accedente testimonio divino de inspiratione quaecumque inspirata sunt, eadem revelata sunt. Sane si Deus revelaret, hoc illove opere humanitus confecto non nisi verum contineri, vi revelationis talis virtualiter multiplicis omnes et singulas sententias operis similiter ut veras accipere oporteret, ac si Deus ipse eas omnes et singulas protulisset; quod valere multo magis debet, si origo ipsa operis esse per inspirationem divina revelatur, quae revelatio et praedicatio est evangelica de libris veteris et novi Testamenti; ita enim doctrina librorum horum non solum ut vera, sed ut Deo inspirante scripta, proinde vi originis divinae vera revelata est. Neque licet concipere, doctrinam, quae propter aliam est prolata, ut salutarem ad evangelium spectare, doctrinam vero, ob quam illa est proposita, non spectare. Atqui doctrina evangelica de libris sacris ad doctrinam librorum vel complexum sententiarum libros constituentium ecclesiae ipsi divinitus pro usu assignatam ordinatur. Quo tamen argumento non probatur, ipsa minima scripturarum partem evangelii esse; at enim non pariter doctrina de minimis revelata propter notitiam minimorum est, quia sicut inspiratio minimorum non propter ipsa, sed propter salutaria, quibus conjunguntur, facta est, ita revelatio de illis inspiratis non propter ipsa, sed propter substantiam librorum salutarem pars praedicationis evangelicae vel salutaris est. Insuper autem diserte (l. c.) concilium tri-

dentinum et vaticanuni docet, doctrinam evangelicam in libris sacris contineri. Ergo ecclesia potest conservare interpretando positive scripturas, secundum ea quidem, quae in ipsis ad evangelium Christi pertinent.

His positis jam licet quadantenus a priori objectum infallibilis interpretationis positivae ecclesiasticae in scripturis indicare, quatenus scilicet scitur, quid in rationem ambitumve evangelii, h. e., nuntii boni vel salutaris cadat. Eo referetur, quidquid pro salute nostra ipse Dominus suscepit, egit, docuit, instituit, vel quidquid de rebus talibus vel consimilibus apostoli proposuerunt. Pariter huc spectabunt spiritualia omnia veteris Testamenti, sive expresse a Domino vel apostolis citantur, sive non citantur, ut quae a Christo non sint soluta, sed velut recapitulata et completa (cf. *concilii later. IV.* c. 1: *D* 355. 356; *vaticani* s. III. c. 2; *D* 1634 ss). Eodem pertinebunt veteris Testamenti prophetiae, per evangelium etiam nuntiatae ut impletae, tum verbales, tum reales, i. e., typi, saltem formaliter ut tales. Addenda erit, quae est in scripturis, historia salutis generis humani, historia populi Dei testamenti veteris vel hominum insigniorum hujus populi, quae est historia ecclesiae Christi incohatae, denique historia ecclesiae Christi novae vel apostolorum, historia, inquam, omnis haec saltem secundum summam (repete omnino th. VIII). Universe qualis vel quanta pars scripturae certo talis vel tanta sit, ut eam potestas explicandi sacra positiva comprehendat, ex ipso libro historico vel didactico brevior, ut ex libro Ruth, Psalmo quodam etiam non prophetico, epistula Joannis ultima aestimetur; nam circa unumquodque documentorum horum ut aliquod totum per se inspiratum existit particula doctrinae evangelii, quam et distincte enumeratis documentis illis ut sacris concilium tridentinum vindicavit; quare ex dictis etiam res, quae in iisdem libris continetur, evangelica ideoque pro necessitate vel opportunitate infallibiliter explanando custodienda est. Itaque procul dubio sicut locos breves quoque de rebus fidei et morum agentes explicare, ita etiam de libro vel longiore saltem loco libri, qui videtur sensum ipsius auctoris inspirati, non meram citationem, exprimere et facta historica referre, ecclesia interpretatione vel sollemni vel consentiente ordinaria infallibili declarare potest, num prae veritate

Ecclesiae est proponere ex scripturis evangelicis!, quadantenus etiarn maxime nexa. 247

cujusdam citationis tacitae ejusque non omnino approbatae veritas ipsius rei divinitus enuntiata credi, num rejecto sensu pure allegorico similive historicus retineri debeat (cf. resp. commissionis bibi. 13. febr. et 23. jun. 1905; 7?10 1979. 1980). A fortiore potest ecclesia sensum historicum vel proprium partium quarumlibet scripturae asserere, quae, ut contingit in capitibus tribus prioribus libri Genesis, facta momenti maximi pro religione Christiana narrant ideoque, quamvis breves, maxime dogmaticae existunt (cf. resp. commissionis bibi. 30. jun. 1909, ad 1—3; resp. 29. maj. 1907, ad 3; 28. jun. 1908, ad 1—3). Ceterum quotiens applicatio principii generalis praestituti ad casum particularem dubia est, ecclesiae est ipsius partem scripturae evangelicam custodiae suae concreditam assistente sancto Spiritu solvendo peremptorie dubium suo tempore agnoscere.

Sed suntne in scripturis praeter res indicatas fidei et 879 morum vel praeter evangelium etiam maxime conjuncta, ad quae et ipsa interpretandi potestas sacra se extendat? Distinguere oportet inter maxime juncta intrinsecus ita, ut sine his res illae stare absolute nequeant, et maxime juncta extrinsecus idcirco, quod haec ita cum illis una semper commemorata appareant, ut his additis nutantibus jam genuinitas, immo ipsa veritas narrationis rerum principalium ob constantem parem mentionem vacillaret. Prioris modi maxime conjuncta puto in scripturis nulla esse; nam quae necessitatis vel dignitatis talis sunt, recte et ipsa quadantenus ex instituto inspirata et revelata proindeque res fidei vel morum, quamvis forte minus fundamentales, numerantur. Alterius modi maxime conjuncta si occurrant, ad ea, ex nexu isto jam non minima, ut genuina nec minus, saltem si sensus manifestus sit, eodem sensu vera proponenda ecclesiae potestas non quidem per se, sed pro necessitate tutelae ipsorum principalium extendetur, id quod ex dicendis paulo inferius et in thesi subsequente palam fiet. Proinde non affert difficultatem, quod *Leo XIII* (l. c.) haud cunctanter et spectantia ad fidem et cum ea maxime copulata in scriptura admittere videtur, siquidem sensu altero exposito maxime copulata intellegere pontifex potuit; sin aliter, aut pro objecto interpretationis sacrae certius tuendo se modo loquendi eorum, qui res fidei artius accipiunt, pure accommodavit, aut prorsus non loquitur de rebus

•J4S Ecclesia non pariter ac substantialia scripturae minima explanare poteat

maxime copulatis, quae sint in scriptura, sed de rebus fidei vel copulatis, quae ab interpretibus ex scriptura argumentando sive immediate sive mediate colligantur; quo pacto etiam non dicitur dinoscendum in Patrum interpretationibus, quasnam tradant ut spectantes ad fidem vel maxime copulatas, sed quae nam ita tradant; similiterque antea asseverat: „Quae objectum sunt fidei vel ab eo consequuntur, ex divinis potissime litteris (Patres atque praeclarissimi quique theologi) studuerunt asserere et stabilire/

Neque tamen pariter cum substantialibus objecto interpretationis sacrae infallibilis positivae adscribi debent sive merus modus res fidei, substantia sensus salva, enuntiandi, sive res ipsae ceterae, quae in scripturis inveniuntur. Etenim explicatio illa ad ea sola pertinet, quae ecclesiae Domino mandante incorrupta conservanda sunt. Atqui talia non sunt modus descriptus enuntiandi, qui insuper exclusa inspiratione verbali ne inspiratus quidem est, nec res reliquae minimae; quod ecclesia vel inde intellegere potuit, quod libri veteris Testamenti non in forma pristina, sed cum variantibus parvis ipsi traditi sunt; neque enim quisquam nisi divinando probabiliter dixerit, a Christo vel a Spiritu sancto per apostolos aut aliquod exemplar jam ab omni mendo purum designatum aut tum expurgatum pro ecclesia esse. Unde et *s. Vincentius lirin.* (commonit. 2. c. 29; *M* 50, 677) scribit, necesse esse, ut ad unam ecclesiastici sensus regulam scripturae coelestis intelligentia dirigatur, in his duntaxat praecipue quaestionibus quibus totius catholici dogmatis fundamenta nituntur[^] (cf. commonit. 1. c. 28; *M* 50, 675). Item *s. Thomas* in *S. theol.* (p. 2. 2. q. 1. a. 6. 8—10) quidem distinguendo credibilia, de quibus est fides secundum se. et credibilia, de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia, videtur plane illa intellegere articulos fidei in symbolo positos et necessitate praecepti omnibus explicite credendos (cf. q. 2. a. 5), res scilicet fidei fundamentales, proindeque nomine ceterorum complecti non solum minima in scripturis tradita, sed etiam res fidei minus fundamentales, articulos fidei minimos vel subtilitates fidei, ubi superiores ex officio instruentes alios plura explicite credere debeant (cf. q. 2. a. 6); eodemque sensu videtur *s. doctor* in *sent.* 1. 2. (dist. 12. q. 1. a. 2) discernere ea, quae

Ecclesia explanandis minimis scripturae non intervenire nisi negando potest.

per se substantia fidei sunt, et ea, quae per accidens ad fidem pertinent; sed hoc loco altero videri potest simul agnoscere, quamvis non omnia per accidens ad fidem pertinentia, tamen in his etiam talia, quae ex indole sua expositioni authenticae eximantur, praesertim cum jam prius de re magistro teste a Patribus ex scripturis disputata dicat (dist. 2. q. 1. a. 3):
^Sciendum est ergo, quod circa inceptionem rerum, sancti convenientes in eo quod fidei est, scilicet quod nihil est ab aeterno praeter Deum, varia, ad minus quantum ad verborum superficiem, dixisse inveniuntur in his quae de necessitate fidei non sunt, in quibus licuit eis diversimode opinari, sicut et nobis/ Itaque si supponatur, v. g. de modo et ordine operum creationis in scriptura ex instituto nihil tradi, ecclesia per scientiam quidem theologicam, adjutam etiam subsidiis scientiae profanae de his rebus agere poterit, sed eas authentice explanare non valebit.

«

Nihilominus ecclesia in rebus illis minimis scripturae auctoritate propria infallibili aliquid potest, docendo negative, qui sensus non subsit, non quasi interpretationem omnem falsam reicere valeret, sed quod eam interpretationem declarare falsam valet, quae si vera esset, scriptura veritati undecumque certae repugnaret. Nimirum ecclesiae est tutari veritatem revelatam inspirationis scripturae originalis pro rebus quoque minutissimis; unde ex thesi mox sequente etiam id infallibiliter docere potest, sine quo tutela efficax inspirationis proindeque immunitatis erroris esse nequit. Atqui ad tutelam hanc requiritur, ut ecclesia statuere possit, interpretationem esse falsam, simulae vi ejus concedendus esset error in textu qualicumque scripturae haud dubie authentico, et ut ecclesia statuere saltem disjunctive possit, aut textum originali non esse consentaneum aut interpretationem esse pravam, ubi ex interpretatione locus non ita certo authenticus a veritate aliqua comperta aberraret. Quo spectat illud s. *Thomae* de opere secundae diei (S. theol. p. 1. q. 68. a. 1): „Sicut Augustinus docet . ., in hujusmodi quaestionibus duo sunt observanda. Primo quidem, ut veritas scripturae inconcusse teneatur. Secundo, cum scriptura divina multipliciter exponi possit, quod nulli expositioni aliquis ita praecise inhaereat, ut si certa ratione constiterit hoc esse falsum quod aliquis sensum scrip-

turae esse credebatur, id nihilominus asserere praesumat; ne scriptura ex hoc ab infidelibus derideatur, et ne eis via credendi praecludatur." Unde idem doctor, missa nunc quaestione de exempli cujusque convenientia, ecclesiam in rebus illiusmodi indirecte, i. e., ratione veritatis scripturae ab errore omni liberae judicare posse docet (in 1 Cor 11, lect. 4). Consimiliter ecclesia explanandis locis ipsis minimis intervenire tunc modo negante potest, cum ad difficultates enodandas affirmatio citationis implicitae auctori inspirato non probatae vel sensus obvio oppositi argumentis tam levibus proponitur, ut ea concessio tecta deficientis veritatis et inspirationis textus sacri genuini inveniatur (cf. etiam sub hoc respectu secundario resp. jam cit. commissionis bibi. 13. febr. et 23. jun. 1905). Insuper cum interpretatio nimis manifesto est perversa, ecclesia ex thesi sequente sub ipsa ratione inhonesti abusus facultatis reprobare eam potest,

§2 Denique ecclesiae pro minimis in scriptura currentibus potestatem illustrare licet comparando cum ejus potestate pro revelationibus privatis. Revelatio, quae privata dicitur, homini tum privato tum publico pro sua vel aliorum utilitate divinitus fieri ita potest, ut Deus non motivo credibilitatis certo eam ut divinam aliis patefaciat; et tunc, quatenus revelatio res fidei et morum ecclesiae commissas tangit, ecclesia ex thesi sequente id quidem auctoritate infallibili declarare potest, rem, quae nove revelata dicitur, cum deposito sacro revelationis directe vel indirecte concordare, revelationem rei novam certo affirmare nequit; ejusmodi autem revelata, quae sint res fidei vel cum his intrinsecus saltem nexa, quin ecclesia agnoscere ut revelata ea queat, in scripturis nulla sunt. Sed Deus revelationem post apostolos factam etiam testimonio divino, ut miraculo manifesto, comprobare potest; qua in hypothesi ecclesiae potestas similiter se habet erga revelationem talem, ut erga minima in scripturis inspirata. Enimvero, ut perspicietur ex thesi subsequente, poterit ecclesia infallibiliter docere indolem divinam revelationis; ita nuperrime apparitionem b. Mariae virginis immaculatae, quae est instar privatae revelationis, instituto festo universali ideoque ex dicendis infallibiliter ecclesia docuit; proinde poterit eadem infallibiliter docere, rem revelatam, quamdiu incorrupta demon-

stretur, pro auctoritate Dei revelantis fide divina dignam esse et explicationem omnem, per quam aliquid falsi contineret, falsam ipsam exsistere; neque tamen magis quam inspirata minuta scripturarum ecclesia revelationem talem recipere in depositum proprium fidei et morum infallibiliter custodiendum et explanatione positiva quidem in dubiis explanandum valet; est enim hoc depositum pro ecclesia aetatis omnis publicum per apostolos completum; quo saltem sensu revelatio quaevis posterior merito privata nominatur.

Thesis XXV. *Praeterea potestas docendi infallibilis magisterii sacri extenditur ad illa omnia divinitus non revelata, quibus negatis depositum ipsius revelationis per apostolos factae integrum, ut par est, custodiri jam non posset.* 883

Declaratio. Veritates divinitus non revelatae cum veritatibus a Deo per apostolos revelatis speciali ratione nexae esse possunt, idque dupliciter: aut solo nexu certitudinis, quatenus negatis vel in dubium vocatis illis ipsae veritates revelatae forent pro fidelibus tantummodo non certae, aut etiam nexu veritatis, quatenus falsis illis veritates revelatae forent falsae.

Ad priorem classem pertinent facta, quae dogmatica vocantur, ut concilium tridentinum fuisse legitimum, Pium IX re ipsa fuisse s. Petri successorem in primatu; quibus factis nutantibus certitudo summa de ipsis veritatibus fidei, auctoritate concilii vel pontificis ejusdem definitis, jam non exstisset. Etsi facta talia etiam ad classem alteram pertinere possunt, quatenus rerum revelationis aliquarum, ut concilia a capite ecclesiae legitime convocari, primatum Petri perpetuum esse, ipsa veritas pendere inde potest. 884

Alterius classis primum sunt textus dogmatici, i. e., textus originis humanae, qui de rebus revelatis agunt proindeque fidei deposito aut consentanei aut quadantenus adversi sunt; quibus textibus aut repudiatis, cum essent fidei conformes, aut approbatis, cum diffformes essent, veritas fidei ipsa proderetur; unde ecclesiae multum interest de iis judicare acceptis non quidem secundum auctoris sensum subjectivum, sed 885

252 Dedarantur veritates revelationi nexae, ut aperte suppositae vel consecutivae

secundum sensum objectivum seu illum, qui vi textus et contextus exprimitur ideoque et intentus ab auctore merito praesumatur vel iuridice habeatur.

Deinde huc referuntur veritates complures speculativae atque practicae, sive sunt tales, quae aperte instar principiorum veritatibus revelatis praeviae supponantur, cum ordo revelationis super ordinem rationis construatur, sive tales, quae aperte ex veritatibus revelatis consequantur: rejectis nimirum veritatibus ejusmodi suppositis vel consecutariis, per syllogismum rite formatum, adhibitis scilicet veritatibus non revelatis, sed naturali lumine compertis, ad veritates revelatas ipsas infitiandas perveniretur. Nec tamen veritates ita cum revelatis cohaerentes hac de causa item revelatae numerandae sunt: nam illae veritates intelleguntur tantum eae, quae ex veritate aliqua revelata ope veritatis novae aliunde cognoscendae ideoque discursu proprie dicto, non pure explicante sensum ipsius veritatis revelatae deducuntur; atqui illud solum est a Deo revelatum, quod est immediate in se ipso vel formaliter ab eo dictum seu vel explicite enuntiatur vel, si est quadantenus implicitum, per simplicem analysim veritatis revelatae ut talis reperitur. Ita quis recte quidem censeat, Deum revelando, homines omnes nasci in peccato, revelasse, etiam hunc illumve hominem fuisse ab origine in peccato, quatenus qui dicit omnes in concreto et absolute, qui aliquando sint, effert item singulos, qui loco suo et tempore sine negotio cogniti vel cognoscendi supponuntur, ac si eos ipse in individuo designet, similiter ut praedicta quaedam a Deo ipso edicuntur, quamvis ante eventum minus clare eadem ab audientibus accipiantur; sed non aequè Deus revelando, Christum esse hominem, ipse quoque dixit, in Christo esse in concreto ea distincte omnia, quae studio laborioso nunc in homine deteguntur; veritates igitur istiusmodi cum revelata conectuntur, non revelatae ipsae sunt. Ceterum existimem huc referendas esse veritates ipsas naturales sive illas, quae sunt ex se manifestae, sive illas, quarum ope ex revelatis veritates aliae inferuntur, si nexus veritatum naturalium cum deductis et ab ecclesia peremptorie statutis ita exploratus est, ut eversis illis hae veritates caderent. Sane ex revelatione ut absolute nunquam licet abusu facultatis loquendi proferre verbum otiosum (12,36), eo quod est otiosum, item

eadem ratione absolute non licebit ponere actum otiosum ullum externum vel internum ideoque abusu intellectus dissentire a veritate qualicumque satis manifesta, quod est verbum internum plus quam otiosum, quatenus non solum sine ratione sufficiente, sed magis contra rationem interna affirmatione adhaeretur falsu; quocum principio cohaeret, absolute non licere dissentire ab hac illave in concreto veritate per lumen naturale satis omnibus manifesta, nec licere dissentire ab hac illave veritate naturali, quae sit certa ex nexu explorato cum veritate per ecclesiam peremptorie statuta, quamvis non revelata. Quae altera affirmatio cohaeret etiam cum veritate revelata, pro peccato ipso vitando fugiendum per se esse periculum peccandi (*Eccli* 3, 27), quatenus qui negat veritatem arte nexam cum veritate per auctoritatem ecclesiae tenenda, ad hanc veritatem ipsam negandam fere cogitur. Atqui is, qui statuit, absolute non licere ab hac illave sententia dissentire, aequivalenter statuit, sententiam eam veram esse, siquidem dissentire ab errore absolute malum esse nequit. Ita coniecti cum revelatis potest non solum veritas, textum quendam dogmaticum originis humanae pro sensu objective revelationi congruere vel adversari, sed etiam veritas naturalis, hunc illumve esse ejus sensum objectivum, cum scilicet sensus clarus est, quia ambiguum textum talem non, ut locos dubios scripturae vel divinae traditionis, auctoritati sacrae modo absoluto definiendum, pro concordia vel repugnantia cum verbo Dei scripto vel tradito, attribuimus, cui definitioni sensus objectivus certus textus supponatur. Ita praeter veritatem revelationi junctam, ordinationes ritu anglicano actas esse irritas, haec alia veritas necti potest, modo hoc illove ordinationes anglicanas actas esse, sive modus iste ex historia cognitus et perspectus est, sive est modus saltem in concreto unicus, quo ordinationes eadem intellegi irritae possint. Praeterea exempla veritatum huc pertinentium naturalium, quae sint ex se liquidae vel et revelationi supponantur, invenias in articulis damnatis Nicolai de Ultricuria (Z> 457 — 4G7).

Tum fidei deposito intime conjungitur rectitudo disciplinae ecclesiasticae universalis. Etenim ecclesia regens, quotiens non solum animo invito quaedam tolerat nec solum quaequam transeuntia vel particularia statuit, sed fert legem disciplinae,

1!.)4. Kevclstis nectitur disciplina sacra, ordo certus religiosus, cultus certi sancti

ex se scilicet stabilem, ab omnibus servandam, facto ipso docet, et legem illam observando ecclesia oboediens tota facto ipso profitetur (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 1. 2. q. 97. a. 3), legem talem, si non semper optimam nec maxime opportunam, esse tamen bonam et per se quidem et generatim utilem proindeque verae fidei vel morum honestati sive lege Dei positiva sive lege naturali (cf. *Rom* 2, 9—16) pronuntiatae respondere, certe non adversari. Qua sententia abjecta periclitarentur principia fidei et morum revelata vel revelatis juncta, unde illa disciplina et doctrina emanavit, vel labefieret ipsum dogma ecclesiae Dei sanctae, per quod ecclesia universa ex fine proprio per voluntatem Domini efficacem nunquam negligendo salutifera pro bono malum praecipere vel suscipere nullum potest.

888 Hinc vinculo haud dissimili cum veritatibus revelatis connecti invenitur bonitas et utilitas hujus illiusve ordinis religiosi seu modi vivendi fidelium aliquorum ad salutem suam vel et proximi et ipsam perfectionem vitae Christianae consequendam, observatis etiam per vota perpetua consiliis evangelicis (ex *Mat* 19, 10—12. 21; *1 Cor* 7, 32—38) et regulis pro fine proprio instituti propriis. Namque error in hac causa redundaret satis manifesto in depositum ipsum fidei et morum revelatum vel, ordine religioso jam per ecclesiam cognito et approbato, redundaret in articulum, quo credimus ecclesiae sanctitatem, cui repugnat ordinem sancire ex se ad finem religiosum obtinendum non idoneum, similiter ac constituere disciplinam, quae sit contraria bonis moribus vel in ecclesiae totius damnum cedat; etsi enim ecclesia universa institutum ordinis cujusdam religiosi neutiquam amplectitur, hoc tamen institutum vi approbationis plenae ut via ex se ducens ad virtutem in sua perfectione assequendam omnibus fidelibus proponitur et cum proportionem commendatur.

889 Eodem spectat veritas, quae ipso iudicio de hominis jam defuncti sanctitate, gloria, dignitate veneranda continetur. Quae veritas attingere revelationem tunc praesertim potest, cum defunctus est martirium pro Christo passus (vide v. g. *Mat* 10.32. 39; 16,25 cum parallelis *Marc* 8,35; *Luc* 9,24; 17,33; *Jo* 12,25), vel cum post ipsam quoque hominis mortem miracula ad invocationem illiusmet vel venerationem reli-

quiarum fiunt, siquidem hoc pacto noscitur Deus non veritatem ab illo praedicatam, sed invocationem et cultum hominis talis comprobare (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 2. 2. q. 178. a. 2); quare dogma sanctitatis Dei interponitur, quamvis, nulla existente locutione Dei proprie dicta, sanctitas defuncti revelata dici nequeat. Quin pro fulgore martyrii vel vitae virtutibus heroicis ornatae cum miraculis sequentibus in medium proferre etiam dogma illud ut facillime applicandum licet, quo generatim gloriam sanctorum credimus. Et accedere potest, quod saepius ecclesia pro studio laudabili augendae gloriae Dei et hominum salutis promovendae excitatur juste et quasi conaturaliter, ut statuatur definite hominem defunctum instar exemplaris vitae Christianae imitandum vel etiam lege disciplinae generali, prospiciente unitati cultus, instar patroni invocandum et instar amici Dei venerandum; ubi, si imitandus ille ediceretur, cujus mores imitandi reapse minime essent, vel si colendus ille exhiberetur, cujus cultus, ut damnati, pius honestusque non existeret, jam sacrum depositum fidei et morum vel puritas ecclesiae credenda, sicut per alias perversas disciplinae leges, laederetur. Quo referas illa *Hieronymi* (in Philem 4 ss; 71/26,609 s): „Non putemus levem Philemonis praedicationem, si eandem fidem habeat in sanctos quam et in Deum. Qui credit Deum sanctum esse, utique non errat. Quod si quis hominem qui sanctus non est, sanctum esse crediderit, et Dei eum junxerit societati, Christum violat, cujus corporis omnes membra sumus. ‚Qui dicit', inquit, Justum injustum, et injustum justum, abominabilis uterque apud Deum est' (Prov 17, 15): similiter qui sanctum dicit esse non sanctum, et rursum non sanctum, asserit sanctum, abominabilis apud Deum est. Omnes credentes, secundum apostolum, Christi corpus efficiuntur (al. efficimur) (1 Cor 6, 15). Qui in Christi corpore errat et labitur, asserens membrum ejus vel sanctum esse, cum non sit: vel non sanctum esse, cum sanctum sit, vide quali crimine obnoxius fiat: ‚Vae', ait Isaias, ‚qui dicunt dulce amarum, et amarum dulce: ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras' (Is 5, 20). Dulce, puto esse sanctimoniam: amarum, quod sanctimoniae contrarium est; aequae lux sanctimonia intelligi potest, tenebrae contrariae sanctitati." Ista etiam plenius in cultum pleniorum valent.

His denique addam nominating facta divina, ut miracula, quae non ipso deposito revelationis contineantur. Certe revelatum est, miracula v. g. ipsius Christi et facta esse, de quorum veritate historica constare possit, et vere rationem miraculi habere, et vere comprobare illud, ad quod firmandum sunt producta (J/λZ 11,2—6. 20—24; *Jo* 2, 11; 5,36; 10,25. 26. 37. 38; 11, 41-48; 12, 37—43; 15. 22—25; 20, 29-31; cf. *concilii vaticani* s. III. cn. 4. de fide; *D* 1660). Atqui haec tres veritates manifesto vacillarent eo, quod consimile iudicium recusaretur de factis consimilibus, quae post tempus apostolicum hodieque fiunt. Item revelatum est, signa mirabilia post fidem simpliciter proindeque plus minusve semper secutura esse (*Mare* 16 17. 18; *Jo* 14, 12); cui intime jungitur, haec vel illa facta etiamnum evenientia miracula agnosci.

Ad tales igitur veritates cum revelatis copulatas peremptorie asserendas magisterium ecclesiae infallibile se extendere affirmamus. Videlicet non sane ut ad depositum fidei pertinentes vel ut revelatas, sed ut ad custodiam depositi spectantes vel ut revelatis hoc illove gradu et modo conexas veritates illas proponere et, quod eodem redit, sententias iisdem immediate oppositas non quidem ut haereses, sed ut aliter pravas, censuris vel notis doctrinae malae inustis variis, profligare magistri sacri potestate infallibili possunt; quod agendo non tam munus testium, quam doctorum sensu pressiore veritates creditas adseitibus aliis explicantium et vindicum ipsorum propugnaculorum fidei exercent. Ubi adversariis incidimus jansenianis, qui disputantes directe quidem de textibus dogmaticis originis humanae contendunt, ecclesiam infallibilem certe esse in quaestione juris, at non in quaestione facti. Distinguitur enim quaestio primum de doctrina quadam spectata in se ipsa vel in abstracto, utrum sit fidei consona an dissona, bona an mala, quae est quaestio juris; dein succedit quaestio de doctrinae ejusdem enuntiatione in concreto per librum humanum quendam facta, num ab auctore doctrina ea recta vel perversa reapse in libro sit expressa, quae est quaestio tacti. Ecclesia autem definiendo, doctrinam revelatis gradu modove suo sive congruentem sive repugnantem libro contineri, definit directe vel explicite quaestionem facti, quasi indirecte vel implicite quaestionem juris; quod et in aliis deh-

nitionibus praeter doctrinam factum respicientibus contingit. Porro thesis nostra ex dicendis saltem est doctrina catholica omnino agnoscenda, imino ratione bona jam dogma fidei ducitur.

Demonstratio. 1. Magisterium ecclesiae infallibile eum 892
certe ambitum obtinet, qui pro fine suo consequendo vel
munere implendo postulatur; quod constat vel per ipsam
Christi institutoris sapientiam, ut quae sane fini media suffi-
cientia aptarit. Atqui fini suo vel muneri imposito magisterium
infallibile nequit, ut par est, satisfacere, nisi ad illa omnia
extenditur, quibus neglectis depositum sacrum revelationis
non potest efficaciter custodiri; cujusmodi sunt ultra veritates
ipsas revelatas etiam complura in se non revelata, quae cum
revelatis nexu speciali sive certitudinis sive veritatis conjun-
guntur. Ergo magisterium ecclesiae infallibile praeter veri-
tates in se revelatas, ut objectum suum primum, ad veri-
tates quoque alias, cum revelatis nexu speciali cohaerentes,
velut objectum secundarium, refertur.

Prob. prior pars minoris: Institutum est divinitus magisterium ecclesiae in hunc finem, ut agente ipso depositum revelationis custodiretur integrum seu fidelium fides pura et una semper servaretur, proindeque, salubri doctrina proposita et noxiis erroribus exclusis, via salutis tuta et expedita monstraretur et sterneretur; sicut enim potestas ecclesiastica universa, ita potestas docendi ad hominum salutem ordinatur. Atqui gravissimo huic fini magisterium ecclesiae nequit, ut par est, satisfacere, nisi ad ea omnia extenditur, quorum doctrina est plus minusve necessaria vel maxime opportuna ad depositi custodiam, ad fidei puritatem et unitatem procurandam, ad errores vel pericula deceptionis a fidelibus removenda et sic tandem salutem animarum in tuto collocandam (cf. *Ji*/ 20, 29—31; *Eph* 5, 6; *Coi* 2, 8; *1 Tim* 1, 3; 6, 20 s; *2 Tim* 1, 13 s; 2, 16 s). Sed qua necessitate magisterium ipsum, hac et infallibilitas magisterii, pro doctrina peremptoria quidem proleunda, ad illa omnia porrigitur. Etenim tam late patet infallibilitas quam sacra docendi suprema potestas, cum eam instar proprietatis consequatur. Insuper magisterium fallibile assensum absolutum in rebus adhuc dubiis postulare ideoque controversias terminare non valeret. Tandem actibus docendi omnibus, quos magisterium sacrum ponat, fidei depositum

<< iflIw B S

gfi'jK1s -
B ^ ^ B H H
B ^ M B .
 l? ? ît∇îl
 ■|93■

HHHR.
B >> K

W fiw s lnr

; ? K".

! h S } ? . ' *
!
^ R B C T m |

rfW W i

B l i l w f f f i
· H · | I w !
 tvO   l   'λ,

111

BTfHT.

$$\mathbf{B} \tau \Lambda \& \dot{\mathbf{i}} \mathbf{i} \mathbf{M}.$$

custoditur; hac autem in custodia ipsa et pro ipsa infallibile est, cum peremptorie docet, ecclesiae magisterium.

Prob. altera pars minoris: Depositum revelationis, ut par est, custoditur vel fidei integritas proindeque sanctitas et salus hominum procuratur per veritatis revelatae legitimam indubitatae propositionem, sinceram explicationem, rectam pro scientia et vita Christiana applicationem, diligentem ab erroribus adversis distinctionem validamque defensionem. Atqui ad hanc efficacem propositionem, explicationem, applicationem, distinctionem, defensionem minime sufficit proponere veritates revelatas ipsas seu dogmata fidei eaque discernere ab erroribus directe oppositis seu ab haeresibus cavendis; sed etiam necessarium est seu summopere opportunum proferre complures veritates in se non revelatas, sed revelatis conjunctas, easque distinguendo ab erroribus directe veritates nexas, indirecte propius vel remotius fidem salutarem labefactantibus vindicare; quales veritates intelleguntur ex praemissa (n. 883—890) declaratione tum facta dogmatica, veritates revelationi praesuppositae vel conclusiones theoreticae et practicae, quae ex veritatibus revelatis tamquam principiis fecundis paulatim ratiocinando inferantur et ad omnem vitam hominum pro variis temporum adjunctis applicentur, honestas disciplinae ecclesiasticae, bonitas ordinis religiosi, sanctitas hominis defuncti, miracula usque adhuc patrata, tum textus dogmatici, de quibus nominatim janseniani litem intenderunt; nam abjudicata ecclesiae facultate textus illos ex sensu objectivo rectos vel pravos peremptorie declarandi et haereticis ipsis effugium apertum semper superesset cum unitatis fidei jactura manifesta, et catholicis, praesertim rudioribus, praesens nec valide propulsandum periculum maneret veneni erroris perniciosi pro vera et salutifera doctrina ex libris doctoribusve corruptis hauriendi.

S95 2. Ex *Mat* 28, 18- 29 infallibile est magisterium sacrum, quotiens aliquid a Domino mandatum observandum ultimo ecclesiam totam docet (cf. n. 834). Atqui cum fert legem, per se scilicet perpetuam, universalem disciplinae, quamvis in se non revelatae, ultimo ecclesiam totam docet, observandam esse hic et nunc absolute vel sine ulla tergiversatione obediendo, nisi magisterium ipsum de jure suo decedat, pote-

statem legiferam a Domino mandatam (vide *Mat* 16, 18. 19; 18.17. 18; cf. *1 Cor* 11, 34 cum 4, 1; *concilii tridentini* s. XXI. c. 2; *D* 809). Ergo magisterium sacrum infallibile est in statuenda lege universali disciplinae etiam non revelatae ita, ut haec tantum absolute observanda ideoque bona esse possit. Atqui infallibilitas, quae ex verbis Domini extendatur ad disciplinam non revelatam exsequendam, pariter ad res omnes cum revelatis nexus, etiam speculativas lege quadam ecclesiae tenendas, extendenda est.

3. Idem ex sensu praxique ecclesiae demonstratur. Ec- 896
clesiaenim ipsa Spiritu sancto assistente debet profecto posse scire vel opportune significare, quibus in rebus erroris sit immunis; aliter infallibilitatis donum inutile evaderet. Atqui ecclesia vel pontifex romanus ecclesia sequente in rebus etiam non revelatis, sed cum revelatione intime nexis infallibilem sese exhibebat. Ita

a. *Gregorius M.* non solum dogmata definita in conciliis, sed imprimis ipsa quattuor concilia, quae facta sunt dogmatica, firmissime suscipere et venerari se fatetur (supra n. 847). —

dum est, concilio etiam constantiensi universalem ecclesiam repraesentatam esse; quo posito per articulum sequentem significatur credendum, esse approbandum illud, quod concilium constantiense in favorem fidei et ad salutem animarum approbavit (*D* 551. 552). Et articulo 24 proponitur credendum, papam canonice electum, qui pro tempore fuerit, ejus nomine proprio expresso, successorem b. Petri esse (*D* 568). — Ad haec videas professionem fidei orientalibus praescriptam ab *Urbano VIII* et *Benedicto XIV*, qua et synodi universales suscipiuntur (*Z*) 873).

b. Ad textus dogmaticos quod attinet, ecclesia ipso facto 897
asserebat sibi potestatem judicandi peremptorie ideoque infallibiliter non solum de heterodoxia vel orthodoxia propositionis alicujus doctrinaeve simpliciter, sed prout propositio rei doctrina eadem exstaret in aliquo originis humanae libro, proindeque pro re nata adscribebat sibi facultatem definiendi, doctrinam perversam, v. g. haereticam, libro illo contineri

ita, ut ipse liber haereticus habendus esset atque haereticus, in casu quidem pertinaciae, censendus esset libri auctor. Sic *concilium nicaenum I* Arii opinionem, verba, librum affectum nomine Thaliae condemnavit (ex *Socratis* hist. eccl. 1. 1. c. 9. et *Sowmeni* hist. eccl. 1. 1. c. 21; *J*/ 67, 78 ss. 922 s). — *Anastasias I* damnavit scripta prava Origenis (Al 276. 281. 282. 284». — *Innocentius I* scripta quaedam apocrypha non solum repudianda, verum etiam damnanda exhibet (ep. 6. ad Exsuperium episc. tolos. c. 7. n. 13; 3/ 20, 502); idem in libro Pelagii nihil paene esse censuit, quod non a quovis damnandum atque calcandum esset (ep. 31. ad quinque episc. n. 5; *J*/20, 596). — In *concilio ephesino* (act. 1; *H* 1, 1363 ss) orthodoxa pronuntiata est epistula Cyrilli ad Xestorium, damnata est epistula Nestorii ad Cyrillum, qua lecta episcopi simul omnes exclamarunt: „Quicumque Xestorium non anathematizat, anathema sit. Hunc recta fides anathematizat: hunc sancta synodus anathematizat. Quicumque Xestorio communicat, anathema sit. Omnes Xestorii epistolam et dogmata anathematizamus: omnes haereticum Nestorium anathematizamus? — In *formula Hormisdæ* omnes haereses, praecipue Nestorius haereticus cum aliis compluribus anathematizantur (*D* 141). — Pariter *synodus V* damnatis aliis hominibus et scriptis repro- bavit (cn. 12—14; *D* 183—186) Theodorum mopsuestenum et impia ejus scripta, scripta aliqua Theodoreti, epistolam Ibae, ita quidem, ut omnibus ea defendentibus diceret anathema. — Item *Gregorius M.* supra (n. 847) doctrinas cum auctoribus a conciliis irrevocabiliter judicatas exhibet. — Congruit concilii later, a. 649 sub *Martino I* cn. 18 (*D* 219). — Eodem spectat articulus 7. 8. 11 ex iis, de quibus errorum Wicleff et Hus suspecti ex mandato *Martini V* interrogandi erant, ubi assensus firmus de viris illis cum Hieronymo de Praga habendis pro haereticis et eorum libris et doctrinis habendis pro perversis postulatur (*D* 553—555). — Unde etiam *Alexander VII* per constitutionem „Cum ad s. Petri sedem“ 16. oct. 1656 quinque propositiones Jansenii in sensu a Jansenio intento, scilicet intentione verbis expressa, damnatas esse definivit et constitutione rRegiminis apostolici' 15. febr. 1664 eas ita sincero animo reiciendas esse edixit (*D* 971), postea vero *Clemens M* sua ^perpetuo valitura4 constitutione n Vineam Domini*

16. jul. 1705 declaravit (7) 1317), „damnatum in quinque . . propositionibus janseniani libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum, non ore solum, sed et corde recipi ac damnari debere/ — Ipsum *concilium vaticanum* docet (s. III. c. 4 ; *D* 1645 : „Omne . . assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus. Porro ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi, mandatum accepit fidei depositum custodiendi, jus etiam et officium divinitus habet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decipiatur per philosophiam, et inanem fallaciam. Quapropter omnes Christiani fideles hujusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimae scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino/ Cf. cn. 2. de fide et ratione (*D* 1664). Pro qua definitione sollemni ecclesia textus dogmaticos originis humanae saltem eos, qui immediate vel formaliter doctrinae revelatae adversentur, peremptorie vel infallibiliter proscribere potest. — Congruenter *Pius X* (encycl. 7. sept. 1907; 7?10 2084—2086) repudiavit delirationem modernistarum, qui affirmationes scientiae qualescumque magisterio ecclesiae obnoxias nullo modo volunt, prius praetexendo, pro objecti diversitate discidium inter fidem et scientiam nunquam esse posse, dein inopinato adjungendo, fidem scientiae etiam subjectam esse. Eodem spectat error modernistarum a s. officio 3. jul. 1907 rejectus 5 (Z>10 2005): „Cum in deposito fidei veritates tantum revelatae contineantur, nullo sub respectu ad ecclesiam pertinet iudicium ferre de assertionibus disciplinarum humanarum/ Et damnatus error 7 (Z)102007): „Ecclesia, cum proscribit errores, nequit a fidelibus exigere ullum internum assensum, quo iudicia a se edita complectantur/

C. Ad haec ecclesia iudicio peremptorio, proinde infalli 898
bili non solum veritates revelatas proponere et errores his oppositos ut haereses proscribere, sed etiam veritates vel suppositas revelationi vel inde consequentes solebat definire seu errores ipsis repugnantes condemnare, infligendo quidem hujusmodi erroribus non haeresis, sed aut determinatam nullam

doctrinae malae notam vel censuram aut in globo censuras praeter haeresim varias aut censuram quandam censura haeresis inferiorem. Nimirum, ut vis argumenti hujus descriptis censuris praecipuis et explanationis indigentibus plenius intellegatur, haeretica ipsa sententia a magisterio sacro ea declaratur, quae certo et immediate, verbis explicitis vel aequivalentibus, adversatur dogmati, i. e., veritati pro revelata sive jam satis ante sive per declarationem eam ipsam ad credendum propositae; notorie haeretica est, quae non solum certo, sed etiam terminis ex se claris dogmati eique jam prius in ecclesia agnito repugnat; sin autem sensus non certo, sed plus minusve probabiliter est haeticus, propositio suspecta de haeresi vocatur; sin sententia quadantenus ambigua etiam, sive ex se ipsa sive ex adjunctis, sensum potius haeticum prae se fert, haeresim sapiens dicitur. Erronea, specificè scilicet et ut talis, non ut latius vel aliquando sub respectu alio simul est haeretica, sententia censetur, quae directe opponitur aut conclusioni theologiae certae, i. e., veritati ex una revelata et altera theologice vel naturaliter certa deductae, aut doctrinae satis quidem propositae in ratione veritatis sacrae, sed non aequè firmiter, quamvis quodammodo, in ratione veritatis revelatae; quo in altero casu, si de doctrina saltem fere certo revelata agitur, sententia erronea etiam haeresi proxima vocatur. Temeraria, ut ab haeretica et erronea distinguitur, judicatur propositio ea, qua aut doctrina cum revelata remotius quidem nexa, sed constanter et communiter ut sat solida recepta jam sine justa causa repudiatur, aut doctrina probabilis vel probabilior inique condemnatur. Praeter has censuras haeresis, erroris, temeritatis indicantes gradum repugnantiae immediatae vel mediatae cum deposito fidei morumve revelato aliae sunt, quibus gradus ita non exprimitur, ut materia sive revelata sive non revelata significetur, in qua per propositiones notatas delinquatur. Sic propositio blasphema appellatur, quae Deo vel sanctis contumeliam infert; impia, quae cultum Dei vel sanctorum laedit; piarum aurium offensiva, quae saltem vi verborum usitata aliquid contrarium observantiae erga Deum continet; injuriosa, quae honorem Deo, sanctis, personis certis debitum violat. Schismatica renuntiatur, quae unitati ecclesiae opponitur; seditiosa, quae pote-

stati divinitus ordinatae adversatur. Ut scandalosa designatur, quae ruinae spiritualis occasionem praebet. Denique sunt censurae, quae neque gradum cervum pugnae directae vel indirectae contra revelationem neque materiam offensionis specialem exhibent, ut cum propositio proscribitur simpliciter ut falsa, h. e., gradu non accuratius definito veritati revelatae disconveniens, vel cum dicitur male sonans, enuntiata scilicet verbis ejus communi usu minus rectis nec per circumstantias aliter explanandis, tunc facilius in sensum pravam, revelationi quomodocumque adversum accipitur, vel cum vocatur captiosa, verbis in speciem rectis sententiam perversam illiusmodi iniciens. Porro saepius non propositionibus singulis singulae censurae, sed propositionum cumulo censurae in cumulo vel globo apponuntur, ita ut propositiones omnes vitandae intelligantur, quatenus propositioni omni censura saltem aliqua appositae conveniat. Quales censurae minime confundi debent veteris disciplinaribus, ne propositiones quaedam parum opportuna interim doceantur. Age, censurarum, quae peremptorie notent doctrinam pravam sive generationem pro gradu pravitatis qualicumque sive etiam expresse, in globo vel singillatim, infra haeresim proindeque feriant errores solum indirecte revelationi repugnantes, exempla non pauca reperiuntur.

Ita jam *Joannes XXII* errores fraticellorum complures 399 partim haereticos, partim insanos, partim fabulosos cognitos generali formula damnavit (*D* 418), idemque articulos aliquot Ekardi censuris nota haeresis minoribus confixit (22 post 455), *Urbanus V* conclusionem unam alteramque Dionysii Soulechat gradationem falsam, erroneam, haereticam declaravit (29 468. 469), *Gregorius XI* propositiones Raymundi Lulli ex parte ut erroneas reprobavit (*D* ante 474), *Martinus V* postulans explicitum assensum firmum cum concilio constantiensi diversis censuris in globo articulos Joannis Wicleff et Joannis Hus affecit (7)555), *Innocentius VIII* propositionem Joannis Pici Mirandulani pro erronea et haeresim sapienter habuit (*Z* 620); in globo censuris variis rejecit *Leo X* errores Lutheri (*ZZ* 9, 1891 ss), *Pius V*, *Gregorius XIII*, *Urbanus VIII* sententias Baji (*I*) 959); *Pius V* simpliciter quaedam cambia condemnavit (*I*) 960. 961), *Clemens VIII* propositionem aliquam minoribus censuris perculit (*Z*) 962); item *Innocentius X* *Alexander VII*, *Clemens XI*

censuris etiam interioribus repudiarunt propositionem 1. 4. 5 Jansemi, cui damnationi Alexander VII juratum quoque sinceri animi obsequium exegit (*D* 966. 969. 970); censuras inferiores inflixit *Alexander VII* propositionibus 45 (*Z* post 1016), aliis 65 *Innocentius A/* (*Z* post 1082), qui et propositiones Michaelis de Molinos in globo censuris variis compressit (*Z* post 1155); *Alexander VIII* propositionem quandam censura minore profligavit (*D* 1157). alias 31 in globo censuris differentibus prostravit [*D* post 1188), *Innocentius XII* propositiones 23 de amore purissimo in globo censuris inferioribus notavit (*D* post 1215), *Clemens Xd* propositiones Quesnelli in globo censuris multiplicibus proscripsit (*Z*) post 1316), *Benedictus XIV* praxim quandam exquirendi nomen complicitis censuris levioribus afflixit (*Z*) 1323) similiterque propositiones 5 de duello improbavit (*D* post 1347), *Pius VI* librum Eybelii ut continentem propositiones censuris variis in globo designatas reppulit (*Z*) ante 1363), propositionibus vero plurimis pistoriensium singulis censuras singulas non minus explore inferiores quam propositionibus aliis censuram ipsius haeresis apposuit (*Z*) 1364 ss).

900 Praeterea *Pius IX* etiam disertius asserit ecclesiae facultatem amovendi ea omnia, quae vel fidei adversari vel salutem animaram quovis modo adducere in discrimen possint, ideoque proscribendi errores, nedum haereticos, sed in periculo integritatis fidei et salutis animarum aequae plene omnes; ita enim post alia ille scribit (ad archiep. monac. 11. dec. 1862; *D* 1528): rEcclesia ex divina sua institutione et divinae fidei depositum integrum inviolatumque diligentissime custodire, et animarum saluti summo studio debet continenter advigilare, ac summa cura ea omnia amovere et eliminare, quae vel fidei adversari, vel animarum salutem quovis modo in discrimen adducere possunt. Quocirca ecclesia ex potestate sibi a divino suo auctore commissam non solum jus, sed officium praesertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulerint, et omni philosopho, qui ecclesiae filius esse velit, ac etiam philosophiae officium incumbit, nihil unquam dicere contra ea, quae ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos ecclesia monuerit. Sententiam autem, quae contrarium edocet,

omnino erroneam, et ipsi fidei, ecclesiae ejusque auctoritati vel maxime injuriosam esse edicimus et declaramus/ Cf. syllabi errorum prop. 10. 11 (79 1557 s). Idem pontifex in epistula posteriore (ad archiep. monac. 21. dec. 1863; *D* 1536s) prius quidem docet, non esse satis se subicere iis, quae sive expressis oecumenicorum conciliorum et romanorum pontificum decretis definita sive ordinario ecclesiae totius per orbem dispersae magisterio tradita sint ut dogmata fidei, i. e., ut veritates divinitus revelatae; deinde autem duo item praestanda addit, unum pro alio magisterii subjecto, quod et pontificiis congregationibus docentibus subicere se oporteat, alterum pro alio objecto, quod praeter veritates revelatas etiam theologicae veritates et conclusiones certae, sane ut verae et certae, retinendae sint; quo spectant verba illa: „Sed cum agatur de illa subjectione, qua ex conscientia ii omnes catholici obstringuntur, qui in contemplatrices scientias incumbunt, ut novas suis scriptis ecclesiae afferant utilitates, idcirco ejusdem conventus (theologorum Germaniae) viri recognoscere debent, sapientibus catholicis haud satis esse, ut praefata ecclesiae dogmata recipiant ac venerentur, verum etiam opus esse, ut se subjiciant tum decisionibus, quae ad doctrinam pertinentes a pontificiis congregationibus proferuntur, tum iis doctrinae capitibus, quae communi et constanti catholicorum consensu retinentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae, ut opiniones eisdem doctrinae capitibus adversae quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologiam mereantur censuram/4 Cf. syllabi citati prop. 22 [*D* 1570). — *Concilium vaticanum* quoque haud obscure indicat, ecclesiae esse, proscribere et haereses et errores his conexos, tum quod saltem principium de mandata custodia depositi fidei statuit (supra n. 897), tum quod praeter haeticam pravitatem etiam errores plus minusve ad illam accedentes affirmat esse fugiendos proindeque servanda decreta sanctae sedis, quibus opiniones affines haeresibus a concilio ibidem condemnatis prohibeantur (s. III; *D* 1666).

Huc pertinet responsum, quamvis non peremptorium, commissionis bibi. 29. maj. 1907 de auctore quarti evangelii, ad 1 cf. resp. ad 2, et resp. 28. jun. 1908 de auctore libri Isaiae, ad -l. 5); unde ecclesia etiam pro solo argumento solido scienti-

fico nomen scriptoris libri inspirati docere posse intellegitur. Videlicet id potest ecclesia non solum, quatenus cum veritate inspirationis libri simul nomen scriptoris verbo Dei scripto vel tradito comprehenditur. Neque id potest solum, quatenus tempore scriptionis ad auctorem ipso Joanne apostolo posteriorem prorogato veritas revelata depositi fidei per apostolos conclusi vel vaticinii secundum sensum scripturae genuinum vere tahs et longe ante eventum editi negatur. Quin immo non id solum ecclesia id potest, quod alio tempore vel alio scriptore ex se ude minus digno leviter substituto fundamenta facti revelationis demonstrandi labefactantur; quo ipso respectu factum illud temporis et scriptoris dogmaticum constituitur. Sed, quamvis supponatur scriptor temporis et auctoritatis aequalis, ecclesia nihilo setius ideo illud potest, quod posita veritate revelata inspirationis libri et posita veritate naturaliter probata nominis auctoris libri exsistit veritas conexa, auctorem hunc prae alio esse libri inspirati; quam statuendo ecclesia de veritate naturaliter certa auctoris ipsa statuit. Insuper hujus negationem manifesto frivolum ut inhonestam ecclesia potestate sacra improbare potest.

d. Rectitudinem indubiam ipsius disciplinae cujuscumque ecclesiasticae universalis, quamvis non statutae per ipsam revelationem, coicias ex *Act* 15, 28. 29, quatenus auxilio Spiritus sancti ut rem fidei definiri, ita leges quasdam pro parte ecclesiae majore a se ferri apostoli significant. Eandem rectitudinem hunc in modum *Augustinus* asseverat (ep. 54. al. 118. ad Januarium c. 5. n. 6; *J*/ 33, 202 s): „Quaeris . . his verbis; ,Quid per quintam feriam ultimae hebdomadis quadragesimae fieri debeat? an offerendum sit mane, et rursus post coenam, propter illud quod dictum est, ,Similiter postquam coenabm est' (Luc 22. 20)? an jejunandum, et post coenam tantummodo offerendum? an etiam jejunandum, et post oblationem, sicut facere solemus, coenandum?' Ad haec itaque ita respondeo ut quid horum sit faciendum, si divinae scripturae praescribit auctoritas, non sit dubitandum quin ita facere debeamus ut legimus, v jam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota per ornem frequentat ecclesia; nam et hinc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimae insaniae est. Sed

bociriua s. Augustini de rectitudine infallibili disciplinae ecclesiae exponitur.

neque hoc, neque illud inest in eo quod tu quaeris. Restat igitur ut de illo tertio genere sit, quod per loca regionesque variatur. Faciat ergo quisque quod in ea ecclesia in quam venit, invenerit. Non enim quidquam eorum contra fidem fit, aut contra mores, hinc vel inde meliores. His enim causis, id est aut propter fidem, aut propter mores, vel emendari oportet quod perperam fiebat, vel institui quod non fiebat. Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quae adjuvat utilitate, novitate perturbat. Quapropter quae utilis non est, perturbatione infructuosa consequenter noxia est.“ Et denuo (ep. ad eundem 55. al. 119. c. 19. n. 35; *M*33, 221 s); «Ecclesia Dei inter multam paleam multaque zizania constituta, multa tolerat, et tamen quae sunt contra fidem vel bonam vitam non approbat, nec tacet, nec facitul).

Ximirum sicut Augustinus plane exploratum habet, ec- 903
clesia pro fine suo dux sanctitatis et salutis a normis fidei vel morum nunquam devia exsistit (cf. th. IX. XII). Idcirco consuetudo particularis prava et emendanda occurrere quidem poterit; attamen universalis sine dubitatione vel disputatione ulla agnoscitur recta similiter ac quae auctoritate scripturae divinae praescribitur, quatenus ecclesia res malas tamquam bonas neque expresse vel tacendo, peremptorie scilicet, approbare, neque ipsa inducere vel observare potest. Porro disciplina universalis infallibiliter bona aut est tantum talis, ut immediate vel mediate satis consentanea veritatibus revelatis indulgentibus quidem teneatur licite, illis commendantibus exerceatur laudabiliter, aut est etiam talis, ut sola congruens veritatibus revelatis injungentibus prae modo agendi diverso custodiri debeat. Ad hanc classem alteram pertinet praecipue, quaecumque a priori, ex indole sua propria, aut perversa aut velut expressio practica institutionis ipsius divinae immutabilis percipitur. Quod cum fiat in substantia rei sacramentariae, nihil communius, nihil certe justius est, quam ut hujus ordi- natio divina ex disciplina tradita colligatur. Ita jam anti-

1 Lectio talis aequae illic quam in editione vindobonensi curata a *Goldbacher* praefertur, nisi quod haec habet: „quae sunt contra fidem vel bonam vitam, nec adprobat nec tacet nec facit.“ Ceterum sensus fere idem esset, si reciperetur lectio nri|oj ista; .quae sunt contra fidem nec bonus approbat, nec tacet" ecclesia, ,ttc facit/

quitus exemplo *Stephani I* celeberrimo (Z) 14) ipse *Augustinus* ex consuetudine ecclesiastica non rebaptizandi valere, sane divinitus, baptisma haereticorum (ut de bapt. cont. donat. l. 2, c. 7. n. 12; l. 5. c. 22. 23. n. 30. 31; J/ 43, 133 s. 192), pariterque idem ex consuetudine baptizandi baptizari valide parvulos intellexit (ut ib. l. 4. c. 23. 24. n. 30. 31; J/43, 174; de peccat. mer. et rem. l. 1. c. 26. n. 39; JZ 44, 131; de genesi ad lit. l. 10. c. 23. n. 39; J/ 34, 426). Ita ex more satis continuo sacramentum confirmationis impertitum a sacerdote simplici designato ut ministro extraordinario omnino ratum intellegitur (cf. *Eugenii IV* instruet, florent, pro armenis; 2)592). Consimiliter ex usu extremae unctionis in periculo eodem nequaquam iterandae sacramentum non esse, quantum libeat, iterationis capax, ex modo unctos neque de satisfactione imposita eximendi et suffragiis vel indulgentiis proseguendi unctione non aeque ut baptismo tolli poenam totam merito intellegitur; quod quidem argumentum paulo post (n.921 ss) diligentius exponendum est.

904 Quibuscum cohaeret, quod magisterium sacrum disciplinam ecclesiae acrius impugnatam nullam non etiam sollemni actu peremptorio vindicavit, proferendo fere hanc rationem, quod ecclesiae usus esset, quo ipso usum ecclesiae universae omnem, quamvis non revelatum, expertem esse labis significavit. Ita *Martinus V* cum concilio constantiensi defendit consuetudinem ministrandi venerabilis sacramenti eucharistiae jejunis et populo quidem sub specie tantum panis (2) 562. 585), quod alterum repetiit *concilium tridentinum* (s. XXI. c. 2. cn. 2; D 809. 813); *concilium florentinum* definivit, verbum Filioque juste symbolo insertum et in pane azymo vel fermentato, pro ecclesiae occidentalis vel orientalis consuetudine, Domini corpus conficiendum esse (2)586. 587), quod et *professione fidei graecis praescripta* continetur (D 868. 869); *concilium tridentinum* asseruit receptos et approbatos ecclesiae ritus in sacramentis administrandis (s. VII. cn. 13. de sacramentis in genere, cui congruit *professio fidei tridentinae*; D 737. 865), morem sanctissimae eucharistiae festo peculiari venerandae, in processionibus circumferendae, publice, ut adoraretur, populo proponendae, in sacrario asservandae, ad infirmos honorifice deferendae, laicis a sacerdotibus, sacerdotibus celebrantibus a se

ipsis accipiendae (s. XIII. c. 5. 6. 8. cn. 6. 7. 10; /> 759. 760. 762. 768. 769. 772), inorem confitendi maxime acceptabili tempore quadragesimae (s. XIV. c. 5; *D* 780), crimina graviora sacerdotibus summis reservandi (ib. c. 7; *D* 782), morem celebrandi missas in honorem sanctorum (s. XXII. c. 3. cn. 5; /) 818. 829), missae canonem, ritus, caerimonias, linguam (ib. c. 4. 5. 8. cn. 6. 7. 9; *D* 819. 820. 823. 830. 831. 833), caerimonias ordinis (s. XXIII. cn. 5; *D* 842), constitutionem impedimentorum matrimonium dirimentium (s. XXIV. cn. 4; *D* 850), sollemnitatem ad tempus prohibitam, benedictiones, caerimonias nuptiarum (ib. cn. 11; *D* 857); *Pius VI* protexit efficacissime morem altaria plura in eodem templo erigendi et super altaria sacrarum reliquiarum thecas floresve apponendi [*D* 1394. 1395), ordinem vigentem liturgiae (Z> 1396), ordinem vel modum consuetum sacramenti paenitentiae administrandi \D 1397—1399), indulgentias defunctis applicandas (Z) 1405), tabellas indulgentiarum vel altaria privilegiata (Z> 1406), formulam absolvendi generaliter ab excommunicationibus (*D* 1411), disciplinam in promovendis ad ordines probatam (Z> 1416), proventum, qui stolae dicitur, vel stipendia (Z> 1417), minorum ordinum functiones (Z> 1418), sponsalia teste disciplina ipsa ecclesiae subjecta (Z) 1421), exercitia vel missiones (Z> 1428), linguam non vulgarem in precibus liturgicis (Z> 1429), imagines sanctissimae Trinitatis communiter approbatas (Z> 1432), imagines sacras cultu speciali prae sacris aliis colendas, titulis etiam in sacra scriptura non memoratis distinguendas, velatas (*D* 1433—1435), dies festos (Z) 1436; vide et *Pii IX* encycl. 8. dec. 1864; *D* 1542), iuramenta, quae in curiis etiam ecclesiasticis exiguntur (Z> 1438), regulares, qui sint clerici (Z> 1443), disciplinam regularium (Z> 1455).

Accedit, quod vi *professionis fidei tridentinae* forma lo- 905
quendi perampla apostolicas et ecclesiasticas traditiones, reliquasque ejusdem ecclesiae observationes et constitutiones firmissime admittere et amplecti opus est (Z> 864). Ad hoc /Vmj *VI* damnat peremptorie sententiam 77 et 78 pistoriensium, qua per disciplinam in ecclesia constitutam et probatam ratio primitiva ecclesiastici ministerii obliterari et amitti unquam possit, vel quasi ecclesia, quae spiritu Dei regitur, disciplinam non solum inutilem et onerosiorem quam libertas Christiana

patiat, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum constituere posait (Z> 1440. 1441. Insuper *Pius IX* gravissime asseverat, judiciis et decretis sacris ad ipsam disciplinam ecclesiae, quamvis non revelatam, pertinentibus assensum postulatum praestandum esse, ita scribens (encycl. 8, dec. 1864; *D* 1547): „Atque silentio praeterire non possumus eorum audaciam, qui sanam non sustinentes doctrinam contendunt, illis apostolicae sedis judiciis et decretis, quorum objectum ad bonum generale ecclesiae, ejusdemque jura, ad disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, posse assensum et obedientiam detrectari absque peccato, et absque ulla catholicae professionis jactura. Quod quidem quantopere adversetur catholico dogmati plenae potestatis romano pontifici ab ipso Christo Domino divinitus collatae universalem pascendi, regendi et gubernandi ecclesiam, nemo est qui non clare aperteque videat et intelligat. In tanta igitur depravatarum opinionum perversitate, Nos apostolici Nostri officii probe memores, ac de sanctissima nostra religione, de sana doctrina et animarum salute Nobis divinitus commissa, ac de ipsius humanae societatis bono maxime solliciti, apostolicam Nostram vocem iterum extollere existimavimus. Itaque omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce litteris commemoratas auctoritate Nostra apostolica reprobamus, proscribimus atque damnamus, easque ab omnibus catholicae ecclesiae filiis, velati reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamus/

Neque inveniuntur pravae leges *ritualis romani* de baptismo. Sane per rituale (tit. 2. c. 1. n. 16) nemo in utero matris clausus baptizari debet. Sed edicto tali, consentiente cum doctrina s. *Thomae* (S. theol. p. 3. q. 68. a. 11; cf. *Suam* in 1. c. commentar, n. 1. 2 vel disp. 25. s. 2. n. 7), vetatur recte baptizari infans abluendo matrem, quod ablutio talis pro infante clauso minime valeat, et supponitur infans tam perfecte clausus, ut in se ipse aqua tangi nondum possit. Unde jubetur explicite urgente periculo baptizari, si emisit caput vel etiam membrum aliud, ita quidem, ut in hoc casu altero, si vivus prodierit, iterum sub condicione baptizetur. Insuper autem simulatque infans utero matris et involucro quadam-

tenus aperto saltem per instrumentum tingi potest, spiritu ritualis ipso baptismus in periculo conferendus postulatur; quamquam sub condicione repetendus est, ut interim habeatur ratio quaedam opinionis, qua homo baptizandus membrum separatum societatis humanae externae esse debet. Item non est perniciosa lex ritualis prohibens baptizari monstrum tale, quod ne dubie quidem humanam speciem prae se ferat (ib. n. 18. 19). Etenim nomine isto comprehenditur massa carnis, quae vocatur mola neque ipse fetus est neque fere amplius fetum vivum in se continet; at non comprehenditur fetus vivus pro stadio ullo evolutionis suae naturalis, unde per rituale ipsum (n. 17) fetus ex matre mortua extrahendus et, si vivat, baptizandus est; neque comprehenditur fetus vivus mulieris ullus, quantumvis deformis vel ab ordine naturae alienus, quoniam semper talis erit, ut saltem dubitationem aliquam de humana specie iniciat; qua dubitatione posita rituale baptismum sub condicione dandum injungit. Hinc etsi modus proponendi legem physiologiam antiquatam sapit, lex tamen in se ipsa innoxia existit, ideoque parum accurate asseritur (apud *Ferreres* et *Geniesst*, der wirkliche Tod und der Scheintod, Anh. 11. n. 218), in hac re hodie, nedum praeter, sed etiam contra rituale agere oportere. Praeterea non vituperanda lex est, qua de baptizandis fetibus inter se conexis rituale statuit (l. c. n. 20. 21). Videlicet praescribit baptismum impertiendum absolute unum numero vel plures, prout partus habeat unum vel plura capita, unum vel plura pectora; tunc enim totidem fore corda et animas, hominesque distinctos. Quae ratio cum referatur ad antecedens totum, ostendit sumi capita et pectora copulative, non disjunctive, quod ex capitibus pluribus solis non inferrentur plura corda; ad hoc et vicissim ilico in pectoribus pluribus capita plura supponuntur, cur' fetus memorati aquam infundendo capitibus singulorum baptizari jubeantur; et mox decernitur aliquanto aliter, si duo capita et duo pectora. quae nempe utraque ad personas duas sine dubio discernendas requirantur, distincta non habentur. Itaque revera rituale distinctionem hominum certam ideoque obligationem distincti baptismi absoluti pro solo casu plurium capitum simulque pectorum affirmat, immo distinctionem certam esse in defectu copulationis plurium capitum et pectorum etiam

negat. At tantum abest, ut deficiente copulatione ea mera distinctionem probabilem infitietur, ut agnoscat et sollicite respiciat constituendo: „Quando vero non est certum in monstro esse duas personas, ut quia duo capita et duo pectora non habet distincta; tunc debet primum unus absolute baptizari, et postea alter sub conditione/ Sententia ista enuntiat praeceptum generale, ut in distinctione hominum incerta unus absolute, alter sub condicione baptizetur, idque nominatim ad eventum specialem recitatum applicat. Porro eo ipso, quod eventus talis ponitur dumtaxat in exemplum, non multum intererit, utrum intellegatur fetus, qui habeat duo capita et duo pectora non satis distincte, an designetur fetus duo capita et duo pectora simpliciter non habens, sed unius tantum vel capitis vel pectoris, pleonasmo pervulgato, quo paulo ante totidem homines distincti videntur dici; in eventu utrolibet, cum sit distinctio hominum probabilis, ex rituali baptismum distinctum adhibere oportebit. Consimiliter judicetur de fetu acardiaco, i. e., cohaerente cum altero ita, ut ipso capite et pectore proprio careat; qui item sub condicione baptizandus erit, quatenus *Olfers* quidem (*Pastoralmedizin* 2, 31) probabiliter contendit, fuisse fetum eum initio penitus distinctum ideoque anima distincta informatum; quo posito etiamnum anima distincta acardiicum informabit, licet in statu suo abnormi ad actus vitae saltem rationalis idonea non existat. Quae cum ita sint, lex ritualis hominem prorsus nullum baptismo salutifero defraudat.

90? Neque offendere debet, quod facta quaedam historica minus certa in breviario recitanda praescribuntur. At enim ex mente ecclesiae manifesta nunquam illa recitanda erant ut infallibiliter certa (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1877, 642 s). Neque etiam malum est ex instrumento publico, non facile mutando, quamvis forte falsa illa recitare, donec historiae veritate diligentius excussa per potestatem sacram ipsam publicam recitatio emendetur. Sane potest lex actusque legi consentaneus etiam infallibiliter bonus esse, etsi objectum actus in se non sit verum, cum ad agendum prudenter atque bene aliquando pro indole materiae major quaedam minorve objecti probabilitas sufficiat. Unde emendationes breviarii praeteritae vel futurae difficultatem dogmaticam non afferunt.

Ecclesia in approbando ordine religioso infallibilis evincitur ipsa praxi sua. Q/3

e. Ecclesia comperitur ordines religiosos, qui quidem vere 908
et proprie dicuntur, non solum permisisse nec quomodocum-
que commendasse, sed approbasse ita, ut fideles omnes ad
idem in perpetuum sentiendum verbis gravissimis obligaret;
quo ipso satis indicavit, se definitivam ideoque erroris penitus
immunem sententiam protulisse. Exemplum capimus propin-
quum nobis vel de prima approbatione Societatis Jesu, a
Paulo III 27. sept. 1540 hoc tenore facta: „Cum autem nil in
praemissis (de vitae instituto) reperiat, quod pium non sit
ac sanctum, Nos, ut iidem socii, qui Nobis super hoc humil-
lime supplicari fecerunt, in eorum pio vivendi proposito eo
promptiores existant, quo se majori sedis apostolicae gratia
complecti cognorint, et praemissa per Nos approbari viderint;
praemissa omnia et singula, tamquam ad spiritualem profec-
tum eorundem sociorum et reliqui Christiani gregis oppor-
tuna, apostolica auctoritate, tenore praesentium ex certa scientia
approbamus, confirmamus et benedicimus, ac perpetuae firmi-
tatis munimine roboramus . . Nulli ergo omnino hominum
liceat hanc paginam Nostrae approbationis, confirmationis,
benedictionis, roborationis . . infringere, vel ei ausu temerario
contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indi-
gnationem omnipotentis Dei ac bb. Petri et Pauli apostolorum
ejus se noverit incursum/ Pro qua probata sibi semel
bonitate, perseverante quidem cum adjunctis similibus simili
utilitate, ecclesia ordinum religiosorum, si non semper ho-
mines, certe instituta genuina sive integra sive ex parte la-
cessita ab adversariis iudicio etiam peremptorio tuebatur.
Quo spectat damnatio erroris Guilelmi de Sancto Amore ab
Alexandro IV a. 1256 facta (79 380), articulo Joannis
Wicleff 21—24. 31. 34. 35. 44. 45 (Z? 497 ss) facta a *Martino V*
cum concilio constantiensi, tum et praecipue articulus 30 ex
iis, de quibus suspecti ex mandato Martini V interrogandi
erant (Z? 574): „Item, utrum credat, religiones ab ecclesia
approbatas, a sanctis Patribus rite et rationabiliter introductas.“
Hinc et *concilium trideniinum* (s. XXV de regularibus et
monialibus c. 1) praemittens, se non ignorare, quantum ex
monasteriis pie institutis et recte administratis in ecclesia Dei
splendoris atque utilitatis oriatur, praecipit, ut omnes regu-
lares ad regulae, qxiam professi sunt, praescriptum vitam in-

stituant et componant. Ium *Pius I* proscriptis pistoriensibus propositionibus 80—84 (*P* 1443—1455) regularis vitae vota et varia instituta vindicavit. Sed et *Pius PV* asseverat (encycli. 8. dec. 1864; *D* 1541): „Acerbo sane odio insectantur religiosas familias quamvis de re Christiana, civili, ac litteraria summopere meritas, et blaterant, easdem nullam habere legitimam existendi rationem, atque ita haereticorum commentis plaudunt. Nam, ut sapientissime rec. mem. Pius VI decessor Noster docebat, regularium abolitio laedit statum publicae professionis consiliorum evangelicorum, laedit vivendi rationem in ecclesia commendatam tanquam apostolicae doctrinae consentaneam, laedit ipsos insignes fundatores, quos super altaribus veneramur, qui nonnisi a Deo inspirati eas constituerunt societates.”

909 Porro ut in coetibus bonis approbandis, ita et in sectis malis, ut massonica vel carbonaria, reprobandis supremam suam auctoritatem, inflicta etiam excommunicatione, ecclesia gravissime ostendit.

910 f. Potestas ecclesiae infallibilis in agnoscendis certis sanctis cum Christo regnantibus apparet jam ex *concilio oecumenico VII*, cujus definitio infallibilis de imaginibus sanctorum et reliquiis martyrum colendis (2) 243 — 245) non refertur tantum ad sanctos vel martyres sub condicione, si sint tales, sed profecto etiam absolute ad omnes saltem eos, qui tunc ab ecclesia universali ut sancti vel martyres colebantur; cui et decretum *concilii tridentini* de invocatione et veneratione et reliquiis sanctorum et sacris imaginibus (s. XXV; *D* 860. 861) et *professio fidei tridentinae* (*D* 866) congruit. — Eadem potestas sacra in hominibus defunctis albo sanctorum referendis infallibilem se monstrat eo ipso, quod sanctorum cultum in ecclesia universa praecipit sententia ea, quae sit plane ultima seu definitiva proindeque omnibus fidelibus assensum certum et immutabilem injungat. Qualis indoles elucet ex ipsis formulis loquendi maxime sollemnibus post inquisitionem accuratissimam adhibitis, simillimis earum, quibus in dogmatibus definiendis ecclesia uti solet. Ita jam per canonizationem s. Udalrici, factam a Joanne XV in concilio romano a. 993, firmitas integra cultus, utique pro convenientia ejus infallibili, intentato refragantibus etiam anathemate, statuta perhibetur (*Z*/ 6. 727 s;

Ecclesia praxi ipsa sua probatur infallibilis in pronuntiandis certis sanctis. 275

cf. />10 342). — Ad hoc audiatur v. g. *Joannes XXII* in litteris encyclicis 18. jul. 1323 significans sententiam suam des. Thoma Aquinate: „Haec (miracula) sunt igitur testimonia tua Deus, quae de hoc viro justo nobis credibilia facta sunt nimis. Nam si testimonium hominis accipimus, testimonium Dei majus est. Quo animam enim coelum possidere jam credimus, interces-
sorem ipsum expectamus: ac inter sanctorum agmina, quasi stellam matutinam eum fidimus esse locatum . . Ceterum, quia rationis ordo depostulat, ut triumphantem in coelis ec-
clesiam devota in terris militans subsequatur, illum venera-
tione praecipua percolat, quem in coelestibus agminibus po-
situm, Deum glorificare cognoscitur, Nos de sanctitate vitae, ac miraculorum veritate, confessoris ejusdem non semel tantum, sed primo, et secundo, non festine, sed mature inquire feci-
mus, et per Nos etiam, et fratres Nostros sanctae romanae ecclesiae Cardinales, inquisitionem hujusmodi, exacta discus-
sione, examinavimus diligenter, ut tanto firmiter, quanto ma-
turius, tanto certius, quanto disquisitius inquisitum et exami-
natum existeret, in sic arduo difficilique negotio procedere valeremus. Difficile namque existimamus quae in terra sunt, et quae in prospectu sunt, invenimus cum labore, quae autem in coelis sunt, quis investigabit? Cumque per hujusmodi Nostram et eorumdem fratrum Nostrorum examinationem solli-
citam et sollicitudinem examinatam, vitam ejus sanctam, et miracula vera ejus meritis facta, probata esse constitit, et supplicantibus Nobis idipsum humiliter, et devote multis tunc Praelatis apud sedem apostolicam existentibus, de dictorum fratrum Nostrorum consilio et assensu, auctoritate Dei omni-
potentis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus ac Nostra, eum sanctorum confes-
sorum catalogo duximus adseribendum. Ideoque universitatem (universorum patriarcharum etc) vestram monemus ethorta-
mur attente, per apostolica vobis scripta praecipiendo man-
dantes, quatenus nonis martii festum confessoris ejusdem, de-
vote, ac solemniter celebretis, et faciatis a vestris subditis veneratione debita celebrari, ut pia ejus intercessione, et hic a noxiis protegi, et in futuro sempiterna gaudia consequi va-
leatis/ — Ita et *Hadrianus VI* 31. maj. 1523: „Ad laudem et honorem sanctae et individuae Trinitatis, et exaltationis fidei

catholicae, et Christianae religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Jesu Christi, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum, et Nostra, de fratrum Nostrorum consilio decernimus, et definimus, bonae memoriae Bennonem olim episcopum missense sanctum esse, et in sanctorum catalogo adseribendum ipsumque in eodem sanctorum confessorum catalogo describimus, statuentes, ut ab universali ecclesia quolibet anno festum ipsius, et officium . . devote et solemniter celebretur/ Qualis est fere formula, qua teste *Benedicto XIV* (de serv. Dei beatif. et canon. l. 1. c. 36. n. 11—14. 18—22) pontifices in pronuntiandis sanctis uti consueverunt. Porro sententia eadem repetitur in bullis ad perpetuam rei memoriam editis, ubi etiam cuilibet adversario indignatio Dei ac beatorum Petri et Pauli apostolorum denuntiatur (cf. ib. l. 1. append. 3). — Et *Clemens VU* 26. nov. 1523 narrat: „Adrianus praedecessor . . considerans quod in eadem canonizatione non permissurus esset Deus ipsum errare . . maturo consilio, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus auctoritate confisus, beatae memoriae Antoninum . . sanctum esse et aliorum sanctorum Dei catalogo adseribendum et aggregandum fore, ac fideliter firmiterque teneri debere decrevit, ipsumque sanctorum confessorum et doctorum, quos sancta Dei venerabatur ecclesia, consortio solemniter adseripsit, aggregavitque, ac eum tamquam sanctum, publice privatinique colendum esse declaravit, ac voluit. Statuitque et mandavit universis . . ut festum ipsius sancti Antonini . . singulis annis solemniter et devote celebrarent/

- 911 Eadem indoles sententiae peremptoriae ideoque infallibilis enitet ex declarationibus aliis disertis, quas, quamvis non ut definitionem, illi ecclesia adjunxit. Sic v. g. *Coelestinus III* 4. mart. 1192 de s. Ubaldo in numerum sanctorum referendo loquitur: „Nos vero opus istud intuentes sensum et intelligentias Nostras excedere, quia potius est divini judicii quam humani, cum ipse solus plene noverit, qui sunt ejus, suspendimus desiderium tuum aliquamdiu, ut Nobis et fratribus Nostris, quid potius agendum esset, Spiritus sancti gratia revelaret.” — Vel et *Sixtus V* 7. jul. 1588 in causa s. Didaci: nNos ipsi de . . apostolicae sedis . . auctoritate et potestate, deque Spiritus sancti singulari patrocinio atque infallibili assistentia

a Deo in omnibus verbis suis fidei promissa, usque ad consummationem saeculi perpetuo affutura, quibus gubernatur, ea diximus, quae causae et temporis ratio potissimum requirere videbatur." Cf. *Benedict. XIV* ib. 1. 1. c. 43. n. 2. — Immo *Cf. mt'HS VI*, sententiam ecclesiae infallibilem inculcando, ab armenis cum ecclesia jungendis exquisivit (apud Raynald., annal. eccl. ad a. 1351. n. 4): „Si . . . beatum Leonem, sub quo celebratum est chalcedonense concilium, . . . firmiter creditis, divinam essentiam inter sanctos alios clare videre et beatifice ea frui.“ Oualis firma fides, ^zmediate scilicet divina, extendi debet utique ad sanctos omnes, quos ecclesia colendos statuit. Cf. de vi documenti clementini supra (n. 556). — Accedit argumentum depromptum ex persuasione, ipsi potestati summae ecclesiasticae probata, hominum fidelium, qui vel pro sententia ultima ferenda supplicabant atque eam vocati in consilium suadebant, vel prolatae laetitia communi applaudebant. Videas *Bmedicl. XIV* ib. c. 36. n. 18. vel append. 3. 8. 10. 11. — Quibus sane nihil obstat illa protestatio, qua summus pontifex, priusquam pronuntiaret sanctum, aliquando declarabat, se nolle contra fidem, ecclesiam, honorem Dei quidquam facere, sive asseveratio erat, non decerni sanctis cultum ipsi Deo debitum, sive adhortatio erat, qua pontifex sententiam jam absolutam prolaturus praesentes admonebat, ut secum implorarent auxilium divinum, ne Spiritus veritatis errare ipsum sineret, quales preces etiam synodi oecumenicae pro omni actione sua faciunt, non scilicet fallibiles, sed fontem infallibilitatis suae publice agnoscentes (cf. *Benedict. XIV* ib. c. 44. n. 17—21).

Itaque errori est impervius actus ille, quo servus Dei 912 sanctorum canoni adscribitur, unde et canonizatio vocatur, et ea omnis, cum omnis sit ejusdem rationis; quae quidem potest esse vel formalis per iudicium sollemne vel aequipollens per consensum ecclesiae, qui voluntatem absolutam auctoritatis sacrae summae saltem tacitam comprehendat. Hic alter modus usitatus erat ante saeculum X, quo prima sollemnis canonizatio putatur fuisse s. Udalrici (cf. n. 910); enimvero post beatissimam Virginem et apostolos primum martyres colebantur (cf. canonem missae), non promiscue (cf. v. g. cn. 60. *•nodi eliberitanae* jam initio saeculi IV habitae apud Hefele, Concilieng. P, 183), sed probati actu eo episcopali, qui vindi-

catio martyrum dicitur; quorum nomina et acta cum ad ecclesias alias transmissa essent, episcopis harum accedentibus ipsoque pontifice romano vel auctore vel consentiente cultus martyrum insigniorum paulatim universalis evadebat. Similiter a fine saeculi IV veneratio etiam confessorum vel hominum, qui vita sancta eminentes in pace obierunt, auctoritate antistitis ecclesiae universae serius ocus interveniente, in ecclesiam inducebatur, ut cultus s. Hilarionis et s. Ephraem syri orientalium, s. Martini turonensis occidentalis. Sicut autem approbatio cultus universalis peremptoria non nisi ad potestatem universalem et supremam pertinere potest, ita et iudicium de cultu publico quocumque exhibendo omne saltem ab Alexandri III tempore pontifici summo reservatum deindeque ab Urbano VIII clarissime addictum est (cf. *Benedict. XIV* ib. c. 2 – 11; *Zeitschrift fuer kath. Theol.* 1890, 599 ss).

913 Nec tamen pariter infallibilis existimari debet beatificatio sive aequipollens sive et formalis, quamvis solum jam a summo magisterio sacro fiat. Quae a canonizatione non eo differt, quod per beatificationem cultus tantum permittitur vel saltem non universae ecclesiae praescribitur. Namque aut cultus specialis quidam intellegitur, ut in officio et missa de servo Dei dicenda, aut cultus ille, quo servus Dei defunctus fidelibus omnibus dignus cultu publico duliae et jam cum Domino triumphans sit habendus; atqui cultus prior etiam sanctis canonizatis non omnibus ab universa ecclesia tribuitur (cf. *Benedict. XIV* ib. c. 38. n. 14. 15), posterior ipsis a pontifice romano beatificatis omnibus praestandus est; licet enim in beatificatione dicatur cultus indulgeri, haec tamen pontificis summi indulgentia, pro examine et aestimatione praecedente sive cultus publici vel immemorabilis vel aliis certis modis agniti legitimi sive et praecipue ipsius martyrii vel virtutum et miraculorum, est utique approbatio quaedam; quam, aliter ac beatificationem ab episcopo solum particulari olim factam, omnino talem esse censeo, ut dissensio de convenientia cultus et beatitudine, quamvis non decreto absolute firmo, universe prohibeatur; cui non repugnat, quod facultas cultus cujusdam specialis fere tantum locis vel personis particularibus conceditur. Quare differentia essentialis inter canonizationem et beatificationem in eo reponenda est, quod illa est sententia

Iciillibilibi non est beatilicalio, marlyrologiurn, iudicium canonization! praevium. 0/9

auctoritatis summae ultima seu definitiva, haec praevia, nondum extrema nec per intensitatem summam pronuntiata, id quod potestas sacra ipsa sat significat, cum ante canonizationem hominis beatificati, auxilio Dei invocato pro veritate dinoscenda et miraculis novis requisitis pro sententia diversae speciei jam irretractabili ferenda, de causa tota iterum agatur, immo interdum etiam expresse verba iudicium ulterius portendentia litteris beatificationis inserta reperiantur. Quod si beatificationis sententia non est ultima vel irrevocabilis, neque infallibilis est. Nihilo setius etsi beatificatio peracta a pontifice romano non est certa certitudine infallibilitatis, certa tamen est certitudine morali, nec sane nisi temere et impie iudicium auctoritatis tantae, tanta diligentia in vita, martyrio, miraculis considerandis ponderatum, erroris aliquis insimularet. Cf. *Benedict. XIV* ib. c. 20. n. 16. 18; c. 23. n. 3—5; c. 24. n. 1; c. 25—27. 32. 33.39. 40. 42.

Ad haec compertum est, *martyrologio romano* non solos 914 canonizatos contineri, sed etiam alios, qui solum beatificatione formali vel aequipollente sive a pontificibus romanis sive iudicio episcoporum particularium secundum disciplinam antiquam beatificati dici possint; et quod quidem attinet ad hos antiquitus beatificatos, correctiones martyrologii aliquando factae sunt (cf. *Benedict. XIV* ib. c. 43. n. 14); hinc quamdiu non constat, eas absolutas esse ideoque martyrologium integrum positive summo pontifici probari, simplex consignatio nominis in martyrologio ad speciem quandam beatificationis pro ecclesia tota hodie validae revocari nequit. Cf. *Zeitschrift fuer kalh. Theol.* 1877, 641 ss.

Neque magis quam beatificatio iudicium illud, quod ec- 915 clesia sive de martyrio vere pro fide vel virtute facto sive de virtutibus Christianis heroicis usque ad mortem perstantibus ante beatificationem vel ipsam canonizationem pronuntiat, peremptorium ideoque infallibile apparet. Verumtamen eo ipso, quod cum auctoritate de his rebus iudicat, ecclesia ostendit, se pro opportunitate etiam infallibiliter iudicare posse; quidquid enim ecclesia potestate sibi propria, non mere scientifica, docere valet, idem potestate infallibili valet (cf. supra n. 893). Certe quid ad martyrium vel virtutis exercitium requiratur, ecclesia ex revelatione novit, unde applicatio ad

•>80 Ecclesia de reliquiis vel miraculis infallibiliter decernere non solet, etsi potest.

casus particulares patet; neque obsistit, quod hic et nunc, num omnis actus etiam internus ad illud necessarius exstiterit, certitudine tantum morali quadam sciri queat; at enim certitudo infallibilis non praevia definitioni postulatur, cum infallibilitas ad hoc data sit, ut Spiritu sancto assistente per definitionem ipsam tum pro aliis tum pro definiente res infallibiliter demum certa fieret.

•*16 Etiam de reliquiis sanctorum determinatis ecclesia quidquam prorsus firmi vix: decernit. Quatenus genuinitas reliquiarum harum vel illarum cohaeret cum dogmate generali de reliquiis colendis, vindicato in *concilio nicaeno II* (*D* 245), *constantiensi* (*D* 573), *tridentino* (*Z*) 861. 866), poterit eam utique ecclesia opportune docere cum auctoritate (cf. *concilii later. IV* c. 62; *D* 365), proinde ipso gradu auctoritatis summo vel infallibili, praesertim si miracula non utcumque ad sanctorum invocationem, sed praecise ad reliquiarum applicationem fieri liqueat; at quoniam actioni laudabili fidelium in hac re iudicium prudentiae communis, cultui quidem publico comprobatio episcopalis, fere sufficit, magisterium sacrum haud facile sententiam pro ecclesia universa peremptorie valentem dicet. Ita festum translationis domus lauretanae non nisi particulare romanus pontifex, instituit neque aliter translationem eam, quae nunc historice impugnatur, definiendo quidem enuntiavit.

917 £. Similiter ecclesia de miraculis ad invocationem servi Dei editis ante beatificationem vel canonizationem auctoritate sua statuere solet (cf. *Benedict. XIV* ib. v. g. c. 22. n. 22); atqui hoc ipso ex dictis significat, se, si velit, de miraculis ut objecto proprio etiam infallibiliter statuere posse. Neque tamen reapse vel in ipsa canonizatione de iis sententiam infallibilem profert; non enim sunt miracula objectum definitionis hujus, sed solum aliquod motivum ejus; nec saltem sunt motivum tale, ex cuius veritate vel certitudine veritas vel certitudo ipsius definitionis pendeat; etsi Spiritus sanctus sacrum magisterium etiam pro rationibus verae definitionis inquirendis et inveniendis utique speciali quadam providentia gubernat. At cernitur exemplum miraculi, quod post completam revelationem contigit, peremptorie propositi in impressione stigmatum in corpore s. Francisci; quam lege universali ideoque infallibili ecclesia festo proprio celebrat. Cui accessit diebus nostris

Ecclesia ultra revelata infallibilis consensu theologorum; ea extensio revelata. 281

celebratio item universalis et proinde errori non obnoxia apparitionis b. Mariae virginis immaculatae; qualis apparitio cum miraculis merito aequiperatur.

4. Adjungitur consensus theologorum praeparatus tum per 918
s. *Thomain* loquentem de consuetudine ecclesiae (S. theol. p. 2. 2. q. 10. a. 12: p. 3. q. 83. a. 5. §. Sed in contrarium), de approbatione ordinis religiosi (opusc. contra impugnantes Dei cultum et religionem c. 4. §. Item. 25, q. 1, dicitur: Nulli fas), de canonizatione sanctorum (quodlibet. 9. a. 16), tum per s. *Bonaventuram* agentem de more mittendi aliquando legatos pontificios (de perfectione evangelica q. 2. a. 2. replie. 1) et de approbatione ordinis religiosi (ib. q. 2. a. 1. c.; a. 2. replie. 4). Ex quo consensu theologorum infallibilitas magisterii sacri auxilio Spiritus sancti extenditur ad illas quoque veritates in se non revelatas, quae necessariae sunt ad veritates revelatas efficaciter, ad effectum videlicet acceptionis plenae ejusdemque salutaris, proponendas, defendendas, evolvendas. Porro haec extensio secundum alios quidem est veritas saltem theologice certa ita, ut eam sine errore gravissimo negare nefas sit; secundum alios est etiam dogma fidei, i. e., veritas in se revelata et jam ut talis sufficienter in ecclesia proposita, unde negatio ejus etiam haeresis foret (cf. *L* 7, 414 ss).

Ut dicam, quod in hac quaestione sentio, primum ecclesia 919
haud dubie extensionem illam etsi diserte nondum definivit, tamen ex probatis actu saltem exercito abunde ut veritatem aliquam proposuit. Deinde eadem propositione ecclesia vim et sensum verum ipsius veritatis revelatae, qualis est infallibilitas, ita explicavit, ut haec infallibilitas revelata ultra limites depositi revelationis progrediendo veritates etiam affines comprehenderet. Sane si extensio talis a Deo facta mere veritas cum revelatis nexa, non ipsa revelata esset, fideles eam propositam neque possent credere ob auctoritatem Dei neque primitus quidem tenere per auctoritatem ecclesiae infallibilem, ut pro objecto illiusmodi, scilicet veritate mere nexa, ipsam nondum notam, sed eam ope scientiae ex revelatione deducere vel ex auctoritate, quamvis gravi, tamen fallibili ecclesiae aliorumque doctorum deducentium sibi agnita accipere deberent; quae via non est magis ad hominum omnium captum

quam ad veritatis tantae momentum vel finem, nempe obtinendae certitudinis firmissimae, accommodata. Et vero constat, infallibilitatem ecclesiae in rebus cum revelatione junctis sollemniter proponi posse tenendam assensu absoluto, prout usu saltem continuo ecclesiae illa proposita jam apparet; atqui eatenus proponi utrolibet modo potest tenenda absolute, quatenus divinitus revelata aequae ac donata est; aliter teneri absolute posset neque auctoritate Dei, quod non revelata esset, neque auctoritate ecclesiae, quod ecclesia docens de dono illo sicut per scientiam solam certior fieret, ita ecclesiam discen-tem sola argumentatione vel auctoritate consimili ac quae est eruditorum, nonnihil convincere, at saltem non ad absolutam oboedientiam intellectus obligare posset. Quare potius dicendum est, eandem veritatem revelatione ipsa, sive traditione imprimis exercitio auctoritatis manifestata, sive et scriptura, ut *Mat* 18, 17. 18, contineri. Nimirum ex hoc loco ecclesia, cum peremptorie docet, praestito assensu absoluto audienda est, quod est idem ut ecclesiam docendo peremptorie neque errare neque proinde extra objectum proprium versari unquam posse; unde agnoscitur revelata infallibilitas ecclesiae pro rebus etiam non in se revelatis saltem eo, quod et de talibus absolute ecclesiae magisterium decernit. Cui argumentum supra (n. 895) positum congruit. Denique revelata est infallibilitas pro deposito fidei custodiendo ecclesiae impertita; atqui eo ipso infallibilitas pro docendis iis non revelatis, sine quibus depositum fidei revelatum custodiri nequit, non tantum ecclesiae impertita, sed etiam revelata intellegitur. Quocirca ambitus hic objecti infallibilitatis concilio vaticano definiendus tamquam revelatus merito objacuit (cf. *L* 7, 570. 598). Itaque extensio infallibilitatis ad objecta secundaria jam rectius proposita, quamvis nondum claritate sollemnis definitionis propria, ut veritas revelata ipsa existimatur.

920 5. Ecclesiam infallibilem esse in ipsis textibus dogmaticis originis humanae secundum sensum objectivum judicandis, ostendimus hoc argumento, quod, cum sit in se efficax, etiam ad hominem contra jansenianos valet: Ecclesia certe, fatentibus jansenianis ipsis, infallibilis est in dirimenda quaestione juris, quaenam sit in se veritas revelationi consona, quaenam vero sit sententia opposita; et cum haec infallibilitas insit

ecclesiae ad docendum, signis scilicet sensibilibus, praesertim quidem verbis, infallibilis est ecclesia simul in decidenda quaestione facti, utrum veritas illa vel sententia opposita exprimatur necne his illisve signis, hac illave propositione sive ore sive scripto enuntiata sensuque objectivo intellecta; secus enim ecclesia fideles pro munere docere, symbola fidei componere, canones dogmaticos condere infallibiliter non posset. Atqui si ecclesia infallibilis est in aestimanda pro sensu objectivo propositione, qua utatur ipsa ad sententiam rectam affirmandam, pravam reprobendam, infallibilis eadem est in dijudicanda propositione aliena, quatenus sensus objectivus, ex se vel certus vel ambiguus, idem sane manet, sive magisterium sacrum sive alii propositionem construunt; et si ecclesia infallibiliter terminare potest quaestionem facti de propositione aliqua seorsum considerata, potest praestare idem, saepe et facilius, de propositione, prout in libro invenitur, vel de libro aliquo ipso integro dogmatico; neque enim specie, sed amplitudine minore majoreve illa differunt, cum liber sit complexus major sententiarum certo ordine digestus. Quo pacto ecclesia tum ex documentis traditionis illis, quae sunt plus minusve originis humanae, veritatem sacram infallibiliter haurire et asserere tum de authentia vulgatae latinae editionis scripturarum, quae ut versio est humanitus confecta, iudicium infallibile proferre in *concilio iridentino* valuit.

Corollarium I. Fatendum est ingenue (coi. n. 903), thesim 921 praesentem difficultate seria premi, si Dominus unctionem infirmorum in eodem periculo mortis iterabilem instituerit. Enimvero ecclesia universalis consuetudinem saltem a septem saeculis vigentem unctionis in periculo eodem neutiquam iterandae non solum utcumque tolerat, sed jam plane approbat, immo lege expressa observari jubet. Haud dubie *rituale romanum* sicut unctionem primam hominis graviter infirmi non permittit nisi in propinquae mortis periculo probabili, ita iterationem non concedit nisi in periculo tali iterato; nam cum dixisset, sacramentum adhibendum esse periculose aegrotantibus (tit. 5. c. 1. n. 1), i. e., tam graviter laborantibus, ut mortis periculum imminere videatur, et iis, qui prae senio deficient et in diem videantur morituri (n. 5), deinceps vetat sacramentum iterari in eadem infirmitate, nisi diuturna sit (n. 14). Videlicet iteratio

non facienda est pro devotione suscipientis, sed condicione duplici: una est, ut homo, quamvis manens infirmus, post unctionem primam satis diu vivendo periculum primum evaserit, sive etiam quadantenus convalescendo, qui erit casus frequentior per rituale, prout jam legitur, in exemplum additus, sive saltem simpliciter morti diu resistendo et hoc ipso periculum illud mortis propinquae superando; altera est, ut periculum probabile mortis propinquae novum supervenerit (n. 1. 5, 14; cf. s. *Thomae*, suppi, q. 33. a. 2). Atqui disciplina haec eatenus tantum ut recta sustineri potest, quatenus extrema unctio in eodem statu morbi valide repeti nequit.

Ad quam veritatem ostendendam plurimum conferret, si *concilium tridentinum* (s. XIV. doctrin. de extr. unet, prooem.; *D* 785) unctionem saltem semel suscipiendam ut medium per se unicum ideoque necessarium ad salutem moribundi exhiberet; sed hoc perperam contenditur). Nihilominus unctio

J) Reapse *concilium trid.* (1. c.) non significat, christianos in decursu vitae maximis auxiliis sacramentorum aliorum se a noxa gravi conservare posse, in exitu vitae sine sacramento extremae unctionis id non posse, quasi scilicet auxilia illa maxima provenientia ex sacramentis aliis sive prius susceptis sive in exitu suscipiendis vel repetendis jam parum efficacia ad evitandam culpam gravem sint; verum potius indicat, praeter praesidia maxima aliorum sacramentorum finem vitae praesidio firmissimo quodam proprio, extremae unctionis sacramento, per Redemptoris clementiam abundantem communiri. Cujus rei ratio subjungitur, quod adversarius noster, utique ex indole sua saeculis christianis omnibus nota, nullo tempore vehementius omnes suae versutiae nervos ad nos perdendos intendat, quam cum impendere nobis exitum vitae perspiciat. Nempe non dicitur vehementius quam unquam alias per decursum vitae, sed tam vehementer quam unquam in exitu ille insidiari, scilicet quantum quidem est in se. idque intellegitur non tam propter impotentiam mentis exeuntium majorem, quacum crescit impotentia quaedam graviter peccandi, quam quod sors aeterna a fine vitae pendet; unde subsidiis prioribus, quamvis sufficere pergentibus, novum superaddere Salvatori provido nec solam necessitatem, sed et majorem securitatem et utilitatem suorum respicienti convenit. Consequenter synodus mox effectum unctionis hunc proponit, ut infirmus labores morbi levius ferat et tentationibus daemonis facilius resistat non ut simpliciter ferre vel resistere possit (ib. c. 2; *D* 787). Itaque ex concilio tridentino probabile non efficitur, extremam unctionem per se ad victoriam moribundi de inimico postulari, requiri autem ad victoriam faciliorem etiam certum est: at ex hoc altero male obligatio per se urgens, saltem gravis, ad illam recipiendam inferretur. Immo etiam supposita necessitate ex se probabili unctionis obligatio gravis practice certa non per hoc evincitur, quod salutem periculo probabili exponere non liceat; neque enim probabile est, Deum homini justo gratias requisitas ad justitiam conservandam negaturum esse, si hic non utatur medio, de

extrema vere est praesidium, si non unicum, tamen unum quoddam firmissimum idque hominum periculose infirmorum specificè etiam proprium, quod si in eodem statu morbi pariter ac paenitentia vel eucharistia vi institutionis divinae valide

fi-- 5 f. 1*

cujus necessitate ab ecclesia Dei nondum certior factus sit. Et revera synodus tridentina ipsa satis habet declarare, unctionem infirmorum a Jacobo apostolo fidelibus commendari (ib. c. 1; *D* 786), ad eam apostolum hortari (cn. 4; *D* 807), nec sine peccato posse eam contemni (c. 3. cn. 3; *D* 788. 806), cum longe aliter loquatur de sacramento necessario baptismi (s. V. cn. 3. 4; s. Vf. c. 4; s. VII. de bapt. cn. 5; *D* 672. 673. 678. 742), paenitentiae (s. BVI. c. 14. cn. 29; s. XIV. c. 2. 4. 5. cn. 6—8; *D* 690. 721. 775. 778—780. 794—796), ipsius eucharistiae (s. XIII. c. 2; s. XXI. c. 1; *D* 756. 808).

Nimirum synodus favet s. *Thomae* docenti, extremam unctionem non esse de necessitate salutis ideoque ejus negligentiam damnabilem non esse, nisi ex contemptu procedat vel contemptum inducat (expos, text, magistri in l. 4. dist. 23. fin.; cf. S. theol. p. 3. q. 72. a. 1. ad 3; a. 8. ad 4; opusc. in artic. fid. et sacr. ecd. §. Sunt autem), unctionem eandem non esse in sacramentis necessariis ad finem simpliciter, sed mere convenientius habendum (S. theol. p. 3. q. 65. a. 4), non esse cum baptismo, paenitentia, eucharistia, ordine in sacramentis necessariis id salutem vel dispositionem ecclesiasticam (suppi, q. 29. a. 3. ad 1; q. 32. a. 3. ad 2; cf. in l. 4. dist. 12. q. 3. a. 2. sol. 1. c. et ad 1; S. theol. p. 3. q. 73. a. 3; q. 80. a. 11), sed esse cujusdam superabundantis perfectionis (in l. 4. dist. 8. q. 1. a. 2. sol. 1. c. et ad 2). Quibus non repugnat, quod effectum unctionis principalem, h. e., gratiam fiduciae magnae (cf. *concilii trid.* s. XIV. de extr. unet, c. 2; *D* 187), non spei qualiscumque sufficientis ad salutem, s. doctor extra sacramentum dumtaxat hujus voto opportune exsequendo tribuet (cf. suppi, q. 30. a. 1. id 1). Sequitur autem s. Thomas doctrinam magistri sui b. *Alberti M.*, qui extremam unctionem esse sacramentum necessitatis iterum iterumque negat (in l. 4. dist. 23. a. 3. ad 3. 4); idcirco (ib.) adjungendo, desiderium unctionis deficiente oleo non impertitae sufficere ad salutem, eatenus tantum necessitatem aliquam sacramenti indicat, quatenus secundum difficultatem solvendam sibi supponit, infirmos „frequenter" quidem in periculo peculiari quodam versari; cujusmodi periculum inducens necessitatem unctionis Albertus cogitat exsistere per accidens, non per se, unde mox periculum, quod scilicet sine unctione superari nequeat, generarim diffitendo asseverat (ib. a. 6): „Propter necessitatem voluit (Deus) quod omnis homo omnem hominem baptizare posset; nihilominus tamen tenet ordinem in aliis, in quibus non est periculum sine sanctificatione materiae", i. e., etsi ex absentia materiae consecratae sacramenta haec non conficiuntur. Quo ille utique non infitatur, infundi unctione infirmis vires singulares, consimiliter ut confirmatione robur speciale sufficiens ad confessionem fidei sive robustiorem et praeclariorem sive expeditiorem et securiorem dari censet (ib. dist. 7. a. 1; a. 5. q. 2. id 4. 5. 6; dist. 16. a. 50. q. 3. ad 2. 3). Neque aliter sentit s. *Bonaventura*, vel ideo, quod pro effectui principali extremae unctionis habet remissionem peccatorum venialium (in l. 4. dist. 23. a. 1. q. 1), quae sane saluti sempiternae non obsistunt; ad hoc explicite Bonaventura ducet, extremam unctionem non esse

repeteretur, suscipientibus solacium et emolumentum afferret eo majus, quo sunt magis in miseria ultima positi et susceptione prima melius praeparati; atqui valde dedeceret sponsam piissimi Salvatoris consiliis misericordibus frustratis filios ecclesiae infirmos omnes quamvis cupidos tanti boni repetitione a tot saeculis defraudare. Qualem duritiem ab usitata pietate matris ecclesiae adeo alienam (cf. *concilii trid.* s. XIV. c. 7; *D* 782) adaugeret, quod homo unctus demum doloribus vel tentationibus succumbens procul dubio admittere culpam gravem posset, quae aequae vel magis quam antea per accidens sola unctione nova ante exitum deleretur. Ad hoc nonne instar novercae ecclesia fideles ab usu repetito hujus remedii arceret, si recte, nedum validus, sed necessarius ita diceretur, ut prima confortatio facile non sufficeret ad restituendam sanitatem ipsam corporalem, sufficeret autem forte bis, ter, septiens aucta? Insuper, quod esset damnum nimis triste, supposita iterabilitate sacramenti unctio prima quoque homini indisposito, fortasse hic et nunc non sui compoti, sine fructu gratiae collata irreparabiliter infructuosa pro salute animae et corporis permaneret, siquidem ex dicendis data divinitus iterandi facultate fundamentum solidum reviviscentiae statuendae subtraheretur. Neque hae rationes enervantur, cum quis velut immemor necessitatis pro sanando corpore affirmatae jam obtendit, unctionem iteratam infirmo nulli necessariam esse; nam

sacramentum necessitatis (ib. q. 3. ad 1; dub. 4. ante dist. 24. coi. dist. 12. p. 2. a. 2. q. 1). Qua formula significari, sine periculo salutis omitti sacramentum posse, declarat *Joannes XXII* de confirmatione ad Ossinium regem Armeniae scribendo (apud Raynald., annal. eccl. ad a. 1318. n. 11): „Licet . . sacramentum ipsum non sit a fidelibus contemnendum, tutius tamen est illud sine periculo, quod necessitatem non habet, omittere quam si ab iis, a quibus illud conferri non licet . . non sine gravi periculo inaniter conferatur . . „u Sensus suum ecclesia patefacit etiam eo, quod tempore interdicti viaticum absolute (cf. et *conciln trid.* s. XIII. c. 6; *D* 760). extremam unctionem tantum in defectu certae receptionis paenitentiae concedit. Unde et theologi longe plurimi unctionem per se non necessariam agnoverunt. Argumentum melius pro obligatione gravi sacramenti recipiendi hominibus, si non jam moribundis, tamen aliis omnibus periculose decumbentibus forsitan ex sanitate corporis saltem probabiliter restituenda depro-matur; etsi causam talem nescio an theologi cuncti recte praetermittant, sive quod rationem salutis tantum spiritualis ut primarii finis habent, sive quod infirmitatis corporalis periculosae remedium non universale ideoque non sat certum neque ambitus ipsius sui unicum in unctione sacra contemplantur.

illae fere omnes iterationem, si posset fieri, ab ecclesia permittendam prorsus postularent. Immo etiamsi pluribus infirmis iteratio unctionis tantum summe utilis, non stricte necessaria exsisteret, minime sequeretur, eam ab ecclesia juste denegari, praesertim quod ratio haud absimilis denegationem unctionis ipsius primae excusaret, cujusmodi rationem nunquam probabunt theologi, qui cum s. Thoma necessitatem strictam unctionis consensu communi infitiantur. Neque excusatio levior videtur satis gravis evadere addendo, ab ecclesia jam de valere iterationis haesitante recte sacramentum periculo nullitatis non exponi; at merito hoc ipsum intolerabile appareret, quod ecclesia, cum mysteria Dei deberet fideliter dispensare, ex timore per se vano repetitionem sacramenti partim utilissimam partim necessariam saltem condicionatam per saecula nec commendaret nec permetteret. Omnium minime fas est praetexere reverentiam sacramento unctionis conciliandam, quae causa si valeret in homines ipsos morientes, a majore adduceret ad praxim nuperrime a sancta sede repudiatam, qua a frequentatione sacramenti eucharistiae prae ceteris reverentia digni homines sanos prohibebant. Aliud plane est, quod ecclesia gravibus et justis causis usu calicis fidelibus plerisque interdicere potuit, cum fidelem per se nullum, nedum promiscue omnes, a sacramento vero eucharistiae cum fructu ejus saltem substantiali frequentissime percipiendo arceat (cf. *concilii trid.* s. XXL c. 1—3; *D* 808 ss). Itaque usus ecclesiae justus intellegitur solum iterabilitate unctionis ampliore divinitus exclusa.

Re ipsa moderationem talem sacramenti tradit doctrina 923 communissima maximi ducenda theologorum (cf. *concil. vienn.* de effect, bapt. *D* 411) etiam vetustiorum, quae instar commentarii disciplinam ecclesiae comitatur. Jam *Htogo de s. Victore* (summa sent. tr. 6. c. 15. et de sacram, christ, fid. 1. 2. p. 15. c. 3; *M* 176, 153 s, 578 ss) non scripsit, sacramentum infirmorum saepius iterari posse ad reparandam sanitatem, verum positione cauta adverbii „saepius“ asseruit solum, sacramentum iterari posse ad reparandam saepius sanitatem vel reverso morbo. Hinc comparatio cum iteranda oratione, qualis est pars altera ejusdem sacramenti, cum aspersione aquae benedictae, i. e., sacramento latius dicto (cf. de sacr. 1. 1. p. 9.

2SS Theologi ipsi vetustiores unctionem infinite iterabilem infirmi non agnoscunt.

c. 6. 7; l. 2. p. 9. c. 1; **J**/ 176, 326 s. 471 ss), cum receptione ipsius sacramenti eucharistiae non spectat ad monstrandum, pro indole sua speciali extremam unctionem totiens, quotiens illas iterari posse, sed dumtaxat ad suadendum, eam aliter ac v. g. baptismum vel confirmationem iterari posse, et ad demonstrandum, rationem generalem sacramenti, quamvis repugnet iterationi plenae, ut benedictioni ejusdem aquae et consecrationi ejusdem hostiae vel ejusdem olei, non tamen iterationi omni repugnare. Denique concludendo, rationabiliter iterari sacramentum unctionis, si necesse fuerit et causa sive devotio expostulet, Hugo non aliud significat quam fieri recte repetitionem, si adsit necessitas morbi novi et poscat causa devotionis, quae ipsa dispositio idonea intellegitur (cf. ib. l. 1. p. 9. c. 8; l. 2. p. 15. c. 2; **M** 176, 328. 578), nisi forte etiam defectus obligationis severioris ad sacramentum indicatur (cf. summa sent. tr. 6. c. 15; **J**/ 176, 153s). Modo similimo *Petrus Lombardus* (l. 4. dist. 23) docet, rationem sacramenti ut talis quidem iterationi non obstare neque esse, cur cum sacramento altaris, paenitentiae, conjugii non possit iterari unctio; nam et morbum reverti, et cum propter infirmitatem eadem saepe iteranda sit oratio, unctionem super infirmum posse iterari ad impetrandam saepius sanitatem. Videlicet magister nullo pacto probat, perdurante morbo unctionem iterari posse, sed, quamvis comparatio cum oratione videatur invitare ad conclusionem latiore, hanc velut de industria declinando contentus est statuere, unctionem iterari posse pro iterato morbo vel ad impetrandam saepius, nempe ex morbo saepius contracto, sanitatem. Ad hoc ille commemorat, pro quorundam opinione sacramenta alia saepius, alia non saepius posse suscipi, nullum posse totaliter iterari, quod non eadem hostia vel idem oleum iterum benedicatur neque etiam in conjugio benedictio cujusquam nisi cum uxore prima fiat. Ex quo principio non rectius colligetur, auctores istos qualescumque exstitisse patronos repetitionis unctionis in eodem statu morbi quam repetitionis sacramenti matrimonii in eodem statu conjugii; scilicet volunt illi solum, sacramenta etiam ea, quae aliter ac baptismus, confirmatio, ordo plus quam semel suscipi possint, eatenus non iterari, quatenus materia, si quam praeter actus suscipientium nabeant, non eadem iterum consecratur

(cf. s. *Thomae*, opusc. in artic. fid. *et* sacr. eccl. §. Sunt autem). Quod magister tandem addit, unctionem in omni paene ecclesia saepe repeti, secundum expositionem totam refertur potius ad repetitionem pro repetitis morbis; videtur nempe ecclesia nonnulla unctionem tantum semel in vita concessisse.

Subsequentibus doctoribus claris aevi medii adeo persua- 924 sum erat, non posse unctionem pro devotione mera infirmi valide iterari, ut hac veritate supposita tamquam notissima iterabilitatem dumtaxat pro novo periculo mortis commonstrarent; qui consensus plenus originem communem ex divina traditione eo magis prae se fert, quo minus illi in dissensu quodam de periculo sive novo sive simpliciter aestimando ad legem ecclesiae provocant. Enimvero alius quidem, b. *Albertus M.*, asseverat (in l. 4. dist. 23. a. 17. Sed contra), in infirmitate eadem nunquam iterandum esse sacramentum; deinde (ib. a. 20. 21) docet, fieri injuriam sacramento, scilicet violata ejus indole divina, si in eadem numero causa, in eodem morbo iteretur; immo etsi putat, in morbis diuturnis post annum iterari posse unctionem, quod non judicetur idem morbus numero, tamen ilico velut timens, ne nimium potius quam parum concesserit, profitetur se paratum cedere, si ab aliquo Patre sancto vel a Domino papa aliter determinetur, utique edocente vim sacramenti a Christo praestitutam, non quidquam imperante, quia legem disciplinae simplex Pater sanctus condere non potest. Alius, s. *Bonaventura*, pro opinione sua, qua extremae unctionis effectus principalis divinitus est remissio venialium finalis (in l. 4. dist. 23. a. 1. q. 1; a. 2. q. 2), existimat (ib. a. 2. q. 4. ad fin.), non posse valide conferri sacramentum nisi in periculo mortis proximae; at posse morbum aliquo modo allevari, et ideo, quia venialia iterum redire possint et iterum infirmitas aggravetur, posse et debere sacramentum iterari. Sic, utpote volens plene respondere ad quaestionem a se ipso factam, num quis in eadem infirmitate debeat bis inungi, Bonaventura saltem implicite significat, sacramentum valide iterari in periculo eodem mortis proximae non posse, proinde iterari non debere. Idem significat (breviloquii p. 6. c. 6), extremam unctionem ex causa tantum diversa sine contumelia iterari posse. Alius, s. *Thomas*, periculum mortis propinquae sufficere pro essentia sacramenti censet. Etenim

ex commentariis ad libros sententiarum (suppi, q. 33. a. 2) unctio infirmis debet dari tantum in statu verisimili propinquaе mortis, unde si homo mox sanatur, non debet itenim ungi, nisi in morbum alium inciderit; sin mortem evadit morbo perdurante, eatenus iterum ungi potest, quatenus status alius periculi probabilis mortis propinquaе succedit. Jam his s. doctor profecto non exponit, quid de unctione conferenda vel magis conveniat vel lege ecclesiae statuatur, sed quid jure divino ad validitatem postuletur; sicut enim ante demonstravit, divinitus valere sacramentum collatum iterum pro infirmitate alia, ita nunc ostendit, divinitus valere sacramentum iteratum pro periculo per eandem aegritudinem reducto et quidem ideo, quod sit alius infirmitatis status. Certe si Aquinas solum convenientiam majorem vel jus ecclesiae exprimeret, nimis captiose loqueretur, cum contra morem ne verbulo quidem intentionem talem prodat (cf. e. g. ib. q. 35. a. 4. 5; q. 39). Et vero doctrinam suam ille deducit a principio, sacramentum respicere etiam infirmitatis statum; nempe sacramentum ex ipsa natura sua divinitus instituta immutabili, non ex mutabili ecclesiae disciplina doctor angelicus exhibet ordinatum pro infirmis tantum iis usque ad exitum periculi juvandis, quorum mors propinqua timeatur, quod principium ex indole sacramenti stabilitur (q. 32. a. 2; q. 33. a. 1. ad 2); unde sequitur, sacramentum semel ministratum divinitus esse efficax pro solo et toto statu praesenti periculi propinquaе mortis ideoque valide iterari, si periculo priore quomodocumque evanescente adsit novum tale, non valide iterari, quamdiu periculum prius duret. Nimirum auctore s. Thoma nullum sacramentum habens effectum perpetuum debet iterari, quia ostenderetur sacramentum non fuisse efficax ad faciendum illum effectum et sic fieret injuria illi sacramento (q. 33. a. 1); sed hac veritate pro similitudine rationis comprehenditur haec altera, sacramentum habens effectum perpetuum pro statu quodam saltem in eodem statu repeti non posse; quale consequens satis indicat idem doctor agens de matrimonio (q. 63. a. 2. ad 1); ergo secundum s. Thomam unctio infirmorum perseverante statu morbi et cum eo efficacia sacramenti valide iterari nequit. Immo etiam discrete s. doctor hoc enuntiat affirmando, sacramentum extremae

unctionis non iterari super eundem morbum, eo quod totum quod per sacramentum fieri potuerit, semel factum sit (q. 18. a. 2. ad 4). Itaque non recte abjudicatur s. Thomae doctrina ista praetendendo, gratis affingi errorem de subjecto sacramenti; nam ea sive vera sive falsa est evidenter s. Thomae; etsi potius gratis fingitur, sententiam, qua unctio infirmorum valide non praebetur nisi in periculo vitae brevi finiendae, errorem esse, cum ea, nedum aetate s. Thomae, sed hodie quoque appareat sola vera (cf. *Balleriizi-Palmieri* opus theol. mor. tr. 10. s. 6. n. 23—25; *Lehmkuhl*, theol. mor. 2. n. 576). Sibi constans s. Thomas cont. gent. (l. 4. c. 73) ex essentia sacramenti colligit, idem exhibendum esse illis tantum, qui ex infirmitate videantur morti propinquare, et iterandum esse totiens, quotiens status talis iteretur; quae doctrina cum utique ex mente s. auctoris sit completa, iterationem non posse fieri valide in eodem statu, pro explorato supponitur.

Pariter *concilium trid.* ipsum (s. XIV. doctr. de extr. unet. 925 c. 3; *D* 788) postquam ex scriptura docuit, esse unctionem infirmis praesertim iis adhibendam, qui in exitu vitae constituti videantur, subjungit, infirmos, si convaluerint, iterum hujus sacramenti subsidio juvari posse, cum in discrimen aliud simile inciderint. Quae definitio per se quidem mere iterabilitatem pro discrimine alio affirmat, non pro discrimine eodem negat, sed tamen consideratis omnibus sententiae neganti vehementer favet. Etenim iterabilitatem solum sub condicione efferendo neque unctionem addito adverbio praesertim vel saltem sub hac condicione iterari posse edicendo cogitationem condicionis necessariae sponte sua suggerit. Eandem cogitationem promovet modus, quo usus frequens eucharistiae extollitur (s. XIII. c. 8. cn. 9; s. XXII. c. 6; *D* 762. 771. 821). Accedit, quod definitio fere est composita ex locis citatis s. Thomae, qui iisdem iterabilitatem unctionis in eodem periculo exclusit. Atqui haec dignitati et majestati concilii oecumenici non congruerent, si unctio vere iterari in eodem statu posset. Sensus tum s. Thomae tum concilii exprimere manifesto nititur *catechismus romanus* ex decreto concilii jussu pontificis editus asseverans (p. 2. c. 6. n. 11), in eodem vitae periculo semel tantum ungendum aegrum esse; cujus catechismi auctoritas veneranda in hac quaestione sine causa sufficiente postponetur.

t>26 Praeterea ne libera errandi sit facultas, audiatur *Clemens VI* interrogans patriarcham armenorum (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 12): nSi credis, quod omnis homo mortalis adultus in eo solo casu, quo graviter est infirmus, et in mortali periculo constitutus, debet devote et fideliter semel dumtaxat in eadem infirmitate sacramentum extremae unctionis requirere et suscipere: quod si non habens fidem hujusmodi sacramenti omitteret, vel sacerdos ex eadem causa administrare nollet, peccarent ambo graviter et errarent in fide. Sensus duplex prioris partis documenti hujus fingi potest, prout res, quam oportet credere debitam, aut pro praecepto mero observando aut pro validitate quoque ipsa sacramenti obtinenda deberi cogitatur. Posito sensu illo diceretur secundum fidem omnis homo adultus ad extremam unctionem solum in gravi infirmitate et quidem solum semel in eadem devote et fideliter suscipiendam obligari. Quae obligatio bifariam item sumi posset, aut talis, ut susceptio alia etiam prohiberetur, aut talis, ut susceptione una in gravi morbo obligationi satisfaceret; sed cum hinc affirmetur aequae, sacramentum suscipi debere tantum in morbo gravi, ac suscipi debere in eodem tantum semel, illinc autem constet, susceptionem extra gravem morbum interdictam esse, lex susceptionis unius in eodem morbo ita juberet unam, ut alteram prohiberet. Atqui ex prohibitionem per fidem credenda inferretur, repetitionem sacramenti ne validam quidem fore, quoniam prohibitio non intellegitur divinitus revelata nisi cum indole vel in indole ipsa divinitus constituta et revelata sacramenti, quae repetitionem omnino non admittat. Verumtamen de obligatione sacramenti semel in morbo gravi suscipiendi, sive ceteroqui prohibita sive non praecepta iteratione, in parte prioris documentis propositi minime agitur. Sane ni ita esset, Clemens prius obligationem revelatam, utique pro materia ipsa gravem, sacramenti omnibus adultis infirmis suscipiendi per se vel promiscue statueret, tum statutum suum ad obligationem sacramenti non omittendi ex defectu fidei accidente coartaret; qui modus procedendi absonus in pontificem non cadit. Insuper est prorsus improbabile, habita deliberatione matura cum theologis (vide ib. n. 2. 18) Clementem pro ipso dogmate credendo exhibuisse obligationem aliquanto ante non veram, nedum revelatam, a

s. *Thoma* agnitam; quo auctore unctio extrema non subjecto alii quam homini morti propinquo semel est suscipienda ita, ut dumtaxat negligentia contemnens sacramenti damnabilis existat (supra n. 922. adnot.); cui doctrinae congruit, quod pontifex, ut in parte interrogationis altera omissionem sacramenti ex defectu fidei, origine contemptus, pravam dicit, sic in parte priorie quid pro ratione sacramenti fieri vel vitari debeat, inculcet. Itaque pontifex in hac parte docet, extremam unctionem, ne sit invalida, non suscipi devote et fideliter nisi in gravi infirmitate semel oportere. Nimirum Clemens loquitur similiter atque *Eugeniiis IV* in decreto florentine pro armenis declarans {D 595): „Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debetideo nempe, quod aliter dari valide non potest, quemadmodum hoc loco ab Eugenio, sicut plerumque in decretis dogmaticis de re sacramentaria, necessitatem non tantum praecepti, sed etiam sacramenti denotari *Buudidus XIV* scribit (de synodo dioec. 1. 8. c. 5. n. 5). Neque exceptionem ab hac regula praebet quaestio Clementis de communione parvulorum antecedens, ubi pro infantibus exclusa per fidem non solum necessitas eucharistiae suscipiendae, sed etiam idoneitas saltem relativa intellegatur (cf. *Gregorii XIII* litt. ad patriarch, maronit. dat. 14. febr. 1577 apud *L* 2, 422). Quia autem loco, de quo agimus, pontifex per unum verbum „debet“ aperte urget duo, recipi unctionem in „solo“ casu infirmitatis gravis et „dumtaxat“ semel in eadem infirmitate, utrumque pariter ad validitatem sacramenti referendum, non alterum inconcinne ad debitionem praecepti simplicis trahendum est.

Et revera ad interrogationes suas inductum se testatur 927 summus pontifex per responsiones patriarchae ad instructiones armenis olim datas (n. 12; cf. n. 2. 15—18). Accusati enim armeni jam sub Benedicto XII erant, quod ipsos pueros in baptismo novem locis pro omnibus unctionibus ecclesiae latinae usitatis ungerent, et quod consequenter sacramenta confirmationis et extremae unctionis apud illos non existerent videas ib. ad a. 1341. n. 67. LIX. 68. LXV); hinc *concilium armenorum* a. 1342 declaravit (Mansi, concil. collect. 25, 1241 coi. 1245), unctionem confirmationis a sacerdotibus armenis cum baptismo dari, extremam unctionem in ecclesia armenorum

Unctio extrema ex Clem. VI non infinite iterabilis; frustra obkitur moi anliqui.

..communiter* quidem deficere, ^particulariter^ adhiberi .secundum modum ecclesiae graecorum“, qui scilicet facile tunc, ut nunc in patriarchatu constantinopolitano et regno graeco schismatico, extremam unctionem ipsis sanis ac proinde, cum unctio extrema non sit inter sacramenta nunquam repetenda, iisdem sanis saepius quoque pro devotione impertierint. Declaratione tali minus satisfaciente coactus sit successor Benedicti Clemens armenos docere, extremam unctionem adultis tantum infirmis semel conferendam esse; cui instructioni patriarcha ambigue respondit; quadantenus innuerit, hominem adultum omnem ungi, si libeat, posse, fortasse etiam intexuerit rationem, quod morti obnoxius vel infirmus quomodocumque omnis esset. Unde pontifex ex contrario sententia, de qua loquimur, erroribus illis omnibus credendam opposuit veritatem, subjectum capax extremae unctionis devote et fideliter suscipiendae esse omnem hominem mortalem adultum in solo morbo gravi et mortis periculo praesenti et quidem solum semel morbo periculove eodem perdurante; atque simul illos, qui extremam unctionem non susciperent vel conficerent ideo, quod eam in numero sacramentorum non haberent, reos fidei violatae Clemens idem pronuntiavit. Denique iste sensus est, qui se legenti primum offert, immo penitus ingerit; atqui summus pontifex sicut responsionem simplicem exposcit (n. 2. 15—19), ita quaestionem planam ipse ponit. Quamobrem ex revelatione extremam unctionem in periculo eodem per infirmitatem facessito non valide iterari haud dubie ille significat. Porro sensu tali vero stabilito causa per se finita sit; nam auctoritatem peremptoriam documenti clementini oblivione quadam nimis diu obruti pridem in. 556) in luce sua collocavimus.

928 Hinc frustra pro opinione discrepante obiciuntur, qui post concilium trid. ecclesiae antiquiori morem per saecula latius vigentem et adhuc apud orientales observatum unctionis in eodem periculo repetendae asseruerunt. Alioqui auctores tales, praeterquam quod nonnulli quaestionem solum e longinquo tangunt, inveniuntur relative pauci iidemque, quamvis eruditionis magnae, non omnes sunt iudicii paris. Certe imago clara consuetudinis illius vetustioris hactenus desideratur; neque enim constat, quot ecclesias particulares et quidem simul et quamdiu consuetudo iterationis concedendae occupaverit, num et ro

Uctionem inliriui adeo iterabilem non probat mOs antiquus ; idem aliter explicator. 295

manae paulo diutius vel firmitus, tamquam persuasionis absolutae indicium idoneum, inhaeserit. Ex contrario ante oculos posita est consuetudo universalis per tot saecula iterationis prohibendae. Utraque, et concedens et interdicens, objective honesta esse nequit, cum honestas illius habeat fundamentum in iterabilitate sacramenti divinitus statuta, hujus in iterabilitate divinitus exclusa. Utram in conflictu vero approbet, theologus non debet dubitare, quoniam sola universalis infallibiliter recta est. Nec tamen particularem illam magis quam Cypriani cum aliis rebaptizantis oporteret traducere ut sacrilegam, quatenus re nondum satis perspecta exerceretur bona fide vel etiam tacita condicione, ne institutio Domini obstaret.

Ceterum videtur praeter repetitionem sacramenti consue- 929
tudo controversa explicari posse. Non omnia sacramenta sunt ejusdem indolis; sicut paenitentia est iudicium et matrimonium est contractus, ita sacramentum infirmorum participat praecipue naturam et proprietates orationis. Enimvero *jacobus* apostolus in eo promulgando primum commendat et afflictis et bene se habentibus orationem convenientem (5, 13), tum pro infirmis commendat consimiliter orationem adjuncta unctione sacramentalem, peragendam ab ecclesiae presbyteris inductis, ita quidem, ut bis directe orationem, semel indirecte unctionem memoret (v. 14. 15; cf. s. *Thomae* suppi, q. 29. a. 7—9); deinde universe vim orationis nominatim assiduae collaudat (v. 16—18). Quapropter ecclesia antiquissima maxime curaverit orationis etiam sacramentalis pro infirmo unanimatem (cf. *Mat* 18, 19) et assiduitatem (cf. *Luc* 11, 5 ss; 18, 1 ss); ad eundem ritum sacramentalem perficiendum ab initio, quantum fieri potuit, convenerint presbyteri ecclesiae plures, qui sive simul sive, more apud orientales dissidentes etiamnum observato, successive ungentes aequae omnes iisdem vel comparibus verborum formulis orarent; opportune postmodum vel alibi ritus manente unitate sua morali sic in dies plures distributus sit, ut diebus singulis eadem preces repeterentur, quemadmodum devotio quaedam ex fine integro uno una per certos dies protrahitur. Proinde praxis illa septiens, scilicet per septem continuos dies vel per septem sacerdotes se continuo excipientes, infirmis adhibendi orationem sacramentalem iterationem veram sacramenti non demonstrat. Certe exemplum unum sacramenti bis

vel ter, sed interrupte ministrati efficacius ad eam ostendendam esset quam multa sacramenti septiens, sed ita impertiti, ut intermissio diligenter vitaretur. Immo cautio talis per ordines sacramenti omnes huc spectantes inculcata potius continuationem meram ejusdem sacramenti indicat; unde enim constantia adeo mira nisi ex persuasione, sacramentum in eodem statu prorogari posse, repeti non posse? Qualis unitas exprimi videtur etiam eo, quod in ordinibus iisdem effectus divinitus promissus ritui prorogato toti tribui solet. Neque obstat, quod ibidem sicut officium infirmorum, ita communio diebus septem fieri jubetur; nam sitne aliquid amplificatio simplex an usus novus, ex indole sacramenti pendet, quae alia est sacramentalis orationis pro fine uno assiduae, alia est comperta sacramentalis panis cotidiani. Frustra quoque opponitur, quod ritus plane idem pro die primo et sequentibus praescribitur, unde pateat, his diebus aliis aut denuo essentiam sacramenti aut nihil factum esse. At jam generatim falso putaretur ad sacramentum non spectare, quidquid de essentia sacramenti non existeret, quia ipsa forma vel materia sacramentorum non semper nude essentialia, sed insuper ea continet, sine quibus sacramentum sive quadantenus mutilatum sive minus plenum esset. Ita pronuntiatio litterae ultimae vocis *rmeum** pertinet haud dubie ad formam eucharistiae et infusio aquae altera et tertia ex ritu praesenti pertinet ad materiam proximam baptismi nec tamen ita essentialis est, ut ea v. g. per defectum attentionis praetermissa sacramentum non valeret, nisi forte imprudenter quis intendit sine ea sacramentum absolute non conficere. Speciatim autem sacramento, quod sit deprecatio ungentis, quamvis secundum numerum uni, repetitio verborum supplicantium cum unctione, ex quibus componitur, valde congruit, unde etiamsi essentia sacramenti obtinetur iis, quae ex institutione Christi stricte requiruntur et sufficiunt, tamen repetitio ejusmodi ad significationem signi sacramentalis expressiorem ideoque ad integritatem sacramenti aliquam conferre potest. Quodsi hoc pacto sacramentum uno die ab uno vel pluribus sacerdotibus apte ministratur ultra essentialia per preces easdem similesve iteratas cum unctione corporis abundantiore, fas erit pro commodo actioni integrae dies plures destinare, dummodo unitas moralis custo-

Mm antiquus unctionis extremae ministrandae praeter repetitionem explicatur. 29/

diatur. In quo est fallax comparatio e, c. cum baptismo repetitionem ritus totius non ferente, ut qui rationem implorationis misericordiae divinae propriam sacramenti exeuntium non habeat.

Quocirca sacramentum infirmorum per se consideratum 930 est idoneum, quod unum idemque numero a pluribus vel singulis presbyteris vel in conventu uno vel per visitationes plures dilatetur. Neque ab intentione ministrorum vel a fructu sacramenti productionis difficultas indissolubilis oritur. Imprimis intentio illa sollicitos nequaquam nos habere debet; enimvero presbyteri vel plures vel intervallis pluribus singuli unum idemque numero sacramentum administrantes egerint simpliciter intentione saltem praevalente faciendi secundum mentem ecclesiae rem sacramentariam moderantis et Domini instituentis, qua ipsa fieret, ut semel posito, quod divinitus ad essentiam sacramenti sufficit, reliquum pro maiore perfectione sacramenti ejusdem adderetur. Porro ex hoc toto fructus triplex existit. Unus est ex opere operantis ministri vel ministrorum sacramenti. Alter est quasi ex opere operato, i. e., ex opere ecclesiae, cujus personam minister vel congruentius ministri plures gerunt. Fructum hunc utrumque, quem summo opere extollit s. *Thomas* (suppi, q. 32. a. 3; cont. gent. 1. 4. c. 73), preces cum unctione olei benedicti quo prolixius continuantur, eo copiosius producent. Tertius fructus proprie est ex opere operato, prout sacramentum est moraliter operatio Christi, qui pro hominibus infirmis advocatus apud Patrem per ministros suos ipse homo deprecatur. Fructus iste secundum substantiam proveniet, simulatque sacramenti essentia consistit, sed integritate quadam sacramenti accedente velut integrari item poterit. Sane sacramento eucharistiae, quod sub utraque specie unum est, sub alterutra specie sumpto fructus substantialis ita obtinetur, ut adjuncta acceptione speciei alterius valde probabiliter gratia rei cujusdam accidentalis adjungatur (cf. Card, *de Lugo*, de eucharistia disp. 12. s. 3); et satisfactio effectui per essentiam sacramenti paenitentiae jam producto censetur aliquem effectum ex opere operato superaddere; quidni mutatis pro sacramenti indole mutandis consimiliter in sacramento infirmorum fiat? Et revera cum numerus presbyterorum major non otiose a s. Jacobo pro sacra-

mento ministrando commendetur, effectus sacramenti, quotiens convocati plures simul inungentes orant, uberior existet, non quidem velut substantialis, quod differentia unius vel complurium ministrorum sacramenti substantiam non tangit, verum accidentalis; atqui ad effectum talem nihil videtur interesse, utrum sacramentum actione simultanea plurium perficiatur, an morali sua unitate salva successive die eodem vel compluribus absolvatur.

931 Insuper licet cogitare modum, quo fructus accidentalis per accidentalem integritatem ritus sacri significatus sacramento respondere possit. Etenim sicut satisfactio paulatim praestita paenitentiae sacramentalis in unione sua morali cum sacramento essentialiter completo reatum poenae temporalis ex opere operato magis magisque delet, ita oratio et unctio essentiae sacramenti infirmorum addita remissionem poenae temporalis ex opere operato magis integram efficere poterit, Accedit consideratio altera. Cum effectus quasi substantialis sacramenti sit gratia habitualis praebens compar jus ad gratias actuales fini sacramenti consentaneas, uni eidemque mensurae habitualis gratiae et juris serie non una, sed variis secundum numerum, pondus, ordinem, tempus, locum auxiliorum actualium satisfieri potest, quarum alia homini recipienti minus utilis, alia utilior erit. Atqui hoc ipso series opportunior, quae ob majorem integritatem sacramenti infirmorum detur, rationem effectus accidentalis induit. Et fundamentum quidem explanationis talis firmat ipsa *synodus trid.* dicens (s. XIV. doctr. de extr. unet. c. 2; *D* 787), effectum hujus sacramenti esse magnam fiduciam excitandam, qua infirmus morbi labores levius ferat et tentationibus daemonis facilius resistat et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequatur. Exinde theologi multi, qui nomine salutis animae longiorem vel et aeternam comprehendunt, stante eadem copia gratiae per sacramentum pro anima collatae auxilia corpori salutaria concedi vel non concedi putant, prout finis beatus vel minus beatus secuturus sit. Sed hi obnoxii sunt querelis, quamvis non prorsus justis.¹⁾ Certe quis sententiam, qua con-

¹⁾ Ita *Palmun* iniquius arguitur, primum quidem quod (*Ballertnt-Palmttn*, opus theol. mor. tr. 10. s. 6. n. 57 beatitudinem ponat condicionem sanandi corporis unicam. At vere ille iterum iterumque postulat (ib. et n. 25), ne miraculo

dicio sanitatis corporis continetur utilitate animae solum praesenti, ut simpliciolem et doctrinae antiquiori obversanti Patribus tridentinis accommodatam jure suo anteponat, dum ne theologice disputando omittat sentire et remove illam, paene dixi contradictionem, qua hinc urgetur, unctione sanari per fiduciam in ediam corpus ex opere operato, sacramentaliter, naturaliter, illinc contenditur, sacramento vel fiducia eadem ex concilio trid. interposita reparari valetudinem rationabiliter, prout animae expediat vel non expediat. Videlicet quomodo, quod agit ex opere operato sacramenti ideoque ad modum causae necessariae effectum eundem in adjunctis iisdem constanter producentis, simul rationabiliter discernendo

requiratur. Quae altera condicio non debet ei displicere, qui tandem ipse vim sanantem sacramenti, quamvis supernaturalem, non morbis omnibus vincendis parem confitetur. Dein haudquaquam Palmieri praeter morem ipse se refellit, ubi ad objectionem, interdum hominem sanatum post unctionem evadere pejorem, scribit, ex Bellannino eum per naturalia remedia, non vi sacramenti recuperasse sanitatem, et adjungit, fieri posse, ut per miraculum homo sanatus sit. Profecto enim non gratis recurrit theologus idem ad miraculum, i. e., effectum remediis naturalibus majorem, sive aperte talem sive minus manifestum; nam quia fideles pro infirmi valetudine instantius orare solent, per vim divinitus promissam orationi illa homini naturaliter plane morituro non raro restituetur. Tum videretur quidem adscribi Deo modus agendi inconveniens infinitae sanctitati, si diceretur Deus vim sanantem sacramenti pro salute aeterna infirmi cohibere, quod hoc promississet, simul autem potentiam patrandi miraculi non cohibere solum eo, quod se ad hoc non obligasset; at non sic se habet sententia oppugnata, cui potius congruit statuere, sanitatem homini sanando nocituram non dari per sacramentum, ut cujus sit saluti solius recipientis providere, posse tamen obtineri v. g. precibus aliorum, quorum saluti utilis illa sit futura; idque eo concinnius statuitur, quod secundum sententiam eandem pro vi condicionali sacramenti Deus, si condicio salutis aeternae non impletur, simpliciter auxilia corporis sanandi nulla superaddit, non autem propterea vim sacramenti cohibet; qualis cohibitionis insimulatio jam supponit verum, auxilia impertita pro salute animae per se ipsa redundare in salutem corporis, ideoque in argumento exclusionis quidem fit per quandam principii petitionem. Praeterea per opinionem male impugnata non tribuitur extremae unctioni, secus ic baptismo vel eucharistiae, privilegium extraordinarium, ut sit in tuto posita vis aeterna hominis omnis digne recipientis et naturaliter morituri, sive convalescat sive moriatur. Utique si convalescit vere per unctionem, non interventum Dei immediatum, opinione illa salvus fiet, sed non praecise vi unctionis, ut cujus efficacia cum extinctione morbi desinat; sin autem, ut vita longiore ad salutem non juvandus, moritur, nunc quoque damnari potest, quod unctio etiam digne recepta, cum in gratia non confirmet neque occidat innocentem, minime impedit, quominus homo peccet et in peccato obeat.

eatenus tantum agat, quatenus effectus prosit et quidem prosit animae, non corpori, ipsi subjecto actionem recipienti? Qui nodus non solvetur nisi affirmando, quantitati eidem gratiae sacramentalis respondere posse series auxiliorum actualium pro anima diversas, quarum nonnulla, e. c. actibus fiduciae paucioribus, sed vividioribus excitatis, vehementius prae aliis relevando ipsum corpus animae conjunctum sanet, interdum quidem, i. e., quotiens morbi indoles sanationem hujusmodi admittit; talem auxiliorum seriem concedet Deus, si saluti animae expedit. Effectui fiduciae illi quasi physico licet addere moralem impetrationis auxiliorum, quibus Deus remedia naturalia providentia quadam speciali dirigendo adjuvet; neque sic inducitur vis sacramentalis duplex dissociata; etenim fiducia, proprie opus operantis, quo homo gratiis praevenientibus ex opere operato impertitis libere consentit, sicut confert ad tolerantiam patientem incommodorum morbi et actus sanctos virtutum aliarum, quibus tentationibus variis resistitur, ita ad orationem pro sanitate corporis consequenda valentiorum conducere pariter poterit (cf. *catechisim romani* p. 2. c. 6. n. 7). Maneat igitur, in una eademque gratia habituali unctionis differre gratias actuales, quod est fundamentum, unde ad explicandum fructum sacramenti accidentalem superius processimus.

932 Ratio ipsa theologica tantum abest, ut iterabilitati unctionis in eodem vitae discrimine suffragetur, ut adversetur. Cui evolvendae tria supponere convenit. Primum supponimus, sacramenta a ministro, quantum sit in eo, dari quidem valide, quotiens omnia sacramento essentialia subjecto apto applicantur, pro receptione autem valida hanc condicionem a subjecto adulto postulari, ut recipere sacramentum velit (cf. s. *Thomae* in 1. 4. dist. 6. q. 1. a. 2. sol. 3). Insuper ut sacramentum etiam cum fructu gratiae suscipiatur, instar condicionis ab adulto dispositio quaedam moralis secundum indolem sacramentorum diversa flagitatur. Hinc sacramentum valide receptum in subjecto aliquid per se efficit, sive effectus ipsius gratiae accedit sive non accedit. Ita sacramentum baptismi, confirmationis, ordinis validum consecrat ad certa munia impresso caractere cum jure ad gratiam habitualement exigentem gratiarum actualium fini sacramenti cujusque respondentium; ma-

rimonium valide contractum inducit vinculum conjugale cum jure ad gratiam habitualement ut ad principium auxiliorum consentaneorum; similiter eucharistia et unctio extrema valide acceptae praebent per se saltem simplex jus ad gratiam sanctificantem praesidiis congruentibus cumulandam. Solum sacramentum paenitentiae si non est fructuosum, simul est invalidum, quatenus vel dispositio moralis ad fructum necessaria etiam ad essentiam sacramenti spectat vel sententia absolutionis ex natura sua judiciali coram Deo nihil valet, cum pro defectu dispositionis satis dignae, ut conditionis divinitus requisitae, sententia retentionis ferri debet.

Secundo supponitur, effectum extremae unctionis principalem vel per se praecipue intentum esse aegri confortationem spiritualem, quae actualis est in gratiis actualibus ex gratia unctionis habituali velut fonte emanantibus. Haec est doctrina s. *Thomae* (suppi, q. 30. a. 1; cf. cont. gent. 1. 4. c. 73). Eam sequitur *Suarez* (de extr. unet. disp. 41. s. 1. n. 11 ss) et ex ea monstrat, subjectum sacramenti esse infirmum etiam talem, qui nunquam actu peccaverit (disp. 42. s. 2); ex eadem rationem plane sufficientem petit, cur infans unctionem recipere valide nequeat (s. 1. n. 3—6); nam prius urget, infantem, ut adhuc expertem usus mentis, capacem effectus principalis sacramenti et consequenter sacramenti non exsistere, deinde aliter judicat de adulto non amplius mentis compote, quod hic defectus sit per accidens; quo ipso ille significat, infantem ideo sacramenti non capacem esse, quod gratia infirmum confortante nunquam uti possit per se; qualis ratio summum exigua explicatione, non emendatione eget. A doctore angelico et doctore eximio de effectu principali sacramenti infirmorum non dissentit *Bellarminus* (de extr. unet. c. 8. coi. 9), praesertim si pro consilio operis sui contra haereticos apologetico, non speculativo, humanius accipitur. Sane ubi effectus unctionis proprios vel peculiare numerat sanitatem corporalem, alleviationem a torpore, maerore, anxietate, expurgationem peccatorum post omnia alia sacramenta interdum remanentium, non vult hos effectus ponere omnes aequae principales, cum etiam expresse sanationem corporis nominet levissimum, neque vult remissionem mortalium saltem peccatorum statuere effectum principalem, cum expresse dicat eam

posse fieri interdum, scilicet non semper, sed vult solum effectus eos omnes exhibere, quibus unctio ab aliis sacramentis distinguatur; unde etiam solvendo objectionem docet, commune quidem videri omnibus sacramentis, ut mortalia forsan inventa semoto obice tollant, at id fieri per accidens, cum unctio per se et proprie ex fine suo peculiari producat hunc effectum; quem recte intellegas secundarium. Nempe magnus Cardinalis de effectibus peculiaribus unctionis prae sacramentis aliis agit, quaestionem subtiliorem de effectu inter illos ipsos tres primario omittit, etsi satis indicat, eum contineri alleviatione vel confortatione.

Tertio supponendum est, extremam unctionem valide non adhiberi nisi hominibus tam graviter infirmis, ut in periculo probabili propinquae mortis constituti sint, usque ad exitum status talis adjuvandis. Nimirum ad valorem sacramenti exigitur imprimis morbus objective gravis vel qui revera ex se mortem tandem afferre possit. Nam cum documenta revelationis perhibeant subjectum sacramenti hominem dumtaxat gravi morbo laborantem, sine causa dicitur species mera morbi gravis, qualis appareret sopor quidam, satis esse, quamvis in hoc casu unctio interdum absque culpa saltem sub condicione ministretur. Hinc quae cum morbo jungi solet sive depressio animi sive molestia corporis, ut non requiritur, sic quantacumque minime sufficiet, quin proveniat ex morbo gravi. Quo tamen non negamus, aliquando morbum, cujus vis jam fracta sit, pro debilitate aegroti adhuc reliqua ipsa periculosa recte gravem existimari. Insuper cum in morbis gravibus praesertim diuturnis status varii distinguantur, non in statu quovis unctio valide confertur; ita vix quisquam dicat, valide ungi hominem, qui primum germen phthisis secundum cursum naturalem suo tempore mortiferae, ceteroqui viribus pollens, jam in se conceperit, vel qui senectute paulatim adducente mortem utcumque jam affectus sit. Et vero consultis, ut in re sacramentaria non a priori confingenda maxime decet, testimoniis idoneis postulatur mortis propinquae periculum probabile; mortis, inquam, si non proximae, tamen propinquae non certitudo nec periculum probabilius, sed probabile; quocum conciliatur, quod fas est ungere hominem febrilectica correptum probabilius non tam cito morituum, dum

probabilitas aliqua vera vitae celerius finiendae adsit. Videlicet sapientiae Domini sacramentum instituentis fuit, morbi gravis a levi per se facile dinoscendi requirere veritatem, status morbi, i. e., mortis propinquae saepe etiam peritis difficillime praenoscendae contentum esse probabilitate. Sane ipsum *concilium trid.* (doctr. de extr. unet. c. 3; *D* 788) docet, a Jacobo apostolo declarari, esse unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim, qui tam periculose decumbant, ut in exitu vitae constituti videantur. Etenim apostolus respicit infirmos eos, qui presbyteros ecclesiae, cum adire ipsi jam non valeant, advocandos curent, in necessitate propria remedio divino speciali servandi, erigendi, a peccatis forte residuis liberandi; quales sunt infirmi praesertim quidem ii, qui in mortis proximae sive articulo sive periculo probabili decumbunt, utpote prae aliis indigentes confortationis et remissionis peccatorum residuorum conferendae per remedium necessitati suae speciali accommodatum vel a sacramento paenitentiae distinctum; sed comprehenduntur infirmi etiam ii, qui in mortis et iudicii aeterni saltem propinqui periculo quodam serio jacent vel his jacentibus jure aequiperantur. Quare *Clemens VI* (supra n. 926) postulat hominis valide ungendi infirmitatem gravem ita, ut jam periculum quidem mortis praesens adsit. Item *Eugenius IV* armenis subjectum unctionis exhibet infirmum, de cujus timeatur morte (*D* 595), nempe probabiliter mox futura. Quam doctrinam pontifex assumpsit ex opusculo s. *Thomae* (in artic. fid. et sacr. eccl.), constanter pro unctione ponentis condicionem duplicem morbi gravis veri et status propinquitatis mortis ab hominibus existimati (suppi, q. 32. a. 2; q. 33. a. I. ad 2; a. 2; cont. gent. 1. 4. c. 73). Cum eo *catechismus romanus* penitus concordat (p. 2. c. 6. n. 9). Similiter per *rituale romanum* (tit. 5. c. 1. n. 5. col. 1. 14) praeter infirmitatem gravem requiritur ad unctionem, ut videatur periculum mortis imminere vel videatur homo in diem moriturus, h. e., ut probabilis sit mors propinqua. Ceterum quid prope sit, attento praecipue sensu usuque ecclesiae moraliter aestimari debet atque interim caveri, ne tempus idem distans dicente alio propinquum, alio remotum lis potius de verbo quam de re existat. Porro sacramentum infirmorum sicut pro statu periculi descripti solo, ita pro toto, immo, si

homini sit moriendum, potissimum pro fine ejus valet (cf. *concilii trid.* s. XIV. de extr. unet, prooem.; *D* 785).*)

935 His positis quis forte opinetur, extremam unctionem in eodem discrimine vitae valide iterari, ductus hac ratione: Sacramentum iterari potest, quotiens augeri potest effectus ejus magis immediatus, i. e., jus ad gratiam sacramentalem. Atqui tale jus non potest quidem augeri iterando baptismum, confirmationem, ordinem, cum includatur potestate sacra caractere obsignata, quae est semper eadem; neque potest augeri iterando sacramentum matrimonii, cum includatur vinculo conjugali, quod pro conjugii tempore semper idem est; sed repetendo extremam unctionem jus, cum sit merum, crescendo intendi potest non minus quam objectum suum, ad quod relationem essentialem habet, h. e., gratia sacramentalis, partienda ex concilio trid. secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem. Verum ratio ista nulla est. Nam si quid probaret, etiam probaret, in receptione prima illorum quattuor sacramentorum pro eadem potestate caractere obsignata vel pro eodem vinculo conjugali eandem mensuram juris ideoque gratiae omnibus impertiri. Atqui hoc aperte pugnat cum citata ipsa definitione *synodi tridentinae* (s. VI. c. 7; *D* 681), qua discimus, nominatim per baptismum gratiam majorem vel minorem dari secundum propriam cujusque dispositionem. Nimirum sacramenta, quamvis omnia aequè sint

1) Ex declaratis patet, immerito displicere v. g. orientalibus dissidentibus extremae unctionis nomen. Utique ad validitatem extremae unctionis exitus vitae instans verus tum ob difficultatem nimiam praescientiae certae tum vel ideo non requiri potest, quod finis secundarius sacramenti in sanitate corporis interdum restituenda cernitur. Sed confortatio animae pro luctatione ipsa extrema est finis primarius ita, ut sacramentum nihil valeat, nisi exitus vitae subest saltem probabilis. Atqui fini tali ac proinde subjecto sacramenti exprimendo appellatio extremae unctionis aptissima invenitur. Quapropter eam recte fidelibus explicare est omnino bonum, eam reprehendere vel tamquam per se minus convenientem posthabere netas est et hoc eo magis, quod *concilium trid.* usu sollemni proprio eandem idoneis aliis anteposuit, immo et disertius approbato nomine consimili sacramenti exeuntium commendavit (vide s. VU. de sacr. cn. 1; s. XIV. de extr. unet, prooem.; c. 3; cn. 1. 3. 4; prof. fid. trid.; *D* 726. 785. 788. 804. 806. 807. 865). Ceteroqui nomen extremae unctionis impositum est etiam ad hoc sacramentum ab unctionibus prioribus, ut in baptismo, confirmatione, ordine impertitis, distinguendum; quae affirmatio testimoniis historicis non eget, cum sit satis evidens; si secus, sacramentum unctio simpliciter, non extrema vocaretur. X

moraliter actiones Christi et quamvis ex parte directe parem characterem vel vinculum efficiant, tamen pro majore vel minore subjecti dispositione sicut majorem vel minorem gratiam, ita jus respondens majus vel minus sive per se ipsa sive per characterem vel vinculum interpositum impertiunt; quod cum sit omnibus commune, a jure, quod vel per incrementum intendatur vel non intendatur, differentia sacramentorum iterabilium et non iterabilium declarari nequit.

Superest igitur quaerendum, num jus ad gratiam sacramentalem unctionis per multiplicationem saltem extendi possit. 936 Hoc ne affirmetur, argumenta plura dissuadent. Primum comparatione sacramentorum facta videmus baptismum, confirmationem, ordinem nunquam iterari ideo, quod hominem statui civis vel militis vel ministri in regno Christi impresso characterе velut physico prorsus sufficiente semel in perpetuum adscribunt. Ex contrario eucharistia tamquam cibus animae cotidie, donata pro desiderio pio praesentia dulci ipsius Servatoris, ab esuriēte sumi potest. Similiter sacramentum paenitentiae cum sit remedium culpae omnis commissae post baptismum, recte iteratur, quotiens fidelis in peccata lapsus est. Immo non vane pro peccatis jam remissis denuo ad iudicium sacramentale hoc recurritur, quatenus sententia judicialis in eadem causa resumpta si rursus profertur vel remissio ejusdem offensionis petenti si iterum conceditur, titulum ad effectum, de quo agitur, novum et per se sufficientem ponit. Locum medium inter sacramenta utriusque generis tenet matrimonium, quod iterationem nec cum illis absolute impedit nec cum his absolute patitur, sed iterabile est sub condicione prioris conjugii soluti. Ratio autem, cur stante conjugio eodem sacramentum repeti nequeat, non est solum vinculum conjugale indivisibile, siquidem obligatio vi contractus sacramentalis jam existens excludet per se non magis ejusdem obligationis renovato contractu renovationem, quam absolutio a peccato vi iudicii sacramentalis jam facta ejusdem peccati absolutioni repetitae sacramentali officit. Videlicet character quidem, ut est res physica afferens jus gratiae, multiplicabilis non est ideoque non est multiplicabile sacramentum imprimens characterem; sed obligatio moralis conjugalіs cum jure adnexo ad gratiam multiplicari per indolem suam posset aequē ac jus

F

ad gratiam culpae unius ejusdemque remissivam. Quapropter ratio non sinens ita multiplicari sacramentum matrimonii erit potius haec, quod sacramentum pro statu conjugali determinato sicut solo, ita toto efficaciam propriam suam habet. Jam vero unctio extrema utique non convenit simpliciter cum tribus sacramentis nunquam iterabilibus, cum non adscribat statui perpetuo impresso caractere. Sed etiam non convenire simpliciter cum duobus sacramentis ad arbitrium iterabilibus intellegitur universe vel ex eo, quod ne recipitur quidem valide nisi in statu morbi gravis periculoso. Nec saltem pro hoc statu comparari debet cum cibo eucharistiae vel iudicio absolvente paenitentiae iterationem ex se postulante vel admittente, quia unctio sive considerata a forma ut oratio sive a materia ut medicina eatenus tantum apparet iteranda, quatenus non est satis efficax; neque enim oratio brevior longiorve neque medicina repetitur, si effectum suum semel obtinet. Quare cum unctio infirmorum sit efficax pro statu toto periculi alicujus pariter ac sacramentum matrimonii pro statu toto conjugii determinati, saepius conferri pariter non poterit, quamdiu status idem durat.

Finitimum argumentum praebet sacramenti reviviscentia. Talem etiam ampliorem tuetur *Suarez* (de extr. unet. disp. 41. s. 1. n. 241; ex cujus mente (coi. disp. 42. s. 1. n. 4) unctio confert quidem jus ad gratiam sanctificantem solum ut confortativam hominis infirmi, sed, semel unctione saltem valida collatum, potest esse aliquando jus ad gratiam, ut sanctificat, sine jure ad gratiam, ut eadem confortat; unde gratia confortativa per sacramentum sive statim sive reviviscens datur in infirmitate, hac autem transacta jus confortationis ita cessat, ut semper maneat jus ad gratiam sanctificantem, proinde reddendam paenitenti, si peccante homine perierit; pro qua perpetuitate juris unctione ipsa ex meritis Christi acquisiti ad gratiam, saltem ut sanctificat, *Suarez* modeste putat probabile, juri tali satisfieri, quamvis obex gratiae post infirmitatem demum auferatur. Ceterum hac opinione, quae certe notam contradictionis loco laudis non meretur, nunc omissa, ex sententia etiam communi unctio extrema valide simulque prae obice gratiae sacramentalis infructuose recepta posthac remoto obice ad fructum producendum in eodem statu reviviscit.

Uactio probatnr non infinite iterabilis ex reviviscentia sua el ipsa convenientia. 30/

persuasionem infigit vetitum ecclesiae, ne unctio saepius in periculo eodem conferatur; unde homo cum obice gratiae etiam sine culpa sacrilegii inunctus tantis auxiliis in necessitate sua prorsus privaretur, nisi sacramentum obice sublato saltem revivisceret. Atqui iteratione sacramenti pro eodem statu morbi divinitus concessa jam sine causa reviviscentia affirmaretur. Certe lege quadam generali reviviscentia oritur tamquam proprietas ex solis sacramentis non arbitrato iterabilibus ut talibus. Seposito sacramento paenitentiae, quatenus hoc validum sine effectum gratiae non existit, eucharistia reviviscere non existimatur, quoniam indefinite sumi potest; baptismus, confirmatio, ordo agnoscuntur posse semper reviviscere, quia nunquam iterari possunt; sacramentum matrimonii censetur posse reviviscere tempore conjugii ejusdem ideo, quod hoc tempore iterari nequit. Reviviscere igitur etiam unctio infirmorum tempore periculi ejusdem solum ideo poterit, quod hoc tempore locus iterationi divinitus non datur. Nec sufficit ad reviviscendam explicandam susceptio unctionis valida, ut patet exemplo eucharistiae, quae quamvis nunquam reviviscat, tamen sacramentaliter vel valide cum impedimento gratiae sumi potest. Nimirum eucharistia valide recipitur ab homine baptizato eodemque habente, si est adultus, intentionem ideoque per se jus ad gratiam inducit; quod jus, si homo est dispositus ad effectum gratiae, continuo expletur; sin aliter, sumpto cibo sacro per accidens jus ne confertur quidem ut inutile vel nunquam exsequendum, accommodate ad naturam cibi, qui subjectum in praesentia ipsius alimenti indispositum etiam tempore postero non nutrit. Ad hoc sensus Christianus abhorret opinionem, communionem quotcumque sacrilegas hominis tandem convertendi reviviscere; consimiliter absurdam duceret reviviscendam sacramenti infirmorum, si quis sacrilegus valide totum diem inungi posset.

His accedit argumentum ex iterabilitatis exclusae convenientia. Quandoquidem per se non est necessitas unctionis infirmorum tam frequentis quam refectionis spiritualis viatorum vel reconciliationis lapsorum paenitentium, duobus modis Dominus extremam unctionem instituere potuit, aut plane iterabilem aut non quidem pro statu eodem iterabilem, sed jam et facultate reviviscendi et jure gratiae eo largioris praeditam.

Atqui hic alter modus statui infirmorum etiam magis congruit, quod salus spiritualis et corporalis facilius operatione una efficientiae praevalidae procuratur quam si ab operationibus pluribus prae temporis angustiis fortasse nunquam perficiendis pendet. Unde modum istum divinitus praeoptatum esse indicat s. *Thomas*, ex cuius doctrina totum quod per sacramentum fieri potest, semel fit (suppi, q. 18. a. 2. ad 4), collata plenitudine gratiae (in 1. 4. dist. 8. q. 1. a. 2. sol. 1. c. et ad 2; suppi, q. *29. a. 5; cont. gent. 1. 4. c. 73), pro qua gratia eccellente unctio cum baptismo et confirmatione consociatur (S. theol. p. 3. q. 84. a. 1. ad 1). Neque hoc argumentum diluitur opponendo, hominem unctum mox culpas veniales novas cum poenis debitis contrahere, quibus abstergendis unctio nova congruat. Haud dubie homo, nedum leviter, sed graviter peccare potest nec tamen ecclesia unctionem alteram permittit, quod est signum manifestum, divinam ipsam recursionem iterationis non esse inconvenientem. Enimvero peccato levi superveniente effectus principalis unctionis, qui est confortatio spiritualis, non subtrahitur; sin peccato gravi interjecto desinit, absolutione sacramentali vel contritione perfecta reviviscit et per eum restituitur alleviatio corporalis. Ad peccata quidem futura quaevis cum poenis suis remittenda sacramentum non protenditur; sed hoc incommodum extenuatur satis eo, quod in sola et omni necessitate verisimili mortis jam vicinae unctio infirmis ministranda est. Insuper urgeri non nimis debent res secundariae, dum finis primarius institutoris ejusque independentis salvus sit; unde difficultatem insuperabilem vel in institutione Christi iterationem prohibentis vel in disciplina ecclesiae consentanea solus is offendet, qui praeter confortationem animae amotionem omnis mali impedientis gloriam vel totius poenae temporalis fine ipso primario unctionis contineri arbitratur. K'

939 Verumtamen ante omnia hoc quidem nemo audebit affirmare, sacramentum infirmorum ad remissionem poenae vel secundarie ordinari ita, ut ex opere operato unctionis pariter ac baptismi ilico cum culpa semper poena respondens etiam temporalis tota condonetur. Talem vim unctionis dedocet et ipsam usus ecclesiae sane justus, quo homines etiam uncti, aliter ac baptizati, satisfactionem, nempe in sacramento paeni-

tentiae impositam, perficere adhuc debent. Eodem spectat sollicitudo in impertiendis indulgentiis et offerendis suffragiis pro hominibus unctis tanta, quantam ecclesia, si pro unctione baptismus infirmorum esset, vix unquam in morem perduxisset (cf. *concilii trid.* s. V. cn. 5; *D* 674). Neque cum usu tali discrepat celebris sententia, extrema unctione animam ad introitum gloriae immediatum praeparari. Enimvero aliis interim missis ita praeparare intellegitur sacramentum a parte sua vel si subjectum sit dispositum dispositione ea, qua obex removeatur. Porro generatim obex varius pro vario tum effectu sacramenti tum sacramento esse potest. Certe obex alius pro culpa gravi, alius pro culpa levi, alius pro poena temporali tota remittenda exstat. Hinc dispositio sufficiens pro remissione culpaе omnis gravis nondum sufficit pro remissione culpaе omnis levis, cum detestatio culpaе omnis gravis amorem culpaе levis non excludat, et dispositio sufficiens pro remissione culpaе omnis non constanter sufficit pro remissione poenae temporalis, saltem omnis; videlicet sicut est obex gratiae vel simpliciter vel secundum quid, i. e., gratiae copiosioris lex *condi, trid.* s. VI. c. 7; *D* 681, col. Card. *Franzelin*, de sacr. in gen. th. VI), ita obex poenae vel utcumque vel uberius dimittendae deprehenditur. Quod quidem locum habet in sacramento paenitentiae, cum in baptismo non dispositio alia pro culpa ac pro poena respondente plene condonanda postuletur (*condi, trid.* s. VI. c. 14; s. XIV. c. 2. 8. cn. 12; *D* 690. 775. 783. 800). Similiter igitur fieri potest, ut unctio extrema, etsi validior ad dimittendum non dispositionem necessariam sacramento paenitentiae exigit, tamen pro extinguenda poena temporali universa flagitet perfectiorem quam baptismus. Immo hoc vehementer congruit extremae unctioni, quae non instar baptismi regenerantis creaturam prorsus novam facit, sed agit instar remedii, eo nempe efficacius, quo subjectum magis dispositum invenitur. Et reapse ex doctrina *Iridenlina* aliter a Deo in gratiam recipiuntur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerunt, aliter, qui semel a peccati servitute liberati scienter templum Dei violare non formidaverunt (s. XIV. c. 8; cf. s. VI. c. 14; *D* 783. 690); quod principium generale ad unctionem quoque pertinet, qua sacramentum paenitentiae remittens peccata gravia compleatur,

interdum etiam suppleatur. Proinde synodus sacramentum extremae unctionis consummativum quidem paenitentiae secundum Patres exhibet (s. XIV. doctr. de extr. unet, prooem.; *D* 785), sed eadem condicione facili remissionem poenae unctione et baptismo consummari minime significat. Insuper non constat, nomine consummandi remissionem numeris omnibus absolutam a synodo ipsa cogitari; neque intelligentia talis satis apte ex loco remotiore (s. XIV. c. 2. de paenlt.; 2)775) comprobatur, cum synodus continuo data opera explanet, quo pacto sacramentum unctionis „non modo paenitentiae, sed et totius Christianae vitae, quae perpetua paenitentia esse debet, consummativum-' ex mente sua sit. Etenim vitae Christianae consummativum est, quod ejus finem tamquam firmissimum praesidium munit, ne ab adversario in exitu, videlicet inducti in peccatum paenitentiae contrarium, perdamur (s. XIV. doctr. de extr. unet, prooem.; *D* 785); et sacramenti paenitentiae consummativum erit, quod gratia vel unctione Spiritus sancti „delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit' (ib. c. 1. 2; *D* 786. 787). Jam vero peccati reliquias synodus probabiliter intelletget sicut paulo ante (s. XIV. c. 8; *D* 783), ubi eas primum distinguit a reatu poenae, affirmando, satisfactionem mederi peccatorum reliquiis et vitiosos habitus tollere et imminentem a Domino poenam amovere, tum eas pro infirmitate, nempe ad agendum, relictas ex peccato videtur habere, concludendo, satisfactionem paenitentibus praeter alias rationes ad infirmitatis medicamentum injungendam esse; quemadmodum ex dicendis cum b. *Alberto M.* et cum s. *Bonaventura* ipse s. *Thomas* reliquias peccati etiam omnes discernere a reatu poenae solet; cujus morem loquendi *catechismus romanus* imitetur (p. 2. c. 6. n. 14). Unde remissionem poenae temporalis synodus potius remissione delictorum adhuc expiandorum indicabit, quae si unctione abstergantur, poenam quoque iis debitam idem sacramentum modo vel mensura sibi conveniente, non accuratius descripta, abstergere valebit (cf. s. XIV. cn. 2. de extr. unet.; *D* 805). Qualem expositionem praeiverat *Jacobus* apostolus scribens (5, 15): *ἵνα ἁμαρτία γ' πεποινῇ*, αἰτψ, i. e., si infirmus est adhuc habens peccata, directe veras culpas, quas ipse fecerit, ei remittetur, numero singulari, scilicet, quatenus de culpis venialibus vel poenis

temporalibus agitur, pro dispositione extensive vel intensive ampla. Et ipsam clementiam Redemptoris, quam concilium memorat, magis decuit, non venia plena nimis facili per sacramentum institutionis perpetuae proposita baptizatos parum a peccati malo maximo avocare (cf. *concilii Irid.* s. XIV. c. 8; 7) 783; s. *Thomae* in 1. 4. dist. 6. q. 2. a. 1. sol. 1), praesertim cum Salvator ecclesiae facultatem daret per indulgentias poenae residuae opportunas necessitati fidelium sine damno disciplinae pro adjunctis mutabilibus abunde subveniendi.

Quapropter non est mirum, si post ipsum concilium tri- 940 dentinum sensus catholicus refugit a credendo, vi extremae unctionis simul cum culpa deleri semper poenam temporalem universam, unde homini etiam cum mera attritione vitam sceleratissimam terminanti nunquam ignoscatur, quin condonetur saltem poena tota debita peccatis quocumque et quantiscumque mortalibus et insuper poena omnis venialium eorum, quae satis retractentur. Sensem illum *Suarez* sic eloquitur (de extr. unet. disp. 41. s. 1. n. 17j: „Dico igitur remittere quidem reatum poenae ex opere operato juxta dispositionem et devotionem recipientis, ideoque non semper totum auferre"; videas et *Wirceburgenses* t. 5. de sacr. unet. extr. n. 325, vel s. *Alphonsi* theol. mor. 1. 6. tr. 5 c. 1. n. 731. Huic persuasioni non ob- sistit forma sacramenti hodie vel antiquitus usitata, qua effectus quidem remissionis plenae, sed condicione difficiliore quam in baptismo concedendus intellegitur.

Xeque adversantur theologi aevi medii. Certe b. *Albertus M.* 941 loco unico, quo data opera de fine vel effectu extremae unctionis agit, simpliciter affirmat (in 1. 4. dist. 23. a. 14): „Secundum autem, quod tollitur peccatum in reliquiis quae impediunt transitum ad requiem, purgatur in extrema unctione." Ubi duo notanda sunt. Unum est, quod Albertus nomine reliquiarum non comprehendit poenam temporalem deleta culpa residuam. Xam velut definiendo reliquias illas tantum in difficultate vel infirmitate ad bonum relictas ex peccatis ponit (ib. dist. 1. a. 2) et pro hac descriptione pergit reliquias exhibere debilitatem jam praesentem ad agendum (ut ib. a. 3; dist. 13. a. 36; dist. 15. a. 12. ad 1. 4. 6; q. 1. ad 2; dist. 17. a. 17. sol. et ad 3; a. 20; a. 22. sol. et ad 2; a. 23; dist. 23. a. 1. ad 1; a. 15. Sed contra. 1. ad 1—4), neque unquam eas vocat

reatum merae poenae aliquando patiendae, immo reatum poenae reliquiis peccati tamquam pronitibus ad malum per opera bona expellendis etiam explicite opponit (ib. dist. 20. a. 17. ad 5; cf. a. 12. ad quaest. ulter, et ad obj.; dist. 13. a. 25. c. et ad 1). Nimirum reliquias cogitat ille dispositionem internam pravam animae et corporis ex culpis praeteritis contractam, qua per sanantem extremam unctionem exterminata impedimentum gloriae animae et ipsius corporis tollatur (cf. ib. dist. 2. a. 2; dist. 23. a. 4. q. 3. ad 2; a. 9. ad 1; a. 11. ad li; hinc ex mente Alberti sicut mors vel corruptio corporis tamquam consecutio peccati originalis per unctionem non excluditur, ita poena purgatorii animae fere omnis hominis adulti iusti pro peccatis personalibus subeunda (cf. ib. dist. 1. a. 12), cum non pertineat ad reliquias, non magis excludetur. Proinde intellegas, quod Albertus docet (ib. dist. 2. a. 2): „Aut est sacramentum plenissimae gratiae quoad statum, aut non. Et si est plenissimae gratiae quoad statum: tunc illud nullo modo habuerunt (ante passionem antiqui), sicut in confirmatione, quae dat Spiritum sanctum ad robur: et extrema unctio, in qua significatur plena puritas corporis et animae per amotionem omnium impedientium gloriam utriusque partis hominis. Dico autem *plenissimae gratiae quoad statum*): quia quaedam sunt gratiae plenae quoad statum, ut duo dicta sacramenta: quaedam autem quoad effectum, sicut baptismus/ Enimvero praeparatur gloria animae et corporis, quantum est in sacramento amovente reliquias peccati illas animam et corpus contaminantes et quantum est in statu testamenti novi avergente limbum quidem pro anima, non mortalitatem corporis, et ita praeparatur gloria animae, aliter ac corporis, etiam immediata (ib. dist. 8. a. 2; dist. 23. a. 1. ad 2; a. 4. q. 3. ad 2; a. 9. ad 1), ut quam status novus per se omnibus offerat et solum per accidens reatus poenae ad tempus intercludat; unde talis reatus ejusque per media varia debilis Albertus, cum effectum principalem et proprium extremae unctionis statuatur, rationem nullam habet. Cui congruit, quod idem praee unctione, sacramento plenae gratiae quoad statum, baptismum

) Haec verba non ego litteris italicis distinxi, sed in editione, qua ulot (facta a Borgnet Paririi apud Vivis 1894, distincta jam inveni.

J B. Alb. M. non ponit linen) unctionis *fere*, obtinendum in remissione omnis poenae. 3 J ;]

I sacramentum plenae gratiae quoad effectum sic declarat (ib. dist. 7. a. 6): „Dicendum, quod unum sacramentum dicitur majus altero quinque modis secundum distinctionem antiquorum quae bona est: quorum unus est res ipsa: et sic baptismus dicitur majus, quia gratia in baptismo remittit culpam et poenam exteriorem, et non exigit gemitum vel planctum/Tum perhibetur majus ratione contentae rei et sacramenti eucharistia, ratione gradus, in quo collocet, ordo, ratione rei tantum significatae matrimonium, ratione ministri confirmatio; de unctione extrema siletur (cf. ib. dist. 13. a. 25. ad 4). Etiam alibi Albertus effectum proprium baptismi hunc proponit, ut cum culpa ipsa poenam sine satisfactione exteriori, nempe distincta a compunctione interiore baptizandorum adultorum, auferat (ib. dist. 16. a. 48. ad 6. in oppos.; dist. 17. a. 25. sol. et ad 2).

Alterum notandum est, quod reliquias, qualescumque 942 sunt, non pariter omnibus digne unctis et culpae expertibus demendas Albertus M. intellegit. Certe exponendo effectum sacramenti paenitentiae ille docet, rem hanc esse dimissionem peccati in tota culpa et tota poena (ib. dist. 22. a. 6 8; cf. dist. 17. a. 25. ad 1), nec tamen per hoc negat, poenam temporalem frequentius non dimitti plene, cum dimittatur minus vel magis vel omnino secundum minorem vel majorem vel omnino proportionatam paenitentium singulorum sive dispositionem sive satisfactionem (ib. dist. 16. a. 31. sol. et ad 1; dist. 17. a. 22. ad 2; dist. 20. a. 12. 14); consimiliter igitur unctione infirmorum reliquias peccati Albertus censebit ita tolli omnes, si dispositio prorsus accommodata adsit, praesertim quod ille ad sacramentum percipiendum etiam lucidum intervallum infirmorum pro dispositione congruenti quadam postulat (ib. dist. 23. a. 12). Hinc recte accipias e. c. verba, quibus idem convenientiam formae deprecativae ostendit (ib. a. 4, q. 3. ad 2): „Hujus etiam aliam causam sine praejudicio dico esse magnitudinem rei istius sacramenti: res enim sua est purgatio omnium reliquiarum peccati impredientium immediatum transitum ad requiem secundum animam, et glorificationem secundum corpus: hujusmodi autem res tanta est, quod non potest tota effici gratia sacramentali: sed quod gratia sacramentalis operatur, adhuc exigit, quod residuum

complens petatur per orationem a misericordia divina. Et quia istud sacramentum transmittit istum ad divinae misericordiae operationem, ideo forma sua est per modum deprecationis ad misericordiam, operationem sacramenti perficientem." Videtur utique Albertus non solum conclusionem ex magnitudine effectus sacramenti, sed magnitudinem quoque ipsam sine praejudicio, scilicet salvo iudicio meliore, non pro veritate explorata traditionis ponere. Saltem magnitudinem effectus extremae unctionis prae sacramentis aliis considerat non tam simpliciter, cum ex dictis majorem numeret baptismum, quam secundum quid, ut spectato parvo spatio temporis, ideoque magnum effectum sacramentorum etiam plurium agnoscit; ita ille (ib. a. 3. q. ad 1): „Abundantia gratiae aut quaeritur propter excellentiam actus in comparatione ad vires nostras, aut propter excellentiam gradus suscepti, aut propter brevitate temporis, quia ad meritum per opera hominis fieri non potest. Et primo quidem modo quaeritur in confirmatione ad pugnandum viriliter et patiendum pro fide, si necesse sit: secundo modo in ordine: et tertio in extrema unctione." Quod autem maxime nunc respicimus, describit quidem ille effectum infallibilem extremae unctionis, partim adducendum opere operato sacramenti, partim complendum deprecatione cooperandum aliorum, ecclesiae vel fidelium (ib. a. 4. q. 2. ad 1; a. 12; a. 17. ad 1; a. 18. ad 1), sed effectum sane non putat infallibilem sine condicione respondente recipientis (cf. ib. a. 3. q. ad 2); proinde pro effectu infallibili toto supponit dispositionem subjecti idoneam ex toto; dispositionem dico ad gratiam sacramentalem recipiendam, non cooperationem cum gratia hac recepta; etsi enim cooperatio talis, si supersit opportunitas, requiritur, Albertus tamen eam hic non spectat, quia respicit homines gratia habituali a reliquiis perversis liberandos fere eos, qui operari ad hunc finem ipsi prae brevitate temporis vel prae impotentia vix amplius quidquam possunt (cum l. c. ex a. 3. q. ad 1 vide ib. a. 4. q. 1. Sed contra 4; q. 2. ad 2; q. 3. ad 2; a. 9. ad 1. 2). Itaque b. Albertus M. non probatur opinari, finem extremae unctionis eum esse ut semper remittendo poenam temporalem omnem remissa culpa reliquam ad introitum gloriae immediatum animas infirmorum praeparet.

S. Bonaventura non ponit finem extremae unctionis in remissione omnis poenae. 3)5

Multo minus apparet talis opinio s. *Bonaventurae*. Is qui- 943
dem docet, ex fine suo extremam unctionem praeparare ad
sanitatis perfectae, quae sit sanitas gloriae (in 1. 4. dist. 23.
a. 1. q. 3), adeptionem celeriore per remissionem peccatorum
venialium et faciliorem abolitionem scoriae peccatorum; qua-
lem scoriam vel sequelam culpae intellegit pronitatem eam
malam vel rationem ducendi in culpam, quam Albertus vocat
reliquias peccati, eamque sanandam aeque ut Albertus distin-
guit a reatu poenae persolvendae (ib. dist. 20. p. 2. q. 1. et
q. 6; dist. 21. p. 1. a. 2. q. 1; cf. dist. 2. a. 1. q. 3); at est
alienus Bonaventura a sententia, finem sacramenti esse prae-
parationem ad introitum gloriae immediatum. Audiatur ipse
(breviloquii p. 6. c. 11): „De sacramento unctionis extremae
hoc in summa tenendum est, quod ipsa est sacramentum ex-
euntium ex hac vita, praeparans et disponens ad sanitatem
perfectam . . . Quia hujus sacramenti operatio debet regulari
a fine; et finis est, quia introductum est ad salutem felicitatis
perpetuae facilius et expeditius consequendam; et hoc fit per
devotionem sursum levantem et per exonerationem a culpis
venialibus et aliis sequelis, quae deorsum deprimunt: hinc est,
quod sacramentum istud efficaciam habet et ad devotionem
excitandam et ad venialia dimittenda et ad peccatorum sco-
riam facilius abolendam . . . Hujus sacramenti institutio debet
esse secundum exigentiam finis; et hic est acquisitio spiritualis
salutis per remissionem culparum . . . Inunctio debet fieri in
septem locis . . . ut sic disponatur homo per hoc sacramentum
ad plenitudinem sanitatis per deletionem omnis venialis pec-
cati . . . Quia istius sacramenti susceptio a fine dependet: et
finis est velocior transitus ad caelum per depositionem oneris
venialium et conversionem mentis ad Deum: ideo non debet
dari nisi adultis, qui venialiter peccant; nec aliquibus nisi
patientibus, qui devotione sursum eriguntur; nec aliquibus nisi
in periculo constitutis et quasi in transitu ad alium statum .
Ex variatione igitur finis in confirmatione et unctione extrema
oritur diversitas in efficacia . . . quia illud sacramentum dis-
ponit ad melius agonizandum, hoc ad celerius evolandum.“
Et vero Bonaventura censet per baptismum solum, non per
sacramenta alia, cum culpa tolli poenam omnem, quando
ostendit esse purgatorium, „cum non sint taliter alicui remissa

peccata, quin obligetur ad aliquam poenam, nisi fiat per baptismalem gratiam" (in 1. 4. dist. 20. p. 1. q. 1). Sibi constans de merito Christi liberante homines jam quidem baptizatos neque indicata ulla de puncto tali controversia scribit (ib. p. 2. q. 2): „Hoc operatur in sacramentis et potestate clavium; et per hoc remittitur pars poenae." Sed quid plura? In articulo eodem, ubi finem sacramenti infirmorum dicitur exhibere introitum gloriae sublata poena tota immediatum, doctor seraphicus satis explicite significat contrarium statuendo (ib. dist. 23. a. 1. q. 1): „Cum anima possit trahere talia cremabilia (venialia), quae retraherent a gloria, instituit divina misericordia remedium, quo anima curari posset quantum ad remissionem culpae et etiam partis poenae; et hoc est sacramentum unctionis extremae."

944 S. *Thomas* in commentariis ad libros sententiarum dicit, extrema unctione immediate hominem ad gloriam disponi (suppi, q. 29. a. 1. ad 2), sanationem spiritualem perfectam conciliari (a. 4), pro plenitudine gratiae non solum culpam, sed etiam reliquias culpae tolli (a. 5). Nihilominus in opere eodem docet, extremae unctioni inesse vim conferendae gratiae et remissionis peccatorum, quamvis non ita plenam sicut baptismo ia. 1. ad 3), extrema unctione reatum poenae temporalis minui, scilicet non ut baptismo sine satisfactione praestita deleri (q. 30. a. 1. ad 2. col. S. theol. p. 3. q. 68. a. 5; q. 79. a. 5; contra gent. 1. 4. c. 59; opusc. in art. fid. et sacr. eccl. §. His visis), reliquias peccati, quas unctio sanans expellat, debilitatem ad actus vitae gratiae vel gloriae, distinctam a reatu poenae, esse (suppi, q. 30. a. 1. c. et ad 2; cf. S. theol. p. 3. q. 86. a. 4. 5). Quibus inter se collatis aperte Aquinati non est idem disponere immediate ad gloriam ac disponere pari remittendi saltem modo cum baptismo, neque idem sanare etiam perfecte ac levare instar baptismi necessitate satisfaciendi, neque idem tollere reliquias culpae ac tollere reatum totum poenae. Praeterea efficaciam minorem unctionis prae baptismo agnoscit ille in commentariis citatis asseverans, baptismo solo ex sacramentis omnibus poenam totam remitti (in 1. 4. dist. 5. q. 2. a. 1. sol. 1. c. et ad 2), per baptismum plenam culpae et poenae remissionem fieri, extremam unctionem ordinari contra reliquias peccati (dist. 7. q. 1 a. 1.

sol. 3), a culpae et poenae reatu videlicet diversas. Hinc cum s. doctor nunquam dicat, baptismo poenam temporalem dumtaxat quadantenus auferri, extremam unctionem quodammodo ad futuram gloriam praeparare vel quasi immediate ad gloriam disponere significat (dist. 2. q. 1. a. 2; suppi, q. 32. a. 2). Neque dicto tali temperato adversatur illud, unctionem disponere ad gloriam immediate; quo non tam excluditur media poena purgatorii compluribus per accidens subeunda quam media mora, qualis justis omnibus in vetere testamento inter mortem et perceptionem gloriae erat interposita. Nimirum ad objectionem, extremam unctionem non esse more sacramentorum praefiguratam, s. Thomas respondet, ideo non debuisse praecedere figuram, quod unctio extrema disponit ad gloriam vi status testamenti novi immediate perviam, cum in testamento vetere gloriam statim post mortem consequi non possent (in 1. 4. dist. 2. q. 1. a. 2. ad 5; suppi, q. 29. a. 1. ad 2). Et quidem ad finem sacramentum ipsius testamenti novi nullum nisi secundum participationem imperfectam eucharistia conjungit; etsi autem sacramenta nostra omnia disponunt, tamen prae ceteris dicitur disponere immediate unctio extrema, quia datur exeuntibus ideoque gloriae vicinior existit (in 1. 4. dist. 2. q. 1. a. 3. c. et ad 4; suppi, q. 29. a. 1. ad 2); enimvero sacramenta alia disponunt proxime ad vitam sanctam gratiae, unctio extrema ad mortem sanctam, quam in testamento novo per se statim vita gloriae sequitur. Eadem ratione s. Thomas docet, jam ad patriam statim nos viatico eucharistiae perducere (in 1. 4. dist. 8. q. 1. a. 3. sol. 2. ad 3); quo sane non vult dicere, viatico exstingui poenam temporalem universam.

Prorsus similia eoque ipso similiter accipienda sunt, quae 945 de hac re occurrunt in Summa theologica; affirmatur, extremam unctionem esse quandam immediatam praeparationem ad introitum gloriae, cujus aditus nondum patuerit in lege vetere (p. 1. 2. q. 102. a. 5. ad 3), extrema unctione sanante removeri reliquias peccatorum, nempe infirmitatem quandam ad agendum, et hominem paratum reddi ad finalem gloriam (p. 3. q. G5. a. 1); subjungitur, praeparari hominem, ut recipiat gloriam immediate, aliter atque in vetere testamento (ad 4); secernitur effectus unctionis et baptismi ita, ut in hoc remissio

31\$ S. Thomas non ponit finem unctionis fere obtinendum in remissione omnis poenae.

plena peccatorum et quantum ad culpam et quantum ad poenam fiat, in illa sanitas spiritualis perfecta conferatur (q. 84. a. 1. ad 1). Proinde doctor idem non alia mente scribet in Summa contra gentiles (1. 4. c. 73), salubriter provideri, ut per unctionem curatio ab infirmitate spirituali, i. e., a pronitate ad malum et difficultate ad bonum compleatur et homo a reatu poenae temporalis liberetur, ut sic nihil in eo exeunte maneat, quod perceptioni gloriae repugnet. Ex quo cum s. Thomas confestim locutione moderata ex commentariis ad sententias et Summa theologica jam nota solum colligat, hoc sacramentum quodammodo consummativum totius spiritualis curationis esse et quasi ad participandam gloriam praeparare, etiam poenae temporalis liberationem cogitabit aequae atque in ceteris scriptis illis faciendam quasi vel quodammodo, h. e., pro modo dispositionis, quae perfectior quam in baptismo pro obice effectus pleni removendo postuletur. Congruenter brevi ante (c. 72) solutio penitus omnis poenae baptismo tribuitur ex eo, quod secundum potestatem Christi solius nos regenerantis, non secundum operationem nostram quasi ab interiore fiat; curatio autem spiritualis dicitur non totaliter ab exteriori posse esse ideoque per eam non semper totaliter neque aequaliter omnes effectum remissionis consequi, etsi conversio tam vehemens esse possit, ut homo perfectam remissionem etiam poenae totius consequatur (cf. suppi, q. 18. a. 2). Quod quidem maxime in sanationem paenitentiae valet, in quantum actus humani sunt de essentia sacramenti, attamen quadantenus extenditur ad unctionem, cum non regenerationis, sed sanationis, quamvis prae illa consummatae indolem ipsa habeat; cui etiam semper, secus ac baptismo infantibus quoque destinato, praecipue ex opinione s. Thomae hic vel ille actus hominis suscipientis praevisus supponitur (cf. suppi, q. 32. a. 3. 4).

916 Ergo secundum s. Thomam est virtus baptismi tantum propria, ut cum culpa semper poenam totam deleat; paenitentia condonat cum culpa magis vel minus poenam ipsam temporalem, prout homo conversione maiore vel minore ad hanc alteram quoque condonationem est dispositus; unctio extrema paenitentiae superaddita inter effectus alios superaddit ex loco quidem Summae contra gentiles memorato remissionem poenae eamque quodammodo etiam plenam, scilicet dummodo

Re convenit de unctione fere poenam relinquente; remissio non finis primarius. 319

adsit dispositio specialis ad veniam specialem poenae vi speciali unctionis obtinendam divinitus necessaria plena. Qualem doctrinam tanti ducis theologi vetustiores alii, nonnulli fere repetitis verbis ejus ipsis receperunt. Atqui ea nihil continet, quod non etiam recentioribus probetur; qui summum eo differunt, quod veritatem unam eandemque sub respectu alio enuntiant. Etenim olim magis potuerint efferre vel apud fideles vel contra gentiles vim beneficam, quae sacramento ex se convenit, nunc contra protestantes sive ad tuendam existentiam purgatorii sive ad propulsandam calumniam gratiae promiscue omnibus sacramentum suscipientibus impertiendae instantius dispositionem pro effectu sacramenti requisitam urgere consueverunt (cf. *concilii trid.* s. XIV. c. 4. cum s.VII. cn. 6 7. de sacr.; *D* 778. 731. 732), quae cum difficilior pro unctione quam pro baptismo sit, reapse unctio rarius poenam totam, praesertim ubi restet adhuc magna, abolebit. Unde non oportet obstupescere, si diversitate, quamvis vix inventa, loquendi potius quam sentiendi unctio ab illis quasi jure poenam simpliciter extinguere, ab his quasi facto partem quidem poenae ex opere operato tollere affirmetur.

Quodsi unctio extrema ex institutione sua non habet pa- 947
riter ac baptismus efficaciam auferendae semper simul cum culpa respondentis omnis poenae, multo minus ad hoc instituta credi potest, ut homo saltem cooperando cum auxiliis confortantibus per unctionem recipiendis a poena universa tandem vindicetur. Imprimis modo neque isto neque ullo est unctio instituta ad remissionem poenae plenam tamquam finem principalem. Sane remissio poenae recte jam ex eo, quod supponit gratiam sanctificantem confortationis, non existimatur effectus unctionis principalis. Atqui effectus principalis a principali fine extremae unctionis ratione distinguatur, quatenus bonum existens ex unctione nunc spectatur ut productum, nunc autem ut intentum, sed re ipsa effectus principalis prorsus idem est ac principalis finis, quia sacramentum instar causae instrumentalis sicut dumtaxat ad aliquid efficiendum tamquam finem ordinatur, ita ad effectum primarium primarie, ad effectum secundarium secundarie dirigitur; unde repugnantia statuit, qui hinc confortationem solam pro effectu principali sacramenti exhibet, illinc etiam remissionem poenae omnis fine

principali comprehendit. Cui argumento frustra opponitur sacramentum paenitentiae, ubi effectus principalis in remissione peccatorum quorumcumque, finis principalis in remissione mortalium peccatorum sit. At finis sacramenti in specie quadam instituendi non debet confundi cum fine sacramenti instituendi in specie hac infima, quae tandem sola est institutio actualis; licet remissio mortalium obtinenda Dominum ad institutionem sacramenti tam primarie moverit, ut propter venialia mera non fuerit institutio futura, tamen sacramento reapse semel instituendo primarius idem finis et effectus praefinitus est pro rationibus sapientiae et bonitatis in venia promiscua peccatorum clavibus subjectorum, h. e., in gratia sanctificante mortalium quidem remissiva ex natura sua, venialium ex ordinatione saltem Dei. Similiter scilicet id se habet, ut Verbum, quamvis ob peccata personalia sola non fuisset incarnandum, facto ipso in remedium personalium et originalis de caelo ad nos descendit. Et vero Christus quotiens per ministros suos sacramentum reis culparum tantum levium impertit, aliquid intendit tamquam actionis hujus finem eumque primarium, cum secundarius excogitatus omnis primarium supponat; qui finis primarius in ipso effectu veniae offensarum, quamvis levium, cernitur. Quare comparatio cum sacramento paenitentiae non commonstrat, effectum extremae unctionis a fine sic distingui posse, ut effectus principalis confortatione contineatur, finis principalis ad remissionem poenae temporalis totius extendatur. Immo potius ex comparatione illa contrarium consequitur; nam si Dominus, quamvis per culpas hominum leves solum secundarie ad actum institutionis sacramenti paenitentiae inductus, efficacitatem et effectum primarium sacramenti tandem instituendi baptizatis omnibus sive graviter sive leviter lapsis primarie intendit, a fortiore Dominus idem si primarie non ob solam confortationem hominum aegrotorum, sed et ob remissionem poenae reliquae ante exitum concedendam ad institutionem unctionis processisset, sacramentum unctionis cum effectu primario remissionis plenae baptizatis omnibus sive ex morbo sive ex supplicio vel periculo qualicumque mox morituris destinasset; quod cum non factum sit, remissio non magis finis quam effectus unctionis primarius existit. Neque obstat effatum, unctione praeparari introitum

immediatum gloriae; quod per se ita accipi potest, ut exprimatur finis non solus principalis, sed dicatur unctio disponere ad gloriam tum confortando ex fine suo primario ad bonum in luctatione ultima pro gloria retinendum, tum expellendo ex fine secundario malum culpae vel poenae adhuc repertae. Ceterum ex dictis s. *Bonaventura* cernit finem et effectum principalem in remissione venialium cum parte quadam poenae, b. *Albertus M.* in amotione reliquiarum debilitantium. Haud dubie item s. *Thomas* (suppi, q. 30. a. 1) finem, ad quem hoc sacramentum sit principaliter institutum, aequae atque effectum ejusdem principalem statuit esse gratiam vigoris, ex qua remissio reatus forsitan inventi peccati mortalis, peccati venialis, poenae temporalis, si sit nullus obex, mere consequatur; sed hoc ipso doctor angelicus, et qui cum eo sentiunt, nomine praeparationis ad gloriam immediatam non possunt indicare finem unctionis solum principalem nisi forte condicione ea, ut potius quam mediam poenam purgatorii infitientur sive dilationem illam limbi veteris testamenti sive hanc vitam gratiae longiorem, unde etiam, si haec vita protrahatur, cum fine principali unctionis jus ad gratias confortantes cesset. Denique si ipsa remissio peccatorum gravium vel levium residuorum finis unctionis secundarius est, quomodo remissio poenae temporalis residuae ad finem primarium pertineat et non etiam magis prae aliis secundariis finis secundarius sit?

Neque ex institutione sua unctio per cooperationem ho- 948
minis aegroti cum gratia sacramentali tendit ad totius poenae remissionem tamquam finem saltem secundarium. Qualis institutio, nedum testimoniis revelationis fulciatur, vix vel cunctanter ab antiquiore theologo proponitur. Nominatim non significat eam s. *Bonaventura*, exigens ab unctis morti proximis cooperationem dumtaxat pro delendis venialibus et parte aliqua poenae, neque b. *Albertus*, fere non exspectans cooperationem satis amplam secuturam hominum infirmorum, sed urgens potius praeviam eorundem dispositionem. Neque significat institutionem illam s. *Thomas* docens (suppi, q. 30. a. 1. ad 2), unctione deminui poenam temporalem, quod sublata debilitate poena levius portetur, praesertim cum simul ille concedat, quod obicitur, adhuc ab homine, si convalescat, satisfactionem injunctam perficiendam esse. Insuper ex doc-

trina Aquinatis liberationem poenae temporalis sacramentum unctionis seposita fictione, i. e., impleta dispositionis condicione producit per se ipsum, non per opera satisfactoria ab aegroto unctioni adjungenda (contra gent. 1. 4. c. 73; cf. in 1. 4. dist. 4. q. 2. a. 1. sol, 1. c. et ad 3; S. theol. p. 3. q. 69. a. 9. 10); quo differt a sacramento paenitentiae complectente instar materiae cum aliis actibus humanis gratia divina informatis satisfactionem (contra gent. 1. 4. c. 72; S. theol. p. 3. q. 84. a. 1. ad 1. 2; q. 86. a. 4. ad 2. 3) et potius accedit ad baptismum, ut effectum habens similiter ac baptismus „ex virtute Christi quasi ex quodam extrinseco principio* (S. theol. p. 3. q. 84. a. 1. ad 1); quamquam baptismus est regeneratio et, „quia nulla res seipsam generat*, per se effectum plenum ab uno Christo habet, unctio autem est sanatio ideoque magis pro effectu pleno a dispositione subjecti praecedente pendet (contra gent. 1. 4. c. 72; S. theol. p. 3. q. 84. a. 1. ad 1; q. 86. a. 4. ad 3; suppi, q. 18. a. 2; q. 32 a. 3. 4).

Sunt quidem theologi, qui cum culpas leves tolli putent actibus demum bonis a sacramento infirmorum ex opere operato excitatis, non omnes forte dissimiliter de poena temporali adhuc reliqua sentient; eos refellit *Suarez* (de paenit. disp. 12. s. 1. n. 6. 7) dicens, peccatum sicut mortale, ita etiam magis veniale remitti sacramentis per se immediate; deinde vero addit, effectum ab adversariis perhibitum eatenus probari esse ex opere operato quidem sacramenti, quatenus actus jam prioribus meliores excitentur momento ipso, quo sacramentum absolvatur: nam tempus congruentius effectui tali non esse neque ab auctore ullo tempus posterum poni, quo peccata venialia, non mixta cum mortalibus, vi sacramenti propria vel ex opere operato remittantur; atqui experientia teste etiam in hominibus mediocri diligentia ad sacramenta accedentibus motiones ita speciales non solere excitari momento illo ipso, quo sacramenta suscipiantur. Pro qua argumentatione addita doctor eximius tamquam mire pugnans cum concilio tridentino et secum ipso solum ideo carpitur, quod non satis capitur; neque enim vere concilio et sibi contradicit, siquidem nec concilium nec *Suarez* usquam affirmat, actus, de quibus quaeritur, ad remissionem ordinatos effici momento, quo sacramentum conficiatur. Porro idem doctor utique sacramentum

Finis unctionis non est poena tota per cooperationem hominis infirmi remittenda. 323

non magis ad poenae quam ad culpae levis extinctionem ac
tibus bonis interpositis ordinatum cogitabit; et re vera etiam
diserte scribit (de extr. unet. disp. 41. s. 1. n. 14), sacramen-
tum unctionis ad perseverantiam in bono juvare per auxilia,
cum sanctificationem perfectam, quae praeter gratiam sancti-
ficantem consistat in ablatione omnis mali ex peccato prove-
nientis, dispositis sacramentum aliter, nempe immediate con-
ferat. Hinc si ille paulo infra (n. 17) censet, sine fundamento
et contra purgatorii veritatem dici, per unctionem statim
auferri omnem reatum poenae sicut per baptismum, profecto
nequit sibi velle, unctionem ad veniam plenam solum mediate
vel cooperatione cum gratia sacramentali efficiendam ex in-
stitutione sua ordinari; certe id si vellet, etiam fusius pro
more explicaret; multo minus denuo inculcaret (n. 21), remis-
sionem venialium immediate per efficaciam hujus sacramenti
fieri, mediatam ex opere operato excitata devotione faciendam
mere fingi. Quapropter Suarez potius existimet, per unctionem
auferri ex se poenam omnem, sed non ut per baptismum auferri
cum culpa totam statim, i. e., eo ipso, quod dimittatur culpa,
sine condicione ulteriore, quasi dispositio sufficiens pro dimis-
sione culpae jam ut in baptismo sufficiat pro dimittenda poena
tota ideoque hujus veniam semper junctam sibi habeat; qua-
cum interpretatione concordat conclusio, remitti quidem rea-
tum poenae ex opere operato juxta dispositionem et devo-
tionem recipientis ideoque non semper auferri totum; vide-
licet aufertur secundum dispositionem et devotionem praeviam
recipientis, plene, si praemittatur sacramento dispositio divi-
nitus requisita plena, minus plene, si dispositio minus plena sit.

Ipsam *concilium tridentinum* a cogitatione veniae per- 950
fectae ex indole unctionis per cooperationem cum gratia sacra-
mentali obtinendae se alienum praebet. Nam generatim secun-
dum sententiam concilii modus agendi sacramentorum est ex
opere operato, quod gratia per ipsum sacramentum rite susci-
pientibus vel simpliciter vacuis obice datur (s. VII. de sacr.
cn.6—8. col. s. VI. c. 5. 7; *D* 731 ss. 679. 681), non per opus
hominis operantis vel cooperantis meritorium vel satisfactorium
adducitur. Speciatim vero gratia extremae unctionis ex doc-
trina concilii delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati
reliquias abstergit, et aegroti animam alleviat et confirmat.

324 *n's unctionis non est poena tola per cooperationem hominis infirmi remittenda.

magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus et morbi incommoda levius fert et tentationibus daemonis facilius resistit et sanitatem corporis interdum consequitur (s. XIV. de extr. unet. c. 2; *D* 787). Nimirum synodus gratiam ex opere operato unctionis inditam, quatenus est habituale principium agendi, describit accurate ex actu suo proprio, h. e., ex gratiis actualibus excitantibus ad fiduciam magnam libere concipiendam, quae ipsa praedicatur, ut est vis quaedam, a merito et satisfactione distincta, ad ferendum, ad resistendum, ad convalescendum; de actibus autem excitandis, per quos aegrotus et quidem satisfaciendo remissionem plenam poenae temporalis sibi comparet, synodus nihil memorat, ideo videlicet, quod hanc delictorum poenam pariter ac culpam gratia unctionis immediate per se, dum ne impediatur, abstergit.

951 Denique intercedente cooperatione aegroti cum gratiasacramentali deberet pro institutione divina sacramenti exstingui tota poena aut etiam ex opere operato aut ex solo opere operantis. Atqui primum non exstinguitur ex opere operato. Sane cooperatio illa neutiquam est pars ipsius operis operati sacramenti unctionis, sicut sacramenti pars haberi potest satisfactio in sacramento paenitentiae imposita. Recte quidem cooperatio quamvis libera cum gratia sacramentali unctionis dicitur effectus sacramenti unctionis conferentis gratiam, sed hoc per se non sufficit, ut opus hominis cooperantis praeter valorem merendi vel satisfaciendi sibi insitum potiatur alio ratione unctionis, quo scilicet careret, si ex gratia alia sive sacramentali sive non sacramentali proveniret. Nec cum majore fundamento, immo praepostere et fere monstruose affirmetur, vi ipsius institutionis unctionem tendere in hunc finem, ut dispositio pro effectum pleno receptioni sacramenti per se praemittenda, si sit manca, saltem per cooperationem cum gratia in sacramento data, i. e., per effectum consequentem sacramentum compleatur. Tum vero Dominus non ad hoc instituit unctionem, ut infirmi omnes pro poena temporali forsit reliqua ex opere operantis, scilicet cooperando cum gratia sacramentali, satisfacerent. Etenim a parte una suscipere possunt unctionem homines eousque criminibus permultis ingentibus onusti, pro quorum singulis integre eluendis secundum disci-

plinam paenitentialem veterem satisfactiones plurium annorum laboriosae et ruboris plenae, quamvis valentes etiam ex opere operato, non nimiae judicatae sunt (cf. *concilii trid.* s. VI. c. 14; s. XIV. de paenit. c. 2. 8; *D* 690. 775. 783); a parte altera morbi graves plerique tempus diuturnum vel et vigorem mentis hominibus non relinquunt ad satisfactiones copiosas operibus propriis praestandas. Quibus consideratis cooperationem talem aestimator sobrius medium ex se ineptum ad finem veniae consummatae existimabit, quale Dominus non elegerit. Sine dubio *synodus tndentina* vim unctionis in vitae exitu potius contra peccatum imminens muniendo quam actione bona cumulando cernit (s. XIV de sacr. extr. unet, prooem.; *D* 785), apte ad statum hominum jam vivere fere desinentium, siquidem testatur, „esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur: unde et sacramentum exeuntium nuncupatur[^] (ib. c. 3; *D* 788).

Itaque utrum homini huic illive uncto cum culpa poena 952 tota an solum ex parte remittatur, pendebit tum ex dispositionis et cooperationis perfectione tum ex poenae residuae magnitudine; enimvero poena tanta, quanta destruenda respondet dispositioni praeviae, tollitur per sacramentum ex fine suo secundo et opere operato; alia pars poenae adhuc expiandae aufertur pro mensura cooperationis cum gratia sacramentali, quamvis non ex fine, ad quem proprie sacramentum institutum est, et jam dumtaxat opere operantis. Praeterea unctio quatenus ex se tendit ad poenam totam homini complete disposito remittendam, forsitan effectum plenum ex opere operato habeat, si dispositio ante sacramentum imperfecta post per accidens suppleatur, similiter ut culpam venialem ante baptismum perpetratam baptismus ipse praeteritus condonare valet. Etsi similitudo ista dubia est; namque finis primarius baptismi est gratia regenerans vel faciens creaturam novam, qui finis non integre obtinetur nisi debitis vetustis, quotquot inveniantur, penitus abolitis, unctionis autem finis primarius est gratia confortans, cum remissio poenae temporalis universae finis valde secundarius sit; atqui non esset mirum, si talis finis sacramenti sicut in ipsa infusione gratiae sacramentalis saepius non attingitur, ita postliminio asse-

quendus minime praestitueretur. Unde tandem indulgentia plenaria, quam ecclesia concedat, ad exstinguendam poenam temporalem totam non solum jure certiore quam unctio extrema ordinatur, sed etiam ob condiciones implendas notiores certiore facto pervenit.

Corollarium II. Sicut ex disciplina universali ecclesiae doctrina consentanea infallibiliter vera noscitur, ita vicissim ex doctrina vera nota non posse exsistere unquam disciplina universalis dissentanea comprobatur. Unde merito infertur, consuetudinem absolutionis sacramentalis culparum quarundam denegandae universalem in ecclesia non fuisse. Etenim vult Deus homines omnes salvos fieri et quidem ministerio ipso ecclesiae, cujus sit fideliter suppeditare media, imprimis necessaria, salutis divinitus praestituta (th. IX. XI). Atqui medium necessarium ut hominibus omnibus nondum baptizatis est baptismus, sic peccatoribus omnibus baptizatis est sacramentum paenitentiae, id quod v. g. ex definitionibus *concilii tridentini* constat (s. VI. cn. 29; s. VII. cn. 5. de bapt.; s. XIV. c. 2. de paenit.; *D* 721. 742. 775). Necessitas ea sacramenti utriusque, ferens etiam necessitatem praecepti, non exstinguitur, etsi pro sacramento actus caritatis vel contritionis interim ponatur: nam medium hoc alterum supplens sufficit dumtaxat sub condicione respectus alicujus ad sacramentum ipsum, qualis voto vel voluntate sincera saltem implicita sacramenti reapse pro opportunitate adhibendi continetur (vide prop. 1. Petri oxom. a *Sixto IV* damn.; *concilii trid.* s. VI. c. 4. 14; s. VII. cn. 4. de sacr.; s. XIV. c. 4; *D* 610. 678. 690. 729. 778); unde post actum caritatis et contritionis manet urgens necessitas sacramenti baptismi vel paenitentiae, i. e., et necessitas vera quaedam medii, cum supersit exsequendum sacramenti votum necessitate medii et praecepti adultis stricte necessarium, et necessitas praecepti procurationis sacramenti, quae necessitas duplex exoritur ab ipsa institutione divina sacramenti ut medii, quamvis non unci simpliciter, tamen unci primarii et absoluti, ad quod proinde medium caritatis vel contritionis secundarium ordine necessario referatur. Ergo ex voluntate Dei ecclesia, quantum quidem in se est, sacramentum paenitentiae peccatoribus baptizatis omnibus aequae ac baptismum hominibus nondum baptizatis omnibus administrare prorsus debet. Et

vero confessio peccatorum omnium mortalium hominibus baptizatis jure divino necessaria declarata est. Ita ex formula a *Cimente VI* patriarchae armenorum missa (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 15) pertinet ad capitula fidei, „quod est de necessitate salutis, confiteri proprio sacerdoti vel de licentia ejus, omnia peccata mortalia perfecte et distincte"; quae necessitas confitendi cum sit credenda, divinitus revelata et statuta intellegitur. Diserte jure divino omnibus post baptismum lapsis confessionem peccatorum mortalium omnium necessariam ad salutem esse *concilium tri'dentinum* inculcavit (s. XIV. c. 5. cn. 6. 7. 9; *D* 779 s. 794. 795. 797). Atqui eatenus tantum confessio peccatorum mortalium omnium ad salutem jure divino necessaria est, quatenus absolutio a peccatis mortalibus omnibus sacramentalis omnibus rite confessis jure divino debetur; neque enim aliter quam ut medium ad salutiferam sententiam judiciale remissionis obtinendam confessio ad salutem divino jure necessaria a concilio ipso comprobatur (cf. etiam s. XIV. c. 2; *D* 775). Propterea si in antecessum jam constaret, criminibus quibusdam veniam perpetuo negandam esse, homines talia confiteri jure divino quidem non deberent. Congruenter synodus tridentina difficultatem confessionis divinitus necessariae minuit extollendo spem, sane pariter divino jure datam ideoque per se nunquam vanam, absolutionis omnibus, dummodo sint dispositi, tandem conferendae; sic enim testatur (ib. c. 5; *D* 780): „Ipsa vero hujusmodi confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis et consolationibus levaretur, quae omnibus, digne ad hoc sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur/

Hinc nihil prodest opponere, ecclesiam accepisse a Do- 954
mino potestatem non solum peccata remittendi, sed etiam retinendi. Verum potestas remittendi et retinendi secundum normam positam a Domino, non ad arbitrium exerceri debet; est autem ea instituta ex fine primo ut remedium necessarium pro remissione criminum omnium post baptismum commissorum omnibus digne accedentibus adhibendum. Quapropter potest quidem ecclesia et debet peccata retinere iis, qui non implendo condiciones a Domino praescriptas remissione sunt in-

digni; potest item vel debet ob causam justam retinere differendo remissionem; potest atque debet retinendi vel ligandi potestate uti ita, ut imponat, sive pro satisfactione conveniente peccatis statim remittendis sive etiam pro dispositione conducente ad peccatorum remissionem suo tempore futuram, vinculum paenitentiae ejus, quam determinandam Dominus ecclesiae reliquit; at ne retineat simpliciter peccata fidelibus facinorum aliquot atrociorum reis, quantumvis digne paenitentibus, ecclesia lege Dei Salvatoris omnium hominum, maxime fidelium (/ *Tini* 4, 10) prohibetur. Proinde severitas ejusmodi perperam ratione disciplinae melioris sustentandae excusatur; neque enim sunt facienda mala, qualis est retentio illa adversa voluntati Domini, ut eveniant bona (cf. *Roni* 3, 8); neque ecclesia prudentior potest esse quam Christus ipse, qui remedium remissionis sacramentalis fidelibus omnibus necessario capessendum praeparavit; et rigor ille verius in destructionem quam in aedificationem sive hominum reorum sive aliorum cederet (cf. *2 Cor* 2, 5—11 cum 10, 8). Insuper deciperetur qui putaret, legem ab ecclesia latam recusandi veniam speciei uni alterive scelerum graviorum et rariorum fore particularem; nam universalis plane lex est, qua poena pro facinore quodam omnibus proponitur, etsi non omnes facinus perpetrant ideoque poena afficiuntur. Nec quod sacerdotes summi possunt crimina quaedam sibi absolvenda reservare, unde per accidens interdum sine absolutione aliqui decedunt, demonstrat potestatem absolutionis etiam modo omni praecidendae. Quae cum ita sint, illicite ecclesia ageret, quotienscumque culpae ullius absolutionem fidelibus a priori, nulla dispositionis habita ratione, semel in perpetuum abnueret. Porro illicitae tales sive actiones sive leges particulares accidere in ecclesia possunt; at ex thesi praesenti per ipsam suam infallibilitatem ecclesia protegitur tum a lege ejusmodi universali tum a consuetudine universali, quae pro consensu tacito legislatoris per diuturnitatem moris cognoscendo vim legis obtineat. Haec veritas cum certa sit et certior quam vel veritas historica plena vel sensus genuinus testimoniorum aliquot veterum ad eam rem spectantium, instar stellae rectricis conducere ad testimonia ista recte aestimanda vel interpretanda valet.

Longum est, in hoc tractatu locos plus minusve ambiguos 955 omnes recensere; exemplo sint nonnulli, qui nuperrime obiciuntur (vide *Theol.-ftrakt. Quartalschrift* Linz. 1908, 780 ss). *Cyprianus* scribit (ad Antonian, ep. 52. al. 55. n. 23; JJ/3, 789s): .Unus ille et verus Pater bonus, misericors, et pius, immo ipse bonitas et misericordia et pietas, laetatur in poenitentia filiorum suorum, nec jam¹⁾ poenitentibus aut plangentibus et lamentantibus poenam comminatur, sed veniam magis et indulgentiam pollicetur. Unde Dominus in evangelio beatos dicit plangentes (Mat 5, 5), quia qui plangit misericordiam provocat; qui pervicax et superbus est, iram sibi et poenam iudicii venientis exaggerat. Et idcirco, frater carissime, poenitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde et manifesta lamentationis suae professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis et pacis, si in infirmitate atque in periculo coeperint deprecari, quia rogare illos non delicti poenitentia sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est in morte accipere solatium qui se non cogitavit esse moriturum/ Concedamus, communicationem et pacem denegandam dici absolutionem sacramentalem a peccatis, non absolutionem canonicam ab operibus poenitentiae cum remissione plena poenae reliquae et communione eucharistiae, quae peracta poenitentia imposita impertiri publice solebat; at certe lex est particularis, quam Cyprianus cum aliis episcopis pro Africa statuendam esse censuit. Ceterum pax non denegatur ratione duplici, quod infirmorum non sit poenitentia vera, et quod poenitentia, quamvis vera, tamen pro punienda impoenitentia priore repudiari mereatur, sed ratio una est praesumptio poenitentiae non sincere, quae explicatur etiam eo, quod poenitentiam dignam non habeat in morte, qui eam adeo neglexerit in vita. Neque enim aequum est, sine causa cogente tribuere Cypriano disciplinam pejorem quoque illa, quam mox audiemus a pontifice romano ut impiam horreri; et interpretationem talem sententiae consequentis excludit antecedens Cypriani, siquidem ex eo, quod Deus misericordiae poenitentibus poenam non minatur, profecto non sequitur, homines quantumvis jam sincere poeni-

¹⁾ Editio vindob. *Hartelii* praefert: „iram“.

tentes pro pervicacia pristina reiciendos esse. — Rescribit *Augustinus* (ad Macedonium ep. 153. al. 54. c. 3. n. 7; **J**/33, 655 s): rln tantum autem hominum aliquando iniquitas progreditur, ut etiam post actam poenitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia vel graviora committant: et tamen Deus facit etiam super tales oriri solem suum; nec minus tribuit quam ante tribuebat largissima munera vitae ac salutis. Et quamvis eis in ecclesia locus humillimae poenitentiae non concedatur, Deus tamen super eos suae patientiae non obliviscitur . . . Quamvis ergo caute salubriterque provisum sit ut locus illius humillimae poenitentiae semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset aegrotis, quae tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere Deo: Quare huic homini, qui post primam poenitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis?" Nimirum semel tantum agenda est poenitentia humillima, nempe publica sollemnis, quae medicina arbitrio ecclesiae eam instituentis obnoxia existit; sed nullo pacto dictum hoc referre licet ad medicinam poenitentiae sacramentalis, quam Christus ipse ex doctrina *concilii tridentini* (s. XIV. c. 2. cn. 1. de poenit.; **D** 775. 789) tam salutarem et necessariam instituit, ut per eam fideles „non semel, sed quoties" ab admissis peccatis ad eam poenitentes confugissent, liberari possent et deberent. Etiam Augustinus (serm. 351. al. 50. inter hom. 50. c. 4. 5. n. 7 ss; **M** 39, 1542 ss) poenitentiam a publica illa distinctam novit, quam saltem agi a fidelibus de peccatis mortiferis per claves ecclesiae solvendis omnino oporteat.

95G *Innocentius I* respondet Exsuperio episc. tolos. (ep. 6. c. 2. n. 5. 6; 3/ 20, 498 s): nEt hoc quaesitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti, in extremo fine vitae suae poenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatio. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur poenitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebrae persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est; concessa poeni-

tentia, ne totum penitus negaretur: et duriores remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore, communionem dari abeuntibus placuit, et propter Domini misericordiam, quasi viaticum profecturis, et ne Novatiani haeretici, negantis veniam, asperitatem et duritiam sequi videamur. Tribuetur ergo cum poenitentia extrema communio: ut homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur/' Contenditur, observationem priorem duriores intellegi concessionem poenitentiae vel admissionem in numerum poenitentium cum spe absolutionis sacramentalis assequendae, si periculo mortis superato homines poenitentiam impositam expleverint, consuetudinem posteriorem inclinationem demum intellegi poenitentiam cum ipsa absolutione sacramentali. At intellegentia ista infertur verbis magis quam ex iis depromitur. Nam agit Innocentius de hominibus per se reapse in extremo fine vitae constitutis vel jam abeuntibus et his dicit prius duriores factam esse remissionem; atqui pro talibus poenitentia cum spe sola nunquam implenda absolutionis a peccatis esset remissio non durior, sed nulla, quoniam in se et secundum Patres disputantes contra novatianos et ex doctrina tridentina (s. XIV. c. 8. cn. 15; *D* 783. 803) injunctio poenitentiae est potius retentio vel ligatio quam remissio vel solutio. Proinde hominibus morientibus concessa poenitentia mera negatum esset beneficium remissionis totum, id quod Innocentius infitatur. Et vero pontifex satis indicat, iisdem pro statu suo datum esse aliquid, quod sanis similiter reis non dabatur; atqui hoc non potest cogitari solum onus poenitentiae; an ecclesia unquam observabat disciplinam adeo stultam, ut onus poenitentiae tot annorum cum spe veniae transacta poenitentia conferendae non imponeret sanis, imponeret moribundis?

In cassum obicitur, a pontifice differentiam eam disciplinae prioris et posterioris poni, ut homines per hanc alteram a perpetuo exitio vindicentur, non quasi prius medio extraordinario contritionis salvi fieri non potuerint, sed quod jam medio ordinario sacramentali ab exitio perpetuo liberandi sint. Certe disciplina illa rejectionis ad medium extraordinarium contraria fuisset instituto Christi, quo medium ordinarium

sacramenti non ita distinguitur a medio extraordinario contritionis, ut sacramentum remittere peccata possit ordinarie vel semper, contritio dumtaxat in casu extraordinario vel copia sacramenti deficiente, verum ita, ut sacramentum sufficiat per se, contritio non sufficiat, nisi relationem ad sacramentum ab ecclesia ministrandum complectatur; consequenter sacramentum peccator recipere, ecclesia tribuere divinitus plane debet nec nisi impotentia illum ab expetendo, hanc ab impertiendo tali medio excusat. Accommodate ipse Innocentius remissionem, quamvis duriores, ab ecclesia factam significat, medium salutis extraordinarium, quod extra potestatem ecclesiae patuerit, ne verbulo quidem memorat. Enimvero sensus pontificis est simplicior; aliud est utcumque liberare ab exitio, aliud vindicare; olim morientes dumtaxat liberati sunt, concedendo parcius solum sacramentum paenitentiae, nunc etiam vindicantur, dando largius cum sacramento paenitentiae eucharistiam tamquam viaticum et praesidium potens, quo vita gratiae per absolutionem sacramentalem restituta profecturis in patriam securius a defectu et periculis novis conservetur (cf. *Jo* 6, 48 ss; *concilii trid.* s. XIII. c. 2. 8; *D* 756. 762). Cui explanationi contextus totus favet. Quaeritur de iis, „qui poenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt*”; reconciliatio communionis non est reconciliatio qualiscumque vel absolutio privata, sed est communionis, utique cum aliis vel publica, est reconciliatio per excellentiam et eadem ac communio simpliciter vel perfecta, sicut a pontifice haec simpliciter totiens dicitur; eo ipso illa extenditur ad partes omnes communionis ecclesiasticae cum sacramento eucharistiae, in quo est Christus, fons pacis, reconciliationis, communionis fidelium cum ipso et inter se, et ita nostra pax (cf. *Mich* 5, 5; *Eph* 2, 14; can. missae ante commun.), reconciliatio, communio; quae tempore Innocentii vocatur ab *Augustino* reconciliatio altaris (l. c; cf. ep. 54. al. 118. ad Januar. c. 3. n. 4; *M* 33, 201). Haec igitur plena reconciliatio communionis, non omnis, secundum Innocentium ante negabatur, post concedebatur abeuntibus „quasi viaticum*, qualis est praecipue panis eucharisticus. Quocirca disciplina prior, ad tempus persecutionis plus minusve vulgata scite perhibetur ideo abolita, ne Novatianum sequi nvideamur“, ad ipsam sci-

Dionys. alex., concil. nie, *I*, Siricius inorem veniae quibusdam denegandae abnuit. 333

licet speciem asperitatis haereticae remissione et misericordia abundantiore removendam, facilius quidem ex venia peccatorum saepius occulta et negatione eucharistiae plerumque nota orituram.

Eadem interpretatio documentis praecedentibus et sequen- 958
tibus confirmatur. Jam *Dionysius alex*, scripserat ad Cononem, in periculo mortis homines absolvendos neque, si supervixerint, tamquam nondum solutos tractandos esse (juris eccl. graecor, hist, et monum. curante *Pitra* 1, 546). — Qualem duxerit observationem veterem *concilium nicaenum I*, id com-
monstrat, quod (cn. 13; *H* 1, 329) approbando inculcavit antiquae legis regulam, ut morientes omnes ipso viatico, communionem, eucharistia donarentur. Paulo ante Innocentium *Siricius* pontifex declaravit (ep. 1. ad Himerium c. 5. n. 6; *J*/13,1137): „De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta poenitentia, tamquam canes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeuntes, et militiae cingulum, et ludicras voluptates, et nova conjugia, et inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus, quia jam suffugium non habent poenitendi, id duximus decernendum, ut sola intra ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacrae mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint, a dominicae autem mensae convivio segregentur, ut hac saltem distractione correpti, et ipsi in se sua errata castigent, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscoenis cupiditatibus retrahantur. Quos tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum coeperint proficisci, per communionis gratiam volumus sublevare. Quam formam et circa mulieres, quae se post poenitentiam talibus pollutionibus devinxerunt servandam esse censemus.⁴⁴ Duo hic occurrunt, quibus locus Innocentii illustretur. Videlicet nomine poenitentiae Siricius comprehendit absolutionem, quoniam homo existens „acta poenitentia⁴⁴ vel „post poenitentiam“ est idem ut existens „post absolutionem⁴⁴; munus autem viaticum per communionis gratiam relapsis in morte quidem conferendum est mensae dominicae convivium. Ceterum huic praemittebatur utique absolutio sacramentalis, unde suffugium illud poenitendi non amplius habendum cogno-

scitur solum publicum; porro absolutio privata potuerit impertiri relapsis etiam ante articulum mortis, praesertim cum communionem ipsam publicam cum fidelibus in oratione et mysteriis celebrandis obtinerent. — Non multo post Innocentium *Codesinus I* conqueritur (ep. 4. ad episc. provinc. vienn. et narbon. n. 1. 3; 50, 430 ss): „Cuperemus quidem de vestrarum ecclesiarum ita ordinatione gaudere, ut congratularemur potius de profectu quam aliquid admissum contra disciplinam ecclesiasticam doleremus . . . Agnovimus poenitentiam monentibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animae suae cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantae impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet: quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, et periclitantem sub onere peccatorum hominem, pondere quo se ille expediri desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad poenitentiam, sic promittat: ‚Peccator‘, inquit, ‚quacumque die conversus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei‘ (Ez 33,12.16). Et iterum: ‚Nolo mortem peccatoris, sed tantum convertatur, et vivat‘ (ib. 18, 23). Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis praeteriti tempore poenitentiam denegarit. Et desperavit de clementia Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel momento posse non credidit. Perdidisset latro praemium in cruce ad Christi dexteram pendens (Luc 23, 42 s), si illum unius horae poenitentia non juvisset. Cum esset in poena, poenituit, et per unius sermonis professionem habitaculum paradisi Deo promittente promeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius est aestimanda, non tempore, propheta hoc taliter asserente: ‚Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris‘ (Is 30, 15). Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti, cum illi se obliget iudici cui occulta omnia noverit revelari/ Agit pontifex non de pura impositione poenitentiae, sed de absolute quaque contra disciplinam ecclesiasticam denegata, ut fatebitur etiam ille, qui disciplinam absolutionis concedendae post persecutiones demum introductam putat, et denegationem illam absolutionis pontifex horrendam

dam, impiam, crudelem exhibet; at num est credibile, talem a Coelestino appellari actionem eam ipsam, quam Innocentius decessor tamquam observationem priorem ecclesiae descripsit?

Accedit *Leo M.* docens (ep. 108. al. 83. ad Theodorum 959 foro. jul. c. 1—5; *M* 54, 1011 ss): «Quid de poenitentium statu ecclesiastica habeat regula non tacebo. Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam spes vitae reparetur aeternae, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinae bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei et hominum homo Christus Jesus hanc praepositis ecclesiae tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem poenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent . . . Si autem aliquis eorum pro quibus Domino supplicamus, quocumque interceptus obstaculo, a munere indulgentiae praesentis exciderit, et priusquam ad constituta remedia perveniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recepit, consequi exutus carne non poterit. Nec necesse est nos eorum qui sic obierint merita actusque discutere, cum Dominus Deus noster, cujus iudicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suae iustitiae reservaverit: ita potestatem suam timeri volens, ut hic terror omnibus prosit, et quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim utile ac necessarium est ut peccatorum reatus ante ultimum diem sacerdotali supplicatione solvatur. His autem qui in tempore necessitatis et in periculi urgentis instantia praesidium poenitentiae et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae moras vera conversio . . . In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lacrymas gemitusque negligere, cum ipsam poenitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione conceptam . . . Unde oportet

unumquemque Christianum conscientiae suae habere iudicium, ne converti ad Deum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in fine vitae suae constituat: quia periculose hac se conditione fragilitas et ignorantia humana concludit, ut ad paucarum horarum se reservet incertum, et cum possit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inveniat spatium vel confessio poenitentis, vel reconciliatio sacerdotis. Verum, ut dixi, etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ut et actio illis poenitentiae, et communionis gratia, si eam, etiam amisso vocis officio, per indicia integri sensus postulant, non negetur. At si aliqua vi aegritudinis ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub praesentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul et poenitentiae et reconciliationis beneficium consequantur, servata tamen regula canonum patrum circa eorum personas qui in Deum a fide discedendo peccarunt/ Ex hac diserta explicatione remedium ad salutem necessarium ideoque peccatoribus morientibus secundum Coelestinum aequae ac Leonem prorsus dandum est reconciliatio sacerdotalis; etsi modo loquendi Coelestinus a Leone differt, quatenus Coelestinus voce poenitentiae reconciliationem comprehendit, Leo actionem poenitentiae vel satisfactionem a reconciliatione fere discernit; quae reconciliatio pro disciplina mitiore jam diu vigente a Leone etiam ut janua, i. e., ut praebens jus ad communionem sacramentorum aliorum exhibetur.

960 Recentius *concilium tridentinum* de reservatione casuum statuit (s. XIV. c. 7; *D* 782): „Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt/ Quodsi sacerdotes non habentes potestatem absolvendi quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis pro articulo mortis in ecclesia semper acceperunt, sane sacerdotes jam habentes potestatem poenitentes moribundos semper ex ecclesiae more absolverunt; ne autem vis adverbii „semper⁴ ad tempus longum coartetur, monet ratio adjecta pietatis, quae pro tempore omni valet. — Denique ab austeritate nimia disciplinae cum dogmate com-

pius VI rigorem contra paenitentes damnat ; ecclesiae jus prohibendi libros noxios, 337

ponenda et ab effatis veterum praepropere accipiendis merito cautos retrahat haec damnatio propositionis pistor. 38 a *Pio VI* facta (*D* 14U1): „Item, doctrina, qua postquam synodus professsa est, ,se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae (ut ait) ad poenitentiam non ita facile et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam', subjungit, ,per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frenum illis injectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent': contraria can. 13. concilii nicaeni I, decretali Innocentii I ad Exuperium tolos., tum et decretali Caelestini I ad episcopos vienn. et narbonen. provinciae, redolens pravitatem, quam in ea decretali sanctus pontifex exhorret.“

Corollarium III. Ex thesibus prioribus intellegitur ec- 961
clesiae esse officium et jus efficaciter providendi, ne homines, imprimis quidem fideles, detrimentum integritatis fidei vel morum salutarium ex documentis pravis capiant. Nam habet ecclesia divinitus injunctum sibi finem procurandae sanctitatis et salutis hominum (th. IX) cum facultate amplissima ferendi leges fini illi necessarias vel opportunas (th. XIX. XXI), proinde etiam eas, quibus pericula fidei vel morum salutiferorum arceantur; cujusmodi pericula conflata ex enuntiatis contraveritates normasque agendi revelatas vel conexas ecclesia non solum cum auctoritate, sed, pro usu auctoritatis ultimo, etiam infallibiliter dijudicare valet (th. XXIV. XXV). Quare est ecclesiae, sicut doctrinas et significationes quasvis perniciosas ore prolatas interdicere, ita et multo magis ob majorem vim nocendi opera scripta vel libros, quos ipsa fidei vel moribus bonis noxios judicat, prohibere, sive sententia reprimente, quatenus fideles vetat libros jam editos indicatos ut periculosos legere vel tenere, sive lege idonea maxime post inventam artem typographicam, ad impedienda damna fere irreparabilia, praeveniente, quatenus auctores vel editores, si sint subditi, jubet libros agentes de religione, .priusquam edantur, approbandos sacro magisterio subicere. Munus idem ecclesiae pro libris spectantibus ad religionem etiam inde constat, quod facultas docendi sacra publica, qualis ad edendos libros religiosos utique requiritur, non nisi ab ecclesia datur (vide supra

338 Ecclesiae jus prohibendi libros noxios ipso usu comprobatur.

n. 443 ss; th. XX. XXII). Nimirum cum societas civilis libros bono communi civium adversantes per censuram praeviam vel sequentem jure naturali comprimatur, ecclesia ad perversos libros coercendos jure divino ipso positivo aucta est.

982 Porro vestigium juris talis ab ecclesia exerciti apparet jam *Act* 19, 19. ubi multi libros pravorum combussisse exhibentur.— *Concilium nicaenum*1 condemnavit librum Arii, quem hic inscripserat Thaliam, cujusmodi scripta imperator exinde incendio tradi jussit (vide *Socratis* hist. eccl. 1. 1. c. 9. et *Sozomeni* hist. eccl. 1. 1. c. 21; *J*/ 67, 83. 87. 922 s). — Consentiendo cum decretis Theophili episcopi alexandrini et aliorum, „ne quis Origenis libros legeret aut haberet4 (cf. *Sulpicii Severi* dial. 1. n. 6.7; *M* 20, 187 ss), ipse *Anastasius I* Origenis lectionem a se et a principibus prohibitam significat (ep. 1. ad Joannem episc. jerosol.; ep. 2. ad Simplicianum; *AI* 20, 68 ss; *R* 276. 281. 282. 284). — *Concilium ephesinum* (act. 1; *Ii* 1, 1443) libros Nestorii ubicumque locorum repertos flammis tradi ope imperatoris voluit. — Similiter *Leo M.* teste *Prospero* (chron. integr.; *M* 51, 600 nplurimos manichaeos . . de secretis suis erutos, et oculis totius ecclesiae publicatos, omnes dogmatis sui turpitudines et damnare fecit et prodere, incensis eorum codicibus, quorum magnae moles fuerant interceptae.4 Et in epistula Leonis ad Turribium, superius (n. 635. adnot.) commonstrata genuina, legimus (ep. 15. c. 15; *M* 54, 688): „Apocryphae autem scripturae, quae sub nominibus apostolorum multarum habent seminarium falsitatum, non solum interdicendae, sed etiam penitus auferendae sunt, atque ignibus concremandae. Quamvis enim sint in illis quaedam quae videantur speciem habere pietatis, numquam tamen vacua sunt venenis, et per fabularum illecebras hoc latenter operantur, ut mirabilium narratione seductos laqueis cujuscumque erroris involvant? Et de tractatibus Dictinii (ib. c. 16): „Illud probant (multi), quod errans docuit, non quod correctus elegit. Sed nemo hoc impune praesumat, nec inter catholicos censeatur quisquis utitur scriptis, non ab ecclesia solum catholica, sed etiam a suo auctore damnatis/ — Item decretum, quod *gelasianum* dicitur, de libris recipiendis et non recipiendis, quamvis fidei nimis dubiae (cf. *Grisar*, Gesch. Roms 1, n. 478; *tiarrfenhwr*. Patrologie2 1), saltem hoc ostendat, initio saeculi VI

legem quandam consuetudinis, qua libri legendi a non legendis distinguerentur, in ecclesia viguisse. — *Concilium nicaenum II* statuit canonein 9 (act. 8; *H* 4, 491 ss): „Omnia puerilitia ludibria, insanasque debacchationes atque conscripta, quae falso contra venerabiles imagines facta sunt, dari oportet in episcopio Constantinopoleos, ut recondantur cum ceterorum haereticorum libris. Si vero quis inventus fuerit haec occultare, siquidem episcopus aut presbyter, vel diaconus fuerit, deponantur: si vero monachus aut laicus, anathematizetur/ — Praeterea revolvantur verba *Anastasii* bibliothecarii (supra n.645), ipsius *Leonis X* constit. „Inter sollicitudinesu d. 4. maj. 1515 in concilio later. V (77 9, 1779 ss), *concilii tridentini* s. IV. decret, de editione et usu sacrorum librorum ; s. X VIII; s. XXV. de indice librorum, *Pii IX* encycl. „Quanta cura“ (7) 1540) et syllabi prop. 79 [*D* 1628), *Leonis XIII* doctrina (supra n. 381) et constit. d. 25. jan. 1897, ubi etiam indicis librorum prohibitorum historia perstringitur. Cum his cf. supra n. 897 ; etsi damnatio libri ut pravi prohibitionem lectionis et usus ejus per se nondum continet. Ceterum videsis *Wernz*, jus decretalium 32 n. 95 ss, in quo opere simul alii auctores hac de re agentes diligenter enumerantur.

Corollarium IV. Sed praeter doctrinam vel editionem et 963
usum librorum illum exteriorum de qualitate assensus interioris ab ecclesia moderandi jam accuratius quaeritur. Omisso assensu theologico vel assensu scientiae generatim, i. e., assensu ad conclusionem ex argumentatione vel etiam in praemissis ipsis necessario, assensus liber pro diversitate sive objecti, quod ecclesia proponit, aut in se revelati aut solum affinis revelatis, sive modi, quo proponitur utrumlibet objectum, varius deberi potest. Enimvero objecto divinitus revelato per ecclesiam ad credendum infallibiliter proposito congruit assensus super omnia firmus fidei divinae, elicitus propter auctoritatem Dei revelantis; ubi propositio ecclesiae est condicio assensus mera, qua revelatio a Deo pro genere humano olim existens applicetur. Hinc quia revelatio cujusdam veritatis etiam aliter cognosci certo potest, ut cum theologus clare perspicit, rem ab ecclesia nondum sat propositam deposito revelationis contineri, vel cum quis sibi compertam habet revelationem aliquam privatam, assensui fidei divinae etiam extra propositionem

ecclesiae locus datur. Et assensus quidem talis dicitur simpliciter fidei divinae, assensus autem proponente ecclesia conceptus assensus fidei divinae catholicae vocatur.

964 Assensus similiter firmus super omnia, quae quidem adversari possint, objecto cum revelatione cohaerenti ab ecclesia infallibiliter proposito respondet; qui conjunctum habet prae-vium assensum fidei divinae, quoniam auctoritas infallibilis ecclesiae loquentis ob auctoritatem Dei revelantis creditur, ipse tamen non est assensus fidei divinae, cum ex motivo alio proveniat, sive motivum totum auctoritas infallibilis ecclesiae, sive ejus pars, non pura applicatio, putatur locutio ecclesiae esse. Neque enim auctoritas infallibilis ecclesiae a Deo participata est auctoritas ipsa infinita Dei; neque locutio ecclesiae est locutio Dei, siquidem ecclesia non ut causa quodammodo instrumentalis divinitus inspirata, sed ut causa principalis, a Deo quidem singulariter adjuta, loquitur; neque saltem locutio ecclesiae est ex nova locutione Dei quasi res cum revelatis nexas item revelantis, quia depositum revelationis, ut completum in apostolis, jam non crescit. Porro frustra quidam veritates omnes revelatis junctas, ut etiam ob auctoritatem Dei credi possint, confuso discrimine generatim saltem manifesto ad revelatas revocare student; at enim nunquam recte ut a Deo dictum exhibebitur, quidquid ex verbo Dei inferri quomodocumque potest, cum illud solum sit, quod verbo Dei ipso, quamvis interdum obscuriore ideoque per commentationem diligentiore illustrando, enuntiatur (cf. n. 886). Certe ecclesia ipsa objectum controversum eo, quod opposito inurit notam haeresi minorem, non revelatum esse indicat. Itaque ad idem, utpote divinitus non dictum, accipiendum non auctoritas Dei complectens veracitatem in dicendo, sed sola auctoritas infallibilis ecclesiae adhiberi potest, cui veritates inquisitione propria Deo assistente cognitae etiam revelatis cohaerentes opportune edocendas Deus dereliquit. Pro quo motivo inferiore, cum species actus pendeat ex motivo, agnoscere oportet assensum fidei, divina scilicet, inferiorem, qui fides ecclesiastica vel mediate divina nominatur, quatenus immediate auctoritate infallibili ecclesiae docentis divinitus revelata et ita mediate auctoritate Dei revelantis nititur. Eodem modo sola res in se revelata credi vel fide teneri, res affinis

revelationi tantum voce latiore simpliciter teneri dicitur; unde *ttconcilium Vaticanum*, ne infallibilitas pontificia romani ad revelata definienda coartaretur, sed ut ex concilii sententia expressa aeque patens haberetur atque ecclesiae definientis infallibilitas, loco quidem suo explicatius concilio describenda, pro formula prius praeparata, „quid in rebus fidei et morum ab universa ecclesia tamquam de fide tenendum vel tamquam fidei contrarium rejiciendum sit“, aliam, capacem amplioris intelligentiae, substituit, quae „doctrinam de fide vel moribus ab universa ecclesia tenendam“ exhibet (cf. *L* 7, 273. 414 ss. 131. 487. 1704 ss). Ceterum etsi proposito objecto infallibilitatis secundo, quod thesi praesenti consideravimus, assensus fidei simpliciter vel divinae poni nequit, ex contrario tamen nihil impedit, quominus proposito ab ecclesia objecto ipso primario vel formaliter revelato assensus etiam ob auctoritatem infallibilem ecclesiae proponentis ideoque assensus ordinis inferioris fide divina pure propter Deum praestanda eliciatur.

Potest vero objectum tum revelatione comprehensum tum 965 cum ea nexum auctoritas quoque ecclesiastica, quae non sit suprema in ecclesia nec proinde infallibilis, proponere; unde illud vi auctoritatis talis non infallibiliter proponitur. Ita simplices episcopi greges suos docent. Similis est doctrina, qua congregationes romanae ecclesiam universam imbuunt; etsi enim potestas pontificia summa auctoritatem docendi majorem vel minorem pro necessitate et utilitate ecclesiae cum aliis communicare potest et communicat, facultatem tamen infallibiliter ex se docendi communicare nequit, cum auxilium sic excludens periculum erroris non nisi ipsi potestati summae, quae est tantum una, promissum divinitus appareat; quare decreta congregationum, ut s. officii vel indicis, quamvis ex auctoritate a pontifice summo derivata et ita nomine pontificis edantur, per se infallibilia non sunt; neque inde infallibilia evadunt, quod pontifex infallibilis simpliciter ea approbat, quatenus scilicet ea minime sua facit, sed rite confecta esse a tribunali inferiore, quantum est in ipso vel pro auctoritate ipsi tradita, declarat et ut talia promulgari jubet. Immo ne illa quidem decreta omnia infallibilia habenda sunt, quae pontifex reapse sua facit vel una cum congregatione s. officii,

cui praesidet, condit, verum ea sola, quae adoptat sententia, ut ajunt, terminativa vel definitiva, sive ceteroqui ipse per se sive per congregationem sententiam hanc promulgat. Nimirum potestas summa generatim et in docendo nominatim est virtualiter quidem multiplex ita. ut praestare praeter actum suum summum ea omnia valeat, quae potestate a se impertita magistri inferiores possunt; quapropter ubi satius videtur secundum statum causae iudicium peremptorium in tempus aliud differre, pontifex ipse summus auctoritate sua summa libere utitur etiam non pro gradu summo, sed v. g. eodem vel consimili ejus, quem congregationes obtinent, scilicet interim providendo edere decretum ex se revocabile neque infallibile pontifex quoque potest.

966 Qualis jam assensus objecto vel ab auctoritate sacra non infallibili vel ab auctoritate alioqui infallibili non infallibiliter proposito praebendus est? Plane distinguendum est, prout aut proponitur res, quam esse revelatam vel cum revelatis nexam ecclesia prius infallibiliter docuerit, aut proponitur res, quae ut ad revelationem spectans vel ei conjuncta hac ipsa demum propositione statuatur. In casu priore, ubi munus potius testis, potestate quidem praediti, quam doctoris significatione pressiore vel iudicis controversiarum exercetur, ipsi episcopi particulares, nedum potestas universalis, assensum super omnia firmum fidei divinae vel ecclesiasticae exigere a subditis suis possunt, sive per consensum magisterii sacri ordinarii sive per actum sollemnem concilii oecumenici vel pontificis supremi veritas peremptorie explorata est; cui definitioni sollemni aequiperetur locus scripturae ab ecclesia testatus genuinus claritatis tantae, nulla ut dubitatio prudens de sensu ejus esse queat (videsis quaestiones fidei faciliores distinctas generatim a difficilioribus magis minusve reservatis apud *Gregarium A.* in 1. 5. ep. 53. ad Virgilium episc. et ep. 54. ad univ. regni Childeberti episc.; **J/** 77, 785. 786). Porro assensum praescriptum firmum subditi totiens exhibere debent, quotiens de veritate testimonii memorati, testificantis propositionem sufficientem rei revelatae vel cum revelatis nexae, pro adjunctis vel jam satis certi ad excludendum dubium sanum sunt vel per testimonium ipsum certiores fiunt, cum testimonium legitimi superioris sacri verum esse iis ex

officio per se praesumendum sit; nempe certitudine tali saltem per testimonium suum instar condicionis posita episcopi singuli assensum de re revelata vel conexa jam ex auctoritate Dei revelantis vel ecclesiae infallibiliter docentis producendum a subditis jure postulant. Si quando per accidens appareat illud testimonium esse falsum, subditi assensum recte detrectabunt; si ratio vere gravis sit de veritate dubitandi, assensus suspendendus est, donec disquisitione diligentiore vel adeundo auctoritatem altiore res ad liquidum deducatur (cf. propositio 21 damnata ab *Innocentia XI* 2. mart. 1679; *D* 1038). Ceterum assensus subjective quidem firmus, qui hac occasione feratur forte in errorem, etsi a parte intellectus, ut falsus, supernaturalis esse nequit, a parte tamen bonae voluntatis supernaturalis et meritorius esse potest.

Aliquanto aliter dicendum est, cum magisterium sacrum 967 de re, quam revelatione contineri vel cum ea jungi nondum satis constat, judicio suo eoque non ultimo statuit; quod ipsum judicium pro periculis unitatis efficacius removendis jam convenientissime congregationibus romanis vel pontifici summo reservatum est et exempla obvia habet in decretis congregationum vel in beatificatione a pontifice frequentata, de qua supra (n. 913) egimus¹). Ejusmodi edicta certe spernere non

¹) Nonnemo exemplum petit ab ipso *concilio viennensi*, quod mere tamquam probabilius proposuerit, in baptismo informantem gratiam et virtutes parvulis conferri. At est exemplum parum aptum; nam quatenus opinio probabilior declarata est, haec fuit definitio infallibilis ita, ut assensu super omnia firmo opinio illa deberet haberi probabilior, i. e., facilius ad accipiendum et defendendum ex fundamentis rationis theologicae apparentis vel auctoritatis majoribus, quam quae pro opinione opposita proferri possent vel saltem eousque proferrentur. Qua in hypothesisi de veritate opinionis non est judicatum, neque rejectum est principium illud, posse aliquando falsa esse probabiliora veris (cf. *de Lugo*, de virtute fidei disp. 20. sect. 3. n. 115 ss). Tum vero theologi quidem dicere solent, a concilio rionensi opinionem memoratam, quam tridentinum demum definiverit, ut probabilior exhiberi; sed de interpretatione tali vix mihi persuadere possum. Etenim permiram est, si concilium oecumenicum actu docendi sollemnissimo opinionem de duabus solum probabilioram declarat eoque ipso oppositam adhuc in statu opinionis, probabilis scilicet, relinquit. Et revera definitio viennensis haec refertur (Z⁹ 411): „Verum quia quantum ad effectum baptismi in parvulis reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse, quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri, aliis econtra asserentibus, quod et culpa eisdem in baptismo remittitur, et virtutes ac informans gratia infunduntur quoad habitum, etsi non

licet (cf. damnatum a s. oflicio 3. jul. 1907 errorem moderni-
staruin 8: /J10 2008»; at assensum super omnia firmum fidei
divinae vel ecclesiasticae formaliter quidem eo ipso non ex-
poscunt, quod rem neque tamquam olim peremptorie propo-

pro illo tempore quoad u*um; Nos antein attendente* generalem efficaciam morti*
Christi, quae per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secon-
dam, quae dicit, tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem
gratiam et virtutes, tanquam probabiliorem, et dictis sanctorum et doctorum mo-
dernorum theologiae magi* consonam et concordem, sacro approbante concilio
duximus eligendam." Ex his probabilitas illa major ad motivum definitionis, non
ad objectum, videtur pertinere. Videlicet primum opiniones inter se contrariae
exponuntur, deinde rationes, cur opinio secunda praeferenda sit, duae indicantur.
Quarum una ea est, quod opinio appareat probabilior, scilicet approbanda prae
altera opinione, secundum generalem efficaciam mortis Christi, quae nempe per
baptisma pariter omnibus, tam parvulis quam adultis applicetur. Altera ratio ei
ponitur, quod opinio secunda dictis sanctorum et doctorum modernorum theologiis
magis consona et concors sit. Quibus praemissis denique proceditur ad hanc
opinionem simpliciter vel ul veram eligendam. Nimirum ad id, quod proprie vi
definitionis est tenendum, non magis spectat major probabilitas quam concordii
cum dictis sanctorum et doctorum modernorum; quam ipsam, etsi post illam
enuntiatur, non definiri, sed definitioni praemitti, vel inde percipiatur, quod ob-
jectum tale definitioni* ex attentione, quae pro definitione introducenda praemit-
titur, ad generalem efficaciam mortis Christi deduci nequit. Praeterea, si opinio
per definitionem nt probabilior et dictis sanctorum et doctorum modernorum
magi* concors exhibenda esset, voces significantes probabilitatem et concordiam
istam minus bene per interpositionem „sacro approbante concilio duximus" a verbo
„eligendam" separarentur, prorsus autem non liceret, dummodo interpunctio ge-
nuina sit, voces illas intercludendo commatis a corpore orationis reliquo disjun-
gere. Insuper etiamsi opinionem tamquam probabiliorem ducere eligendam pro
doctore simplici est idem ut affirmare, eam probabiliorem esse, per se tamen idem
minime est; quodsi opinio tamquam probabilior prae altera eou*que quadantew
probabili ducitur per definitionem magisterii infallibilis eligenda, vi ipsius elec-
tionis talis, cujus sit controversiam dirimere, electa sententia jam infallibiliter
certa constituta prae altera derelicta aptissime intellegitur. Quid quod interpre-
tatio improbata cum contextu praecedente haud obscure pugnat? Sane definitio
proxime antecedens haec est (D 410): «Ad hoc baptisma unicum baptizatos omee*
in Christo regenerans est, (sicut unus Deus, ac fides unica), ab omnibus fideliter
confitendum, quod celebratum in aqua in nomine Patris et Eilii et Spiritus sancti,
credimus esse tam adultis quam parvulis communiter perfectum remedium ad sa-
lutem." Quali professione cum baptisma remedium salutis communiter perfectum,
h. e., aequae efficax pro adultis et parvulis definite praedicetur, opinio affirmant
parem ejus efficaciam mere nt probabilior, prae altera scilicet probabili macente,
continuo poni nequit; imrnn locus controversus tamquam declaratio est, qua aequa-
litas efficaciae baptismi in decreto jam priore firmiter statuta plenius enarretur.
Itaque explicationi tralalidac decreti viennent* faveat solum probabilitas aliqua

Decreto fellibill debetur per »« assensu· qundnntenus firmus; definitio vienn. 345

sitam inculcant neque vi sua peremptorie proponunt, sed potius interim praemissa sententiae ultimae infallibili exsistunt. Quocum minime pugnat, quod fulciendo persuasionem de rei revelatione vel nexu cum revelatis condicionem praeviam fidei praebere illa possunt. Verumtanien pro objecto proprio vel praecise enuntiato *) talibus edictis per se debetur assensus internus quidam firmus, quamvis non super omnia. Debetur, inquam, assensus etiam internus quidam firmus. Etenim magisterium sacrum cum ut potestas vera jurisdictionis non solum ad externam professionem subditorum, sed ad oboedientiam intellectus pro assensu fidei super omnia firmo praescribendo spectel(viden.646 650.670s),praecipere assensum internum etiam inferiorem modo suo firmum jure desuper dato poterit; nempe qui majora, idem et minora in eodem genere potest, et sicut disciplinae sacrae leges ex se perpetuas et, dum ne appareat quidquam mali, praecepta ad tempus valida pro agendis voluntate, ita in rebus fidei leges in perpetuum et, dum ne appareat quidquam falsi, velut praecepta interim pro tenendis intellectu ecclesia ferre valet. Et vero simplices episcopi, quamvis sint fallibiles, recte imponunt assensionem excluso per se quidem dubio sano satis firmam ad testimonium, quo factum convenientiae doctrinae suae cum doctrina ab ecclesia infallibiliter proposita testantur; consimiliter igitur majora tribunalia romana, quamvis fallibilia, et ipse pontifex nondum utendo potestate summa summe vel pro locutione infallibili

externa ex auctoritate theologorum; quae, si deciderentur testes concilio propiores, ■ io an non magna in hac quaestione sit, praesertim cum illi contemplatione '»we contenti textum non multum ponderasse videantur. Certe caerimoniarius viii'ijS qui interfuit concilio, definitionem simpliciter sic reddit (*Archiv für Äturalur. u. Kircheng. des Mittflalters* 4, 441): „Et voluit, quod esset eligenda utentia), qua (?) dicitur, quod gratia et virtutes infunduntur in baptismo tarn pimlis quam adultis.u fpsa quoque glossa mox apposita constitutionem viennsummatim sic describit (l. l. t. l. c. tin. in dement.): „Assercns, confilcunum baptisma sicut unum Deum et unam fidem, approbat opinionem, quae <'! per illud conferri etiam parvulis quoad habitum informantem gratiam et mtxtM.“

*) Nimirum sedulo inspiciendum est, quid decreto significetur. Ita cum di- ' ' hoc illudve non posse tuto negari, nequaquam idem revelatum vel cum reve- ' junctum exhibetur, sed solum sine periculo, nempe fidei utcumque violandae, ' * pwe negari affirmatur, quod scilicet ratio gravis pro ejus revelatione vel *l« cnm revelatis perstat.

rite injungent assensionem per se quidem satis firmam praestandam ad doctrinam, qua depositum revelationis explicant vel in controversia judicant. Quod autem ex magisterii sacri indole colligitur, usu ipso romano confirmatur, exercite significante, potestate revelata magisterii etiam jus assensus minoris praecipendi contineri. Immo et diserte *Pius IX* (supra n. 900) decisionibus, quae ad doctrinam pertinentes a pontificiis congregationibus proferantur, obsequium, sane accommodate firmum et una eademque subiciendi voce aeque sincerum vel internum ac veritatibus cum revelatione nexis et satis jam propositis, deberi asseverat. Idem pontifex de operibus proscriptis g  ntherianis oboedientiam etiam internam erga decretum congregationis indicis inculcavit; qualis et in causa professoris lovaniensis Ubaghs erga edicta congregationis s. officii et indicis postulata est; etsi forte in negotio hoc utroque congregationes auctoritate sua assensum omnino plenum debitum pro rebus deposito ipso fidei sat clare comprehensis poposcerunt (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1895, 638 ss).

Neque motivum assentiendi pro intellectu ipso deest; nam auctoritas congregationum romanarum doctrinam intellectui tenendam decernentium tum pro membrorum eximia scientia et probitate et usitata matura deliberatione tum maxime pro singulari cum pontifice supremo conjunctione et aptata ad muneris momentum auxilii divini largitate valde gravis et multo gravior episcoporum particularium auctoritate invenitur. Cujusmodi rationes commendant a fortiore auctoritatem, qua in doctrina post consultationem consuetam accuratissimam, quamvis non peremptorie, proferenda ipse summus pontifex praefulget. Neque assensum intellectus modo suo firmum exhibendum impedit, quod decretis haud infallibilibus potest subesse error; at vero per se et fere semper errori possibilitas mera, veritati decreti sacri omnis ratio gravis ideoque omnis probabilitas solida vel certitudo quaequam moralis ita suffragatur, ut et opinio erroris reapse existentis et suspicio ejus et qualiscumque agnitio probabilitatis ejus et dubitatio non nisi imprudens et temeraria, per voluntatem rectam excludenda esse queat. Sane assensus simpliciter firmus quidam praestandus per solam possibilitatem falsi perperam excusatur; ita quis contendat, parentibus serio aliquid affirman-

tibiis, v. g. veros se parentes esse, per se honeste assensionem firmam a filiis negari, causa interposita, illud falsum esse posse? Vel quis homo catholicus Christum in sacramento sanctissimo praesentem in concreto ideo assensu quodam firmo per se jure non agnoscat, quod hostia possit esse non rite consecrata? Atqui non minus, quin multo magis fideles doctrinae ab auctoritate sacra, quamvis non infallibiliter, ad tenendum propositae per se firme assentiri vel oppositam declinare, pro rei gravitate etiam graviter, debent. Porro ex eo, quod decretum non est infallibile, consequens est unum, illi formaliter ut tali assensum firmum super omnia, quae obsistere possint, proindeque omnino absolutum vel condicione quavis conservandum non congruere. Potius videlicet eidem per se convenit assensus, qui dici possit implicite vel interpretative condicionatus, quatenus ecclesiae filius sciens, decretum non esse peremptorium, ita est dispositus, ut assensum, quamvis hic et nunc repulso actu dubitandi firmum ad rem pro vera habitam, retinere minime vellet, si quando ecclesia per sententiam jam ultimam et infallibilem aliter judicaret vel ipse rem veritati repugnare deprehenderet.

Enimvero potest fieri per accidens, ut vel statim vel pro- 969 cedente tempore edictum alicui appareat sive certo falsum sive rationi tam solidae, saltem incognitae necdum dijudicatae edicti conditoribus, oppositum, ut vis rationis hujus pondere auctoritatis sacrae neutiquam elidatur. Age, quoniam rationabile obsequium deposcitur, si accadat illud, licebit dissentire, sin alterum, licebit sive suspendendo assensum dubitare sive etiam sententiam ab edicto sacro discrepantem adhuc probabilem existimare; nec tamen pro reverentia auctoritatis sacrae fas erit publice contradicere, praesertim ipsi pontifici supremo, nisi forte ad lumen majus quaestioni nondum peremptorie definitae afferendum potestas sacra ipsa id permittit; sed silentium servandum est, quod obsequiosum vocant, vel difficultas tribunali sacro modeste exponenda est vel ad tribunal altius judiciumque infallibile recurrendum. Ceterum lapsus in edictis sacris rarissime inveniatur, et exceptio ipsa erroris commissi a congregationibus romanis in causa Galilei quam maxime regulam firmat. Unde quisque videat, ne praecipue occupatus amore opinionis suae se ipse libere decipiat, ratio-

nem duram Domino scrutatori cordium redditurus. Namque qui assensum, de quo agitur, temere detrectat, is graviter oboedientiam potestati legitimaе praecipienti debitam violat; simul eatenus contra fidem peccat, quatenus se proclivem facit ad refragandum pertinaciter potestati sacrae etiam infallibiliter fidem divinae vel ecclesiasticam praescribenti sive universe sive nominatim de veritate ea ipsa vel conjuncta ei, quae interim providendo proposita prius erat; insuper plus sapiendo quam oportet intemperantiae spiritualis, quae dicitur, ille reus fit (cf. *Rom* 12, 3). Ex contrario intellectum ad assensum per voluntatem liberam inclinari bonum est motivo voluntatis tum eo, quod est bonum superiori legitimo sacro oboedire atque oboediendo periculum fidei vitare, tum eo, quod in se assensus intellectus elicitus ob auctoritatem sacram adeo probandam bonus est, similiter ut motivum voluntatis imperantis intellectui actum fidei divinae vel ecclesiasticae in bonitate ipsa actus fidei divinae vel ecclesiasticae propria cernitur. Hinc denique cum objectum materiale, i. e., doctrina pertinens ad religionem, et objectum formale vel motivum intellectus, i. e., auctoritas religiose observanda qualiscumque assensibus variis sit commune, ex motivo proprio, quod est auctoritas vel Dei vel ecclesiae infallibilis loquentis, assensus unus et alter nomen speciale fidei vel divinae vel ecclesiasticae assumit, assensus tertius, positus ob auctoritatem ecclesiae utcumque gravem, retento nomine generis appellatur apte assensus religiosus.

970   Thesis XX4L   *Pontifex romanus etiam solus, cum loquitur ex cathedra definiens, infallibilitate ea pollet, qua ecclesia in doctrina de fide moribusve definienda a Domino ornata esse noscitur.*

Declaratio. Ex thesibus prioribus jam constat, infallibilem esse pastorum et doctorum ecclesiae saltem universitatem seu pontificem romanum tamquam caput una cum corpore ecclesiae docentis; nunc autem quaeritur, sitne pontifex romanus, quamvis solus, subjectum infallibilitatis agnoscendus. Gallicani quidem sicut supremam potestatem generatin'), ita supremam potestatem docendi et adnexam huic infallibilitatem non nisi coetui pastorum universo adscribebant (cf. artic. 4. cleri galli-

cani declarationis anni 1682; *D* 1191). Cui sententiae opponitur thesis praesens; quae est dogma fidei in *concilio vaticano* (s. IV. c. 4; *D* 1682) tam perspicue quam sollemniter verbis his propositum: „Nos traditioni a fidei Christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et Christianorum populorum salutem, sacro approbante concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit, ideoque ejusmodi romani pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu ecclesiae, irreformabiles esse.“

Jam vero in hac definitione vaticana praeter subjectum 971 infallibilitatis, quod sit romanus pontifex, studiose declaratur primum condicio vel ratio formalis, sub qua pontifex idem infallibilis sit, quatenus scilicet loquatur ex cathedra, simpliciter vel per excellentiam. Nimirum cum cathedra pontificis romani non sit aliud ac potestas suprema pastoris et doctoris fidelium Christi omnium, pro usu potestatis hujus vario locutio ex cathedra qualiscumque varia existet. Ita loqui potest pontifex instar magistri meri, veritates revelatas commonstrando, secundum indolem, nexum mutuum, consequentia explicando, ab adversariis defendendo (cf. n. 663. 664); quo redit, quod quaedam obiter decretis suis ipsis admiscere vel saltem pure referre doctrinam alibi statutam pontifex potest (n. 832); quibus modis docendi ille assensionem per se non praescribit, sed ea adhibenda est, quam vis argumentorum vel auctoritas conciliata ex scientia et veracitate magistri sacri tanti sibi exigit; ubi pontificem se gerere pro doctore privato dicunt, eatenus minus apte, quatenus et ita ille docendi jus munusque publicum exercet, quin et cum potestate postulat, ut loqui sinatur vel loquens audiatur; quare ex cathedra quadantenus etiam sic loquitur. Multo magis pontifex ex cathedra quodammodo loquitur, cum doctrinae suae, quamvis nondum ultimae, assen-

sum congruentem flagitat (n. 967 -969). Simpliciter vero et per excellentiam secundum declarationem concilii vaticani tunc ille loquitur ex cathedra, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa ecclesia tenendam definit (cf. n. 832); quod cum contingit, pontifex suprema sua docendi potestate non utcumque, sed secundum plenitudinem totam vel intensionem summam pro ferenda sententia ecclesiam cunctam obligante ipsa definitiva vel peremptoria utitur. Hac illum condicione immunem a periculo errandi synodus vaticana praedicat; hac sola condicione infallibilem eum esse concilium quidem non affirmat, sed jam per se liquet, sententiam tantum definitivam vel irrevocabilem, non interim prolatam, periculo erroris inaccessam esse posse.

§12 Deinde concilium infallibilitatis pontificiae causam efficientem exhibet, i. e., assistentiam divinam pontifici romano in b. Petro a Domino promissam (cf. n. 829). Praeterea ejusdem infallibilitatis objectum designatur, tum quod generatim doctrina de fide vel moribus esse dicitur, tum quod haec regula statuitur, ut infallibilitas pontificis ex cathedra loquentis sit ea ecclesiae, videlicet objectum aequae amplum habeat atque infallibilitas ipsius ecclesiae seu concilii oecumenici doctrinam de fide vel moribus definientis; de quo objecto, cum synodus uberius agere differat (cf. n. 964), in thesibus superioribus nos jam disseruimus. Itaque pontifex eadem certitudine atque ecclesia ipsa servari ab errore intellegitur, quotiens definit, quid in rebus fidei vel morum sit tenendum, seu cum ultimo doctrinam profert ad ea pertinentem, quibus fides vel mores fidelium regantur. Proinde sicut (ex th. XXIV) dogma est, ecclesiam infallibilem esse in doctrina definienda, quae debeat teneri per fidem divinam subjectivam ut pars depositi fidei objectivae vel veritas in se revelata, ita aequae dogma est, pontificem in objecto hoc primario infallibilem esse; quod minimum fatendum est, ut ex concilii decreto pontifex agnoscere infallibilis possit. Insuper sicut (ex th. XXV) theologice quidem certum vel et ipsum dogma est, infallibilitatem ecclesiae extendi ad doctrinam definiendam, quae debeat teneri per fidem ecclesiasticam subjectivam ut ad divinam fidem objectivam nexu affinitatis spectans, ita extensionem infallibilitatis ponti-

ficiae ad idem objectum secundarium pariter theologicè certam vel etiam dogma ducere oportet. Ceterum in definitione vaticana obiter notatur distinctio illa doctrinae fidei et morum usu loquendi ecclesiastico celebrata; qua non aliud indicatur nisi veritates salutes primum quidem inveniri eas, quae proxime sint theoreticae fideque subjectiva ab hominibus credendae vel tenendae, ut articuli symboli, res praeteritae vel divinitus futurae, quamvis officia varia moralia inde consequantur, quare veritates et ipsae nomine fidei, utique objectivae, apte significantur; dein veritates reperiri alias, quae sint prae ceteris practicae seu ex se ad actus morum gubernandos ordinatae, ut leges, monitiones de bonis operibus vel peccatis, licet eaedem revelatae vel cum revelatis nexae ideoque fide credendae vel tenendae sint¹). Postremo exponitur a concilio vaticano vis insita sententiae pontificis ex cathedra loquentis; hanc enim ex se infallibilem vel irreformabilem esse docet, non ex consensu, nunquam quidem defuturo, ecclesiae proindeque episcoporum, sive antecedente atque comitante, sive subséquente.

Demonstratio. 1. Ex *Mat* 16, 18 Petrus ejusque succēsores ideoque singuli pontifices romani sunt ecclesiae petra, principium videlicet efficiens unitatis et firmitatis ecclesiae universae (th. III. XIV. XVIII). Atqui eatenus sunt princi-

Quaeritur, utrum fides vel mores in definitione vaticana directe sensu objectivo an subjectivo dicantur. *Granderath* quidem potius subjectivum habitum et actum significari putat (constit. dogm. concil. vat. explic. pag. 208), sed videtur falli. Etenim sub vocibus conjunctis fidei et morum, cum eaedem saepius apud concilium occurrant, sensum eundem subicere conveniet. Atqui renovando decreta tridentinum de interpretatione scripturae loquitur concilium de revelatis „rebus ziei et mornm, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium⁴ (s. III. c. 2; *D* 1637), non „pertinentibus; quo ipso fides et mores, utpote ad aedificationem doctrinae christianae pertinentes, veritates docendae tamquam objectum assensus fidelis et observationis intelleguntur. Praeterea concilium declarat, oboediendum pontifici romano non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in Es. qcae ad disciplinam et regimen ecclesiae pertineant (s. IV. c. 3; *D* 1673. 1677); sicut disciplina (cf. *concil. trid.* s. IV; *D* 666) et regimen sunt disciplinae kges et regiminis statuta, ita fidei et morum nomine regulae credendi et vivendi designantur. Ergo etiam in definitione vaticana de infallibili magisterio romano fidet vel mores proxime erunt veritates revelatae fidei vel morum, et doctrina feaenda de fide vel moribus erit doctrina, quae de veritatibus talibus agat vel ad eas referatur.

pium unitatis et firmitatis ecclesiae universae, quatenus sinit principium unitatis et firmitatis proindeque infallibilitatis in ecclesiae universae fide; ratio est, quod una et firma ecclesia consistere non potest, nisi imprimis sit in fide una atque limia et propterea infallibilis; est enim ecclesia essentialiter regnum veritatis, est ecclesia, formaliter ut talis, coetus proiitentium fidem veram, est ecclesia columna et firmamentum veritatis (th. XXIV), atque ab unitate in credendo fide immobiliter vera, tamquam unitate fundamentali, omnis alia unitas ecclesiae, quae est in agendo, pendet; illa unitate igitur sublata portae inferi jam ipsam ecclesiam subvertissent. Ergo Petrus et pontifex romanus quilibet est principium efficiens unitatis, firmitatis, infallibilitatis in fide ecclesiae universae. Atqui non est principium fidei firmae seu infallibilis, quod non sit ipsum firmum seu infallibile idque firmum in se et infallibile ex se; neque enim effectus superare potest virtutem causae suae, neque principium firmitatis potest indigere confirmatione quapiam ex parte ipsa ejus, quod sit confirmandum. Ergo pontifex romanus omnis, quatenus quidem exercet munus petrae fidei seu pastoris et doctoris summi, ex cathedra loquendo, est infallibilis ex sese. Nimirum pro sententia Domini ille etiam unus fidei a Deo ipso infallibiliter firmae ecclesiam reliquam totam cum partibus quamvis praecipuis in fide vera firmat. Hanc rationem ipsam Patres urgent, Petrum totiens ut petram fidei immotam celebrando; repetantur testimonia jam prolata *Ambrosii* (n. 109), *Epiphanti* (n. 69. 645), *Chrysostomi* (n. 125), *Hieronimi* (n. 70. 127), legatorum sedis aenostolicae in *concilio cphesino et chalcedonensi* (n. 71), *Leonis* .1/. (n. 70. 475. 645), *Simplicis* (n. 485), *Felicis III* (n. 645. 763), *formula Ilosmtdae* (n. 493), verba *Possessoris* (n. 506), *Maximi* martyris (n. 645), *Theodori studilae* (n. 483. 645), *Leonis IX* (n. 108.1, *liturgiae graecorum* (n. 72. 483). Similiter insigni explanatione *Ephraem syri* (n. 69) Simon, factus petra, caput fontis, h. e., principium idque primum, visibile quidem, doctrinae Christi praedicatur. Ephraem idem Simonem ut ecclesiae fundamentum cum Moyse, magistro utique divinitus incorrupto populi, ita comparat (de Salvatoris nostri pass, et resurrect, serm. 2. n. 4; ed. Lamy 1, 374): nVocavit Jesus Simonem et Joannem, duos suos amicos, sanctum scilicet apo-

stolorum caput, petram ecclesiae fundamentum, et discipulum virginitate purissimum super quem disposuit et extulit ecclesiae muros. Sanctum Simonem constituit in locum magni Moysi et filium Zebedaei in locum Josue, filii Nun. Virginem et sanctum misit ut pararent pascha; utrique enim, fundamento scilicet et ornamento, congruebat ut sacris Christi mysteriis initiarentur/ Et etiam expressius ille Simonem, pro dignitate petrae judicem supremum in definiendis controversiis fidei, sic alloquitur (hymn, dispers. 3. n. 6. 7; ed. Lamy 4, 686): .Beatus es tu, qui loco capturae piscium homines capis ad vitam; rete magnum est fides tua; corpus in cruce mortuum totum est vita; cruce omnes populi irretiti sunt; in retibus Dei quae ferebas congregati sunt, beate discipule, in eis crevit tua pulchritudo. Beatus es, o Petre, quia Filius Dei te posuit in fundamento ecclesiae, ut portares pondus totius creaturae sicut ipse portat totum mundum; per veritatem confessionis tuae sedabuntur tumentes contentionum doctorum fluctus. Sponsa audivit te et tecum confitetur, quia Filius Dei est.“

2. Potestate clavium, ligandi et solvendi, pontificis romani 974 propria (th. HI. XIV. XVII), potestas docendi comprehenditur (th. XX), quae proinde, sicut illa, suprema est et independens (th. XXI). Atqui potestas docendi ecclesiam suprema ideoque per sententiam definitivam seu peremptoriam est infallibilis (ex th. XXIV. XXV); potestas docendi independens est infallibilis ex sese.

3. Ex *Luc* 22, 31. 32 constat, commissum esse Petro 975 premum et infallibile magisterium ad ecclesiam universam in fide confirmandam (th. IV). Atqui verba Christi pariter ac Petrum respiciunt ex dicendis singulos in primatu Petri successores, pontifices romanos. Ergo et singuli pontifices romani, quatenus quidem funguntur munere absoluti confirmatoris fidei ecclesiae universae, i. e., quatenus ex cathedra fideles docent, infallibiles sunt, utique ex sese vel antecedentur ad consensum ecclesiae per ipsos confirmandae.

Prob. min Hinc quidem muneris Petro traditi coartatio 976 ad tempus definitum vi textus vel contextus nequaquam afiirruatur, inde vero perpetuitas ex perpetuitate impugnationis satanae, cui Dominus vult opponere arcem, merito colligitur. Praeterea comparatione facta luci, de quo agitur, cum AAç/16, 18

idem esse confirmator fratrum contra, satanam percipitur ac petra firmans ecclesiam contra portas inferi; atqui ecclesiae petra est perpetua; ergo et confirmatoris dignitas cum juncta ad munus idem rite obeundum infallibilitate est perennis. Et revera infallibilitas in fide est impetrata Petro propter officium confirmandi fratres; atqui officium confirmandi, cum supremi pastoris et doctoris dignitate includatur, ad successores Petri in primatu transit; ergo et charisma infallibilitatis in confirmando successoribus transmittitur. Idque eo magis est tenendum, quod non tam infallibiles apostoli quam temporum sequentium episcopi praesidio confirmatoris egent. Accedit expositio traditionis, qua munus confirmandi Petro, ut erat petra et caput omnium, proindeque singulis et omnibus in ordinaria dignitate petrae successoribus tribuitur; recollantur, quae pridem sunt citata testimonia *Ambrosii* (n. 147, *Chrysostomi* (n. 184), *Cyrilli alex.* (n. 147 coi. 70. 164), *Leonis M.* (n. 147), *auctoris quaest. veleris et novi testamenti* (ib.), *Gelasii* (n. 148; cf. 575), *Pelagii II* (n. 148), *Vitaliani* (ib.), *Bedae* (ib.), *Theodori studitae* (ib.), *Leonis IX* (n. 149), *Theophylacti* (ib.), *Bernardi* (ib.), *Anselmi havelberg.* (n. 545), *Innocenta III* (n. 149), *Georgii trapezuntii* (n. 140), aliorum (n. 149); quibus, quam recta sit doctrina ipsius *synodi Vaticanae* et *Leonis XIII* (n. 150). intellegitur. Eodem spectat significatio sculpta muneris confirmandi Petro a Domino nuntiati, quae una cum imaginibus aliis potestatem Petri summam pro Christo exprimentibus in *sarcophago lateranensi* adscripta jam priori parti saeculi R visitur {*Grisât*, *Greschichte Roms* 1, n. 288).

- 977 4. Ex *Jo* 21, 15—17 Petrus ac proinde quilibet successor Petri, pontifex videlicet romanus, est ecclesiae universae pastor (th. V. XIV. XVIII). Atqui munus ecclesiasticum pascendi vel regendi continet docendi potestatem (th. XX). Ergo Petrus et successor Petri seu pontifex romanus omnis ipsam docendi potestatem habet eamque talem, cui ecclesia tota se submittere, pro postulatione plena quidem etiam obsequio pleno, debeat. Atqui magisterium huiusmodi est infallibile; secus enim ecclesia ipsa edocta ab eodem non esset infallibilis in profitenda fide; et est magisterium idem infallibile ex se, non autem ex consensu ecclesiae accedente, quandoquidem ecclesia. ut grex non pascens, sed pascendus, pastorem suum sequi

debet. Hinc recte *Ephraem syrus* muneri Petri pastorali puritatem sententiarum custodiendam tribuit (supra n. 163).

5. Pontifex romanus ex se infallibilis ipso sensu Patrum 978 sive theoretico sive etiam pratico probatur. Et quidem praeter multa illa (n. 973. 976) ex Patribus proposita

a. huc pertinent acta conciliorum oecumenicorum. Ita post alios plurimos episcopos subscripsit *synodus constantinop. IV* formulae Honnisdæ (vide n.493), qua non solum factum erroris in tide nunquam a pontifice romano perpetrati enuntiatur, sed etiam affertur ratio hujus facti ex verbis Domini et ex dignitate petrae, propria cujuslibet pontificis romani respectu religionis Christianae seu fidei catholicae; qua ratione ipsum periculum errandi removetur. Itaque repraesentatur pontifex romanus infallibilis, et quidem ex se ipso, cum sit infallibilis tamquam petra firmans; unde etiam omnia sedis apostolicae vel solius constituta ut critérium orthodoxiae et communionis cum ecclesia catholica et ut regula necessario sequenda, profecto ex se recta, exhibentur. Praeterea vero ex ejusdem formulae subscriptione imperata et oboedienter praestita apparet, tunc jam aut ipsam de infallibilitate sedis apostolicae sententiam fuisse in ecclesia communiter receptam, aut certe de romanae sedis auctoritate viguisse persuasionem talem, ut propositio sententiae illius facta a pontifice romano ad eam recipiendam omnes commoveret.

Accedit professio, quam graeci approbante *concilio lugdu- 979 nend II* ediderunt (supra n. 494). In qua plenus principatus super ecclesiam universam et potestatis, profecto etiam docendi, plenitudo pontifici romano attribuitur; atqui potestas ecclesiastica docendi plena vel plenitudo potestatis non est nisi ea, cui nihil desit pro validitate ipsaque firmitate propria actuum docendi ecclesiasticorum; est igitur potestas, quae sit infallibilis, et quidem infallibilis ex se, cum sit infallibilis infallibilitate doctoris ecclesiae universae, quae infallibilitas docendi a discipulis discentibus pendere nequit. Quare quæstiones, quae sint de fide ortae, dicuntur debere definiri, videlicet solvi peremptorie, judicio pontificis romani ejusque spectati etiam per se atque prae ceteris, i. e., quamvis non divise, tamen distincte a reliquis omnibus ad ecclesiam pertinentibus, Qt omnium superioris.

Eadem veritas implicite continetur definitione *concilii florentin!*, consentientibus denuo orientalibus prolata (n. 494 ; ubi pontifex romanus omnium Christianorum ideoque pro fidei unius necessitate ecclesiae universae etiam simul sumptae doctor exhibetur; cui et pascendi eoque ipso et docendi ecclesiam universalem in b. Petro potestas plena esse tradita declaratur. Et mens quidem memorata Patrum florentinorum ei ex commentario pernoscutur, quem coram pontifice Eugenio IV et imperatore Joanne Palaeologo *Joannes* provincialis de sensu formulae proposuit (77 9, 958—961 ; cf. de concilio constantinop. IV, lugdun. II, florentino *L* 7, 394 ss).

His tribus conciliis oecumenicis, „in quibus“ ex verbo *vaticani* eadem allegantis „oriens cum occidente in fidei caritatisque unionem conveniebat“ (s. IV. c. 4; *D* 1678), illud adde, quod ex *concilio chalcedonensi* Petrus per Leonem, ex *constantinop. III* (oecum. VI) Petrus per Agathonem pontificem locutus est (n. 493), vel quod *constantinop. II* (oecum. V) per Mat 16, 18 expressam intellexit infallibilitatem ecclesiae (n. 847), unde infallibilitas petrae sustentantis facile colligitur.

Quibuscum licet jungere, praeter decretum *concilii lateranensis IV* (n. 494), interrogationem a *Clemente VI* propositam patriarchae armenorum de doctrina admittenda, ut in communionem ecclesiae esse posset (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351, n. 3): „Si creditis tu et ecclesia armenorum, quae tibi obedit, omnes illos, qui in baptismo eandem fidem catholicam receperunt, et postmodum a communione fidei ejusdem ecclesiae romanae, quae una sola catholica est, recesserunt vel recedent in futurum, esse schismaticos et haereticos, si pertinaciter divisi a fide ipsius romanae ecclesiae perseverent . . Si credidisti et credis, omnes qui se contra fidem romanae ecclesiae erexerunt et in finali impenitentia mortui fuerunt, damnatos fuisse, et ad perpetua infernorum supplicia descendisse . . Si credidisti et adhuc credis, solum romanum pontificem, dubiis emergentibus circa fidem catholicam, posse per determinationem authenticam, cui sit inviolabiliter adhaerendum finem imponere et esse verum et catholicum quidquid ipse auctoritate clavium sibi traditarum a Christo determinat esse verum : et quod determinat esse falsum et haereticum, sit censendum . . Si credidisti et credis novum et vetus testamentum

in omnibus libris, quos romanae ecclesiae nobis tradidit auctoritas, veritatem indubiam per omnia continere." Videlicet ecclesia romana „nunquam potest deficere in credendis" (ib. n. 11). — Vide et Petri oxomensis prop. 7. damn, a *Sixto IV* (n. 550), dictum *Julii II* de ecclesia romana (n. 545), errorem 28 Lutheri damn, a *Leone X* (*D* 652), prop. 29. damn, ab *Alexandro VIII* (*D* 1186), artic. 4. cleri gallicani declarationis a. 1682 damn, ab eodem *Alexandro VIII* (*Z*) 1191), responsum *Pii VI* (n. 731).

b. Ex iis, quae de confirmatione conciliorum oecumeni- 983 eorum superius (th. XXIII) disputata sunt, non tantum synodica decreta qualiacumque sine consensu pontificis romani saltem consequente peremptoria ideoque infallibilia minime censebantur, verum etiam sententia solius pontificis romani, si quando praecedebat, tamquam norma (*τύπο*, cf. *Rom* 6, 17) necessario a conciliis, ut ephesino et chalcedonensi, sequenda habebatur: quo ipso agnitio infallibilitatis pontifici romano ex se inhaerentis continetur. Addimus hoc loco ea, quae *Agaiho* pontifex scribit in ep. 1. ad Augustos (lect. in concil. constantinop. III. act. 4; ZZ 3, 1079 ss): „Beatus esse pronuntiatus est Petrus: qui et spiritales oves ecclesiae ab ipso Redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit: cujus annitente praesidio, haec apostolica ejus ecclesia numquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cujus auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi ecclesia¹⁾, et universales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutae sunt, omnesque venerabiles Patres apostolicam ejus doctrinam amplexi, per quam et probatissima ecclesiae Christi luminaria claruerunt; et sancti quidem doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt, haeretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insecuti . . Haec est . . verae fidei regula: quam et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit ac defendit haec spiritalis mater vestri tranquillissimi imperii, apostolica Christi ecclesia: quae per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicae traditionis

1) Aptè explicatur (*Zeitschrift für kath. Theol.* 1881, 768 ss), quomodo verba „nunquam⁴ usque ad „Christi ecclesia" ex textu graeco excidere potuerint, mendo scilicet simili ac quo verba quaedam latina subsequenda a nobis restituta apud // quidem desiderantur.

numquam errasse probabitur, nec haereticis novitatibus depravata succubuit: sed ut ab exordio fidei Christianae percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata fine tenus permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris evangeliiis fatus est: ‚Petre, Petre‘, inquit, ‚ecce satan expetivit . J Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit; quod apostolicos pontifices, meae exiguitatis praedecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum.- Ad quam epistolam Agathonis *Joannes* provincialis in commentario laudato definitionis florentinae provocavit. Porro *concilium constantinop. III* ad Agathonem haec rescripsit (act. 18: *II* 3, 1438): «Tibi, ut primae sedis antistiti universalis ecclesiae, quid agendum sit relinquimus, stanti super firmam fidei petram, libenter acquiescentes verae confessionis litteris a vestra paterna beatitudine ad piissimum imperatorem missis: quas ut a summo apostolorum vertice (εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν Ἀποστόλων ἀπόστολον) divine perscriptas agnoscimus: per quas exortam nuper multiplicis erroris haereticam sectam depulimus . . Ipsos (haereticos) . . anathematibus interfecimus, ex sententia per sacras vestras litteras de iis prius lata? – Similiter imperator *Constantinus Pogonatus* de Macario antioch. (ad Leonem II ep. 1; JZ 96, 392): „Cor statuit pervicax ne audiret legem: lex enim de Sion exit, ab apostolici montis cacumine doctrina/ — Qualem rationem procedendi commemorando *Nicolaus I* urget (ep. 98. ad Michaellem imperatorem; JZ 119, 1021 s).

c. Testimonio splendido magisterium romanum infallibile extollit *Irenaeus* (supra n. 489). Ostensurus, traditionem veram apostolorum fictionibus gnosticorum adversari, sic argumentatur: Traditio toto mundo una eademque a delirationibus gnosticis abhorrens in ecclesiis etiam singulis omnibus conspicitur. Atqui traditio consentiens omnium ecclesiarum est traditio ipsa apostolica. Nam traditio ecclesiarum custoditur ab episcopis ut magistris (cf. etiam l. 1. c. 10. n. 2; l. 3. c. 2. n. 2: *M* 7, 554. 847; et supra n. 434. 844), qui secundum catalogos earundem omnium ecclesiarum omnes sive ab apostolo sive a

successore apostolorum aliquo descendunt. Horum primi pro momento summo successionis in ipso magisterio plene prae aliis ab apostolis instructi fidem unam eandemque per successiones continuas episcoporum usque tradiderunt. Quae quidem traditio omnium constans jam ante demonstrationem, τὴν τῇ *Μετῆξω*, contra tot inventa variantia haereticorum, esse recta perspicitur (cf. l. 1. c. 9. n. 5; *M* 7, 548 s), ratione tum philosophica, quod error multiplex, veritas est una (cf. *Tertulliani* de praescript. c. 28; *AI* 2, 40; supra n. 844), tum maiore theologica, quod episcopi, cum singuli absistere a principali successione et decidere a veritate possint, saltem conjuncti omnes legitimi cum episcopatus ab apostolis successione charisma veritatis certum ad traditionem apostolicam conservandam acceperunt (cf. n. 434. 844). Quapropter exhibita per catalogos successione ab apostolis et fide una episcoporum omnium adversarii utique retunduntur. Sed valde longum idemque supervacuum est, catalogos episcoporum ecclesiarum omnium afferre, cum pro successione et exinde traditione apostolica ecclesiae omnis demonstranda et hoc ipso omnibus quoquo modo praeterquam oportet, i. e., illegitime colligentibus confundendis sufficiat indicare seriem episcoporum et traditionem ecclesiae unius maximae et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae. „Ad hanc enim ecclesiam propter potiore (al. potentiore) principalitatem necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab apostolis traditio.“ Nimirum in medium profertur illud haereticis vel schismaticis quoque non negandum, ecclesiam fidei et successionis vere apostolicae ideoque genuinam esse omnem et solam convenientem cum ecclesia ea, quae successione episcoporum in ipso apostolico primatu Petri principalitatem potiore habere commonstretur. Etenim, ut Irenaeus asseverat, omnes quoquo modo praeterquam oportet colligentes vel ab ecclesia dissidentes, sive haeretici sive schismatici, indicata traditione et successione episcoporum ecclesiae illius principalitatis potioris confunduntur, proinde in traditione vel successione episcoporum, h. e., in unitate fidei vel communionis, cum ecclesia potiore illa non conveniunt; ergo collectio omnis,

quae in unitate fidei et communionis cum ecclesia illa convenit, eo ipso ecclesia quaedam vera invenitur. Insuper ex effato Irenaei omnis ecclesia, i. e., collectio eorum, qui vocabulo fidelium ab haereticis et schismaticis discernuntur, cum ecclesia potiore memorata convenit in traditione et successione non solum officio, sed facto necessario, videlicet ad hoc, ut per fidem traditionis et communionem successionis legitime collecta ecclesia vere nominetur et sit vel maneat; ergo collectio omnis, quae non sic cum illa in fide vel communionem una convenit, eo ipso extra ecclesiam versatur. Necessitas eadem convenientiae cum de ecclesia omni, quamvis particulari, praedicetur absolute, intellegitur non minus valere in ecclesiam universam, modo nempe simili ac quo lapides et singuli et simul omnes fundamento nituntur necessario, ut ad aedificium pertineant. Quocirca traditione et apostolica continua successione ecclesiae potioris ejus cognita velut compendio quodam traditio et successio apostolica ecclesiae reliquae omnis noscitur.

985 Atqui successio illa principalitatis potioris, nominatim pro traditione ecclesiae cuilibet necessario tenenda, inculcatur demonstrari propria ecclesiae romanae, in qua, i. e., per quam ex sententia adjecta Irenaei etiam reapse semper a fidelibus omnis partis traditio apostolica conservata est. Sane ecclesia, in qua traditio sit conservata semper, cum nequeat specie probabilitatis ulla intellegi distributive particularis omnis, intellegitur aut ecclesia omnis sumpta collective universa aut ecclesia potior vel romana. Si respiceretur ecclesia universa, diceret Irenaeus verbis ultimis tantum, in ecclesia universa semper traditionem a fidelibus conservatam esse, conservatione cogitata ex dictis aliis ita, ut ea ab episcopis magistris romano potiori consentientibus fieret etiam docendo, a fidelibus simplicibus discipulis fieret doctrinam acceptam retinendo (resume v. g. supra n. 434. 844). Sed melius respicitur ecclesia romana: nam ex contextu praecedente ecclesia omnis videtur plane esse unaquaeque, non directe universa, unde ipsi fideles qui sunt undique, utpote declarati iidem ecclesiae omni, sint fideles collecti ex unaquaque regione. Praeterea Irenaeus si „in qua“ referret ad ecclesiam omnem, vix tolerabiliter scripsisset, necesse esse cum liac ecclesia (romana) omnem con-

venire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est apostolica traditio; scribendum enim fuit, necesse esse cum hac ecclesia omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, a quibus semper conservata est traditio apostolica, vel certe omittendum ut jam ineptum alterum „qui sunt undique/ Quodsi „in qua⁴ refertur ad ecclesiam romanam, profecto non intenditur, conservatam esse a fidelibus agentibus ecclesiarum aliarum traditionem in ecclesia romana, sensu praepositionis In“ locali, quasi fideles alii docuissent ecclesiam magisterii ab Irenaeo praedicati potioris, sed a fidelibus partium omnium traditio per agentem ecclesiam romanam, sensu praepositionis Inu causali valde usitato, conservata exhibetur. Ita auctoritas ecclesiae romanae secum ferens convenientiam fidelium omnis loci, per principalitatem potiore affirmata, momento secundo, exercitio efficaci auctoritatis erga fideles eos perenni, sive cotidiano magis tacito sive sollemniori eloquenti, confirmatur. Ut paucis dicam, secundum Irenaeum traditio apostolica est traditio concinens successionis apostolicae omnium ecclesiarum, quae ipsa, pro convenientia necessaria, non est alia quam traditio successionis apostolicae ecclesiae unius Petri habentis principalitatem potiore; haec autem ecclesia enumeratione successionis a Petro continuae episcoporum evincente et experientia factorum suffragante romana esse, eademque traditionem commentis haereticis oppositam habere comprobatur. Ordini isti sententiarum, quo pondus argumenti praecipuum revocatur ad successionem et traditionem ecclesiae romanae, aperte congruit soli, quod Irenaeus enarrato diligentia tanta catalogo episcopos romanos ostendit succedere Petro apostolorum primo, cujus quidem socius ipse Paulus exstitit (cf. supra n. 526s), et quod traditionem romanam gnosticis repugnantem ex litteris Clementis ad Corinthios depromit. Etsi autem ita ille traditionis romanae veritatem imprimis ex continuatione legitimae successionis in primatu probat, tamen opportune ad episcopos singulos commendandos quaedam intermiscet, nominatim mentionem commercii Clementis cum apostolis, ut exinde et fidem romanae ecclesiae documento vetere exponat et actionem jam laudatam pro fide conservanda exemplo graviore aliquo illustret. In fine ostensionem hanc plenissimam Ire-

Irenaei testimonium, nominatim ecclesia maxima et antiquissima, enarrator.

naeus dicit; qua absoluta demum ad argumentum novum ex Polycarpo vel ecclesia smyrnaeorum et ephesiorum ductum transitl).

l Cum Irenaeus nimis clare primatum sacrum plenum ecclesiae romanae praesertim in re fidei extollere per nomina multiplicata velit, non aequè illud interest. qualis significatio vocabulis singulis tribuatur. Nec tamen oportet opinari, sive minus considerate sive promiscue voces singulas positas esse. Imprimis fit praeconium ecclesiae romanae non ut unius cuiusdam ex maximis, sed simpliciter ut maximae, scilicet prae omnibus, utpote tenentis principalitatem inter omnes potiore, unde in textu graeco deperdito fuerit cum articulo *τῇ μεγίστῃ*. Hoc liceat confirmare ex epistula *Maximi* supra (n. 645) citata; iste enim, qui scitur etiam alium locum Irenaei memoriae prodidisse (J/ 91, 276), nisi totus fallor, textum ipsum nostrum, quem habuerit graecum, vel ad verbum vel ad sensum in rem suam convertit; vocat autem ecclesiam romanam *τὴν μεγίστην*, maximam omnium, sic scribendo: *Ταῦτα (πάντα?) γὰρ τα πέρατα τῇ οἰκουμένη, καὶ οἱ τότε Κύριον τιλιχριτῶ καὶ ὁρ&οδό-ω πανταχον γτ ὁμολογονντι, ὡσπρ ἡ ἥλιον φωτὸ «ἰἰ'or ἡ τὴν Ῥωμαίων ἀγιωτάτην (χχλησίαν καὶ τὴν αὐτὴ οὐαίο-γίαν καὶ πίστιν. Ἰ&υῖνῶ ἀποβλί'πουσιν, ἡ αὐτὴ τὴν ἀπαστράπτουσιν αἰγίτ,τ προσδιχόμενοι. των πατριχών καὶ αγίων δογμάτων. . . Ἀπαρχὴ γὰρ τῇ προ; ημά χαταβάιῖω τοῦ ὑαρχωΜντο θίοῦ Λόγου. μόνην χρηπίδα καὶ θφυῦ.ιον cl πῖῖσαι πανταχον των χριστιανών ἰχχλησίαι, τὴν κντό&ι μεγίστην τχτήσαντό τι καὶ ἰ/ονση" ὡ οὐδαμῶ μίν χατισχυομένην χατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ Σωτήρο ἰπαγγιλίατ, ὑπό «δον πνῖ.ιώκ «λλ' Ἰχουσιν τὰ χλτῖ τῇ (Ἰ αὐτόν ὑρ&οδο ου πίοπτω καὶ ὁμολογία - καὶ τοῖ ἰῦστβῶ προστρχομένοι ἀνοίγουῦαν τὴν ὄντω φύκι καὶ ιτ,νην ἰαίβιαν" ἀποχλίονσαν ἡ καὶ ἰμφράπτουσιν παν αἰρίτιχόν στόπκ, lcdofr (Mrxiar πI τό ὑψο . Accedit apud Irenaeum laus ecclesiae ejusdem ut antiquissimae, graece vix non certo *τῇ ἀρχαιοτάτῃ*. sicut alibi *ἀρχαῖον* redditur antiquum (l. 4. c. 33. n. 8; l. 5. c. 1. n. 2; J/ 7, 1077. 1122; cf. l. 1. c. 9. n. 3; c. 11. η. 1; l. 5. c. 30. η. 1; c. 33. n. 4; J/ 7, 544. 559. 560. 1203. 1214), et non ita mullo post *Origenes* (l. c. supra n. 505) dicit *τὴν ἀρχαιοτάτην Ῥωμαῖοτ (χχλησίαν*. Porro antiquum vel *ἀρχαῖον* utique Irenaeo est saepissime idem ac quod praestat duratione (l. 2. c. 13. n. 8. 9; c. 15. n. 2; c. 17. n. 2. 4; c. 24. n. 2; c. 25. η. 1; l. 3. c. 18. n. 7; c. 21. n. 9; l. 4. c. 31. η. 1; c. 33. n. 4; l. 5. c. 1. n. 1—3; c. 15. n. 2. 3; c. 21. n. 2; c. 30. η. 1. 3; c. 3 > n. 4; .1/7,747. 748. 758. 762. 763. 790. 798. 938. 954. 1068. 1075. 1121. 1122. 1123. 1165. 1166. 1179. 1203. 1206 1214); sed quia in ecclesia duratione simpliciter illud praestat, quod est jam apostolicum, Irenaeo loquenti de ecclesia antiquus status, *τὸ ἀρχαῖον σύστημα*, est idem ac vigens ab apostolis, ac figura ordinationis, nempe forma regiminis, ab apostolis secundum successiones episcoporum tradita (l.4. c. 33. n. 8. col. l. 5. c. 20 n. 1; l. 3- c. 3. n. 3; .1/7,1077. 1177. 851), et antiquissimae ecclesiae velut antonomastice sunt eadem, in quibts apostoli ipsi conversati sunt (l. 3. c. 4 ft. 1; .1/ 7, 855). quas *Tertullianus* apostolicas appellat (de praescript. c. 36. .1/ 2, 49). Hinc etiam loco controverso ecclesia romana eodem sensu antiquissima vocatur ac quo mox effertur a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo Romae fundata et constituta. Dicitur*

Irenaei testimonium, nominatim ecclesia antiquissima et principalitas, enarratur. 363

Quae cum ita sint, Irenaeus charisma veritatis certum 986
ecclesiae romanae etiam uni ut duci necessario sequendae et per

Hiem antiquissima pariter ac maxima ecclesia romana sine addito vel inter omnes, non inter ecclesias solius occidentis; proinde dicitur antiquissima non praecise spectato tempore exstructionis, pro quo novit Irenaeus ecclesiam v. g. antiochenam antiquiorem (cf. l. 3. c. 12. n. 14; **J/** 7, 907), sed dicitur antiquissima ut aedificatio apostolica singularis vel per excellentiam, haud dubie ideo, quod secundum eam auctoritate apostolica singulari et excellenti potiatur. Videlicet ecclesia romana sicut maxima pro indole perfectissima sua in se considerata, ita antiquissima pro potestate summa sua apostolica in ecclesias ceteras omnes exhibetur. Simili pacto Irenaeus pridem scripserat (l. 2. c. 5. n. 4; **M** 7, 723); „Non decet autem eum qui super omnia sit Deus, cum sit liber et suae potestatis, necessitati servisse dicere, ut sit aliquid secundum concessionem praeter sententiam ejus: alioquin necessitatem majorem et dominatiorem facient quam Deum, quando id quod magis potest, antiquius sit omnibus. Quibus verbis majus idem ac superius secundum perfectionem, antiquius idem ac pro perfectione superiore dominatius adversus alia declaratur. Deinde ecclesiam romanam, in ordine ontologico perfectione et potestate inter omnes eminentem, talem in ipso ordine logico vel etiam omnibus agnitam Irenaeus profitetur. Praeterea distinctius rationem eminentiae ejus, ortum ecclesiae romanae ab apostolatu eximio hereditario, significat.

Cum his cohaeret intime sententia, de qua imprimis quaerimus. Quid est principalitas potior? Pervestiganti mihi disputationem Irenaei integram occurrit verbum principari (l. 2. c. 33. n. 4; c. 34. n. 4; **M** 7, 833. 837) sensu eodem ut antestare vel praeesse. Occurrit adverbium principaliter (l. 3. c. 23. n. 3; l. 4. c. 4. n. 1; c. 17. n. 3; **M** 962. 981. 1022), aliquando simul graece *προηγou-utn*; (l. 1. c. 9. n. 3; **J/** 7. 542) vel *προηγητικω* (l. 5. c. 27. n. 2; **JZ** 7, 1196), significando sive id, quod primo, antecedenter, sive id, quod primarie, praecipue. Occurrit significatione nunc praevalente hac per dignitatem primi nunc illa per existentiam primi adjectivum principalis (l. 1. c. 29. η. 1; c. 30. n. 6; l. 2. c. 12. n. 6. 7; c. 13. η. 1; c. 17. n. 4; c. 21. η. 1; c. 23. n. 2; c. 28. n. 4. 5; l. 3. c. 11. n. 8; l. 4. c. 26. n. 2. 3; c. 35. n. 2; c. 36. n. 1; l. 5. c. 14. n. 1. 2; c. 21. η. 1; **M** 7, 691. 698. 740. 741. 742- 763. 779. 787. 807. 808- 885. 1054. **JAsS.** 1090. 1161. 1162. 1179), bis etiam graece *ἡγμονιχόν* (l. 3. c. 11. n. 8; **il** 7, 886 s). Occurrit nomen substantivum principii sonans vel initium (l. 1. c. 9. 5.2, ubi graece *αρχή* superest; l. 2. c. 17. n. 4; l. 3. c. 11. n. 9; l. 5. c. 2. 1 1; c. 14. η. 1; c. 21. n. 2; c. 24. η. 1. 3; c. 32. η. 1; **M** 1, 542. 763. 892. 1124. 1161. 1180. 1186. 1188. 1210) vel in concreto sive fontem rerum eoque initio principem (l. 1. c. 8. n. 5; c. 9. n. 2; c. 11. n. 3, quibus locis graece *αρχή* evtat; l. 2. c. 13. η. 1; l. 4. c. 20. n. 4; **M** 7, 531 ss. 539. 566. 742. 1034) sive altem principem quendam (l. 2. c. 30. n. 6; **M** 7, 818). Occurrit nomen principatus designans saepius regnum, imperium (l. 1. c. 23- n. 3; c. 30. n. 5; l. 3. c. 6. n. 2; l. 3. c. 15. n. 3; c. 16. n. 6; c. 21. η. 1; l. 4. c. 20. n. 2; **V** 7, 672. 697. 725. 919. 926. 946. 1033), aliquotiens in concreto principem reputem (l. 2. c. 6. n. 2; c. 30. n. 6; l. 3. c. 7. η. 1; l. 4. c. 24. n. 2; l. 5. c. 34. n. 2; **J/** 7, 725. 818. 864. 1050. 1217). Occurrit ipsum nomen principali-

eam ecclesiae omni pro servanda traditione incorrupta vindicat. Nec juste quis miratur, primatum romanum ejusque magisterium

tatis obtinens vim principis, principatus concreti (I. 1. c. 26. n. 1; c. 30. n. 8; c. 31. n. 1; I. 2. c. 1. n. 2; c. 30. n. 9; I. 4. c. 35 n. 2. 4; 3/ 7, 686. 699. 704. 710. 822. 1087. 1088. 1089, semel principatus vel imperii abstracti, ubi habere principalitatem graece est *ῥῥαυιαω* (I. 4. c. 38. n. 3; 3/ 7, 1108). I'ro usu isto vocis principalitatis videri potest Irenaeus adscribere ecclesiae romanae directe principatum vel imperium. At *Tertulliano* fere aequali etsi principalitas est nonnunquam gradus praesidentis (de anima c. 13; 3/ 2, 667. 668) et principale *υουτχου* (ib. c. 15; 3/ 2, 670 s), est tamen illa etiam duratio prior (de praescript. c. 31; 3/ 2, 44', consimiliter ut principale est praecedens tempore (adv. valentia, c. 5; de anima c. 43; 3/ 2. 548. 723). Altero hoc modo voces affines principalitati adhibitas ab Irenaeo ipso vidimus. Quod autem ante omnia exquirendum est, cum vox sit versionis, quae originalis pro principalitate exstitit? Alii aliam conjectant.

Coicitur *αρχαιοιη*; at in opere Irenaei vox neutiquam deprehenditur, et interpres, sicut ecclesiam *ἀρχαιοτάτην* declaravit antiquissimam, ita declarasset nomen substantivum consimile voce antiquitatis. Coicitur *πρωΓια* vel irpurrior a verbo *ιτομtvuv* memorato, quo utique primatus designatur; attamen substantivum apud Irenaeum non apparet, idque, si subesset, verteretur potius primate (cf. I. 3. c. 16. n. 6; 3/ 7.926). Coicitur *ιξοβολα* vel *αὐ&εντία*, significans potestatem vel auctoritatem, quod locum Irenaei, ubi bis legitur principalitas, de doctrina Cerinthi (I. 1. c. 26. η. 1; 3/ 7, 686) bis referendo *auctor philosophumenon* (I. 7. n. 33; I. 10. n. 21; 3/ 16, 3341. 3437) semel quidem voce *ιξονβια*, ter *τ(α* utatur; verum *I σβαλα* interpreti Irenaei valde constanter est potestas, *avdtnic* in fragmentis graecis Irenaei ipsis nusquam invenitur; ad hoc auctor philosophumenon loco suo utroque, sive directe Irenaeum sive Cerinthum respicit, non tam verba quam sententiam curat, unde quadantenus et ab Irenaeo et a se ipso differt et vocabulum ase prius positum *ιξονβια*; libere *αυ&ενζια* vocabulo commutat. Itaque usus vocabuli talis in textu respondente Irenaei, quantumvis probabilis, tamen non fit certus. Similiter non plene constat, utrum in describenda haeresi caianorum *Epiphanias* (adv. haer. 38. al. 18. η. 1; 3/ 41, 653) vel *Theodoretus* (haeret, fab. comp. I. I. n. 15; 3/ 83, 368) vocabulum *αιΦιντια* idem cum graeco apud *Irenaeum* verso latine principalitate (I. 1. c. 31. n. 1; 3/ 7, 704) an aliud sive inventum sive substitutum ut minus ambiguum adhibuerint. Neque si Irenaeus fictam a Cerintho vel a caianis «I'Jirricn· prodit, licet jam concludere, perinde esse scriptum in enarrandis ophitis et sethianis (I. 1. c. 30. n. 8; 3/ 7, 699) vel in confutandis universe gnosticis. Immo in hac confutatione videtur pro principalitate propemodum insinuari vox «ρ/ξ;. Nam quae ibi proarche nominatur, ab „altera principalitate*, scilicet ab altera arche, distincta exhibetur (I. 2. c. 1. n. 2; cf. I. 1. c. 11. n. 3—5ζ I. 2. c. 30. n. 9; 3/ 7, 710. 565 ss. 822). Praeterea si aeonibus gnosticorum, ulpote ortis omnibus ab una proarche conjugata, nomen principalitatis, commune ita fuit, ut nomine *πηοαρχη*, *αρχή* *τῶι· πάπων*, aliis propriis inter se iidem distinguerentur, congruenter ad quaestionem, quae principalitas intellexeretur, respondendo potuit proferre gnosticus alius propatorem, i. e., n>

infallibile ab auctore saeculi II tam clare praedicari, nisi forte primatum a Christo institutum ille diffitetur. Enirnvero

iwco/ip', alius rr)»· iw r *πάντων*, quod interpreti latino est initium omnium (1.4. c. 35. n. 2. 4; cf. 1. 1. c. 1. η. I; *AI* 7, 1087 ss. 446 s). Sed his missis aliunde conjectura vehemens vocabuli *αρχή* capitur. Nam primum cum pro principalitate *αὐθιγία* ipsa aliquotiens tantum probabilitate maiore vel minore fuerit, apjij saltem semel certo posita demonstratur. Videlicet commemorat ex latina versione Irenaeus (1. 2. c. 30. n. 9; *J*/ 7, 822) secundum apostolum (*Eph* 1, 21) choros angelorum, omnem principalitatem, potestatem, dominationem, virtutem; ubi, cum virtus sit graece apud Paulum *δύναμις* (cf. Irenaei 1. 1, c. 4. n, 5; c. 14. n. 5. gr. et lat.; *J*/ 7, 485 s. 605 s), dominatio *κυριότης* (cf. 1. 1. c. 4. n. 5; c, 21. n. 3. lat. et gr.; *J*/ 7, 487 s. 663 s), potestas *ἰξονομία* (cf. 1. 1. c. 4. n. 5; c. 21. n. 5; 1. 2. c. 27. η. 1. lat. et gr.; *M* 7, 487 s. 666 ss. 802), restat, ut principalitas sit «p/ij. Deinde non tam expedite ex pluribus exemplis suppositis etJtrn'a; quam ex uno *αρχή*, quid pro principalitate romana exstiterit, colligitur. Etenim spatio ipso loci ideoque etiam temporis versionis plura illa omnia a laude romanae principalitatis longe distant, hoc non ita multo ante textum controversum reperitur; insuper Irenaeus si vere adhibet vocabulum *αὐθεντία*, non adhibet unquam sua electione, sed dumtaxat referendo dicta quorundam gnosticorum per id aeones suos exprimentium, unde minus est credibile, idem ipsum vocabulum ib Irenaeo ad principalitatem ecclesiae romanae ex mente sua efferendam prae apto alio electum esse. Accedit, quod vocibus in versione latina operis idem cum principalitate significantibus respondet graece *αρχή*. Sane principalitas ab interprete dicitur etiam promiscue cum principio vel principatu, quia quae in enumeratione angelorum allegata nominatur omnis principalitas, in enumerationibus aliis (1.2. c. 30. n. 6; 1. 4. c. 24. n. 2; *AI* 7, 818. 1050) principia vel principatus nominantur; atqui principium vel principatus et his locis (coi. etiam *Rom* 8, 38; *I Cor* 15, 24; *Col* 1, 16; -2, 10. 15) et universe apud Irenaeum est *αρχή*. Neque regulam istam tollit, quod casu singulari (1. 3. c. 7. n. 1; *AI*. 864), si sit lectio incorrupta nec pro principatu vel initio ponenda virtus (cf. 1. 2. c. 6. n. 2; *AI* 7, 725) vel dominatio (1. 4. c. 24. n. 2; *AI* 7, 1050), in narranda gnosticorum objectione initium graece fuerit *αρχή* ideoque principatus simul positus vocabulo alteri respondeat; quod non magis est *αρχαιότης* vel *πρωτεία* vel *αυθεντία*, siquidem gnostici, cum respiciant s. Paulum, non protulerint nomen, quod apud apostolum non existit. Itaque principalitatem ecclesiae romanae Irenaeus scripserit *ἀρχή*. Porro *αρχή* ex fragmentis graecis Irenaei intellegitur aut pro concreto princeps, supernus quidem (1. 1. c. 8. n. 5; c. 9. n. 2; c» 11. n. 3; c. 21. n. 5; *M* 7, 532 s. 540. 565. 668), aut potestas principis vel regnum (1. 3. c. 21. n. 2; *J*/7, 947), aut initium (1. 1. c. 9. n. 2; 1. 3. c. 11. n, 8; c. 12. n. 5; c. 21. n. 2; 1.4. c. 38. n. 2; 1. 5. c. 3. n. 2; *AI* *I*, 541. 888. 897. 948. 1107. 1129. 1130). Atqui per significationem primam, scilicet principis, a loco, de quo agitur, haud ita juste seponi hactenus solitam, potestas principis, i. e., episcopi ecclesiae romanae in ecclesiam omnem, conjunctim quidem cum subjecto, in quo residet, affirmaretur, non minus quam per alteram, significationem ipsam potestatis. Alterutra significatio eo magis commendatur, quod ex dictis per versionem, a *Massueto* (*AI**II*, 231 ss)

366 Irenaei testimonium, nominatim principalitas praedicata, enarratur.

generatim ex vi testimoniorum evolutionem praedicationis veritatis cujusque traditae pro saeculo quolibet ediscere oportet,

demonstratam vetustissimam et a Tertulliano ja.n adhibitam, quae certe in hac causa nihil effert sensui aetatis ejus et Irenaei inconveniens, principalitas etiam idem cum principatu tenente semper notionem potestatis sumitur. Juvat quoque conferre illud *Luc* 20, 20: ὡςζι παραῖοννατ avror τη ὀρχι} xa^ Tÿ i ovoia loi ηγίμότο , ubi η αρχή, principatus vel magistratus, nominata potestate praesidis, distinctius praeses habens potestatem dicitur. Simillime *Oriyenes* de Christianis a crimine emendatis scribit contra Celsum l. 3. n. 51; **J**/ 11, 988): Χζόνφ πιλοπ ιών χατ' ««/«»■ (Ιααγομένων iguqδv novt ποοαίζνιαι' iÿ onüifuian αρχήν xci ηροῦτααίαν τή λίγουιένη Ιχλληοία τον θεού χαταλέγοντε τοῦ φῦάσαπα , μετά το προσεληλυθέναι τψ λόγω, επταιχέτατ, sive ceteroqui genetivus τή εχχλη·αία est subjectivus sive objectivus. Cum vox «p/rÿς locis istis duobus designet facile principatum in concreto, abstracte potius usurpatur *Jud* 6: αγγέλου τι ιοί; μή τηρήσαττα τήτ ιαντών άρχήν.. Significatione vero tertia accepta αρχή cum declaratione addita apud Irenaeum eandem illam potestatem nihilominus exprimeret, quoniam enuntiaret initium vel originem ecclesiae romanae talem, qua etiam necessitas cum ea conveniendi ecclesiae omni inferretur. Differentia unica ea esset, ut pro sensu hoc origo eximia tamquam causa potestatis eximiae usque inhaerentis directe, potestas eximia indirecte, pro sensu illo potestas tamquam effectus originis ejus directe, origo indirecte significaretur.

Nimirum ex Irenaeo omnis quidem ecclesia veri nominis principalitatem aliquam germanam, principii et principatus, consistentem in origine et potestate apostolica, participatam habet. Ipso docente (l. 4. c. 33. n. 8; **M** *I*, 1077 „agnitio vera est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiae status, in universo mundo, γνώβι άλη9·ή , η τύν αποστόλων διδαχή, χαϊ τό άρχαϊον τή εχχλησία σύστημα χατὰ παντό τον χόσμον, et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, ecclesiam tradiderunt“; h. e., gnosis veram praestat apostolorum doctrina proposita per constitutionem ecclesiae totius mundi simpliciter antiquam vel apostloorum ministerio inditam (cf. l. 5. c. 20. η. 1; l. 3. c. 3. n. 3; **M** *I*, 1177. 851), quae constitutio instar characteris corpus Christi vel ecclesiam ab haereticis et schismaticis discernentis (cf. l. 4. c. 33. n. 7; .1/7, 1076) in episcopis ecclesiarum, loco unoquoque descendantibus per successiones ab apostolis, continetur. Nempe originis et potestatis apostolicae sunt episcopi mundi universi, loci uniuscujusque, sive ecclesiarum, in quibus apostoli conversati sunt, quas Irenaeus antiquissimas vocat (l. 3. c. 4. n. 1; 4/7,855), sive ceterarum tempore Irenaei vel quocumque exsistentium, secundum illud *Tertulliani* (de prescript, c. 21; 4/ 2, 32): Β Ecclesias (apostoli) apud unamquamque civitatem* a se fide institutam ^condiderunt, a quibus traducem fidei et semina doctrinae ceterae exinde ecclesiae mutuatae sunt et quotidie mutantur ut ecclesiae fiant: ac per hoc et ipsae apostolicae deputantur, ut soboles apostolicarum ecclesiarum“; quae successio utique nititur in episcopis (cf. ib. c. 32; 3/2, 44 s). Eadem autem „successio ab apostolis# propria episcoporum in ecclesia, quibus pro potestate origini tali juncta „obaudire oportet!*, in versione latina irenaei vocatur principalis, a qua absistant, se separando (cf. L 5.

Irenaei testimonium, norninatim principalitas potior praedicata, enarratur, 367

non ex evolutione quadam praejudicata vim testimoniorum propriam diluere, quam methodum alteram modernistarum

c. 27. n. 2; 4/7, 1196), reliqui quocumque loco colligentes, ut haeretici vel schismatici (l. 4. c. 26. n. 2. 4. 5; **M** 7, 1053 ss); cujusmodi successio principalis nulla alia est quam antiqua vel *apxala*, peraeque ac plasmatio Adae principalis alibi antiqua vel *apxala* dicitur (cum l. 5. c. 14. η. 1. 2 et c. 21. n, 1 cf. c. 15. 3.2. 3 et deinde c. 1. n. 2 vel l. 1. c. 9. n. 3; **M** 7, 1161. 1162. 1179. 1165. 1166. 1122. 544). Similiter nonnullos, qui crediti sint a multis, scilicet fidelibus, esse presbyteri vel episcopi, elatos tumore concessionis principalis, nempe concessi muneris principalis, pro conversatione mala a successione principali sejungi Irenaeus scribit (l. 4. c. 26. n. 2—5; **M** 7, 1053 ss). Verumtamen cum ita ecclesiae prorsus omni principalitas originis et potestatis apostolicae, verbo uno apostolicitas communis sit, ecclesiae romanae asserit Irenaeus adjectivo peculiari principalitatem sive, ex codice clarom., pontiorem et deleta littera n potiorem, sive, secundum codices alios, potentioorem. Discrimen istud vocis non est momenti tanti, quia utralibet, immo consimili quavis major quaedam principalitas designatur; graece exstiterit adjectivum *ιχανό* , sicut Irenaeus paulo post (l. 3. c. 3. n. 3; -1/ 7, 850) ecclesiae romanae potentissimas litteras, *ίχανωτάτην γραφήν'*, commemorat; sed *ιχανό* sensu quodam vario sufficiens, luculentum, validum, potens, idoneum, dignum sonat (cf. ib. n. 4; l. 1. praef. n. 3; c. 2. n. 5; 4/7,854. 414. 461); etsi cognomen potentioris magis auctoritati vel potestati regendi, cognomen dignioris magis origini, cognomen potioris pro utraque intellegentia principalitati satis congruit. Certe potior origo ecclesiae romanae ideo est, quod est ecclesia a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo fundata et constituta. Nec tamen praestantia ejus provenit praecise ex apostolis pluribus, ut vel eo liquet, quod etiam in ecclesiis aliis plures, v. g. in ephesia Paulus et Joannes (l. 3. c. 3. n. 4; 4/ 7, 854. 855), commorati sunt; nec provenit ex dotibus Petri et Pauli mere personalibus, cum origo ferens necessitatem obsequendi ecclesiae romanae duraturam indicetur. Ratio praestantiae unice sufficiens ea est, quod Petrus ecclesiae romanae a se conditae potestatem apostolicam suam potiorem in perpetuum reliquit. Et quidem ecclesiam eam, in qua sit successio Petri, esse potestatis potioris, Irenaeus notum adeo habet, ut non disertius exsequatur, contentus, successionem episcoporum romanorum sine intermissione a Petro ductam consignare. Huic rationi theologicae ex se validae Irenaeus rationes quasdam secundarias historicas romanae auctoritatis, imprimis societatem apostoli Pauli, tum de Lino, Clemente, Telesphoro adjungit. Eandem principalitatem potiorem ecclesiae romanae effert *Cyprianus* appellando Petri cathedram atque ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est (supra n. 488), celebrat *Augustinus* praedicando apostolatus Petri principatum cuilibet episcopatui praeferendum (n. 193) rei apostolicae cathedrae principatum semper in romana ecclesia vigentem (n. 502), laudibus afficit *Maximus* describendo ecclesiam romanam tamquam unicam basim ac fundamentum omnium ecclesiarum et potestate clavium fidei ad aperiendum vel claudendum omnibus praeditam (supra l. c.).

Asseverante Irenaeo propter principalitatem eam potiorem necesse est ecclesiam omnem ad romanam non quidem advenire, ut mox (n. 4) memoratur Poly-

egregie depictam nuper *Pius X* meritissimo explosit (encycl. 7. sept. 1907; *D*^{TM} 2096—2100). Speciatim nec primatus Petri

carpus adveniens in urbem, n) 'Ρωιπη vel venire, ἐπ/έΟJm (col. fragra, ep. Irenaei ad Victorem; JZ 7, 1229), sed convenire. Verbum hoc latinum smu multiplici adhibetur; potest esse idem ac convenire in unum locum, convenire in coetum, convenire pro negotio quodam aliquem, convenire ipso animo consentiendo, convenire ita, ut res una alteri respondendo, consonando congruat, convenire ita, ut unum ad alterum conformetur, adaptetur, ad alterum vel in alterum quadret, cadat. Apud Irenaeum latine sensu translato homines in unam cohortem fidei convenientes memorantur (1. 4. c. 21. n. 3; JZ 7, 1045), inter homines convenire consentiendo significatur (ib. c. 35. n. 4; *AI* 7, 1089), res una alteri coivenire pariter ac consonare vel congruere dicitur (1. 2. c. 24. n. 3; c. 25. o. 2; 1. 3. c. 12. n. 9. 11; 1. 4. c. 36. n. 6; *AJ* 7, 792. 798. 904. 905. 1096). Graece simul et latine verbum bis occurrit sensu proprio, ubi legitur *αννίωiv* vel *ορνι-ἀοrrwr* cum praepositione *τρι*, latine *nin*“, sequente accusativo (1. 1. c. 6. n. 3; 1. 3. c. 21. n. 2; *AJ* 7, 508. 948); sensu translato convenire est graece (coi. *Act* 15, 15) semel *Gvuifæriiλ* et convenire in unum (coi. ib. v. 25) semel *π-χησΦα δuo^vuitAôr* (1. 3. c. 12. n. 14; JZ7, 908). Loco controverso graece non fuerit dictio haec ultima, neque praepositio *ΖπI* vel *έ/*, quippe quam interpretes reddidisset praepositione *ainu*, sed fuerit potius *προ*, et verbum *αντιέναι* vel *συιΖρ/ισάια*, aliquando cum praepositione ista junctum, vel *βνιφωνίiv* vel forsitan *Gvuifkiirtir*, quae omnia directe significare etiam consensionem possunt. Sin autem *Maximus* (1. c.) servavit ipsum verbum nec solum sensum integrum vel ei parte, applicatione speciali facta, rettulit, Irenaeus scripsit *προσιρ/*σ#iπ*, quod cum praepositione *προ* vel cum dativo praeter accessum alium quemlibet ad aliquem vel ad aliquid est aliquem adire, aliquem convenire ex industria pro re quadam tractanda vel impetranda (ut *AJat* 5, 1; 27, 58; *Luc* 23, 52; *Act* 9,1; *Jlcb* 4, 16). vel etiam accedere pro communione adhaerendo, obsequendo, concordando, quemadmodum in scriptura dicuntur homines accedere ad Dominum lapidem vivum superaedicandi, ad Deum, ad Sion montem et civitatem Dei viventis (1 *Pet* 2, 3 ss; *Heb* 7, 25; 11, 6; 12, 22; cf. *Jo* 6, 35. 37; 14, 23), et a *ClmcnU romano* (ep. 1. ad corinth. n. 33. 63; *F* 12, 141. 181) jubentur accedere ad voluntatem Domini vel talibus et tantis exemplis, et in fragmento nuper detecto *Hippolyti* Irenaeo supparis dicuntur (apud *d'AUs/ la théologie de s. Hippolyte*, pag. 62. adn. 1) οi γάρ πινίΟϊ προ τὸ ἰναγγέλιον προσερ/οῖνοι. fideles qui evangelio accedunt, i. e., evangelio consentiunt, se conformant, ut et *Origam* (1. c.) loquitur. Ceterum ex Irenaeo clara sunt haec duo, ad romanam convenire omnem ecclesiam ut talem, i. e., in causis sacris fidei vel communionis, eandemque convenire propter potiore ecclesiae romanae in causis istis principalitatem. Proinde Irenaeus si non significat, utique simplicius et pronius, immediate consensionem, convenientiam, unitatem in his rebus retinendam, designat saltem aditum ecclesiae romanae de rebus sacris coram, per internuntium, scripto suscipiendum non quomodocumque, sed animo consentiendi responsis ab ecclesia potiore hac fereadis, id quod secundum *Maximum* (1. c.) est accedere *ινσ*ρὼ>λ* cum pietate; quali

perpetuus cum respondente necessitate adhaesionis ecclesiae totius nec modus succedendi per cathedram romanam est in

ipse Malimus in causa monolhelelarum Romam adiit. Sensu alterutro, qui tandem reducitur ad eundem, dictum Irenaei eo magis accipiendum est, quod per idem convenire est necesse.

Quid est hoc necesse? Ex fragmentis graecis operis cum verbum oportere ippareat positum pro *ἰῆν*, vocibus necessarii, necesse, necessitatis respondet sine exceptione ulla *ἀναγκαῖον* vel *ἀνάγκη*, unde etiam loco nostro recte restituitur *erepet*. Atqui *Jfiy* quidem apud Irenaeum saepe enuntiat obligationem debiti cujusdam moralis vel decorem (l. 1. c. 6. n. 4; c. 7. n. 4; c. 13. n. 3; c. 16. n. 3; c. 21. n. 4; l. 3. c. 21. n. 10; l. 5. c. 1. n. 2; c. 9. n. 4; c. 30. n. 3; *tf.iragm.* 19; 4/7, 509. 517. 584. 636. 665. 955. 1122. 1146. 1207. 1240), et idem valet in verbum oportere, cum occurrit solum latine (ut l. 2. c. 30. n. 2; c. 31. n. 3; l. 3. c. 25. n. 2; 4/7, 815. 825. 968); etsi utrumvis necessitatem naturalem quoque exprimit (videas graece l. 4. c. 38. η. 1; latine l. 2. c. 1. η. 0; c. 3. η. 1; c. 4. η. 1—3; c. 12. n. 2; c. 15. n. 2; c. 16. η. 1; c. 33. n.]; J/7, 1105. 712. 717. 719. 720. 738. 739. 758. 759. 830). Sed *ἀναγκαιο* vel *ἀνάγκη* cum vocibus respondentibus, quas diximus, latinae versionis sonat constantissime necessitatem physicam vel logicam (videsis graece l. 1. c. 4. η. 1; c. 6. η. 1; c. 7. n. 5; l. 4. c. 39. n. 3; l. 5. c. 30 η. 1; tum saltem latine l. 2. c. 1. n. 2—5; c. 2. η. 2; c. 3. η. 1; c. 4. n. 1—3; c. 5. η. 1—4; c. 7. n. 2; c. 8. η. 1; c. 12. η. 2. c. 13. n. 7; c. 14. n. 4; c. 15. n. 3; c. 16. η. 1. 2; c. 17. n. 3 7; c. 19. η. 9; c. 24. n. 6; c. 29. n. 2 c. 31. η. 1; L 3. c. S. n. 3; c. 14. n. 4; c. 15. η. 1; l. 4. c. 4. η. 1; c. 30. n. 3; c. 32. 11; c. 37. n. 6 c. 41. η. 1; l. 5. c. 4. n. 2; c. 9. n. 2; c. 20. η. 1; 4/7, M 504. 520. 1111. 1204. 710. 711. 712. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 727. 728. 732. 738. 739. 746. 752. 758. 759. 760. 762. 764. 776. 797. 813. 823. 868. 916. 917. 982. 1066. 1070. 1103. 1115. 1133. 1134. 1144 1177). Speciatim exprimit *ἀναγκαῖον* cum paribus nexum unius penitus necessarii ad alterum, ut medii vel momenti ad finem vel effectum quendam, obtinendum; quod alterum ipud Irenaeum frequenter etiam explicite proponitur (simul graece l. 1. praef. a, 2; c. 6. n. 2. 4; c. 18. η. 1; c. 21. η. 2; latine l. 1. c. 31. η. 3; l. 2. c. 7. a. 6; c. 14. n. 9; c. 17. η. 1; c. 22. η. 5; c. 30. η. 2; l. 3. c. 17. η. 2. 3; c. 23. η. 1; l. 4. c. 16. n. 3; c. 20. η. 8; c. 30. η. 4; c. 41. η. 4; l. 5. c. 28. U; 4/7, 441. 505. 512. 641. 657. 705. 731. 757. 7G1. 784. 815. 930. 960. 1017. 1037. 1067. 1117 s. 1200); alibi id, ad quod res explicite dicta necessaria est, utpote aliunde vel per se facile intellectu, implicite comprehenditur (simul piece l. 1. c. 19. n. 1; l. 2. c. 31. n. 2; latine l. 3. c. 14. n. 3; c. 15. n. 1; c. 16. n. 1; l. 4. c. 21. n. 3; l. 5. c. 32. n. 1; 4/7, 649. 825. 915. 918. 920. 1015. 1210). Exempli usus diversi, quo scilicet *ἀνάγκη* cum vocibus comparibus graecis vel latinis significet directe necessitatem consistentem in obligatione morali, apud Irenaeum nulla exstant. Etiam l. 3. c. 25. η. 1 (4/7, 968) effertur '«tuitas quaedam naturalis, qua Deus nequeat ignotus esse providens creaturis non irrationabilibus neque vanis, quae nempe rationem suam non quodammodo eruant (cf. *Sap* 13, 1 ss; *Act* 14, 13 ss; 17. 22 ss; Irenaei l. 4. c. 7. n. 4; l. 5. c. 8. n. 3; 4/7, 993. 1144), et is sensus certus fit collato loco parallelo (l. 2.

370 Irenaei testimonium, nominatim praedicata necessitas et ecclesia omnis, enarratu.

rebus iis, quae potuerint ab apostolis implicite in veritatibus aliis proponi, unde paulatim evolverentur; quippe nulla veritas

c. 6. n. 1; J/ 7, 724). Porro l. 1. c. 6. n. 2. 4 (l. 7, 506. 511) exponitur doctrina gnosticorum, qua hominibus ecclesiae quidem bona conversatio sit necessaria, videlicet tamquam medium ad salutem, „aliter enim impossibile esse salvari*, vel qua nobis continentia et bona operatio sit necessaria, nuti per eam veniamus in medietatis locum*. Et l. 4. c. 33. n. 9 (J/ 7, 1078) martyrium significatur necessarium sive coi. n. 8. 10) ad dilectionem propriam quandam erga Deum et ornamentum ecclesiae praenuntiatum sive (coi. *Mat* 10, 28. 39) etiam ad salutem martyrum singulorum. Similiter *Luc* 14, 18 villa necessario inspicienda dicitur, haud dubie ad sciendum, num expectationi satisfaciat; *Act* 15, 28 s officia prae aliis necessaria perhibentur ea, quae ad servandam pacem tempus requirebat; *Rom* 13, 5 necessario oboediendum inculcatur, non solum ut ira magistratuum effugiat (cf. v. 4), sed etiam ut conscientia bona coram Deo habeatur (videsis etiam *Mat* 18, 7 col. *1 Cor* 11, 19; tum *Luc* 21, 23; *1 Cor* 7, 26. 37; 9, 16; 12, 22; *2 Cor* 6, 4; 9, 7; 12, 10; *Phil* 1, 24; 2, 25 col. 28; *Philem* 14; *Heb* 7, 12. 27; 8, 3; 9, 16. 23; *Jud* 3). Peraeque igitur in effato, de quo agimus, directe necessitas quaedam strictior, ut nexus inter hoc omnino necessarium ad habendum illud, non mera necessitas debitionis moralis designabitur. Et vero ex contextu Irenaeo est propositum per convenientiam necessariam cum ecclesia romana ostendere ecclesiam totius mundi omnem facto ipso unam, nominatim in fide (cum n. 1. 3. cf. etiam l. 1. c. 10. n. 1—3; l. 3. c. 12. n. 7; c. 24. n. 1; l. 4. c. 21. n. 3; c. 35. n. 4; l. 5. c. 20. n. 1. 2; J/7, 550 ss. 901. 966. 1045. 1089. 1177s),

hoc facto unitatis confundere omnes dissidentes ut convenientia illa necessarij et unitate destitutos. Atqui factum ipsum unitatis profecto non ostenditur necessitate solius officii moralis conveniendi, quippe cui deesse possint homines et reapse multi desint; neque enim officio tali obstringuntur tantum homines ecclesiae, sed etiam homines ab unitate ecclesiae divisi, praesertim baptizari haeretici vel schismatici; quos obstrictos ibidem Irenaeus indicat exprobrando, eos praeterquo oportet colligere, i. e., conventibus praeter ecclesiam institutis contra obligationem suam agere. Ergo necessitas convenientiae, quam Irenaeus praedicat, ecclesiae omnis cum romana est ipsius facti inevitabiliter certi; quae non intellegitur nisi ita, ut convenientia illa necessaria sit ad ecclesiam oipnem vere constituendam,

Eandem cogitationem suam exprimit Irenaeus declarando, cum romana necessario omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sint undique fideles. Omnem ecclesiam Irenaeus dixerit sine articulo π«σ«ν (κκλησιαν, scilicet omnem particularem, quae sunt ecclesiae omnes singulae (coi. eodem n. 2), ut et paulo ante (η. 1 vel post (l. 4. c. 33. n. 8; *M* 7, 1077) ecclesia quidem dicitur omnis vel quae in unoquoque loco est, cum ibidem contra traditio apostolorum vel antiquus ecclesiae status vigens memoretur in toto mundo vel in universo munde (χ<n« rrwrrdç τον χύανov). Quia autem per additum „hoc est*, graece procul dubio Toyrfort, idque mere exponens (cf. v. g. l. 1. c. 2. η. 1. 2; c. 3. n. 3; c. 4. n. 5; c. 5. η. 1. 4; *M* 7, 452. 453. 472. 485. 489. 492. 493. 497) omne®, quam vocavit, ecclesiam Irenaeus ilico describit eos qui sunt undique fidele', etiam istos intellegit proxime non fidelium universitatem, sed dumtaxat fideles :<

Irenaei testimonium, nominatim illud nqui sunt undique fideles⁴⁴, enarratur. 371

explicita excogitatur, qua illae mere implicentur. Porro nuntiationis apostolicae explicitae testis apprimè idoneus prodiit

clbiae, quae unoquoque loco est, vel ecclesiarum omnium singularum; etsi ex affirmata convenientiae ecclesiae uniuscujusque et fidelium quorumlibet necessitate absoluta vel pro casu quovis necessitas convenientiae ecclesiae ipsius universae et fidelium universitatis sequitur. Neque acceptioni illi proximae fidelium obstat adverbium undique, graece certo *πανταχόθ-fv* (cf. 1. 1. c. 16. n. 2; 1. 3. c. 11. n. 8; 1/7,632. 885), ut quod sonet locum etiam distributive omnem, pariter atque illud *ηπαχον γη* *Maximi* (1. c.). Adverbium „undique“ videtur apud Irenaeum cun adverbio loci alio sic mutari, ut aliquando (1. 3. c. 24. η. 1; *M* 7, 966), si «t lectio bona, sit idem atque ubique (cf. 1. 1. c. 10. n. 2; *M* 7, 553). Sed-umen in textu controverso undique potius quam ubique existentes fideles Irenaeus ideo appellet, quod eos praevia scriptura (cf. *Is* 2, 2. 3; 11, 12; 43, 5 s; 60; 66, 20; *Mat* 8, 11; 22, 9; 24, 28. 31; *Luc* 13, 29; *Act* 15, 14; *Apoc* 5, 9; 7, 9) ti omni parte terrae, ex omni gente convocatos exhibere amat (cf. 1. 4. c. 8. n.1; c. 14. n. 1; c. 20. n. 12; c. 21. n. 3; c. 33. n. 1; c. 36. n. 5. 6. 8; 1. 5. c.33. n. 4; *M* 7, 993. 1010 s. 1042. 1045. 1072. 1095. 1096. 1099. 1214). „Qui sunt undique fideles⁴⁴ vel nqui sunt undique⁴ intelleguntur non tantum aliqui fideles, sed ecclesiae, de qua agitur, omnes; neque enim interpret legit *πανια- /iSir morov*; vel *πανταχό&ίν*, id quod vertisset dicendo simpliciter „undique fideles⁴⁴ sive „undique“, verum indubitate, ut fert indoles linguae graecae, cum articulo *του πανιαχό^ίν πιστού* atque *νπό των πανταχό&εν*. Fideles hac ipsa appellatione velut propria Irenaeus omnibus quoquo modo dissidentibus, nominatim gnosclicis, opponit; nempe fideles vocantur ab eo soli homines in unam cohortem vel sententiam fidei, in magnum corpus Christi ex gentibus totius mundi convenientes (cf. 1. 4. c. 21. n. 3; c. 33. n. 7; 1. 5. c. 33. n. 4; JZ 7, 1045. 1076. 1214), iidem scilicet, qui primum vocabantur etiam soli Christiani (cf. 1. 3. c. 12. n. 14; *AI I*, 907), deinde soli catholici (cf. *Paciani* ep. 1. ad Sympronian. d. 3. 4; *M* 13, 1054 s), quale nomen Irenaeo nondum usitatum erat. Quoniam ilTerbium „undique“ magis declaratur per ecclesiam nomnem“ quam vicissim, relinquitur, ut illud „qui sunt undique fideles⁴⁴ ad ^ecclesiam⁴⁴, vocem etiam viciniorem, per fideles declarandam spectet. Idem munitur eo, quod graece „οηιη†B⁴⁴, ctm *πάσα Ιχα.ησία* sit unaquaeque, *πάσα // ιχχλησία* autem universa, declaratione anime indiget. Enimvero declaratione sua diligenti vult sibi Irenaeus, ecclesiam i se dici tantum homines appellatos vulgo fideles propter fidem unam, non alios, "t profitentes gnoscim (cf. 1. 1. c. 6. n. 2; 1. 4. c. 33. n. 8; *M* 7, 506. 1077 s), ‘ ilicet dissentaneam falsam. Sic secundum eum ecclesia loci cujuslibet existit ti iis loci ejusdem hominibus, qui societatem unius fidei et communionis non solum particularem inter se, sub episcopo suo proprio, sed etiam universalem cum hominibus idem sentientibus mundi universi, nempe sub principio unitatis universali» omnibus cognito, componunt. Pars illiusmodi quaelibet est Irenaeo ecclesia aliqua, textu vel contextu determinata; haec, ad quam illa pertinet, est ei ecclesia, ■ruaris per universum orbem disseminata, tamen pro unitate sua quasi unam do- aum inhabitans una (1. 1. c. 10. n. 1. 2; *M* 7, 550 s), est ei ecclesia vere talis, t ot-o« *Ιχχι,τρIα* (ib. n. 3; *M* 7, 560), est ei ecclesia Dei vel simpliciter ecclesia,

Irenaeus, cum esset ex professione sua auditor Polycarpi edocti a Joanne apostolo (contra haeres. 1. 3. c. 3. n. 4 ss;

* *badrpta* (1. 1. c. 9. n. 5; c. 13. n. 5; J/ 7, 549. 538, et ita porro, ut et 1. 3. c. 3. n. 4; J/ 7, 852). Ex contrario homines ab hoc coetu magno separatos Irenaeus nusquam in opere suo amplo honorat nomine ecclesiae, sed isti omnes sunt ei haeretici vel schismatici non minus inter se quam ab ecclesia dissidentes (ut 1. 1. c. II. η. 1; 1. 3. c. 12. n. 7; 1. 4, c. 26. n. 2; c. 35. n. 4; 1. 5. c. 20. n. 1. 2; J/ 7, 558. 901. 956 S. 1053 s. 1089. 1177 s), sunt praeterquam oportet, scilicet praeter ecclesiam unam veram, collecti (1. 3. c. 3. n. 2; c. 4. n. 1. 2; M 7, 849. 855 s), sunt vere a divina sententia deserti (1. 1. c. IÜ. n. 3; J/ 7, 559), sunt collectio abortionis (1. 3. c. 25. n. 6. 7; M 970 s). Iuque dictum Irenaei est perspicuum: Cum ecclesia romana ille asseverat convenire ecclesiam quamlibet necessario; hoc autem eo explicat, quod ecclesia quaelibet constat ex fidelibus, qui eatenus fideles sunt, quatenus hoc nomine noto et re ipsa cum aliis totius orbis fidelibus et imprimis cum ecclesia romana potiore, unitatis principio, conveniunt et ab haereticis, ut gnosticis, vel schismaticis discernuntur; unde ecclesia omnis cum romana ideo necessario convenit, quia aliter jam non ecclesia esset, sed collectio haeretica vel schismatica. Necessitas talis convenientiae ecclesiae cujuslibet cum romana, ut ecclesia vere sit, sane nequit esse nisi ex ipsa divinitus constituta immutabili essentia ecclesiae. Per eam ecclesia romana pro principalitate sua potiore ecclesiae omni et consequenter universae essentialis est ideoque cum ecclesia Christi simpliciter adversus portas inferi mansura: reliqua omnis particularis desinente adhaesione sibi essentiali ad romanam ipsa ecclesia aliqua esse et nominari desinit. Ita testante Irenaeo ecclesia Corinthiorum dumtaxat per romanam firmam et firmantem stetit. Optime sententiam Irenaei est assecutus *Maximus* (1. c.); cui, quamvis alioqui nomen ecclesiae catholicae esset familiare (cum ep. c. cf. subseq. ad Petrum illustrem), textu Irenaei sibi obversante „qui sunt undique* sunt *οτ τον Κύριον ειλιχρινώ zed όρθοδόξω*; *χοῦ γῖ ομόλογοννίζ*, et „omnis ecclesia, hoc est, qui sunt undique fideles*| sunt *αι πασαι Ttarra/ov τών χριστιανών έχχλησαι*, nactae et habentes a Verbo Dei ecclesiam romanam tamquam unicum invictum fundamentum, utique necessitate tanta, ut ab hoc recedentes ecclesiae illae ruerent. Quodsi Irenaeus immediate pronuntiat necessitatem strictam adhaesionis ad ecclesiam romanam pro dignitate membri ecclesiae obtinenda, obligationem moralem non excludit, sed vi consequentiae manifestae efficacissime statuit, quandoquidem ita ad ecclesiam romanam non minus quam ad ecclesiam simpliciter et salutem, quae extra ecclesiam non est (cf. 1. 1. c. 13. n. 4; 1. 3. c. 1. n. 2; c. 3. n. 4; c. 4. n. 1. 2; c. 24. n. 1. 2; c. 25. n. 7; 1. 4. c. 26. n. 2; c. 33. n. 7 c. 20. n. 1. 2 I/ 7, 587. 845 s. 854. 855. 966 s. 970 ss. 1053 s. 1076. 1177 s), appetendam homines ecclesiae et haeretici et schismatici et ceteri obligantur.

Ecclesia, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab apostolis tradita, parum probabiliter accipitur universa, ut supra est expositum: multo minus fas est intellegere omnem particularem, ut satis patet et infra distinctius exponetur, sed cogitanda est romana. Hoc ipso praepositio *ωφο* non habet vim localem ita, ut ecclesia omnis alia dicatur principium traditionis

fragin. 2. ep. ad Florin.; *M* 7, 851 ss. 1227), qui ipse primatus promissioni et dationi adfuit et hanc evangelio consignavit et

in ecclesia romana conservatae, qualis sententia praecedenti toti plane contraria ewL Proinde praepositioni vis altera sua inest, causae vel rationis, qua per do- centem ecclesiam romanam traditio ab ecclesia omni alia recipiente conservari j/ânnetr. Vis ista praepositionis apud interpretem Irenaei apparet frequentissima. Coi respondet graece cum genetivo (l. 1. praef. n. 3; *Ai* 7, 444), interdum Meum genetivo (l. 1. c. 3. n. 3; c. 8. n. 4; c. 10. n. 3; *AI* *I*, 471. 531. 558), saepius cum dativo (l. 1. c. 2. n. 6; c. 7. n. 4; c. 10. n. 3; l. 3. c. 4. n. 3; l. 4. c. 37. n. 2; 4/7, 463. 518. 555. 857. 1101), plerumque praepositio 6*. Huc spectat illud (l. 1. praef. n. 1; 4/7, 439) „male autem perdunt eos in eo“, nempe per id, „quod blasphemam et impiam ipsorum sententiam faciant, *h' up* . . x«r«- wwliirj·, vel illud (l. 1. c. 3. n. 5; 4/ 7, 475) repetitum „in eo quod dicit, id sonans idem ac dicendo, per dictionem, vel illud (l. 1. c. 13. n. 3; *J*/7, 583) „cape eum, et capere in eo, *iv avtφil*, scilicet per eum. Diserte di- citur (l. 2. c. 32. n. 4. 5; 4/7, 828 ss), beneficia, quae discipuli Domini vel ec- clesia perficit in nomine, (*τ τη όνόμκτι*, Christi Jesu, fieri ab ecclesia invocante nomen Domini et ita praestari ab hoc ipso nomine. Ex dicto simili (l. 3. c. 12. n.4; 4/7, 896) Deus salutem in eo, *iv avtψ* (Christo Jesu), dedit hominibus. Con- sentanea sunt alia (l. 1. c. 1. n. 2; c. 3. η. 1; c. 6. n. 4; c. 8. n. 2—5; c. 10. n.3; c. 11. n. 4; c. 17. n. 2; c. 20. n. 2. 3; c. 21. n. 2; l. 2. c. 33. n. 5; l.3. c. 21. n. 5; l. 5. c. 12. n. 3; fragm. 38; 4/7, 450. 466. 510. 526 ss. 554 ss. 566.642. 655 ss. 659. 834. 951. 1154. 1254). His accedunt loci multi, ubi textus latinos solus superest. Sic legitur (l. 2. c. 13. n. 8; 4/ 7, 747): „in quo autem ridet (Deus), in ipso et audit; et in quo audit, in ipso et videt . . et in quo sensus est, in hoc et verbum⁴, et iterum (l. 2. c. 30. n. 2; 4/7, 816): „non enim in eo quod dicitur, sed in eo quod est, melior ostendi debet“, et iterum (J. 3. c. 11. n. 1; 4/ 7, 880): nper Verbum, per quod Deus perfecit conditionem, in hoc et salutem his qui in conditione sunt, praestitit hominibus“, et rursus (I. 3. c. 18. n. 3; 4/ 7, 934): „in Christi enim nomine subauditur . . ipsa unctio in **cu** unctus est . . unctus est . . in Spiritu⁴, vel denuo (l. 4. c. 14. n. 1; *AI* *I*, 1010): „non ipsi (discipuli) glorificabant eum, sequentes eum; sed in eo quod «qnerentur Filium Dei, glorificabantur ab eo“. Significatio eadem praepositionis **alibi** percipitur (l. 1. c. 30. n. 14; l. 2. c. 31. n. 2; l. 3. c. 5. n. 3; c. 6. n. 3; **c. 10. D. 4; c. 18. η. 1**; c. 21. n. 4; c. 23. n. 8; l. 4. c. 2. n. 2; c. 13. n. 4 **c. 16** n. 3; c. 17. n. 6; c. 18. n. 1; c. 21. n. 3; c. 33. n. 13; l. 5. c. 4. n. 1; **c. 12. n. 1**; c. 13. n. 5; c. 16. n. 3; c. 19. n. 1; c. 23. n. 1; c. 27. n. 1; 4⁷, 703.821. 860. 862. 877. 932. 950 s. 965. 977. 1009. 1017. 1024 s. 1045. 1082. 1143. 1154 s. 1160. 1168. 1176. 1184. 1195). Sensu causali adhibetur praepositio „1“ etiam a *Tertulliano* suppari (de idol. c. 7. 22; de bapt. c. 19; de pall. c. 1; 1/1,689. 693. 1222; 4/2, 1031) et in verbis sententiae Irenaei parallelis poste- raris *Optati* (supra n. 236) et *formulae Hormisdæ* (n. 493). Usus talem parti- .:iie communit ipsa scriptura Irenaeo tantopere assueta nec dumtaxat veteris, sed etian testamenti novi, quod graeca versione vel partem maximam scriptione ad 'zxpus Irenaei propius accedit. Ita enim scriptum est *Alat* 4, 4: „Non in solo

tamdiu superstes cum successoribus primis Petri simul vixit

pane (Aa' «oro» öüry) vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*; 5, 13: „Quod si sal evanuerit, in ({}·) quo salietur?*; *A/ar*c 3, 22; „in priori;; daemoniorum ejicit daemonia*; 4,24: In qua mensura mensi fueritis, retinetur· vobis*; *Luc* 2, 27: „vñil in spiritu in templum*; 20, 2. 8: „Dic nobis, io «pj potestate haec faci»? . . Neque ego dico vobis in qua potestate haec facio"; 22, 49: jDomine, si percutimus in (/>·) gladio?·*; *Jo* 13,85: „fn hoc cognosce! omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*; *Act* 4,12; „non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri!!; 11, 14: „loquatur tibi verba, in qcib·i salvus eri»“; 17, 31: Judicaturus est orbem in aequitate, in viro, in quo statuit (/r «nlpi ω *Rom* 8, 15: raccepistis spiritum adoptionis filiorum, in qv clamamus: Abba (Pater)*; *1 Cor* 6, 2: „si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?4!; *Eph* 6, 16: „sumentes scutum fidei, in quo portis omnia tela nequissimi ignea extinguere*; *Apoc* 5, 9: „redemisti nos Deo in sanguine tuo.w Praeterea videsis v. g. *Afat* 3, 11; G, 7; 7, 2; 9, 31; 12,24, 27. 28; 21, 23. 24. 27; 22, 37; *Afare* 9, 28. 49; 11, 28. 29. 33; *Luc* 1,51; 3, 16; 4, 1 igræce). 4. 3G; 11. 15. 18 ss; 14, 34; 21, 19. 3-1; 22, 20; *Jo* 1,33; 3. 21; 4, 23. 24; 5, 35. 39. 43; 10, 25; 12, 13; 14, 13. 14. 26; 15, 8. 16; 16, 23-26. 30; 20. 31; *Act* 1, 3. 7; 2, 38; 3, G. 10. 12. 16. 25; 4, 7. 9.10. 17. 18. 30; 5, 28. 40; 7, 29. 41; 10, 48; 13, 39; 14, 3; 16, 18; 19, 21; 20, 38; 24. 16; 26, 6. 29; *Rom* 1. 10; 3, 7. 24 ss; 5, 2. 3. 9-12. 15; 6, 21; 8,3; 9. 1; 10.5; 14, 17. 21, 22; 15, 13. 16; *1 Cor* 1, 4; 2, 5; 4, 4; 5, 4; 6, 11; 8,11; 11, 25; 12. 9; 14. 21; *2 Cor* 5, 19; 6, 6. 7; 7, 6, 7; 12, 12; 6W3, 8. 11, 12.14; 4. 13; 5,4. 14; A>Λ 1, 3. 6. 7; 2, 13. 14; 3, 5; 4, 3. 14. 30; 5, 26; /A/Z3.6.9: *Col* 1, 11. 16. 17. 29; 2, 4. 11; *1 Thee* 4. 18; *2 Thés* 1, 11; *Tit* 1, 3; *Hw* 2, 8. 18; 9, 17. 22; 10, 3. 10. 19. 29; 11, 37; *Jac* 1, 25; 3, 9; *1 Pct* 1, 5; 2,2; *2Pct*Λ. 13; 3, 1; *1 Jo* 2,3. 5; 3. 10. 16. 19. 24; 4, 2. 9. 13. 17; 5, 2; J/<2, 16. 23. 27; 9, 19; 12, 5; 13, 10; 15, 1; 18, 23; 19, 2. 15. 21.

Dicitur traditio conservata ab his, qui sunt undique, semper, graece (coi. ib. n. 4)«tl, nempe a fidelibus, qui in quavis parte mundi quovis tempore aborigine ecclesiae romanae „usque ad nos, usque nunc* (ib. η. 1—3) successive exstiterunt Verbnm conservandi idque relatum ad fidem invenitur *iJtwpulâtfanv* (1. 1. c. 3. n. G; *M* 7, 477); insuper jubemur conservare, συντηρεῖν, Spiritum Dei (1. 5. c. Ū. n. 3; 3/7, 1145); et ut praecepta servare est *ἡγοῦν* (1. 1. c. 10. η. 1; *M* 7, 552 ita et compositum *Ἰπαῖ ἰῖν* et saepius ipsum simplex de jejunio observando praedicatur (fragm. ep. ad Victorem; 4/ 7, 1229 ss). Omnia ista custodiendam ream aliquam significant. Quae custodia cum pro indole objecti et subjecti varia Kt traditionem ecclesia romana pro poliore principalitate „annuntians hominibus (cf. 1. controverso n. 2. 3) docendo, fideles discendo et relinendo annuntiatas sibi conservant. Conservatio talis semper est simpliciter vel continua, quater.» fideles tenere illud pergunt, quod ab ecclesia romana jam firmiter teneri scisat; semper est pro re nata, quatenus fideles iudicio ecclesiae romanae dubitationes dirimenti obsequuntur; quarum «pridem alterutra directe designata alteram indnrit Irenaeus ulrumque conservandi modum simul comprehendit; nam et semel iteras· qnc conservatam traditionem et annuntiatam hominibus, scilicet indefinite quibu·

et valde probabiliter (ex dictis supra η. 587) ecclesiam rornam electam dominam salutavitl).

cumque, fidem successioni episcoporum romanorum continuae adscribit (n. 2. 3), rt «tum Clementis specialem erga Corinthios cura speciali indigentes exhibet, 'militer secundum *Maximum* (I. c.) ecclesia romana vclut sol lucis perennis fideliam quorumlibet et unicum fundamentum ab initio, utique continenter, adhuc pentins ecclesiarum omnium ita est, ut inde opportune etiam disertius doctrina tradita expectantibus declaretur, fides recta adeuntibus aperiatur. Ea quae est ab jportolis traditio, recurrit (n. 3) ut qrt *από των αποστόλων παράίοσι* . Utrobi- que cum denotetur traditio apostolorum per ecclesiam romanam conservata in ec- clejia vel partis cujuslibet vel simpliciter, apostoli quictimque, non soli romano- ram Petrus et Paulus, intellegentur; nec tamen alioqui res mutatur, quandoquidem Irenaeus concinentes inter se apostolbs omnes cogitat (supra n. 215), immo hunc concentum eo ipso exprimit, quod per ecclesiam romanam a Petro et Paulo edoctam in ecclesia qualibet etiam ab aliis apostolis edocta traditionem conser- vatam ponit.

Denique ex praemissis sententiam graecam Irenaei sic fere restituere liceat: *Hoi; τανην γάρ την (κκληβίαν οία την Ικανωτέραν άρ/ην ανάγκη πάσαν συνιναι, 'irrin/fñiut. αναιροντιν, προσ(ρχίσϋαϊ) Ικκληοίαν, τοντέστι του πανταχόΟιν uoro'i, ό' « ((<' ij àfi υπό των ηαντα/όθ-tn διφυλϋχ&η (συνίτηρή&η, Ιπίτη- ij από ιών αποστόλων παράόοσι* .

*) Testimonio celeberrimo in luce sua collocato non est difficile refellere interpretationes obscurantes, quae plures enarrantur (cf. *L* 4, append.; *Hist.-polit. Blatter* 1884. 2. 875 ss; *Wilmers*, de Christi ecclesia n. 124; *Stimmen aus Maria- loach* 1909. 1, 402 ss). Eae ad duas redeunt. Olim cum *Grabio* fere contende- bat, ex effato controverso Christianos Romam propter civilem urbis principali- tatem potiore sive legatos pro causis ecclesiae suae apud imperatores agendis live privatim pro variis negotiis gerendis undique convenisse et ab his hospitibus in ecclesia romana traditionem apostolorum puram conservatam esse. Verumtamen eam verbum conveniendi aequae sensu translato conventus moralis vel consensus M proprio conventus physici adhibeatur, conventus affirmatus ecclesiae, scilicet wcietatis, ejusque omnis ad ecclesiam per se multo magis cogitationem consen- rioni» animi quam congressionis in locum unum excitat. Neque obest praepositio Λ?, quia versio ad litteram est ex graeco, ubi fuerit *προ* cum verbo concentum eiprimente; immo in lingua ipsa latina eademque classica convenire cum praepo- litione .ad“ apparet idem ut ad aliquid tamquam mensuram suam aptari vel ac- commodari, et ita convenire ad ecclesiam romanam est congruere ecclesiae huic rihierendo vel consentiendo, adjuncta quidem notione consensus non fortuiti ne- parium, sed talis, ut fideles omnis regionis, quamvis loco suo minime moti, «imo ad ecclesiam romanam tamquam ad centrum in rei sacrae exercitio con- vergant, tamquam ad normam professionis fidei vel actionis se conforment. Id- circo adverbium „undique“ item non obsistit, quod, etsi necteretur cum verbo .convenire’, dumtaxat tropo incohato responderet; at vere nectitur cum nomine flelium, qui ex omni parte mundi, ex omni gente in societatem unam ecclesiae uactae evocati sint. Sin pro consensu aditus intellegitur, is certe ecclesiae omnis

Cui est consentanea observantia erga ecclesiam romanam pridem (n. 505) notata et ipsius *Irenaei et Ignatii, Polycarpi*,

ad ipsam ecclesiam romanam cum voluntate omnino consentiendi exhibetur. Nam primum Irenaeus dicit, convenire omnem vel quamque ecclesiam, neque id extenuat addendo, convenire undique, a quovis loco, aliquot fideles, sed potius urget declarando ecclesiam veram eos. qui undique» ex quovis loco, collecti sint fideles, nempe tot; *παντα/ὅλην πιστοῦ*, quemadmodum exposui; atqui ipsa ecclesia fidelium non convenit, si solum fideles ejus aliqui suo nomine pro negotiis profanis Romam veniunt; saltem postulatur, ut episcopus ecclesiam suam jure repraesentans vel alii legati ideoque nomine ecclesiae et in causa ecclesiae propria conveniant. Deinde terminus conventus ejus propositus, immo necessarius diserte dicitur ecclesia romana; qui item non est venis, si a legatis ex industria et necessitate petitur romana civitas vel aula imperatoris et per occasionem solam sive cum nonnullis fidelibus romanis sive cum ecclesia romana convenitur. Praeterea ratio conventus ecclesiae omnis ad ecclesiam romanam profertur potior principalitas; atqui haec absurde explanatur potior principalitas civitatis; neque enim textu vel contextu toto memoratur civitas romana, sed de ecclesia tantum agitur; et cum tunc ipsum Irenaeus praedicasset ecclesiam Romae gloriosissime fundatam maximam et antiquissimam et omnibus cognitam, potior principalitas nequit cogitari nisi summarium talis laudis; unde scripserit Irenaeus etiam cum articulo *την «ὀχλην*, quo ipso pro indole linguae graecae convenire ad ecclesiam romanam propter principalitatem idem est ac convenire propter principalitatem suam. Jam vero conventus ecclesiae omnis ad ecclesiam romanam propter potio-rem hujus principalitatem concipi non potest necessarius, quin sit aut consensus aut intentionem sententiae romanae non solum audiendae, sed etiam sequendae comprehendat. Itaque interpretatio adversaria textu ipso respuitur.

Nec minus pugnat explanatio praetenta cum contextu. Sane pro contextu exposito Irenaeus affirmando conventum illum necessarium ecclesiae omnis cum romana reddit rationem, cur catalogis et traditione episcoporum vel magistrorum fidei ceterorum praetermissis ad evincendam traditionem ecclesiae omnis vere apostolicam et haeticis alienam sufficiat catalogum episcoporum romanorum incipientem ab apostolis et fidem per eosdem magistros succedentes traditam consignare; unde etiam confestim catalogum et fidem ab episcopis romanis annuntiatam et haeticis oppositam describit. Quae ratio est aptissima, si conventus ecclesiae omnis cum romana intellegitur cohaerentia propter potio-rem principalitatem ecclesiae romanae necessaria aut actus talis, qui ex cohaerentia sit et ad eam tenendam ordinetur; ita enim ex successione romana vere apostolica etiam successio ecclesiae omnis reliquae ut cohaerentis apostolica et ex fide romana apostolica fides ecclesiae omnis noscitur. Esset ex contrario ratio ineptissima, si a fidelibus vel quibuslibet vel legatis propter principalitatem urbis civilem venientibus traditio apostolica pura una eademque in ecclesia romana conservari diceretur. Etenim singuli fideles vel singulae ecclesiae cum falli omnes seorsum sumptae possint, ecclesiam romanam, nisi ipsa firma est, nedum contineant iam veritate, facile vel facilius erroribus inficiunt. Ad hoc exorta opinionum varietate congressiones et disceptationes inter pares materiam discordiae majoris saepius

Aitrcii, hominum cum Irenaeo Asiae minoris Joanni apostolo propinquorum, nec non vetustiorum aliorum, ut *Dionysii corinth.*,

qsim concordiae praebent. Vel quo pacto tandem controversia componeretur? An forte ex mente Irenaei advenae primo cuique fideli vel cuique ecclesiae ecclesia romana maxima et antiquissima et omnibus cognita et gloriosissime fundata cederet? Ita scilicet ex ecclesia magistra fidem hominibus annuntiante et per literas potentissimas reparante fieret cujuscumque demum discipula. Et quid, ubi fideles vel ecclesiae singulae illae inter se dissentiunt? An traditio pura una eademque sic conservaretur, ut ecclesia romana nunc uni, nunc alteri supervenienti fidem propriam posthaberet? Tum vero Irenaeus si a peregrinantibus servari Romae traditionem apostolicam putaret, conventus istos memorando non poneret, quam vult ponere, rationem, qua catalogus episcoporum romanorum ut magistrorum fidei sufficeret, sed qua catalogus, quem confestim late profert, supervacaneus prorsus esset. Loco ejus itinera illa continua fidelium eorumque legatorum ad magistratus ipsos ethnicos infensos et insectantes memoriae prodenda erant; quae incredibilia per se sunt neque usquam sive apud Irenaeum sive alibi referuntur; neque enim v. g. Justinus pro apologia sua imperatori offerenda Romam missus est, cum dudum ibi degeret.

Quare non est mirum, si pro interpretatione adeo misera adversarii recentiores, ut *Thiersch* et *Harnack*, alteram substituere student. Isti illud nin qua“ ad ecclesiam omnem, scilicet particularem, ut subjectum propius referentes et necessitatem cum *Gieseler* strictam intellegentes dictitant, secundum Irenaeum ecclesiam omnem eam, in qua et ipsa servata sit traditio apostolica, consentire ex natura rerum cum romana, utpote inerranti propter principalitatem, i. e., apostolicitatem, communem quidem ecclesiis omnibus immediate per apostolos conditis et proinde aequae inerrantibus et dumtaxat ob rationes extrinsecus accidentes in ecclesia romana potiozem. Per explicationem talem, subversa ratione vera magisterii romani infallibilis, quae est in primatu proprio super ecclesiam cunctam divinitus instituto, utique infallibilitas romana ipsa tandem evertitur. At explicatio ea vix non peioris condicionis est quam praecedens. Primum merito notatur, pronomen relativum ad subjectum remotius referri posse usu graeco, cujus eiempkm Irenaeus ipse praebet (l. 4. c. 20. n. 5; *M* 7, 1034); idque imprimis ia locum nostrum valet, ubi ecclesia romana, non „omnis“, sive cogitatur universa sive melius omnis particularis, objectum disputationis praecipuum et saltem menti Irenaei propinquius existit; ad hanc enim ecclesiam amplissime laudatam scribit convenire necessario partium omnium fideles, in qua semper traditio apostolica conservata sit, et continuo de eadem addit: „Fundantes igitur et instruantes beati apostoli ecclesiam, *την ἰχκλη(α)τα*, nempe romanam, „Lino episcopatum administrandae ecclesiae tradiderunt, rr/r *τῇ ἐπιτίκοπῇ λῆϊτονργίαν irt%oιῒQi(ïav.u* Deinde classem duplicem ecclesiarum, quarum una sit cum romana rectae fidei, altera sit fidei non rectae, Irenaeus minime novit, nec magis, cum omnem ecclesiam dediret eos, qui sunt undique fideles, novit classem duplicem fidelium, conservantium apostolicam traditionem et ab ea deerrantium; secundum quem, ut vidimus, ideo cum romana ecclesia omnis necessario convenit, quia aliter ecclesia jam non esset, et ecclesia omnis componitur ex fidelibus, qui fide sua una omnibus dissi-

37S henaei testimonium, congruent observantiae vetusiac, a distortionem vindicator.

Ikgesippi, Origenis, Dionysii alex. — Loco etiam verbi? Irenaei parallelo postmodum *Optatus* (n. 236) ut rem dubio

dentibus, nominatim hominibus gnosi sua varia divisio, opponuntur; et in ewrdia ipso capitis, de quo loquimur, statuit ille sententiam, traditionem apostolorum toto mundo manifestam in omni ecclesia conspicuam esse omnibus, qui velint ven videre, eademque sententia ad confundendos omnes dissidentes per consensum cv. romana ecclesiae omni necessarium probata concludit (n. 8), esse pleni.uiæi.n hanc ostensionem, unam et eandem vivificatricem tidem esse, quae in ecclesia ib apostolis usque nunc sit conservata et tradita in veritate. Ad hoc si cum roxisi orthodoxa consentire diceretur ecclesia omnis item orthodoxa, redundaret ilk! .semper*; sive semper sive non semper ecclesia orthodoxa fuit, dummodo nuat sit, cum ecclesia orthodoxa convenit; quorsus igitur adverbium? Praeterea Irenaei docet, cum ecclesia romana omnem consentire ecclesiam, hoc est, eos qui sur.t undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab apostolis traditio. Certe eo ipso, quod ecclesia omnis intellegitur particu-lari*, etiam „qui sunt undique fideles” sunt ecclesia omnis particularis, et perinde .qui sunt undique* nequeunt cogitari nisi ecclesia omnis particularis; unde si 3ia qua* designat aequae ecclesiam omnem particularem, non minus eos rqui suat undique fideles* vel .qui sunt undique⁴ designabit; atqui his positis locutus esset Irenaeus tam inconcinne quam qui maxime; debuit dicere, cum romana convenire omnem ecclesiam, in qua conservata est traditio, vel dicere, cum rornana coe- venire omnem ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, a quibus conser- vata est traditio, vel saltem praetermittere alterum „qui sunt undique⁴⁴; id enia inutile existeret, quatenus traditionem, si servetur in ecclesia quavis, servari a fidelibus eandem componentibus expresse monere non oportet; immo insertum idem evaderet perturbans, ut iniciens suspicionem, ecclesiam, „in qua⁴⁴ servata est tra- ditio, cum ex hypothesis esset omnis particularis, nihilominus forsitan aliam, vel uni- versam vel romanam, ab Irenaeo dici. Vim argumenti sentiunt, qui, ut Ireaaeu dicat, quod ipsis magis placet, contra omnes codices locum Irenaei inserto illo deleta vel mutata corrigere aggrediuntur; qui sanius corrigerent pravam suam interpretationem. Itaque, exclusa restrictione ecclesiae omnis necessario consen- tientis ad ecclesiam omnem orthodoxam, illud „in qua . .“ explicationem posteriores continet, quod necessitati consentiendi factum, traditio per ecclesiam romanas semper a fidelibus ecclesiae omnis conservata, testante experientia responderit.

Neque Irenaeus traditionem cujuslibet ecclesiae immediate ab apostolo ali- quo conditae firmitatis per se pariter cum traditione ecclesiae romanae esse censet, siquidem ex contextu pertractato via tantum duplex exstat traditionis apostolicae firmiter ostendendae, aut via valde longa in ostendendis successionibus apostolicis et exinde fide omnium simul totius mundi ecclesiarum, aut via brevis in osten- denda successione apostolica et exinde fide unius eminentis inter omnes ecclesiae romanae; neque quem hoc loco absolute, sine coartatione ad episcopos romanos insigniores vel ad res vel ad tempus, exigit consensum cum ecclesia romana. pro ulla alia Irenaeus postulat. Aliud est, quod ille ostensione hac ^plenissima* transacta contra gnosticos quidem etiam ad Bolycarpum, „qui vir multo majoris auctoritatis et fidelior veritatis est testis quam Valentinus et Marcion”, et ad doc-

maiorera obicit donatistis cathedram episcopalem in urbe Roma Petro apostolorum capiti collatam, in qua una unitas, videlicet

triam eo usque constantem ecclesiae angustius apostolicae smyrnaeorum et ephesonum provocat (n. 4). Aliud quoque est, quod asseverante Irenaeo (l. 3. c. 4, a. 1; *M* 7, 855) „si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, . . . oporteret iam antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis di praesenti quaestione sumere quod certum et re liquidum est/ Nimirum ex mente Irenaei de veritatibus magnis et fide explicita credendis, quae fabulis gnoticorum adversantur, dubitatio in ecclesia non orietur; de modicis, creditis magis implicite in agnito principio unitatis, recurrendum est ad ecclesias antiquissimas, timui quidem omnes, et prout quaestio est, sufficiet adire unam qualemcumque ex his antiquissimis viciniorem, utpote pro antiquitate sua pluribus documentis adhuc astructam, ut inde id, quod est reapse liquidum, accipiatur; quo Irenaeus non negat, ecclesiam antiquissimam hanc illamve aliquando falli posse, sed supponit id, quod paulo ante inculcaverat, ecclesiam antiquissimam romanam pro principalitate potiore eam esse, quacum, ubi fidem suam satis proposuerit, necessario conveniatur. His accedit narratio Irenaei, qua fides ecclesiae Corinthiae, scilicet pressius apostolicae, annuntiatione firmiore ecclesiae romanae demum reparata est. Et vero rationem, cur ecclesia omnis conveniat necessario cum romana, enuntiat Irenaeus tantum ecclesiae romanae prae omni alia propriam, principalitatem ejus potiore, sive ceteroqui principalitatem aliquam ecclesiae dumtaxat immediate apostolicae sive, id quod notavimus, ecclesiae omni asserit; quodsi ratio consensus necessarii invenitur in ecclesia romana sola, consensus ipse erga hanc ecclesiam solam necessarius existit. Principalitas potior cum instar proprietatis ecclesiam romanam ab omni alia formaliter discernat, nequit esse doctrina recta, qua ecclesia romana formaliter cum alia recte docente convenit, sed, ut superius declaravimus, aut est origo potior ferens potestatem potiore aut est existens ex origine potiore potestas potior, imprimis quidem docendi, quae consensum ecclesiarum omnium aliarum exigendo necessarium faciat. Pro qua potestate ecclesia romana Irenaeo teste reapse hominibus traditionem apostolicam annuntiavit et nominatim Corinthiorum fidem renovavit. Neque tamen agitur de primatu solius Tagtherii, sed de primatu pleno jurisdictionis; nam, praeterquam quod vox ipsa principalitatis facile principatum integrum significat, Irenaeus sicut ex fide romana recta fidem rectam ecclesiae omnis ut consentientis colligit, ita ex successionem legitima episcoporum romanorum, cui fides firmiter recta alligata sit, successionem legitimam episcopi ecclesiae omnis ut cohaerentis probat; videlicet episcopi legitimi sunt omnes et soli ii, quos secum conjunctos episcopus romanae ecclesiae agnoscit; quo ipso jurisdictio episcoporum reliquorum pendens a romana ponitur. Hinc ex Irenaeo ecclesia romana corinthios per potentissimam epistulam, *ἡ ἀνω- τ' ἰρρ γραφήν*, quae revera erat auctoritatis plena (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1877, 310 s), non tantum traditionem docuit, verum et ad pacem congregavit. Similiter in controversia de paschate. quae erat causa disciplinae, non diffitendo romanam potestatem, sed mere usum ejus quendam improbando ut parum prudentem et a consuetudine decessorum alienum idem s. martyr wdecenteru Victorem pontificem admonuit, ne integras Dei ecclesias morem sibi a majoribus traditum

per quam unam unitas fidei et communionis, ab omnibus servaretur. Tum ille ex societate cum romana successione Petri dignitatem membri verae ecclesiae dijudicat (n. -187). — Re consentiens *Gregorius naz.* immunitatem erroris, qua Roma vetus novae, scilicet Constantinopoli, antecellat, conjunctam cum primatu uno sacro, non profano, exhibet canendo de vita sua (poem. l. 2. s. l. c. 11. v. 562 ss; **J**/37, 1067 ss): „Duos quidem natura non dedit soles, — Duas at Romas, totius terrarum orbis — Lumina, antiquam potestatem et novam, — Tantum inter sese differentes, quantum — Illa quidem orienti praelucet, haec autem occidenti. — At pulchritudo pulchritudinem paribus ponderibus aequat. — Quod spectat ad illorum fidem, vetus quidem jamdudum, — Atque etiam nunc recte currit, occidentem — Totum devinciens salutari doctrina, — Quemadmodum par est, ut quae universis praesidet, — Totam colat Dei concordiam: {Τούτων δε π'ῶστι, ἡ μὲν ἦν ἡ πλεῖονο, — Καὶ νῦν ἐστ' ὅστιν ἐνδρόμο, τὴν ἐσπεραν — Πῶσαν δέουσα το σωτηρίῳ λόγῳ, — Καὶ δὴ αἰὼν τὴν πρόεδρον τῶν ὁλῶν, — Ὀλὴν σεβουσάν τὴν Θεοῦ συμφωνίαν'}) — Nova autem antea stabat rectis pedibus, post vero nequaquam — Illam dico meam, quae nunc non mea, — Sed in profundo jacebat perditionis/ Neque his obsistunt dicta de Constantinopoli alibi (or. 42, Supremum vale, n. 10. coi. n. 4. 7. 8; **J**/36, 470. 462 s. 466 s). — *Epiphanius* (n. 528) exemplo Irenaei enumeratione episcoporum romanorum το σαφέ, certam veritatem, scilicet successionis a Petro et fidei per successionem traditae, ostendit. — *Augustinus* donatistas ab ecclesia praecisos esse probat eo, quod ab ordine successionis Petri sint alieni; ita ipse (ep. 53. al. 165. ad Generosum c. 1. n. 2; **M** 33, 196): „Si

custodientes a communione abscinderet {*Eusebii* hist. eccl. l. 5. c. 24; **J**/20, 499). Ceterum adversarii cum alioqui Irenaei sententiam pervertant, unum verissime affirmant, Irenaeo ἀνάγκη, esse necessitatem ex natura rei proveniente; quod affirmatum supra etiam ad evidentiam comprobavimus. At hoc ipsum tantum abest, ut adversariis prosit, ut amplius officiat; neque enim necessitas, quam Irenaeus effert, est illa metaphysica. qua si duo recte sentiunt, necessario consentiunt, sed ex declaratis est necessitas, qua ex natura ecclesiae verae consensus cum romana ecclesiae omni necessarius est, ut ecclesia sit vel maneat. Profecto testimonium Irenaei de primatu romano infallibili „omnibus qui vera velint videre“ perspicuum et tale est, ut conatibus sinistrae interpretationis undique vi adamantina quadam resistat.

limeo congruunt alii; pontifex romanus infallibilis ut notus iudex sursum fidei 38 J

enim ordo episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius et vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius ecclesiae figuram gerenti Dominus ait: „Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferorum non vincent eam“ (Mat 16, 18). Petro enim successit Linus . . Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus donatista episcopus invenitur." Cf. supra n. 70. 112. — Ecclesiae totius cum romana principe convenientiam necessariam, nominatim in fide, exhibet etiam *sacramentarium leonianum* (supra n. 528). — Locutione memoriam Irenaei afferente per *formulam Hormisdæ* (supra n. 493) in sede apostolica, Petri scilicet firmante, citra maculam semper catholica religio servata et integra soliditas Christianae religionis esse dicitur. — Tamquam explicatio sententiae Irenaei apparet item confessio illa *Maximi* praeclara (n. 645).

d. Hinc ex persuasione antiquitatis Christianae a quolibet 988 iudicio ecclesiastico, non exclusis causis fidei, est concedenda appellatio ad romanam sedem, hujus autem sententia nulli ulteriori tribunali terrae est obnoxia. Ita *Zosimus* in causa Coelestii (ep. 12. ad Aurelium ac ceteros, qui in concil. carthag., adfuer., n. 1; **M** 20, 676): „Quamvis Patrum traditio apostolicae sedi auctoritatem tantam tribuerit, ut de ejus iudicio disceptare nullus auderet . . tantam enim huic apostolo (Petro) canonica antiquitas per sententias omnium voluit esse potentiam, ex ipsa quoque Christi Dei nostri promissione, ut et ligata solveret, et soluta vinciret . . tamen cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia, nihil egimus, quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus." Recole dictum *Bonifalii I* (supra n. 728). — Ipse *Valentinianus III* imperator scribit (ad Theodosium ep. 55. al. post 47. inter ep. Leonis M.; **M** 54, 859): „Quam (fidem) nos a nostris majoribus traditam, debemus cum omni competenti devotione defendere, et dignitatem propriae venerationis beato apostolo Petro intemeratam et in nostris temporibus conservare; quatenus beatissimus romanae civitatis episcopus, cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus judicare . . Hac enim gratia {Τούτων γάρ χάρον} secundum solemnitatem (ἀπὸ το ε&ο) conciliorum et constantinopolitanus

episcopus eum per libellos appellavit, propter contentionem quae orta est de fide/ — *Gelasius I* in causa Aeacii scribit (ep. 4; *J*/ 59, 28): „Nobis opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipso venire se produnt, quod primae sedi, sana rectaque suadenti, parere fugiunt. Ipsi sunt canones, qui appellationes totius ecclesiae ad hujus sedis examen voluere deferri. Ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt; ac per hoc illam de tota ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de ejus unquam praeceperunt iudicio judicari, sententiamque illius constituerunt, non oportere dissolvi, cuius potius decreta sequenda mandarunt/ Idem fidenter in eadem causa (ep. 13. ad episcopos Dardaniae; *J*/59, 66): „Non reticemus autem quod cuncta per mundum novit ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata pontificum, sedes beati Petri apostoli jus habeat resolvendi, utpote quod (al. quâ) de omni ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de ejus liceat iudicare iudicio, siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illa autem nemo sit appellare permissus/ Cf. et ea, quae mox sequuntur, superius (n. 502) recitata.

- 989 *Fulgentius Ferrandus* diacon, carthag. (ep. 6. ad Pelagium et Anatolium diaconos urbis Romae n. 5 ss; *J*/67, 925 s): „Quid erit firmum, si quod statuit chalcedonense concilium vocatur in dubium? . . Si tunc aliquis accusator epistolae cujus catholica esse dictatio claruit ad maiora iudicia provocaret, appellationi forsitan secundum consuetudinem locus pateret; sed quo iret? aut ubi majores reperiret in ecclesia iudices? ante se habens in legatis suis apostolicam sedem, qua consentiente, quidquid illa definiuit synodus, accepit robur invictum? . . Universalia concilia, praecipue illa quibus ecclesiae romanae consensus accessit, secundae auctoritatis locum post canonicos libros tenent . . Quae . . finiuntur iudicantibus episcopis sanctis, et ad beati (Petri?) memoriam perducta diligentius examinantur atque firmanur, sequenda sunt, amplectenda sunt: in retractione sub qualibet pietatis occasione teneri non debent.“ — Et *Nicolaus I* (ep. 86. ad Michaellem imperatorem; *D* 266. 268. 270): „Quanto magis ad potioris auctoritatis iudicium tenditur querimonia, tanto adhuc amplius majus culmen petendum est, quousque gradatim perveniatur ad eam sedem, cujus

causa aut a se, negotiorum meritis exigentibus, in melius commutatur, aut solius Dei sine quaestione reservatur arbitrio . . . Oaoniam. cum secundum canones, ubi est major auctoritas, iudicium inferiorum sit deferendum, ad dissolvendum scilicet vel ad roborandum: patet profecto sedis apostolicae, cujus auctoritate major non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus liceat judicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt, ab illa autem nemo sit appellare permissus . . . Non negamus, ejusdem sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut" in rebus disciplinae particularibus „sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit. Prima sedes non judicabitur a quoquam." Similiter *Leo IX* (ep. ad Michaellem Cerularium et Leonem Acridan.; D 291): ^Praejudicium faciendo summae sedi, de qua nec iudicium licet facere cuiquam hominum, anathema accepistis ab universis Patribus omnium venerabilium conciliorum . . . Sicut cardo immobilis permanens ducit et reducit ostium, sic Petrus et sui successores liberum de omni ecclesia habent iudicium, cum nemo debeat eorum dimovere statum, quia summa sedes a nemine iudicatur? — Vide etiam *Pii II* bullam „Execrabilis“ a. 1459 contra appellationes ad concilium generale editam (D 608).

e. Quare causae fidei ad romanam sedem deferri anti- 990 quitus solebant, eo consilio, ut ibi terminarentur, atque per solam sententiam pontificis romani causa finita censebatur. Id ridetur indicare jam *Ignatius* volens firma esse, quae ecclesia romana alios doceat (supra n. 505). — *Tertullianus* edictum pontificis romani in controversia de poenitentia ut peremptorium ex mente catholicorum exhibet (n. 498). — *Dionysius alex.* in causa baptismi sententiam Sixti II expetivit (n. 505). — *Eusebius* rectam fidem a pontifice romano approbari iudicavit (n. 509). — Idem agnovit *Basilius M.* (n. 500. 505); qui etiam cum aliis accepta epistula synodica Damasi I (cf. *R* ad a. 369), satis aperte respiciendo Mat 16, 17, ubi Simonem Petrum pczûçior dixit Dominus, scripsit (ep. 92. al. 69. ad italos et gallos n. 3; *M* 32, 483): „Revera enim laude summa dignum est, quod a Domino pietati vestrae datum est (ror awwccrou

μακαρισμοί ("ἱστοί· ἰο ρίη ἰμὶπ'ρα ^εοαε.ιτὺι χάρισαν παρὰ τον Εὐρίον), adulterinum quidem a probò ac puro discernere, Patrum vero fidem sine ulla dissimulatione praedicare: quam quidem et nos suscepimus, agnovimusque apostolicis notis signatam: eique et ceteris omnibus, quae in synodico scripto canonice et legitime statuta sunt, assentimur/ — *Joannes hieros.* Anastasium I in causa Origenis consuluit (n. 506). — Praeclare antiquam pontificis romani adeundi consuetudinem testatur *Innocentius I* (n. 487. 546); qui et scribit (ep. 30. ad concil. milev. n. 2; J/ 20, 590): rDiligenter ergo et congrue apostolici consulis honoris arcana, honoris, inquam illius, quem praeter illa quae sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium ecclesiarum (2 Cor 11, 28), super anxiis rebus quae sit tenenda sententia: antiquae scilicet regulae formam secuti, quam toto semper ab orbe mecum nostis esse servatam . . . Quid id etiam actione firmastis, nisi scientes quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? Praesertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros nonnisi ad Petrum, id est, sui nominis et honoris auctorem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse/ — *Cyrillus alex.* in causa Nestorii ad Coelestinum (8. inter ep. Coelest. n. 1; J/50, 447): „Quoniam.. longa ecclesiarum consuetudo suadet, ut huiusmodi res cum sanctitate tua communicentur, scribo plane necessitate adactus." — *Euthérius* episc. tyanensis et *Helladius* episc. tarsensis, faventes quidem Nestorio, nomine plurium ad Sixtum III velut novum Moysen pro orbe terrarum liberando ab errore confugerunt (4. inter ep. Sixti n. 1. 2. 12—15; AL 50, 593 ss). — *Leo AL* (ep. 5. ad episcopos metrop. per Illyricum c. 6; AL 54, 616): „Si quae vero causae graviores vel appellationes emeruerint, eas . . . ad nos mitti debere decrevimus, ut nostra secundum ecclesiasticum morem sententia finiantur/* Eundem pontificem pro quaestione fidei definienda appellavit *Entycha*, rogavit et appellavit *Flavianus*, appellarunt *Eusebius Doryleoriii* TH et *Theodoretus* (n. 501). — Pro re fidei ad Hormisdam scripserunt *monachi secundae Syriae* et *Possessor*, ad Joannem II *Justinianus I* (n. 506); videsis epistulas ad Hormisdam de formula, qua unus de Irinitate crucifixus dicitur, ejusdem

Justiniani, nondum imperatoris (*M* 63, 475 ss), ipsiusque imperatoris *Justini I* (ib. 480 coi, 501 ss). — *Fulgentius Ferrandus* (ep. 5. ad Severum scholasticum constantinop. n. 1; *J*/67, 911): Interroga igitur, vir prudentissime, si quid veritatis cupis audire, principaliter apostolicae sedis antistitem, cujus sana doctrina constat iudicio veritatis, et fulcitur munimine auctoritatis/" — Ita et *Gregorius M.* (l. 5. ep. 54. ad univ, regni Childeberti episc.; *M* 77, 786): „Si quam vero contentionem, quod longe faciat divina potentia, de fidei causa evenire contigerit, aut negotium emergerit cujus vehemens sit fortasse dubietas, et pro sui magnitudine iudicio sedis apostolicae indigeat, examinata diligentius veritate, relatione sua (Virgilius arelatensis civitatis episcopus) ad nostram studeat perducere notionem, quatenus a nobis valeat congrua sine dubio sententia terminari." Quocum hoc cohaeret (l. 13. ep. 37. ad Joannem panorm. episc.; *M* 77, 1287): „Illud autem admoneamus, ut apostolicae sedis reverentia nullius praesumptione turbetur. Tunc enim status membrorum integer manet, si caput fidei nulla pulset injuria, et canonum maneat incolumis atque intemerata semper auctoritas."

Praeterea „Domino beatissimo apostolico culmine subii- 991 mato, sancto Patri Patrum, Theodoro papae, et summo omnium praesulum pontifici, *Columbus* primae sedis episcopus concilii Numidiae, et *Stephanus* primae sedis episcopus concilii Byzaceni, et *Reparatus* episcopus primae sedis concilii Mauritaniae, et *universi episcopi* de tribus conciliis antedictis *atricanae provinciaell* ita scribunt (ep. lect. in concil. later, a. 649. secr. 2; *H* 3, 734): „Magnum et indeficientem omnibus Christianis fluente redundantem, apud apostolicam sedem consistere fontem nullus ambigere possit, de quo rivuli prodeunt affluenter, universum largissime irrigantes orbem Christianorum: cui etiam in honore beatissimi Petri Patrum decreta peculiariter omnem decrevere reverentiam in requirendis Dei rebus, quae omnino et solícite debent, maxime vero justeque ab ipso praesulum examinari vertice apostolico: cujus vetusta solícitudo est tam mala damnare, quam probare laudanda. Antiquis enim regulis sancitum est, ut quidquid quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almae sedis vestrae fuisset

deductum: ut hujus auctoritate, justa quae fuisset pronuntiatio firmaretur: indeque sumerent ceterae ecclesiae velut de natali suo fonte praedicationis exordium, et per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptae maneant fidei sacramenta salutis/4 — Eodem pertinet, quod *liturgia gracca* de Maximo martyre memoriae prodit (supra n. 496). — Insuper videas *Martini I* orat, in concil. later, a. 649. seer. 1 (// 3, 702), en- cycl. synod, ad omnes Christi fideles (ib. 937. 940), ep. synod, ad Constant, imper, (ib. 630). — Adde *Theodori studitae* tum verba jam prolata (n. 148. 165) tum egregium illud (l. 2. ep. 86. ad Michaelem imperatorem; J/ 99. 1331): „Quod si quid est ejusmodi de quo ambigat aut diffidat divina magnificentia vestra pie a patriarcha dissolvi posse, jubeat magna ipsius et a Deo confirmata manus, velut divinorum aemulatrix ad communem utilitatem, a vetere Roma suscipi declarationem, prout olim et ab initio paterna traditione transmissus mos fuit. Haec enim, Christi aemule imperator, suprema est ecclesiarum Dei, in qua Petrus sedem primus tenuit, ad quem Dominus dixit: „Tu es Petrus etc/“ Vel illud (l. 2. ep. 129. ad Leonem sacellarium; J/ 99, 1419): „Qui (Nicephorus sacer patriarcha), coacto eorum conventu cum quibus certamen sustinuit (si fieri non possit ut ab aliis patriarchis adsint vicarii, quod certe fieri potest, si velit imperator occidentalem interesse, cui et potestas summa defertur synodi oecumenicae), attamen pacem conficiat et conjunctionem, synodicas suas ad primae sedis praesulem mittendo. Quod si hoc minime probet imperator, deflexitque, ut ipse ait, a veritate Nicephorus patriarcha: mittenda est ad romanum ex utraque parte legatio, et inde fidei accipienda certitudo (το «σφαλτ τξ πῖοτεω).“ Vel (l. 2. ep. 13. ad Paschalem; M 99, 1154 s): „„Respexit nos oriens ex alto* (Luc 1, 78), Christus Deus noster, tuam in occidente beatitudinem. tanquam facem quamdam divinitus lucentem, ad ecclesiae quae sub coelo est illuminationem, in apostolica prima sede constituens . . Ac reipsa nos humiles cognovimus, manifestum apostolorum principis successorem romanae ecclesiae praesidere, certoque nobis persuasimus, Dominum ecclesiam nostram minime deseruisse, cui unum solumque a vobis auxilium hactenus, atque ab ipso exordio, in occurrentibus molestiis, Dei providentia concessum est. Vos igitur illimis

revera ac sincerus ab initio fons orthodoxae veritatis: vos adversus omnem haereticam procellam tranquillus sepositus ecclesiae universae portus: vos a Deo electa civitas refugii salutis/. — Item ex *Bernardo* (n 149) damna fidei resarcienda ad sedem apostolicam defectus fidei haud capacem referri oportet.

Porro de effectu ipso romanae locutionis *Sozomenus* (hist. 992 eccl. 1. 6. c. 22; *J*/67, 1346 s) haec refert: „Mota est quaestio, utrum Spiritus sanctus ejusdem cum Patre et Filio substantiae censendus esset . . Cum haec quaestio agitaretur, et contendendi studio magis magisque in dies cresceret, episcopus urbis Romae, re comperta, scripsit ad orientis ecclesias, ut Trinitatem consubstantialem, et honore gloriaque aequalem, una cum occidentalibus episcopis confiterentur. Quo facto, utpote controversia iudicio romanae ecclesiae terminata, singuli quieverunt: eaque quaestio finem tandem accepisse videbatur (Τούτου δε γενομένου, ὃ επικεκριμένοι ἀπαξ παρὰ μὲν Ῥωμαίων ἐκκλησία, ησυχίαν ἡγον ἕκαστοι, καὶ τέλος εἶναι εδοξεν ἰπύλαι^η ζῦψησι).ι(— *Augustinus* (serm. 131. al. de verb, apost. 2. η. 10; *M* 38, 734): „Redarguite contradicentes (pelagianos), et resistentes ad nos perducite. Jam enim de hac causa duo concilia (scii, carthag. et milevit., quae sunt epistulae inter augustin. 175. et 176; *M* 33, 758 ss) missa sunt ad sedem apostolicam: inde etiam rescripta venerunt (videl. per Innocentium a. 417, ep. inter aug. 181. et 182; *M* 33, 779 ss). Causa finita est: utinam aliquando finiatur error!“ Et iterum (contra duas ep. pelag. 1. 2. c. 3. n. 5; *M* 44, 574): „Propterea libellus ejus (Coelestii) catholicus dictus est, quia et hoc catholicae mentis est, si qua forte aliter sapit, quam veritas exigit, non ea certissime definire, sed detecta ac demonstrata respuere . . Hoc in illo factum esse putabatur, quando se litteris beatae memoriae papae Innocentii, quibus de hac re dubitatio tota sublata est, consentire respondit.“ — *Prosper* (contra collatorem c. 21. al. 41. η. 1. 2; *M* 51, 270 s): „Non ergo cum istis (semi-pelagianis) nova acie dimicandum est, nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt ineunda certamina. Tunc istorum machinae fractae sunt, tunc in superbiae suae sociis ac principibus corruerunt, quando beatae memoriae Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit, quando

Pelagium ad proferendam in se suosque sententiam palaestinarum episcoporum synodus coarctavit, quando africanorum conciliorum decretis beatae recordationis papa Zosimus sententiae suae robur annexuit, et ad impiorum detruncationem gladio Petri dexteris omnium armavit antistitem . . . Unde et venerabilis memoriae pontifex Coelestinus, cui ad catholicae ecclesiae praesidium multa Dominus gratiae suae dona largitus est, sciens damnatis non examen iudicii, sed solum poenitentiae remedium esse praestandum, Coelestium, quasi non discussio negotio audientiam postulantem, totius Italiae finibus jussit extrudi: adeo et praecessorum suorum statuta et decreta synodalia inviolabiliter servanda censebat, ut quod semel meruerat abscindi, nequaquam admitteret retractari . . . Per hunc virum etiam orientales ecclesiae gemina peste purgatae sunt, quando Cyrillo alexandrinae urbis antistiti, gloriosissimo fidei catholicae defensori ad exsecandam nestorianam impietatem, apostolico auxiliatus est gladio; quo etiam pelagiani, dum cognatis confoederantur erroribus, iterum prosternerentur/— Ad haec constat, doctrinam concilii etiam particularis, ut *arausicani II* a. 529, ex confirmatione speciali sedis apostolicae vim pro ecclesia tota peremptoriam obtinuisse.

Quam autem frequens recursus ad sedem apostolicam in rebus fidei vel conexis fuerit, facile inde colligas, quod tanta de causis iis actio pontificum romanorum etiam veterum occurrit. Evolve gesta *Soteris* adversus montanistas (7? 59), item *Eleutheri* quamvis pro hypothesis diversa diverse judicantis (*R* 66. 67; cf. supra n. 498}, *Victoris I* contra Theodotum Coriarium (7? 70), *Zephyrini* vel *Callisti I* de moechis poenitentibus (2? 79), ejusdem Callisti in Sabellium (7? 82), in fautorem ditheismi (7? 83), de poenitentibus omnibus (7? 84), *Fabiani* de Origene (supra n. 498), *Cornelii* in novatianos (7? 105—107. 109—111), *Lucii I* de lapsis poenitentibus (7? 122), *Stephani I* in causa baptismi (A 125 ss), *Dionysii* de sanctissima Trinitate (7? 135. 136; supra n. 498), *Felicis I* de incarnatione (7? 140), *Julii I* in Photinum, ut videtur (7? post 188), *Liberii* in arianos, sabellianos, patropassianos (7? 228), *Damasi I* contra arianos (7\ 232), contra apollinaristas, sabellianos, eunomianos, macedonianos, photinianos (7? 234—236), de Spiritu sancto, canone scripturae, sedibus patriarchalibus (7? 251), *Siricii* de tuenda

fide catholica (7? 256), contra Jovinianum aliosque (ft 260; supra n. 506), *Anastasii I* contra scripta Origenis (7? 276. 281. 282. 284; cf. supra n. 506), contra donatistas (ft 283), *Innocenta I* de libris in canone recipiendis (ft 293), de photinianis expellendis (7? 318), de natura Christi (ft 319), contra doctrinam pelagianam (ft 321—323), *Zosimi* de persona Caelestii (ft 329. 342) et Pelagii (ft 330), contra Pelagium et Caelestium (ft 343), *Bonifalii I* adversus libros pelagianorum (ft 352), *Coelestini I* de pelagianis deturbandis (ft 371), de Nestorio damnando (ft 372—375. 377), coercendo vel expellendo (ft 380. 385. 386. 388), in causa haereticorum (ft 376), de Augustino magistro optimo defendendo (ft 381 ; *D* 86), de caelestiano errore impugnando [*R*387], *Sixti III* de Nestorio (ft 392), contra Julianum pelagianum (ft post 396), *Leonis I* de damnanda haeresi pelagiana (ft 398), manichaeorum (ft 402), de manichaeis investigandis (ft 405), de haeresi priscillianistarum (ft 412. 413), de clericis in haeresim lapsis (ft 416), de haeresi nestoriana (ft 418), de causa Eutychis (ft 420-433. 437—445. 447—449. 451—476. 478-483), de turbis sectatorum Eutychis opprimendis (ft 486), contra temporis haereticos (ft 487—496; cf. supra n. 507), de fide stabilienda (ft 499. 500. 502—510. 514. 515. 517. 518. 520. 521. 524. 525—535. 537—542. 546—550), *Hilari* de fide catholica (ft 564), *Simplicii* de haeresi coercenda, dogmate incarnationis tuendo (ft 572—582), *Felicitis III* de fide catholica protegenda, haereticis abigendis vel vitandis (ft 591. 592. 598. 599. 604. 612—615), *Gelasii* contra haeresim pelagianam (ft 621. 625—627), de Aeacio juste damnato (ft 622), de eutychianis vel adversariis veritatis vitandis (ft 623. 628), haereticis orientalibus revocandis (ft 624), de fide catholica tuenda, Eutychis dogmate et cultoribus opprimendis vel fugiendis (ft 632. 635. 638. 639. 702), *Anastasii II* de natura Christi (ft 747), denique *Hormisdæ* studium fidei orthodoxae multiplex (ft 771—785. 788—817. 819-825. 827—838. 840—844. 846—850. 852. 854. 856. 857. 860—863). Cf. universe testimonium *Hieronimi* (supra n. 506).

f. Non est igitur mirum, si quis communiter ubique ab omnibus orthodoxus numerabatur eo ipso, quod pontifici romano talis probaretur. Revise (n. 550) testimonia *Ambrosii*, *Hieronimi*, *Augustini*], quibus congruit hoc *Gregorii M.* (l. 4. ep. 38.

"I Qui a *Maio* putabatur auctor Augustinus, per criticam jam habetur alius «piscopus afer saeculi V, ut Voconius (cf. *Grisar*, *Geschichte Roms* 1, n. 51.i.

ad Theodelindam regin.; 3/77. 712 s): „Dignum est, ut de ecclesia beati Petri apostolorum principis nullum ulterius scrupulum dubietatis habeatis; sed in vera fide persistite, et vitam vestram in petra ecclesiae, hoc est in confessione beati Petri apostolorum principis solidate, ne tot vestrae lacrimae tantaque bona opera pereant, si a fide vera inveniantur aliena/ Ad haec vide verba *Maximi* martyris (n. 102). — Hinc tantum studium hominum de haeresi suspectorum vel ipsorum haereticorum purgandi sese apud romanam cathedram. Praeter exempla alia allata, ut montanistarum (n. 498), Eustathii (n. 500), Eutychis (n. 501), Ursacii et Valentis (in *Afhanasn* hist. arian. n. 26. 29; 3/ 25, 723. 726), ita testatur *Gregorius naz.* (ep. 101. ad Cledonium; *M* 37, 178): „Ab occidentali synodo sese, ut audio, susceptos esse ajunt (asseclae Apollinarii), a qua prius fuerant condemnati, ut cuivis est exploratum. Ac quidem, si vel nunc, vel ante suscepti sunt, qui Apollinarii placita sectantur, hoc ostendant, et nos acquiescemus. Perspicuum est enim eos, ut rectae doctrinae assentientes, susceptos fuisse: nec enim aliter se res habere potest, si hoc consecuti sunt.“ — *Pelagius* haereticus in libello fidei ad apostolicam sedem misso confitetur (n. 26; *M* 48. 491): „Haec fides est, papa beatissime, quam in ecclesia catholica didicimus, quamque semper tenuimus et tenemus, in qua si minus perite aut parum caute aliquid forte positum est, emendari cupimus a te, qui Petri et fidem et sedem tenes; sin autem haec nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me maculare voluerit, se imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholicum, non me haereticum comprobabit.“ — Similiter ex historia notum est, tum sectas veteres alias, ut Valentini, Cerdonis, Marcionis gnosticorum (vide *Irenaei* l. 3. c. 4. n. 3; 3/ 7, 856 s), Theodoti Coriarii (*Eusebii* hist. eccl. l. 5. c. 28; 3/ 20, 514), tum priscillianistas cupivisse se pontifici romano commendare (cf. *Grisar*, Geschichte Korns 1, n. 196. 203).

995 g. Exstant etiam alia documenta antiquitatis, quibus pontifex romanus verbis magis minusve disertis infallibilis ex sese praedicatur. Quo pertinet dictum superius relatam *Cypriani* ad Cornelium (n.488). Et in *liturgia graeca* Silvester pontifex infallibilis sic effertur (apud *Hilles*, kalendarium manuale 1.51): „Sih e^ter pater, visus es veluti columna ignis, sacro more

ducem agens sacri conventus, et veluti nubes obumbrans, eripiens fideles ab aegyptio errore (Arii) et semper infallibilibus doctrinis (τὰι ctularfoi óidaχαI ἱ.ό.βιοιε) transferens ad divinam lucem. Ut divinus coryphaeus sacrorum patrum sacratissimum dogma statuisti, obstruens impia haereticorum ora. Prostravisti Silvester, aciem hostium, qui doctrinae ab apostolis traditae adversabantur. Linguae, quae in errore consentiebant, confusae sunt per virtutem divini spiritus, qui in te operabatur; et fidelium chori congregati sunt ad glorificandum Deum.⁷ Vide et de Leone M. (ib. 106 s). — Adicimus hoc *Hieronymi* (ep. 15. al. 57. ad Damasum n. 2. 5; **J**/ 22, 356. 358): „Xoη novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est . . . Quamobrem obtestor beatitudinem tuam . . . ut mihi epistolis tuis sive tacendarum sive dicendarum hypostaseon (in Deo) detur auctoritas.“ Idem (ep. 16. al. 58. ad Damasum n. 2; **M** 22, 359): „In tres partes scissa ecclesia (antiochena) ad se rapere me festinat . . . Ego interim clamito, si quis cathedrae Petri jungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi haerere se dicunt, possem credere si hoc unus assereret. Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes/ — Eodem facit testimonium *Petri Chrysologi* praeclarum (n. 486). — *Ascanius episcopus et universi episcopi tarraconensis provinciae* ad Hilarum papam ita scribunt {**M** 58, 14 s): „Etiam si nulla exstaret (dictaret) necessitas ecclesiasticae disciplinae, expetendum re vera nobis fuerat illud privilegium sedis vestrae, quo susceptis regni clavibus post resurrectionem Salvatoris, per totum orbem beatissimi Petri singularis praedicatio universorum illuminationi prospexit: cujus vicarii principatus sicut eminet, ita metuendus est ab omnibus, et amandus. Proinde nos Deum in vobis penitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus apostolico ore laudatam, inde responsa quaerentes, unde nihil errore, nihil praesumptione, sed pontificali totum deliberatione praecipitur.“

Accedit testimonium disertissimum *Joannis hieros. episcopi* 996 a. 572/3—592/3 idque eo ponderosius, quod continetur epistula non ad ipsum pontificem romanum, sed ad Abbatem albanorum catholicum data, jam saeculo VI ex textu graeco nunc perduto in armeniam linguam versa, recentius ab homine schismatico edita:

est autem testimonium hoc (apud Zeitschrift für kath. Theol. 1910, 219): „Nos tamen, sancta scilicet ecclesia, dominicam habemus vocem, quae dixit Petro, apostolorum capiti, dans ei primatum fidei firmitatis ecclesiarum: Tu es Petrus (armen. vem) et super hanc petram (veni) aedificabo ecclesiam meam, et portae (infern) non praevallebunt adversus eam (Mat 16,18), cui et claves coeli et terrae dedit, Petro; cujus fidem ad hoc usque tempus sequentes discipuli ejus et doctores catholicae ecclesiae alligant atque solvunt, malos alligant et solvunt a vinculo agentes paenitentiam, in principiis vero sanctae et primae et venerabilis sedis ejus successores sani in fide, infallibiles secundum dominicam vocem (armen. ans/al, an = in, s/al aut s/alakan = fallibilis).” Illud „in principiis”, graece sine dubio ταῖς ἀρχαῖς, certo non est idem atque „in initiis”, siquidem infallibilitas successoribus Petri ad hoc usque tempus, immo secundum vocem Domini, proinde semel in perpetuum asseritur. Erit potius „in principiis” idem atque „in capitibus vel veritatibus fidei”, quae sunt principia agendi, ut ligandi malos et solvendi paenitentes, similiter ut Origenes scripsit *Ttēci apyōv*. Quodsi hoc ob alterum „in fide” minus placet, „in principiis” erit idem atque „in principatibus” vel „regiminibus”, pluribus videlicet, prout sunt plures Petri successores. — In concilio later, a. 649 (seer. 2; Z/3, 714) *Stephaniis dorensis* episcopus, veluti os antistitum catholicorum orientalium, obtulit Martino I libellum, ubi haec habentur: „Ipse (Petrus) praecipue ac specialiter firmam prae omnibus habens in Dominum Deum nostrum et immutabilem fidem, convertere aliquando et confirmare exagitatos consortes suos et spiritales meruit fratres, utpote dispensative super omnes ab ipso qui propter nos incarnatus est Deus, potestatem accipiens et sacerdotalem auctoritatem. Quod utique sciens beatae memoriae Sophronius quondam patriarcha . . studuit meam humilitatem sine mora pro hujusmodi tantummodo capitulo cum sua suggestionem ad hanc apostolicam magnamque dirigere sedem.” — Lecta est in synodo eadem (seer. 2: *II* 3,730) epistula *Sergii cypriensis* archiepiscopi ad Theodorum I, qua haec continentur: „Firmamentum a Deo fixum et immobile, atque tituli formam lucidissimam fidei, vestram apostolicam sedem constituit, o sacer vertex, Christus Deus noster. Tu es enim, sicut divinum ve-

raciter pronuntiat verbum, Petrus, et super fundamentum tuum ecclesiae columnae confirmatae sunt: tibi et claves caelorum commisit, atque ligare et solvere potestative, quae in terra et caelis sunt, promulgavit. Tu profanarum haeresum depositor existis, ut princeps et doctor orthodoxae et immaculatae fidei. Igitur non despicias patrum tuorum (gr. nostrorum), pater, fidem aestuantem, et ab aliquibus haereticis ventis violentatam, necnon periclitantem: resolve nebulam insipientium lumine tuae divinae scientiae, o sanctissime! — Relege et verba *Anastasio* bibliothecarii (n. 645) vel *Nersis* patriarchae armenii (n. 555). — Ceterum in concilio vaticano cum aliis episcopis complures et *armenii* et *chaldaei*, ut definiretur infallibilitas pontificis romani, postularunt, et illi quidem expresse quoque haec testati sunt (Z 7, 929 s): „Etiam in ecclesia nostra armena nunquam dubitatum fuit de irreformabilitate judiciorum, quae a romano pontifice uti supremo ecclesiae catholicae magistro et doctore pronuntiantur in materia fidei et morum, utpote plurima patrum nostrorum vetusta testimonia, atque ecclesiae nostrae historica documenta luculenter ostendunt, quodque sacri et orthodoxi ejusdem ecclesiae antistites hucusque docuerunt. Cum tamen audierimus quosdam hanc ipsam infallibilitatem in dubium revocare, nos timentes gravia damna, quae ex hac nova doctrina possent oriri universae ecclesiae, praesertim vero orientalibus, quoniam nunquam dubitatum fuit, quin irreformabilitas praedicta supremo romani pontificis primatui arctissime et inseparabiliter cohaereat, necessarium existimamus, ut eadem ab oecumenico concilio definitive declaretur, atque idcirco petimus, ut de hujusmodi re in eodem concilio quamprimum agatur." — Testimonia consentanea orientalium veterum, ut *chaldaeorum ipsorum nestorianorum, syrorum jacobitarum, armeniorum etiam monophysitarum*, collecta invenies apud *Katholik* 1871. 1, 15 ss. 573 ss.

11. Idem sentit s. *Thomas* loco prius (n. 110) recitato vel 997 ubi docet (S. theol. p. 2. 2. q. 1. a. 10): „Nova editio symboli necessaria est ad vitandum insurgentes errores. Ad illius ergo auctoritatem pertinet editio symboli ad cujus auctoritatem pertinet finaliter determinare ea quae sunt fidei, ut ab omnibus inconcussa fide teneantur. Hoc autem pertinet ad auctoritatem summi pontificis, ad quem majores et difficiliore

ecclesiae quaestiones referuntur, ut dicitur in decretalibus, extra de baptismo, cap. Majores. Unde et Dominus, Luc 22, 32, Petro dicit, quem summum pontificem constituit: „Ego pro te rogavi*, Petre, „ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos/ Et hujus ratio est, quia una fides debet esse totius ecclesiae, secundum illud 1 Cor 1, 10: „Idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata*; quod servari non potest, nisi quaestio fidei exorta determinetur per eum qui toti ecclesiae praeest, ut sic ejus sententia a tota ecclesia firmiter teneatur. Et ideo ad solam auctoritatem summi pontificis pertinet nova editio symboli, sicut et omnia alia quae pertinent ad totam ecclesiam, ut congregare synodum generalem, et alia hujusmodi/* Atque iterum ille affirmat (quodlibet. 9. a. 16): „Si . . . consideretur divina providentia, quae ecclesiam suam Spiritu sancto dirigit, ut non erret, sicut ipse promisit Jo 14, quod Spiritus adveniens doceret omnem veritatem, de necessariis scilicet ad salutem ; certum est quod judicium ecclesiae universalis errare in his quae ad fidem pertinent, impossibile est. Unde magis est standum sententiae papae, ad quem pertinet determinare de fide, quam in judicio profert, quam quorumlibet sapientum hominum in scripturis opinioni.** Praeterea videas opusc. contra impugnantes Dei cultum et religionem (c. 4 „Item 25, q. 1 . . . Nulli fas) et opusc. in symbolum apost. (a. 9). — Similiter s. *Bonaventura* scribit (de perfectione evangelica q. 4. a. 3): „Sicut divisio parit interitum, sic major unio dat firmitatem et robur, unde et tota firmitas ipsius ecclesiae principaliter manat a soliditate unius Petrae et unius Petri, qui est vicarius Petrae; in cujus rei signum dictum est Petro : „Et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*; dictum est etiam ei: „Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua*; nec fuit haec oratio cassa/ Vide quae ibidem subsequuntur, vel etiam fund. 12. 13. 14. 23; q. 2. a. 1. c; a. 2. replie. 4. — Porro doctores illos tamquam duces fidos schola continua sequitur. Ita accedens etiam verbis paulo ante memoratis angelici doctoris asseverat ipse s. *Antoninus*, quem quasi dissentaneum nonnulli in concilio vaticano opponebant {*Granderath*, Geschichte des vatikan. Konzils Bd. 3. B. 2. K. 4): „Et licet papa in particulari errare possit, ut in judicialibus, in quibus proceditur

per informationem: alias in his, quae pertinent ad fidem, errare non potest, scilicet ut papa, in determinando, etiamsi ut particularis et privata persona possit. Unde magis standum est sententiae papae de pertinentibus ad fidem, quam in judicio profert, quam opinioni quorumcumque sapientum? Hinc illud ejusdem in concilio objectatum „Papa utens concilio et requirens adjutorium universalis ecclesiae, Deo ordinante, qui dixit: „rogavi pro te', errare non potest# sensu affirmante casum locutionis ex cathedra ideoque infallibilis aliquem communem, non excludente alios accipere oportet, eo magis, quod hoc dicto ipso ratio infallibilitatis a Christo rogante pro uno Petro, non a concilio repetitur (cf. l. c. vel B. 1. K. 3). Opinio adversa autem tempore demum concilii constantiensis et basileensis locis nonnullis disseminari coepit, ita tamen, ut etiam ibi agnitio constans saltem practica magisterii ex se infallibilis pontifici romano divinitus inhaerentis perseveraret (cf. *concilii vaticanis*. IV. c. 4; *D* 1678. 1679).

Scholion I. Quantopere definitio vaticana fuerit etiam 993 opportuna, patet inde, quod de veritate revelata agebatur vehementer impugnata ideoque aperte declaranda, ne error oppositus latius serperet. Insuper confirmatio auctoritatis capitis ecclesiae nostro ipso aevo opportuna atque necessaria erat, id quod a concilio ipso significatur (s. IV. prooem. et c. 4; *D* 1667. 1681); sed et auctoritas episcoporum per definitionem confirmata est, quoniam provinciales synodi non paucae in omnibus orbis catholici partibus haud ita multo ante concilium vaticanum infallibilitatem pontificis romani asseruerant (cf. v. g. *L* 7, 932 s); in universum est auctoritas ecclesiae confirmata, quacum capitis auctoritas intime conec-titur; denique per confirmationem summae in hac terra auctoritatis omnis alia auctoritas a Deo posita, verum tempore nostro acerbe oppugnata confirmatur, quatenus per confirmatam illam oboedientia auctoritati legitimae cuivis exhibenda eo validius inculcatur. Ne multa, opportuna erat definitio vaticana respectu fidelium, ut qui in fide et professione fidei confirmarentur, unitate catholica simul magis exaltata; quin opportuna illa erat ratione hominum ipsorum schismaticorum et haereticorum ; namque ostensio auctoritatis ecclesiasticae magis allicit saltem eos, qui sincere veritatem quaerunt, quam

ejus obscuratio. Ceterum quam vere rationes tales pro definitionis opportunitate quadringenti Patres vaticani in postulato suo protulissent (quod vide l. c. 923. 931 s), eventus ipse, quem fere oculis jam cernimus, patefecit.

Scholion II. Tum pro exemplo locutionis ex cathedra exhibendo tum pro momento ipso rei quaeritur, quid de *syllabo Pu IX* sentiendum sit. Qualis quaestio non refertur ad propositiones syllabi absolute, num sive ut haereses sive ut errores gradus inferioris jam via qualicumque infallibiliter reprobatae sint, quemadmodum v. g. propositionem syllabi primam, qua pantheismus statuitur, haereticam esse utique ex doctrina ecclesiae perpetua peremptorie constat; sed quod inquiritur, hoc est, num ipse Pius IX propositiones syllabi omnes condemnaverit et quidem iudicio definitivo ideoque infallibili condemnaverit. Porro distinguere oportet inter actum, quo propositiones illae in syllabum collectae vel 8. dec. 1864 episcopis transmissae sunt, et actus de iisdem pontificios alios, Actus collectionis et transmissionis, quamvis ex auctoritate et jussu Pii IX positus, definitio ex cathedra existimari nequam debet, et quod non pontifex per se opus hoc perfecit et quod inscriptio syllabi indicat, propositiones maxime non tunc, sed intra longius spatium temporis praecedentis iudicatas esse; titulus enim hic est: „Syllabus complectens praecipuos nostrae aetatis errores qui notantur in allocutionibus consistorialibus, in encyclicis aliisque apostolicis litteris sanctissimi domini nostri Pii papae IX“; unde et post singulas propositiones syllabi actus respondentes pristini damnationis allegantur. Itaque controversia ad actus pontificis antecedentes revocatur, utrum locutiones ex cathedra, definitivae scilicet, necne illi fuerint; i. e., de materia, non forma syllabi agitur.

Jam vero pontifex per actus illos priores nimis clare ut pastor et doctor Christianorum omnium vel adhibita auctoritate suprema sua, quomodocumque proponendo errores de fide vel moribus devitandos, ecclesiam universam docuit. Cum autem ita ille docere varie possit (cf. n. 971), non sane propositiones syllabi solum argumentando confutavit; quare postea eas etiam ab omnibus argumentis confutantibus separatas fidelibus ut falsas exhiberi voluit. Neque propositiones eas tantum obiter attigit, ut vel inde liquet, quod

Pias IX propositiones syllabi ut errores cum auctoritate ipse condemnavit, **J9/**

I eae ut objectum proprium et praecipuum documentorum praecedentium excerptae in syllabo comparent. Neque pontifex pure ut alibi damnatas eas in allocutionibus vel litteris suis rettulit, sed, sive ante jam damnatae erant sive nondum erant, ipse eas ut errores aetatis nostrae damnavit. Et revera pro rationum aequabilitate suspicari minime licet, propositiones alias reici, aliarum rejectionem simpliciter referri; sicut igitur Pius IX certe propositiones oppositas doctrinae sacrae eousque minus explicatae ipse primus improbavit, ita ceteras, quas exclusas jam invenit, denuo repudiavit. Id eo magis est fatendum, quod etiam iisdem enuntiationibus errores classis utriusque agitantur; ita epistula „Tuas libenter*.' perstringitur et error de methodo et principiis scholae temporis nostro non congruentibus (syllabi prop. 13; *D* 1560) et error nunquam non exclusus de mysteriis non existentibus (prop. 9), similiterque allocutione „Quibus quantisque" et error speciosior de civili imperio apostolicae sedis abrogando (prop. 76) et error omnino planus de amore patriae scelus omne excusante carpitur (prop. 64). Ceterum formulae loquendi, quibus pontifex utitur, voluntatem errores quamvis jam prius manifestos rursus cum potestate proscribendi prae se ferunt; sic in allocutione „Maxima quidem", memoratis negatione ipsa Dei (syllabi prop. 1) et commentis consimilibus, ille statuit: „Nos itaque apostolici Nostri ministerii probe memores ac de spirituali omnium populorum bono et salute Nobis divinitus commissa vel maxime solliciti, cum „aliter³ ut sanctissimi decessoris Nostri Leonis verbis utamur, „Nobis commissos regere non possimus, nisi hos, qui sunt perditores et perdit, zelo fidei dominicae persequamur, et a sanis mentibus, ne pestis haec latius divulgetur, severitate, qua possumus, abscindamus" (supra n. 380), in hoc amplissimo vestro consessu apostolicam Nostram attollentes vocem omnes commemoratos praesertim errores non solum catholicae fidei ac doctrinae, divinis ecclesiasticisque legibus, verum etiam ipsi sempiternae ac naturali legi et justitiae rectaeque rationi omnino repugnantes et summo opere adversos reprobamus, proscribimus atque damnamus" (act. Pii IX, ex quibus excerptus est syllabus, pag. 215 s).

Quae cum ita sint, Pius IX propositiones, quae syllabo 1001 continentur, sive appellari haereticae merentur sive revelationi

remotius adversantur, omnes cum auctoritate ipse iudicavit hoc autem iudicium aut interim prolatum aut peremptoriur ideoque infallibile est. Quodsi dicatur illud, vi quidem iudicii talis fideles assensum saltem aliquem etiam internum modo suo firmum, pro rei gravitate graviter, praestare per se debent (recole n. 967—969). In hypothesi eadem locutionis ab initio non peremptoriae mandatum ipsum pontificium colligendi propositiones in syllabum errorum, in ordinem quendam redigendi, citatis documentis superioribus notandi, mittendi ad episcopos haberi potest pro confirmatione, ejusdem scilicet ordinis vel efficientiae cum actibus confirmatis, qua officium illius assensionis iterum injungatur. Hoc vero officium in casu isto eximia evidentia fulget; nam syllabus jam tantum temporis editus nec tamen difficultas seria de eo audita est, sed ecclesia tota et pastorum docens et fidelium discens animo uno propositiones syllabi omnes perhorrescit; atqui moraliter repugnat quam quod maxime, horrore per magisterium sacrum defixo constanterque nutrito ecclesiae esse res, quae sint secundum revelationem, i. e., veritates revelatae iisque cohaerentes, vel quae sint saltem praeter depositum ab ecclesia custodiendum neque ei pacto ullo opponantur. Quocirca certitudine morali quadam maxima et sublata in perpetuum probabilitate contraria quavis solida id saltem compertum habeas, propositiones omnes syllabo comprehensas damnatione ultima ipsa dignas esse et de iisdem, si iudicio- sollemni mere interim, nondum peremptorio damnatae sint, sententiam sollemnem definitivam solum condemnantem expectari posse. Proinde assensui de perversitate propositionum syllabi juste detrectando locus nullus superest.

At rectius censetur, errores illos omnes ut jam definitive a Pio IX profligatos in syllabum receptos esse. Etenim primum locutiones, quibus errores improbantur, per se aptae sunt ad sententiam etiam peremptoriam exprimendam; quarum locutionum specimen aliquod paulo ante (n. 1000) dedimus; cui decreta reliqua et ex se satis accedunt et ex mente pontificis pro damnandi intensitate aequiperari eo intelleguntur, quod propositiones iis ictas ipse in unum eundemque syllabum errorum pariter cogi jussit. Deinde Pius IX cum syllabo simul encyclicam „Quanta cura” ad episcopos direxit, qua

haud dubie errores alios complures verbis peremptoriis proscripsit (vide supra n. 905), eoque ipso non obscure significavit, propositiones syllabi aequae ut illos plene transactas a se duci; immo in encyclica memorata pontifex diserte comparando ea, quae in documentis olim datis contra errores egerit, cum actione sua nova ita loquitur (/) 1538): „Etsi autem haud omiserimus potissimos hujusmodi errores saepe proscribere et reprobare, tamen catholicae ecclesiae causa, animarumque salus Nobis divinitus commissa, atque ipsius humanae societatis bonum omnino postulant, ut iterum pastorem vestram sollicitudinem excitemus ad alias pravas profligandas opiniones, quae ex eisdem erroribus, veluti ex fontibus erumpunt.” Praeterea ridicule contenderetur, monstra errorum, qualis est infitatio Dei a mundo distincti, ex se solum interim, non irrevocabiliter a pontifice perculsa esse; atqui cum iisdem propositiones aliae, de quarum damnatione peremptoria facilius quis anceps haereat, ut de dominio temporali sacrorum ministrorum vel de potestate civili se immiscente rebus religiosis, una eademque formula ideoque efficacitate confixae reperiuntur (legesis alloc. „Maxima quidem” cit. n. 1000, col. prop, syllabi l. 27. 44). Ad haec per testimonium authenticum, pontifice mandante propositioni 76 syllabi adjunctum (Z) 1625), sunt errores complures in variis prioribus allocutionibus vel litteris apostolicis implicite reprobatu eo ipso, quod asserta luculenter est doctrina, quam catholici omnes de civili romani pontificis principatu firmissime retinere debeant; cujusmodi assensus firmissimus sane non debetur nisi doctrinae infallibili. Atqui pro forma leniore doctrinae ejus non est, cur errores de re ulla in documentis praecedentibus explicite notati et ex illis in syllabum congesti minus infallibiliter quam errores de civili principatu pontificio ab eodem Pio IX proscripti numerentur.

Insuper, collato syllabi titulo (supra n. 999), invenitur ioo3 Pius IX designasse errores ipsos omnes syllabi, tamquam contagia dirae pestis omnino horrenda et devitanda, profecto non mere interim, a se damnatos testificando (encycl. „Quanta cura”; Pii IX act. p. 1. vol 3. pag. 688 s) Pro apostolici Nostri ministerii officio illustra praedecessorum Nostrorum vestigia secutantes Nostram extulimus vocem, ac pluribus in vulgus editis encyclicis epistolis et allocutionibus in consistorio habitis, aliis-

que apostolicis litteris praecipuos tristissimae nostrae aetatis errores damnavimus, eximiamque vestram episcopalem vigilantiam excitavimus, et universos catholicae ecclesiae Nobis carissimos filios etiam atque etiam monuimus et exhortati sumus, ut tam dirae contagia pestis omnino horrerent et devitarent/ Xequae errores ulli syllabi, cum omnes sint ^praecipuill, a damnatione ultima, etiam verbo damnandi eodem de omnibus aeque praedicata, eo excipiuntur, quod pontifex ilico -praesertim- in nonnullis documentis commemoratis „monstruosa opinionum portenta" a se damnata esse, iterato scilicet hoc verbo, asseverat. Denique episcopi per orbem totum significationibus crebris variisque propositiones syllabi pro erroribus a pontifice definitive judicatis, Pio IX ipso sciente et probante, acceperunt. Xominatim hoc factum expendatur: Cum syllabus errorum a. 1864 emissus esset, hunc respicientes episcopi fere quingenti, qui ad celebrandum festum saeculare martyrii principum apostolorum a. 1867 Romam venerant, assensum suum absolutum ad sententias pro custodiendo fidei deposito a Pio IX tamquam Petro latas coram pontifice attestati sunt. Xe vero nihilominus opineris, episcopos illos judicia pontificia utcumque, non infallibiliter edita agnovisse, paucis annis post Patres vaticani quadringenti ad communiendam postulationem definitionis infallibilitatis pontificiae appendicem addiderunt, qua novissimarum provincialium synodorum et communem episcoporum sententiam exhiberent. Porro recitatis conciliis sex provincialibus pontificem romanum infallibilem declarantibus pro comprobanda persuasione communi episcoporum de infallibili magisterio pontificis romani testimonium praedictum in medium protulerunt pacto isto: „Quingenti prope episcopi, ex toto terrarum orbe ad agenda solemnia saecularia martyrii sanctorum Petri et Pauli anno 1867 in hac alma urbe congregati, minime dubitarunt, supremum pontificem Pium IX hisce alloqui verbis: „Petrum per os Pii locutum fuisse credentes, quae ad custodiendum depositum a te dicta, confirmata, prolata sunt, nos quoque dicimus, confirmamus, annunciamus, unoque ore atque animo rejicimus omnia, quae divinae fidei, saluti animarum, ipsi societatis humanae bono adversa, tu ipse reprobanda ac rejicienda iudicasti. Firmum enim menti nostrae est, alteque defixum, quod

Patres florentin! in decreto unionis definierunt: Romanum pontificem Christi vicarium, totius ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem existeref“ (Z 7, 933;. Item alii quidam Patres vaticani pro infallibilitate pontificis summi definienda ad factum illud provocarunt (ib, 939). Quae momenta rationum videntur non relinquere prudentem dubitationem ullam, quin ex erroribus pridem infallibiliter notatis syllabus compositus totus sit. Ceterum est aliud universe omnes propositiones syllabi infallibiliter pravas dicere, aliud ostendere sive gradum sive sensum, quo singulae quaeque pravae sint, id quod examen proprium pro indole materiae facile vel minus facile postulat.

Exemplum alterum definitionis ex cathedra emissae prae- I004 bent litterae apostolicae, quibus *Leo XIII* 13. sept. 1896 controversiam a quibusdam revocatam de ordinationibus anglicanis solvit. Exposito defectu formae et intentionis ordinationibus iis inhaerente hanc ille fert sententiam manifesto peremptoriam (7?10 1966): „Itaque omnibus pontificum decessorum in hac ipsa causa decretis usquequaque assentientes, eaque plenissime confirmantes ac veluti renovantes auctoritate Xostra, motu proprio, certa scientia pronuntiamus et declaramus, ordinationes ritu anglicano actas, irritas prorsus fuisse et esse omninoque nullas." Et vero hanc quaestionem ad praxim certam dirigendam clarissime ex cathedra definire decuit. Difficilius indoles actuum docendi aliorum Leonis XII[aestimatur, quia hic pontifex non sicut Pius IX modis loquendi fortioribus errores praecipuos aetatis condemnare, sed doctrinam aetati nostrae praecipue necessariam explicare ita amat, ut magis instruat hominum intellectum, non expressius voluntatem ad assensum firmissimum intellectui imperandum a se quidem ipso obligari indicet. Nihilominus fas est affirmare, documentis illis, a Leone ut doctore summo, non homine mere docto, ecclesiae universae destinatis, aut etiam formales definitiones aut saltem materiam infallibiliter ratam contineri. Nam quae pontifex ibidem non obiter vel argumentandi causa, sed data opera docet, ea etiam omnino, non solum quadantenus tenenda ab omnibus fidelibus significat; videas talia in encycl. de socialismo, de matrimonio Christiano, de politico principatu, de societis clandestinis, de civitatum constitutione Christiana, de am-

↵ If q* l
j «MMali*
l s3

5« «

bitu libertatis et actione civili, de duello, de studiis s. scripturae, de unitate ecclesiae, de americanismo, de usu ss. eucharistiae (cf. Z)¹⁰ 1849 ss. 1853 s. 1855 ss. 1859. 1866 ss. 1931 ss. 1939 s. 1941 ss. 1954 ss. 1972 s. 1976. 1978). Atqui doctrinae omnino tenendae cum a pontifice significantur, aut tunc ipsum definiuntur aut jam peremptorie propositae sive ex definitionibus prioribus sive ex ordinario et universali magisterio describuntur; qualis descriptio etsi per se infallibilis non est, tamen professioni infallibili ecclesiae consentanea et satis certo per dignitatem pontificis describentis et sine periculo erroris ullo per acclamationem ipsam totius ecclesiae cognoscitur.

1005 Porro *Pius X* quasi in se conjungens rationem utriusque decessoris per litteras encyclicas 8. sept. 1907 systema modernistarum universum dissertatione accuratiore expositum formulis gravissimis, tum aliis tum vocando omnium haereseon collectum, detestatus est (cf. Z¹⁰ 2072. 2077. 2079—2082. 2087. 2089. 2090. 2092. 2093. 2095. 2099. 2102. 2103. 2105). Haec enuntiatio jam per se potius ipsa sententia infallibilis quam mera significatio authentica fidei infallibilis ecclesiae, praesentis quoque audientis et cum voce pastoris sui plene continentis, merito habebitur. Insuper autem pontifex „motu proprio“ 18. nov. 1907 repressurus modernistas, adimentes vim e: efficacitatem non decreto solum inquisitionis 3. jul. 1907 propositiones 65 reprobantis ac proscribentis, verum etiam Suis litteris encyclicis, utrumque documentum confirmavit, addita excommunicationis poena adversus eos, qui quamlibet e propositionibus in alterutro improbatis tuerentur, et salvis poenis adversus eos, qui propositiones haereticas vel „omnium haereseon collectum“, nempe in litteris encyclicis enarratum, propugnarent. Videlicet ex declaratione ista sicut decretum inquisitionis proscribentis modo, quo potest, ipsum obligat, ita epistula pontificis etiam vi propria modo aliquo obligare, non dumtaxat obligationem aliunde existentem in memoriam redigere intellegitur; atqui actio, qua pontifex ipse obligando improbet, non pure recenseat opiniones improbatas et in his collectum haereseon omnium dudum damnatarum, nequit cogitari intensitatis inferioris, quam qua haereses prius sunt rejectae, interim valentis, ex se fallibilis, sed tantum firmitudinis summae, peremptoriae, infallibilis.

Thesis XX 5 II. *Quae ex historia, ex effatis Patrum, ex analogia ipsa fidei contra infallibile pontiflcjs romani magisterium proferuntur, aut falsa sunt aut nihil probant.* 1006

Demonstratio p. I. fit solutis difficultatibus historiae:

1. Professio romana de mysterio Trinitatis saeculo III apparet ea, ut retenta via media inter gnosticam deorum multiplicationem et sabellianam Dei Patris cum Filio confusionem credatur una divinitas in Patre et vero Filio et Spiritu sancto inter se non separatis, sed distinctis. Huc spectat expositio praeclara *Dionysii* pontificis romani (Z> 1782 ss; cf. supra n. 498 testimonium *Athanasil*)', quod ipsum dogma est catholicum, etsi modus loquendi per terminos fixos hodie usitatus nondum observatur. Porro fides Dionysii perperam diversa a fide *Zephyrini* et *Callisti* decessorum diceretur. Et revera recte sensisse Zephyrinum, significat tum *Tertullianus* qui etiam montanista errorem ecclesiae romanae de Trinitate nullum novit, tum *auctor libri contra Artemonis haeresim* scripti, qui (ex *Euscbii* hist. eccl. l. 5. c. 28; *M* 20, 511 ss) exhibet doctrinam Zephyrini de divinitate Christi convenientem v. g. cum doctrina, de Christo Filio Dei distincto a Patre manifesta, *Justini* (videas apol. l. n. 13. 63; dial, cum Tryphone n. 56. coi. n. 11; *M* 6, 346 s. 423 ss. 598 s. 498) et *Irenaei* (videsis l. 3. c.8. n. 2.3; l. 4. c. 5—7; c. 20. n. 1—4. col. l. 2. c. 30. n. 9; 1/ 7, 867 s. 983 ss. 1032 ss. 822). Immo idem de Zephyrino et Callisto ex ipsis criminationibus *auctoris philosophumenon* (l.9. n. 11. 12; l. 10. n. 27; *M* 16, 3380. 3384 s. 3441) pontificibus infensi intellegitur. Nimirum ex his Zephyrinus quidem palam dixit: „Ego novi unum Deum Christum Jesum, nec praeter eum ullum alium (*ἑτερον οὐδένα*) generatum et passibilem"; tum vero etiam dixit: „Non Pater mortuus est, sed Filius." Pariter Callistus docuit, „non aliud esse Patrem, aliud Filium, sed unum et idem esse (or*z ἄλλο εἶναι Πατέρα, ἄλλο δὲ ἱὸν*». *tv ôi /.ai το αντο υπάργει*)“, „Spiritumque in Virgine carne, indutum non esse aliud atque Patrem, sed unum idemque (*z«t iinu το tv ξ παρθένο) σαρ/.ω&έν Πνείμα οiχ ἑτερον παρά τον Πατέρα, ἄλλα tv /.ai το αὐτό*)“, „Logum unum esse Deum"; nec tamen „dicere vult Patrem esse passum unamque esse per-

sonam (or . . . *ὅλlei λῆειν* ro>· *ntitov&tvai* *di 'iv tlivi *πρόσωπον*), ut effugiat blasphemiam in Patrem.“ Videlicet secundum Zephyrinum et Callistum Pater et Filius unum, unib Deus vel sensu pari unus Spiritus sunt (cf. *Jo* 10, 30; 17; 3', sed non unus, non persona una. Quod autem ex accusatione auctoris philosophumenon Callistus tum Patrem mero nomine a Filio distinguit tum in Filio homine, scilicet mero, Patrem inhabitare dicit et ita in haeresim tum Sabellii vel Noeti tum Theodoti incidit, talis haud obscure deprehenditur non ipsa sententia Callisti, sed prava conclusio ex eo, quod Callistus recte docet, Patrem esse Deum vel Spiritum unum cum Filio, ideoque (coi. Jo 14. 11) in Filio, qui solus homo factus sit et passus, esse Patrem. Itaque pontifices hinc contra ditheismum, a Callisto exprobratum auctori ipsi philosophumenon parum accurate disputanti (cf. etiam l. 10. n. 33; *J/16*, 3449, et dicta, quamvis per se benignius explicanda, cont. Noet. n. 7. 16: *M* 10, 814. 826), Patrem et Filium praedicaverunt unum eundemque Deum, illinc contra Sabellium, a Patre Filium distinguentes, Filium, non Patrem, passum et mortuum agnoverunt. Cf. *FranZtlin*, de Deo trino th. X; *Jungmann*, in hist, eccl dissert. 3. n. 50 ss; item quadantenus *d' Aies*, la théologie de saint Hippolyte c. 1. n. 2.

1007 2. Ex *Cypriani* controversia cum Stéphane de validitate baptismatis collati per haereticos adversus magisterium infallibile pontificis romani deduci nihil potest. Namque primum Cyprianus sicut de baptismatis illius validitate est deceptus, ita de pontificis romani magisterio infallibili errare utique potuit; qualis eventus infallibilitatem romanam eo minus obscuraret, quod ecclesia ipsa non Cyprianum, quamvis dotibus splendidis personalibus ornatum, sed caput suum fideliter secuta est. Tum vero consideretur, Stephanum sententiam eam edidisse, quae in se vel explicite potius disciplinam quam doctrinam stabiliret; ita enim eum *Cyprianus* vel *Firmilianui* decrevisse ferunt (inter ep. Cypr. 74. n. 1; ep. 75. n. 9. 18 ex ed. *Harteln*; cf. *D* 14): „Si qui ergo a quacumque haeresi venient ad vos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis inponatur in paenitentiam, cum ipsi haeretici proprie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communice- cent tantum. Non . . . quaerendum esse quis sit ille qui bapti-

zaverit, eo quod qui baptizatus sit gratiam consequi potuerit invocata trinitate nominum Patris et Filii et Spiritus sancti. In multum . . . proficit nomen Christi ad fidem et baptismi sanctificationem, ut quicumque et ubicumque in nomine Christi baptizatus fuerit consequatur statim gratiam Christi/'l) Etsi

l) Cum significatio verborum celeberrimorum „nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis inponatur in paenitentiam* summam quidem, quantum ad baptismi iterati exclusionem, clara sit, in modo significandi accuratius determinando eruditi adhuc semper laborant. Ex opinione quadam innovatio intellegitur hominis interna nullo pacto nisi usitata impositione manus in paenitentiam perficienda. Verum obstat, quod dumtaxat traditum, non homo via tradita inbetur innovari.

Secundum explicationem aliam innovare est repetere ita, ut tantum impositio manus consueta pro sacramento confirmationis eademque pro paenitentia rursus fieri debeat. Sed hoc falsum vel ex eo deprehenditur, quod agitur de impositione manus danda haereticis quibuscumque, etiam olim in ecclesia confirmatis, quos (coi. *Cypriani* ep. 71. n. 2; ep. 74. n. 12; sentent. Crescentis cirt. et Cassii macom. in concil. carthag. III. de bapt.; *M* 3, 1105 s. 1136 s. 1059. 1062) nemo dicit solitos esse iterum confirmari. Insuper Stephanus diserte sicut baptismum, ita impositionem manus confirmatoriam, exigendo paenitentialem solam, removet. Eodem pertinet exemplum subjunctum haeticorum, qui ipsi cum hominibus ex haeresi alia ad se transeuntibus, omisso scilicet ritu etiam confirmandi, tantummodo communicent. Idcirco quamvis afri quidam confirmationem, non baptismum, repeti voluerint (cf. ep. Cypr. 72. n. 1; ep. 73. n. 6. 9. 21; sentent. Nemesiani thub. in concil. carthag. III. de bapt.; *J/* 3, 1046 s. 1113 ss. 1057), pontifex romanus sacramentum neutrum repetendum censuit. Neque lex reconfirmandi, utique repugnans infallibilitati sacrae pariter ac lex rebaptizandi (vide n. 902ss), ex epistula Cypriani ad Pompejum (n. 5. 7; *M* 3, 1131 s) vel Firmiliani ad Cyprianum (n. 8. 12. 18; *J/* 3, 1161 ss) Stephano merito attribuitur. Nimirum collatis locis pluribus (ep. Cypr. n. 5—8. 12; ep. Firmil. n. 5. 8. 9. 12. 14. 16—18. 23) sententia Stephani genuina haec dinoscitur: Etiam haeretici eo ipso, quod interponunt nomen vel auctoritatem Christi, habent fidem tantam, ut sufficiat ad recipiendam et conferendam rem non profanam vel invalidam, sed ad consequendam „statim gratiam Christi*, i. e., sacramentum ex se sanctum validumque baptismi, a quo ritus initiationis complectentis confirmationem totus denominabatur(cf. *Tertulliani* de bapt. c. 10. coi. 7. 8; *J/* 1, 1210. 1206 ss; *Cypriani* ep. 63. n. 8; *J/* 4, 380; *concilii nic.* [cn. 19; *D* 20); etsi fides illa haeticorum non sufficit ad accipiendum sutim Spiritum sanctum vel gratiam sanctificantem, unde homines ejusmodi tamquam peccatores impositione manus paenitentiali ad Spiritum sanctum accipiendum indigent. Sententiam talem Cyprianus eumque sequens Firmilianus impugnant ita, at neglegendo differentiam sacramenti validi ad characterem et amplius fructuosi et ostendendo fructus sacramenti ex scripturis dicant, secundum Stephanum baptismum ipsorum haeticorum remitti peccata, fieri sanctos, innovatos, filios Dei, templa Dei, indutos Christo; similiter exhibent pontificem contrarium sibi ipsi, quod baptismum haeticorum validum affirmet, Spiritum sanctum sive impositione

autem disciplinam universalem infallibilitas pontificia complectitur (col. th. XXV), Cyprianus tamen id negando infallibili-

manus sive jam baptismo dari neget et impositione manus per ecclesiam demulcenda impertiri statuatur. Inferunt illi: Si haeretici baptismo obtinent gratiam, quae ex scripturis ipsa est sanctificans, iidem impositione manus obtinent Spiritum sanctum, ideoque pro Spiritu sancto adducendo impositio manus altera qualiscumque necessaria non est. Quae argumentatio haud impedit, quominus impositio manus nova paenitentialis, non confirmatoria fuerit. Videlicet ex eo, quod Stephanus sacramentis baptismi et impositionis confirmatoriae manus apud haereticos simul ministratis effectum gratiae sanctificantis explicite quidem non negavit, effectum accipiendi Spiritus sancti explicite negatum impositioni manus, nempe paenitentiali, apud ecclesiam reservavit, non autem ex sacramento uno vero agnito, altero rejecto Cyprianus et Firmilianus refellere pontificem conantur. Sane impositio manus peragenda ab ecclesia exstitit facile eadem ut illa, quam *pontificali romani* „ordo ad reconciliandum apostatam, schismaticum vel haereticum* sub invocatione Spiritus sancti hodie quoque fieri jube»; quae non magis fuit quam nunc est confirmatoria, neque esse potest, cum unctionem nullam conjunctam sibi habeat. Opinatur novissime quidem *Saltet* (les réordinations p. 1. c. 1. n. 4. col. append. 2), confirmationi antiquitus in impositione manus sola sitae unctionem ab ecclesia pro potestate sua adjectam esse; sed confirmationem caruisse unquam unctione historice non probatur (cf. *Tertulliani* de resurrect. carn. c. 8; J/2, 806; *Cypriani* ep. 70. n. 2; *M* 3. 1040; *Theol. Studien der Leo-Gesellsch.* 15.

das Sakr. der Firmung Absch. 1. K. 2. §. 1), et facultatem sibi datam mutandae materiae sacramenti ecclesia ignorat, immo etiam abjudicat (resume n. 694 ss). Denique ex veritate saeculo omni nota confirmatio non est instituta ad homines in ecclesiam recipiendos, sed ex se homines ecclesiae supponit, neque est instituta ad remissionem peccatorum, sed ministranda justis; hinc impositio illa manus in paenitentiam, quam Stephanus pro venientibus haereticis praescribit, non est putanda confirmatio, sed ritus canonicus cum sacramento paenitentiae, quo haeretici jam paenitentes ecclesiae atque Deo ipsi reconcilientur.

Expositio alia statuit iterationem omnem vetitam praeter manus impositionem, quae prius ad exorcismum in baptismo facta jam ad paenitentiam denuo faciendi sit. At vix sibi quisquam persuadeat, impositionem manus ad paenitentiam a Stephano exhiberi pro iteratione impositionis qualiscumque, ut et ejus, quae aliquando evenit ad exorcismum.

Hinc alia explanatione accipitur responsum in moris novi prohibitionem, unde admissa ellipsi pronuntietur: nihil novi introducatur, sed servetur tantum quod est traditum. Verum etsi talis sensus verbi innovare apud auctorem ipsum libri de rebaptismate (n. 1; J/ 3, 1184 s) invenitur, tamen nihilo obscurior apud eundem declinatio a sententiis formae controversae mente indicata concipiendis observatur (n. 1. 9; cf. n. 6), atque tanto durior enodatio totius dictionis Stepnani existit, praesertim cum exemplum superius, aequale, suppar ellipsis postulatae derideretur. Neque exemplum idoneum constructionis adeo impeditae est, quod ex versione saltem vetere latina actorum *concilii chalcedonensis* ^nihil praeter fidem- a sanctis Patribus annuntiatam generabilis romanus pontifex innovavit*

Infalibilitati romanae non obest de baptismo; sensus verborum Stephani, 407

tatem pontificis non simpliciter infitatus est, quia aliud est, objectum infalibilitatis aliquod vel modum aliquem docendi infalibilem, per legem scilicet universalem ipsius disciplinae,

(illocut. ad Marcian.; // 2, 650); nam cum praepositio „praeter“ non modo exceptionem, sed etiam pugnam et excessum sonet, Leo M. simpliciter novi nihil contra fidem vel, additione in rebus fidei catholicae in violationem recidente, contra fidem antiquam docuisse dicitur (cf. inscript. ejusdem alloc. // 2, 643; *Rom* 16, 17).

Quocirca interpretatio expeditior proponatur. Innovare valet quidem saepe tantumdem, quantum aliquid facere novum, renovare, quo antiquatum idem numero ad novitatem suam reducat. Forsitan innovare sit etiam facere aliquid denuo. iterare, quo semel actum idem specie iterum agatur, v. g. pro sanando defectu ab integro repetatur vel pro amplificando effectum, acquirendo exercitio, causa alia resumatur. Certe innovare significat et id, quod facere aliquid novi talis, ut ab instituto vel more vetere, praesertim prave, deflectatur. Praeterea autem innovare significatione per se satis obvia potest esse perinde ac facere aliquid mere novi, b, e., aliud saltem numero prae objecto antecedente, sive est ejusdem speciei cum priore sive solum similis, sive adversatur legi vel consuetudini antiquae sive cum ea convenit. Ita oratur *Ps* 50, 12; „spiritum rectum innova in visceribus meis“; nempe spiritus gratiae novus indendus post jacturam vel magis adaugendus petitur. Adaeque per illud *Eccli* 36, 6 „nova signa“, potius quam patrandae denuo eadem, signa nova, i. e., alia numero vel et specie, et per illud *Thren* 5, 21 „nova dies nostros, sicut a principio“ dies novi comparabiles cum priscis implorantur. Testis usus vocis apparet etiam *Tertullianus* (adv. Marcion. l. 1. c. 1); cui cum pro modo interpungendi uno (*J* 2, 246) innovatio videatur esse emendatio, pro interpunctione alia (editionis vindob., quam nuperrime curavit *Kroymann*) innovare vi contextus idem est ac rem novam aggredi ex vetere, puta opus Tertulliani tertium ex primo, quod ipse resciderit, et ex secundo, quod post mendosam editionem non solum emendatum, sed et auctum jam emittat. Pro hac significatione verbi praeoptanda sententia pontificis romani concinne sic enarres: Si haeretici ad ecclesiam venient, nihil in illis fiat novi, dando quidquam vel addendo ad baptismum a Hosve ritus christianos in haeresi jam receptos, nisi quod est usu saltem ipso traditum dandum novum vel addendum, scilicet ut manus in paenitentiam illis imponatur. Tum vero in lingua Christiana innovare potest esse idem ac facere aliquid a Domino institutum, quo innovatio hominis producat; nimirum sacramentum, cum sit causa instrumentalis externa innovationis internae de vetustate peccati objectivae primae vel secundae, intellegitur sua sponte innovatio activa, et ipsum conficere sacramentum intellegitur innovare. Proinde Stephanus edixerit; In haeticis convertendis nihil fiat innovationis, videlicet activae proxime solius pendens a ministris, nullum fiat quod nunc dicitur sacramentum, ut baptismus, confirmatio, quodvis aliud nisi tralaticium paenitentiae, cum impositione manus junctum. Eidem intellegentiae, quamvis ex se non tam facili probatu quam priori, suffragatur, quod et in epistula synodica cum Stephano communicata (ep. Cypr. 70 d. 2, coi. ep. 72. n. 1; *M* 3, 1043. 1018) et in epistula responsionem Stephani recensente (ep. Cypr. 74. n. 5; *J* 3, 1131) haeretici per baptismum innovandi per-

4rOS Infallibilitati romanae non obest lis de baptismo; sensus verborum StepW.

non agnoscere, aliud, subjectum infallibilitatîs cum objecto omni diffiteri. Unde qui ex illo hoc alterum Cypriano impu-

hibentur; unde transitus ad confectionem sacramenti nomine innovationis etiam directe designandam pronus est.

Sane explicationi propositae utrilibet postremae vehementer congruit *Cyprianui* prae aliis omnibus audiendus, quippe qui verba ipsa Stephani a se nobis prodita cum contextu adhuc integro ante oculos eodem illo tempore habuerit nec mere mentem pontificis liberius post saecula descripserit. Enimvero postquam verba attulit (ep. 74. ad Pompejum n. 1; J/ 3, 1128 s), nedum in latinitate sententiae offendat, decretum haud cunctanter (ib. n. 2 sine lectione ulla variante etiam apud *Harteliwn* 2.800) ita quoque reddit: rEt praecepit nihil aliud innovari nisi quod traditum est; ubi vides, per interpositum „aliud jam non esse locum hypothesi ellipsis, ex qua statuatur, nihil prorsus innovandum, sed custodiendam traditionem esse, siquidem illud naliud“ efflagitat ex adverso saltem unum, quod reapse particula semper excipiente „nisi ilico exemptum rite innovetur, i. e., quod sive novum pro convertendis sive eos innovans secundum traditionem perficiatur. Et vero .nihil aliud nisi- aequae sonat „solum“ ac cum paulo post a Cypriano haeretici „nihil aliud quam* adversarii et antichristi nominari affirmamur, immo potius magis; nam si diceretur innovandum „nihil aliud quam quod traditura est, id posset fortasse significare negationem rei indolis diversae, non negationem cum exceptione, unde etiam fas esset interpretari: nihil novando inducatur aliud, aliter comparatum, quam id est quod est traditum, nihil novando inducatur alieni a traditione, nihil quod ultra vel contra traditionem sit; qualis ratio interpretandi est intolerabilis, ubi legitur „nihil aliud nisi“, quoniam hoc est tantum „nihil aliud excepto. Eodem referas, quod praeceptioni Stephani nunc citatae Cyprianus continuo adjungit: .quasi is innovet qui unitatem tenens, unum baptisma uni ecclesiae vindicat, et non ille utique qui unitatis oblitus mendacia et contagia profanae tinctionis usurpat^; videlicet Stephano innovationem aliam ac traditam impositionis manus prohibenti se opponit Cyprianus et contendit (coi. ep. 71. ad Quintum n. 1; J/ 3, 1103 ss), innovationem, nempe aliam ac divinitus traditam, non fieri ab eo, qui unum baptisma uni ecclesiae vindicat, haereticos venientes ad ecclesiam baptizando, sed ab eo, qui baptisma etiam haereticorum tamquam verum et sacrum ipse usurpet, omnibus haereticis venientibus ad ecclesiam quasi baptizatis tantum manum in paenitentiam imponendo; qualem usum traditionis humanae, non divinae esse Cyprianus pluribus ostendere conatur. Accedit, quod Cyprianus manifesto Stephani rescriptum in partes ex ordine carpendas dividit et primo de venientibus ab haeresi quacumque, postremo de consuetudine ipsorum haereticorum allegata reprehendit, nec tamen secundo, quamvis agat distincte et de innovatione et de traditione, verba respondentia Stephani separat, sed bis conjuncte repetit, haud dubie ideo, quod iis singulis sensum per se satis plenum non subesse judicat; atqui etiam singulorum, praecipue priorum, sensus integer esset, si Stephanus vellet dicere, in receptione haereticorum nihil a more antiquo alieni inducendum esse, tantummodo traditionem retinendam esse; ex contrario sensus non est salvus, si vult pontifex affirmare, haereticis venientibus nullum ritum vel novum superaddendum vel innovantem conficiendum esse

tare volunt, nimium efficiunt, i. e., ne ecclesiam quidem creditam a Cypriano esse infallibilem; quod dico ita, si Cyprianus consuetudinem ut romanam, sic universalem antiquitatis sibi adversari minime ignoravit; quae hypothesis videtur plane vera esse (cf. *Ilefele*, Concilieng. I2, 122 ss). Sin autem consuetudinem oppositam non pro satis universali ille habuit, difficultas ex auctoritate Cypriani repetita etiam penitus evanescit, cum consuetudini solum particulari subesse posse errorem nemo neget. Ceterum discidium, proditum quidem memoriae non per synodum Carthaginiensem etiam III de baptismo, VII sub Cypriano, utpote jam ante adventum edicti Stephani celebratam (cf. n. 736), sed per epistulam Cypriani ad Pompejum et Firmiliani ad Cyprianum (inter ep. Cypr. 74. et 75; J/ 3, 1128 ss. 1154 ss), non diuturnum fuit, cum paulo post, Stephano etiam prius raptō, Cyprianus martyrium subiret; neque probatur Stephanus sententiam excommunicationis contra Cyprianum formaliter protulisse, quamvis facto ipso, specie quadam excommunicationis minoris, commercium abrumperet; insuper communionem plenam Cypriani cum cathedra Petri mox resumptam esse ex epistula *Cypriani* ad

excepto uno tractaticio paenitentiae. Quodsi effatum Stephani *Eusebius* aliter exprimit, id rationes prolatas non attingit. Attamen accipiat ipse narrans (hist. eccl. l. 7. c. 3; J/20, 641): *Α).* 'δ γτ Στέφανο μη δτῖν τι νῖωπρον παρὰ την *ἱΜτρίλααυ ἀρχῇ&εν παράδοϋιν ἱπι-χαινοτοιαῖν οἰόαξτο* . . . Qnem locum, cum sensus verbi *ἸνυυαυοΤΟυὺν* similiter ac simplicis *χαινοτοατῖν*[^] enuntiati quidem cum accusativo objecti, ambiguus vel varius reperiatur, accommodate ad interpretationem nostram dicti controversi priorem sic transferre liceat: At vero Stephanus ratus, non oportere quidquam recentius inductum praeter vigentem ab initio traditionem, i. e. (coi. ib. c. 2), contra antiquum usum solius precationis cum impositione manuum, innovare, h. e., ut ritum novum super vel post ritum in liaeresi jam impertitos hominibus convertendis adhibere.

Ceterum interpretationes memoratae omnes conveniunt in eo, quod Stephanus proscribat innovationem omnem saltem eam, quae adversetur traditioni. Neque merito dicitur, aliter ac per explanationes reliquas principium efferri universale, si innovatio intellegatur decessio a consuetudine antiqua; etenim etiam ita principium directe vel formaliter statuitur non generatim, sed pro condicione speciali, si haeretici veniant ad ecclesiam, pro qua condicione speciatim traditio de impositione manus sola inculcatur. Quamquam ex paritate manifesta rationis sententia ad casum quemvis similem extenditur ideoque tamquam valens universe a theologis jure optimo invocatur ad monstrandum, traditionem ipso quoque usu ecclesiae conservatam infallibiliter rectam esse.

Successum (ep. 82. al. 80; J/4 429 ss) et ex testimonio *Pontii* diaconi Cypriani (de vita et passione Cypriani c. 14; J/3, 1494) et vel inde patet, quod ecclesia romana memoriam Cypriani semper modo speciali coluit ejusque nomen in ipsum missae canonem recepit; quo pacto *Augustinus* putare etiam potuit (de bapt. contra donat. l. 5. c. 25. n. 36; J/ 43, 194), pacem Cyprianum inter et Stephanum servatam esse; videtur scilicet non quidem Cyprianus errorem suum retractasse, sed jam successor Stephani, Xystus II, qui ut bonus et pacificus sacerdos a Cypriani diacono (l. c.) laudatur, intercedente Dionysio alex, usum rebaptizandi particularem vigentem tum in Africa, nominatim in Africa proconsulari et in Numidia, tum in Asia minore interim, non severius impediendo, tolerasse; cui sententiae historia vel praxis diutius ibi observata suffragatur. Attamen edictum Stephani sicut testimonium fidum usus ipsius romani perpetui prioris, ita posterioris certum praejudicium existimari debet; quod locis quibusdam obscurioribus minime enervatur.¹⁾

*) Ita quidem *auctor philosophurnenon* Callistum decessorem Stephani accusat, quod sub eo demum alterum baptisma a suis usurpatum sit, scribendo (l. 9. n. 12; J/ 16, 3387): *Ἐπὶ τοῦτον πρῶτον τετόληται δεύτερον αὐτοῦ βάπτισμα*[^] Sed etiam admissio fundamenti vero qualicumque talis narrationis variis interpretationibus ab ecclesia romana suspicionem baptismatis iterati remouent. Plerique dicunt, agi de more rebaptizandi aetate illa nominatim ab Agrippino carthag. in Africa introducto, quem Callistus ipse ex accusatione quidem neglegendo foverit. Alii potius censent, respici sectam elchasitarum adhibentium baptisma secundum superstitiosum, quae culpa Callisti Romae invaluerit. Nonnulli opinantur, voce baptismatis secundi designari baptisma haereticorum, cujus agnitionem scriptor pro rigore suo ipse anabaptista idemque antipapa, ut Hippolytus, Callisto exprobraverit. Nonnemo etiam putat, baptisma secundum intellegi paenitentiam, cui Callistus vim similem ac baptismati asseruerit.

Ceterum opinio tertia non video quomodo approbari possit. Primum enim ex eo, quod auctor ille rigidus universe in disciplina fuit, profecto nondum repetiti baptismatis defensor etiam cum periculo fidei per consuetudinem urbanam ipsam adeo manifestatae noscitur, nisi forte accedunt indicia solidiora. Deinde vero credibile non est, per vocem commissi baptismatis secundi vituperari ipsum morer non rebaptizandi, ne verbulo quidem adjecto sive ad sententiam propriam vindicandam sive saltem ad significationem verborum insolentiorum indicandam. Tuo: affirmatur sub Callisto baptisma alterum inductum, non quasi Callistus formaliter edictum protulisset, quod neque a narratore alioqui doctrinam sollemniorum et simplicem actionem Callisti distinguente neque a Stephano pontifice neque ab alio quoquam in controversia baptismali memoratur, sed potius quod modo quovis, H

InWlibilitali rom. non obest causa baptismal!* ; accusatio auctoris philosophum. 4i

Non magis acta quaedam alia in eadem causa, ut decreta 100κ concilii arelatensis I a. 314 et nicaeni I, de infallibilitate ro-

hcto perse etiam locutione *ητόλμηται βάπτισμα* expresso, usus baptismatis secundi susceptus sub Callisto et pro vi perfecti *ἸτόλμητΜ* eousque continuatus esset; insuper autem iste mos diserte dicitur susceptus sub Callisto primum (πρώτω); atqui haec affirmatio, si intellegatur primum tunc in ecclesia romana baptismum haereticorum habitum pro valido, cum testificatione Stephani firma pugnatur; unde proposita explicatio, nedum apta sit dictis Stephani et auctoris philosophum conciliandis, simpliciter hunc mendacii ejusque aequalibus nimium aperti insimulare cogit. Praeterea explanationi disputatae minime favet, quod auctor idem mox subjungit, callistianos omnibus sine discrimine offerre communionem; at enim conclusio querimoniam illam continens non nequitur praecise cum exprobratione baptismatis secundi, ac si Callistus promiscue agnoscat cum vero catholico baptismum falsum haereticorum, sed cum expositis omnibus, unde censor aliis summam quidem resumptis nominatim repetit illud, quod Callistus peccatores ab ecclesia non exclusos habeat (cf. th. XXXII. p, II. n. 5), vel simul refricat illud totiens a se deploratum sibique molestissimum, quod deserta schola etiam sua plurimi ad coetum Callisti mitioris currant; immo nomen ipsum communionis concedendae vel negandae illicit cogitationem, potius peccatores quoslibet baptizatos quam homines nondum vere baptizatos in detractoris animo haberi. Denique conviciator loco proprio longiore carpit modum, quo Callistus homines ab haeresibus et a coetu ipsius criminatoris venientes recipiebat; cui opponebatur sane modus apud accusatorem observatus et ex hujus mente Callisto, si caput ecclesiae verae esset, observandus; quodsi igitur accusator haereticos vel schismaticos rebaptizandos judicaret, hoc eodem loco in Callisto omissionem baptismatis, non omissionem paenitentiae specialis vel canonicae pro baptismo haud dubie non requisitae reprehenderet; atqui ex contrario ille de peccatis non imputatis, ad paenitentiam majorem scilicet, pontificem objurgat, accusationem de baptismo secundo tamquam plane aliam pluribus interjectis ponit; ergo auctor philosophum haereticos vel schismaticos in ipsa haeresi vel schismate baptizatos et ita primum ad ecclesiam venientes aequae ac ceteros vel peccatores catholicos paenitentiae diuturnae subici, non rebaptizari cupiebat. Porro querela saltem ultima idem scriptor etiam Callistum ilienum ab haereticis rebaptizandis comprobatur; aliter eum neutiquam neglectae amplioris paenitentiae, utpote peccatoribus solis baptizatis, non baptizandis peragendae, incusaret.

Neque magis constat opinio postrema, baptismum alterum esse paenitentiam. Huic adversatur item vis nativa nominis, qua baptismum secundum non est nisi baptismum iteratum. Utique jam apud *Hennae Pastorem* (mand. 4. c. 3; *F P*, 479) et *Tertullianum* (de poenit. c. 4. 7. 9. 12; *J/* 1, 1233 ss; de pudic. c. 9; *J/* 2, 596 ss) baptismum et paenitentia pro effectibus comparantur nec tamen paenitentia Toca'ur alterum baptismum, sed potius baptismum exhibetur paenitentia prima idque «ore orationis tali, ut dubitatio de sensu intento excludatur; atqui hoc est plane aliud quam paenitentiam dici alterum baptismum sine addito ullo declarante, id quod auctori philosophum affingitur. Neque iste auctor reapse tamquam baptismum alterum (Fnoov) in secta Marci Valentiniani usitatum memorat simpliciter redemp-

112 TnfalHMLitali rom. non obesr causa baptismalis; accusatio auctoris philosophum.

mana quidquam detrahunt. Sane hic est *arelatensis* canon 8 [Z] 16): „De afris, quod propria lege sua utuntur, ut rebapti-

tionem quandam, quae sola impositione manus, non tinctione contineatur (l. 6. n. 41: .1/ 16, 3260); nam et ipse (ib. n. 42) significat satis veram et propriis lavationem, et *Irenaeus* (l. 1. c. 21; **J**/ 7, 658 ss) ab eo allegatus pronam reddit cogitationem, redemptionem illam ex hoc baptisma aliud denominari, quod a plerisque adhibeatur aqua. Insuper auctor philosophumenon paulo post locum controversum. quo dicitur *Jtvifoor* in secta elchasaitarum homines iterum (û tht'ri'oot») baptizari cum indumentis, nempe in aqua, narrat (n. 15); erit igitur etiam ihûrfoor *ftà:criGutt* illud aquae. Contextus quoque antecedens sententiae oppositae non suffragatur; paenitentiae administratione cleraentiore distincte reprehensa et querelis circa res alias et concessum matrimonium in foro civili innlidum interjectis jam baptisma alterum exprobratur; sane parum est probabile, hoc baptismatis titulo articulum paenitentiae denuo, dumtaxat obscurius, proponi. Tandem si revera vocabulo baptismatis secundi exprimeretur paenitentia, sub Callisto sacramentum paenitentiae primum usurpatum vel institutum affirmaretur; qualem affirmationem nemo ipsi multiloquo auctori philosophumenon tribuet.

Quae cum ita sint, interpretationem reliquam alterutram loci controversi adsciscere oportet, quarum utrique pro effati vaga brevitate est sua probabilitas. Sane non obsistit utrivis accipiendae, quod in clausula scriptor ille gesta Callisti enarrata verbo *συνοιτ,σκιο* designat; etenim verbo uno omnia volens comprehendere, quae a pontifice directe, indirecte, docente, agente, ansam vel occasionem aliquam praebente, viam aperiente, non se opponente, tolerantiam abusuum pro adjunctis per scripturam commendante traxerint originem, fortius vocabulum constitutiendi eligit, aliis quidem proprie, aliis minus proprie congruens, sicut etiam Callistus paulo ante pro remissione faciliore dicitur peccatis cedere, pro dati copia matrimonii inaequalium caedem vel abortum inde aliquando accidens docere. Itaque similiter baptisma iteratum Callisto vitio vertatur, sive quod sectatores suos quosdam illud pro haereticis inducentes non severius ex castigatoris sententia represserit, sive quod iudicio ejusdem pontifex laxitate disciplinae suos ad sequendos elchasaitas veniam expeditam per baptisma quoddam alterum omnibus baptizatis promittentes praeparaverit. Utrivis acceptioni convenit, quod non pontifex ipse, sed sub ipso alii audacter rebaptizasse arguuntur; scilicet ambiguum illud fai rovrov, et hic et ante positum, significat, vel auctoritate vel tempore Callisti actam esse; quo sensu altero *Irenaeus* scribit (l. 3. c. 3. n. 3; **M** 7, 850), sub hoc Clemente (Ατι τοῦτου τον *Κληαντο*) dissensionem non modicam Corinthi esse factam. Neque priori acceptioni obstat, quod hinc in ipsa urbe Callistus at episcopus baptisma ministrabat vel curabat, illinc auctore philosophumenon testante alterum baptisma adhibebatur ab ipsis (*αυτοῖ*), quos descriperat, videlicet callistianis; at enim respondere licet, Callisti ut pontificis summi sectatores fuisse fideles non solius nrbis, sed totius orbis, idque significari ab oppugnatore referente, illos se catholicam ecclesiam appellare; unde sequitur, callistianis quadantenus imputari posse, si antistites Africae vel Asiae minoris callistianis et ipsi pro verbo *ορντολχονῶν* (l. c.) accedentes ideoque jam ilea callistiani baptisma alterum exercuerint, quemadmodum etiam episcopi, utique

Infillibilitati rom. non obest causa baptismaiis; philosophum, et tr. ad Novatian, 4J g

zent, placuit, ut si aliquis de haeresi venerit, interrogent eum symbolum, et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu

communione Callisti profitentes, quos auctor idem perhibet bigamos et trigamos, i. e., post plura matrimonia successiva in episcopatum cooptatos vel et zizaniis interim tolerandis a Callisto comparatos, extra Romam constituti sint; neque mirum sit, si celeroqui auctor callistianos urbis ut sibi propiores et odiosiores prae aliis et pro aliis persequitur, quamvis forsitan afri quoque rebaptizando homines transeuntes ex schismate ipso ejus viri iram peculiarem in se derivaverint. Neque magis obstat, quod *Tertullianus* canhag. (de baptismo c. 15; **M** 1, 1216) jam ante pontificatum Callisti baptisma haereticorum nullum esse censet, quandoquidem auctor philosophumenon synodum carthag. ab Agrippino aetate Callisti convocatam ut rem sollemniozem et sibi notiozem respicere facile potuit (cf. *Hefete*, Concilieng. I2, 104 s). Sin autem baptisma secundum intellegatur elchasaitarum, per illud airof» designet accusator directe callistianos etiam romanos, quatenus complures inconstantes baptisma alterum usurpaverint, unde sub Callisto baptisma alterum tunc famosum coeptum frequentari ab ipsis callistianis manentibus post Callistum detrectator scriberet. Cui hypothese consentaneum est, quod ille accusationem de baptismo postremam contra callistianos ponit eandemque distinctius explanandam, paucis pro conclusione capitis interpositis, continuo videtur explanare dicens (c. 13), elchasaitarum ducem Romae baptisma novum praecipientem a doctrina Callisti ansam sibi sumpsisse et in oves dispersas a Callisto, scilicet jam amplius erraturas, irruisse; quibus ille indicat, callistianos quosdam nimis credulos sive ad elchasaitas plane defecisse sive pro peccatis commodius tollendis saltem minus publice baptisma eorum suscepisse. Neque merito offendit, quod enarrationem istam auctor subsequenter! capiti reservat; nam cum baptisma illud ex se non ad haeresim, quam auctor vocat, Callisti pertineret, sed commentum proprium elchasaitarum esset, hoc demum loco data opera tractandum, inter delicta callistiana breviter perstringendum idem fuerit. Itaque neque Callistus neque adversarius ejus neque callistiani romani fidi rebaptizabant, sed baptisma alterum callistianis aut externis aut in hac saltem parte per elchasaitas seductis attribuitur.

Etiam infelicius constanti usui romano obiceretur dictum illud *tractatus puudocy>riafiic* quasi pontificii, *ad Novatianum* (n. 3; **Λ**/ 3, 1209): ^aeramentum baptismatis quod in salutem generis humani provisum, et soli ecclesiae coelestis ratione celebrare (suppleatur cum *Hartelio*: permissum), per os suum (columba) praeostendit? Nimirum verba haec seorsum quidem sumpta significant tantum, celebrationem baptismatis caelestem, i. e., vel validam in caelis vel et caelestis gratiae fertilem soli ecclesiae commissam esse ita, ut extranea celebratio ecclesiam injuria afficeret; quod catholicus nemo infitiatus unquam sit, sicut nec negaverit, in ecclesia ipsa eam rem per se episcopis convenire, sive confectionem sacramenti extra vel intra ecclesiam illicite arrogatam saltem validam agnovit sive non agnovit. Quatenus autem tractatus universe Cypriani scripta nimium quantum imitatur ideoque etiam sententia illa facile persuasionem Cypriani de biptismo invalido haereticorum refert, opus sit episcopi afri inter alios (cf. **Λ**119—121) a Novatiano antipapa, qui impugnatur, vel directe vel indirecte sollicitati; certe opus idem sine ratione sana ulla, immo, praesertim in hypothese illius

s. esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum s. Quodsi interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur/* Quo edicto afri retinentes eousque ex tolerantia memorata sedis apostolicae usum suum proprium rebaptizandi haereticos promiscue omnes videantur quadantenus ad usum ecclesiae revocari, quatenus eos solos rebaptizare permittatur, quorum haeresis de Trinitate fuerit. Qua in hypothese ex tolerantia jam coartata etiam minor difficultas quam ex patientia priore illa usus particularis oritur. Sed verius censendum, canone arelatensi afros ad consuetudinem ecclesiae magis quoque conformari vel vetari rebaptizare homines adhibita forma recta semel certo baptizatos; unde fides Trinitatis per symbolum exquirenda indicetur non ut necessaria pro baptismo valide ministrando, sed ut medium idoneum, quo forma debita in baptismo observata pervideatur, h. e., funditus, exclusa dubitatione omni, cognoscatur. Videlicet tenere symbolum non est idem atque in Trinitate baptizatum esse, sed conclusio fit ex fide professi baptizati ad fidem vel professionem hominis in secta eadem baptizantis et inde ad baptismi formam, quatenus ratio mutandae formae solum mutata fides de Trinitate excogitari potest. Agi de verbis formae videtur etiam per hoc indicari, quod afri non praecise Trinitatem, sed „hanc Trinitatem**“, quae explicite est „in Patre et Filio et Spiritu s.“, interrogare hominem iubentur. Et profecto cum sensus falsus verbis symboli usitatis ac formae baptismali subici aequae possit, ex symbolo potius verba formae quam sensum rectum noscere licet. Certe Silvester pontifex romanus, ad quem acta synodi missa sunt (*H* 1, 261 ss), consuetudinem ecclesiae simpliciter non aliam approbare potuit ac decessor ejus Stephanus, qui provocando ad consuetudinem ab apostolis acceptam hominem venientem a quacumque haeresi rebaptizari vetuit, dummodo invocata Trinitate nominum Patris et Filii et Spiritus sancti baptizatus esset (supra n. 1007); qualis consuetudo tempore ipso concilii arelatensis perseverabat. (ex *Hieronymi* dial. cont. lucif. n. 26. 27; *M* 23, 180 s). Con-

opinionfc Cypriani indicatae, contra probabilitatem omnem pontifici romano, nominatim Cornelio Slephani decessori vel ipsi Xysto II successori immediato nuperime asseritur

similiter quae in canone memoratur impositio manus pro accipiendo Spiritu sancto, reconciliatoria, non confirmatoria intellegitur (cf. n. 1007 adnot. prior.).

Canoni arelatensi afrorum disciplinam sub finem s. IV respondisse prodit *Optatus* milevitanus (de schismate donat. l. 1. n. 9-12; l. 2. n. 8; l. 4. n. 8; l. 5. n. 1-8; J/11, 898 ss. 961. 1041. 1043 ss); quo teste rebaptizabantur non donatistae, sed dumtaxat per jus quidem haeretici, qui falsaverant symbolum, etsi tales tunc reapse cum erroribus suis mortuos et oblivione jam sepultos in Africa ille exhibet. A qua disciplina canoni consentanea distinguere oportet rationem ejus theologiam, quam non omnes rectam ab Optato redditam invenient. Mens Optati haec exstiterit: Donatistarum baptismum est unum illud verum, nempe validum; haeretici de Trinitate impie sentientes baptismata habent varia et falsa, scilicet invalida; causa velut proxima hujus falsi est defectus fidei hominum recipientium; remota est defectus fidei ministrorum, quo non habentes symbolum verum tamquam anulum ad aperiendum fontem verum neque possunt ipsi bibere, i. e., baptizari, neque alios potare, i. e., imbuendo fide baptismati valido necessaria baptizare. Videtur autem Optatus ita disputando respexisse et sequi voluisse canonem 1 synodi carthag. c. a. 348 (*H* 1, 685) vel canonem arelatensem vel etiam verba Stephani supra (n. 1007) recitata, quae modo suo accipit. Ceterum defendit contra donatistas, ex operarii vel ministri sanctitate validitatem baptismatis non pendere; nec quidquam cogit tribuere illi errorem, pendere eam etiam proxime ex ministri fide; quin potius oppositum insinuat scribendo (l. 5. n. 1): „Bene igitur laudasti baptismum; quis enim fidelium nesciat, singulare baptismum virtutum esse vitam, criminum mortem, nativitatem immortalem, coelestis regni comparisonem, innocentiae portum, peccatorum . . naufragium. Has res unicuique credenti non ejusdem rei operarius, sed credentis fides et Trinitas praestat.“ Idem (ib. n. 3) ex eo argumentatur, quod „nomen fidei pertineat ad credentem, non ad operantem: quocumque enim interrogante qui credidit Deo, credidit“, et hoc posito reprehendit eum qui post illius unum credo rebaptizando alterum credo exigat, Ad haec videas quae sequuntur (n. 4-8); sic v. g. ille (n. 4): „Principalem locum

l rinitas possidet, sine qua res ipsa non potest geri; hanc sequitur fides credentis; jam persona operantis vicina est, quae simili auctoritate esse non potest. Et (n. 5): „Paulus dixit ‚in quo baptismo baptizati estis?’ (Act 19, 3) et dixerunt illi Joannis'; persuasit eis, ut baptisma Christi acciperent. Vos non dicitis, quid accepistis, sed a quo accepistis; et insectamini personas hominum, et vultis iterare quod semel est; qui baptizati erant apud Ephesum crediderant in poenitentiam et remissionem peccatorum; recte illis dictum est, ut baptizarentur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Vos vero quid mutatis in hominibus, qui jam dixerunt se credidisse in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti?“ Vel (n. 6): „Cui creditur ipse dat quod creditur, non per quem creditur.“ Immo Optatus statuit (n. 7): „Nam in quo baptizarentur gentes, a Salvatore mandatum est; per quem baptizarentur), nulla exceptione discretum est. Non dixit apostolus2): ‚vos facite, alii non faciant'; quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizaverit, apostolorum opus implevit.”

1010 Porro canone 8 *concilii nicaeni I* (D 19 et *Plefele*, Concilieng. I2, 407 ss) de catharis, i. e., novatianis ad ecclesiam accedentibus praescribitur, ut impositis manibus sic in clero maneant (ru« *χειροθετονμίνον αιτοί μενειν οἴτω εν τφ ν,ληοαι*). Edicto hoc per se spectato illud *χειροθετονμίνον* refertur haud incommode ad ordinationem, quae apud novatianos fiat. Articulus ante participium ideo deficiat et pro praeterito tempus praesens sit, ut, si qui indefinite etiam in posterum a catharis ordinentur, decreto clarius comprehendantur. Adverbium οἴτωg autem significet, *χειροθ&τονμενον* manere in gradu vario ordinationi huic respondente, praemissa quidem professione fidei, quae ibidem postulatur. Qua explicatione distinctius exprimitur, de solis clericis, non omnibus novatianis agi. Eidem congruit, quod *Rufinus* (hist. eccl. l. 1. c. 6. n. 9; *M* 21, 474) secundum lectionem facile meliorem *χειροθετονμέιον* interpretatur clericos, qui conversi ordini cleri non utcumque, sed in ordinatione data, scilicet per se pro ipso gradu ordinis jam habiti (orn-g) assumantur. Neque dissentit *Fulgentius Ferrandus* (breviat.

») In editione vindob., quam curavit *Ztwsa*, legitur hic et paulo ante tbaptizenturtt.

«) L. c. legitur „apostolis”.

can. n. 172; *J*/ 67, 958). Sin nova impositio manuum dicatur, haec non debet intellegi reordinatio, unde tandem necessitas ipsius rebaptismi sequeretur. Sane reordinationem, rem momenti tanti, exspectares decerni magis separatirn quam per participium *χειροθετονμίνον* commemorari velut suppositam pro re alia praecipue decreta, ut locum suum in clero novatiani accedentes retinerent. Reapse loquendi genere alio concilium canone 19 per infinitivum vel imperativum de paulianistis statuit, ut ii omnino rebaptizentur (*ἀναβαπτίζεσθρετι*), clerici vero honesti rebaptizati ordinentur (*χειροτονείσθρυσαν*) a catholicae ecclesiae episcopo. Neque reordinationem adverbium οἴτω poscit, quasi eam velut condicionem necessariam urgeat. Cujus adverbii vis multiplex invenitur. Potest enim οὔτω esse v. g. idem ac modo sequente; pro quo sensu, interjecta parenthesi de praevia professione fidei, modus recipiendi clericos novatianos accuratius determinatur. Potest insuper οὔτω esse idem ac sic simpliciter, sine condicione ulteriore; quo sensu licet novatianis in clero remanere cum impositione manus quadam simplici, sine onere graviore, ut reordinationis. Potest etiam οἴτω esse idem ac sic solum, sine condicione levioere; quo sensu quidem jubentur novatiani in clero non manere nisi cum onere impositionis manus, sed haec accipitur diversa a reordinatione. Et vero per canonem concilii optio datur episcopo catholico, ut episcopo novatiano in civitate eadem existenti aut locum presbyteri vel chorepiscopi provideat aut ipsum consortium saltem tituli proprii concedat; atqui si novatianus valide ordinatus supponatur, canon iste expeditus est; aliter contra opinionem justam quaestio integra relinquitur, qualem reordinationem pro sortiundo titulo mero episcopi obire episcopus novatianus debeat. Exclusae reordinationis testis accedit *Hieronymus* asserendo (dial. cont. lucifer, n. 27; .1/ 23, 181), synodum nicaenam sacramentum ordinis, nedum baptismi, in episcopo novatiano agnovisse. Ordinationi per *μο^ιτοιμῶον* significatae neutri, praecedenti et subsequent! conversionem, illud favet, quod non solum in canone 19, sed in eodem canone 8, ubi haud dubie ordinatio exprimitur, repente verbum aliud, *χειροτονεῖ*)', insumitur.

Aptius certe *χειροθεσία* illa intellegatur sacramentum confir- 1011
Hiationis, quatenus hoc multi novatiani neglegebant (cf. n. 1016s);

at obsistit, quod neglegentia talis non in omnes novatianos cadat, quod ritum alium ingerit analogia cum clericis meletianis minime donandis sacramento confirmationis, quibus item synodus manus imponendas, sicut dicemus, censet, quod confirmatio, quamvis hominibus sacramento egentibus impertienda, ritum recipiendi accedentes proprium supervacuum non reddit. Hinc impositio manus controversa habetur merito reconcilians, speciatim ea, qua reconcilientur clerici. Nimirum antiquitus paenitentia publica a statu clericorum praesertim majorum abhorrens existimabatur, „sine dubio ex apostolica traditione“, ut *Leo M.* scribit (ep. 167. al. 2. ad Rusticum inquis. 2; A/54, 1203 s); unde clerici rei criminis vel ipsius ordinationis illegitimae universe potius honore cleri, i. e., jurisdictione sacra et usu ordinis et titulo ideoque clero excludebantur (cf. ipsius *concilii nicaeni* cn. 2. 9. 10); nominatim homines baptizati et ordinati extra ecclesiam venientes per impositionem manus tamquam imaginem paenitentiae publicae laboriosae, pariter ac laici conversi, dumtaxat communionem laicorum in ecclesia obtinebant (ex *Innocenta I* ep. 17. ad episc. maced, c. 3—5. n. 7—12; ep. 24. ad Alexandrum episc. antioch. c. 3. n. 4; J/20, 530 ss. 549 ss). Quare concilium novatianos per impositionem manus similem in ipsum clerum ecclesiae recipiendo benignius se gessit et affirmare potuit, illis mansionem in clero dari oportere, hac condicione simplici, et in se et prae modo recipiendi paulianistas, quos sancit concilium rebaptizari h. e., subire sine remissione nihil, quod baptismo novo sit inferius (cf. cn. 4. 12. 15. 19 sub fin.; ep. synod, ad alexandrin, in *Socratis* hist. eccl. l. 1. c. 9; *M* 67, 80), et deinceps, non absque probatione, etiam reordinari. Vel inculcare potuit synodus condicionem impositionis manus, utpote a se tunc primum ad effectum eum ampliatae, ut vitium ordinationis illegitimae, quamvis validae, pro munere legitime gerendo sanaretur. Caerimonia talis ab *Innocentio I* ut vera ac justa legitimi sacerdotis benedictio memoratur (ep. cit. 17. ad episc. maced, c. 1 n. 8), a *Tarasio* constantinop. perinde benedictio quaedam intellegitur (syn. nie. II. act. 1; *H* 4, 51). Ab ipso concilio nicaeno I illa vocabulo generali tamquam *περιοεψία* exhibetur, eadem nomine speciali *πει οτοβία* dicitur, ubi homines a Meletio ordinatorum synodus vult sanctiore, scilicet prae priore vetita,

ordinatione confirmatos, *μυστηρια τερα λειQtrcovlq βεβαιω&Ivra* (ep. synod, apud *Socratem* l. c.; cf. *Sozomeni* hist. eccl. l. 1. c. 24; J/67,927; *Alhanasii* apol. cont. arian. n. 71. 72; *M* 25, 374 ss), pacto compari atque ex contrario ordinationes illicitae statuuntur periculo infirmationis in posterum obnoxiae vel infirmandae vel infirmae (cn. nic. 2. 4. 16; cf. 15), nempe non pro essentia sacramenti, sed pro ordinis honore, i. e., exercitio et jurisdictione juncta. Ad hoc cum extra ecclesiam, seposito saltem conjunctionis voto, Spiritus sanctus daretur nec simpliciter per baptismum nec plenius per ordinationem, defectus iste communionis reparabatur ingressu ecclesiae faciendo per impositionem manus sub invocatione Spiritus sancti, qua homines in secta baptizati ut laici, homines in secta baptizati et ordinati ut clerici susciperentur. Quoniam igitur impositio manus propria clericorum momentum impositionis communis adhibendae laicis in se continebat, recte *Siricius* pontifex respondit generatim, ex constituto synodi, facile nicaenae, novatianos per invocationem solam septiformis Spiritus, episcopalis manus impositione, catholicorum conventui sociari (ep. 1. ad Himerium tarrac. c. 1. n. 2; *ili* 13, 1133 vel *D* 21; cf. *Innocenta I* l. c. c. 5. n. 10; *J*/ 20, 533). Ceterum absolutionem sacramentalem a peccatis coram Deo impositio illa socians vel reconcilians cum ecclesia saltem praeparando affert, non excludit.

Utique canone 19 ejusdem *concilii nicaeni* (*D* 20) et reno- 1012
ratur lex jam exstans de rebaptizandis paulianistis et statuitur, ut clerici eorum, si sint a culpa et reprehensione alieni, rebaptizari ordinentur. Hunc canonem non licet excusare eo, quod, nondum definita validitate baptismi collati ab homine haeretico de ipsa Trinitate, decuerit prorsus agere secundum partem tutiorem. Nam fieri quidem potest, ut lege ecclesiae universali ob defectum debitae materiae vel formae in baptismo ministrato praescribatur haeticorum rebaptismus, pro indole haeresis conferendus absolute, si defectus talis certus sit, sub implicita saltem condicione, si defectus ille rationaliter coiciatur vel timeatur; insuper fieri per se potest, ut lege universali statuatur rebaptismus ob defectum debitae intentionis (cf. *concilii tridentini* s. VII. cn. 4. de baptismo; *D* 741), qualem tamen defectum non fert solus error de ipsa Trinitate, quia haeretici etiam sic errantes, non minus quam

homines diffidentes sacramentum vel omnino infideles, intentionem praevalentem saltem id faciendi, quod Christus instituit vel ecclesia Christi facit, baptizando habeant; sed prorsus fieri non potest, ut lege, ex se scilicet perpetua, ecclesia tota obligetur ad sacramentum ex defectu rei secundum opinionem in se falsam necessariae pro securitate maiore iterandum; ita enim, minime indicando, agi solum de subsidio interim adhibendo, donec sententia ultima prodiret, consuetudo recta, testimonium velut reale veritatis revelatae, removeretur, error oppositus facto ipso doceretur, quod salva infallibilitate, nedum pontificis, sed sua ipsa in concilium oecumenicum non cadit (cf. th. XXV). Atqui ex defectu solo rectae fidei ministri de Trinitate baptismum invalidum non efficitur (cf. *concilii later. IV. c. 1; D 3571*, et canones nicaeni non interim, sed in perpetuum ex se aequae omnes conditi apparent (cf. *Leonis M. ep. 106. al. 80. ad Anatol. c. 4; J/ 54, 1005*). Ergo non defectu illo fidei, sed vitio quodam alio actionis pristinae sanando decretum concilii de repetitione sacramenti vere et juste nititur. Ratione simili comprobatur, quomodo reordinatio novatianorum a concilio injungi non potuerit. Hinc rectius urgetur, nomine paulianistarum (*πανλλιαισάντων*) haereticos eos designari, qui, cum de Trinitate in modum Pauli samosatensis errent, ipsam baptismi formam facilius pervertant vel ejus custoditae securitatem sufficientem in casibus singulis quidem non praebeant. Quin analogia fere cogit, canones nicaenos controversos 8. et 19. similiter interpretari ut arelatensem 8 proindeque novatianos tales dicere, quibus pro observantia ritus sacramentalis essentialis per fidem suam satis cognita tantum manus imponenda sit, paulianistas tales, quibus pro observantia illiusmodi non pariter comperta sacramentum ministrare iterum oporteat.

1013 Xec prodest opponere veteres etiam eos, qui non multo post concilium nicaenum canones aliter intellexerint, et ipsum Athanasium, qui cum fuerit tamquam anima concilii, rationem propriam decreti rebaptismi fidem Trinitatis in ministris deficientem arbitretur. Etenim, quidquid putavit hic vel ille, canones nicaeni eatenus demum vim pro ecclesia universa obtinuerunt, quatenus eos intellectos episcopus summus confirmavit (th. XXIII); qui legibus Patrum nicaenorum ex se non

valentibus vitam vigoris inferendo etiam verius Athanasio, tunc ne episcopo quidem, concilii anima exstitit. Atqui summus pontifex canones constanter sensu eo approbavit, ut ob defectum fidei solum sive alium sive de Trinitate, forma cum reliquis haud dubie servata, sacramentum ex se semel conferendum neutiquam iteraretur. Hoc pacto accepit nicaenos canones *Silvester, Marcus, Julius I* (ex *Hieronymi* dial. cont. lucifer, n. 26. 27; *M* 23, 180 s). Eodem modo illos accepit *Liberius* et *Siricius* (*D* 21 ; cf. Siricii ep. 5. ad episc. Afr. n. 2. cn. 8; *M* 13, 1159 s), qui etiam voluntati rebaptizandi arianos opponit praeter usum totius orientis et occidentis tum canones contradicentes tum vetitum apostoli, ex Siricii mente sane non de arianis explicite loquentis, sed praedicatione unius baptismatis (Eph 4, 5) universe significantis, valere baptismum verbis evangelicis collatum, quamvis minister de ipsa Trinitate erret; quae autem simul perhibetur consueta impositio manus, reconciliationis, non sacramenti confirmationis intellegitur (cf. n. 1007. adnot. prior, et n. 1011). Non aliter accepit canones *Innocentius I*, ubi affirmavit, novatianos vel montenses per manus tantum impositionem suscipiendos, paulianistas rebaptizandos esse, ratione differentiae per formam differentem reddita, quod prae his illi „nominibus“, scilicet pronuntiatis, Patris et Filii et Spiritus sancti baptizarent, etsi videtur ibidem indicare, ex errore de Trinitate proclivius formam adulterari ideoque baptismum invalidum existere (*Z*) 62. 63; cf. *synodi arelat. II* cn. 16. 17; 27 2, 774); ad hoc impositionem manus pro dando Spiritu sancto haereticis conversis adhibendam pontifex appellat imaginem paenitentiae (ep. 24. ad Alexandrum episc. antioch. c. 3. n. 4; *M* 20, 549 s) ideoque discernit a confirmatione, quam consignationem frontis ipsorum infantium faciendam oleo describit (ep. 25. ad Decentium eugub. c. 3 ; *D* 60 ; cf. *Gelasii I* ep. 9. ad episc. Lucaniae c. 5. 6: *AI* 59, 50); nec minus ille homines ordinatos in secta Priscilliani vel a Bonoso complures in ordinibus suis simpliciter admisit (infra n. 1031).

Peraeque canones accepit *Leo M.*, quando homines forma 1014 recta a ministris fidei cujuscumque semel baptizatos non denuo baptizari, sed catholicis copulari voluit invocata virtute Spiritus sancti per manus impositionem (ep. 167. al. 2. ad Rusticum narbon. episc. inquis. 18; cf. ep. 159. al. 129. ad Nicetam episc. aqui-

lej. c. 7. et ep. 166. al. 135. ad Neonem ravenn. episc. c. 2: **J/** 54, 1209. 1138 s. 1194), diversam nempe a sacramento confirmationis, quod nominatur crucis signum et sancti Spiritus unctio (serm. 4. al. 3. c. 1; **J/** 54, 149), et clericos venientes ex sectis, ut ex novatianis vel donatistis. sine ordinatione nova clero ecclesiae adjunxit (infra n. 1031). Ita canones accepit etiam *Felix III (II)*, de hominibus iis agens (ep. ad Flavitam episc. constantinop.; *M* 58, 974), quos Aeacius ordinavit vel baptizavit; ita *Gelasius I*, praebens iisdem hominibus baptizatis vel ordinatis ab Aeacio (ep. ad Euphem. constantinop.; **J/** 59, 15 r majorum traditione confectam et veram, praecipue religiosae sollicitudini congruam (ex ed. Thiel 315: majorum traditione confectam et vestrarum praecipue regionum sollicitudini congruam).. sine difficultate medicinam*; ita *Afias/asius IL* asseverans (ep. ad Anastasium imper, n. 8; ed. Thiel 620s; Z)10 169) eam ecclesiae catholicae consuetudinem, ut „nullum de his . . ulla . . ex nomine Aeacii portio laesionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur." Similiter canones accepit *Gregorius M.*; etenim de nestorianis interrogatus scripsit (l. 11. ep. 67. ad Quiricum episc.; **J/** 77, 1205 ss; Z)10 249), quoslibet apud haeresim in Trinitatis nomine baptizatos ad ecclesiam aut unctione chrismatis aut impositione manus aut sola professione fidei revocari, nominatim nestorianos, si jam fateantur veram fidem, absque ulla dubitatione, servatis suis propriis ordinibus, recipiendos esse; ubi Gregorius quidem chrisma, quo oriens arianos ad ingressum ecclesiae reformet, vel non cogitavit sacramentum confirmationis, sed ritum qualemcumque, vel cogitavit sacramentum confirmationis ob causam justam impertiendum (cf. n. 1016); insuper unctionem et fidei professionem aequae ac manus impositionem respexit sane talem, quae sacramentum paenitentiae pro culpa gravi sive haeresis formalis sive alia quacumque commissa post baptismum non depelleret.

1015 Verumtamen non mirum est, si acceptioni huic romanae decretorum nicaenorum non omnis observantia intra ecclesiam respondit. Definitio expressa fidei non exstabat; legem Stephaniae, quae directe erat disciplinae, mox non ubique romanus ipse pontifex urgebat; canones nicaeni ambiguitate non carebant quatenus canon 8 de baptismo explicite nihil statuit neque

impositionem manus imperatam accuratius determinat, canon 19 rationem, cur baptizentur ac proinde ordinentur paulianistae, tamquam normam interpretationis et applicationis legis non significat; declarationes sedis apostolicae dumtaxat tempore procedente et fere per occasionem his illisve datae superveniebant. Unde post ipsum concilium nicaenum in ecclesia consuetudo non solum pro ratione theologica movente, sed in se ipsa parum recta, quamvis non universalis neque constans, rebaptizandi, reconfirmandi, reordinandi apparere potuit. Ipse *Athanasius* de validitate baptismi arianorum, quos ut deficientes in fide Trinitatis asseverat de baptismo ceteroqui rite confecto periclitari et haereticis aliis pejores esse, ab initio dubius haeserit (or. 2. cont. arian. n. 42 s; cf. ep. 1. ad Serapion, n. 29 s; *M* 26, 235 ss. 595 ss); deinde in *synodo alex.* a. 362 homines baptizatos et ordinatos ab arianis sola professione fidei praevia admisit (torn, ad antioch. n. 3. 4; ep. ad Rufinian.; *J*/ 26, 798 s. 1179 ss). — Testimonium haud certum rebaptismatis haereticis promiscue omnibus Hierosolymis adhibiti est illud breve, quo *Cyrillus hieros.* (procatech. n. 7; *M* 33, 346) solum haereticos ob defectum baptismatis prioris ejus rebaptizari dicit; nam haereticos fortasse pro articulo praemisso per excellentiam vel quales a concilio nicaeno vocati erant paulianistae, s. doctor cogitat. — *Basilius M.*^y aliter ut alii, pro more invento in ecclesia sua caesareensi, quae Firmiliani fuerat, praeter haereticos de Deo etiam novatianos rebaptizaverit (ep. 188. al. 1. ad Amphilocho. cn. 1; *M* 32, 663. 667 ss), non quasi horum baptismata pro disciplina varia statuta validum vel invalidum evadere censeret, sed quod, lege fidei vel disciplinae universali clariore desiderata necdum vi consuetudinis majoris vel romanae satis bene perspecta, propriam disciplinam de schismaticis tutiorem et sententiam de haereticis in fide Trinitatis veriore judicavit.¹⁾ — *Canon „apost“* 46. 47. 68 (apud

) Per canones diversos baptismata catharorum, i. e., novatianorum agnoscerentur vel invalidum s. Basilus (ep. cit.) utique affirmat, etiam effici validum vel invalidum indulta vel negata facultate baptizandi ecclesiastica nullo verbo indicat. Quin ille rationes in utramque partem eas profert, quae, si quid probant, jure ipso divino baptismata controversum valere vel non valere monstrent, nam pro parte una dicit, catharos tamquam schismaticos adhuc ex ecclesia, quadantenus scilicet pro fide in Deum conservata vel magis quam haereticos, exsistere, pro

Uefele, Concilieng. 1-, 815 ss), quo magis indirecte repudiatur baptismum et ordinatio haereticorum, respiciet haereticos tantum

parte altera ponit, schismaticos una cum haereticis ab ecclesia ita separari, ut gratiam Spiritus sancti interrupta continuatione a se ipsis amissam aliis praebere baptizando vel ordinando minime possint. Praeterea canon disciplinae baptismum validum vel invalidum etiam facere a Basilio putaretur summum talis, qui respueretur baptismum tempore futuro in regione ipsa canonis ministrandum, nisi forte affingitur s. doctori opinio, validitatem baptismatis jam transacti a voluntate ecclesiae pendere; atqui canon varius, cujus Basilius meminit, pertinet ad baptismum sine distinctione temporis futuri vel praeteriti; neve dicatur pertinere tamquam approbatio consuetudinis pro regione varia jam exstantis, canon ad baptismum sine distinctione hominum in regione canonis baptizatonum vel post baptismum aliunde immigrantium refertur. Immo fatetur Basilius ipse, episcopos aliquot encratitarum, qui erant saltem schismatici, simpliciter, videlicet pro pristino sacramento ordinis et baptismatis, susceptos et hoc demum facto quasi canonem susceptionis hominum illis quidem cohaerentium editum a se esse. Congruenter actioni isti loquitur simillime de encratitis per facinus baptismate proprio utentibus ac de catharis ritu communi baptizantibus; etsi enim baptismum utrorumque pro se reicit, posse tamen ad utilitatem plurium baptismum, ut catharorum ab asiaticis nonnullis est susceptum, ita encratitarum, nempe per sententiam mitiorem de baptismate illo perperam mutato, opportune suscipi exemplo Patrum in causa baptismatis clementium significat; atqui nemo dicet, ex persuasione Basilii baptismum a ritu communi differens per sententiam ecclesiae validum non solum declarari, sed etiam fieri idque pro opportunitate posterius oritura posse. His adde, quod Basilius, ubi canonem varium de encratitis ab episcopis variis vel ab episcopis iisdem pro variis adjunctis condi posse opinatur, jam saltem dubitat, utrum illi ab antiquis praetermissi vel solum nomine generali sive schismaticorum sive haereticorum comprehensi in schismaticos an in haereticos reponi debeant, quamvis illos certius aliquanto post haereticis adnumeret (ep. 199. al. 2. ad Amphilocho. cn. 47 ; 3/32, 730 atqui baptismum haereticorum Basilius non arbitrio ecclesiae vario validum vel invalidum, sed lege Domini invalidum esse censet, cum debilitatem talis baptismatis ex ratione ipsa haeresis, videlicet fidem in Deum violantis ideoque sensum formas baptismalis pervertentis, ducat. Proinde explanationem oppositam non juvat, quod de catharis ut schismaticis uniuscujusque regionis morem sequi oportere Basilius scribit; at enim pariter is admonet, de encratitis, fortasse etiam haereticis, sires postulaverit, consuetudine utendum et sequendos esse Patres, qui, pro regionibus nempe singulis, statuerint; non magis igitur ex verbis illis quam ex his concludere licet, a Basilio istam quaestionem disciplinae dumtaxat ecclesiasticae pro loco vel tempore mutabilis existimari.

Itaque mens Basilii alia fuerit. Ex ea antiqui, quos ille commemorat, consenserunt. baptismum haereticorum in fide de Deo invalidum, divinitus scilicet, esse; de schismaticis dissenserunt ideoque rem episcopo cujusque regionis reliquerunt, qui pro conscientia sua rebaptizaret vel non rebaptizaret; unde etiam episcopis idem nunc pro securitate pleniore rebaptizaverit. nunc bono ecclesiae majori securitatem eam postposuerit. Sic Basilius legem et consuetudinem antiquam ecclesiae suae rebaptizandi praeter haereticos, saltem implicita condicione, schismaticos

eos, quorum baptisma alibi improbari constet, quemadmodum ex *canone laodicensi* 7. 8 (ib. 753 s) fere aequali colligatur. Certe mos communis rebaptizandi vergente saeculo IV in ipso oriente arianos non componitur cum *Epiphanio* (expos, fidei n. 13; *M*42, 807) vituperante audaciores quosdam, qui praeter ecclesiae consuetudinem arianos rebaptizent, neque cum *Didymo alex*, (de Trin. 1. 2. c. 15; *J*/ 39,719 ss) narrante, aliter quam haereticos alios, eunomianos et phryges conversos baptizari, neque cum *Siricio* (*D* 21) testante, a toto oriente et occidente arianos non denuo baptizari. — Ex canone 7 putato quondam concilii constantinop. I, qui verius est summarium *epistulae ad Martyrium* episc. antioch. saeculo V Constantinopoli scriptae (vide Hefele 1. c. 22, 26 ss), solebant tunc in hac regione rebaptizari soli eunomiani, montanistae vel phryges, sabelliani similesque, qui nempe sicut paulianistae a fide verae Trinitatis longius recesserant. Tales rebaptizandi perhibentur etiam a *Timotheo* presbytero constantinop. initio saeculi VII (de recept. haeret.; *M* 86, 14 ss. 70), canone 95 *concilii trullani* prope congruente cum summario illo ep. ad Martyrium (*Æ* 3, 1694 s), a *Theodoro studita* (1. 1. ep. 40; *M* 99, 1051 ss).

Qui autem rebaptizabantur, iidem utique reconfirmabantur, 1016 clerici pro dignitate reordinabantur. Sed nonnulli haeretici sine baptismo novo dumtaxat confirmabantur vel ordinabantur. Sic *Basilius M.* encratitas, etsi forte non rebaptizentur, omnino ungi vult (1. c.), *Didymus alex*, homines a quavis haeresi accedentes ungi dicit (1. c.), *canon laodicensis* 7 (apud Hefele

observavit quidem et auctoritate Cypriani et Firmiliani, quorum nomina appellat, et argumentatione theologica qualicumque etiam ipsam commendavit, non tamen baptisma schismaticorum ex jure divino adeo dubium judicavit, ut legem vel consuetudinem a sua discrepantem simpliciter tamquam intutam impugnaret; immo mori benigniori, quem scivit esse partis Asiae et ipsius ecclesiae romanae (cf. cit. cn. 47), erga encratitas, licet jam viderentur non certo schismatici esse puri, aliquando ipse se prudenter accommodavit, ne cum majorem salutis securitatem imposito baptismate novo quaereret, onerfe hoc ingrato ipso plures ab ecclesia et salute deterreret. Quocirca Basilio apparebat haec res disciplinae ecclesiasticae variae ejus, quae ex intellegentia adhuc perficienda ideoque interim variante juris divini immutabilis tandem proveniret, similiter atque hodie ex varia aestimatione ficti et circumstantiarum baptisma quomodocumque suspectum licite cum conditione alii repetunt, alii non repetunt; non apparebat res variae disciplinae mere ecclesiasticae ita, ut ecclesia jure suo potestatem valide baptizandi schismaticis hic vel nunc concederet, illic vel tunc tolleret.

l. c. I2, 753 s) ungendos sancto chrismate, non baptizandos, ponit novatianos et quartodecimanos, quibus adiciunt sabbatianos, arianos, macedonianos, apollinaristas summarium *ep. ad Martyrium* (l. c.), *Timotheus* (l. c. 34 ss. 71), *concilium trullanum* (l. c.), *Theodorus sludita* (l. c.). Profecto fuit ratio, cur sacramentum chrismatis haereticis istis impertiretur, aliter ac baptismus et aliter ac v. g. nestorianis vel eutychianistis, quos confessione simplici fidei receptos esse tradunt *Timotheus* (l. c. 39 ss. 71) et *Theodorus sludita* (l. c.); ratio autem fuerit, quod sacramentum confirmationis, secus ac baptismi, apud haereticos illos aut non conferretur aut non recte conferretur. *Theodoretus* quidem narrat (haeret, fab. compend. l. 3. c. 5; J/ 83, 407), novatianos baptizatis sanctissimum chrisma non praebere ideoque Patres statuuisse, ut homines ex hac haeresi corpori ecclesiae adjungendi inungerentur; cui addit *Timotheus* (l. c. 34 ss), quartodecimanos et sabbatianos propinquos novatianis esse; qui mos confirmationis neglegendae plerorumque quidem talium exstiterit. Reliqui, utpote illis comparati, saltem non rite confirmati sint, sive quod confirmarentur a presbyteris iisque post defectionem ab ecclesia non amplius ad valide confirmandum consuetudine ulla designatis (cf. n. 682 ss), sive quod confirmarentur chrismate consecrato a presbyteris, non ab episcopis (cf. n. 692); hoc vitium alterum videtur indicare *Didymus alex*, notando (l. c.), ungi, qui a quavis haeresi accedant, scilicet in oriente sui temporis, cum non habeant sanctum chrisma, episcopo soli per caelestem gratiam conficiendum (*Χρίοιται δὲ οἱ ἀχὸ χάσῃ αἰρεσεῶ μετεργόμενοι, εἰς αὐτοὺς ἔχονσι τὸ ἅγιον χρίσμα. Ἐχίστοιο δὲ μόνο τῇ ἀνωθεν χάριτι τελεῖ τὸ χρίσμα*). Quibuscum cohaeret, quod hodie quoque rituale schismaticorum orientis hominem recipiendum errore ejurato et absolutione facta eatenus ungi jubet, quatenus sit nondum extra ecclesiam unctus (cf. *Theol. Studien der Leo-Gesellschaft* 15, i. e., *Dolger*, das Sakr. der Firmung Absch. l. K. 4. §. 3). — Praeterea *Theophilus alex.*, secus ac decessorem ejus magnum Athanasium de arianis tandem decernentem vidimus, catharos conversos pro interpretatione sua canonis nicaeni reordinandos esse censuit (*M* 65, 43), et medio saeculo V ecclesia constantinop. ex *epistula ad Martyrium* (apud Bevereg., synodicon sive pandect, canon, t. 2. annot. p. 100 s) novatianos

aliosque, quos unxit, pro qualitate personarum ob causam nobis jam ignotam reordinavit. Sed haec praxis non ubique viguit; secundum *quaestiones et responsiones ad orthodoxos* (n. 14; J/6,1262) aetate eadem cum baptismo ordinatio haereticorum ita agnoscebatur, ut emendaretur lapsus baptismi unctione sancti unguenti (τον ὁτ βαπτίσματο τῇ Ἰπιγρίσει. του ἁγίου μύρον'), i.e., sive confirmatione sive caerimonia alia, ordinationis vero manuum impositione (τῇ δὲ χειροτονία τῇ χειρο[^]εσίμ), videlicet diversa ab ipsa ordinatione.

Etiam in occidente novatianos alicubi confirmationem orni- I01" sisse ac proinde post conversionem confirmatos esse, non satis liquet ex *Paciano* barcilon. infitiente, plebem novatianam consignari ab uncto sacerdote (ad Sympron. ep. 3. n. 3; *M* 13, 1065); sicut enim ille novatianis negat baptisma dumtaxat fructuosum collata novitate regenerationis faciente filios Dei, ita abjudicet chrisma dumtaxat fructuosum collato Spiritu sancto (cf. serm. de baptismo n. 6; *M* 13, 1092 s), quem det solum episcopus unctus, scilicet jure ordinario vel legitime consecratus ideoque non ad episcopatum ecclesiae alicujus vere obtinendum nullus (cf. ep. 3. η. 1. 5; ep. 2. n. 7; *M* 13, 1064. 1067. 1062). — *Concilii arausicani I* cn. 1. coi. cn. 2 (apud Hefele, Concilieng. 22, 292) et *concilii arelat. II* cn. 17 (ib. 300) respicit fortasse haereticos vel nondum vel non rite, ut a presbyteris non designatis, confirmatos. Similiter se habuerint haeretici, quos memorat *Gregorius turon.* (hist, franc. l. 2. η. 34; l. 4. η. 27; l. 5. η. 39; l. 9. η. 15; J/71, 230. 291. 354. 493); ceterum non omnem usum chrismatis erga haereticos conversos fuisse sacramentum confirmationis, disci potest exemplo per auctorem eundem posito (l. 2. n. 31; *M* 71, 227), si vere de femina olim catholica et catholice confirmata, post haeresim redeunte ad ecclesiam agatur, tum verbis ritus mozarabici (cf. *Theol. Studien* l. c.) significantibus, chrisma haereticis reconciliandis in remissionem peccatorum adhiberi. Cf. de tota controversia baptismali quae disputantur apud *Zeitschrift für kath. Theol.* 1893, 79 ss; 1894, 473 ss; 1895, 234ss; 1900, 282 ss; 1903, 759 ss; 1905, 258 ss; *Forschungen zur christl. Litt.- u. Dogmengeschichte* Bd. 2. H. 4 (*Ernst*, die Ketzertaufangelegenheit in der altchristlichen Kirche nach Cyprian); quorum pars quidem placet.

1018 3. Quod ad *Liberium* attinet, primum si post tot constantiae documenta tandem exsilio fractus re ipsa cessisset arianis, subscribendo formulae manifesto haereticae, ut secundae sir-miensi, certe subscriptio ejus per vim extorta nec proinde actus irrevocabilis supremae seu independentis potestatis ideoque nec locutio ex cathedra, sed potius actus infirmitatis physicae, hominibus ejus temporis valde facilis cognitu, existimandus esset (cf. *Athanas.* hist, arian. n. 41 ; *J/* 25, 742), Verumtamen tantum abest, ut Liberius probetur tale quidquam commisisse, ut op-positum ostendatur; etenim ex modo, quo *Hilarius* (de synodis n. 3. 63. 87; *J/* 10, 482 s. 523. 539) et *Phoebadius* (contra arianos c. 23; *J/* 20, 30) de impia illa formula loquuntur, in-tellegimus, ex occidentalibus defensoribus magnis fidei unum senem Hosium putatum esse haeticis se accommodasse, quamquam *Sulpicius Severus* (hist. sacr. l. 2. n. 40; *M* 20,152) de lapsu ipsius ITosii haud immerito dubitat; praeterea veteres fere non solum de lapsu Liberii nihil sciunt, sed etiam ut sanctitate conspicuum et rectae fidei defensorem Liberium ex-tollunt; inter quos existit ipse *Siricius* (CD 21) et expressius *Anasiasius I* (*Di0* 93). Immo neque ulli ex formulis sirmiensibus neque libello per Sozomenum memorato plurium formularum a Basilio ancyrano et sociis a. 358 Sirmii composito Liberius subscripsisse demonstratur nisi testimoniis confictis vel, ut videtur, interpolatis vel id, de quo quaeritur, non edicentibus, vel critice parum accuratis vel calumniam prae se ferentibus; insuper antiqui plerique reditum Liberii in urbem soli studio populi romani, arianis maxime contrarii, non subscriptioni ulli tribuunt; quacum etiam minus concinit, quod Liberius vigore tanto contra synodum ariminensem egit (/? 21) et episcopos dissidentes sola condicione agniti concilii nicaeni cum voce homousios recepit. Tum vero etsi satis libere Liberius sub-scripsisset formulae sirmiensi primae vel libello praedicto, quem nonnemo formulam sirmiensem tertiam vocat, non doc-trinam pravam confirmasset, cum haec documenta haeretica vel falsa in se non essent, sed solum fidem non ita diserte vindicarent. Neque Liberius prodidisset fidem, si Athanasium damnasset, quod non propter fidem, sed propter crimina, in-juste quidem ipsi objectata, eum condemnasset; etsi nec hoc evincitur. Ad summum conjectare cum majore fundamento

infallibilitati rom. non obest causa Liberii, Zosirni, Hormisdæ, trium capitulorum. 429

licet, Liberium non durius se gessisse adversus arianos illos, qui rem fidei agnoscere viderentur atque solum vocabulum homousios devitarent. Videsis *Jungmànn*, in hist. eccl. dissert. 6. n. 46ss; *Grisar*, Geschichte Roms 1, n. 200. 214. 228; *Zeitschrift Hir ka/h. Thcol.* 1908, 413 ss.

4. Cum Innocentius I doctrinam pelagianam peremptorie 1019 rejecisset (cf. verba *Augustini* supra n. 992), *Zosimus* Innocentii successor de personis Pelagii et Coelestii simulantium catholicam sive locutionem sive mentem subjectivam (vide supra n. 994 libellum *Pelagii* vel s. *Augustini* contra duas epist. pelag. 1. 2. c. 3. n. 5; *M* 44, 573 ss) aliquamdiu nimis bene sensit (7? 329. 330. 342), donec fraude perspecta ipsos quoque homines per tractoriam damnavit (Z? 343). Similiter scilicet egit ac se gesserit vetustior ille pontifex, ex opinione quadam \R 66. 67) *Eleutheriis*, qui teste *Tertulliano* (supra n. 498) videtur prius montanistas benignius aestimando in communionem suscepisse, deinde edoctus sententiam, quam reapse ii sequerentur, exclusisse.

5. Nulla est *Hormisdam* (ep. 70. ad Possessorem; *M* 63, 1020 491 s) inter et *Joannem II* (ep. olim 2. ad Justinian, et ep. olim 3. ad senatores; *M* 66, 17 ss; cf. *D* 142) oppositio. Prior enim tantummodo abstinuit a probanda formula, qua unus de Trinitate carne crucifixus diceretur (coi. suggestionem *Germani* et aliorum et epistulis *Justiniani* inter ep. Hormisdæ; *M* 63, 474. 475 ss), quia pro tempore iudicium quodvis importunum existimavit ob periculum abusus eutychiani jurgiique novi, et insuper modum procedendi scytharum monachorum pro illa formula propugnantium reprehendit; postea autem Joannes II, mutatis jam adjunctis, ad reprimendos nestorianos, catholicam eam formulam esse aperte declaravit. Epistula vero *Feliciis III(II)*

nuatur, suppositicia habetur (*R* 605; cf. 606. 607).

6. In controversia de tribus capitulis, i. e., de Theodoro 1021 mopsuesteno ejusque scriptis, Theodoreti cyrensis scriptis contra Cyrillum, epistula Ibae edesseni ad Marim persam, latini, linguae graecae minus periti, errorem nestorianum illis minime contineri opinabantur, immo auctores synodo chalcedonensi probatos esse, cum graeci et errore opera eadem censerent maculata neque a synodo recepta. Pro tali condicione rerum,

fide viis aliis satis vindicata, quaestio esse poterat, utrum opportunum foret necne ad postulationem vehementem imperatoris Justiniani et orientalium ob placandos monophysitas sollemniter dicto etiam anathemate et nominatim condemnare homines jam dudum mortuos vel saltem scripta, quibus concilium chalcedonense ipsum pepercisset; unde monophysitae potius ansam sumerent sese erigendi, occidentalium animi asperarentur, schismata nova orirentur. Quae opportunitatis quaestio videbatur paulo aliter solvenda esse pro circumstantiis aliis, saepius variantibus, quibus *Vigilius* pontifex prudentia majore vel minore se accommodavit proindeque, cum ab initio rejectionem capitulorum recusasset, Judicatum (*R* 92²; cf. 924), Constitutum primum (7? 935), epistolam decretalem ad Eutychium (7? 936), Constitutum alterum (J? 937) composuit. Enimvero de doctrina mire sibi constans pontifex gravissimos errores in tribus capitulis semper agnoscendo per documentum memoratum primum, tertium, quartum Theodorum mopsuestenum cum scriptis suis impiis et scripta impugnata Theodoreti et Ibae anathematizavit. Porro sententia damnationis per Judicatum semel pronuntiata ille aliquando pro ecclesiae pace, donec occidentales praejudicia sua statu controversiae rite declarato dedocerentur, sive executionem sententiae remisit sive sententiam ipsam eatenus revocavit, quatenus anathematismus ideoque iudicium simul disciplinae, non iudicium simplex de doctrina fuit (cf. *R* 925), nec tamen capitula idem approbavit (cf. *R* 926. 927). Ipsum Constitutum primum in doctrina a reliquis tribus documentis pontificiis non differt; nam illic quoque pontifex Theodori dogmata damnavit, tantum personam condemnari noluit (J/ 69, 99 ss), quae res est disciplinae eademque pendens ex deliberatione ancipiti de convenientia anathematis in mortuum ferendi vel etiam ex iudicio concepto de culpa usque ad finem pertinaci (cf. *concilii V* cn. 12—14: *D* 183 ss), quale iudicium mutare pontifex saltem inde potuit, quod pertinaciam nunc adhibita praesumptione juris aestimaret, nunc ut factum mere historicum probandum consideraret; deinde scripta perversa, quae dicerentur Theodoreti, in Constituto primo anathematizari ita voluit, ut auctoris nomen non adjungeretur, id quod ad doctrinam dogmaticam nihii interest (J/ 69, 102 ss); epistolam vero Ibae repro-

Infallibilitati romanae non obest actio Vigilii neque Honorii.

I bari noluit exhibitam sibi vel descriptam a se talem, qua Ibas non Nestorio suffragaretur, sed Cyrillum eo reprehenderet, quod ab hoc naturam in Christo tantum unam putaret praedicari, ubi quidem error Vigilii historicus, non dogmaticus intervenit (J/ 69, 104 ss). Insuper Constitutum primum totum, quamvis coram et cum quibusdam episcopis confectum, at ex pontificis consilio ante omnia imperatori proponendum, fortasse ideo locutio ex cathedra non exstitit, quod animus peremptorie definiendi nondum fuit vel quod promulgatio, qualis erat intenta, non accessit. De cetero Vigilius affirmans, epistulam impiam ad Marim immerito adseribi Ibae, in facto puro etiam per Constitutum alterum erravit. Quod autem episcopi non pauci occidentales etiam post consensum ultimum Vigilii de capitulis proscribendis errore facti adhuc laborantes proindeque definitionem vere editam nondum agnoscentes sententiam de capitulis extemplo recipere noluerunt, quin quod episcopi Venetiarum atque Istriae etiam schisma diuturnum ab ecclesia fecerunt, nihil probat nisi Vigilium non sine causa quaedam mala ex damnatione capitulorum proventura timuisse.

7. *Honorius* in duabus suis ad Sergium constantinopoli- 1022 tanum epistulis doctrinam catholicam de Christi unius operatoris vel personae, perfecti Dei et hominis, naturis duabus, divina et humana, inconfuse propria operantibus ideoque re ipsa quidem veritatem duplicis voluntatis et operationis Domini proposuit, et ubi pro doloso modo, quo Sergius ipsi controversiam descripserat, unam Christi voluntatem praedicavit, de sola natura humana Servatoris apertissime locutus est, in qua voluntas peccati seu spiritui contraria non fuisset, et operationis geminae prae una vocabulum tunc novum non urgendum, sed potius utrumque vocabulum tacendum esse eo censuit, quod litem de meris verbis motam, ob pericula scandali maiorisque contentions vel discordiae minime prosequendam duxit. Sane in epistula priore ita scribit *Honorius* (*H* 3, 1319 ss): „Scripta fraternitatis vestrae suscepimus, per quae contentiones quasdam, et novas vocum quaestiones cognovimus introductas . . . Laudamus novitatem vocabuli auferentem, quod posset scandalum simplicibus generare . . . Duce Deo pervenimus usque ad mensuram rectae fidei . . . confitentes Do-
I minum Jesum Christum, mediatorem Dei et hominum, opera-

I

A . . . *

As /
i t .

/■<

St'

4f{:

iI tiJ t

At

'M

tum divina, media humanitate Verbo Deo naturaliter (gr. $\text{zc0' } \nu\acute{\rho}\sigma\tau\alpha\sigma\iota\nu$) unita, eundemque operatum humana ineffabiliter, atque singulariter assumpta carne discrete (gr. *ediat*($\mu\acute{\iota}\omega$), inconfuse, atque inconvertibiliter plena divinitate. Et qui coruscavit in carne plena divinis miraculis, ipse est et carneus: effectus plene (gr. r/Zé/oc) Deus et homo . . . Dum profecto divinitas nec crucifigi potuit, nec passiones humanas experiri vel perpeti; sed propter ineffabilem conjunctionem humanae divinaeque naturae, idcirco et ubique Deus dicitur pati, et humanitas ex caelo cum divinitate descendisse. Unde“ pro illa conjunctione humanae divinaeque naturae in ipsa humanitate „et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quae ante peccatum creata est cum voluntate solum bona, $\eta\eta\eta$ quae post praevaricationem vitiata . . . Non est itaque assumpta, sicut praefati sumus, a Salvatore vitiata natura, quae repugnaret legi mentis ejus . . . Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit, vel contraria Salvatori, quia super legem natus est humanae conditionis. Et si quidem scriptum est: „Non veni facere voluntatem meam, sed ejus, qui misit me, Patris* (Jo 6, 38). Et: „non quod ego volo, sed quod tu vis Pater! (Mat 14, 36), et alia hujusmodi, non sunt haec diversae**' vel rebellis indicia „voluntatis, sed dispensationis (gr. *οικονομία*) humanitatis assumptae^, ut jam habet *Augustinus* (de civitate Dei l. 14. c. 9. n. 3; J/41, 414s; in Ps 93. n. 19; *M* 37, 1208, h. e., affectus per ipsam liberam voluntatem sancte in Christi humanitate admissos produnt. „Ista enim propter nos dicta sunt, quibus dedit exemplum, ut sequamur vestigia ejus, pius magister discipulos imbuens, ut non suam unusquisque nostrum, sed potius Domini in omnibus praeferat voluntatem . . . Quia Dominus Jesus Christus, Filius ac Verbum Dei, per quem facta sunt omnia, ipse sit unus operator divinitatis atque humanitatis, plenae sunt sacrae litterae luculentius demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis una an geminae operationes debeant derivatae dici vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent, relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Jesum Christum, ejusque sanctum spiritum.

sacris litteris percepimus, sed multiformitei cognovimus operatum?

Et in epistula altera ille scribit (Z/ 3, 1354): „Non 102.3 unam vel duas operationes in mediatore Dei et hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communione operantes, atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem, quae Dei sunt operantem: et humanam, quae carnis sunt exsequentem, non divise, neque confuse, aut convertibiliter, Dei naturam in hominem, et humanam in Deum conversam edocentes, sed naturarum differentias integras confitentes . . . Auferentes ergo, sicut diximus, scandalum novellae adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes praedicare, sed pro una, quam quidam dicunt, operatione, oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri: et pro duabus operationibus, ablato geminae operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, id est, divinitatis et carnis assumptae, in una persona Unigeniti Dei Patris, inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum praedicare propria operantes.¶ Recte igitur sensum orthodoxum epistularum Honorii asseruerunt jam *Joannes* abbas, per quem Honorius scripserat (ex *Maximi* martyris torn, ad Marin, et disp. cum Pyrrho; *M* 91, 243 ss. 327 ss), *Joannes IV* (ep. 2. ad Constantin, imper.; *H* 3, 610 ss; cf. Z)10 253), *Maximus* martyr (ep. ad Petrum illustrem et tom. ad Marin.; *M* 91, 141 ss. 238 ss), *Agatho* et nomine suo et cum synodo romana scribens (ZZ 3, 1074ss; cf. supra n. 983), quo teste (ib. 1082 s) „et apostolicae memoriae . . . praedecessores, dominicis doctrinis instructi, ex quo novitatem haereticam in Christi immaculatam ecclesiam constantinopolitanae ecclesiae praesules introducere conabantur. numquam neglexerunt eos hortari, atque obsecrando commonere, ut a pravi dogmatis haeretico errore, saltem tacendo desisterent, ne ex hoc exordium dissidii in unitate ecclesiae facerent, unam voluntatem, unamque operationem duarum naturarum asserentes in uno Domino nostro Jesu Christo/ Insuper epistulae illae Honorii videntur prorsus nullum ex cathedra effatum vel eo continere, quod neque in synodo romana quapiam confectae neque episcopis reliquis transmissae sunt, sicut definitiones pontificiae aetatis ejus solebant.

102-1 Porro sibi cohaerens non potuit *synodus VI* pontificem saltem ex cathedra errantem eum judicare, quem ex doctrina Agathonis haud obscure ipsa infallibilem agnovit (supra n. 493. 983). Ad hoc complures Honorium, a ducibus haereseos saepius distinctum, a synodo damnari putant ut haeticum sive sensu non accuratius determinato sive eo, quod veritatem retentam non professione consentanea diserta enuntiavit, sed morem gerens Sergio silentium commendavit, unde pro adjunctis accidit, ut error radices firmas ageret; quare secundum usum temporis, elucentem v. g. ex principio *Felicitis III* in ipsum jus canonicum recepto (C. 2. q. 7. c. 55; cf. dist. 83. c. 3), Honorius sensu quodam latiore haeticis adnumeratus sit. Attamen facile verius synodus Honorium haereseos etiam proprie dictae condemnavit (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1887, 675 ss). Quomodocumque autem episcopi illi orientales demum 174, ex parte ipsi paulo ante monotheletae, in concilio VI damnationem Honorii etiam ut haetici a se prolata intellexerunt, certe pontifex romanus, contra quem ecclesiae lex nulla, praeter quem nulla est universalis, ita solum approbationem a concilio petitam (supra n. 826. 983) dedit, ut defectus Honorii non error in fide, sed tantum negligentia quaedam in supprimendo errore per partem aliquam ecclesiae gliscente existimari possit. Hoc unum nempe *Leo II* in Honorio reprehendit, quod rapostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana prodicione immaculatam[^] textu graeco rectiore „maculari permisit (ζταρίχωρζσι)|| (ep. ad imperat.: 77 3, 1475), vel quod „flammam haetici dogmatis, non ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit" (ep. ad episc. Hispan.; ib. 1730). Nimirum Honorius non quidpiam falsi docuit, sed imprudentia vel sordidia qualicumque inquisitionem accuratioris indolis controversiae non instituendo proindeque auctoritate sua, cum posset et per se deberet uti, non efficacius utendo neque opportune verum definiendo haeresim vigere sivit. Ceterum sententia anathematis illa, postmodum aliquotiens repetita, non utique Honorius jam defunctus obligatus, sed de Honorio aliquid observandum ecclesiae militanti injunctum est. Praeterea culpa quaequam Honorii, etsi eam re spectata objective in foro exteriori Leo ipse, ad malum schismatis removendum, acta syn-

kfillibilitati rom. non obest actio Gregorii II, Zachariae, synodi franc., Nicolai I. 43c>

odi comprobans rigore juris affirmavit, subjective tamen abesse plane potuit; qualem innocentiam aetas vel posteritas prima Honorii, afficiendo memoriam ejus laudibus, videtur agnovisse.

8. *Gregorius II* concedens in epistula ad Bonifatium viro 1025 alias nuptias, „si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere" (C. 32. q. 7. c. 18. col. *R* 2174), respicit pro verbis ipsis casum, ubi mulier non solum nunc non valeat, sed nunquam valuerit debitum reddere. Ouamobrem pontifex recte tale matrimonium aut nullum esse judicat ob impotentiam mulieris perpetuam antecedentem, aut, si infirmitas matrimonio supervenerit, ipse matrimonium istud ratum, nondum consummatum dirimit. Cui non opponitur, quod in causa item gravi *Alexander III* potestate matrimonii dissolvendi uti noluit (decretal. 1. 4. t. 4. c. 3). Sane responsa ejusmodi ex se ordinationes potius practicae pro casibus tantum particularibus quam doctrinae, saltem definitivae, censeantur. Sin autem Alexander statuit principium, non licere conjugibus ipsis suum matrimonium, quamvis mere ratum, solve, certe judicia opposita, quae memorat, decessorum definitiones non fuerunt, neque in harum numero ea Alexander habet.

Zacharias pontifex existentiam antipodum a. 748 (ep. 11. 1026 ad Bonifatium; *M* 89, 946 s) ea solum condicione reprobavit, ut praeter alium mundum, solem, lunam illi homines sub terra flalii“, i. e., non oriundi ab Adamo essent.

10. Patres *synodifrancofordiensis*z.. 794, concilium VII impro- 1027 bando (cn. 2;774, 904), versionem parum accuratam atque orthodoxam gestorum ejusdem concilii respexerunt, qua et adorationem supremam et absolutam imaginibus sacris decretam existimarent; neque concilium illud, sollemni quidem pontificis romani responso non firmatum, sententia definitiva sedis apostolicae jam susceptum putaverunt. Similiter Patres *conventus farisitnsis* a. 825 acta synodi VII perperam acceperunt atque approbationem vel doctrinam *Hadriani I* a se impugnatam minime arbitrati sunt ex cathedra emanasse; neque etiam ex sensu eorundem colligere licet ecclesiae ipsius persuasionem. Cf. *Hefele*, Concilieng. 42, 41 ss; *Jiingniann*, in hist. eccl. disert. 13. n. 71 ss; *Hergcnrdthcr·Kirsch*, Kircheng. 24, 131 ss.

11. *Nicolaus I* necessitatem invocationis explicitae trium 1028 personarum divinarum pro baptismi forma non diffitetur, ubi

1014 s): nA quodam judaeo, nescitis utrum christiano, an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum consulitis. Hi profecto si in nomine sanctae Trinitatis, vel tantum in nomine Christi, sicut in Actibus apostolorum legimus, baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius), constat eos non esse denuo baptizandos, sed primum utrum Christianus, an paganus ipse judaeus exstiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est; quamvis non praetereundum esse credamus, quid beatus de baptismo dicat Augustinus: Jam satis, inquit, ostendimus ad baptismum, qui verbis evangelicis consecratur, non pertinere cujusquam vel dantis vel accipientis errorem, sive de Patre, sive de Filio, sive de Spiritu sancto aliter sentiat, quam doctrina coelestis insinuat. At enim Nicolaus non respondet de baptismi forma, de qua non est consultus, nec dicit, ^profecto constare[†], hanc posse esse etiam in solo nomine Christi, sed ut rectam materiam, ita supponit formam, ex Augustino citato consistentem in verbis evangelicis, i. e., *Mat* 28, 19 relatis, et ritu justo supposito loquitur tantum de ministro, qui fuerit forsitan paganus, h. e., non baptizatus. Nimirum ex sententia pontificis homo talis valide baptizavit, si non joco nec nomine vel auctoritate qualicumque egerit, verum in nomine, h. e., auctoritate et ex institutione Trinitatis vel, quod facilius evenerit, etiam tantum Christi; nam baptismus, quod quis ministrare velit in hoc nomine, esse idem ut in illo proindeque validum tum ex Actibus apostolorum (2, 38; 8, 16; 10, 48; 19, 5) tum ab Ambrosio discitur. Hanc autem voluntatem baptizandi in nomine, secundum institutum sive Trinitatis sive Christi colligere imprimis inde licet, quod in Trinitatem vel in Christum minister baptismatis crediderit. Nec tamen necessarium istud signum est, quia ex doctrina Augustini defectus verae fidei baptismus invalidum per se non reddit.

provocare, qui quidem (de Spiritu sancto l. 1. c. 3. n. 42: *M* 16, 713s) significat, una de personis Trinitatis, aut Patre aut Filio aut Spiritu sancto, nominata ceteras duas tacite inclusas contineri, et id speciatim praedicat de illa professione

Infallibilitati romanae non obest responsio Nicolai i de baptismo.

fidei, quam baptizandi adulti ante baptismum edere solebant, minime vero dicit, baptismi formam mentione solius Patris vel solius Filii vel solius Spiritus sancti perfici, immo (in Lue. 1.8. n. 67; *J/* 15, 1785 s) prolationem trium personarum ad baptismum postulari asseverat. Vis verborum Nicolai etiam comparisone cum decretis vetustioribus illustratur. Sic *Stephanus I* (supra n. 1007. col. et ep. *Firmiliani* 75. inter ep. Cypr. n. 10. 11; *J/* 3, 1165) formam baptismi memorando docet, validum esse baptismum „invocata trinitate nominum" plurium expressorum „Patris et Filii et Spiritus sancti", etsi homo baptizans sit apud haeresim quamcumque, ubicumque, quomodocumque haereticus, et hoc declarat etiam eo, quod baptismus „in nomine Christi" valeat, non sane quasi formam nomen Christi, nempe Filii ipsius incarnati, constituat, sed quod homo, quamvis haereticus, ut causa ministerialis et instrumentalis pro ipso Christo agat (cf. *Forschungen zur christl. Lit.- u. Dogmeng.* Bd. 5. Fl. 4. Zrwr/, Papst Stephan I u. der Ketzertaufstreit. §. 6). Similiter *Innocentius* hinc (ep. 2. ad Victricium rotomag.; *D* 62) baptismum novatianorum validum declarat, „quia quamvis ab haereticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati", illinc (ep. 17. ad episc. maced.; *D* 63) differentiam baptismi invalidi paulianistarum et baptismi validi novatianorum ex eo petit, quod „paulianistae in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti minime baptizant, et novatiani iisdem nominibus tremendis venerandisque baptizant", quibus locis inter se collatis iterum vides, baptismum in nomine Christi esse illum, quo quis ut minister ritum a Christo institutum exsequatur, Patris et Filii et Spiritus sancti „nominibus tremendis venerandisque" enuntiatis; quod baptismum pontifex in epistula eadem (JlZ 20, 533) citando Act 8, 12 ss; 19, 1 ss opponit baptismati Joannis. Jam doctrina duodecim apostolorum cum modum baptizandi bis diserte eum inculcasset, ut baptizaretur „in nomine patris et filii et spiritus sancti", paulo postea baptizatos uno verbo „in nomine Jesu (ἰησοῦς)" memorat (n. 7. 9; *F* 12, 17 ss. 23). Adeoque baptismus in nomine Trinitatis dici potest ille, in quo quis se gerat ut minister Trinitatis, cum causa principalis baptismi sancta Trinitas sit (cf. decretum *Eugenii IV* pro armenis; *D* 591), et in responso quidem Nicolai reapse baptismum proxime ita dicitur. Cf. responsum 14 et 15. Quodsi ambiguitas ulla

superest, haec tolli debuit per legatos, ad quos pontifex ipse ita in exordio remittit: nAd consulta vestra non multa respondenda sunt, nec duximus per singula diutius immorari, qui Deo auctore non solum libros divinae legis, verum etiam et missos nostros idoneos, qui vos, prout tempus et ratio dictaverit, de singulis instruant.. destinavimus. Tandem documentum Nicolai communem curam pastorem spirat, definitionis indolem non prodit; certe, cum tractetur data opera de ministro, baptismum validum in nomine solo Christi pontifex, si hoc revera exhiberet pro baptismi forma, tantum obiter memoraret; quo pacto aliquid ex cathedra definiri et semper falsum est et in casu controverso pro auctoritate, qua jam tunc sententia opposita fulciebatur, maxime absonum apparet.

- 1030 12. Frustra obiciuntur reordinationes, quae a saeculo VIII factae sint. At enim nunquam pontifex romanus ex cathedra definivit, ordines ab episcopis haereticis, schismaticis, simoniacis, excommunicatis, depositis, verbo illegitimis vel contra jus ecclesiae collates eo ipso invalidos existere, nec legem universalem disciplinae pro reordinandis hominibus sic ordinatis tulit, nec consuetudinem quidem universalem vel romanam talem observavit, sed terminis technicis ab initio non fixis (cf. monita *Ignatii* ad smyrn. supra n. 432; *concilii nicacni I* cn. 16. apud Hefele, Concilieng. I2, 420) ordinationes tales illicitas eatenus pro nullis, irritis, exsecrationibus habuit, quatenus erat usus ordinis, olim fere sine venia, per jus vel legitimus nullus, effectus usus audacis pro ipsis quoque recipientibus salutaris per se nullus, jurisdictio et ita episcopatus nullus, externus gradus vel honor ordinis nullus, ordinatio ob laesos canones non rata (cf. de regulis juris c. 64. in 6), pro gratia Spiritus sancti offensio contracta execrabilis: quale vitium ordinationis, cum sacramentum censeretur impresso caractere validum, pontifex romanus per consecrationem quandam ex parte ipsius ecclesiae ad munus sacrum deputatoriam vel benedictionem ecclesiae reconciliatoriam pro re ac tempore sanavit (cf. in *-pontificali romano* de ordine restitutionis sacrorum ordinum). Ad summum, cum post stadium rectae potius praxis quam doctrinae explicitae validitas ordinationum illiusmodi in dubium vocata necdum ad liquidum perducta esset, pontifex facto vel praecepto simplici raro, proinde vel ob hoc sine pugna ulla cum infaili-

bilitate, hos illosve quomodocumque reordinavit, v. g. partem tutiorem eligendo vel sententiam probabilem aliquam sequendo (cf. decretal. l. 3. t. 43. c. 3), sicut hodie quoque ordinatio presbyteri pro neglecto tactu instrumentorum iteratur, ideoque sub condicione saltem implicita agendo, cum condicio expressa antiquitus non compareat (cf. dist. 68. c. 2) et in ipso baptismo ministrando omittatur (cf. *Leonis M.* ep. 166. al. 135. ad Neonem c. 1; ep. 167. al. 2. ad Rusticum inquis. 16. 17; *M* 54, 1191 ss. 1208 s) et primum ab *Alexandro III* aperte praescripta inveniatur [*D* 332).

Apposite jam *Innocentius I* scripsit (ep. 17. ad episcopos 1031 maced, c. 3—6. n. 7—13. coi. ep. 16. ad Marcian. episc. nassitan.; *M* 20, 530 ss. 519 ss), ordinatos ab haereticis, utpote per impositionem manus pravam vulneratos ac remedii paenitentiae indigos, non posse habere ordinationis honorem, quippe qui in dante, cum amitteretur haeresi, non esset, ita tamen, ut quos Bonosus, quamvis haereticus, ante damnationem quidem sollemniozem ordinaverat, ordinati, scilicet cum ipso ordinis valide obtenti sui honore, pro necessitate reciperentur, similiter ut ex secta Priscilliani probante Innocentio (ep. 3. ad episc. synodi tolet. c. 1. n. 2-4; *M* 20, 486 ss. col. sentent, synod.; *H* 1, 994 ss) recepti in ordine suo male illic adepto quidam sunt; idemque pontifex inculcavit (ep. 24. ad Alexandrum antioch. c. 3. n. 4; *M* 20, 549 ss), sacerdotes haereticos, pro defectu gratiae Spiritus sancti ministerio haereticorum haud accepti profanos, non cum ordinationis honoribus, i. e., effectibus per se ex ordine valido sequentibus (cf. ep. 6. ad Exsuperium tolos. c. 1. n. 2. 4; *M* 20, 496 ss) suscipiendos esse. Quocum videas *Augustini* aequalis l. 2. cont. ep. Parmeniani c. 13. n. 27—31 (*J*/ 43, 69 ss), ubi quidem jus dandi nominatur ipsum sacramentum vel potestas valida ordinis. — Pariter *Leo M.* respondit (ep. 167. al. 2. ad Rusticum narbon. inquis. 1; *J*/ 54, 1203), pseudoepiscopis, i. e., episcopis non legitimis, ut non electis a clero, non petitis a plebe, non a provincialibus episcopis cum metropolitan! iudicio consecratis, nequaquam esse tribuendum honorem, qui non esset collatus; simul autem declaravit, ordinationes clericorum ab istis factas vel ratas vel vanas, videlicet pro jure honoris et ministerii, fuisse, prout proprii clericorum ordinatorum episcopi ad ordi-

nationes in ecclesiis et pro ecclesiis suis actas consensissent vel non consensissent; idenique pontifex clericos sectarum, ut ex novatianis vel donatistis, in gradibus suis contentus professione fidei recepit (ep. 12. al. 1. ad episc. per caesar. Mauritan. c. 6; cf. ep. 1. al. 6. ad aquilej. episc. c. 2. et ep. 2. al. 7. ad Septimum episc. altin. c. 1; *J*/ 54, 653. 594. 597 s). — Recole descriptam (n. 1014) similem sentiendi agendique rationem *Felicis III (II)*, *Gelasii I*, *Anastasii II*, *Gregorii M*. — Aliquanto ante Gregorium *Pelagius I* ordinationes schismaticorum eo ipso validas agnoscit, quod sine ulla distinctione sacerdotum prius catholicorum et sacerdotum in schismate demum ordinatorum fatetur apud illos consecrari eucharistiam; ita enim de schismatico converso quodam scribit (ad Johannem comitem; apud Loewenfeld, epist. pontif. rom. ined. pag. 15. n. 27): „Nam et suscipi eum et catholice fidei communioni jussimus adunari; quia sicut docte veraciterque dixistis, nihil in illo maxime nisi solam a se divisionem dolebat ecclesia. Eadem siquidem fides in symbolis, eadem forma in baptismatis sacramento, eadem in dominici corporis consecratione misteria." Affirmationi tali conciliari debet, quod pontifex idem tempore eodem fere docet, schismaticos corpus Christi sacrificium habere non posse vel corpus Christi non conficere (C. 24. q. 1. c. 34. ed. Richter-Friedberg col. Neues Archiv der Gesellsch. für altere deutsche Geschichtskunde 1880, 545. 517. 565; *R* 994. 997). Sub his verbis locutio adjecta illa „si veritate duce dirigimur" sensum quendam reconditiorem subici significat. Nimirum Pelagius pro effectu eucharistiae corpus Christi intellegit hoc loco mysticum atque diserte nominat ecclesiam, scilicet celebrata eucharistia in unitate continendam (cf. *1 Cor* 10, 17), quam, tamquam oblationem acceptam (cf. *Rom* 15, 16, schismatici non componunt. Ita autem celebratio eucharistiae schismatica, quamvis non invalida, tamen saltem illicita et eatenus non vera, Deo grata, hominibus fructuosa indicatur (cf. C. 24. q. 1. c. 22).

1032 Deinde vero *Stephaniis III (IV)* ex synodo romana a. 769 „benedictionis consecrationem" episcopis consecratis a Constantino II pseudopontifice adhibuit (*Stephani III* vit. n. 21. 22. in *lib. pontifical*, ed. Duchesne 1, 476; cf. *H* 3, 2015 s); quae si plus quam reconciliatio quaedam vel sacramentale

pro jure ordinis exercendi vel jurisdictione conferenda fuit, Stephanos, nihil peremptorie docendo, in casu hoc particulari sive prudenter sive imprudenter reordinavit. At verius ad ordinem pro honore suo vel extrinsecus, non intrinsecus, nullum reficiendum illa benedictio spectavit, adaeque ac synodus cum baptismo agnovit (l. c.) a pseudopapa datum, quantumvis illegitime, tamen valide sanctum chrisma; cui conferendo item supponitur ordinatio Constantini valida, immo episcopalis, quoniam romanus pontifex presbyter dumtaxat legitimus valide confirmare intellegitur (cf. n. 688). Ceteroqui quod laici a Constantino ordinati in religioso habitu degere jubentur, indicium minus firmum ordinationis validae existit, siquidem habitus religiosus etiam paenitentium, non praecise clericorum, proprius esse potuit. — Nec *Nicolaus I* (ep. 98. ad Michaellem imper.; 4/119, 1027) ordinationem Photio a Gregorio episcopo excommunicato datam nisi sensu latiore supra explanato nullam judicavit, ut vel collata actione Nicolai in causa eadem (ep. 104. ad clerum constantinop.; ib. 1075. 1076) et Ebbonis rhemensis noscitur (ep. 107. ad episc. synodi suession.; ib. 1101). — *Joannes VIII* cum Photium et clericos a Photio ordinatos a. 879 ad exercitium ordinis admisisset (ep. 243. ad Basilium etc. imper.; ep. 248. ad Photium; *M* 126, 853 ss. 870 ss), profecto non a. 881 reordinationem Josephi episcopi Vercellensis ab Ansperto archiepiscopo mediolanensi excommunicato ordinati postulaverit (ep. 310. ad Anspertum; *M* 126, 920 s). Reapse post ordinationem illicitam decreto pontificis expresso Josephus solum est depositus vel omni episcopali honore est privatus pariter atque Anspertus, hac servata differentia, ut Josephus functiones presbyteri resumeret (ep. 266. ad Carolum regem; .1/126, 887), Ansperto, videlicet etiam excommunicato nec munus presbyteri sub episcopo habenti, ne id quidem relinqueretur (ep. 265. ad clerum mediol.; *M* 126, 886). — *Stephanus VI(VII)* a. 897 ordinatos a Formoso decessore, quem pontificem illegitimum putavit, munere fungi vetuit, non reordinatione ulla, nedum veri propriique nominis, videtur ipse reordinasse (7? post 3514; ante 3518; ante 3519). Quidquid autem egit, puram quandam opinionem vel etiam concitationem animi in re particulari ista prodidit. — Similiter modus explicatur, quo se *Strgius III* in ordinatos a Formoso gessit, sive ritu reconci-

liatorio sive, id quod veritati congruat, sacramento ordinis reparari eos voluit (cf. v. g. *Auxilii* tr. qui infensor et defensor dic. c. 5. b. 9; *J*/ 129. 1082 s; *Hefele* l. c. 4-, 577; *Ilerrçiirotlur-Kirsch*, Kircheng. 24, 197 s). — *Joannes XII* in concilio romano a. 964 ordinatos a Leone VIII antipapa solum a gerendis muneribus suis novis, nempe ut usurpatis, perinde ac Leonem ipsum, reppulit (77 6, 633 s).

1033 Porro *Leo IX* in synodo romana a. 1049 ordinationes simoniacorum tandem non „cassavit“ nisi ita, ut simoniace ordinatos vel etiam ordinantes sollemniter deponeret, i. e., ab exercitio ordinis removeret, ordinatos non quidem simoniace, sed a simoniacis scientes, ex decreto *Clementis II* (in synodo rom. a. 1047: *H* 6,925) dumtaxat acta quadam paenitentia ad officium accepti ordinis admitteret (ex *Petri Damiani* opusc. 6. seu libri gratissimi c. 35. coi. 32: 71/ 145, 150 s. 147; *WIMtuli.*, Leonis IX vit. l. 2. n. 4. apud Watterich, pontificum roman, vit. 1, 154). Idem Leo teste *Petro Damiano* (opusc. 5. vel act. mediol.: 71/ 145, 93) „plerosque simoniacos et male promotos tanquam noviter ordinavit.“ Cujus loci sensus non probatur iste: Leo simoniacos quasi denuo, scilicet resumptis meris caerimoniis pluribus ex ordinatione vera, consecravit, At ex dicendis Damiano „noviter“ non idem est ac denuo, neque „ordinavit“ omnino idem est ac consecravit. Insuper extenuans illud „tanquam.“* videtur prorsus referri proxime solum ad adverbium „noviter“, non etiam ad verbum „ordinavit“; sin aliter, Damianus scripsisset probabilius voce una reordinavit (cf. ib. 94) vel reconsecravit (cf. lib. gratiss. c. 30 ss; *M* 145, 143 ss); unde, significatione illa adverbii „noviter“ supposita, rediret sensus repudiatus, ordinationem tantum quasi alteram, vere fuisse primam. Multo minus fas est subicere sensum hunc: Leo ordinavit simoniacos ex mente sua primum, quod consecrationem praecedentem pro valida non habebat. Quali versione adverbium „tanquam“ ad intentionem Leonis exprimendam trahitur contra omnem speciem veri, cum non loquatur Leo, sed narret Damianus idque ratione nulla indicando, non rem ex sententia sua objective veram, sed subjectivam existimationem Leonis enuntiari.

1984 Sensus potius hic est: Leo simoniacos quodammodo primum, non ordinis sacramento, sed juribus primum datis, ordinavit. Certe

Ordinatio quam cogitat Damianus, in se continet momenta duo; unum, quod per se spectatum auctor solet appellare consecrationem, sacramentum est, alterum consistit in juribus sacramenti (lib. gratiss. c. 31; 3/ 145, 146); illud magis absolutum est, hoc affert promotionem, ordinem vel relationem expeditam ad ministerium conveniens sacramento vel officium in hac illave ecclesia obtinendum (act. mediol.; lib. gratiss. c. 17. 24. 31. 32; 3/ 145, 98. 123 s. 136. 146. 147); illud semel etiam male adeptum pariter ac baptisma (vide v. g. lib. gratiss. c. 5; 3/ 145, 104 s) semper manet, hoc ita illi mala promotione ab initio deesse, ut suspendi vel amitti potest (l. c. act. mediol. et lib. gratiss. c. 17. 24. 31. 32). Quocirca ordinatio, ubi illo habito hoc conjungendum deficit, quamvis modo uno valida, tamen modo altero nulla apte dicitur, praesertim pro genere loquendi etiam liberiore, quo Damianus aliquando, ordinatione inthronizationi merae aequiperata, antipapam inthronizatum mox nomine ordinati afficit (l. 3. ep. 4. ad Henricum archiep. rav.; 3/ 144, 291 s). Ipsum modum alterum jurium sacramenti ex promotione illegitima deficientem jam supplendo Leo plerosque simoniacos et male promotos quodammodo primum, sive cum caerimoniis sive sine iis, ordinavit

1035 Talis acceptio textus contextu comprobatur. Neque enim, ut perperam contenditur, sententiam indulgentem Innocentii et discretionem pontificum aliorum severitati Leonis IX, quasi ordinationem sacramentalem simoniacorum repudiantis, Damianus fungens legatione apostolica opponit, sed undique exempla clementiae majoris vel minoris congerit ad iudicium mite erga mediolanenses commendandum. Sic sententiae Innocentii et illi „quoque“ discretioni aliorum subjungit „etiam“, „quod nostrae memoriae nonus Leo papa plerosque“ saltem „simoniacos et male promotos“ non reiciendo, sed promotionem legitimam reddendo „tanquam noviter ordinavit.“ Quin ad exemplum ultimum Damianus studio eo provocaverit, ut illo recentiore et similiore in causa pro moderanda actione propria benigna et reconsecrationes abhorrente imprimis se juvaret. Reapse, interjectis exemplis aliis, nominatim etiam cautionum vel caerimoniarum et harum secundum Fulbertum carnotensem episcopum et concilium toletanum (a. 633. c. 28; *H* 3, 586) adhibendarum, Damianus negotium fere composuit accommo-

date ad exemplar Leonis IX. Sicut Leo recepit in officiis simoniacos plerosque, ita a Damiano, clericis illis omnibus accepta paenitentia per ornamenta ex consilio Fulberti quidem reconciliatis, i. e., ecclesiae divina gratia insertis, ^decretum est, ut non mox passim omnibus reddetur officium, sed his duntaxat, qui et litteris eruditi, et casti, et morum gravitate viderentur honesti⁴⁴ (act. mediol.; *AI* 145, 97 s); sicut Leo male promotos tanquam noviter ordinavit, ita refert Damianus (ib.): .Illi etiam ipsi, quibus ministrandi licentia redditur, non ex male mercata veteri ordinatione ad amissum reparantur officium: sed ex illa potius beati apostolorum principis efficacissima auctoritate, qua in beatum Apollinarem repente usus est, dicens: Surge, inquit, accipe Spiritum sanctum, simulque pontificatum/ Videlicet ex opinione Damiani Petrus princeps apostolorum auctoritate singulari extra sacramentum Apollinarem episcopum constituit; facultate „potius⁴⁴ tali, scilicet consimili, ipse Damianus legatus Nicolai II successoris Petri, Leonem imitatus, simoniacos ordinavit, non sacramentum ordinis conferendo potestate sacramentali, qua episcopi omnes sunt romano pares, sed jura ordinis impertiendo jurisdictione efficacissima, quae est „romanae ecclesiae privilegium⁴⁴ (ib. 89 ss). Cum his congruit casus narratus ab *Anselmo rem.* (hist, dedic. eccl. s. Remigii n. 16; *M* 142, 1435 s), quo in synodo remensi Leo IX episcopo nivernensi inscieniter pro pecunia promotus mere „per aliud pedum ministerium episcopale reddidit⁴⁴ et episcopum constantiensem item pro pecunia scientem, sed invitum ordinatum sine mora suscepit. Praeterea *Humbertus* Cardinalis epistula data ad Eusebium episc. andegav. (apud cit. Neues Archiv. 1882, 614 ss) contra Leonis obtrectatores, qualis cum Berengario erat ipse ille Eusebius, c. a. 1051 asseverans, a papa nunquam ostiarium, nedum episcopum, reordinatum esse, profecto factum ipsum reordinationis infitatus est, ut vel gradatio proposita evincit. An ille facto sive concesso sive dissimulato insulse solum significavit, ordinationem conversi ne ostiarii quidem, nedum episcopi, exstitisse vere alteram, cum esset valida una? „Porro“ quod Humbertus memorat papam visum Eusebio perperam fecisse, spectabit ad factum unum libri Joannis Scoti de eucharistia damnati, pro quo praecipue summam sedem Eusebius Humberto teste laccessiverat.

1036 *Nicolaus II* in concilio romano a. c. 1060 (cf. *R* 4481 a) simoniacos, scilicet etiam consecratores non ipsos simoniace consecratos, omnino deponendos, homines gratis a simoniacis cognitis dumtaxat in posterum consecratos dignitate propria privandos, utique pro ordinis exercitio legitimo, non validitate divinitus in omne tempus immutabili, edixit (ZZ 6, 1063 s; cf. *Damiani* lib. gratiss. c. 39; JZ 145, 155 s). Quo edicto, ut Damianus scribit (opusc. 30. de sacram, per improb. admin, c. 1: JZ 145, 524) „deinceps quicumque se pateretur a simoniaco provehi, nil penitus ex ea deberet promotione lucrari, et sic ministrandi jura deponeret, tanquam si haec nullatenus percepisset." Unde ille infert: „Hac itaque ratione jam non modo simoniacos reprobamus, sed et per eos exhibita sacramenta^ ut, quamvis valida, tamen deinceps ad finem proprium jurium ministerii prorsus inutilia, recte fugiendo „contemnimus/ Decretum Nicolai *Alexander II* in concilio romano a. 1063 (Z7 6, 1137 ss) innovavit. Ab his suis decessoribus de validitate ordinationum *Gregorius VII* non dissenserit. Revera in concilio romano a. 1075 Gregorius solum usum ordinis hominibus simoniace ordinatis, sicut etiam incontinentibus, interdixit (7? post 4929; vide et 4931 s: ep. 4. ad Ottonem episc. constantiens. et ep. 28. ad Willelmum regem angli.; J/ 148, 645s. 674 s). Ad haec ordinationes simoniacae per decretum 4 synodi romanae a. 1078 declarantur pacto eodem falsae atque aliae una memoratae, quae non communi consensu cleri et populi secundum canonicas sanctiones fiant et ab his, ad quos consecratio pertinet, non comprobentur (juris canonici C. 1. q. 1. c. 113); habentur scilicet falsae vel infirmae et irritae (cf. Z76, 1580), non quod sint invalidae, sed quod sint illicitae nec jure exercitii donatae; quae explanatio per se satis manifesta fulcitur etiam sententia antiquitatis (ut *Leonis M.* supra n. 1031; cf. dist. 62. c. 1; C. 1. q. 1. c. 40; ipsius *concilii nicacni I* cn. 16; *II*1, 330), cui se concordem Gregorius profitetur (registri l. 5. ep. 5. ad aquilej.; *M* 148, 490 s). Prodest conferre litteras Gregorii datas a. 1075 in causa episcopi simoniace invadentis ecclesiam bambergensem (registri l. 3. ep. 1—3; JZ 148, 427ss) vel a. 1080 in causa episcopi simoniace facti tarvannensium (l. 7. ep. 16, *M* 148, 559 s cum *R* 5157). Minus ad rem praesentem illustrandam pertinet modus facilis, quo episcopus

lutensis (ex *vita b. Anschni lue.*; *M* 148, 907 s) reddens Gregorio VII anulum et baculum pastorem a rege acceptum in plenitudinem dignitatis restauratus est, siquidem catholice electus et a Gregorio religiose consecratus investituram illam interea solum abundantia vitiosa quadam suscepserat. — *Concilium gerund.* a. 1078, quamvis reordinationem praesidente legato apostolico praescripserit (cn. 11; Hefele l. c. 52, 128), non affert difficultatem, quoniam ab ipso pontifice summo approbatum non apparet, immo concilio romano anni ejusdem memorato potius adversatur.

Urbanus II nusquam dicit, extra ecclesiam formam mere 1037 externam, non virtutem sacramenti esse. Neque dumtaxat repetit illud *Leonis II.* (ep. 159. al. 129. ad Nicetam episc. aquilej. c. 7; *M* 54, 1139), formam tantum sine virtute sanctificationis sumi; etsi hoc recte de virtute in actu posita intellegitur. Sed clarius Urbanus docet (ep. 273. ad Lucium prae- pos. tic.; *M* 151, 532): „Ceterum schismaticorum et haereticorum sacramenta, quoniam extra ecclesiam sunt juxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini, Hieronymi, formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profiteamur, nisi cum ipsi, vel eorum sacramentis initiati, per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem. Enimvero ex doctrina Urbani sacramenta illa habent quidem formam eamque internam, h. e., essentiam ideoque virtutem habitualement, ut etiam auctoritas allegata Augustini et aliorum, seposito Cypriano, monstrat; at non habent eadem effectum virtutis, i. e., gratiam sanctificantem, nisi cum homines per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem. Impositio manus dirigitur saltem ratione prius ad hoc solum, ut homines separati in ecclesiam recipiantur, sive ceteroqui est ipsa sacramentum sive non est sacramentum; quem recipiendi modum ecclesia arbitrio suo statuit; posito autem reditu sacramentum olim susceptum, videlicet quodquod validum simulque infructuosum est, effectum proprio potitur. Hoc tandem revocatur ad dogma, extra ecclesiam salutem vel gratiam sanctificantem nullam esse. Congruenter idem verum de sacramentis schismaticorum et haereticorum intellegitur per se; etenim per accidens, praeterquam quod homines pura ignorantia, non contumaci voluntate ab

ecclesia extorres sanctificari ipsis sacramentis possunt (cf. th. XI), ex sententia mox addita Urbani pro necessitate sua singulari baptisma, etiam quod scienter ab haeretico sumatur, ratum, nempe licitum ideoque cum fructu aeternae salutis esse potest. Ex contrario iudicat pontifex de sacramentis per peccatores intra ecclesiam ministratis; haec per se effectum quoque virtutis in gratia sanctificante habent ita, ut secundum Augustinum non horreat columba ministerium malorum respiciendo Domini potestatem; quamquam per accidens talia obsunt non tantum exhibentibus criminosis, sed etiam utentibus, quatenus hi ab illis post prohibitionem Nicolai II et Gregorii VII sine necessitate scientes ea suscipiunt. Theoriam absonam, qua sacramentum quaecumque extra ecclesiam receptum saltem quasi incompletum per impositionem manus compleatur, Urbanus sic non prodit. Cum loco proposito cohaeret, quod idem pontifex scribit (apud Loewenfeld l. c. pag. 62. n. 127): „Eorum, qui in ecclesia ordinati sunt, sed ab ecclesia per scismata disceserunt, sacrificium secundum patrum auctoritatem non exsufflamus/ Nimirum extra ecclesiam licet eucharistiae sacramentum effectu virtutis, h. e., gratia in accipientibus destituatur, sacrificium tamen in transsubstantiatione verum est. Qualem veritatem sacrificii hominum in ecclesia ordinatorum, jam extra ecclesiam existentium, Urbanus affirmat ita, ut veritatem sacrificii hominum extra ecclesiam ordinatorum et existentium non neget; peculiari ineptia contenditur, hanc alteram sententia pontificis, cum sit definitiva, praetereundo exclusam esse, quasi etiam praeteritione rei definitiones fiant. Si pontifex reapse in parte rescripti perdita de hominibus extra ecclesiam ordinatis nihil dicit, hoc eo explicetur, quod vel necessitas dicendi nulla fuit vel quaestio examini ulteriori reservata est.

1038 In *concilio placentino* a. 1095 (Z/6, 1714 s; cf. *concil. rom.* a. 1099; ib. 1759 s) Urbanus ordinationes varias a ministris illegitimis, nominatim a Guiberto antipapa censura jam affecto (cf. n. 1031. *Innocenta* cit. ep. 16. vel 17. n. 11), vel simoniace factas declaravit irritas pro iuribus ordinis pendentibus etiam ab ecclesia, non pro sacramento pendente a Deo solo. Irritae enim praedicantur aequae ac factae sine titulo (c. 15; cf. Hefele l. c. 52, 218), profecto sacramentum non tangentes (cf. ep. 24. ad Pibonem episc. tuli. c. 6; *M* 151, 307). Ad hoc irritae

quaedam decernuntur vel non irritae ordinationes ministri unius ejusdemque, prout ordinatus non probetur vel probetur inscius indolis malae ordinatoris (c. 3. 4. 9), quod scientiae momentum culpam ordinati ab ecclesia puniendam infert, potestatem ordinatoris minime mutat. Insuper ordinationes aliae censentur irritae semper, scilicet ratae habendae nunquam (ut c. 2), aliae irritae simpliciter (c. 8. 9. 15), aliae tales, quae suscipiantur misericorditer (c. 3. 10) idque tantum eousque et pro praesenti necessitate (c. 11. 12), quae procedendi ratio tota rem disciplinae sitae in arbitrio ecclesiae, non divinae indicat. Vocantur autem vocabulo eodem irritae ordinationes factae et ab episcopis olim catholicis, nunc excommunicatis, quas pontifex jam a. 1089 validas, nempe pro sacramento ordinis, agnoverat (ep. 15. ad Gebehardum episc. constantiens.; *M* 151, 298; C. 9. q. 1. c. 4) iterumque concilium agnoscit (c. 10), et ab episcopis nunquam catholicis (c. 8. rom. et c. 9), quo insinuatur, has sensu non pejore quam illas duci irritas; idem firmatur eo, quod etiam hae irritae vel non irritae judicantur pro ignorantia damnationis ordinatoris ab ordinato non probata vel probata (c. 9). Porro sicut secundum casum leviolem vel graviolem ordinati illegitime alii, praeter multos pro tempore etiam toleratos (ep. 25. ad Petrum episc. pistor. apud cit. Neues Archiv. 1880, 359), dispensatione misericordiae generali statim suscipiebantur, alii dispensatione speciali indigebant, ita ad hanc differentiam magis exprimendam alii reconciliabantur modo simpliciore, alii caerimoniis pluribus cum ep. cit. ad Gebehard. cf. ep. 74. ad Anselmum archiep. mediol. et ep. 230. ad Bernardum episc. bonon.; *M* 151, 358. 500); quae tamen et ipsae ex dictis ad conferendum sacramentum ordinis non spectabant. Quodsi Urbanus reapse essentiam sacramenti presbyteratus et episcopatus unctione contineri putavisset, exclusionem intentionis reordinandi, qua superesset dumtaxat sacramentale, fortius quam vetita repetitione solius unctionis significare non potuisset (ep. cit. ad Anselm.); at non oportet miram illam opinionem propter unum idque obiter dictum pontifici affingere; unctionem, quamvis is haberet merum sacramentale, eximere ideo potuit, quod unguentum corpori se insinuans sacerdoti dudum valide consecrato et saltem ita intus uncto et ad solum exer-

citium ordinis externum legitimum assumendo minus conveniret.

1039 Praeterea incredibile nimis est, ab Urbano, presbyteros vel episcopos ipsos non reordinante, diaconos reordinatos esse, quasi potestas sufficiens ad presbyterum vel episcopum valide ordinandum diacono ordinando impar esset. Sane opinationi tali non respondet, quod a. c. 1088 in casu Daiberti diaconi a Guezelone extorri vel etiam simoniaco ordinati (C. l. q. 7. c. 24; pars alia est ep. 11. apud **J/** 151, 294 s; initium ep. apud Loewenfeld l. c. pag. 61 s. n. 126; cf. 5383) Urbanus provocat ad moderationem, qua ariani conversi „in suis officiis manere sint permissi. Xec respondet, quod citatille Innocentium! (videas C. l. q. 1. c. 18; supra n. 1031; cf. ib. Leon. M.) docentem. haereticos honorem ordinationis, distinctum scilicet a sacramento, haeresi amittere, proinde honorem nullum dare hominibus a se ordinatis posse; unde Urbanus inferre solum potuit, Guezelonem ut haereticum et ab haereticis ordinatum, salvo sacramento, nihil honoris ipsum habuisse ideoque Daiberto nihil dare potuisse. Xec respondet, quod item citat Pseudo-Damasum (vide C. l. q. 7. c. 25), qui pariter de honore solo ordinis, impositione manus illicita vel illegitima non collate, loquitur. X'ec respondet textus proprius Urbani; ubi pontifex caute, cum ante usus esset bis verbo consecrandi, ter verbo ordinandi, jam vocem laxiorem constituendi vel dationis adhibet. Quod autem rem evincit, suspicionem reiterationis ab actione sua ille non removet dicendo, hanc exstitisse diaconatus dationem ipsam, primam, unicam, vel saltem dicendo, exstitisse tantum ipsam, primam, unicam, sed declarando, fuisse diaconii dationem „tantum integram⁴”; cui enuntiato non subest sensus nisi is, vera et propria reiteratione devitata mere integrum factum esse, quod dationi pristinae non integrae. „male⁴” vel cum defectu actae, defuisset; videlicet, agnito sacramento, diaconatus honor vel jura adhuc deficientia suppleta significantur. Quare etiam nihil habitum et dandum Urbanus aeque ut Innocentius, cujus verba retinet, honorem, non sacramentum ordinis intellegit, et pacto simili edicit, Daibertum ex integro diaconum constitutum, sive „ex integro” idem est ac funditus, pro honore solo nihildum valide dato, sive loco isto quidem illud sonat integrum, suppleto manco.

perinde atque datio diaconii „tantum integra”. Cum his cohaeret, quod eodem anno Urbanus Anselmo archiepiscopo mediolanensi illegitime consecrato ideoque etiam expresse deposito scribit (ep. 12. coi. n. 11. apud cit. Neues Archiv. 1880, 355 s): „Ex auctoritate sanctorum apostolorum . . integritatem tibi totius episcopalis officii restituimus in consecrationibus videlicet episcoporum et ordinationibus ecclesiarum, quantum ad episcopale jus et officium attinet.” Non minus cohaeret, quod a. 1089 Urbanus Gebehardo episcopo constantiensi facultatem tribuit ordinationes in Saxonia et Alemannia ut improbandas improbandi, sic roborandas roborandi (ep. 15; **M** 151, 298), nempe adjungendo robur, quo demum tales integrae vel firmae ad legitime agendum in gradu occupato et procedendum in gradum altiore fierent. Hae rationes graves non enervantur lectione levi textus controversi, exhibentis modos alios dicendi atque hodiernos; neque enervantur eo, quod etiam olim verba Urbani aliter explanaverint. Nominatim *ko carnot.* fortasse in brevi illa inscriptione (panorm. l. 3. c. 81; **J/** 161, 1148) non ipse pro se firmiter reordinationem, quae esset reconsecratio, intellexit, sed summam rei fere effato Pseudo-Damasi, volentis ordinationem „male” actam „reiterari”, rettulit, iudicio de indole ambiguae hujus reiterationis lectoribus totius capitis relicto; certe ad Ivonem testem primae classis pro mente Urbani statuendum non satis est ostendere, eum generatim commercio quodam cum Urbano et Daiberto junctum esse, nisi scientia ejus de ipso casu speciali tempore scriptionis acquisita extra dubium ponitur; quod non fit; si ille notitiam rei peculiarem habuisset, id facile pro opportunitate indicasset (cf. prolog.; **M** 161, 47 ss).

Similiter accipias Urbani praeceptum a. 1091, ut electus i040 episcopus metensis, si sit simoniace diaconus ab extorri ordinatus, eosdem ordines ab episcopo catholico sortiatur (ep. 47. ad Lanzonem et Rodulfum abbates etc; **J/** 151, 327). Etiam hic agetur de juribus, non sacramento ordinis. Sane cum sortiendi pronuntientur ordines plures, eadem ratione sortiendus fuerit ordo diaconatus et ordines inferiores; atqui ordines diaconatu inferiores ex sententia Urbani cum non sint sacramentum (concil. benevent. a. 1091. cn. 1; **II** 6. 1695 s; 356), gradus ecclesiastici tantummodo exsistunt; ergo diaconatus

quoque ratione non sacramenti, sed gradus in ecclesia externi impertiendus fuerit; et is idem gradus est, quem secundum verba Innocentii ab Urbano repetita non habet ordinator ab ecclesia separatus, sicut per jus ecclesiae etiam alii ad simoniact quidem dandum eo carent. Ceterum non putandum est, Urbanum ideo pro diacono solo principium urgere, ab homine nihil habente nihil dari, quod presbyter vel episcopus illegitime ordinatus potestatem novam conferendi saltem valide sacramenta aliqua recipiat, diaconus, nedum ullus potestatem plane novam conferendi, sed illegitime ordinatus ne conferendi quidem vel ope gratiae majoris et sacramentalis vel legitime obtineat; hoc etsi verum est, tamen obversari decretis pontificis prorsus non monstratur. Ratio potius ea intercesserit, quod Urbanus homines male ordinatos alios dumtaxat in gradibus suis reconciliavit, diaconos duos memoratos ad episcopatum ipsum promovit: unde in causis istis singularibus contra inviam impugnantium per principium illud majorum, quamvis ex se universale, partem praecipuam quandam actionis suae studiosius defendere vel praemunire debuit.

1041 Nec licet obicere historiam, qua iste benignissimus pontifex quendam factum subdiaconum a Guiberto reordinavit, deinde ipse hoc ut exemplum minime bonum improbavit, praecipiendo ei, cui manum imposuerat, ne ad sacrum ordinem ascenderet [*lib. pontifical.*, ed. Duchesne 2, 294]. Qualis historia vel eo ponderis certi expers est, quod subdiaconatum jam ab Urbano audivimus non numerari sacramentum. Insuper nonnemo recens arbitratur, historiam non esse nisi casum Daiberti diaconi ab homine schismatico consilio eo deformatum, ne validitati sacramentorum schismaticorum praejudicium crearetur. At consilio tali non congrueret deformare casum diaconatus, sacramenti certi, in casum subdiaconatus, neque multum congrueret fingere damnationem reordinationis ita, ut renovatio vetiti ascensus ad ordinem sacrum admisceretur. Indicium subdiaconi pro diacono positi, id quod eruditos praeteriit, videatur quidem modus memoratus reordinandi subdiaconi per impositionem manus, cum in subdiacono latino ordinando impositio manus nec nunc nec tempore Urbani interveniat (cf. *bonis carnot.* decr. p. 6. c. 14; panorm. l. 3. c. 35: *M* 161. 447 113ii nec proinde magis in reordinando esse possit. Sed

hoc ipsum falsam probat non tam narrationem quam eorum interpretationem, quibus reordinatio semper idem est ac repetitus ritus ordinationis. Potest enim illa fieri per simplicem impositionem manus, qua honor vel jus proprium ordinis cujusque detur vel reddatur; qualis etiamnum in *pontificali romano* ordo restitutionis privilegii clericalis et executionis ordinum minorum et subdiaconatus pariter ac diaconatus et presbyteratus legitur; quocum cf. C. l. q. 1. c. 107. §. 2. Sic in re praesenti reordinatio subdiaconi fuit impositio manus ferens jus tum licite ministrandi tum ad ordinem sacrum, qui infimus tunc diaconi habebatur, ascendendi; cujus benignitatis, ut pro disciplina quadantenus periculosae, cum pontificem paeniteret, is partem alteram concessionis suae, ex se revocabilis, revocavit. Unde tandem pronum est percipere, reordinationes, si forte aetate ea occurrant, facile intellegi meras reconciliationes.

Ad haec manifestum est, quo pacto, post decretum 1042 *Paschalis II* in concilio guastall. a. 1106 (77 6. 1883: cf. *R* 6094; Z)10 358) et in concilio lateran. a. 1110 (7? post 6257. n. 6), *Innocentius II* in concilio lateran. II oecumenico (cn. 30; 776, . 2, 1214) ordinationes factas a Petro Leonis et aliis schismaticis et haeticis evacuaverit et irritas pronuntiaverit. Ut ipse pontifex in actis concilii, respectu quidem Petri Leonis et Girardi engolismensis, declarat, ordinationes illae eatenus evacuatae et irritae pronuntiatae sunt, quatenus homines ita ordinati sunt degradati, exordinati et depositi, ab usu ordinis et ascensione ad superiorem ordinem prohibiti (l. c.). Momenti minoris quoque ob condicionem aetatis reordinationibus. non ita faventis et infirmitatem testificationis et ambiguitatem locutionis alia quaedam sunt, quae obiciuntur. Cf. *Hergenrother* apud *Oesterrcichische Vierteljahresschrift* fiir kath. Theol. 1862, 207 ss. 387 ss; *Jungniann*, dissert. 19. in hist. eccl. n. 2 ss; *Zeitschrift fiir kafh. Theol.* 1893, 193 ss, ubi saltem pleraque recte exponuntur; *Saltet*, les réordinations, etsi disputatio ista magis prolotione copiosa quam dijudicatione satis matura materiae excellit.

13. Pontifex ille, quem *Innocentius III* (decretal. l. 4. t. 19. i043 . 7; vide *D* 350 s) testatur coniugi catholico in casu haeresis partis alterius novum permisisse matrimonium, sententiam ex cathedra seu definitivam minime protulit, cum solum opinando

«sensisse aliter videatur/ Neque etiam ex eo quidquam adversarius demonstrat, quod responsum idem inter decretales relatum aliquando fuerit, quoniam opposita sententia Innocentii simul inserta reperiatur; quo ipso illa prior vel ut non peremptoria vel et ut documentum tantummodo historicum adjuncta alteri agnoscitur. Cf. supra n. 1025; *Bellarmin.*, de romano pontifice l. 4. c. 14; *Suarez*, de leg. l. 4. c. 14, n. 9—12

10U 14. Nulla oppositio inter *Nicolaum III* (decretal. l. 5. t. 12. c. 3. in 6) et *Joannem XXII* (extrav. Joannis XXII. t. 14. c. 3—5), in doctrina quidem definitiva de paupertate, exstat. Etenim Nicolaus docet, abdicationem proprietatis rerum, qua tum a singulis tum in communi nihil possideatur, meritariam et sanctam esse, si propter Deum fiat. Ad hoc docet, Christum paupertatem eam verbo docuisse et exemplo suo firmasse, et primos fundatores ecclesiae militantis in homines perfecte vivere volentes per doctrinae ac vitae exempla eam derivasse; simul tamen concedit, Christum, ut etiam imperfectis viam salutis ostenderet, interdum oculos habuisse; idemque cogitat dimissam proprietatem rerum morali quadam aestimatione omnium nec sane affirmat, Christum vel apostolos aliquando re absolute omni ipsaque se veste abdicasse. Postremo docet, eos, qui sponte in paupertate tanta Christum pauperem sectentur, renuntiare rei cujusque dominio et proprietati usus vel juri utendi, sed concessum habere usum facti vel simplicem rerum necessariarum ita, ut his, durante concedentis licentia, secundum institutum suum licite uti possint; ubi pontifex usum latiore sensu accipit, ut ipsa consumptio rerum ad vitam necessaria comprehendatur, et jus utendi negat dominii, quo quis ad arbitrium donare, vendere, commutare, destruere rem possit, vel jus proprietatis usus, quo quis saltem de usu donando, vendendo, commutando, retinendo disponere prorsus libere possit, vel jus perfectum quaecumque, sed non excludit moralem facultatem utendi talem, quae licentiae a se memoratae concedentis respondeat; etsi hanc nomine juris non honestat, quod eadem, quamdiu res existit, ad concedenti? nutum revocabilis et eatenus vindicationis juridicae contra dominum vel ministros ejus expers vel imperfecta est (cf. et constitui. *Clementis* l. 1. 5. t. 11. c. p. jn clement.). Joannes vero omnibus attente lectis et perpensis docet, inopiam bono-

rum temporalium nihil conferre ad perfectionem caritatis obtinendam, si sollicitudo de illis perseveret, nec cessione sola simplicis dominii, reservata facultate disponendi et commodo rei toto in perpetuum, quemquam pro effectu fieri magis pauperem. Praeterea docet, haeticam sententiam esse, Christum et apostolos neque singulos neque in communi nonnulla, unquam scilicet, habuisse, vel illis defuisse jus utendi iis, vendendi seu donandi ea, acquirendi alia ex iis, quae ipsos habuisse scriptura sacra testetur. Denique docet, in rebus quidem, quae usu consumantur, non posse constitui merum jus utendi, usu videlicet juridice accepto, qui debeat esse substantia rei salva, in re vero nulla usum facti' simplicem, i. e., qui sit sine utendi jure ullo, sive separato a dominio sive conjuncto cum dominio, constitui a quoquam vel haberi posse; ubi pontifex jus, quod affirmat pro usu necessarium, non intellegit dominii perfecti, sed solum elementum aliquod dominii vel proprietatis, h. e., facultatem moralem qualemcumque, sine qua usus rei injustus vel illicitus esset, qua concessa usus licitus evadat. Atqui doctrina haec Joannis neutiquam cum illa Nicolai pugnat. Insuper Joannes unum illud definiendo statuit, quod nominatim de Christo et apostolis asseverat (cf. *D* 419); capita doctrinae reliqua potius argumentando vel communi quodam modo proponere videtur. Quod autem Nicolaus rerum, quae fratribus minoribus offerantur, concedantur, donentur, dominium in se et romanam ecclesiam suscepit, Joannes ex parte recusavit, ad disciplinam spectat, quam pontifex quisque varie pro adjunctis variis moderatur. Tandem quousque rerum dominium a Nicolao receptum se extenderit, quaestio puri facti est, quam Joannes mentem decessoris sui exponendo solvere studet.

15. *Joannes XXII* certe non definivit, animas justorum in 1045 caelum receptas ante iudicium extremum visione Dei nondum frui; immo nullo pacto videtur sententiam hanc docuisse neque eidem saltem ut probabili adhaesisse; etsi forte putavit, post resurrectionem corporum visionem intensiorem fore, et, cum res non decisa esset, visionis dilationem defendi ab aliis permisit vel et ipse argumenta in utramque partem conquisivit. Controversiam demum, asserendo visionem, (ex /) 456) *Benedictus XII* diremit. Cf. *Raynaldi* annal, eccl. ad a. 1333.

η. 45 ss; ad a. 1334. η. 27 ss; *Jungmann*, in hist. eccl. dissert. 32. n. 10 ss.

- 1046 16. *Eugenius IV* exhibendo in decreto florentino celebri pro armenis traditionem instrumentorum cum verbis respondentibus ut materiam et formam sacramenti ordinis (*D* 596) nihil de hoc sacramento definivit. Enimvero Eugenius, approbante ipso concilio florentino, non definivit ritum sacramenti universe, ut vel inde patet, quod in concilio florentino ipso pariter ac lugdunensi II unio cum graecis ritum illiusmodi neque servantibus eousque neque in posterum servaturis est confecta. Neque enuntiatio pontificis est definitio ritus valentis saltem pro ecclesia latina. Cujus locutionis editae ex cathedra indicia interna pervincentia quidem non apparent. Sane doctrina de sacramentis decreto pro armenis non est inserta ut formula fidei divinae vel ecclesiasticae jam prius firma, sicut continetur ibi symbolum constantinopolitanum, definitio chalcidonensis, definitio concilii VI, suscipienda synodus chalcidonensis cum venerando Leone M., symbolum, quod Athanasii dicitur, decretum unionis cum graecis consummatae. Neque doctrina illa inseritur ut definitio tunc facienda, quando sic inducitur [/] 590): „Quinto, ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum armenorum tam praesentium quam futurorum faciliori doctrina sub hac brevissima redigimus formula“; quae verba sive per se spectata sive cum definitionibus decreti unionis graecorum comparata proponendam definitionem pro ecclesia universa validam non sapiunt. Neque rationem definitionis induit doctrina necessario ex eo, quod in exordio decreti (ZZ 9, 435), ad omnem futuram de fidei veritate apud armenos haesitationem excludendam et unionem stabilem efficiendam, sub brevi compendio orthodoxae fidei veritas, quam de praemissis, scilicet etiam sacramentis, romana profiteatur ecclesia, tradenda nuntiatur: quali nuntiationi satisfit, si pars praecipua decreti dogmata fidei exhibet, etsi, prout fert contextus propior, quaedam intermiscentur, quae pontifex cum concilio sine definiendi intentione dumtaxat ut sensui ecclesiae congruentia testando profitetur: cujusmodi testificatio per se non est infallibilis (cf. n. 971). Etiam minus sententiam in omnibus ultimam significat, quod in decreti fine *H* 9. 442) dicuntur armeni decretus

cum omnibus suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, praeceptis et statutis, omnemque doctrinam in ipsa descriptam, nec non quidquid tenet et docet sancta sedes apostolica et romana ecclesia, cum omni devotione et oboedientia acceptare; id nempe intellegitur fieri accommodate ad partes varias decreti assensu vel fidei divinae vel fidei ecclesiasticae vel religioso qualicumque vel, quatenus res disciplinae praescribuntur, consensu voluntatis; nec partes illae omnes condicio aequae necessaria unionis cum ecclesia fuerint. Quodsi ex his dubitatio aliqua remanet, per causas externas tollitur. Verisimile non est, armenis impositum esse dogma, quod paulo ante graecis pro unione injunctum non comparet. Ad hoc non est probabile, controversiam exstantem in ecclesia latina sive de materia sacramenti, quam ipse s. Bonaventura pro ordinibus sacris defendit esse solam manuum impositionem, sive de ordinibus minoribus (cf. *Franzelin*, de div. tradit. th. XVII) decreto pro armenis peremptorie dijudicatam esse. Tali vi decreti adversatur etiam intellectus ecclesiae sequentis; nam non tantum theologi, sede apostolica minime reclamante, post decretum illud, pro indole concilii publica oblivioni non obnoxium, opiniones diversas protulerunt, sed cum in hypothesis definitionis traditionem instrumentorum simpliciter materiam statuentis hanc materiam solam pro latinis agnoscere oporteret, *concilium tridentinum* ipsum de sacramento ordinis per impositionem manuum collato loquitur neque mentionem ullam materiae mutatae facit (s. XIV. c. 3. de extrem. unet.; s. XXIII. c. 3; *D* 788. 836). Iste intellectus non aliter explicatur, quam quod doctrinam de sacramentis florentinam esse definitione inferiorem saltem ex adjunctis ab initio constitit.

Unde instructio Eugenii haberi debet doctrina simplex, 1047 ejusdem fere auctoritatis ac *catechismi romani* similiter de ordine docentis (p. 2. c. 7. n. 10), proposita in re adeo practica consilio magis practico, ut armeni impositionem quidem manuum cum verbis consentaneis etiam in occidente usitatam et pontificali romano per Eugenium allegato comprehensam retinerent, insuper autem ex vinculo artiore cum ecclesia latina traditionem instrumentorum et orationem junctam ecclesiae hujus propriam observarent (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1901, 562 s). Et revera curam specialem armenorum habebant

jam pontifices vetustiores, ut *Clemens II* (supra n. 733), et *Benedictus A/Z* suggerens vel injungens armenis ritum latinum plenior in ordinando diacono, presbytero, episcopo tamquam rem disciplinae sacrae qualiscumque, non ipsius divinae, similiter ac postulans, ne consecrantes vel ordinandi uterentur vestibus communibus, et ut presbyteris ordinandis manus, episcopis consecrandis caput et manus ungerentur (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1341. n. 69. XCII. XCIV); item *Joannes XXII* excitando armenos ad constantem cum romana ecclesia conjunctionem addiderat (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1321. n. 12), ut ritu romano nonnullos dies festos agerent; immo *Clemens III* (R 16463) et *Lucius III* (R 15340) librum de ritibus ecclesiae romanae armenis transmiserant, et armeni, teste *concilio armenorum* a. 1342 (Mansi, concil. collect. 25, 1226. 1240 ss. 1260 s), quadantenus se ritui romano conformaverant.

10-18 Porro quaestio est, num doctrina illa pontificis aliquid falsi contineatur; a qua alii aliter errorem omnem amoliuntur, Complures putaverunt, materiam essentialem sacramenti ordinis reapse esse in traditione instrumentorum etiam sola; at haec opinio prae tot monumentis antiquitatis Christianae solam impositionem manuum attestantibus et more irreprehenso ecclesiae graecae sustineri nequit. Nec recte provocant ad responsum illud *Gregorii, IX* (decretal. l. 1. t. 16. c. 3): presbyter et diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali ritu ab apostolis introducto recipiunt. Quod si omisum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi ordines conferendos caute supplendum quod per errorem exstitit praetermissum. Suspendio autem manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi/ Cujus effati, non quidem peremptorii, duplex interpretatio proponitur, qua dignitas ritus essentialis impositioni manuum relinquatur (cf. *Wernz*, jus decretalium 22, n. 61). Ex una scribit pontifex, impositionem manuum originis divinae, si omittatur, cum tactu institutionis apostolicae et verbis respondentibus suo tempore supplendam esse, neque supplementum defectus talis esse iterationem, sed fieri ad ordines primum valide conferendos, et ita loquitur Gregorius similiter ut *Innocentius III*, qui (eodem t. c. 1) praeter diaconatum, de

quo secundum lectionem genuinam agitur, etiam sacramentum confirmationis invalidum suppleri vult, non iterari. At in hac explicatione non apparet, cur Gregorius tactum corporalem tamquam ritum ab apostolis institutum adeo urgeat eumque tamquam prius perficiendum suspensioni manuum sedulo opponat; insuper videtur pontifex postulare potius, ut fiat supplementum tempore ad conferendos ordines statuto, quam ut fiat tempore statuto supplementum ad ordines jam valide conferendos. Idcirco praeferenda est explanatio loci altera, ex qua, quamvis impositio manuum vera omnis etiam sine tactu corporali ad validitatem sufficiat, tamen more apostolico adhibendus dicitur tactus corporalis, cum suspensio manus vel extensio super ordinandos, quae est impositio aliqua absque tactu, inter orationem demum fieri debeat; unde si per errorem vel incaute omittatur in impositione manuum tactus ipse physicus, nihil quidem iterari, sed tempore ordinibus conferendis destinato caute suppleri tactus ille ut caerimonia quaedam in accidentalibus praecipua jubetur, sive ceteroqui id intellegitur faciendum sine verbis sive cum verbis congruis, verum cum intentione non conficiendi sacramenti.

Alii praeter impositionem manuum saltem simul tradi- 1049 donem instrumentorum materiam essentialem sacramenti ordinis esse opinantur. At et haec sententia difficultate insuperabili laborat. Sane constat, per novem saltem saecula traditionem instrumentorum fuisse alienam ab usu ecclesiae universae et adhuc esse ab usu ecclesiae graecae; unde si jam illa ad materiam sacramenti in ecclesia latina pertineret, ecclesia addendo pro tempore et loco materiam mutasset; atqui mutationis talis perficiendae potestas ecclesiae plane deest, cum in substantiam sacramentorum immediate a Christo institutam, de qua est materia, ex confessione sua peremptoria ecclesia nihil valeat (recole n. 694 ss). Nec juvat, ut fit nuper videas *Zeitschrift für kafh. Theol.* 1901, 621 ss), rem componere affirmando, instrumentorum traditionem cum verbis nexis introductam non tam esse mutationem quam ritus pristini jam divisi vel magis explicati quandam partem. Verum pristina materia quidem, i. e., impositio manuum, quae pro diaconatu et presbyteratu per subsequentem extensionem continuatur, minime est divisa, neque ejus sive pars sive resumptio existi-

mari potest traditio instrumentorum, ut quae evidenter nova caerimonia sit nec cum impositione illa commune quidquam habeat. Et universe materia sacramentorum in rem aliam, quae secundum substantiam aequivaleat, mutari nequit; cui non obstat exemplum extremae unctionis, ubi tandem solum unctio corporis repetendo longius producitur, et si unctio una, v. g. in fronte, olim sufficebat, certe etiamnum ad validitatem sufficit. Facilius verba formae sacramentalis, quorum significatio, non sonus materialis a Domino instituyente intentus est, pro variis linguis vel ejusdem linguae modis loquendi synonymis salva substantia sua aliis commutantur, et ita non negem, verba, quae dicuntur in traditione instrumentorum, quatenus potestatem conferendam satis exprimant, ut formam ab ecclesia induci per se potuisse; eademque verba concedam posse esse formam, quamvis a materia, i. e., impositione manus physice separentur, cum coexistentia solum moraliter aestimata requiratur; sed id esse factum non ostenditur, quod neque expressa lex apparet neque consuetudinis paulatim constitutae, ad quam cum aliis condicionibus postularetur, ut episcopi verba nova determinate ut formam sacramenti prae forma vetere adhibere vellent et solerent; quod evenisse parum est credibile. Certe et ex se ipsa et comparato ritu orientalium forma apta sacramenti intellegitur oratio impositioni manus hodie quoque adjuncta, qua ordinando huic gratia pro ministerio, h. e., diaconatu vel gradu inferiore exoratur, illi caelestia dona pro munere presbyterii, virtus gratiae sacerdotalis, presbyterii dignitas, secundi meriti munus expetitur, electo in episcopum cornu inclinatum, i. e., plenitudo tota gratiae sacerdotalis et mox gratia pro summi sacerdotii ministerio, complenda ministerii summa, consecratio in ordine pontificali, cathedra episcopalis deponitur; quos tamen etiam post materiam illam et formam talem jam sat positam convenienter nominari ordinandos vel consecrandos, usque ad ordinationis preces et caerimonias praecipuas completas, pridem (n. 704) indicavimus. Quam non sit fidendum argumento petito ab adversariis ex *pontificali romano*, liquet etiam eo, quod in formula altera ejusdem pontificalis exhibente ordinationem presbyteri unius post ipsam traditionem instrumentorum sacerdos promiscue ordinandus et ordinatus dicitur.

Verba enraditio instrumentorum non est ordinis forrna; nec dicitur ritus integrans. 461

Etsi autem ecclesia formam, non meram caerimoniam sacramenti novam statuisset, nihilominus episcopus, qui non se conformando ad ecclesiae mentem prorsus ritu antiquo conficere sacramentum vellet, quamvis jam illicite, valide quidem ageret; nam quia ritus antiquus secundum substantiam novo explicatiori aequivaleret ideoque per se sufficeret, sicut prius sufficiebat, ab intentione ministri penderet, ultra forma sacramentum fieret. Quo sacramentum ordinis a sacramento v. g. poenitentiae differt, ad cujus validitatem cum praeter potestatem ordinis jurisdictio ministri flagitetur, ecclesia jurisditionis usum validum ad formam absolutionis certam, ut indicativam, potest adstringere, etiamsi apud latinos ipsos forma deprecatoria prius fuerit et pedetentim, ut ad indolem judicalem sacramenti distinctius exprimendam vel pro majore frequentatione sacramenti, praetermissis precibus illis longioribus in formulam indicativam brevem permutata sit. Minime vero traditio instrumentorum pars saltem necessaria formae novae existimari posset; verba enim formae sensum satis determinatum habere per se ipsa debent; quare traditio instrumentorum ad formam idoneam constituendam sicut existens non prodesset, ita deficiens non obsesset. Nec si traditio instrumentorum ut pars ad formam sacramenti pertineret, id praesentem difficultatem solveret, quatenus traditionem illam Eugenius materiam et hanc, ut mox magis patebit, totam, non formam sacramenti esse docet.

Ut aliis videtur, Eugenius materiam et formam ordinis 1050 solum integrantem et accessoriam cogitavit. Quae explanatio verisimilior esset, si pontifex praecise de ordine, non sacramento ordinis, loqueretur et subdiaconatum aliosque ordines minores, quos memorat, ab ecclesia, non a Christo institutos exhiberet; ita enim paulo pronius foret, etiam materiam et formam diaconatus, presbyteratus, episcopatus intellegere non sacramentalem divinitus institutam, sed pro ordine coram ecclesia integro ab ecclesia superadditam; quae proinde haud inepte materia et forma integrans et accessoria appellaretur. At interpretatio ista ex contextu proximo et remoto omnino violenta est; nam et mentioni ordinum singulorum praemittit pontifex universe, sextum sacramentum esse ordinis, et ordinibus memoratis subjungit statim, tum episcopum ministrum

hujus sacramenti esse ordinarium, id quod dicatur ob subdiaconatum et ordines minores ut sacramentum etiam a ministro extraordinario conferendum, tum effectum hujus sacramenti augmentum gratiae esse; unde, quamvis tantum obiter, potius subdiaconatus cum ordinibus minoribus ut sacramentum exhibetur, quam ut cum his ordines ceteri praecise sub ratione ordinis coram ecclesia ipsa integri computentur. Accedit, quod ab exordio doctrinae omnia sacramenta necessario rebus tamquam materia, verbis tamquam forma perfici dicuntur, et quod deinceps sacramentalis et essentialis haec materia et forma singulorum sacramentorum enarratur; quo posito lex interpretationis sanae prohibet, ne materia et forma ordinis solum integrans vel accessoria intellegatur. Nec conjectare licet, Eugenium id ore quidem legatis armenorum significasse, cum scripto excludatur. Etsi autem pontifex citando pontificale romanum indirecte impositionem manuum commendat, non tamen eam esse indicat pro iis, qui pontificali hoc utuntur, materiam sacramenti, siquidem ex pontificali verba comitantia traditiones instrumentorum ut formas ordinum nosci vult. Consideratione simili contextus universi liquet, ut sacramentorum reliquorum, ita ordinis materiam enuntiatam, h. e., traditionem instrumentorum essentialem solam pro latinis existimari. Quod et textus per se sonat, quando materia, quae sine addito dicitur, nec solum integrans nec sola pars essentialis materiae vocatur. Cum vero pontifex pro „faciliori doctrina“ armenorum formulam eam mittat, certe ejus sensum non ex laboriosa inquisitione operum s. Thomae armenis etiam parum noti, alibi forte aliter opinantis, colligendum censuit; nec doctrinam sancti, nisi quam exhibet, suam fecit. Itaque fatendum est, Eugenium de ritu essentiali ordinis, qui sit pro latinis, doctrinam distinctam quidem a partibus decreti peremptoriis proponere, quae progrediente scientia theologica, praesertim notitia extensa antiquitatis Christianae, jam minus recta agnoscat. Sane in theoria fatentur et contendunt omnes, pontifices, ubi non definiendo doceant, falli posse; cur igitur id aliquando accidisse etiam improbabiliter negemus? Ceterum error iste gravis sensu vulgato hujus vocis vocari non meretur: neque enim ad praxim noxius fuit, quia etiam deinde episcopus quisque ordinans intentione praevalente faciendi, quod

Christus instituit, impositionem manuum perfecit, immo, pro stadio intellegentiae veritatis revelatae et speciali armenorum cum latina ecclesia conjunctione jam exstante, error idem modi securioris sacramenti conferendi ansam praebuit; neque in theoria crassus fuit, quin etiam pontifex, cum nihil definire, doctrinam tamen solidiorem tradere vellet, hanc ad verbum fere ex opusculo s. Thomae in articulos fidei et sacramenta ecclesiae descripsit, quae tunc communior fuerit. Neque per sententiam nostram detrahitur de auctoritate, qua instructio Eugenii alioqui in ecclesia rite pollet (cf. 971), neque saltem metuendum, ne pro difficultate discernendi ex errore partis tota instructio inutilis existat; nam omissis aliis jam quidem ipse exitus diversus monstrat, quibus in capitibus pontifex pondere auctoritatis suae, quamvis non intensitate summa adhibitae, persuasionem veram confirmaverit, qua in re opinioni merae suffragatus sit. Cf. *Benedicti XIV* de synodo dioec. l. 8. c. 10.

17. Declaratio congregationis merae interpretum concilii 1051 tridentini, sub *Gregorio XIII* 12. jan. 1576 data, qua propter verba necum omnibus suis partibus⁴ mutatio etiam minima vulgatae est obnoxia poenis, utique excepto pontifice supremo, intellegitur esse tantum disciplinae. Neque haec authentica, nedum summe, fuit. Et vero congregationi illi, a. 1564 a Pio IV dumtaxat ad executionem decretorum trident, urgendam institutae, Sixtus V demum a. 1586 facultatem interpretationis authenticae decretorum disciplinarium ita impertivit, ut dogmaticorum sibi reservaret (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1891, 779; *Comely*, introduct. gen. ed. 2, pag. 472 s). Porro *Sixtus V* per constitutionem „Aeternus ille“ d. 1. mart. 1589 editioni vulgatae a se apparatae, postmodum suppressae non asseruit perfectionem absolutam, et in minimis; quin huc non illam pervenisse satis indicavit affirmando, illam emendatam esse, prout optime fieri potuisset; sed vindicavit authenticam eam, quam concilium tridentinum latinae vulgatae veteri adseripsit; quae convenientia cum textu originali in essentialibus omnibus continetur. Nec si authenticia talis editioni sextinae probatur reapse defuisse, res jam confecta est. Insuper commonstrandum esset, constitutionem Sixti rite promulgatam ideoque vi donatam esse; quod non praestatur (cf. supra n. 871).

1052 18. Omnium tere minime causa pertinaciter objectata *Galilaei* infallibilitati pontificiae obstat; in qua causa pontifex non modo non peremptorie, sed documento publico nullo ipse pro se locutus est. Documentum tale non praebet congregatio inquisitionis d. 25. feb. 1616 habita, cui Paulus 1us ut ejus praesidens interfuit; hujus non existit nisi praeceptum Galilaeo uni datum opinionis de sole centro mundi immobili et terra mobili non tenendae nec docendae; quod praeceptum singulare voluntatem obligandi ecclesiam universam ideoque locutionem ex cathedra definientem sane non prae se fert. Similiter non est tale judicium inquisitionis 22. jun. 1633 sub Urbano VIII factum, quod applicatione ordinationis anni 1616 ad Galilaeum unum reum continetur et insuper originem suam diserte verbis his significat: „Ita pronunciamus nos Cardinales infrascripti“. Denique non est tale decretum 5. mart. 1616 contra libros docentes mobilitatem terrae et immobilitatem solis vel etiam contra doctrinam ipsam editum, quod item exhibetur solum ut „decretum sacrae congregationis . . . Cardinalium a . . . Paulo papa V . . . ad indicem librorum . . . deputatorum“ (videas documenta apud *Grisar*, *Galileistudien*, pag. 129 ss; cf. *Millier*, *Galileo Galilei*, pag. 152 ss; *der Galilei-Prozess*, pag. 149 ss. 191 ss). Accessit quidem, sicut fieri solet, decreto huic congregationis indicis non minus quam judicio illi inquisitionis approbatio pontificis vel mandatum, sed formae tantum communis, qua decretum congregationis ut talis firmaretur et vim effectumque proprium sortiretur, non qua pontifex idem suum redderet. Et cum decretum congregationis, non pontificium, ne inferioris quidem gradus, esset, facilius id evenit, ut sententia opposita in ipsa urbe paulatim increbresceret et tandem praevaleret. Atqui tribunali sacro minori cuicumque errare non repugnat, quoniam summus pontifex plenitudinem potestatis et infallibilitatem cum eadem nexam communicare alteri utique non magis valet quam efficere, ut praeter suam altera potestas summa in ecclesia existat (cf. n. 965).

1053 Ceterum praecipuum decretum illud indicis sic statuit: -Et quia etiam ad notitiam praefatae sacrae congregationis pervenit, falsam illam doctrinam pithagoricam. divinaeque scripturae omnino adversantem, de mobilitate terrae, et immobilitate solis . . . jam divulgari et a multis recipi . . . ideo ne

ulterius hujusmodi opinio in perniciem catholicae veritatis serpat, censuit . . . omnes libros . . . idem docentes prohibendos . . .“ Videri posset doctrina prava coercenda motivum, non objectum, decreti indicari ac proinde decretum esse merae disciplinae; at aliunde, nominatim ex judicio inquisitionis a. 1633 ad ordinationes praeteritas recurrentis et ex abjuratione Galilaei, constat, sensum verborum per intentionem sacri tribunalis hunc determinatum esse, ut doctrina quoque ipsa falsa et omnino contraria sacrae ac divinae scripturae declararetur. Porro, aliter ac censuerant theologi, congregatio, utpote volens avertere „perniciem catholicae veritatis“, fuerit contenta falsam dicere doctrinam solum theologicæ, non philosophicæ. Intellegitur autem pronuntiare saltem falsam doctrinam et de mobili terra et de immobili sole; sin secus, non utramque nominasset; ad hoc scripturae omnino adversans saltem alterutra designatur. AGdelicet doctrina existimatur falsa ut adversans fidei utcumque, existimatur scripturae adversans omnino ut opposita locis scripturae expressis. Haec respondent censurae propositae theologorum, qua doctrina terrae mobilis spectando veritatem theologicam ad minus est erronea in fide, doctrina solis immobilis est formaliter haeretica, quatenus contradicit expresse sententiis sacrae scripturae in multis locis secundum proprietatem verborum et secundum communem expositionem et sensum sanctorum Patrum et theologorum doctorum. Id quidem interest, quod theologi censores illi doctrinam de stabilitate solis haeticam enuntiant explicite cum ratione formali, qua sit talis, nempe cum oppositione plena ad scripturam, congregatio mitius effert tantum consimilem formalem rationem; attamen sic ipsa quoque implicite doctrinam haeresis insimulat. Nimirum doctrina scripturae omnino adversans invenitur haeresis, i. e., negatio directa veritatis revelatae satis in ecclesia propositae; nam et veritas omnis, quae scriptura continetur, revelata est, et adversari ei omnino, praesertim comparata censura theologorum, idem est ut ei adversari plane, non procul vel obscure, sed directe et expresse vel etiam saepius scriptae ideoque per propositionem scripturae ipsam satis propositae vel et accomodate expositae; cum hoc prodest conferre constitutionem *Joannis XXI/* „Cum inter nonnullos“ de paupertate Christi

(*D* 419), quam videntur prorsus theologi et congregatio respexisse. Nec si ad haeresim praeterea requiritur, ut veritas negetur revelata per se, non per accidens, id penitus desideratur, quoniam qui negat veritatem aliquam scripturae per accidens revelatam, infitiatur eo ipso veritatem per se revelatam et tempore Galilaei minime addubitatum, locum scripturae genuinum omnem divinitus inspiratum ideoque immunem ab errore esse. Exinde assensus duplex apparere debitus potuit, unus religiosus, quo doctrina solis immobilis et terrae mobilis propter auctoritatem sacram congregationis falsa et scripturae omnino adversans haberetur, alter fidei, quo, semel posito ut satis certo discidio doctrinae ejusdem cum scriptura, doctrina ipsa propter auctoritatem Dei scripturam inspirantis detrectaretur (cf. n. 966 ss). Idem colligitur ex iudicio a. 1633, ubi Galilaeus, cum ipse opinionem Copernici a se retentam diffiteretur, iudicatus est suspectus de haeresi, hoc est, suspectus credidisse et tenuisse (sospetto d'eresia, cioè d'aver creduto e tenuto) doctrinam falsam et divinis scripturis contrariam, scilicet praecise isto nomine olim Galilaeo interdictam, stabilitatis solis et motus terrae, et posse teneri ac defendi tamquam probabilem opinionem aliquam, postquam contraria sacrae scripturae declarata esset; quibus sane verbis sensu obvio acceptis haeresis praedicatur ipsa illa doctrina saltem partim scripturae contraria, sive ut vera sive ut probabilis teneatur. Congruenter in subijuncta abjuratone dicitur Galilaeus suspectus de haeresi, hoc est, tenuisse et credidisse, solem esse centrum mundi et immobilem, et terram non esse centrum ac moveri.

1054 Jam vero sententiam novam de sole et de terra, etiamsi fuisset formae accuratioris hodiernae, potuit congregatio recte judicare temerariam: etenim nimis claruit, prolata nondum ratione idonea ulla eam certo affirmari; quod temeritatis per se inhonestae est. Neque admissio jure denotandi doctrinam ut scripturae omnino adversantem congregatio erravit vel potestatem suam excessit, quatenus doctrinam talem denotatam etiam absolute evitari voluit, siquidem hoc jus ex illo consequitur. At judicando doctrinam falsam et scripturae omnino adversantem congregatio erravit, sive doctrina falsa judicari intellegitur philosophice, sive probabilius theologici ita, ut dicatur ea, pro defectu merae traditionis, scripturae ad

versari vel utcumque vel etiam omnino, i. e., directe et expresse. Certe errorem congregationis simplicem eumque, si causa sit aestimata philosophice, philosophicum agnoscunt eruditi omnes, theologicum fideles quidem, denegantes verius cum scriptura repugnantiam, fatentur. Insuper autem congregatio extra ambitum objecti proprii processerit. Nam non est ecclesiae vel pontificis, nedum congregationis singularis, vi auctoritatis sacrae scientia superioris sententiam declarare falsam philosophice, nisi theologice eandem adversantem deposito fidei et morum declarare modo aliquo potest, v. g. cum sententia est manifesto ex se falsa (cf. n. 886), qualis utique sententia, quam iudicavit congregatio, non erat, Neque est auctoritatis sacrae sententiam memoratam theologice declarare falsam ut scripturae repugnantem. Sane potestas ecclesiae ita eo usque extenderetur, si valeret locos scripturae de sole moto et terra stante explanare positive edicendo, locis iis non secundum modum communis conversationis tantum, sed secundum subtilitatem propriam scientiae astronomicae solis et terrae habitudinem ac proinde verum motum solis, terrae stationem exprimi; atqui ecclesia potest quidem, si sententia alicunde certo falsa deprehenditur, pro tuenda inspiratione scripturae universae docere negative, illam textu authentico scripturae nullo contineri; non autem potest ecclesia res minimas scripturae, in quibus sunt obiter positae de sole et de terra, tamquam custodiae suae concreditas positive interpretari (recole n. 880 s).

Demonstratio p. IL 1. *Augustinus* significans, sententiam pontificis romani a concilio plenario solvi posse (ep. 43. al. 162. ad Glorium aliosque c. 7. n. 19; *M* 33, 168 s), de facto tali agit, in quo pontificem romanum errare non repugnat, num scilicet fuerint vera crimina Caeciliano a donatistis objectata (cf. verba *Nicolai I* n. 989). Hinc nihil impedit, non quidem quominus interponatur appellatio, sed quominus iudicium novum et amplius de causa illa ipsa instituendum exposcatur.

2. Neque etiam inde contra magisterium infallibile pontificis romani colligere quidquam fas est, quod *Augustino* teste contra Julianum l. 1. c. 4. n. 13: *M* 44, 648) pontifex romanus nihil potuit conciliis africanis respondere, nisi quod antiquitus sedes apostolica atque romana cum ceteris perseveranter ec-

clesia tenebat, in quaestione scilicet de peccato originali et de gratiae necessitate; immo per hoc ipsum praedicatio sedis apostolicae sive vetus sive praesens tamquam regula segura fidei ecclesiae repraesentatur.

1057 3. Praeterea ex sententia *Augustini* Stephanus quaestionem de validitate baptismi haereticorum neutiquam definivit, sed, ne schisma oriretur, definiendam distulit; quod quidem Augustinus ita indicat (de baptismo contra donatist. l. 5. c. 25. n. 36: .1/ 43, 194): „Vicit tamen pax Christi in cordibus eorum, ut in tali disceptatione nullum inter eos malum schismatis oriretur/” Unde ex mente Augustini concilium, quo demum ipse veritatem declaratam esse scribit (ib. l. 1. c. 18. n. 27 s: 1,2. c. 4. n. 5; c. 9. n. 14; l. 5. c. 17. n. 23; l. 6. c. 7. n. 10; J/ 43, 124. 129. 135. 188. 202), sive mere factum sive sub condicione necessarium intellegitur, quatenus pontifex romanus ob rationes prudentiae ex se solo definire controversiam noluerit. Sane quid sentiret Augustinus de sedis apostolicae auctoritate infallibili in docendo, supra (n. 987. 992) jam didicimus. Merito autem vituperantur donatistae, quod vel concilio oboedire recusarint.

1058 4. *Vincetii lirin.* verba illa saepe sunt citata (commonit. l. c. 2; J/ 50, 640 : „In ipsa item catholica ecclesia magnopere curandum est ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere propriumque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia; antiquitatem vero ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus quos sanctos majores ac patres nostros celebrasse manifestum est: consensionem quoque itidem, si, in ipsa vetustate, omnium vel certe pene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur/ Quae mox etiam distinctius exponuntur (supra n. 845). Enimvero Vincentius normam aliquam proponit pro veritatis jam pridem revelatae custodia sequendam eamque in consensione ecclesiae vel praesentis vel antiquae sive sollemni sive non sollemni positam: sed non ideo excludit magistrum vivum, qui normam illam

infallibiliter adhibeat, neque excludit judicem vivum, qui controversias novissime existentes ex consensione ipsius antiquitatis minus manifesta vel de explicatione traditionis implicitae idonea (videas commonit. l. c. 22. 23; cf. supra n. 852. 859) infallibiliter decernat. Neque memoratis universalis ecclesiae decretis (commonit. l. c. 3. 5) dignitas supremi judicis in causis fidei romano pontifici negatur. Quae potius etiam diserte affirmatur hunc in modum (ib. c. 6): „Mos iste semper in ecclesia viguit ut quo quisque foret religiosior, eo promptius novellis adinventionibus contraireret. Exemplis talibus plena sunt omnia. Sed ne longum fiat, unum aliquod, et hoc ab apostolica potissimum sede sumemus, ut omnes luce clarius videant beatorum apostolorum beata successio quanta vi semper, quanto studio, quanta contentione defenderit susceptae semel religionis integritatem. Quondam igitur venerabilis memoriae Agrippinus carthaginensis episcopus . . rebaptizandum esse censebat . . Cum ergo undique ad novitatem rei cuncti reclamarent, atque omnes quaquaversum sacerdotes pro suo quisque studio reniterentur, tunc beatae memoriae papa Stephanus apostolicae sedis antistes, cum ceteris quidem collegis suis, sed tamen prae ceteris restitit, dignum, ut opinor, existimans si reliquos omnes tantum fidei devotione vinceret quantum loci auctoritate superabat. Denique in epistola quae tunc ad Africam missa est, his verbis sanxit: „Nihil novandum nisi quod traditum est/ . . Quis ergo tunc universi negotii exitus? Quis utique nisi usitatus et solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa novitas. Ceterum cum doctrina antiquitatis fuerit doctrina ipsa sedis apostolicae, cui tamquam centro et principio unitatis fidei debebat semper ecclesia omnis consentire, pontifex romanus, in edenda definitione instar normae sequens ecclesiae antiquitatem, ipsam demum doctrinam cathedrae suae propriae infallibiliter sequitur.

5. Neque, stante tanta mole testimoniorum traditionis, 1059 imprimis dicto gravissimo jam ipsius Irenaei, Patrum quorundam in operibus nonnullis silentium de infallibilitate pontificis romani efficaciter urgeri potest, praesertim cum ratio silentii hujus potuerit esse ea, quod Patres de argumento illo agere pro scopo suo vel non opportunum vel non necessarium judicarent.

Demonstratio p. III. 1. Potissima objectio deprompta de analogia fidei est haec: Ex dictis romanus quidem pontifex est ex se solo infallibilis, universitas autem ceterorum in ecclesia pastorum et doctorum non videtur esse infallibilis nisi cum pontifice romano et per pontificem romanum docentem seu confirmantem, proindeque unum videtur esse immediatum subjectum infallibilitatis in docendo, videlicet episcopus romanus. Atqui in hac hypothesis videtur nihil superesse in causis fidei agendum episcopis omnibus reliquis etiam in concilium congregatis, ideoque concilia apparent quolibet momento spoliata, id quod venerationi adversatur, qua ecclesia synodos praesertim oecumenicas constanter prosecuta est. Ad dubitationem istam

a. respondeo, ipsum concilium vaticanum noluisse dirimere quaestionem, num infallibilitas, sicut immediate convenit capiti ecclesiae, ita etiam immediate corpori episcoporum in modum totius conjuncto cum suo capite conveniret (cf. *Granderath*, constit. conc. vat. explic., p. 188 ss; Z 7, 403. 472 s). Unde adhuc sunt, qui putent, episcopos, quamvis solum ut membra sub capite visibili et cum eo infallibiles sint, hac tamen infallibilitate immediate a Deo, non medio supremo pontifice docente, insigniri: oppositam sententiam eamque veriore tuetur *Palmieri* (de romano pontifice th. XXVI). Nimirum videtur prorsus statuendum esse, doctrinam etiam totius multitudinis pastorum et doctorum, vel dispersae vel collectae, nisi ex consensu sive expresso sive saltem tacito pontificis romani non esse virtute promissae assistentiae divinae infallibilem, etsi saepius vel communiter eam veram esse certitudine quam morali et per demonstrationem scientiae theologiae constare possit. Sane solius Petri fides ex se firma ideoque ex se infallibilis testimoniis scripturae (*Mat* 16, 18 s; *Lue* 22,31 s; *Jo* 21, 15 ss) praedicatur, unde interposito magisterio Petri firmitas et infallibilitas in omnem ecclesiam, fraternitatem, gregem audientem derivetur. Quare decretum fidei a ceteris pastoribus etiam simul sumptis editum tamquam obligans vel validum pro ecclesia universa, peremptorium ex sese proindeque infallibile nequaquam habebatur, verum conciliorum etiam universalium suprema confirmatio a cathedra romana constanter postulabatur. Huc pertinent cum th. XXIII sententiae v. g.

[rciiufi (n. 984ss), *Ephraem syri* (n. 69. 163), *Innocenta I* (n. 990', *Lunis M.* (n. 147. 771), *Pelagii* (n. 148), *episcoporum afri-*
unonun (n. 991), *Maximi* martyris (n. 645), *Theodori studitae*
(ad Paschalem, n. 991), *Thomae* (de pot. q. 10. a. 4. ad 13;
vide et supra n. 997), quae omnes concinunt in eo, a Petro
ejusve successore docente firmitatem fidei doctorum ceterorum
repetendam esse, sicut et ex *concilio lugdun. II* (n. 494) quae-
stiones fidei iudicio ecclesiae romanae definiri debent, non
solum possunt.

Et revera ut primatus vel iurisdictio in ecclesiam univer- 1061
salis, suprema, plena generatim, sic quae (ex th. XX) est
ejus pars, potestas docendi universalis, suprema, plena non
est praeter pontificem romanum, ideoque non est actus do-
cendi pro ecclesia universa, supremus, plenus, donec edatur
actus doctrinae a pontifice romano; atqui solus actus docendi
editus pro ecclesia universa, supremus, plenus haberi debet
infallibilis; ergo doctrina episcopatus etiam integri infallibilis
non existit, antequam consensus romani pontificis accedat.
Videlicet infallibilitas episcopis a Deo per pontificem roma-
num, non directe impertitur, idque non solum eo, quod (ex
th. XXII) iurisdictio proindeque potestas docendi, cui jun-
gatur infallibilitas, a pontifice romano episcopis confertur,
sed quod, undecumque potestas est episcopis, vi divinae in-
stitutionis non potest ea his inesse nisi dependens a potestate
pontificis romani; quo ipso episcopi actum docendi indepen-
dentem, i. e., reformationi a parte potestatis superioris non
obnoxium eatenus tantum ponere possunt, quatenus ad actum
potestatis superioris se conformando independentiam ejus par-
ticipant. Hinc cum aliquid definiendum est, id aut ex prae-
cedente praedicatione ordinaria constanti, persuasionis firmae,
universali, proinde ipsi romano pontifici probata vel etiam
sententia sollemni sive concilii a summo pontifice firmati (cf.
n. 828) sive solius pontificis romani jam infallibiliter constat,
aut eousque quadantenus controversum est; in casu priore
utique rem definitione nova confirmandam et fideles simplices
absolute et infallibiliter tenere et episcopi quique absolute et
infallibiliter docere possunt, non ex se, sed ex adhaesione ad
doctrinam a capite ecclesiae infallibiliter praestitutam; in casu
altero episcopi nec licite nec valide suffragia sua ferent prorsus

absolute, sed sub condicione, si pontifex romanus non aliter definiat; qui si pro causa plenius maturanda sententiam suam addere nolit, res interim suspensa erit; sin dissentiat, suffragium discordans omne irritum erit; sin autem consentiat, sui fragium concordans impleta condicione demum absolute efficax erit. Ceterum uti Deus interitum ecclesiae non permittit, ita manens cum collegio doctorum omnibus diebus (JAz/ 28, 20) nec permittet unquam omnium simul episcoporum contra magisterium capitis sui rebellionem, proindeque assistentia sua in episcopis id efficiet, ut decretum secundum se fallibile ante locutionem romanam reapse non proferant nisi sub condicione consensus episcopi romani, qui per assistentiam Spiritus sancti solus ex se infallibilis est. His adde, quod valde mirum esset, si infallibilitatem, quae tantum in partem docentium majorem pro aliis definiendis ex aliis hominibus componendam. non in personas certas caderet, episcopi divinitus ex se ipsis, non per accessum ad doctorem determinatum divinitus ex se infallibilem, obtinerent. Denique opinio opposita nullo argumento solido fulcitur.

1062 Enimvero missis aliis facile solvuntur difficultates, quas recentiores quidam afferunt. Ita primum distinctae quidem sunt promissiones infallibilitatis. quae dantur a Christo collegio apostolorum ut collegio, et quae dantur Petro ut primati; at profecto non est idem, infallibilitatem, ut et summam potestatem, capiti collegii promissam promitti alio testimonio collegio, et promitti collegio aliam summam potestatem vel aliam infallibilitatem independentem; neque ex infallibilitate collegio promissa sequitur, collegium infallibile fore, etiamsi ejus caput infallibilitatem per se non haberet, nec sequitur, falsum esse argumentum tempore concilii vaticani a nonnullis hoc prolatum: nisi papa esset infallibilis, ne concilium quidem infallibile esset; quae qui dicit sequi, ordinem ontologicum cum logico confundit; nam cum in ordine praesenti utique solus Petrus docens firmus ex se sit ad ceteros firmandos, sublata firmitate Petri firmitas collegii vel concilii auferretur: aliud est, quod firmitas collegii nosci potest independentem a firmitate capitis per se sumpti, cum saepius, quod in ordine logico independens vel et prius est, ontologice ex illo derivetur. Unde ex eo, quod olim infallibilitas summi pontificis

a catholicis multis in dubium vocabatur, concilii ab omnibus pro certo habebatur, perperam concluditur, duplicis subjecti duplicem infallibilitatem independentem, alteram collegii episcopalis cum suo capite, alteram summi pontificis propriam esse; quin etiam inde, quod pontifex summus jam per se infallibilis agnoscendus est, cum concilium sine eo infallibile non sit, pronius est concludere, unam esse tantum infallibilitatem independentem, pontificis romani, modo loquentis sine concilio, modo loquentis cum concilio, ubi infallibilitas membrorum ab infallibilitate capitis pendeat. Neque adversae opinioni favet *concilium vaticanum* (supra n. 970) docens, romanum pontificem definientem ea infallibilitate pollere, qua ecclesia definiens instructa sit; quibus verbis idem ambitus objecti infallibilitatis pontificis et ecclesiae indicatur (cf. *Grandcrath* l. c.), non infallibilitates duae independentes affirmantur, quarum subjectum pontifex et ecclesia sit; immo videretur magis concilium infallibilitatem, quam pontifici asserit, unam eandemque cum infallibilitate semper agnita ecclesiae declarare, ut a pontifice tamquam fonte emanantem in ecclesiam, nisi sciretur aliunde, synodum quaestionem istam integram reliquisse. Porro illud simplex „placet“, quod summus pontifex in concilio pronuntiat, sane per se etiam nunquam est definitio cathedralis, sed quam vim habeat, dinoscere oportet ex objecto, quod placeat, quod et merum praeceptum disciplinae et documentum doctrinae interim datum et doctrina prae se ferens notas definitionis peremptoriae esse potest; at plane falsum est, objectum habendum esse infallibiliter verum, si illud „placet“ mere opinando vel utcumque, non definitive proferatur. Neque in sententia opposita melius intellegitur, quomodo episcopi, nempe omnes, etiam qui pro errore suffragium suum ferant, sint veri iudices fidei, nec quomodo singuli quique, cum peremptorie definire nihil possint, uti potuerint illa formula antiquis consueta „definiens subscripsi/ Praeterea contradictoria statuit, qui sententiam communem episcoporum hinc affirmat esse medium veritatis, certitudine scilicet infallibili ex voluntate Christi, cognoscendae, illinc negat esse definitivam vel obligantem; quodsi ei solum rationem legis ecclesiasticae, non infallibilis explicationis legis divinae denegat, supponere oportet infallibilitatem quandam

471 Vere pontifex romanus solus est subjectum infallibilitatis immediatam.

testium vel doctorum merorum cum potestate ordinis episcopalis, non summae jurisdictionis nexam, qualis fundamento gravi nullo fulta ad arbitrium confingatur; nec, si episcopi plerique de re definienda secundum opinionem puram theologicam ad tempus praevalentem aliter ac pontifex sentirent, jam illud collegium cessasset, cui promissio infallibilitatis facta est, dummodo episcopi parati manerent futurae definitioni obsequi et re definita iudicium suum definitioni pontificiae adaptarent.

1063 Etsi autem pontifex non magis quam concilium totum definitiones facit infallibiles, faciendo eas infallibiliter in se veras, cum veritatem rei declaratio supponat, facit tamen easdem infallibiles, quod facit eas infallibiliter pro ecclesia certas, etiam ubi ante de veritate non constabat. Age, ita infallibilitatem corpori episcopali ipsi vere pontifex communicat, non quasi assistentiam Spiritus sancti conferre per se possit, sed quatenus pontifex quidem summus assistente Spiritu sancto, adhibitis auxiliis externis quibuscumque, etiam independenter a consensu episcoporum (cf. *concilii vaticani* s. IV. c. 4; supra n. 829) sententiam infallibilem ferre valet, reliqui episcopi eatenus solum infallibiles sunt, quatenus assistente Spiritu sancto doctrinam interjectam pontificis sequuntur; unde confirmatio pontificia non est causa mere logica, qua infallibilitas concilii noscatur, sed pontifex docens ipse merito appelletur causa efficiens externa, doctrina ejus, ut norma quaedam prae-finita, causa exemplaris, qua Spiritus sanctus infallibilitatis causa invisibilis et prima ad procurandam infallibilitatem episcopalis collegii utatur. Nimirum infallibilitas episcopis non solum sub vel cum pontifice, sed per pontificem confertur, tum prout singuli sententiam pontificis infallibilem amplectuntur, tum prout collegium, i. e., multitudo episcoporum satis ampla vi divinae promissionis (*Mat* 28, 20; *Jo* 14, 16 s) sententiam illam infallibilem etiam infallibiliter vel indefectibiliter amplectitur; qua ratione altera quidem pontifex aliis praeter episcopos docentibus, ut congregationibus romanis, cum sint juris tantum ecclesiastici nec promissionem divinam illam habeant, communicare nequit. Itaque Dominus assistens in pontifice id immediate agit, ut ipse ex se recte veritatem olim revelatam vel cum ea nexam doceat; in ceteris doctoribus

ecclesiae id immediate agit, ut doctrinam suam ad doctrinam pontificis, summi doctoris vivi visibilis dirigant; in coetu fidelium discente id immediate agit, ut doctrinae sacrorum magistrorum assentiatur; idque valet aequè pro doctrina peremptoria cotidiana et sollemni; et sic successor Petri est fundamentum fidei visibile unicum ex se firmum idque actuosum in actu secundo docendi pro firmitate ecclesiae toti comprehensis doctoribus participanda, et sic, ut loquitur *Leo M.* (supra n. 147) „in Petro omnium fortitudo munitur, et divinae gratiae ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quae per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis" proindeque episcopis „conferatur". Denique non video, quo jure Cardinalem *Franzelin* ad opinionem adversariam trahant; qui (de div. tradit, th. XII. schol. I) solum dicit, subjectum infallibilitatis in docendo non esse duplex adaequate distinctum, sed esse tum visibile caput ecclesiae per se spectatum tum hoc ipsum visibile caput velut informans corpus ecclesiae docentis, certe non minus pro universali praedicatione ordinaria, quae est lex quaedam consuetudinis, quam pro definitione sollemni, quae est credendi lex expressior. Quod dictum etiam facilius capitur, si est unum subjectum infallibilitatis immediatum et independens, i. e., caput ecclesiae, praesertim cum Cardinalis (ib. et th. VIII) diserte caput ecclesiae non tantum condicionem, sed et causam formalem ecclesiae docentis vocet et ut necessariam pro infallibilitate ecclesiae docentis non tantum ejus unionem, scilicet qualemcumque vel in actu primo, sed et consensionem, scilicet conjunctionem cum actu secundo capitis aliquid sentientis vel docentis exhibeat.

b. Nihilo setius magna convenit episcopis in proponendis rebus fidei dignitas et auctoritas. Et imprimis quidem episcoporum etiam singulorum doctrinam esse rectam vel normae suae seu magisterio sedis apostolicae consentaneam, a subditis ipsorum est juridice praesumendum, id quod patet ex hoc ipso, quod quisque episcopus est superior vel doctor auctoritatem habens, quamvis non supremus neque infallibilis, unde praesumptio illa veritati oppositae, si quando perspiciatur, cedere utique debet (cf. n. 828. 965. 966). Tum vero episcopi collecti in concilium aliter ac simplices theologi partes etiam judicum, non tantum consiliariorum, implent, non quidem prae

superiore pontifice romano, sed potestate a pontifice concessa prae ecclesia subjecta universa; quippe est sententia non tantummodo pontificis romani, verum concilii totius sententia judicialis (videas *Melchioris Cani* de locis theol. 1. 5. c. 5. q. 2; ipsius *concilii vaticani* s. III. prooem.; P 1630; cf. supra n. 8061. Hinc est episcopis tamquam iudicibus in concilio jus examinis idque etiam tunc, cum locutio ex cathedra pontificis romani jam praecessit; etsi enim in hoc casu nequit esse examen, quod vocatur dubitativum, de ipsa rei definitae veritate seu revisionis, est tamen, quod vocatur comprobativum vel elucidationis, i. e., spectans ad veritatis ampliorem ex revelationis fontibus probationem et contra adversarios defensionem; quemadmodum concilia res certissime creditas vel dogmata ab ipsis prioribus synodis oecumenicis definita in examen revocarunt. Peracto autem examine est jus vel officium episcopis ferendi suffragium, h. e., docendi cum auctoritate vel sententiam judicalem erga fideles pronuntiandi; quo ipso vere episcopi definiunt, et quidem etiam plene vel peremptorie et infallibiliter per pontificem romanum simul definientem, quatenus per iudicium proprium perseverans vel modificatum ei consentiunt, unde infallibilitas non tantummodo passiva in discendo, sed intermedio pontifice romano etiam activa in docendo episcopis obtingit. Nec sane iudicis ratio ideo tollitur, quod in hypothesis definitionis a pontifice romano prius saltem editae episcopis aliter judicare jam non licet: non tollitur inde, quod licentia aliter iudicandi simpliciter jam non est, quoniam non potestate iudicandi pro arbitrio, sed potestate ferendi sententiam secundum rei veritatem dignitas et libertas propria iudicis continetur; quare etiam rem a concilio praecedente infallibiliter iudicatam episcopi iudicio vero statuere iterum possunt; nec ratio iudicis episcopis inde perit, quod licentia aliter iudicandi definitione solius pontificis, non ipsius episcoporum concilii adempta est, quoniam dignitatem et libertatem debitam collegio iudicanti vis extrinsecus illata, non norma a principio interno legitime posita impedit.

1065 Proinde inter sententiam solius pontificis romani et sententiam concilii etsi non intercedit differentia essentialis, cum actus validitas essentialiter sit eadem, intercedit tamen differentia accidentalis ratione numeri majoris vel universitatis

praesidium et iudicum docentium; quae differentia ipsa sufficit ad momentum insitum conciliis explicandum. Nam, praeterquam quod per consultationem episcoporum praeviam pontifex romanus definiturus in veritate investiganda adjuvatur, docente eandem veritatem magisterio sive universo sive ex sat magna parte definitio ipsa, sicut actio tota, constituitur intrinsecus synodica ideoque sollemnior. Effectus quoque plures proprii actionis huiusmodi synodicae sequuntur; etenim episcopi dogma vi examinis profundius intellectum et ab ipsis etiam definitum fortius vindicant; ecclesiae pax et unitas per consensum sollemnem totius magisterii authentici facilius procuratur; haeretici efficacius retunduntur, quod infallibilitati, quamvis in se non majori, tamen testimoniis etiam propriis testatae et aetate omni in ecclesia creditae concilii adversantur et quod, licet ecclesiae ipsius infallibilitatem negent, tamen vel solam humanam auctoritatem corpori universo magistrorum inhaerentem et ex contentione virium tanta splendentem agnoscere coguntur. Porro ratione talium effectuum, quos utique fere omnes sola definitio pontificis romani producere per se valeret et deberet, sed per accidens seu ob infirmitatem vel malitiam humanam aliquando non produceret, sedis apostolicae sententia per consensum ceterorum ecclesiae pastorum et doctorum, extrinsecus quidem, confirmatur. Ex his jam liquet, quomodo concilia oecumenica, quamvis simpliciter vel per se non sint necessaria nec lege Domini praescripta ideoque solum extraordinarie habita, pontificis romani infallibilitate non obstante vel in ipsis causis fidei utilia vel etiam secundum quid atque per accidens necessaria evadere interdum possint, ratione videlicet adjunctorum medium illud pro fine unitatis et pacis obtinendo postulantium. Idem oportet dicere spectata disciplina universali, quae secundum necessitates ecclesiae per totum orbem utique diffusae statuenda et per episcopos urgenda est. Et sane ipsi apostoli, quamvis singuli infallibiles, concilium hierosolymitanum habuerunt. Accedit, quod unitas tanta manifestata mundo toti notam divinae legationis ecclesiae insigniorem praebet.

E re sunt, quae pro utilitatibus, quales memoravimus, 106G concilii extollendis ipse *Leo M.* ad iheodoretum scribit (ep. 120. al. 93. c. 1; *M* 54, 1046 ss): „Gloriamur in Domino, cum pro-

pheta canentes: „Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit coelum et terram' (Ps 123, 8): qui nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit, sed quae nostro prius ministerio definierat, universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu: ut vere a se prodiisse ostenderet, quod prius a prima omnium sede formatum, totius Christiani orbis iudicium recepisset: ut in hoc quoque capiti membra concordent. In quo amplior nobis accrescit gaudendi materia, dum tanto magis se perculit inimicus, quanto contra Christi ministros saevius insurrexit. Nam ne aliarum sedium ad eam quam ceteris omnium Dominus statuit praesidere, consensus assentatio videretur, aut alia quaelibet subrepere posset adversa suspicio, inventi prius sunt qui de iudiciis nostris ambigerent. Et dum nonnulli a dissensionis incitati auctore ad contradictionum bella prosiliunt, ad majus bonum, malo ejus, auctore totius bonitatis dispensante, perventum est. Dulcius siquidem munera gratiae divinae proveniunt, quoties non sine magnis sudoribus acquiruntur; et minus bonum videri solet pax continuata per otium, quam reddita per labores. Ipsa quoque veritas et clarius renidescit, et fortius retinetur, dum quae fides prius docuerat, haec postea examinatio confirmant. Multum denique sacerdotalis officii meritum splendet, ubi sic summorum servatur auctoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas. Et ad majorem Dei gloriam proficit finis examinis, quando ad hoc se accipit exercendi fiducia, ut vincatur adversitas: ne quod per se probatur reprobum, silentii praejudicio videatur oppressum/ Cujus loci ut sensum assequaris integrum, recolenda ea sunt, quae superius (n. 817 s) ex eodem Leone et ex concilio chalcedonensi jam protulimus. — Similiter *Simplicius* hunc concilii finem indicavit, „ut in commune tractantibus, si quae esset obscuritas, sacerdotalis deliberationis illuminaret auctoritas' (ep. ad Aeacium; *M* 58,42).

1067 2. Nec prodest adversariis infallibilitatem pontificiam traducere ut personalem, separatam, absolutam. At enim personalis illa vere dicitur, non quasi pontifex ut persona privata infallibilis sit, cum talis nec pro omni actu publico existat, sed quod pontifex ipse unusquisque, non solum sedes pontificia vel series pontificum tota infallibilis est. Eadem infallibilitas recte vocatur separata, non ac si effectus, consensus

pontifex non infallibilis absolute; idem potest probabiliter in haeresim incidere. 479

ecclesiae cum capite infallibili, deficere unquam possit, sed quatenus pontifex ex se, non ex consensu vel mere conjuncte cum consensu ecclesiae infallibilis est. Absoluta vero, praeter independentiam illam a consensu ecclesiae, infallibilitas pontificis non est, cum a Deo pendens condicionibus ratione subjecti docentis et objecti doctrinae et actus docendi iis adstringatur, quas ipsum *concilium Vaticanum* (supra n. 970) indicat. Cf. *Granderath* 1. c., p. 175 ss.

3. Inimò pontificem romanum extra actum definitionis in 1068 rebus fidei non solum falli posse, sed in haeresim incidere, etsi cum *Bellarmino* (de romano pontifice 1. 4. c. 6) et *Suarez* (de fide d. 10. s. 6. n. 11) theologi complures pro suavitate providentiae divinae atque experientia scandali tanti aliena probabiliter negari putant, multorum haud temeraria vel improbabilis est sententia; cui pontifices quidam ipsi favent. Ita *Hadrianus II* (alloc. 3. lect. in concil. VIII. act. 7; *II* 5, 866) sine negotio fatetur, Honorium pontificem summum consentiente successore ejus de haeresi accusari potuisse. Quale dictum utique non eo enervatur, quod Hadrianus simul curavit recipiendam formulam Hormisdæ (cf. supra n. 493), qua scilicet proponitur infallibilitas tantum in definiendo, vel quod pontifex idem scivit, Honorium reapse non in haeresim incurrisse, sed dumtaxat ea extinguenda abstinuisse. At vero Hadriani opinione Honorium saltem accusare licuit de haeresi, ut qua potuerit inquinari, eademque positiva, comparente in „motibus“ vel continente „pravos sensus“ a minoribus respuendos. Similiter *Innocentius III*, locis pluribus collatis, ad officium confirmandi fratres jam quidem rite exsequendum censet fidem cordis necessariam esse (serm. 2. in consecrat, pontif. max.; *M* 217, 656) vel pro se „facile non“ crediderit, errorem infidelitatis in pontifice romano divinitus permissum iri (serm. 3. in consecr.; *M* 217, 665); nihilominus de praerogativa adeo ampliata non constare tandem satis indicat tum faciendo saepius ipsam expositionem seriam, quomodo tractari infidelis ille debeat, tum sic loquendo (serm. 4. in consecr.; .1/217, 670): „Cum romanus pontifex non habeat alium dominum nisi Deum, quantumlibet evanescat, quis potest eum foras mittere, aut pedibus conculcare? cum illi dicatur: „College causam tuam in sinum tuum! Verum non frustra sibi

•ISO Pontifex romanus probabiliter quidem potest in haeresim incidere.

blandiatur de potestate, neque de sublimitate vel honore temere gloriatur, quia quanto minus judicatur ab homine, tanto magis judicatur a Deo. Minus dico, quia potest ab hominibus judicari, vel potius judicatus ostendi, si videlicet evanescat in haeresim, quoniam ‚qui non credit, jam judicatus est‘ (Jo 3,18. In hoc siquidem casu debet intelligi de illo, ‚quod si sal evanuerit, ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus* (Mat 5, 13'.“ Quibus verbis Innocentius textum *juri cananico* insertum (dist. 40. c. 6), dubitationis de dono controverso saltem documentum quaecumque, respicere videtur. Neque argumentum efficax pro dono inde petitur, quod *Luc* 22, 32 fides indeficiens pontifici summo, personae nempe concretae, non abstractae a Christo promittatur. At fides indeficiens apparet pontifici promissa, quatenus ordinatur ad confirmandos alios in fide veritatis revelatae omnis, adhuc clare ad credendum non propositae aeque ac jam prius satis in ecclesia propositae ideoque sine haeresi non infitiandae; unde si promissio ea ferret, ut ne privatim quidem pontifex haeresi, i. e., negatione vel dubitatione veritatis jam propositae, per contumaciam culpabili etiam solum transeunte interna vel externa maculari posset, efficeret a pari vel fortiore, ut fungens munere docendi, quamvis non peremptorie, pontifex existeret tutus ab errore sive ipso inculpabili de rebus semel definitis sive quocumque de rebus eousque dubiis, siquidem error istiusmodi periculum deceptionis par vel majus quam error publice vel non notus vel facile agnoscendus contumax, proinde proprius hominis, non pontificis ut talis, ecclesiae iniceret. Atqui extensio haec infallibilitatis pontificiae nimia probatur; qua exclusa non persona pontificis summi scinditur, sed facultates et actus personae ejusdem multiplices recte distinguuntur. Itaque promissum Domini non liquet impedire, quin haeresi occultae pontifex se dedat et sive simpliciter sive quantum requiritur pro actu intemerato confirmandi resipiscat vel quin haereticus publicus evadat eoque ipso dignitate confirmatoris excidat. Enimvero in casu haeresis formalis manifestae a Deo ipso auferretur pontifici jurisdictio, quod ex dicendis lege divina haereticus publicus deberet esse ecclesiae membrum ideoque caput, ecclesia autem factum idem simpliciter agnosceret.

AXfil

Pontifex potest peccare, debet ipse credere, valet infallibilitatem suam definire. 481

4. Multo minus quam cum immunitate peccati omnis fidei **W**
adversi infallibilitas confundenda est cum impeccantia simpli-
citer vel immunitate peccati qualiscumque; quam nemo catho-
licus pontifici romano vindicat; unde aliquando pontificem
ipsum supponendo, se peccare posse, aliis hominibus tamquam
arbitris dijudicandam innocentiam suam subjecisse supra (n. 746)
indicavimus.

5. Nec infallibilitati pontificiae obsistit, quod, cum lege 1070
sua nemo constringatur, tamen rebus definitis assentiri ponti-
fex ipse debet. At nonne et concilium formaliter ut tale,
etiamsi magisterium summum et infallibile unicum esset, veri-
tates semel constitutas tenere firmiter deberet? Videlicet
summus pontifex, posita locutione aliqua ex cathedra, ad as-
sentiendum obligatur non quidem aeque ut subditi sui vi suae
quoque legis, sed vi legis naturalis et divinae positivae prae-
scribentis, ut teneatur inconcusse, quidquid a magisterio sacro
infallibiliter proponatur.

6. Re ipsa utique infallibilitas pontificis non per hunc 1071
solum, sed per concilium simul vaticanum definita est, cujus
infallibilitas, quamvis ontologûce exstiterit a pontifice, logice
tamen ut notior fidelibus infallibilitatem pontificis solius ante-
cessit. Sed et per se solus pontifex romanus se infallibilem esse
sine insulsitate ulla definire potuit. Quemadmodum enim ec-
clesia infallibilitatem suam statuere peremptorie potest pro
potestate clare a Domino mandata et ab initio explicite in
ecclesia credita praedicandi veritatem sine exceptione omnem
revelatam et exigendi fidem firmam, qua potestate ipsa cete-
rum infallibilitas implicite jam data et revelata intellegitur
(resume th. XXIV), ita et pontifex habens ex verbis Christi
tam apertis munus ecclesiae universae in fide confirmandae
et pascendae infallibilitatem suam munere tali comprehensam
etiam explicite proponere credendam potuit; quae definitio
fuisset ab ecclesia oboedienter suscipienda pro intima illa fidei
persuasione, qua se edictis omnibus firmamenti, pastoris vel
doctoris sui summi jure divino obstrictam esse ecclesia jam
antea pernoverat (revise n. 973—978. 982—994).

7. Non magis quae a pontifice romano quam quae a ma 1072
gisterio sacro universo, vel in ipsis constitutionibus dogmaticis,
dicuntur, omnia sunt ex cathedra; neque enim omnia cum in

tentione plene utendi suprema docendi potestate proferuntur. Et critérium quidem locutionis ex cathedra ab aliis effatis discernendae dudum (n. 832) indicatum est et clarum et sufficiens in ipsa definitione vaticana exhibetur (vide n. 971); quo exstante jam etiam sufficientem inquisitionem veritatis prae-viam exstitisse noscitur (cf. n. 830). Neque insuper, cum modi ex se apti locutionis peremptoriae plures sint, pronuntiatio ex cathedra ad modum quendam manifestationis specialem, v. g. formam bullae, necessario alligatur. Similiter ut sit locutio ex cathedra infallibilis, qualem vaticana synodus describit, merito affirmatur non requiri, ut pontifex ecclesiam universam immediate alloquatur. Quo facit decretum infallibile *Innocenta* in causa pelagiana datum africanis (cf. n. 992), epistula *Coelestini* ad Cyrillum (n. 816), *Leonis* ad Flavianum (n. 817), formula *Hormisdæ* ad orientales missa (n. 493). Recens inter acta PzīZÆ, ex quibus est excerptus syllabus, reperiuntur allocutiones habitae proxime ad solos Cardinales, immo litterae directae ad personas particulares, ut ad Cardinalem archiep. colon. 15. jun. 1857, ad episc. wratislav. 30. april. 1860, ad alios (cf. *D* 1548 ss). Sane dummodo ex verbis vel adjunctis certo constet, pontificem velle ad doctrinam recipiendam peremptorie vel in perpetuum obligare, nihil interest, utrum in forma exteriori doctrina ad ecclesiam totam an ad partem ejus dirigatur, quoniam decreta fidei pro necessitate fidei unius universalia intelleguntur; ratio autem alloquendi homines hos prae illis pontifici, quamvis fungenti munere pastoris Christianorum omnium orbis, non episcopi simplicis urbis, cum aliis ea potest esse, quod potius hi quam illi pro se vel pro subditis suis confirmatione Petri vivi egent.)

*) Detinitione vera ad solam partem ecclesiae vel orbis immediate missi etiam facilius intellegitur, quomodo interdum oblitterari illa possit. Exemplum ia causa generationismi rejecti ab *Anastasio II* et *Benedicto XII* exstitit (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1884, 236 ss; 1883, 229). — Alterum est, quod *Tigillus*, etsi teste *Liberato* (breviar. c. 23; 68, 1046) vel facile etiam *Cassiodoro* (de institut. dir. litt. c. 1; J/70, 1111) subscriptione confirmavit edictum Justiniani damnantis opinionem Origenis, ad tempus esse daemonum et impiorum hominum supplicio ejusque finem aliquando cum restitutione daemonum vel impiorum hominum futurum (I/3, 279; *D* 10 203. adnot. 211), tamen etiam verbis propriis fecit hanc fidei professionem, a *Pelagio I* in epistula ad Childebertum regem repetitam, sed ibi ipsa pugna recenti de aeternitate poenae parum observatam (J/ 69, 410; cf.

I De assensu doctrinae nudae pontificis debitoj exempla definitionis oblitteratae. 4.<?3

I Ceterum qui assensus doctrinae pontificis romani non quidem
I iatensitate summa neque ex plenitudine potestatis ideoque nec
I definitive, sed tamen ex auctoritate pastoris et doctoris enun-

I λ 908. 946): „Quem (Christum) credo et confiteor, secundum testificationem an-
! gelorum, sicut ascendit in coelos, ita venturum judicare vivos et mortuos. Omnes
r eam homines ab Adam usque ad consummationem saeculi natos et mortuos, cum
I ipso Adam ejusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de
f fem, altera autem de costa viri, creati sunt, tunc resurrecturos esse confiteor, et
I astare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit,
I sire bona, sive mala; et justos quidem per largissimam gratiam Dei, utpote vasa
I nisericordiae in gloriam praeparata, aeternae vitae praemiis donaturum, in socie-
I late videlicet angelorum, absque ullo jam lapsus sui metu sine fine victuros; ini-
! ijcos autem arbitrio voluntatis propriae vasa irae apta in interitum permanentes,
I qsi viam Domini aut non agnoverunt, aut cognitam diversis capti praevaricatio-
I sibus reliquerunt, in poenis aeterni atque inextinguibilis ignis, ut sine fine ar-
deam, justissimo judicio traditurum." Cujusmodi professio haud dubie etiam pro
I disceptatione hodierna de origine primorum hominum notabilis apparet, cum ponti-
I *ia* uterque ille vetus verba huc spectantia sane sensu solo obvio accipiat. — Non
i immerito his adnumeretur, quod *Joannes XXII*, sive ipse peremptorie loquendo sive
I persuasionem ecclesiae firmam exhibendo, armenis, qui in tartarorum imperio ver-
sabantur, atque aliis orientalibus, pro peccato originali solo solam poenam damni
animis in limbo subeundam esse, sic declarat {'apud Raynald., annal, eccl. ad
s. 1321. n. 11): „Docet (romana ecclesia) . . illorum . . animas, quae in mor-
I tali peccato, vel cum solo originali discedunt, mox in infernum descendere: poenis
tamen ac locis disparibus puniendas; nimirum puerorum animas poena damni non
sensus in limbo afficiendas.“ — Accedit documentum *Clementis VI* jam saepius
allegatum; in quo inter alias doctrinas infallibiles, ut de mansura primatus cum
episcopatu romano conjunctione (supra n. 556), de ministro consecrandi chris-
matis (n. 692), de subjecto extremae unctionis (n. 926 s), reperitur etiam peremp-
toria declaratio de poenis perpetuis hominum in peccato gravi decedentium tam
perspicua quam quae maxime; qualem nihilominus et ipsam in controversia de
dogmate isto nuper excitata videntur neglexisse. Enimvero pro armenis in eccle-
siam recipiendis pontifex interrogat patriarcham (apud Raynald., annal, eccl. ad
i. 1351. n. 6): „Si credis vel credere es paratus, quod animae decedentium in
actuali mortali peccato mox post mortem suam ad inferna descendunt, ubi poenis
infernalis cruciantur sine remedio et sine exstinctione ignis cum perpetua poena
carentiae visionis et fruitionis beatae." Hoc loco peccatum mortale actuale, ipso
igne puniendum, praevio *Innocentia III* (decretal. l. 3. t. 42. c. 3; *D* 341) et se-
quente *c ncilio florentine* (decret, un. graec.; *Z?* 588), a demente intellegitur per-
sonale vel actu proprio contractum, oppositum peccato non habituali, sed origi-
nali (cf. n. 5. 8. 15), atque id quodeumque ex pluribus, quae possunt esse inter
i* distincta ideoque sacerdoti distincte confitenda (cf. n. 15), sicut discessio a
fide vel oboedientia ecclesiae romanae (n. 3), iteratio baptismi (n. 8), omissio in-
credula extremae unctionis (n. 12); idemque peccatum a pontifice credendum pro-
ponitur obnoxium poenis infernalibus cruciantibus sine remedio, scilicet divinitus

tiatae vel et decretis congregationum romanarum debeatur, superius (n. 965 ss) exponitur.

1073 8. Demum definitionem pontificis propriam et auctoritate editam, non oppressione extortam esse, modo pari noscere licet et acta satis libera cujusvis tribunalis etiam profani vel ipsorum conciliorum, quae utique per se et per adjuncta vel testimonia idonea cognoscuntur sine definitione nova, unde processus in infinitum foret; qua in agnitione errare Deus ecclesiam non sinit. Et universe teneatur, plerasque exceptiones, quae contra infallibilitatem pontificis romani proponantur, etiam contra infallibilitatem conciliorum oecumenicorum fieri posse proindeque in adversarios, si hanc admittant, apte retorqueri.

Caput VI.

Ecclesia cum societatibus aliis comparatur.

1074 Thesis XXVIII. *Ecclesia Christi est societas perfecta atque societate omni alia superior.*

Declaratio. Constitutione sociali, fine, potestate ecclesiae explanata convenit distinctius ea ponere, quibus relatio ecclesiae ad societates alias cognoscatur. Ecclesia vocatur in hac thesi societas perfecta. Quoniam indoles cujusvis societatis per finem determinatur (cf. n. 32), societas simpliciter perfecta ea est, quae actionis propriae conspirantis finem in suo sal-

offerendo vel a damnatis adhibendo, proinde sine fine poenae sive sensus sin damni. Cujusmodi enuntiatio illustratur etiam magis comparando interrogationem paulo post adjectam de purgatorio, animis exsistentibus in gratia, sed nondum plene puris ad tempus subeundo; quae interrogatio per se quoque memorabilis est, quod in purgatorio, pariter atque in inferno, ignis crucians esse dicitur; ita nempe pontifex (n. 8): ^Quaerimus, si credidisti et credis, purgatorium esse, ai quod descendunt animae decedentium in gratia, quae nondum per completis poenitentiam de suis satisfecerunt peccatis. Item si credidisti et credis, quod igne crucientur ad tempus, et quod mox purgatae etiam citra diem iudicii ad veram et aeternam beatitudinem perveniant, quae in faciali Dei visione et dilectione consistit. u

H I ^.

teni genere simpliciter perfectum, i. e., totum proindeque supremum, non partialem neque ideo completo fini subordinatum habet. Ut autem finis ille plenus summusque adipiscendus rationabiliter et inde, quatenus societas est status, subjective constanter et objective vere sit propositus et per hoc societas vere sit perfecta, inesse societati debent media sufficientia sive re sive saltem virtute, i. e., ita ut societas sibi ea comparare valeat; imprimis inesse debet potestas suprema, sine qua societas finem supremum non ipsa agendo obtinere, sed solum ut pars societatis instructae potestate tali ad eum obtinendum conferre aliquid posset. Unde patet, societatem ex fine suo simpliciter perfectam pro mediis suis non tantum intrinsecus, verum pro comprehensa simul suprema potestate etiam extrinsecus vel a potestate aliena independentem esse. Ita pro fine assequendae felicitatis rationi congruentis temporalis universae simpliciter perfecta et independens est societas civilis. Ex contrario societas imperfecta ea est, cujus finis est imperfectus vel particularis; quo ipso societati ei, quae bonum universum ejusdem generis procurat, ex indole propria tamquam pars toti subordinatur, sive ab illa pendet pro ipsa sua exsistentia, conservatione, actione omni, ut exercitus militaris a societate civili institutus, sive ab illa pendet saltem pro juribus bonisve propriis efficaciter tuendis et prosperitate hujus vitae integra promovenda, ut ad societatem civilem familia refertur (cf. s. *Thomae* de regimine principum l. 1. c. 1). Hinc si quae societas est ex se prorsus independens, societas perfecta eadem deprehenditur. Porro societates distinctae ab ecclesia vera Christi praeter sectas religiosas, quae sunt societates ex defectu juris existendi proprie nullae, possunt esse tum ecclesiae partes, ut dioeceses vel ordines religiosi, tum societates ordinis naturalis et inferiores et suprema, numero quidem multiplex, quae est societas civilis; a qualibus societatibus per se bonum naturale ut finem persequentibus ecclesia distinguitur non solum ex origine, cum sola sit societas institutionis divinae positivae, sed etiam toto genere diversa est, cum finem spirituales jam supernaturalem potestate respondente assequendum sibi habeat. Dicimus autem ecclesiam societate omni alia esse superiorem, quod et praestantior dignitate est et, quamvis res inferiores vel naturales non directe

curet, tamen indirecte, ratione finis sui rite officia inferiorum, ubi necessaria sunt, praestanda sibi vindicat, ut ex disputatione ipsa clarius apparebit. Adversantur thesi post Marsi-Hum Patavinum novatores et regalistae, qui variis errandis modis ecclesiam tamquam partem vel membrum subesse civili societati docent (cf. de his *L* 7, 580 ss. 601 ss. 605 ss. 609 ss. 632 s. 639 ss). Est autem pars prior thesis, si recte accipiatur, dogma fidei; pars altera doctrinam saltem theologis jam satis exploratam exhibet.

1075 Demonstratio p. I. 1. Societas perfecta est ex dictis ea quae habet finem in suo genere perfectum. Atqui ecclesiae Christi finis est perfectus; qui est bonum totius ordinis supernaturalis a Christo restituti, h. e., sanctitas vel salus hominum proindeque gloria Dei bonis naturalibus omnibus sublimior (th. IX).

1076 2. Societas perfecta noscitur ex eo, quod cum potestatem omnem ad finem proprium in se ipsa habeat, est prorsus independens (n. 1074). Atqui talis est ecclesia; in qua ad finem praestitutum sanctitatis est potestas duplex, auxilio divino perpetuo cumulata (*Mat* 28, 18 ss), tum potestas ordinis sufficiens et abundans a ministris immediate pro Deo ad sanctificandum exercenda tum potestas jurisdictionis ad ferendas et urgendas leges sanctas fidei et disciplinae legifera, judicialis, coercitiva eaque amplissima et summa; est nempe potestas clavium veri regni, etsi sub respectu alio est etiam potestas propria domus vel paterna; est eadem potestas particeps independentiae divinae, quatenus quidquid illa ligaverit vel solverit, Deus ipse ratum ducit (th. XX. XIX. XXI).

3. Per efficacem Christi fundatoris voluntatem ecclesia est una sub pastore summo uno ut principio visibili unitatis fidei et communionis. Atqui ecclesia una ita est, si est societas perfecta, quae scilicet media sufficientia pro fine suo in se comprehendens ab auctoritate sibi externa vel civili non dependet; aliter jam non regeretur legibus communibus, sed variis pro varietate hominum eorum, a quibus potestas ecclesiastica in actibus suis dependeret; quo ipso unitas necessaria, praesertim fidei legibus iisdem infallibilibus summi pastoris continenda detrimentum caperet, immo, si velimus proprie loqui, pro una tot existerent ecclesiae, quot existerent societates

vel potestates civiles inter se independentes, quibus auctoritas ecclesiastica subjecta esset.

4. Magistratus proprius ecclesiae, i. e., apostolorum sub Petro successio legitima, proindeque ipsa societas ecclesiastica subordinata foret alteri cuipiam in terris auctoritati, videlicet civili, aut quatenus haec subjecto Christiano inhaereret aut quatenus simpliciter talis foret. Atqui neutra ratione subordinatur: non illa, quia character baptismalis tantum abest, ut potestatem ullam in ecclesiae praesules tribuat, ut ex lege Domini his regendum quemlibet ut filium subiciat (n. 354); neque altera ratione subordinatur, siquidem in hac hypothesis Christus ecclesiam, sponsam suam dilectam (*Eph* 5, 23 ss), principibus, nedum haereticis et excommunicatis, sed ipsis infidelibus et inimicissimis tradidisset, quod vel coicere absurdum est.

5. Accedit traditionis testificatio. Ita *Hilarius* (ad Constantium l. 1. n. 1; *M* 10, 557): „Provideat et decernat clementia tua, ut omnes se ubique iudices, quibus provinciarum administrationes creditae sunt, ad quos sola cura et sollicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, a religiosa se observantia abstineant: neque posthac praesumant atque usurpent, et putent se causas cognoscere clericorum.“ — Similiter *Hosius* episcopus imperatorem Constantium his alloquitur (apud *Athanas.* hist, arian. n. 44; *AI* 25, 746): „Ne te rebus misceas ecclesiasticis, neu nobis his de rebus praecepta mandes; sed a nobis potius haec ediscas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit.“ — CongTuens sententia perhibetur *Pauhni* episcopi Trevirorum, *Luciferi* episcopi metropolis Sardiniae, *Eusebii* episcopi Vercellorum, *Dionysii* episcopi Mediolani, *Liberii* pontificis romani (ib. n. 33. 34. 36. 39; *M* 25, 731. 735. 739). — *Athanasius* ipse interpellat (l. c. n. 52; *AI* 25, 755): „Si . . . illud episcoporum decretum est, quid illud attinet ad imperatorem? sin imperatoriae minae sunt, quid opus hominibus nuncupatis episcopis? Quandonam a saeculo res huiusmodi audita est? quandam ecclesiae decretum ab imperatore accepit auctoritatem, aut pro decreto illud habitum est? Multae antehac synodi coactae sunt: multa prodire ecclesiae decreta; sed nunquam Patres res huiusmodi imperatori suasere, nunquam imperator ecclesiastica curiose perquisivit.“ — Idem magnus doctor (ep. 2. subjuncta

operibus Lucif.; **J/** 13, 1040 ss) effert laudibus amplissimis doctrinam memorati *Luciferi* calaritani scribentis (pro s, Athanasio ad Constantium l. 1; **J/** 13, 826): „Sed dicis, isto in loco (*Deut* 17. 8 ss) Deo devotissimus Aloyses quomodo sacerdotum fecit mentionem, sic et judicis. Proba te super nō? factum judicem, proba ad hoc te constitutum imperatorem, ut nos armis tuis ad omnem implendam voluntatem amici tui diaboli perduceres; cum probare non possis quia praeceptum sit tibi, non solum non dominari episcopis, sed et ita eorum obedire statutis, ut si subvertere eorum decreta tentaveris, si fueris in superbia comprehensus, morte mori jussus sis. Quomodo dicere poteris, judicare te posse de episcopis, quibus nisi obedieris, jam, quantum apud Deum, mortis poena fueris multatus ?“

1080   *Ambrosius* Marcellinae sorori de basilica pro arianis postulata scribit (ep. 20. n. 8. 19; **M** 16, 996 ss): „Convenior ipse a comitibus et tribunis, ut basilicae fieret matura traditio, dicentibus imperatorem jure suo uti, eo quod in potestate ejus essent omnia. Respondi, si a me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, quidvis hujusmodi meum, me non refragaturum; quamquam omnia quae mei sunt, essent pauperum: verum ea quae sunt divina, imperatoriae potestati non esse subjecta . . Mandatur denique: Trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere, imperator, expedit. Domum privati nullo potes jure temerare, domum Dei existimas auferendam ? Allegatur imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo: Noli te gravare, imperator, ut putes te in ea, quae divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quae Dei Deo, quae Caesaris Caesari (Mat 22, 21). Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiae. Publicorum tibi moenium jus commissum est, non sacrorum.⁴¹ Praeterea sic ille (ep. 21. ad Valentinian. II n. 4; **ΛΛ**16, 1003 s): „Quando audisti, clementissime imperator, in causa fidei laicos de episcopo judicasse? Ita ergo quadam adulatione curvamus, ut sacerdotalis juris simus immemores, et quod Deus donavit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est episcopus a laico, quid sequetur? Laicus ergo disputet, et episcopus audiat: episcopus

discat a laico. At certe si vel scripturarum seriem divinarum. vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa tidei, in causa, inquam, fidei episcopos solere de imperatoribus Christianis, non imperatores de episcopis judicare?" Et (serm. contra Auxenlium n. 35. 36; *M* 16, 1018): „Solvimus quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo (Mat 22, 21). Tributum Caesaris est, non negatur: Ecclesia Dei est, Caesari utique non debet addici; quia jus Caesaris esse non potest Dei templum. Quod cum honorificentia imperatoris dictum nemo potest negare. Quid enim honorificentius, quam ut imperator ecclesiae filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim intra ecclesiam, non supra ecclesiam est; bonus enim imperator quaerit auxilium ecclesiae, non refutat" (cf. C. 23. q. 8. c. 21). — Item *Nilus* abbas (l. 2. ep. 261. ad Eusebium ducem; .1/ 79,334): „Ne fias iudicum iudex; pedum enim locum in ecclesia, non capitis obtines. Ne itaque rejicito sacerdotes, quod non omnes mundi exsistant. Neque enim tui muneris est judicare, et diligenter inquirere episcopos Domini." — *Gelasius I* (ep. 4. seu commonitor. ad Faustum; *M* 59, 30): „Si quantum ad religionem pertinet, non nisi apostolicae sedi juxta canones debetur summa iudicii totius; si quantum ad saeculi potestatem, illa a pontificibus, et praecipue a beati Petri vicario, debet cognosci (al. cognoscere), quae divina sunt, non ipsa eadem judicare (al. dijudicare). Nec sibi hoc quisquam potentissimus saeculi, qui tamen Christianus est, vindicare praesumit, nisi religionem forsitan persequens." Et iterum idem pontifex (ep. 15. ad episc. orient.; *M* 59, 95): „Cur non ecclesiae causam et sacerdotii miserabilem decolorationem continuatis vocibus deflevistis? allegantes nunquam de pontificibus nisi ecclesiam iudicasse: non esse humanarum legum de talibus ferre sententiam absque ecclesiae principaliter constitutis pontificibus; obsequi solere principes Christianos decretis ecclesiae, non suam praeponere potestatem, episcopis caput subdere principem solitum, non de eorum capitibus judicare." — Recole sententiam *synodi romanae* a. 501 (supra n. 810) et *Maximi* martyris (ib.)

Audiatur etiam "*Joannes Damascenus* dicens (de imaginibus 1081 or. 2. n. 12; *M* 94, 1295 ss): „Penes imperatores potestas non

est, ut ecclesiae leges sanciant. Attende quid dicat apostolus: „Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio pastores et doctores ad perfectionem ecclesiae (1 Cor 12, 28; Eph 4, 11 s). Non adjecit „imperatores. Et rursum: „Obedite praepositis vestris et subiacete eis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri* (Heb 13, 17). Idemque rursus: Mementote praepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem* (ib. 7). Verbum locuti non sunt vobis reges, sed apostoli et prophetae, pastoresque et doctores . . . Ad imperatores spectat recta rei publicae administratio: Ecclesiae regimen, ad pastores et doctores. Ejusmodi invasio latrocinium est, fratres . . . Tibi parebimus, o imperator, in his quae ad hujus saeculi negotia pertinent . . . verum ad res ecclesiae statuendas pastores habemus, qui nobis verbum loquuntur, atque ecclesiastica instituta tradiderunt. Non transferimus terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri (Prov 22, 28): quin potius traditiones, quemadmodum eas accepimus, retinemus et tuemur/ — Item *Theodorus studita* (l. 2. ep. 129. ad Leonem sacellarium; *M* 99, 1418 s): „De altero autem capite quid dicemus, cum perspecta sint omnia prudenti ac solerti menti tuae? Eodem nimirum tendebat Leonis nuper imperatoris conatus, ut nos cum heterodoxis sermonem conferremus disceptante illo: ut contrariam nobis sententiam ferret, sicut putabat. Quin et ejus qui nunc imperat, mens eadem fuit, cum ante tres annos nobiscum coram egit, ita tamen ut nequaquam judicem se futurum diceret, sed hunc atque illum scilicet ex iis qui nobiscum eadem sentiebant. Sed neque nos qui praesentes aderamus, neque inclytus pontifex noster id tulit, quippe iniquum et alienum, quod sane verum est, domine mi desideratissime. Non enim de rebus saeculi carnisque sermo est, de quibus judicandi penes imperatorem potestas est, et iudicium saeculare: sed de divinis ac coelestibus dogmatibus, quae aliis commissa non sunt quam iis quibus Deus ipse \rverbum dixit: „Quaecunque ligaveritis . / (Mat 18, 18). Quinam autem hi sunt quibus hoc jussum fuit? Apostoli et eorum successores. Quinam porro sunt successores? Qui romanam nunc primam sedem tenet: qui constantinopolitanam

secundam: qui alexandrinam, et antiochenam, et qui hierosolymitanam. Haec quinivertex potestas ecclesiae: penes hos divinorum dogmatum iudicium. Imperatorum vero et praesidium est opem ferre, et comprobare quae decreta sunt, et reconciliare qui carnaliter dissident ac discrepant. Haud aliud quidquam de divinis dogmatibus, neque a Deo traditum est, nec si fiat, stabit. Propterea explosa et rejecta fuerunt circa divinarum imaginum dogma, ea quae sub Constantino quondam et Leone regia potentia atque audacia in conciliabulo acta et perperam dicta sunt . . . Fieri ergo nulla ratione potest, domine, ut saeculari iudicio divinum iudicium comparetur/

Eodem spectat praeclara doctrina *Nicolai I* (ep. ad 1082 Michaellem imper.; *D* 269): „Vos autem, quaesumus, nolite praeiudicium Dei ecclesiae irrogare: illa quippe nullum imperio vestro praeiudicium infert, cum magis pro stabilitate ipsius aeternam divinitatem exoret et pro incolumitate vestra et perpetua salute jugi devotione precetur. Nolite, quae sua sunt, usurpare: nolite/ quae ipsi soli commissa sunt, velle surripere, scientes, quia tanto nimirum a sacris debet omnis mundanarum rerum administrator esse remotus, quanto quemlibet ex catalogo clericorum et militantium Deo nullis convenit negotiis saecularibus implicari. Denique hi, quibus tantum humanis rebus et non divinis praeesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus. Fuerunt haec ante adventum Christi, ut quidam typice reges simul et sacerdotes existèrent; quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus, utpote qui semper, quae divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vindicare contendit, ut pagani imperatores iidem et maximi pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum est eundem regem atque pontificem, ultra sibi nec imperator jura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorum usurpavit. Quoniam idem mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (1 Tim 2, 5) sic actibus propriis et dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, ut et Christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperia-

iibus legibus uterentur: quatenus spiritalis actio carnalibus distaret incursibus/ Cf. l. c. (D 265) et supra (n. 811) vel et *concilii constantinop. IV* cn. 17 (Z) 276). — His adde, quae nominatim de jure asciscendi in ministerium sacrum proprio magistratus sacri supra (n. 447—449) proposuimus; quibuscum vide *concilii constanfinop. IV* cn. 12. 21 (/ 275. 277).

1083 Ipsi quoque imperatores christiani sapientiores plenam et independentem in ecclesia auctoritatem proindeque rationem perfectae societatis revereabantur. In concilio nicaeno, teste *Rufino* (hist. eccl. l. 1. c. 2; *M* 21, 468), *Constantinus M.* ait ad episcopos: „Deus vos constituit sacerdotes, et potestatem vobis dedit de nobis (al. de vobis) quoque judicandi, et ideo nos a vobis recte judicamur. Vos autem non potestis ab hominibus judicari.. Vos etenim nobis a Deo dati estis dii, et conveniens non est ut homo judicet deos/ Cf. *Sozomeni* hist. eccl. l. 1. c. 17 (A/ 67, 914). Ad hoc vide, quae de eodem Constantino *Optatus* narrat (de schismate donat. l. 1. n. 22—25; *M* 11. 928 ss). — Item huc pertinet, quod *Valentinianus I* de episcoporum synodo fatetur (supra n. 810; quocum cf. passionis s. Artemii n. 70; *M* 96, 1319). Tum in epistula relata a *Theodoreto* (hist. eccl. l. 4. c. 7; *M* 82, 1134 s) ille recitat sententiam evangelii „Reddite quae sunt Caesaris Caesari, et quae sunt Dei Deo~ (Mat 22, 21) atque episcopos vocat dispensatores magni Regis, τοῦ διοΓ/ητὰ τον μεγάλου Βασιλῶ, scilicet Dei. Videsis de principe eodem testimonium *Ambrosii* (ep. 21. n. 2. 3. 5; *J*/ 16, 1003 s). — Post illum imperatores *Gratianum* et *Valentinianum II* jussisse observari jurisdictionem ecclesiae divinitus institutam, *synodus romana* a. 380 sub Damaso I sic testatur (ep. ad Gratian, et Avalent, n. 2. 3; *M* 13; 577 s): „Namque a principio, divino repleti spiritu, et sanctorum apostolorum, quorum habetis in vestro honore suffragium, servantes in dominica religione praeceptum, statuistis ad redintegrandum corpus ecclesiae, quod furor Ursini, qui honorem arripere est conatus indebitum, diversas secuerat in partes, ut auctore damnato, ceterisque, quos ad turbarum sibi incentiva sociaverat, sicut oportebat, a perditis conjunctione divulsis, de reliquis ecclesiarum sacerdotibus episcopus romanus haberet examen, ut et de religione religionis pontifex cum consortibus judicaret, nec ulla fieri videretur injuria sacer-

dotio, si sacerdos nulli usquam profani judicis, quod plerumque contingere poterat, arbitrio facile subjaceret. Praeclara ista plane et religiosis principibus digna sententia, quae divino ministerio plurimum deferat, nec pateat errori/ — *Honorius* imperator in causa Joannis Cbrysostomi Arcadium principem orientis monet (inter ep. Chrysost. *J*/ 52, 539 s): „Quis enim in facinore tam cruento Dei omnipotentis non timeret offensam? aut quo pacto extra summum romani orbis omniumque mortalium putaret esse discrimen? Cum ipse auctor nostri imperii, et reipublicae, quam nobis credidit, gubernator omnipotens Deus, funestis admodum execrabilibusque commissis crederetur irasci, domini sancti frater, neposque Augusti venerabiles, cum et si quid de causa religionis inter antistites ageretur, episcopale oportuerit esse iudicium; ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis spectat obsequium/ — Eodem refertur, quod etiam *Theodosius II* ad concilium epbesinum scribit (supra n. 818).

Illustris est haec enuntiatio *Valentiniani III* (inter ep. Leonis 1084 *M*. 11; .4/54, 637 s): „Cum . . sedis apostolicae primatum sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronae, et romanae dignitas civitatis, sacrae etiam synodi firmarit auctoritas, ne quid praeter auctoritatem sedis istius illicitum praesumptio attentare nitatur. Tunc enim demum ecclesiarum pax ubique servabitur, si rectorem suum agnoscat universitas. Haec cum hactenus inviolabiliter fuerint custodita, Hilarius arelatensis, sicut venerabilis viri Leonis romani papae fidei relatione comperimus . . ecclesiae romanae urbis inconsulto pontifice, iudicia, sive ordinationes episcoporum sola temeritate usurpans invasit . . Manum sibi contrahebat armatam, et claustra murorum in hostilem morem vel obsidione cingebat, vel aggressionem rese-
rabat, et ad sedem quietis, pacem praedicaturos per bella ducebat. His talibus et contra imperii majestatem, et contra reverentiam apostolicae sedis admissis, per ordinem religiosi viri urbis papae cognitione discussis, certa in eum et de bis quos male ordinaverat lata sententia est. Et erat quidem ipsa sententia per Gallias etiam sine imperiali sanctione valitura. Quid enim tanti pontificis auctoritati in ecclesiis non liceret? Sed nostram quoque praeceptionem haec ratio probavit, ne ulterius . . ecclesiasticis rebus arma miscere, aut praeceptis

romani antistitis liceat obviare. Ausibus enim talibus fides et reverentia nostri violatur imperii . . . Hoc perenni sanctione censemus, ne quid tam episcopis gallicanis quam aliarum provinciarum contra consuetudinem veterem liceat sine viri venerabilis papae urbis aeternae auctoritate tentare. Sed hoc illis omnibusque pro lege sit, quidquid sanxit vel sanxerit apostolicae sedis auctoritas, ita ut quisquis episcoporum ad iudicium romani antistitis evocatus venire neglexerit, per moderatorem ejusdem provinciae adesse cogatur.⁴¹ Vide etiam principis ejusdem dictum supra (n. 988). — In novella 6 *Justiniani* legimus (J/72,930): „Maxima quidem inter homines dona Dei sunt a superna collata clementia, sacerdotium et imperium. Quorum illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis praesidens ac diligentiam exhibens rebus, ex uno eodemque principio utraque procedentia, humanam exornant vitam.“ Cf. ejusdem imperatoris professionem supra (n. 493. 506). — *Basilius* imperator in concilio constantinop. IV ita loquitur (act. 10; *H* 5, 920 s): „De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute conversamini, quid amplius dicam non habeo, quam quia nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem movere, neque penitus resistere integritati ecclesiae, et universali synodo adversari. Hoc enim investigare et quaerere, patriarcharum, pontificum, et sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui ligandi et solvendi potestatem habent, qui ecclesiasticas et caelestes adepti sunt claves, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel a ligamento solvi egemus. Quantacumque enim religionis et sapientiae laicus existat, vel etiam si universa virtute interius polleat, donec laicus est, ovis vocari non desinet; rursusque quantacumque episcopus sit irreverentia et religiositate (irreligiositate?) plenus, et nudus omni virtute, donec antistes est, et veritatis verbum recte praedicaverit, pastoris mentionis et dignitatis damna non patietur. Quae ergo nobis ratio est in ordine ovium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, et ea quae super nos sunt quaerendi et ambiendi? Oportet nos cum timore et fide sincera hos adire, et a facie eorum vereri, cum sint ministri Domini omnipotentis, et hujusmodi formam possideant, et nihil amplius quam ea quae sunt nostri ordinis requirere.“⁴ — Con-

gruunt verba *Ludovici VII* regis francorum (apud Baronium, annal, eccl. ad a. 1162. n. 10).

6. Accedit, quod *Joannes XXII* damnavit propositionem 3 1085 Marsilii Patavini (Z> 425), et quod *Clemens VI* a patriarcha armenorum quaerit (apud Raynald., annal, eccl. ad a. 1351. n. 3): „Si credidisti et adhuc credis, pontificialem auctoritatem non posse nec debere subjici cuicumque imperiali et regali, aut alteri seculari potestati, quantum ad institutionem judicalem, correctionem vel destitutionem/ — Praeterea *Pius IX* syllabo hunc errorem 19 notat (Z) 1567): „Ecclesia non est vera perfectaue societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus juribus sibi a divino fundatore suo collatis, sed civilis potestatis est definire quae sint ecclesiae jura ac limites, intra quos eadem jura exercere queat/ Vide ibidem errorem 20. 23 ss. 39. 42. 44. 54, encycl. 8. dec. 1864 (Z) 1545. 1547), encycl. 21. nov. 1873' (Z)10 1841), encycl. 5. febr. 1875 (Z)10 1842). — Et *Leo XIII* de ecclesia docet (encycl. [^]Immortale *De*/; Z21705): „Haec societas, quamvis ex hominibus constet, non secus ac civilis communitas, tamen propter finem sibi constitutum, atque instrumenta, quibus ad finem contendit, supernaturalis est et spiritualis atque idcirco distinguitur ac differt a societate civili: et, quod plurimum interest, societas est genere et jure perfecta, cum adjumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possideat. Sicut finis, quo tendit ecclesia, longe nobilissimus est, ita ejus potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem esse ullo modo obnoxia/ Cf. pontificis ejusdem verba ibidem {*D* 1721) vel supra (n. 631) posita. — Ad haec videas *Pii X* encycl. 8. sept. 1907 (Z?10 2093).

7. Doctrinae huic praxis ecclesiae consentanea invenitur. 1086 Sicut jam apostoli actionem in re sacra liberam sibi vindicarunt {*Ad* 4, 18 ss; 5, 27 ss. 40 ss), ita ecclesia historia tota teste perfectae societatis jura, a conditore divino suo sibi indita, publice exercere et contra oppugnatores potentissimos intrepide tueri nunquam desiit.

8. Eadem veritas rationibus partis subsequenter ecclesiam 1087 societate omni alia etiam superiore ostendentibus a fortiore comprobatur.

1088 Denionstratio p. II. Societates distinctae ab ecclesia aut sunt homogeneae, quae scilicet ecclesiae finem ipsum, ex parte saltem, praestitutum sibi habeant, aut sunt heterogeneae, ut quae in finem a fine ecclesiae diversum tendant, Atqui utrisque superior est ecclesia.

Minons prior pars est satis manifesta. Nam societates homogeneae aut legitimae non sunt proindeque vere non numerandae, aut sunt partes vel membra ipsius ecclesiae Christi unicae, ut dioeceses singulae vel ordines religiosi; quales partes sane societati toti plene et directe pro fine particulari suo sunt subjectae.

1089 *Minoris altera pars* probatur demonstrando, ecclesiam superiorem esse ipsa civili societate; cum enim haec sit heterogenea maxima, controversia demum de heterogeneis omnis in ecclesiae ad civilem societatem relatione determinanda vertitur. Jam vero

1. societates se habent sicut fines earum; ratio est, quod indoles, quin ipsum existendi jus cujusque societatis ac potestatis socialis a fine suo pendet (cf. n. 32). Atqui finis ecclesiae fine civilis societatis est superior, quoniam ecclesiae quidem finis est immediate vel per se supremus hominis finis in aeternum obtinendus isque pro ordine providentiae praesenti supernaturalis (th. IX); finis vero civilis societatis bono temporali et naturali per se continetur.

1090 Unde distinctius intellegitur modus ipse, quo ecclesia societate civili sit superior. Primum scilicet, cum societas civilis sit gradu terreno et naturali, ecclesia est quodammodo caelestis et ex essentia sua supernaturalis, participans dignitatem Christi, cujus est corpus mysticum, sponsa, velut plenitudo, persona ipsa moralis (th. X); qualis differentia gradus etiam inter potestatem civilem et ecclesiasticam, societatis utriusque fini et indoli consentaneam, intercedit. Deinde vero ecclesiae pro eadem sua perfectione altiore finis, essentiae, potestatis societas civilis tum negative tum positive, subordinatione quidem indirecta, ad agendum subordinata est. Nimirum negative lege Dei conaturaliter institutionem ecclesiae sequente et ipsa positiva societas civilis ecclesiae subordinatur, quatenus abstinere iis omnibus debet, quibus adeptio finis ultimi hominum ecclesiae praestituti proindeque exerci-

tium potestatis sacrae impediatur seu impediri per sententiam ecclesiae judicetur; hujus enim solius, sicut cura finis et magisterium infallibile de moribus, ita est potestas quaestionis memoratae definiendae. Insuper eadem lege divina societas civilis ecclesiae subordinatur positive, quatenus illi, si nondum Christiana est, incumbit obligatio se ecclesiae adjungendi et ab ecclesia sive docente universe sive in casibus particularebus judicante fideliter discendi, quaecumque Dominus omnium per legem naturalem vel positivam servanda pro vita etiam sociali vel publica mandaverit (cf. *Mat* 28, 18 ss; *concit. Idler. IV* c. 41, *D* 364; *later. V* de montibus pietatis, *D* 624). Sin autem societas civilis est Christiana, lege ipsa ecclesiastica, nedum pro peccatis aliunde vetitis coerceri (cf. verba *Innocentii III* decretal. 1. 2. t. 1. c. 13), sed etiam ad ministerium pro necessitate finis ecclesiae exhibendum obligari potest. Sane ecclesia ex potestate amplissima a Christo sibi data sicut subditis singulis et familiis secundum propriam condicionem vel facultatem pro bono ecclesiae operam praestandam rite praecipit (cf. *I Cor* 9, 4ss; *Gal* 6, 6), ita jubere valet societatem ex baptizatis compositam civilem vel subjectum potestatis publicae, quatenus baptizatum est, officia sua ad obtinendum finem ecclesiae conferre ideoque ecclesiam auxilio et praesidio juvare, sive ferendo leges earumque executionem sentiis judicialibus ac poenis convenientibus urgendo, sive religionis violatores cohibendo, sive modis aliis voluntati potestatis sacrae pro ecclesiae indigentia obsecundo; namque potestas civilis nisi in bonum hominum non est instituta; quo ipso cum reliquis omnibus illa bono hominum ultimo et supremo (cf. *Mat* 16, 26) ab ecclesia curando inservire instar medii modo suo, pro placito quidem ipsius potestatis sacrae, debet. Itaque civilem societatem neque atheam esse neque ab ecclesia separari neque indifferenter ad religionem veram et falsam se habere per se convenit.

Nihilominus subordinatio civilis societatis vel potestatis non est directa, sed indirecta tantum. Neque enim subordinatur ratione sui vel respectu finis proprii temporalis ideoque ita, ut in omni actu suo sive irritando sive confirmando a potestate sacra pendeat; nam et potestas ecclesiae formalitei pro fine suo spiritualis, neququam civilis, nedum civilis superior,

est, neque etiam subordinationem plenam illam exigit, cura ultra finem ecclesiae minime extendatur; hinc quotiescumque temporalis tantum felicitatis commodive ratio occurrit, ut in praescribendis vel vetandis vel concedendis vel non impediendis pluribus actibus externis finem religiosum incolumem relinquentibus, potestas civilis est prorsus independens (cf.v.g. dicta *Gelasti I* infra n. 1093; *Alexandri III* decretal. 1.2. t. 28. c. 7; *Innocenta III* ib. 1. 4. t. 17. c. 13; *Pii IX* encycl. 21. nov. 1873 et 5. feb. 1875, *D*^{TM} 1841. 1842; *Leonis XIII* infran. 1097; encycl. 10. feb. 1880; 29. jun. 1881, *D*^{TM} 1858; 10. jan. 1890). Quare potestas civilis subordinatur solum ratione alterius, i. e., finis, quem ecclesia persequitur, spiritualis praestantioris; unde in temporalibus quidem iis tantum vel eatenus potestas civilis subditur ecclesiae, in quibus vel quatenus saltem ex adjunctis ratio finis ultimi hominum pro rebus plus minusve necessariis jubendis et noxiis interdicendis iudicio ecclesiae concurrit.

1092 2. Doctrinam hanc proponunt nobis Patres, sive simpli, citer ecclesiae potestatem, etiam in principes Christianos, altiore, sive explicite ipsum ecclesiae jus auxilii a principatu civili christiano exigendi efferunt. Ex quorum numero *Ephraen syrus* Simonem Petrum ex urbe Roma praedicantem interpellatoribus ita exhibet (serm. 1. de Salvatoris nostri pass. et resurrect. n. 2. 3; ed. Lamy 1, 344): „Ego autem praeconum ejus (Christi) caput proclamo et credo eum vere esse Dominum meum, meque ejus servum. Qui eum provocare audet confundetur. Ad illud autem quod de opulentia objicitis repono: regibus vestris ditior sum et vobis opulentior; meus principatus vestras dignitates superat; honor vester honori meo cedit; sapientia vestra stultitia est mihi; et haec omnis mea inopia thesauris vestris ditior est.⁴ Et post aliquanto Ephraem docet (n. 7): „Ecclesia omnem accepit potestatem ligandi atque solvendi in coelo. Sponsus dedit ei claves portarum coeli et terrae; Dominus sponsae suae tradidit omne quod habebat eamque suis thesauris praefecit. Ejus divitiis indigent reges, qui ei decimas solvunt, capita sua coram ea inclinant et suas dignitates ejus dignitati cum veneratione subjiciunt. In hac gloriosa ecclesia constituta est regia majestas et in throno ejus sedent simul angelus et sacerdos . . . Sponsae regis majestas quantae sunt tuae pulchritudines in

coelo et in terra!⁴ — Hinc *synodus romana* a. 380 *Gratianum* et *Valentinianum II* collaudavit, quod servato in dominica religione praecepto et vitata injuria sacerdotii divino ministerio plurimum deferrent (supra n. 1083); quorum imperatorum vestigiis etiam *Valentinianum III* agnito officio defendendae fidei et potestatis sacrae ingressum esse vidimus (n. 988. 1084). — Similitudine deprompta ex relatione animae ad corpus vel caelestium et divinorum ad terrena et humana, ut superioris ad inferius, rationem ecclesiae et civitatis illustrat *Gregorius naz.*, principes et praefectos his verbis alloquendo (orat. 17. n. 8; *M* 35, 975). nVos quoque imperio meo ac throno lex Christi subjicit. Imperium enim nos quoque gerimus; addo etiam praestantius ac perfectius: nisi vero aequum sit spiritum carni, et coelestia terrenis cedere.u — Adaeque *Chrysostomus* asseverat (in 2 Cor hom. 15. n. 4. 5; J/ 61, 508 s): „At vero hic aliud quoque imperii genus est, ac civili quidem imperio sublimius. Quodnam igitur hoc est? Quod in ecclesia viget . . . Hoc enim imperium tanto civili excellentius est, quanto caelum terra; imo etiam multo praestantius .. Quantum ergo inter corpus et animum discriminis est, tantum item hoc imperium ab illo distat?⁴ — Ita *Augustinus* (ep. 185. al. 50. ad Bonifacium c. 5. n. 19 s; *M* 33, 801 s): „Quomodo ergo reges Domino serviunt in timore, nisi ea quae contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est; aliter, quia etiam rex est: quia homo est, ei servit vivendo fideliter; quia vero etiam rex est, servit leges justa praecipientes et contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo . . . Cum itaque nondum reges Domino servirent temporibus apostolorum, sed adhuc meditarentur inania adversus Dominum et adversus Christum ejus, ut prophetarum praedicta omnia complerentur, non utique tunc possent impietates legibus prohiberi. sed potius exerceri. Sic enim ordo temporumolvebatur, ut et judaei occiderent praedicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut praedixerat Christus (Jo 16, 2), et gentes fremerent adversus Christianos, et omnes patientia martyrum vinceret. Postea vero quam coepit impleri quod scriptum est „Et adorabunt eum omnes reges terrae; omnes gentes servient illi⁴ (Ps 71, 11); quis mente sobrius regibus

dicat, Nolite curare in regno vestro a quo teneatur vel oppugnetur ecclesia Domini vestri; non ad vos pertineat, in regno vestro quis velit esse sive religiosus, sive sacrilegus: quibus dici non potest, Non ad vos pertineat, in regno vestro quis velit pudicus esse, quis impudicus? Cur enim cum datum sit divinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, et sacrilegia permittantur? An fidem non servare levius est animam Deo, quam feminam viro? aut si ea quae non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicanda, numquid ideo negligenda sunt?⁴¹ Cf. ib. c. 2. n. 8.

1093 *Coelestinus I* scribit inter alia (ep. 19. ad Theodosium imper, n. 2; J/50, 511 s): „Major vobis fidei causa debet esse, quam regni; ampliusque pro pace ecclesiarum clementia vestra debet esse sollicita, quam pro omnium securitate terrarum. Subsequuntur enim omnia prospera, si primitus quae Deo sunt cariora servantur . . Pro vestro enim imperio geritur quidquid pro quiete ecclesiae vel sanctae religionis reverentia laboratur.⁴⁴ — *Isidorus pelusiota* (l. 3. ep. 249. ad Isidor. diae; *M* 78, 927): „Ex sacerdotio et regno . . rerum administratio conflata est. Quamvis enim permagna utriusque differentia sit, illud enim velut anima est, hoc velut corpus, ad unum tamen et eundem finem tendunt, hoc est ad hominum salutem/ — Et *Leo M.* (ep. 156. al. 125. ad Leonem Augustum c. 3; *M* 54, 1130): „Debes incunctanter advertere, regiam potestatem tibi non ad solum mundi regimen, sed maxime ad ecclesiae praesidium esse collatam: ut ausus nefarios comprimendo, et quae bene sunt statuta defendas, et veram pacem his quae sunt turbata restituas/ — Pro necessitudine cum ecclesia *Simplicius* imperatores filios suos vocat admonendo, ut auctoritate imperiali ad tuendam observantia debita et curis publicis praeferenda ecclesiam utantur (ep. ex *R* 573 ad Basiliscum; *M* 58, 38 ss; ep. ad Zenonem; ib. 45 s. 48 s).— Similiter *Felix III (II)* imperatorem filium vel praecipuum filium appellat (ep. ad Zenon, imper., *M* 58, 899 s coi. ed. Ihel 223 s; *M* 58, 969 ss; ep. ad Aeacium, ib. 895. 897 s; ep. ad Flavitam, ib. 972 ss; ep. ad Vetrantonem, ib. 975ss) atque inter alia congrua scribit (ep. ad Zenon, imper.; *M* 58, 935): „Puto autem quod pietas tua, quae etiam suis mavult vinci legibus quam reniti, coelestibus debeat parere decretis:

atque ita humanarum sibi rerum fastigium noverit esse commissum, ut tamen ea quae divina sunt per dispensatores divinitus attributos percipienda non ambigat. Puto quod vobis sine ulla dubitatione sit utile, si ecclesiam catholicam vestri tempore principatus sinatis uti legibus suis, nec libertati ejus quemquam permittatis obsistere, quae regni vobis restituit potestatem. Certum est enim hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis Dei agitur, et juxta ipsius constitutum, regiam voluntatem sacerdotibus Christi studeatis subdere, non praeferre, et sacrosancta per eorum praesules discere potius quam docere, ecclesiae formam sequi, non huic humanitus sequenda jura praefigere, neque ejus sanctionibus velle dominari, cui Deus voluit clementiam tuam piaevotionis colla submittere: ne dum mensura coelestis dispositionis exceditur, eatur in contumeliam disponentis/ — Eodem pertinet effatum celebre *Gelasii I* (ep. 8. ad Anastasium imperat.; *M* 59, 42): Duo quippe sunt, imperator auguste, quibus principaliter mundus hic regitur: auctoritas sacra (al. sacrata) pontificum, et regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus sacerdotum, quanto etiam pro ipsis regibus Domino (al. hominum) in divino reddituri sunt examine rationem. Nosti etenim, fili clementissime, quod licet praesideas humano generi dignitate, rerum tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuaev salutis expetis (al. exspectas), inque sumendis coelestibus sacramentis, eisque, ut competit, disponendis, subdi te debere cognoscis religionis ordine potius quam praeesse. Nosti itaque¹⁾ inter haec, ex illorum te pendere iudicio, non illos ad tuam velle redigi voluntatem. Si enim, quantum ad ordinem pertinet publicae disciplinaev, cognoscentes imperium tibi superna dispositione collatum, legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites, ne vel in rebus mundanis exclusae videantur obviare sententiae; quo, rogo, te decet²⁾ affectu eis obedire, qui pro erogandis³⁾ venerabilibus sunt attributi mysteriis?u Qui pontifex etiam alibi principes filiorum nomine designat (ep. 10. ad episc. Siciliaev et fragm. ep. ad Ouiniges. et Constantin.; *J*/ 59, 57. 99). Ad haec cf. supra (n. 1080).

i) Editio, quam *Thiel* curavit, habet: „praeesse, itaque“, — 2) L. c. legitur „oro te, decet“⁴⁾. — 3) Ib.: „qui praerogandis“⁴⁾.

1094 Congruenter loquitur *Symmachus* (apologet, adv. Anastas, imper ; J/ 62, 68 s): ^Conferamus autem honorem imperatoris cum honore pontificis: inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu imperator a pontifice baptismum accipis, sacramenta sumis orationem poscis, benedictionem speras, poenitentiam rogas. Postremo tu humana administras, ille tibi divina dispensat. Itaque ut non dicam superior, certe aequalis honor est. Nec te putes mundi pompa praecellere: .Quia quod infirmum est Dei fortius est hominibus' Q Cor 1. 25). Itaque videris quid te deceat . . . Fortassis dicturus es, scriptum esse: ,Omni potestati nos subditos esse debere* (Rom 13, 1). Nos quidem potestates humanas suo loco suscipimus, donec contra Deum suas erigunt voluntates. Ceterum si omnis potestas a Deo est, magis ergo quae rebus est praestituta divinis. Defer Deo in nobis, et nos deferemus Deo in te.** — Consentanea praebet *Fulgentius Ferrandus* (ep. 7. ad Reginum comitem n. 11. 14. 16. 17; AZ 67, 939 ss). — Teste *Facundo* hermian. (pro defens. trium cap. 1. 12. c. 2: M 67, 837) „Marcianus princeps, verus reipublicae pater et verus ecclesiae filius, sacerdotalium non praevius, sed pedisequus decretorum, edicto suo pronuntiat quod quisquis post veritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium quaerit.** — *Vigilius* affirmat (ep. ad Aurelian. arelat.; M 69, 42): „Dignum enim est, et catholico, sicut est (filius noster Childebertus), regi conveniens, ut fidem et ecclesiam, in qua Deus illum voluit baptizari, omni debeat virtute defendere/* — Vel et *Gregorius M.* (l. 3. ep. 65. ad Mauricium Augustum ; M 77, 663 : „Ad hoc enim potestas super omnes homines dominorum meorum pietati coelitus data est, ut qui bona appetunt adjuventur, ut coelorum via largius pateat, ut terrestre regnum coelesti regno famuletur.“ — Haud alia est sententia *Theodori studitae* (supra n. 1081), *Joannis IX* in synodo rom. a. 898 (decretal. l. 1. t. 31. c. 1), *Ivonis* camontensis (ep. 106. ad Henricum anglorum regem; M 162. 125).— Similiter *Bernardus* lep. 127. ad Gruillelm. comitem Pictav. ex persona Hugonis ducis Burgund.; J/ 182, 281): „Si quis de populo deviat, solus perit; verum principis error multos involvit, et tantis obest, quantis praeest ipse. Nec praesumus, sicut scitis, ut perdamus, sed ut regamus subjectos. Per quem

reges regnant, ipse nos praefecit populis suis, a nobis tuendis, non subvertendis; plane sanctae suae ecclesiae ministros, non dominos. Cui vos ministerio cum digne alias pro vestri magnitudine potentatus, et laudabiliter deservisse noscamini, miror quam versutia modo vestra illa prudentia circumventa fuerit, eandem matrem vestram et dominam deserere in tempore malo/ Insuper vide ep. 256. ad Eugenium pap. n. 1; de considerat. l. 1. c. 6. n. 7. c. 7. n. 8; l. 4. c. 3. n. 7 (M 182, 463s. 736.776).— Accedit *Innocentius III* (decretal. l. 1. t. 33. c. 6; l. 4, t. 17. c. 13). — Quibuscum consentit s. *Thomas* docens (S. theol. p. 2. 2. q. 60. a. 6. ad 3): „Potestas saecularis subditur spirituali, sicut corpus animae . . . et ideo non est usurpatum iudicium, si spiritualis praelatus se intromittat de temporalibus quantum ad ea in quibus subditur ei saecularis potestas . . . Et (in 2. dist. 44. q. 2. a. 3. expos, text, ad 4): .Potestas spiritualis et saecularis, utraque deducitur a potestate divina; et ideo intantum saecularis potestas est sub spirituali, inquantum est ei a Deo supposita, scilicet in his quae ad salutem animae pertinent; et ideo in his magis est obediendum potestati spirituali quam saeculari. In his autem quae ad bonum civile pertinent, est magis obediendum potestati saeculari quam spirituali, secundum illud Mat 22, 21 : ,Reddite quae sunt Caesaris Caesari*.u

Praeterea ex bulla „Unam sanctam** edita a *Bonifatio VIII* 1095 (D 1785 ss) gladius materialis, qui est in ecclesia, sub gladio spirituali esse debet nec solum, si sit devius, a potestate spirituali iudicandus, sed et pro ecclesia ad nutum sacerdotis adhibendus est, et temporalem auctoritatem subici oportet spirituali potestati; unde colligitur, quo sensu pontifex concludat definiendo : „Porro subesse romano pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, definimus et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis**; videlicet inter alios ipsi qui potiuntur civili potestate christiani non tantum ut homines privati, verum et ut publici potestati sacrae et quidem etiam positive subsunt, quamvis non directe vel ratione finis sui temporalis, sed indirecte, quatenus potestas spiritualis formaliter ut talis vel ratione finis sui obsequia quaedam postulat. Ad haec vide *extrav. com.* l. 5. t. 7. c. 2. vel approbationem a *Leone X* in concilio later. \ . s. XI tactam (ZZ 9,

1830). — *Thtologt concilii constatiensis* in „diffusa condemnatione 45 articulorum Wicleffi*4 sententiam suam hisce exprimunt (append, concilii constant, n. 23. ad art. 12; apud Mansi, concil. collect. 28, 99 s): „Error et scandalum ipsius articuli (cf. *D* 488 sic patet. Nani clericus per Praelatum suum evocatus ad iudicium, coram se in foro ecclesiastico, sub excommunicationis poena tenetur stare in eodem foro coram illo Praelato sub eadem poena, nisi clericus ille legitime appellaret ad iudicem superiorem. Nec licet tali clerico appellare a iudice et foro ecclesiastico ad iudicem et forum temporale. Cum hoc esset appellare a majori ad minus. Sicut enim se habet spiritus ad corpus, et regio spiritus ad regionem corporis, sic proportionabiliter iudex ecclesiasticus ad iudicem terrenum, et forus ecclesiasticus ad temporalem. Spiritualis namque potestas terrenam potestatem . . habet . . judicare, si bona non fuerit. Sicut dicit venerabilis Hugo de sancto X'ictore, et sententiat hoc idem Alexander de Halis et alii doctorés et sacri canones.u — Ipsa *synodus iridentina* (s. XXV. c. 20. de reform.) „saeculares quoque principes officii sui admonendos esse censuit, confidens eos, ut catholicos, quos Deus sanctae fidei ecclesiaeque protectores esse voluit, jus suum ecclesiae restituí, non tantum esse concessuros, sed etiam subditos suos omnes ad debitam erga clerum, parochos et superiores ordines reverentiam revocatu-ros; nec permissuros, ut officiales, aut inferiores magistratus, ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione, et canonicis sanctionibus constitutam, aliquo cupiditatis studio, seu inconsideratione aliqua violent; sed una cum ipsis principibus, debitam sacris summorum pontificum et conciliorum constitutionibus observantiam praestent. Decernit itaque et praecipit, sacros canones et concilia generalia omnia, necnon alias apostolicas sanctiones, in favorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticae, et contra ejus violatores editas, quae omnia praesenti etiam decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere. Proptereaque admonet imperatorem, reges, respublicas, principes, et omnes et singulos, cujuscumque status et dignitatis exstiterint, ut quo largius bonis temporalibus atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius, quae ecclesiastici juris sunt, tamquam Dei prae-

cipua ejusque patrocínio tecta, venerentur: nec ab ullis baronibus, domicellis, rectoribus, aliisve dominis temporalibus, seu magistratibus, maximeque ministris ipsorum principum, laedi patiantur, sed severe in eos, qui illius libertatem, immunitatem atque jurisdictionem impediunt, animadvertant: quibus etiam ipsimet exemplo ad pietatem, religionem ecclesiarumque protectionem existant, imitantes anteriores optimos religiosissimosque principes, qui res ecclesiae sua in primis auctoritate ac munificentia auxerunt, nedum ab aliorum injuria vindicarunt? — Deinde statuit *Suarez* (defens. fid. cath. l. 3. c. 22), reges Christianos non solum ad personas, sed etiam ad regiam potestatem, i. e., non solum ut homines, sed etiam ut reges Christianos potestati pontificis indirecte subici.

Recentius, praevia *Pii VI* constit. „Auctorem fidei“ 1096 (*D* 1461 coi. Z>10 1322) et *Gregorii XVI* encycl. 15. aug. 1832 (*D* 1473 s), *Pius IX* de opinionibus quibusdam pravis scribit (encycl. „Quanta cura“; *D* 1538 ss): „Quae falsae ac perversae opiniones eo magis detestandae sunt, quod eo potissimum spectant, ut impediatur et amoveatur salutaris illa vis, quam catholica ecclesia ex divini sui auctoris institutione, et mandato libere exercere debet usque ad consummationem saeculi non minus erga singulos homines, quam erga nationes, populos, summosque eorum principes, utque de medio tollatur mutua illa inter sacerdotium et imperium consiliorum societas et concordia, quae rei cum sacrae tum civili fausta semper extitit ac salutaris. Etenim probe noscitis, venerabiles fratres, hoc tempore non paucos reperiri, qui civili consortio impium absurdumque naturalismi, uti vocant, principium applicantes audent docere, optimam societatis publicae rationem, civilemque progressum omnino requirere, ut humana societas constitatur et gubernetur, nullo habito ad religionem respectu, ac si ea non existeret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine. Atque contra sacrarum litterarum, ecclesiae, sanctorumque Patrum doctrinam, asserere non dubitant, optimam esse conditionem societatis, in qua imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis poenis violatores catholicae religionis, nisi quatenus pax publica postulet/ Huc referatur etiam damnatio erroris 24 syllabi (7? 1572): ^Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam

temporalem* ratione objecti materialis „directam vel indirectam.* Cf. ibidem rejectum errorem 55 et encycl. 21. nov. 1873 ;D10 1841). — Eodem pertinet primi schematis constit. de ecclesia propositi *concilio vaticano* c. 13. 14 (Z. 7, 572 ss).

Ex doctrina subséquente *Leonis XIII* potestas ecclesiae in rebus caelestibus, potestas civilis in rebus pure humanis est; in rebus mixtis Deus, cum sit ipse unus potestatis utriusque in subditos eosdem auctor, non vult sejunctionem nec conflictum, sed concordiam non aliter adducendam, quam ut bono sempiterno temporale, ecclesiae pro fine proximo excellentiore velut animae civitas velut corpus subiciatur. Ita affirmata pro fine longh nobilissimo ecclesiae potestate omnium praestantissima (supra n. 1085) pontifex dicere pergit (encycl. *Immortale Dei*“; *D* 1706. 1707. 1721. 1722): „Deus humani generis procurationem inter duas potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima: habet utraque certos, quibus contineatur, terminos, eosque sua cujusque natura causaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cujusque actio jure proprio versetur. Sed quia utriusque imperium est in eosdem, cum usuvenire possit, ut res una atque eadem, quamquam aliter atque aliter, sed tamen eadem res ad utriusque jus judiciumque pertineat, debet providentissimus Deus, a quo sunt ambae constitutae, utriusque itinera recte atque ordine composuisse. „Quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt' (Rom 13, 1). Quodni ita esset, funestarum saepe contentionum concertationumque causae nascerentur; nec raro sollicitus animi, velut in via ancipiti, haerere homo deberet, anxius quid facto opus esset, contraria jubentibus binis potestatibus, quarum recusare imperium salvo officio non potest. Atqui maxime istud repugnat de sapientia cogitare et bonitate Dei. qui vel in rebus physicis, quamquam sunt longe inferioris ordinis, tamen naturales vires causasque invicem conciliavit moderata ratione et quodam velut concentu mirabili, ita ut nulla earum impediat ceteras, cunctaeque simul illuc, quo mundus spectat, convenienter aptissimeque conspiciant. Itaque inter utramque potestatem quaedam intercedat necesse est ordinata colligatio: quae quidem conjunctioni non immerito comparatur, per quam anima et corpus in homine

copulantur. Qualis autem et quanta ea sit, aliter judicari non potest, nisi respiciendo, ut diximus, ad utriusque naturam, habendaque ratione excellentiae et nobilitatis causarum, cum alteri proxime maximeque propositum sit rerum mortalium curare commoda, alteri coelestia ac sempiterna bona compa- rare. Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam, ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque ecclesiae: cetera vero, quae civile et politicum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subjecta, cum Jesus Christus jusserit, quae Caesaris sint, reddi Caesari, quae Dei, Deo . . . Intelligi debet, ecclesiam societatem esse, non minus quam ipsam civitatem, genere et jure perfectam: neque debere qui summam imperii teneant, committere ut sibi servire aut subesse ecclesiam cogant, aut minus esse sinant ad suas res agendas liberam, aut quicquam de ceteris juribus detrahant, quae in ipsam a Jesu Christo collata sunt. In ne- gotiis autem mixti juris, maxime esse secundum naturam, itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius pote- statis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane con- cordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt/ Pontifex idem mon- strat, civilem societatem obtinendo summo bono non modo nihil importare unquam incommodi, sed omnes quascumque possit opportunitates afferre oportere (supra n. 381). Ad haec videas encycl. 10. feb. 1880; 20. jun. 1888: 10. jan. 1890. — Adde *Pi X* encycl. 11. feb. 1900 (Z?j0 1995) et 8. sept. 1907 D10 2092). — Denique cf. quae supra (n. 380) leguntur.

3. His congruit ratio agendi; exempla complura obse- 109s quiorum, quae pro fine ideoque potestate sua superiore ec- clesia a principatu civili christiano postulavit, pridem (n. 636) proponuntur. Cf. *Wernz*, jus decretalium 12, n. 10 ss; ubi post relationem juris divini immutabilem inter ecclesiam et socie- tatem civilem relatio facti vel etiam juris humani varii secun- dum tempora describitur.

4. Ut thesis dubiis solutis confirmetur, haec notentur: 1099

a. Christus ecclesiae fundator non in rebus sacris, immo ipse pro se ne in profanis quidem, supremam potestatem sibi

unquam abjudicavit. Certe *Mat* 17, 23 ss, ubi de tributo quodam sacro, non civili, agitur, Christus illud ita solvit, ut se ejus immunem esse significaret. *Luc* 12, 13 s Dominus non dignitatem judicis de causis etiam minimis, sed actum ut missioni propriae minus congruentem abnuit (cf. *Act* 6, 2: 1 *Ccr* 6, 1 ss). Pariter *Jo* 6, 15 Servator exercitium potestatis regiae temporalis, non potestatem ipsam declinavit. *Jo* 19, 11 Jesus non, ut nonnemo putat, se ut hominem Pilato subditum agnovit, sed, cum sit ipse Dominus, solum ex divina permissione singulari fieri indicavit, ut Pilatus potestatem suam excedendo in Dominum adhiberet (cf. *Luc* 22, 53; *Jo* 18, 11). Quae videtur etiam ratio esse, cur Jesus peccatum tradentis se Pilato (cf. *Jo* 18, 30. 35) dicat esse majus, quam scilicet esset, si vel non de persona dignitatis tantae ageretur vel Deo impediante Pilatus contra Jesum nihil posset; certe non dicitur peccatum tradentis majus quam Pilati eo, quod hic potestatem sibi concessam male exerceat, ille sine ulla potestate contra Jesum furat, siquidem judex injuste capitis damnans ex se magis quam homicida simplex peccat. — Porro non obstat thesi *Ltcm* 13, 1 ss; ubi apostolus oboedientiam potestati ipsi civili debitam inculcat animae omni, quae scilicet potestati ei subsit et in quibus pro potestatis fine subsit (cf. *Act* 5, 29). Neque obest, quod ibidem origo civilis potestatis a Deo sive pro gradu saltem inferiore (coi. v. 7) mediata sive etiam immediata praedicatur, quoniam non repugnat, civilem potestatem cum subordinatione quapiam ad potestatem sacram a Deo ordinatam esse. — 2 *Tim* 2, 3 s milites Christi Jesu, qui nominatim sunt ministri sacri, a negotiis hujus vitae, videlicet a munere proprio alienis, avocantur; unde quid colligas contra curam eam, quae per munus sacrum ipsum in materia qualicumque flagitetur?

- 1100   b. Territorium, in quo potestatem suam ecclesia una et unica exerceret, Dominus ipse assignavit terram universam (*Mat* 28, 18 ss; *Mare* 16, 15), eandem scilicet, in qua est societas civilis. Sane nulla repugnantia est in eo, quod status sit in statu materialiter, seu quod perfectae potestates duae in eosdem subditos ferantur, dummodo ne status in statu sit formaliter, i. e., dummodo fines potestatum sint diversi, et dummodo simul alter alteri ne opponatur, sed subordinetur.

Atqui utique materialiter vel ratione membrorum, unde componitur, non quidem ecclesia saltem universa ideoque simpliciter est in ulla civili societate, sed societas civilis omnis circumscripta potest et debet esse in ecclesia, quae eam ut catholica excedat; formaliter vero neque ecclesia est in societate civili, neque haec in illa, neque altera alteri ut pars inseri potest, quoniam finis societatis utriusque est diversus; etsi finis civitatis ut per se temporarius et naturalis fini ecclesiae sempiterno eidenique supernaturali manifeste est subjectus. Quibus non adversatur *Optatus* milevitanus scribens (de schismate donat. l. 3. n. 3; *M* 11, 999 s): „Jam tunc meditabatur (Donatus), contra praecepta apostoli Pauli, potestatibus et regibus injuriam facere, pro quibus, si apostolum audiret, quotidie rogare debuerat. Sic enim docet beatus apostolus Paulus: ‚Rogate pro regibus et potestatibus, ut quietam et tranquillam vitam cum ipsis agamus‘ (1 Tim 2, 2). Non enim respublica est in ecclesia, sed ecclesia in republica est¹⁾, id est, in imperio romano: quod Libanum appellat Christus in Canticis Canticorum, cum dicit: ‚Veni, sponsa mea, inventa²⁾ de Libano‘ (Cant 4, 8), id est, de imperio romano: ubi et sacerdotia sancta sunt, et pudicitia, et virginitas, quae in barbaris gentibus non sunt; et si essent, tuta esse non possent. Merito Paulus docet, orandum esse pro regibus et potestatibus: etiam si³⁾ talis imperator esset, qui gentiliter viveret: quanto⁴⁾ quod Christianus, quanto quod Deum timens, quanto quod religiosus, quanto quod misericors, ut ipsa res probat.“ Enimvero Optatus non ecclesiam velut partem societati civili obnoxiam, sed pro principe imperii ejusque determinati romani, ubi tunc praecipue ecclesia erat, orandum esse dixit, allata praeter rationem generalem tranquillitatis vitae Christianae inde dependentis hac speciali facti pro illo tempore historici, quod ecclesia quidem in imperio romano prae regionibus aliis debita frueretur libertate et tutela proindeque esset in republica eadem bene, sicut oporteret, non autem vicissim ecclesia rempublicam contra hostes suos ope auxiliove aequali adjuvaret.

i, in cd. vindob. *Ztwsa* omittit „est“. — ¹⁾ Ib. legitur: „sponsa mea inventa, veni“. — ²⁾ ib. netiamsi“. — ³⁾ Ib. interseritur hmagis“.

- 1101 C. Difficultas petita inde, quod *Gregarius M.* ex l. 3. ep. 65 (J/ 77, 662 ss) legem sibi etiam non probatam imperatoris Mauricii de ingressu monasterii jussus ad alios transmisit, evanescit sive attendendo pontificis sancti demissionem, qui servus servorum Dei nominari (cf. supra n. 744) et, quantum licuit, esse voluit, sive conferendo l. 8. ep. 5 (*M* 77 909 s), ex quo testimonio legem illam Gregorius vi auctoritatis propriae temperavit.
- 1102 d. Qui videntur refragari dignitati ecclesiasticae assertae actus principum quorundam, aut fuerunt illegitimi, aut eatenus obtinuerunt validitatem, quatenus consensus ecclesiae accessit, aut ministerium debitum potius quam auctoritatis in re sacra exercitium habendi sunt. Huc referas, quod de Constantino leges ecclesiae quasi communiente vel exsequente *Eusebius* narrat (de vita Constantini l. 4. c. 23. 24; J/ 20, 1171): „Missa quoque lex est ad praesides provinciarum, ut diem dominicum etiam ipsi venerarentur. lidem festos martyrum dies jussu principis observabant . . . Quocirca non absurde, cum episcopos aliquando convivio exciperet, se quoque episcopum esse dixit, his fere verbis usus nobis praesentibus: „Vos quidem⁴. inquit. „in iis quae intra ecclesiam sunt, episcopi estis. Ego vero in iis quae extra geruntur, episcopus a Deo sum constitutus/“ Similiter *Simplicius* (ep. 14; J/ 58, 51) pro ecclesia defensa in Zenone imperatore „animum fidelissimi sacerdotis et principis⁴⁴ agnovit. Neque mirum esse debet, si ecclesia potestate principum Christianorum non saepius, v. g. in subditos rebellantes, utitur. Quod partim explicatur ex tolerantia opportuna; etenim ex dictis n. 379 ss) in se quidem mala est et contra Deum injuriosa ideoque nunquam recte adhiberi potest tolerantia dogmatica, i. e., indifferentia illa, qua in aeternae vitae ordine aestimetur tanti veritas divinitus revelata, quanti error oppositus, tanti virtus, quanti vitium, tanti ecclesia Christi una salutis nostrae arca, quanti coetus religiosus ab ipsa separatus; verumtamen tolerantia politica, qua res haud legitimae ad bona magna obtinenda vel mala majora evitanda simpliciter permittuntur, i. e., quamvis improbatas existere sinuntur, potest salvis principiis rectis bona esse, immo prudentiae Christianae adjuncta ponderantis praecepto postulari; cum enim potestas ecclesiae in aedifica-

donem, non in destructionem hominum data sit (2 *Cor* 10, 8), usus austerior cessare debet, simulatque circumstantiae temporum vel locorum tales sunt, ut illinc pro bono malum oriatur; qua in hypothesis oportet adhibere principium illud constans, nunquam faciendum malum esse, sed aliquid ex se boni interdum omittendum, si scilicet circumstantiis mutatis evaserit idem malum; praesertim vero erga dissidentes bonae fidei innoxios et quietos non pariter ut in periculosos et turbulentos vel et fanaticos, spectatos fere in scripturis vel a Patribus, agendum est; illi magis caritate quam severitate tractandi et ad ecclesiam matrem revocandi sunt. Insuper, quod ad causas alias brachii civilis non petiti attinet, si potestas civilis morigeram se parum ita praebeat, vix ut ecclesiam ipsam peragere tranquille ecclesiastica patiatur, profecto inutiliter ab illa, ut pro ecclesia aliquid praestet, requiratur.

e. Porro vere monstrum fuit illa „monarchia sicula⁴⁴, per quam princeps saecularis privilegiis, quae dicebantur, legati apostolici uti voluit etiam tunc, cum ipsa sedes apostolica contra talem usum vel legationem protestaretur. Ceterum *Urbanus II*, cujus diplomate praecipue nitebantur principes Siciliae, Rogerio I comiti non dignitatem perpetui legati contulit, sed, pro ipso quidem ejusque filiis duobus, Simone et altero, scilicet Rogerio II, praeter concessionem non accipiendi nisi ex voluntate sua legati, munus exsequendi legati vice ea, quae a legatis aliquando a latere missis statuerentur (J/ 151, 506). Quocum diplomate epistula nostro tempore inventa comparetur, qua *Paschalis II* privilegium Urbani Rogerio II renovat simulque monet, ne jurisdictio neutiquam concessa usurpetur, in hunc modum (*R* 6562): „Ante sarracenorum invasionem Siciliae insula romane ecclesie adeo familiaris fuit, ut semper in ea romani pontifices et patrimoniorum suorum curatores et sue vicis representantes habuerint. Patri autem tuo divina gratia prerogativam contulit, ut suo et suorum labore et sanguine sarraceni ab eadem insula pellerentur, et in ea Dei ecclesie restituerentur. Unde, sicut in tuis litteris suggestisti, antecessor meus patri tuo legati vicem gratuita benignitate concessit. Nos quoque tibi post ipsum ejus successoris concessimus, ea videlicet ratione, ut si quando illuc ex latere nostro legatus dirigitur, quem profecto vicarium intel-

ligimus, que ab eo gerenda sunt, per tuam industriam effectui mancipentur. Sic enim in ecclesia seculares potestates dispositas legimus, ut quod ecclesiastica humilitas minus valet, secularis potestas sue formidinis rigore perficiat. Nam personarum ecclesiasticarum seu dignitatum judicia nusquam legimus laicis vel religiosis fuisse commissa. Porro episcoporum vocationes ad synodum, quas unquam sibi legatus aut vicarius usurpavit? quod aliquando singularibus, aliquando pluralibus litteris per quoslibet solet nuncios fieri. Cognosce fili carissime modum tuum et datam tibi a Domino potestatem, noli contra dominicam erigere potestatem. Sic enim a Domino romane ecclesie potestas concessa est, ut ab hominibus auferri non possit. Disce in comitatu tuo bonorum imperatorum exempla, ut ecclesias non inpugnare studeas sed juvare, non judicare aut opprimere episcopos, sed tamquam Dei vicarios venerari. Que a patre tuo nobilis memorie R(ogerio) comite ecclesie data sunt, per te nullatenus minuantur, sed potius augeantur. Noli Deum precedere sed sequaris, quia eo duce non offendes, sed vite lumen habebis. Hec tibi tamquam filio carissimo precipio, hec moneo; si, ut spondes, obedieris et obtemperaveris, tuam profecto salutem obtemperabis! Ceterum recte *Pius IX* litteris apostolicis „Suprema“ 28. jan. 1864 statuit: „Etsi enim de rebus ageretur ab hac apostolica sede ob legitimas causas forte unquam concessis, tamen hujusmodi concessionem revocandam et abolendam omnino essent, cum, rerum ac temporum immutatis adjunctis, experientia demonstraret maxima orta esse et oriri damna ex hisce concessionibus, easque omnis generis corruptelis et abusibus aditum aperire et ecclesiae, animarumque saluti maxime adversari. Itaque cum pro apostolici Nostri muneris debito nullo modo possimus diutius ferre ac tolerare tot mala et corruptelas, ac permittere, ut siculae monarchiae privilegiorum obtentu ecclesiastici ordinis dignitas labefactata collabatur et concidat., hisce litteris non solum suppressionem et abolitionem praetensae apostolicae siculae legationis ac ita appellatae monarchiae a Clemente XL decessore Nostro factam confirmamus, verum etiam eandem apostolicam legationem et monarchiam, quatenus opus fuerit, suprema Nostra auctoritate iterum supprimimus, extinguimus et abolemus.“

f. Ceterum civitatis ad ecclesiam divinitus statuta relatione 1104
 amplitudo civilis potestatis non minuitur. Sane cum ex se
 homines non solum singuli privatim, sed et omnes publice et
 ipsa societas religionem veram profiteri debeant, etiam in statu
 naturae purae potestas publica sacra spectans cultum Dei et
 vitam alteram hominis, a potestate civili curante vitae prae-
 sentis pacem et prosperitatem formaliter distincta, per legem
 naturalem quidem fuisset, neque necessario subjectum unum
 idemque utriusque potestatis exstitisset (cf. s. *Thomas*, S. theol.
 p. 1. 2. q. 99. a. 3; *Suarez*, de leg. 1. 4. c. 2. n. 3). Ad hoc
 historia teste fere apud gentiles vel alii principes, alii sacer-
 dotes, vel alia saltem dignitas principis, alia pontificis maximi
 erat. Quodsi civili potestate non continetur potestas religiosa
 ipsa naturalis, multo minus comprehenditur supernaturalis; pro
 qua differentia, ut post patriarchas dignitatem regiam et sacer-
 dotii ex adjunctis temporis jungentes jam in ecclesia mosaica
 rex non antistes sacrorum invenitur, ita in testamento novo
 proprius ecclesiae universae rector collata jurisdictione super-
 natural! a Domino constitutus est. Qualem jurisdictionem
 supernaturalem princeps civilis cum nec per se nec saltem
 post Christum facto ipso habeat, nihil juris, ubi ad ecclesiam
 convertitur, amittit. Nec quidquam detrimenti inde capit,
 quod pro necessitate et voluntate ecclesiae ministerium con-
 veniens exhibere debet; nam officium et jus adjutorii rei
 sacrae, quod et in statu naturae congruens viguisset, praeser-
 tim in ordine praesenti supernatural! principibus non dede-
 cori, sed honori est, idemque si sit onus quoddam. utilitate
 magna superatur, quandoquidem per ecclesiam principes bona
 multa et ut homines cum Christianis ceteris et ut principes
 assequuntur.

g. Enimvero ecclesia generatim ipsa virtute et pietate 1105
 Christiana bonos pariter principes ac cives facit, speciatim sua
 cuique officia inculcando et jura asserendo reges, ut prospici-
 ant populis, populos, ut oboediant etiam propter conscien-
 tiam ut ministris Dei regibus, contendit (ex *Sap* 6. 4 ss; *Mat* 22,
 21; *Rom* 13, 1 ss), proindeque regna valide confirmat (cf.
 n. 328 et quae ibi citatur doctrina *Leonis* primi sche-
 matis constit. de ecclesia propositi *concilio nat.* c. 13, *L*(, 5/2s).
 Vicissim autem est civilis gubernationis publicam nefariis cohibi-

tis honestatem et vitae tranquillitatem, utramque promovenda fini ecclesiae, saluti animarum et gloriae Dei, adeo idoneam (ci. *1 Tim* 2, 1. 2), procurare et ecclesiam subsidiis fovere, praesidio protegere. Hinc illud *Petri Damiani* (l. 3. ep. G. ad Annon. archiep. colon.; *J*/ 144, 294): „Utraque dignitas alternae invicem utilitatis est indiga, dum et sacerdotium regni tuitione protegatur, et regnum sacerdotalis officii sanctitate fulcitur/ Videas etiam *Gregarii A77* encycl. 15. aug. 1882 (*D* 1471). Nec tamen ex eo quod, ut bene sit, sive ecclesia civitate sive civitas ecclesia indiget, ullo modo sequitur, ecclesiam societatem perfectam vel societate civili superiorem non esse. At enim id, quod aliis juvatur vel alia juvat, et superioris et aequalis et inferioris condicionis esse potest, sicut homo et ope rerum materialium vel brutorum inferiorum et auxilio hominum aequalium et custodia angelorum superiorum sublevatur, sicut corpus animae vinculo necessitudinis mutuae conectitur, sicut domestica societas et civilis, uxor et maritus, servus et dominus, minister regius et rex, alter altero indiget. Itaque cujusque rei gradum et prae alia praestantiam vel et auctoritatem non tam ex indigentia tali quam ex indole propria aliisve rationibus aestimare opus est; unde ecclesia societas perfecta et civitate tanto superior noscitur, quanto temporariis aeterna, naturalibus supernaturalia excellent, Qua ipsa sua excellentia, non tamquam merum medium fini temporali subordinatum, ecclesia persequens finem proprium ipsi civitati fructus velut redundantes copiosos affert, per quod potius civitati officium proprium et jus rei sacrae cum antistitibus suis, ut crescat et floreat, studio omni prosecutionis et tuendae quam incursione profana deprimentae oritur; eademque perfectione ordinis altioris fit, ut regnum terrenum quidem regno caelesti Jesu Christi interdum vel cum damno quodam suo temporali subvenire debeat, hoc ad succurrendum illi cum jactura sua spirituali nunquam obligetur; i. e., moraliter cum societas civilis respectu aliquo ab ecclesia pendeat, non ecclesia a civili societate pendet, quatenus temporalia ea, quibus indiget, ecclesia a civitate ut debita jure suo et, si civitas Christiana est, etiam cum jurisdictione petit

1106 Corollarium I. Eo ipso, quod ecclesia est societas perfecta, immo omnium perfectissima, habet magistratus sacer

j jus aequum ac civilis, immo altius communicandi cum subditis suis ita, nulli ut potentiae humanae impedire commercium tale liceat. Imprimis in pontifice romano pro sacra potestate sua universali, suprema et independente, ordinaria, immediata, episcopali, plena (ex th. XXI) facultas inviolabilis ea reperitur: unde pontifex fidelibus, ubicumque sunt terrarum, omnibus minime externus, sed pastor proprius est, cujus officio et juri docendi et regendi illorum officium et jus audiendi vocem pastoris sui respondet. Et revera qui usui potestatis ecclesiasticae impedimentum afferunt, Dominum ipsum, cui data est potestas omnis in caelo et in terra, in legatis suis ad omnes homines perpetuis agentem insano ausu interpellant; hinc jam apostoli negabant, evangelium quominus praedicaretur, juste homines prohibere (*Act* 4, 18 ss; 5, 27 ss). Id certe fas non est principibus ut talibus, quoniam ita etiam infidelibus per absurdi culmen adseribendum foret; neque fas est principibus Christianis, quoniam hoc titulo ipso apostolis eorumque successoribus legitimis subjecti sunt. Sententiam oppositam damnavit *Pius IX* reiciendo hanc propositionem 49 syllabi (*J*? 1597): „Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum romano pontifice libere ac mutuo communicent/.' Et *concilium Vaticanum* docuit (s. IV. c. 3; *D* 1675): „Porro ex suprema illa romani pontificis potestate gubernandi universam ecclesiam jus eidem esse consequitur, in hujus sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendunt, quae ab apostolica sede vel ejus auctoritate ad regimen ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur/.' Quocum cohaeret jus ecclesiae proprium et independens religionis modis idoneis omnibus, etiam scriptis a se approbatis proponendae.

Per recitatam doctrinam vaticanam simul proscribitur altera non febronianorum et regalistarum sententia, pariter saltem nunc haeretica, qua dicitur actus potestatis ecclesiasticae vi sua

destitutus, donec regium „placet“ seu „exsequaturu accedat. Cujusmodi jus principum rationibus similibus ac prius illud praetentum apparet vanum; quod sane dignitatem societatis perfectae et pro fine suo inter omnes eminentis ideoque plane independentis insitam ecclesiae penitus destrueret. Proinde merito pridem jus arrogatum tum aliis documentis sacris tum a *Pio IX* repulsum est statuente (encycl. „Quanta cura“; *D* 1545 s): „At vero alii instaurantes prava ac toties damnata novatorum commenta insigni impudentia audent ecclesiae et hujus apostolicae sedis supremam auctoritatem a Christo Domino ei tributam civilis auctoritatis arbitrio subicere, et omnia ejusdem ecclesiae et sedis jura denegare circa ea quae ad exteriorum ordinem pertinent. Namque ipsos minime pudet affirmare, ecclesiae leges non obligare in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate; acta et decreta romanorum pontificum ad religionem et ecclesiam spectantia indigere sanctione et approbatione, vel minimum assensu potestatis civilis. *P* Eodem spectat repudiata prop, syllabi 20 (*D* 1568): „Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu“; prop. 41 (Z) 1589): „Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competii potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum jus quod vocant .exequatur', sed etiam jus appellationis, quam nuncupant, ab abusu“: cf. prop. 44 (2? 1592). His adde alloc. 12. mart. 1877 (Z>10 1847). Ceterum perperam adversarii potestatem illam vocant indirectam, quia potestas valens in actus omnes, non tantum sibi noxios, utique directa esset: unde eadem, nedum negativa ad leges arcendas, sed positiva ad leges faciendas foret. Neque potestas ista magis quam potestas invigilandi communicationi sacrae necessitate cautionis idoneae fulcitur; quae necessitas contra ipsam Christi sponsam et spiritualem hominum matrem si existeret et existens potestatem, de qua loquimur, praeberet, nonne ecclesiae multo certius consimilis et necessitas et potestas commercii et edicti civilis omnis inspiciendi et dijudicandi conveniret: Vere civitas, quamvis societas sit inferior, injuriam evidentem quamlibet propulsare potest, id quod jurisdictionem in oppugnatorem non requirit: at neque licite exercitio potestatis ecclesiasticae civitas se interponere neque dubium de justitia

decreti ecclesiae, videlicet superioris, dirimere auctoritate sua potest.

Item appellatio, quam dicunt, ab abusu, potestatis scilicet 1108 ecclesiasticae, ad forum civile improbanda ex dictis intelligitur. Ea enim admissa appellatione jurisdictio in iudices ecclesiasticos formaliter ut tales et in res vel causas ecclesiasticas potestati civili asserenda esset; sed id cum indole societatis perfectae ideoque sibi sufficientis, qualis est ecclesia, pugnat, unde adversarii ipsi ab abusu potestatis civilis ad ecclesiam appellari non concedunt; idque repugnat eo magis, quod ecclesia est pro fine suo societas suprema, cujus jurisdictio sacra supernaturalis jurisdictioni civili naturali profecto non subicitur. Quodsi opponunt gallicani, regem esse custodem vel exsecutorem canonum, defensorem subditorum, non tamen rex canones custodire vel exsequi contra sententiam ecclesiae, sed secundum eam debet, neque subditos defendere potest judicando eos, qui jurisdictioni suae obnoxii non sunt. Hinc appellatio, de qua agimus, jam prohibetur cn. 12 *synodi antiochenae* a. 341 (Z/ 1, 597 ss); eodem pertinet excommunicatio 13 lata in *bullae cenae* et error rejectus *syllabi* 41, quem paulo ante recitavimus. *Athanasius* autem vel alii episcopi aegyptii ab actione synodi tyriae ad imperatorem Constantinum potius ut arbitrum vel potentem vis illatae propulsatorem quam ut iudicem recurrerunt (cf. dictum Athanasii supra n. 1079; *Hifele*, Concilieng. 12, 461 ss; *Palmieri*, de romano pontifice th. XXIII).

Corollarium II. Ecclesia cum sit societas perfecta ad 1109 salutem hominum sempiternam divinitus constituta eademque ut ipsa salus omnibus hominibus necessaria, pro hoc fine scholas proprias sibi uni dirigendas condere potest, quibus adolescentes litteras ita discant, ut salutari veritate et honestate periculis exclusis efficacius imbuantur. Insuper ecclesia gravissimum officium et jus habet postulandi sibi in scholis ceteris partem saltem tantam, quanta exigitur, ut salutifera institutio et educatio religiosa juventutis Christianae in tuto collocetur. Nimirum convenit ecclesiae, ut est dux omnium et singulorum baptizatorum ipsorum juniorum ad salutem, cum parentibus fidelibus immediata, prae parentibus suprema, in scholis christianorum omnibus tum potestate plena doctrinam

518 Assertitur jus ecclesiae in scholas, praesertim ad ministros sacros excolendo*,

et disciplinam ipsius religionis, quam necessariam censeat, praescribere et praebere, tum in universum auctoritate vera id certe providere, ne fidei vel moribus sanctis discipulorum magistri, libri, res aliae pravitate noceant, sed ut potius probitate sua suffragentur. Hinc etiam scholas malas frequentandas fidelibus interdicare et, ubi pro fine suo id requiritur, injungere bonas potest. Quare a *Pio IX* repudiata est syllabi prop. 45 (29 1593): „Totum scholarum publicarum regimen, in quibus juvenus Christianae alicujus reipublicae instituitur, episcopalis dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recognoscatur jus immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum"; prop. 47: „Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cujusque e populo classis pueris, ac publica universim instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi juventutis curandae sunt destinata, eximantur ab omni ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subjiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim"; prop. 48: „Catholicis viris probari potest ea juventutis instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab ecclesiae potestate sejuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet.“ Ad rem loquitur item *Leo XIII* in encycl. „Nobilissimau 8. feb. 1884, in encycl. „Humanum genus" 20. april. 1884, in encycl. „Quod multum" 22. aug. 1886. Cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 18M, 401 ss; *Phil. Hergenrother-Illol/weck*, Lehrbuch des kath. Kirchenrechts I n. 790 s; *Wernzt* jus decretalium 32, n. 68 ss.

1110 Si ecclesiam contra jus ac fas a scholis arcent, injuria singularis est in eo, quod societatem eandem pro fine et indole sua summam in ministris sacris suis ipsis ex voluntate sua praeparandis vel ad sanitatem doctrinae et sanctitatem vitae, utramque momenti maximi pro salute animarum, excolendis civitas se immiscendo quomodocumque impediat. Unde condemnata est syllabi prop. 33 (7)1581): „Non pertinet unice | ad ecclesiasticam jurisdictionis potestatem proprio ac nativo |

I ecclesiae ad excolendos clericos, ad instituta religiosa, ad bona temporalia. 519

I jure dirigere theologicarum rerum doctrinam"; prop. 46(7)1594):
I „Immo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum ad-
I hibenda civili auctoritati subjicitur." Cf. *Leonis XIII* encycl.
I „Quod inultum" 22. aug. 1886. Similiter ecclesia jure optimo
flagitat, ne ii, qui in sortem Domini vocantur, quamvis non-
I dum sint in ordinibus sacris constituti, per potestatem civilem
rebus a vocatione sancta abhorrentibus et facile avertentibus,
ut militia saeculari, cum detrimento ministerii sacri fidelibus
tantopere necessarii implicentur (cf. infra n. 1127).

Corollarium III. Praeterea est juris ecclesiae, societatis 1111
perfectae et supra ceteras perfectae, et fidelium violatio intolerabilis, quod instituta religiosa a republica civili opprimuntur vel divexantur. Sunt enim illa secundum substantiam, quatenus in perfectionem Christianam observandis consiliis evangelicis et votis susceptis de consiliis iis tendunt, a Domino ipso ecclesiae fidelium commendata; eademque sunt secundum formam ex fine singulorum proprio determinatam ab ecclesia proponentibus viris sanctis pro fidelibus approbata. Quare solius ecclesiae potestati et jurisdictioni instituta religiosa subjecta inveniuntur. Dictis supra (n. 888. 908) adde, quod *Pius IX* reprobavit prop, syllabi 52 (*D* 1600): „Gubernium potest suo jure immutare aetatem ab ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant"; et prop. 53: „Abrogandae sunt leges, quae ad religiosarum familiarum statum tutandum, earumque jura et officia pertinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac solemnia vota irangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas ecclesias et beneficia simplicia etiam juris patronatus penitus extinguere, illorumque bona et redditus civilis potestatis administration! et arbitrio subjicere et vindicare." Cf. *Wernz*, jus decretalium 32, n. 588 ss.

Corollarium IV. Ut ecclesia est societas perfecta ex hominibus pro hominibus, non puris spiritibus, constituta, jus habet adhibendi res externas, proinde acquirendi et possidendi bona temporalia sponte sibi oblata, a subditis exacta, modo alio justo suppeditata, quibus tamquam mediis indiget ad finem

ex officio et jure sibi appetendum, proxime ad ministros sacros suos educandos et sustentandos, ad cultum Dei externum promovendum, ad opera caritatis et pietatis erga homines exsequenda, ad fidem propagandam (cf. n. 617. 634); ut ecclesia est societas omnino independens, jus illud etiam pro usu ab arbitrio civilis potestatis independens sibi vindicat; ut ecclesia Christi est societas secundum finem et indolem suam sacra eademque supernaturalis, ecclesiae bona jam ipsa pro fine et subjecto sacra ideoque possidendi jus sacratius et idem ordinis superioris est, ita ut ecclesia per injustitiam eminenter tantum sacrilegam bonis propriis temporalibus spoliari possit; quod facinus turpius quoque est, si velum legis induit. Jus ecclesiasticum apertum confirmatur consuetudine perpetua ecclesiae, quam pro saeculi:- primis produnt *'Justinus* (apol. 1. n. 67; *J* 6, 430), *Eusebius* (supra n. 505. 509; hist. eccl. 1. 6. c. 43; 1. 10. c. 5; de vita Constantini 1. 2 c. 39—41; *M* 20, 622.883. 886. 1015. 1018), *Lactantius* (de mortib. persec. c. 48; *7* 7.269s. *canones ^apostolici*" 39—41, al. 37—40 (apud Hefele, Concilieng. II, 812 ss), *synodi ancyranae* a. 314. cn. gr. 15 (77 1, 278), *synodi antiochenae* a. 341. cn. 24. 25 (77 1, 604 s), *Hilari* ep. ad episc. prov. vienn. etc. (7? 555l. Quae consuetudo ducitur a vita vel doctrina apostolorum (*Act* 2, 44 s; 4. 34 ss; 6, 1 ss; 11, 29s; *1 Cor* 9, 4 ss; *Gal* 6, 6; *1 Timi* 5, 17. 18) et ipsius Christi (*Mat* 10, 9 s; *Luc* 10, 7; *Jo* 4, 8; 12, 6; 13, 29), etsi simul Dominus, per se praecipiendo quaedam pro missione certa particulari (cf. *Mat* 10, 5; *Luc* 22. 35), ex spiritu praeceptorum universe ab operario apostolico animum expertem cupidinis rerum terrenarum et fiduciam divinae providentiae deposcit.

Sed et ab adversariis ecclesia jus suum strenue asseruit. Huc pertinet sententia *Ambrosii* supra (n. 1<)80) memorata. Consentanea bonis ecclesiae tuendis profert *Gregorius M.* (1. 13. ep. 8—10 ad Senatorem etc; *M* 77, 1263 ss. col. *R* 1875 ss). — Accedit sanctio *Nicolai I* (ep. 16. ad Adonem archiep. vienn. n. 3; *M* 119. 797 ; cf. juris can. C. 12. q. 2. c. 22) et concilii romani a. 1078 sub *Gregorio VII* (c. 1. 6; *M* 148, 800 s; cf. C. 16. q. 7. c. 1) vel professio fidei waldensibus ad ecclesiam reducibus ab *Innocentia III* praescripta (7) 373). — Deinde *'Joannes XXII* post rejectum errorem fraticellorum (*D* 413) et editam constitutionem „Cum inter nonnullos" (*IJ* 419) dam-

navit errorem | Marsilii Patavini et Joannis Jandunensis (Z>423), unde temporalia ecclesiae subesse imperatori et ab eo posse accipi velut sua concludebant. Adjungitur damnatio facta ab *Urbano V* (/) 468 ss). — *Marlinus* in concilio constantiensi condemnavit articulum Joannis Wicleff 10. 18. 32. 33. 36. 39.

i *D* 486 ss), ubi iste possessiones ecclesiasticis illicitas esse contendebat; eodem spectat, quod suspectos pontifex ille interrogari jussit articulo 34 (/> 578): „Item, utrum credat, quod liceat personis ecclesiasticis absque peccato hujus mundi habere possessiones et bona temporalia"; art. 35: „Item, utrum credat, quod laicis ipsa ab eis auferre potestate propria non liceat; imo quod sic auferentes, tollentes et invadentes bona ipsa ecclesiastica sint tamquam sacrilegi puniendi, etiam si male viverent personae ecclesiasticae bona hujusmodi possidentes"; art. 36: „Item, utrum credat, quod hujusmodi ablatio et invasio, cuicumque sacerdoti, etiam male viventi, temere vel violenter facta vel illata, inducat sacrilegium." — Cohæret constitutio *Leonis X* in concilii lateran. V s. IX (7/9, 1756) et *concilii tridentini* (s. XXI. c. 4. et XXII. c. 11. de reform.). — Recentius *Pius IX* (encycl. „Quanta cura"; *D* 1546) profligavit errorem, quo dicitur, „excommunicationem a concilio tridentino et romanis pontificibus latam in eos, qui jura possessionesque ecclesiae invadunt, et usurpant, niti confusione ordinis spiritualis, ordinisque civilis ac politici ad mundanum dumtaxat bonum prosequendum : ecclesiam nihil debere decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium . . conforme esse sacrae theologiae, jurisque publici principiis, bonorum proprietatem, quae ab ecclesiis, a familiis religiosis, aliisque locis piis possidentur, civili gubernio asserere, et vindicare.11 His adde rejectam syllabi prop. 26 *VD* 1574): „Ecclesia non habet nativum ac legitimum jus acquirendi ac possidendi"; prop. 27: „Sacri ecclesiae ministri romanusque pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi." — Neque certitudo juris ecclesiae de bonis temporalibus pendet a quaestione, quodnam praecise subjectum domini in ecclesia exsistat; etsi subjectum domini bonorum aliquorum ecclesia universa, ceterorum pro fine proximo vel speciali instituta ecclesiae singula merito habebuntur.

1111 Porro jus independens, nedum acquirendi et possidendi, sed ipsum administrandi bona temporalia ecclesia, societas omnium perfectissima, et re et verbo sibi vindicavit, ita quidem. ut administratio cum jurisdictione reliqua per se vel per alios exsequenda penes ecclesiae praesides, proinde gradu summo penes pontificem summum esset. Sane apostoli bona ecclesiae dispensanda diaconis mandaverunt {*Act* 6, 1 ss). Eodem, praeter monumenta alia jam citata, ut *canones „a/>ostolicosil* 39—41 vel *synodi antiochenae* a. 341. cn. 24. 25, refertur *concilii chalcedonensis* cn. 26 (*Z/2*, 611: cf. dist. 89. c. 4; C. 16. q. 7. c. 21): „Quoniam in quibusdam ecclesiis, ut rumore comperimus, praeter oeconomos episcopi facultates ecclesiasticas tractant: placuit, omnem ecclesiam habentem episcopum, habere oeconomum de clero proprio, qui dispenset res ecclesiasticas secundum sententiam episcopi proprii; ita ut ecclesiae dispensatio praeter testimonium non sit, et ex hoc dispergantur ecclesiasticae facultates, et sacerdotio maledictionis contumelia procuretur. Quod si hoc minime fecerit, divinis constitutionibus subiacebit/' — Paulo post *Leo M.* scribit (ep. 137. al. 108. ad Marcianum imper, c. 2; *M* 54, 1101): „Illud etiam rationabiliter huic epistolae credidi copulandum, ut de eo quod pietatem vestram prioribus petii litteris, deprecarer, ut oeconomos constantinopolitanae ecclesiae novo exemplo, et praecipue pietatis vestrae temporibus, a publicis iudicibus non sinatis audiri: et hanc quoque injuriam sacris removeatis ordinibus: sed rationes ecclesiae secundum traditum morem sacerdotali examine jubeatis inquiri/' — Item synodus romana habita sub *Symmacho* a. 502 edicit {*M* 62, 76; cf. dist. 96. c. 1): „Liquet secundum prosecutionem venerabilium fratrum nostrorum . . . nec apud nos incertum habetur, hanc ipsam scripturam (Basilii praefecti praetorio agentis etiam vices regis Odoacris) nullius esse momenti, quam, etiamsi aliqua posset subsistere ratione, modis omnibus in synodali conventu provida beatitudinis vestrae sententia enervari conveniebat, et in irritum deduci, ne in exemplum remaneret praesumendi quibuslibet laicis, quamvis religiosis vel potentibus, in quacunque civitate quolibet modo aliquid decernere de ecclesiasticis facultatibus: quarum solis sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur/' — Congruit *Pelagiusi*

(/? 955.) et *Gregorius* JZ (l. 9. ep. 110. ad reges francor.; J/ 77, 1040/. — Praeterea videas *concilii lateran. I* cn. 4 i/9 303), *concilii lateran. IV* cn. 44 (// 7, 49; cf. decretal. l. 3. t. 13. c. 12), statuta *Innocentii III* (decretal. l. 1. t. 2. c. 7. Hi; l. 3. t. 30. c. 25. 31) et *Leonis X* (l. c. n. 1113). Cf. *L T*, 576. 629 s; *Phil. Hergenrotlier-Hollweckj* Lehrbuch des kath. Kirchenrechts n. 1019 ss; *Wernz*, jus decretalium 32, n. 133 ss.

Scholion. Opportune pauca hic de ea quoque relatione ms adiciamus, quae inter ecclesiam et civilem potestatem saepius inducitur vel induci potest alio concordiae modo (cf. *Leonis XIII* encycl. „Immortale Dei“; *D* 1707 s) per concordata, i. e., per conventiones pontificis romani cum suprema civili potestate pro subditis pontificis in civitate existentibus et ipsius civitatis, plerumque de rebus solum mixtis vel etiam pure religiosis, aliquando simul de quibusdam simpliciter civilibus. Notum est, de obligatione ex concordatis orta controversiam haud modicam haberi. Seponimus theoriam, quae dicitur legalis, regalistarum agnoscentium in concordato vim legis tantum civilis, quod ecclesia tamquam societas subjecta civitati nec privilegium concedere nec pactum bilaterale cum ea facere possit; qualis opinio post thesim praecedentem amplius refutari non meretur. Theoria alia privilegiorum, scilicet pontificiorum, appellatur. Etenim secundum theologos plures vetustiores, quibus recentius accessit nominatim Cardinalis *Tarquini* (juris eccl. publici instit. l. 1. c. 2) et multum favet *Wernz* (jus decretalium T2, n. 171 ss), concordata pontificis romani et principum civilium non sunt contractus synallagmatici seu bilaterales veri propriique, videlicet obligantes vi ipsius conventionis u-tramque partem ita, ut parte altera invita pactum etiam sine causa idonea relinqui valide ideoque salvo jure stricto ab altera non queat. Quam opinionem imprimis eo firmant, quod potestas primatus divino ipso jure fatenda est perpetuo talis, qualis in b. Petro fuit, h. e., plenissima in successoribus omnibus et singulis romanis pontificibus et quae independentem a consensu subditorum vel aliorum ad actum validum pervenire possit, in iis quidem rebus, ad quas auctoritas ecclesiastica referatur, in rebus nempe mixtis vel mere spiritualibus, cujusmodi soleant esse materia concordati. Tum illud urgent, concordata propemodum ha-

here rationem privilegii seu legis particularis ecclesiasticae, pontificis romani potestate pro regno aliquo, petente quidem principe ejusdem regni, conditae et speciali principis ipsius obligatione confirmatae; quae principis obligatio vocatur specialis, quatenus potestas civilis iis se obstringat, ad quae praestanda jam aliunde obligetur; porro superiorem privilegio seu lege sua nequaquam stricte ligari. Tandem inculcant, res spirituales vel spiritualibus adnexas materiam contractus bilateralis sine simonia exsistere non posse. Itaque affirmant, principem civilem jam ante concordatum initum vinculo, ut oboedientiae vel justitiae, ligari et obligationem eam concordato roborari, non quasi concordatum sit contractus bilateralis, sed quod per illud princeps promissionem peculiarem superaddat; pontificem vero docent obligatione non justitiae, sed merae fidelitatis atque honestatis rectaeve gubernationis teneri ad servandum privilegium concessum, quamdiu ad bonum subditorum conducere ipsum iudicet; proinde hac ratione sola revocationem pontificiam, quamvis validam, illicitam tamen esse posse. Consequenter formulas concordatorum, quae rationem contractus synallagmatici videntur indicare, vel declarationes alias authenticas pro indole subjecti sensu minus proprio intellegunt, ita quidem, ut obligatio aliqua mutua, hinc fidelitatis, inde subjectionis debitae erga pontificem exprimat, ideoque concordato forma contractus exterior ad summum conectatur. Additur quod non appareat novum, modos loquendi memoratos in actibus rationem contractus bilateralis ex se non habentibus adhiberi ad manifestandam superioris erga subditum sive liberalitatem sive sinceram voluntatem custodiendi privilegii, dum adjuncta id permittant.

1116 At vero qui secundum theoriam, quae pactorum nominatur, de indole concordatorum sentiunt, maxime ad illas ipsas confessiones pontificias provocant, ut inde concordata esse pacta bilateralia pro intentione contrahentium se ex justitia obligandi comprobent. numero pontificum audiat v. g. *Eugenius IV* concordatum cum legatis germanorum initum sic confirmans (constit. 7. feb. a. 1447. n. 12): „Ut autem praemissa eo firmiter observentur pro Nobis et successoribus Nostriis romanis pontificibus . . pollicemur, omnia et singula supradicta inviolabiliter observare, et contra ea vel ipsorum ali-

quod, in toto vel in parte, nullo umquam tempore quicquam innovare, et quod Nobis licere non patimur, eisdem successoribus indicamus, decernentes ex nunc irritum, et inane, si secus super his, a quoquam, quavis etiam apostolica auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari/' -- Contractus synallagmatici rationem inesse ipsi concordato etiam clarius edixit *Leo X*, ubi de concordato facto cum Francisco I, rege Galliae, affirmavit (constit. a. 1516. n. 27. 28), „concordiam cum praefato rege . . veri contractus et obligationis inter Nos et sedem apostolicam . . ex una, et praefatum regem et regnum suum ex altera partibus, legitime initi vim et robur obtinere“, proindeque decrevit etiam esse „irritum et inane quicquid secus super iis, vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate etiam per Nos, et successores Nostros praefatos, scienter, vel ignoranter contigerit attentari." — Similiter *Julius III* asseverat (14. sept. 1554. apud Raynald., annal. eccl.): „Decet romanum pontificem Domini nostri Jesu Christi, a quo pax et concordia ac reliqua bona procedunt, in terris vicarium concordii inter sedem apostolicam et nationes Christianas initis firmiter adhaerere, et ne eis contraveniatur, efficaciter providere. Sane nuper accepimus, quod licet in concordatis inter dictam sedem ex una, et inclytam nationem germanicam ex altera parte dudum initis, per felicis recordationis Nicolaum V primo, et deinde diversos alios romanos pontifices praedecessores Nostros approbatis et innovatis, ac mutuo partium consensu firmatis, inter alia caveatur expresse, quod de beneficiis saecularibus, et regularibus dictae nationis . . et postea: „Nos attendentes, concordata praedicta vim pacti inter partes habere, et quae ex pacto constant, absque partium consensu abrogari non consuevisse, neque debere . . " — Et sub finem documenti (dat. 20. jan. 1785) de conventionione inita inter *Pium VI* et Josephum II imperatorem ut ducem mediolanensem ista legimus: „Quae omnia in hoc concordatu amicabili contenta, tam Sanctitas sua pro se, et pro romanis pontificibus suis successoribus, quam S. C. R. majestas uti dux praedictus pro se, suisque in dictis ducatibus successoribus in omnibus et per omnia perpetuo, amicabiliterque observare, et observari facere se obligant." — Ad haec docet *Pius II* (respons. ad metropolitan, inoguntin. etc super nunciatur. apostol. c. 6. n. 34):

„Sub hisce vocabulis ‚concordata principum* adhibitis a legibus, ab imperatoribus, et a pontificibus, intellecta semper fuerunt, intelligique debebant concordata aschaffenburgensia, utpole quae a principibus inita cum apostolica sede verum, legitimumque exhibent bilaterale pactum, quod est uniuscujusque concordati fundamentum.“

- 1117 Deinde autem *Pitts IX* in allocutione habita 1. nov, 1850 gubernium subalpinum ita arguit, ut concordata pro vi ac jure suo cum aliis publicis privatisque pactis comparet; quippe haec eloquitur: „Perspicitis cujusmodi futura esset sacrarum rerum conditio, si suus ecclesiae juribus honor non sit, si despiciantur illius canones, si nulla diuturnae possessionis ratio habeatur, si tandem neque sua stet fides pactis inter sanctam hanc sedem et civilem potestatem rite conventis. Nec porro ignoratis non solum religionis, sed etiam civilis ordinis, ac publicae privataeque rei omnino interesse, ut ecclesiasticae eadem conventiones sanctae atque intemeratae habeantur, quandoquidem earum vi ac jure contempto et labefactato, aliorum quoque publicorum privatorumque pactorum ratio concideret.“ Conventionis inter eundem pontificem et Hispaniarum reginam 16. mart. 1851 factae hic est art. 45.46: „Per solemnem hanc conventionem leges, ordinationes et decreta quovis modo et forma in Hispaniarum dominiis hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur: ipsaque conventio ut lex status deinceps eisdem in dominiis perpetuo vigeat. Atque idcirco utraque contrahentium pars spondet se successoresque suos omnia et singula, de quibus in his articulis utrinque conventum est, sancte servaturos. Si qua vero in posterum supervenerit difficultas, Sanctitas sua et regia Majestas invicem conferent ad rem amice componendam. Ratificationum hujus conventionis traditio fiet intra sexaginta dierum spatium a die hisce articulis apposita aut citius, si fieri potest.“ Similibus articulis in concordatis aliis, ut guatemalensi (d. 7. oct. 1852), etiam hic ultimus additur: „Statim ac praedictae ratificationes mutuo traditae fuerint, Sanctitas sua per apostolicas literas praesentem conventionem confirmabit/. Praeterea Pius IX „sollemnem“ suam „conventionemP in Hispania „vel ipso gentium jure reclamante violatam.. (alloc. 26. jul. 1855) atque „abrogatam contra omnes

justitiae regulas sine alterius partis consensu solemnem conventionem" badensem palam queritur (alloc. 17. dec. 1860). — *LioXIII* scribit (encycl. ad episc. et fideles Galliae 16. feb. 1892): „Nous voulons toucher à deux autres points . . . L'un d'eux est le concordat . . . Sur le maintien de ce pacte solennel et bilatéral, toujours fidèlement observé de la part du saint-siège[^] les adversaires de la religion catholique eux-mêmes ne s'accordent pas. Les plus violents voudraient son abolition . . . D'autres, au contraire, avec plus d'astuce, veulent, ou du moins assurent vouloir la conservation du concordat: non pas qu'ils reconnaissent à l'état le devoir de remplir envers l'église les engagements souscrits, mais uniquement pour le faire bénéficier des concessions faites par l'église; comme si l'on pouvait à son gré séparer les engagements pris des concessions obtenues, alors que ces deux choses font partie substantielle d'un seul tout.“ Et denuo ille testatur (encycl. 24. jun. 1893): „De patronatu lusitanae gentis in Indiis orientalibus regundo, cum fidelissimo Portugalliae et Algarbiorum rege, data acceptaque fide, rite pacti sumus.“ — Nuperrime *Pins X* (encycl. ad episc. Galliae 11. feb. 1906): „Accedit autem quod haec ipsa summae necessitudinis vincula eo sanctiora jubebat esse sollemnis pactorum fides. Nempe apostolicam sedem inter et rempublicam gallicam conventio ejusmodi intercesserat, cujus ultro et citro constaret obligatio: cujusmodi eae plane sunt, quae inter civitates legitime contrahi consueverunt. Quare et romanus pontifex et rei gallicae moderator se et suos quisque successores sponsione obstrinxere, in iis quae pacta essent, constanter permansuros. Consequebatur igitur, ut ista pactio eodem jure, ac ceterae quae inter civitates fiunt, regeretur, hoc est, jure gentium; ideoque dissolvi ab alterutro dumtaxat eorum qui pepigerant, nequaquam posset. Apostolicam autem sedem summa semper fide conditionibus stetisse, omnique tempore postulasse, ut fide pari staret eisdem civitas, nemo prudens sui que judicii homo negaverit. Ecce autem respublica pactionem adeo sollemnem et legitimam suo tantum arbitrio rescindit; violandaque religione pactorum nihil quidquam pensi habet, dum sese ab ecclesiae complexu amicitiaque expediat, et insignem apostolicae sedi injuriam imponere, et jus gentium frangere, et ipsam commovere graviter disci-

plinam socialem et politicam; siquidem nihil tam interest humani convictus et societatis ad secure explicandas rationes populorum mutuas, quam ut pacta publica sancte inviolateque servantur.“

- 1118 Quid nos jam judicemus? Non recedentes a significatione unice obvia et propria testimoniorum tot pontificum statuimus, concordata reapse esse contractus synallagmaticos vel bilaterales sensu stricto vel obligantes ex justitia ita, ut solum conditione juris assequendi a parte altera jus detur vel obligatio suscipiatur. Et quidem contractus cum concordatis, qualia memorata sunt, apparent saltem semper juncti. Ita Eugenius IV constitutioni suae jungit pollicitationem (cf. *Hefele*, Concilieng.7. 829 ss), et nexum talem Pius VI etiam necessarium dicit appellando pactum uniuscujusque concordati fundamentum. Quodsi modo isto concordatum ut ordinatio vel lex distinguitur a contractu stabiliente, modo loquendi alio Leo X et magis perspicue Julius III concordato ipsi ut inito inter partes vim. h. e., essentiam contractus attribuit. Mos consentaneus designandi nomine concordati contractum, pactum, conventionem, non legem ex contractu ortam, evasit inde communis, eumque sequitur Pius IX, rejecta etiam propositione 43 syllabi [*D* 1591): „Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo concordata) super usu jurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum sede apostolica initas, sine hujus consensu, immo et ea reclamante.“ Neque aliter Leo XIII vel Pius X loquitur. Ad hoc concordata esse contractus modo quodam bitaterales, i. e., utrimque obligantes, enuntiationes allatae prorsus manifestum reddunt, quippe quibus firmitas conventionum ab utraque parte sponderi affirmetur, contractus veri mutua obligatio exprimatur, pactum concordatorum verum bilaterale diserte praedicetur. Iidem contractus bilaterales exhibentur juris stricti, quod parti utrique obligationem non qualemlibet, sed ex justitia imponant. Sane obligatio concordatorum propria non est legis, quam pontifex legifer ipse officio regiminis recti non temere mutare, princeps civitatis virtute qualicumque observare debeat; neque enim ex dictis concordatum intellegitur lex, condita pro subditis, verum, ut Leo XIII ait, concordiae modus alius, principis reipublicae et

Concordatum nt contractus bilateralis sensu stricto diligentius explanatur. 529

pontificis romani in idem placitum consensus; quare concordatum per se ante legem omnem promulgatam ex consensu mutuo principem et pontificem obligat, et hanc obligationem propriam contractus locis recitatis pontifices inculcant. Neque ea obligatio in parte alterutra existit merae fidelitatis, sine vero jure in alterum translato; nam pars utraque obligatione perpetua in ipsis successoribus se obstringi, et pontifex oppositum etiam irritum, scilicet saltem nisi specialis ratio derogandi sit, declarat; atqui obligatio merae fidelitatis tamquam personalis successoribus non transmittitur, neque quod fit contra ipsam, tempore ullo etiam invalide peragitur. Unde superest, ut concordata obligent partem utramque ex justitia, Cui congruit, quod pro documentis allegatis concordata sine consensu partium, nempe partis utriusque juri suo renuntiantis, dissolvi minime possunt, quod a parte una contra omnes regulas justitiae abrogantur, quod jure gentium eodem ac pacta inter civitates publica, quae obligare solent ex justitia, reguntur. Ex hoc simul intellegimus, concordatum quodque proprie non constare ex contractibus unilateralibus duobus inter se extrinsecus conexis, quasi contrahens uterque actu separato aliquid praestet altero simpliciter acceptante, sed aequae atque pacta illa publica esse contractum intrinsecus bilateralem unum, quod pars neutra jure dato obligationem subeat, nisi altera item jure impertito obligetur; quemadmodum expresse Leo XIII asseverat, concordatum esse unum totum, in quo concessionibus obtentis assumpta officia respondeant.

T ' K

Et vero concordatum est contractus „facio, ut facias“. 1119
 Forma contractus hujus est consensus de obligatione mutua; materia a parte pontificis sunt favores spirituales conferendi, exercitium jurium spiritualium remittendum, bona temporalia relinquenda, jura civitatis nativa agnoscenda, a parte principis civilis sunt jura ecclesiae observanda et tuenda vel etiam subsidia temporalia ecclesiae ministranda. Eadem materia distribui consuevit in articulos plures, quorum non praecise singuli pro singulis, velut per contractus proprios, per se valentes, statuuntur, sed potius omnes unum individuum componunt; cui non adversatur, quod in re hac particulari danda illam adipiscendam contrahens respiciat. Porro quatenus capax est materia, per actum potestatis partis utriusque, hinc tradentis,

illinc accipientis, etiam semel in perpetuum disponitur; ita bona vel jura temporalia ab uno alteri ceduntur, vel jus quodcumque alterius insitum agnoscitur, unde occupatio ejus etiam ex hoc titulo injusta et invalida foret, et ita concordatum est contractus exsecutorius. At in plerisque cum ad executionem vel saltem continuationem ejus opera subditorum et actio jurisdictionis quaecumque non revocata requiratur, per concordatum lex pro subditis ferenda vel universe jurisdictionis actio ponenda eademque, si sit jam posita, non revocanda utrobique promittitur, et ita, prae plerisque illis tamquam materia remota, lex vel actio talis est objectum concordati proximum, et concordatum est contractus promissivus. Proinde concordatum dici debet praecipue contractus promissionis mutuae, cui ut uni toti saepe aliqua praestatio a parte sive una sive utraque immiscetur. Atqui is contractus merito habetur, qualis sua sponte et per se apparet, bilateralis etiam sensu stricto, in quo officium suscipiendum ad jus acquirendum utrimque ordinetur.

1120 Reapse rationes oppositae nihil probant. Primum quidem vere primatus pontificis romani jure divino stabilis minui nunquam potest (cf. th. XVIII), ideoque pontifex post concordatum retinet in rebus spiritualibus et conexis plenitudinem potestatis; sed cum eadem sociatur, quod concordatum est contractus bilateralis strictus. Ad hoc intellegendum oportet distinguere complura, jus ad rem et jus in re, actionem contra jus et ipsam juris ablationem, actionem injustam et actionem juridice invalidam. Sic qui rem certam promittit ex justitia alteri donandam, tribuit huic strictum jus ad rem, cum jus in re ipse adhuc teneat; si rem interim deteriore facit, contra jus alterius agit nec tamen idem tollit, immo rem laedendo ideo semper jus illius laedit, quia jus ad rem jam alterius proprium invito illi, v. g. promissione tertio data, tollere valide non potest; sin jus in re vel rem cuidam tertio donat, ut disponens de re sua actionem juridice validam ponit, quamvis ut impediens usum juris stricti alterius donatio injusta inveniatur. Pariter jus per sponsalia collatum ad matrimonium pars una arbitrato suo, sive resiliendo sive personae tertiae spondendo, auferre valide non potest: at matrimonium, quo jus in re per neglegentiam injustam prioris sponsionis detur.

valet. Similiter paenitens dispositus etiam ex quasi contractu habet jus ad absolutionem; nihilominus haec nimis valide, si confessarius sit injustae pervicaciae, denegatur. Et quidem in casu isto confessarius ex justitia damnum restituere, impertita absolutione, debet; quali restitutioni locus non est in casu primo, quatenus res promissa saltem ipsa evasit aliena, neque in casu altero, quatenus secundum multos matrimonium ut status ex se perpetuus obsistit, etsi probabiliter matrimonium ex se dumtaxat usque ad mortem alterius conjugis durare et obligationem praecedentem suspendere, non exstinguere affirmatur. Jam vero consimiliter ut in his exemplis de actione pontificis circa res spirituales vel conexas per concordatum promissa sentiendum est. Cum pontifex pollicetur legem particularem vel privilegium favoris spiritualis perpetuum, confert jus ad rem mansuram strictum ita, ut jus valide tollere vel pollicitationem ei repugnantem alteri facere ad arbitrium non possit. Sed jus ad rem nondum est jus in re vel res ipsa, quae debetur, lex vel privilegium; res talis mansura ab arbitrio pontificis semper pendet, quandoquidem absurdum est, legem ullam vel privilegium, cum lex quaedam sit privata continens favorem peculiarem, sine voluntate ipsius legislatoris dari vel datam usque conservari. Proinde si pontifex ex libidine satisfacere juri ad rem nollet, legem vel privilegium non concedendo vel concessum revocando, ageret quidem injuste, quamvis non per se neque erga ecclesiam sibi subditam ut talem, tamen contra jus alterius paciscentis; at actio injusta juridice valeret. Neque mirum est, quod pontifex revocare valet jus in re vel rem, non aequè jus ad rem. Sane fieri posse, ut jure in re vel ipsa re valide detrectata jus ad rem per se non sit valide revocabile, aperta exempla quoque probant. Porro differentiam talem juri, de quo nunc loquimur, congruere, facile percipitur. Nam jus illud in re vel res est jurisdictio quaedam, scilicet vel actio jurisdictionis, sicut lex, vel certe jus aliquod agendi, regendi, fungendi munere hierarchico, cujusmodi est v. g. privilegium nominandi episcopos et dandi nominatione jus ad episcopatum consequendum; atqui jurisdictionis omnis sacrae non initium solum, sed etiam continuatio a jurisdictione pontificis tamquam fonte perenni derivatur (cf. th. XXII). Ex contrario jus ad rem non est

jurisdictio ulla, sed jus simplex, dumtaxat ad recipiendum aliquid jurisdictionis spiritualis neque amittendum, nempe ut lex grata habenti jus feratur vel privilegium impertiatur nere retractetur; quale convenit prorsus ut jus strictum semel datum sua sponte continuari, dummodo exsecutio ejus valida in pontifice summo sita sit. Ut autem pontifex saltem valide legero et privilegium ex justitia promissum vel non conferre vel auferre, sic lege et privilegio stante pro jurisdictione sua superiore semper valide agere potest aliter, ac lex vel privilegium exigit, etsi, quotiens actio est injusta, ad jus violatum reparandum, quantum potest fieri, ille obligatur. Quae cum ita sint, potestas jurisdictionis pontificiae per notionem positam concordati non minuitur; potest pontifex semper valide, quidquid pro plenitudine potestatis immutabili patroni theoriae privilegiorum vel contractus bilateralis latioris eum posse dicunt, immo aliquid plus, nempe potest facere contractum bilateralem strictum, quatenus quidem ecclesiae hoc existit bonum.

1121 Videlicet usum potestatis ecclesiae noxium, cum sit illicitus, vel inducendum vel retinendum pontifex promittere valide non potest ideoque, ubi primum usus noxius evadit, promissio non solum, ut in mutatione superveniente qualibet notabili, rescindi potest, verum ipso facto solvitur. At usus potestatis hic vel ille a Christo non praescriptus cum pro adjunctis utilior vel minus noxius vel tam utilis ecclesiae quam quids alius apparet, pontifici vel unice vel simpliciter etiam licitus, non tantum validus, intellegitur, nec quidquam prohibet, quominus usum unice vel simpliciter licitum potestatis incipiendum et servandum pontifex tum pro se tum pro successoribus suis unam secum personam moralem constituentibus promittat, saltem quamdiu usus in bonum majus vel malum minus vel bonum par, non in detrimentum ecclesiae cedere judicetur: neque enim est putandum, sponsionem condicione explicita vel implicita ea factam a Deo improbari, sed e contrario censendum est, pro commodo ecclesiae divinitus haberi illam ita ratam, ut actus contra rem desponsam injustus ipse validus existat. Certe rationem boni ecclesiae, ad quod tandem omnis potestas sacra ordinetur, defensores contractus bilateralis lati afferre solam queunt, cur integra remaneat potestas pontificia agendi valide, utpote discidiis maxime noxiis praecidendis

necessaria, coartetur autem potestas agendi licite, praeter officium legis propriae non temere mutandae, obligatione saltem fidelitatis, qua pontifex ex contractu obstringatur. Atqui ratio eadem aedificationis ecclesiae movere debet ad asserendam pontifici facultatem, salvo semper exercitio potestatis valido, se obligandi efficacius et verius erga alterum ex justitia ipsa vel coangustandi ambitum actionum respectu alterius non utcumque licitarum, verum etiam justarum, ut sic praetextus omnis juste recedendi a contractu parti alteri adimatur; neque ratio alia impulit pontifices ad concordata ineunda et urgenda tamquam pacta ea, quae contra regulas justitiae omnes a parte tantum una compaciscente frangerentur. Officium justitiae sane fert, ut pontifex jus strictum ad rem promissam alteri collatum sine causa justa subducere valide nequeat; sed id non tam provenit ex deminuta potestate, quasi potestas pontificia plena sive jus strictum nullum dare sive alterum privare jure suo possit, quam ex indole objecti, pro qua pontifex non magis potest v. g. dispensationem in voto factam retractare vel dominium translatum bonorum ecclesiae temporalium, saltem si pars altera obligationes suas impleat, repetere vel officium fidelitatis ipsum, ut libet, deponere. Quare huc non spectat, quod recte docet *Palmieri* (de romano pontifice, ed. altera, th. XXII), pugnantia dicere eos, qui potestatem pontificis sub concordato integram manere, usum potestatis contra pacta invalidum esse affirmant. Ceterum pro parte sua princeps civitatis, quamvis et ipse se obligando ex justitia conferat pontifici jus ad legem civilem perpetuam strictum ideoque valide sine causa sufficiente non tollendum, tamen quotiens contra hoc jus legem vel non condit vel conditam retractat, agit valide, quoniam sine voluntate legifera lex non constat. Similiter saltem valide ille et privilegium revocaret et contra idem, dum est, faceret. At lex contraria legi vel juribus ecclesiae etiam invalida existeret, et ex se et titulo novo quatenus juribus ecclesiae per concordatum agnitis repugnaret. Neque ipsam rem pure temporalem praeter intentionem meri privilegii semel in perpetuum datam, sive bonum sive jus quodcumque, princeps civitatis valide resumeret. In quo princeps civitatis a principe ecclesiae differt; ille enim cum monarcha est, potestatem propriam alienando cum aliis

participare valet; hic cum habeat potestatem a Deo ipso stabilitam, jura ferme tempore procedente acquisita, non jura regiminis nativa alienare valide potest.

1122 Neque ratio contractus bilateralis stricti eo perit, quod princeps civitatis saepius quidem nihil nondum debiti ecclesiae concedit vel promittit. Enimvero etiam cum princeps spondet res solum prius debitas et eo modo debitas, quo eas exsequendas spondet, immo ex justitia debitas, se vi pacti stricti obligando saltem titulum justitiae novum debiti praestandi penitus de suo ecclesiae impertit, quem jam fere solum pro rerum iniquitate efficacem et ecclesiae vere utilem pontifex maximi facit. Quare eum idem merito honorat, cum vel ipsi operario aliunde jam obstricto pro promissione operis perficiendi speciali jus ad praemium speciale tribuatur. Neque contractui affirmato obstat, quod pontifex lege vel privilegio suo ipse ligari ut superior non possit. At lex vel privilegium est ex dictis tantum materia quaedam concordati, cum concordatum formaliter promissione legis vel privilegii concedendi vel concessi non revocandi obligante ex justitia contineatur. Hac obligatione pontifex si ligetur, non ob quamcumque causam valide se exsolvit; potest autem pontifex, quamvis superior, ea ligari per contractum, quoniam ut officia justitiae, sic contractus illa statuentes inter majores et minores, inter ipsos principes eorumque subditos intercedere possunt. Sane pontifex concordatum non ut homo privatus, sed ut caput ecclesiae, quae est dignitas in hoc mundo summa, cum principe civili init, at non ideo ut superior se in subditum gerit. Quod erga principem ex defectu baptismi nondum subditum etiamsi vellet pontifex, non posset; erga alium potest quidem utendo potestate sua indirecta, sed eo ipso non adhiberet illum concordiae modum alium, qui est in concordato. Quapropter etiam merito concordatum pactis internationalibus comparatur; quamquam eatenus non est tale, quatenus ecclesia rationem societatis omnium supremam ejusdemque catholicae, non unius cujusdam ex nationalibus tenet.

1123 Denique ex indole bilaterali stricta concordati non est timendum crimen simoniae. Certe simoniam juris ecclesiastici, sicut ex lege ecclesiae provenit, ita hac lege temperata arcere pontifex potest. Porro divini juris simoniain ex eo quis ab-

esse putet, quod in concordatis permutatio simoniae necessaria locum nullum habeat; nam omissio quidem simplex usus juris ecclesiastici, v. g. immunitatis personalis clericorum, vel permissio usus inde consequentis liberi juris alicujus saecularis non videtur esse idem ac concessio boni spiritualis; cum autem ecclesia vere defert bona sua, nihil vicissim accipere videtur, quod non antea jure divino conaturali vel positivo vel etiam jure humano, ut ex titulo sustentationis, protectionis, restitutionis, reservationis, sibi debeatur, sive possidet jus ad rem, primum scilicet sibi dandam, sive ipsum jus in re, quae proin sibi sit reddenda; vix enim de re propria ulla civitas hactenus in concordatis pacta sit; unde ecclesia videtur solum velle dare, nihil novi comparare, quo dandum commutetur. At vero ipsa omissione actus spiritualis pro commodo alterius, praesertim quae directe intendatur, ex aestimatione morali unus alteri bonum spirituale tradit, non bonum in hunc transferendo, sed boni propter istum jacturam faciendo, eo graviolem, si per contractum ipso jure vel potestate actus, quamvis non valide, tamen licite, immo juste exercendi se etiam in perpetuum privat; quam veritatem indicat *Pius IX* exponendo (alloc. 1. nov. 1850), legatum suum laborasse, „ut ecclesia omni pene civilis immunitatis usu caritura hanc saltem jacturam liberiore in reliquis suae auctoritatis exercitio compensaret/' Ad hoc pontifex quatenus dat per concordatum jus ad actum jurisdictionis spiritualis, i. e., ad ferendam a se legem ecclesiasticam, qua sive omissio quaedam statuatur sive lex opposita revocetur, aliquid spirituale etiam proprie possidendum civitati confert. Quod autem dicitur ecclesia per concordatum civitati ita conferre bona, ut sibi inde nihil novi referat, id non eveniet semper; ordinarie vero urgeri posset, si liceret considerare tantum res, quae postea praestandae promittuntur; at etiam praetermisso modo forte per se gratuito. quo civitas res promissas exhibere velit, secundum expositionem superiorem in concordatis omnibus, ut in promissionibus aliis, oportet attendere non id solum, quod mere futurum promittitur, sed quod jam per ipsam promissionem datur; quod est jus ad rem vel actionem quandam idque novum ita, ut accipiens si rem aliunde exigere non posset, saltem vi promissionis talis juste postularet; unde civitas ecclesiae

pollicendo actionem, quamvis prius debitam, jus proprium concedit.

Sit igitur responsio ad difficultatem aptior. Simonia non consistit sine voluntate concedendae rei spiritualis pro re temporali tamquam ejus pretio. Hinc ubi spirituale non pro temporali tamquam pretio datur, sed titulus honestus dandi et accipiendi intercedit, simonia non committitur. Ita contractus stipendii missae, quamvis bilateralis sensu stricto vel utrimque obligans ex justitia, non est simoniacus, quia stipendium pro missa non ut pretium missae, sed sustentationis titulo datur et accipitur. Etenim est lex divina, ut qui altari serviunt, sustentati de altari vivere possint. Hac lege applicata sacerdos juste init contractum, quo se obligat ad missam pro altero celebrandam, si pro se sustentando stipendium alter conferat, et vicissim alter tribuit stipendium pro sacerdote sustentando condicione ea, ut is missam pro tribuente celebret. Atqui in concordatis titulus honestus contractus bilateralis stricti, quo ratione pretii exclusa detur spirituale et accipiatur temporale, pariter non deest: qui titulus est distributionis rectae bonorum ecclesiasticorum. Nam lex est Domini, ne thesauri ecclesiae prodigantur vel indignis proiciantur (cf. *Alat* 7, 6). Hac lege violata pontifex saltem illicite, cum Dei offensione et fidelium scandalo vel etiam damno alio, ageret. Idcirco ab eo, cui bona, sive favores in se spirituales sive res temporales, ecclesiae impertiat, pontifex exigere aliqua debet, quamvis non ut causam sensu nominis angusto vel ut dignitatem, ob quam concessio fiat, tamen ut condicionem vel ut indignitatis absentis documentum et cautionem, sine qua concessio non fiat. Ita recte exigit, ut ille impertiendus ad ecclesiam non vexandam, sed potius modo determinato observandam et juvandam se ex justitia obliget. Vicissim autem pontifex cum ea condicione, qua concessio sibi liceat, ad hanc faciendam alteri, collato jure stricto, obstringere se honeste potest. Explicationem talem suggerit locis variis ipse *Pius IX*, dum ne oblivioni detur, voce causae similive aliquotiens occurrente pro consuetudine sermonis communis significari etiam simplicem condicionem; sic enim ille statuit (litt. apost. 5. sept. 1851): „Ad . . Hispaniarum reginae catholicae postulationes quibus ipsa enixe efflagitavit, ut sui regni tranquillitati cooperari ve-

limus, quae non parum turbaretur, si ecclesiastica bona alienata essent repetenda, Nos prae oculis habentes utilitatem, quae in ecclesiae libertatem redundat ex articulis eapropter conventis, . . declaramus, eos, qui ecclesiae bona alienata acquisiverunt, nullam molestiam habituros neque a Nobis, neque a romanis pontificibus successoribus Nostris, et consequenter proprietas eorundem bonorum, redditus, et jura iis inhaerentia immutabilia penes ipsos erunt. .“; cui respondet conventionis art. 42. Deinde conventionis guatemalensis (7. oct. 1852) hic est art. 7: „Obligationum causa quibus gubernium se obstringit, summus pontifex concedit praesidi reipublicae guatemalensis ejusque in munere successoribus, jus proponendi ad sedem archiepiscopalem vacantem, et ad quasque sedes episcopales vacantes . .“ et art. 8: „Eadem de causa summus pontifex praesidi indultum concedit nominandi, in quolibet capitulo ad sex praebendas . .“; ad hoc videas art. 20. Praeterea Pius IX scribit (litt. apost. 15. maj. 1853): „Perspecta autem ratione tum bonorum quae ex hac conventione in catholicam religionem dimanare noscuntur, tum reddituum qui ecclesiae sacrisque ministris inibi assignati fuerunt, costaricensis reipublicae praesidi ejusque in hoc munere successoribus honorificum sane jus conceditur ad episcopales sedes atque ad alia quaedam beneficia, cum illa vacaverint nominandi“; cf. conventionis art. 7. 8. Eodem spectat conventionis nicaraguensis (2. nov. 1861) art. 7. 8. 19 et conventionis factae a *Leone XIII* columbianae (31. dec. 1887) art. 24. Consideratione explanata in concordatis, sive materia habetur spiritualis sive temporalis, simonia non apparet. Ceterum sunt bona temporalia, quae audivimus a pontifice aliquando non reposci. Agnitio vel jurium priorum civitatis facta ab ecclesia vel jurium ecclesiae divinitus inhaerentium est aliquid spirituale. Patrocinium bracchii civilis potest quidem non minus quam olim expeditio cruciata sacra esse opus spirituale, si scilicet gratis ecclesiae impendatur; item eleemosyna vera, i. e., gratuita, qua ecclesiae Dei subveniatur, pariter ut oratio et jejunium opus spirituale est (cf. *Petri Damiani* opusc. 9. de eleemosyna; *Al* 145, 207 ss); sed utrumque, patrocinium illud et eleemosyna, indole spirituali excidit, simulatque pro eo aliquid instar pretii accipitur.

1125 Thesis XXIX. *Primatu pontificis romani Jus immunitatis perfectae personalis a Jurisdictione qualibet civili comprehenditur; cujus Juris usus ut ad ecclesiae statum boniuit postulatur, ita satis huic fini aptus per solum civilem principatum eidem pontifici gerendum obtinetur.*

Declaratio. Pro ecclesiae ad civitatem relatione integre exponenda dicendum etiam est de ecclesiastica immunitate. Immunitas est generatione libertas vel exemptio a communi onere vel obligatione. Quae convenit ecclesiae immunitas, distinguitur locorum, bonorum, personarum. Porro immunitas locorum sacrorum ea est, qua tum actiones profanae ab illis excluduntur tum asylum reis ad illa confugientibus praebetur, unde sine venia superioris ecclesiastici eos extrahere non licet. Ejusmodi immunitas juris divini quidem naturalis vel potius conaturalis eatenus existit, quatenus locus sacer pro indole sua exclusionem actionum complurium prorsus postulat; potuit tamen jure suo ecclesia, ut societas perfecta et omnium suprema (ex th. XXVIII), immunitatem non solum determinare, sed etiam congruenter ad actiones alias prohibendas et ad asylum concedendum sic extendere, ut civitas lege propria determinatam et extensam eam agnoscere, non tollere valeret. Actiones variae prohibentur e. c. *concilii, laodicensi* inter a. 343—381. cn. 28 (*H* 1, 785: cf. juris canonici dist. 42. c. 4), *concilii carthag. III* a. 397. vel *hippon.* a. 393. cn. 29 (apud Hefele, Concilieng. 22, 58; cf. dist. 42. c. 5), *concilii lateran. I* cn. 11 (Z7 6, 1113; cf. C. 10. q. 1. c. 14), edicto *Lucii III* (decretal. l. 3. t. 49. c. 5), *Innocentia III* (ib. t. 1. c. 12), *Gregarii IX* (ib. t. 49. c. 9), *Gregorii X* in concilio lugdun. II (decretal. l. 3. t. 23. c. 2. in 6). Jus asyli assertum invenimus jam *concilii arausicani* a. 441. cn. 5 (77 1, 1784), a *Gelasio I* (*R* 711. 737: cf. C. 17. q. 4. c. 32. 10), *concilii aurclian.* a. 511. cn. 1.3.2; *H* 2, 1009; cf. C. 17. q. 4. c. 36 et C. 36. q. 1. c. 3), *concilii ilderdensis* a. 524. vel 546. cn. 8 (ZZ 2, 1065; cf. C. 17. q. 4 c. 19), a *Gregorio M.* (*R* 1786), tum *concilii lateran. II* c. 15 (Æ6. 1211), ab *Innocentio III* (decretal. l. 3. t. 49. c. 6), a *Gregorio IX* (ib. c. 9. 10). Ipsum jus asyli hodie quoque, quamvis pro temporis iniquitate usus rari, non penitus abrogatum est; eo ex

communicatio 5 per *Pium IX* pontifici romano simpliciter reservata pertinet. Idem Pius universe jus immunitatis distinctum a civili defendit reiciendo prop, syllabi 30 (Z) 1578): ^Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas a jure civili ortum habuit.“

Bonorum immunitas ut rite intellegatur, discernere oportet 1126 bona proprie ecclesiastica et bona privata clericorum, ut patrimonialia, per industriam acquisita, instar fructus beneficiorum ecclesiasticorum in dominium clericorum jam translata. Illa ut bona societatis perfectae, immo supremae, et ut res sacrae vel Deo dicatae jurisdictioni civili, proinde et tributis per hanc imperandis, jure divino penitus subducta sunt (vide n. 1112 ss), etsi ecclesia ex bonis suis civitati subvenire prudenter volens potest et in hujus necessitate ex officio caritatis etiam debet. At bona clericorum jure ecclesiastico pro reverentia sacrarum personarum de jurisdictione tributisque civitatis eximi demum possunt, et olim quidem, ipsa potestate civili exemptionem offerente vel ab ecclesia factam protegente, re exempta erant. Quod jus totum quominus saltem plene urgeatur, aequitas obstare potest, sicubi cives ceteri nimis oneribus premuntur; unde exemptione etiam maxime vigente sive ecclesia sive clerici ad opera utilitatis communis in inopia laicorum episcopo et clero approbante et consulto pontifice romano subsidia conferebant. Videas de immunitate bonorum ecclesiae vel clericorum *concilii lateran. III* c. 19 (Z7 6, 1681; cf. decretal. l. 3. t. 49. c. 4), *concilii, lateran. IV* c. 46 (#7, 51; cf. decretal. l. 3. t. 49. c. 7), edictum *Honorii III* (decretal. l. 5. t. 39. c. 53), *Alexandri IV* (decretal. l. 3. t. 23. c. 1. in 6), *Bonifalii VIII* (decretal. l. 3. t. 20. c. 4. in 6; t. 23. c. 3. in 6), *Clementis V* (decretal. l. 3. t. 13. c. 3. et t. 17. in clem.). — Deinde *Leo X* in concilio lateran. V s. IX statuit (ZZ 9, 1756 s): „Cum a jure, tam divino quam humano, laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes et singulas constitutiones felicit recordationis Bonifacii papae octavi, etiam praedecessoris nostri, quae incipit: ‚Felicitis‘, et Clementis quinti, quae incipit: ‚Si quis suadente‘, nec non quascumque alias apostolicas sanctiones in favorem libertatis ecclesiasticae, et contra ejus violatores quomodolibet editas, et poenis etiam contra talia praesumentes, in bulla quae legitur

in coena Domini, contentis, in suo robore permansuris. Et cum in lateranensi pariter ac conciliis generalibus sub excommunicationis poena prohibitum fuerit, ne reges, principes, duces, comites, barones, respublicae, et alii potentatus, quicumque regnis, provinciis, civitatibus ac terris quoquo modo praesidentes, collectas, decimas, et alia hujusmodi onera, clericis, praelatis et aliis quibuscumque personis ecclesiasticis imponant, exigantque, neve a sponte etiam dantibus et consentientibus etiam recipiant . . . statuimus et ordinamus, ut de cetero talia praesumentes, etiamsi, ut praefertur, qualificati fuerint, ultra supradictas poenas, quas contraveniendo eo ipso incurrere volumus, innovamus, quod ad omnes actus legitimos, inhabiles et intestabiles habeantur/' — Accedit decretum *concilii iridentini* s. XXV. c. 20. de reform, (supra n. 1095) et damnata a *Pio IX* prop. 30. syllabi (n. 1125).

1127 Denique, quantum ad immunitatem personarum, ex disputatis (th. XXVIII) utique in causis quomodocumque spiritualibus fideles omnes a jurisdictione civili non dependent; in aliis fideles laici quidem ut cives potestati principum temporalium subjecti sunt; clerici autem universe per jus divinum exempti sunt in iis, quae omnino cum dignitate status sui pugnant, immunitatem vero perfectam a legibus civilibus formaliter ut talibus sive jure ecclesiastico, h. e., voluntate summi pontificis eam boni spiritualis ratione inducentis sive donatione civitatis obtinere possunt et reapse saeculis saltem praeteritis usque ad remissionem ab ecclesia ipsa pro adjunctis factam obtinuerunt. Huc spectat *concilii carthag. III* a. 397. vel *hippon.* a. 393. cn. 9 (apud Hefele, Concilieng. 22, 57; cf. G. 11. q. 1. c. 43) et *concilii chalcedon.* cn. 9 {II 2, 606; cf. C. 11. q. 1. c. 46 vel decretal. l. 2. t. 2. c. 1). Tum exemptionem clericorum a civili potestate ut rem notam exhibet *Gelasius I* {R 694. 721. 722. 728. 735 vel C. 23. q. 8 c. 26: R 743), urget *Pelagius I* (R 964. 965) et *Gregorius M.* (R 1390. 1812. 1850; cf. A' 1507 vel decretal. l. 3. t. 49. c. 2). Consentanea praebet *concilium toletan.* a. 589. c. 21 (II 3, 483; cf. C. 12. q. 2. c. 69), *concilium parisiense* a. 614. c. 4 {II 3, 552; cf. C. 11. q. 1. c. 2 vel decretal. l. 2. t. 2. c. 2), *concilium lateran.* II c. 15 (Z/6, 1210 s; cf. C. 17. q. 4. c. 29), *Alexander III* i decretal. l. 2. t. 2. c. 5], *Innocentius III* (ib. c. 12), *Honorius III*

decretal. l. 5. t. 39. c. 53), *Boni/alius VIII* (decretal. l. 3. t. 23. c. 4 in 6), *Leo X* in concilii lateran. V s. IX (supra n. 1126), *concilium tridentinum* s. XX V. c. 20. de reform, (n. 1095). Additur damnata a *Pio IX* prop, syllabi 30 (supra n. 1125); prop. 31: „Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante apostolica sede“; prop. 32: „Absque ulla naturalis juris et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta“; insuper videas reservatam speciali modo pontifici romano excommunicationem 7. Ceterum immunitatem personalem clericorum *Constantinus M.* jam promovit {*Eusebu* hist. eccl. l. 10. c. 7; J/ 20, 894), cujus vestigia ipse *Athalaricus* rex (ex *Cassiodori* variar. l. 8. ep. 24; M 69, 757 s) et *Justinianus I* (videas novell. 79. 83; M 72, 1002 ss. 1006 s) ea in re secuti sunt (cf. *Grisar*, G-eschichte Roms 1, n. 321. 384). Jam hic nominatim de immunitate perfecta personae ipsius pontificis romani, ut est caput ecclesiae, et necessitate et modo accommodato usus immunitatis ejus quaeritur; cui quaestioni per tres partes thesis nihil respondemus, quod non saltem veritas catholicis tenenda sit; immo pars prima etiam revelata intellegentibus apparebit.

Demonstratio p. I. 1. Jus immunitatis perfectae personae vel exemptionis a qualibet humana jurisdictione ille sane obtinet, qui ligare potest jurisdictionem hominis cujusvis in se ipsum exercendam vel solve humanam legem omnem contra se statutam, siquidem qui vere est subjectus, etiam invitus firmiter obligatur. Atqui vi primatus sui id romanus pontifex potest. Namque pro potestate in auctoritatem civilem indirecta, secundum thesim praecedentem auctoritati sacrae saltem supremae insita, pontifex romanus superiori civili, qui quidem sit pro officio christianus, praecipere ea potest, quae sint ecclesiae profutura, vetare ea, quae sint ecclesiae damnum allatura, Atqui ab usu civilis potestatis in ipsum pontificem romanum ita utiliter abstinetur, ut tantum gravi ecclesiae detrimento illa exerceatur; nimirum exercitium legiferum quidem velut instrumentum esset sive asperum ad summum ecclesiae rec-

torem vexandum et terrendum sive lene ad eum commodi> principis alicujus cum incommodo, invidia, offensione, suspicione aliorum devinciendum; insuper cum potestas coercitiva per se legiferam sequatur, in urgenda per fas vel nefas civili lege fieri posset, ut pontifex supremus ad tribunal principis temporalis, alioqui sibi etiam subditi, traheretur, poenis variis afficeretur, ipso carcere includeretur aliisque modis, per vim physicam vel moralem interclusa libertate plena, constanti, fidelibus conspicua, in ecclesia gubernanda impediretur, id quod ecclesiae universae patrem ac doctorem et vicarium Christi quam maxime dedeceret, ipsam sacratissimam auctoritatem evidenti contemptus periculo exponeret, perturbationem haud levem in ecclesiam induceret. Quodsi primatu divinitus collato jus immunitatis perfectae personalis a jurisdictione superioris civilis christiani comprehenditur, per idem jus divinum pontifex a jurisdictione superioris nondum baptizati similiter exemptus erit; neque enim jus dignitati primatus et bono ecclesiae totius adeo conveniens abjudicari inde potest, quod quis princeps culpa sua vel per accidens adhuc extra ecclesiam versatur; neque pontifex eo, quod principi tantum baptizato immunitatem suam observandam ipse vere praecipit, jus primum constituit, sed constitutum a Deo manifestat et jure speciali ecclesiastico confirmat. ■4

1129 2. Certe dogma est catholicum, pontifici inesse vi primatus ipsa jus libertatis numeris omnibus plenae et perpetuae ad ecclesiam regendam. Atqui, ut ex dictis (n. 1128) intellegitur, jus tale consistere non potest sine jure exemptionis ab omni civili jurisdictione. Ergo jus hoc alterum item primatu pontificio continetur. Consimile momentum rationis *Suarez* ita ponit (defens. fidei cath. 1.4. c. 4. n. 9): „Cum Deus omnia sapientissime et suavissime disponat, non est verisimile dedisse (pontifici) dignitatem et potestatem sine exemptione necessaria vel conveniente ad debitum usum talis potestatis. Quod autem talis dignitas talem exemptionem (in temporalibus causis, ad personam ipsius pontificis quocumque titulo aut modo pertinentibus) postulet, ostendi potest, tum quia minime decebat, ut supremum ecclesiae caput, cui omnes reges terrae subjici debent, ab eisdem judicari possit, cogi et puniri; tum quia perpetuum fuisset divisionum ac schismatum seminarium; tum

etiam quia non possent pontifices debita libertate et auctoritate sua jurisdictione et potestate uti in reges et principes terrae, si alia via illis essent subjecti, et ab eis possent in vincula conjici et puniri/

3. Ex jure canonico consensum civitatis non supponente, 1130 sed potius injungente clerici ideoque ante omnes pontifex romanus immunitate personali a jurisdictione civili potiuntur. Huc pertinet cum documentis variis supra (n. 1127) citatis decretum *Leonis X* (n. 1126), quo jus humanum, quamvis civile canonico accommodatum non excludatur, tamen maxime canonicum intellegitur, et ipsius *concilii iridentini* (n. 1095), ubi, nulla facta legis civilis mentione, principes officii sui etiam circa ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione et canonicis sanctionibus constitutam, admonentur. Porro juris canonici tribuentis clericis immunitatem, cum sit universale, auctor quidem est per primatum pontifex romanus, et (ex n. 887. 902 ss) honestas infallibilis. Atqui eatenus pontifex romanus immunitatem jure canonico asserere honeste ipse sibi quidem potuit, quatenus jam antea immunis per jus divinum erat. Sane nemo, qui potestati superiori proprie est subjectus, ipse se per meram suam voluntatem licite vel valide subtrahere oboedientiae debitae potest; ergo pontificis decretum, prout personam propriam respicit, non nisi authentica declaratio seu confirmatio juris exemptionis prius existentis fuit; quod, cum non sit humanum, civile vel ecclesiasticum, agnoscendum est divinum, saltem naturale vel rectius conaturale, i. e., inditum ut elementum essenziale cum et in ipsa supernatural! primatus dignitate.

4. Expresse personarum ecclesiasticarum immunitatem 1131 *concilium tridentinum* verbis allegatis (n. 1095) praeter canonicas sanctiones ab ordinatione Dei repetit; quod egerit ratione non tantummodo objecti, quo clerici divinitus immunes essent a rebus saltem cum condicione sua nullo pacto conciliandis, sed etiam subjecti, quatenus pontifex summus, cum clericos ceteros in omnibus ad immunitatem spectantibus condendo canones a jurisdictione civili eximere aetate qualibet valuisset, ipse nunquam nisi volens vel improprie subditus civitati exstitisset. — In idem redit, quod *Leo X* loco memorato (n. 1126) a jure tam divino quam humano laicis pote-

statem nullam in ecclesiasticas personas attributam esse dicit, sive significat, utroque jure laicis potestatem eam negatam esse, sive significat, nullo prorsus jure laicis potestatem eam concessam esse, id quod explicari nequit, nisi jus divinum, quamvis non directe in omnibus clericos omnes, tamen pontificem summum ipsum a potestate laica exemit. — Quin et antiquitus *Gelasius I* († 721) pro immunitate clericorum a publicis judiciis tuenda ad privilegia b. Petri divinis humanis que legibus concessa provocat; quae privilegia, quatenus sunt divina, id certe ferunt, ut b. Petrus ipse cum successoribus tamquam princeps et iudex clericorum a judiciis publicis exemptus sit.

1132   Demonstratio p. II. 1. Ut ecclesia existat non modo quicumque, sed perfecto, pro opportunitate omnia jura ei divinitus concessa in usum deducenda sunt; nam cum jus nullum ecclesiae datum sit inutile, utile autem jus existat demum usu, usus juris, quantum fieri potest, postulatur, ut ecclesia sit ex capta utilitate bene. Atqui inter ecclesiae jura ex parte prima hujus thesisius sane gravissimum perfectae personalis immunitatis a civili potestate capiti ecclesiae divinitus inhaerens invenitur.

1133   2. Et revera status bonus ecclesiae manifesto flagitat, ut munus pontificis supremi singulare, ex consilio providentiae divinae oculis non jam ut ab initio (*Act* 5, 15) per miracula inclarescens, singulari quodam honore et decore externo insignitum multitudini hominum commendetur, ut fideles omnes etiam principes praeclosa occasione contemnendi caput ecclesiae sensu eximiae venerationis prosequantur, ut pontifex habeat libertatem expeditam docendi, condendi leges disciplinae sacrae, judicandi, puniendi quemlibet fidelem ipsosque principes civiles, ut gubernatio haec libera ecclesiae sit stabilis ac tranquilla per exercitam facultatem propriam, non per voluntatem velut foris accedentem versabilem alicujus principis, nolentis scilicet pontificem civiliter quidem actu sibi subditus per hanc occasionem in re sacra ad se trahere; praeterea ex postulat ecclesiae status bonus, ut omnium Christianorum pater remotus sit a studio, quod animos abalienat, partium, quibus populi christiani in re civili scindi solent, immo ut diffidentibus et inofficiosis vel ipsa suspicio fundata et praetextus

praecidatur, pontificem non esse in decretis suis satis liberum seu eum abuti suprema sua potestate pro principe quopiam temporali. Atqui haec vel similia tantum usu juris, quod inest pontifici romano, immunitatis perfectae personalis a jurisdictione civili obtinentur; nimirum quae ratio sentiendi et agendi humana tum in personam unam eandemque tum personae ejusdem est consueta, pontifex ut in rebus ipsis ecclesiasticis emolumenta ista percipiat, idem in civilibus oportet plane sit immunis idque exemptionis facto, non mero jure, quod exterius in effectu non appareat (cf. n. 1128. 1129); aliter aliquando forte nonnullis, certe nunquam omnibus bonis enumeratis justae illius majestatis, reverentiae, libertatis, securitatis, concordiae, fiduciae, oboedientiae pontifex fruetur.

3. Utique aetate Christiana prima pontifex, per subjectionem quidem facti puri vel juridicialiter voluntariam, non proprie dictam, ab immunitatis civilis exercitio abstinuit; at id non sane probat, talem usum pro ecclesiae bono non requiri, sed solum monstrat, usum non exposci pro ecclesiae bono essentiali proindeque eum ad tempus recte omitti potuisse, quod tunc frustra et cum scandalo infidelium et impedimento fidei vindicatus esset. Ceterum haec pars thesis monumentis in parte sequente afferendis a fortiore comprobatur.

Demonstratio p. III. 1. Immunitatis civilis pontificiae usus satis aptus bono statui ecclesiae solus is habendus est, qui est ad finem illum satis plenus, in se satis firmus, fidelibus satis certus. Nam cum ex dictis usus immunitatis pontificiae civilis ad bonum statum ecclesiae tamquam medium ad finem efflagitetur, deficiente medii ejus ad finem plenitudine ipse status bonus ecclesiae minus plenus esset; deficiente autem medii firmitate status bonus ecclesiae dumtaxat precarius esset; deficiente denique certitudine fidelium de medio eo status idem bonus, quatenus quidem talem certitudinem supponit, pariter eversus esset; videlicet pro nexu demonstrato vel aequabilitate libertatis sacrae cum civili, si de hac fidelibus non constaret, illa item suspecta multis sive merito sive immerito existeret, qui inde ansam sumerent benevolentiam erga pontificem extenuandi, saltem confisionem ei debitam detrectandi, contra mandata ejus praetextu libertatis vel integritatis impeditae se muniendi. Atqui usus immunitatis ci-

546   ^Su^t aPto Jur^s immunitatis pontificis principatus civilis necessarius probatu.

vilis pontificiae satis neque ad finem suum plenus neque in se firmus neque fidelibus certus est, nisi summus pontifex est immunis ita, ut idem civilem principatum gerat.

1136   Enimvero pontifex, qui non sit ipse princeps territorium aliquod subjectum civiliter sibi habens, in territorio alterius cujusdam potestatis vel principis civilis commorari cogitur; quo ipso splendor dignitati pontificiae summae summe congruens nimium quantum obscuratur, praesertim si civilis princeps in eadem urbe cum pontifice resideat nec pontifex, ut accidere potest, donis personalibus illustribus praefulgeat: unde etiam observantia in pontificem vulgo vehementer immittitur, immo plebs non obstante immunitate fere non aspectabili civili simplici pontificem, si publice se ostendere soleret, mox velut subditum principis haberet et sensu religioso languescente vel pro adjunctis aliis iniquis etiam impudentius tractaret. Ad haec vicinia tanta principis potentia temporali praevalentis pontificem in tales angustias compelleret, ut aegerrime, quae principi displicerent, pro ecclesia et nominatim de principe ipso statuere pontifex posset; neque praesidia vel subsidia externa pro rei sacrae patrocinio vel incremento necessaria sibi, ministris suis, episcopis ad se undelibet venientibus vel secum, quandocumque placet, quiete congregandis, fidelibus ad se tamquam asyllum tutum et auxilium confugientibus, ecclesiae toti, orbi universo pontifex tam certo, tam accomodate, tam cumulate providere valet, si sola vi morali agit, quam si per homines etiam civiliter et physice subjectos talia exsequitur; neque pontifex carens civili principatu efficaciter praecavere potest, ne locus domicilii sui, qui ut locus vicarii Christi pacatus, venerandus, exemplo omnibus esse debet, turbis commoveatur, sceleribus profanetur, scandalis infametur. Itaque primum pontifex principatu civili destitutus non immunitate civili ad finem suum, quantum pro momento rei exigitur, obtinendum plena uteretur. Tum pontifex civilis principatus expers potestati saltem physicae principis illius, in cujus territorio degat, non minus quam subditi ipsi principis obnoxius est, proindeque, spectata simul inclinatione hominum ad terminos dominationis suae extender, dos, usus immunitatis civilis pontificiae expositus est perpetuo: periculo oppressionis eique non remoto, sed propinquo, quod

Uni apto juris immunitatis pontificis principatus civilis necessarius probatur.   547

etiam proximum evaderet, quotiens principi aliquid minus grati vi sacrae potestatis imponendum foret; quale periculum nec per promissiones a principe vel et principibus aliis factas, saltem ex mutabilitate sive hominum sive temporum saepius fallaces, pro gravitate causae satis removeretur; unde licet velut in abstracto usus aliquantus immunitatis civilis pontificiae consistens sine civili principatu absolvente vel in modum muniminis validi augente cogitari possit, re tamen ipsa pro moribus humanis ille serius ocus caderet neque unquam in se vel propriis viribus pontificis firmus esset, sed interim quasi per accidens, ut pendens etiam prope vel proxime ab alieno arbitrio, persisteret. Ita in praesenti condicione rerum hinc simultas ipsa et reclamatio constans pontificis et vivida fidelium contra usurpationem principatus civilis pontificii ut ad libertatem perfectam sedis apostolicae necessarii, illinc voluntas usurpantium consequens studiosa oblitterandi injuriam adhuc recentem et commonstrandi, etiam sine principatu illo libertatem sacram et civilem pontificis esse posse, usum qualemcumque, quamvis non pro fine suo plenum, exemptionis civilis pontificiae adducit; quid, si paulatim vel cum cessione, quam desiderant, civilis principatus studium illud desineret? Tandem per defectum ipsum usus pleni et in se firmi immunitatis civilis pontificiae, nisi adjuncta extraordinaria obsistant, via est aperta ad ambigendum, num pontifex usu exemptionis tali in civilibus gaudeat, ut censeri possit in ecclesiasticis sive universe sive pro hoc illove actu a se agere, non vi, metu, assentatione, indulgentia principis sibi imminentis agi. Hoc quidem tempore, etsi pontifex principatu civili spoliatus non omnia ecclesiae utilia libere ex sententia facere potest, de libertate tamen corruptioni et violentiae inaccessa eorum? quae reapse ille gerit, ipsa ejus et exspoliantium relatio indicata, una cum excellentibus dotibus pontificis perspectis, fideles certos reddit; sed circumstantiis talibus mutatis libertas pontificis, praesertim in bellis vel rixis nationum, in dubium vocaretur, pariter vel magis, quam tempore commorationis avinionensis accidit; immo pontifex civili territorio privatus ordinarie sicut facto ipso necessitate et certitudine morali quadantenus in potestatem civilem principis regioni imperantis deveniret, ita inter ejus subditos iudicio communi vix non numeraretur.

548 Usui apto juris immunitatis pontificis principatus civilis necessarios probil:

2. Idem confirmatur ex historia, qua teste ita rerum cur sum providentia divina suaviter simulque fortiter disposuit ut pace ecclesiae jam sub imperatore Constantino reddita et sede romani imperii translata pontifex romanus primum quidem immunis actu efficeretur vel etiam politica quadam potestate uteretur, dein vero ipsum civilem principatum adipisceretur. Quod autem principatum talem ab exordio caput ecclesiae non tenebat nec nunc tenet, ostendit illud unum, ecclesiam ut sine ipsa immunitate pontificis actuali, sic sine illo principatu, quamvis cum detrimento majore vel ininore et injuria, simpliciter esse posse. Neque obest, quod ex usu civilis principatus pontificii malo interdum quaedam damna in ecclesiam redundarunt; at enim non affirmamus, ex civili principatu statum ecclesiae certo esse bonum, siquidem optima quaeque cum primatu sacro ipso abusui obnoxia sunt, verum affirmamus, sine civili principatu statum ecclesiae certo non esse satis bonum; sane illo seposito vel pontifice facto sive subdito sive hospite principis cujusdam facile etiam pejora ecclesiae evenissent.

1138 3. Necessitatem principatus civilis ad reverentiam vel libertatem plenam pontificis supremi pridem a *Leone IX* (n. 555) et *Nicolao III* (n. 545) extolli vidimus; maxime vero recens impugnatio *Pio IX* occasionem ejus veritatis instanter proponendae dedit; qui v. g. in allocutione „Quibus quantisque 20. april. 1849 illa profert: „Haud possumus eos non monere speciatim et redarguere, qui decreto illi, quo romanus pontifex omni civilis sui imperii honore ac dignitate est spoliatus, plaudunt, ac decretum idem ad ipsius ecclesiae libertatem felicitatemque procurandam vel maxime conducere asserunt Hic autem palam publiceque profiteamur, nulla Nos dominant: cupiditate, nullo temporalis principatus desiderio haec loqui quandoquidem Nostra indoles et ingenium a quavis dominatione profecto est alienum. Verumtamen officii Nostri ratio postulat, ut in civili apostolicae sedis principatu tuendo jun possessionesque sanctae romanae ecclesiae, atque ejusder sedis libertatem, quae cum totius ecclesiae libertate et utilitate est conjuncta, totis viribus defendamus. Et quidem homines, qui commemorato plaudentes decreto tam falsa et absurda affirmant, vel ignorant, vel ignorare simulant, singular.

Ulii apto juris immunitatis pontificis principatus civilis necessarius probatur.

prorsus divinae providentiae consilio factum esse, ut romano imperio in plura regna, variasque ditiones diviso, romanus pontifex, cui a Christo Domino totius ecclesiae regimen et cura fuit commissa, civilem principatum hac sane de causa haberet, ut ad ipsam ecclesiam regendam, ejusque unitatem tuendam plena illa potiretur libertate, quae ad supremi apostolici ministerii munus obeundum requiritur. Namque omnibus compertum est, fideles populos, gentes, regna nunquam plenam fiduciam et observantiam esse praestitura romano pontifici, si illum alicujus principis, vel gubernii dominio subjectum, ac minime liberum esse conspicerent. Siquidem fideles populi, et regna vehementer suspicari, ac vereri nunquam desinerent, ne pontifex idem sua acta ad illius principis, vel gubernii, in cujus ditione versaretur, voluntatem conformaret, atque idcirco actis illis hoc praetextu saepius refragari non dubitarent. Et quidem dicant vel ipsi hostes civilis principatus apostolicae sedis, qui nunc Romae dominantur, quanam fiducia et observantia ipsi essent excepturi hortationes, monita, mandata, constitutiones summi pontificis, cum illum cujusvis principis, aut gubernii imperio subditum esse cognoscerent, praesertim vero si cui subesset principi, inter quem et romanam ditionem diuturnum aliquod ageretur bellum? Videsis etiam alloc. „Si semper antea" 20. maj. 1850; litt. apost. „Cum catholica ecclesia" 26. mart. 1860; alloc. „Novos" 28. sept. 1860; „Maxima quidem" 9. jun. 1862, unde haec depromimus: „Juvat . . commemorare miram prorsus consensionem, qua vos ipsi una cum aliis . . universi catholici orbis sacrorum antistitibus nunquam intermisistis . . docere, hunc civilem sanctae sedis principatum romano pontifici fuisse singulari divinae providentiae consilio datum, iliumque necessarium esse, ut idem romanus pontifex nulli unquam principi aut civili potestati subjectus supremam universi dominici gregis pascendi regendique potestatem auctoritatemque ab ipso Christo Domino divinitus acceptam per universam ecclesiam plenissima libertate exercere, ac majori ejusdem ecclesiae et fidelium bono, utilitati et indigentis consulere possit.* Post quam allocutionem antistites 265 Romae tunc praesentes haec inter alia sollemniter declararunt (*L* 6. 884 : „Civilem . . sanctae sedis principatum ceu quiddam necessarium ac providente Deo manifeste institutum agnoscimus*.

nec declarare dubitamus, in praesenti rerum humanarum stato, ipsum hunc principatum civilem pro bono ac libero ecclesiae animarumve regimine omnino requiri. Oportebat sane totius ecclesiae caput romanum pontificem nulli principi esse subiectum, immo nullius hospitem: sed in proprio dominio ac regno sedentem suimet juris esse, et in nobili, tranquilla et alma libertate catholicam fidem tueri ac propugnare totamque regere ac gubernare Christianam rempublicam." Qualem declarationem cum episcopi ceteri missis litteris susceperent, necessitas civilis principatus sedis apostolicae suffragiis episcoporum omnium asserta reperitur (ib. 890). Cf. primi schematis constit. de ecclesia propositi *concilio valicano* c. 12 (Z 7, 572).

- 1139 Tum *Leo XIII* de civili principatu asseveravit (encycl. „Inscrutabiliu 21. april. 1878): „Quem divina providentia multis abhinc saeculis romano antistiti concessit, ut libere ac expedite potestate a Christo collata, ad aeternam populorum salutem uteretur . . . Quapropter ut in primis, eo quo possumus modo, jura libertatemque hujus sanctae sedis adseramus, contendere nunquam desinemus, ut auctoritati Nostrae suum constet obsequium, ut obstacula amoveantur, quae plenam ministerii Nostri potestatisque libertatem impediunt, atque in eam rerum conditionem restituamur, in qua divinae sapientiae consilium romanos antistites jampridem collocaverat. Ad hanc vero restitutionem postulandam movemur, venerabiles fratres, non ambitionis studio aut dominationis cupiditate; sed officii Nostri ratione et religiosis jurisjurandi vinculis quibus obstringimur; ac praeterea non solum ex eo quod principatus hic ad plenam libertatem spiritualis potestatis tuendam *conservam* damque est necessarius; sed etiam quod exploratissimum est, cum de temporali principatu sedis apostolicae agitur, publici etiam boni et salutis totius humanae societatis causam agitari. Hinc praetermittere non possumus, quin pro officii *Nostri* munere, quo sanctae ecclesiae jura tueri tenemur, declarationes et protestationes omnes, quas sa. me. Pius IX decessor Noster tum adversus occupationem civilis principatus, tum adversus violationem jurium ad romanam ecclesiam pertinentium pluries edidit ac iteravit, easdem et Nos hisce Nostris litteris omnino renovemus et confirmemus. Et iterum (litt. ad Cardinales

Necessitas asserta principatus civilis pontificii infallibiliter definita est.

gall. 3. maj. 1892): «Notre but, en disant aux catholiques français d'accepter le gouvernement constitué, n'a été et n'est autre encore que la sauvegarde des intérêts religieux qui Nous sont confiés. Or, ce sont précisément ces intérêts religieux qui Nous imposent, en Italie, le devoir de réclamer sans relâche la pleine liberté requise pour notre sublime fonction de chef visible de l'église catholique, préposé au gouvernement des âmes; liberté qui n'existe pas, là où le vicaire de Jésus-Christ n'est pas chez lui vrai souverain, indépendant de toute souveraineté humaine. Que conclure de là, sinon que la question qui Nous concerne en Italie, elle aussi, est éminemment religieuse, en tant que rattachée au principe fondamental de la liberté de l'église? Et c'est ainsi que, dans notre conduite à l'égard des diverses nations, Nous ne cessons de faire converger tout au même but: la religion, et par la religion le salut de la société, le bonheur des peuples/ — Accedit *Pii X* alloc, consist. 9. nov. 1903. — Pro necessitate tali conservationem imperii sui civilis sedes apostolica censura etiam eminens praemuniente saepsit; cum excommunicatione 12 modo speciali romano pontifici reservata videas excommunicationem 13 simpliciter eidem reservatam.

Corollarium I. Ex disputatis principatus civilis pontificis 1140 supremi necessarius est, haud sane ut sit ecclesiae essentia, quae sine principatu illo ab initio fuit et nunc est, sed ut ecclesiae sit perfectio integra vel status, qui dicitur normalis. Hanc autem veritatem *Pius IX* locis memoratis, assentiente episcopatu universo, etiam infallibiliter tenendam enuntiavit. In syllabo expresse quidem ut rejecta invenitur solum propositio (75. 76; *D* 1624 s), de temporalis regni cum spirituali compatibilitate, quasi scilicet sit dubia, disputari posse, vel abrogationem civilis imperii sedis apostolicae ad ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conducere; at continuo adduntur ibi ista: «Praeter hos errores explicite notatos, alii complures implicite reprobantur, proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debeant, de civili romani pontificis principatu⁴, et ex monitione ulteriore «ejusmodi doctrina luculenter traditur¹ in allocutionibus et litteris apostolicis, quas ipsi nominavimus, Nimirum sicut per se convenit, ita testificatione quoque hac significatur, veritates de

principatu illo in documentis *pristinis asseveranter* traditis eodem gradu *certitudinis recipiendas esse, quo* abhorreri debeant errores olim profligati et jam in syllabum collecti; quoque, errores supra (n. 999 ss) infallibiliter reprobatos vidimus; simulque facile intellegitur, ideo tantum errores directe illis veritatibus oppositos eoque ipso infallibiliter repudiatos non item recenseri, quod syllabus errores solum explicite pridem notatos pro sua indole complectitur. Ad hoc dicitur aperte, veritates eas de civili pontificis romani principatu omnibus catholicis firmissime retinendas esse, qui assensus firmissimus nisi veritatibus infallibiliter certis utique non debetur; quod testimonium etsi non est ipsum auctoritate infallibili editum, est tamen authenticum mentis peremptoriae, qua per citata documenta eas veritates pontifex pronuntiaverit. Unde etiam ex hac pronuntiatione tamquam explore infallibili indolem infallibilem rejectionis propositionum syllabi confirmare licuit (l. c. . Agedum, necessitas imperii civilis pontificii ad statum ecclesiae bonum in monumentis allegatis, quorum specimen disertum paulo ante (n. 1138) datum est, vehementer inculcatur. Est igitur veritas necessitatis hujus per infallibilem sententiam proposita. Nec mirum id videatur; agitur enim de objecto, quod cum ipse longus tot saeculorum usus in ecclesia infallibiliter exhibuisset bonum (cf. n. 887. 902 ss), potuit sane magisterium sacrum summum verbis quoque disertis infallibiliter dicere bonum nec solum tale, quo uti liceret, sed ex rei veritate et usus diuturni propria ratione bonum tale, quo pro relatione ad ecclesiae utilitatem uti etiam oporteret.

1141   Attamen veritas ista non est dogma fidei, cum non sit in se divinitus revelata, sed est cum revelatis arte nexa, ut *Leo XIII* loco citato altero (n. 1139) significat, ideoque ipsa (ex th. XXV) est infallibilitatis sacrae ambitu comprehensa. Videlicet veritas revelata quidem est jus, quod simplici analyst primatus sacri comperiatur, exercitii immunitatis civilis perfectae pontificiae (n. 1128 eoque ipso jus medii illius omnis ex se non mali occasione data capessendi, sine quo exercitium tale esse nequit: similiter dogma fidei, i. e., veritas revelata et jam satis ad credendum ab ecclesia proposita est jus pontificium libertatis prorsus plenae in primatu sacro exercendo et eo ipso jus adhibendi opportune media ex se saltem indifferentia quaecum

principatui civili, ut infallibiliter necessario, pontifex licite renunciare nequit. 553

quae exercitio illi libertatis plenissimae necessaria; atqui cum veritate utraque revelata juris vel officii respondentis intime cohaeret veritas, hoc illudve medium, qualis est civilis principatus, usui civilis immunitatis perfectae vel exercitio sacrae libertatis plenissimae necessarium esse; nam per hanc alteram demum veritatem applicatio recta veritatis utriusque illius revelatae ex se ad agendum ordinatae, sed magis generalis, ad rem determinatam pro actione ponderis gravissimi perficitur. Et revera repudiata necessitate principatus civilis pontificii obligatio potissimum ex ea oriens principatus hinc retinendi, illinc reverendi ipsa impugnaretur; qua negata pro conjunctione sua jus vel officium revelatum libertatis pontificiae civilis et sacrae plenae sive asserendae sive observandae negationi pariter pateret. Neque absolutae affirmationi necessitatis medii ejus officit, quod necessitas eadem moralis est, quoniam mores hominum ii, quibus ea nititur, pro omni saeculo generis humani lapsi procul dubio plus minusve sunt constantes. Ceterum quamvis non necessitas principatus civilis territorii praecise romani proprie definita sit, certo tamen iste necessarius intellegitur; etenim allatae rationes evidenter monstrant, pontificem supremum egere principatu regionis ejus, ubi ordinarie residere debet; quae cum sit romana, cujus episcopus per voluntatem Dei in perpetuum est idem ac supremus (th. XVI. XVII), principatus civilis pontificis supremi romanus sit oportet. Hinc etiam in documentis pontificiis principatus alius pro romano non consideratur.

Corollarium II. Porro ex necessitate principatus civilis 1142 pontificii romani statuta sequitur, pontificem principatui illi renunciare minime posse. Haud dubie tenetur pontifex obligatione gravi conservandi res pro bono ecclesiae collatas et in his principatum sedis apostolicae civilem; unde saltem licite non potest eum abdicare ad propriam libidinem, sed ob causam tantum justam. Atqui causa justa principatus civilis pontificii relinquendi excogitari nulla potest. Etenim ea consisteret in bono regni italici civilis; sed bono tali ut temporali et particulari bonum ecclesiae, ex probatis postulans principatum civilem pontificium, ut spirituale idemque universale, longe anteponi debet. Insuper autem, cum principatus ille ad bonum ecclesiae Dei infallibiliter necessarius sit, Italiae non

est vere bonum, occupata civitate pontificia adeo sacra et everso throno adeo legitimo et conculcato jure adeo antiquo fundamenta regnorum omnium concutere et hoc facto cessionem rei raptae extorquere; quin potius honorificum Italiae est, in centro suo sedem vicarii Christi ex principatu civili plane liberi habere, et utile ei est, condicionem ecclesiae bonam, unde tot ac tanta commoda in ipsam civilem rempublicam proveniunt, integram observare.

1143 Immo ne valide quidem dimittere pontifex unquam imperium civile suum potest. Dicitur ob stare lex divina, quominus summus pontifex, ut administrator boni publici providus, non ipse pro se dominus, bona ecclesiae vel sedis suae valide ad arbitrium suum prodigat. Ad rem docet *Suartz* (defens. fidei cath. l. 4. c. 30. n. 19): „Pontifex non est dominus absolutus bonorum et jurium suae sedis, etiam illorum quae ab hominibus illi donata sunt, quia principaliter sunt data Christo, ipsi autem tantum ut vicario ejus, et ideo non personae, sed sedi data sunt; ergo solum est illorum dispensator fidelis et prudens; ergo non potest suo arbitrio illa donare, alienare, vel dissipare. Et ob hanc causam non posset nunc urbem aut reliquum patrimonium Petri imperatori reddere, aut alteri libere donare.* Est haec argumentatio similis ac qua Cardinalis *de Lugo* regi facultatem donandi bona regni vel coronae, citato etiam jure canonico, abjudicat; ita ille (de justitia et jure disp. 23. s. 10. n. 148): ^Princeps supremus, qualis est rex, donare quidem potest juxta conditionem sui status; poterit etiam et debet remunerare merita subditorum, praesertim si in commune bonum cedant, . . non tamen potest profuse donare in grave et notabile praejudicium status et regni, atque ideo successores poterunt ejusmodi donationes revocare, ut colligitur ex c. Intellecto, de jurejurando (decretal. l. 2. t. 24. c. 33) . . quia bona coronae sunt suo modo vinculata, et regi concessa ad defensionem et administrationem reipublicae, et ad onera sui muneris sustinenda, non vero ut in reipublicae detrimentum profundantur.* Magis directe huc referatur decretal. l. 3. t. 24. c. 2. et l. 3. t. 9. c. 1. in 6. et l. 3. t. 11. c. 2. in clem., ubi episcopi et quilibet praelati rerum ecclesiasticarum procuratores vel tutores, non domini, exhibentur, qui sine causa sufficiente donationes validas facere non possint.

Cf. consentanea apud *IVernz*, jus decretalium 22, n. 611; 32, n. 157. 163. Verumtamen ratio talis non videtur esse solida. Certe si domina ipsa, prout quidem est ecclesia, aequae ac societas possidens omnis, aliquid etiam prodige ex bonis propriis daret, ageret valide; atqui quidquid ecclesia valide ageret, pontifex quoque solus, quamvis non sit dominus, saltem valide ageret. Et vero papa est tamquam pater familias, qui familiam totam juridice ita repraesentat, ut de bonis ejus valide disponat; quemadmodum primus homo pro familia sua ipsa nimis valide bona gratiae abjecit. Neque est ratio eadem pontificis, qui potestatem sacram omnem in se collectam habet, et regis, cujus potestas restricta quadantenus esse potest. Neque se habet pontifex ut episcopi vel praelati alii ecclesiae, qui utique contra voluntatem pontificis vel canonum nihil valentes alienare, quamvis non simpliciter tutores vel curatores pupillorum vel aliorum, tamen „ad instar tutorum et curatorum*, legi civitatis obnoxiorum, inveniuntur. Praeterea autem accurate distinguere oportet bona ecclesiae temporalia pleraque a civili principatu; pro illis obtinetur dominium proprietatis, cujus subjectum est ecclesia, hic jurisdictione civili eaque monarchica continetur, quae ad pontificem solum ut ad subjectum inhaesionis, ad ecclesiam dumtaxat ut ad subjectum utilitatis spectat; idcirco pontifex ex eo, quod sit merus administrator bonorum ecclesiae dominae propriorum, principatus pontificii alienandi impotens ostendi nequit.

Jam efficaciora ponimus. Ex *concilio tridentino* (s. XXII. 1144 c. 6. de reform.) intellegitur pontifex usum pium, ad quem ecclesiae bona data sunt, ne commutare quidem alio usu pio valide sine causa justa posse; sic recte assecutus concili mentem Cardinalis *de Lugo* scribit (de justitia et jure disp. 24. s. 13. n. 312): „Papa vel supremus princeps non potest, nisi quando id necessarium est ad bonum commune, disponere de bonis subditorum contra domini voluntatem: cum ergo testator dominus sit suorum bonorum et disponat ex dominio quod habet, de rebus suis ad talem usum, non potest pontifex, nisi causa justa subsit, hanc dispositionem infirmare et disponere de eisdem bonis ad alium usum, et ita fere aperte declaratur in eodem trid. (l. c.), quod papa non nisi ex justa causa commutationes has possit concedere. Alioquin etiam alios con-

tractus factos cum ecclesia posset pontifex pro libito alterare et contra voluntatem contrahentium de rebus illis disponere: ut si quis donet ecclesiae sub tali onere, posset pontifex pro libito onus illud auferre, etiam vivente donatore, et ita voluntates donatorum fraudare, quod absurdissimum esset; non est ergo tanta potestas pontifici sine causa tribuenda, sed solum quando adest causa, quia dominium altum quod princeps habet in bona subditorum est, ut ex justa causa possit circa bona defunctorum id quod ad rectam ecclesiae gubernationem necessarium vel utile judicaverit.“ Ergo a fortiore bona ad utilitatem ecclesiae donata sive alia sive ipsum civilem principatum, quatenus a largitoribus piis ortus est, in rem profanam convertere vel simpliciter dimittere pontifex valide non potest sine causa justa: qualem pro principatu civili deficere probavimus. Argumento huic generali accedit peculiare. Nimirum nequit pontifex abicere valide jus ullum primatus divinitus constituti; unde pariter nequit prodere, quantum in se est, semel in perpetuum, exclusa omni resumendi facultate, usum juris divinitus sibi dati; hoc enim moraliter perinde esset ut prodere jus ipsum, siquidem jus pontifici a Domino collatum est propter solum usum. Atqui donare obtinendum alteri, donatione scilicet absoluta ideoque ex se nunquam revocabili, principatum civilem pontificium foret idem ac deponere semel in perpetuum usum juris divini duplicis pontifici concessi, tum immunitatis civilis perfectae, tum libertatis sacrae plenae; nam juris utriusque usui principatus civilis pontificius ex dictis necessarius est. Ergo pontifex, nedum licite, sed etiam valide principatu suo civili abdicare se non potest. Itaque perverse faciunt, quicumque pontifici id exprimere student, quod nec per officii gravissimi conscientiam licet nec, si fieret, valeret. Ceterum patet, de principatu civili pontificio ipso, non de amplitudine ejus agi, quandoquidem facilius existere sufficiens causa potest, cur pontifex hanc illamve partem civilis principatus cedat. Quantus vero principatus requiratur, ut fini suo satisfaciatur, non est ullius hominis cum auctoritate aestimare praeter pontificem eundem, cui bonum ecclesiae et iudicium de necessitate ipsa imperii civilis ad hoc bonum a Deo immediate est commissum; etsi ridiculum appareat, imperii veri et ad vitam civilem explicandam idonei meram umbram, immo

ne ipsum quidem totum territorium episcopatus particularis romani, romano pontifici relinquere.

Scholion. Ex dictis in hoc capite patet, pro relatione 1145 potestatis ecclesiasticae ad civilem cognoscenda minime intéressé, quam originem immediatam et quam formam potestas civitatis habeat. Enirnvero nulla repugnantia est in eo, quod a Deo aliquid etiam immediate et in forma certa alteri subordinatum detur, sicut potestas apostolorum a Christo immediata sub potestate Petri fuit, Proinde sive immediate sive mediate potestas civitatis est a Deo sive hujus formae sive est illius, potestas ecclesiae per finem suum indirecte quidem superior intellegitur. Nihilominus adjungere quaedam de origine et forma et ipsa amissione civilis potestatis convenit, ut doctrina ecclesiae eo attineris cum ratione agendi consentanea explicetur et constitutio ecclesiae differens illustretur et titulus principibus ceteris communis perspiciatur, quo pontifex romanus principatum civilem ereptum sibi repetat. Quaerimus igitur proprie de potestate civili, non de imperio, quod a pontifice romano pro ecclesiae defensione Carolo Magno et deinceps aliis principibus collatum esse constat.

Primum est dogma fidei, potestatem civilem in se esse 1146 ex ordinatione Dei. Jam in vetere testamento desuper enuntiatum legimus *Prov* 8, 15 s: „Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt: Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam/4 Et iterum *Sap* 6, 2—8: „Audite ergo reges, et intelligite, discite iudices finium terrae. Praebete aures vos, qui continetis multitudines, et placetis vobis in turbis nationum : quoniam data est a Domino potestas vobis, et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur : quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis nec custodistis legem justitiae, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende et cito apparebit vobis ; quoniam iudicium durissimum his, qui praesunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia : potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam : quoniam pusillum et magnum ipse fecit, et aequaliter cura est illi de omnibus.4 Et *Ecch* 17, 14: „In unamquamque gentem praeposuit rectorem.“ In evangelio obsequium, quod potestati

civili debeatur, conjuncte cum obsequio erga Deum lege naturali sanctum Dominus supponit et ipse sancit jubendo *Mat* 22, 21: „Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesari: et quae sunt Dei, Deo/ Expresse scriptum est *Rom* 13, 1-7: „Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: et habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa praestatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem? Hinc instatur *Tit* 3, 1: „Admone illos principibus, et potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse/ Congruit *1 Pet* 2, 13—17: „Subjecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum: sive regi quasi praecellent: sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiae libertatem, sed sicut servi Dei. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: regem honorificate."

■C

1147 Secundum scripturas a Deo esse civilem potestatem Patres asseverant. Ita *Clemens romanus* Dominum rogat (ep. 1. ad corinth. n. 60. 61; *F* 12, 179 ss): „Da concordiam ac pacem et nobis et omnibus habitantibus terram, sicut dedisti patribus nostris, pie te ‚invocantibus in fide et veritate‘ (cf. Ps 144,18; 1 Tim 2, 7), qui oboedientes sumus nomini tuo omnipotenti omnique virtute pleno et principibus et praefectis nostris in terra. Iu, domine, dedisti iis potestatem regni per magnificam et inenarrabilem virtutem tuam, ut cognoscentes gloriam et honorem, quem tu iis tribuisti, nos subiciamus ipsis, voluntati tuae non adversantes; quibus da, domine, sanitatem, pa-

cem, concordiam, firmitatem, ut imperium, quod tu iis dedisti, sine offendiculo administrent. Tu enim, domine, caelestis rex saeculorum, filiis hominum das gloriam et honorem et potestatem eorum, quae in terra sunt; tu, domine, dirige consilium eorum secundum id, quod ‚bonum et beneplacitum est in conspectu tuo‘ (cf. Deut 12, 28), ut potestatem a te datam in pace et mansuetudine pie administrantes propitium te habeant/ — *Martynum s. Polycarpi* narrat (n. 10; *F* 12, 327): „Dixit proconsul: Persuade populo. Polycarpus respondit: Te quidem sermone dignum putavi; edocti enim sumus principibus et potestatibus a deo ordinatis honorem nobis non nocentem, prout decet, deferre/ — *Justinus* testatur (apol. 1. n. 17; 71/ 6, 354): „Illud etiam studio nobis est, ut vectigalia et census iis, quibus hoc munus commisistis, primi omnium pendamus, quemadmodum ab eo sumus instituti. Illo namque tempore accedentes quidam, percunctati sunt ex illo, an Caesari vectigalia pendere oporteat? qui responsum hoc ab eo retulere: ‚Dicite‘, inquit, ‚mihi, cujus imaginem nummus habet?‘ Qui ubi dixissent, ‚Caesaris: Reddite igitur‘, ait, ‚quae Caesaris sunt, Caesari; et quae Dei, Deo‘ (cf. Mat 22, 17 ss). Proinde nos solum Deum adoramus; vobis autem in rebus aliis laeti servimus, reges ac principes hominum esse agnoscentes, et simul precantes, ut cum regia potestate sanam quoque mentem obtinere comperiamini." — *Athenagoras* expostulat (legat. n. 1. 37; *M* 6, 891 ss. 971): „Nos autem, qui Christiani dicimur, quia non etiam nobis providetis, sed nihil agentes mali, vel potius omnium, ut progressu orationis patebit, sanctissime et aequissime de Deo ac de imperio vestro sentientes exagitari, rapi et vexari sinitis, plerisque bellum nobis ob solum nomen inferentibus; nos, inquam, ipsi res nostras in lucem proferre ausi sumus . . . Quinam enim digniores qui ea quae petunt impetrent, quam qui pro imperio vestro precamur, ut filius a patre, prout aequissimum est, regnum accipiat, et accessionibus ac incrementis imperium vestrum, omnibus ditioni vestrae subjectis, augeatur! Atque id quidem nostra etiam interest, quo tranquillam vitam agamus, et imperata omnia alacres ministremus." — *Theophilus anlioch.* scribit (ad Autolyc. 1. 1. n. 11; *M* 6, 1042): „Regem igitur potius colam, non tamen eum adorans, sed preces pro

eo fundens. Verum autem et vere existentem Deum adoro cum regem ab eo lactum sciam. Dices igitur mihi: Cur regeo non adoras? Quia non ideo rex factus est ut adoretur, sed ut legitimo honore observetur. Neque enim deus est, sed homo a Deo constitutus, non ut adoretur, sed ut juste iudicet. Est enim quodammodo administratio ei a Deo commissa; ac ipse quidem quos sub se praefectos habet, reges vocari non patitur. Est enim rex ipsius nomen, quo nomine alium vocari non licet: ita nec adorari nisi solum Deum. Itaque in omnibus, o homo, errore duceris. Regem igitur cole, sed eum diligendo cole, eique parendo et orando pro eo. Hoc enim si facies, voluntatem Dei exsequeris, ita enim praecipit lex divina: „Honora, fili mi, Deum et regem, nec eis inobediens sis. Subito enim ulciscuntur inimicos suos“ (Prov 24, 21s)/.

Irenaeus inculcat (l. 5. c. 24. n. 1; *M* 7, 1186): „Non enim ipse (serpens) determinavit huius saeculi regna, sed Deus.“ Et citatis Prov 21, 1; 8, 15 s; Rom 13, 1. 4. 6; Mat 17,26 ille dicere pergit (n. 2i: „Quoniam enim absistens a Deo homo in tantum efferavit, ut etiam consanguineum hostem sibi putaret, et in omni inquietudine, et homicidio, et avaritia sine timore versaretur, imposuit illi Deus humanum timorem (non enim cognoscebant timorem Dei), ut potestati hominum subiecti, et lege eorum astricti, ad aliquid assequantur iustitiae, et moderentur ad invicem, in manifesto propositum gladium timentes, sicut apostolus ait: „Non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei qui male operatur/ Et propter hoc et ipsi magistratus indumentum iustitiae leges habentes, quaecunque iuste et legitime fecerint, de his non interrogabuntur, neque poenas dabunt. Quaecunque autem ad eversionem iusti, inique, et impie, et contra legem, et more tyrannico exercuerint, in his et peribunt, justo iudicio Dei ad omnes aequaliter perveniente, et in nullo deficiente. Ad utilitatem ergo gentilium terrenum regnum positum esta Deo (sed non a diabolo, qui nunquam omnino quietus est, imo qui nec ipsas quidem gentes vult in tranquillo agere), ut timentes regnum hominum, non se alterutrum homines vias piscium consumant, sed per legum positiones reperiunt multiplicem gentilium iniustitiam. Et secundum hoc „ministri Dei“ sunt, qui tributa exigunt a nobis, In hoc ipsum servientes.]*

– *Tertullianus* profitetur (apol. c. 30; *M* 1 441 ss); „Nos enim pro salute imperatorum Deum invocamus aeternum, Deum verum, Deum vivum, quem et ipsi, imperatores propitium sibi praeter ceteros malunt. Sciunt, quis illis dederit imperium . . . Recogitant, quousque vires imperii sui valeant, et ita Deum intelligent; adversus quem valere non possunt, per eum valere se cognoscunt. Coelum denique debellet imperator, coelum captivum triumpho suo invehat, coelo mittat excubias, coelo vectigalia imponat. Non potest; ideo magnus est, quia coelo inior est. Illius enim est ipse, cuius et coelum est et omnis creatura. Inde est imperator, unde est et homo antequam imperator; inde potestas illi, unde et spiritus. Illuc suspicientes christiani manibus expansis quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus. Precantes sumus omnes semper pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, et quaecumque hominis et Caesaris vota sunt/ Et (ib. c. 32. 33; *M* 1, 447 s): „Nos iudicium Dei suspicimus in imperatoribus, qui gentibus illos praefecit . . . Sed quid ego amplius de religione atque pietate Christiana in imperatorem? quem necesse est suspiciamus ut eum, quem dominus noster elegerit. Et merito dixerim, noster est magis Caesar, ut a nostro Deo constitutus/

His accedit *Hosius* (supra n. 1079) et imperator *Valentinianus I* (n. 1083). — *Gregorius naz.* ita loquitur (or. 17. n. 6; 1/ 35. 971 ss): „Submittamus nos, tum Deo, tum alii aliis, tum iis qui imperium in terra gerunt: Deo quidem, omnibus de causis: alii autem aliis, propter caritatis foedus: principibus denique, propter ordinem publicaeque disciplinae rationem (ὁι εἰρραι/ ar), idque tanto etiam magis, quanto facilius illis ac benignioribus utimur.. Jam vero inter ceteras nostrae doctrinae leges, hanc quoque habemus cum primis laudandam, et a Spiritu, qui id, quod praestare possumus, cum eo quod pulchrum et honestum est, exploravit, legeque sanxit, praeclare constitutam, qua, ut servi heris suis, et uxores viris, et ecclesia Christo, et discipuli magistris ac pastoribus obtemperare iubentur, ita nobis etiam praescribitur, ut sublimioribus potestatibus pareamus, non solum propter iram, sed

etiam propter conscientiam, ut qui pendendo tributo sirnus obnoxii; nec committamus, ut ob scelera nostra legem odio habeamus, ac vindicem gladium expectemus; quin potius id agamus, ut per timorem purgati, laudem a potestate corbe quamur. Praefectum autem ille sic alloquitur (ib. n. 9; 1/35. 975 : „Cum Christo imperium geris, cum Christo munus hoc administras. Ab illo gladium accepisti, non tam ut eo utaris, quam ut mineris ac terreas. Quare tibi videndum est, utilium, tanquam donarium quoddam purum et integrum, ei, qui dedit, serves." Adjungitur ejusdem temporis *Ambrosius* (supra n. 1080 . — *Epiphanius* affirmat (haer. 40. n. 4; *M* 41, 682s):

quos principatus ac potestates vocamus, sine Deo minime constituuntur, id in coelis ipsis locum habere maxime debet.. Si quidem et in terra quodlibet regnum plures habet principatus uni regi subjectos. „Quae enim potestates sunt, a Deo ordinatae sunt", ait apostolus . . Videsne ut haec mundi potestas a Deo stabilita sit, gladiique jus obtineat? Neque vero id aliunde, quam a Deo ad vindicandum accipit.. Cujus rei gratia potestates institutae sunt, ut ad aptam totius orbis compositamque gubernationem praeclare a Deo constituentur ac regantur universa." — *Chrysostomus* interpretatur (in Rom hom. 23. n. 1; *M* 60, 613 ss): „Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita siti De hac re plurima verba facit in aliis etiam epistolis, ut domesticos heris, sic et subditos principibus subjiciens. Id vero facit, ostendens Christum non ad eversionem communis politiae leges suas induxisse, sed ad emendationem . . „Non est enim potestas', inquit, „nisi a Deo; Quid dicis? omnisne princeps a Deo ordinatus est? Non hoc dico, inquit: neque enim de singulis principibus mihi nunc sermo est, sed de re ipsa. Nam quod principatus sint, et quod alii imperent, alii subjecti sint, neque omnia casu ac temere ferantur, populis quasi fluctibus hinc et inde circumactis, divinae esse sapientiae dico. Ideo non dixit: Non enim est princeps nisi a Deo; sed de re ipsa loquitur dicens: „Non enim est potestas nisi a Deo: quae vero sunt potestates, a Deo ordinatae sunt." — Auctorem imperii sui Deum vocat: *Honorius* (supra n. 1083). — *Augustinus* docet (de civitate Dei l. 4. c. 33: *M* 41. 139): „Deus igitur ille felicitatis auctor et dator, quia solus est verus Deus, ipse dat regna terrena

et bonis et malis." Et (l. 5. c. 1; *M* 41. 141): „Prorsus divina providentia regna constituuntur humana/ Et (ib. c. 21; *M* 41, 167): „Quae cum ita sint, non tribuamus dandi regni atque imperii potestatem, nisi Deo vero, qui dat felicitatem in regno coelorum solis piis, regnum vero terrenum et piis et impiis, sicut ei placet, cui nihil injuste placet/ Et (in Jo tr. 116, n. 5; *M* 35, 1942 s): „Discamus ergo quod dixit (Jesus), quod et per apostolum docuit, quia „non est potestas nisi a Deo', et quia plus peccat qui potestati innocentem occidendum livore tradit, quam potestas ipsa si eum timore alterius majoris potestatis occidit. Talem quippe Pilato Deus dederat potestatem, ut etiam esset sub Caesaris potestate. Quapropter „non haberes', inquit, „adversum me potestatem ullam', id est, quantulumcumque habes, „nisi' hoc ipsum quidquid est, „tibi esset datum desuper' (Jo 19, 11)."

Leo M. Marcianum Augustum (ep. 90. al. 73. c. 2; *M* 54, H50 933) „per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, qui regni vestri est auctor et rector," obtestatur. — Similiter loquitur *Gelasius I* (supra n. 1093) et *Symmachus* (n. 1094). — Imperator *Justinianus* ex uno principio Deo procedens sacerdotium et imperium agnoscit (supra n. 1084). — Consentanea profert *Gregorius M.* (n. 1094) et *Joannes Damascenus*, qui fere verba Chrysostomi allegata repetit (in Rom 13: *J*/95, 546) et magis implicite idem indicat supra (n. 1081), ut et *Theodorus studita* (ib.). — Pariter congruit *Nicolaus I* (n. 1082). — Postea *Petrus Damianus* scribit (l. 3. ep. 6. ad Annon. archiep. colon.; 1/144,295): „Christiana religio pacifica per vos valeat tranquillitate gaudere, ut dum regnum ac sacerdotium optata per vos pace perfruitur, is, qui utriusque dignitatis auctor est, pacis aeternae digna vobis praemia largiatur." — *Gregorius VII* (registri l. 1. ep. 19. ad Rodulf. Sueviae ducem; *J*/148, 302) satis indicat, divinitus esse positos sicut duos oculos corporis humani, ita duas dignitates, sacerdotium et imperium, quibus in pura religione, sane sacerdotio duce, concordantibus corpus ecclesiae spirituali lumine regatur. Quin etiam expresse a Deo repetit pontifex originem dignitatis utriusque, similiter ac solis et lunae, ad fungendum officiis diversis, quamvis dignitas apostolica regiae splendorem superaddat eamque ratione salutis sempiternae, indirecte scilicet, gubernet; sic enim ille (l. 7. 36*

ep. 25. ad Guilielm. regem anglor.; *M* 148,568 s): „Credimus prudentiam vestram non latere omnibus aliis excellentiores apostolicam et regiam dignitates huic mundo ad ejus regimina omnipotentem Deum distribuisse. Sicut enim ad mundi pulchritudinem, oculis carneis diversis temporibus repraesentandam, solem et lunam omnibus aliis eminentiora disposuit luminaria, sic, ne creatura, quam sui benignitas ad imaginem suam in hoc mundo creaverat, in erronea et mortifera traheretur pericula, providit in apostolica et regia dignitate per diversa regeretur officia. Qua tamen majoritatis et minoritatis distantia religio sic se movet Christiana, ut cura et dispensatione apostolicae dignitatis post Deum gubernetur regia. Quod licet, fili carissime, tua non ignoret vigilantia, tamen, ut pro salute tua indissolubiliter menti tuae sit alligatum, divina testatur scriptura apostolicam et pontificalem dignitatem reges Christianos ceterosque omnes ante divinum tribunal repraesentaturam. et pro eorum delictis rationem Deo reddituram. Si ergo justo judici, et qui mentiri nescit, creaturarum omnium Creatori tremendo judicio te sum repraesentaturus, judicet diligens sapientia tua an debeam vel possim saluti tuae non diligentissime cavere, et tu mihi ad salutem tuam, ut viventium possideas terram, debeas vel possis sine mora non obedire/ Eodem teste Henricum regem „Deus in summo culmine rerum posuit" (l. 2. ep. 31. ad Henric. regem; *M* 148, 385). Ad haec videas l. 3. ep. 7. ad Henric. regem; l. 7. ep. 21. ad Acon. regem danor.; ep. 23. ad Guilielm. regem anglor. (*J*/ 148, 435. 564. 566). — Suffragatur *Bernardus* (supra n. 1094). — *Innocentius III* monet (regist. l. 7. ep. 212. ad regem francor.; *XI* 215, 527): „Ut igitur gladium, quem Dominus tibi tradidit, a quo est omnis potestas, non videaris sine causa portare . . . oportet ut, apprehensis armis et scuto, causam Dei alleges . . . tam comites quam barones, ut illorum (perversorum; bona confiscent, et proscribant personas, potestate tibi coelitus tradita compellendo/ — Sequitur s. *Thomus* (supra n. 1094: *S. theol.* p. 1. q. 103. a. 6; p. 1. 2. q. 96. a. 4; p. 2. 2. q. 104. a. 1. 2. 6: in *Kom* 13).

1151 Neque doctrinae adeo unanimae vel etiam suae propriae adversantur auctores quidam, ubi ortum dominationis et servitutis, terrenae peccato vel diabolo adseribunt. Certe *Ambrosiastu*

(in *Coi* 4. 1: *M* 17. 439) iniquitati sive domini temporalis sive servi condicionem mancipii, ordinatam scilicet in bonum domini, non potestatem civilem, ordinatam in bonum subditorum (cf. *Bellarmin.*, de laicis c. 7), imputat. — *Augustinus* peccato tribuit dominandi affectationem (de doctrina christ. l. 1. c. 23. n. 23; *J*/34, 27) vel servitutem aliquam, non omnem, siquidem .est etiam ordo naturalis in hominibus, ut serviant feminae viris, et filii parentibus, quia et illic haec justitia est ut infirmior ratio serviat fortiori" (in *heptateuch.* l. 1. q. 153; *J*/ 34, 589 s), qua servitute stante vicissim „in domo justi . . etiam qui imperant, serviunt eis. quibus videntur imperare. Neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principandi superbia, sed providendi misericordia"; porro „hominis domus initium sive particula debet esse civitatis" (de civ. Dei l. 19. c. 14 — 16; *M* 41, 643 ss). — *Gregorius XI* affirmat, ex vitio accessisse regendi potestatem, sed hanc declarat eam, quae ab hominibus timeatur, „ut humana saltem formidine peccare metuant, qui divina judicia non formidant" (*moral.* l. 21. c. 15. n. 22 — 24; *regul. pastor.* p. 2. c. 6; *M* 76, 203 s; 77, 34 s). Nempe ex peccato, proxime personali, quamvis non sit potestas, tamen est terribilis. — *Gregorius VII* scribendo (registri l. 4. ep. 2. et l. 8. ep. 21. ad Herimann. episc. metens.; *XI* 148, 455. 596), dignitatem episcopalem divina pietate, dignitatem regiam superbia humana inventam et sceleribus, diabolo agitante, affectatam esse, potius quam universe violentiam regiminis civilis praesentis ex Adami culpa ortam (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1891, 164 ss), initia historica dignitatis hinc episcopalis, illinc regiae in civitatibus plerisque singulis respicit; cujusmodi initiis diversis ordinatio divina, alibi a pontifice asserta, dignitatis etiam regiae, ab hominibus quidem male affectatae et excitatae, non opponitur. — *Innocentius III* dicens (registri de negotio rom. imp. n. 18; *J*/216, 1013 s), sacerdotium per ordinationem divinam, regnum per extorsionem humanam institutum, ad petitionem humanam extortum esse, occasionem impellentem constituendi regis Israel (l. *Keg* 8), non causam regni cujuscumque exhibet.

Doctrinam sacram ratio confirmat. Potestas principum 1152 in se agnoscitur legitima; qualis non est, quin sit in se tandem ex lege Dei (cf. syllabi *Pii IX* prop, damnata 56; /91604).

566 Potestas civilis in se est a Deo ex ratione aeque ac fide, ut pontifices assewn-t.

Et vero naturam humanam creavit Deus societati idoneam a. propensam, immo sic comparatam, ut extra civilem societatem homines jam magis multiplicati modo quidem satis digno difficile vivere possent, cultum vitae perfectum consequi simpliciter non possent. Atqui eo ipso voluit auctor naturae infinite sapiens et bonus, exsistere civilem et societatem et potestatem, qua societas contineretur, i. e., utramque hanc institui; (cf. s. *Thomae* opusc. de regimine principum l. 1. c. 1).

1153 Unde merito *Pius IX* (encycl. 21. nov. 1873; Z)10 1841): „Fides tamen docet et humana ratio demonstrat, duplicem exsistere rerum ordinem simulque binas distinguendas esse potestates in terris, alteram naturalem, quae humanae societatis tranquillitati et saecularibus negotiis prospiciat, alteram vero, cujus origo supra naturam est, quae praeest civitati Dei, nimirum ecclesiae Christi ad pacem animarum et salutem aeternam divinitus instituta. Haec autem duplicis potestatis officia sapientissime ordinata sunt, ut ,reddantur quae sunt Dei Deo* et propter Deum ,quae sunt Caesaris Caesari* (Mat 22,21); qui ,ideo magnus est, quia coelo minor est; illius enim est ipse, cujus (et) coelum est et omnis creatura* (Tertull. supra n. 1148. A quo certe divino mandato nunquam deflexit ecclesia, quae semper et ubique fidelium suorum animis ingerere contendit; obsequium, quod inviolabiliter servare debent erga supremos principes eorumque jura quoad saecularia; docuitque cum apostolo esse principes ,non timori boni operis sed mali*, jubens fideles ,subditos esse non solum propter iram*, quia princeps ,gladium portat vindex in iram ei qui malum agit, sed etiam propter conscientiam*, quia in officio suo ,Dei minister est (Rom 13, 3 ss). — Et *Leo XIII* (encycl. 29. jun. 1881): BCeterum ad politicum imperium quod attinet, illud a Deo proficisci recte docet ecclesia; id enim ipsa reperit sacris litteris et monumentis Christianae vetustatis aperte testatum; neque praeterea ulla potest doctrina cogitari, quae sit magis aut rationi conveniens, aut principum et populorum saluti consentanea.**

Hac affirmata veritate excluditur cum negatione principatus civilis universi commentum substituens Deo conditori repudiato populum, qui jura omnia a singulis hominibus naturaliter ex nullo dependentibus per contractum quendam socia

Commentum, quo fons potestatis civilis dicitur solus populus, pontifices reiciunt. 507

leni liberum prorsus abdicata in se colligat et inde fons jurium inter homines et auctoritatis unicus exsistat et auctoritatem per magistratus quoslibet tamquam ministros mere suos exerceat ita, ut eam revocare semper possit. Ad errores monstruosos tales reiciendos pertinent etiam tum damnatae nonnullae a *Pio IX* propositiones, syllabi 39. 61. 63 (Z> 1587. 1609. 161 1) et in encycl. „Quanta curau (*D* 1540. 1543), tum primi schematis constit. de ecclesia propositi *concilio vat. c.* 14. et cn. 18—20 (A 7, 574 s. 577 s). — Exinde diserte declarat *Leo XIII* (encycl. 28. dec. 1878): „Nova quadam impietate ipsis vel ethnicis inaudita, respublicae constitutae sunt, nulla Dei et ordinis ab eo praestituti habita ratione: publicam auctoritatem nec principium, nec majestatem, nec vim imperandi a Deo sumere dictitatum est, sed potius a populi multitudine; quae ab omni divina sanctione solutam se aestimans, iis solummodo legibus subesse passa est, quas ipsa ad libitum tulisset.“ Et (encycl. 29. jun. 1881): „Recentiores perplures, eorum vestigiis ingredientiens qui sibi superiore saeculo philosophorum nomen inscripserunt, omnem inquirunt potestatem a populo esse; quare qui eam in civitate gerunt, ab iis non uti suam geri, sed ut a populo sibi mandatam, et hac quidem lege, ut populi ipsius voluntate, a quo mandata est, revocari possit. Ab his vero dissentiunt catholici homines, qui jus imperandi a Deo repetunt, velut a naturali necessarioque principio.. Qui civilem societatem a libero hominum consensu natam volunt, ipsius imperii ortum ex eodem fonte petentes, de jure suo inquirunt aliquid unumquemque cessisse, et voluntate singulos in ejus se contulisse potestatem, ad quem summa illorum jurium pervenisset. Sed magnus est error non videre, id quod manifestum est, homines, cum non sint solivagum genus, citra liberam ipsorum voluntatem ad naturalem communitatem esse natos: ac praeterea pactum, quod praedicant, est aperte commentitium et fictum, neque ad impertiendum valet politicae potestati tantum virium, dignitatis, firmitudinis, quantum tutela reipublicae et communes civium utilitates requirunt. Ea autem decora et praesidia universa tunc solum est habiturus principatus, si a Deo augusto sanctissimoque fonte manare intelligatur/ Ad haec videsis pontificis ejusdem encycl.20.april. 1884: l. nov. 1885.

1135 Cum atuein de civili potestate in se a Deo oriunda inter catholicos sit consensus plenus, do modo ejus conferendae hac tenus dissentiunt. Scholastici plures censent, potestatem principum civilium remote tantum a Deo esse, proxime a populo. Et quidem hi in partes duas dividuntur. Plerique potestatem civilem summam a populo ita principi per pactum donationis impertiri arbitrantur, ut ex se primo ea populo divinitus inhaereat (cf. *Fellarmin.*, de laicis c. (i; *Suarez*, defens. fid. cath. l. 3. c. 2. 3; de leg. l. 3. c. 3. 4; de op. sox. dier. l. 5. c. 7. n. 3. 13 s; (*'osta-Rossetti*, synopsis philosophiae mor. p. 4. c. l. s. 2. §. 2; *II/trners*, de Christi ecclesia n. 5. 6). Altera opinio convenit in eo, quod potestas principi nulli a Deo immediate detur; differt, quod potestatem secundum se divinitus institutam a populo non habente ipso, sed ferente legem de principe tali habituro dari ponit (cf. *Billot*, de ecclesia Christi q. 12. §. 1).

B -

1156 Verumtamen explicandi modus prior, ut alia interim taceam, recte incommodi insuperabilis arguitur. Etenim natura est indifferens ad regiminis civilis formam variam, monarchicam, aristocraticam, democraticam, mixtam. Hanc veritatem praeceunt *Augustino* (de civ. Dei l. 19. c. 17; *M* 41, 646) supponit *Feo XIII* declarando (encycl. 29. jun. 1881): „Neque hic quaeritur de rerum publicarum modis: nihil enim est, cur non ecclesiae probetur aut unius aut plurium principatus, si modo justus sit, et in communem utilitatem intentus. Quamobrem salva justitia, non prohibentur populi illud sibi genus comparare reipublicae, quod aut ipsorum ingenio, aut majorum institutis moribusque magis apte conveniat." Et iterum pontifex dicit (encycl. l. nov. 1885): „Jus autem imperii per se non est cum ulla reipublicae forma necessario copulatum: aliam sibi vel aliam assumere recte potest, modo utilitatis bonique communis reapse efficientem . . . Nulla per se reprehenditur ex variis reipublicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae catholicae repugnet, eaedemque possunt, si sapienter adhibeantur et juste, in optimo statu tueri civitatem." Videam etiam encycl. 20. jun. 1888; 10. jan. 1890; ad gallos 16. feb. 1892; ad Cardinales gall. 3. maj. 1892, ubi legitur: „Si le pouvoir politique est toujours de Dieu, il ne s'ensuit pas que la designation divine affecte toujours et immédiatement les modes

de transmission de ce pouvoir, ni les formes contingentes qu'il revêt, ni les personnes qui en sont le sujet. La variété même de ces modes dans les diverses nations montre à l'évidence le caractère humain de leur origine." Id tantum addere fas est, per se et pro adjunctis rerum frequentioribus rationem saltem non magis favere regimini civili pure democratico, sed potius formis aliis, praecipue monarchicae temperatae (cf. dicta supra n. 477; s. *Thomae*. S. theol. p. l. 2. q. 105. a. l; de regimine principum l. l. c. 2. 3. 5; *Suarez*, de leg. l. 3, c. 3. n. 8; c. 4. n. 1). Atqui per explicationem controversam ipsa forma pure democratica sola naturalis esset, quatenus simulatque hominum multitudo ut societatis civilis materia existeret, potestas summa toti multitudini in singulos ab auctore naturae Deo inderetur; quamquam natura populum non vetaret formam sic acceptam commodiore alia mutare vel jam statim ab initio potestatem, divinitus sibi toti dandam, quasi donatione in antecessum facta, ad subjectum particulare aliquod dirigere.

Etiam minus approbationem meret modus explanandi alter, 1157 ut qui apertius repugnantia statuatur. Certe potestas civilis summa cum etiam singillatim omnis utcumque sit a Deo, aut immediate aut mediate divinitus confertur. Per explanationem propositam negatur illud; conferet igitur Deus potestates singulas mediate. Porro datio ea mediata immediatam aliquam supponit, quae nequit fingi nisi aut potestatis dumtaxat secundum se, cui determinationem populus adjungat, aut potestatis dandi potestatem. Sed inepte diceretur, a Deo dari potestatem secundum se, abstracte, in genere, siquidem haec res moralis, non minus quam res physica, solum forma quadam certa, concrete, in individuo exsistere vel dari potest. Unde tandem contenditur, a Deo immediate dari populo meram potestatem potestatis dandae ac proinde a populo tamquam causa immediata unica dari principibus potestatem, quam non pro se habeat. At ipsum hoc repugnat, quoniam causa immediata unica necessario effectum totum in se continet. Neque effugitur praetendendo, potestatem non donatione, sed lege quadam fundamentali vel constituyente a populo tamquam societate actus primi tribui. Nam nequit esse lex sine legifera potestate; hac autem exsistente exsistit societas in actu secundo vel perfecto, non in primo solo, praesertim cum coartatio

570 Potestas civilis non directe a populo solo statuente oritur; opinio recentior.

potestatis ad legem tantum fundamentalem pure arbitraria sil. Ipse s. *Thomas*, pro parte opposita invocatus, ubi affirmat (S. theol. p. 1. 2. q. 90. a. 3), legem condi vel a tota multitudine vel a persona publica habente curam totius multitudinis, multitudinem illam quoque non intellegit informem, sed civitatem forma regiminis saltem democratic! perfectam, ut etiam ex responsione ad 2. et 3. et ex q. 97. a. 3. ad 3. pernoscutur. Ceterum cum ibidem promiscue dicatur gerens vicem et curam habens multitudinis, nomine gerentis vicem omnis vi muneris pro multitudine providus, sive ab ea et sub ea democratica potestatem habens, sive non sic habens, ut summus pontifex, comprehenditur. Hinc sibi contradicit, qui ponit legem a societate factam fundamentalem, qua potestas demum conferatur ideoque societas constituatur. Et vero conferre alicui jus regendi est idem ut imponere regendis officium in rebus jure comprehensis illi oboediendi; atqui oboedientiam erga alterum in materia quadam certa injungere nemo potest, quin potestate oboedientiae in materia ea erga se ipsum imperandae potiatur. Contradictio eadem exemplo dominii agri lege praescriptionis, non donatione transferendi, nedum deleatur, etiam amplius aperitur. Nimirum princeps civilis etsi caret dominio, quo de rebus subditorum disponere ad arbitrium suum possit habet tamen a summo Domino Deo jurisdictionem, qua bono communi flagitante sicut homines subditos regat per leges alias, etiam tributarias, et sententias congruentes et poenas privationis bonorum et ipsius vitae, ita statuatur ea, quibus lex naturae de dominio acquirendo vel amittendo sive magis determinetur sive suppleatur. At ex opinione, quam redarguimus, populus neque instar domini civilem potestatem summam possidet ut propriam neque instar superioris tenet jurisdictionem, qua illam principi assignare possit. Itaque si potestas proxime a populo ducatur, oportet saltem permanere in affirmatione, ex se primo illam populo divinitus inesse.

Ex contrario catholici auctores recentiores solent fere statuere, potestatem civilem summam a populo, si sit ipse democratice constitutus, in principes transferri posse, ceteroqui eam, posita vel populi consensione vel necessitate aliqua concreta tamquam mera condicionem, a Deo principibus praebere (cf. *Taparelli*, saggio teoretico di dritto naturale n. 466—540.

Doctrina Leonis XIII pro origine directe divina potestatis civilis appellati. 571

Wter, Naturrecht und Politik n. 252; *Hergenrother*, kath. Kirche und christl. Staat c. 9; *Cathrein*, Moralphilosophie T. 2. Abt. 2. B. 2. K. 1; *Meyer*, instit. juris naturalis 2, n. 392—429).

Pro hac sententia antiquiori illi praeferenda satis mire pro- 1159 vocatur ad *Leonem XIII*, qui ut philosophus doceat (encycl. 29. jun. 1881): „Interest autem attendere hoc loco, eos, qui reipublicae praefuturi sint, posse in quibusdam caussis voluntate iudicioque deligi multitudinis, non adversante neque repugnante doctrina catholica. Quo sane delectu designatur princeps, non conferuntur jura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur a quo sit gerendum.“ Si doceret vere Leo ut philosophus, mere tantum valeret, quantum idem probaret; sed reapse docet, ut pontificem decet, pro munere suo sacro veritatem aut revelatam aut cum revelata nexam, et eam data opera ideoque a fidelibus tenendam docet (cf. n. 1004). Verumtamen doctrina ejus interpretationem duplicem admittit. Ex una per se valde obvia pontifex significat, a multitudine quotienscumque principes deligantur, non etiam jura principatus dari, et ita cum opinione antiquiore, qua potestas semper datur proxime a populo, repudiatur ipsa quoque recentior, qua potestas interdum a populo proxime datur. Talis improbatio fieri utique potuit, siquidem non agitur de sententia, quam schola consensu unanimo et constanti pro revelata vel revelatis juncta habeat. At quia durius est, pontificem cum inventis impiis philosophorum simul opiniones catholicorum plurimorum quasi improvise configere, interpretationem opportuniorem consecrari convenit. Nonnulli patroni potestatis directe a populo dandae verbis pontificiis ex contextu ingerunt distinctionem, intellegentes, a populo non conferri jura principatus secundum se spectata vel ut a fonte ultimo. Qui inconcinne faciunt; nam sicut perperam diceretur, sacramentis non conferri gratiam, etsi per contextum vindicaretur Deus causa gratiae princeps, ita vel etiam magis intolerabiliter in quolibet contextu documenti ecclesiae universae destinati diceretur, a populo non conferri potestatem, si populus ut causa proxima unica potestatem principibus conferret. Melius notaretur, verbo conferendi vim non solum dandi esse, sed etiam comportandi et secundum hanc, similiter ac vocabulo mandandi, respici et damnari commenticiam illam congeriem jurium

572 Leo XIII; male putant, unquam a populo solo directe potestatem summam dsri.

singulorum principibus delegandam, proinde asseverari, a multitudine designari principem vel statui eum, qui principatum gerat, non principatum juribus collectis ipsum fieri nec revocabilem demandari. Reapse mentem suam pontifex sic declarat, ut non multitudinem causam praecipuam potestatis civilis agnitam velit, quando in documento posteriore (encycl. 20. jun. 1888) ^potestatem publicam a multitudine velut a primo fonte repetendam** infitiat.

1160 Nihilominus opinio recentior adaeque reicienda commonstratur, primum argumentatione ea, qua antiquior denuo refellitur, ostendendo, potestatem civilem summam immediate a populo solo, quamvis ante habente, tribui nunquam posse. Sane potestas civilis summa est jus in possessore suo prae alio quocumque, etiam populo, proprie dictum, non imperfectum nec precarium; quare non inducitur nisi inducendo etiam in populum officium respondens pariter proprie dictum juris non violandi; atqui obstringere officio proprie dicto nemo nec totus populus se ipse, sed superior solus potest. Ad hoc potestas illa est regendi universalis, i. e., non tantum singulos, sed populum simul sumptum, unde eam concedere est idem ac legem oboediendi pro populo toto condere; quam legem populus cum non sit supra se collectum, sibi ipse ferre nequit. Insuper potestas eadem est independens ideoque impatiens potestatis majoris vel aequalis secum existentis vel manentis; ex quo potestatem non populus impertire noscitur; nam potestatem ullam aeque ac correlativam obligationem indere vel sustentare valeret populus pro tempore tantum eo, quo potestatem suam retineret; quodsi superioris decedentis cujuscumque leges manent, hae vel a superiore magis universali vel a Deo ipso ratae interim habentur. Proinde populus si potestate summa est instructus, eadem retenta potest communicare potestatem sub se inferiorem, sed potestatem ipsam summam neque populus neque ex rationis aequabilitate subjectum potestatis aliud conferre alteri potest (cf. supra n. 797 ss).

1161 Accedit vituperandum, quod ex opinione nunc excutienda consensus populi regendi ad potestatem supremam subjecto particulari assequendam per se non requiritur, cum hinc necessitas societatis pro multitudine hominum in regione eadem remanere intendentium, illinc excellentia unius v. g. patriarchae

sibi regimen vindicantis ad regem definiendum sufficere dicatur, At praevio consensu multitudinis de futuro rege potestatem primitus obtineri posse, agnoscunt omnes, sine consensu ejusmodi vel verbis vel factis manifestato idem fieri, affirmatio arbitraria est. Quin eadem improbabilis apparet. Etenim ipsa societas conjugalis, quae naturaliter omnium prima est, sepositis summum protoparentibus, conficitur per liberum consensum ideoque non subicitur uxor viro, nisi quem maritum sibi eligit; insuper filius minor quidem, utpote usu satis perfecto voluntatis liberae adhuc destitutus, potestati paternae etiam sine sua optione est obnoxius, sed jam factus major, similiter ac famulus, in rebus disciplinae domus ita sub patre permanet, si societatis domesticae membrum libere esse pergit; ergo a fortiore non patres familias multi, qui fuerant sui juris, sive contra sive praeter suam voluntatem in societatem novam, fine et potestate fini consentanea a domestica essentialiter diversam, coacti imperio cujusquam subicientur. Certe necessitas illa societatis vel potestatis summae eatenus existit, quatenus homines multiplicati uno eoderaque loco degunt; sed esse et manere in eodem territorio hominibus, temporis quidem terrae adhuc vacuae, integrum invenitur; quare societas et potestas existens saltem indirecte, in continuato domicilio, a voluntate multitudinis libera pendet. Nec tamen posita voluntate simul habitandi vel a sede patriarchae minime abeundi homines sola necessitate sua et excellentia unius principatum expetentis vinculo sociali colligabuntur. Haud dubie quamvis necessitas ecclesiae et inde obligatio etiam major sit, homines adulti dumtaxat consentiendo ecclesiam ingrediuntur; consimiliter igitur inibunt societatem civilem adulti tantum ii, qui ad bonum temporale commune promovendum libere se conjungunt; atqui voluntas, quae ad formandam societatem civilem determinatam aliquam opus est, eadem ad constituendum subjectum potestatis civilis determinatum aliquod requiritur; nam ut societas non est sine subjecto potestatis, sic consensio de societate sine consensione explicita vel implicita de subjecto potestatis efficax non existit.

Praeterea in necessitate multitudinis undelibet adducta 1162 nequit aptitudo ad potestatem recipiendam hic et nunc unius prae ceteris personis propria censi titulus sufficiens, quo

lege naturali potestas eidem apto concedatur. Sane quia potestas parum certa fini suo est inutilis, imprimis norma ejus constituendae et pro se et pro applicatione sua vulgo certa sit, oportet. Talis non est ea, de qua agimus. Quomodo enim multitudini rudi constet, etiam se non consentiente vel tota dissentiente homini aptiori divinitus potestatem dari, cum ipsi eruditi plures id ignorent vel prorsus infitientur? Et quomodo constet, utrum illi aptiori potestas in perpetuum an ad tempus impertiatur? Et vero si rex primus haberet a natura potestatem eo solo, quod est ad tempus aptior, ratione pari superveniens quisque aptitudinis majoris potestatem naturaliter sibi inditam assereret; quo nihil societati continendae perniciosius et a consilio providentiae divinae remotius deprehenditur, praesertim quod rex etiam minus aptus, saltem per idoneos ministros, societatis finem satis bene consequi potest. Reapse potestate summa spirituali Deus successorem s. Petri, cum non designet ipse, ab hominibus electum, quamvis aliis ineptiorem, auget; itaque non magis potestate summa temporali Deus populo invito hominem aptissimum omnium instruet. Videlicet memorata illa populi necessitas et hominis unius aptitudo aliquando forsitan tanta sit, ut ad hunc assumendum regem populus obligetur, sed populo vel nolenti vel non volenti obligationem suam servare rex hic non erit, perinde ut sponsa, quamvis stricte ad matrimonium contrahendum obligata, sine suo consensu societatem matrimonii et potestatem viri nunquam subit, et ut electores pontificis parum convenientis illicitate, non invalide agunt. Insuper homo quisque potest semper, si non licite, tamen valide principatum sicut abdicare, ita ab initio repudiare; atqui non putandum est, naturaliter munus imperii erga populum curae suae indigum homini unice apto tradi dumtaxat consentienti, onus oboedientiae erga eundem imponi populo etiam dissentienti. Ipse summus pontifex praevia sua sola, non expectata ecclesiae consensione, ideo constituitur, quod per electionem hominum, non per naturam designatur.

1163 Nec minus incerta vel conficta quam norma controversa est ejus applicatio. Quis enim unice aptus est? Societatis conjugalitatis quidem, ad generandum et educandum ordinatae, caput unice aptum evidenter vir est, vel ex eo, quod idem est pria-

Aptior ad regendum fit homo ipso populi consensu; qui est causa aliqua potestatis. 575

cipium praestantius generationis, unde etiam in filios educandos potestatem feminea potiore exercere debet. Sed societatis civilis, ad securitatem et prosperitatem publicam familiarum plurium ordinatae, caput unice aptum non est patriarcha vel pater patrum, qui ex se potestatem nullam in filios semel emancipatos, nepotes, posteros alios retinet; quare patre superbite filius regnare potest, quemadmodum Saul vel David regnum eligente Deo ipso accepit. Neque historia comprobante feminae a principatu prorsus excluduntur. Aptior pro fine indicato civitatis in se utique is est, qui prudentia, justitia, fortitudine praecellit; cum autem hae virtutes collectae in uno vix unquam ita reperiantur, ut respectu nullo alius praestet, unus quidam simpliciter, non omnino in se aptior erit. At profecto Deus potestate summa hominem sive omnino sive simpliciter aptiorem non afficiet ignotum neque ipsi aptiori notum, nisi idem etiam a multitudine agnoscatur. Quid igitur, si multitudo loco ejus alium aptiorem sibi habeat? Nimirum oboedientiam ideoque potestatis finem facilius obtinebit rex, qui sit populo acceptus, quam qui parum gratus sit. Quapropter etsi in abstracto alius est aptior, hominem in concreto aptiorem ad imperium nanciscendum populus tandem ipse affectione sua reddet. Quodsi patriarchae reges primi evaserunt, id non tam ex aptitudine hominum in se spectata quam ex consensione populi saltem tacita illis ut aptissimis secundum cursum suavem rerum obtingente explicatur. Idem adeo verum est, ut pro se ipso per Samuel judicante Deus populo Israel desideranti regem dari voluerit (1 *Reg* 8). Et quidem ex scriptura Saul et David ipsi, quamvis divinitus destinati et propositi, videntur populo demum adhaerente ad regnum pervenisse; clarius pro casibus communibus voluntati populi partes suae exsequendae supponuntur (*Deut* 17, 14. 15; 28, 36; 1 *Reg* 11, 15; 2 *Reg* 2, 4. 7: 5, 1 -3). Eodem pertinent documenta alia, ut verba imperatoris *Valentiniani I* militibus facta (apud *Theodoretum*, hist. eccl. 1. 4. c. 5; *M* 82, 1130) et leges *Justiniani J* (l. 2. dig. I, 2; l. 1. dig. 1, 4). Denique opinioni refutatae illud obstat, quod humanam actionem plerumque ponit meram potestatis divinitus conferendae condicionem, siquidem ex usu loquendi sacro et profano, quo dicuntur reges a populo constitui, fieri, creari, consensio populi merito causa aliqua numerabitur.

1164   Liceat igitur solutionem quaestionis aliam proponere. Ex dictis fecit Deus homines tales, ut iis per propagationem satis multiplicatis ad justam incolumitatem et dignam felicitatem temporalem assequendam necessaria evaderet formatio civilis societatis ideoque praepositio civilis potestatis ut principii unitatis, qua ipsa tamquam forma multitudini tamquam materiae ratio societatis inderetur. Vult autem sane Deus providus, necessitati naturae a se insitae satisfieri, vult proinde societatem aequae ac potestatem civilem suo tempore, praeparatis praeparandis omnibus, exsistere. In his est determinatio multitudinis regendae et formae et subjecti potestatis in individuo, quoniam exsistere societas potest tantum ex materia hominum certa et in forma potestatis certa et sub subjecto potestatis secundum individuum certo; quo determinato determinatur ipsa forma, quia forma erit alia, monarchica, aristocratica, democratica, mixta, prout subjectum potestatis homo unus, pauci populus, magistratus compositi ex illis varie fuerint. Nec materiam vel homines regendos hos prae illis nec formam vel subjectum potestatis regens hoc prae illo natura, cum sit ex se indifferens, determinat; neque exigere potest natura eam rem a Deo, revelatione scilicet positiva, determinandam. Unde, omissa adjunctione justa ad societatem jam vigentem quampiam victricem, superest illa utraque determinanda primitus libero consensu, sive expresso sive tacito vel patefacto mera consuetudine agendi, hominum eorum, qui usque adhuc soluti societate sub potestate aliqua jungantur. Quippe consensus praestandus est et iis ipsis solis, quorum causa agitur, et patribus familias vel universe hominibus independentibus omnibus, cum ejusdem, si non aptitudinis, tamen juris ante existentem societatem et potestatem omnes inveniantur, nec consequenter ratio sit, cur suffragium hujus minus quam illius requiratur. Consensus scilicet idem est actus socialis ex termino, in quem tendit, non in se ipso, cum societas non dum sit, nec proinde ita, ut partis majoris hominum eodem loco conviventium consensu ceteri teneantur. Idcirco consentientes tot, quot civitati sufficiunt, ad hanc spectant; reliqui nec societate nova comprehenduntur nec per se quidem ad eam ineundam obligantur: etsi isti, quatenus territorio societatis circumdantur, mox propriis saltem commodis

vel incommodis aut ad accedendum aut ad emigrandum adigentur.

Porro consensu de subjecto potestatis civilis summae non 1165

jura potestatis arbitrio puro hominum contribuentium conflantur, quae est fictio supra reprehensa, vel ideo caduca, quod v. g. jus gladii cum aliis juribus publicis in hominibus privatis nunquam fuit (cf. *Suarez*, de leg. 1. 3. c. 3. n. 3), et quod potestas summa, quamvis ceteroqui differat subjectum ejus plenum et multitudo gubernanda, immutabiliter aequalis secundum essentiam existit. Neque consensus ille fert pactum donationis ipsius potestatis summae, ex disputatis ne tunc quidem, cum potestas a populo in homines singulares transit, nedum populus secum ipso pacisci vel sibi donare quidquam possit. Peraeque consensui illi non vim legis esse vidimus. Quapropter consensus populi nullo modo causa est ex se conferens ipsius potestatis. Hujus tandem conferendae compos unus Deus est, non solum ratione generali, qua translatio juris cujuscumque inter homines cum obligatione correlativa non est perfecta sine Deo, sed etiam ratione juris regendi propria. Nimirum si quis concedat alteri spem vel simplex jus in actus suos, non fit hujus subditus; hinc agendo ad arbitrium dumtaxat fidelitatem vel justitiam laedit; verum concessio jure regendi alteri subicitur ita, ut renitendo oboedientiam superiori debitam violet; atqui subicere unum per communicatum cum altero jus sub se praecipiendo non valet nisi is, qui ipse illius est superior; qualis pro multitudine eousque principem humanum non habente solus Deus est; propterea Deus potestatem cum exsistere velit, subjecto a multitudine regenda determinato ipse confert, principes autem vere participata potestate regia a Deo rege regum tamquam ministri Dei positi effulgent. Nec prodest potestatem immediate a Deo dandam eo infitiari, quod ipsa forma potestatis determinata, secundum naturam datione prior, proxime a populo per legem constituyente, non a Deo sit. Nam, ut notavimus, ante potestatem constitutam non est lex constituens ejus formam, cum sit effectus potestatis. Propositum quoddam nudum formae regiminis hujus prae illa inducendae optionem subjecti potestatis in individuo certi praecedere quidem potest, sed non praecedit necessario, immo fere historia consulta potius ordine inverso, postquam homini

uni eminentiori se ad regnandum offerenti populus adhaesit, forma monarchica invaluit. Ad haec ex eo, quod populus voluntate sua formam regiminis determinat, sequitur non magis, potestatem formae determinatae non a Deo immediate impertiri, quam ex facultate determinandi modi poenae relictæ David (2 24, 1° ss) sequitur, pestilentiam non a Deo proxime immissam esse.

1166 Attamen etsi Deus ipse potestatem confert, consensus praevis populi non est simplex condicio conferendi. Societatem ideoque potestatem civilem tamquam sibi debitam homines vi indolis suae divinitus exigere opportune possunt. Haec potentia exigendi ab initio generis humani apparet tantum remota; proxima evadit per multiplicationem hominum sufficientem; in actum procedit per determinationem, qua multitudo sufficiens certa consentiendo ipsam se regendam a regiminis subjecto hoc prae illo consentiente exhibet. Cum multitudo determinat se ipsam universam ut subjectum potestatis summae super singulos, potestas exigitur divinitus danda multitudini; qualem exigentiam, tamquam jus ad rem, Deus impertiendo illi volenti potestatem sine mora explet. Personae particulares cum a multitudine determinantur, conditione acceptanceis jus sibi oblatum exigens potestatem summam a Deo largiendam adipiscuntur. Sic non quidem potestatem summam, sed jus ad potestatem, quod exercere posset ipsa, multitudo alteri pacto quodam donationis, valente ex justitia commutativa, tradit. Sive autem sibi sive pro se alteri potestatem exigit, populus est similiter causa potestatis ac parentes exigendo animam a Deo uno creandam et materiae a parentibus dispositae infundendam existunt causa filii.

1167 Itaque veritas inter opiniones extremas duas media est: populus nec causa per se conferens potestatis summae nec condicio mera, sed vera causa exigens pernoscutur. Ut autem populus est determinatione sua causa exigens potestatis in personam physicam vel moralem unam conferendae, sic potest determinatione sua esse causa exigens diuturnitatis potestatis et modi successionis. Videlicet si principatum summum ad tempus ab homine vel coetu hominum aliquo gerendum determinaverit, tempore finito principatus exstinguetur, et populus denuo subjectum potestatis quodlibet determinare poterit. Sit

Institutio potestatis summae sacrae et potestatis summae civilis comparatur. 579

designaverit principatum in familia hominis alicujus vel in familiis pluribus hereditarium, talis ex se manebit. Sin reservaverit sibi successionem simul cum principe suo lege quadam moderandam, constitutione tali standum erit. Sin autem mauerit subjectum potestate sine reservatione ulla praeditum, hujus etiam solius erit, futurum successorem directe vel indirecte praefinire.

Jam juvat institutionem potestatis summae civilis cum institutione potestatis summae sacrae comparare. Deus ut salvator potestatem summam unicam ecclesiae, societatis supernaturalis unicae, contulit subjecto primo physice uni Petro a se positive designato in serie successorum aequabilium perpetuo duraturam, et ita tam Petrus primus quam regimen monarchicum perpetuum ecclesiae est juris divini positivi. Pariter quod episcopus romanus, non alius, habet potestatem summam, juris divini positivi est. At vi ejusdem institutionis suae vult Deus voluntate antecedente jam dumtaxat disjunctive hominem hunc vel illum pontificem summum et romanum; determinandum hunc prae illo reliquit s. Petro et Petri successoribus, qui sive per se ipsi sive per legem electionis aliquam aliis observandam pontificem futurum a Deo consequenter potestate cumulandum designarent. Unde si spectetur comparate hic prae illo, qui designari potuit, homo potestatem summam sacram humano jure exigente, non jure divino obtinet. Sin spectetur absolute homo rite designatus, potestatem jure ipso divino positivo et a Deo immediate dante accipit. In hac ratione adeptionis similitudo potestatis summae sacrae cum civili cernitur. Est quidem utriusque differentia magna. Nam Deus ut creator potestatem summam civitatis, societatis naturalis, non magis quam societatem talem vult tantum unicam exsistere; neque, exceptis regibus aliquot Israel, subjectum ullum potestatis Deus positive designat, neque utcumque ipse personam physice unam prae morali una subjectum potestatis et ita regimen monarchicum prae alio quovis statuit. Potius vi institutionis suae vult Deus voluntate antecedente solum disjunctive cum societatibus pluribus his vel illis admittendis subjecta potestatis plura haec vel illa, i. e., personas et numero et ipso modo unitatis varias has vel illas, voluntate demum consequente determinantem designationem hominum a Deo potestate

580 Princeps comparate fit humanitus, absolute divin.; de Chrysostomo cl Aupntiw.

afficiendas. Quare si consideretur comparate subjectum hoc prae illo, quod designari potuit, v. g. persona physica haec prae illa vel physice vel moraliter una, ea potestatem summam civilem humana voluntate postulante, non jure divino occupat. Sed si consideretur absolute subjectum rite designatum qualecumque, monarchicum, aristocraticum. democraticum, mixtum, id potestatem summam jure ipso divino naturali et a Deo immediate conferente recipit.

Π69 Sententiae prolatae *Chrysostomus* et *Damascenus* locis citatis (supra n. 1149s) congruunt. Secundum quos princeps hic prae illo non magis a Deo est electus (xé/étçorôn^cn) vel eligitur (/é/oororé/rcr/), quam exemplo ibidem protinus adjecto Deus singulos viros et mulieres, etiam male, jungit. Nihilo setius ut inter homines legitime consentientes vinculum matrimonii indissolubile est a Deo, ita hominibus semel rite propositis principatum Deus ipse dabit; quamobrem brevi post princeps per Chrysostomum a Deo formatus (τυπω&εἰ) exhibetur, per Damascenum Deo constituenti (ιομο&εἰ'σάπι) attribuitur. — Item favet *Augustinus*, quatenus civitatem non solum concordia vel consensu quomodocumque adducto fieri significat (ep. 138. al. 5. ad Marcellinum c. 2. n. 10; de civ. Dei 1.2. c. 21. n. 2; 1. 19. c. 24; *M* 33, 529; 41, 67. 655), verum etiam pacto societatis, nempe quo ineatur societas, astringi proficitur (confess. 1. 3. c. 8. n. 15; de civ. Dei 1. 4. c. 4; *M* 32. 689 s; 41, 115). Neque ulla ratio est, cur genuina significatione derelicta verbo pacti vel ordo vel lex, non conventio, intellegatur, praesertim quod (confess. 1. c.) pactum inter se civitatis aut gentis, non simpliciter pactum civitatis aut gentis, appellatur et quod idem, ut consuetudine vel lege firmatura, diserte a lege ipsa distinguitur. Neque alia vis vocis est. cum affirmatur (ib.) generale pactum societatis humanae, scilicet commune civitati omni, oboedire regibus suis, vel cura dicuntur (confess. 1. 1. c. 18. n. 29; *M* 32, 673 s) homines divinitus accepta aeterna pacta perpetuae salutis, ut contra Dei praecepta habendo hominem odio, negligere; quo loquendi modo non pactum aequiperatur praecepto, sed indicatur, pactum Dei cum hominibus ad praeceptum ut objectum pacti sic referri, ut hoc neglecto pactum negligatur. Pactum autem inter multitudinem et principem non impedit, quominus Augu

stinus principi convento potestatem summam a Deo impertitam cogitet (cf. supra n. 1149). — Similiter *Aquinas* principatum juris humani vel juris gentium esse docet (S. theol. p. 2. 2. q. 10. a. 10; q. 12. a. 2; cf. p. 1. 2. q. 105. a. 1. ad 1); quo nomine s. doctor certe interventum liberum humanum validum in principatu constituendo asserit (cf. p. 1. 2. q. 94. a. 5. ad 3 ; p. 2. 2. q. 42. a. 2) nec tamen excludit potestatem subjecto humanitus designato et postulato divinitus concedendam (cf. supra n. 1150), eo etiam magis, quod jus naturale vocat ille sola principia prima, unde v. g. ipsum vetitum homicidii juri humano et gentium, non puro naturali tribuit (cf. p. 1. 2. q. 95. a. 2. 4; p. 2. 2. q. 57. a. 3).

Inde via planior est ad dinoscendum, quomodo potestas 1170 summa legitime possessa praeter mortem possidentis amittatur. Ex dictis subjectum particulare potestatis a populo habet jus proprium justitiae commutativae ideoque prae alio subjecto quovis strictum ad jurisdictionem summam obtinendam, jurisdictionem autem summam ipsam juri illi respondentem obtinet a Deo. Hinc imprimis liquet, a populo non posse principem privari jurisdictione summa directe per depositionem; etenim sententiam depositionis, cum sit superioris in inferiorem, ferre quidem valet populus in eum, cui sub se potestatem, ad nutum revocabilem, administrandam mandavit, ut fit in regimine democratico, non in superiorem vel cui potestas summa a Deo ipso inhaeret. Neque potest populus arbitrio suo tollere principi jurisdictionem indirecte, retrahendo jus ad eam semel illi donatum. Sed utique juri tali et nexae jurisdictioni per liberam abdicationem vel discessionem plenam a corpore societatis renuntiare princeps potest. Idem illud jus, si sit olim datum expressa condicione, v. g. temporis certi, condicione deficiente cum jurisdictione desinit. Praeterea jus principis et jurisdictio interire potest defectu condicionis per se intellectae, ut cum princeps per amentiam perpetuam, mortem quasi moralem, ad regendum penitus inhabilis evadit, nisi forte ex statuto peculiari princeps quidem manet, alter ejus vice fungi debet; nam ut factus impos jus conjugale non perdit, sic princeps amens jus et jurisdictionem habitualement retinere potest, aliter ac pontifex, cujus potestas infallibilis vicario committi nequit. Ceteroqui jus principis non evanescit nec jurisdictio divinitus aufertur

in abusu injusto potestatis summae sive dumtaxat temporario sive non valde pernicioso; qualis abusus si auferendo imperio sufficeret, de pace publica actum et remedium malo pejus esset; neque oppositum vult sibi s. *Thomas* (S. theol. p. 2. 2. q. 42. a. 2. ad 3; de regimine principum. l. 1. c. 6). Idcirco tunc expellere principem suum esset rebellare, h. e., aggredi principem adhuc legitimum proprium, id quod semper nefas est. Longe aliud est, quod decretis legi altiori certo repugnantibus oboedientia detrectari debet (videas *Act* 4, 19 s; 5,29; *Pii IX* encycl. 21. nov. 1873 et 5. feb. 1875. Z¹⁰ 1841 s; *Leonis XIII* encycl. 28. dec. 1878. Z¹⁰ 1850. 29. jun. 1881, 1857, 20. jun. 1888, 10. jan. 1890. 16. feb. 1892, litt. ad Cardinales gall, 3. maj. 1892\ Ad hoc in rebus manifesto praeter finem civilis societatis et potestatis impositis oboedientia per se, nisi praevideatur malum majus, saltem licite detrectatur (cf. s. *Thomas*/ S. theol. p. 1 2 q. 96. a. 4; p. 2. 2. q. 104. a. 6 ad 3). Immo per se, excluso scilicet periculo facile accidente majoris mali, etiam moderate se defendere, vim haud dubie injustam vi arcendo, licet (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 2. 2. q. 69. a. 4).

1171 Recens quidam opinatur, excepto principatu civili romano gubernium omne, cui pacifice adhaereat communitas, pro legitimo habendum esse; nam jus principis necessitati ipsius finis, i. e., tranquillitatis publicae cedere, hanc autem post destructum quantumvis injuste gubernium vetus et introductum novum sine pacis detrimento non tollendum flagitare, ut communitas aequae atque in origine societatis prima gubernium novum legitimum constituere valeat. Sed haec opinio potius est miranda quam probanda. Sane cum potestates summae simpliciter legitimae vel justo jure fultae plures in civitate una esse nequeant, regimen novum non incipit legitimum exsistere, nisi vetus desinit. Proinde, antequam sicut in origine societatis prima regimen novum legitimum statuatur, vetus intellegitur jure suo ad jurisdictionem summam et consequenter jurisdictione divinitus habita excidere. Hoc fieret aut eo solo, quod sine detrimento pacis regimen vetus non restituitur vel etiam novum non tollitur, aut quod ob rationem istam communitas a regimine vetere deficit vel novo adhaerescit. Atqui utrumque prorsus intolerabile apparet. Etenim admissio illo priore seditio partis notabilis communitatis sine detrimento pacis jam

Non generating omne regimen, cui adhaeret populus, simpliciter est legitimum, 583

non superanda sufficeret ex se sola ad principem jure ad jurisdictionem et jurisdictione omni, ne jure quidem defensionis potestatis suae relicto, destituendum; quo vix quidquam magis a sensu recti alienum et instar incitamenti seditionis magis ipsi paci verae stabilique noxium excogitari potest. Insuper si publica pace exigente regimen vetus jam ante defectionem communitatis regendi jus amitteret, eadem pace exigente regimen novum jam ante adhaesionem communitatis regendi jus acquireret, nempe consensus populi nihil esset, quem ad statuendum principem postulari comprobavimus. Quodsi ratione pacis ex se sola princeps vetus juribus propriis non exuitur, etiam accedente voluntate populi iis non spoliatur; nam, sicut dictum est, nequit ratione ulla populus, cum sit inferior, deponendo principem eoque legitimum adimere jurisdictionem; nec ratione pacis valet revocare jus ad jurisdictionem, cum jus hoc detur certe non condicione ea, ut pro perturbatione aliquanta rerum praecedenda principi quamvis optimo a populo quidem subtrahi possit. Permanente jure, per justitiam commutativam reverendo, principis pristini sequitur, propter bonum publicum usurpatorem neque actione sua neque approbatione communitatis simpliciter jure nixum legitimum evadere, sed usurpatione justitiam violari, approbatione ejus violationem adaugeri, continuatione usurpationis et approbationis violationem continuari, proinde obligationem restitutionis perseverantem contrahi. Qualis obligatio tamdiu non quiescit, quamdiu princeps legitimus non aut libere jus proprium remittit aut cum heredibus exstinguitur. Praescriptio utique sine bona fide nulla est, verius autem in hac causa locum plane non habet. Quippe praescriptio, quamvis naturae conveniat, proxime non secundum solum modum v. g. temporis requisiti, sed secundum substantiam ex lege positiva humana est. perinde ac poenae capitis tam substantia quam modus exsequendi humanitus decernitur; atqui non est potestas humana, qua potestas ipsa summa constringatur.

Sed tamen usurpator, per se quidem injuste, per accidens 1172 etiam juste, jurisdictionem summam vicariam quandam obtinere potest. Enimvero non absonum neque adeo rarum est, ut jus injuste obtineatur. Sic qui sive insciens sive sciens sponsam alterius ducit, sponsi injuria jus conjugale erga sponsam ob-

oS-1 Usurpator, quamvis injuste, jurisdictionem summam vicariam obtinere poleu.

tinet. Emptor rei per promissionem ex justitia potius alteri concedendae violato jure hoc ad rem jus dominii acquirit. Praefectus vel civilis vel ecclesiasticus, qui praetermisso homine prae ceteris dignum per concursum se probante constituitur, jure alieno ad praefecturam laeso jurisdictionem in homines quosdam vel jus regendi praefecturae insitum sortitur. Scilicet non injuria ut talis jus adversus subjectum juris laesum parit, sed quod respectu tituloque uno est injustum, idem altero interdum justum esse potest. Consimiliter usurpator contempto ipso jure principis legitimi jurisdictionem assequi poterit. Certe usurpator cum omnibus, qui eum praeoptando sunt causa juris denegati, facinore insigni contra justitiam commutativam peccat et ad principem legitimum restituendum obligatur. Sed si id recuset, pro boni publici indigentia cives ipsi probi debent velle et jure suo tandem consensu saltem tacito volunt magis ab usurpatore regi quam a nullo; huic voluntati justae civium respondet officium, quo pro eodem bono publico ideoque ex justitia legali illos recte regendos suscipere usurpator debet; nimirum injuriae, qua principem legitimum a regendo impedit, injuriae auctor alteram contra subditos ejus adderet, nisi interim, exclusis idoneis aliis, ipse bonum publicum procurare vellet. Animo tali jus oblatum ad potestatem summam acceptat et eo acceptato potestatem summam veram, ut comprehenso jure gladii ad maleficos coerendos, ex disputatione superiore a Deo, non a populo, adipiscitur, etsi eam etiam salvo jure suo princeps legitimus, regimen usurpatoris rationabiliter praeferendo anarchiae, imperire potest. Cum injuria igitur usurpatoris adversus principem legitimum resarcienda jus quoddam ad jurisdictionem erga subditos ejus, ab his pro necessitate boni communis dandum, et exinde jurisdictio, a Deo danda, consistit. At cum jus principis legitimi sit simpliciter, pro se vel proprium, in usurpatore dumtaxat secundum quid, pro illo interim deficiente quasi vicarium, jus ad regimen et regiminis invenitur. Datur enim idem, dum princeps legitimus sit ab usu potestatis suae impeditus, ad supplendam necessitatem publicam, quae ex impedimento isto oritur, modo simili ac vices principis absentis, v. g. cum familia tota captivi et omni subditorum commercio interclusi, a quopiam suscipiuntur, nisi quod principatus in

hoc casu etiam licite geritur, ab usurpatore solum juridice valide, non prorsus juste occupatur. Id quidem censendum est per se; nam per accidens impotentia physica vel moralis restitutione principis legitimi ad tempus ita eximit, ut interim etiam juste potestas summa retineatur, haud aliter quam raptor pueri potestatem divinitus cum officio acceptam pueri parentum loco educandi, donec eum reducere possit, pro bono necessario pueri etiam licite exercet. Quodsi usurpator vix unquam potens erit legitimi principis restituendi, vix unquam ipse desinet principatum licite administrare, at non ideo simpliciter legitimus esse incipit. Neque hoc fit eo, quod jus principis legitimi perpetuum populi perpetuo commovendi ansam praebere possit, siquidem ratione tranquillitatis publicae ostenditur officium juris non importune urgendi, jus ipsum non magis progressu quam initio injustae occupationis extirpatur.

Jus principis simpliciter legitimi vindicavit *Pius IX* con- 1173 demnata propositione syllabi 61 (*D* 1609), cujus sensus plenius capitur ex verbis ipsis allocutionis habitae 18. mart. 1861: .Id vellent praeterea, ut palam declararemus, usurpatas pontificiae Nostrae ditionis provincias in liberam usurpatorum proprietatem cedere. Qua sane audaci et hactenus inaudita postulatione quaererent, ut ab hac apostolica sede, quae semper fuit et erit veritatis justitiaeque propugnaculum, sanciretur, rem injuste violenterque direptam posse tranquille honesteque possideri ab iniquo aggressore; utque ita falsum constitueretur principium, fortunatam nempe facti injustitiam nullum juris sanctitati detrimentum afferre. Quae postulatio iis etiam repugnat solemnibus verbis, quibus in magno et illustri senatu nuperrimis hisce diebus declaratum est, romanum pontificem esse repraesentatorem praecipuae vis moralis in humana societate. Ex quo illud consequitur, eum nullo modo posse Vandalicæ spoliationi consentire, quin fundamentum violet illius moralis disciplinae, cujus ipse veluti prima forma et imago dignoscitur/ \r idelicet usurpator, etsi ei per fortunam communitas adhaeret, non pro legitimo habendus est, idque non ad usurpatorem principatus civilis pontificii solum spectat, cum Pius universe, non de solo civili principatu suo nec de hoc simpliciter, sed dumtaxat de pro-

vinciis pluribus loquatur. Eodem refertur opinio rejecta per encycl. „Quanta cura- (Z) 1540), „in ordine politico facta consummata, eo ipso quod consummata sunt vim juris habere.' Immo tantum abest, ut pontifex ratione boni publici usurpatorem ullum legitimum fieri existimet, ut eum illegitimum manere eadem ratione probet; ita ille (encycl. 19. jan. 1860 : „Professi sumus . . plane a Nobis intelligi, victoriam, quam Aemiliae perduellibus concedi (gallorum imperator) vellet, stimulo futuram indigenis, exterisque aliarum provinciarum perturbatoribus ad eadem patranda, cum cernerent prosperam fortunam quae rebellibus contingeret. Atque inter alia eidem imperatori manifestavimus, non posse Nos commemoratas pontificiae Nostrae ditionis in Aemilia provincias abdicare, quin, querelas motusque in reliquis Nostris provinciis excitemus .. quin denique infirmemus jura non solum Italiae principum. qui suis dominiis injuste spoliati fuerunt, verum etiam omnium totius christiani orbis principum. qui indifferenter videre nequirent perniciosissima quaedam induci principia/

1174 Doctrinam decessoris sui *Leo XIII* non dimittendo accommodate complet: qui gallos politice divisos ad tuendam religionem conjuncturus in epistulis suis non ita gubernium facto vicens commendat, ut ex necessitate boni publici gubernium omne etiam injuste usurpatum, cui communitas adhaereat, simpliciter legitimum declaret, sed cautione repetita solum docet, ex necessitate boni publici gubernium novum pro legitimo habendum esse in hypothesis alterius deficientis, scilicet tantum, quantum vetus legitimum sit facto quidem exclusum. Audiatur pontifex ipse (litt. 16. feb. 1892): ..Et comment viennent à se produire ces changements politiques dont Nous parlons? Ils succèdent parfois à des crises violentes, trop souvent sanglantes, au milieu desquelles les gouvernements préexistants disparaissent en fait: voilà l'anarchie qui domine; bientôt l'ordre public est bouleversé jusque dans ses fondements. Dès lors une nécessité sociale s'impose à la nation; elle doit sans retard pourvoir à elle-même. Comment n'aurait-elle pas le droit, et plus encore le devoir de se défendre contre un état de choses qui la trouble si profondément, et de rétablir la paix publique dans la tranquillité de l'ordre? Or cette nécessité sociale justifie la création et l'existence des nouveaux gou-

vernements, quelque forme qu'ils prennent; puisque, dans l'hypothèse où nous raisonnons, ces nouveaux gouvernements sont nécessairement requis par l'ordre public, tout ordre public étant impossible sans un gouvernement. Il suit de là que, dans de semblables conjonctures, toute la nouveauté se borne à la forme politique des pouvoirs civils, ou à leur mode de transmission; elle n'affecte nullement le pouvoir considéré en lui-même. Celui-ci continue d'être immuable, et digne de respect; car, envisagé dans sa nature, il est constitué et s'impose pour pourvoir au bien commun, but suprême qui donne son origine à la société humaine. En d'autres termes, dans toute hypothèse, le pouvoir civil, considéré comme tel, est de Dieu et toujours de Dieu: „Car il n'y a point de pouvoir si ce n'est de Dieu" (Rom 13, 1). Par conséquent, lorsque les nouveaux gouvernements qui représentent cet immuable pouvoir sont constitués, les accepter n'est pas seulement permis, mais réclamé, voire même, imposé par la nécessité du bien social qui les a faits et les maintient. D'autant plus que l'insurrection attise la haine entre citoyens, provoque les guerres civiles et peut rejeter la nation dans le chaos de l'anarchie. Et ce grand devoir de respect et de dépendance persévérera tant que les exigences du bien commun le demanderont, puisque ce bien est, après Dieu, dans la société, la loi première et dernière. Par là s'explique d'elle-même la sagesse de l'église dans le maintien de ses relations avec les nombreux gouvernements qui se sont succédés en France, en moins d'un siècle, et jamais sans produire des secousses violentes et profondes. Une telle attitude est la plus sûre et la plus salutaire ligne de conduite pour tous les français, dans leurs relations civiles avec la république, qui est le gouvernement actuel de leur nation. Loin d'eux ces dissentiments politiques qui les divisent; tous leurs efforts doivent se combiner pour conserver ou relever la grandeur morale de leur patrie.“

Congruenter pontifex monet (litt. 3. maj. 1892): ^Accepter 1175 sans arrière-pensée, avec cette loyauté parfaite qui convient au chrétien, le pouvoir civil dans la forme où, de fait, il existe . . Et la raison de cette acceptation, c'est que le bien commun de la société l'emporte sur tout autre intérêt . . Or, de cette nécessité d'assurer le bien commun dérive, comme

M
g·
IfI
M
IB
|B
II
IB
IB
II
lin
19
IB
IB
IB
IB
IB
IB
, Il
IB
|
a®

de sa source propre et immédiate, la nécessité d'un pouvoir civil . . . Lors donc que, dans une société, il existe un pouvoir constitué et mis à l'oeuvre, l'intérêt commun se trouve lié à ce pouvoir et l'on doit, pour cette raison, l'accepter tel qu'il est. C'est pour ces motifs et dans ce sens que Nous avons dit aux catholiques français: Acceptez la république, c'est-à-dire le pouvoir constitué et existant parmi vous: respectez-le ; soyez-lui soumis, comme représentant le pouvoir venu de Dieu . . . En politique, plus qu'ailleurs, surviennent des changements inattendus . . . aux formes politiques adoptées, d'autres formes se substituent, comme notre siècle en montre de nombreux exemples. Ces changements sont loin d'être toujours légitimes à l'origine; il est même difficile qu'ils le soient. Pourtant le critérium suprême du bien commun et de la tranquillité publique impose l'acceptation de ces nouveaux gouvernements établis en fait, à la place des gouvernements antérieurs qui, en fait, ne sont plus. Ainsi se trouvent suspendues les règles ordinaires de la transmission des pouvoirs, et il peut se faire même qu'avec le temps elles se trouvent abolies. Quoi qu'il en soit de ces transformations extraordinaires dans la vie des peuples, dont il appartient à Dieu de calculer les lois et à l'homme d'utiliser les conséquences, l'honneur et la conscience réclament, en tout état de choses, une subordination sincère aux gouvernements constitués: il la faut au nom de ce droit souverain, indiscutable, inaliénable, qui s'appelle la raison du bien social.^u Videlicet ex sententia Leonis ob necessitatem boni socialis debet sincere, non subdole, acceptari et observari ut ortum secundum se a Deo et minister Dei gubernium omne loco praecedentis extraordinarie constitutum actuale; pro hoc enim ordo per se valens potestatis transmittendae interim est suspensus, quamvis sine titulo justo fortasse temporis successu afferendo nondum sit abolitus ita, ut gubernium etiam simpliciter legitimum existat. Quali gubernio, quod totiens significanter vocat positum en fait vel de fait, nempe sive actu sive reapse, Leo satis indicat opponi gubernium, quod sit adhuc solo sive habitu sive jure, ut ordine per se postulatum, cujus locum illud actuale teneat, quamdiu quidem salus civitatis id exposcat. Neque quod ecclesia sapienter et prudenter cum regi-

Juri pontificio in principatum civilem supponitur commune; ecclesia visibilis. 589

mine quocumque de rebus religionis agere solet, idem omne absolute legitimum demonstrat, quoniam actioni tali explicandae jus regiminis vicarium explanatum sufficit.

Ceterum pro principatu civili pontificio exstat quidem 1176 titulus retinendi juris pontificis omnino specialis cum ipso officio juris urgendi junctus, quod ille principatus ad bonum ecclesiae totius spirituale necessarius est; sed hic singularis titulus communem adeo non supervacuum reddit, ut supponat. Certe potestas civilis in principatu pontificio pariter ut in quovis alio directe ad bonum temporale subditorum ordinatur; quare si hoc bonum vere flagitaret, ut in principatu alio difficile recipiendo princeps injuste pulsus jam illegitimus habendus esset, idem pro principatu pontificio exigeret; neque enim probabile apparet et aegerrime cuiquam persuadebitur, cives principatus pontificii solos ejus condicionis esse, ut pro bono ecclesiae spirituali finem suum temporalem perdere cogantur. Itaque, cum de jure pontificis perstante nihil ambigatur, potius concludendum est, bono civitatis dejectionem memoratam principis legitimi non requiri ideoque pontificem titulo etiam aliis principibus communi firmo ad vindicandum sibi principatum suum ab usurpatore injusto fortunato frui.

Caput VII.

De ecclesiae, quae dicuntur, proprietatibus visibilitatis, unitatis cum quaestione cognata de membris, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis.

Thesis XXX. *Ecclesia Christi est visibilis tum essentia-* 1177
liter, ut est societas, tum necessario, ut est ecclesia Christi
vera.

Declaratio. Potestate sacra, qua instituta Christus essentiam ecclesiae instituit, jam plene et in se et ad potestates alias considerata proprietates, quas vocant, ecclesiae expendere aggredimur. Proprium ecclesiae sensu pervulgato est,

quidquid essentiae ecclesiae velut resultans necessario inesse intellegitur. Porro cum essentiae distinguantur naturales et artificiales, ecclesiae essentia omnis non est naturalis vel ex naturae institutione, verum magis artificialis, quatenus ab ordinatione Christi pro fine praestituto eam disponentis pendet. Quo consilio ponderato essentia ecclesiae haud inepte dici potest imperium fidei firmae et disciplinae morum et ministerium rituum sacrum, apostolis sub Petro datum, in successione indelebile, quod respiciens ex se homines omnes per se unum saluti aeternae reducendos cum effectu semper certo majoris vel minoris multitudinis adhaerentis exerceatur; haec enim elementa superius pertractata sic sufficiunt ad ecclesiam constituendam, ut vel uno sublato ecclesia id, quod Christus opifex voluit, jam non esset ideoque essentia ecclesiae interiret. Unde per punctorum implicitorum explicationem quandam commode deducuntur octo proprietates ecclesiae, h. e., visibilitas, unitas, infallibilitas, sanctitas, apostolicitas, perpetuitas, catholicitas, necessitas. Ita quidem, si essentia ecclesiae spectetur metaphysica, i. e., aliquid in ecclesia primum tamquam fons et principium perfectionum reliquarum, quae ecclesiae insint; sin autem consideretur essentia quasi physica vel complexio eorum, quae intrinsecus quidem necessario et perpetuo in ecclesia sunt, etiam illas, quae dicuntur, proprietates enumeratas in rebus ecclesiae essentialibus ponere oportet. Verumtamen non omnis sanctitas vel catholicitas neque, prout ex his oritur, visibilitas ecclesiae apparebit pacto explanato sive propria sive essentialis; neque enim omnis intrinsecus ab essentia procedendo continenter in ecclesia existit, sed quaedam, nempe sanctitas caritatis et charismatum et catholicitas facti, potius instar dotis, quamvis justae, per voluntatem Christi extrinsecus essentiae jam constitutae ecclesiae adicitur, immo sanctitas charismatum et catholicitas facti per dona talia conciliatur, quae non semper quasi physice in se ipsis aequae ut essentia ecclesiae perdurant, etsi vel ex morali aestimatione vel post tempus primum semper tamquam propria in ecclesia inveniuntur. Ceterum quoniam de ecclesiae necessitate, perpetuitate, infallibilitate loco opportuniore egimus, de perfectionibus enumeratis aliis quinque disputandum superest.

Itaque nunc asserimus ecclesiae Christi visibilitatem. Visi- 1178
bilem denominando ab objecto sensus nobilioris dicimus ecclesiam, quod ea ipsi experientiae externae per quaedam sensibilia sua se percipiendam ita offert, ut inde intellectus cognoscere eam possit. Quo pacto visibilem in priora parte thesibus affirmamus esse ecclesiam ut societatem, h. e., non solum materialiter in hominibus, qui sint ejus membra, sed formaliter in hominibus, quatenus ejus membra sint, vel in vinculo potestatis et subjectionis, quo illi ad societatem religiosam componendam colliguntur; videlicet ecclesiam ratione simili visibilem statuimus ac qua, nedum homines civilis hujus illiusve regni, verum regna ipsa vel reges et subditi ut tales visibiles existunt. Eandem visibilitatem ecclesiae praedicamus essentialem vel proprietatem vi essentialis ecclesiae ingentam, non quasi omnia ad essentialiam ecclesiae spectantia, ut character sacramentalis ad potestatem ordinis necessarius, sint immediate in se visibilia, sed quod per aliqua ejusmodi visibilia essentialis ecclesiae tota visibilis evadit; sicut enim homo, licet secundum animam solum mediate per alteram compositi humani partem sensibiliter existentem et agentem sit visibilis, simpliciter tamen visibilis totus est nec nisi falso invisibilis dici potest, ita ecclesia visibilis appellari debet, quamvis quaedam elementa ejus per alia in se visibilia manifestentur et videantur. In altera parte thesibus significamus, ecclesiae Christi societatem formaliter ut ecclesiam Christi ita esse visibilem, i. e., intellectui per usum sensuum satis praeparato cognoscibilem, ut intellectus certo judicare valeat: haec est ecclesia Christi vera. Quam visibilitatem argumenta hoc loco proferenda etsi ab essentialis ecclesiae monstrantur exigi, non tamen effici ostendunt; ideo eam solum necessariam vocamus, sive ea oritur ab essentialis ecclesiae sive essentialis debita aliunde per voluntatem Domini absolutam additur; quae quidem quaestio de via ecclesiae verae discernendae capiti ultimo reservatur. Ad hoc visibilitatem illam ecclesiae utique objective et in se consideratae attribuimus, non ecclesiam etiam subjective hominibus omnibus singulis, praesertim modo ad capiendum plene accommodato, exhiberi affirmamus. Porro pars utraque thesibus, seposita quidem indole statutae visibilitatis, est dogma fidei; sed et qualitas visibilitatis enuntiata ipsa ex disserendis saltem certa apparebit.

1179 Veritatem thesis, directe fere prioris partis, negarunt protestantes ecclesiam plus minusve invisibilem statuendo, sive quod cum Wicleff et Hus docerent, ecclesiam constare tantummodo ex praedestinatis vel justis vel vere credentibus soli Deo notis, sive ut declinarent auctoritatem ecclesiae visibilis divinitus personis certis impertitam et expedirent quaestionem, ubinam per tot saecula superiora ecclesia fuisset. Quamquam vis ipsa veritatis vel necessitas externi instituti ad religionem conservandam et defendendam eos ab origine ad diem hunc coegit sibi vel suis contradicere et inter ecclesiam invisibilem et visibilem quandam agnoscendam fluctuare. Hinc magna apud eos cernitur diversitas sententiarum. Alii ponunt ecclesiam principaliter invisibilem, quae tamen per puram evangelii doctrinam et rectam sacramentorum administrationem visibilis fiat. Alii contendunt, ecclesiam per se omnino invisibilem ita esse, ut visibilis fieri possit, non necessario existat. Alii renovando commentum fraticellorum a Joanne XXII damnatum (/J 413) fingunt ecclesiam duplicem, invisibilem electorum vel bonorum, visibilem massam ecclesiasticam vocatorum vel religionem Christianam publice profitentium, quarum illa cum hac vel etiam in hac sit, illa ut particeps promissionum divinarum., vera, proprie dicta deficere nunquam possit, haec hominum arbitrio formata, potius quadantenus pura aliisque purior quam vera, improprie dicta obnoxia sit corruptioni vel saltem tali per schisma obscurati, ut jam internosci nequeat. Insuper alii ecclesiam invisibilem tamquam finem ecclesiae impropriae visibilis ut principii cujusdam exhibent, alii contrarie ecclesiam visibilem esse finem ecclesiae invisibilis illam efformantis asseverant, alii jam rectius ecclesiam quandam simpliciter visibilem in doctrina, sacramento, regimine ipso postulant. Varios errores novatorum fusius enarrant e. c. *Bellarminus*, de conciliis et ecclesia 1.3. c. 11; *Suarez*, defens. fidei cath. 1.1. c. 7; *Mohler*, Symbolik §. 45 ss; *Jorg*, Geschichte des Protestantisme in seiner neuesten Entwicklung, Bd. 1, Abschn. 4; *Dollinger*, Kirche und Kirchen 25ss; *Palmieri*, de romano pontifice proleg. §. 10; *Hettinger*, Fundamentaltheologie 2, §. 2. b; *Wilmers*, de Christi ecclesia n. 36. 264. 269; L. 7, 584 ss. Imaginationes modernistarum a religione Christiana primo invisibili non alienas describit ipse *Pius A* in encycl. 8. sept. 1907 (/>iv 2088. 2091. 2093).

Demonstratio p. I. 1. Ea societas est ut talis essentialiter 1180
visibilis, cujus essentiam constituunt complura saltem elementa
per se visibilia, quibus ipsis reliqua ad societatem pertinentia
necessario conectantur; nam si haec ita sint, mediis elementis
in se visibilibus conspicua iit societas tota (vide n. 1178). At-
qui elementa ejusmodi per se visibilia constituunt essentiam
societatis ecclesiae Christi; talis enim est potestas a Christo
instituta docendi, sanctificandi, regendi, per actus extrinsecus
apparentes exercenda cum debita subjectione sensibilis pro-
fessionis fidei, susceptionis sacrorum, observationis legum di-
sciplinae (th. II ss); cui potestati sicut perfectiones ecclesiae
omnes junctae, ita nominatim praerogativae perpetuitatis et
infallibilitatis a Deo factae sunt (th. XIII. XIV. XXIV. XXVI).

2. Hinc jam in testamento vetere messianum praenun- 1181
tiatur regnum verum propriumque, in quo praedicetur, in quo
imperetur, in quo judicetur, in quo offeratur sacrificium cele-
berrimum externum, in quo pastores et sacerdotes ministri
Christi sint; quae est ecclesia Christi vi socialis essentiae
aspectabilis. Id vaticinationes permultae ex iis, quas supra
(n. 263—272) citavimus, omnino persuadent. Nominatim eo
spectat v. g. illud *Is* 2, 2. 3: „Et erit in novissimis diebus
praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et ele-
vabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt
populi multi, et dicent: Venite et ascendamus ad montem Do-
mini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et
ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exhibit lex, et ver-
bum Domini de Jerusalem. Nimirum ecclesia Christi futura
exhibetur tamquam domus, visibilis scilicet per essentiam,
immo ea promittitur, utique post spatium temporis efferendae
domui vel familiae semel conditae necessarium, in monte om-
nium summo collocanda ideoque oculos omnium gentium ad
se conversura ita, ut populi multi etiam mutuo se ad eam
visam adeundam pro disciplina sua excitent. Similiter disertis
verbis ecclesiae visibilitas in se vel pro effectu suo exprimitur
etiam locis aliis, ut *Is* 52, 8—10. 15; 55, 5; 60; 61, 9; 62, 1.
2.10 -12; 66, 18 ss; *Jcr* 3, 17; *Ez* *ZI*, 28; *Mich* 4, 1. 2; 7,
16. 17; *Soph* 3, 20; *Zach* 2, 11; cf. 12, 3.

3. Porro in implenda illa pollicitatione Verbum Dei ipsum 1182
tactum caro, i. e., homo visibilis coetum discipulorum visibi-

lium rationibus visibilibus collegit et instituendo rexit; tum vero ad opus missionis suae visibilis conaturaliter continuandum *te* 20, 21) apostolos visibiles constituit, qui homines omnes visibiliter docerent, sanctificarent, gubernarent, data promissione perennitatis, in munere scilicet eodem visibili per successionem perpetuam prospere obeundo (*Mat* 28, 18 ss); imprimis autem delegit Petrum et super Petrum hunc in successoribus eundem visibilem mansurum ecclesiam suam eo ipso pariter visibilem portis inferi ex sponsione sua nunquam superandam aedificavit (*Mat* 16, 18). Unde ecclesiam suam cogitans non nisi ex constructione propria visibilem Servator in causa fratris corripiendi ita pronuntiavit (*Mat* 18, 17): *ndic ecclesiae: si autem ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, et publicanus-*, quod utrumque, alloqui et audire, ecclesiam sensibilem supponit. Qualis indoles ecclesiae significatur ipsis, quibus eam Dominus designat, nominibus regni (supra n. 93—97. 261. 262. 414), civitatis ejusque ponendae supra montem (n. 414; cf. *Eph* 2, 19), familiae (*Mat* 24, 45 ss; cf. *1 Cor* 4, 1), convivii nuptialis discumbentium, partira etiam sine veste nuptiali (*Mat* 22, 1 ss). ovilis (*Jo* 10, 16; 21, 15 ss), sagenae cum piscibus bonis continentis malos (*Mat* 13, 47 ss), vineae colonis excolendae (*Mat* 21, 40 s col. *Mare* 12, 9 et *Lue* 20, 15 s), grani sinapis crescentis in arborem volucres allicientem (*Mat* 13, 31 s), salis terrae, immo lucis mundi et lucernae super candelabrum extollendae (*Mat* 5, 13 ss).

- 1183 4. Xequē aliter apostoli; qui et similibus appellationibus ecclesiae utuntur, et ecclesiam eandem, quae sit corpus Christi et sponsa Christi, exhibent ut corpus ex membris diversis inter se pendentibus et agentibus, proinde manifestis divinitus compositum / *Cor* 12, 12-30; *Eph* 4, 11—16 coi. 5, 23—32). et docent, quomodo oporteat conversari, sane ut in societate oculis subjecta, in domo Dei, quae sit ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis, ecclesia scilicet ipsa promissionum (7 *Tini* 3, 15), et mandant episcopis a Spiritu sancto positis, ut ecclesiae sanguine Dei acquisitae gregem, profecto non invisibilem, pascant coronandi altero adventu principis pastorum (*Act* 20, 28: *1 Pet* 5, 2. 4), et ipsi ecclesiam ejusve membra ut cadentia sub adspectum ore vel epistulis constanter moderantur. Sicut autem apostoli ecclesiam visibilem propa-

liasse et instruxisse actis suis intelleguntur, ita ejusdem illius incrementa ulteriora et vicissitudines historia probe novit. Nec fas est praeter eam ex se ipsa visibilem suspicari ecclesiam quandam ex se invisibilem, siquidem non duplex Christi corpus est nec duplex sponsa, sed corpus unum et sponsa una.

5. Confirmatur veritas etiam rejecta hypothesisi adversaria. 1184 Nimirum sancti illi incogniti, qui post visibilis coetus corrupti defectionem dicuntur composuisse ecclesiam perennem veram promissionum invisibilem, versati essent aut in ecclesia universali aut in secta aliqua; neque enim olim homines ulli christiani extra communionem religiosam omnem vagati comperiuntur. Atqui neque in ecclesia universali neque in secta quapiam sancti illi commenticii protestantium perpetuo degerunt. Nam primum ante protestantes plura saltem saecula nemo cogitavit, fieri se sanctum sola fiducia meriti Christi sibi imputati, proinde medium tale sanctitatis capessere nemo potuit. Dein si id nonnulli sibi quovis tempore persuasissent, tamen homines tales aetate fere qualibet fidem cultumque ab illa persuasionem discrepantem cum ecclesia vel secta propria professi essent; quos miseros simulatores num protestantes ipsi tamquam sanctos et praecursores sibi vindicare velint, dubitamus (cf. *Mat* 10, 32 s).

6, Denique visibilitas a divino conditore ecclesiae suae 1185;) indita, quam nunc asseruimus, per argumenta partis alterius comprobatur; nam quae hominibus necessario est visibilis ut ecclesia Christi, eadem utique essentialiter est visibilis ut ecclesia, societas scilicet religiosa.

Demonstratio p. IL 1. Ecclesia Christi vera ex fine et 1186 essentia sua a Domino statuta societas est talis, cui homines necessitate medii et praecepti pro salute sempiterna consequenda et accedere et fideliter adhaerere debeant (th. IX. XI). Atqui necessitas utraque illa fert, ut ecclesia Christi vera formaliter ut talis sit necessario visibilis; neque enim Dominus pro sapientia et bonitate sua medium salutis omnibus destinatae necessarium constituere neque pro ipsa justitia sua praecipere adhibendum injuncta obligatione gravi potest, quin medium idem etiam facile ad cernendum et a rebus aliis discernendum sive eligat sive reddat. Ergo ecclesia Christi vera

formaliter ut talis nosci et a sectis falso nomen illud sibi ascientibus dinosci necessario potest.

1187 2. Jam prophetae locis paulo ante (n. 1181) nominatim memoratis praedicendo exprimunt ecclesiam Messiae veram, i. e., domum ipsam Domini Dei Jacob, in qua semitae Domini doceantur, quae ut talis sit visibilis non quomodocumque, sed etiam, transacto sane tempore ex indole ecclesiae a parvulo initio adolescentis requisito, appareat instar domus vere divinae in monte summo ita positae, ut neminem habentem oculos et rite applicantem fugere possit et reapse ab omnibus gentibus vel populis multis videatur et ad ediscendam legem vel verbum Domini petatur. Quare eadem ecclesia vocatur etiam signum a Domino levandum in nationes (Zr 11, 12; 49, 22), utique quod tamquam dux viae salutiferae manifesta nationibus per voluntatem efficacem Domini existat.

H38 3. Proinde Christus ipse et apostoli ecclesiam ut veram necessario visibilem intellegunt; qui (n. 1182. 1183) veram eam pasci regimine externo in perpetuum jubent, eam adiri et audiri volunt, in ea quomodo sit conversandum, docent, eam lucidam, utique pro divina veritate sua, dicunt. Insuper ¹⁷. 18—23 per orationem Christi absolute ideoque efficaciter factam conjunctio futura fidelium Christi omnium est necessari) talis, ut mundus inde cognoscere possit divinam Christi missionem. Atqui id supponit, conjunctionem illam necessario posse internosci ut ecclesiam ipsam Christi.

11Sq 4. Eandem veritatem uno ore asseverat antiquitas Christiana. Ut enim olim nemo ecclesiam Christi somniavit, quae non magistratui divinitus instituto per vincula externa cohaereret (cf. n. 284. 431—434. 475), ita hanc ut veram nemo nisi objective satis omnibus perspicuam animo concepit. Qualem visibilitatem ecclesiae Patres totiens supponunt, quotiens separationem ab hac ecclesia, quae per haeresim vel schisma sit. exitio aeterno denunciato damnant, et totiens acta exercito quidem praedicant, quotiens hanc ecclesiam veram omnibus demonstrant; cujusmodi documenta alia multa pridem proposuimus in. 365- 367. 372. 380), alia loco suo proponemus. Sed his omissis explicite *Irenaeus* (η. 489) veram successionem apostolicam episcoporum ideoque ecclesiam veram tam manifestam ducit, ut ex ipsa veram fidei doctrinam manifestant

monstret. Ex dicto *Cypriani* (n. 129) per orbem totum radios suos porrigit luce perfusa ecclesia Domini, nempe ut est talis, cujus recte observatae fetu nascimur, lacte nutrimur, spiritu animamur. Secundum *Alhanasium* (in Ps 88, 38; *M* 27, 391) est „ecclesia Christi fulgens et illuminans orbem, manensque in aeternum sicut sol et luna." — *Basitius M.* vel auctor alius temporis ejus scribit (in Is 2, 2; *M* 30, 234): „Quomodo enim tunc mons Domini fiet conspicuus? quo item pacto domus Dei collocabitur in montium cacuminibus? . . . Domus Dei, in montium cacuminibus sita, ecclesia est juxta apostoli sententiam. Sciendum est enim, inquit, „quomodo oporteat versari in domo Dei, quae est ecclesia Dei viventis' (1 Tim 3, 15), cujus fundamenta sunt in montibus sanctis (Ps 86, 1); est enim aedificata supra fundamentum apostolorum et prophetarum (Eph 2, 20). ' — Item *Chrysostomus* de manifesto monte Domini (in Is 2, 2; .1/ 56,29): Manifestus'. Id nulla deinceps interpretatione indiget. Sic ipsa rerum natura tuba clariorem emittit vocem, splendorem ostendens ecclesiae. Etenim neque sol ita splendidus, neque ejus lux ita clara est, ut sunt res ad ecclesiam spectantes. Nam „domus Dei supra verticem montium"/' — Praecipue *Augustinus* (in ep. 1. Jo tr. 1. n. 13; *M* 35, 1987 s): „Nonne lapis iste qui praecisus est de monte sine manibus, Christus est de regno judaeorum sine opere maritali? Nonne ille lapis confregit omnia regna terrarum, id est, omnes dominationes idolorum et daemoniorum? Nonne ille lapis crevit, et factus est mons magnus, et implevit universum orbem terrarum (Dan 2, 34 s)? Numquid digito ostendimus istum montem. quomodo ostenditur hominibus tertia luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam novam, dicunt, Ecce luna, ecce ubi est: et si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, et dicant, Ubi? intenditur illis digitus ut videant. Aliquando dum erubescunt ne caeci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Numquid sic ostendimus ecclesiam, fratres mei? .Nonne aperta est? nonne manifesta? nonne tenuit omnes gentes? nonne impletur quod ante tot annos promissum est Abrahae, in semine ejus benedici omnes gentes (Gen 22, 18)? Uni fidei promissum est, et millibus fidelium mundus impletus est. Ecce mons implens universam faciem terrae: ecce civitas de qua dictum est: „Non potest civitas abscondi super montem

constituta' (Mat 5, 14). Illi autem offendunt in montem, Et cum eis dicitur, Ascendite; Non est mons, dicunt; et facilius illuc faciem impingunt, quam illic habitaculum quaerunt.⁴ f. iterum s. doctor asseverat (contra litt. Petiliani (l. 2. c. 32. n. 74; J/ 43, 284): r, In omnem terram exivit sonus eorum, e; in fines orbis terrae verba eorum' (Ps 18, 5). Hinc fit ut ecclesia vera neminem lateat. Unde est illud quod in evangelic ipse dicit: ,Non potest civitas abscondi super montem constituta' (Mat 5, 14). Ideoque in eodem psalmo connectitur, ,In sole posuit tabernaculum suum', id est, in manifestatione.- Et (ib. c. 104. n. 239; J/ 43, 343): „Non estis in civitate super montem constituta, quae certum signum hoc habet, quod abscondi non potest. Nota est ergo omnibus gentibus: pars autem Donati ignota est pluribus gentibus: non est ergo ipsa. Praeterea videas ep. 52. al. 170. ad Severinum n. 1 (J/33. 194); ep. 93. al. 48. ad Vincentium c. 7. n. 23 (J/ 33, 333 ep. 105. al. 166. ad donatistas c. 4. n. 14. 15 (J/ 33, 401 ss); enarr. 2. in Ps 18. n. 6 (J/ 36, 160 s); contra Cresconium l. 2. c. 36. n. 45 (J/ 43, 493 s); de unitate eccl. c. 16. n. 40. 12 (J/ 43, 422 s). — Ita et *Cyrillus alex*, (in Is 1. 3. c. 25, 6.7; *M* 70, 562): Excelsa' enim et ,specula' Sion, visio' autem ,pacis' Jerusalem exponitur. Est autem utrumque hoc vere, Christi ecclesia: celsa nempe et illustris (*περίοπτο*), et velui in monte posita.” — Praeterea visibilitas ecclesiae verae usui excommunicationis supponitur (cf. th. XXXIII. p. III). — Immo illam ipsi haeretici antiqui (cf. n. 50) negare non sunt ausil).

1190 5. His adde rationes convenientiae; unde homo in ordine salutis non sibi quisque relinquendus, sed auctoritate firma ecclesiae, quam sine negotio videndo noscat, fideliter ducendus est. Enimvero id naturae hominis congruit, qui quatenus sen-

n Unde recens *Harnack* primum scribit (Lehrbuch der Dogmeng. V, 370. xi. not.2): „Der Ausdruck ,unsichtbare Kirche' ist hier deshalb missverständlich, w. man bei ihm an eine blosse Idee denken kann, was durchaus nicht im Sinne der ältesten Zeit war.11 Tum vero de saeculo II et III fatetur (ib. 379. adnot. 4^a „Auf die verzweifelte Idee einer unsichtbaren Kirche ist man nicht verfallen; diese Idee hätte voraussichtlich auch den Verfall der Christlichkeit in der Kirche, quam ille cogitat conversationem sanctam quandam sine certa lege credendi. ungleich Schueller herbeigeführt als die Idee der heiligen, katholischen Kirche

sibus utitur, rebus exterioribus juvatur, et qui quatenus socialis est, per societatem demum perfectionem sibi consentaneam adipiscitur. Hinc nedum gentiles, verum etiam populus divinitus formatus veteris testamenti typicus auctoritate sociali continebatur, et ipsum principium populi testamenti novi, cui decet progressum respondere, in auctoritate Domini visibiliter cum suis conversantis fuit. Nec quidquam aptius esse potest ad opus Christi proseguendum quam institutum obvium pastorum divino auxilio fultorum, per quod homines omnes expedite, certo, pure discant veritates omnes credendas vel tenendas sive theoretticas sive momenti maximi practicas, ut mediorum reconciliationis hominum peccatorum cum Deo, et per quod homines ritibus sanctificantibus donentur, legibus ad actus salutares inducantur (cf. n. 52—55. 415. 416).

6. Ipsum *concilium Vaticanum* visibilitatem ecclesiae Christi 1191 verae sic enuntiat (s. III. c. 3; *D* 1642): „Ut autem officio veram fidem amplectendi, in eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum ecclesiam instituit, suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci.“ — Postea *Leo XIII* ecclesiam et ut corpus et ut corpus Christi apparere explanavit (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896).

7. Ad thesim etiam solutis dubiis roborandam haec notentur: 1192

a. *Gen* 6. et 7 (col. *Mat* 24, 37—39) vel 3 *Reg* 19, 10. 14 ne ipsius quidem ecclesiae testamenti veteris visibilitas negatur, sed paucitas affirmatur (cf. n. 248), qua in re illa sane novae Christi ecclesiae opponitur. — Porro *Mat* 13, 44 thesauri absconditi similitudine excellentia regni caelorum studio omni acquirendi, non obscuritas objectiva significatur. — *Luc* 17, 20 s judaeis regnum mundanum expectantibus Dominus, nequaquam infitiando visibilitatem regni simplicem, respondet, regnum Dei non venire cum mundana pompa (/τέcù παρατηρήσει) vel non indigere observatione longiore, ut tale agnoscat, et adjungit rationem, quod jam in medio populo judaeorum illud praedicari et stabiliri coeperit (cf. *Jo* 1, 26); quamquam haec actio visibilis utique ad regnum Dei in animis constituendum tendit cf. *Rom* 14, 17). — *Jo* 4, 23 opponitui cultus novus in spi-

(K) Ecclesia visibilis solutis dubiis ex scriptura vel ratione theologica iudicjt.:

ritu et veritate universalis cultui carnali judaeorum et cultui falso Samaritanorum; videlicet annuntiatur cultus Dei, qui sit in spiritu, i. e., per gratiam Spiritus sancti, et in veritate. I. e., secundum doctrinam Christi (cf. ib. 1, 17); nominatim sacrificium supernaturale idemque externum novae legis jam ubique offerendum indicatur; unde argumentum in adversarios visibilitatis retorquetur. — *Eph* 5, 25. 27; *Ileb* 12, 18 ss; *1 Pd* 2, 5 spiritualis finis vel natura ecclesiae testamenti novi, quod est amoris, sive connotatur sive inculcatur; minime abnuitur, eam per exteriora manifestari (cf. n. 15). — *Apoc* 12, 6. Il non visibilitas ecclesiae essentialis vel necessaria abjudicatur, sed status depressior ecclesiae fugientis persecutorum rabiem describitur.

1193   b. Ecclesia non ideo vocatur corpus Christi mysticum, quod sit invisibilis, sed primum quidem, quod sit corpus non physicum, verum potius morale in se, ut hominum societas, et relate ad Christum ut ad finem et ad Dominum [*Eph* 4. 4.5/], deinde, quod vinculis etiam per se invisibilibus ipsis supernaturalibus seu plenis mysterii cum Christo capite jungatur.

1194   c. Ex eo, quod fides vel adhaesio interior et baptismus vel ordo validus, ut pendens etiam ex intentione, non est in se visibilis, ecclesia invisibilis non evadit. Etenim, sepositis infantibus, primum quidem ipsis legibus moralibus repugnat, de tot hominibus profitentibus, se credere, se adhaerere, se baptizare velle seu baptizari, se ordinare velle seu ordinari, plures mendaces esse gratis; unde coetus hominum fidelium saltem generatim sumptus ex vere credentibus et adhaerentibus et baptizatis, et coetus sacerdotum morali saltem quadam universitate ex vere ordinatis certo constituitur; de singulis autem, quamvis non sit certitudo absoluta, tamen sufficiens quaedam ad prudentem actionem vel praesumptio juris exstat. Tum vero fidem et adhaesionem interioriorem et sacramenta valida, quatenus reapse pro ecclesia requirantur, exsistere in societate exterius et visibiliter conjuncta ministerio divinitus instituto, nos eadem illa promissio Christi infallibiliter certos reddit, qua ecclesiam deditam apostolis et successioni apostolicae nunquam defecturam esse Dominus promisit. Ceterum pro constitutione ecclesiae essentiali postulantur quidem ordinati proindeque baptizati; sed non postulatur ordo

ad rationem membri ecclesiae, uti patet; nec postulatur fides vel adhaesio interior nec baptismus in se validus, ut inferius (th. XXX.IV et coroll. I) ostendemus.

d. Neque obstat, quod ecclesia in symbolo credenda ex- 1195
hibetur, quoniam objectum idem, sub diversis utique motivis vel rationibus formalibus, et credi et videri potest. Ita perspicue demonstrantur tum alia, quae in symbolo credenda proponuntur, ut Christum esse crucifixum, mortuum, sepultum, resurrexisse a mortuis, tum ipsa existentia Dei (cf. *concilii vaticanis*. III. c. 1. 2; *D* 1631. 1634). Immo ecclesiae credibilitas visibilitatem flagitat. Namque ex symbolo credenda est non solum aliqua ecclesia in abstracto, sed certa haec ecclesia in concreto, quae scilicet adhaereat magistratui symbolum ipsum exhibenti. Nimirum sicut ecclesiam eam, quae super apostolos, nominatim Petrum aedificaretur, perpetuam Dominus credendam revelavit, ita forma rei omnis essentialis ecclesiam constituentis et necessariae perpetuo conservatur, quin et materia hominum componentium, etsi hi prae illis per se non postulatur, quodammodo semper eadem manet, quatenus salva continuatione velut corporis organici homines alii tantum sensim singuli prioribus accedunt vel decedentibus succedunt; proinde ut persona moralis, personis quidem physicis procedente tempore mutatis, ecclesia haec eadem credenda perseverat. Atqui nequit sane credi haec ecclesia, nisi haec prae aliis appareat ecclesia Christi ita, ut quasi digito monstrari possit; unde etiam Patres ecclesiam demonstrabant, quam credebant, et utrumque recte fieri *Augustinus* explicatius indicat (ep. 105. al. 166. ad donatistas c. 5. n. 17; *M* 33,404; contra Cresconium 1. 1. c. 33. n. 39; *M* 43,466). Nec difficile est explanare, quomodo eadem ecclesia ratione videatur, fide autem credatur. Etenim ii quidem, qui saltem revelationem scripturis comprehensam jam admittunt, notas ecclesiae verae ex scripturis haustas sensibus et mente in coetu illo, qui in concreto est ecclesia Christi, proindeque concludendo ecclesiam veram ipsam, etiam ut talem, possunt plane conspicere et insuper intellegere, hunc in concreto coetum adhibito affectu pio voluntatis propter auctoritatem Dei revelantis ecclesiam Christi veram credi posse et debere. Ii vero, qui sunt adhuc infideles, occurrente societate religiosa, quae ut divinam et

Dei nomine loquentem hominibus se sistat simulque manifestis notis divinae missionis, ut miraculis, praedita appareat, perspiciunt argumentando, eam revera legatam Dei esse, iidemque clare capiunt, credibilem ac credendam esse societatem illam ut a Deo pro hominibus institutam (cf. *Is* 2, 2 s). Utrique demum actum fidei ponere possunt, quo per imperium liberum voluntatis praecise propter auctoritatem Dei revelantis credant, coetum hunc ecclesiam esse a Christo institutam eoque ipso eximiis illis donis supernaturalibus ornatam, quae revelatione de ecclesia Christi vera praedicentur. Itaque recidere oportet distinctionem confictam inter ecclesiam veram invisibilem credendam et massam ecclesiasticam naturaliter visibilem seu intellegibilem; creditur enim ecclesia illa ipsa, quae sub respectu alio vel immediate vel mediate visibilis seu intellegibilis existit.

- 1196 e. Postremo ubi adversarii contra assertam veritatem urgent necessitatem conjunctionis cum Deo immediatae perse invisibilis, ecclesiae finem cum mediis ecclesiam continentibus confundere videntur; qualia certe visibilia pro sanctitate et salute vera seu unione immediata cum Deo obtinenda per ipsum Dei verbum indicantur, congruenter indoli humanae, quae cultum Dei exteriorum publicumque efflagitet (cf. n. 55).

- 1197 Thesis XXXI. *Ecclesia Christi jure divino per ministerium insitum una est unitate sociali, fidei, sacrorum; mule eadem unica est.*

Declaratio. Visibilitati succedit considerata ecclesiae unitas. Ecclesia utique una est ex unitate fundatoris, Christi capitis, finis, revelationis; qualem unitatem ne protestantes quidem infitiantur. Sed praeterea ecclesiae asserenda est jure divino unitas socialis vel (coi. *Eph* 2, 12; *Phil* 3, 20) conversationis (jroZtwftç, TroZiréizzaroç) eaque ita comparata, ut omnes partes ecclesiae Christi, videlicet fideles omnes et ecclesiae omnes particulares unam, i. e., in se indivisam componendo societatem ab una eademque suprema visibili auctoritate gubernentur. Quae unitas visibilis est facti, quod reapse partes omnes velint conspirare inter sese tamquam membra unius corporis ecclesiae, juribus bonorum communium corpori prae

dita, etsi non omnes, cum sint membra inaequalia, prorsus idem agere nec legibus, praeter divinas ipsas, pro condicione varia temporum vel locorum iisdem regi debeant, modo regimen supremum praescribens omnibus media necessaria vel opportuna ad finem adhibenda commune semper sit; quo ipso unitas a principio interno perenni conspicuo tamquam forma determinante obtinetur, non mere pro adjunctis velut extrinsecus et per accidens occurrit.

Pariter adscribitur ecclesiae jure divino unitas in fide, 1198 saltem exterius profitenda, et quidem unitas non solum qualiscumque facti seu consensio omnium conspicua de iisdem veritatibus salutiferis, sed etiam unitas tuto efficienda per principium visibile perpetuum. Quod principium cum divinitus praeter veritates revelatas ad veritates nexas extendatur (th. XXV), etiam de his unitas sit oportet; certe qui veritatem nexam peremptorie propositam repudiat, nisi est nimis hebes, facile convincitur negationis tum veritatis revelatae peculiaris, quacum illa nectitur, tum infallibilitatis sacrae in veritatibus nexis proponendis, quae rectius revelata creditur, saltem cum infallibilitate revelata tam perspicue cohaeret, ut ejus infitiator per se illam credere firmiter non valeat (cf. n. 919); quod doctrina s. *Thomae* (in 1 Cor 11, lect. 4) de re quadantenus simili illustratur. Ceterum unitas illa fidei vel symbolica implicita esse potest, quatenus potioribus veritatibus explicite affirmatis reliquae teneantur saltem in objecto eodem formali assensionis et in principio instituto ad veritates salutares proponendas ideoque et ad professionem fidei unam procurandam. Nec violatur unitas divinitus requisita per controversias de rebus fidei vel morum iis, quae nondum satis clare pro omnibus propositae cognoscantur, dummodo tamquam vinculum uniens potestas magisterii sacri retineatur, quae ad ipsa dubia talia dissolvenda a Christo constituta est.

Sacrorum quoque unitas jure divino vindicanda est eccle- 1199 siae, tum facti in usu ipso tum principii visibilis efficaciter proponentis et administrantis usum rituum, qui omnibus, sive directe sive indirecte, sint communes. Et directe quidem ritus primum communes esse possunt aut perceptione, ut baptismus, aut saltem jure perceptionis, ut confirmatio; deinde communes possunt esse actu vel jure aut perceptionis operis sacri in se

(») L Declaratur unitas ecclesiae demonstranda contra adversarios varios; demonilnta,

ipso, ut rituum praedictorum, aut cooperationis alicujus cum opere peragendo et consortii fructuum ejus, ut laicis quoque sacrificium commune esse potest; indirecte vero ritus sunt communes, quod quicumque ad ecclesiam spectant, tamquam sacros illos revereantur vel etiam effectus demum ultiores eorundem consequantur, cujusmodi est ordo sacer bono societatis totius destinatus. Porro haec unitas visibilis liturgica convenit ecclesiae imprimis in ritibus essentialibus seu divinitus institutis, h. e., in sacramentis et in sacrificio; in ceteris ab ecclesia introductis varietas quidem pro tempore et loco esse potest, ita tamen, ut fideles una omnes sint parati, etiam ipsos legitime existentes, quamvis fortasse non ubique adhibendos, religiose aestimare.

1200 Porro cum unitate visibili hactenus descripta triplici adversa divisioni cohaeret quae parte ultima thesis unitas opposita ecclesiis Christi veris pluribus enuntiatur. Hanc autem unitatem omnem ecclesiae non solum ut ex lege appetendam, sed necessariam et essentialem esse (cf. n. 1177) ideoque ab ecclesia Christi vera abesse nunquam posse, ex demonstratione ipsa palam fiet; per quam thesis etiam dogma fidei deprehenditur. Et ita repellitur sententia illorum anglicanorum, qui non quidem cum aliis protestantibus Christum auctorem ecclesiae nullius vel summum ecclesiae unius idealis coetibus compluribus aliquando orituris majore vel minore perfectione manifestandae, sed recte ecclesiae unius realis esse dicunt, hanc tamen jam ex variis christiani nominis societatibus formae hierarchicae tenacibus, romana, graeca, anglicana, quamvis communione vel fide dissidentibus, constitui unam universalem quasi ex partibus vel membris unius corporis, ramis unius arboris, radiis unius luminis, filiabus unius matris opinantur: pariterque illorum commentum confutatur, qui ecclesiam ex sectis omnibus componi putant, quae veritates fundamentales conservaverint. Cf. de his erroribus encycl. s. off. ad episcopos Angliae, 16. sept. 1864 (Z>10 1685 ss) et *L* 7, 586ss. 631.

1201 Demonstratio p. I. 1. Ex voluntate Christi instituentis omnes baptismatis vel eucharistiae participes, praeter quos est sane ecclesia Christi nulla, ad unum corpus visibile componendum ordinantur, et omnes sancti vel ecclesiae Christi membra ministerio pastorum et doctorum divinitus datorum

O

«

<< Γ
'< ξ
•Q j

corpus unum vivens vitam socialem vel visibilem sibi consentaneam constituunt. Argumento est .*Aci* 2, 40—42; *1 tir* 12, 12.13 Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita et Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus (*ἐι εν σῶμα*) baptizati sumus, sive judaei, sive gentiles, sive servi, sive liberi: et omnes in uno Spiritu potati sumusu; *Gal* 3, 26—28: „Omnes enim filii Dei estis per fidem, quae est in Christo Jesu. Quicumque enim in Christo (*ἡς Αοισπ/ρ*) baptizati estis, Christum induistis. Non est judaeus, neque graecus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum (*ἐι*) estis in Christo Jesu“; *1 Cor* 10, 17: „Quoniam unus panis, unum corpus multi (*οι zroZZo/*) sumus, omnes (*ο/ /ὁρ πάντε*), qui de uno pane participamus/ Tum *Epi* L, 3 ss: ^Solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptisma . . Et ipse (Christus) dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores, et doctores ad consummationem sanctorum (*ρῦr a/tw*) in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi . . Veritatem autem facientes in caritate, crescimus in illo (*ἐι αὐτόν*) per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem junctionem subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, aug*mentum corporis facit in aedificationem sui in caritate.“ Cf. *Rom* 12, 4 ss; *Coi* 2, 19. Itaque ex voluntate Domini ecclesia in corpore uno per sacramenta et vitam socialem suam visibili tota cernitur. Atqui unius corporis visibilis est visibile caput congruens unum. Ergo divino jure ecclesia universa visibiliter sub capite visibili uno unitate sociali una est. Nimirum talis unitas est fructus orationis Christi absolutae ideoque efficacis pro unitate omnium fidelium perenni et mundi hominibus cognoscibili seu visibili, qui effectus per auxilium ipsius Domini intime praesentis producendus indicatur; ita Servator .7^17, 11. 18.20—23: „Pater s-ancte, conserva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut et nos . . Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum . . Non pro eis autem rogo tantum,

(»06 Unitas socialis ecclesiae probatur ex .scriptura vel ex primatu Petri univetuli.

sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in me: ut sint consummati in unum: et cognoscat mundus quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti.^u Est igitur unitas ecclesiae perennis, visibilis, tamquam corporis visibilis sub uno capite vel sub auctoritate summa una visibili, inhaerente personae uni sive physicae sive morali, id quod aliunde distinctius cognoscere oportet; eademque unitas facti et principii exhibentis corpus sociale unum, non merum foedus corporum, est necessaria, immo essentialis; cum enim, sicut societati omni, ita ecclesiae aliqua unitatis forma essentialis sit, illa certe essentialis est, quam in ecclesia vigere Deus institutor voluit.

1202 2. Simile argumentum ex eo sumi potest, quod ecclesia simpliciter ideoque tota a Christo vel apostolis repraesentatur tamquam regnum, civitas, familia, domus, ovile vel grex unus factus ex fidelibus judaeorum et gentibus adductis (vide n. 1182 s), vel quod describitur ut gens sancta et populus Dei (/ *Pet* 2, 9. 10; *Tit* 2, 14), ut Israel Dei {*Gal* 6, 16), ut Jerusalem libera {*Gal* 4, 26), ut castra sanctorum {*Apoc* 20, 8), ut mulier vel uxor {*Eph* 5, 22 ss; *Apoc* 12; 19, 7), ut unus homo novus seu templum coaedificatum (A/Λ2, 11—22). Quae omnia unitatem repugnantem divisioni saltem sociale sonant (cf. *Mal* 12,25; *Luc* 11, 17). His alii scripturae loci consentientes inveniuntur, ut *Aci* 2,46; 4,32; 5, 12; *Rom* 15, 5. 6; *1 Cor* 1. 2. 9. 10; *Eph* 3, 6; *1 Thes* 2, 12. 14; *1 Pet* 5, 9; *1 Jo* 1, 3. De signis practicis conjunctionis vide *Aci* 11, 29; 24, 17; *Rom* 15, 26. 27; 16, 2. 4. 16. 19; *1 Cor* 16, 1—3; *2 Cor* 8,14; 9, 1. 2. 12. 13; *Gal* 2, 10.

1203 3. Praeterea divinitus commissum scitur uni demum Petro singulisque Petri successoribus continendum ecclesiae aedificium totum, regnum caelorum universum, fraternitas Christiana omnis, ovile Domini integrum (th. III ss. XIV ss). Atqui per hoc ecclesia Christi intellegitur divino jure esse in perpetuum una unitate sociali, et facti et principii insiti.

1204 4. Eandem conversationis unitatem praenuntiant vaticinationes veteris testamenti. Nimirum illis ecclesia Christi ex-

■M• «

ÿ Wiw

cr

•Q;

hibetur tam vere una quam unus Israel, regnum David, mons sanctus Sion, civitas Jerusalem cum domo Domini vel templo, domus Jacob vel Juda, cui uni omnes gentes accedentes inserentur. Huc spectat /<>'2,6—8; 86,2—6; 109,2; *Is* 2, 1—4: .Verbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda et Jerusalem. Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem. Et judicabit gentes, et arguet populos multos“; *Is* 4, 3—5; 11,3. 4. 9; 40, 1. 2. 10. 11; 49, 14—26; 51, 3. 11. 16. 22. 23; 52, 1-9; 54, ut 1-5. 15; 56, 3—8; 60, 11. 14; 61, 5 ss; 62, 10-12; 66, 18-24; *Jer* 30, 8. 9. 17—22; *Ez* 40—48; (9x3, 5; >/2, 32; *Ani* 9, 11. 12; *Abd* 17 ss; *Mich* 7, 11-17; *Zach* 2, 10. 11: „Lauda, et laetare filia Sion: quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multae ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui: et scies quia Dominus exercituum misit me ad te“; *Zach* 8, 3—8; 9, 9. 10: „Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem: Ecce Rex tuus veniet tibi justus, et salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pullum filium asinae. Et disperdam quadrigam ex Ephraim, et equum de Jerusalem, et dissipabitur arcus belli: et loquetur pacem gentibus, et potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad fines terraeu; *Zach* 12, 3. 4; 14, 8—11. 16—21. Porro hanc socialem unitatem ecclesiae universae continebit, sive per se sive per vicarium suum (cf. *1 Reg* 2, 35), unus summus rex, pastor, salvator Christus filius David secundum *Ez* 34, 23 ss; 37, 22 ss; *Zach* 6, 11 ss; 9, 9; *Mal* 3, 1, a quo uno immediate vel mediate constituentur super omnem terram principes, pastores, salvatores plures ex *Ps* 44, 17. 18; *Jr* 3, 15-17; 23, 3-8; *Mich* 5, 2-8; *Abd* 21; cf. *Ez* 47. 1(k Etenim unitas socialis, ut regno vero proprioque necessaria et essentialis, cum ecclesia Christi tota erit sempiterna ex 455,5. 13; 65, 18. 19. 25; 31, 22. 23. 38—40; *Dan* 2, 44; 7,27; *Os* 2, 16-24; *Joci* 3, 16-21; *Mich* 4, 1-8; *Soph* 3, 9-20. Ouare et principium unitatis ejus in perpetuum erit ex

(•>0\$ Unitas socialis ecclesiae probatur ex vaticinationibus et ex traditione.

2 AV«- 7. 12. 13. 16: A 44, 7. 8. 17. 18: nSedes tua Deus in saeculum saeculi: virga directionis virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis . . Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram. Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum: et in saeculum saeculi*4; *Ps* 71, 2ss; 88, 21. 30. 38; A 9, 6. 7; *Jer* 33. 14—22: £s37, 22—28: ..Et faciam eos (filios Israel) ingentem unam in terra in montibus Israel, et rex unus erit omnibus imperans: et non erunt ultra duae gentes, nec dividuntur amplius in duo regna. Neque polluentur ultra in idolis suis, et abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis: et salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, et emundabo eos: et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus. Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri: et habitabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum: et David servus meus princeps eorum in perpetuum. Et percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum erit eis: et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Et erit tabernaculum meum in eis: et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum; adde *Luc* 1, 32. 33. Cf. n. 263 ss. Hinc illa expectatio, qua judaei messianum regnum verum, scilicet unitate sociali unum, tempore Christi praestolabantur (vide n. 262).

1205 5. Traditio manifesta est. Praedicant Patres socialem ecclesiae unitatem eamque tum facti tum principii inditi visibilis, utpote per potestatem episcopatus et cathedrae unius obtinendam. Testimoniis jam allatis *Ignatii* (n. 372. 432. 490) addimus hoc *Justini* ecclesiam unam filiam declarantis (dial, cum Tryphone n. 63; *M* 6, 622): „Qui autem in illum (Christum) credunt, cum una sint anima et una synagoga ac una ecclesia, idcirco ecclesiam, quae ex illius nomine constituta est, illiusque nominis particeps est (omnes enim christiani vocamur,

veluti filiam a divina scriptura compellari, similiter haec verba (Ps 44, 11) manifeste demonstrant. — Eodem pertinet *fragmentum muratorianum* (th. XXXVI, p. II, n. 5). — *Irenaeo* (m. 372. 434) idem est scindere ecclesiam, absistendo a successionem apostolicam, et interficere. — Ecclesiae eminentiam ex unitate repetit *Clemens alex.* (n. 215), — Praesertim vero unitatem ecclesiae extollit *Cyprianus* (n. 47. 68. 128 s. 488): qui etiam scribit (de unitate ecclesiae n. 7. 8. 23; *M* 4, 505 ss): „Quia Christi populus non potest scindi, tunica ejus per totum textilis et cohaerens divisa a possidentibus non est. Individua, copulata, connexa ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohaerentem. Sacramento vestis et signo declaravit ecclesiae unitatem. Quis ergo sic est sceleratus et perfidus, quis sic discordiae furore vesanus, ut aut credat scindi posse aut audeat scindere unitatem Dei, vestem Domini, ecclesiam Christi? Monet ipse in evangelio suo et docet dicens: „Et erit unus grex et unus pastor* (Jo 10. 16) . . . Deus unus est. et Christus unus, et una ecclesia ejus, et fides una, et plebs una in solidam corporis unitatem concordiae glutino copulata. Scindi unitas non potest, nec corpus unum discidio compaginis separari, divulsis laceratione visceribus, in frusta discerpi. Quidquid a matrice discesserit, seorsum vivere et spirare non poterit, substantiam salutis amittit.“ — Eodem pertinent dicta *Damasi I* (n. 544), *Gregorii naz.* (n. 340), *Optati* (n. 92. 236), *Hieronimi* (n. 236. 319), *Augustini* (n. 341), *Leonis M.* (n. 342. 791), *Gelasii I* (n. 764. ex ep. 14).

Demonstratio p. II. 1. Ex parte praecedente per jus divinum unitas socialis ecclesiae essentialis est. Atqui sine unitate professionis fidei unitas ecclesiae socialis ipsa nulla est; nam ecclesia est regnum veritatis (*Jo* 18, 36. 37; *1 Pet* 2,3 — 10) per fidem agnoscendae, unde ecclesiae universalis leges omnes aut sunt de fide, sane una eademque, omnibus praescribenda, aut eam fidem, cujus quidem necessitas ante omnia inculcatur (*Marc* 16, 16), praeviam supponunt (cf. th. XX: n. 828. 887). Borro fidei profitendae consulere voluit Christus per magisterium authenticum et infallibile, id quod jam demonstravimus (th. XXIV—XXVI). Ergo jure divino fidei unitas eaque adducenda per principium firmum item ecclesiae essentialis est.

1207   2. Perpendatur *Eph* 4, 3 ss: nSolliciti servare unita; Spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus una fides, unum baptisma . . Et ipse (Christus) dedit quosdam quidem apostolos . . alios autem pastores, et doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in aedificationem corporis Christi: donec occurramus omnes (oi nrdrttj in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi: ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Veritatem autem facientes in caritate, crescamus in illo . . ex quo totum corpus . . augmentum . . facit in aedificationem sui in caritate/ Enimvero sicut unum est ecclesiae corpus, sicut est unus spiritus, una spes, unus Dominus, unum baptisma, ita est, tamquam fundamentum concordiae spiritus vel voluntatum et agendorum, ecclesiae una fides, unitate tam perfecta, ut opinionum varietas, fluctuatio, error, qualis est parvulorum imprudentium, inconveniens fidelibus excludatur, sane in hoc statu ecclesiae militantis, ubi sit adhuc spei et fidei periculis obnoxiae, non visioni locus, ubi fideles veritatem profitentes vel exsequentes crescere in caritate possint, ubi etiam exstet magisterium pastorum et doctorum, quo unitas fidei omnium obtineatur. Insuper autem unitas fidei adeo absoluta per pastores et doctores divinitus institutos publice non ad tempus, sed tamdiu efficienda dicitur, quamdiu exsistant homines, qui in ecclesiam vel corpus Christi integrum pro omnibus suis membris complendum cooptari ideoque ad unitatem fidei et agnitionis Filii Dei occurrere vel pervenire valeant. Atqui id est unitatem fidei etiam ex principio ministrante ecclesiae ut perpetuam usque ad consummationem saeculi, quin ut essentialem cum aliis essentialibus exhibere. - .A j L

/F* <

1208   3. Unitas fundamentalis illa fidei ecclesiae effertur etiam *Act* 2, 41. 42: „Qui ergo receperunt sermonem ejus (Petri, baptizati sunt: et appositae sunt in die illa animae circiter tria millia. Erant autem perseverantes in doctrina apostolorum, et communicatione fractionis panis (τῆ, τῶν dm* Iων /ai τῆ, κοινωνίᾳ, τῇ /λάσεν τον ἰλοῖνι), et orationibus“; *Rûm* \

Unitas lidci ecclesiae probatur ex scripturis et ratione theologica. |

q 12; 6, 17: „Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam (rtvrov) doctrinae, in quam traditi estis"; *Rom* 12, 16; 16, 17—19; *1 Cor* 1, 10: „Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia"; *1 Cor* 4, 17: 7. 17; *2 Cor* 10, 15; *Gal* 1, 6—9: „Miror quod sic tam cito transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud evangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere evangelium Christi. Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit"; *Gal* 6. 16: 7W2, 2; 3, 16: *Col* 1, 6. 23; *1 Thes* 1, 7. 8; *2 Thes* 2, 14; 3.6: *1 Tim* 6, 20. 21; *2 Tim* 2, 2: *Tif* 3, 10; *2 Jo* 6. 9. 10.

4. Ipsi oraculis veteris testamenti dicitur doctrina Christi 1209 ut divina tota, proinde una eademque, non solum publice tradenda et oboedienter audienda (*Deut* 18, 15—19; *Ps* 2, 6; 39, 10. 11; *Is* 55, 4; 61, 1 ss), sed et effectu ab omnibus generibus per fidem suscipienda (*Is* 2, 2. 3; 42, 1 ss), in sempiternum *Is* 51, 4ss; *Midi* 4, 2. 7), missis quidem, praeter vicarium Christi doctoris et pastoris unius summi perpetui (cf. *Reg* 2, 35), a Domino doctoribus vel pastoribus pluribus (*A* 44,17. 18; *Is* 52, 7: 55, 5; 66, 19 ss; *Jer* 3, 15-17; 23, 4; *Michb*, 5) et assistente ipso Spiritu Dei ex *Is* 59, 19—21: Et timebunt qui ab occidente, nomen Domini: et qui ab ortu solis, gloriam ejus: cum venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit: et venerit Sion redemptor, et eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus. Hoc foedus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo. et de ore seminis tui, et de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum." Pro qua doctrina messiana una inviolabiliter tenenda nominatur nova Jerusalem vel ecclesia nomine indolem suam exprimente civitas veritatis *Inch* 8, 3).

n

I

»I .

5. Sane, cum error sit multiplex, fides vera est necessario 1210 repugnantibus exclusis fides una. Atqui ecclesiae essenziale

est profiteri fidem veram et quidem in omnibus, unde non existit discrimen inter articulos fundamentales et non fundamentales, a protestantibus confictum (th. XXIV).

1211 6. De traditione constat. Certe contra malas propaginas quas pro contextu intellegit dissensionis cum fide, *Ignatius* vetustissimus inculcat fidei ecclesiae unitatem (n. 339. 432 ad ephj. — *Hegtsippus* (in *Eusebii* hist. eccl. l. 4. c. 22: J/2)), 378 ss; cf. supra n. 516) unam eandemque doctrinam recto per successiones episcoporum, nominatim romanura tradito propriis opinionibus exitiosis per haereticos singulos seorsum inductis obicit. — Ita vero ex agmine Patrum ceterorum praeter superiora (n. 434 cum 844 489 coi. 984 ss) *Irenaeus* scribit (contra haereses l. 1. c. 10. n. 1. 2; *M* 7, 550 ss): „Ecclesia . . per universum orbem usque ad fines terrae seminata, et ab apostolis et a discipulis eorum accepit eam fidem, quae est in unum Deum . . Hanc praedicationem cum acceperit, et hanc fidem, quemadmodum praediximus, ecclesia, et quidem in universum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unae domum inhabitans: et similiter credit iis, videlicet quasi unam animam habens, et unum cor. et consonanter haec praedicat et docet, et tradit, quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquela dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una et eadem est. Et neque hae quae in Germania sunt fundatae ecclesiae aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hae quae in Hiberis sunt, neque hae quae in Celtis, neque hae quae in oriente, neque hae quae in Aegypto, neque hae quae in Libya, neque hae quae in medio mundi constitutae: sed sicut sol, creatura Dei, in universo mundo unus et idem est sic et lumen, praedicatio veritatis, ubique lucet, et illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire? Videas etiam l. 5. c. 20. n. 1 (infra th. XXXVII). — Similiter *Tertullianus* (de praescript. c. 20; J/ 2, 32): „Apostoli, eandem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt et proinde ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt a quibus traducem fidei et semina doctrinae, ceterae exinde ecclesiae mutuatae sunt, et quotidie mutantur ut ecclesia fiant: ac per hoc et ipsae apostolicae deputantur, ut sobole apostolicarum ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Itaque tot ac tantae ecclesiae, una e:

<r

illa ab apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, et apostolicae, dum una omnes probant unitatem, dum est illis communicatio pacis, et appellatio fraternitatis, et contesseratio hospitalitatis: quae jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio.“ Ejusdem auctoris vide dictum supra (n. 844).

Origines ecclesiae fidem objective et subjective unam 1212 sic tuetur (cont. Celsum l. 5. n. 61. 63: *M* 11, 1278. 1283): „Si diversas Christianorum sectas christianismi vitium esse ducat, quidni etiam philosophiae vitio vertit sectarum philosophicarum dissensionem et eam quidem non de rebus nihili, sed de praecipuis? Cur non etiam medicinae criminisum est, quod in sectas scissa est? . . . Quid inde contra nos, qui ab ecclesia stantes damnamus eos quibus placet salutem alios consequi, alios aeternum perire, vi et constitutione ipsius naturae? . . . Quemadmodum vere philosophi non sunt ii, qui providentiam e medio tollunt, sic nec digni sunt Christianorum nomine, qui absurda figmenta Jesuque discipulis improbata inducunt. . . An culpa haec in ecclesiae, quam Celsus nominat ‚vulgus‘, membra conferri potest? . . . Sin illos alia a nobis sentientes persuadere non possumus, tum demum huic de illis praecepto paremus: ‚Haereticum hominem post unam et secundam correptionem devita‘ (Tit 3, 10).“ Recole verba superiora (n. 287). — *Cypriani* praeter alia (supra n. 47. 128 s. j 488. 1205) hoc est (de unitate ecclesiae n. 12; *M* 4, 508 s): „Nec se quidam vana interpretatione decipiant, quod dixerit Dominus: ‚Ubicumque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum‘ (Mat 18, 19. 20) . . . Dominus enim, cum discipulis suis unanimitem suaderet et pacem: ‚Dico‘, inquit, ‚vobis, quoniam, si duobus ex vobis convenerit in terra . . .‘ (ib.), ostendens non multitudini, sed unanimitati deprecandum plurimum tribui . . . Quomodo autem potest ei cum aliquo convenire, cui cum corpore ipsius ecclesiae et cum universa fraternitate non convenit? quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo et ab ejus evangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt. Et cum haereses et schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt, veritatis caput atque originem reliquerunt.“ Et illud ^{ep.} 76. al. 69. ad Magnum

G14- Ecclesiam unam in fide traditio, unam in sacris unitas socialis et in doles su» probit.

n. 1: .1/3, 1138): „Neque enim Dominus noster Jesus Christus cum in evangelio suo testaretur adversarios suos esse eos qui secum non essent, aliquam speciem haereseos designavit, sed omnes omnino qui secum non essent et secum non colligentes gregem suum spargerent, adversarios suos esse ostendit dicens: „Qui non est mecum, adversum me est; et qui mecum non colligit, spargit⁴ (Luc 11, 23)/’ Item *Epiphanius* (exposit, fid. η. 6; *AJ* 42, 782): Ecclesia ab una fide genita, ac per Spiritum sanctum in lucem edita, una est uni (uior^uorj. l et una genitrici suae.⁴⁴ Et (adv. haeres. 34. n. 13; *J/* 41,610): „Quicumque se ab ecclesia segregant, ut ad aniles hasce fabulas adhaerescant, sane suometipsi iudicio damnati sunt: quos secundum unam alteramque correptionem devitare Paulus hortatus est (Pit 3. 10). Joannes vero Christi discipulus majore illos poena condemnavit, cum ne salutare quidem a nobis patiatur (2 Jo 10 s).⁴ — Vel *Chrysosfomus* (in Eph hom. 11. n. 3: .1/62, 83: 77/WW Quando omnes similiter credimus, tunc est unitos. — Ad haec resume effata dilucida *Augustini* (n. 859). *Vincenti lir.* (n. 845. 852. 859 , *Leonis M.* (n. 846). — Ita etiam *Pelagius* scribit (ad Aunarium antissiodor. episc. ep. 7 ; *M* 72, 744): „Nec aliter unam solamque Dei confitemur ecclesiam, nisi omnes ad petram super quam fundata est fides catholica construamur.⁴⁴ — Accedit *Gregorius M.* (n. 847). — Denique huc pertinent universe professiones et decreta fidei, ab ecclesia consilio eo edita, ut una eademque fides ecclesiae totius integra servaretur, judicatis iis omnibus extorribus, qui a communi fide declinarent.

cr

1213 Demonstratio p. III. 1. Per jus divinum spectat ex dictis ad essentiam ecclesiae unitas socialis et facto et principio insito conspicuo. Atqui hoc ipso unitas sacrorum ecclesiae essentialis noscitur eademque pariter existens ex principio dato, siquidem pars nobilissima vitae socialis ecclesiasticae in rituum sacrorum communione cernitur.

1214 .. Et revera ecclesia est a Christo instituta societas per se religiosa. Atqui societati religiosae generatim est essentialis unitas in ritibus nonnullis sacris, quibus colatur Deus hominesque Deo consecrentur vel a Deo perficiantur; societati autem religiosae, quae sit originis divinae, divinitus essentialis est speciatim unitas in ritibus a Deo fundatore institutis,

Ecclesia probatur una in sacris ex indole sua religiosa et ex scriptura, β|5

ita scilicet, ut his utantur socii omnes, singuli pro rata parte, sive susceptione directa, actu vel jure obtinenda, ritus sacri vel concursus cujuspiam ad ritum et fructus ritui adnexi, sive susceptione indirecta consistente in veneratione ritus saltem sociis aliis suscipiendi et communitate effectuum per illos ritu donatos sodalibus provenientium (cf. n. 1199); societati denique eidem divinitus institutae per se, non per accidens, religiosae jure divino essentielle item est principium perpetuo determinans sacrorum unitatem, quale est ministerium doctorum et pastorum a Christo ordinatum, quod quidem ritus divinitus institutos infallibiliter docendo et fideliter administrando custodiat, ipsum auctoritate sua inerranti actiones varias liturgicas pro re ac tempore instituat (cf. v. g. *concilii trid.* s. VII. cn. 13. de sacr.; s. XXII. cn. 7. 9; *D* 737. 831. 833), unde etiam istas non magis quam potestatem divinitus exstantem, quicumque in ecclesia esse velit, contemnere, sed cum reverentia suspicere tantum possit. Ergo unitas sacrorum tum facti in usu accommodato rituum tum principii in ministerio ritus adhibente vel adhibendos moderante jure divino ecclesiae essentialis est.

3. Idem litteris sacris comprobatur. Haud dubie in testa- 1215
mento novo quidem communis ut janua ecclesiae membris omnibus a conditore ritus baptismi exhibetur *Mat* 28, 18—20; *Marc* 16, 15. 16; *Jo* 3, 3. 5; *Aci* 2, 38. 41. 42; *1 Cor* 12, 12. 13; *Gal* 3, 26—28; *Eph* 4, 4. 5 (cf. n. 1201). Tum omnibus per baptismum ecclesiam ing'ressis indicatur proposita a Domino confirmatio *Jo* 7. 38 s; *Ad* 8, 12—20; 19, 1—6. Praesertim omnibus ecclesiae sociis apparet praeparata a Christo eucharistia ex *Jo* 6, 54: „Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* ; *Act* 2, 42; *1 Cor* 10, 16. 17; 11, 20. 23 ss; qui cibus <acer sit sumendus ex sacrificio publico secundum *Mat* 26, 26-28; *Marc* 14. 22-24; *Luc* 22, 19 s; *1 Cor* 10, 18-21; 11,23-26; *Heb* 13, 10: „Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt." Ad haec Servator paravit omnibus fidelibus, qui peccassent, remedium paenitentiae *Jo* 20. 2*1—23, infirmis adultis omnibus extremam unctionem ex *Jac* 5, 14 s. Praeterea, quod attinet ad sacramenta ipsi bono non tam singulorum quam ecclesiae ut talis

Ecclesia probatur una in sacris ex scripturis.

destinata (cf. *decret, flor*, pro armenis ; /> 590), divinitus neque exclusus invenitur a sacramento ordinis (7 *Tim* 4, 14; 5, 22; 2 *Tim* 1, 6; cf. *Act* 6. 1—6) fidelis ullus mas (cf. / *Cor* 14, 34 s; / *Tim* 2, 12), neque a sacramento matrimonii *flēph* 5, 22—33) per se fidelis adultus ullus homo (cf. *Mat* 19, 10 ss; 1 *Cori*, 2. 6-9.25-28.36—40). Tandem ut tractatu fere toto collegium apostolicum in successione perpetuum praefectum sacris Christianis a Domino agnovimus (th. II ss. XIII ss. XX, XXIV ss), ita idem locis nunc citatis aliquot agnoscimus.

1216 4 Quin jam antiquo testamento generatim affirmatur, cultum ecclesiae Christi universae vel Jerusalem novae futurum esse unum. Ita *Is* 66, 23; *Soph* 3. 9: „Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno“; *Zach* 14, 9. 16—19. Nominatim praedicatur pro initiando populo ecclesiae novae fons baptismi patens omnibus perennis *Ez* 36, 25—28; 47, 1—12; *Joel* %, 18; *Zach* 13, 1: „In die illa erit fons patens domui David, et habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris, et menstruatae^ 14,8: nEt erit in die illa: Exibunt aquae vivae de Jerusalem: medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum: in aestate et in hieme erunt.u Insuper praenuntiatur sacrificium novum offerendum toto orbe *Mal* 1. 10. 11, proinde in Aegypto ipsa *Is* 19, 18—25, cum populi communionem *Ps* 21 26—30: "Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timentium eum. Edent pauperes, et saturabuntur: et laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivent corda eorum in saeculum saeculi. Remiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terrae: Et adorabunt in conspectu ejus universae familiae gentium. Quoniam Domini est regnum: et ipse dominabitur gentium, Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terrae: in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram"; *Prov* 9, 1—6: *Is* 25. 6. 7; 62, 9; 65. 13; idemque sacrificium offertur a Domino sacerdote aeterno secundum ordinem Melchisedech ex *Ps* 109, 4, per sacerdotes ministros suos plurimos perpetuos ex *Jer* 31. 14; 33, 18—22; *Mal* 3, 3. 4; qui sacerdotes cum comparentur leviticis, similiter et ex populo Dei seliguntur (*Is* 66, 19—22), et unitatis sacrorum ecclesiae universae, velut unius templi novi (*Is* 60, 7: *Ez* 40—48, ut 40. 45 s; 42, 13 s;

Ecclesia probatur una in sacris ex traditione.

hch 14. 20 s), principium efficax unum ex praesignificatione saltem typica (cf. 1 *Reg* 2, 35) in se continent.

1 5. Ex Patribus unitatem ecclesiae liturgicam eamque etiam 1217 principii jam *Clemens romanus* significat (n. 431 ; cf. n. 372. 490', *holius* vi singulari urget (n. 432. 457), *Polycarpus* memorando rninisterium diaconorum et presbyterorum indicat (n. 432), *latrina duodecim apostolorum* exsequitur (n. 433); quae insuper eucharistiam velut signum, non sane vacuum, unitatis solis hominibus, qui per baptismum a canibus distincti sint, esse dandam tradit; ita enim praecipit (n. 9; *F* 12, 21 ss): „Quod ad gratiarum actionem attinet, sic gratias agite; primum de calice: Gratias tibi agimus, pater noster, pro sancta vite David I pueri tui, quam indicasti nobis per Jesum puerum tuum; gloria j tibi in saecula. De pane fracto autem : Gratias tibi agimus, I pater noster, pro vita et scientia, quam indicasti nobis per I [esum puerum tuum; gloria tibi in saecula. Sicut hic panis I tractus dispersus erat supra montes et collectus factus est I unus, ita colligatur ecclesia tua a finibus terrae in regnum I mum; quoniam tua est gloria et virtus per Jesum Christum I in saecula. Nemo autem edat neque bibat a vestra gratiarum I actione, nisi qui baptizati sunt in nomine Jesu", videlicet bap- I rismo instituto a Jesu, cujus ritus plenius exhibetur antea (ib. n.?), „de hoc etenim dixit Dominus: „Ne date sanctum canibus' Mat 7, 6'? — Praecipue *Justinus* vitam Christianam saeculi II describendo hisce unitatem ritualementem cum unitate fidei et sociali sub praeside vigentem celebrat (apol. 1. n. 65—67; *M* 6, 427 ss): nNos autem postquam eum, qui fidem suam et assensum doctrinae nostrae testatus est. sic abluimus, ad eos, qui dicuntur fratres, deducimus, ubi illi congregati sunt, communes preces et pro nobismetipsis, et pro eo qui illuminatus est, et pro aliis ubique omnibus intento animo facturi, ut veritatis cognitionem adepti, hac etiam gratia dignemur, ut rectam operibus vitam agentes et praeceptorum custodes inveniamur, quo salutem aeternam assequamur. Invicem osculo salutamus, ubi desiimus precari. Deinde ei, qui fratribus praeest, panis affertur, et poculum aquae et vini: quibus ille acceptis laudem et gloriam universorum Parenti per nomen Filii et Spiritus sancti emittit, et eucharistiam, sive gratiarum actionem, pro his ab illo acceptis donis prolixè exsequitur. Postquam preces

et eucharistiam absolvit, populus omnis acclamat, „Arnen'. Arnen autem hebraea lingua idem valet ac „Fiat'. Postquam vero is, qui praeest, preces absolvit, et populus omnis acclamavit, qui apud nos dicuntur diaconi, panem et vinum et aquam, in quibus gratiae actae sunt, unicuique praesentium participanda distribuunt, et ad absentes perferunt. Atque hoc alimentum apud nos vocatur eucharistia, cujus nemini alii licet esse participi, nisi qui credat vera esse quae docemus, atque illo ad remissionem peccatorum et regenerationem lavacro ablutus fuerit, et ita vivat ut Christus tradidit. Neque enim ut communem panem, neque ut communem potum ista sumimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus Jesus Christus Salvator noster et carnem et sanguinem habuit nostrae salutis causa, sic etiam illam, in qua per precem ipsius verba continentem gratiae actae sunt, alimoniam, ex qua sanguis et carnes nostrae per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus. Nam apostoli in commentariis suis, quae vocantur evangelia, ita sibi mandasse Jesum tradiderunt: eum scilicet accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: „Hoc facite in meam commemorationem (Lue 22, 19). Hoc est corpus meum*; et poculo similiter accepto, actisque gratiis dixisse: „Hic est sanguis meus' Mat 26, 28], ipsisque solis tradidisse . . Ex illo tempore haec semper nobis invicem in memoriam revocamus; et qui habemus, indigentibus omnibus subvenimus, et semper una sumus. Atque in omnibus oblationibus laudamus creatorem omnium per Filium ejus Jesum Christum et per Spiritum sanctum. Ac solis, ut dicitur, die omnium sive urbes sive agros incolentium in eundem locum fit conventus, et commentaria apostolorum, aut scripta prophetarum leguntur, quoad licet per tempus. Deinde, ubi lector desiit, is qui praeest admonitionem verbis et adhortationem ad res tam praeclaras imitandas suscipit. Postea omnes simul consurgimus, et preces emittimus; atque, ut jam diximus, ubi desiimus precari, panis affertur et vinum et aqua: et qui praeest, preces et gratiarum actiones totis viribus emittit, et populus acclamat: „Arnen', et eorum, in quibus gratiae actae sunt, distributio fit et communicatio unicuique praesentium, et absentibus per diaconos mittitur. Qui abundant et volunt, suo arbitrio, quod quisque vult, largiuntur, et

cr
C»

quod colligitur apud eum, qui praeest, deponitur, ac ipse subvenit pupillis et viduis, et iis qui vel ob morbum, vel aliam ob causam egent, tum etiam iis qui in vinculis sunt et advenientibus peregre hospitibus; uno verbo omnium indigentium curam suscipit.“

Deinceps *Irenaeus* de baptismo asseverat (contra haereses 1218 1.3. c. 17. n. 2; *M* 7, 930): „Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis: ita nec nos multi unum fieri in Christo Jesu poteramus sine aqua quae de coelo est.“ Ordinatum cultus Christiani exercendi unitatem efferunt *Tertullianus* (n. 434), *Origenes* (n. 287), *Cyprianus* (n. 27. 47. 418), *Firmilianus* (n. 68), etsi hi duo aliquando exercitium licitum cum valido confundunt. — Ita et *Hilarius* (in Ps 121. n. 5; *M* 9, 662): „Unum ecclesiae corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, neque singulis in indiscretum acervum et informem cumulum adunatis, sed per fidei unitatem, per caritatis societatem, per operum voluntatisque concordiam, per sacramenti unum in omnibus donum, unum omnes sumus/ — Et *Hieronymus* (in Os 8, 12; J/ 25, 888): „Unum autem esse altare in ecclesia, et unam fidem, et unum baptisma apostolus docet (Eph 4, 5), quod haeretici deserentes, multa sibi altaria fabricati sunt, non ad placandum Deum, sed in delictorum multitudinem.“ — De sacrorum unitate in universum *Augustinus* docet (contra Faustum 1.19. c. 11 : 1/42. 355): „In nullum .. nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.“ Unde ille scribit (ep. 54. al. 118. ad Januarium c. 1; *M* 33. 200): „Tenere te volo, . . Dominum nostrum Jesum Christum, sicut ipse in evangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse et sarcinae levi (Mat 11, 30): unde sacramentis numero paucissimis, observatione facillimis, significatione praestantissimis, societatem novi populi colligavit.“ Cui cohaeret dictum supra (n. 27). Ad haec Augustinus significat (ad Simplicianum 1. 1. q. 2. n. 2: 1/40, 112), homines incorporari ecclesiae participatione sacramentorum, nominatim baptismi, de quo etiam affirmat (ep. 265. al. 108. ad Seleucianam n. 4: *M* 33, 1087): „Postquam Dominus Christus in ecclesia sua sacramentum novi testamenti pro circumcisione carnis sanctum baptismum dedit, et aper-

Cr

tissime dixit, „Si quis non renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum' (Jo 3, 5), jam non debemus quaerere quando quisque fuerit baptizatus; sed quoscumque legimus in corpore Christi, quod est ecclesia, pertinere ad regnum coelorum, nonnisi baptizatos intelligere debemus: nisi forte quos angustia passionis invenit, et nolentes negare Christum, antequam baptizarentur occisi sunt, quibus ipsa passio pro baptismo deputata est." — Similiter *Leo M.* (serm. 4. al. 3 c. 1: .1/ 54, 148): „Licet universa ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, ut ex diversis membris sacrali corporis subsistat integritas. „omnes' tamen, sicut ait apostolus. „in Christo unum sumus' (1 Cor 12, 13), nec quisquam ab alterius ita est divisus officio, ut non ad connexionem pertineat capitis cujuslibet humilitas portionis. In unitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, et generalis est dignitas." Revise pontificis ejusdem verba alia (n. 286;. — Sic *Gelasius I* (ep. 14: *M* 59, 89): „Quare igitur ad Petrum tam frequens Domini sermo dirigitur? . . Ut capite constituto schismatis tolleretur occasio' (cf. dictum Hieronymi n. 236., et una monstraretur compago corporis Christi, quae ad unum caput gloriosissima dilectionis societate concurreret, et una esset ecclesia, cui fideliter crederetur, unaque domus unius Domini et unius redemptoris, in qua de uno pane et de uno calice nutriremur." — In ipso *symbolo* baptismi unum confitemur (Z)¹⁰ 86; cf. 9. 11. 14). — Ex doctrina *concilii vaticani*, voce caritatis, scilicet socialis, vel communionis vitam ex fide socialem etiam liturgicam comprehendens, ecclesia est unus grex, custodita unitate fidei vel professionis fidei et unitate caritatis vel communionis, sub uno summo pastore ut perpetuo utriusque unitatis principio ac visibili fundamento (supra n. 34. 438. 712). — Huc tandem spectant libri rituales, jam antiquitus per potestatem ecclesiasticam ad administrationem sacrorum dirigendam editi.

- 1-19 6. Ut thesis etiam soluta difficultate roboretur, certe unitas essentialis ideoque perpetua ecclesiae demonstrata socialis, fidei, sacrorum non inde obscuratur, quod, ut nuper ajunt, recedentibus prius graecis, tum protestantibus vel anglicanis ecclesia Deo sanciente in plures partes tamdiu divisa sit. At enim secessio ista ecclesiam non magis scidit, quam quod

Ecclesia probatur unica ex unitate sua triplici, ex primatu Petri, ex scripturis.

unto ante nestoriani vel monophysitae ab ecclesia defecerunt, qui etiam constantius sectis recentioribus in doctrinis suis perseverant; videlicet rami quidam ab arbore ecclesiae prae-monente Domino et apostolo {*Alat* 24, 11 ; 20, 30; *1 Tini* 4, Issi saepius abscissi sunt, ecclesia Christi ipsa per voluntatem Dei antecedentem absolutam una eademque visibilis in se mansit. In causa simili *Epiphanius* (haer. 42. n. 2; *M* 41, 698): „Ecclesiam, ait (Marcion), vestram ego dissociabo, in eamque schisma sempiternum immittam. Quod ille revera nec mediocre quidem iniecit, non ita tamen ut ecclesiam, sed ut se potius ac suos discinderet.“

Demonstratio p. IV. 1. Quemadmodum monstravimus, 1220 ecclesia complectens sanctos vel sectatores Christi omnes unitate triplici per jus divinum una est, i. e., in se indivisa. Atqui ecclesia Christi, quae in amplitudine tanta sit exclusa divisione una, est eadem una numero vel exclusis pluribus unica.

2. Ex dictis (n. 1201. 1203) praeest divinitus auctoritas 1221 suprema visibilis una omnibus, quotquot sunt in terra, inter se conjunctis partibus ecclesiae Christi, civibus regni caelorum, fratribus s. Petri, ovibus Servatoris. Atqui inde ecclesia Christi exsistere una sola potest.

3. Hinc modus loquendi sacer de ecclesia Christi talis, 1222 ut eam esse unicam clare indicetur. Ita Dominus ipse nomine velut proprio plene per se distinguente nominavit ecclesiam suam *Mat* 16, 18; similiter apostolus fideles omnes vocat numero singulari, fere cum articulo, ecclesiam vel ecclesiam Dei *1 Cor* 12, 28; *Eph* 3, 10. 21; 5, 23-25. 29. 32; *Col* 1, 24; *1 Tini* 3, 15 (cf. n. 24). Praeterea Christus cum apostolis vitato numero plurali non memorat nisi Dei regnum, civitatem, familiam, domum, gentem vel populum etc; immo diserte ut pastor summus dicitur unus, h. e. unicus, sic credentes omnes unum ovile appellantur vel etiam homo novus unus (vide n. 1202).

4. Sed et in vetere testamento ecclesia Christi apparet 1223 tamquam futura nova Sion vel Jerusalem gentes omnes complexura, certe non minus quam antiqua illa aspectabilis unica; ad hoc describitur tamquam novus populus Israel vel regnum David, non amplius in duo regna dividendum, sed cujus unici incolis omnibus Christus filius David unus summus pastor,

utique in vicario conspicuus, perpetuo imperaturus sit (vide n. 12041.

- 1224 5. Ecclesia est sponsa Christi (n. 336), est corpus Christi mysticum (n. 334), est plenitudo Christi vel quasi Christus ipse (n. 338). Atqui sponsa Christi unica est, ut et matrimonium Christianum repraesentans unionem Christi et ecclesiae est viri cum uxore unica; quare graece sponsa vel uxor Christi definite cum articulo dicitur {yo 3, 29; *Apoc* 19, 7). Nec Christus caput jungitur corporibus pluribus, nedum inter se pugnantibus, sed unicum est corpus Christi sicut physicum, ita mysticum, unde ecclesia tamquam corpus Christi definitum, non solum aliquod, articulo graeco exhibetur (*Eph* 1, 23; 4.12: 5, 30; *Col* 1, 24). Nec multiplicatur plenitudo Christi, praesertim cum peraeque apposito articulo designetur (*Eph* 1, 23: 4, 131. nec Christus etiam ille, qui nomine pro dignitate mere participato appelletur ο Χριστός (*1 Cor* 12, 12), erit nisi unus solus.
- 1225 6. Consentiant majores, qui nomine ecclesiae, nempe ut proprio verae unicae, simpliciter vel cum addito sanctae et Dei utuntur, quale exemplum praebet *Hermae Pastor* (vis. 1. c. 1. n. 6; c. 3. n. 4: vis. 2. c. 4. η. 1; vis. 3. c. 3. n. 3; vis. 4. c. 1. n. 3; c. 2. n. 2; sim. 9. c. 1. η. 1. 2; c. 13. η. 1; c. 18. n. 2-4; *F* 12, 417. 423. 431. 439. 459. 463. 577. 601. 613), *Irenaeus* (ut n. 434. 844: infra th. XXXVIII), *Origenes* (n. 1212), *Cyprianus* (ib.). Unde ecclesiae nomen alteri praeter primam penitus abjudicant. Ita *Irenaeus* praeter illam unam novit tantum abortionem in. 985. adnot.j. — *Clemens alex*, (strom. 1. 7. c. 15: J/9,527) auctores haeresis praeesse scholae potius quam ecclesiae (δαπριβή μάλλον ἢ ἱερωσύνη) dicit, idemque eorum coetus conventicula humana orta post ecclesiam catholicam appellat (infra n. 1261). — Neque aliter *Tertullianus* (adv. Marcion. 1. 4. c. 5; *M* 2, 367): „Habet plane et illud (Marcionis evangelium) ecclesias, sed suas, tam posteras quam adulteras; quarum si census requiras, facilius apostaticum invenias quam apostolicum, Marcione scilicet conditore, vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt favos et vespae: faciunt ecclesias et marcionitae.“ — Vel *Cyprianus* (ep. 73. ad Jubajan. n. 2: *M* 3, 1111): „Novatianus. simiarum more, quae cum homines non sint, humana tamen imitantur, vult ecclesiae catholicae auctoritatem sibi et veritatem vindicare/“

Insuper Patres ex multis fidelibus vel ecclesiis particularibus ut membris unicam ecclesiam divinitus institutam, non scindendam, coalescere plus minusve explicite affirmant et ecclesiam unico paradiso, unicae arcae Noe vel domui Rahab comparant et exemplis aliis similibus illustrent. Quo pertinet hoc /pw/n(ad smyrn. n. 1; **A** 12, 275 ss): „Observavi . . perfectos vos esse in fide immobili . . et stabilitos in caritate . . plena firmaque fide credentes in Dominum nostrum . . vere sub Pontio Pilato . . clavis confixum pro nobis in carne . . ut per resurrectionem suam in saecula elevet vexillum pro sanctis et fidelibus suis, sive in judaeis sive in gentibus, in uno corpore ecclesiae suae/” — Vel jam ex *doctrina duodecim apostolorum* cum testimonio supra (n. 1217) posito illud (n. 10; **F** 12, 25): „Recordare, Domine, ecclesiae tuae (r/jg 7ζζλψπα σου), ut eam liberares ab omni malo eamque perficias in caritate tua, et collige eam a quattuor ventis sanctificatam in regnum tuum, quod ei parasti, quoniam tua est virtus et gloria in saecula. Adveniat gratia et praetereat mundus hic. Hosanna Deo David. Si quis sanctus est, accedat; si quis non est, paenitentiam agat.“ — Eodem spectant effata *Justini* (n. 1205), *Irenaei* (xi. 372.434.489 coi.984ss), *Tertulliani* (n. 365. 1211). — Sic *Clemens alex.* (strom. 1. 7. c. 17; .1/9.551): „Ex iis quae dicta sunt manifestum esse existimo, unam esse veram ecclesiam, eam quae vere est antiqua, in cujus catalogum referuntur** per se vi baptismi „ii qui sunt iusti ex proposito. Nam cum unus sit Deus et unus Dominus, propterea id etiam quod est summe venerabile, et ex eo quod sit unicum laudatur, ut quod sit imitatio principii quod est unum. In unius ergo naturae sortem cooptatur ecclesia quae est una, quam conantur haereses in multas discindere. Et essentia ergo et opinione et principio et excellentia, solam esse dicimus, antiquam et catholicam ecclesiam (Λ'ατά τε ουν υτιόστασιν uaii ré επίνοϊαν, /ατά τε ορχψ-, /ατά τε εξοχήν, μόνην εἶναι φαμέν πι όοχαϊαν /ai 7.ath>).r/.iiv ε/./λησιαν).a Clementi cohaeret discipulus *Origines* (η. 287. 372).

Cyprianus praeter alia superius citata (n. 128 s. 365. 1227 372. 1205. 1212) ita scribit (ep. 40. al. 43. n. 5: **M** 4, 336): „Deus unus est et Christus unus, et una ecclesia, et cathedra una super petram¹⁾ Domini voce fundata. Aliud altare con-

1) Vindobonensis recensio *Hartehi* habet „Petruni“.

stitui aut sacerdotium novum fieri praeter unum altare et unum sacerdotium non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit. Adulterum est, impium est, sacrilegum est quodcumque humano furore instituitur ut dispositio divina violetur⁴ — Diserte quoque loquitur aequalis Cypriani *Firmilianus* (n. 68). — Recolatur etiam confessio *Alexandri* episcopi alex. (n. 397). — Etiam imperator *Constantinus* ad ecclesias scribit (*Eusebii* de vita Constantini l. 3. c. 18; *J/* 20, 1078): „Servator noster.. unam esse voluit catholicam ecclesiam (*μίαν εἶναι τὴν κατὰ τὴν αἰῶνα* *αἱ τοὶ ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μεμνημένοι*). Cujus membra, licet variis locis dispersa sint, uno tamen spiritu. Dei scilicet voluntate, foventur.. — Item *Basilus M.* docet (in Ps 28. n. 3; *M* 29, 287): Necessaria est adoratio. Adoratio autem, non ea quae fit extra ecclesiam, sed quae in ipsa Dei aula perficitur. Ne mihi, inquit, privatas aulas aut ecclesias excogitetis. Una est aula sancta Dei/. — Cui congruit *Padanus* (n. 372), atque *Ambrosius* dicens (hexaem. l. 3. c. 1. n. 1 — 3; *J/* 14, 155 s): „Congregetur aqua quae est sub coelo in congregatione una' (Gen 1, 9) . . Hanc imitemur aquam et unam congregationem Domini, unam ecclesiam noverimus . . Ex omni igitur valle congregatus est populus catholicus. Jam non multae congregationes sunt, sed una est congregatio, una ecclesia/' — Consentanea doctrina est *Optati* (n. 236. 487. 771), *Epiphanii* (n. 1212), *Hieronymi* (n. 87). — Expressis verbis unitatem singularitatis ecclesiae asseverat *Augustinus* (n. 23. 288. 341. in Ps 44, n. 366. 372). — Similia proferunt *Fulgentius* (n.366), *Pelagius II* (n. 1212), *Gregorius M.* (n. 366), *Anaslasius sinaita* (n. 289), *Bruno astensis* (ib.). — Praeterea audivimus (n. 367) documenta sollemniora, quibus ecclesia catholica ad salutem necessaria eoque ipso vel simul explicatius ecclesia unica vera Christi perhibetur. His adde, quod teste *Theodoreto* (in Ps 47, 4; *M* 80. 121 Iss) antiquitus oratio fiebat pro unica (ὁὐνίῃς) ecclesia: adde *symbola*, ubi non ecclesias, sed ecclesiam vel ecclesiam unam, *μίαν*, fideles profitentur D10 2. 6. 9. 14. 86); adde sententiam *Damasi I* (n. 544), *concilii zertensis* (n. 372), *Leonis* (Add), *Bonifatii VIII*, qui loco supra (n. 367) recitato subnectit istum: „Hanc autem (ecclesiam) veneramur et unicam, dicente Domino in propheta: „Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam⁴ (Ps 21, 21). Pro anima enim id est pro

«e ipso capite simul oravit et corpore, quod corpus unicam sci. ecclesiam nominavit, propter sponsi, fidei, sacramentorum et caritatis ecclesiae unitatem. Haec est tunica illa Domini inconsutilis, quae scissa non fuit, sed sorte provenit. Igitur ecclesiae unius et unicae unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum, Christus videlicet et Christi vicarius Petrus, Petrique successor, dicente Domino ipsi Petro: ‚Pasce oves meas‘ (Jo 21, 17;„ — Ex *concilio wticano* (s. IV. c. 2; *D* 1670) „ad romanam ecclesiam . . . necesse semper fuit omnem convenire ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles, ut in ea sede, e qua venerandae communionis jura in omnes dimanant, tamquam membra in capite consociata, in unam corporis compagem coalescerent/ — Unitas ecclesiae aliena a dissolutione pariter et multiplicatione est etiam argumentum proprium epistulae encyclicae, quam *Leo XIII* 29. jun. 1896 edidit (cf. n. 320 475. 860;„ — Ceterum haeretici ipsi ecclesiam esse unicam agnoscere consueverunt (cf. narrat. *Augustini* n. 23; dictum factiosi *auctoris philosophumenon* n. 50; n. 368).

!. Accedit ratio convenientiae. Nam sicut eadem est 1228 veritas fidei a Christo praedicata et eadem spes finis cum adjumentis sacris a Christo reddita omnibus hominibus, ita decuit vinculo ejusdem caritatis socialis a Christo homines omnes colligari; qua societate unica condita studio humano jungendi se similibus satisfacit, fons discordiarum inter societates plures praesertim religiosas facile existentium praeccluditur, benevolentia mutua promovetur, ecclesia caelestis unica praeparanda repraesentatur.

Thesis X X X11. *Memin•a ecclesia# qualiacumque non sunt actu ouines solive praedestinati. Neque peccatores generatim dignitate membri ecclesiae quamvis praecipui divinitus excluduntur.*

Declaratio. Quoniam ecclesia visibilis vel una esse ne- 1229 quit, nisi membra ejus visibilia et satis inter se conjuncta designentur, disputationi de visibilitate et unitate ecclesiae quaestio de membris, i. e., hominibus ad corpus quidem ecclesiae pertinentibus tam arte cohaeret, vix ut loco aptiore pertractari

possit. Porro eo ipso, quod indoles veri membri ecclesiae ex dictis sine negotio colligitur, quaestio illa minus in veritate universe constituenda quam in commentis reiciendis vel argumentis peculiaribus per theses aliquot enucleandis vertitur. Hujus thesisi priori parti duce Wicleff maximopere Hus ponens ecclesiam in praedestinatiis ut talibus refragatur; cujus doctrina plenior mox citabitur. Alterius partis adversarii exstiterunt antiquitus montanistae ac novatiani, qui graviorum saltem scelerum quorundam praeter haeresim vel schisma reo\$ divino jure ab ecclesia extorres in perpetuum fieri censebant (ex *Tertulliani* montanistae l. de pudic.; *M*2, 979 ss; *Cyprian* ep. 52. al. 55. n. 25 ss; ep. 67. al. 68; *J*/ 3, 791 ss. 990ss; *Eusebii* hist. eccl. l. 6. c. 43; *J*-/ 20, 615 ss; *Paciani* ad Sympronian. ep. 3; *A*/ 13, 1063 ss), audiani, qui sibi quasi mundis dignitatem ecclesiae asserebant (teste *Epiphonio* haer. 70. η. 1. 15; *Al* 42, 339. 371, vel *Augustino* de haer. 50; *J*/ 42. 39), pelagiani, qui solos perfectos in iustitia velut ecclesiae membra agnoscebant (vide *Augustin*, de haer. 88; de dono perseverantiae c. 5. n. 8; *Ai* 42, 48: 45, 998), donatistae ex locis afferendis maxime a Patribus refutati, qui peccatores quidem publicos non posse in ecclesia esse affirmabant. Illos sunt secuti medio aevo cathari, ut waldenses et fraticelli, qui ex dicendis in solis iustis sive sacram potestatem sive ecclesiam consistere contendebant. Postea Wicleff et Hus rationem membri saltem auctoritate praediti peccatori denegabant, Lutherus cum suis ecclesiam ex solis iustis vel, pro eorundem opinione de iustitia, ex solis vere credentibus constare asseverabant, alii cum Calvino ecclesiam ex solis iustis fidelibusve praedestinatiis constitui docebant, de jansenianis Quesnellus eam ex praedestinatiis et iustis, synodus pistoriensis ex iustis componi statuebat (cf. *L* 7, 584 ss). Quibus varii erroribus dogma catholicum opponimus, ex quo primum conjunctio actualis vel praesens cum corpore ecclesiae sicut propria membri etiam inferioris per praedestinationem solam vitae aeternae non efficitur, ita propria membri etiam Summi per reprobationem solam non avertitur, deinde peccata etiam gravia sive occulta sive manifesta generatim, h. e., sepositi peccato speciali haeresis vel schismatis et divinitus, i. e., citra sententiam excommunicationis ab ecclesia prolatam minim?

impediunt, quominus quis inter membra corporis ecclesiae nedum simplicia, sed et potentiora numeretur.

Demonstratio p. L 1. Ecclesia Christi est societas visibilis 1230 (th. XXX). Atqui societas, quae actu ex praedestinatiis ut talibus, proinde omnibus vel solis coalesceret, in defectu membrorum visibilium quorumlibet, imprimis superiorum, visibilis non foret, quandoquidem praedestinatio discernens homines futuros tandem beatos est aliquid interim invisibile vel Deo soli cognitum.

2. Ad rationem membri actualis qualiscumque ecclesiae 1231 ex th. XXXI) postulatur, ut actu adhaerens saltem principio unitatis divinitus instituto, nisi scilicet sit principium vel caput visibile ipsum, servet caritatem socialem, fidei ejusdem professionem, sacrorum eorundem communionem. Idem vero sufficit, ut quis vere et simpliciter membrum actuale corporis ecclesiae existat, et multo magis omnes ii pro membris ecclesiae actualibus habendi sunt, qui insuper interius credant et cum fructu salutis media recipiant; vivunt enim tales actu ipso omnem vitam propriam ecclesiae in hoc militiae statu, sive externam sive et internam (cf. n. 345), in fide et sanctitate positam; unde abjudicare hominibus ejusmodi membrorum ecclesiae Christi dignitatem esset idem ac negare, ecclesiam militantem in hac terra a Christo consilio eo institutam esse, ut homines prorsus omnes in illa tamquam corpore Christi vitam omnem membris consentaneam viverent (cf. n. 335). Atqui condicionem membri actualis ecclesiae descriptam praedestinati neque omnes neque soli implent, primum quidem non omnes; fieri enim potest, ut adhuc sint homines vinculo actuali nullo vel non sufficiente cum corpore ecclesiae juncti, ut infantes nondum baptizati, infideles idolis servientes, divino ministerio rebelles, excommunicati, postea demum conjungendi (cf. / û>r6.9.11) vel reconciliandi (cf. *1 Cor* 5, 2-5: *2 Cor* 2,6—8), immo quandoque non reapse, sed tantum animi perfecta dispositione corpori ecclesiae in terris uniendi et ita ad salutis finem perducendi (cf. n. 347. 352. 376). Tum autem qualitatem explanatam membri actualis ecclesiae non soli praedestinati habent; nam fieri vicissim potest, ut qui actu ipso cum ministerio divinitus statuto et corpore ecclesiae compacto, loco humiliore vel celsiore, omnino conjunguntur vel etiam ulterius

Ecclesia probatur non composita ex praedestinatiis omnibus vel solis.

donis internis fidei et sanctitatis exornantur, postmodum sacrata illa vincula abrumpant et usque ad exitum a ministerio divino et ecclesia alieni culpa sua maneant vel saltem statu gratiae proindeque et salute tandem excidant (cf. *Rom* 11, 19—24; *1 Cor* 10 12: 2 *Pet* 1. 10). Ergo ecclesiae membra non sunt actu omnes solive praedestinati.

- 1232 3. Sane praedestinati ii sunt, qui usque ad finem boni beatitudine potentur. Atqui ex parte altera thesis cum illis in ecclesia ipsa commiscuntur tales, qui usque ad finem vitae vel saeculi consummationem mali iudicio ultimo reprobentur, Ergo ecclesia in se continet non solos quidem praedestinos.
- 1233 4. Eandem veritatem, a *Fulgentio* (de fide ad Petrum c. 40. n. 81; .1/65,704) firmissime asseveratam, a *Gregorio M.* (supra n. 94) ut notam simplicius memoratam, *Martinus V* cum concilio constantiensi vindicavit. Ibi damnatus est Joannis Wicleff art. 8 (27 484): „Si papa sit praescitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare/* Qui articulus videtur significare, papam, si praescitus sit vel reprobus, ut perpetuo extorrem ab ecclesia potestate divinitus impertita perpetuo carere (cf. art. 26), sin sit ad tempus malus, potestate sacra pro tempore excidere (cf. art. 4. 15). Maxime huc pertinet condemnatus ibidem Joannis Hus art. 1 (*D* 522.: „Unica est sancta universalis ecclesia, quae est praedestinatorum universitas"; art. 2: art. 3: „Praesciti non sunt partes ecclesiae, cum nulla pars ejus finaliter excidat ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidit"; art. 5: „Praescitus, etsi aliquando est in gratia secundum praesentem justitiam, tamen nunquam est pars sanctae ecclesiae; et praedestinos semper manet membrum ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia praedestinationis"; art. 6: „Sumendo ecclesiam pro convocatione praedestinatorum, sive fuerint in gratia, sive non secundum praesentem justitiam, isto modo ecclesia est articulus fidei"; art. 10. 11; art. 20: „Si papa est malus et praesertim, si est praescitus, tunc ut Judas apostolus est diaboli, fur, et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis ecclesiae, cum nec sit membrum ejus" ; art. 21. 22. — Deinde *Clemens XI* repudiavit propositionem 72 Quesnelli {*D* 1287 : rNota eccle-

t

dae Christianae est, quod sit catholica, comprehendens et omnes angelos coeli, et omnes electos et justos terrae et omnium saeculorum"; prop. 76: „Nihil spatiosius ecclesia Dei: quia omnes electi et justii omnium saeculorum illam componunt."

5. Res asserta dubiis expulsis communitur. Certe a. *Jo* 10, 1234
 5. 28 depictas oves Christi nefas est interpretari homines omnes et solos effectu ipso non perituros in aeternum, i. e., omnes et solos praedestinitos, ut vel inde patet, quod oves tales commissas sibi Petrus [*Jo* 21, 15 ss) tamquam gregem invisibilem pascere non posset; nec praedestinati omnes solive actu „audiunt vel „sequuntur“ Christum. Itaque oves illic dicuntur homines adhaerentes Domino vel vicario ministerio ejus; qui omnes obtinent vitam gratiae ipsiusque salutis sempiternae nec sunt a quoquam rapiendi, quantum ad potentiam Christi, qua ut natura ipse unum est cum Patre; quin et effectu illi fient salvi, sive accipiuntur omnes collective pro plerisque, sive distributive omnes singuli non simpliciter, sed qui vocem Christi vel legatorum Christi plene et perseveranter audiendo et sequendo exprimant in se rationem ovis absolutam. Cf. n. 160.

I), Potest esse et vocari membrum ecclesiae potentia 1235
 proxima vel secundum Dei praescientiam et praedestinationem, quod actu ipso vel secundum praesentem condicionem non sit tale, et ex contrario potest esse et vocari membrum veritate essentiae sive simplicis sive justitia cumulatae vel formaliter, quod non sit membrum veritate perseverantiae (cf. *Jo* 8, 31) saltem et in justitia ipsa proindeque finaliter. Simili pacto s. *Augustinus* exhibet tamquam membra ecclesiae, triumphaturae quidem, omnes et solos ex divina praescientia et praedestinatione in bono perseveraturos, sive actu sunt per fidem et justitiam intus, scilicet in ecclesiae futurae talis velut quodam initio praesenti, sive adhuc foris sunt nondum existendo vel in fide moribusve hactenus aberrando, quod Deo etiam futura jam praesentia sint. Eo proprie verba illa saepius vix recte citata referuntur (in *Jo* tr. 45. n. 12. 13; *AI* 35, 1724 ss): „Xovit Dominus qui sunt ejus' (2 lim 2, 19) . . ipsae sunt ves. Aliquando se ipsae nesciunt, sed pastor novit eas, secundum istam praedestinationem, secundum istam Dei praescientiam. secundum electionem ovium, ante constitutionem

mundi . . . Secundum istam ergo praescientiam Dei et praedestinationem, quam multae oves foris, quam multi lupi intus; et quam multae oves intus, et quam multi lupi foris! Quid est quod dixi, quam multae oves foris? Quam multi modo luxuriantur, casti futuri; quam multi blasphemant Christum, credituri in Christum; quam multi se inebriant, futuri sobrii; quam multi rapiunt res alienas, donaturi suas! verumtamen modo vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quam multi intus laudant, blasphematuri; casti sunt, fornicaturi; sobrii sunt, se vino postea sepulturi; stant, casuri! non sunt oves. (De praedestinatiis enim loquimur; de his loquimur quos novit Dominus, qui sunt ejus.) Et tamen ipsi quamdiu recte sapiunt, Christi vocem audiunt. Ecce audiunt ipsi, non audiunt illi: et tamen secundum praedestinationem non oves isti, oves illi . . . Est aliqua vox, est, inquam, vox aliqua pastoris, in qua oves non audiunt alienos, in qua non oves non audiunt Christum. Quae est ista vox? „Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Mat 10, 22). Hanc vocem non negligit proprius, non audit alienus . . . Istam qui audierit, ovis est. Sed audiebat illam nescio quis, et desipuit, refriguit, audivit alienam: si praedestinatus est, ad tempus erravit, in aeternum non periit; redit ut audiat quod neglexit, faciat quod audivit. Si enim de his est qui praedestinati sunt, et errorem ipsius Deus praescivit, et conversionem futuram . . . Si ovis es, et si perseveraveris usque in finem, salvus eris; ac per hoc istam vocem non contemnunt sui, non audiunt alieni/ Quocum loco conferatur ille (de baptismo cont. donat. 1. 4. c. 3. n. 4; *M*43. 156): „Secundum autem ejus praescientiam, qui novit quos praedestinaverit ante mundi constitutionem conformes imaginis Filii sui, multi etiam qui aperte foris sunt, et haeretici appellantur, multis et bonis catholicis meliores sunt. Quid enim sint hodie, videmus; quid cras futuri sint, ignoramus. Et Deo quidem, apud quem sunt praesentia quae ventura sunt, etiam quod futuri sunt jam sunt/ Vel sententia illa ide unit. eccl. c. 19. n. 52; *M* 43, 432): „Quasi nos, quibus modis possumus, aliud agamus, nisi ne triticum simul eradicetur, dum ante tempus zizania separantur. Quicumque enim boni in aeternum futuri sunt, etsi ad tempus mali sunt, non zizania, sed triticum sunt in praescientia Dei.- Nihilominus praeter ecclesiam in-

risibilem illam praedestinatorum utcumque incohatam vel futuram et pro Deo solo praesentem agnoscit s. doctor cum antiquitate tota ecclesiam visibilem hujus vitae, quae fideles omnes promiscue comprehendat; ita ille effato proximo zizania nunc conjuncta cum tritico esse indicat; ita pariter ille paulo ante locum ipsum primum recitatum (in Jo tr. 45. n. 11; *M* 35, 1724): nModo multi colliguntur ad ovile Christi, et ex haereticiis fiunt catholici; a furibus tolluntur, pastori redduntur . . In ipsis etiam jam factis catholicis Christianis, bonae spei fidelibus, aliquando mala contingunt; seducuntur in errorem, et post errorem revocantur: quando seducti sunt in errorem, et rebaptizati sunt, aut post ovilis dominici societatem rursus in errorem pristinum revoluti sunt, oves erant an non erant? Utique catholici erant. Si catholici fideles erant, oves erant/ In eadem ecclesia nunc usque ad iudicium ultimum militante cum praedestinatiis esse reprobos, etiam expressius Augustinus sic affirmat (contra litteras Petiliani l. 2. c. 47. n. 110; J/43. 297 s): n,Dominus pascit me, et nihil mihi deerit . (Ps 22, 1). Non sunt haec verba zizaniorum, quamvis usque ad messem in una segete tolerantur: non sunt verba paleae, sed tritici: quamvis eadem pluvia simulque nutriantur, eadem area simulque triturentur, donec ultimo ventilabro ab invicem segregentur. . Non dicunt ista nisi qui ad dexteram pertinebunt: sed tamen eadem pascua sub uno pastore et oves et hirci pascuntur, donec ut debita recipiant, segregentur/

Demonstratio p. II. 1. Exclusis ab ecclesia vel etiam 1236
I solum a potestate sacra obtinenda peccatoribus, saltem omnibus
i ideoque etiam occultis, actum esset de ecclesiae visibilitate.
I Atqui ecclesia est visibilis (th. XXX).

I 2. In scripturis ecclesia adhuc militans exhibetur velut 1237
I area (*Mat* 3, 12), siquidem area Christi potius quam orbis intellegitur ecclesia, praesertim cum mentionem areae commemoratio baptismi a Christo dandi antecedit, ipsius iudicii extremi vel ecclesiae caelestis, terrestrem scilicet terminantis, continuo subsequatur; sed haec ecclesiae area una dicitur complecti cum tritico in horreum congregando junctas paleas comburendas, sane etiam manifestas, h. e., cum hominibus ecclesiae probis improbos etiam publicos idque nulla facta inter sacros magistratus et laicos distinctione. Similiter ecclesia

repraesentatur tamquam seges una in agro mundi, h. e., per spatium loci et temporis mundani consita eademque usque ad messem mixta ex bono semine et zizaniis medio tritico superseminatis etiam apparentibus conexis ita, ut his evulsis eradicaretur simul triticum; videlicet ecclesia est societas usque ad consummationem saeculi composita ex justis instar solis fulgidis futuris et ex iniquis quamvis notis interim fere pro salute justorum ipsorum relinquendis et tandem in fine de ipso regno Christi, ut Servator explanat, colligendis et in caminum ignis immittendis (Mz/ 13. 24—30. 36—43). Praeterea comparatur ecclesia sagenae pisces omnis generis, tum bonos tum malos, in se ipsa concludenti, quorum separatio, ejectis foras malis, impleto demum reti in littore perficienda sit (*Mat* 13. 47—50); comparatur ecclesia convivio nuptiali, in quo etiam homo non habens vestem nuptialem, i. e., gratiae sit inventus (J/a/22.2 14); comparatur decem virginibus, quarum quinque sint prudentes, quinque admissa gravi neglegentia fatuae (J/a/25 1—13); comparatur ovili, continenti praeter oves etiam haedos caritate erga alios fideles Christi destitutos (*A'/at* 25¹ 32—46); comparatur magnae domui, in qua sint vasa indolis diversae nec solum in honorem, sed et in contumeliam (2 *Tim* 2, 20). Atqui similitudines hae omnes divinitus propositae significant aperte, peccati statum generation per jus divinum quidem non officere, quominus quis vere membrum ecclesiae sive simplex sive instructum potestate censeatur.

1238 3. Exstat in ecclesia potestas a Domino sacramentalis remittendi peccata, quae et post baptismum sint commissa (vide *Jo* 20, 23; *Jac* 5, 14—16). Atqui ecclesiae sacramenta, excepto quidem baptismo, qui est ipsa janua ecclesiae, per se non instituta sunt nisi pro ecclesiae membris vel majoribus vel minoribus, neque externis licite conferuntur (cf. n. 356!); unde etiam qui per haeresim, schisma, excommunicationem ab ecclesia separati sunt, ante usum sacramenti peccata ipsa exstinguentis per fidem, adhaesionem, censurae solutionem redire in ecclesiam per se debent. ?

1239 4. Eadem veritas colligitur ex *Alat* 6, 9. 12, ubi fideles instar familiae unius petere jubentur dimissionem propriorum debitorum, non praecise levium, sed et imprimis, quae sint, gravium, ut patet etiam collata similitudine servi debentis

Peccatores possunt esse membra ecclesiae ex scriptura et traditione.

decern milia talentorum *Mat* 18, 23 ss, idum huc facit, quod ex *Mat* 18, 15—17 erga fratrem, membrum scilicet ecclesiae, correptio eaque simpliciter salutifera adhibenda est. Accedunt testimonia, quibus peccatores quoque apostolus vel inter ecclesiae aetatis suae membra refert vel ecclesiae membra posse esse significat, puta *1 Cor* 1, 11; 5; 6, 8; 11, 28 ss; *2 Cor* 2, 3; 5, 20; 11, 26; 12, 20. 21; *Gal* 6, 1; *Phil* 1, 15 ss; *1 Tim* 5, 20; *2 Tim* 4, 2; *Heb* 5, 1 ss. Nominatim ipsos antistites ecclesiae posse peccatores esse Dominus proposito exemplo servi super familiam constituti etiam mali vel et parabola talentorum distributorum satis indicavit *Mat* 24, 45ss; 25, 14ss; adde *Apoc* 3, 1.

5. Doctrinam consentaneam enuntiant Patres. In his est 1240 *Hermas Pastor*, qui malos de ecclesia suo tempore eiciendos, proinde non per facta propria extra ecclesiam collocatos, sic significat (sim. 9. c. 18; *F* 12, 613): „Qui deum non cognoverunt et nequiter agunt, iudicati sunt ad mortem; qui vero deum cognoverunt ejusque mirabilia viderunt atque nequiter agunt, dupliciter puniuntur et moriuntur in aeternum. Sic ergo purificabitur ecclesia dei. Quomodo autem vidisti lapides e turri sublato et spiritibus malis traditos et inde ejectos esse, etiam unum corpus purificatorum erit, sicut turris quoque facta est velut ex uno lapide, postquam purificata est; sic erit et ecclesia dei, postquam purificata est atque ejecti sunt mali et hypocritae et blasphemii et dubii et qui nequiter agunt nequitiiis variis. Qui postquam ejecti sunt, ecclesia dei erit unum corpus, una cogitatio, unus sensus, una fides, una caritas; et tunc filius dei exsultabit et laetabitur inter illos, cum populum suum mundum receperit.“ — Accedit *Callistus I*, quantum ex narratione illa res detorquebat *auctoris philosophum* non percipitur (l. 9. n. 12; *M* 16, 3385 ss): „Hic (Callistus) praecepit, tametsi episcopus peccet, etiamsi ad mortem, eum non oportere loco suo moveri . . . Verum etiam parabolam de zizaniis ad hoc pertinere: „Sinite zizania crescere cum tritico“ (*Mat* 13,30), hoc est in ecclesia peccantes. Verum etiam arcam Noachi in similitudinem ecclesiae dixit factam esse, in qua canes et lupi et corvi omniaque munda immundaque fuerint, sic dictitans in ecclesia oportere esse consimiliter; et quaecunque ad hoc congerere poterat, in hunc modum interpretatus est. Cujus auditores delectati placitis permanent illudentes et sibimet ipsis

et multis, quorum turbae ad scholam illam confluunt. Propterea et augentur superbientes turbis propter voluptates, quas non permisit Christus, quo contempto nullum peccatum prohibent, dictitantes eum ignoscere volentibus . . . Et inter haec conamina impudentes illi catholicam ecclesiam semet appellare aggrediuntur . . . Haec igitur mirificentissimus Callistus condidit, cujus schola permanet custodiens mores traditionemque, non discernens, quibuscum oporteat communicare, sed omnibus sine discrimine communionem afferens/1) — Similiter *Origenes* animalia etiam fera in arca ecclesiae inveniri confitetur (supra n. 287) et peccatores manifestos per sacerdotes de mum pelli dicit (ut infra n. 1276). — Pariter *Cyprianus* scribit (ep. 52. al. 55. ad Antonianum n. 25; J/3, 791): „Quantus arrogantiae tumor est . . . ut quis aut audeat aut facere se posse credat quod nec apostolis concessit Dominus, ut zizania a frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi palam ferre et aream purgare concessum sit. paleas conetur a tritico separare, cumque apostolus dicat: ‚In domo autem magna non solum vasa aurea sunt et argentea, sed et lignea et fictilia‘ (2 Tim 2, 20), aurea et argentea vasa videatur eligere, lignea vero et fictilia contemnere, abjicere, damnare, quando non nisi die Domini vasa lignea divini ardoris incendio concrementur, et fictilia ab eo cui data est ferrea virga frangantur/ — Atque *Ephraem syrus* (hymn, dispers. 1. n. 5: ed. Lamy 4, 676): „Multiplicati sunt autem filii veritatis in hoc veritatis ramo“, scilicet in ecclesia, „et maturitatem adepti fructus effecti sunt coelesti regno digni. Quamvis autem ramus sit vivus portat tamen fructus mortuos, exterius quidem nitentes, quos spiritus probavit et amandavit ad labruscas. Benedictus qui coronavit athletas suos.“ — *Gregarius naz.* commune hoc ecclesiae corpus velut ex multis

1) Hoc loco homo sanae mentis intellet dumtaxat, ex pontifice impugnato essentiam ecclesiae eam esse, ut peccatores instar mali subeundi in ecclesia et episcopi ipsi esse possint. Nihilominus *Harnack* (Lehrbuch der Dogmeng. p, 446. adool 1. et 441) inde colligit, a Callisto peccatores dotem necessariam (eine nothwendige Ausstattung) ecclesiae declarari, immo essentiam ecclesiae corpus permixtum definiri! Ceterum hoc exemplum argumentandi unum est pro multis; nam in disputatione sua tota de ecclesia (ib. 399 ss. -125 ss) auctor iste eruditione quidem magna historica dotatum, sed saepe logicae neglegentem et universe praejudicio caeco pro ecclesia ab hominibus evoluta, non divinitus instituta captum se et ductum prodit.

belluis, feris ac mitibus, compositum describit (or. 2. n. 44; J/ 35, 451 ss). — Item *Chrysostomus* peccatores in ecclesia conversantes exhibet (in 2 1.im 2, 20 ss. hom. 6. n. 3. 4; *M* b2, 633ss); cui non obsistit, quod (ib. n. 1) ille dicit, malos, scilicet formaliter consideratos, ecclesiae non necessarios esse, etsi sine iis in mundo opera quaedam ipsis congruentia, ut aedificia splendida, non liant. — *Hieronymus* ut in arca Noe omnium animalium genera, ita in ecclesia justos et peccatores commorari docet (dial. adv. luciferian. n. 22; *M* 23, 176).

Potissimum autem in controversia cum donatistis saeculo IV 1241 et V dogma catholicum assertum est. Ita *Augustinus* (*serm.* 15. al. de temp. 254. n. 1—3; *M* 38, 116 s): „Cum lapides vivi, corda fidelium caritatis vinculo continentur, decor est domus Dei, et locus tabernaculi claritatis ejus (cf. Ps 25, 8) . . Sed in congregatione Christiana, quantum pertinet ad participationem et communionem sacramentorum, multiplicati sunt super numerum Ps 39, 6). Alius est ergo numerus, alii super numerum. Numerus est, de quibus dicit apostolus: ‚Novit Dominus qui sunt ejus‘. Super numerum autem: ‚Quoniam in magna domo non solum vasa sunt aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; alia quidem in honorem, alia in contumeliam‘ (2 Tim 2, 19 s). Numerus ergo, vasa in honorem: super numerum, vasa in contumeliam. Cum ergo sint ista duo genera vasorum, numquid dubitamus ubi sit decor domus Dei? . . Numquid propter mala vasa deserenda est domus magna? Novit Deus uti, id est Dominus magnae domus, et vasis in honorem, et vasis in contumeliam . . Non ergo dicas, Quare sunt isti in domo Dei? Respondetur tibi, Vasa sunt in contumeliam. Novit eis uti Deus: non errat qui creavit, quoniam qui potuit creare, novit ordinare, habent in domo magna locum suum,” Et (de unit. eccl. c. 14. n. 35; *M* 43, 417 s): „Habemus innumerabilia testimonia .. de commixtione malorum cum bonis in eadem communione sacramenti . . Ex quibus, ne longum faciam, pauca commemoro. Est in Canticis canticorum, quod de sancta ecclesia dictum omnis christianus agnoscit: ‚Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum‘ (Cant 2, 2) . . Videt etiam hic Ezechiel signatos quosdam, ne cum malis pariter interirent, de quibus ei dicitur: ‚Qui gemunt et moerent peccata et iniquitates populi mei, quae fiunt in medio eorum* (Ez 9, 4) . .

■0;

Dicit et Dominus de superseminatis zizaniis: „Sinite utraque crescere usque ad messern' (Mat 13, 30): id est, triticum et zizania) . . . Est alia similitudo apertissima de commixtione malorum et bonorum intra eandem sacramentorum communionem et connexionem, quam Dominus ipse et ponit et exponit. „Simile est*. inquit. „regnum coelorum sagenae missae in mare, quae congregat omnia genera piscium . / (Mat 13, 47 ss). Nulla ergo malorum commixtio terret bonos, ut propterea velint tanquam retia rumpere, et a congregatione unitatis exire, ne homines non pertinentes ad regnum coelorum in sacramentorum consortio patiantur: quandoquidem cum ad littus, id est, ad finem saeculi ventum fuerit, fiet debita separatio, non humana temeritate, sed divino iudicio.“ Vel (ad donatistas post collationem c. 10. n. 14; *M* 43, 660): /lenta-verunt sane episcopi vestri (donatistae) negare scriptum in evangelio, quod areae sit ecclesia comparata; sed mox evangelicorum verborum commemoratione convicti ad id se converterunt. ut etiam ibi dicerent occultos malos significatos, non manifestos, de quibus scriptum est: „Veniet ferens ventilabrum in manu sua. et mundabit aream suam; frumenta recondet in horreo, paleas autem comburet igni inexstinguibili, (Mat 3, 12). Vos itaque iudicate, aperite oculos, aures intendite veritati: si propterea, sicut ipsi dixerunt, Dominus ecclesiam retibus comparavit, quia non manifestos, sed latentes in ea malos intelligi voluit, quos ita non vident sacerdotes, quemadmodum pisces intra retia sub fluctibus non vident piscatores, numquid et area sub aqua vel sub terra trituratur? aut certe nocturnis horis, non in sole conteritur, aut in ea rusticus caecus operatur? Quanto ergo melius se ipsos corrigunt, quam evangelia sancta pervertunt, et ad vanum suae mentis errorem eloquia dominica detorquere conantur! . . . Custodit autem Deus innocentiam sanctorum et fidelium suorum, sicut piscium bonorum, sicut pinguum frumentorum, ut intra ista retia non eis noceant permixta genera reprobanda, et in ista area non eis noceat permixta palea ventilanda. Ad haec videas ib. c. 4. 20. n. 6. 27 (Λ/ 43 655 s. 668 s), cont. ep. Parmeniani l. 3.

*) Celebratae explanationi huic obicitur, quod *Augustinum* alibi (quaesi, seplemdecim in Mat q. 11. n- 1- j/ 35, 1367) zizania haereticos, non malos catholicos intellegi asseveret. At opus istud jam Augustini genuinum non agnoscitur.

Feiiciam; n. 855, de doct. christ, et ep. 105), enchir. c. 65. 83. n. 17. 22. (.1/ 40, 262 s. 272).

Ipsum ^mandatum catholicorum* *episcoporum Africae*, nquo tota causa comprehensa est, et electis ad disputandum septem episcopis injuncta est catholicae defensio", videlicet pro collatione carthag. a. 41 l cum donatianis, continet illa (n. 4; .1/ 43, 821 ss): ^Fratres et coepiscopi nostri, quos ad eorum criminationes redarguendas elegimus, in hac collatione quae cum eis habenda est, ecclesiam sanctam adversus eorum ob-jecta defendant. Dicunt enim quod haec ecclesia, quam in lege et prophetis et psalmis accepimus praenuntiatam, opera Salvatoris expressam et sanguine redemptam, apostolorum laboribus disseminatam atque plantatam, incipientibus ab Jerusalem, ubi in centum viginti animas simul congregatas sanctus Spiritus venit, eosque in quos venit linguis omnibus gentium loqui faciens, evidentissimo signo docuit ecclesiam per omnes gentes futuram, et linguis omnium gentium locuturam: hanc ergo ecclesiam, quae isto modo, ut praedictum et impletum est, ab Jerusalem sumpsit exordium, atque inde se in Judaeam et Samariam aliasque orbis terrae partes apostolorum praedicatione diffudit . . hanc, ut diximus, ecclesiam dicunt isti, contra quorum errorem collegis nostris collationem defensionemque mandamus, Caeciliani episcopi quondam carthaginensis ecclesiae et sociorum ejus nescio quibus peccatis periisse pollutam, atque in parte Donati ejus reliquias remansisse. Hanc vanam et sacrilegam criminationem hi, quibus mandamus, ita redarguant et refellant, ut primitus ecclesiae causam a causa quorumdam hominum distinguant atque discernant. Quoniam ecclesia permixtos malos habitura praedicta est, quousque messis tempore a tritico zizania segregentur, vel a frumentis palea ventilata discedat, vel oves ad dexteram, haedi ad sinistram, qui nunc eisdem pascuis permixti sunt, segregentur, vel mali pisces a bonis, qui nunc intra eadem retia simul trahuntur ad littus, in eodem littore, hoc est in fine saeculi, dirimantur. Homines autem quilibet in ecclesia, si boni sunt, triticum vel frumenta ejus sunt, oves ejus sunt, pisces ejus boni sunt: sin autem mali sunt, zizania, palea,

CJ

haedi, pisces mali ejus sunt. Non ergo propter eos tota messis, tota area, grex totus, piscatio tota damnata est: necum ante tempus audemus quasi de malis temere judicare, et aliis aliorum objectare peccata, bonos propter malos sacrilega separatione deseramus, cum potius malos propter bonos pia unitate tolerare debeamus. Urgendi ergo sunt isti harum evangelicarum similitudinum, et tam perspicuae veritatis inimici, ut doceant quod intendunt, ac prius ostendant, si valuerint, quomodo ecclesia, quam incipientem ab Jerusalem in scripturis sanctis per propinqua et longinqua fructificantem atque crescentem accepimus et tenemus, quorumlibet quos accusant contagione perierit, et in Donati parte remanserit . . . Quod nos dicimus . . . ab eis quibus officium defensionis hujus imponimus, evidentissime et exemplis cumulatus ostendatur, id est, ecclesiam Christi nullorum malorum usque in finem sibimet permixtorum, non solum ignotorum, verum etiam cognitorum, quasi corruptione pestifera posse inquinari atque deleri, primum exemplis prophetis, qui populum peccatorem et Deum multis execrabilibus abominationibus offendentem tam severis vocibus arguebant, et flagellis correptionis duos atque indomitos animos usque ad inimicitias adversum se horribiles excitabant, nec tamen se ab eo populo, in quo utique etiam boni inter malos erant, corporali discrimine dividebant, melius judicantes per patientiam ferre malos, quam per calumniam relinquere bonos. Ipse Dominus Jesus Christus exemplum singulare patientiae traditorem suum, utique pessimum, non solum cognitum in discipuli numero pertulit, verum etiam praecognitum in discipulorum numerum assumpsit. Dixit etiam discipulis suis: „Et vos mundi estis, sed non omnes” (Jo 13,10), ut eo modo scirent munditiam suam aliena immunditia non posse sordescere. Apostolorum temporibus testis est apostolus Paulus, inter falsos fratres gemens (2 Cor 11, 26), et quosdam per invidiam, quod utique vitium diabolicum est, Christum annuntiantes in epistola sua notans (Phil 1. 15), quemadmodum boni malos, propter unitatem Christi pietate sollicita conservandam, sine ulla sua perditione in sacramentorum communione tolerabant, a quorum malitia longe abhorrebant. Post apostolos etiam episcopi boni, quemadmodum propter unitatem Christi, non solum quoslibet laicos, verum etiam coepiscopos

toleraverunt malos, testes sunt litterae martyris Cypriani, ubi gemit avaritiam quorundam collegarum usque ad crudelitatem fenoris, rapinasque fundorum; nec tamen malorum contagione factus est talis, sed bonorum dilectione pertulit tales, non tantum id exemplo admonens, verum etiam praecepto instruens. Nam in quadam epistola sua dicit: „Et si videntur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut caritas nostra, ut quoniam esse zizania in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus' fep. 51. al. 54. n. 3; *M* 4, 344).“

Nilus verbis supra (n. 1080) recitatis haec subjungit (l. 2. 1243 ep. 261; *M* 79, 334): „Id quoque divina providentia factum est, ut nullus ex incorporeis angelis sacerdotii habenas obtineat, ne cum illi nullo inquinentur peccato, labentes homines, crudelitate usi, extemplo perderent; sed homines aequae ac nos affectibus obnoxii, et eodem sanguine prognati, primas in sedendo partes assumunt, ut cum quempiam in peccata lapsum deprehenderint, propriis iniquitatibus oppressi, in cognatum sibi genus humaniter se praebeant. Et videsis ecclesiae primum lapidem Petrum, chori apostolici verticem, post poenitentiam factum; neque enim sine peccato erat. Ne igitur universos irreprehensibiles esse, nullumque probrum aut maculam humanam admittere, qui ecclesiae praesunt, contendas.“ — *Fulgentius* quoque, distinguens peccatores communes ab haereticis, graviter inculcat (de fide ad Petrum c. 43. 44. n. 84. 85; *M* 65, 705 s); „Firmissime tene, et nullatenus dubites, aream Dei esse catholicam ecclesiam, et intra eam usque in finem saeculi frumento mixtas paleas contineri, hoc est bonis malos sacramentorum communione misceri . . . utiliterque malos a bonis intra ecclesiam tolerari, si hoc cum eis bene vivendo et bene monendo agatur, ut et videntes et audientes quae bona sunt, mala sua respuant, et judicandos se a Deo pro suis malis operibus contremiscant, atque ita, praeveniente dono gratiae, de suis iniquitatibus confundantur, et ad bonam vitam per Dei misericordiam convertantur. Bonos vero a malis intra ecclesiam duntaxat catholicam constitutis non debere nisi operum dissimilitudine separari, ut cum quibus divina communicant sacramenta, non habeant mala opera, quibus illi sunt criminosi, communia . . . Haec interim quadraginta capitula ad regulam verae fidei firmissime pertinentia fideliter crede, fortiter

e>KUJ.M

tene, veraciter patienterque defende. Et si quem contraria his dogmatizare cognoveris, tanquam pestem fuge, et tanquam haereticum abjice. Ita enim ista quae posuimus fidei catholicae congruunt, ut si quis non solum omnibus, sed etiam singulis voluerit contraire, in eo quod singulis horum contumaciter repugnat, et his contraria docere non dubitat, haereticus et fidei Christianae inimicus, atque ex hoc omnibus catholicis anathematizandus appareat/ — Ad haec videas verba *Pelagii I* infra (n. 1272). — Denique similia profert *Gregorius M*, tum loco supra (n. 94) posito, tum hom. 38. in evang. n. 7—14 (J/ 76 1285 ss), ubi et alia et haec docet: „Ecce jam ipsa qualitate convivantium aperte ostenditur quia per has regis nuptias praesens ecclesia designatur, in qua cum bonis et mali conveniunt. Permista quippe est diversitate filiorum, quia sic omnes ad fidem generat, ut tamen omnes per immutationem vitae ad libertatem spiritalis gratiae culpis exigentibus non perducatur. Quousque namque hic vivimus, necesse est ut viam praesentis saeculi permisti pergamus. Tunc autem discernimur, cum pervenimus. Boni enim soli nusquam sunt, nisi in coelo; et mali soli nusquam sunt, nisi in inferno. Haec autem vita quae inter coelum et infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit; quos tamen sancta ecclesia et nunc indiscrete suscipit, et postmodum in egressione discernit/

u J

- 1244   6. Practica traditio ejusdem veritatis sermonibus illis Patrum continetur, quibus filios ecclesiae peccatores ad conversionem excitant: continetur precibus, quas imprimis pro fidelium peccatis condonandis, certe etiam gravibus, ecclesia ad Deum mittit; continetur sacrificio propitiationis in eundem finem totiens oblato; continetur disciplina paenitentiali, quam peccatores vel non proprie excommunicati, proinde intra ecclesiam ipsam, vel solo jure ecclesiae excommunicati observabant (cf. *didascal.* et *constit. apost.*, quae vocantur, l. 2. c. 41; ed. Funk 1, 130 ss; *Augustin*, ad donatistas post collationem c. 20. n. 28; *M* 43, 669).
- 1245   7. Revera non est, cur membrum corporis ecclesiae ille esse desinat, qui pergat vivere ecclesiae vitam exteriorem integram, qui scilicet vel tamquam hierarcha ipse vel ut adhaerens hierarchiae eandem cum ecclesia Christi fidem profiteatur

eandem compagem socialem foveat, iisdem sacris ritibus utatur, vel insuper servata saltem spe et fide quadantenus vitam interiorem ipsius animae ecclesiae retineat (cf. n. 1231). Atqui talis, praeter haeresim vel schisma vel iudicium ecclesiae, est condicio hominis baptizati etiam gravis culpae rei. Porro ejusmodi peccatores ex ecclesia non statim divinitus amoveri ad hoc conducere potest, ut ipsi boni fiant vel ne alios secum roras trahant vel ut merendi ansam bonis praebeant vel ne praetextu delictorum saltem secretiorum etiam innocentes turbis excitatis divexentur et damnentur. Praesertim ecclesiae superiores per peccatum quodvis dignitate membri proindeque munere proprio excidere eo minus convenit, quod ita maxime eradicaretur cum zizaniis triticum, i. e., auctoritate sacra pro culpis sive veris sive suppositis totiens sublata vel certe impugnata status ecclesiae praesentis ideoque justorum ipsorum gravissimum detrimentum caperet.

8. Idem ex parte demonstrare licet a fortiore argumentis, 1246 quibus (th. XXXIV) haeretici occulti quidem membra ecclesiae invenientur.

9. Hinc merito magisterium sacrum summum monumentis 1247 sollemnioribus rationem membri ecclesiae sive simplicis sive pro jurisdictionis vel ordinis potestate etiam praecipui ipsis peccatoribus asseruit. Ita legimus in professione fidei waldensibus ad ecclesiam reducibus ab *Innocentio III* praescripta Z2370): ..Sacramenta quoque, quae in ea (ecclesia sancta romana, catholica et apostolica) celebrantur, inaestimabili atque invisibili virtute Spiritus sancti coopérante, licet a peccatore sacerdote ministrentur, dum ecclesia eum recipit, in nullo reprobamus, nec ecclesiasticis officiis vel benedictionibus ab eo celebratis detrahimus, sed benevolo animo tanquam a justissimo amplectimur, quia non nocet malitia episcopi vel presbyteri neque ad baptismum infantis, neque ad eucharistiam conferendam, vel ad cetera ecclesiastica officia subditis celebrata . . In sacrificio eucharistiae . . nihil a bono majus vel a malo minus perfici credimus sacerdote . — Item rejecto Z)413s) errore fraticellorum primo, esse ecclesias duas, unam sceleribus maculatam romanam, alteram virtute decoram suam suorumque, cui ipsi merito spiritualis vitae praeessent, et errore secundo, omnes a se alienos potestate jurisdictionis et

64- „n ecclesia posse esse malos, probatur monumentis sollemnioribus et defeafe

ordinis privatos esse et apud se solos ut spiritualis vitae sanctitatem, sic auctoritatem perseverare, *Joannes XXII* tuendo validitatem sacramentorum utique etiam vel imprimis intra ecclesiam ipsam confectorum in hunc modum loquitur (*D* 416): „Quarta hujusmodi impiorum blasphemia de . . . waldensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam et legitime secundum formam ecclesiae ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit. — *Alar/inus* Ia cum concilio constantiensi damnavit Joannis Wicleff art. 4 (*Z?* 480); art. 8; art. 15: „Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.“ Similiter tunc damnatus est [*D* 533 ss) Joannis Hus art. 12. 13. 20. 22. 24. 26.30, Praeterea videsis (*Z*> 566) art. 22. de quo suspecti errorum mandante Martino V interrogandi erant. — *Concilium Irid.* statuit (s. VI. cn. 28; *D* 720): „Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti; aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse Christianum; anathema sit.“ — Accedit, quod *Clemens XI* proscripsit propositionem 72—78 Quesnelli, cujus v. g. 78 haec est (*D* 1293): „Separatur quis a populo electo, cujus figura fuit populus judaicus et caput est Jesus Christus, tam non vivendo secundum evangelium, quam non credendo evangelio.“ — Denique a *Pie V* propositio pistoriensis 15 (/> 1378) „intellecta hoc sensu, ut ad corpus ecclesiae non pertineant nisi fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate, haeretica“ declarata est.

1248 10. Insuper nulla sunt firmamenta sententiae oppositae; cui a. non favet doctrina revelationis de ecclesia Christi sancta. At enim ecclesia ex institutis suis sancta est, et omnes homines christiani promiscue vocantur sancti, quod ad ecclesiam pertinentes a profano mundo saltem per professionem fidei et baptismum sunt discreti et Deo pacto peculiari sunt obstricti (vide *1 Cor* 6. 1 ss), vel quod a plerisque, qui sunt quales per ecclesiae leges esse debent, recte sanctorum justorumve nomen socii omnes sortiuntur Sed de ecclesiae sanctitate infra.

124H b. Ad mentem s. *Augustini* in hac quaestione integre assequendam modos ecclesiae considerandae varios, etiam seposita divina p: aescientia et praedestinatione, distinguere oportet.

Primo modo considerandi ecclesia est societas, quae per media idonea ad finem suum, propiorem quidem sanctitatis in hac vita, remotiorem salutis vel gloriae sempiternae tendat. Essentia ecclesiae istius magisterio suo fidei cum congruente professione, imperio suo salutatis disciplinae cum consentanea adhaesione, sacerdotio suo cum respondente sacrorum usu continetur; quae ipsa est ecclesia Christi praesens, ab hierarchia ut principio formali animata (cf. verba *Gregorii naz.* n. 340), duratura usque ad consummationem saeculi, donec mensura aetatis plenitudinis Christi jam completa Dominus adveniat (*Mat* 28, 19. 20; *1 Cor* 11. 26; *Eph* 4, 11 — 13; *1 Tim* 6, 14). Finis autem positus in gratia sanctitatis ad essentiam ecclesiae hujus pertinet quidem virtualiter pro vi vel exigentia quadam mediorum praedictorum, quibus auxilia interna Dei multiplicia adjunguntur; verumtamen ut sit sanctitas illa actu, non requiritur, cum non ideo in societate quisquam vel societas sit, quia finis ejus obtinetur, sed ut ope societatis mediae finis tandem obtineatur. Unde ecclesiae ejusdem membra plena, immo praecipua ut hierarchae etiam peccatores esse possunt; qui eo ipso, quod ecclesiae divinitus institutae unicae sic secundum essentiam suam totam consideratae inseruntur, ecclesiae simpliciter vel sine addito nominatae omnino conjunguntur nec nisi perperam alieni ab ecclesia dicerentur. Quod utique agnovit *Augustinus*, qui tum aperte affirmavit, catholicos vel fideles omnes oves esse, ad tempus sub pastore uno eadem pascua cum ovibus et hircos pasci (n. 1235), in ecclesia catholica, in congregatione Christiana, in eadem communione et conexione sacramentorum. societatem scilicet religiosam conectentium, malos inveniri (n. 372. 1241), tum ipsum locum superiorem sedis ecclesiasticae etiam a malis praepositis posse occupari iterum iterumque indicavit (n. 855).

Altero modo consideratur ecclesia ut societas, quae finem suum propiorem in plerisque reapse consecuta jam fructu sanctitatis cumulata sit. Ecclesiae talis membra possunt peccatores sive laici sive hierarchae esse quidem simpliciter, quatenus essentiam membri inferioris vel superioris in corpore ecclesiae tenent, sed non pariter peccatores membra sunt perfecte vel secundum proventum pretiosum superadditum praestitutae sanctitatis. Qua ratione merito dicitur, esse pecca-

tores in ecclesia inutiliter, i. e., sine utilitate salutis saltem propriae, esse tamquam paleas infructuosas, tamquam zizania triticum impediencia, tamquam humores corporis malos, qui pectus premant vel facile etiam alios inficiant. Hoc ipsum *Augustinus* saepius significavit (ut supra n. 855; in ep. 1. Jo tr. 3. n. 4 5, infra n. 1288).

1-251 Tertio modo licet considerare ecclesiam tamquam corpus. in cujus membra a capite primario suo Christo et vita corporis exterior per hierarchiam conditam et vita spiritus interior per gratiam sanctificantem inditam descendat; nimirum ita gratia sanctitatis cum virtutibus et donis nexis, quae in ecclesiae membris omnibus ex intentione Domini quidem vel vi baptismi initiantis esse debet et in permultis feliciter existit, jam et ipsa ut ecclesiae principium aliquod formale ideoque elementum constituens, non ut merus finis appetendus cogitatur, quamvis gratiae conservatio et incrementum instar finis propositum permaneat. Ecclesiae adeo viventis membra simpliciter non sunt peccatores, cum careant forma vitae ecclesiasticae ejusque superioris, gratia sanctitatis, ad quam vita omnis reliqua ecclesiae ut inferior ordinatur; etsi illi dici possunt membra secundum quid, ut membra ecclesiae mortua, membra quidem, quod in corpore ecclesiae adhuc haerent, mortua autem, quod vitam praestantiorum ecclesiae non habent; eademque membra sive semiviva sive semimortua vocari possunt, quod vitam ecclesiae exteriorem vel etiam interiorem imperfectam, ut fidei vel spei, vivunt; atque pacto pari et quod gratiae sanctificanti et caritati theologicae finaliter nondum mortua sunt, membra illa apte infirma appellantur. Quamvis mente *Augustinus* (serm. 137. al. de verbis Domini 49. η. 1: *M* 38, 754): „Jesus Christus . . . caput est ecclesiae, et est corpus ejus ecclesia, et in ejus corpore unitas membrorum et compago caritatis, tanquam sanitas existit. Quicumque autem in caritate frigerit, infirmatur in corpore Christi. Sed potens est ille, qui jam exaltavit caput nostrum, etiam infirma membra sanare: dum tamen non nimia impietate praecedantur, sed haereant corpori donec sanentur. Quidquid enim, adhuc haeret corpori, non desperatae sanitatis est.“ Eadem consideratione Augustinus ducitur, ubicumque docet, malos videri esse in ecclesia, utique quod in ejus corpore visibili

comparcant, verius vel occulte esse malos foris, quod scilicet spiritu ecclesiae per se invisibili non sint informati. Quo spectat illud (de baptismo contra donat. 1. 4. c. 3. 4. n. 4. 5 ; *M* 43, 155 s) : .Quia nec isti, ecclesiae devoti sunt' (Cypr. ep. 73), qui videntur esse intus, et contra Christum vivunt, id est, contra Christi mandata faciunt: nec omnino ad illam ecclesiam pertinere iudicandi sunt, quam sic ipse mundat lavacro aquae in verbo, ut exhibeat sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi (Eph 5, 26 s). Quod si in ista ecclesia non sunt, ad cuius membra non pertinent, non sunt in ecclesia de qua dicitur. Una est columba mea, una est matri suae (Cant 6, 8) : ipsa est enim sine macula et ruga. Aut asserat qui potest, huius columbae membra esse qui saeculo verbis, non factis renuntiant . . . Nos autem secundum id quod in praesenti est quisque hominum, quaerimus utrum in illis ecclesiae membris, quae una columba dicta est, et sponsa Christi sine macula et ruga, hodie deputandi sint, de quibus dicit Cyprianus (ep. 7. al. 11).. quod viam Domini non tenerent, nec data sibi ad salutem coelestia mandata servarent, quod non facerent Domini voluntatem . . . Quod si eos in suis membris nec illa columba cognoscit, et talibus, si in eadem perversitate permanserint, dicturus est Dominus, Non novi vos, recedite a me qui operamini iniquitatem (Mat 7, 23): videntur esse in ecclesia, sed ,non sunt; iramo et contra ecclesiam faciunt. Quomodo ergo baptismo ecclesiae baptizare possunt' (Cypr. ep. 73), quod nec ipsis prodest nec accipientibus, nisi intrinsecus vera conversione mutantur, ut ipsum sacramentum, quod eis accipientibus non proderat, quando saeculo verbis non factis renuntiabant, prodesse incipiat, cum et factis coeperint renuntiare: ita et illi quorum est aperta separatio, quia in membris illius columbae nec hi nec illi sunt hodie, sed aliqui eorum fortasse futuri sunt. Non itaque ,haereticorum baptismum accepimus', quando post eos non baptizamus: sed quod Christi esse cognoscimus, etiam in malis hominibus, sive aperte foris, sive intus occulte separatis, illis in ea re in qua deviabant correctis. debita veneratione suscipimus." Praeterea legas 1. 6. c. 2. n. 3; c. 3. n. 5 ; c. 24. n. 44 s; contra Crescon. 1. 2. c. 21. n. 26 (.1/43, 198 s. 212 s. 482). Immo etiam ad verbum s. doctor indicat, peccatores corporaliter et per communionem sacra-

mentorū in ecclesia versari, spiritualiter et per diversitatem morum extra ecclesiam esse (de baptismo 1.7. c. 51. 52. n. & 100; .1/ 43. 241 s). Similiter iidem peccatores sub alio et alio respectu exhiberi possunt et tamquam membra Christi, pro cohaerentia cum corpore Christi mystico retenta, et tamquam membra vel filii diaboli nequam (woZ *coi πονηροί* ex Λ/α/13,38. ut cuius prava consilia exsequantur. Hinc denuo *Augustinui* (in Ps 47. n. 8; J/ 36. 539): „Illi qui sacramenta habent, ei mores bonos non habent, et Dei dicuntur et non Dei; et ejus dicuntur et alieni: ejus, propter ipsius sacramentum; alieni propter proprium vitium.” Cf. ipsius *concilii trid.* s, VI. c.7 (Z> 682). ^4

1252 Quarto modo ecclesia non tota, sed ex parte per gratiam sanctificantem ipsam nobiliore consideratur; qua proinde peccatores omnino sunt extorres. Huc spectant effata non pauca *Augustini*; qui malos ab ecclesia excludendo nunquam intellexit ecclesiam universam, ut est vel eo evidens, quod tales sententiae in ipsis libris adversus donatistas scriptis reperiuntur; verum illa angustiore ecclesiae contemplatione s. doctor usus est, ad quam adhibendam eum duplex ratio movebat, prior polemica vel ad hominem : Cum enim donatistae praeter commentum ecclesiae a peccatoribus publicis quidem liberae profiterentur errorem illum alterum, haereticos vel homines consimiles non valide conficere sacramenta, quod extra ecclesiam exsisterent, habentem Spiritum sanctum, ostendit Augustinus donatistas sibi contradicere, quod etiam peccatores, occulti non minus quam aperti, carerent dono Spiritus sancti ideoque forent ipsi extra ecclesiam, quatenus spectaretur eadem ut columba una incorrupta vel a Spiritu sancto inhabitata. Ita Augustinus loco paulo ante (n. 1251 recitato de baptismo, cui etiam haec subjungit: rSicut autem urgeri videor cum mihi dicitur, Ergo haereticus dimittit peccata? sic et ego urgeo cum dico, Ergo qui coelestia mandata non servat, avarus, raptor, fenerator, invidus, verbis, non factis saeculo renuntians, dimittit peccata? Si per vim sacramenti Dei, sicut ille. ita et ille: si per meritum suum, nec ille, nec ille. Illud enim sacramentum et in malis hominibus Christi esse cognoscitur: in corpore autem unice columbae (Cant 6. 8), incorruptae, sanctae, pudicae, non habentis maculam aut rugam (Eph 5, 27

nec ille nec ille invenitur.⁴⁴ Similis argumentatio occurrit ib. l. 6. c. 3. n. 5; c. 24. n. 43 ss; l. 7. c. 12. n. 23; contra Crescon. L. 2. c. 21. n. 26 (*M* 43, 199. 212 s. 230. 482), ubi dicuntur mali, latentibus scilicet donatistis ipsis saltem occulti, dare valide sacramentum, etsi (ex Jo 20, 23 coi. 22) habentibus Spiritum sanctum, non autem habentibus odio fratres, potestatem remittendi peccata Dominus contulerit, etsi (ex Mat 7, 24 ss) audiendo nec tamen faciendo peccatores omnes non super petram, sed super arenam et eatenus extra ecclesiam existant, etsi (ex Cant 6, 8) a columba unica sancta homines non solum per sententiam ecclesiae, verum pro sceleribus quibuslibet a Christo damnati alieni sint. Altera eaque generalis ratio contemplationis memoratae Augustino erat, quod delectabatur intuendo corpus et sponsam Christi, quatenus haec fructuose, non per defectum hominum tantum valide sacramenta Christi haberet, quatenus columba sine macula vel ruga in membris suis esset, verbo, quatenus propositam sibi perfectionem sanctitatis interioris actualis vel et salutis sempiternae adipisceretur. Sic suspiciendo ecclesiam affirmat Augustinus, malos non pertinere ad columbam (in Jo tr. 6. n. 17; *J*/35, 1433), columbam gemere inter corvos (ib.), corpus Christi, compositum scilicet ex bonis, gemere inter malos (enarr. in Ps 139. n. 2; *M* 37, 1803 s), corpus Christi, quod est ecclesia, in dextera, h. e., in beatitudine fore (de agone christ, c. 26. n. 28; *M* 40, 304 s), ecclesiam esse, quae audiendo verba Christi et faciendo aedificet super petram, et audiendo et faciendo toleret eos, qui audiendo et non faciendo aedificent super arenam (Mat 7, 24 ss), instabilem sterilemque scilicet fundum, nec regeneratos spiritualiter in corpus et membra Christi coaedificari nisi bonos, in bonis esse illam ecclesiam, quae appelletur lilium in medio spinarum (Cant 2, 2) situm (de unit. eccl. c. 18. n. 48. c. 21. n. 60; *M* 43, 428. 436). Sic Augustinus idem (de baptismo contra donat. l. 7. c. 51 s. n. 99 s; *M* 43, 241 s) cum haereticos, schismaticos, excommunicatos magis ex domo quam in domo, malos in domo esse doceat, bonos fideles solos ipsam domum Dei vel societatem fructiferae pacificaeque iustitiae esse scribit, quae etiam potestatem sacram divinitus acceperit, non sane quasi iusti soli valide functiones sacras obeant, quem errarem nemo fortius Augustino alibi et ibi disputante insec-

«a

?

tatur. sed quod iusti soli sunt subjectum utilitatis, vel etiam quod potestas sacra primitus sanctis apostolis concessa est et per se solis sanctis congruit et ex intentione Domini velat prima iustis solis convenire debet et quod in hominibus corrigendis et expiandis per se fraterna caritas intercedit (cf. serm. 99. al. 23. ex hom. 50. n. 9; .1/ 38, 600; contra Crescon. l. 3. c. 24. n. 27 : J/ 43. 509; dictum *Gregarii naz.* supra n. 340). Ceterum dicendo ecclesiam etiam pro materia sua vel hominibus componentibus immaculatam s. doctor intellexit ecclesiam talem nondum absolute, sed interim in praeparatione quadam sua vel semine exstantem; qualis est ecclesia iustorum, cujus ipsa gratia quamvis nunc levi quasi pulvere humanae debilitatis aspergatur, splendeat denique in gloria serenissimae puritatis. Ad rem *Augustinus* (retract. l. 2. c. 18; 3/32, 637 s): „Uoicumque autem in his libris (de baptismo) commemoravi ‚ecclesiam non habentem maculam aut rugam‘ (Eph 5, 27), non sic accipiendum est quasi jam sit, sed quae praeparatur ut sit, quando apparebit etiam gloriosa. Nunc enim propter quasdam ignorantias et infirmitates membrorum suorum, habet unde quotidie tota dicat: ‚Dimitte nobis debita nostra‘ (Mat 6, 12).“

1253 Porro ut diversis illis concipiendi modis *Augustinus* peccatores ab ecclesia Christi simpliciter spectata non disjunxit, ita non ecclesias duas statuit, sive praesentes, alteram iustorum meram, alteram iniustis intermixtam, sive praesentem alteram mixtam, futuram alteram puram. Quin et diserte cavillationem donatistarum refellendo primum quidem declaravit, ecclesiae praesentis, prout respiciantur membra aut iusta aut iniusta, materia constituens duplex, solum rationem quandam duplicem efferri. Ita ipse (de doctrina Christiana l. 3. c. 32. n. 45: *M* 34, 83): Fusca sum et speciosa ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis' (Cant 1, 4). Non enim ait, Fusca fui ut tabernacula Cedar, et speciosa sum ut pelles Salomonis; sed utrumque se esse dixit, propter temporalem unitatem intra una retia piscium bonorum et malorum (Mat 13, 48).u Dein vero distinguendo ecclesiam, qualis nunc est, a futura solum statum vel existendi modum alium, quo ecclesia aliter, nequam alia esset, Augustinus significavit: nimirum licet forma ecclesiae praesentis transeat, tamen secundum materiam malis tandem levandam mansura ecclesia dici potest, quatenus se

Ei Augustino ecclesia una est in statu duplici; <le haereticis aliisque extorribus. (>4-9

eundum partem suam meliorem est ecclesia eadem, quae nunc in via peregrinando et militando per media sua salutifera ad terminum praeparatur, tunc termino potita triumphum agens sempiternum, cessantibus jam mediis illis, in conjunctione conveniente comprehensoribus beatis consummata erit. Ita idem Augustinus (brevic. collationis cum donatistis, tertii diei, c. 10. n. 20; **J**/43, 635): „De duabus etiam ecclesiis calumniam . . . catholici refutarunt, identidem expressius ostendentes quid dixerint, id est, non eam ecclesiam quae nunc habet permixtos malos alienam se dixisse a regno Dei, ubi non erunt mali commixti, sed eamdem ipsam unam et sanctam ecclesiam nunc esse aliter, tunc autem aliter futuram, nunc habere malos mixtos, tunc non habituram, sicut nunc mortalem, quod ex mortalibus constaret hominibus, tunc autem immortalem, quod in ea nullus esset vel corpore moriturus, sicut non ideo duo Christi, quia prior mortuus postea non moriturus/ Vel (ad donatistas post collationem c. 7 ss. n. 10 ss; **M** 43, 658 s): „Nec mirum si pacem scripturae Dei non intelligebant, qui pacem cum ejus ecclesia non habebant, Nos autem utraque accipientes testimonia, demonstrabamus utrorumque concordiam. Nam et illud accipiebamus, quod in suis litteris commemoraverunt ecclesiae dictum esse, „Nec adjiciet ultra per te transire incircumcismus et immundus' (Is 52, 1), et illud quod scriptum est, „Sinite utraque crescere usque ad messenV (Mat 13, 30): sed hoc esse in agro, illud futurum in horreo.. Ecce manifestatum est quod dicebatur a nobis, distinguenda esse tempora ecclesiae: non eam nunc esse talem, qualis post resurrectionem futura est: nunc malos habere permixtos, tunc omnino non habituram : ad illam ejus puritatem, non ad hujus temporis permixtionem illa divina testimonia pertinere, quibus eam Deus praedixit ab omni malorum permixtione penitus alienam. Ecce etiam ipsi veritate evangelica non aliud coacti sunt confiteri, qui malos occultos nunc ei permixtos esse dixerunt/ Videsis et supra n. 23.

Thesis XXXIII. *Homines saltem publice haeretici, schismatici, excommunicati, catechumeni extra ecclesiae corpus simpliciter constituti sunt.* 1254

Declaratio. Praeter peccatores vulgares jam de hominibus aliis hoc illove vinculo cum ecclesia junctis quaeritur, num

tellegimus homines baptizatos non quidem eos, qui aliquid tidei repugnans profitentur opinantes, se magisterio sacro consentire, sed primum eos, qui veritatem revelatam satis pro omnibus propositam contumaciter, i. e., scientes non admittunt, qui sunt formaliter haeretici vel, si veritates omnes deserant, apostatae; deinde eos comprehendimus, qui ipsum principium unitatis hdei seu ecclesiae magisterium a Deo institutum ad proponendas veritates revelatas vel (cf. n. 1198) conexas quomodocumque non agnoscunt; quod qui sine pertinaciae vel et negligentiae culpa faciunt, tantum materialiter haeretici existunt. Porro cum utrique et publici et occulti esse possint, jure divino extra ecclesiam esse dicimus haereticos saltem publicos, quorum scilicet mens haeretica non paucis jam innuit, sive ceteroqui sectam aliquam constituunt sive non constituunt.

- 1255 Schismatici sunt homines baptizati primum ii, qui directe capiti visibili ecclesiae universae subjecti esse vel eo uti superiore nolunt. Tum etiam sunt ii, qui directe membris ecclesiae reliquis conjuncti esse vel se ut partes unius ecclesiae Christi gerere recusant (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 2. 2. q. 39. a. 1); unde sunt schismatici, quicumque abrupta vel non inita cum aliis partibus communionem regi vel operari volunt, ac si aliquod totum atque separatum sint; insuper autem recte schismaticis adscribuntur, quotquot ex proposito etiam simpliciter, scilicet non formata ulla propria factione, communionem membrorum aliorum ecclesiae detrectant, i. e., vitam communem omnem vel saltem potiore in participandis sacris, praesertim eucharistia sacramento caritatis, vivere jam nolunt (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1901, 135 ss). Verumtamen facile patet, speciem schismatis utramque inter se cohaerere ita, ut spreto potestatis capitis ecclesiae minime stet cum membris, membrorum contemptor ab ipso capite ut continente corpus unicum divisus sit. Ad hoc ex descriptione tradita perspicitur, schisma, utpote oppositum directe unitati habituali cum ecclesiae capite vel membris retinendae, non consistere in simplici inoboedientia, qua videlicet solum hic vel ille actus oboedientiae renuatur, v. g. ideo, quod res praecepta minus placeat, neque idem consistere in peccato omni contra caritatem socialem reliquis

membris debitam; quales offensiones tribunali tandem publico componendae non magis ecclesiam quam societates alias solvunt. Praeterea percipias, schisma, quamvis ex haeresi vel errore affini soleat esse vel in ipsam haeresim erroremque introducere, tamen sine haeresi vel errore exsistere per se posse; nam etiam retenta fide necessariae communionis, sive cum ecclesiae capite sive cum ejusdem membris, et retenta veritate, hunc illumve antistitem ecclesiae summum esse, potest quispiam se subtrahere, solum quod ex affectione inordinata vult; quamquam defectus qualiscumque intellectus utique supponitur, si homines sunt schismatici non formaliter, i. e., animo pervicaci, sed materialiter, ut qui ex ignorantia vel errore excusabili agant. Jam vero affirmamus, schisma, saltem si sit publicum, cum formale tum materiale etiam citra haeresim divinitus sufficere ad homines a corpore ecclesiae praecidendos.

Excommunicatio est censura per auctoritatem ecclesiasticam inflicta, qua peccatores baptizati contumaces ex se ad tempus spoliuntur fidelium communione in habendis bonis ecclesiae spiritualibus externis proindeque internis, quatenus quidem haec ab illis pendent. Excommunicatio minor, ut poena latae sententiae olim usitata, maxime usu sacramentorum licito privabat. Excommunicatio major vel simpliciter vocatur ea, quae separat a bonis ecclesiae etiam pluribus et interdum omnibus seu a sociali cum fidelibus vita omni religiosa, immo ab ipso commercio civili, pro fine scilicet hujus poenae, qui in emendandis fracta contumacia delinquentibus, praeservandis aliis fidelibus, vindicando ordine laeso vertitur; a qua excommunicationis poena anathema vel et maran atha (cf. *i Cor* 16, 22) solum accidentaliter, ut ratione sollemnitatis cujuspiam majoris vel comminationis judicii divini, differt. Cum autem excommunicatio. si sit publica, effectus suos plenius nanciscatur, ponimus in hac thesi extorres ab ecclesia omnes excommunicates saltem publice, nisi forte excommunicatio certo injusta etiam apparet, i. e., si non solum injusta est in se vel reo ipsi videtur esse (cf. s. *Augustini* de vera religione c. 6. n. 11; .1/34. 128; s. *Gregarii M.* hom. 26. in evang. n. 6; *M* 76, 1201; s. *Thomae* supplem. q. 21. a. 4; damn. prop. 91. 92 Quesnelli; *D* 1306 s). Porro publice excommunicatos, qui sint simpliciter extra ecclesiam, pro tempore juris ecclesiastici anti-

quioris latius eos dicimus, quorum excommunicatio via qualicumque divulgata erat, pro jure mutato a Martino V in concilio constantiensi angustius praeter notorios percussores clericorum tantum eos intellegimus, qui ut obnoxii excommunicationi per sententiam publicam nomination denuntiati sunt; qui publice excommunicat! classis utriusque pro tempore respondente etiam ut vitandi a toleratis distinguuntur. Ceterum notandum est, haeresi ut adversa unitati ecclesiae fundamentaliter contineri schisma et, spectato jure ecclesiastico vigente de haereticis et schismaticis, induci excommunicationem, schismate et ipso committi excommunicationem, sine haeresi vel schismate excommunicationem esse posse.

257 Catechumeni, quos et ipsos, si sint manifesto tales, membra ecclesiae non agnoscimus, definiuntur illi, qui de gentilitate vel secta non Christiana primo venientes tradunt se ecclesiae doctrina Christiana imbuendos, ut tandem baptizentur. De hac thesi exstitit dissensio theologorum, quod non omnes hanc illamve conjunctionem cum ecclesia praeter aliam ad rationem membri exigere putabant; ita *Suarez* pro notione sua ecclesiae latiore fidem adeo sufficere censebat, ut et schismatici, excommunicati, catechumeni membra ecclesiae esse possent (de fide disp. 9. s. 1. n. 14. 18); aliter *Bellarminus* (de conciliis et ecclesia l. 3. c. 3. 5. 6). Nos thesim positam saltem ut sententiam nobis certam vindicamus; quin respiciendo etiam doctrinam *concilii Vaticani* communionis aequae ac fidei unitatem ecclesiasticam exhibentis (vide n. 1218. 1227) cum prima parte thesis alteram, quatenus quidem agitur de schismaticis conversationem absolute omnem cum ecclesia repudiantibus, pro dogmate fidei habemus.

1258 Demonstratio p. I. 1. Jure divino fides, quam ecclesia profitetur, una est (th. XXXI). Atqui eatenus illa una est, quatenus haeretici saltem publici ab ecclesia sunt extorres; hi enim eligendo veritates salutes alias affirmant, alias negant vel in dubitationem vocant ideoque a magisterio sacro hujusque fidelibus discipulis vel etiam inter se dissentiunt, Ergo haeretici eo ipso, quod sunt tales, jure divino ab ecclesia excluduntur.

Γ259 2. Sane ecclesia Christi est divinitus columna et firmamentum veritatis n. 835 ss). Atqui columna et firmamentum

/x *

tu

Hierelici saltem publici probantur ecclesia extorres ex scriptura et traditione.

*4 < 1

veritatis congeriem hominum profitentium doctrinas discrepantes ideoque etiam ialsas a se respuit.

3. Praeterea diserte / *Jo* 2, 18 s haeretici designantur 1260 velut antichristi, qui tandem reapse exeundo ab ecclesia se separaverint. Similiter *Tit* 3, 10 s jubetur Titus quamvis pastor hominem haereticum ut proprio iudicio condemnatum post unam et secundam correptionem devitare; quod supponit, haereticum saltem publicum (cf. *Act* 24, 14; 28,22) ex se ipso, etiam sine ecclesiae sententia ovem actu vel simpliciter jam non esse.

4. Consentunt Patres, secundum quos haeretici ut tales 1261 imprimis utique formales, sed materialibus eos sequentibus non exclusis, non sunt membra Christi, de corpore ecclesiae, in ecclesia, non sunt Christiani, sunt extranei, extra ecclesiam, antichrist!, sunt aperte foris, sunt non ut peccatores alii in domo, sed potius ex domo, sunt ii, qui ipsi ab ecclesia exeant, recedant, se segregent, se praecidant, se avellant, vi propria haeresis manifesto ab ecclesia separentur, sunt proinde ii, qui haeresi deposita ad ecclesiam convertantur, accedant, redeant, ad ovile Christi colligantur, pastori reddantur, recipiantur, ecclesiae socientur, copulentur, se adjungant, id quod vel ipsi haeretici revenientes agnoscebant. Ita *Ignatius* (supra n. 339) ut malas propagines monet fugere haereticos, qui nec plantatio Patris nec membra Christi sint. — *Theophilus antioch.* ecclesiis sanctis tamquam insulis salutiferis haereses sic opponit lad Autolyc, 1. 2. n. 14; *AJ* 6, 1075): „Quemadmodum autem aliae sunt insulae saxosae et inaquosae, infrugiferae, ferarum plenae, inhabitatae, ad perniciem navigantium et tempestatem subeuntium appositae, in quibus naves conteruntur, et qui appellunt penitus pereunt: ita se habent erroris doctrinae, haereses dico, ad quas qui accedunt omnino pereunt; neque enim verbum veritatis sequuntur ducem; sed quemadmodum piratae, cum naves impleverint, eas in praedicta loca impellunt, ut ibi eas perdant, idem contingit iis qui a veritate aberrant, ut ab errore pessumdentur.“ — Deinde narrat *Irenaeus* (1. 3. c. 3. n. 4; *M* 7. 852 s): „Is (Polycarpus) . . . est, qui sub Aniceto cum advenisset in urbem, multos ex his quos praediximus, haereticos convertit in ecclesiam Dei (*mtarQtjptr* in /zZ/p;/oj *mi* unam et solam hanc veritatem annun

Haeretici saltem publici probantur ecclesia extorres ex traditione.

tians ab apostolis percepisse se. quam et ecclesiae tradidit, Ouae sequuntur, vide supra (n. 380). — Ex *Clementi alex.* (n. 1226) haereses ecclesiam unam, videlicet ipsae omne* se separando et ecclesiam frustra alliciendo, in multas discindere conantur, hiem egressum non legitimum haereticorum describendo verbis illis haec praemittit (.1/ 9, 546 s): nQui impios ergo attingunt sermones, aliisque tradunt, neque verbis divinis recte, sed perverse utuntur, neque ipsi in regnum coelorum ingrediuntur, neque eos, quos deceperunt, sinunt assequi veritatem. Sed nec ipsi introitus elavem habentes, sed falsam quamdam, et, ut dicit consuetudo, *c'rtt/j.tiôa*, id est, aversam elavem, per quam, non relaxato velo, ut nos ingredimur per Domini traditionem, sed exciso ostio, et muro ecclesiae clam perfosso, veritatem transgredientes, efficiuntur principes ac duces mysteriorum animae impiorum. Quod enim catholica ecclesia posteriora sua fecerint conciliabula, non est opus multis probare (‘Οτι γόο μεῖαγενεατόρα τη x.a&o/i7.î\$ twlrpiac τὰ αν&owπίνα σνιηλνοει π&ποιτχασιν, οί’ πολλών δε’ι λόγων)? — Haud ambigue *Tertullianus* (de praescript. c. 37; *M* 2, 51): „Si enim haeretici sunt, christiani esse non possunt, non a Christo habendo quod de sua electione sectati haereticorum nomine admittunt.. Ad quos merito dicendum est: Qui estis? quando, et unde venistis? quid in meo agitis, non mei? . . Vos certe exhaeredaverunt semper (apostoli) et abdicaverunt, ut extraneos, ut inimicos. Unde autem extranei et inimici apostolis haeretici, nisi ex diversitate doctrinae, quam unusquisque de suo arbitrio adversus apostolos, aut protulit, aut recepit?“ — Qui *Cornelio* pontifici (supra n. 457) fassi sunt, cor suum, etiam cum consuetudinem quandam hominis schismatici et haeretici haberent, in ecclesia fuisse, eo ipso indicarunt, per haeresim vel schisma ecclesiam relinqui.

Neque aliter *Origenes* de haeticis sentit (n. 1212). — Item *Cypriani* effata congruentia jam audivimus (n. 128. 1212); qui et scribit (ep. 76. al. 69. ad Magnum n. 1; *ili* 3, 1138): „Beatus Joannes apostolus nec ipse ullam haeresim aut schisma discrevit, aut aliquos speciatim separe posuit, sed universos qui de ecclesia exissent, quique contra ecclesiam tacerent, antichristos appellavit.“ Et rursus ex veritate plane agnita, haeticos extra ecclesiam esse, pro tuenda opinione sua non recta de bap-

Haeretici saltem publici probantur ecclesia extorres ex traditione.

(ismo sic ille argumentatur (ep. 73. ad Jubajan. n. J/3, 1123): „Quod si haeretico nec baptisma publicae confessionis et sanguinis proficere ad salutem potest, quia salus extra ecclesiam non est, quanto magis ei nihil proderit, si in latebra et in latronum spelunca adulterae aquae contagione tinctus, non tantum peccata antiqua non exposuerit, sed adhuc potius nova et majora cumulaverit? Quare baptisma nobis et haereticis commune esse non potest, cum quibus nec Pater Deus, nec Filius Christus, nec Spiritus sanctus, nec fides, nec *eo*cclesia ipsa communis est/ Ad haec videsis sententiam in concilio carthag. VII, de baptismo III. tum ab aliis tum postremo a Cypriano datam (J/ 3, 1054 ss). — *Firmilianus* quoque, indignabundus de Stephano declarante validum baptisma haereticorum, scribit (ad Cypr. ep. 75. n. 25; *M* 3, 1176): „Quid ultra contendimus, ut quid illos haereticos et non Christianos vocamus? Porro, cum nobis et haereticis nec Deus unus sit, nec Dominus unus, nec una ecclesia, nec fides una. sed nec unus spiritus, aut corpus unum, manifestum est nec baptisma nobis et haereticis commune esse posse, quibus nihil est omnino commune," — Praeterea *Stephanus I, arelatensis canon* 8, *nicæni* 8. et 19 (n. 1007 ss) de haereticis ad ecclesiam accedentibus statuunt. Similiter *Hilario* teste (ad Constantium l. 1. n. 2; *J*/ 10, 558) catholici se secernebant ab haereticis dicendo: „Catholicus sum, nolo esse haereticus; Christianus sum, non arianus/* — Idem sentit *Athanasius* (hist, arian. η. 31; .1/ 20,727), qui et ita loquitur (or. 1. adv. arianos η. 1; *M* 26, 11 ss): „Omnes quidem haereses, quotquot hactenus a veritate recessere, evidens est insanas sibi excogitasse opiniones, illarumque impietas omnibus jam dudum est patefacta. Dubitari enim non potest quin earum auctores ex nobis exierint, quemadmodum scripsit beatus Joannes (1 Jo 2, 19), quandoquidem neque fuit unquam, neque nunc nobiscum est illorum doctrina. Idcirco, ut dixit Salvator (Lue 11, 23), non colligentes nobiscum, dispergunt cum diabolo, dormientesque observant, ut sparso suo exitiali veneno, mortis socios habeant plurimos/* — Pariter *Optatus* ecclesiam Christi unam haereticis omnibus opponit (n. 771). — Accedit testimonium *Didymi alex.* (n. 1016). — *Siricius* pontifex haereticos e more totius orientis occidentisque impositione manus conventui catholicorum sociandos

esse edixit {*D* 21). — Secundum *Epiphanium* (n. 1212) et *Hieronymum* (infra n. 1277) haeretici, secus atque excommunicati, sua sponte de ecclesia recedunt.

Consentit *Augustinus* sive locis aliis (ut n. 356. 859. 1235 de bapt. et in Jo loco altero, tum n. 1251, de bapt., n. 1252, i. e., de bapt. l. 7. c. 51) sive ubi ita pelagianos compellat (serm. 181. al. de verb, apost. 29. n. 3; *J*/ 38, 980 s): „Si non vultis esse ecclesiam, nisi eam quae sine macula et ruga est, cum rugis vestris et maculis praecidite vos a membris ejus, praecidite vos a corpore ejus. Sed quid adhuc dicam ut se ab ecclesia segregent, cum hoc jam fecerint? Haeretici enim sunt, jam foris sunt: cum tota munditia sua foris remanserunt. Redite, et audite; audite, et credite. Idem docet alibi (de civ. Dei l. 18. c. 51. n. 1; *J*/ 41, 612 s): „Videns autem diabolus templa daemonum deseri, et in nomen liberantis Mediatoris currere genus humanum, haereticos movit, qui sub vocabulo Christiano doctrinae resisterent Christianae, quasi possent indifferenter sine ulla correptione haberi in civitate Dei, sicut civitas confusionis indifferenter habuit philosophos inter se diversa et adversa sentientes. Qui ergo in ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapiunt, si correpti ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera et mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, haeretici fiunt, et foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis. Sed et differentiam haeresis a peccatis aliis ille ita urget (de unit. eccl. c. 25. n. 74; *J*/ 43. 444): „Quidam quoque et aper tissimae veritati malo studio contradixerunt: illi vero eradicati vel praecisi erant: sed non permanentes in infidelitate, sicut de quibusdam ramis fractis apostolus dicit, manu divina te-plantati, aut iterum inserti sunt (cf. Rom 11, 17 ss). Tunc enim quisque infructuosus, et nondum a radice praecisus est. cum mala cupiditate agit quidem illa opera, de quibus dictum est. „Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt' (Gal 5. 21): sed cum pro ipsis operibus etiam veritati aper- tissimae qua redarguitur, resistere coeperit, tunc praeciditur." Vel et (contra Crescon. l. 3. c. 67. n. 77; *M* 43, 538): „Non inquis, „communicat oriens Africae, nec Africa orienti/ Non sane, sed in paleis haereticis ab area dominica separatis: in frumentis autem catholicis et interioribus paleis omnino com-

municat oriens Africae, et Africa orienti/' Insuper videas de bapt. contra donat. l. 4. c. 10. n. 14 ss {*M* 43, 163 s). — Hinc, at ex *concilio ephe.sino* (act. 6; *PI* 1, 1518 ss) constat, ipsi quartodecimani, quamvis per depravatum symbolum decepti, se ecclesiae catholicae accedere subscribendo declararunt. — Ex doctrina *Vincentii lirin.* (n. 845) ecclesiae particula, deveniendo scilicet in haeresim, ab universalis fidei communione ipsa se praecidit. — *Sixtus III* de haereticis, si resipuerint, recipiendis vel reversis ad ecclesiam scribit (7? 389—392). — *Leo M.* (ep. 167. al. 2. ad Rusticum n. 18; *M* 54, 1209; homines nescientes, in qua secta baptizati essent, per manus impositionem, invocata virtute Spiritus sancti, catholicis copulandos esse respondit. — Praeterea vide summarium *epistulae id Martyrium* episc. antioch. saeculo V Constantinopoli scriptae (apud *Hefele*, Concilieng. 22, 26 ss). — *Hormisdas* hortatur episcopos a fide aberrantes, ut ad petram, supra quam est fundata ecclesia, revertantur (7? 791. 852). — *Fulgentius* (de fide ad Petrum c. 38 ss. n. 79—81; *AI* 65, 704) haereticos extra ecclesiam esse significat. — *Gregorius M.* (n. 342. 847) haeticum non esse de corpore ecclesiae, eum extra aedificium jacere asseverat. — *Timotheus* presbyter constantinop. initio saeculi VII, cum tres distinguat ordines hominum, qui ad sanctam Dei catholicam apostolicamque ecclesiam accedant, tertium eorum ponit, qui neque baptizentur neque ungantur, at solummodo anathematizent propriam omnemque aliam haeresim (7J/ 86. 14). — Quare cum in *concilio nicaeno II* (act. 1: *H*4. 51) Joannes vicarius apostolici throni orientis dixisset: „Haeresis separat ab ecclesia omnem hominem% sancta synodus dixit: „Hoc manifestum est." — Agmen claudat testimonium praeclarum *Theodori studitae* (n. 645), quo haeretici se ipsos a corpore Christi et supremo verticali throno avulserunt.

5. Tantum autem abest, ut veritas exposita dubitationibus quibusdam concutiatur, ut his perpensis illustretur. Certe

a. in re disputata ecclesiae infallibili aequari synagoga nequit (cf. n. 853 ss). Porro in testamento novo nunquam ecclesiae membris adnumerantur, qui veritati salutari satis praedicatae vel sacro magisterio resistant. Ita *Rom* 14 non haeticus ut frater exhibetur, sed qui fidei scientiam perfectum nondum assecutus conscientia erronea implicatus sit. Nec

magis 2 *Tini* 2. 20 nomine vasorum viliorum haeretici manifesti ut incolae ecclesiae inducuntur; non enim v. 20 necti debet proxime cum v. 17. 18, ubi haeretici perfecti memorantur, sed cum v. 19. ubi de fidelibus perseverantibus et de iustitia agitur. Videlicet sicut pro timore excludendo apostolus subversae (ex v. 17. 18) fidei quorundam opponit (v. 19) firmum fundamentum Dei signatum hinc divina fidelium constantium cognitione, illinc iniquitatis fuga, qua fideles ex parte sua a fide ipsa amittenda praeserventur, ita (v. 20) pro difficultatis solutione ulteriore addit, minime esse mirum, si in ecclesia praeter constantes et justos etiam inconstantes aliquando defecturi et peccatores inveniantur; nempe simile aliquid evenire ut in domo magna, in qua vasa diversae qualitatis, nobilia et ignobilia sint, sive haec diversitas modo duplici universe significatur, sive distincte per vasorum materiam solidiorem vel fragiliorem differentia stabilitatis futurae, per usum honorificum vel indecorum honestas vel inhonestas praesens indicatur. Quodsi *Augustinus* (ut infra n. 1289 de bapt.) v. 28¹ ad haereticos et ipsos refert, intellegit aut haereticos occultos aut conjunctionem, quae habeatur cum ecclesia secundum quid, continuo explicandam.

b. Nimirum concedendum est, haereticos, quamvis non ex toto nec simpliciter, attamen ex parte vel secundum aliqua ligamina cum corpore ecclesiae etiam actu, non potentia sola cohaerere. Namque baptismo, lavacro regenerationis ipso iisque omnibus, quae ecclesiae domo materna exeuntes veluti per furtum secum abstulerunt, cum haec res divino jure sint et maneant ecclesiae, haeretici officio non tantum communi omnibus hominibus divinitus imposito ad ecclesiam petendam, sed proprio ad eam tamquam matrem repetendam obligantur; qua ratione *Justinus* (dial, cum Tryphone n. 48; 3/ 6, 582) haereticos ex genere nostro esse dicit, et *Augustinus* scribit (de bapt. contra donat. l. 1 c. 14. n. 22; *M* 43. 121): „Non baptismum vestrum acceptamus, quia non est baptismus ille schismaticorum vel haeticorum, sed Dei et ecclesiae, ubicumque fuerit inventus et quocumque translatus¹); vide et ibidem l. 1. c. 8. n. 10 (3/43. 116 et quae supra (n. 356) protulimus. Insuper autem

¹ In edit, vindob. *Petschrnt'* le\$nt ..inventum . . . translatum-.

Huidici ecclesiae sunt subjecti, quamvis extorre» jam ante excommunicationem. ββO

vi baptismi a Domino statuta homines ut membra perpetua corpori ecclesiae, societatis necessariae, per se inseruntur (n. 350. 354) et ut subjecti in perpetuum potestati ecclesiae traduntur, quin ut ad regnum Christi pertinentes etiam caractere indelebili signantur. Quodsi vinculum membro ecclesiae essenziale, per se baptismo coniungendum, ut professio fidei, per accidens deficiat, homines aut non fiunt membra aut esse membra desinunt, h. e., unione sociali cum ecclesia et communione bonorum publicorum excidunt, non tamen ideo iurisdictioni ecclesiae subtrahuntur. Etenim cum sit alia ratio membri, alia ratio subditi, sicut potest esse membrum, quod non sit ecclesiae subditum, saltem unum caput, pontifex romanus, ita potest esse subditus homo, quamvis non sit membrum; idcirco non, amissa dignitate membri, sponte sua subiectio amittitur. Neque homines ipsi per injuriam rebellionis, qua ab ecclesia se avellunt, ius potestatis ecclesiae erga se cum officio suo respondente oboedientiae erga ecclesiam abolere possunt (cf. *concilii trid.* s. VII. cn. 8. 14. de bapt.; *Æ* 745. 751); neque ecclesia per excommunicationem, qua a corpore suo separat, homines dimittit vel dimittere potest a sua iurisdictione, quoniam subjecti usque sunt per voluntatem Christi, elucentem vel ex eo, quod illi caractere baptismali ad cultum Dei et usum sacramentorum in sola ecclesia Christi legitimum insigniti manent (cf. *Augustini* ep. 98. al. 23. ad Bonifatium n. 5 ; JZ 33, 362 ; s. *Thomae* S. theol. p. 3. q. 63. a, 3. 5. 6t. Neque de talibus apostolus (7 *Cor* 5, 12. 13) iudicium declinat, siquidem homines sibi non iudicandos eos, qui plene foris ut infideles nondum baptizati sunt, intellegit (cf. *J Tim* 1. 19. 20). Itaque haeretici potestati ecclesiasticae similiter sunt obnoxii, atque populus victus reipublicae victrici, etsi non sit ejus pars, subjectus iure esse potest, atque homines seditiosi civili potestati, milites desertores imperatori subditi adhuc sunt. Unde etiam ecclesia homines illiusmodi tamquam oves extra ovile cum caractere dominico errantes non solum teste *Augustino* tanto diligentius quaerit (vide supra n. 354 vel de gestis cum Emerito n. 7. 12; *M* 43, 703. 706), sed et iudicat et punit.

C. Ex eo, quod ecclesia haereticos excommunicat, non 126C sequitur, intra ecclesiam eos per se esse. At enim censura

ecclesiastica primum eo non est supervacua, quod haereticos etiam non publicos ferit et quod effectus sibi proprios habet, qualis est ipsa prohibitio, ne pro certis excommunicatis suffragia publica fiant, qua disciplina pro excommunicatis, aliter ac pro haereticis et schismaticis, ne in parasceve quidem ecclesia publice orat; ita excommunicati etiam a praesentia in officiis divinis vel a consuetudine aliqua forensi vel et civili excluduntur. Tum vero universe addit sententia excommunicationis titulum separationis novum, unde pro ipso reditu ad ecclesiam perficiendo minime sufficit redire simpliciter ad professionem fidei et voluntatis communionis, sed etiam absolutio a censura postulatur.

1267 (1. Ceterum illi, qui tantum materialiter sunt haeretici, habent fidem quidem divinam, qua retentas veritates credant, et habere possunt ipsam gratiam sanctificantem, sive per sacramentum receptum in infantia vel posterius cum sufficiente intentione et dispositione fidei, spei, attritionis continentis propositum, sive per actum contritionis vel caritatis, et ita coram Deo imperfecte vel perfecte ad animam ecclesiae pariterque saltem voto implicito ad corpus ecclesiae pertinere intelleguntur (cf. th. XI). Quo pacto s. *Augustinus* scripsit (ep. 43. al. 162. ad Glorium etc n. 1; *M* 33, 160): „Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam non audacia praesumptionis suae pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi. Tales ergo vos nisi esse crederem, nullas fortasse vobis litteras mitterem/4 Verumtamen in foro ecclesiae exteriori etiam formaliter haeretici praesumuntur esse homines ii, qui plenum usum rationis jam habentes haeresim profitentur.

1268 Demonstratio p. II. I. Jure divino ad membri ecclesiae rationem essentialiter requiritur unitas cum reliquis socialis, per quam sit ecclesiae corpus unum sub uno capite visibili (th. XXXI). Atqui hoc unitatis vinculum dirumpitur a schismaticis, sive sub capite ecclesiae esse nolunt, sive cum membris illi capiti subjectis cohaerere vel singuli alter alterius membra esse (cf. *Rom* 12, 5) renuunt. Ergo jure divino schis-

Schismatici saltem publici probantui ecclesia extorres ex traditione.

marici per ipsum et vel solum schisma extra ecclesiam constituti sunt.

2, Idem ex traditione constat. Sane *Ignatius* praeter aliud 126.9 n. 372) et hoc monet (ad ephes. n. 5; *F* 12, 217 ss); „Nemo erret: nisi quis intra altare sit, privatur pane Dei . . . Qui igitur in conventum non venit, hic jam superbia elatus est et seipsum separavit atque iudicavit.“ — Item *Irenaeus* (n. 372. 434) docet, schismaticos aequae ut haereticos ab ecclesia divisos decidisse.¹⁾— Quod et professione *Cornelio* probata (n. 457) significatur. Et ipse Cornelius Fabium antioch. de schismaticis ab ecclesia recedentibus et redeuntibus certiore facit (7? 106) — Eadem est de schismaticis sententia *Cypriani* (n. 47. 128s. 372. 1205. 1212. 1262); qui etiam scribit (ep. 52. al. 55. ad Antonian, n. 24; *M* 3, 790 s): „Quod vero ad Novatiani personam pertinet, frater carissime, de quo desiderasti tibi scribi quam haeresim introduxisset, scias nos primo in loco nec curiosos esse debere quid ille doceat, cum foris doceat. Quisquis ille est et qualiscumque est, Christianus non est qui in Christi ecclesia non est. Jactet se licet et philosophiam vel eloquentiam suam superbis vocibus praedicet, qui nec fraternam caritatem nec ecclesiasticam unitatem tenuit, etiam quod prius fuerat amisit. Nisi si episcopus tibi videtur qui episcopo in ecclesia a sedecim coepiscopis facto, adulter atque extraneus episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur, et cum sit a Christo una ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item episcopatus unus episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam et ubique conjunctam catholicae ecclesiae unitatem humanam conetur ecclesiam facere, et per plurimas civitates novos apostolos suos mittat, ut quaedam recentia institutionis suae fundamenta constituat, cumque jam pridem per omnes provincias et per urbes singulas ordinati sint episcopi in aetate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios pseudoepiscopos audeat. Quasi possit aut totum orbem novi conatus obstinatione pera-

*) *Harnack* nescio quo pacto ex locis ipsis citatis colligit oppositum dicendo iLehrbuch der Uogmeng. 14,424. adnot. 1): „Irenâus unterscheidet bestimmt zwischen Hirtikern und Schismatikern . . . tadelt aber auch die Letzteren sehr hart.. Dennoch rechnet er sie nicht zu denen, „qui sunt extra veritatem, i. e. extra ecclesiam“/

grace aut ecclesiastici corporis compaginem discordiae suae seminatione rescindere, nesciens schismaticos semper inter initia fervere, incrementa vero habere non posse nec augere quod illicite coeperint, sed statim cum prava sua aemulatione deficere, episcopatum autem tenere non posset, etiam si episcopus prius tactus a coepiscoporum suorum corpore et ab ecclesiae unitate descisceret, quando apostolus admoneat ut invicem nosmetipsos sustineamus, ne ab unitate quam Deus constituit recedamus, et dicat: „Sustinentes invicem in dilectione, satis agentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis“; Eph 4, 2. 3). Qui ergo nec unitatem spiritus nec conjunctionem pacis observat, et se ab ecclesiae vinculo atque a sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere nec honorem qui episcopatus nec unitatem voluit tenere nec pacem?

P270 In ipsa controversia de validitate baptismi ab haereticis et schismaticis collati id pro comperto est suppositum, haereticos et schismaticos in ecclesia non esse. Sic *Cyprianus* consultus de baptismo (ep. 76. al. 69. n. 1; J/3. 1138): „De qua re . . . dicimus omnes omnino haereticos et schismaticos nihil habere potestatis ac juris. Propter quod Novatianus nec debet, nec potest excipi quominus ipse quoque extra ecclesiam consistens, et contra pacem ac dilectionem Christi faciens, inter adversarios et antichristos computetur. Et in *concilio carthag.* VII sub Cypriano, III de baptismo, apparet haec sententia Novati a Thamugade {*M* 3, 1056), debere „omnes schismaticos et haereticos qui ad ecclesiam conversi sunt baptizari, sed et eos qui ordinati videbantur, inter laicos recipi.“ Eodem spectat sententia v. g. Lucii a Castra Galbae vel Felicis ab Amaccora (ib. 1058. 1065). — Ita et vetustus *auctor tractatus ad Novatianum* (n. 8; A/3, Γ211): „Quos autem maxime negabit Dominus Christus, nisi vos omnes haereticos, et schismaticos, et nominis sui alienos? Qui enim aliquando Christiani, nunc novatiani, jam non Christiani, primam fidem vestram perfidia posteriore per nominis appellationem mutastis, velim . . . respondeatis.“ — Vel *Optatus* (de schismate donat. l. 1. n. 11. 12; *M* 11, 906 s): „Catholicam facit simplex et verus intellectus in lege!), singulare ac verissimum sacramentum, et unitas animorum. Schisma vero, sparso coagulo pacis, dissi-

‘) In edit, vindob. praefertur „intellegere“.

palis sensibus generatur, livore nutritur, aemulatione et litibus roboratur, ut deserta matre catholica, impii filii dum foras exeunt, et se separant, ut vos fecistis, a radice matris ecclesiae. invidiae falcibus amputati, errando rebelles abscedunt: nec possunt novum aliquid, aut aliud agere, nisi quod jamdudum apud suam didicerunt^{l)} matrem. Haeretici vero, veritatis exules, sani et verissimi symboli desertores, de sinu sanctae ecclesiae impiis sensibus depravati, contempto quod bene fuerant geniti, ut ignorantes et rudes deciperent, de se nasci voluerunt. Et qui jamdudum vitalibus pasti fuerant cibus, corruptela malae digestionis, in perniciem miserorum, disputationibus impiis venena mortifera vomuerunt.“ — *Ambrosius* schismaticos similiter extorres ab ecclesia significat et haereticos, laudem supra (n. 550) narratam fratris sui Satyri continuo sic declarando: „Et forte ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat; Lucifer enim se a nostra tunc temporis communione diviserat, et quamquam pro fide exsuisset, et fidei suae reliquisset haeredes, non putavit tamen" frater „fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei ecclesiam non tenebant, cujus patiebantur velut quosdam artus dividi, et membra lacerari. Et enim cum propter ecclesiam Christus passus sit, et Christi corpus ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur ejus passio, corpusque distrahitur/4

Copiose *Chrysostomus* (hom. 11. in Eph n.3—5; 3/62, 84ss): 1271
 Quanam autem de causa addidit, „In caritate' (Eph 4, 16)? Fieri enim non potest ut aliter spiritus ille descendat. Sicut enim, si contigerit ut manus sit avulsa a corpore, spiritus qui procedit a cerebro, quaerens continuationem, cum non invenerit, non exsilit e corpore, et eo perforato exit ad manum, sed si jacentem non invenerit, non tangit, ita hic quoque, si non simus colligati caritate . . Si volumus ergo frui spiritu qui procedit a capite, alter alteri adhaereamus . . Haec a me dicta sint ad eos, qui se dedunt indiscriminatim iis, qui scindunt ecclesiam. Nam si dogmata quidem habent contraria, vel propter hoc ipsum non conveniebat cum illis misceri: sin autem eadem sentiunt, multo magis. Quare? Quoniam est morbus ambitionis et amoris imperii et magistratus. Nescitis

•j In edit, vindob. legitur ^didicerant .

quid passi sunt Core. Dathan et Abiron? num ipsi soli? annon etiam ii qui erant cum ipsis? Quid dicis? eadem est fides, illi quoque sunt orthodoxi? cur ergo non sunt nobiscum? .Unus Dominus, una fides, unum baptisma* (Eph 4. 5). Si res illorum recte habent, nostrae male; si res nostrae bene, res illorum male. „Parvuli*, inquit, „fluctuantes, et qui circumferuntur omni vento* (ib. v. 14). Existimatisne, quaeso, sufficere si dicatur quod sint orthodoxi, pereat autem et intereat ordinatio rrc *χάπορορία*)? Et quid prosunt alia, si ea non sit exacta et accurata? Sicut enim pro fide, ita etiam pro hac pugnandum est . . Si eadem sunt dogmata, si eadem mysteria, quamam de causa alius rector aliam invadit ecclesiam? . . Dico et protestor, ecclesiam scindere non minus esse malum, quam incidere in haeresim. Dic mihi, si quis alicui regi subjectus, ad alium quidem non defecerit, neque se alicui regi dediderit, sed illius acceptam et detentam purpuram a fibula totam demiserit, et in multa fragmenta disruperit, an minus punietur quam qui ad alterum defecerunt? Quid vero, si insuper ipsum quoque regem jugulo apprehensum interemisset, membratim discerpens ejus corpus, quasnam poenas dedisset pro meritis? Si autem qui regi conservo suo hoc fecerit, majora fecit quam ut quas par est dare possit poenas, qui Christum jugulat et membratim dilaniat, quam non merebitur gehennam?***' — Ad rem et *Hieronymus* (in Tit 3, 10. 11; Λ/26, 598): „Inter haeresim et schisma hoc esse arbitrantur, quod haeresis perversum dogma habeat: schisma propter episcopalem dissensionem ab ecclesia separetur: quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest. Ceterum nullum schisma non sibi aliquam confingit haeresim, ut recte ab ecclesia recessisse videatur/' - Similiter *Augustinus* (de fide et symbolo c. 10. n. 21: *M* 40, 193): „Credimus et sanctam ecclesiam, utique catholicam. Nam et haeretici et schismatici congregationes suas ecclesias vocant. Sed haeretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant; schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna caritate dissiliunt, quamvis ea credant quae credimus. Quapropter nec haeretici pertinent ad ecclesiam catholicam, quae diligit Deum^l, servando scilicet fidem, „nec schismatici, quoniam diligit proximum" servando caritatem nominatim socialem, quae in conjunctione membrorum omnium ec-

Schismatici saltem publici probantur ecclesia extorres ex traditione. βββ

clesiae ad unum corpus componendum cernitur. Et iterum ille fde unit. eccl. c. 4. n. 7; 71/ 43, 395 s); „Totus Christus caput et corpus est. Caput unigenitus Dei Filius et corpus ejus ecclesia, sponsus et sponsa, duo in carne una (Eph 5, 23. 30. 31). Quicumque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiamsi in omnibus locis inveniantur in quibus ecclesia designata est, non sunt in ecclesia. Et rursus quicumque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, et unitati ecclesiae non communicant, non sunt in ecclesia." Cf. ejusdem verba supra (n. 372). — *Leo M.* (n. 771) exsortem mysterii divini eum vocat, qui a soliditate Petri recedere ausus esset. — *Fulgentius* de fide ad Petrum c. 38 ss. n. 79 — 81 ; J/ 65, 704) schismaticos cum ipsis paganis, judaeis, haereticis extra ecclesiam esse censet.

Graviter *Pelagius I* (fragm. ep. ad Joannem Patricium; 1272 J/ 69, 411): „Noli catholicam semper mentem aliqua schismaticorum communione polluere. Unum Christi corpus, unam constat esse ecclesiam. Divisum ab unitate altare veritatem Christi corpori non potest congregare; toleranda sunt in compage corporis positorum etiam illa nonnunquam vitia quae pro unitate interdum parcentes resecare non possumus. Quia et evangelicum agricolam, minus afferentem fructum palmitem, si tamen in vite maneat, purgare posse noster Salvator edocuit: abscissum autem a vite palmitem nisi igni ad comburendum aptum esse non posse, ejusdem coelestis magistri veritate didicimus (Jo 15). Noli ergo eorum qui igni apti sunt, non consecrationi, sed execrationibus consentire. Nec existimes illos vel esse vel dici ecclesiam posse. Etenim cum, sicut diximus, ecclesia una sit, cui in Canticis canticorum dicitur: ‚Una est columba mea‘ (6, 8), nullam aliam esse constat nisi quae in apostolica est radice fundata/ Et denuo (fragm. ep. ad Viatorem et Pancratium; ib. 412): „Schisma . . ipsum, quod graecum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant qui schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, et ab eo quod unum est, ut apostoli Judaei (v. 19) jam verbis loquar, ‚semetipsos segregantes, spiritum non habent‘ . . Quia se ab universali ecclesia diviserunt, sicut beatus Augustinus ait, omnis catholicus securus eam partem detestatur, cui ecclesiam universalem apostolicis sedibus roboratam non communicare

βθβ Schismatici saltem publici probantur ecclesia extorres ex traditione.

cognoscit . . . Ad summam, aut illos ecclesiam esse creditis, et cum duae ecclesiae esse non possint, nos, quod absit, schismaticos judicabitis, aut si veram in apostolicis sedibus esse constat ecclesiam, et illos ab unitate divisos cognoscite, et communionis quaestionem esse sublatam, quam veram nisi in unitate constat esse non posse.^u Cum his accipe verba pontificis ejusdem intra (th. XXXVII, n. 8), unde etiam in una sede Petri ecclesiam esse intellegimus. — Ita et *Pelagius II* ad Eliam aliosque episcopos schismaticos Istriae scribit (ep. 3. ol. 5; *M* 72, 707. 709.): „Necessarium judicavimus per praesentem epistolam nostram . . . ad viscera vos matris ecclesiae ut reverti debeatis, cum lacrymis exhortari . . . Considerate ergo, quia quicumque in pace et unitate ecclesiae non fuerit, Dominum habere non poterit/' Atque iterum (ep. 4. ol. 6; *M* 72, 713 ss): „Ouam igitur ante Dominum poteritis habere fiduciam, quando nullum scandalum generari vobis de fidei nostrae integritate cernentes, tantis temporibus per superfluas quaestiones ab ecclesia Dei. quae una est, et a fraterna caritate vos dividi duratis. Ubi namque sit ecclesia constituta, licet ipsius Domini voce in sancto evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus ejusdem dominicae memor sententiae definierit, audiamus. In his namque, ait, esse Dei ecclesiam constitutam, qui sedibus apostolicis per successionem praesulum praesidere noscuntur. Et quicumque ab earumdem sedium se communione vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur. Et post alia: Positus foris, etiamsi pro Christi nomine mortuus fueris, inter membra Christi (non numeraberis) Patere pro Christo, haerens corpori, pugna pro capite. Sed et beatus Cyprianus egregius martyr in libro quem de unitatis nomine titulavit, inter alia sic dicit: Exordium ab unitate proficiscitur; et primatus Petro datur, ut una Christi ecclesia et cathedra monstretur: et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis unanimi consensione pascatur. Et post pauca: Hanc ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui cathedram Petri, super quam ecclesia fundata est, deserit, et resistit, in ecclesia se esse confidit? Item post alia: Ad pacis praemium pervenire non possunt, quia pacem Domini discordiae furore ruperunt . . . Et ideo hortamur dilectionem vestram, et obsecramus, ut tam terri-

bilia Patrum testimonia cognoscentes, nullo modo patiamini ulterius in divisione ecclesiae persistere, sed in viscera sanctae matris catholicae atque apostolicae regredi tota mentis intentione celerate . . ne amplius animae simplices divisae a sancta ecclesia pro superfluis quaestionibus tam longa obstinatione remaneant, nec per vos, quos dominici gregis decet esse pastores, oves a septis ecclesiasticis evagantes rapacis lupi dentibus consumantur." — Accedit effatum consentaneum *Gregorii M.* (n. 342) et *Innocenta III* (η. 166). — Item *catechismns romanus* (p. 1 c. 10. n. 9) concordat. — Nuper vero eadem ratione *Leo Kill* docet (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896/. „Plane intelligitur, excidere episcopos jure ac potestate regendi, si a Petro ejusve successoribus scientes secesserint. Nam a fundamento, quo totum debet aedificium niti, secessione divelluntur; itaque exclusi aedificio ipso sunt; ob eandemque causam ab ovili sejuncti, cui dux est pastor maximus, regnoque extorres, cujus uni Petro datae divinitus claves." — Denique lex supplicandi idem statuit, quod die parasceves non minus pro schismaticis quam pro haereticis ad se revocandis ecclesia rogari jubet.

3. Neque ab hoc concentu Patrum dissonus est *Basilins M.* 1273 (ep. 188. al. 1. ad Amphilocho. cn. 1; *M* 32, 663 ss). Sane commemorat quidem ille haereses, schismata, parasynagogas, exhibendo haereticos velut per excellentiam eos, qui de Deo ipso prave sentiant, schismaticos, qui ob quaestiones minus principales vel causas ecclesiasticas dissideant, homines parasynagogae, qui intolerantes disciplinae ecclesiae conventicula propria faciant. Verumtamen non solum primos illos, sed etiam ceteros extra ecclesiam vagari Basilius significat dicendo, schismaticos ab iis qui sunt ex ecclesia, dissentire, sectatores parasynagogae relictā catholica ecclesia discedere, emendatos rursus ecclesiae conjungi. Quare si ibidem schismaticos adhuc ex ecclesia esse Basilius scribit, id non intelligit absolute, sed comparate ad haereticos, longius scilicet aberrantes, vel secundum aliqua, nominatim secundum conjunctionem sufficientem ad baptismum validum, de quo proprie agit. Immo ista omnia s. doctor ex sententia antiquorum refert; ipse cum aliis, aliter ut pars ipsorum asianorum, ne tale quidem vinculum agnoscens videtur etiam catharos, quos habet

(iGS tie schismaticis ecclesia extorribus ; item tales probantur excommunicat) publiā,

pro schismaticis, putasse ita separatos, ut eos venientes ad ecclesiam rebaptizaret (cf. n. 1015). Dubitationibus aliis dissolvendis licet ea accommodare, quae supra (n. 1265 ss) de haereticis notavimus, eo quidem magis, quod schisma per se haeresim non continet, unde schismatici fidem integram eandem cum ecclesia servare possunt; etsi schismatici materiales, cum sint vacui malitia voluntatis, laborant vitio quodam intellectus ideoque sine errore de re saltem nexa cum revelatis esse nequeunt (cf. n. 1255).

1274   Demonstratio p. HI. 1. Divina ordinatione non est ecclesiae membrum homo ab unitate ecclesiae sociali, praesertim a consortio sacrorum omni penitus vel sublato ipso jure communicandi separatus (th. XXXI). Atqui homo publice quidem excommunicatus a communione ea per sententiam judicalem ecclesiasticam remotus remotione tam perfecta scitur. Unde jam *Tertullianus* iapolog. c. 39; **J**/ 1,469): „Judicatur magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu, summumque futuri iudicii praejudicium est, si quis ita deliquerit, ut a communicatione orationis et conventus et omnis sancti commercii relegetur.~ Nimirum relegatio intellegitur adempto prorsus jure omnis communicationis plena; nec certe jus ullum superstes inde comprobatur, quod excommunicatus aequae ut haereticus vel schismaticus sacramenta, scilicet agentia instar causae physicae, recipere saltem valide potest.

1275   2. Revera ecclesia et potestatem habet simpliciter eiciendi ex coetu suo homines indignos etiam eos, qui non ipso divino jure excluduntur, et potestatem eam facto per excommunicationis perfectae sententiam exercet; ergo homines ita excommunicat! extra ecclesiam simpliciter constituti sunt. Et quidem potestas ecclesiae enuntiata constat universe inde, quod (ex th. XIX) praesides ecclesiae fidelium conscientiam sicut legibus, ita judicialibus sententiis et poenis quibuslibet ad finem ecclesiae conducentibus obstringere divino jure valent. Expresse huc refertur AA?/ 18, 15—20, ubi potestati ecclesiasticae ligandi et solvendi, in fratrem etiam praeter haeresim vel schisma contumaciter peccantem exercendae effectus is tribuitur, ut ille sit fidelium coetu similiter exclusus, atque exclusi synagoga erant ethnici, per se extorres, et publicani, extorres per sententiam; quorum utrorumque commercio omni

Ecommunicati probantur ecclesia extorres ex potestate ecclesiae et usn tradito.

uidaei abstinebant. Pro eadem potestate apostolus (1 *Cor* 5, 5) libet corinthium incestum per iudicium tolli de medio fratrum, tradi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit, auferri malum, hominem scilicet (*τον πονηρόν*), vitata communicatione, at in sumendo ipso cibo; qualium dictorum vis apte illustratur ratione loquendi aequali de haereticis, profecto ex condicione propria vel superaddita sententia ab ecclesia separatis, quos apostoli devitandos, anathema, satanae traditos, non in domum recipiendos nec salutandos perhibent *Rom* 16. 17; *Gal* 1,8.9; 1 *Tim* 1, 19. 20; 2 *Ttm* 3, 5; *Tit* 3, 10; 2 *Jo* 10. 11. Tandem omni societati perfectae saltem licet expellere pro re nata ex gremio suo aliquos, ut ipsos perditos vel aliorum perditores (cf. *Rom* 13, 4); sed ecclesia est societas omnium perfectissima (th. XXVIII).

Cum potestate factum ipsum expulsionis ab ecclesia in ex- 1276 communicatione positae modis dicendi illis demonstratur, quibus in traditione indoles excommunicationis vel anathematis exprimitur. Qui enim excommunicantur, dicuntur per magistrarum sacrum a communione abscindi, proscribi, ab unitate ecclesiae prorsus alieni pronuntiari, ab ecclesia, communione, gremio, liminibus ecclesiae, communione sacra, Christi corpore, communi consessu, grege eici, separari, pelli, excludi, removeri, sequestrari, extra ecclesiam educi, communione ecclesiastica privari, a sanctae matris ecclesiae gremio segregari, proinde quasi spiritualiter interfici, velut membra putrida a toto corpore Christi, quod sit ecclesia catholica, gladio anathematis resecari atque proici; quare etiam vinculo excommunicationis vel anathematis soluto homines in gratiam communionis et ad sinum vel] gremium sanctae matris ecclesiae revocari, reduci, recipi, redire, communioni et unitati fidelium restitui affirmantur. Ita *Victor I* asianos renitentes a communione abscindere, proscribere, ab unitate ecclesiae prorsus alienos pronuntiare voluit (n. 496); idemque Theodotum Coriariū a communione ecclesiae ejecit (*R* 70). — Tum accipiatur enarratio *Origenis* (in *Judic* hom. 2. n. 5; *M* 12, 961): „Audi denique ipsum (apostolum) dicentem de eo qui peccaverat: 'Tradidi', inquit, 'hujusmodi hominem satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat' (1 *Cor* 5, 5). Vides ergo quia non solum per apostolos suos Deus tradidit delinquentes in

cr
«i

manus inimicorum, sed et per eos qui ecclesiae praesident, et potestatem habent non solum solvendi, sed et ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur . . cum delictum ejus manifestum ht ecclesiae, et per sacerdotes de ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, et converso eveniat illi quod sequitur, „ut spiritus salvus fiat in die Domini nostri Jesu Christi/“ — *Cyprianus* cum aliis scribit (ep. 62. al. 4. ad Pompon, n. 4: *M* 4, 371): „Interfici Deus jussit sacerdotibus suis non obtemperantes et iudicibus a se ad tempus constitutis non obaudientes¹⁾. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc et circumcisio carnalis manebat. Nunc autem, quia circumcisio spiritalis esse apud fideles servos Dei coepit, spiritali gladio superbi et contumaces necantur, dum de ecclesia ejiciuntur. Neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse nisi in ecclesia possit.“ — Ex *canone apostolico*²⁾ 31 quidam simpliciter segregandi sunt (n. 447). — Pluribus disserit *Gregorius nyss.* (de castigatione; 46, 311 ss); „Sed si quando asperius sacerdotem specie ac voce corrigentem erratum perceperit, palam contradicit, et inter dentes murmurat, et circumiens forum ac plateas conviciatur. Et si ab ecclesia excludatur, orationem contemnit, se cum a populo, tum a mysteriis sine ulla dissimulatione abducens; aut forte ne huic quidem supplicio addictus, se ab ecclesia submovet, ira contra episcopum commotus, ac Deum et Dominum aversatus. Sed ejusmodi homini dicendum est quod Paulo, cum adhuc Saulus esset, dictum est, „Durum tibi est, o homo, contra stimulos calcitrare* (Act 9, 5 : sive a teipso Deum dimiseris, reputato quod qui a sole sejunctus est, in tenebris et caligine vitam degit; sive orationibus ut indignus interdictus sis, per poenitentiam primum statum revocato. Nihil falsi aut mendacii scriptum est in evangeliis, neque Christi praedictio exitum fallacem habet. Per Petrum episcopis dedit elavem coelestium honorum (r/r zZéî<î« τὴν ἰπovρανῖων τιμὴν, elavem poenarum. quae in caelis haberentur ratae); agnosce quod solutus, solutus es, et ligatus vinculis invisibilibus constrictus es. Si oculi tibi essent quibus cernereres animi substantiam, ostenderem

¹⁾ In recensione vindob. *Hartelii* praefertur: Judicii sui tempus constituit non oboedientibus.

bcommunicati publici probantur ecclesia extorres ex indole poenae suae tradita. β7]

tibi qui a communione abactus es (εόβιξα αν σοι. τώ άφωρισμένψ),
speciem condemnati, gravissimis vinculis cervice depressi, nul-
lum membrorum liberum aut solutum habentis. Atque utinam
cum vita supplicium terminaretur! Nunc vero si quid huma-
num evenerit, et derepente mors accesserit, ut latro de nocte,
scito tibi occlusa quae illic sunt esse. Diligentes sunt et qui
non ludant illius regni janitores; vident animam separationis
(roi άφοριμον) notas ferentem. Quasi quemdam fetore et sor-
dibus carceris notatum, abigunt eam semita quae ad bona
ducit. Non concedunt ut ordines justorum cernat, et angeli-
cam laetitiam; misera vero tum suae se temeritatis vehementer
accusans, lugensque, ac plorans, et gemens in locum quemdam
tristem tanquam angulum abjecta permanebit, luctu nunquam
finituro ac insolabili in aeternum poenas luens . . Ne segre-
gationem arbitreris esse ab episcoporum audacia profectam ;
paterna lex est, antiqua ecclesiae regula, quae a lege traxit
originem, et in gratia obtinuit. Contemplare sanctum illum
Paulum per epistolas separationis poenas in obnoxios pronun-
tandas mandantem, et Corinthium juvenem ejusmodi medica-
mento sanantem.“ — Peraeque *Ambrosius* ex praxi apostolica
idem his confirmat (de poenit. l. 1. c. 15. n. 78 s; J/16, 490):
„Venit (apostolus) in virga, quia a communione sacra convic-
tum removit. Et bene dicitur tradi satanae, qui separatur a
Christi corpore. Venit etiam in caritate, spirituque mansue-
tudinis, vel quia sic tradidit, ut spiritum ejus salvum faceret,
vel quia eum quem ante sequestraverat postea sacramentis
reddidit. Nam et sequestrari oportet graviter lapsum, ne mo-
dicum fermentum totam massam corrumpat: et expurgandum
est vetus fermentum.“

Teste *Epifrhano* (haer. 42. η. 1 ; M 41, 695) Marcion „ob . . 1277
incestum ecclesia ab ipso parente (episcopo) pulsus est.“ —
Pariter *Chrysostom-us* (in Mat hom. 60. al. 61. n. 2; J/ 58, 586):
P, Si autem nec hos audierit, dic ecclesiae' (Mat 18, 17), id
est, praesidibus (ro/g ηροεόρενουσιν). „Quod si ecclesiam non
audierit, sit tibi quasi ethnicus et publicanus/ Talis enim
homo incurabili morbo laborat . . Sed audi sequentia: .Quod-
eumque alligaveritis super terram, erit ligatum et in coelis'.
Non dixit ecclesiae praesuli (τψ ππρηεόρω). Alliga illum, sed,
Si alligaveris . . tuneque vincula non dissoluta manent . .

' M 1

/ ; ' > ill
t K 1

Haec porro comminatus est, ne istaec accidant, sed metuens et minas et ejectionem ab ecclesia (n/ ωτὸ τῇ ἐxxZntfiag tyJolp't, et periculum ex vinculo partum, nec non illud in caelis vinculum, moderatior sit, cum haec sciat, etsi non a principio, in multitudine tamen judiciorum iram deponat. Idcirco et primum et secundum et tertium constituit iudicium, neque statim illum praescindit (i&'ζοψ£>·).“ Et denuo (in 1 Tim hom. 5. n. 2. 3; **J**/62. 528 s): «Quomodo autem (apostolus) tradiderit (satanae) audi: .Congregatis·', inquit, ,vobis et Spiritu meo, cum virtute Domini nostri Jesu Christi, tradite hujusmodi satanae* (ICorS. 4 s). Ejiciebatur ergo statim a communi consessu, abscindebatur a grege: erat desertus et nudus, tradebatur lupo. Sicut enim nubes castra hebraeorum, sic Spiritus ecclesiam significabat. Si quis igitur extra ecclesiam esset, comburebatur: extra autem educebatur iudicio apostolorum . . . Multa nunc quoque similia fiunt. Quia enim sacerdotes non omnes peccatores norunt, nec eos qui indigne mysteria percipiunt, Deus saepe hoc facit, et eos satanae tradit/ — *Innocentius I* Pelagium et Caelestium, novarum vocum inventores, communione ecclesiastica privandos esse respondit, donec resipiscerent (Æ 322). — *Hieronymus* (in Tit 3, 10. 11; **M** 26, 597 s): „Propterea vero (haereticus) a semetipso dicitur esse damnatus: quia fornicator, adulter, homicida, et cetera vitia, per sacerdotes de ecclesia propelluntur. Haeretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de ecclesia recedentes: quae recessio propriae conscientiae videtur esse damnatio/ — *Augustinus* (in heptateuch. 1. 5. q. 39; **M** 34, 764): „Auferte malum ex vobis ipsis' (1 Cor 5, 13) . . . Nec ait, το ρτοvr^ov, id est, hoc malignum; sed cov πονηρήν, quod est, hunc malignum. Ex quo apparet eum voluisse intelligi, qui aliquid tale commisit, ut excommunicatione sit dignus. Hoc enim nunc agit in ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc interfectio/ — Praeterea *Leo II*. perditores et perditos a sanis abscindendos censet (n. 380), *Gregorius M*. excommunicatos pariter atque haereticos vel schismaticos non esse de corpore ecclesiae affirmat (n. 342 . *concilium constantinop. III* haereticos anathematibus interfectos dicit (n. 983), *concilium remense* a. 900 a sanctae matris ecclesiae gremio segregari quosdam auctoritate sibi per b. Petrum divinitus collata profitetur (n. 772'. Qui-

buscum jungas *Gregorii VII* registri 1. 4. ep. 1. 12. 18. 23. 27; i. 5. ep. 13; 1. 6. ep. 10. 16; 1. 9. ep. 34; 1. 11. ep. 1 (Λ/148. 152 s. 466. 472. 479. 483. 498. 519. 526. 636. 638. 641) et *innocenta III* regest. 1. 9. ep. 195 (**M** 215, 1032) vel registri super negotio romani imperii ep. 90 (**M** 216, 1095). *rituali romano* (tit. 3. c. 3. n. 6) in foro exteriori homo excommunicatus sic absolvitur, ut communioni et unitati fidelium et sanctis sacramentis ecclesiae restituatur.

3. Ad hanc doctrinam difficultatibus expeditis amplius 1278 firmandam primum recolantur dicta (n. 1265. 1267) de haereticis; quae aliquantum accommodata in excommunicatos etiam maxime valent, siquidem praeter vincula alia illic enumerata excommunicati per se et perseverante fide integra et agnitione potestatis sacrae debita ad ecclesiam referuntur. Deinde notandum est, excommunicationem (ex *I Cor* 5), quamvis etiam eo spectet, ne tota massa corrumpatur, tamquam poenam medicinalem ad hoc ordinari, ut peccator ipse praecipue fidelis salvus fiat, i. e., ad paenitentiam et satisfactionem ideoque reconciliationem cum Deo efficacius excitetur; quem paenitentem ecclesia pro fine divinitus sibi praestituto suscipere iterum debet, unde exclusio ab ecclesia ex se tantum temporalis, non interemptio finalis est. Scite *Augustinus* (contra ep. Parmeniani 1. 3. c. 2. n. 13—15 (**J**/ 43, 92 ss); „Cum quisque fratrum, id est Christianorum intus in ecclesiae societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est, atque id cum ea dilectione, de qua ipse alibi praecipit dicens, ,Ut inimicum non eum existimetis, sed corripite ut fratrem' 2 Thes 3, 15): non enim ad eradicandum¹⁾ sed ad corrigendum . . . Tunc etiam ille et timore percutitur, et pudore sanatur, cum ab universa ecclesia se anathematum videns, sociam turbam cum qua in delicto suo gaudeat et bonis insultet, non potest invenire . . . Ita enim et salva pace corrigitur, et non interfectorie percutitur, sed medicinaliter uritur . . . Studio . . . sanandi, non odio perimendi esse faciendum, nemo dubitaverit/ Vel (de corrept. et gratia c. 15 n. 46; 1/44. 944): „Et ipsa quae damnatio nominatur, quam facit

episcopale iudicium, qua poena in ecclesia nulla major est. potest, si Deus voluerit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere . . . Pastoralis tamen necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam: ab illo, cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam/ Videas etiam C. 24. q. 3. c. 37; decretal. 1.5. t. 11. c. 1. in 6. Porro excommunicatio, privans per iudicium valens apud Deum jure ecclesiasticae communionis exterioris proindeque communitate partim licita partim ipsa valida bonorum dependentium interiorum (cf. damn. prop. 23. Lutheri *D* 647, damn. prop. 46. pistor. *D* 1409), hominem excommunicatum utique ligat, donec a censura rite absolvatur (cf. decretal 1. 5. t. 39. c. 28. 39); sed tamen ille antea non solum aequae ac materialiter haereticus vel schismaticus per fidem et actum caritatis cum spiritu ecclesiae atque ideo voto implicito perfectae dispositionis cum corpore ecclesiae conjungi potest, verum etiam, quatenus de ecclesia expellitur, non sponte sua exit, voto ipso explicito in ecclesiae corpore manet.

- 1279   Demonstratio p. IV. 1. In ecclesiae membris numerari ii nequeunt, qui consortio sacrorum visibilium non sunt colligati (th. XXXI). Atqui hoc certe vinculum unitatis catechumenis deest.
- 1280   2. Sane ex scriptura primus hominum ingressus in ecclesiam perficitur per baptismum. Ita *Mat* 28, 19 s Dominus jubet facere discipulos vel ecclesiam discentem (ucf[^]rçremtre) per baptismum (/iατΓτ/ζοη'E), deinde eos omnia in ratione vitae divinitus servanda edocere. Hinc adhortante s. Petro ex *Act* 2. 38—42 homines a generatione prava abscedentes ecclesiae appositi per baptismum confestim juribus membrorum in frequentanda doctrina salutaris et conversatione sacra et eucharistiae sacramento et sacrificio utebantur. Nec minus teste s. Paulo / *Cor* 12, 12 s (cf. *Gal* 3, 26—28) in unum corpus visibile ecclesiae ut membra omnes per baptismum demum simpliciter junguntur. Quamobrem baptismum cum fide jungi solet tamquam sacramentum fidei, consecrans et signans civem regni Christi et socians cum Christi corpore, ut *Marc* 16, 16; *Act* 8. 12. 36. 37; 18, 8; *Gal* 3, 26 s; *Eph* 1, 13; 4, 4 s). Quare baptismum etiam circumcisioni in synagogam introducenti comparatur *Col* 2. 11 s. Cf. n. 354 1201. 1215.

3. Consentunt Patres attestando, catechumenos esse in ecclesiam inserendos, versari in vestibulo pietatis, nondum intrasse in sancta, esse quidem filios jam conceptos in utero ecclesiae matris, sed, ut nondum natos, esse in lucem baptismate edendos, esse proinde vel a fidelibus vel a Christianis, membris, filiis ecclesiae distinctos. Ita v. g. *Origenes* (in Jer hom. 18. n. 8; *M* 13, 479): „Audientium itaque haec, sive illi inter catechumenos relicto gentilium vivendi more enumerentur, sive fideles sint qui jam ad ea quae antrorsum sunt contendendo fecerint progressus, si vita fuerit prava, nihil aliud dicunt quam: „Post aversiones nostras ibimus . / (Jer 18, 12).“ — Et *canon laudicensis* 48 statuit (77 1, 789): „Quod oporteat eos qui baptizantur, post lavacrum chrisma ecclesiae (caeleste) accipere, et regni Christi participes inveniri.“ — *Cyrillui hieros.* catechumenos alloquitur (procatech. n. 1. 17; *M* 33, 331 ss. 366): Jam circa vestibulum regiae constitistis: utinam vero etiam ab Rege introducamini! . . . Deleat ille (Deus) chirographum quod contra vos est, oblivionem autem tribuat vobis priorum delictorum; atque in ecclesiam vos inserat, sibique milites allegat, arma vobis justitiae circumponens.“ — *Optatus* vero disputat (de schismate donat. 1. 2. n. 10; 71/ 11, 963 s): „Jam illud mihi volo respondeas, cur de solis ecclesiae dotibus loqui voluisti, et de sanctis ejus membris ac visceribus tacuisti, quae sunt procul dubio in sacramentis et in nominibus Trinitatis. Cui concurrit fides credentium, et professio, quae apud acta conficitur angelorum, ubi miscentur coelestia et spiritalia semina, ut sancto germine nova possit nascentium indoles procreari: ut dum Trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat saeculo, renascatur spiritaliter Deo. Sic fit hominum pater Deus, sancta sic fit mater ecclesia. Haec omnia intelligo a te ideo non esse nominata, ne in iis omnibus ratio baptismatis agnosceretur: ubi nihil sibi operarius, qui homo est, vindicet, quod vos facitis.“ — Similiter *Padanus* docet (serm. de baptismo n. 6; *J*/ 13. 1093): „Dei spiritus novum hominem alvo matris agitatum (catechumenum), et partu fontis exceptum. manibus sacerdotis effundit, fide tamen pronuba.“ — *Gregorius naz.* (or. 40. n. 16: *M* 36, 379): „Ne hostem in consilium adhibeas; ne fidelis fieri ac nominari parvipendas. Quandiu in catechumenorum numero es, in pietatis vestibulo

versaris. Intraro te oportet, atrium pertransire, sancta con-
tueri, in sancta sanctorum prospicere, cum Trinitate conjungi.

Vel (*hrysostomus* (in Jo hom. 25. al. 24. n. 3; J/ 59, 15]
„Extraneus quippe est catechumenus fidei. Neque enim idem
ipsum caput habet, non eundem patrem, non eandem civi-
tatem, non escam, non indumentum, non mensam, sed omnia
segregata.- — Eodem spectat *Hieronimus* (intra n. 1333).
Augustinus docet (in Jo tr. II. n. 4; J/ 35, 1476 s): flQuod
signum crucis habent in fronte catechumeni, jam de domo
magna sunt- , scilicet ut servi, nondum membra plena familiae;
„sed fiant ex servis filii. . Manna accipiunt fideles, jam trajecti
per mare rubrum. Quare mare rubrum? . . Significabat mare
illud rubrum baptismum Christi. Unde rubet baptismus Christi,
nisi Christi sanguine consecratus? Quo ergo perducit cre-
dentes et baptizatos? Ad manna. Ecce dico manna: notum
est quid acceperint judaei, populus iste Israel, notum est quid
illis pluisset Deus de coelo; et nesciunt catechumeni quid ac-
cipiant Christiani. Erubescant ergo, quia nesciunt; transeant
per mare rubrum, manducent manna: ut quomodo crediderunt
in nomine Jesu, sic se ipsis credat Jesus.⁴ Et iterum (in Jo
tr. 44. n. 2; *M* 35. 1714): „Interroga hominem, Christianus
es? Respondet tibi, Non sum, si paganus est aut judaeus. Si
autem dixerit, Sum, adhuc quaeris ab eo, Catechumenus, an
fidelis? Si responderit, Catechumenus, inunctus est, nondum
lotus. Sed unde inunctus? Quaere, et respondet; quaere ab
illo in quem credat: eo ipso quo catechumenus est, dicit, In
Christum. Ecce modo loquor et fidelibus et catechumenis.
Quid dixi de sputo et luto? Quia Verbum caro factum est.
Hoc et catechumeni audiunt: sed non eis sufficit ad quod in-
uncti sunt; festinent ad lavacrum, si lumen inquirunt? —
Unde decretum *Eugenii* /Iz pro armenis in concilio florent,
editum asseverat (Z? 591), per baptismum nos membra Christi
ac de corpore effici ecclesiae. — Ipsum *concilium trid.* (s. XIV.
c. 2. de paenit.; *D* 775) docet, in ecclesiam per baptismi ja-
nuam ingressum fieri et a Christo Domino lavacro baptismi
sui corporis membra effici. Sed et in *rituali romano* (tit. 2.
c.4. n. 3) pro catechumenis vel ipsis adultis jam credentibus et
mox baptizandis oratio praescribitur, ut et renouentur fonte
baptismatis et inter ecclesiae membra numerentur; similes

cr
sl

ritus orient, t. 1. rit. bapt.). ■

4. Cui doctrinae congruit antiqua praxis, ex qua cernentibus catechumenis mysteria seu sacramenta neutiquam celebrabantur [*Epiphani* adv. haer. 42. n. 3. 4; *M* 41, 699 ss), catechumeni ante sacrificium dimittebantur (cn. *laodic.* 19; *H* 1, li-ls; *cunstit. apost.* 1. 8. c. 6. 8. 12; ed. Funk 1, 479 ss), ab ipsa cum fidelibus oratione vel domestica arcebantur *Tertulliani* de praescript. c. 41; *ÆZ* 2, 56; *conslit. „apost.“* 1.8. c. 34; ed. Funk 1, 543), a notitia mysteriorum, ut eucharistiae, excludebantur [*Cyrilli hieros.* procatech. n. 12; *J* 33,

terea huc pertinet ritus exorcismorum super catechumenos, tamquam potestati diabolicae obnoxios, ante baptismum exercendus (vide jam in *concilio carthag.* VII sub Cypriano, de baptismo III, verba Caecilii ab Ila; *Λ/3*, 1055; *Cyrilli hieros.* procatech. n. 9; *M* 33, 347 ss; *Augustini* de fide et operibus c. 6. n. 9; *M* 40, 202), vel quae ab ipsis renuntiatio satanae sollemniter praestanda est (vide jam *Tertulliani* de corona c. 3; .1/2, 79; de spectae, c. 13; de poenit. c. 6; *M* 1, 646. 1236).

5. Denique opinio opposita non nisi infirmis fundamentis nititur; neque enim catechumeni membra corporis ecclesiae

voto voluntatis et secundum aliquid, fidei professionem, actu ad corpus ecclesiae visibile referuntur vel etiam potentia proxima et pro initio quodam membra ecclesiae vocari possunt. Nec causae adversariae prodest, quod catechumeni jam ecclesiae moderanti parent; at enim illi ecclesiae magisterio et statutis respicientibus instructionem et congruam ad baptismum praeparationem, ut mediis vel condicionibus pro fine, obstringuntur non vi legis ecclesiasticae, sed divinae ejus, quae fidem et praemissa paenitentia baptismum ab ecclesia accipiendum praecipit; quodsi obligatio alia accedit, haec est talis, qualis ex contractu quodam inter discipulum et magistrum servum et dominum intervenit, non qua membra ecclesiae cum capite cohaerent.

Ihesis XXXII . *Haeretici occulti de numero nienibrormn ecclesiae minime eximendi sunt.*

Declaratio. Haeretici occulti sunt per se, quamdiu haeresis animo concluditur; occulti sunt per accidens, si haeresis, quamvis per signum exterius expressa, nondum publice vel inter multos constat, sed adhuc privatim existendo in notitiam nullius vel paucorum venit. De haeticis quomodocumque occultis est controversia major inter theologos catholicos, aliis negantibus cum *Suarez* de fide disp. 9. s. 1. n. 23 ss), illos membra ecclesiae esse, aliis affirmantibus cum *Bellarmino* (de conciliis et ecclesia l. 3. c. 2. 10). Pro sententia nobis quidem satis explorata haeticos modo quolibet occultos corpori ecclesiae asserimus.

1286 Demonstratio. 1. / *Jo* 2, 18 s legimus: „Et nunc antichrist! multi facti sunt . . Ex nobis prodierunt, sed non eram ex nobis (if *iucn· t'ŷl&ar, cd*).] orz *roav ?ξ t·μὲν*); nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum/ His verbis antichristi, qui apte et ex epistula hac ipsa (2, 22; 4, 3) intelleguntur homines haeretici, significantur tum exiisse ex coetu christiano, tum, jam antequam exirent, non pertinuisse amplius ad eundem coetum. Atqui eatenus ista componuntur, quatenus per haeresim publice quidem manifestatam homines ab ecclesiae corpore visibili se separant, antea autem vere membra ecclesiae manent, quamvis jam defecerint ab ecclesia quodammodo, dispositione animi, scilicet ratione haeresis occultae, i. e., solum mente conceptae vel saltem solum privatim patefactae; neque enim illud „non erant ex nobis“ accipi potest recte secundum praedestinationem, quandoquidem apostolus profecto non intendit ab ipsa excludere haeticos, praesertim omnes, ut qui reverti ad ecclesiam possint et fieri salvi.

1287 2. Eadem sententia auctoritate veterum complurium commendatur. Ita certe *Origenes* (in Jesu Nave hom. 21. η. 1: .1/ 12, 928 s): „Sicut ergo in evangelio permittuntur zizania simul cum tritico crescere: eodem modo etiam hic in Jerusalem, id est in ecclesia sunt quidam jebusaei, isti qui ignobilem et degenerem vitam ducunt, qui et fide, et actibus, et omni conversatione sua perversi sunt. Neque enim possibile

est ad liquidum purgari ecclesiam dum in terris est, ita ut neque impius in ea quisquam, neque peccator residere videatur, sed sint in ea omnes sancti et beati, et in quibus nulla prorsus peccati macula deprehendatur. Sed sicut dicitur de zizaniis: Se forte eradicantes zizania simul cum illis eradicetis et triticum' (Mat 13, 29), ita etiam super iis dici potest in quibus vel dubia vel occulta peccata sunt. Neque enim dicimus de iis qui manifeste et evidenter criminosi sunt, ut non de ecclesia expellantur . . Ergo quia non possumus ejicere istos qui nos conculcant: eos saltem ejiciamus quos possumus, quorum peccata manifesta sunt. Ubi enim peccatum non est evidens, ejicere de ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum/ — Praecipue vero *Augustinus* haeticos occultos membra ecclesiae agnoscit; qui hominibus ab ecclesia alienis homines in ipsa area ecclesiae carnaliter non solum viventes, sed etiam clam sentientes sic opponit (de vera religione c. 6. n. 10; J/ 34, 127): nHaec enim ecclesia catholica per totum orbem valide lateque diffusa, omnibus errantibus utitur ad proventus suos, et ad eorum correctionem, cum evigilare voluerint. Utitur enim gentibus ad materiam operationis suae, haeticis ad probationem doctrinae suae, schismaticis ad documentum stabilitatis suae, judaeis ad comparisonem pulchritudinis suae. Alios ergo invitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit: omnibus tamen gratiae Dei participandae dat potestatem, sive illi formandi sint adhuc, sive reformandi, sive recolligendi, sive admittendi. Carnales autem suos, id est viventes aut sentientes carnaliter, tanquam paleas tolerat, quibus in area frumenta tutiora sunt, donec talibus tegminibus exuantur. Sed quia in hac area pro voluntate quisque vel palea, vel frumentum est, tamdiu sustinetur peccatum aut error cujuslibet, donec aut accusatorem inveniatur, aut pravam opinionem pertinaci animositate defendat. Exclusi autem aut poenitendo redeunt, aut in nequitiam male liberi defluunt, ad admonitionem nostrae diligentiae; aut schisma faciunt, ad exercitationem nostrae patientiae; aut haeresim aliquam gignunt, ad examen sive occasionem nostrae intelligentiae. Hi sunt exitus Christianorum carnalium qui non potuerunt corrigi aut sustineri/

tu

Ad hoc etiam alibi *Augustinus* de haereticis occultis modo pari ac de peccatoribus communibus versantibus in ecclesia loqui solet. Audiatur dicens (in Jo tr. 12. n. 12; J/35, 1490): „Vide quid ait: „Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit-: quid dicturum speras nisi, judicatur? „jam', inquit, Judicatus est* (Jo 3. 18'. Nondum apparuit iudicium, sed jam tactum est iudicium. Novit enim Dominus qui sunt ejus: novit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam; novit in area sua triticum, novit paleam; novit segetem, novit zizania. Jam judicatus est qui non credit/ Vel iterum (tr. 61. n. 1. 2; J/ 35. 1799 s): „Fortassis . . etiam hoc nobis Dominus significare sua perturbatione dignatus est, quod scilicet falsos fratres, et dominici agri illa zizania ita necesse est usque ad messis tempus inter frumenta tolerari (Mat 13. 29 s), ut quando ex eis aliqua separari etiam ante messem urgens causa compellit, fieri sine ecclesiae perturbatione non possit. Hanc perturbationem sanctorum suorum per schismaticos et haereticos futuram, quodammodo praenuntians Dominus, praefiguravit in seipso, cum exituro Juda homine malo, et commixtionem frumenti. in qua diu fuerat toleratus, separatione apertissima relicturo, turbatus est non carne, sed spiritu . . „Unus ex vobis tradet me' (Jo 13,21). „Unus ex vobis', numero, non merito; specie, non virtute; commixtione corporali, non vinculo spirituali; carnis adjunctione, non cordis socius unitate: proinde non qui ex vobis est, sed qui ex vobis exiturus est. Nam quomodo erit verum quod protestatus est Dominus, et dixit, „Unus ex vobis-, si verum est quod ait idem ipse in epistola sua, cujus est hoc evangelium. „Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum' (Jo 2, 19)? Non erat igitur ex illis Judas; mansisset enim cum illis, si esset ex illis. Quid est ergo, „Unus ex vobis tradet me', nisi, unus ex vobis exiturus est, qui me tradet? Quia et ille qui ait, „Si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum', jam dixerat, „Ex nobis exierunt'. Ac per hoc utrumque verum est, et „ex nobis', et „non ex nobis': secundum aliud „ex nobis', secundum aliud „non ex nobis'; secundum communionem sacramentorum „ex nobis', secundum suorum proprietatem criminum „non ex nobis'/ Quae si contuleris cum doctrina Augustini superius (n. 1241. 1242. 1249 ssi

prolata, formulis consimilibus is haereticos occultos ac peccatores in ecclesia simpliciter quidem ponere, ab ecclesia secundum modos quosdam peculiare considerata sejungere per noscetur. Et denuo ille haereticos, dum sint occulti, in ordine eodem cum aliis peccatoribus prementibus ecclesiam vel distinctis a frumento collocat his verbis (in ep. 1. Jo tr. 3. n. 4. 5; *M* 35, 1999 s): „Omnes haeretici, omnes schismatici ex nobis exierunt, id est, ex ecclesia exeunt; sed non exirent, si ex nobis essent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis. Si antequam exirent, non erant ex nobis, multi intus sunt, non exierunt, sed tamen antichrist! sunt . . Interrogare debet unusquisque conscientiam suam, an sit antichristus . . Sunt qui intus sic sunt in corpore Domini nostri Jesu Christi, quandoquidem adhuc curatur corpus ipsius, et sanitas perfecta non erit nisi in resurrectione mortuorum, sic sunt in corpore Christi, quomodo humores mali. Quando evomuntur, tunc relevatur corpus: sic et mali quando exeunt, tunc ecclesia relevatur. Et dicit quando eos evomit atque projicit corpus: Ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, non erant ex me? Non de carne mea praecisi sunt, sed pectus mihi premebant cum inessent. „Ex nobis exierunt; sed*', nolite tristes esse, „non erant ex nobis⁴. Unde probas? „Quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum⁴. Hinc ergo videat caritas vestra, quia multi qui non sunt ex nobis, accipiunt nobiscum sacramenta, accipiunt nobiscum baptismum, accipiunt nobiscum quod norunt fideles se accipere, benedictionem, eucharistiam, et quidquid in sacramentis sanctis est; ipsius altaris communicationem accipiunt nobiscum, et non sunt ex nobis. Tentatio probat quia non sunt ex nobis. Quando illis tentatio venerit, velut occasione venti, volant foras, quia grana non erant. Omnes autem tunc volabunt, quod saepe dicendum est, cum area dominica coeperit ventilari in die iudicii . . Aut in membris sumus, aut in humoribus malis. Qui se in melius commutat, in corpore membrum est; qui autem in malitia permanet, humor malus est; et quando exierit, relevabuntur qui premebantur. „Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifestarentur, quod non omnes erant ex nobis⁴. Ideo addidit, „ut manifestarentur., quia et intus

cum sunt, non ex nobis sunt; non tamen manifesti sunt, sed exeundo manifestantur/

Unde *Augustinus* etiam simulatores fidei una cum credentibus in ecclesia esse asseverat (de catech. rud. c. 17, n. 26; **J**/40, 330 s): „Sunt enim qui propterea volunt esse christiani, ut aut promereantur homines a quibus temporalia commoda exspectant, aut quia offendere nolunt quos timent. Sed isti reprobi sunt, et si ad tempus eos portat ecclesia, sicut area usque ad tempus ventilationis paleam sustinet; si non se correxerint, et propter futuram sempiternam requiem christiani esse coeperint, in fine separabuntur. Nec sibi blandiantur quod in area possunt esse cum frumento Dei: quia in horreo cum illo non erunt, sed igni debito destinantur (Mat 3, 12). Sunt etiam alii meliore quidem spe, sed tamen non minore periculo, qui jam Deum timent, et non irrident Christianum nomen, nec simulato corde intrant ecclesiam Dei, sed in ista vita exspectant felicitatem, ut feliciores sint in rebus terrenis, quam illi qui non colunt Deum: ideoque cum viderint quosdam sceleratos et impios ista saeculi prosperitate pollere et excellere, se autem vel minus habere ista vel amittere, perturbantur tanquam sine causa Deum colant, et facile a fide deficiunt/ Rursus ille (de civ. Dei l. 1. c. 35; **M** 41, 46): „Meminerit sane (peregrina civitas regis Christi), in ipsis inimicis latere cives futuros, ne infructuosum vel apud ipsos putet quod, donec perveniat ad confessos, portat infensos: sicut ex illorum numero etiam Dei civitas habet secum, quamdiu peregrinatur in mundo, connexos communione sacramentorum, nec secum futuros in aeterna sorte sanctorum; qui partim in occulto, partim in aperto sunt; qui etiam cum ipsis inimicis adversus Deum, cujus sacramentum gerunt, murmurare non dubitant, modo cum illis theatra, modo ecclesias nobiscum replentes/ Vel denique (de baptismo contra donat. l. 3. c. 19. n. 26; **M** 43, 152): ^Fraternae caritatis inimici, sive aperte foris sint, sive intus esse videantur, pseudochristiani sunt et antichristi. Inventis enim occasionibus foras exeunt . . . Sed etiamsi occasiones desint, cum intus videntur, ab illa invisibili caritatis compage separati sunt. Unde Joannes dicit: „Ex
? non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum'. Non ait quod exeundo

Hurtici occulti probantur membra ecclesiae ex Augustino haud sibi repugnante.

alieni facti sunt; sed quod alieni erant, propter hoc eos exisse declaravit. Dicit et apostolus Paulus de quibusdam, qui circa veritatem aberraverant et fidem quorundam subvertebant, quorum sermo ut cancer serpebat, quos cum evitandos esse diceret, in una tamen domo magna eos fuisse significat, sed unquam vasa in contumeliam (2 Tim 2, 16 ss). Credo quod nondum foras exierant. Aut si jam exierant, quomodo eos dicit in eadem magna domo cum vasis honorabilibus, nisi forte propter ipsa sacramenta, quae separatis etiam haereticorum conventiculis non mutata sunt, ad unam magnam domum dicit omnes, sed diversis meritis pertinere, alios in honorem, alios in contumeliam? . . . Quid est autem mundare semetipsum a talibus, nisi quod paulo ante dixit, „Recedat ab injustitia omnis qui nominat nomen Domini”? Et ne quisquam putaret tanquam in una domo magna perire se posse cum talibus, vigilantissime praedixit, „Novit Dominus qui sunt ejus”: eos videlicet qui recedendo ab iniquitate se mundant a vasis factis in contumeliam, ne cum ipsis pereant quos in domo magna tolerare coguntur."

I Hinc perspicis, haereticos occultos non magis quam pec- 1290
I catores alios vocari ab *Augustino* pseudochristianos, quasi
I membra ecclesiae non sint, sed quod spiritum Christi vel ec-
I clesiae, qui sit caritas, non habeant (cf. de catech. rud. c. 17.
n. 26. 27; *Al* 40, 330 s; de bapt. contra donat. l. 1. c. 16. 17.
I n. 25. 26; *J/* 43, 123 s). Similiter quae loco alio (de bapt.
contra donat. l. 4. c. 16. n. 23; *Al* 43, 169) separatio haeretici
occulti affirmatur, intellegenda est non ab ecclesiae corpore,
sed ab invisibili compage caritatis. Praeterea utique Augu-
stinus idem verbis supra (n. 1263, de unit, eccl.) recitatis haec
subjungit: „Et multi tales sunt in sacramentorum communione
cum ecclesia, et tamen jam non sunt in ecclesia. Alioquin si
tunc quisque praeciditur, cum visibiliter excommunicatur, con-
sequens erit ut tunc rursus inseratur, cum visibiliter communioni
restituitur. Quid si ergo fictus accedat, atque adversus veritatem
et ecclesiam cor inimicissimum gerat, quamvis peragatur in eo
illa solemnitas, numquid reconciliatur, numquid inseritur? Absit.
Sicut ergo jam denuo communicans nondum insertus est, sic et
antequam visibiliter excommunicetur, quisquis contra veritatem,
qaa convincitur et arguitur, inimicum gestat animum, jam

9 Γ11

ψ}

• VI

5

.ii

11;

praecisus est. Ita fit ut et semen bonum, et semen malum, utraque per agrum crescant usque ad messem: id est, et filii regni, et filii maligni utrique per mundum crescant usque in finem saeculi, illis fructum ferentibus cum tolerantia, illis cum sterilitate amaricantibus.¹ At homo ille fictus adversus veritatem cor inimicum gerens, haud dum aperte contradicens, non extra ecclesiam simpliciter esse dicitur, cum sit in communione sacramentorum (cf. dicta Augustini supra n. 1241, verum pro contextu praesertim ampliore declaratur extorris ab ecclesia considerata secundum partem suam selectiorem (cf. n. 1252), nempe secundum solum triticum sive per reconciliationem perfectam ferens justitiae plenae fructum sive saltem tenens justitiae radicem, i. e., fidem interiorem.

- 1291 Itidem haereticos occultos ecclesiae sine ulla dubitatione accenset *Gregorius I*. docens (moral. 1. 13. c. 7. 8. n. 9—11; *J*/ 75, 1021 s): Saepe vero contingit ut sancta ecclesia non solum infideles atque extra positos adversarios toleret, sed eorum quoque insidias atque adversitatem vix ferat, quos intus habet. Unde beati viri voce apte mox subditur: ‚Rugae meae testimonium dicunt contra me* (Job 16, 9). Quid per rugas nisi duplicitas designatur? Rugae itaque sunt sanctae ecclesiae omnes qui in ea dupliciter vivunt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore, quia hujus mundi potestatibus eamdem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur. Sed cum sanctam ecclesiam subita adversitatis procella turbaverit, illico ostendunt quid in perfida mente moliuntur. Has autem rugas in electis suis sancta ecclesia non habet, quia videlicet nesciunt aliud de se foris ostendere, et intus aliud habere. Unde recte egregius praedicator dicit: ‚Ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam* (Eph 5, 27). Maculam quippe et rugam non habet, quae et turpitudine operis et duplicitate sermonis caret. Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cum tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur quos praedicationis verbis alere ante videbatur. Dicat itaque quia: ‚Rugae meae testimonium dicunt contra me*, id est ipsi me insequendo increpant, qui nunc, in meo corpore positi, duplicitatis suae in se malitiam non mendam. Unde bene adhuc subditur: ‚Et suscitatur ialsilo-

Hieretici occulti probantur membra ecclesiae etiam jurisdictione sua retenta. β\$5

I |UU> adversus faciem meam, contradicens mihi/ Etiam pacis
Miae tempore sancta ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt
in ea multi qui de aeternitatis promissione diffidunt, et tamen
>e fideles esse mentiuntur. Qui dum praedicationi ejus aperte
contradicere non praesumunt, falsiloquium non contra faciem,
sed quasi post dorsum patitur. Sed cum malitiae tempus eru-
perit. is qui nunc metuens derogat, ad contradicendum ante
faciem venit, quia verbis verae fidei apertis vocibus obsistit/

3. Haereticus occultus etiam episcopus jurisdictionem suam 1292
retinet, h. e., non sortitur solum eam pro necessitatis casu in
modum actus transeuntis extraordinariam, similiter ac sacer-
dos a corpore ecclesiae alienus potestatem absolvendi mori-
bundi recipit, sed tenet eam vi muneris proprii per ipsum jus
ex se perennem ordinariam, eandem scilicet illam, quam ante
haeresim habebat; quocirca episcopus ejusmodi manet eccle-
siae suae caput. Sic *Coelestinus I* jurisdictionem episcopalem
Xestorii a publica demum praedicatione haeresis extinctam
esse significat scribendo (ep. 12. ad episcopos per orientem
n. 2; *M* 50, 467): „Si quis vero aut ab episcopo Nestorio, aut
ab iis qui eum sequuntur, ex quo talia praedicare coeperunt,
vel excommunicatus, vel exutus est seu antistitis, seu clerici
dignitate, hunc in nostra communione et durasse, et durare
manifestum est; nec judicamus remotum: quia non poterat
quemquam ejus remove sententia, qui se jam praebuerat
ipse removendum/ Et rursus (ep. 14. ad clerum et populum
constantinop. n. 7; *M* 50, 497): „Aperte sedis nostrae sanxit
auctoritas, nullum sive episcopum, sive clericum, seu profes-
sione aliqua Christianum, qui a Nestorio vel ejus similibus, ex
quo talia praedicare coeperunt, vel loco suo vel communione
dejecti sunt, vel ejectum vel excommunicatum videri. Sed hi
omnes in nostra communione et fuerunt, et huc usque perdu-
rant; quia neminem vel dejicere vel remove poterat, qui
praedicans talia titubabat/ Porro sententiam Coelestini item
Vicolaus I (ep. 86. ad Michaelem imperat.; J/119, 935 s) urget.
Cf. et in *jure canonico* C. 24. q. 1. c. 35. 36. Atqui nemo juris-
dictionem ordinariam in ecclesia habet vel et caput ipsum est
ecclesiae particularis, quin sit vere ejus membrum proindeque
membrum ecclesiae universalis. Sane frustra opponeretur,
posse etiam hominem, qui sit extra ecclesiam, pro commodo

fidelium potestate ordinaria ab ecclesia augeri; at enim factum tale ipsum minime probatur. Insuper si ecclesiam decet, haeretico occulto quamvis jam extraneo ob emolumentum publicum potestatem impertire, multo magis Dominum decuit, hominem illiusmodi ob emolumentum idem extraneum non statuere. Et vero inconcinnum est, munus stabile societatis ab homine externo geri. Hinc sine cunctatione *Leo XIII* (encycl. de unit, eccl., 29. jun. 1896): „Xemo igitur, nisi cum Petro cohaereat, participare auctoritatem potest, cum absurdum sic opinari, qui extra ecclesiam est, eum in ecclesia praeesse.“

1293 4. Pontifex supremus ipse in haeresim, profecto etiam occultam, incidere saltem probabiliter potest (n. 1068). Atqui vere probabile id eatenus est, quatenus per haeresim occultam qualitas membri ecclesiae certo non amittitur; aliter enim posset probabiliter pontifex fidelibus nescientibus desinere ecclesiae esse membrum ideoque caput; quo periculo stante visibilitati capitis ecclesiae proindeque visibilitati demonstratae ecclesiae ipsius (th. XXX) satis provisum jam non esset, immo et infallibilitas ecclesiae, imprimis in facto dogmatico, nempe legitimo hoc illove summo pontifice, tenendo (cf. n. 884 896) incerta ideoque ad finem suum inutilis existeret.

1291 5. Ratio, cur peccatores ipsi publici instar zizaniorum apparentium generatim ecclesiae membra maneant, redditur a Salvatore haec: ne forte zizaniis collectis eradicetur simul tritum (*Mat* 13, 29); quae ratio a fortiore hominibus occulte malis congruit, ne scilicet his expulsis subire periculum vel damnum cogantur etiam boni sive laici sive hierarchae, ut propriam probitatem, praecipue internam, ad liquidum monstrare non valentes; unde de pace et de tranquillitate regiminis in ecclesia actum esset. Atqui similis ratio viget etiam pro haeticis occultis quidem in ecclesiae membra referendis.

1295 6. Ex contrario ratio divini juris, quo et haeretici et schismatici ab ecclesia excluduntur, non est praecise gravitas culpa, cum odium Dei praesertim schismate gravius vel et nocentius ipsi peccatori sit (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 2. 2. q. 34. a. 2; q. 39. a. 2). sed praeveniendum detrimentum socialis boni, h. e., unitatis ecclesiam salutiferam constituentis. Atqui hoc bonum sociale per haeresim occultam nondum laeditur.

LSane ecclesiae,societatis essentialiter visibilis et publicae, 1296
censentur merito membra vera, quicumque semel per actum
exteriolem ex se publicum ingressi non item exteriore eodem-
que publico modo egrediuntur; et multo magis membra sunt,
quicumque conjunctim cum ecclesiae membris formaliter vel
aequivalenter profitentur fidem propositam a sacro magisterio,
oboedientiam sub sacro imperio, eodemque dirigente persistunt
in sacramentorum communione. Enim vero isti omnes vivunt
vitam propriam viventis corporis Christi saltem exteriorem et
socialem, cujus principium formale et velut anima auctoritas
sacra nominari potest. Utique non omnes pariter vivunt, ne
imperfecte quidem seu fide incohatam vitam interiorem super-
naturalem propriam membrorum plurium corporis Christi, ideo-
que non participant homines tales illam, quam, in oppositione
ad elementa omnia externa una cum internis gratiis gratis
datis vel rejectis gratum facientibus, appellare solent animam
ecclesiae (cf. n. 345). At inde quidem sequitur, non omnes
illos esse utiliter, pro se ipsis saltem, in ecclesia, vel non-
nullos, ex sua certe culpa, non adipisci interioris fidei et
sanctitatis finem, qui sit in ecclesia et per ecclesiam obtinendus
et ad quem omnes sibi aggregatos ecclesia ex se ducat; mi-
nime vero sequitur, homines ejusmodi non esse simpliciter in
ecclesia, i. e., ad corpus illud non spectare, quod vinculo visi-
bilis conjunctionis contineatur, vel cum aliis non concurrere
tamquam membra colligata ad ecclesiam vel societatem illam
componendam, quae sit tota medium sanctitatis et salutis (cf.
n. 1249 s). Atqui nullo modo exteriore publico renuntiant,
quin nexibus illis externis et visibilibus enumeratis omnibus
junguntur ecclesiae etiam haeretici occulti. Ergo ad veritatem
nec solum, ut ajunt, apparenter etiam ipsi sunt ecclesiae
membra.

8. Neque argumenta adversaria aliud probant. Etenim 1297
a. ut vel ex dictis (n. 1280 ss) de catechumenis constat, nomen
fidelium, potius quam ex interiore actu fidei, impositum
est membris ecclesiae ex professione sollemni facta per bap-
tisma, quod est professio fidei realis (cf. *Gal* 3, 26 cum 27).
Qua professione nondum publice retractata homines vocantur
merito fideles, eo magis, quod cum habentibus fidem internam
sociati et ipsi ad habendam fidem speciali modo etiam sacra-

mento fidei et lege ecclesiae obligati sunt; unde haeretici occulti dicuntur similiter fideles, ut injusta membra ecclesiae appellantur sancti (cf. n. 1248).

1298 b. *Pius IX* quidem in bulla „Ineffabilis Deus“, qua conceptio immaculata b. Mariae virginis definitur, haec edicit (Z) 1502): „Si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat, praesumpserint corde sentire, ii noverint ac porro sciant, se proprio iudicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse, et ab unitate ecclesiae defecisse, ac praeterea facto ipso suo semet poenis a jure statutis subicere, si, quod corde sentiunt, verbo aut scripto, vel alio quovis externo modo significare ausi fuerint... At primum quicumque est enuntiati hujus sensus, certe pontifex non voluit cum conceptione immaculata controversiam de haereticis occultis inter theologos agitatam definiendo terminare, sed rem istam obiter attingit. Deinde defectionem ab ecclesiae unitate affirmatam in modum scripturae et Augustini licet intellegere secundum dispositionem quandam voluntatis pro ecclesiae corpore, vel etiam plenam, quatenus anima ecclesiae continens imprimis unitatem fidei interioris cogitatur. Immo forsitan videatur illud „et ab unitate ecclesiae defecisse“ aeque apte jungi cum verbis consequentibus „ac praeterea . .“ quam cum praecedentibus, similiter ut prius jungitur „ii noverint“ et „ac porro . .“ quo facto non superesset ex hoc loco difficultas, cum pronum esset accipere significationem haeresis exterioriorem, pro materia subjecta, aut satis publicam, aut, quod ad poenas jure statutas attinet, etiam per accidens occultam, nec sane esset pontifici in haec particularia descendendum; quamquam explicationi huic minus favet, quod mutato tempore verbi nunc perfectum „defecisse“, nunc praesens „subicere“ adhibetur.

1299 C. Neque est timendum, ne per sententiam assertam ecclesia fere ex hominibus de fide introrsum lapsis vel dubiis componi possit; at enim quamvis haeretici occulti aeque ac peccatores ecclesia non excludantur, ex voluntate efficaci Domini commonstranda (th. XXXV) sicut sanctitas interna, ita et magis fides, fundamentum et radix sanctitatis, semper pervulgata in ecclesia erit. Neque movere debet, quod haereticus occultus, ubi non mere a fide profitenda abstinet, edendo professionem fidei simulatam, qua sit ecclesiae mem-

tom schismatici occulti et excommunicat! tolerati habentur membra ecclesiae. 689

brum, peccat; enimvero peccatum non est in externa professione ipsa per se bona, immo ex officio emittenda, sed in defectu actus consentanei interni (cf. aliquid simile *Phil* 1, 15-18); quemadmodum et peccator minister sacramentum sanctura conficit, homo prave dispositus recipit, cum uterque culpam ex malitia propria quasi superaddat.

Corollariam I. Quaestio praesens habetur quidem nominatim de haereticis; quos, quamvis animo sint haeretico, ex demonstratis membra ecclesiae agnoscimus, dummodo exterius idem vel omnino vel, quod pro vita sociali parum differt, haeresi nondum satis publice aperta, secundum praesumptionem communem profiteantur; sed liquet facile a pari vel fortiore, idem judicandum esse de schismaticis occultis, sive voluntas sola adhuc sit schismatica sive detrectatio conjunctionis sacrae ipsius exterioris fidelium multitudinem lateat. Oware hi cum illis, saltem ut sunt tales nec simul excommunicari, bonis propriis membrorum ecclesiae spiritualibus non solum externis, sed et internis, quorum sunt capaces, ut ipsis fructibus communium suffragiorum, frui pergunt. 1300

Porro consimiliter ducimus in ecclesiae membris excommunicatos eos, qui occulti vel tolerati jure ecclesiastico antiquiore simul et recentiore intelleguntur (cf. n. 1256). Sane per jus utrumque, imitans sapienter divinam dispositionem de haereticis occultis, excommunicari illiusmodi, si sint hiararchae, jurisdictionem suam immutatam retinent et vi ejus actus validos aequae ac prius ponunt; quo ipso membra ecclesiae deprehenduntur (cf. n. 1292). Sed inde pronum est colligere, laicos excommunicatos occultos vel toleratos non minus quam hierarchas adhuc in ecclesia versari, siquidem excommunicatio hominum talium omnium ex se ejusdem rationis est. Immo pro ecclesiae membris merito habeantur excommunicari etiam ii, qui per jus solum a Martino V in concilio constantiensi introductum (ZZ 8, 892) existunt tolerati; etsi theologi inter se dissentiant (cf. *Wernz*, jus decretalium 12, n. 103). Etenim clerici tolerati ex concessione illa pontificia fidelibus impartita nunc actus plane omnes jurisdictionis suae pristinae erga fideles petentes quidem valide et licite conficiunt; unde concinnius ad fidelium petitionem dumtaxat usum potestatis reddi ita cogitatur, ut tolerato v. g. episcopo potestas ipsa jurisdic-

tionis ideoque dignitas capitis ecclesiae suae et membri ecclesiae universalis manserit. Cui considerationi neutiquam obstat, quod idem toleratus sponte sua non licite, in invitos ne valide quidem agere potest, quoniam et suspensus expresse denunciatus, tametsi potestatem habet integram, jurisdictionis exercitio et licito et valido privatus invenitur. Insuper vero causis gravibus quidem motus Martinus V eo clementiae processit, ut fidelibus rogantibus antistites tolerati etiam extra casum necessitatis gravis licite sacramenta ministrare possent; idcirco excommunicari tolerati sunt in statu alio ac vitandi. qui, nisi intercedit causa gravis, a sacramentis non solum recipiendis, sed etiam ministrandis prohibentur; atqui eo ipso pontifex voluntatem toleratos non jam simpliciter eiciendi indicavit; nam cum a baptismo ipso praeter necessitatem licite conferendo homines ecclesia extorres arceat lex divina, per ecclesiam ut jam exstans inculcata (cf. de consecrat. dist. 4. c. 19. 21), multo magis facere sacra omnia sine necessitate gravi hominibus simpliciter externis, sive divinitus sive humanitus sunt tales, lege Domini non licebit; cujus legis laesae rea ecclesia sancta esse nequit. Hinc ecclesia etsi indulgentia sua per se fidelibus, non excommunicatis favet, favorem tamen illis sic impendit, ut his non simpliciter abscissis legem Dei servet.

1302 Quodsi clerici tolerati membra ecclesiae sunt, laicos simili modo excommunicatos simpliciter intra ecclesiam consistere inferimus. Idem magis directe noscitur ex eo, quod decretum constantiense tam in administratione quam in receptione sacramentorum valet, unde excommunicatio toleratorum praecise sumpta minime impedit, quominus his ministri etiam absque necessitate gravi sacramenta licite conferant. Atqui hoc decernere ecclesia non posset, si toleratos adhuc per excommunicationem simpliciter segregatos vellet. Nam potest quidem ecclesia membris quibusdam suis injungere ad tempus abstinentiam recipiendi sacramenta, non immediate injungendo aliis abstinentiam ministrandi, ita ut hi obligentur sola lege illa communi, qua omnibus non dispositis sacramenta dene-ganda sunt, quemadmodum minister eucharistiam negat ei, qui non servata lege jujunii eam petit; sed non potest ecclesia homines a corpore suo separare, quin simul ministros ipsa

hcuuuuimicuti loleiati habentur membra ecclesiae; modus explicatur.

j ii^el praecepto in distribuendis sacris a Christo quidem insti-
I tatis separatos devitandi. Nempe ecclesia sancta dispensatrix
I Asteriorum Dei ministros necessario jubet dare sacramenta
I ois iis, pro quibus ipsa facultatem facit; qui ex lege Domini
I nnes in ecclesia esse debent, exceptis hominibus tum per
I baptismi januam primum admittendis tum in necessitate magna
I constitutis et universe in causa satis justa implicatis, sicut in
I articulo mortis homo etiam haereticus et schismaticus, suppo-
! sita quidem bona voluntate ac sufficiente intentione et remoto
I scandalo, sacramento paenitentiae vel extremae unctionis licite
I adjuvatur, et aliquando homo baptizatus ecclesiae exsors
j .^ramento matrimonii honeste a parte catholica impertitur;
I proinde ecclesia eo ipso, quod homines a se sejungendo et
ethnicis comparando (ΛΛζΖ 18, 17) tollit ex numero eorum, pro
quibus facultatem licite tribuendi sacramenta per jus divinum
facere potest, ministros etiam ipsa obligat, ne sacra illis lar-
| giantur. Denique ut admissio in societatem visibilem publi-
cam, qualis est ecclesia, sic dimissio est actus ex natura sua
publicus, quo omnes a magistratibus ad homines admissos
iamquam membra tractandos, ad dimissos pro extorribus ha-
bendos obligentur; unde excommunicari quamdiu sunt occulti,
L e., non actu secundum sensum juris pro tempore vigentis
publico expulsi, in corpore ecclesiae conaturaliter persistunt.
Nimirum ratio membri ecclesiae perseverans, quamvis adver-
setur notioni excommunicationis plenae, non tamen excom-
municationi omni nec magis excommunicationi occultae juris
praesentis quam occultae juris praeteriti repugnat.

Itaque differentiam haud exiguum inter excommunicationem 1303
occultam vel hominum toleratorum et eam statuamus, qua
publice ut vitandi homines afficiuntur. Excommunicatio vitan-
dorum quidem est simpliciter exclusio a fidelium communione
th. XXX III); quo facto ipso illi jam carent bonis iis, quae
Deus ipse solis membris corporis ecclesiae concedit; insuper
privantur per se bonis omnibus membrorum ecclesiae propriis,
quibus ecclesia privare potest, nominarim iis, quae in jure ca-
nonico adempta indicantur; neque quae forte cum continuata
doctrina vel disciplina ab ecclesia relinqui demonstrantur, ad
constituenda membra ecclesiae divinitus sufficiunt. Ex con-
sario excommunicatio toleratorum non est simpliciter exclusio

a fidelium communione; unde adhuc potiuntur bonis, quae Deus membris ecclesiae quibuslibet impertit, ut effectibus respectu Christi offerentis principalis ex sacrificio eucharistiae oriundis vel aliis auxiliis gratiae peculiaribus; neque spoliuntur per se bonis omnibus, quae ab ecclesia pendent, sed solum quatenus eos excommunicatis vitandis aequiperare ecclesia probatur; neque existit spoliatio bonorum ecclesiae tanta, ut illi membra ecclesiae esse divino jure desinant. Enimvero obiceretur frustra, etiam toleratos et bonis aliis et ipsa communione sacramentorum, quae divinitus est pars praecipua rei et vitae socialis ecclesiasticae, multari. At pro modo poenae hujus non magis illi extra ecclesiam erunt quam olim erant homines ob noxii excommunicationi minori, qui et ipsi privatione sacramentorum puniebantur (cf. s. *Thomae* S. theol. suppl. q. 21. a. 1). Quod commode ita explicetur, ut posita excommunicatione perfecta vel simpliciter, qualis est vitandorum, cum dignitate membri jus comprehensum ipsum ad ecclesiae bona spiritualia omnia tollatur, posita excommunicatione imperfecta vel secundum quid, qualis praeter minorem est excommunicatio occulta vel toleratorum, membri dignitate et jure permanente solus usus juris proprii membrorum sive ad sacramenta & sive ad bona alia plura vel pauciora impediatur; quare tolerati, si per nefas communicent, non usurpatione juris, quod non habeant, sed usu interim vetito juris sui peccent. Videlicet exercitio juris obex a potestate moderante ecclesiae quidem interjicitur, quo id illicitum, aliquando et invalidum evadit; quemadmodum etiam peccatores qualescumque et occulti haeretici vel schismatici, quamvis sint intra ecclesiam, obice dispositionis suae malae a sacramentis recte recipiendis prohibentur; unde jam in jure antiquiore (*decretal.* l. 5. t. 39. c. 14) excommunicati occulti vel tolerati non aliter tractabantur quam peccatores occulti tractari in sacramentis tribuendis debent: etsi peccatores obicem per gratiam Dei ipsi removeere possunt, excommunicatis actio ecclesiae absolventis a censura opus est. Hinc, quod ad sacramenta spectat, homines nondum baptizati quidem capacitate ipsa recipiendi sacramenta valide praeter baptismum carent; haeretici publici, schismatici publici, excommunicati vitandi capacitem habent, jure recipiendi licite proprio membri ecclesiae carent; excommunicati tolerati capaci

I utera et jus habent, usu expedito juris carent. Quae cum ita
I sint, excommunicati tolerati perinde ut occulti haeretici vel
I schismatici, propter bonum commune ecclesiae ipsius neque
ure divino neque humano obsistente, vere proprieque eccle-
siae membra manent.

Denique videtur plane affirmando etiam ad quaestionem 1304
illam affinem respondendum esse, debeatne in ecclesiae membris
numerari homo in ecclesiae communione vivens, cujus bap-
tisma sive extra culpam sive culpa sua occulte quidem nullum
jit. Sane si ex dictis professione fidei interioris facta, non-
dum satis publice revocata, publice praesumpta rationem
membri haeresis non impedit, et si declaratione adhaesionis
interioris ad ecclesiam data, nondum satis publice retractata,
publice existimata rationem membri animus schismaticus non
impedit, cur eam impediat, quod baptismus fuerit invalidum ex
defectu per se occulto, ut requisitae intentionis ministri vel
suscipientis, vel quod fuerit invalidum ex defectu saltem per
accidens non publico, ut essentialis materiae vel formae, immo
pod sit actus baptismalis totus ita praetermissus, ut hoc non
satis constet, sed baptismus publice affirmetur vel putetur?
Nimirum veritas membri corporis ecclesiae vita ecclesiae ex-
terna in communi fidei professione, conversatione, sacrorum
susceptione incohata a baptismo continetur; atqui veritas talis
occulto defectu baptismi non magis quam partium ceterarum
vitae visibilis destruitur. Et hoc tandem fatendum est, quam-
vis baptismus causa ipsa constituendi membri ecclesiae, asse-
veratio fidei et cohaerentiae sanctae condicio vel remotio
obicis prorsus necessaria habeatur. Insuper autem differentia
talis pure fingitur; nam unitas fidei et unitas socialis non in-
star condicionis velut negative dumtaxat obicem conjunctionis
membri cum ecclesiae corpore removet, sed membro ecclesiae
efficiendo aequae atque unitas baptismi vel sacrorum essentialis
st et tamquam vinculum duplex pervadens membra omnia
imul cum baptismo positive in corpus unum ecclesiae con-
ingit (cf. th. XXXI).

Porro opinionem dissentaneam parum efficaciter fulciunt 1305
iculcando, societatem actu tantum valido iniri; id quidem
erum est, at cum subiciunt, initium ecclesiae non aliud quam
iptisma scilicet intrinsecus receptum, esse, petitionem prin-

cipii committunt; hoc ipsum enim quaeritur, utrum baptismum invalidum in ratione sacramenti vel ad imprimendum internum characterem etiam ad effectum exteriorem ecclesiae ingrediendae nihil valeat, an sacramentum mere ostentatum et approbatum saltem instrumentum consocians cum ecclesia existere vere possit. Certe quamquam fides et observantia Domini in vicariis suis corpus ecclesiae continentibus perinde ut baptismum in hominibus ecclesiae postulatur (cf. *Mare* 16. 16 *Eph* 4. 4. 5), tamen professio externa fidei et observantiae internae, vel reapse habitae vel solum publice putatae, si non pro fundamento justitiae, saltem pro membro corporis ecclesiae divino jure sufficit; ergo pariter species externa baptismi sive intus validi sive in foro ecclesiae existimati, si non ad sacramenti veri characterem, saltem ad hominem ecclesiae inserendum divinitus sufficiet. Nec prodest pro sententia opposita urgere, in revelatione januae ecclesiae exhiberi baptismi sacramentum; enimvero baptismi sacramentum validum per se, videlicet conjuncta fide et communione per se conjungenda, ad introitum ecclesiae et sufficit et requiritur; sed quemadmodum per accidens, ex defectu fidei vel communionis publico, non sufficit, sic per accidens, quatenus defectus baptismi est occultus, consimiliter ac fides vel voluntas communionis interna non requiritur. Pari modo accipere licet, quod ex *concilio tridentino* (s. XIV. c. 2. de poenit.; *D* 775) ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus: et vero per accidens judicat ecclesia ipsos haereticos vel schismaticos publicos eos, qui solum quadantenus, nunquam simpliciter, ecclesiam sunt ingressi; unde est pronum cogitare, per accidens ecclesiae immisceri homines etiam per baptismum, qui non sit simpliciter, dum ad rationem ejus quadantenus accedat. Item nihil refert, quod in revelatione baptismus, non fides vel adhaesio socialis, janua ecclesiae describitur. Hoc non eo explicatur, quod fides vel adhaesio minus ad constitutionem membri facit, sed quod fides plena et adhaesio quaedam etiam sine baptismo esse potest, cum ex contrario baptismus per se semper fidem et adhaesionem conexam sibi habeat; nam baptismus in parvulis fidem et adhaesionem saltem habitualement affert, in adultis et idem per se praestat et fidem ac voluntatem vivendi cum ec-

desia actualement per se supponit, universe per se fidem sollemni inudo exprimit et consortium sacrorum cum commercio ecclesiastico integro initiat; quapropter demum a baptismo ratio membri ecclesiae per se quidem incipit. Eodem pacto a baptismo, non a professione fidei vel voluntatis adhaerendi, homo ecclesiae subicitur, si per accidens deficiente vinculo fidei vel unitatis socialis membrum ipsum non evadit: subiectus enim per se non debet esse, quin sit membrum; hinc ut dumtaxat a baptismo effectus inductionis in ecclesiam per se oritur, ita dumtaxat a baptismo, effectu completo hoc excluso, saltem minor ille subjectionis orietur, qui etiam in hominem ab ecclesia separatum cadere potest.

Quodsi defectus occultus baptismi, ritus externi, non ob- 1306
sistit, quominus quis cum corpore ecclesiae devinciatur, ob-
stare nequit absentia characteris, ut qui effectus sacramenti
baptismi internus et ingressione in ecclesiam vel subjectionis
non tam causa quam signum quoddam idque per sacramentum
nobis visibile appareat. Neque illud obest. quod homo invalide baptizatus ideoque characteris exsors sacramenta cetera recipit invalide, quoniam et peccator ipse baptizatus, quamdiu dispositionem pravam non deponit, sacramenta vel invalide vel sacrilege suscipiendo, et baptizatus justus ex defectu v. g. ministri sacramenta vel irrita vel penitus non frequentando membrum ecclesiae manet. Ad haec frustra obicitur, hominem sacramenti veri baptismatis expertem, quamvis cum ecclesia vivat, carere vero jure ad bona ecclesiae communia, proinde non esse membrum. Nam membro non est necessarium jus ad bona societatis omnia, dummodo illud jure ad ea, quorum capax est, et quidem proximo ad aliquod vel aliqua, remoto ad bona alia potiatur. Jure tali homo, de quo loquimur, non est destitutus: habet ipse cum ceteris ecclesiae membris jus, ut doceatur et regatur, ut conversatione sacra fruatur, ut suffragiis communibus et ipsius sacrificii missae adjuvetur; habet
I -tiam jus ad sacramenta saltem remotum, interposito baptismo,
I ad quem confestim recipiendum habet jus ipsum proximum idque membri ecclesiae proprium, non solum commune catechumenis vel aliis hominibus, qui ex officio divinitus imposito baptismum sibi expetunt. Quare tantum abest, ut defectu baptismatis a paucis quidem deprehenso homo ille dignitate membri

cum juribus suis excidat, ut perdurans membrum jure etiam sociali suo baptizetur. Excidit autem dignitate juribusque membri, si defectus idem publice innotescat, et ob alterum quoque titulum, si homo iis ipse se haereticus vel schismaticus contemptor jam publicus sacramentorum exuat, vel si iis ab ecclesia eiciente exuatur, donec satisfaciendo se restituendum per baptismum validum praebeat; sic enim idem judicari et puniri ab ecclesia potest, prout ex dictis (n. 1265) huc accommodandis quisquis in ecclesiam semel est receptus, etiam post separationem jurisdictioni ecclesiae subjectus semper manet. A quo multum differt homo, qui invalide baptizatus extra ecclesiam conversatur; iste, simulatque baptismum invalidum detegitur, ne subjectus quidem ecclesiae invenitur, cum et baptismus in se nullum sit nec conjunctio externa cum ecclesia intercesserit.

- 1307 Merito igitur censeatur, ad homines in ecclesiam admit-
tendos divinitus per se sacramentum baptismi verum postu-
lari, per accidens sacramentum publice existimatum sufficere.
Ordinationem ejusmodi bonum ecclesiae suadet; quippe, visi-
bilitas ecclesiae et infallibilitas in discrimen adduceretur, si
homo clam baptismi exsors, ceteroqui cum ecclesia vivens,
membrum ecclesiae non esset, cum etiam caput visibile eligi
posset ecclesiae toti agnoscendum. Sin minus, contendendum
foret, Deum impedire, quominus homo latenter baptismi validi
expers unquam pontifex, instruendus saltem jurisdictione su-
prema, crearetur; quam opinionem non est cur nobis persua-
deamus. Insuper si solum sacramentum validum in ecclesiam
intromitteret, homines illo etiam sine culpa vacui ne eorum
quidem fructuum omnium membris ecclesiae convenientium
participes evaderent, quorum invalide quoque baptizati ca-
paces per se sunt; quod et in se et prae occultis ipsis haere-
ticis, schismaticis, excommunicatis nimis durum est. Appellatur
in hac causa etiam sententia juris canonici (decretal. 1. 3. t. 43.
c. 2), i. e., *Innocentii* // icf. *R* 8272) scribentis (ep. 558. ad
episcopum cremon.; *M* 179. 624 s): „Apostolicam sedem con-
sulere decrevisti . . . Unde inquisitioni tuae taliter responde-
mus, presbyterum quem sine unda baptismatis extremum diem
clausisse significasti, quia in sanctae matris ecclesiae fide et
Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato

solutum et coelestis patriae gaudium esse adeptum[^], utique vel re vel spe secura, pro baptismo flaminis praesumpto, „asserimus incunctanter. Lege super octavo libro Augustini de civitate Dei, ubi inter cetera legitur; „Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit/ Librum etiam b. Ambrosii de obitu Valentiniani idem asserentis revolve. Sopitis igitur quaestionibus, doctorum Patrum sententias teneas, et in ecclesia tua juges preces hostiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato." Verumtamen directe pontifex tantum de damnatione ab illo homine vitata agit, ut inde sublato praetextu inutilitatis deprecationem faciendam colligat; quo pertinet etiam locus citatus *Augustini* (de bapt. cont. donat. l. 4. c. 22. n. 29 ; .l/ 43,173; cf. de civ. Dei l. 13. c. 7 ; *M* 41, 381) et *Ambrosii* dicentis de obitu Valentiniani catechumeni (n. 51 ss; *M* 16, 134 ss). Ad summum cum episcopo consulente pontifex respondens hominem fuisse membrum ecclesiae supponit, quatenus nullam rationem habet dubitationis, num suffragia ecclesiae sint impertienda homini etiam extra ecclesiam constituto (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 3. q. 79. a. 7. ad 2), neque saltem indicat, hominem talem dumtaxat pia quadam liberalitate sacrificiis donari posse, sed ut pro baptizatis in ecclesia mortuis, ita pro homine ejusmodi preces et hostias tamquam ex jure ipso in ecclesia offerendas sine cunctatione statuit. Icterum jam antiquitus, *Eusebio* testante (hist. eccl. l. 7. c. 9; ->/ 20, 654 s), magnus ille *Dionysius alex*, homini cuiquam communionem cum fidelibus diuturnam, quamvis etiam simpliciter, non solum ad rationem membri ecclesiae, pro baptis- mate sufficere putavit.1)

9 Sententiae antepositae videntur quidem favere etiam decreta romana recintiora, per quae ipsi dubie baptizati legibus ecclesiae, nominatim matrimonialibus, ibesse declarantur (cf. *LchmkuM*. casus consc. 2, n. 289); nam si homines dubie baptizati vagantes extra ecclesiam certo ecclesiae sunt subjecti, versantes cum ecclesia certo etiam membra erunt, sane ex voluntate divini Conditoris, quod hujus est solius qualitates subditorum et membrorum ecclesiae suae praefinire. Attamen • decretis homines dubie baptizati, si extra ecclesiae corpus degant, aptius intellegantur ecclesiae subjecti non omnes vere jure divino positivo, sed quod jure ODatnrli in causa matrimonii ad cautelam quasi pro subjectis vel baptizatis gerere se debeant, donec baptisma invalidum commonstretur. Neque urgeam, quod idem onus recipiendi sub condicione sacramenti non solum baptismi, sed et

ist s   Corollarium II. Ex disputatis (th. XXXI ss) intellegimus, qui homines non sint membra corporis ecclesiae, qui de his saltem jurisdictioni sacrae sint subjecti, qui sint ipsa membra. Nimirum membra non sunt, quotquot vinculo essentiali unitatis, sacrorum vel professionis fidei vel socialis communionis, publice retentae carent. Ille pro defectu vinculi sacrorum membra non sunt, quoscumque non esse baptizatos constat; quales sunt pagani, mohammedani, judaei, catechumeni. Item non sunt membra, qui per excommunicationem plenam a sacris

paenitentiae cum confessione peccatorum integra ab ecclesia attribuitur; unde non nemo eos jurisdictioni ecclesiae divinitus certo subjectos dicit addendo rationem, quod qui per ritum a Deo praescriptum externum ecclesiam ingrediantur, lamdiu numerentur membra vel ecclesiae subjaceant, dum ritus invalidus probetur (cf. l. c. 288 ss vel *Lchfnkuhl*. theol. mor. 2, n. 320 ss). Verum neque omnes dubie baptizari membra ecclesiae sunt, ut ex adultis apud sectas baptizatis patet, neque omnes certo ecclesiae subiciuntur. Nimirum subjectionis certae erga ecclesiam postulatur fundamentum moraliter quidem certum. Atqui fundamentum unicum pro iis, qui ceteroqui ab ecclesia dissident, est baptismus; quod profecto non moraliter certum est, quotiens est ita dubium, ut probabiliter vel etiam probabilius non existat, sive sola validitas ritus reapse applicati sive ipsum factum ritus qualiscumque adhibiti incertum est: quocirca baptismus comprobandum esset, antequam subjectio erga ecclesiam eo nixa pronuntiaretur. Itaque rationem aliam proferre convenit, qua omnes dubie baptizari ad confessionem integram obligentur. Enimvero in lege nova Dominus peccata omnia mortalia per sacramentum baptismi vel paenitentiae ut medium unicum primum condonari eoque ipso in adiunctis, ubi videretur hoc illudve sacramentum validum dumtaxat probabiliter conferri posse, sacramentum modo quocumque certum adhiberi voluit. Atqui voluntati tali non satisfacit, nisi in casu baptismi olim dubie collari et baptismus et sacramentum paenitentiae cum confessione omnium peccatorum mortalium post baptismum dubium commissorum sub conditione «pridem adhibetur; nam cum in casu sacramentum alterutrum solum probabilitate majore vel minore validum conferri possit, ex duobus sub conditione ministratis unum certo validum erit. Porro sacramentum paenitentiae flagitat ex indole sua confessionem eamque per se integram. quoniam divino jure peccata gravia aequae omnia vi sacramenti dimittenda sunt; hinc qui licite reticeret unum, licite peccata omnia gravia reticeret, immo non deberet unquam confiteri, si post baptismum sub conditione iteratum nihil grave perpetraret. Proinde peccata gravia, de quibus agitur, non sunt materia dubie necessaria ea, quam excipere a confessione liceat. Certe non loquimur de materia dubia, cujus ut commissae culpa dubie gravi conscientia sufficiens ad accusationem pro iudicio sacramentali non habeatur. Quod si dubia est ut per baptismum sub conditione repetitum probabiliter remissa, haec ratio dubii de obligatione confitendi integre non eximit; neque enim locus est principio, in dubio standum esse pro valore actus, quando in re in antecessum jam ambigitur, non actu, scilicet baptismi sub conditione repetendi, validus esse possit.

I Homine» ecclesia extorres. ei Mibjccli, ejus membra conspecin uno exhibentor. 699

I sont exclusi, quales olim erant excommunicat! excommuni-
I catione majore publici, nunc sunt excommunicat! vitandi. Pro
i defectu vinculi professionis fidei praeter alios membra non
I sunt haeretici publici, tum formales tum materiales. Pro de-
I defectu vinculi socialis communionis quidem membra non sunt
I schismatici publici, formales pariter et materiales. Subjecti
I autem potestati ecclesiae ex his sunt ii, qui vel ubicumque
I valide baptizati sunt vel aliquando in ecclesia fuerunt; unde
I in eos imperando, judicando, puniendo ecclesia agere potest.
I Subjecti ecclesiae non sunt, qui neque valide baptizati sunt
I et semper foris exstiterunt; quare contra istos ecclesia de-
fendere jura sua et ipsum jus evangelii in mundo universo
I praedicandi potest, at actum jurisdictionis ponere nequit; etsi
j potest praecipere principibus baptizatis, ut subditis suis, quam-
vis non directe fidem (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 2. 2. q. 10.
a. 8) nec baptisma, tamen auditionem evangelii injung'ant et
ritus naturaliter inhonestos interdiciant (cf. *Suarez* de fide
disp. 18. sect. 1—4; *de Lugo* de fide disp. 19. sect. 2). Membra
ipsa ecclesiae sunt homines omnes reliqui, ut qui vinculo tri-
plici enuntiato sacrorum, imprimis baptismi sive veri sive pu-
blice existimati, professionis fidei non publice retractatae, so-
cialis communionis non publice abruptae cum ecclesia cohae-
reant, licet ceteroqui neque praedestinati neque justi sint. In
numero membrorum sunt etiam infantes apud alienos valide
baptizati; etenim effectus sacramenti validi quivis non a mi-
nistro vel homine alio quocumque, sed a suscipiente solo im-
pediri potest: idcirco, cum infantes obicem ponere nequeant,
baptismus pro vi sua propria eos, sicut donat gratia, ita ec-
clesiae inserit; in qua manent tarndiu, quamdiu non adulti aut
actu quodam suo publico haeresis vel schismatis saltem mate-
rialis ab ecclesia exeunt aut sententia ecclesiae excluduntur
cf. n. 354—356). Et hi quidem, quos diximus, re et simpli-
citer membra corporis ecclesiae sunt et recte nominantur.
Alii reapse solum secundum quid, pro uno alterove trium vin-
culorum existente, ad corpus ecclesiae pertinent. Alii, si non
quodammodo etiam re, voto saltem implicito ad corpus eccle-
siae referuntur, quatenus imperfecte vel etiam perfecte ad
animam ecclesiae spectant, participando scilicet dona interiora,
ut fidei vel ipsius caritatis et gratiae Sanctificantis, quae per

se cum baptismo jam parvulis omnibus conferendo in corpore ecclesiae sedem suam habent, per accidens autem extra illud ita inveniuntur, ut ordinem ad corpus ecclesiae ineundum in se contineant (cf. th. XI).

thesis XXXV. *Ecclesia est sancta ex instituto suo, nr sanctitate membrorum plurimorum propria, multorum etiam eximiu, ex miraculorum charismatibus; quae omnb sanctitas cum auctoritate posita a Christo nexu individuo jungitur.*

Declaratio. Pertractata ecclesiae visibilitate et unitate cum quaestionibus conexis ad aliam proprietatem ecclesiae transimus contemplandam, quae est sanctitas. Juvat ante omnia notionem sanctitatis ipsam quadantenus ambiguam accuratius determinare. Quid est sanctitas? Sanctitas quidem Dei absoluta, tamquam convenientia perfectissima voluntatis cum summo bono ut norma sua, est boni infiniti, i. e., Dei infinitus amor, qui est ipse idem Deus, ideoque infinitum odium peccati, ut bono illi oppositi. Videlicet sanctitas divina habet se ad bonitatem pariter ac sapientia ad veritatem; quare potius ut actus vel virtus quam ut objectum amoris cogitari debet, quemadmodum etiam Spiritus sanctus, sanctitas personalis, est amor procedens. Exinde sanctum dicitur, quodeumque descriptam sanctitatem Dei in conversione ad Deum et aversione a peccato imitatur. Et quidem unione ipsa hypostatica cum Verbo sancta est humanitas Servatoris, quod prae attributis aliis, ut aeternitatis vel immensitatis, sanctitas Verbi vim singularem in humanitatem adseitam sibi habet. Namque naturae huic eo ipso, quod cum Eilio Dei naturali in perpetuum conjungitur, plenitudo gratiae sanctificantis et gloriae visionis Dei, pro hoc scilicet ordine summae et quodammodo infinitae, ejusdemque confestim obtinendae non minus vere debetur, quam alibi per gratiam adoptionis habitus supernaturales sancti ceteri et tandem hereditas aeterna postulantur, vel quam opera etiam solum naturaliter bona humanitatis Christi si exsisterent, meriti infiniti item essent. Cui ipsi dignitati formaliter inductae a Verbo in humanitate Christi peccatum quodlibet repugnat. Et revera cum Verbi ut personae

infinite sanctae sit, a natura propria sua etiam assumpta peccatum omne propulsare, necessitas absoluta immunitatis peccati via qualicumque efficiendae per assumptionem ipsam naturae illi impertitur. Cujus sanctitatis particeps est corpus quoque Domini, quatenus Verbum formaliter vel vi unionis hypostaticae corpori suo pro capacitate vitam sanctam, h. e., unionem cum anima sancta viva et vitali et indolem vitae ei adaptatam exigit. Itaque Verbum praecise tamquam sanctitas instar gratiae increatae humanitati suae etsi non est idem, inditum tamen est ut principium formaliter, ipsa communicatione sua, sanctificans supremum, similiter ac gratia creata exsistit principium formale sanctitatis subordinatum. Quo pacto sanctitas divina differt ab attributis reliquis, quippe quae communicata dignitatem infinitam vel necessitatem absolutam effectuum sibi respondentium ex ratione sua non producant. Et aliis quidem confertur sanctitas tantum accidentaliter et finita per gratiam sanctificantem accidentalem, cujus terminus instar coronae item per accidens devinctus exsistit Deus trinus vel appropriatione Spiritus sanctus habitans ut amicus in altero amico; at sanctitas humanitatis Christi quamvis sit et maneat cum assumptione irrevocabili ipsa gratia omnium maxima ideoque minime essentialis, nihilo setius substantialis et infinita ita quidem intellegitur, quod Verbum, sanctitas ipsa substantialis et infinita, tamquam radix vel fundamentum idque internum sanctitatis naturae humanae suae substantialiter conjunctum est.

Porro angeli vel meri homines sancti sunt, quatenus sunt ¹³¹⁰ ad Deum, bonum summum ideoque finem ultimum, statu vel et actibus suis recte ordinati. Quae ordinatio recta immunitatem peccati saltem gravis, a Deo et Deum avertentis, etiam solum habitualis et conversionem ad Deum saltem in virtute voluntatis bonae continet, eademque est in ordine praesenti per gratiam supernaturalis. Nimirum gratia habitualis sanctificans hinc constituendo filium adoptivum et heredem Dei et ita excludendo aversionem Dei a creatura cum culpa gravi pugnat, illinc exigendo propius habitus virtutum, praecipue reginae caritatis, et donorum Spiritus sancti simul cum gratia infundendos, remotius gratias actuales pro actibus virtutum vel donorum suo tempore ponendis creaturam ad Deum convertit. Praeter hanc sanctitatem, quae dicitur simpliciter vel

perfecta, potest esse sanctitas secundum quid vel imperfecta, quae in sola hac illave sanctitatis parte, in habitu fidei vel etiam spei et exercitio virtutum harum vel actibus aliis supernaturalibus consistat. Sed et ipsius perfectae sanctitatis gradus alius atque alius pro mensura gratiae et cooperatione propria cujusque esse potest. Quae sanctitas viae plena vel, ut ajunt, salus prima si in fine teneatur, jam in purgatorio periculo amissionis subtrahenda nec vitio ipso levi obscuranda, accedente iumine gloriae et visione beatifica per caritatem Deo actu continuo adhaerentem tamquam salutem secundam consummatur. Ut dicam paucis, Deus sanctitas ipsa est, quod est ipse infinitus amor boni infiniti et odium peccati; aliorum sanctitas in tantum est, in quantum ejusmodi amorem et odium habitu vel actu in se habent; hinc sancta humanitas Christi est, quod amorem et odium divinum substantiale illud ipsum quasi formam expostulantem amoris et odii accidentaliter habitualis et actualis unione substantiali cum Verbo insitum sibi habet; sancti comprehensores gloriae maxime eo sunt, quod pro statu suo etiam actum perpetuum assimilatum divino illi amori et odio eliciunt; sancti viatores sunt, quod simili amore sive habituali sive actuali boni summi vel boni honesti ad hoc ordinati cum odio consentaneo mali saltem graviter inhonesti potiuntur. Hanc sanctitatem universe ethicam vel moralem appellare licet, quatenus ea actus liberos, praesertim in hac vita, complectitur vel respicit, etsi forte melius vocetur sanctitas voluntatis vel caritatis, quod actus ejus primarius, quo Deus amat ipse se vel amatur a sanctis consummatus, necessarius invenitur; certe eidem nomen sanctitatis primo, si non etymologice, at sensu theologico convenire existimamus (cf. *Hieronymi* ep. 85 al. 153. ad Paulinum n. 5; *J/* 22. 753 s; *Augustini* de peccator, mer. et rem. 1. 2. c. 2G. n. 42: *M* 44, 176 s).

1311 Deinde per analogiam attributionis sanctum denominatur, quidquid ad sanctitatem illam primam modo peculiari ut causa principalis, ministerialis, instrumentalis tendit vel conduit Pro hac relatione sanctae nominantur personae, quae sunt ad sanctitatem in se vel aliis promovendam titulo proprio destinatae vel obligatae ratione characteris sacramentalis, ut homines baptizati, ratione muneris suscepti, ut hierarchae, imprimis summus pontifex, ratione voti, ut religiosi; sanctae

nominantur res, quae sunt sancto cultui Dei vel sanctificationi et in ea salutis hominum sive facto quodam principe adhibitae iive consecratione vel institutione quadam perpetuo dedicatae, iit instrumenta passionis Domini, altaria, supellex sacra, sacramenta; sancta nominantur loca vel tempora, quae sunt prae aliis sanctitati afferendae vel exercendae consecrata, ut templa vel dies festi. Cujusmodi sanctitas analogica causae etiam nomine dedicationis vel consecrationis inviolabilis haud inepte nuncupetur. Consimili analogia sanctum dicitur, quod quodammodo ex sanctitate memorata prima est. Huc id omne spectat, quod pro nexu cum eadem saltem moraliter aestimato quasi iura quadam sanctitatis afflatum et affectum est. ut imagines anctorum et reliquiae, praecipue corpora animis sanctis olim juncta et denuo jungenda; item eo pertinet, quod sanctitatis vel amoris vel consecrationis simpliciter effectum aliquod existit, quale est miraculum tamquam manifestatio Dei sive sanctos per gratiam et caritatem inhabitantis sive instituto sanctificanti assistentis; unde sanctitas effectus ista pro re etiam charismatum appelletur. Verumtamen sanctum sanctitate explanata qualicumque a consuetudine mundi mali, vani, denique profani quadantenus remotum deprehenditur, et Deus quidem ipse sanctus per amorem in se infinitum boni veri infiniti vel boni inde participati et odium infinitum mali veri inhonesti super mundum malum, vanum, profanum infinite eminet. Praeterea vix monendum sit, idem sub respectu vario varie sanctum esse posse. Ita miraculum sanctum est, quod ut est effectus divinitus adnexus sanctitatis, sic instar signi ad eam agnoscendam ducit. Ita crux Domini sancta est tum ut instrumentum sanctitatis nostrae promerendae, quod ex cantu ecclesiae est beata, cujus brachiis pretium pependit saeculi, statera facta corporis, tulitque praedam tartari, tum ut effecta sancta pro relatione singulari ad sanctum sanctorum Dominum, quod canente ecclesia est arbor decora et fulgida, ornata regis purpura, electa digno stipite tam sancta membra tangere. Sed et Dominus ipse sanctus est secundum humanitatem non solum in se, ut est humanitas À'erbo sanctitati substantiali substantialiter unita et thesauris omnis gratiae ditata, verum etiam ut est causa meritoria sanctitatis generis humani, et ut humanitas cum unione hypostatica effectus est consilii

vel operis sancti ejusdemque salutiferi sanctae Trinitatis. Ceteroqui a notione explanata sanctitatis non est aliena etymologica, quatenus amor Dei et quod ei conjungitur, lege quadam sancitum vel inviolabile existit.

1312 Jam vero ecclesiae sanctitatem multiplicem asserimus. Nimirum in parte thesisi prima ecclesiam dicimus sanctam ex instituto suo vel ex elementis per voluntatem Christi institutoris essentiam ecclesiae constituentibus, h. e., ex forma posita tota in potestate sanctificandi cum respondente adhaesione, qua forma informati homines ecclesiae ut materia ipsi sanctitate dedicationis quidem sancti sint; cujusmodi sanctitas intellegatur etiam cumulari sanctitate redundante in ecclesiam ex conjunctione peculiari cum Deo ad exercitium rectum sanctificationis diebus omnibus praesente, unde ecclesia ex essentia sua magnum quoddam templum sit adducendae sanctitati gratiae et caritatis hominum et ita gloriae Dei secundum potentiam specialiter adstantis plane consecratum. Insuper autem in parte altera efferimus ecclesiae sanctitatem ex membris plurimis reapse voluntate bona sanctis conciliatam, saltem communem vel contentam gratia sanctificante custodienda per observantiam praeceptorum. Praeter quam in parte tertia ecclesiae vindicamus sanctitatem ethicam excellentem quoque quandam, qualis est observatio ipsorum consiliorum evangelicorum etiam omnium, ut quae, praecipue si firmetur voto, non solum medium sit perfectae sanctitatis remotis impedimentis et allatis subsidiis facilius et certius acquirendae, sed ipsa in se pars eximiae sanctitatis in voluntate Dei aliqua magis placente exsequenda; immo adscribimus ecclesiae sanctitatem et heroicam, efflorescentem vel ex suscipientibus consilia vel ex fidelibus aliis, quamvis in condicione minus favente constitutis, sitam sive in exercitatione virtutum, potissimum caritatis, supra justorum aliorum modum crebra, prompta et fervida, in difficultatibus etiam maximis constanti, sive in summo virtutis documento, quod est martyrium; quae tamen sanctitas praeclarior, praesertim heroica, quamvis simpliciter non paucorum, comparate ex ipsa notione sua utique minoris extensionis est. Pars quarta attribuit ecclesiae sanctitatem sitam in charismatibus, quae Deo volente quasi effectus quidam manifesti sanctitatem instituti vel membrorum aliquo-

rum per institutum sanctum sanctificatorum subsequantur et eo ipso tamquam signa divina ad sanctitatem manuducant; enimvero charismata vel gratias gratis datas, scilicet per se ad utilitatem spiritualem non praecise recipientium, sed communem ordinatas, easque extraordinarias, cum etiam munerum esse possint, hic patrandorum miraculorum, i. e., effectuum facultate creaturae omnis superiorum dicimus, sive sunt miracula potentiae, ut prodigiosae sanationes, sive miracula scientiae, ut prophetia, scrutatio cordium, infusa notitia linguarum. Pars quinta colligationem indissolubilem sanctitatis demonstratae integrae cum sacro ministerio legitimo ostendit, Ceterum sanctitatem et caritatis qualemcumque et charismatum non aequae ac v. g. unitatem socialem, fidei, sacrorum ipsamque sanctitatem dedicationis vel conjunctionis cum Deo tamquam ecclesiae essentialem ponimus, cum ad internam constitutionem vel membri cujusque ecclesiae vel ecclesiae universae sanctitas caritatis et charismatum non concurrat(cf. n. 1177.1249) proindeque etiam subjectis lege fixa determinandis, ut potestas ordinis vel jurisdictionis, non inhaereat, sed utramque statuimus tamquam proprietatem necessariam ideo, quod Christus eam voluntate efficaci semper in ecclesiae membris sive his sive illis exsistere voluerit; quae quidem voluntas non difficilius quam decretum perennitatis ecclesiae explicatur (cf. n. 403. 404). Adversantur thesi protestantes indirecte quidem, quatenus ecclesiam veri nominis sicut a Domino ipso institutam negant, ita divinitus incorrupte salutiferam utique non agnoscunt; directe autem refragantur, quatenus membrorum ecclesiae sanctitatem in sola fide vel potius fiducia instrumentis gratiae excitata vel certe in solo accessu dedicationis credendum ad Christum inferente debitum vitae probae vel in solo influxu Spiritus sancti ad beneplacitum spirantis ponunt vel quatenus cessante plenitudine charismatum ecclesiam a sanctitate caritatis eximiam descivisse putant. Item obstant fratricelli et janseniani, quod ecclesiam corruptione vel obscuracione generali veritatum religionis etiam graviorum a sanctitate sua defecisse dictitant. Porro thesi nostra sive dogma fidei, ut parte saltem prima vel et altera, sive doctrinam ex principiis fidei certam enuntiari arbitramur.

Demonstratio p. L 1. Ex ipsis oraculis veteris testamenti vel ex doctrina evangelica et apostolica ecclesia Christi non solum debet esse, sed est, ex essentia scilicet sua, domus Dei (2 *Reg* 7, 13; *Is* 2, 2. 3; 56, 7; 60, 7; 66, 20; *Joel* 3, 18; *Mich* 4, 1. 2; *Zach* 14, 20. 21; *Eph* 2, 19; *I Tim* 3, 15; *HebZ*, 6: 10, 21; / *Pel* 4, 17), templum Dei (*Zach* 6, 12. 13; *I Cor* 3, 16. 17; 2 *Cor* 6. 16), ecclesia Dei (*Act* 20, 28; / *Cor* 10, 32; 11. 16. 22: 15, 9; 2 *Cor* 1, 1; *Gal* 1, 13; *I Thes* 2, 14; 2 *Thes* \, 4; / *Tim* 3, 5. 15), sedes, collis, habitaculum Dei (*Is* 60, 13; *Jer* 3, 17; *Ez* 34. 26; *Joel* 3, 17. 21; *Soph* 3, 15. 17; *Zach* 2. 10. 11; 8, 3; 2 *Cor* 6, 16; *Eph* 2, 22), civitas Dei (*Ps* 86, 3; *Is* 60, 14; *Jer* 31, 38 -40; *Heb* 12, 22), civitas templi Dei (*Ez* 40—48), regnum Dei vel caelorum (*A* 21, 29; *Is* 40, 10. 11: 52, 7; *Jer* 23, 5. 6; *Abd* 21; *Mai* 3, 2; 4, 17; 10, 7; 11, 11: 13, 11. 24. 31. 33. 44. 45. 47. 52: 16, 19: 19, 14; 20, 1; 21, 43: 22. 2: 25, 1; *Marc* 1, 15; 10, 14. 15; 15, 43, *Luc* 4, 43; 7, 28; 8, 1. 10; 9. 2. 11. 60: 10, 9. 11; 17, 20. 21; 18, 16. 17: 23, 51; *Act* 1, 3; 8, 12; 19, 8; 20. 25: 28, 23. 31; *Col* 1, 13: 4, 11; *Heb* 1, 8; *Apoc* 1, 6) idque sempiternum (*Is* 9, 6. 7; *Dan* 2, 44: 7. 14; *Mich* 4. 7; *Luc* 1. 32. 33). Atqui ista omnia significant institutum aliquod addictum ordinationi bonae hominum ad Deum speciali providentia praesentem, i. e., institutum sanctitate saltem consecrationis et oriunda ex praesentia Dei peculiari sanctum. Hinc etiam expresse dicitur ecclesia mons Domini sanctus vel posita in monte sancto (7?v 2, 6; 86. 1; *Is* 11, 9; 56, 7; 65, 25; 66, 20; *Jer* 31, 23; *Joel* 3. 17; *Abd* 17; *Soph* 3, 111. mons sanctificatus (*Zach* 8, 3), atria vel locus sanctus (*Zy* 62, 9; *Ez* 42, 13), locus sanctificationis Domini (*Is* 60, 13), civitas justi (hebr. justitiae; et urbs fidelis (*Is* 1, 26), civitas pacis et justitiae (*Is* 60. 17), civitas sancta (*Apoc* 11, 2), pulchritudo (habitaculum) justitiae (y<w31, 23), Jerusalem sancta (*JoelZ*, 17). templum sanctum (*I Cor* 3, 17; *Eph* 2. 21), sanctum Domini in perpetuum (*Jer* 31, 40). Ad haec ecclesia exhibetur tamquam corpus Christi capitis (n. 334. 335. 338-343), ex quo ut auctore sanctitatis et salutis ad opus proseguendum (cf. n. 312 vis congruens varia sanctificans et salutifera in corpus suum descendat; exhibetur ecclesia tamquam sponsa Christi regis sponsi (n. 336. 337), utique consimilis Christo et disposita per hanc conjunctionem ad habendos filios consimiliter sanctos;

30.31; 26, 18; *Rom* 1, 3. 16. 17; 3, 22 ss; 4, 3. 5. 9; 5, 1. 2; 9.30; 10, 4. 8 ss; *Gal* 2, 16; 3, 8. 11. 24. 26; 5, 5. 6; *Eph* 2, 8; 4. 17; *Phil* 3, 3; *Marc* 16, 1. 2. 16; *Jo* 17, 16; 18, 31. 32. *Tim* 1, 4; 4, 16; 2 *Tim* 3, 15; *Heb* 10, 38. 39; 11, 6. 7; *Jac* 1, 18. 21; 1, «1 columba, tota pulchra, immaculata, perfecta una {*Cant* 1, 1 *Pet* 1, 5. 9. 23 ss; 2 *Pet* 1, 5; 1 *Jo* 5, 11—13); quae doctrina fidei comprehendens simul veritates cum revelatis junctas; I U; cf. *Mat* 10, 16), pro indole certe formae suae vel mai in ecclesia infallibiliter proponitur (th. XXI λ Γ—XXVII). Talis I teriae ut affectae forma, vaticinando appellatur. itidem est norma morum recta ideoque actus bonos tantum I 2. Ecclesia extrinsecus quidem sancta est non solum ex 1314 promovens, quae in ecclesia infallibiliter (n. 887. 902—907) I origine sua, h. e., ex causa efficiente, Deo trino et Christo, i cum causa exemplari, eadem scilicet sanctissima Trinitate in I naturae unitate {*Jo* 17, 11. 20—23) et Verbo incarnato vel et ecclesia caelesti, sed etiam ex fine suo, qui est sanctitas et I salus hominum proindeque gloria Dei (th. IX). Atqui obti- I nendo fini tali Dominus sapiens opifex media idonea paravit, (quae ecclesiam usque ad exitum mundi permansuram (th. XII) constituendo pro vi saltem sanctificante et salutifera intrin- secus quoque sanctam omni tempore redderent.

3. Et revera elementa omnia, quae ecclesiam ita perpe- 1315 tuam componunt, ex se fecunda sanctitatis esse inveniuntur. Talis est doctrina vera fidei, fundamenti et radicis justifica- tionis vel vitae sanctae et salutaris {*Jud* 20. 21; videsis etiam A39, 10. 11; *Is* 11, 9; 42, 1. 3. 4. 6. 7; 53, 11; 61, 1—3;

partira ut divinitus data inculcatur, partim etiam conditur 7r60, 17. 18; 19, 17; 28, 20; *Luc* 11, 28; 7^8, 12; 13, 17; 14, 21. 23; *Rom* 7, 12; *Jac* 1, 25; 2 *Pet* 2, 21). Talia sunt 'aeramenta, quae gratiam sanctificantem vel peccatis extermi- natis conferunt vel adaugent; enimvero tale est baptisma T: 36, 25—28; 47, 1—12; *Joel* 3, 18; *Zach* 13, 1; 14, 8; *Marc* 16, 16; *Jo* 3, 3. 5; *Act* 2, 38; 22, 16; *Rom* 6, 2 ss; 6W3, 27; £>// 5, 25-27; CW 2, 12. 13; *Tit* 3, 5—7; /ZW 3, 21),

confirmatio (*Jo* 7, 38. 39; *Act* 8, 14—20; 19, 1 -6), sacramentum eucharistiae (*Av* 21, 27. 30; *Prov* 9, 5. 6; *Is* 25, 6; 62,8.9: 65, 13; *Jo* 6, 48 - 59 . paenitentia (*Jo* 20, 21—23), unctio extrema (*Jac* 5. 14. 15), ordo (4 *Tim* 4, 14; 2 *Tini* 1. 6. 7), matrimonium (*Eph* 5, 22—33). Tale etiam est sacrificium eucharistiae, quod ut in se sanctissimus cultus Dei est, sic per gratiae actualis fructus copiosos hominibus sanctitatem comparat (*Ps* 21, 26; 109, 4; *Is* 19, 19—22; 56, 7; 60, 7; *Ez* 42, 13; *Mal* 1, 10. 11 ; 3, 3. 4; *Luc* 22, 19. 20). Porro eodem spectat mutua conspiratio vel unitas tum fidei tum caritatis socialis in conversatione et ritibus divinis, quarum utraque ex se ad gratiam caritatis theologicae consequendam vel cumulandam ducit. Quo ipso huc refertur quod est in ecclesia ex vaticinio reali vel verbali (7 *Reg* 2, 35; *'yer* 3, 15; 31, 14) munus hierarchicum ut principium unitatis et ministerium rei sacrae datum ad consummationem sanctorum (τὸ ῥθ- -/αταοτιομῆ π-'ν ἀγλωι· *Eph* 4. 11. 12), praesertim cum Deus potestati jurisdictionis quidem adsit continuo paratus pro ferendis legibus fidei et disciplinae expressis ad regulam veritatis et bonitatis .subvenire, ordinis autem potestatem consecratione peculiari nsignitam velit. Quodsi ita elementa ecclesiae formalia omnia pro respectu suo ad sanctitatem sancta sunt, sanctum pariter constituunt elementum materiale, quod informant, multitudinem hominum, qui proinde saltem ut ecclesiae inserti per baptisma omnes merito sancti nominantur (*Act* 9, 13. 32. 41; 26, 10; *Rom* 1, 7; 12, 13; 15, 25 -26. 31 ; 16, 2. 15; *1 Cor* 1, 2; 6, 1; 14, 33; 16, 1. 15; 2 *Cor* 1, 1; 8, 4; 9,1. 12; 13, 12; *Eph* 1, 1. 15; 2, 19; 3, 8; 4, 12; 5, 3; 6, 18; *Phil* 1, 1; 4, 21. 22; *Col* 1, 2. 4. 26; / *Tim* 5, 10; *Philem* 5.7; *Heb* 6, 10; 13,24; *1 Pet* 2, 9; *Jud* 3 ; *Apoc* 13, 7;20, 8;. Ergo ecclesia ex essentia sua tota sancta est, quatenus est res devota Deo ut causa sub Deo potens sanctitatis, unde homines perfecte sancti sanctitate caritatis in ea et per eam semper esse quidem possint.

1316 4. Sanctitatem instituto ecclesiae insitam concelebrant ipsi Patres. Ita jam *Ignatius* ^ecclesiae sanctae, quae est l rallibus Asiaeu, scilicet ut parti ecclesiae sanctae universae, scribit ep. ad trail, inscript.; *E* 12. 243). — In *Hermae Pastori* saepius ecclesia sancta dicitur (vis. 1. c. 1.3; vis. 4. c. 1: *I* 1-, 417. 423. 459). — Adaeque in *martyrio s. Polycarpi*

nomen sanctae ecclesiae profertur (inscript; *F* 12, 315). — *fluophilus antioch.* ecclesiae sanctitatem ita praedicat (ad \utolyc. 1. 2. n. 14; *M* 6, 1075): ^Quemadmodum in mari sunt quaedam insulae habitabiles, aquis salubres, frugiferae, stationibus et portibus munitae, ut iis, qui tempestate jactati fuerunt, perfugio esse possint: sic Deus mundo sub peccatis fluctuanti et aestuanti synagogas dedit, id est sanctas ecclesias, in quibus doctrina veritatis velut in insularum portuosarum stationibus asservatur, ad quas perfugiunt qui salutem consequi cupiunt, veritatis facti amatores, ac iram et iudicium Dei effugere volentes/ — *Apollonius*, scriptor ecclesiasticus, ecclesiam sanctam memorat (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 5. c. 18; .1/20. 477). — *Tertullianus* sacram ecclesiae vestem vel sanctam ecclesiam, certe ex communi loquendi usu, vocat (adv. Iarcion. 1. 4. c. 13; 1. 5. c. 4; de pudic. c. 1; *M* 2, 387. 478. OSI). — *Alexander hieros.* ecclesiam antiochensium cognomine sanctae alloquitur (apud *Eusebium*, hist. eccl. L 6. c. 11; II/20, 044). — In professione fidei accepta *Cornelio* papae ecclesia sanctissima nominatur (n. 457); pontifex idem ipse ecclesiam sanctam nominat (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 6. c. 43; *M* 20, 618). — Eloquenter *Cyprianus* (de unitate ecclesiae n. 6; .1/4. 502 si: „Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et pudica. Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Haec nos Deo servat, haec filios regno quos generavit assignat/ — Saltem instituti ecclesiae sanctitatem sic extollit *Ephraem syrus* (hymn. 20. de resurrect. Christi n. 7; ed. Lamy 2, 760): „Filius regis, visa illius (synagogae) iniquitate, venit et desponsavit sibi ecclesiam gentium, cujus amorem et veritatem probata habebat: univit eam sibi et se univit ei, adeo ut nulla prorsus daretur separatio. Ecce haec sedet in templo regis induta ornamentis regiis. Ministrat ei mensis Xisan ornatus indutusque floribus. Gloria tibi, Nisanis Domine/ Et iterum (de instaurat, ecclesiae hymn. 1. n. 6; ed. Lamy 3. 062): „Duarum ecclesiarum figurae fuerunt Hanna et Phenenna. Porro, si in Samuel exaltatum est caput Hannae, quanto magis exaltabitur ecclesia gentium, non, ut Hanna, in servo, sed in Domino omnium prophetarum supernorum et infimorum. Hi jam cum pompa gestant sanctam sanctorum amatricern/ Et (hymn. 2. n. 3ss): „Isaias praenuntiavit ec-

clesiam sanctam, dicens ei: „Aperientur portae tuae et ingredientur reges portantes munera' (Is 60, 11) et viri liberi ad te venient et cum omnis generis oblationibus coram te apparebunt, quia sponsus qui desponsavit te in aeternum manet, et ipse nectit coronas omnibus regibus nostris. Vigiles laudes cantant in die nuptiarum tuarum, o sancta ecclesia, et angelis oribus dulcibus psallunt Patri abscondito, qui suo amore ineffabili misit ad te Filium suum dilectum et ejus sanguine in cruce effuso scripsit libellum dotis, ut cum eo laetareris in die adventus ejus. Adventu suo expulit a te victimas immundas sacrificiorum et posuit in te corpus suum vivum et calicem sanguinis sui in pignus, et invitavit filios tuos ad sumendum ex eo, ut hi per illud absolvantur a peccatis suis. In terra renovatio tua, in coelo exaltatio tua. Benedictus sponsus qui ornavit te omni pulchritudine. Ecce constituit in te sacerdotes qui orent pro filiis tuis; dextera sua signavit omnes aedes tuas ne tibi nocumentum inferant fluctus maligni et procellae ac tempestates; sponsus qui te desponsavit et aedificia tua coronavit tibi securitatem et pacem infundat. Sponsus coelestis omni venustate ornavit ecclesiam sanctam; purificavit eam in Jordanis flumine a foetore holocaustorum; nece sua liberavit eam ab errore, dedit ei corpus suum et suo sanguine eam potavit. Vicissim ecclesia quotidie canit laudem magnitudini illius, qui pro ea mortuus est eamque exaltavit. Gloria Patri qui prophetia obsignavit ecclesiam sanctam; adoratio Filio ejus Christo qui perfecit eam eamque per apostolos constituit; laus Spiritui qui mundavit et purificavit eam et reges impulit, ut in die instaurationis ejus offerrent munera laudesque Filio regis qui absolvit fundamenta ejus.“ — *Basilius M.* ecclesiam appellat simpliciter aulam sanctam Dei (n. 1227).

Cyrillus hieros. in illud symboli „Et in unam sanctam catholicam ecclesiam* docet (catech. 18. n. 23; *M* 33, 1043): Catholica enimvero vocatur, eo quod per totum orbem ab extremis terrae finibus ad extremos usque fines diffusa est. Et quia universe et absque defectu docet omnia quae in hominum notitiam venire debent dogmata, sive de visibilibus et invisibilibus, sive de coelestibus et terrestribus rebus. Tum etiam eo, quod omne hominum genus recto cultui subiciat, principes et privatos, doctos et imperitos. Ac denique, quia ge-

Ecclesia ex instituto suo sancta probatur per testimonia Patrum.   η\ j

neraliter quidem omne peccatorum genus quae per animam et corpus perpetrantur, curat et sanat: eadem vero omne possidet, quovis nomine significetur, virtutis genus, in factis et verbis, et spiritualibus cujusvis speciei donis. — Similiter *^fianus* (ep. 1. ad Sympronian. n. 4; *M* 13, 1055): „Catholicus, ubi unum, vel, ut doctiores“ pro etymologia aetatis ejus putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei., Ergo qui catholicus, idem justus obediens/ — Ecclesiae prae haeresibus sanctitatem magnopere effert *Ephiphanius* (expos. fidei, ut η. 1—3. 24. 25; *M* 42, 774ss. 830s). — Tum vero *Augustinus* ecclesiae sanctitatem, imprimis sane essentialem illam, de qua modo loquimur, verbis his commendat (serm. 214. n. 11; *M* 38, 1071 s): „Sanctam quoque ecclesiam, matrem vestram, tanquam supernam Jerusalem sanctam civitatem Dei, honorate, diligite, praedicate. Ipsa est quae in hac fide, quam audistis, fructificat et crescit in universum mundum (Col 1, 6). Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis (1 Tim 3, 15): quae malos in fine separandos, a quibus interim discedit disparilitate morum, tolerat in communione sacramentorum. Haec propter sua frumenta inter paleas modo gementia, quorum in novissima ventilatione massa horreis debita declarabitur, claves accepit regni coelorum“, videlicet cum effectu ipso (cf. supra n. 1252), „ut in illa per sanguinem Christi, operante Spiritu sancto, fiat remissio peccatorum. In hac ecclesia reviviscet anima, quae mortua fuerat peccatis, ut convivificetur Christo, cujus gratia sumus salvi facti/ Et iterum definite docet (de civ. Dei 1. 2. c. 28; *J* 41, 16s): „Populi confluunt ad ecclesias casta celebritate, honesta utriusque sexus discretionem: ubi audiant quam bene hic ad tempus vivere debeant, ut post hanc vitam beate semperque vivere mereantur; ubi sancta scriptura justitiaeque doctrina de superiore loco in conspectu omnium personante, et cui faciunt, audiant ad praemium, et qui non faciunt, audiant ad judicium. Quo etsi veniunt quidam talium praeceptorum irrisores, omnis eorum petulantia aut repentina immutatione deponitur, aut timore vel pudore comprimitur. Nihil enim eis torpe ac flagitiosum spectandum imitandumque proponitur, ubi veri Dei aut praecepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. Ad haec re-

712 Ecclesia ex instituto suo el ex membris plurimis probatur sancta.

sume Augustini dicta superiora (n. 327. 328. 1271). — Sic et *Cyrillus alex*, (in Mich 5, 5. 6: .1/ 71, 718 s): Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei' (Ps 86, 3). Inhabitat enim Christus ecclesiam, et tanquam propriam sibi civitatem fecit, etsi natura divinitatis universa compleat. Haec itaque civitas Dei quasi quaedam tellus, et regio sanctificatorum, et unitate in Deo per spiritum locupletatorum est. ,Quando igitur Assyrius, inquit, venerit super civitatem vestram·, hoc est, si barbarae et adversariae potestates sanctos laccessiverint, non eos praesidiariis destitutos reperient. ,Nam illis septem quidem pastores, octo autem morsus hominum resistent' . . Constat enim etiam lege florente sanctos exstitisse, quos septem pastores nominat, et praeter hos apostolos, et evangelistas, et ecclesiae suis temporibus magistros, qui semper bellarent, et daemonum fraudibus generose obviam irent, et maligni perversitatibus suam vigilantiam quasi adversam aciem opponerent. Etenim sanctam terram regionemque habitantes salvos praestant, traditis ad omnem virtutem praeceptis eos communientes/ — Praeterea recolantur sententiae *Leonis M.* (n. 70. 342. 399), *Gregorii M.* n. 342. 366), *Brunonis ostensis* (n. 289). — Sed et in *canone missae* ecclesia sancta memoratur et in *symbolis*[^] ut in ipso apostolico, sanctam ecclesiam credimus et profite-mur. — Denique hanc fidem vindicavit *Joannes XXII* con-demnando errores varios fraticellorum {*D* 413. 414. 416. 417). *Clemens XI* reiciendo prop. Quesnelli 94 ss {*D* 1309 ss), *PiusVI* repudiando prop, pisto. 1 \ *D* 1364). Videas etiam *concilii vaticani* s. IV (supra n. 34. 237).

1318 Demonstratio p. II. I. Jam in vetere testamento factum ipsum sanctitatis vel animi ad Deum recte ordinati tempore omni ecclesiae membris plurimis habendi saepe praenuntiatur. Certe factum illud late patens eo exhibetur, quod futuri sancti nuncupantur nomine colectivo populus Dei, civitas Sion. Jerusalem, Juda, Israel, Jacob, ut *Ps* 21 26. 32: „Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timentium eum . . Annuntiabitur Domino generatio ventura: et annuntiabunt caeli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus"; *Is* 1, 26; 40, 1—5. 8 11; 62, 1—5 10—12: ..Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, et salvator ejus

hebr. justitia ejus et salus ejus) ut lampas accendatur. Et videbunt gentes justum tuum (hebr. justitiam tuam), et cuncti reges inclytum tuum (hebr. gloriam tuam): et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit. Et eris corona gloriae in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis ultra Derelicta: et terra tua non vocabitur amplius Desolata: sed vocaberis Voluntas mea in ea (cf. ⁴/₂₀, 8), et terra tua inhabitata (hebr. tibi dicetur: beneplacitum meum in ea, et terrae tuae: maritata), quia complacuit Domino in te: et terra tua inhabitabitur. Habitabit enim juvenis cum virgine, et habitabunt in te filii tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus tuus . . . Transite, transite per portas, praeparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, et elevate signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in extremis terrae, dicite filiae Sion: Ecce salvator tuus (hebr. salus tua) venit: ecce merces ejus cum eo, et opus ejus coram illo. Et vocabunt eos: Populus sanctus, redempti a Domino. Tu autem vocaberis: Quaesita civitas, et non Derelicta"; *Jer* 23, 5. 6; 30, 7—9. 19—22; 33, 15. 16; & 11.17—20; 34,24. 30. 31; 36,25—28: „Et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor novum, et spiritum novum ponam in medio vestri: et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri: et faciam ut in praeceptis meis ambuletis, et judicia mea custodiat, et operemini. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum"; *Zach* 8, 3—8; quibus adde *Mat* 1, 21—23; *Luc* 1, 73—79. Eodem spectat, quod ecclesia simpliciter ut amica, nempe non solum divinitus amata, sed Dominum ipsa redamans describitur (*Cant*; cf. *Apoc* 22, 16. 17). Insuper sancti ecclesiae expresse praedicuntur multi vel plurimi (*Zf* 53, 10—12; **M** 2, 10. 11, immo etiam ecclesiae homines omnes, sive universitate morali quadam omnes ut permulti, sive excepto nullo omnes, quatenus aliquando ecclesia sanctorum triumphatura ut eadem cum plerisque membris ecclesiae militantis consideratur (/■.v 86, 5—7; *Is* 4, 3. 6; 11, 9; 52, 1—3. 6-10; 54, 5. 13. 14; 60, 3. 6. 9. 14; 66, 18—24; *Jer* 3, 16.

711 Ecclesia ex membris plurimis sancta probatur per miracula veteris testamenti.

17; *Joel* 3. 7; *Zach* 9, 9 10; 14. 8—11. 16—21; cf. *Luc* 2, 30—32).

1319 Porro iidetn sancti dicuntur luturi in ecclesia etiam prae-
senti transitura ad aeternam gloriam perpetuo *Ps* 71, 2 ss;
/s 51, 3-8. 11. 16. 22. 23; 55, 3—5. 13; 59, 19-21; 60, 18-22;
61, 3. 6—11; 65. 1. 15 ss; *jer* 31, 31—34 (cf. tamen n. 421);
32, 38—41: nEt erunt mihi in populum, et ego ero eis in
Deum. Et dabo eis cor unum, et viam unam, ut timeant me
universis diebus: et bene sit eis, et filiis eorum post eos. Et
feriam eis pactum sempiternum, et non desinam eis benefacere:
et timorem meum dabo in corde eorum ut non recedant a
me. Et laetabor super eis, cum bene eis fecero: et plantabo
eos in terra ista in veritate in toto corde meo et in tota
anima meau; *Ez* 37, 21—28: nEt dices ad eos: Haec dicit Do-
minus Deus: Ecce ego assumam filios Israel de medio na-
tionum, ad quas abierunt: et congregabo eos undique, et ad-
ducam eos ad humum suam. Et faciam eos in gentem unam
in terra in montibus Israel, et rex unus erit omnibus impe-
rans: et non erunt ultra duae gentes, nec dividentur amplius
in duo regna. Neque polluentur ultra in idolis suis, et abo-
minationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis: et salvos eos
faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, et emun-
dabo eos: et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus. Et
servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium
eorum: in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custo-
dient, et facient ea. Et habitabunt super terram, quam dedi
servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri: et habi-
tabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum, us-
que in sempiternum: et David servus meus princeps eorum
in perpetuum. Et percutiam illis foedus pacis, pactum sempi-
ternum erit eis: et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sancti-
ficationem meam in medio eorum in perpetuum. Et erit taber-
naculum meum in eis: et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi po-
pulus. Et scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel,
cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum*;
Dan 7, 18. 27; *Os* 2. 16-24; */W* 3, 16-21; *Sofih* 3, 9-20.
Quae promissio sanctitatis tam amplae et perennis per gra-
tiam divinam in ecclesia procurandae necessitatem existentem
ex voluntate Dei absoluta antecedente satis monstrat.

2. Quemadmodum praecursor Domini ecclesiam depinxit 1320
 tamquam aream cum paleis complectentem triticum {*Mat* 3, 12;
 cf. n. 1237), videlicet cum hominibus improbis probos, ita
 Christus ipse praenuntiavit {*Mat* 13, 24—30. 36—43), ab aetate
 sua usque ad mundi finem fore in ecclesia semper mixtum
 cum zizaniis bonum semen, h. e., cum peccatoribus justos,
 scilicet ornatos per gratiam sanctificantem perfecta sanctitate,
 in numero quidem satis magno, sicut certe multum est bonum
 semen prae zizaniis. Ex aliis parabolis ecclesia est velut fa-
 rina fermentata {*Mat* 13, 33), i. e., mundus vi divina conti-
 nenter in bonum vel sanctum, profecto non solum secundum
 quid vel imperfecte, sed saepius etiam simpliciter vel perfecte
 transformatus; est ecclesia sagena concludens interim semper
 cum piscibus malis bonos {*Mai* 13, 47—50); est ecclesia, haud
 dubie aetatis omnis, convivium nuptiale, ubi plures veste gra-
 tiae induti inveniuntur {*Mat* 22, 2—14); est ecclesia societas
 velut virginum magnam partem prudentium ad finem ultimum
 sanctitatis vitae assequendum {*Mat* 25, 1—13); est ecclesia
 ovile, quod praeter haedos comprehendit oves operum cari-
 tatis studiosas {*Mat* 25, 32—46). Praeterea {*Mat* 21, 43) quasi
 lex providentiae edicitur, ecclesiam fore gentis ejus, quae
 fructus illi consentaneos (*τοὺς καρπὸν αὐτῆς*), nempe in multi-
 plici virtutum exercitio (cf. *Gal* 5, 22. 23; *Eph* 5, 9), ferat.
 Unde talem sanctitatem ecclesiae per voluntatem Christi effi-
 cacem convenire facile colligimus.

3. Apostolus exhibet Dominum ut salvatorem corporis 1321
 sui, i. e., ecclesiae {*Eph* 5, 23), ut salvatorem omnium homi-
 num, maxime fidelium {1 *Tim* 4, 10), quatenus nimirum hi
 prae aliis actu et effectu ipso capiunt salutem, ut eum deni-
 que, qui dilectione nunquam interrupta nutriat ecclesiam ac
 foveat (*Eph* 5, 25 ss). Atqui vera salus hujus quidem vitae
 est sanctitas caritatis, vitae alterius eandem sanctitatem sup-
 ponit vel comprehendit, et dilectio nutriens et fovens parti-
 cipatione donorum sanctificantium imprimis continetur; quae
 cum sit continua et tanta, ut possit dici salvum fieri corpus,
 sancti bene multi in ecclesia semper sint, oportet. Hinc apo-
 stolus alibi (2 *Timi* 2, 20) etsi in ecclesia tamquam magna
 domo vasa in contumeliam exsistere concedit, primo tamen
 vasa, quae sint in honorem, nominat.

7 |f) Ecclesia ex membris plurimis sancta probatur ut fructus convenient Christo.

4. Sane vita sanctitatis hominibus obtinenda per ecclesiam (th. IX. XI) erat fructus propositus incarnationi Verbi, precibus, laboribus, sanguini Christi secundum *Mat* 9, 13; 20, 28: «sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam, redemptionem pro multis⁴⁴; 26, 28; *Marc* 17; 10, 45; 14. 24; *Luc* 1. 73 ss; 2. 11; 12, 49; 19, 10; >1, 29; 3, 14-18: 6, 33. 38—40; 10, 10; 11, 51. 52; 12,31.32. 46. 47. 49. 50; 15. 16. Similiter *Jo* 17, 20—24 exorat Christus absolute quidem omnibus ecclesiae hominibus unitatem in profitendo vel agendo (cf. *1 Cor* 1, 10; *Act* 4, 32) ut indicium divinae missionis suae, sed simul precatur, quamvis non certis singulis ita absolute, conjunctionem eam cum Deo uno in Trinitate efficiendam per fidem vel et caritatem ipsam interiorem theologiam, quae unitatis illius exterioris socialis per se sive principium sive terminus sit (cf. *Eph* 3, 17; 4, 15. 16). His adde *Jo* 20, 21 23; *Act* 4, 12; 13, 38; 15, 11; *Rom* 3, 24 ss; 15; *1 Cor* 1, 30; 8, 11; 15,3.22; *2 Cor* 5, 14-21; *Gal* 1. 4; 2 20. 21; *Eph.* 1, 3-7; 2, 10. 13. 16; 5, «Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo vitae, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata»; *Col* 1, 14. 20 ss; *1 Thes* 1, 10; 5, 9. 10; *1 Tim* 1. 15; 2, 3—7; *2 Tim* 2, 10; *TU* 2, 11 — 14: «Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et saecularia desideria: sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc saeculo, expectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem (/reo/nZwor), sectatorem bonorum operum.'; *Jit* 3. 4—8; *Heb* 1, 3; 2, 9 ss; 5. 9; 7,25; 9, 12. 14. 15. 23-28; 10. 4 ss. 19-24. 29; 12,24: 13, 12; / *Pct* 1, 1 ss. 18. 19. 21; 2, 9. 10. 20. 21. 24; 3, 18: 5,10; / *Jo* 1,7; 2. 1. 2: 3, 5. 8: 4. 9. 10. 14; 5. 20; *Apoc* 1, 5: 5, 9; 7, 14: 12, 11; 22, 14 (cf. supra n. 310—313). Atqui incredibile est. finem adeo exoptatum sanctitatis hominum non et re ipsa copiose plus minusve aetate ecclesiae qualibet a Domino obtentum esse; enimvero huc refertur illud *Jo* 12.

folei hex lucnibiis plurimis suncta probatur etiam per sententiam Patrum. 717

23-25: „Venit hora, ut clarificetur Filius hominis. Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert“; videas et *Mat* 8, 11; *Jo* 4. 35 ss; *J/λ* 7, 9 ss. Quare, ut omittam infantes omnes baptizatos, nunquam non adulti ipsi, videlicet capaces operum bonorum, pro locis et temporibus plures vel pauciores sancti in ecclesia erunt.

5. Idem est sensus Patrum. In *epistula* [^]*Barnabae** legitur IS23 (n. 14: *F* 12, 81 ss): „Ipse autem dominus nos reddidit populum hereditatis, pro nobis passus. Apparuit vero, ut tum illi in peccatis consummarentur, tum nos per heredem testamentum domini Jesu acciperemus, qui ad hoc paratus erat, ut ipse in terris apparens, praecordia nostra jam a morte assumpta et tradita erroris iniquitati redimens e tenebris, verbo suo diserneret in nobis testamentum. Scriptum quippe est, quomodo pater illi mandaverit, ut nos a tenebris redempturus pararet sibi populum sanctum.“ — Sic disputat *Justinus* (apol. 1. n. 14: *M* 6, 347): „Qui olim stupris gaudebamus, nunc castimoniam unice amplectimur; qui magicis etiam artibus utebamur, bono et ingenito nos consecravimus Deo; qui pecuniarum et possessionum vias omnibus antiquiores habebamus, nunc etiam ea quae possidemus in commune conferimus, et cum indigentibus quibusque communicamus; qui mutuis odiis et caedibus pugnabamus, et cum iis qui tribules nostri non essent, communem focum ob diversa instituta non habebamus, nunc postquam Christus apparuit, convictores sumus, et pro inimicis oramus; et qui nos iniquis odiis prosequuntur, eos suadendo flectere conamur, ut qui secundum praeclara Christi praecepta vixerint, bonam spem habeant eadem se ac nos a dominatore omnium Deo consecuturos/ Et iterum (dial, cum Tryphone n. 119; *M* 6, 751 ss): „Nos populus alter refluimus, et novae ac florentes spicae germinavimus, quemadmodum dixerunt prophetae: „Et confugient gentes multae ad Dominum in die illa in populum, et habitabunt in medio universae terrae“ (Zach 2, 11). Nos autem non modo populus, sed etiam populus sanctus sumus, ut jam demonstravimus. „Et vocabunt eum populum sanctum, redemptum a Domino“ (Is 62, 12) . . . Jamque exivimus ex illo vitae genere, in quo

prave secundum communem ceterorum terrae incolarum morem versabamur; et cum Abrahamo sanctae terrae haeredes erimus, haereditatem in infinitum aevum cernentes, quippe cum filii Abrahae propter similem fidem simus . . . Gentem igitur similis fidei et Dei cultricem et justam, quaeque patrem suum laetitia pertundat . . . ei promisit/ — Atque *Origenes* (contra Celsum 1. 1. n. 47 ; *J*/ 11, 747): „Cujus (Jesu Christi) divinitatis testes sunt tot ecclesiae hominum, qui a vitiorum colluvie aversi, Conditori se totos addicunt, et in omnibus illi placere student/ Cf. quae supra (n. 287) citavimus. — Consentit *Lactantius* divin, instit. 1. 3. c. 26; *M* 6, 431 ss). — *Ephraem syrus* scribit (in Is 61, 10; ed. Lamy 2, 184): Valde delectabor in Domino*. Hoc dicit de ecclesia quae delectatur in Domino. Delectamentum autem in Domino ecclesiae datum sacramentum est sancti ejus corporis. „Et exultabit anima mea in Deo*. Hoc ipsum est quod ecclesiae ejus contigit, exultatio scilicet, oblectamentum et laetitia spiritus. Exultât ecclesia in Deo suo, quia „induit me vestimento salutis*, id est stola gloriae baptismi; illa quippe est verum salutis vestimentum et candida gloriae stola. „Et fecit me tanquam sponsum gloriosum* per absolutionem. „Et tanquam sponsam ornatam*. Sponsa ecclesia est quae exornata est pulchritudine omnium populorum. Ornamenta autem quae ecclesiam exornant sunt haec: puritas, innocentia, sanctitas, honestas, jucunditas, mansuetudo, pacis amor, humilitas, misericordia et his similia/ Et paulo post (in Is 62, 2. 4): „Et vocaberis nomine novo* ecclesia sancta. „Quod (nomen) os Domini imponet*, dicens: „super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et vectes inferni non superabunt eam* (Mat 16, 18). „Et non vocaberis amplius Repudiata, et terra tua non vocabitur deserta*. Non amplius Repudiata quia filios voluntatis supernae omni tempore producet et deserta non erunt palatia ejus. „Quia Dominus sibi in te complacet. Sed vocaberis Voluntas mea*, quia sibi in te complacuit Dominus, cujus facies a te aversa erat. „Et terra tua Maritata*, terra tua quae deserta erat ex nunc maritata erit/ Idem canit de virgin, hymn. 15; apud Asseman. bibl. orient. 1, 95): „Te felicem praedicabo, Simon Petre, claves tenentem, quas Spiritus fabricavit. Magnum verbum et ineffabile, quod superos et inferos ligat et solvit. O beatum

gregem tuae curae commissum! Proh quantum ille auctus est! Enimvero postquam crucem super aquas fixisti, oves in ejus amore omnis generis sanctos et virgines peperere (cf. Gen 30, 37 s). O te beatum, qui capitis et linguae locum obtinuisti in corpore fratrum tuorum, quod utique ex discipulis et filiis Domini tui coagmentabatur." Videas alia (supra n. 1240. 1316).

Ita disserit *Optaf.us* (de schismate donat. 1. 2. n. 11; 1324 .1/11,964): „Nec illud praetereo, quod ore tuo et sensu nostro ecclesiam paradisum esse dixisti: quae res sine dubio vera est: in quo horto Deus plantat arbusculas. Et tamen Deo divitias suas denegastis, cujus hortum in angustias cogitis, dum vobis solis immerito omnia vindicatis. Utique plantationes Dei sunt diversa semina per diversa praecepta. Justi, continentes, misericordes et virgines, spiritualia sunt semina: harum rerum arbusculas in paradiso Deus plantat. Concedite Deo ut hortus ejus sit longe lateque diffusus.⁴¹ Cf. ejusdem auctoris dictum supra (n. 1281). — *Cyrillus hieros.* verbis supra (n. 1317) recitatis etiam haec addit (catech. 18. n. 27; *M* 33, 1047 ss): „Priore namque repudiata, in secunda, catholica videlicet ecclesia, ‚Deus‘, uti Paulus ait, ‚posuit primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, postea potestates, tum gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum‘ (1 Cor 12, 28), et omnem cujuslibet virtutis speciem: sapientiam dico et intelligentiam, temperantiam et justitiam, misericordiam et humanitatem, insuperabilemque in persecutionibus patientiam. Quae quidem per arma justitiae dextra ac sinistra, per gloriam et ignominiam (2 Cor 6, 7. 8), primum in persecutionibus et angustiis sanctos martyres diversis et multiplici flore nexis patientiae coronis redimivit; nunc vero in pacis temporibus, Dei gratia debitos honores recipit a regibus, et viris dignitatum sublimitate conspicuis, et omni denique hominum genere ac specie/ — Neque aliter *Ambrosius* (hexaem. 1. 4. c. 5. n. 22; *M* 14, 198 s): „Et synagoga dicit in Canticis canticorum: ‚Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi manes in meridiano, ne forte fiam circum-amicta super greges sodalium tuorum‘ (Cant 1, 6), hoc est: Annuntia mihi, Christe, quem dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit? Sed synagoga dilexit, ecclesia diligit,

nec umquam circa Christum suum mutat affectum. ‚Ubi‘, inquit, ‚pascis, ubi manes in meridiano! . . In meridiano pascis, hoc est in ecclesiae loco, ubi justitia resplendet, ubi fulget iudicium sicut meridies, ubi umbra non cernitur, ubi majores sunt dies, quod eis sol justitiae tamquam aestivis mensibus diutius immoretur . . Synagoga itaque in diebus brevibus et malignis . . Ecclesiae autem dicitur: ‚Hyems abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra, tempus messis advenit‘ (Cant 2, 11. 12). Ante adventum Christi hyems erat, post adventum Christi flores sunt veris, et messis aestatis.“ Et iterum (de Spiritu sancto l. 1. prolog, n. 1; *J7* 16, 703): „Hierobaal cum sub arbore, ut legimus (Judic 6, 11 ss), quercu, tritici messem virga caederet, accepit oraculum, ut a potestate alienigenarum in libertatem Dei populum vindicaret. Nec mirum si est electus ad gratiam, cum sub umbra jam tum sacrae crucis et venerabilis sapientiae praedestinato incarnationis futurae mysterio constitutus, feracis segetis sensibilia de latibulis frumenta produceret, electionemque sanctorum a purgamentis inanis paleae sequestraret: qui tamquam virga veritatis exerciti, superflua veteris hominis cum ejus actibus deponentes, quasi in torculari, ita in ecclesia congregantur; ecclesia enim torcular est fontis aeterni, in qua coelestis vitis fructus exundat.“

- 1325 Eodem pertinet effatum *Hieronimi* (n. 340) cum variis *Augustini* (n. 1241. 1251—1253); qui etiam scribit (de unit. eccl. c. 14. n. 35; *M* 43, 418 : „Dicit et Dominus de superseminatis zizaniis, ‚Sinite utraque crescere usque ad messem‘ (Mat 13, 30): id est, triticum et zizania. Et ipse interpretatur messem, finem esse saeculi; agrum vero, ubi utrumque seminatum est, mundum esse. Oportet itaque usque in finem saeculi crescere utrumque per mundum. Unde jam non permittuntur isti suspicari, aut asserere quod dicunt, omnes bonos defecisse de mundo, ut in sola parte Donati remanerent.“ — Ad haec vide mandatum *episcoporum Apricae* (n. 1242). — Pariter *Cyrillus alex*, (in Am 9, 13—15; *M* 71, 579): „Postquam Christus . . in vitam est reversus, instauravit Pater tabernaculum David, et reaedificavit quae ceciderant, omnes mortales, gentiles et judaei multam et exuberantem bonorum copiam adepti sunt. Unus enim idemque Deus et circumcisionem ex fide, et praeputium per fidem justificavit (Rom 3, 30). Per terrestres ita-

que fructus spiritualium fructuum in eos qui crediderint erogatio liberalissima appositissime significatur. Magnus, inquit, frumenti atque vini numerus provenit . . . ,Stillant etiam montes dulcedinem'. Montes, ut verisimile est, hoc loco ecclesias Christi appellat, propter sublimitatem ejus dogmatum, et pietatis in Deum summam excellentiam : et quoniam montes diversis stirpibus comati sunt, ecclesiae vero Christi multa sanctorum capitum millia continent, tanquam cedros, et arbores procerissimas, plantatas secus decursus aquarum sub intelligentiam cadentium (Ps 1, 3). Porro, quemadmodum in montibus arboribus optime consitis apum examina circumvolitantia dulce et carum mei conficiunt, ita similiter in ecclesiis reliquis insigniores, virtuteque et intelligentia doctrinae in Christo ditiores, dulce mei colligentes, illud aliorum quoque cordibus quodammodo instillant. Ad istum ergo modum, ut ego ratio-cinor, montes dulcedinem distillant. Atqui et colles consitos lore ait. Colles sunt, qui secundas tenent, et virtutis laude praestantissimis concedunt. In ecclesiis enim sanctimoniae et justitiae mensurae ac modi inveniuntur, et, ut Paulus ait Eph 4, 7), secundum datam unicuique gratiam a Deo ista distribuyente. Consiti ergo erunt etiam colles, inquit, hoc est, bene virentes, et bonis referti fructibus, divinorumque dogmatum sinceritate densius frondentem gestantes animum. Convertisse autem captivitatem nostram universorum Deum, nemo jure dubitaverit. ,Praedicavit enim captivis indulgentiam' (Is 61, 1; Luc 4, 19) Christus, et mundum e diaboli potestate exemit, fune nimirum instar agricolarum spirituali fructuum abundantiae operam dedimus, hortos et vineas plantavimus, et comedemus fructum eorum/ — Congruit *Theodoretus* (n. 327). -Item docet *Prosper* (in Ps 131, 13; *M* 51, 380): Quoniam elegit Dominus Sion, praelegit eam in habitationem sibi*. Sion ipsa est ecclesia, et ipsa est Jerusalem coelestis, ad cujus pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur. Ipsa est civitas Dei, quae ex meliore sui parte, semper cum auctore suo mansit; et partem quae per Dei gratiam quotidie ab exilio revocatur, exspectat, ut simul tota sit sui habitatoris aedificatio/ — Accedunt dicta *Fulgenti* (n. 1243), *Gregorii M.* n. 94. 1243), *Anastasii sinaitae* (n. 289), *Thomae* (n. 343, in Eph). — Denique ipsum *concilium vaticanum* (s. III. c. 3;

722 Ecclesia ex membris plurimis sancta asseritur soluto dubio ex peccatoribss.

D 1642) eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatera ecclesiae appellat.

1326 6. Veritas asserta illustratur etiam solutione dubitationis, quae ex membris ecclesiae malis oritur. Membro ecclesiae justitia non perinde ac conjunctio cum corpore ecclesiae uno essentialis nec saltem necessaria est, sed homines ecclesiae etiam peccatores esse possunt (th. XXXII). Cur igitur ecclesiam ut ex sanctis suis sanctam, ita non aequè ex peccatoribus, quos continet, dicere liceat injustam? At vero primum ecclesia, cum ex parte thesisi praecedente per essentiam suam institutam in perpetuum sancta sit, simpliciter injusta neque esse neque vocari potest. Deinde ecclesia, potius quam ab hominibus injustis, ut ea parum dignis, institutioni ejus renitentibus ideoque per accidens indebitum in ea existentibus, denominari debet a membris suis sanctis, ut aestimatione dignioribus et docilioribus, quae regimini et spiritui proprio ecclesiae obsequentes sunt quales per se jam ex baptismo esse debent, praesertim quod numerus sanctorum, quamvis forte aliquando ex iniquitate temporis in ecclesia ipsa universa minor, tamen exercitio virtutis singulis aetatibus vigente absolute magnus est et additis pro ecclesiae unitate sanctis temporum omnium completur. Certe civitas illa sana est, quae ita sanitatis mediis et remediis abundat, ut aegrotent fere soli horum contemptores: quanto igitur magis nomen sanctae ecclesiae ideo meretur, quod sanctitatem non tantum multis infallibiliter efficacitate divinitus decreta confert, sed etiam certam omnibus ex se quidem offert? Ceterum opera sancta augentur in ecclesia ipsis actibus supernaturaliter bonis peccatorum seu iis, quibus ad justificationem illi se disponunt. Immo homines tales fas est appellare sanctos etiam majore jure quam (1 Cor 7, 14) infideles cum fidelibus consociatos, sive extrinsecus sive quadantenus intrinsecus ratione professionis fidei, baptismatis, conjunctionis cum ecclesia, corpore nempe sancto Christi capitis sancti, unde illi etiam ad consecrandam perfectam sanctitatem modo speciali ordinati sunt (cf. n. 1248. 1315). Ad rem *catechismus romanus* (p. 1. c. 10. n. 15): „Nec mirum cuiquam videri debet, ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet: Sancti enim vocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quive se fide, et baptis-

Edsiacx membri* multis eximie sancta probatur voluntate Christi capitis. 733

mate suscepto, Christo consecrarunt, quamquam in multis offendunt, et, quae polliciti sunt, non praestant, quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis praecepta non servant, nomen tamen artificum retinent/ Cf. ib. n. 23-26.

Demonstratio p. III. 1. Christus sponsus perpetua dilectione nutrit et fovet ecclesiam sponsam velut carnem suam 1327 (n. 336), h. e., curat, ut ecclesia actu floreat semper pinguedine donorum caelestium et ipsius sanctitatis, sane secundum formam modumque a se verbo et exemplo praestitutum; unde ecclesia appellatur plenitudo Christi (n. 338) non solum tamquam corpus totum salutiferum, verum etiam quatenus ejus membra singula plura, quamvis alia aliter pro parte extensionis vel intensiois propria, Christi capitis voluntatem in sanctitate implent et vitam communicatam in se usque continuant (cf. n. 335). Atqui Christus servandorum ipsorum consiliorum ad sanctitatis perfectionem conducentium se exhibuit et suasorem (*Mat* 19, 10 ss. 20 ss) et exemplar, factus pauper (*J/zi* 8, 20; *Lue* 9, 57. 58; 2 *Cor* 8, 9), sponsus virgineus ecclesiae, praesertim sociorum ecclesiae item virgineorum (cf. *Afioc* 14. 4), oboediens integerrime Deo Patri, voluntate scilicet humana cuivis beneplacito divino 4. 34; 5. 30; 6. 38; 8,29; *Phil* 2, 8; *lieb* 5, 8); quin etiam universe sanctitatem omni numero perfectam Christus et pro viribus enitendam cum apostolis suis docuit (*Mat* 5, 48; *Rom* 12, 2; *Eph* 5, 1; *Phil* 4, 8; *Col* 1. 10. 11. 28; 3, 10; 4, 12; 2 *Thés* 2, 16; *fhh* 13, 21; 1 *Pet* 1, 15. 16) et insitam sibi ipsi prae ceteris omnibus praestitit (*Jo* 1, 14; 8, 46; *Act* 3, 14; 7, 52; 10, 38; 22. 14; *Col* 1, 19; 2, 9; *Heb* 1, 9; 7, 26; 1 *Pet* 2, 22; 3, 18; 1 *Jo* 2, 1; 3, 5). Ergo Christus ope gratiae efficiet, ut homines non nimis pauci eximiae sanctitatis in ecclesia perpetuo exsistant, qui nempe consiliis quoque observatis altiore sanctitatis gradum teneant, immo ut aetate nulla desint, qui perfectione quadam singulari in exercitio plurimo vel maximo, denique heroico virtutis, imprimis caritatis (1 *Or* 13; *Col* 3,14) sanctos alios excedant.

2, Revera in evangelio Christus supponens observantiam 1328 mandatorum pro assequenda perfectione, nempe relativa vel majore per gratiam intenta, ad completam paupertatem auxilio

divino eligendam caelesti thesauro, i. e., mercede magna proposita invitat, cui invitationi obsecuturos esse multos mox significat; ita enim legitur *Mat* 19, 16 ss: „Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam aeternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.. Dicit illi adolescens: Omnia haec custodivi a juventute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo: et veni, sequere me . . . Apud Deum . . . omniaabilia sunt . . . Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit. Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi“; cf. *Marc* 10, 17 ss; *Lue* 18, 18 ss; 12, 33; sic jam Christiani primi saltem pro eleemosynis largis tribuendis consilio illi Christi obsequebantur ex *Act* 2, 44, 45; 4, 32. 34 ss coi. 5, 4; 12, 12. Proinde commendat Christus stabilem castitatem a completa paupertate recte vix vel ne vix quidem dividuam, quam olim (*Is* 56, 3—5) praenuntiatam etiam Servator ipse exemplo vario prolato explicite insinuat et deliberandam omnibus ita indicat, ut capiendam bene multis castrantibus, videlicet continentibus in perpetuum se ipsos pro servitio Dei meliore haud obscure doceat; etenim haec legimus *Mat* 19, 10 ss: „Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat^; similiter apostolus (7 *Cor* 1, 7. 8. 25—40) hinc optando, ut sint omnes sicut ipse caelebs, illinc diversitatem donorum Dei affirmando statum perfectae castitatis numero fidelium non ita parvo vindicat; cui etiam congruit *Apoc* 14, 1—5. Praeterea Dominus proponens se relictis omnibus penitus sequendum {*Mat* 19, 21. 27—30; *Marc* 10, 21. 28-31: *Iaie* 18, 22. 28 ss; 9, 57 ss) ad oboedientiam in ratione vitae plenam praestandam sibi vel vicariis suis (cf. *Lue* 10, 16) pro-

misso praemio praecellente, multos quidem cum effectu simul commemorato excitat.1)

*) Pro perfectione evangelica in hominibus ordinis religiosi et quadantenus ia clericis exculta moralitatem duplicem (eine doppelte Sittlichkeit) ecclesiae exprobrare *Harnack* non fatigatur (Lehrbuch der Dogmeng. I4, -126. 437 s, 654. adnot. 1; 24, 521; 34, 642. 850). At in cultura ea nihil est, quod exprobre- ium quod non revelationi vel ipsi rationi sanae penitus conveniat. Vere per- fectio omnibus fidelibus praecepta est in caritate theologica. Votum autem pau- pertatis castitatis, oboedientiae partem fidelium distinguens ex consilio mero fit et est cum observatione sua per se opus eximium quidem virtutis moralis reli- gionis. Sed tamen quatenus ideo ponitur, ut rebus mundi etiam licitis remotis homo Deo super omnia securius adhaereat, ex caritate procedit, idemque instar viae expeditae ad caritatem ducit; quo pacto ordo religiosus status perfectionis, scilicet facilius tenendae et augendae dicitur (cf. s. *Thomae* S. theol. p. 1. 2. q. 108. a. 4; p. 2. 2. q. 184—189). Hinc liquet, moralitatem duplicem non ita esse, quasi ecclesia utendo duplici mensura fidelibus vel invitis onera inaequalia imponat, quandoquidem fideles et ordini religioso et clero majori, cui ecclesia convenientissime adnexum voluit votum continentiae, prorsus libere accedunt. Simul patet, moralitatem duplicem non ita esse, ut homines omnes ordinis reli- giosi habeantur perfecti vel simpliciter perfectiores, reliqui imperfecti vel simpli- citer imperfectiores, cum illi per vota facientia statum dumtaxat in via expeditiore id perfectionem constituti sint et evenire utique possit, ut multi via impeditiore per gratiam Dei excellentius currant quam plures vel pauciores expeditioris viae sectatores; certe ecclesia sanctos tot insignes colit, qui extra religiosum ordinem fixerunt. Ad hoc intellegitur, ex doctrina proposita non, ut colligit *Harnack* (l. c. 34, 642. adnot. 1), omnes fideles conscientiae saltem tenerioris ad viam per se expeditiorem sequendam quodammodo adstringi, quia consideratis omnibus ad- junctis non omnes ad ordinem religiosum idonei nec divinitus vocati sunt (cf. *J/a/19*, 11; *I Cor* 7, 9). Neque vita religiosa in ordine vitae christianae in mundo praefertur tamquam bonum malo quasi tolerato, sed tamquam aliquid per se quidem melius et ut tale consultum bono (cf. *I Cor* 7, 38 ss); neque illa prae- hic praedicatur caelestis vel angelica respectu omni (cf. *Phil* 3, 20; *Col* 3, 1 ss), sed quatenus homo matrimonio et curis aliis non divisus majorem facultatem habet necandi uni Deo (cf. *Alat* 22, 30; *I Cor* 7, 32 ss), qui tandem erit omnia in omnibus (cf. *I Cor* 15, 28); neque ecclesia peccatum veniale censet esse opus conjugii petatum ex libidine, sed ob voluptatem solam (*D* 1026), scilicet excluso quolibet honesto. Praeterea immerito ecclesia reprehenditur, quod perfec- tionem vitae praesentis omnem dirigat ad futuram, nempe ad caritatem in patria consummandam (cf. *I Cor* 13), quoniam secundum revelationem et rationem huic it termino illa ut via respondere debet. Denique moralitatem pro variis perfec- tionis vel caritatis gradibus multiplicem, nedum duplicem, infitari ille tantum potest, qui errore crasso Lutheri adhuc implicatus fideles, rejectis operibus bonis et iustis etiam gratia factis, dicit omnes aequae justitiae una eademque per solam fidem vel fiduciam remissionis peccatorum imputata, ac proinde dicit omnes iam futura beatitudine aequales, vel insuper judicat homines proprie jam nunc

1329 3. Insuper propheta (/j 61, 3) fortes justitiae (hebr. etiam arbores justitiae), qui nempe sanctitate longe inter reliquos emineant, in ecclesia futuros esse vel (J/z77/ 4, 7) gentem robustam dicit; Servator ipse prospectat tales, qui esuriendo et sitiendo, ardore scilicet insigni, in justitiam eventu prospero terantur (AAζ/ 5, 6), vel qui fructus inulto uberiores quam sancti alii edant (*Mat* 13, 8. 23; *Alarc* 4, 8. 20; cf. *Luc* 19, 16. 18; *Jo* 10, 10: 15, 2. 5. 8); apostoli et volunt et testantur, fideles crescendo usque in sanctitate aliquando etiam abundare (7 *Cor* 15, 58; 2 *Cor* 3, 18; 7, 1; 9, 8 ss; *Eph* 1, 7. 8: 2, 7; *Phil* 1, 9—11; 3, 12 ss; *Col* 1, 9 ss; 1 *Thes* 3, 12; 4, 1 10; 2 *Thes* 1, 3; 1 *Pel* 2, 2; 2 *Pel* 1, 8. 11; 3, 18; *Jud* 2; *Apoc* 11), unde tot fidelium utique nonnulli semper erunt, qui occupato loco mansionis magnificentioris (cf. *Jo* 14, 2) propius in gloria Christo assessuri (cf. *Alat* 20, 20 ss; *Mare* 10, 35ss) propositum eum sibi viae suae ducem (*Alat* 20, 27. 28; *Mare* 10, 44. 45; *Jo* 13, 15; 15, 10; *Rom* 8, 29; 13, 14; 1 *Cor* 11,1: 15, 49; *Gal* 4, 19; *Phil* 2, 5 ss; 3, 10 ss; *Heb* 12, 1 ss; 1 *Pet* 2, 20 ss; / *Jo* 2, 6) studio mire magnanimo imitentur, qui tamquam stellae claritatis primae in aeternum praefulsuri (cf. 1 *Cor* 15, 41. 42) necessitudine non communi cum sole justitiae (*Mal* 4, 2; cf. *Is* 60, 19; *Jo* 1, 9; 3, 19; 8, 12; *Apoc* 21, 23; 22, 5) jam in tempore conjungantur, qui tandem plus quam copiose apud Dominum messuri (2 *Cor* 9, 6) nunc adjumento gratiae validioris vel cooperatione alacriore post se intervallo longo vulgus bene operantium fidelium relinquant. Idque eo magis admittere oportet, quod vita ista, cum sit tentationis vel persecutionis praecipue pro fidelibus piis plena (2 *Tim* 3, 12; videas et *Alat* 5. 10—12; 10, 24. 25. 34 ss; 20, 22; *Alarc* 10, 38; *Lue* 6, 22. 23; 12, 51 ss; *Jo* 15, 18—21; *Act* 14, 21; 2 *Cor* 4, 8—11; *Gal* 1, 10; *Eph* 6, II ss; 2 *Thes* 1. 4. 5; 2 *Tim* 2, 11. 12; *Heb* 10, 36; 1 *Pet* 1, 6. 7: 2, 20. 21; 4, 1. 12 ss; I *Jo* 3, 12. 13), praebet quibusdam occasionem etiam frequentem, egregiam, continuam virtutis Deo juvante reapse exercendae (*Ram* 8, 35 ss; 1 *Car* 10, 13; *Heb* 2, 18; 4, 15. 16; *Jac* 1, 2 ss. 12; 1 *Pet* 5, 6—10; 2 *Pet* 2. 9); qualis virtus est sublimior et magis minusve beatos, non prout magis minusve recedant a peccatis, sed prout magis minusve valeant suam facere persuasionem consolantem illam vanam Dei peccata omnia indulgentis.

Ecclesia ei membris inultis eximie «ancta probatur etiam historia et traditione. 72;

heroica sive generating vel ex illa actuum frequentia, praetantia, constantia, sive nominatim ex martyrii opere maximo (cf. *Jo* 15, 13; 21, 19; *Heb* 12, 4), quod et ipsum temporum cursu his illisve obeundum haud ambigue praesignificatur (*M* 10, 21. 22. 39; 24, 9; *Mare* 8, 35; 13, 12. 13; *Luc* 9, 24; 17, 33; 21. 16. 17; *Jo* 12, 25; *Apoc* 6, 9—11; 12, 11; 13, 15; 16. 6; 17, 6; 18, 24; 19, 2; 20, 4).

I 4. Ex historia notum est, ecclesiam semel satis explicatam 1330 vel hominibus optionis adhuc integrae repletam protulisse saeculis omnibus tum observantes consiliorum evangelicorum, ut religiosos varios, tum homines sanctimoniae singularis vel heroicae sive in curriculo vivendi diuturno conficiendo sive in mortis compendio pro Christo perferendo, pro qua re sufficiat ad *acfa sauciorum* bollandiana provocare. Atqui per factum adeo constans proditur voluntas Dei efficax, ut in ecclesia temporis omnis homines sanctitatem communem superantes, immo plurimum superantes vel heroes inveniantur.

5. Majores nostri sanctitatem etiam illustrem morum dotem 133] velut congenitam ecclesiae agnoscunt: imprimis gloriantur, consilia evangelica a membris ecclesiae electis animo magno custodiri. Antiquitatem moris talis indicat jam v. g. *Tertullianus* clamans (de virginibus velandis c. 3; *M* 2, 892 s): „O sacrilegae manus, quae dicatum Deo habitum detrahare potuerunt! Quid pejus aliquis persecutor fecisset, si hoc a virgine electum cognovisset? — Diserte *Cyprianus* (de habitu virginum u.3,4; *J*/ 4, 443 s): „Nunc nobis ad virgines sermo est; quarum quo sublimior gloria est, major et cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiae spiritualis, laeta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas atque in illis largiter floret ecclesiae matris gloriosa foecunditas; quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augecit. Ad has loquimur, has adhortamur affectione notius quam potestate; non quod, extremi et minimi et humilitatis nostrae admodum conscii, aliquid ad censuram licentiae vindicemus, sed quod, ad sollicitudinem magis cauti, plus de diaboli infestatione timeamus. Neque enim inanis haec cautio est et vana formido quae ad salutis viam consulit, quae domi-

nica et vitalia praecepta custodit, ut quae se Christo dicaverint, et a carnali concupiscentia recedentes tam carne quam mente se Deo voverint, consumment opus suum magno praemio destinatum, nec ornari jam aut placere cuiquam nisi Domino suo studeant, a quo et mercedem virginitatis expectant. Et (n. 23; J/ 4, 4631: „Prima sententia crescere et generare praecepit, secunda continentiam suasit. Cum adhuc rudis mundus et inanis est, copiam foecunditate generantes propagamur, et crescimus ad humani generis augmentum; cum jam refertus est orbis et mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more viventes, castrantur ad regnum. Nec hoc jubet Dominus, sed hortatur; nec jugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cum habitationes multas apud Patrem suum dicat (*Jo* 14, 2), melioris habitaculi hospitia demonstrat. Habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, majoris gratiae praemium in coelestibus obtinetis. Omnes quidem qui ad divinum lavacrum¹⁾ baptismi sanctificatione perveniunt, hominem illic veterem gratia lavacri salutaris exponunt, et innovati Spiritu sancto, a sordibus contagionis antiquae iterata natiuitate purgantur. Sed natiuitatis iteratae vobis major sanctitas et veritas competit, quibus desideria jam carnis et corporis nulla sunt. Sola in vobis quae sunt virtutis et spiritus ad gloriam remanserunt.^u

1332 Deinde *Eusebius* de re eadem docet (demonst. evang. l. 1. c. 8; *M* 22, 75 ss): „In ecclesia Dei duo etiam vivendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, et communem hominum vitae rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens, totus autem prorsus a communi et consueta cunctorum hominum vita abhorrens, et soli divino cultui, ex immenso rerum coelestium amore addictus: qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita sejuncti, ipsumque duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione vero atque animo in ipso coelo degentes, quasi quidam coelites, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro universo genere, supremo omnium

¹⁾ in editione vindobonensi potius legitur: „qui ad divinum munus et patrium.

I Deo sacrati sint . . . Et talis quidem existit in christianismo perfectus vitae modus. Alter vero remissior atque humanior; hic et modesto conjugio, et sobolis procuratione implicatur, I et rei familiaris curam assumit, et juste militantibus, quae sint I agenda, describit: agros quoque, et mercaturam, aliumque magis civilem vivendi morem, adjuncta religione non negligit/ I Vide et l. 3. c. 6 (J/ 22, 227 ss). — Et *Athanasius* (or. de incarn. Verbi η. 48. 51; *A4* 25, 182 ss): „Haec autem, quae dicimus, non in solis verbis consistunt, sed ipsa etiam experientia praeclarum veritati dat testimonium. Accedat itaque quisquis voluerit, ac virtutis insignia in Christi virginibus nec non in adolescentibus qui castimoniam profitentur, immortalitatisque i hdem in tanto Christi martyrum choro contempletur.. Quis I igitur hominum post mortem vel etiam per vitam virginitatem I docuit, ac non potius hanc virtutem acquiri ab hominibus non I posse: At Salvator noster omniumque imperator Christus in illa suadenda virtute tantum pondus habuit, ut etiam pueri I legitimam aetatem nondum adepti, virginitatem, quae quidem supra legem est, profiteri non vereantur.^u Et iterum ille (apol. ad imp. Constantium n. 33; *A4* 25, 639): „Dei Filius, Dominus I et Salvator noster Jesus Christus, propter nos homo factus, qui mortem abrogavit, nostrumque genus a servitute corruptionis liberavit, cum aliis omnibus donis suis illud quoque nobis impertivit, ut angelorum imaginem in terra haberemus, nempe virginitatem. Eas sane quae hac virtute praeditae sunt, sponsas Christi vocare consuevit catholica ecclesia: has ethnici cum vident, ut templum Verbi admirantur: certum quippe est nusquam hanc venerandam ac coelestem professionem excoli, nisi duntaxat apud nos Christianos. Hoc enim maximum est argumentum, certam ac veram apud nos esse religionem. Has prae aliis beatae memoriae piissimus pater tuus Constantinus Augustus honorabat. Has tua quoque pietas in litteris suis venerandas et sanctas plerumque nuncupavit/

Ita *Basilius* si is est auctor, scribit (constit. monast. c. 18. 1333 η. l. 2; *M* 31. 1382 s): „Ac de asceta quidem, qui seorsum agit, vitamque solitariam amplexus est, dilucide, quantum in nobis erat, superius disseruimus, quomodo et animum exercens ad bonum, et corpus apte et rite componens, philosophum perfectum nobis exprimere possit. At quoniam versantur

simul in communitate plurimi ascetarum, animum mutuo exa-
cuentes ad virtutem, et recte factorum comparatione seipsos
ad progressum in bono faciendum concitantes, aequum esse
putavimus, hos etiam sermonibus nostris adhortari . . . Quid
comparandum est huic vitae instituto? quid beatius? quid hac
conjunctione atque unitate perfectius? quid jucundius morum
et animorum conspiratione? Homines ex diversis nationibus
ac regionibus profecti, tam perfecte et sincere in unum coa-
luere, ut animus unus cernatur in multis corporibus, multa
vero corpora mentis unius organa esse comperiantur . . . Hi
Servatoris, institutorumque vitae ejus, quam in carne degit,
imitatores sunt sinceri. Quemadmodum enim ille coacto di-
scipulorum coetu omnia communia, et seipsum communem prae-
buit apostolis: ita hi quoque duci obedientes, si modo probe
vitae regulam observent, apostolorum ac Domini ipsius vivendi
genus accurate imitantur. Hi angelorum aemulantur vitam,
illorum exemplo societatem diligenter tuentes. Nulla est lis
inter angelos, nulla contentio, nulla controversia, sed quisque
quae omnium sunt, possidet, et tamen omnes integra bona
apud seipsos recondunt/ — Vel *Ambrosius* (de virginibus
l. 1. c. 3. n. 12. 13; J/ 16, 192): „Et Maria tympanum sumens
pudore virgineo choros duxit (Ex 15, 20). Sed considerate
cujus illa speciem tunc gerebat. Nonne ecclesiae, quae reli-
giosos populi coetus qui carmina divina concinerent, immacu-
lato virgo spiritu copulavit? Nam etiam templo Hierosolymis
fuisse legimus virgines deputatas. Sed quid apostolus dicit?
„Haec autem in figura contingebant illis, ut essent indicia fu-
tutorum' (1 Cor 10. 11); figura enim in paucis est, vita in
pluribus. At vero posteaquam Dominus in corpus hoc veniens,
contubernium divinitatis et corporis sine ulla concretae con-
fusionis labe sociavit, tunc toto orbe diffusus corporibus hu-
manis vitae coelestis usus inolevit. Hoc illud est quod mini-
strantes in terris angeli (Mat-1, 11) declararunt futurum genus,
quod ministerium Domino immaculati corporis obsequiis ex-
hiberet. Haec est coelestis illa militia, quam laudantium exer-
citus angelorum promittebat in terris. Habemus ergo auctori-
tatem vetustatis a saeculo, plenitudinem professionis a Christo.*
— *Epiphanius* inter laudes ecclesiae observationem multam consi-
liorum evangelicorum profert (expos, fidei n. 21.2-1; J/42,823.831).

I - Pariter *Chrysostomus* (in Ps 44. n. 12; **J/** 2(2)): „Vidisti
I «Stes fimbriatas ? vidisti amictum aureum, florem virginitatis?
I Hec est vestis ecclesiae. Considera autem mihi quam accu-
I rate loquatur propheta. Quia enim non statim, cum primum
I constituta est ecclesia, floruit bonum virginitatis, sed aliquanto
I post tempore : propterea ipse quoque postea id ponit, nempe
I postquam ea oblita fuerit populi et domus patris, et induta
I fuerit illo ornatu, et specie ac pulchritudine refulserit. Et
I ideo dicit: „Post eam proximae ejus afferentur. Proximae',
non loco tantum, sed et moribus et dogmatibus cum ea con-
gruentes; haereticorum enim virgines non recte dixeris vir-
gines; neque enim sunt proximae reginae/ Et (de poenit.
i hom. 6. n. 3; **J/** 49, 318): „Multi et ipsa superant mandata;
I at si impossibilia fuissent, non sua sponte superassent. Virgini-
! tatem nusquam mandat, et illam multi servant: in bonis nihil
I possidere nusquam mandat, et a se propriam substantiam
militi abjiciunt/4

Hieronymus vero universe gradatione facta catechu- 1334
menos, baptizatos communes, perfectos his discernit (l. 2.
in Eph 4, 25; **J/** 26, 509): „Magis videtur mihi significare
mysterium, et de his dicere, qui nobis fide et virtute sunt
proximi. Membra quippe alterutrum non sunt, nisi fideles
fidelium, et Christiani Christianorum, et perfecti, eorum qui
sunt plenae, consummataeque virtutis. Propter quod Paulus
ipse pertectus, in epistola alia loquebatur: „Sapientiam autem
loquimur inter perfectos' (1 Cor 2, 6).“ Nominatim de con-
tinentibus ille scribit (ep. 22. ad Eustochium n. 21 ; **M** 22, 408):
„Statim ut filius Dei ingressus est super terram, novam sibi
familiam instituit, ut qui ab angelis adorabatur in coelo, haberet
angelos et in terris/4 — Consentiendo sic quaerit *Augustinus*
de moribus eccl. cath. c. 31. n. 65: **J/**32, 1337): „Quis enim
nescit summae continentiae hominum Christianorum multitu-
dinem per totum orbem in dies magis magisque diffundi, et
in oriente maxime atque Aegypto, quod vos (manichaeos)
nullo modo potest latere ?u Idemque disputat (de sancta vir-
ginitate c. 45 s. n. 46; **J/** 40, 423): „Ubi ponimus quod multi
ac multae ita custodiunt continentiam virginalem, ut tamen
non faciant quae Dominus ait, „Si vis esse perfectus, vade,
vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis the-

saurum in coelo; et veni, sequere me' (Mat 19, 21), nec audeant eorum cohabitationi sociari, in quibus nemo dicit aliquid proprium, sed sunt eis omnia communia (Act 2, 44: 4, 32): nihilne putamus fructificationis accedere virginibus Dei, cum hoc faciunt? aut sine ullo fructu esse virgines Dei, etiamsi hoc non faciunt? Multa ergo sunt dona, et aliis alia clariora ac superiora, singulis singula. Et aliquando alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus; alter inferioribus, sed pluribus.* — *Cassianus* refert (collât. 18. c. 5. 6; J/49, 1094 ss): Coenobitarum disciplina a tempore praedicationis apostolicae sumpsit exordium. Nam talis exstitit in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo . . . Paulatim tempore procedente segregati a credentium turbis, ab eo quod conjugii abstinerent et a parentum se consortio mundique istius conversatione secernerent, monachi sive monazones singularis ac solitariae vitae districtione nominati sunt. Unde consequens fuit ut ex communione consortii coenobitae cellaeque ac diversoria eorum coenobia vocarentur. Istud ergo solum fuit antiquissimum monachorum genus; quod non modo tempore, sed etiam gratia primum est, quodque per annos plurimos solum inviolabile usque ad abbatis Pauli vel Antonii duravit aetatem. Cujus etiam nunc adhuc in districtis coenobiis cernimus residere vestigia. De hoc perfectorum numero et, ut ita dixerim, fecundissima radice, sanctorum etiam anachoretarum post haec flores fructusque prolati sunt.^u — Postremo *Cyrillus alex.* (supra n. 1325) sanctos ecclesiae, qui sint tamquam arbores procerissimae, distinguit ab aliis, qui virtutis laude praestantissimis concedant. — De virginibus sacris vel martyribus ipsius antiquitatis christianae videas etiam *Zeitschrift für kath. Theol.* 1889. 302ss; 1890, 398; 1894, 206s; 1897, 732ss; 1906. 594 s.

- 1335   Demonstratio p. IV. 1. Divinus ecclesiae fundator charismata miraculorum, praedicta jam *Ps* 85, 9. 10, *foci* 2, 28. 29. *Mich* 7, 15—17, conexa exhibet non tantum cum fide primorum Christianorum, sed simpliciter cum ipsa fide, scilicet vera divinitus confirmanda: ita enim ille de miraculis per fideles ipsos perpetrandis *Mare* 16, 17. 18: „Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur: In nomine meo daemonia ejicient: linguis loquentur novis: serpentes tollent: et si mortiferum

/34 Ecclesia ex charismatibus sancta probatur dictis Patrum.

tern . . perceptam ab ecclesia custodimus, et quae semper a Spiritu Dei. quasi in vase bono eximium quoddam depositum juvenescens, et juvenescere faciens ipsum vas in quo est. Hoc enim ecclesiae creditum est Dei munus . . et in eo disposita est communicatio Christi, id est Spiritus sanctus, arrha incorruptelae, et confirmatio fidei nostrae, et scala ascensionis ad Deum. „In ecclesia enim“, inquit, „posuit Deus apostolos, prophetas, doctores“ (1 Cor 12, 28), et universam reliquam operationem Spiritus: cujus non sunt participes omnes, qui non currunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant a vita, per sententiam malam et operationem pessimam. Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei: et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia, et omnis gratia: Spiritus autem veritas/ Idem jam singula persequendo narrat (l. 2. c. 32. n. 4: .1/ 7, 829 s): „In illius (Domini) nomine, qui vere illius sunt discipuli ab ipso accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alii enim daemones excludunt firmissime et vere, ut etiam saepissime credant ipsi, qui emundati sunt a nequissimis spiritibus, et sint in ecclesia. Alii autem et praescientiam habent futurorum, et visiones, et dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant, et sanos restituunt. Jam etiam, quemadmodum diximus, et mortui resurrexerunt, et perseveraverunt nobiscum multis annis. Et quid autem? Non est numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum ecclesia a Deo accipiens, in nomine Christi Jesu, crucifixi sub Pontio Pilato, per singulos dies in opitulationem gentium perficit, neque seducens aliquem, nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit a Deo, gratis et ministrat. Et denuo (1.5. c. 6. n. 1; *M* 7, 1137): „Apostolus ait: „Sapientiam loquimur inter perfectos“ (1 Cor 2, 6), perfectos dicens eos qui perceperunt Spiritum Dei. et omnibus linguis loquuntur per Spiritum Dei. quemadmodum et ipse loquebatur. Quemadmodum et multos audivimus fratres (πολλῶν ἀ/οίομεν (tôt).(fM' in ecclesia, prophetica habentes (Ζήοκτω») charismata, et per Spiritum universis linguis loquentes (λαλοήπτων), et absconsa hominum in manifestum producentes (α/ômi») ad utilitatem, et mysteria Dei enarrantes ^v.^ιηγοιμ}. quos et spirituales apostolus vocat/ — Pro testimoniis multis esse potest haec

una provocatio *Tertulliani* (apolog. adv. gentes c. 23; *M* 1, 113ss): „Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris, quem daemone agi constet. Jussus a quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se daemonem confitebitur de vero, quam alibi deum de falso. Aequè producat aliquis ex iis, qui de Deo pati existimantur . . nisi se daemones confessi fuerint, Christiano mentiri non audentes, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Quid isto opere manifestius? quid hac probatione fidelius? simplicitas veritatis in medio est; virtus illi sua assistit; nihil suspicari licebit. Magia aut aliqua ejusmodi fallacia fieri dicetis, si oculi vestri et aures permiserint vobis . . Haec denique testimonia deorum vestrorum Christianos facere consueverunt, quia plurimum illis credendo Christo domino credimus. Ipsi litterarum nostrarum fidem accendunt, ipsi spei nostrae fidentiam aedificant. — Congruit *Lactantius* (divin. instit. l. 4. c. 27; *M* 6. 531 ss). — Consimiliter *Athanasius* (or. de incarn. Acerbi n. 48; *M* 25, 182): „leniat et quisquis ea quae diximus experiri cupit, atque in mediis ipsis daemonum praestigiis et oraculorum fallaciis ac magiae prodigiis, signo crucis, quae apud ipsos ludibrio est, utatur, solumque Christum nominet; mox videbit quam cito per ipsum fugentur daemones, cessent oracula, ars omnis magica veneficiaque evanescant. Quis itaque quantusque ille est Christus, qui suo nomine ac sua praesentia omnia usquequaque obscurat et delet, solusque ceteris omnibus fortior est, atque universum orbem sua doctrina replet?" — Item ex *Cyrillo hieros.* (supra n. 1317) ecclesia catholica vocatur etiam ideo, quod potitur spiritualibus cujusvis speciei donis (πνευματικοί χαρίσματα).

5. Utique miracula quemadmodum non sunt aequè communia membris ecclesiae vel locis (cf. *I Cor* 12, 4—12. 28—30; *Augustini* de diversis quaest. 83 q. 79. n. 3; *M* 40, 92 vel ep. 78. al. 137. ad clerum etc hippon. n. 3; *M* 33, 268 s), sic tempore non sunt continua physice, qualis continuatio neque a fine miraculorum postulatur et notioni potius adversatur, sed sunt moraliter tantummodo continua, prout necessitatis vel utilitatis ratio exigit. Hinc non est mirum, si cum primis tribus saeculis desinente primo pondere ad ecclesiam propagandam miracula rariora evaserunt. Quo sensu relativo ad

■
■
|||

! p
· }
j
, H
1 «
| U
fj;
C
B ||
H I
B 1
H a
EJ »
H, |

E
K 'L

736 harismata, quamvis jam rariora, secundum Patres ecclesiam sanctam illustrat.

ecclesiae originem interdum Patres ipsi miracula velut jam evanuisse ita dicunt, ut ea adhuc opportune fieri affirment. Accommodate *Augustinus* (retract. l. 1. c. 13. n. 7; 4/32, 604s): „Quod dixi. „Nec miracula illa in nostra tempora durare permissa sunt, ne anima semper visibilia quaereret, et eorum consuetudine frigesceret genus humanum, quorum novitate flagravimus*, verum est quidem: non enim nunc usque cum manus imponitur baptizatis, sic accipiunt Spiritum sanctum, ut loquantur linguis omnium gentium; aut nunc usque ad umbram transeuntium praedicatorum Christi sanantur infirmi; et si quae talia tunc facta sunt, quae postea cessasse manifestum est. Sed non sic accipiendum est quod dixi, ut nunc in Christi nomine fieri miracula nulla credantur. Nam ego ipse quando istum ipsum librum (de vera religione) scripsi, ad mediolanensium corpora martyrum in eadem civitate caecum illuminatum fuisse jam noveram, et alia nonnulla, qualia tam multa etiam istis temporibus fiunt, ut nec omnia cognoscere, nec ea quae cognoscimus, enumerare possimus.** — Pariter *Gregorius II*. haec quidem ponit (in evang. hom. 29. n. 4; *M* 76, 1215): „„Signa autem eos qui credituri sunt haec sequentur. In nomine meo daemonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent: et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super aegros manus imponent, et bene habebunt* (Mare 16, 17. 18). Nunquidnam, fratres mei, quia ista signa non facitis, minime creditis? Sed haec necessaria in exordio ecclesiae fuerunt. Ut enim fides cresceret, miraculis fuerat nutrienda, quia et nos cum arbusta plantamus, tandiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra jam convalescere videamus; et si semel radicem fixerint, in rigando cessamus. Hinc est enim quod Paulus dicit: „Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus* (1 Cor 14, 22).** Verum talia nequaquam in plenam miraculorum cessationem, sed in majorem quandam raritatem accipienda esse intellegas vel eo, quod idem Gregorius dialogorum libros 4 de vita et miraculis Patrum italicorum (4/ 77, 149 ss), etiam ad aetatem suam pertinentium, conscripsit. Qui et docet (moral. l. 27. c. 18. n. 36. 37; *M* 76. 420): „Hunc quippe sancta ecclesia miraculorum adiutoriis indiguit, cum eam tribulatio persecutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non jam virtutum signa,

sancta churchis apte rarioribus, teste ipsa historia; illa sancta sola. 737

sed sola merita operum requirit, quamvis et illa per multos cum opportunitas exigit ostendat . . . Signo . . . virtutis pater Publii sanandus fuerat (Act 28, 8), ut mente revivisceret, dum miraculo ad salutem rediret; Timotheo autem adhibendum ioris miraculum non erat (1 Tim 5, 23), quia jam totus intus vivebat. Quid est ergo mirum si, propagata fide, crebro miracula non fiunt, quando haec ipsi quoque apostoli in quibusdam jam fidelibus non fecerunt?“ Porro ratio minoris crebritatis miraculorum hodie multo magis valet, tum quod miracula illa tot et tanta saeculis praeteritis in ordine physico et ethico semel facta ad ecclesiam divinitus comprobendam, non qualemcumque, sed unam eandemque sine corruptione nulla essentiali perpetuo permansuram (th. XII) referuntur, tum quod ecclesia in impedimentis summis rapide propagata et in procellis vehementissimis tantum tempus una ubique conservata et fructibus uberrimis sanctitatis illustrata et impletis in dies magis prophetiis commendata jam ipsa per se sive magnum quoddam miraculum sive effectus evidens miraculorum praecedentium apparet (cf. *Chrysostomi* demonstrat. „quod Christus sit Deus* n. 17; 4/ 48, 837 s; *Augustini* de fide rerum quae non videntur c. 4. n. 7; *M* 40, 176 ss; *Thomae* contra gent. l. 1. c. 6).

738 Ecclesia auctoritatis a Christo positae sancta sola ex instituto suo et membra

quippe ad hanc monumenta omnia prolata spectant, non ad coetum alium, qui se religiosum vocet. Atqui ecclesia Christi ea sola est, quae adhaeret ministerio per Christum in apostolis cum Petro instituto (th. II ss. XIII ss. XXXI). Ergo vi quidem divinae promissionis vel assertionis sanctitas descripta ecclesiae fundatae in auctoritate a Christo posita soli inest.

1342 2. Immo sanctitas, de qua loquimur, tota etiam simpliciter considerata vinculo tam indissolubili cum ecclesia consistente per potestatem a Domino inductam unica legitima (th. XXXI; cohaeret, ut per se extra eam non existat. Certe non est extra eam sanctitas essentialis instituti; neque enim est doctrina fidei ducentis ad justitiam infallibiliter vera, per solum magisterium apostolicum assistente Spiritu sancto proponenda, neque est regula agendi sine periculo erroris recta, per solum regimen divinitus datum statuenda, neque est confectio sacrorum valida vel saltem licita ideoque cum fructu gratiae sanctificantis ex se juncta, per solum sacerdotium a Christo ordinatum exsequenda, neque est unitas justa, per solum principium a Domino praescriptum concilianda. Praeterea extra ecclesiam auctoritatis memoratae non magis hominum sanctitas quam salus esse potest (th. XI); enimvero sit foris honestas quaedam exterior vel publica, praesertim si nativa indoles hominum vel circumstantiae rerum faveant; insuper sit, tamquam per accidens, aliqua ex parte sanctitas interior vel et ipsius caritatis, maxime apud homines sive ecclesiae prope diem conjungendos et media aliquot sanctitatis ab ecclesia jam tenentes, ut catechumenos, sive ecclesiae olim saltem in parentibus conjunctos et adhuc media sanctitatis plura vel pauciora propria matris ecclesiae ex ignorantia quidem insuperabili sine culpa devitatae retinentes, cujusmodi sunt haeretici vel schismatici materiales; attamen istorum omnium sanctitas non est unquam vi studii erga sectam ab ecclesia separata, ex se semper perniciosam (cf. *Alat* 18, 17. 18; *Act* 20, 28-31; *Rom* 16, 17. 18; *Tit* 3, 10. 11; *2 Pet* 2, 1; *2 Jo* 8-11), sed tantum cum respectu vel voluntate saltem implicita ecclesiae unius vi sua salutiferae ingrediendae; neque ea sanctitas etiam qualislibet, nedum eximia, pro defectu vel sacramentorum sanctificantium vel disciplinae salubris incorruptae vel doctrinae salutaris integrae vel abundantiae gratiarum actua-

71

Illum ita pervulgata erit; multo minus aequale late atque in ecclesia, corpore, sponsa Christi, habente mediorum sanctitatis institutorum plenitudinem et auxiliorum gratiae principatum, tempore ullo elucebit. Similiter miracula vera non quidem repugnat vere heri ut per homines malos (cf. *Mat* 7, 21—23; *I Cor* 13, 1. 2), sic extra ecclesiam, orantibus vel probis vel ipsis minus probis, non sane ad errorem, peccatum, discidium ab ecclesia divinitus confirmandum, sed in adiunctis iis, ut illa appareant relata sive simpliciter ad miseros oppressosque adjuvandos et scelestos retundendos sive ad approbandum aliquid veri vel boni, quod etiam extra corpus ecclesiae proferatur, et ad homines devios ad ecclesiam perducendos (cf. *Marc* 9, 37—39; *Luc* 9, 49. 50; *Augustini* de diversis quaest. 83 q. 79. n. 4; *M* 40, 92); at cum miracula ut effectus vires ordinemque naturae excedentes per se congruant potius instituto ecclesiae supernaturali et cum sint promissa a Domino ut favores et signa discernendae ecclesiae unicae ministerio apostolico conglutinatae [*Marc* 16, 17ss I coi. v. 15), pro ipso periculo confusionis excludendo et absolute et comparative ad ecclesiam miracula rarissime vel vix anquam extra ecclesiam veram fient (cf. *Ad* 19, 13 ss).¹⁾

3. Hinc Patres testimoniis propositis (n. 1316 s. 1323 ss. 1343 1331—1334. 1338 s) sanctitatis vim et fructum uberem varium in solo paradiso fertili ecclesiae agnoscunt. Quod attinet nominatim ad martyrium, jam *Justinus* de haereticis Antonino Pio

*) Nuper contenditur (apud *Slavorum litt. theol.* 1907, 70 ss), miraculis approbari posse sanctitatem hominis heterodoxi vivi vel defuncti, quod sanctitas non excludat heterodoxiam quandam inculpatam quam defectus alios sanctorum *ict* occurrentes et quod sanctitate approbata fides tantum indirecte ut sanctitatis index et pro doctrina morum approbetur et quod Deus etiam heterodoxos efficaciter, commendando per miracula vitam bonam, salvos fieri velit. At primum defectu alii, ut tales perspicui et ab ipsis sanctis condemnati nec proinde specie ^{*)} nulla miraculis approbandi, non debent comparari heterodoxiae, tamquam quae firmiter retentae, ad quam ipsam quoque approbandam videri possint miracula. 3 patrari. Deinde fides non solum instar radicis sanctitati supponitur, sed etiam ipsa de veritatibus omnibus revelatis tam speculativis quam practicis, ut ritus theologica, pars vitae sanctae praecipua quaedam existit. Denique vult Deus esse salvos etiam heterodoxos et adhibitis miraculis, verum potius iis, quae pro ipsis ad ecclesiam adducendis, quam quae per *ipsos* in secta remanentes fiant. *Uterque* ad probandum hunc illumve actum hominis heterodoxi rectum fieri posse arguendo miraculum, concedam; fieri posse ita, ut probetur sanctitas ejus unitate, sicut solei probari hominis jam defuncti, infula, dum erit.

dicit (apol. 1. n. 26; **J**/ 6, 370): „At eos a vobis nec vexari nec occidi, saltem ob ipsorum opiniones, novimus." — Similiter *Irenaeus* asseverat (l. 4. c. 33. n. 9. 10; **M** 7, 1078 s): „Quapropter ecclesia omni in loco ob eam quam habet erga Deum dilectionem, multitudinem martyrum in omni tempore praemittit ad Patrem; reliquis autem omnibus non tantum non habentibus hanc rem ostendere apud se, sed nec quidem necessarium esse dicentibus tale martyrium; esse enim martyrium verum sententiam eorum: nisi si unus, aut duo aliquando, per omne tempus ex quo Dominus apparuit in terris, cum martyribus nostris, quasi et ipse misericordiam consecutus, opprobrium simul bajulavit nominis, et cum eis ductus est, velut adjectio quaedam donata eis. Opprobrium enim eorum, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, et omnes poenas sustinent, et mortificantur propter eam quae est erga Deum dilectionem, et confessionem Filii ejus, sola ecclesia pure sustinet (saepe debilitata, et statim augens membra, et integra tiens, quemadmodum et typus ejus, quae fuit illius Lot, salis figmentum, Gen 19, 26): similiter ut veteres prophetae sustinentes persecutionem, quemadmodum Dominus ait: „Sic enim persecuti sunt prophetas, qui ante vos fuerunt' (Mat 5, 12); quoniam nove quidem, sed idem Spiritus requiescens super eam, ab his qui non recipiunt Verbum Dei, persecutionem patitur. Quod quidem prophetae cum reliquis, quae prophetabant, et hoc prophetaverunt, quoniam super quoscunque requieverit Spiritus Dei, et obediverint Verbo Patris, et secundum virtutem servierint ei, persecutionem patientur, et lapidabuntur, et occidentur. In semetipsis enim haec omnia praefigurabant prophetae, propter dilectionem Dei, et propter verbum ejus." Et quantum ad miracula, de haereticis ille scribit (l. 2. c. 31. n. 2; **M** 7, 824 s): „Nec enim caecis possunt donare visum, neque surdis auditum, neque omnes daemones effugare, praeter eos qui ab ipsis immittuntur, si tamen et hoc faciunt; neque debiles, aut claudos, aut paralyticos curare, vel alia quadam parte corporis vexatos: quemadmodum saepe evenit fieri secundum corporalem infirmitatem, vel earum, quae a foris accidunt, infirmitatum bonas valetudines restaurare. Iantum autem absunt ab eo, ut mortuum excitent (quemadmodum Dominus excitavit, et apostoli per orationem;

e; in fraternitate saepissime propter aliquid necessarium, ea, quae est in quoquo loco, ecclesia universa postulante per je-
 •unium et supplicationem multam, reversus est spiritus mortui, et donatus est homo orationibus sanctorum:) ut ne quidem credant hoc in totum posse fieri: esse autem resurrectionem j mortuis, agnitionem ejus, quae ab eis dicitur, veritatis.u
 Vide et n. 3; c. 32. n. 3. 5. — *Origenes* affirmat (contra Celsum 1.7. n. 40; **J**/11, 1478s): „At nescit (Celsus) neminem eorum, I qui monstra illa leoninae et asininae formae et amphibium I existimant viae ad coelum pertingentis esse janitores, constanter usque ad mortem defendere quam invenisse putat veritatem. Sed I quod a nobis nimio, ut ita loquar, pietatis studio fit, cum scilicet I nos omni mortis generi crucisque supplicio exponimus, id illis I tribuit qui nihil simile perferunt; nobis autem, qui pietatis causa I cruci affigimur, illorum de portento leoninae formae, de am- I phibio ceterisque rebus fabulam objicit.(i Et de judaeis ille I testificatur (ib. 1. 2. n. 8; 11, 806 s): „Videre est judaeos ex quo Jesus advenit, omnino derelictos, nec quidquam jam I habere eorum, quae olim illis digna veneratione videbantur, nullum signum ullam eis adesse divinitatem. Non enim am- plius eis sunt prophetae, non miracula, cum contra apud Chri- stianos etiamnum miraculorum aliquantum supersint vestigia, imo majora, quam apud illos fuere, aliquando fiant; et si hac in re quid ponderis habet nostrum testimonium, nos ipsi vidi- mus/ — *Augustinus* contra gentiles disputat (de civ. Dei l. 10. c, 16. n. 1; **M** 41, 294): „Cum vero Deus id egerit ad com- mendanda eloquia veritatis suae, ut per istos immortales nun- tios (angelos), non sui fastum, sed majestatem illius praedi- cantes, faceret majora, certiora, clariora miracula, ne infirmis piis illi (angeli) qui sacrificia sibi expetunt, falsam religionem facilius persuaderent, eo quod sensibus eorum quaedam stu- penda monstrarent, quem tandem ita desipere libeat, ut non rera eligat quae sectetur, ubi et ampliora invenit quae miretur?.*

Thesis XXX Vi. *Ecclesia catholicitate tum potentiae tum 1344 facti est catholica idque vi sola ministerii divinitus instituti.*

Declaratio. A sanctitate ecclesiae progredimur ad disse- rendam catholicitatem. Variis de causis ecclesia Christi catho-

lica, i. e., omnia complectens, plena, tota, universalis dici potest, ut pro plenitudine doctrinae salutaris sectatoribus omnibus tenendae, instrumentorum ad sanctificationis finem ex se omnes adducentium, virtutum, quae in ecclesia exercentur (cf. dicta *Cyrilli hieros. et Padani* n. 1317), vel quod existit tota una ex particularibus ecclesiis pluribus, vel quod est universalis ratione temporis durationis, vel denique quod est universalis ratione locorum et populorum, quos ipsa una eademque comprehendit. Ultimum hunc sensum voci catholicitatis nunc subicimus, quo ecclesia catholica, καθολική, sit (καθόλου «αἰς πάντα, / καὶ ἐν παντί» Γλῆρ. *dy yiy* vel *oīlouménēn*, ecclesia ubique vel per totum orbem diffusa. Porro catholicitas loci hominumve tum potentiae tum ipsius facti esse potest. Et potentia quidem sive morali juris sive tamquam physica efficacitatis se quoquo versus propagandi hominesque plane omnes sibi aggregandi esse pro destinatione divinitus sibi data ecclesiam catholicam, in parte thesis prima significamus. Unde intellegimus, ecclesiam esse societatem nusquam non legalem, quod per ipsius Dei legem esse et agere in omnibus terrae gentibus debeat; cui supremae legi leges humanae validae adversari nequeunt, sive ecclesiam primum advenientem a regione quadam prohibent, sive alicubi jam consistentem, injuria quidem duplici, expellunt. Quae juris vel officii respondentis catholicitas, spectato ecclesiae Christi fine vel salute sempiterna omnium a Christo redemptorum, proprietates ecclesiae essentialis est, sine qua proinde ecclesia vel ab initio nunquam fuit (cf. n. 1177).

1345 Insuper autem parte thesis altera ecclesiae jam in essentia constitutae vindicamus catholicitatem ipsam facti seu actualem, ut proprietatem quidem ex voluntate Dei pro gloria Christi et bono generis humani absoluta necessariam, quae scilicet illaesa hominum libertate per gratias efficaces (cf. n. 403. 404 instar dotis sponsae Christi mature adicienda sit. Hanc tamen universalitatem non cogitamus physicam, ad omnes omnino populos extensam, sed quampiam moralem, plerisque gentibus cognitis contentam, qua universales scripturarum dictiones pro more loquendi populari saepius accipiuntur (cf. *Gen* 41, 54—57; *3 Reg* 10, 23. 24; *Dan* 2, 37—40; 4, 19; 7, 23; *1 Mach* 1, 3; 3, 9; *Luc* 2, 1; *Act* 2, 5), qua nominatim apostolus pro universalitate illa incohata memorans ecclesiam jam se vivo ubi-

pe propagatam (*Rom* 1, 8; 16, 19; *2 Cor* 2, 14; *Col* 1, 6. 23; [*This* 1, 8) accipiendus est, qua utique etiam Patres catholicitatem facti, ecclesiae sui temporis data opera simpliciter insertam accipiebant. Proinde catholicitatem actualem non impedit defectus gentium aliquot, quae paulatim subiciendae rei perfecte in fine demum frangendae sint; cujusmodi defectum proprie vel typice scriptura ipsa indicat (*Ps* 2, 1—5. 9—13; *h* 25, 10-12; 60, 12; 63, 1-6; *Midi* 4, 11—13; 5, 5-9. 14; *Zach* 14, 17—19; *Rom* 11, 25. 26; *Apoc* 2, 26—28) et *Augustinus* assertor catholicitatis praecipuus sic agnoscit (ep. 93. al. 48. ad Vincentium c. 9. n. 31; *M* 33, 337): „xAc sic ecclesia quae per omnes gentes crescit, in frumentis dominicis conservata est, et usque in finem, donec omnino gentes omnes, etiam barbaras teneat, conservabitur“; cf. ep. 197. al. 78. ad Hesychium n. 4. et ep. 199. al. 80. ad eundem c. 12. n. 46 ss (*M* 33, 922 ss). Multo minus pro catholicitate facti adjunctionem omnium penitus hominum requirimus; qualem revelatio diffunditur, ut quae satis praenuntiet, homines hos illosve ab ecclesia nunquam defuturos esse (Z? 41, 11. 12. 15. 16; 42, 13—15; 49, 24-26; 51, 7. 22. 23; 61, 2; 66, 24; *Jer* 30, 16. 20; *Mat* 10, 23-25. 38. 39; 18, 17; 24, 4. 5. 10. 11; *Marc* 8, 35; *Act* 2, 30; *ICûr* 11, 19; *1 Tim* 4, 1. 10; *2 Tim* 3, 6-8. 13; 4, 3. 4; *IPdC* 17; *2 Pet* 3, 3. 4; *Jud* 18; *Afoc* 6, 9-11; 12, 11; 16, 6; 17, 6; 18, 24; 19, 2; 20, 4), interdum vero tamquam impugnantes ecclesiam repudiatam exhibeat gentes omnes (A 34; *Midi* 4, 5; *Zach* 12, 2—4; 14, 2; *Mat* 24, 9), ratione scilicet hominum inimicorum per gentes omnes densius vel rarius sparsorum, vel etiam homines omnes (*Mat* 10, 22; *Marc* 13, 13; *Luc* 21, 17), ubi omnes intelleguntur ad tempus quidem plurimi (cf. *Jo* 15, 18—21) seu homines omnis conditionis, judaei, gentiles, vulgus, magistratus varii, domestici, externi (cf. *Mat* 10, 17. 18. 21. 35—37; *Luc* 12, 51—53; 21, 12. 16). Adaeque ecclesia sagenae missae in mare et ex omni genere piscium congreganti comparatur (*Mat* 13, 47. 48), quae comparatio etsi non ad numerum hominum ecclesiae prae extorribus illustrandum pertinet, certe extra rete ecclesiae in mari mundi multos remansuros esse innuit. Hinc denuo *Augustinus* (contra Cresconium l. 4. c. 61. n. 74; *M* 43, 589):

Declaratur asserta ecclesiae catholicitas facti moralis et absoluta.

^Impletur promissio quae dicta est Abraham „In semine tuo benedicentur omnes gentes' (Gen 22, 18). Omnes', inquit, „gentes'; non dixit, Omnium gentium omnes homines. Unde necesse est non solum fecunditate crescentis ecclesiae, verum etiam permixta multitudine inimicorum ejus, per quos pietas ejus exerceri et probari possit, usque in finem judiciariae separationis totus orbis impleatur." Vel etiam (in ep. 1. Jotr.2. n. 2; **J**/35, 1990): „Nemo dubitet de ecclesia, quia per omnes gentes est; nemo dubitet, quia ab Jerusalem coepit, et omnes gentes implevit . . . Paucae remanserunt, omnes tenebit. Interea dum omnes tenet, aliqua sarmenta inutilia visa sunt agricolae praecidenda; et fecerunt haereses et schismata.⁴ Vel (de symbolo ad catechum. c. 6. n. 14; **M** 40, 635): „Sequitur post Trinitatis commendationem, sanctam ecclesiam. Demonstratus est Deus et templum ipsius. „Templum enim Dei sanctum est', ait apostolus, „quod estis vos' (1 Cor 3, 17). Ipsa est ecclesia sancta, ecclesia una, ecclesia vera, ecclesia catholica, contra omnes haereses pugnans: pugnare potest, expugnari tamen non potest. Haereses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite praecisa: ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in caritate sua. Portae inferorum non vincent eam (Mat 16, 18)." Videas et ep. 199. al. 80. ad Hesychium c. 12. n. 48 (**J**/ 33, 923).

1346   Moralis ista catholicitas definitur accuratius diffusio per orbem vel inter nationes lata cum magna et conspicua membrorum multitudine, unde ecclesia splendore universali quodam luceat, quo ejus dignitas et majestas ab hominibus agnosci facile et dinosci possit. Quare si ecclesiae membra pauca forent aut etiam magis si ea, quamvis multa, in plagam terrae solitariam redacta vel ex una alterave natione tantum collecta invenirentur, catholicitas deficeret, saltem ea, quam in praesenti tuemur. Quae primum absoluta est, quatenus per se considerata ecclesia multos homines complectitur et ad principales partes orbis quodammodo quidem noti et accessibilis, in singulis sectatores sive plures sive pauciores habens, extenditur, initio facto a Palaestina, deinde a loco illo, qui pro Jerusalem terrena infideli et delenda {*Mat* 23, 37. 38; 24, 2; *Luc* 19, 41 ss) principium et centrum ecclesiae ut populi Israel spiritualis electus sit (cf. *Aci* 12, 17; *Rom* 9, 6-8; GW4,24ss);

Declaratur asserta catholicitas facti moralis ipsa relativa nec mere successiva. 745

tum catholicitas eadem relativa est, quatenus in comparatione cum sectis haereticis vel schismaticis ecclesia eas, saltem distributive sumptas, sociorum numero vel certe, servato numero absolute magno, regionum et nationum latitudine superare debet. Enimvero ut ecclesia a coetibus infidelium distinguitur ex eo, quod est Christiana, vel inter alia etiam ex admirabili pro omnibus adjunctis propagatione et catholicitate absoluta, ita ab illis coetibus, qui se Christianos minus recte nominant, ecclesia catholicitate descripta ipsa relativa, tamquam fecunda prae illis toto orbe per benedictionem Dei assistentis mater filiorum, divinitus discernitur. Qua in causa contra acatholicos ad ideae perversionem refugientes constanter oculis obversari debet, catholicitatis verae ut diffusionis ecclesiae unius et ejusdem esse et in revelatione ipsa apparere duplex elementum, alterum, quod suppositum vel semper comprehensum sit fundamentale, i. e., unitatem, alterum, quod accedens et determinans unitatem potius omnium orbis gentium quam non omnium sit formale, i. e., amplitudinem, ideoque societatibus vel sectis inter sese dissidentibus quaedam multa, non simul sumptis quidquam catholicum constitui; neque enim agitur de universalitate quadam logica, qua pro conceptu uno repraesentante v. g. mors vel resurrectio una omnium vel universalis dicitur, cum reapse plures, cuique homini sua, sint, sed de universalitate ontologica ea, qua re ipsa regnum unum vel individuum omnes ambitu suo teneat, quali dempta unitate regna plura, alia alibi, non regnum universale conditum vocaretur. Quo spectat illud *Augustini* (contra litt. Petiliani l. 2. c. 95. n. 219; **J**/43, 333): ^Dissensio quippe vos et divisio facit haereticos: pax vero et unitas facit catholicos." Hanc ecclesiae catholicae unitatem Patres eo ipso supponunt, quod ecclesiam catholicam ut veram a sectis quibuslibet internoscunt. Ceterum vix opus est monere, catholicitatem facti moralem, cum pro notione sua gradus varios patiatur, fluctuando intra limites quosdam recessu membrorum horum minui (cf. *Zach* 14, 1. 2. 14), accessu aliorum perfici magis magisque (cf. *Is* 60, 14; *Zach* 14, 16) posse.

Ex dictis etiam facile patet, catholicitatem intellegi a nobis 1347 non solum successivam, positam in eo, ut ecclesia actu semper coartata omnes mundi partes per vices tantum occupet, unam

obtinando et aliam relinquendo, verum simultaneam ita, ut ecclesia orbem moraliter universum eodem tempore comprehendat. Xequ catholicitatem hanc simultaneam affirmamus mere temporariam, sed perpetuam, utique exortam post sufficientem pro illa semel producenda praedicationem, sicut fert indoles societatis ejus, quae quasi ex semine parvo in arborem evolvenda (JZz/ 13, 31. 32), ministerio paucorum incipiens ab una judaeorum regione ubique gentium gradatim propaganda erat (cf. *Luc* 24, 47; *Act* 1, 4. 8). Et quidem catholicitatem facti moralem absolutam et relativam eandemque simultaneam et perpetuam, seponendo interim cum tempore primo ultimum neque notam ullam opinioni contrariae theologorum nonnullorum inurendo, pro veritate revelata satis jam proposita non immerito habeamus; haud dubie catholicitas potentiae et pars thesis tertia, qua principium sub Deo efficax catholicitatis enuntiatur, dogmatis fidei accensenda est.

1348   **Demonstratio p. I.** 1. Est veritas aliunde explorata, Deum velle, quantum est in se vel collatis mediis aptis, homines omnes excepto nullo salvos fieri (videsis *1 Tim* 2, 1—6 vel *Sap* 11, 24—12, 27; *Ez* 18, 23; 33, 8—19; *Luc* 19, 10; *Jo* 1, 9. 29; 3, 14—19; 6, 33; 12, 31. 32. 46. 47; 17, 21. 23; *Rom* 2, 10. 28. 29; 3, 29. 30; 5, 15 ss; 2 *Cor* 5, 14. 15. 19; *Col* 1, 20; *1 Tim* 4, 10; *Tit* 'L 11; *Hcb* 2, 9; 5, 9; 7, 25; 2 *Pel* 3, 9; *1 Jo* 2, 2; 4, 14). Atqui vi muneris a Domino commissi salus hominum per ecclesiam et in ecclesia procuratur (th. IX), neque extra corpus ecclesiae actu participatum, nisi ignorantia vel impotentia excusat, salus jam ulla superest (th. XI). Ergo saltem secundum divinam suam destinationem et consentaneam potestatem juris et efficacitatis ecclesia complectendo homines plane omnes est catholica.

1349   2. Testimoniis directis scriptura idoneos, qui in ecclesiam recipiantur, vel et ecclesiae membra ipsa imprimis quidem ex pollicitationibus judaeos, tum prae synagoga populi hujus peculiaris etiam gentiles perhibet; quo refertur *Mat* 10, 17. 18; 12, 18. 21; *Jo* 11, 51. 52: „cum esset pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente (*τον εἰνον*) judaeorum, „et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum“: *Act* 9. 15; 14, 26; 17, 4. 12; 18, 6; 19, 10; 20, 21; 21, 19; *Rom* 15, 16. 18. 27; 16, 4;

Itor 9; 16-22; *Gal* 2, 2. 3. 7 ss; 3, 28; *Eph* 2, 11 ss; *Eph* 3, 1-S: „Hujus rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis gentibus, si tamen audistis dispensationem gratiae Dei, quae data est mihi in vobis: quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi: prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi: quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis ejus, et prophetis in Spiritu, gentes esse coheredes, et concorporales, et comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per evangelium: Cujus factus sum minister secundum donum gratiae Dei, quae data est mihi secundum operationem virtutis ejus. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, In gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi"; *Col* 1, 27; 3, 11; *1 Thes* 2, 16; *2 Tim* 1, 11. Immo gentes in hominibus suis ad ecclesiam vocandas quidem verbum Dei diserte dicit omnes; nimirum cum Christus ex promissione et missione quadam propria finibus judaeorum se ipsum et ab initio discipulos contineret (cf. *Mat* 10, 5. 6; 15, 24; *Rom* 9, 4: 11, 17; 15, 8. 9), apostoli in mundum universum, ad creaturam participem rationis omnem mittendi vel jam missi in perpetuum apparent; legatur *Mat* 22, 9; *Mat* 24, 14: „Et praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus"; *Mat* 26, 13; *Mat* 28, 18—20: „Data est mihi omnis potestas in caelo, et in terra: euntes ergo docete omnes gentes *μαθητισατε πάντα τὰ Ἰννη*). baptizantes eos (*αἰπον*) in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos (*αὐτοί*) servare omnia quaecumque mandavi vobis: et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi0; *Mare* 13, 9. 10; 14, 9; *Mare* 16, 15. 16. 20: „Euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur . . . Illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino coopérante, et sermonem confirmante, sequentibus signis"; *Luc* 2, 30—32; 14, 23; *Lue* 24, 47: „et praedicari in nomine ejus poenitentiam, et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Jerosolyma" ; *Jo* 18, 36. 37 ; *Aci* 1,8: nsed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judaea,

74-S Ecclesia catholiciute potentiae catholica probatur ex scriptura, praxi, s. Them.

et Samaria, et usque aci ultimum terrae"; *Ac*/ 2, 17 ss. 39; 3, 25. 26; 10, 34—36. 45 ss: 13, 45—49: 15, 3. 7. 12. 14. 17 19. 23; 17, 30. 34; 22, 15. 21; 26, 17-23; *Rom* 1, 5. 13—16: .per quem accepimus gratiam, et apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus . . . Nolo autem vos ignorare fratres: quia saepe proposui venire ad vos, . . . ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus. Graecis ac barbaris, sapientibus, et insipientibus debitor sum: ita (quod in me) promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare. Non enim erubesco evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, judaeo primum, et graeco": *Rom* 3, 22. 29. 30; 4, 11—13. 16 ss; 10, 11 ss; 11, 11 ss. 25. 32; 16, 26; *1 Tim* 2, 4. 7; *2 Tim* 4, 17; *Apoc* 14, 6, Itaque, nedum homo ullus ab introitu ecclesiae per se excludatur, apostoli eorumque successores homines omnes baptizando in ecclesiam admittere et colligere, hi ecclesiae societatem sive sibi, implendo ope gratiae praescriptas condiciones, sive suis impetrare ex potestate a Domino caeli et terrae aperte communicata juste et per se efficaciter possunt, quin ex officio injuncto etiam debent.

1.350 3. Doctrinae propositae concordat praxis assidua ecclesiae, ut homines prorsus omnes ad communionem suam invitantis. Ad rem sunt maxime verba *Augustini*, quae supra (n. 1287) attulimus.

1351 4. Eandem potentiae catholicitatem s. *Thomas* sic declarat (S. theol. p. 3. q. 8. a. 3): nMembra corporis mystici accipiuntur, non solum secundum quod sunt in actu, sed etiam secundum quod sunt in potentia. Quaedam tamen sunt in potentia, quae nunquam reducuntur ad actum; quaedam vero sunt quae quandoque reducuntur ad actum, et hoc secundum triplicem gradum, quorum primus est per fidem, secundus per caritatem viae, tertius per fruitionem patriae. Sic ergo dicendum est. quod accipiendo generaliter secundum totum tempus mundi, Christus est caput omnium hominum, sed secundum diversos gradus. Primo enim et principaliter est caput eorum qui actu uniuntur ei per gloriam; secundo, eorum qui actu uniuntur ei per caritatem; tertio, eorum qui actu uniuntur ei per fidem: quarto vero eorum qui ei uniuntur solum in potentia nondum reducta ad actum, quae tamen est ad actum

I reducenda secundum divinam praedestinationem; quinto vero
I eorum qui in potentia sunt ei uniti, quae nunquam reducetur
I Jactum, sicut homines in hoc mundo viventes, qui non sunt
I praedestinati, qui tamen ex hoc saeculo recedentes, totaliter
! desinunt esse membra Christi, quia jam nec sunt in potentia
I ut Christo uniantur . . Illi qui sunt infideles, etsi actu non
I sint de ecclesia, sunt tamen de ecclesia in potentia. Quae
I quidem potentia in duobus fundatur: primo quidem et princi-
I paliter in virtute Christi, quae est sufficiens ad salutem totius
(humani generis; secundario, in arbitrii libertate/ Ceterum
ecclesiam militantem quidem praesentem s. doctor non intel-
legit nisi eam, quae in Petro divinitus constituta sit (cf. ib.
i p. 2. 2. q. 1. a. 10).

I 5. His argumentis mox addemus alia, quibus supposita 1352
I quidem facultate directe factum catholicitatis ipsum divinitus
I obtinendum comprobabitur.

I Demonstratio p. II. 1. Cum ipso protoevangelio *Gen* 3, 15 1353
I nuntiante conterendam per futurum Servatorem potestatem
I satanae in genus humanum lapsum arrogatam (cf. *Rom* 16, 20;
I ' *P* X 8; *Apoc* 12) perpendantur ex testamento vetere hae
I divinae praedictiones, quae de eadem re agentes se mutuo
I sive explicant sive complent: *Gen* 12, 3; 18, 18; *Gen* 22, 18:

.et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae" (cf.
16); *Gen* 26, 4; 28, 14; 49, 10; *Ps* 2, 6—8: „Ego autem
constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus,
praedicans praeceptum ejus. Dominus dixit ad me: Filius
meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi
gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos
terraeu ; *Ps* 21, 26—30: rApud te laus mea in ecclesia magna:
vota mea reddam in conspectu timentium eum. Edent pau-
peres, et saturabuntur: et laudabunt Dominum qui requirunt
eum: vivent corda eorum in saeculum saeculi. Reminiscentur
et convertentur ad Dominum universi fines terrae: Et adora-
bunt in conspectu ejus universae familiae gentium. Quoniam
Domini est regnum: et ipse dominabitur gentium. Manduca-
verunt et adoraverunt omnes pingues terrae: in conspectu
ejus cadent omnes qui descendunt in terram ; *Ps* 44, 17. 18:
.Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes
super omnem terram. Memores erunt nominis tui in omni

generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum: et in saeculum saeculi^w; *Ps* 71, 5. 7—11. 16. 17: „Et permanebit cum sole, et ante lunam, in generatione et generationem . . . Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis: donec auferatur luna. Et dominabitur a mari usque ad mare: et a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Aethiopes: et inimici ejus terram lingent. Reges Tharsis, et insulae munera offerent: reges Arabum, et Saba dona adducent: Et adorabunt eum omnes reges terrae: omnes gentes servient ei . . . et florebunt de civitate sicut foenum terrae. Sit nomen ejus benedictum in saecula: ante solem permanet nomen ejus. Et benedicentur in ipso omnes tribus terrae: omnes gentes magnificabunt eum";

1354 His adde *Is* 2, 2—4: «Et erit in novissimis diebus prae-
paratus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur
super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi
multi, et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et
ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabi-
mus in semitis ejus: quia de Sion¹⁾ exhibit lex, et verbum Do-
mini de Jerusalem. Et judicabit gentes, et arguet populos
multos: et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas
in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exer-
cebuntur ultra ad praelium"; *Is* 9, 6. 7; 11, 9. 10; 19, 23—25;
25, 6—9; 42, 1. 4. 6. 7. 10—12; 44, 5; 49, 6. 7. 12. 17—23;
51, 4—8. 11. 16; 52, 10. 15; *Is* 53, 10—12: „Et Dominus vo-
luit conterere eum in infirmitate: si posuerit pro peccato ani-
mam suam, videbit semen longaevum, et voluntas Domini in
manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, vi-
debit et saturabitur: in scientia sua justificabit ipse justus
servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo
dispertiam ei plurimos: et fortium dividet spolia, pro eo quod
tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus
est: et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus
rogavit"; *Is* 54, 1—5. 15: -Lauda sterilis quae non parit: de-
canta laudem, et hinni quae non pariebas: quoniam multi filii
desertae magis quam ejus, quae habet virum, dicit Dominus.

1) Videas enarrationem hujus psalmi apud *Zeitschrift für luth. Theol.* 1906
761 ss.

I Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum ex-
I tende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, et clavos tuos
I consolida. Ad dexteram enim, et ad laevam penetrabis: et
I semen tuum gentes hereditabit, et civitates desertas inhabi-
I tabit. Noli timere quia non confunderis, neque erubescas:
non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiae tuae ob-
livisceris, et opprobrii viduitatis tuae non recordaberis am-
plius. Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum
nomen ejus: et redemptor tuus sanctus Israel, Deus omnis terrae
vocabitur . . . Ecce accola veniet, qui non erat mecum, ad-
vena quondam tuus adjungetur tibi; *Is* 55, 3—5. 13; 56, 3—8;
h 59, 19-21: „Et timebunt qui ab occidente, nomen Domini:
et qui ab ortu solis, gloriam ejus: cum venerit quasi fluvius
violentus, quem spiritus Domini cogit: et venerit Sion red-
emptor, et eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Do-
minus. Hoc foedus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus
meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non
recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, et de ore seminis
seminis tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum;
A 60, 1—16, ubi civitati Jerusalem inter alia praedicitur: „Et
ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus
tui. Leva in circuitu oculos tuos, et vide: omnes isti congre-
gati sunt, venerunt tibi . . . Et aperientur portae tuae jugiter:
die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gen-
tium, et reges earum adducantur . . . Pro eo quod fuisti dere-
licta, et odio habita, et non erat qui per te transiret, ponam
te in superbiam saeculorum, gaudium in generationem et
generationem“; *Is* 61,4—11; *Is* 62, ubi cum aliis promittitur:
.Et videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges inclytum
tuum: et vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nomi-
nabit . . . Non vocaberis ultra Derelicta: et terra tua non vo-
cabitur amplius Desolata: sed vocaberis Voluntas mea in ea,
et terra tua inhabitata, quia complacuit Domino in te: et
terra tua inhabitabitur. Habitabit enim juvenis cum virgine,
et habitabunt in te filii tui . . . Transite, transite per portas,
praeparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, et
elevate signum ad populos. Ecce Dominus auditum fecit in
extremis terrae, dicite filiae Sion: Ecce salvator tuus venit:
ecce merces ejus cum eo, et opus ejus coram illo. Et voca-

75- Ecclesia catholicitate facti catholica probatur vaticiniis veteris testamenti,

bunt eos, Populus sanctus, redempti a Domino. Tu autem vocaberis: Quaesita civitas, et non Derelicta⁴⁴; /s 65, 1. 17;

Praeterea attente legas *'Jer* 3, 15—17; 16, 19—21; 8. 9. 19—21: -Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo, et vincula ejus dirumpam, et non dominabuntur ei amplius alieni: sed servient Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis . . Et egredietur de eis laus, voxque ludentium: et multiplicabo eos, et non minuentur: et glorificabo eos, et non attenuabuntur. Et erunt filii ejus sicut a principio, et coetus ejus coram me permanebit: et visitabo adversum omnes qui tribulant eum. Et erit dux ejus ex eo: et princeps de medio ejus producetur⁴⁴; *Jer* 31, 38—40: „Ecce dies veniunt, dicit Dominus: et aedificabitur civitas Domino a turre Hananeel usque ad portam anguli. Et exhibit ultra norma mensurae in conspectu ejus super collem Gareb: et circuibit Goatha, et omnem vallem cadaverum, et cineris, et universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, et usque ad angulum portae equorum orientalis, Sanctum Domini: non evelletur, et non destruetur ultra in perpetuum¹⁴; *Ez* 17, 22—24; *Dan* 2, 34—36. 44. 45: „Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: et percussit statuam in pedibus ejus ferreis, et fictilibus, et comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, aes, argentum, et aurum, et redacta quasi in favillam aestivae areae, quae rapta sunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram. Hoc est somnium; Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex . . In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus caeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet universa regna haec: et ipsum stabit in aeternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et aes, et argentum, et aurum, Deus magnus ostendit regi quae ventura sunt postea: et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus⁴⁴; *Dan* 7, 1-3. 14. 27; *Joel* 2, 28. 29. 32; *Ani* *Abd* 17—21; *Mich* 4, 1—3; 5, 2-4; 7, 11-17; *Soph* 2, 11; 3, 9—20; Quia haec dicit Dominus

eccliaia catholicitate facti catholica probatur vaticinii» veteris testamenti. 753

exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego commovebo caelum, et terram, et mare, et aridam. Et movebo omnes gentes: Et veniet desideratus cunctis gentibus: et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam primae, dicit Dominus exercituum: et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum"; *Zach* 2, 10. 11; 8, 3—8; 9, 9. 10; *Zach* 14, 8—11. 16: nEt erit in die illa: Exibunt aquae vivae de Jerusalem: medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum: in aestate et in hieme erunt. Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa erit Dominus vobis, dicit Dominus exercituum: et revertetur omnis terra ad desertum, de colle Remmon ad austrum Jerusalem, et exaltabitur nomen habitabit in locis, a porta Benjamin usque ad locum portae prioris, et usque ad portam angulorum: et a montem Hananeel usque ad portam angulorum. Et habitabunt in ea, et anathema non erit amplius: sed sedebit Jerusalem, et civitas Jerusalem, montis Sion sub Messia filio David, et omnes gentes venient ad contritum Jerusalem, et ascendent ab eis, et adorabunt Regem Dominum exercituum, et celebrabunt festum in porta bea et collum⁴⁴; *Mal* 1. Gentes omnes, est mahi m duntas regno messiano actu effectoque inserenda totiens praenuntiatur; cujusmodi catholicitas etsi pro hostibus simul memoratis non nisi moralis quaedam intellegitur, apparet tamen absoluta, quod et voce ipsa gentium omnium vel terrae omnis saltem multitudo hominum in se magna eaque ex nationibus et regionibus potioribus orbis pro tempore noti congreganda designatur et etiam expresse ecclesia magna vel regni homines

Str*ub, De Ecclesia. H.

inulti ex populis multis vel frequentia celebribus, aliis singulatim enumeratis, aliis formula generali comprehensis, nominantur et regnum totum monti magno et implenti comminutis regnis magnis terram universam comparatur; eademque catholicitas apparet relativa eo, quod regnum messianum genuinum tamquam mons in vertice montium situs inter regna fortasse aemulancia pro sociorum quoque vel locorum amplitudine emens sive ex conversione quadam prima a gentibus undique accurrentibus conspici sive accursu ipso fieri, tamquam mons mole sua implens universam terram monti pari locum non relinquere indicatur. Deinde ea catholicitas depingitur aperte simultanea; neque enim salva proprietate, immo simplici veritate verborum adeo magnificorum interpretari aliam licet, cum termini illius regni ipsi termini terrae vel ortus et occasus solis appellantur, cum omnes gentes quasi certatim se provocando et pacem mutuam obtinendo fluentes ad ecclesiam tamquam montem ubique jam conspicuum inducuntur, cum tabernacula sua in partem omnem dilatando, non de loco in locum transferendo ecclesia multitudinem populi adjungendi capere jubetur, cum Deus vel Dominus unus omnis terrae ratione ecclesiae vocandus significatur, cum pro copia gentium undique accedentium ecclesia in superbiam saeculorum ponenda nuntiatur, cum ecclesia velut mons, sane magnitudine sua simul stando, non mere percurrendo implens terram universam repraesentatur. Tandem catholicitas ipsa facti moralis simultanea, quam diximus, in effatis prophetarum perpetua clare exhibetur; nam non solum nulla temporis circumscriptio apponitur, sed imprimis quidem merces et opus populorum convertendorum cum vel coram Salvatore veniente esse, commotio et conjunctio omnium gentium post unum modicum vel cum adventu Christi, desiderati et luminis gentium, fieri, tamquam signum ejus aequae et effectus, traditur, tum autem semel facta saepissime una cum regno diei temporisve messiani velut qualitas ejus propria et inseparabilis futura commemoratur, insuper vero ut res concedenda precibus Christi vel ut praemium rependendum morti Christi canitur; atqui signum adventus haud ita multum ab adventu ipso Domini distabit, qualitas regni messiani jam adulti individua cum regno perpetuo (th. XII) perpetua erit, objectum postulationi vel meritis

CMsti debitum nunquam subtrahetur. Quin etiam diserte catholicitatis regni perpetuitas praedicitur; etenim ex vaticinationibus principes super omnem terram in omni generatione et generationem a Messia constituentur, nomen Christi regis inter gentes omnes cum sole et luna permanebit, ecclesia nova iubens filios multos opprobrii viduitatis, scilicet sterilitatis, non amplius recordabitur, Spiritus Domini de ecclesia ad occidentem et ortum solis propagata in sempiternum non recedet, civitas Jerusalem portis nunquam clausis excipiens gentes in superbiam saeculorum, gaudium in generationem et generationem erit et ex frequentia inhabitantium nomine novo divinitus ideoque semper apte nominabitur, homines coetus messiani coram Domino permansuri multiplicabuntur et non, videbitur ad paucitatem, minuentur, Jerusalem respondens typicae ampliatæ jam secunda ultra in perpetuum non evelletur neque destruetur neque anathema existet, mons magnus ecclesiae, qui universam terram impleat, utique ut talis prae regnis aliis aliis dissipatis in aeternum stabit. Ergo per scripturas ecclesiam Christi catholicam catholicitate etiam facti, ex locis oraliter quidem omnibus simul vel uno tempore possidendis simultanea, ex temporibus ejusdem possessionis universalis perennibus perpetua, agnoscere oportet.

.. Praedictiones antiquae compluribus testamenti novi 1357 cernuntur. Ita Messias ipse rejectis incredulis judaeis fideles saltos ex omni parte terrae in regnum ecclesiae unum conventuros esse pro fructu sanctitatis et salutis regni caelestis proferendo asseverat (*Mat* 8, 10—12; 21, 43; *Luc* 13, 26—30). Hinc Servator idem (*Mat* 13, 31. 32; *Marc* 4, 30—32; *Luc* 13, 18. 19) ecclesiam suam similem dicit grano sinapis crescenti in arborem magnam, quae una volucres caeli, positas pro hominibus orbis (cf. *Ez* 17, 22—24; 31, 3 ss; *Dan* 4, 7 ss. 17 ss) ramis suis receptura sit; cujus arboris magnitudinem sectae Christianae velut totidem rami arboris abscissi sane non aequabunt. Praeterea Redemptor (*Jo* 17, 20—23) oratione efficaci tamquam signum, quo mundus perpetuo agnoscat opus ipsius Dei, petit, ut sint unum omnes per verbum apostolicum aliquando credituri; quae unitas distinguens ecclesiam veram Dei ab ecclesiis falsis perpetua futura omnium non paucorum neque unius regionis, sed plurimorum per orbem dispersorum

vel unitas in catholicitate absoluta et relativa intellegitur; neque enim unitas hominum in se vel prae humanis coetibus rivalibus paucorum res esset tam mirabilis, ut ex ea mundus interventum Dei cognoscere universe posset; et diserte omnes per verbum apostolicum credituri, nempe (coi. v. 1—3) ex omni carne Filio Dei postulanti (cf. *Ps* 2, 8) dati iu unum colligendi, pro signo exhibentur, non pauci discipuli praesentes; et vero ut in ecclesia aspecta ipsa mundus (ο *χῶνος*), scilicet ubique terrarum totus, pro fide vel suscepta conservanda vel primum suscipienda agnoscat prae humano opere divinum, ecclesia semel satis per orbem propagata visibilis supponitur. Sollemniter legatis suis ad gentes, pro voluntate salutifera universali profecto etiam simul, non in meram vicem omnes, ad mundum universum, ad creaturam omnem ecclesiae ut unice salutari subjungendam Dominus promisso auxilio valenti, nempe gratiae externae et internae, effectum satis prosperum perpetuum usque ad consummationem saeculi pollicetur (*J/a/* 28, 18—20; *Mare* 16, 15—20; *Act* 1, 8). Veritas eadem ecclesiae re ipsa orbe toto stabiliendae exprimitur etiam alibi tum a Christo, ut praeter alia (*Jo* 10, 16; 12, 20—25. 28) dicente (*Jo* 12, 31. 32): „nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum¹⁴, tum ab apostolis Christi (*Act* 28, 28; *Rom* 15, 8—12; *Gal* 3, 8. 14; *Apoc* 7, 9).

1358 3. Indubia est doctrina traditionis, explicata potissimum in controversia cum donatistis contendentibus, ecclesiam Christi in sola parte Donati remansisse. Quibus respondent Patres, ecclesiam veram unam ubique diffusam ex scripturis esse eandemque hac ratione haereticorum vel schismaticorum coetibus, qui non sint tales, oppositam exsistere; hinc vel ex eo, quod secta donatistarum orbem non obtineat, inferunt Patres, non esse eam ecclesiam Christi. Audiatur *Optatus* (de schismate donat. 1. 2. η. 1. 2; *M* 11, 941 ss): „Ecclesia una est, cujus sanctitas de sacramentis colligitur, non de superbia personarum ponderatur: ergo hanc unam columbam et dilectam sponsam suam Christus appellat. Haec apud omnes haereticos et schismaticos esse non potest. Restat ut uno loco sit. Eam tu, frater Parmeniane, apud vos solos esse dixisti, nisi forte quia vobis specialem sanctitatem de superbia vindicare con-

tenditis, ut ubi vultis, ibi sit ecclesia, et non sit ubi non vultis. Ergo ut in particula Africae, in angulo parvae regionis, apud ros esse possit: apud nos in alia parte Africae non erit? In Hispaniis, in Gallia, in Italia, ubi vos non estis, non erit? Si apud vos tantummodo esse vultis, in tribus Pannoniis, in Dacia, Moesia, Thracia, Achaia, Macedonia, et in tota Graecia, ubi ros non estis, non erit? Ut apud vos esse possit, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Pamphilia, Phrygia, Cilicia, et in tribus Syriis, et in duabus Armeniis, et in tota Aegypto, et in Mesopotamia, ubi vos non estis, non erit? Et per tot innumera-biles insulas, et ceteras provincias, quae numerari vix possunt, ubi vos non estis, non erit? Ubi ergo erit proprietates catho-lici nominis, cum inde dicta sit catholica, quod sit rationabilis¹*, i e., sive generalis, ut catholicus tunc dicebatur ratiocinator rei procurator universalis, sive secundum rationem, „et ubi-que diffusa? Nam si sic pro voluntate vestra in angustum coarctatis ecclesiam: si universas subducitis gentes, ubi erit illud, quod Filius Dei meruit? ubi erit quod libenter ei lar-gitus est Pater, in secundo psalmo dicens: „Dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae* P» 2, 8)? . . . Ergo probavimus eam esse ecclesiam catho-licam, quae est in toto terrarum orbe diffusa.“ Consentanea verba Optati vide supra (n. 487).

Maxime huc spectat argumentatio, quam ex litteris sacris 1359 instituit *Augustinus* in libro de unitate ecclesiae (c. 6—20. a. 11—56), ubi inter alia docet (c. 16. n. 40; *M* 43, 422): „Non est autem ista (ecclesia) operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt (*cf.* Mat 5, 15). Et de illa dictum est, „Non potest civitas abscondi super montem constituta* (Mat 5, 14). Sed donatistis velut operta est, qui audiunt tam lucida et manifesta testimonia, quae illam toto orbe demonstrant; et malunt clausis oculis offendere in montem, quam in eum ascendere; qui cum esset lapis praecisus de monte sine manibus, crevit, et factus est mons ingens, et implevit universam terram (Dan 2, 34 s).“ Unde idem scribit (ep. 93. al. 48. ad Vincentium c. 7. n. 23; .1/33, 333): „Acutum autem aliquid tibi videris dicere, cum catholicae nomen non ex totius orbis communione interpre-taris, sed ex observatione praeceptorum omnium divinorum,

atque omnium sacramentorum : quasi nos, etiamsi forte hinc sit appellata catholica, quod totum veraciter teneat, cujus veritatis nonnullae particulae etiam in diversis **inveniuntur** haereticis, hujus nominis testimonio nitamur ad demonstrandum ecclesiam in omnibus gentibus, et non promissis **Dei** et tam multis tamque manifestis oraculis ipsius veritatis . . . Quomodo autem confidimus ex divinis litteris accepisse nos Christum manifestum, si non inde accepimus et ecclesiam manifestam?.. Sicut anathema erit, qui annuntiaverit Christum neque passum esse, neque tertia die resurrexisse, quoniam in veritate evangelica accepimus, ‚Oportebat Christum pati, et **resurgere** a mortuis tertia die' (Luc 24, 46): sic erit anathema quisquis annuntiaverit ecclesiam praeter communionem omnium gentium, quia eadem veritate consequenter accepimus, ‚et praedicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem' / Atque etiam urget (serm. 46. al. de tempore 165. c. 14. n. 33; **M** 38, 289): „Ede mihi unam scripturae vocem pro parte Donati: audi innumera- biles, pro orbe terrarum. Quis eas enumerat? Quis eas terminat? Tamen ut pauca commemoremus, legem attende, primum Dei testamentum: ‚In semine tuo benedicentur omnes gentes' (Gen 22, 18). Et in psalmo, ‚Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae' (Ps 2, 8). ‚Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terrae; et adorabunt in conspectu ejus universae patriae gentium: quoniam ipsius est regnum, et ipse dominabitur gentium' (Ps 21, 28. 29). ‚Cantate Domino canticum novum; cantate Domino, omnis terra' (Ps 95, 1). ‚Et adorabunt eum omnes reges terrae, omnes gentes servient illi' (Ps 71, 11). Quis enumerare sufficiat? Prope omnis pagina nihil aliud sonat quam Christum, et ecclesiam toto orbe diffusam. Exeat mihi una vox pro parte Donati. Quid magnum est quod quaero? Ecclesiam toto orbe diffusam, perituram fuisse dicunt. Peritura praedicta est tot testimoniis mansura? Nec una vox ista per legem, per prophetas, per cantica pastoris est. Neque enim illi verum dicere sine Verbo Dei potuerunt, quod est Christus/ Praeterea s. doctor attestatur (de haeres, n. 69; **M** 42, 43): ^Pertinaci dissensione firmata, in haeresim schisma verterunt: tanquam ecclesia Christi propter

crimina Caeciliani, seu vera, seu quod magis iudicibus apparuit, falsa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in africana Donati parte remanserit, in aliis terrarum partibus quasi contagione communionis exstincta." Eodem spectant dicta Augustini citata supra (n. 1189. 1345) atque ep. 49. al. 161. ad Honoratum n. 2. 3 (J/ 33, 189 s), ep, 76. al. 171. ad donatistas η. 1 (ib. 263 s), in Jo tr. 9. n. 13. 15 .1/35,1464 s), in ep. 1. Jo tr. 3. n. 7 (ib. 2001), collât, carthag. 3 i.l/ 43, 829. 830). — In ipso mandato suo pro collegis electis ad disputandum *episcopi. Africae* ex verbo Dei promittentis commonstrare imprimis catholicitatem ecclesiae ita exordiuntur (.1/ 43, 822): „Quamvis causa ecclesiae catholicae adversus omnes falsas criminationes, quibus eam usquequaque diffusam schismatici et haeretici per suas quasque regiones vel provincias vel divisi atque separati vaniloquis et sacrilegis insectantur erroribus, satis superque divinis testimoniis defendatur, in Africa vero adversus donatistas etiam ecclesiasticis atque imperiali iudicio, sicut oportebat vel necesse fuerat, terminata iit: tamen quia idipsum hominibus qui ista nesciunt, quo eos ad aeternam salutem Christianae caritatis acquiramus, instantius manifestandum atque declarandum est, placuit nobis ex Dei Domini voluntate in hanc carthaginensis civitatis convenire ecclesiam, et eligere idoneos fratres collegasque nostros, ad gerendam hujus causae defensionem, qui crimina falsissima ecclesiae catholicae, quae toto, sicut de illa divina testantur eloquia, terrarum orbe diffunditur, a parte Donati objecta redarguant/

4. Sed etiam ante vel praeter turbas donatianas Patres 1360 catholicitatem in unitate ecclesiae Christi sive simpliciter significant sive instantius asseverant. Sic *doctrina duodecim apostolorum* (supra n. 1217. 1226) ecclesiam Domini, scilicet unam, a finibus terrae, a quattuor ventis in regnum gloriae colligendam exhibet. — Concordat *Hermae Pastor* (sim. 9. c. 17; *F* 12, 611): „Omnes gentes, quae sub caelo habitant, postquam audierunt ac crediderunt, in nomine Filii Dei vocati sunt/ — *Epistula ad Diognetum* catholicitatem unius ecclesiae Christianae his illustrat (n. 6; *F* 12, 401): „Quod est in corpore anima, hoc sunt in mundo christiani. Dispersa est per omnia corporis membra anima: et christiani per mundi civitates.' — *Justinus*

congregationem unam omnium gentium pro testamento novo ex vetusto vindicat (supra n. 285 coi. n. 1217). Idem auctor asserit (dial. cum Tryphone judaeo n. 117; *M* 6, 746): „Qui ergo per illius nomen sacrificia ipsi offerunt ea, quae a Jesu Christo praescripta, id est quae in eucharistia panis et calicis a Christianis in omni terrarum loco offeruntur, hos omnes in antecessum Deus gratos sibi esse testatur. Quae vero a vobis ac per vestros illos sacerdotes offeruntur, ea respuit, cum dicit: „Et sacrificia vestra non suscipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis usque ad occasum nomen meum glorificatur in gentibus: vos autem profanatis illud' (Mal I, 10 ss).# — Ipse *Celsus* (apud *Origenem*, cont. Cels. l. 5. n. 59; *M* 11, 1274 s) mentionem facit ecclesiae magnae Christianorum, sectis oppositae (cf. ib. n. 61), scilicet ut magnae vel catholicae in unitate, quam saeculo eodem *Hegesippus* vocat *την τῶοιῶν τῆ ἰ./ληβῖα* (apud *Eusebium*, hist. eccl. l. 4. c. 22; *M* 20, 381) et *Victor* habet communem unitatem (supra n. 496). — *Irenaeus* ecclesiae in toto mundo, per universum orbem, in universum mundum disseminatae unitatem in fide tradita extollit (ut n. 489. 1211; infra n. 1390).⁴⁾ — A *Serapione antioch.* universa, quae in terris est fraternitas, memoratur (apud *Eusebium*, hist. eccl. l. 5. c. 19; *M* 20, 482). — *Synodus artiat.* a. 314. ecclesiam omnis orbis nominat (supra n. 496). — Item ad rem *Eusebius* (in Ps 81, 8; *M* 23, 990): „Cum in praecedenti psalmo totam judaicam gentem accusasset, et in praesenti principum populi accusationem instituisset, admodum consequenter jam reconciliationem et adventum Christi postulat, non judaeorum genti, sed omnibus populis. Quare sic concludit: „Surge, Deus, judica terram, quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus'. Quis autem sit qui haereditabit in omnibus gentibus, ne interrogas, sed rem perquire; et depre-

x) Nomen ecclesiae catholicae ipsum ab frena eo non adhibetur; attamen opinatur *Harnack* (Lehrb. der *Dogmeng.* l. 407 adnot. 2), ex Irenaeo (l. 3. c. 15. n. 2) colligendum, a valentinianis adversarios ecclesiasticos dictos esse catholicos. Sed ille facile fallitur, interpret latinus si *ἡ ἐκκλησία* legisset *ἡ ἀποστολική*, vii scripsisset communes (cf. c. 11. n. 8i; legerit igitur potius *ἡ κοινὴ* (cf. *A/arc* 7, 2. 5; *xfalO*, 14. 15. 28; *Irenaei* l. 1. c. 14. n. 2; l. 3. c. 12. n. 7. 15; l. 4. c. 13. n. 4; c. 16. n. 5; c. 18. n. 5; l. 5. c. 12. n. 2). Et vero ex contextu Valentiniani, cum vellent ipsi haberi ecclesiastici, quasi excellentiores vocaverint ceteros communes, scilicet vulgus vel plebem ecclesiae.

bendes non alium esse, quam Christum Dei; cui a Patre dictum est: „Filius meus es tu: ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem nam terminos terrae' (Ps 2, 7. 8). Hunc ergo qui in medio deorum Deus consistit, et homines illos coarguit excitans, rogat ut jam demum factam sibi promissionem ad finem deducat, dicens: „Surge, Deus, judica terram, quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus'.“ Videas et locum recitandum infra (n. 1392). Teste *Athanasio* ecclesia orbem illuminat (supra n. 1189). — *Ephraem syrus* ecclesiam et jure et facto catholicam hisce celebrat (hymn. 20. de resurrect. Christi n. 15—17; ed. Lamy 2, 766 ss): „Clamavit propheta: „Dilata o sterilis, sinum tuum, ut sufficiat filiis tuis' (cf. Is 54, 1. 2). Jerusalem enim occidit incircumcisos; ecclesia vivificat circumcisos (corde); hortatur quippe homines corporeos nativitate carnali gaudentes, partu infantium gloriantes et terrae proventus expectantes ut spiritualiter renascantur. Benedictus qui promisit beatitudinem gentibus. Parvus filiae Sion sinus constrinxit se; quia temporarius erat, sufficebat populo parvo; jussit Deus ut festum (paschatis) perageretur in Jerusalem tantum et ut populus illuc suas victimas adduceret. Quomodo potuissent omnes populi ex omnibus finibus illuc adducere suas victimas? Benedictus qui ubique fregit corpus suum. Lapis, quem vidit Daniel (Dan 2, 34. 35), orbem totum implevit; nubes, quam vidit Elias (3 Reg 18, 44), sua dilatatione figura fuit evangelii, quod se dilatavit et se extendit ad omnes populos atque distillavit abundantes suos imbres, ut possent extinguere sitim populorum. Benedictus ille cui obsequium ubique praestatur."

Accommodate disserit etiam *Epiphanius* (haer. 61. apostolice eorum n. 2; *M* 41, 1042): „Verum ut, quae de illis tractare coepimus, persequamur, habitant illi in exigua quadam regione Phrygiae, Ciliciae ac Pamphyliae. Quid igitur? Ergone ecclesia, quae ad utramque terrarum extremitatem porrigitur, penitus exscinditur, nec amplius in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum' (Ps 18, 5)? Nec illud valet, quod a Servatore dictum est: „Eritis mihi testes usque ad ultimum terrae' (Act 1, 8)? — *Chrysostomus* universam terram ab ecclesia occupatam dicit (supra n. 398. 515).

— Congruunt effata *Innocenta I* (n. 546. 990). — Similia sunt *Hieronymi* (n. 340. 506. 515); qui et disputat (dial, contra luciferianos n. 14 s; .1/23, 168 s); „Absit, ut frustra Deus mortuus sit. Alligatus est fortis, et vasa ejus direpta sunt (Mare 3,27). Allocutio Patris impleta est: „Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae* (Ps 2, 8). „Apparuerunt fontes aquarum, ei revelata sunt fundamenta orbis terrarum* (Ps 17, 16). „In sole posuit tabernaculum suum, nec est qui se abscondat a calore ejus* (Ps 18, 6.7.). Deo plenus psalmista canit: „Inimici defecerunt frameae in finem, et civitates eorum destruxisti* (Ps 9, 7). Et ubi, quaeso, isti sunt nimium religiosi, immo nimium profani, qui plures synagogas asserunt esse, quam ecclesias? Quomodo destructae sunt diaboli civitates, et in fine, hoc est in saeculorum consummatione, idola corruerunt? Si ecclesiam non habet Christus, aut si in Sardinia tantum habet, nimium pauper factus est. Et si Britannias, Gallias, orientem, indorum populos, barbaras nationes, et totum semel mundum possidet satanas: quomodo ad angulum universae terrae crucis tropaea collata sunt? Nimirum adversarius potens concessit Christo Iberam excetram: luridos homines, et inopem provinciam dedignatus est possidere/ — *Bonifalius I* ecclesias toto orbe diffusas velut membra ecclesiae ejusdem universalis sub Petro capite describit (n. 487). — Perinde *Flavianus* ecclesias totius orbis, principe sede apostolica, exhibet (n. 501). — *Leo M.* ex Jo 12, 32 universarum ubique nationum devotionem praedicat, qua unum de omni gente regnum sit (n. 286); accedunt dicta ejusdem consentanea (n. 486. 496). — Porro ecclesiae amplitudinem universalem efferunt alii, ut *episcopi metropolis arelat.* (n. 486), *Prosper* (ib.), *Gelasius I* (n. 988, ep. 13), *Ennodius* (n. 484), *monachi secundae Syriae* (n. 506). — Ipsum *concilium florentinum* definiendo (n. 494, romanum pontificem in universum orbem tenere primatum, universalitatem ecclesiae saltem supponit. — Videsis et doctrinam *Leonis XIII* (n. 419).

- 1362 5. A tempore antiquissimo ecclesiae nomen catholicae tamquam proprium et distinguens, adversariis ipsis agnoscantibus vel frustra renitentibus, adhaesit adeo, ut interdum ea, voce ecclesiae omissa, antonomastice catholica diceretur; atqui ex majorum mente ecclesia a sectis certe non distinguitur per

nomen vacuum, sed primo per excellentiam divinitus perpetuam nomine ipso designatam, praecipue sane in universali ecclesiae propagatione sitam; quin hanc vim nominis principalem, qua ecclesia una manens sit totius orbis, Patres plures etiam industrie declarant; etsi praeter eam occurrit aliquando interpretatio sive minus apta sive saltem remotior, ex qua ecclesia sit catholica, quod v. g. dogmata omnia doceat. Jam ab *Iḡnaiō* (supra n. 432) nominatur catholica ecclesia (/ ζαῖ'loZiZζ·
I quam intellegit ipse (ib. et n. 1226) compositam ex judaeis et gentibus unam sub episcopis per tractus (*περατα*, fines; cf. ep. ad rom. n. 6; *F* 12, 258) terrae constitutis et generali omnium praeside (supra n. 490). — De *martyrio Polycarpi* per inscriptionem „ecclesia dei, quae Smyrnae peregrinatur, ecclesiae dei, quae Philomelii peregrinatur, et omnibus ubique terrarum sanctae et catholicae ecclesiae paroeciis (zαὰ ντοσκ/ ταῖ /cerci πάπα τόπον τι cyla /al /a&ολι/.η εξ/λησία παροιζίαι)“ dat epistulam (.F12, 315). In hac (η. 8. 19) Polycarpus dicitur precando fecisse mentionem complurium „totiusque per orbem terrarum catholicae ecclesiae (/ai πάση τη /ατά την ολ/ονμένην /αὔολιζή m).ryi(tς)“ et benedicere Domino nostro Jesu Christo pastori .catholicae in toto orbe ecclesiae (τη /αρα την οι/ουμένην /a&ο-
ir/rς v/./λη(īla ').īl Quibus locis vox ζα&όλιζη per illud ζατά πάντα mor, ζατπ την οι/ουμένην explicatur. Neque ubi (η. 16) Polycarpus appellatur „catholicae ecclesiae smyrnensis (τη έν Σμίρνη v.a&ολι· ■ā; /dralaç') episcopus“, nomen catholicae adhibetur vi sua spoliatum ad ecclesiam smyrnensem mere haereticis opponendam, sed imprimis vel ad eam ecclesiae ubique diffusae partem vel ad ecclesiam orbis ex parte declarandam, modo simili ac quo pars terrae romanae terra romana, nempe aliqua, occidentalis vel orientalis, non ipsa nec simpliciter, vocatur. Videlicet directe ecclesia smyrnensis pertinens ad universalem ut talis conventui non pertinenti, non orthodoxi heterodoxis opponuntur.— *Opus adversus Cataphrygas* a. 192/193 (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 5. c. 16; *M* 20, 467)memorat universam, quae per orbem terrarum sparsa est, ecclesiam (την . . ζα&όλον /ai πάναν nr υπό τον ουρανόν έζζλησίαν).“ — Nomen catholicae ecclesiae unius vel nomen catholicae simpliciter sic exprimit *fragmentum muratorianum* (apud *Comely*, introd. I2, 184): „Cum ipse beatus apostolus paulus . . nonnisi comenati (nominatim) semptae (sep-

|
1
|
|
|
|
|
|
0
i-

tem) eccleses (ecclesiis) scribat, . . . una tamen per omnem orbem terrae ecclesia deffusa (diffusa) esse denoscitur (dignoscitur)., veru ad filemonem una; et ad titu una, et ad tymotheu duas (duae) pro affecto et dilectione, In honore (honorem) tamen ecclesiae catholice (catholicae), In ordinationem ecclesiastice (ecclesiasticae) descepline (disciplinae) scificate (sanctificatae) sunt. Fertur etiam ad Laudecenses (laodicensis), alia ad alexandrinis, Pauli nomine fincte (fictae) ad heresem Marcionis, et alia plura, quae in catholicam ecclesiam recepi (recipi) non potest; Fel enim cum meile misceri non concruit (congruit), epistola sane Jude (Judae) et superscriptio (suprascripti) Johannis duas (duae) In catholica habentur."

- 1363 Itidem *Clemens alex*, ecclesiam unam prae haeresibus veram solam esse catholicam docet (η. 1226. 1261). — *Tertullianus* vocabulo etiam unico catholicae ecclesiam commemorat (n. 534 et de praescript. c. 26; J/2, 38); alibi autem idem dicit veram et catholicam Hierusalem (adv. Marcion. l. 3. c. 22; *M* 2, 353) et catholicam ecclesiam (l. 4. c. 4: *M* 2, 365). Porro catholicum ille opponit ei, quod est ex parte (de fuga c. 3; *M* 2, 106), et catholicam bonitatem intellegit ubique diffusam (adv. Marcion. l. 2. c. 17; 3/2, 304). Unde et Christum appellat catholicum Dei templum pro adeuntibus (ex Is 2, 2 ss) universis nationibus et concludit (l. 3. c. 21; *M* 2, 351): „Haec aut prophetata nega, cum coram videntur, aut adimpleta, cum leguntur. Aut si non negas utrumque, in eo erunt adimpleta, in quem sunt prophetata.“ — Ut *auctor philosophumenon* queritur (l. 9. n. 12; *M* 16, 3388), sectatores Callisti pontificis inveni ^catholicam ecclesiam semet appellare aggrediuntur.“ — Ad haec in *martyrio s. Pionii* (Archiv fur slav. Philol. 1896, 156 ss) memoratur presbyter catholicae ecclesiae (τξ ζ«^>ολιζξ rzzÀça/ag) vel ecclesia catholica (n. 2. 11. 13); atque homines nonnulli confessi se Christianos et ultra interrogati, cujus ecclesiae essent, respondent, se esse catholicae (τΓ zaJoZ/ζΓ), cui responso Pionius etiam rationem addit, quod non sit alia apud Christum (n. 9); praeterea Pionius idem interrogatus, quam haberet religionem, respondet, se habere catholicorum (τὼν ζα^ολιζων), et interrogatus, quorum haberet catholicorum, respondet, ecclesiae catholicae se presbyterum esse (n. 19). — Ex sententia *Cornelii* et aliorum unus episcopus esse debet in ecclesia catholica (n. 457), ubi ecclesia

catholica vel directe intellegitur pronius totius orbis, in qua episcopus unus omnium et ipsorum episcoporum sit (cf. verba *Tertulliani* n. 498), vel directe dicitur ecclesia omnis, quae vere membrum ecclesiae orbis inveniatur. — *Cyprianus* ecclesiam catholicam et unam vel cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino copulatam esse scribit (n. 47), idemque in libro de catholicae ecclesiae unitate ecclesiam unam talem celebrat, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extendatur, et eam lumini solis uni radios per orbem totum porrigenti, arbori uni ramos in terram universam extendenti, fonti uni largiter rivos pandenti comparat (supra n. 129). — *Firmilianus* quoque de ecclesiae catholicae pace atque unitate loquitur (n. 517). — *Synodus antiochena* de Paulo samosateno scribit (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 7. c. 30; *M* 20, 710) „Dionysio (rom.) et Maximo (alex.), et omnibus per universum orbem comministris nostris, episcopis, presbyteris et diaconis, et universae ecclesiae catholicae quae sub coelo est (7rôu[^] r?) ιπτο τον ονρανον v.ci[^]oI.lvS] &.7.ληαία).“ — *Alexander alex.* et unam et catholicam ecclesiam confitetur (n. 397). — *Concilium nicaenum I* ecclesiam a sectis nomine catholicae tamquam proprio discernit (n. 8. 19; *D* 19. 20). — *Eusebius* cum nomine rem ipsam sic enuntiat (in Is 32, 17 s; 1/ 24,322): „Pro magna et tripudiante urbe jam deleta, aliam Deo constituendam urbem, sive catholicam ecclesiam, a terminis usque ad terminos terrae pertingentem, et pium in illa vitae institutum, vaticinatur/ — Secundum *Damasum I* universae per orbem catholicae diffusae ecclesiae unus thalamus Christi est (n. 544). — *Optatus* indignabundus quaerit, ubi negata diffusionem ecclesiae universali proprietatem catholici nominis maneat (n. 1358).

Tum vero *Cyrillus hieros.* (catech. 18. n. 23; *M* 33, 1364 1043; cf. supra n. 1317) ecclesiam imprimis eo catholicam vocari docet, quod per totum orbem ab extremis terrae finibus ad extremos usque fines diffusa sit (chà το κατὰ πάση circa τῇ οἰκουμένη, ἀ/ro κεράτων γῆ εω κεράτων). Quo pacto ille paulo post adjungit (ib. n. 27): „Cumque reges distributarum diversis locis gentium, suae potestatis limites habeant, sola est sancta catholica ecclesia, quae per orbem totum indeterminata gaudet potestate. Posuit enim Deus, ut scriptum est, terminum ejus pacem (Ps 147, 14).“ Sicut autem rationem formalem catho-

licae in diffusionem, ita rationem ecclesiae in unitate ponit s. doctor interserendo (ib. n. 24): „Ecclesia vero aptissimo vocabulo appellatur, quod omnes convocet et una cogat (diarrhèn *πάπα* ΑxxαΖέινο^αι ζαῖ *ουοί* nrj'ityé/r), sicut in Levitico (8,3) ait Dominus: „Et omnem congregationem convoca (ixz^aioffoy) ante ostium tabernaculi testimonii*. Notatu porro dignum est, hanc vocem, Αχζλτσ/ησο*', tum primum in scripturis usurpatam esse in hoc loco, cum Dominus Aaronem summum in sacerdotium constituit.“ Idem paterne monet (ib. n. 26): „Quoniam vero ecclesiae nomen diversis accommodatur rebus,.. proprie autem et vere quis dixerit ecclesiam malignantium esse haereticorum coetus,.. idcirco nunc cautissime tibi tradidit fides ita tenendum: „Et in unam sanctam catholicam ecclesiam*, ut eorum abominanda collegia (*συντίματα*) fugiens, adhaereas semper sanctae catholicae ecclesiae, in qua et renatus es. Et si quando peregrinatus fueris in civitatibus, ne simpliciter requiras ubi sit Dominicum (ro Ζηριαζό>')“, i. e., domus Domini, „nam et ceterae impiorum sectae atque haereses suas ipsorum speluncas dominicorum nomine honestare nituntur, neque ubi sit simpliciter ecclesia, sed ubi sit catholica ecclesia (r/ καθολική rzzZi:-σιβ): hoc enim proprium nomen est hujus sanctae, et matris omnium nostrum: quae quidem et sponsa est Domini nostri Jesu Christi unigeniti Filii Dei . . et figuram prae se fert atque imitationem „superioris Hierusalem, quae libera est' (Gal 4, 26).“ — Saepe appellata sunt verba *Pacranī* (ep. 1. ad Sympronian. n. 3. 4; *M* 13, 1054 s): „Sed sub apostolis, inquires, nemo catholicus vocabatur. Esto, sic fuerit, vel illud indulge. Cum post apostolos haereses exstitissent diversisque nominibus columbam Dei atque reginam lacerare per partes et scindere niterentur: nonne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret unitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? Nonne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego forte ingressus populosam urbem hodie, cum marcionitas, cum apollinariacos, cataphrygas, novatianos et ceteros ejusmodi competissem, qui se Christianos vocarent: quo cognomine congregationem meae plebis agnoscerem, nisi catholica diceretur? . . Christianus mihi nomen est, catholicus vero cognomen. Illud me nuncupat, istud

ostendit: hoc probor, inde significor . . . Qui catholicus, idem justus obediens . . . sed et si catholicus⁴⁴, re quidem nominis magis servata, „ubique unum est, sicut superiores⁴¹ opinione Paciani nputant, id ipsum David indicat dicens: „Astitit regina in veste aurata et variegata⁴ (Ps 44, 10; hoc est, una in omnibus.* — Ex *Ambrosio* ecclesia sicut luna in orbem diffunditur (n. 397) et una undique congregata est catholica (n. 1227).

Ipse *Augustinus* argumentum ex nomine petatum cum ali- 136' quando (supra n. 1359, ep. 93) prae alio transmittat, urgere opportune minime negligit. Ita ille (de vera relig. c. 7. n. 12; 3/ 34,128): „Tenenda est nobis Christiana religio, et ejus ecclesiae communicatio quae catholica est, et catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint nolint enim ipsi quoque haeretici, et schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.⁴⁴ Idem fatetur (contra ep. fundamenti c. 4. n. 5; *M* 42, 175): „Ut omittam sincerissimam sapientiam, ad cujus cognitionem pauci spirituales in hac vita perveniunt, . . . quam in ecclesia esse catholica non creditis, multa sunt alia quae in ejus gremio me justissime teneant. Tenet consensus populorum atque gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum catholicae nomen, quod non sine causa inter tam multas haereses sic ista ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes haeretici se catholicos dici velint, quaerenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conveniatur, nullus haeticorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot et tanta nominis christiani carissima vincula recte hominem tenent credentem in catholica ecclesia, etiamsi propter nostrae intelligentiae tarditatem vel vitae meritum veritas nondum se apertissime ostendat.⁴⁴ Porro ad vim ipsam nominis amplius illustrandam haec conducunt ejusdem Augustini (serm. 46. al. de temp. 165. c. 8. n. 18; *M* 38, 280 s): „Non omnes haeretici per totam faciem terrae: sed tamen haeretici per totam faciem

terrae. Alii hic, alii ibi, nusquam tamen desunt: ipsi se non norunt. Alia secta in Africa, alia haeresis in oriente, alia in Aegypto, alia in Mesopotamia, verbi gratia. Diversis locis sunt diversae: sed una mater superbia omnes genuit, sicut una mater nostra catholica omnes Christianos fideles toto orbe diffusos. Non ergo mirum, si superbia parit discissionem, caritas unitatem. Tamen ipsa catholica mater, ipse pastor in ea ubique quaerit errantes, confortat infirmos, curat languidos, alligat confractos, alios ab istis, alios ab illis non se invicem scientibus. Sed tamen illa omnes novit, quia cum omnibus fusa est. Verbi gratia, est in Africa pars Donati, eunomiani non sunt in Africa; sed cum parte Donati est hic catholica. Sunt in oriente eunomiani, ibi autem non est pars Donati; sed cum eunomianis ibi est catholica. Illa sic est, tanquam vitis, crescendo ubique diffusa: illi sic sunt, tanquam sarmenta inutilia, agricolae falce praecisa merito sterilitatis suae, ut vitis putaretur, non ut amputaretur. Sarmenta ergo illa ubi praecisa sunt, ibi remanserunt. Vitis autem crescens per omnia, et sarmenta sua novit quae in illa manserunt, et juxta se quae de illa praecisa sunt. Inde tamen revocat errantes, quia et de ramis fractis dicit apostolus, „Potens est enim Deus iterum inserere illos' (Rom 11, 23).“ Praeterea vide verba Augustini alia (n. 366, de unit. eccl.: n. 1271; infra th. XXXVIII. p. II. n. 3).

- 1366 Quemadmodum autem etiam idem s. doctor simpliciter catholicam, scilicet ecclesiam, appellat, sic *episcopi Africae* electis suis defensionem „catholicae“ injungunt (n.1242). — *Vmcentius lirin.* directe de doctrina agens scribit (supra n. 1058): „In ipsa item catholica ecclesia magnopere curandum est ut id teneamus quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere proprieque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere universaliter comprehendit/ Hinc illi ibidem catholica est tota per orbem terrarum ecclesia. — *Theodoreius* notat (in Ps 47, 4; *M* 80, 1211 ss): „Una quidem per totum orbem atque mare est ecclesia, propterea orantes dicimus, Pro sancta et unica catholica et apostolica ecclesia, a finibus usque ad fines terrae. Rursus vero divisa est ipsa per civitates, et oppida, et villas, quas propheticus sermo domos nuncupavit. Quemadmodum

Ecclesia facto catholica probatur ipso nomine antiquo et typis variis.

quaelibet civitas intus multas habet domos inter se divisas, et una tamen civitas nominatur: sic infinitae et innumerabiles sunt ecclesiae in insulis et in continenti: simulque omnes in unam rediguntur, verorum dogmatum unitae consonantia* ; cf. ejusdem auctoris de principio unitatis dicta supra (n. 184. 499. 501). — Denique non solum *canone missae*, venerandae .une antiquitatis, ecclesia catholica, quae sit toto orbe terrarum, memoratur, sed et per *symbola fidei* (Z>10 6. 14. 86; cf. 3. I 9.18.32.54) ecclesia catholica creditur; unde etiam intellegas, I cur sectae ipsae cum pro angustiis suis catholicae non sint, \Gum 6 ss.) per historiam quidem videri. Cited from *Judic* 6, 36 ss), per 6. Praefigurata est ecclesiae catholicitas per arcam Noë 1367

^j®]
ImM
IHII
IIBf
IISI
| i '
I
Î i
T |
Ni
'I?!' .

1946 s): „Et erat scriptum hebraice, graece et latine: Rex judaeorum' (Jo 19, 19 s). Hae quippe tres linguae ibi prae ceteris eminebant: hebraea, propter judaeos in Dei lege gloriantes; graeca, propter gentium sapientes; latina, propter Romanos multis ac pene omnibus jam tunc gentibus imperantes. Dicebant ergo Pilato pontifices judaeorum: Noli scribere, Rex judaeorum, sed quia ipse dixit, Rex sum judaeorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi'. O ineffabilem vim divinae operationis, etiam in cordibus ignorantium! Nonne occulta vox quaedam Pilato intus quodam, si dici potest, clamoso silentio personabat, quod tanto ante in Psalmorum litteris prophetatum est, ‚Ne corrumpas tituli inscriptionem' (Ps 56, 1: 57, 1)? Ecce tituli inscriptionem non corrumpit; quod scripsit, scripsit. Sed etiam pontifices qui hoc corrumpi volebant, quid dicebant? ‚Noli scribere', inquit, ‚Rex judaeorum, sed quia ipse dixit, Rex sum judaeorum'. Quid loquimini, insani? Quid fieri contradicitis, quod mutare nullo pacto potestis? Numquid enim propterea non erit verum, quia Jesus ait, ‚Rex sum judaeorum'? Si corrumpi non potest quod Pilatus scripsit, corrumpi potest quod veritas dixit? Sed judaeorum tantum rex est Christus, an et gentium? Imo et gentium. Cum enim dixisset in prophetia, ‚Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, praedicans praeceptum Domini', ne propter montem Sion solis judaeis eum regem quisquam diceret constitutum, continuo subjecit, ‚Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae' (Ps 2, 6 ss). Unde et ipse *jam per os* proprium loquens apud judaeos: ‚Habeo', inquit, ‚alias oves quae non sunt de hoc ovili: oportet me et ipsas adducere, et vocem meam audient, et erit unus grex et unus pastor' (Jo 10, 16). Cur ergo magnum volumus intelligi in hoc titulo sacramentum, in quo scriptum erat, ‚Rex judaeorum', si rex est Christus et gentium? Quia scilicet oleaster factus est particeps pinguedinis oleae, non olea particeps facta est amaritudinis oleastri (Rom 11, 17). Nam in eo quod de Christo veraciter scriptus est titulus, ‚Rex judaeorum', qui sunt intelligendi judaei, nisi semen Abrahae, filii promissionis, qui sunt etiam filii Dei? Quoniam ‚non qui filii carnis', ait apostolus, ‚hi *filii Dei; sed*

;) filii promissionis, deputantur in semine' (Rom 9,7. 8). Et geôles erant quibus dicebat, ‚Si autem vos Christi, ergo Ab-nhaesemen estis, secundum promissionem haeredes' (Gal 3, 29). Rex ergo judaeorum Christus, sed judaeorum circumcisione cordis, spiritu, non littera; quorum laus non ex hominibus, sed ex Deo est (Rom 2, 29), pertinentium ad Jerusalem liberam matrem nostram aeternam in coelis, Saram spiritualem, uellam et filios ejus de domo libertatis ejicientem (Gal 4, 22 ss). ideo enim Pilatus quod scripsit, scripsit, quia Dominus quod dixit, dixit." — *Mysterium vestium Domini* Augustinus his interpretatur (in Jo tr. 118. n. 4; *M* 35, 1949): ^Quaerat forte aliquis, quid significet in tot partes vestimentorum facta dirisio, et de tunica illa sortitio. Quadripartita vestis Domini /esu Christi, quadripartitam figuravit ejus ecclesiam, toto scilicet, qui quatuor partibus constat, terrarum orbe diffusam, et omnibus eisdem partibus aequaliter, id est concorditer districtam. Propter quod alibi dicit missurum se angelos suos, ut colligant electos ejus a quatuor ventis (Mat 24. 31): quod quid est, nisi a quatuor partibus mundi, oriente, occidente, aquilone et meridie? Punica vero illa sortita, omnium partium significat unitatem, quae caritatis vinculo continetur. . Inconsutilis entem, ne aliquando dissuatur: et ad unum pervenit, quia in nnum omnes colligit. . Cum dixisset (Jo 19, 23), ‚desuper contexta', addidit, ‚per totum'. Quod si referamus ad id quod significat, nemo ejus est expers qui pertinere invenitur ad totum: a quo toto, sicut graeca indicat lingua, catholica vocatur ecclesia."

Charismatis linguarum ut indicii universalitatis ecclesiae sic 1368 | mentionem facit *Irenaeus* (l. 3. c. 17. n. 2; *M* 7, 929 s): „Quem Spiritum) et descendisse Lucas ait (Act 2) post ascensum Domini super discipulos in Pentecoste, habentem potestatem omnium gentium ad introitum vitae et adapertionem novi testamenti: unde et omnibus linguis conspirantes hymnum dicebant Deo, Spiritu ad unitatem redigente distantes tribus, et primitias omnium gentium offerente Patri." — Item ecclesiae futurae omnium linguarum apostolum quemque linguis omnibus loquentem non solum praeconem, sed ostentum exstitisse, vel et ecclesiae verae signum tale esse, ut linguis omnibus loquatur, ita affirmat *Augustinus* (in Jo tr. 32. n. 7; *M* 35, 1645 :

„Cum ergo et modo accipiatur (Spiritus sanctus), dixerit aliquis, quare nemo loquitur linguis omnium gentium? Quia jam ipsa ecclesia linguis omnium gentium loquitur. Antea in una gente erat ecclesia, ubi omnium linguis loquebatur. Loquendo linguis omnium, significabat futurum ut crescendo per gentes, loqueretur linguis omnium. In hac ecclesia qui non est, nec modo accipit Spiritum sanctum. Praecisus enim et divisus ab unitate membrorum, quae unitas linguis omnium loquitur, renuntiet sibi; non habet (al. renuntiet si non habet). Nam si habet, det signum quod tunc dabatur. Quid est, det signum quod tunc dabatur? Loquatur omnibus linguis. Respondet mihi: Quid enim, tu loqueris omnibus linguis? Loquor plane, quia omnis lingua mea est, id est, ejus corporis cujus membrum sum. Diffusa ecclesia per gentes loquitur omnibus linguis; ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es: cum ergo membrum sis ejus corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Unitas enim membrorum caritate concordat; et ipsa unitas loquitur quomodo tunc unus homo loquebatur. Idem et haec profert (enarr. in Ps 147. n. 19; J/37, 1929): „Quare non apparet modo Spiritus sanctus in linguis omnibus? Imo vero apparet in linguis omnibus: tunc enim nondum erat ecclesia per terrarum orbem diffusa, ut membra Christi in omnibus gentibus loquerentur. Tunc implebatur in uno, quod praenuntiabatur in omnibus. Jam totum corpus Christi loquitur omnium linguis: et quibus nondum loquitur, loquetur. Crescet enim ecclesia, donec occupet omnes linguas . . . Loquor omnium linguis, audeo tibi dicere. In corpore Christi sum, in ecclesia Christi sum: si corpus Christi jam omnium linguis loquitur, et ego in omnibus linguis sum; mea est graeca, mea est syra, mea est hebraea, mea est omnium gentium, quia in unitate sum omnium gentium.“ Et iterum (serm. 71. al. de verbis Domini 11. c. 17. n. 28; 3/38, 461): „Ad ipsum enim (Spiritus sanctum) pertinet societas, qua efficimur unum corpus unici Filii Dei . . . Propter hanc societatem illi in quos primitus venit, linguis omnium gentium sunt locuti. Quia sicut per linguas consociatior est societas generis humani, sic oportebat per linguas omnium gentium significari istam societatem filiorum Dei et membrorum Christi futuram in omnibus gentibus; ut quemad-

soduni tunc ille apparebat accepisse Spiritum sanctum, qui .tuebatur linguis omnium gentium, ita se nunc ille agnoscat accepisse Spiritum sanctum, qui tenetur vinculo pacis ecclesiae. quae diffunditur in omnibus gentibus." Similia sunt illa contra litteras Petiliani 1. 2. c. 32. n. 74; *M* 43, 284): „Et tamen nosti, et commemoras Spiritum sanctum ita venisse, ut illi quos tunc impleverat, linguis omnibus loquerentur; quid sibi volebat illud signum atque prodigium? Cur modo ita datur Spiritus sanctus, ut nemo cui datur linguis omnibus loqui possit, nisi quia omnes gentes credituras, ac sic in omnibus linguis futurum evangelium, illud tunc miraculum portendebat? Quod et in Psalmo tanto ante praedictum est: 'Non sunt loquelaе neque sermones, quorum non audiantur voces eorum' (Ps 18, 4). Hoc propter eos dictum est, qui Spiritu sancto accepto linguis erant omnibus locuturi. Sed quia idipsum in omnibus gentibus etiam linguis futurum evangelium et corpus Christi per totum orbem terrarum linguis omnibus personaturum significabat, secutus ait: „In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum". Hinc fit ut ecclesia vera neminem lateat. Unde est illud quod in evangelio ipse dicit: „Non potest civitas abscondi super montem constituta' (Mat 5, 14). Ideoque in eodem Psalmo connectitur, „In sole posuit tabernaculum suum', id est, in manifestatione, sicut in Regnorum libris legimus dictum, „Quod tu in occulto fecisti, patieris in sole' (2 Reg 12, 12). „Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo : exsultavit ut gigas ad currendam viam ; a summo coelo egressio ejus': ecce habes adventum Domini in carne. „Et occursus ejus usque ad summum ejus': ecce habes resurrectionem et ascensionem. „Nec est qui se abscondat a calore ejus': ecce habes adventum Spiritus sancti, quem in linguis igneis misit, ut fervorem caritatis ostenderet, quam profecto non habet qui cum ecclesia quae in omnibus linguis est, non servat unitatem spiritus in vinculo pacis.⁴ Cf. verba supra (n. 341, in Ps 18) posita. — Sed et secundum *episcopos Africae* Spiritus sanctus dono linguarum ut evidentissimo signo ecclesiam per omnes gentes futuram et linguis omnium gentium locuturam esse docuit (n. 1242). dandem

⁴) In ed. vindob. legitur „gentium“.

774 Ecclesia facto catholica probatur typis et solutis dubiis ex scriptura.

cum arca linteum de caelo submissum pro praesagio ecclesiae ubique gentium propagandae *Augustinus* habet dicens (contra Faustum 1. 12. c. 15; *J/* 42, 262 s): „Cuncta animalium genera in arca clauduntur (Gen 7); sicut omnes gentes, quas etiam Petro demonstratus discus ille (Act 10, 11. 12) significat, ecclesia continet . . . Et munda et immunda ibi sunt animalia: sicut in ecclesiae sacramentis et boni et mali versantur?

1369 7, Nec solum in se, sed etiam prae dubitationibus firma asserta veritas apparet. Sane a. *Luc* 12, 32 pusillus grex soli discipuli tunc praesentes (cf. v. 22) vel mysteriorum dispensatores (cf. v. 41 ss), directe quidem, videntur appellari. Quamquam fideles omnes sic vocari potuerunt ad tempus cum infidelibus comparati vel ob humilitatis devotionem vel quod essent simplices et in mundi saltem oculis abjecti. — Defectio multorum praenuntiata *Mat* 24, 5. 10. 11 incolumi catholicitate sufficiente esse potest tum per se tum quod illos multos deficientes in tempora diversa distribuere licet. Etiam minus obstat quae praedicitur *Mat* 24, 12 refrigescens caritas multorum, quoniam sive fervor caritatis sive caritas et justitia simplex ad rationem membri ecclesiae non requiritur (th. XXXII). — *Mat* 24, 22. 24. 37—41 vel *Luc* 17, 26—35 alienatio multorum ab ecclesia sub finem mundi incessura ita indicatur, ut fides et justitia multorum aliorum in gloriam assumendorum simul significetur. — Ex *Luc* 18, 8 colligimus, Dominum appariturum judicem raram in terra inventurum esse fidem quandam certam (nr /rtorir), nempe prius (v. 1—7) designatam, electorum propriam vel cum caritate junctam et quidem tantam, ut ea illi moti assidue et affectu magno Deum invocent; cujus fidei efficacis et eximiae raritas frequentiam fidei communis, quamvis ex verbis Christi ante consideratis aliquantum imminutam, non excludit. — Eadem temporis ultimi discessio memoratur etiam loco apostolico longiore (2 *Thes* 2, 1—12) ut t. orrooro/a (v. 3. col. 9—12), quae scilicet in se et prae secessibus olim factis sub antichristis minoribus sive secundum intensionem sive secundum extensionem aevo Antichristi magni, hominis peccati et filii perditionis magna sit (cf. v. 3. 4. 7; 1 *Jo* 2, 18; 4, 3; 2 *Jo* 7); quacum tamen catholicitas ecclesiae eademque, supposito quidem incremento ecclesiae interim procurando, etiam qualis nunc est vel et perfectior consistere salva potest. —

Ex *Apoc* 13, 7 vincuntur quidem sancti; sed quodcumque fac-
ial ibi intellegitur, victoria talis erit, ut ecclesia publice
juribus suis contemptis, membris suis aliis per orbem terrae
seductis, aliis occisis, aliis dire vexatis conculcata jaceat, non
at ipsa vel catholicitas ejus pereat (cf. 7, 3 ss; 11, 1. 2; 12, 6.
13 ss; 13, 3. 8 ss; 14, 1 ss; 18, 4; 20, 7 ss).

b. Neque ariani, vel ex interitu suo cogniti mera secta, 1370
numero unquam superiores ecclesia vera exstiterunt. Utique
de synodo ariminensi memoriae prodit *Hieronymus* (dial, contra
luciferianos n. 19; *M* 23, 172): ^Concilium solvitur. Laeti omnes
ad provincias revertuntur . . Coeperunt postea Valens et Ur-
sacius, ceterique nequitiae eorum socii, egregii videlicet Christi
sacerdotes, palmas suas jactitare, dicentes se Filium non crea-
turam negasse, sed similem ceteris creaturis. Tunc usiae
nomen abolitum est: tunc nicaenae fidei damnatio conclamata
est. Ingemuit totus orbis, et arianum se esse miratus est.^a At
bis per hyperbolam vel potius per ironiam dictis s. doctor
non significat, fuisse orbem arianum, quo posito orbis ipse
non ingemuisset nec miratus esset, sed hoc vult sibi solum,
orbem recte sentientem, verum quo nollet pacto declaratum
obstupuisse, quod traduceretur ab antesignanis erroris ut arianus
vel quod episcopi sui multi in conciliabulo ariminensi frau-
dibus arianorum circumveniri se incaute passi essent ad sym-
bolum minus definitum admittendum. Reapse neque Liberius
pontifex romanus cum parte majore episcoporum et synodo
parisiens! a. 360. vel 361 (77 1, 727 ss) conventum ariminensem
l similemve seleuciensem approbavit, et populus Christianus saepe
vel episcopis etiam exsulibus orthodoxis potius quam intrusis
haereticis adhaesit vel doctrinam insinceram aliorum haeresim
aperte proponere non audentium sensu recto tralaticio accepit.
Certe verbis memoratis *Hieronymus* ipse mox adjungit: „Do-
minus excitatur, imperat tempestati . . Omnes episcopi, qui
de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi
principis ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum
Athanasium Aegyptus excepit; tunc Hilarium de praelio re-
vertentem, Galliarum ecclesia complexa est; tunc ad reditum
Eusebii lugubres vestes Italia mutavit.& — Atque *Hilarius*
testatur (contra arianos vel Auxent. n. 6; *M* 10, 613): „Hujus
quidem usque adhuc impietatis fraude perficitur, ut jam sub

antichrist! sacerdotibus Christi populus non occidat, dum hoc putant illi fidei esse, quod vocis est. Audiunt Deum Christum; putant esse quod dicitur. Audiunt Filium Dei; putant in Dei nativitate inesse Dei veritatem. Audiunt ante tempora; putant idipsum ante tempora esse, quod semper est. Sanctiores aures plebis, quam corda sunt sacerdotum.“ — Cui congruit *Augustinus* narrando (ep. 93. al. 48. ad Vincentium c. 9. n. 31; J/ 33, 336 s), illo tempore obscuris verbis multos parvi sensus fuisse delusos, ut putarent, hoc credi ab arianis, quod etiam ipsi credebant. — Hinc paucis annis post concilium ariminense *Athanasius* in epistula synodica ad Jovianum imperatorem confidenter scribere potuit (apud *Theodoretum*, hist. eccl. 1. 4. c.3; 3/82, 1126 s): BHanc (fidem) professi sunt Patres qui Nicaeae convenerunt. Cum hac consentiunt omnes ubique gentium ecclesiae, quae sunt in Hispania et Britannia et Galliis, quae in Italia tota et Campania, Dalmatia et Mysia, Macedonia, et Graecia tota, quaeque in Africa universa, et Sardinia, et Cypro et Creta, Pamphyliaque, Isauria et Lycia, et quae in tota Aegypto, ac Libya, Ponto et Cappadocia, vicinisque partibus, et orientales ecclesiae, praeter paucos, qui cum Ario sentiunt. Praedictorum enim omnium sententiam experientia novimus, et litteras habemus, scimusque, religiosissime Auguste, quamvis pauci quidam huic fidei contradicant, orbi terrarum universo praejudicium afferre non posse/

- 1371 C. Pro explicatione superiore non probatur nobis sententia quorundam theologorum, ut *Melchioris Cani* (de locis theol. 1. 4. c. 6. ad 13), *Bellarmini* (de conciliis et eccl. 1. 4. c. 7), *Wirceburgensium* (de principiis theol. n. 102), ex qua ecclesia etiamsi ad provinciam unam alteramve redigeretur, catholica maneret ut una eademque, videlicet pro catholicitate temporis, cum illa, quae aliquando orbem totum tenuisset. At enim, ut monstravimus, ecclesia non eo solo pacto diminuta catholica est et nominatur, quod loco ex se debet esse vel fuit vel erit implendo terram catholica, sed quod impleto semel mundo catholicitate actuali loci simultanea et perpetua necessario fruitur; unde Patres donatistas aliosque sine cunctatione erroris inde arguunt, quod ex promissis Dei ecclesia jam adulta in angulum quendam terrae coartari nequeat. Immo tantum abest, ut tot effata sacra diminutionem talem ferant, ut pro

granditate sua catholicitatem ecclesiae fere usque pleniorē et partem saltem majorem generis humani Christo tandem subigendam postulare prorsus videantur (recole e. c. Zr2, 2—4; 00,11. 14. 15: *Jer* 30, 19; *Dan* 2, 35. 44; *Zach* 14, 9. 1G ss vel dicta *Augustini* n. 1345. 1368, in Ps 147/ Quare si Europa in Dominum ingrata ecclesiam ipsamque fidem Christi etiam magis repudiaret, id quod pro romana sede velut arrha bonae spei divinitus in perpetuum constituta (th. XVI. XVII) nunquam funditus accidat, eo citius regnum Dei donaretur gentibus aliis edituris fructus ejus (cf. *Mat* 21, 43), commercio hodierno similiter notioribus et propinquis factis, atque suo tempore imperium romanum conjunctione propria consilio divino ecclesiae propagandae obsecundavit. Et vero superest, ut ex verbo Domini (*Mat* 8, 10—12) multi pro regione palae-stina orientales ecclesiae triumphaturae modo ordinario per ecclesiam praesentem a judaeis spretam acquirantur, qui hactenus sane nimis pauci et prae frequentia sua vel prae occidentalibus vix ulli acquisiti sunt. Quibus cohaeret, quod diem Domini vel ultimi judicii adhuc non instare (cf. 2 *Thes* 2, 2) aestimator sobrius censeat. Certe evangelium regni nondum secundum vaticinium Servatoris (*Mat* 24. 14) gentibus omnibus etiam maximis satis plene vel ad captum apte, prae penuria operariorum ad ambitum agri nimia et prae interventu perturbante sectarum dissidentium, videtur praedicatum esse, unde id hominibus longe plurimis ejusmodi nationum in testimonium judicii saltem esse posset; neque Christus praenuntiando, tunc venturam esse consummationem, exitum mundi praedicationi universali ilico jungendum dicit, quoniam illud „tunc“ est idem ac „non prius“ (cf. *Mare* 13, 10), praesertim quod non dicitur, quantum temporis praedicatio cum expectando assensu respondente continuari debeat; neque est putandum, velle Deum, quasi messem uberiores agriculturae suae (cf. / *Cor* 3, 9j ipse sibi invidet, cursum rerum salutarem, a conversione populorum ampliore incipientem, fine celerrimo imposito praecedere; neque est credibile, brevi post fervidum plurium accursum secuturam esse insignem illam discessionem, quae signum temporis ultimi ponitur (2 *Thes* 2, 3). Denique cum tempus hominum, minus quidem abundantium, ante Christum velut vestibulum ecclesiae ad sex octove milia annorum

778 Ecclesia prae sectis catholica probatur esse vi ministerii divinitus instituti.

sit productum, ex proportione in operibus Dei omnibus servata nemo ecclesiam testamenti novi ipsam in spatium per paucorum milium annorum ita facile cogat.

1372 Ceterum si quis sibi persuaderet, locis scripturae adhuc obscurioribus (cf. n. 1369) pro tempore quidem ultimo defectum catholicitatis actualis praenuntiari ideoque hunc defectum indicium temporis ultimi esse, is coetum Christianum ullum catholicum tunc fore negare pariter deberet, ut effatis revelationis quomodocumque satisfaceret; nam illis certe hoc edicitur, aetate demum qualibet ecclesiam eam prae aliis originem a Christo vel apostolis sibi asserentibus habendam veram esse, quae prae aliis gentes terrae obtineat; unde si catholicitas talis ecclesiae verae unquam tolleretur, saltem ad Christianam sectam non transiret; quare societas omnis ecclesiae opposita aut ut sub Antichristo penitus Christo adversaria, ne nomine quidem ementito Christiana apparebit aut sive amplitudine sive unitate ad catholicitatem veram requisita destituetur; quod ex parte subséquente etiam magis emerget.

1373 Demonstratio p. III. 1. Catholicitas non solum spondetur divinitus ecclesiae Christi uni, sed ipsa continet (ex n. 1346) tum elementum fundamentale unitatis, sine quo ne ecclesia quidem Christi esset (cf. th. XXXI), tum formale diffusionis, quo ecclesia eadem est catholica; quae catholicitas vel potentiae est vel facti, prout ecclesia secundum essentiam una vel facultatem physicam et moralem habet se quoquoersus diffundendi vel et ipso actu diffusionis floret. Atqui principium unitatis ecclesiae Christi est ministerium in apostolis divinitus institutum (cf. l. c.). Ergo ecclesiae Christi verae quidem catholicitas ipsa omnis, sive potentiae in efficacia et jure, sive facti, vi ministerii divinitus statuti obtinetur vel ab eo ita pendet, ut sine eo non exsistat.

J374. 2. Immo vero etiam simpliciter catholicitas coetus cujuscumque se a Christo dominantis, quae non dependeat ex ministerio divinitus instituto, nulla est. Qualis catholicitas utique non est juris, quia ecclesia Christi sicut unica ministerio apostolico adhaerens est legitima (th. XXXI), ita una sola legitime per orbem propagari potest. Sed et catholicitas efficaciae et facti praeter virtutem ministerii vere a Christo positi, quamvis injusta, minime locum habet, non quasi prae

Ecclesia probatur esse catholica vi sola ministerii divinitus instituti. 779

multitudine hominum omnis terrae catholicitas quaedam moralis, non physica, coetuum plurium repugnet, sed quod ministerium legitimum solum ei adducendae par est. Sane ex parte thesis praecedente catholicitas ecclesiae non tantum absolute, sed etiam comparate ad sectas haereticas et schismaticas convenit. Atqui causam creatam quidem hujus proprietatis ministerium ecclesiae proprium, propagationis scilicet principium, ducere oportet.

3. Revera prophetae solum principium legitimum idem unitatis regni messiani et catholicitatis unice depingunt. Ita ex *Is* 2, 2—4 et *Mich* 4, 1—3 intellegimus, Domino vel legatis ejus ut fonti et centro unitatis actione quadam prima adjungi ecclesiam tantam, ut inter colles, i. e., coetus aemulos saltem haereticos et schismaticos vel et gentilium a cultu unius veri Dei alienatorum eadem ecclesia instar montis altissimi emineat et ideo sola ubique visibilis vel catholica populos alios item legibus fidei et morum gubernandos, judicandos, arguendos alliciat. Similiter *Dan* 2, 34—36. 44. 45 regnum messianum exhibetur ortum a lapide abscisso de monte, h. e., a Christo vel ministris Christi constituentibus cum hominibus sibi aggregatis ecclesiam tamquam montem, qui universam terram, utique unicus sui generis, in perpetuum impleat.

4. Ex vaticinio Christi arbor ecclesiae quidem magna est (n. 1357), certe per ministerium germanum ut principium vitae socialis a Christo ipso insitum; quo principio vitali, solo ad vigorem et fecunditatem divinitus benedicto, privati coetus omnes divisi ab ecclesia, quasi rami abrupti, aridi et steriles fere remanebunt. Insuper Servator precatione efficaci ecclesiae suae unice super apostolos fundandae tamquam signum, quo ipsa perpetuo ut divinum opus ab ecclesiis humanae constitutionis internosceretur, perennem unitatem in catholicitate impetravit (vide l. c.); atqui signum operis divini ab humano discernendi illud non est, nisi sive unitas in catholicitate, elementum catholicitatis fundamentale, sive catholicitas in unitate per solum ministerium vere apostolicum efficitur.

5. Patres catholicae ut nomen, ita sane rem cogitant modo singulari in perpetuum propriam ecclesiae unice verae, i. e., ejus, quae per ministerium apostolicum genuinum in unitate contineatur et ad amplitudinem extendatur (n. 1362 ss). Prae

ceteris *Augustinus* asseverat, ecclesiam successioni apostolicae adhaerentem solam catholicam esse et nomine discernente nominari etiam ab omnibus inimicis haereticis et schismaticis (n. 1365); idemque haereses et schismata cum sarmentis inutilibus aliis alibi praecisis ab ecclesia illa velut vite ubique diffusa comparat (n. 1345–1365) atque ecclesiae verae signum vocat, quod linguis omnibus loquatur (n. 1368).

1378 6. Nec desideratur ratio interna, cur societas addicta ministerio sacro genuino sola ex ambientibus catholica esse valeat. Etenim spectata hinc indole sublimi religionis Christianae in legibus fidei et morum, illinc condicione depravata, superbia, varia cupiditate, debilitate hominis lapsi et diversitate adeo se jungente populorum, impedimenta profitendae ejus religionis et quidem in societate vere catholica, i. e., vere in se una ex hominibus multis gentium omnium colligenda existunt tot et tanta, ut nunquam sine principio unitatis catholicae per Dei interventum firmato superentur. Atqui principium tale est utique ministerium apostolicum perpetuo vivum, quod a se missum Deus ex sponsione objective documento et velut sigillo divino suo manifesto probat, subjective gratis multiplicibus distributis juvat, tum ut ipsum homines infallibiliter doceat, recte imperet, rite sacris fungatur, tum ut ad fructum manentem ecclesiae afferendum pro officio ab hominibus accipiatur (*Mai* 28, 18–20; *Marc* 16, 15–20; *Jo* 14, 16, 17; 15, 16; *I Cor* 3, 6, 7); non autem praeter hoc principium formandae societatis Christianae ullum aliud est nisi studio humano malo substitutum ideoque saltem ut tale approbationis et gratiae Dei expers, quae etsi errantibus ad partem veritatis retentam conservandam et amissam recipiendam vel per accidens aliquando ad conscientiam sine culpa aberrantem audiendam datur, non tamen per se unquam ad fulciendum vel sequendum divinitus improbatum ipsum falsum principium coetus devii tribuitur. Ergo miraculum quidem illud fiet, ut ministerium apostolicum verum societatem in unitate catholicam, multitudinem nempe magnam ex plurimis gentibus vel linguis, semper sibi adjungat, quamvis credenda omnia etiam mysteria, agenda omnia etiam ardua fideliter inculcet et praesidiis naturalibus sufficientibus careat et persecutionibus continuis daemonis vel mundi maligni obnoxium sit; nunquam vero eveniet,

ut separata ab illo secta catholica evadat, sed aut ad hanc constituendam principium unitatis nullum vivum ponitur et aliis alia eligentibus unitas ad catholicitatem necessaria deficiet, aut principium vivum positum cum et divini testimonii pro sua legatione et auxilii pro actione irreprehensa et frugifera exsors sit, summum hanc illamve gentem vi quadam externa vel politica jugo suo subiciet, non multarum nationum assecclas in se vel prae hominibus deditis principio divino illi multos, sive gentiles ad meliora attrahendo sive etiam solum Christianos ad deteriora retrahendo, oboedientes sibi pariet, et ita certe catholicitas in unitate deerit.

7. Huic ratiocinationi concinit historia; qua teste ex coetibus omnibus se Christianos dictitantibus semper unus, qui cum episcopis suis adhaereat pontifici romano, multitudine hominum per orbem universum spectabilis apparet, ceteri se adeo impotentes praebent, ut vel ad paucitatem sectatorum vel ad partes terrae et nationes singulas quasdam coangustentur.

Thesis XXXA II, *Ecclesia ratione ipsius potestatis administrantis est profitenda apostolica.* 1380

Declaratio. Explanatis proprietatibus, quas supra (n. 1177) enumeravimus, ecclesiae aliis apostolicitas ponderanda restat. Sensu angustiore vocatur ecclesia apostolica sive tempore, quatenus praecise aetate apostolorum fuit, sive loco, quatenus sedem ecclesiae particularis ut primus pastor apostolus vel vir necessitudine singulari junctus apostolorum principi obtinuit. Nunc sensu pleniore apostolicam ecclesiam perpetuam universalem dicimus. Quae utique apostolica est ratione originis, quod Domino instituyente secundum essentiam eadem in apostolis primum exstitit vel per apostolos primum propagata est, et ratione doctrinae, quod (ex th. XXIV ss) fidem theoreticam et practicam a Deo per apostolos sibi traditam perpetuo conservat (cf. *Jo* 17, 20; *Eph* 2, 20; *Apoc* 21, 14). Et hoc agnoscunt modo quidem suo etiam protestantes, nisi jam ecclesiam qualemcumque a Christo ipso institutam perennem infitiantur. Sed insuper ecclesiae ut proprietates essentialis est vindicanda apostolicitas, quam exceptis anglicanis illi negant,

ex sacro ministerio proveniens, quod ecclesiam veram Christi ii administrent, qui serie nunquam interrupta sint apostolorum successores. Qua postrema apostolicitate prior illa originis et fidei comprehenditur, dummodo successio veri nominis proindeque etiam formalis, non mere materialis intellegatur. Videlicet successio materialis, seorsum sumpta, serie non intercepta eorum continetur, qui saltem specie tenus servata continuatione apostolorum locum teneant; sed una cum hac successione materiali asserimus pro ecclesia formalem, ad quam postulatur, ut personae in serie illa substitutae reapse potestatem instar formae inde ab apostolis derivatam habeant. Haec potestas, bene distinguenda a donis extraordinariis apostolorum, quos per excellentiam vocant, singulorum omnium transeuntibus (cf. th. VII), ordinaria et perpetua duplex est, jurisdictionis ad docendum vel regendum et ordinis ad sacra conficienda (cf. th. XIII. XX). Et jurisdictio quidem pastoribus ecclesiarum particularium directe vel indirecte a capite visibili ecclesiae per simplicem missionem participatur (th. XXII); sin autem de pastore ecclesiae universae agitur, supposita determinatione personae secundum modum probatum decessori et consensione personae determinatae plenitudo jurisdictionis directe a Deo ita impertitur, ut determinatio illa a decessore tandem oriens, aliter ac consensus hominis determinati, rationem verae causae moralis concessionem divinam primatus exigentis, non merae condicionis habeat; cum enim potestas procurandi successoris vera supernaturalis ipsi decessori divinitus commissa sit nec tamen dare primatus potestatem successoris valeat (th. XVIII), reliquum est, ut huic consentienti eam dandam debitam a Domino efflagitet vel jus successionis saltem praebeat (cf. n. 590. 797 ss); unde propagatio primatus fit non minus vere a principio visibili semel indito ecclesiae, quam homo ab homine, non generante animam filii, sed per materiam dispositam postulante ex naturae lege animam divinitus creandam et infundendam propagatur. Ordinis vero potestas, praeter diaconatum et sacerdotium in episcopatu tamquam fastigio sita, ritu ordinationis vel consecrationis valida ab episcopo consecrato quolibet confertur. Quae omnis adeptio potestatis apostolicae sive per legitimam missionem vel concessionem sive per validam consecrationem conciliata,

quatenus ad ecclesiam tempore continuandam vel homines defunctos munere supplendos spectat, recte successio appellatur, quamquam relata ad ecclesiae spatium conditis sedibus novis dilatandum vel ad collegas superstites eadem cooptatio dici potest.

Porro potestas jurisdictionis et ordinis per se et ordinarie 1381 in episcopis conjuncta invenitur, unde etiam ordinis gradus summus ipse episcopatus, sonans jurisdictionem, nominatur (cf. n. 428. 431 ss). Enimvero qui est episcopus secundum jurisdictionem, sive summam pro ecclesia universa sive inferiorem pro ecclesiae parte, ordinem quoque episcopalem ad munus suum plene exsequendum recipere, haud dubie ex divina traditione, debet, et qui est episcopus secundum ordinem, jurisdictionis accipiendae modo peculiari capax est. Certe autem non solum usus ordinis saltem licitus a jurisdictione moderante pendet, sed is coetus, qui in episcopis suis vere jurisdictionem vel jus regendi habet, idem potestatem ordinis ipsam in se continet, cum coetus praeditus vero jure ecclesia vera Christi sit, quae sine potestate ordinis, elemento cum sacris ipsis essentiali, consistere non potest; nec tamen vicissim coetus, qui potestatem ordinis retinet, necessario jurisdictionem ut ecclesia vera tenet, cum potestas ordinis semel data hominibus etiam per haeresim, schisma, excommunicationem exclusis ab ecclesia indelebilis inhaereat atque ab his actu saltem valido aliis tradi possit. Unde consequitur, ecclesiam apostolicam, nedum simpliciter ex potestate ordinis existat, praecipue in jurisdictione cerni ideoque frustra pro indole apostolica sectarum ad potestatem ordinis provocari. Quod autem thesi affirmamus, dogma fidei censemus esse.

Demonstratio. 1. Ecclesiam Christi ex necessitate partim 1382 essentiae partim saltem absolutae voluntatis Dei esse unam, sanctam, catholicam vi ministerii in apostolis divinitus instituti usque permanentis supra comprobavimus (th. XXXI. XXXV. (

Atqui hoc est idem ut ecclesiam esse ratione ipsius potestatis administrantis ab apostolis deductae apostolicam.

2. Certe ab initio ecclesia, ut non aliter condita quam 1333 apostolis a Domino sacra potestate auctis, erat secundum essentiam apostolica. Atqui ecclesia in essentialibus semper eadem est. Ergo, continenter aliis apostolorum loco pote-

statem velut hereditariam nanciscentibus, ecclesia apostolica perseverat.

1384 3. Sicut societati cuique sua unitas essentialis est, ita ecclesiae perenni Christi est essentialis unitas efficienda ministerialiter per principium unitatis a Christo positum solum. Atqui eo ipso est essentialis series non interpolata pastorum, exclusis aliis, eorum, qui inde ab apostolis potestatem ministerii reapse obtinendo sint vere apostolorum successores: nam cum Dominus homines in unum ecclesiae corpus colligendos permiserit apostolis solis, interrupta unquam vel extincta illa serie unitas essentialiter propria ecclesiae Christi et quidem interitu irreparabili simpliciter desineret, admixta autem serie potestatem sibi asserente aliunde aut unitas eadem propria per mutationem corrumpereetur aut unitas qualiscumque per divisionem perderetur.

1385 4. Et revera ecclesia Christi perpetuo mansura eadem est instituta in apostolis et Petro capite, qui potestatem tum jurisdictionis ad docendum et regendum tum ordinis ad ritus sacros conficiendos sibi a Domino collatam omnibus diebus usque ad consummationem saeculi in populum fidelium exercerent (th. II ss. XII ss); videlicet ecclesiam suam Dominus non instituit instituendo directe solum ministerium in abstracto, quod deinde homines qualescumque vel sua sponte vel divinitus iterum iterumque designandi susciperent, sed instituit eam directe instituendo in concreto certos homines ministros, i. e., eligendo ex multitudine discipulorum apostolos et ex apostolis principem Petrum et electis tribuendo semel in perpetuum potestatem omnem sacram, cujus nempe apostoli ex indito principio perennis fecunditatis propagatores aequae ac possessores primi essent. Atqui ecclesia talis est profecto apostolica et quidem ita, ut sine interventu Dei speciali novo ab apostolis ipsis decedentibus potestas illa duplex jurisdictionis et ordinis tempore maturo actione quadam sua aliis et ab his rursus aliis sive participibus sive heredibus succedentibus et serie perpetua cum apostolis primis unum aliquid morale constituentibus transmittatur.

1386 5. Nimirum ex dictis intellegitur ecclesiae essenziale administrari in perpetuum potestate a Christo in apostolis instituta. Atqui ad hoc pro opportunitate et necessitate orta ex

ecclesiae secundum spatium et tempus propagatione et ex legatorum Christi angustiis variis et mortalitate (cf. *Heb 1*, 23) postulatur, ut ecclesia apostolicitate ministerii per successionem veram vel formalem, non mere materiale maneat apostolica; nempe postulatur, ut potestas illa eadem in apostolis velut in radice primum collocata per apostolos vel eos, qui per apostolos acceptam eam actu habeant eamque derivare possint, in homines alios nullo intervallo interjecto derivetur. Quod sic amplius confirmamus: Nemo ipse sibi potestatem dare potest, maxime supernaturalem, qualis est ecclesiae, sed haec a Deo, qui est solus auctor ordinis supernaturalis, ita repetenda est, ut potestas a Deo communicetur aut sine intercessionem ulla aut per eos, qui potestatem a Deo proxime vel remote acceperint acceptamque adhuc teneant et simul potiantur facultate ejus integrae vel ex parte propagandae, sive ipsi eam conferant, sive saltem per se vel per alios a se copia donatos determinent personam, cui hac ipsa determinatione potestas a Deo conferenda ex lege perpetuitatis divinitus semel fixa exigatur. Atqui constat, post apostolos vel non jam a Deo immediate dari supernaturalem ecclesiae potestatem vel certe non a Deo immediate determinari eos, quibus potestas danda sit. Itaque relinquitur, ut per homines auctos sacra potestate Deus illud exsequatur; qui homines non sunt nisi apostoli vel qui ab ipsis continua serie descendendo habeant potestatem (cf. n. 442. 443).

6. Vaticiniis ipsis veteris testamenti ecclesia secundum 1337 essentiam apostolica celebratur. Sane primum ecclesia tamquam regnum aeternum Messiae filii David veri regis ejusdemque sacerdotis positi super Sion montem sanctum, Jerusalem, populum Israel describitur. Quo spectat illud Domini ad David 2 *Reg 7*, 16: «Et fidelis erit domus tua, et regnum tuum usque in aeternum ante faciem tuam, et thronus tuus erit firmus jugiter⁴; *Ps 88*, 21. 30. 37. 38; *Ps 109*, ut v. 1—4: .Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuae emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. Tecum principium in die virtutis tuae in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te. Juravit Dominus, et non poenitebit eum: Tu es sacerdos in

786 Ecclesia ratione potestatis administrantis probatur apostolica vaticiniis V. 1

aeternum secundum ordinem Melchisedech*; *Is* 9, 6. 7; 11 1-9; 51, 3-6. 11. 16. 22. 23; 59, 19-21; 61; *Jer* 30,8-10. „Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo, et vincula ejus dirumpam, et non dominabuntur ei amplius alieni: sed servient Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis. Tu ergo ne timeas serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israel *Jer* 30,17-22; 31, 38-40; 32, 37-41; *Ez* 11, 17-20; 34, 23-31; 36, 22-38; *Ez* 37, 21-28, ut v. 24. 25: „Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, et mandata mea custodient, et facient ea. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri: et habitabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum: et David servus meus princeps eorum in perpetuum*; *Os* 2, 16 ss; 3,5; 14, 5-9; *Joel* 2, 32; *Mich* 5, 2-4; 7. 11-17. Eodem referas *Zach* 6, 9 ss (coi. 3, 8), ubi typo pontificis corona simul regali et sacerdotali exornandi Christus oriens rex et sacerdos prae-significatur, vel *Zach* 12, 2. 3 vel et *Luc* 1, 32. 33. 54. 55.

1388 Proinde ecclesiae eidem multitudo populorum ita cursu temporum accedere praenuntiatur, ut se adjungat Christo ex Sion vel Jerusalem continenter praedicanti, ferenti leges, facienti sacra, verbo functiones jurisdictionis religiosae et sacerdotii obeunti saltem in apostolis vel ministris suis, quos praedicantes, structores, principes, pastores, doctores, iudices, custodes, sacerdotes, salvatores serie perpetua, simili leviticae portendenti, pro se pastor unus magnus vel immediate vel per alios medios mittat. Huc pertinet *Ps* 2, 6. 8: „Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, praedicans praeceptum ejus. . . Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae*; *Ps* 44, 17. 18: „Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram. Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum: et in saeculum saeculi*; *Ps* 86; *Is* 2, 2-4: „Et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite et ascendamus ad montem Domini, et ad

Ecclesia ratione potestatis administrantis probatur apostolica vaticiniis V. T. Jg7

domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exhibet lex, et verbum Domini de Jerusalem. Et judicabit gentes, et arguet populos multos*; *Is* 4, 2-5; 25, 6. 7. 9. 10; *Is* 49, 14-26, ubi inter alia structores Sion novae memorantur; *Is* 52, 1-10, ubi propheta praedicantes evangelii Dei regis Sion indicat; *Is* 54, ut v. 5. 15.17, ubi iudicii sacri per ecclesiam Domini sponsam et filiorum omnis terrae fertilem exercendi mentio fit; *Is* 55, 3-5. 13; 56, 3-8; 60, ut v. 11. 14; *Is* 62, ut v. 6, ubi custodes novae Jerusalem perpetui occurrunt; *Is* 65, 1. 18. 19. 25; *Is* 66, 8-13.18-24, ut v. 19-22: „et mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentes. . . Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino. . . ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus. . . Et assumam ex eis in sacerdotes, et levitas, dicit Dominus: Quia sicut caeli novi, et terra nova, quae ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum/ His adde *Jer* 3, 15-17: „Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. Cumque multiplicati fueritis, et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultra: Arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultra. In tempore illo vocabunt Jerusalem Solium Domini: et congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, et non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi*; *Jer* 23, 3-8; 31, 14. 22. 23; *Jerift*, 14-26, ut v. 15-21: „In diebus illis, et in tempore illo germinare faciam David germen justitiae: et faciet iudicium et justitiam in terra. In diebus illis salvabitur Juda, et Jerusalem habitabit confidenter: et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster (hebr. eam: Jahve justitia nostra). Quia haec dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domus Israel. Et de sacerdotibus et de levitis non interibit vir a facie mea, qui offerat holocausta, et incendat sacrificium, et caedat victimas omnibus diebus. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens: Haec dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, et pactum meum cum nocte, ut non sit dies et nox in tempore suo: Et pactum meum irritum esse poterit cum David servo

meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus, et levitae et sacerdotes ministri mea; *Am* 9, 11. 12; *Abd* 17 ss, ut 21: „Et ascendent salvatores in montem Sion judicare montem Esau; et erit Domino regnum“; *Mich* 4, 1—8. 13; 5, 5-8; *Soph* 3, 9—20; *Zach* 2, 10. 11; 8, 3-8; 9, 9. 10; *Mal**, 1—6, ut v. 1. 3: „veniet ad templum suum Dominator, quem vos quaeritis, et angelus testamenti, quem vos vultis . . et sedebit conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum, et quasi argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.“ Hinc denique Israel, Jerusalem, Sion apparet tamquam perenne centrum, ad quod gentes omnes pro cultu Dei confluant, et principium, a quo fontes sacri in terram omnem currant. Praeter locos jam citatos videas *Is* 19, 24. 25; *Ez* 40—48; *Joel* 3, 16—21; *Zach* 13, 1—6; 14, 8-11. 16-21.

- 1389 7. Inde et in testamento novo missio vel ordinatio a Domino habente omnem potestatem et deinceps a legatis ejus danda necessaria exhibetur, ut potestas sacra ecclesiae obtineatur. Necessitatem illam exprimit ipsum nomen, quod Jesus *Luc* 6, 13 antistitibus electis ex discipulis imposuit, apostolorum, i. e., missorum; quos etiam a se missos demum potentes esse muneris sacri exercendi Dominus sive verbis sive factis indicat. Perpende *Mat* 28, 18—20; *Marc* 16, 15—20; *Jo* 10, 1. 7; 15, 16; 17, 18; 20, 21—23; *1 Jo* 1, 2—8; 22, 21; 26, 15-20; cf. *Act* 1, 20—26; 10, 40—42; *Rom* 1, 5. Vicissim apostoli mittendo vel ordinando alios secum vel pro se morituris participes potestatis jurisdictionis vel ordinis sacri reddunt et homines ita missos similiter mittere alios jubent. Videas *Act* 6, 3. 6; 13, 1-3 (cf. n. 228); 14, 22; *1 Tim* 1, 3; 4, 11-16; 5, 22; *2 Tim* 1, 6; 2, 2: 4, 5. 6; *Tit* 1, 5 ss; *1 Pet* 5, 1—4. Insuper diserte enuntiatur *Rom* 10, 14. 15: „Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt nisi mittantur?“ Atque iterum *Heb* 5, 4—6: „Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tamquam Aaron. Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech.“

S. Patres ecclesiam ex essentia sua ratione potestatis ad- 1390 ministrantis apostolicam eo ipso efferunt, quod successores apostolorum docent esse episcopos successione sincera et constanti prae nulla vel adulterata vel abrupta hominum factionum cum apostolis conjunctos, qui ministerio suo universe ecclesiam contineant, nominatim doctrinam veram, utique ecclesiae essentialem, soli inde ab apostolis instar canalıs ad posterıos transmittant et sine erroris periculo exponant; inter quos ^{ἀλλοτ)} est apostolorum doctrina, et antiquus ecclesiae status ^(το αρχαιοι την εν.τηνσια σύστημα), in universo mundo, tamquam fundamentum vel caput perpetuum ecclesiae et ip- et character corporis Christi secundum successiones episcopo- sius episcopatus ecclesiae celebratur. Sane *Clemente romano* rum, quibus illi eam, quae in unoquoque loco est, ecclesiam I teste (supra n. 48. 431) apostoli ex mandato Christi pridem tradiderunt: quae pervenit usque ad nos custoditione sine fic- praenuntiato episcopos hierarchiae typicae divinitus institutae tione scripturarum tractatio plenissima, neque additamentum respondentes, pro ministerio scilicet apostolico continuando, neque ablationem recipiens; et lectio sine falsatione, et secun- induxerunt, ad contentiones praecidendas primos ipsi cum dum scripturas expositio legitima, et diligens, et sine periculo, modo apto prospiciendi in posterum statuerunt. — *Ignatius* in et sine blasphemia. Et illud (l. 5. c. 20. n. 1; *J7* 7, 1177): „episcopis ad ecclesiam post apostolos etiam pro veritate in- ,Omnes enim ii (haeretici) valde posteriores sunt quam epi- corrupta, administrandam a Domino, quamvis iam non sine scopi, quibus apostoli tradiderunt ecclesias . . . Necessitatem ergo humano interventu, missis essentiam ecclesiae cernit (n. 48. 50.372.432. 457 coi. quidem 210). — *Hegesip-pus* successionem episcoporum, maxime a principe apostolorum decurrentem, tamquam doctrinae rectae vadimonium describit (h. 516). — *Innaeus* traditionem infallibilem veritatis sacrae solis episcopis tenentibus serie continua locum apostolorum vel instar com- pendii successoribus b. Petri pro principatu suo tribuit (n. 434. 844. 489. coi. 984 ss); effatis episcopi et martyris ejusdem et hoc addimus (l. 4. c. 33. n. 8; *M* 7, 1077): „Agnitio vera

praedicti haeretici, quoniam sunt caeci ad veri-

tatem, alteram et alteram ambulare exorbitantes viam; et propter hoc inconsonanter et inconsequenter dispersa sunt vestigia doctrinae ipsorum. Eorum autem, qui ab ecclesia sunt, semita, circumiens mundum universum, quippe firmam habens ab apostolis traditionem, et videre nobis donans omnium unam et eandem esse fidem, omnibus unum et eundem Deum Patrem praecipientibus, et eandem dispositionem incarnationis Filii Dei credentibus, et eandem donationem Spiritus scientibus, et eadem meditantibus praecepta, et eandem figuram ejus, quae est erga ecclesiam, ordinationis custodientibus . . . Et ecclesiae quidem praedicatio vera et firma, apud quam una et eadem salutis via in universo mundo ostenditur. Huic enim creditum est lumen Dei, et propter hoc ,sapientia' Dei, per quam salvat omnes homines, ,in exitu canitur, in plateis autem fiducialiter agit, in summis muris praedicatur, in portis autem civitatis constanter loquitur' (Prov 1, 20 s). Ubique enim ecclesia praedicat veritatem: et haec est *επτάμυξο* lucerna, Christi bajulans lumen."

- 1391 *Clemens alex*, veram ecclesiam non nisi vere antiquam et haereticis priorem, proinde in forma hierarchiae vere apostolicae consistentem, vocat (n. 1226. 1261 coi. 434). — Item *Tertullianus* memorata origine ecclesiae apostolica (n. 1211) primum dicere pergit (de praescript. c. 21; J/ 2, 33): nHinc igitur dirigimus praescriptionem: si Dominus Jesus Christus apostolos misit ad praedicandum, alios non esse recipiendos praedicatores, quam Christus instituit . . . Quid autem praedicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, et hic praescribam non aliter probari debere, nisi per easdem ecclesias, quas ipsi apostoli condiderunt, ipsi eis praedicando, tam viva, quod ajunt, voce, quam per epistolas postea. Si haec ita sunt, constat proinde omnem doctrinam quae cum illis ecclesiis apostolicis, matricibus et originalibus fidei, conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem quod ecclesiae ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio praejudicandam, quae sapiat contra veritatem ecclesiarum, et apostolorum, et Christi, et Dei. . . Communicamus cum ecclesiis apostolicis, quod nulli doctrina diversa: hoc est testimonium veritatis": tum vero ille haereses ex defectu cohaerentiae cum regimine apostolico sive nunquam existentis

Ecclesia ratione potestati» administrantis probatur apostolica dictis Patrum. 79f

sive non perseverantis sic redarguit (ib. c. 32; *M* 2, 44 s): „Ceterum, si quae audent interserere se aetati apostolicae, ut ideo videantur ab apostolis traditae, quia sub apostolis fuerunt, possumus dicere: Edant ergo origines ecclesiarum suarum: evolvant ordinem episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos deferunt: sicut Smyrnaeorum ecclesia Polycarpum ab Joanne conlocatum refert: sicut romanorum, Clementem a Petro ordinatum edit; proinde utique et ceterae exhibent quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid haeretici* ; unde ille affirmat (ib. c. 35; *M* 2, 48):

^Posterior nostra res non est, imo omnibus prior est: hoc erit testimonium veritatis, ubique occupantis principatum⁴⁴, atque post alia et agnitam etiam pro Africa auctoritatem ecclesiae apostolicae romanae (supra n. 517) concludit (ib. c. 37; .1/2, 50s): „Si haec ita se habent, ut veritas nobis adjudicetur, quicumque in ea regula incedimus quam ecclesia ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit, constat ratio propositi nostri, definientis non esse admittendos haereticos ad ineundam de scripturis provocationem, quos sine scripturis probamus ad scripturas non pertinere . . . Ad quos merito dicendum est: Qui estis? quando, et unde venistis? quid in meo agitis, non mei? . . . Mea est possessio: olim possideo; habeo origines firmas, ab ipsis auctoribus quorum fuit res. Ego sum haeres apostolorum.^u Idem jam montanista (de pudic. c. 21 ; *M* 2, 1024 s) tum aliquem, probabilius episcopum proximum, scilicet Carthaginiensem, ex usu certe fidelium apostolicum compellat, tum secundum catholicos ex Mat 16, 18 s potestatem ad omnem ecclesiam Petri propinquam, nempe cum sede Petri junctam, derivari indicat (cf. *Zeitschrift fuer kath. Theol.* 1911, 79 ss).

Auctor philosophumenon successores apostolorum sum- 1392 mos sacerdotes et magistros et custodes ecclesiae declarat (supra n. 50). — Similiter *Origenes* (de principiis praef. n. 2; J/ 11, 116): „Cum multi sint qui se putant sentire quae Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus sentiant, servetur

vero ecclesiastica praedicatio, per successionis ordinem ab apostolis tradita, et usque ad praesens in ecclesiis permanens: illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica discordat traditione.“ Congruit ib. l. 4. n. 9 (3/ 11, 359). — In asserenda ecclesiae indole apostolica ex episcopis successoribus apostolorum iisque cuin successore Petri junctis est totus *Cyprianus* (n. 27. 47. 68. 113. 128. 129. 436. 488. 1227. 1269); qui successionem veram vel formalem etiam ita urget (ep. 76. al. 69. ad Magnum n. 3; *M* 3, 1140): „Ecclesia . . una est, quae una et intus esse et foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano episcopo legitima ordinatione successit, et quem praeter sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorificavit, Novatianus in ecclesia non est, nec episcopus computari potest, qui, evangelica et apostolica traditione contempta, nemini succedens, a se ipso ortus est. Habere namque aut tenere ecclesiam nullo modo potest qui ordinatus in ecclesia non est.“ Necessitatem adhaerendi episcopo uni legitime substituto ille etiam sic inculcat (ep. 55. al. 59. n. 5; *J*/3, 802 s): „Neque enim aliunde haereses obortae sunt, aut nata sunt schismata, quam dum sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in ecclesia ad tempus sacerdos, et ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum sacerdotum collegium quidquam moveret, nemo post divinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se jam non episcopi sed Dei faceret, nemo discidio unitatis, Christi ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris haeresim novam conderet.“ — His additur sententia *Clari* a Mascula in carthag. concil. sub Cypr. VII, de bapt. III (71/ 3, 1071 s) et narratio *Firmiliani* (supra n. 68); cui etiam „seniores et praepositi“, scilicet seniores iique praepositi (in textu graeco probabiliter *di* ni /qwMrtn·· ðiðñt), vel qui „praesident maiores natu“ (quibus graece responderit nomen illud idem), „qui et baptizandi et manum imponendi et ordinandi possident potestatem“, sunt episcopi, qui apostolis ordinatione vicaria successerunt (ad Cyprian, ep. 75. n. 4. 7. 8. 16; *J*/ 3, H58ss). — Auctor tractatus *adversus aleatores* sibi ut successori Petri apostoli ductum et communi-

cationem potestatis apostolicae ecclesiam sustentantis vindicat 10.188co). 771). Q Porro *Eusebius* scribit (in *Is i*), 6; *Ad 24*, 151): „Quia parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis: cujus principatus factus est super humerum ejus. Et vocabitur nomen ejus, magni consilii angelus. Adducam enim pacem super principes, pacem et sanitatem ipsi/ Quosnam principes memorat, nisi eos qui ab ipso ad principatum in ecclesia gerendum constituti sunt? Discipulos dico et apostolos ipsius, necnon eorum per totum orbem successores (*Xlyco bij μα&ητά οίτον 7.(à άιποοτόλον , ιοί τε τ/ρ- τοιουη· διαδοχήν υπποδεξαμίνον ; κ^τ^τή οικουμένη*), quibus datum est ut sana mente essent, et pacem mutuo colerent, cum ipsis diceret, „Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis' (*Jo 14,27*). „Magnus principatus ejus, et pacis ejus non erit finis' ((s 9, 7).\" Videas et locum allatum supra (n. 436). — Ad rem sunt etiam dicta concilii *sardieensis* (n. 493), *aquilejensis* (n. 771), *Damasi* (n. 499).
Item successionem legitimam episcoporum postulat *Ephraem* 1393 *cyrus* haereticos sic refutans (adv. haeres, hymn. 22; apud *Asseman.*, bibl. orient. 1, 129): „Distincte interrogentur, a quo manum susceperint. Si hanc a nobis susceperunt, et abnegarunt, plura non habet quae requirat veritas nostra. Si autem ipsi temere sacerdotale officium praesumpserunt, et hoc sat

’) Minus probabiliter quidam (vide v. g. */iatiffol*, L’église naissante et le aiholicisme c. 8. n. 2) auctorem tractatus adversus aleatores putant episcopum qwlemcumque. Certe cura ob fraternitatem universam et sedes pro Domino viaria, scilicet simpliciter et numero singulari, aptius intellegitur, si non episcopus simplex de se vel episcopis gncratim, sed episcopus omnium unus, nempe romanus loquitur. Praeterea hic unus percipitur sibi asserere ducatum apostolatus, i. e., primatum prae episcopatu; neque enim magis cum ducatus apostolatus quam conii mox origo authentici apostolatus dicitur, fas erit cogitare genetivum epexegeticum, quasi ducatus is vocetur, qui sit ipse apostolatus. Tum vero auctor etiam originem authentici apostolatus, super quem Christus fundavit ecclesiam, in «superiore suo a se portari asseverat; nimirum non se exhibet mere subjectum gerens apostolatus in Petro superiore vel decessore suo orti nec proinde mere heredem apostolatus ejus; potius se profitetur subjectum ipsius originis apostolatus in decessore Petro factum; atqui subjectum originis ille nequit esse ita, ut primus apostolatum summum obtinuerit, siquidem hoc est Petri proprium neque in successorem ullum transit; unde solum restat, ut sit subjectum originis eo, quod in Petro decessore fons apostolatus vel jurisdictioni* episcopalis ipse successor constitutus sit; qualis non apparet nisi episcopus romanus. Porro etsi episcopus pialiscijmque Petrum fontem auctoritatis episcopalis praedicaret, per hoc ipsum primatum Petri et successorum ejus efferret.

est ad eorum probrum et ignominiam.“ Ad hoc de apostolis eorumve successoribus perpetuis divinitus constitutis ille audiatur (in Is 62, 5. 6. 10; ed. Lamy 2, 186 ss): „Quia sicut adolescens virginem uxorem ducit, ita filii tui te requirenti Filios ecclesiae apostolos, sacerdotes et justos appellat, qui constituunt caput corporis ecclesiae sicut maritus caput est mulieris. Hi velut mariti sunt ecclesiae per doctrinam suam et constanter ei filios spirituales generant. Dixit enim David de ecclesia et apostolis: ‚Pro patribus tuis‘ populi errantes. ‚Erunt tibi filii tui* seu apostoli. Et ad Dominum convertens sermonem spiritus psalmistae de apostolis ecclesiae filiis ait: ‚Fac eos principes super omnem terram, ut praedicetur per eos nomen meum in generationem et generationem‘ (Ps 44, 17. 18). ‚Et quemadmodum sponsus oblectatur sponsa, ita te oblectabitur Dominus‘, propter conversionem tuam. ‚Super muros tuos Jerusalem constitui custodes‘. Istius Jerusalem populi israelitici custodes fuerunt prophetae et justii, Jerusalem autem spiritualis seu ecclesiae sanctae custodes et rectores a Deo constituti sunt summi sacerdotes et sacerdotes . . . ‚Transite, transite, restituite viam populo, terite semitas, purgate lapides‘ . . . Respicit etiam hic locus praepositos ecclesiae quibus creditum est verbum salutis, quia verbum Dei eis mandat ut ostendant populo viam veritatis, ut terant semitas salutis, solvant et extinguant omne verbum scandali et perturbationis?’ — *Optatus* donatistas cum pseudepiscopis ipsorum et alia disputatione repetenda (n. 92. 236. 487. 771) et hac confutat (de schism, donat. 1. 2. n. 4; *M* 11, 950 ss): nSed et habere vos in urbe Roma partem aliquam dicitis; ramus est vestri erroris, protentus de mendacio, non de radice veritatis. Denique si Macrobio dicatur, ubi illic sedeat, numquid potest dicere, in cathedra Petri? quam nescio si vel oculis novit, et ad cujus memoriam non accedit quasi schismaticus, contra apostolum faciens, qui ait: ‚memoriis sanctorum communicantes‘ (Rom 12, 13). Ecce praesentes sunt ibi duorum memoriae apostolorum. Dicite si ad has ingredi potuit, aut obtulit illic, ubi sanctorum memorias esse constat. Ergo restat, ut fateatur socius vester Macrobius, se ibi sedere, ubi aliquando sedit Encolpius: si et ipse Encolpius interrogari posset, diceret se ibi sedere ubi ante sedit Bonifacius ballitanus: deinde si et

ipse interrogari posset, diceret, ubi sedit Victor garbensis, a vestris jamdudum de Africa ad paucos erraticos missus. Quid est hoc, quod pars vestra in urbe Roma episcopum civem habere non potuit? Quid est, quod toti afri et peregrini, in illa civitate sibi successisse noscuntur? non apparet dolus? non factio, quae mater est schismatis? . . . Missus est . . . Victor: erat ibi filius sine patre, tiro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, episcopus sine populo? — Successionem ipsam formalem urget etiam *Padanus* (infra n. 1449: quocum loco cf. supra n. 87. 436. 1364). — Eandem succesionem sic inculcat *Gregorius naz.* (or. 21. in laudem Athanasii n. 8; 71/ 35, 1090): „Non secundum pravum exemplum, quod postea inolevit, neque per vim ac caedem, sed apostolico et spirituali modo ad Marci thronum evehitur, non minus pietatis quam sedis successor; tempore quidem ab eo remotissimus, pietate autem illi proximus invenitur; quae quidem proprie successio existimanda est. Nam qui eandem fidei doctrinam profitetur, ejusdem quoque throni socius est: qui autem contrariam sententiam tuetur, adversarius quoque in throno censeri debet. Atque haec quidem nomen, illa vero rem ipsam et veritatem habet successionis. Neque enim qui per vim irrupit, successor habendus est, sed qui vim perpessus est: nec qui leges violavit, sed qui modo legibus consentaneo creatus est: nec qui contraria dogmata tenet, sed qui eadem fide praeditus est; nisi quis fortasse ita successorem dicat, quemadmodum morbum sanitati, et tenebras luci, et tempestatem tranquillitati, et mentis alienationem prudentiae succedere dicimus.“ — His adde verba *Gregorii nyss.* (n. 1276), *Ambrosii* (n. 87), *Siricii* (n. 487), *Epiphanii* (n. 528), *Chrysostomi* (n. 164. 1271), *Innocenta I* (n. 487. 990), *Zosimi* (n. 487. 728), ipsius *Pelagii* haeretici (n. 994).

Hieronymus vero affirmat (infra n. 1449), in illa esse ec- 1394-
clesia permanendum, quae ab apostolis fundata usque ad hanc diem duret; quam ecclesiam durantem ex potestate apostolica durante in episcopis, praesertim in successore Petri ipse cogitat, ut liquet ex testimoniis jam propositis (n. 47. 87. 236. 418. 463. 995). — Congruit *Bonifaiius I* (n. 487. 728. 759). — *Augustinus* dignitatem ecclesiae pro episcopatu, maxime pro

sede Petri apostolicam praeter alia praeclara revisenda (n. 70. 502. 987. 992. 1365, cont. ep. fund.) his extollit (contra Faustum l. 32. c. 19.21; A/42, 509 s): „Cur non potius evangelicae auctoritati, tam fundatae, tam stabilitae, tanta gloria diffamatae, atque ab apostolorum temporibus usque ad nostra tempora per successiones certissimas commendatae, non te subdis?.. Sicut.. certum est illos libros esse Manichaei, et omnino ridendus est qui ex transverso veniens tanto post natus, litem vobis hujus contradictionis intenderit, ita certum est Manichaeum vel manichaeos esse ridendos, aut etiam dolendos, qui tam fundatae auctoritati, a temporibus apostolorum usque ad haec tempora certis successionebus custoditae atque perductae, audeant tale aliquid dicere/ — Consentanea vidimus prolata in *concilio ephesino* (n. 71. 493. 816), a *Coelestino I* (n. 487. 507. 727. 816), *Vincentio lirin.* (n. 1058), *Petro Chrysologo* (n. 486), *Flaviano* (n. 501, lib. appell.), *Eusebio doryl.* (ib.), *Theodoreto* (n. 184.501), *concilio chalcedonensi* (n. 71. 493. 730), *Leone M.* (n. 147. 164. 475. 486. 502. 553. 762, ep. ad Marcian. 817. 825), *episcopis metropolis arelat.* (n. 486), *Prospero* (n. 486. 992), *Ascanio d episcopis tarracon, provinciae* (n. 995). *Simplicio* (n. 485), *Felice III* testante de Flavita (n. 763), *Gelasio I* (n. 148. 485. 502. 575. 821. 988), *Avito* (n. 484), *Ennodio* (ib.). *monachis secundae Syriae* (n. 506), *Possessore* (ib.), *Hormisda* per formulam celebrem episcopis plurimis et ipsi tandem *synodo VIII oecumenicae* probatam (n. 493. coi. 978. 1263), a *Stephana lariss.* (n. 771), *Justiniano I* imperatore (n. 506), *Fulgentio Ferrando* (n. 989. 990). — *Pelagius I* ecclesiam non nisi in apostolica radice fundatam, apostolicis sedibus roboratam, in apostolicis sedibus esse dicit (n. 1272); idem ad episcopum quendam scribit (apud Loewenfeld, epist. pontif. rom. ined. pag. 15 s. n. 28; cf. Z)10 230): „Adeone te in summo sacerdotii gradu positum catholice fefellit veritas matris, ut non statim schismaticum te conspiceres, cum a sedibus apostolicis recessisses? Adeone populis ad praedicandum positus non legeras super apostolorum principem a Christo Deo nostro ecclesiam esse fundatam, et ita fundamentum (fundatam?), ut porte adversus ipsam inferi prevalere non possunt? Quod si legeras, ubinam præter ipsum esse credebas ecclesiam, in quo uno omnes scilicet apostolice sedes sunt? Quibus pariter sicut illi, qui claves ac-

ceperat, ligandi solvendiue potestas indulta est? Sed idcirco uni primum quod daturus erat, etiam in omnibus dedit, ut secundum beati Cipriani martyris, id ipsum exponentis, sententiam una esse monstretur ecclesia. Quo ergo tu, karissime I jam in Christo, ab ista divisus errabas, vel quam salutis tue tenebas spem?u

I Accedit vox *Liberati* (n. 501), *Pelagii II* (n. 148. 1212. 1395 I 1272, ep. 4), *Joannis hieros.* saeculi VI (n. 996), *Gregorii M.* I n. 47. 514. 990. 994), qui et episcopos a schismate ad eccle- I siam redeuntes asseverare jubet (Λ/ 77, 1347 s): „Prona et spontanea voluntate ad unitatem sedis apostolicae divina gratia I duce reversus sum. Et ne non pura mente seu simulate re- I versus existimer, sub mei ordinis casu spondeo, et anathe- I matis obligatione, atque promitto tibi, et per te sancto Petro I apostolorum principi, atque ejus vicario beatissimo Gregorio, I vel successoribus ipsius, me nunquam quorumlibet suasionibus vel quocunque alio modo ad schisma, de quo Redemptoris I nostri misericordia liberante ereptus sum, reversurum, sed semper me in unitate sanctae ecclesiae catholicae et commu- nione romani pontificis per omnia permansurum.u — Illos ag- mine longo alii, fere per hunc tractatum ipsum appellati, in efflagitanda administratione ecclesiae hereditarie apostolica sequuntur, ut *episcopi africanac provinciae* (n. 991), *Sergius cypriensis* (n. 996), *Stephanies dorensis* (ib.), *Maurus ravennas* 'n. 730), *Maximus* martyr (n. 102. 645), *Vitalianus* (n. 148), *Agatho* (n. 983) acclamante *concilio constantinop. III* (n. 493. 983) et adstipulante *Constantino Pogonato* imperatore (n. 983), *Leo II*(n. 826), *Beda* (n. 92), *Hadrianus I* cum *concilio nicaeno II* (n. 493. 550), *Theodorus Abucara* (apud Zeitschrift fur kath. Theol. 1910, 423 ss), *Theodorus studita* (n. 148. 165. 483. 645. 730. 991), *Nicephorus* (n. 822), *Nicolaus I* (n. 989), *concilium remense* (n. 772), *Leo IX* (n. 149. 555. 989), *Gregorius VII* (n. 544), *Bernardus* (n. 149. 165), *Innocentius III* (n. 106. 149. 166. 174), *Thomas agninas* (n. 997), *Bonaventura* (ib.), *Humbertus* (n. 555), *Bonifatius VIII* (n. 1227), *Clemens VI* (n. 556), *Georgius trapez.* (n. 140), *Pius VI* (n. 729). — Eandem veritatem sollemnius significat *concilium lateranense IV* (n. 494), *lugdunense II* (ib.), *Horentinum* (ib.), *tridentinum* (n. 438), *Vaticanum* (n. 438. 467. 234), quocum doctrina recens *Leonis XIII* concinit (n. 419. 475.

798 Ecclesia ratione potestatis administrantis apostolica probatur ipsa praxi veter». I

561. 600. 75». 1272. 1292). Praeterea videas inter errores modernistarum deer. s. off. 3. jul. 1907 damnatos errorem 50. | 52 56 cum 49 (*D*¹⁰ 2050 etc) vel ipsius *PiiX* encycl. 8. sept, I 1907 (*Z*)^{lv} 2088. 2091. 2093). — Unde facile apparet, a concilio I *nicaeo I* (cn. 8; *D* 19), in oratione antiqua prodita a *Theodoro* I (supra n. 1366), in ipso *symbolo* (*Z*?¹⁰ 11. 14. 86; cf. 18) aliisve I fidei professionibus, ut *Alexandri alex.* (n. 397) vel *Innocenta III* I et *Bonifatu J III* (n. 367), ecclesiam secundum regimen quoque apostolicam intellegi.

9. Persuasio de necessitate potestatis apostolicae ecclesiam constituentis de manu in manus continuo tradendae supponebatur legibus tanta cura electionem vel ordinationem episcoporum moderantibus, supponebatur consuetudini, qua episcopi primarum maxime sedium electi litteras communicatorias vel formatas ad ceteros episcopos, potissimum romanum dabant et qua hic sive scribendo sive rescribendo episcopos, directe quidem sedium primarum, saltem implicite per commercium amicum ipsum confirmabat, supponebatur diligentiae, qua series episcoporum legitimorum in diptychis ecclesiarum singularum consignata servabatur, vel studio, quo exinde catalogos episcoporum apostolis, praecipue apostolo principi succedentium auctores veteres conficiebant, supponebatur pugnae contra abusum investiturarum ab ecclesia susceptae. Certe primum leges disciplinae perantiquae ecclesiam valde sollicitam de episcopis recte constituendis monstrant. Ita ad ordinationis integritatis securitatem majorem *canon ^apostd'* 1 statuit (apud Hefele, Concilieng. Is, 800): „Episcopus a duobus aut tribus episcopis ordinetur/ Eodem pertinet *canon* 31 (supra n. 447), *concilii nicacni I* cn. 4. 6. 8. 19 (*ZZ* 1, 323 ss; cf. *D* 19. 20), *can. laodicen.* 12. 13 (cf. n. 447), ex *^statutis ecclesiae, antiquis"* can. 2 (*Z*?¹⁰ 150), *concilii nicacni II* cn. 3 (n. 447), *concilii constantinop. IV* cn. 22 (ib.). Insuper *Gregorius M.* expresse aperit, quanta sollicitudine ut ipsum caput ecclesiae in antistitibus consecrandis afficiatur (n. 544). Et revera pontifex romanus assidue vigilabat, ut modus legitimus episcopos ponendi teneretur; quo spectat exemplum memoratum *Damasil* de eligendo digno episcopo constantinop. et de ordinandis episcopis Illyrici (n. 759), *Siricii* de episcopis Illyrici aliisque (n. 760), tum similia gesta *Anastasii I* (ib.), *Innocenta I* (ib.),

to (n. 761), *Bonifatii I* (ib.), *Coelcstini I* (n. 447), *Sixti III* (n. 761), *Leonis M.* (n. 762), *Hilari* (n. 763), *Simplicii* (ib.), *Felici III* (ib.), *Gelasii I* (n. 764).

Deinde teste *Irenaeo* (ep. ad Victor, apud *Eusebium*, hist. 1397 eccl. 1. 5. c. 24; *M* 20, 506 s) pontifices romani aliis episcopis pro signo conjunctionis, nedum litteras, sed etiam eucharistiam transmiserunt (cf. *can. laodicen.* 14. apud *Hefele*, Concilieng. I2, 760 s); litterae autem formatae vel communionis episcoporum, nominatim sedis apostolicae vel romanae, quam fuerint usu antiquitus receptae, indicat quadantenus *Tertullianus* (n. 1211), significat *Cyprianus* (ep. 42. al. 45. ad Cornelium n. 3; cf. ep. 55. al. 59. ad Cornelium n. 9; ep. 67. al. 68. ad Stephanum n. 5; *J*/ 3, 706. 809. 998), *synodus antiochensis* a. 269. in ep. ad Dionys. rom., Maximum alex, etc (apud *Eusebium*, hist. eccl. 1. 7. c. 30; *M* 20, 719), ipse *Eusebius* (supra n. 509), *Athanasius* (n. 1370), qui etiam narrat (hist, arian. n. 25; *J*/25, 723): „Pax profunda admirandaque erat in ecclesiis, cum episcopi undique Athanasio scriberent, ab eoque mutuo acciperent consuetas pacis litteras/ Idem testatur *synodus sardicensis* æp. ad Julium pontif. et ep. ad univ. ecclesias; *H* 1, 654. 667), et *Basilius M.* scribens (ad neocaesarienses ep. 204. al. 75. n. 7; *J*/ 32, 754 s): „Justius est autem res nostras judicari, non ex uno aut altero non recte in veritate ambulantibus, sed ex multitudine episcoporum, qui nobis in toto terrarum orbe per Domini gratiam conjuncti sunt. Interrogentur autem pisidae, lycaones, isauri, phryges utrique, armeniorum quidquid vobis est vicinum, macedones, achaei, illyrii, galli, hispani, Italia tota, siculi, afri, Aegypti pars sana, quidquid est reliqui in Syria: qui et ad nos litteras mittunt, et rursus a nobis accipiunt. Ex quibus litteris, tum quae illinc afferuntur, tum quae rursus vice versa hinc ad ipsos mittuntur, discere vobis licet nos omnes esse unanimes, idemque sentire. Quapropter communionem nostram qui refugit, sinceritas vestra noverit eum sese a tota ecclesia separare." — Accedit testis *Optatus* (n. 487), *Bonifatius I* (n. 759), *Augustinus* (n. 502), qui eundem morem ratum ante oculos habet dicens (ep. 44. al. 163. ad Eleusium etc c. 2. n. 3; *M* 33, 175): „Quaerebam utrum (Fortunius donatistarum episcopus) epistolas communicatorias, quas formatas dicimus, posset quo vellem dare . . Parabam autem, ut si

300 Ecclesia ratione potestatis administrantis apostolica probatur ipsa praxi vetert.

consentiret, ad illas ecclesias a nobis tales litterae mitterentur, quas in apostolicis auctoritatibus pariter legeremus illo jam tempore fuisse fundatas⁴⁴; vel (contra Cresconium 1, 3. c. 34. n. 38; 3/43,516): rAd Carthagini episcopum romano praetermisso, nunquam orientalis catholica scriberet: ubi saltem vester scribi debuit, quem soletis Romam paucis vestris mittere ex Africa"; ad haec videas supra (n. 1263, cont. Cresc.).

1398 Ita et *Gregorius M.* scribit (1. 7. ep. 4. ad Cyriacum episc. constantinop.; 3/77, 856 s : „Epistolas vestras directas plena fide suscepimus, atque omnipotenti Deo gratias agimus, qui inconsutilem tunicam desuper contextam, videlicet ecclesiam suam, vicaria confessione fidelium in unitate gratiae ab omni erroris scissione custodit, et contra pereuntis mundi, ut ita dicam, tot culparum diluvium, ex multis lignis arcam construit, in qua omnipotentis Dei electi servantur ad vitam. Nam cum vicissim nobis fidei nostrae confessionem transmittimus, et caritatem nostram erga nos ostendimus, quid aliud in sancta ecclesia agimus, nisi arcam bitumine linimus, ne unda erroris intret, et vel spiritales quosque tanquam homines, vel carnales tanquam animalia occidat?⁴⁴ Et iterum (1. 9. ep. 52. ad Secundinum; 3/ 77, 985): «Hinc est enim ut quoties in quatuor praecipuis sedibus antistites ordinantur, synodales sibi epistolas vicissim mittant, in quibus se sanctam chalcedonensem synodum cum aliis generalibus synodis custodire fateantur; sicut et nos aversamur, atque anathemate plectendos ducimus, si qui de fide ejusdem synodi aliquid imminuere, vel aliquid in ea addere praesumunt/ — Atque *Sophronius hieros.* (ep. synodica ad Sergium patriarch, constantinop.; *M* 87, 3150 s): „Quia vero quaedam apostolica, atque prisca traditio in sanctis Dei per totum orbem ecclesiis tenuit, ut qui ad pontificatum ducuntur, iis qui ante illos pontificatus regunt, omnia sinceriter conferant, vel exponant, qualiter sapiant, et qualiter fidem detineant . . huic proinde et nos consuetudini servientes, et legem optimam arbitrati, omne, quod olim decenter effectum est, maxime, apostolico roboratum instructo: qualiter de fide teneamus, scribimus, et a Deo instructis vobis ad probandum dirigimus/ — Idem constat ex factis multis quidem jam citatis, ut *helicis I* probantis commercio litterarum Domnum episcopum antioch. (n. 759; cf. 509), *Damasi I* pariter

ftcfehntionc potestatis administrantis apostolica probatur ipsa praxi vetere. 801

approbantis Petrum alex., et Nectarium constantinop. (n. 759),
&Üll agnoscentis Elavianum antioch. (n. 760), *Innoc&ntu I*
tonantis Alexandrum antioch. et condicione certa Aeacium
beroeens. (ib.), *Sixti III* inter alia orientalibus episcopis se
I consecratum nuntiantis (n. 761), *Leonis M.* confirmantis Maxi-
! ,nnm antioch. et Anatolium constantinop., vituperantis Basilium
I antioch. de ordinatione non secundum ecclesiasticum morem
I significata, poscentis post scripta ordinationis necessarie et ex
more missa crebras litteras alias a Timotheo alex. (n. 762),
I *Hilari* indicantis pontificatum suum, „quod et consuetudo
I poscebat et caritas“ (ep. 5. 6 ad Leontium episc. arelat.; *M* 58,
22 s), *Simplicii* confirmantis episcopum antioch., reprehendentis
Aeacium constantinop. de omisso officio litterarum, scribentis,
j adero alexandrino ex more relationem de novo episcopo
I electo missam et a pontifice romano alexandrinum secundum
I consuetudinem confirmandum esse (n. 763), *Felicis III (II)* te-
I stantis, epistulas regulariter destinari ad sedem apostolicam,
I per quam largiente Christo dignitas sacerdotum omnium soli-
I detur (ib.), *Gelasii I* significantis (n. 764 in epistulis ad Euphe-
I mium constantinop. et Dardaniae episcopos datis) morem ve-
I terem sedis apostolicae mittendi litteras communionis et (ib.
I ex ep. 14) accipiendi ab episcopis novis confirmandis, *Anastasii II*
i communicantis formulam fidei pro more pontificis novi (7? 746),
I *Hwmsidae* arguentis Epiphanium constantinop. neglectae nun-
I tiationis muneris episcopalis e pristino more faciendae, tri-
I buentis laudem synodo constantinop., quae ex confessione
propria implendo legem ecclesiasticam apostolatui Hormisdæ
electionem Epiphanii significavit (n. 765).

Specimen diligentiae in diptychis adhibitae praebent diu- 1399
turnae illae controversiae de nomine s. Joannis Chrysostomi
in diptycha restituendo (cf. *Baronius*, annal, eccl. ad a. 412.
n. 46 ss; *R* 305. 307—309) vel de nominibus Aeacii constan-
tinop. et aliorum inde eradendis (cf. *R* 612—615. 638. 639.
669. 744). Eodem pertinet haec *Leonis M.* admonitio (ep. 80.
al. 60. ad Anatolium episc. constantinop. c. 3; *M* 54, 914 s):
pDe nominibus autem Dioscori, Juvenalis et Eustathii ad
sacrum altare recitandis dilectionem tuam hoc decet custo-
dire. quod nostri ibidem constituti faciendum esse dixerunt,
quodque honorandae s. Maviani memoriae non repugnet,

et a gratia tua Christianae plebis animos non avertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum eos qui innocentes ei catholicos sua persecutione vexarunt sanctorum nominibus sine discretione misceri; cum damnatam impietatem non deserentes ipsi se sua pravitate condemnent; quos convenit, aut percelli pro perfidia, aut laborare pro venia/ Illustrius quoque illud est, quod per formulam *Hormisdæ* (supra n. 493) promittendum erat, nomina dissidentium a communione ecclesiae catholicae, i. e., a sede apostolica inter sacra mysteria non recitanda esse. — Porro catalogos episcoporum, imprimis romanorum ut successorum Petri, jam notavimus traditos ab *Hegesippo* (n. 516), *Irenæo* (n. 489), *Hippolyto* aliove (n. 517), *Eusebio* (n. 436), *Optato* (n. 487), *Epiphanio* (n. 528), *Augustini* (n. 987); cf. verba *Tertulliani* (n. 1391, de praesc. c. 32). — Denique litem acrem de investituris tendentibus ad episcopos a radice apostolica potestatis sacrae tandem avellendos historia aevi medii enarrat (cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1909, 550 ss).

1400 10. Veritas demonstrata ex comparatione cum synagoga confirmari potest. Etenim ut synagoga generatim, ita speciatim hierarchia ejus erat typica prae ecclesia ejusve hierarchia (cf. v. g. *Zach* 3, 8). Atqui ministerium sacrum omne synagogae vinculo originis carnalis cum tribu Levi vel cum Aaron jungebatur. Ergo perenne in ecclesia perenni ministerium generationis spiritualis vinculo ad apostolos et apostolorum principem vicarium Christi referetur.

1401 Corollarium. Demonstrata est veritas apostolicitatis ecclesiam continentis positae in eo, quod potestas ordinis ad conficienda sacra et potestas jurisdictionis ad ferendas leges fidei et disciplinae, apostolis et Petro ut missis primis a Domino impertita, in successores continuatione perpetua transfunditur; unde constitutio ecclesiae tota cum primatu post apostolos theoretice et practice magis magisque explicata, non demum introducta est. Porro veritate illa una demonstrata anfractus errorum variorum oppositorum omnes simul excluduntur. Ita corrui figmentum, quo protestantes alii ministerium quidem ipsum saltem coartatum verbi et sacramentorum, non regiminis, a Christo institutum esse, sed gerentes ministerii a populo designari putant, alii constantius urgentes principalem suam theoriam sacerdotii ex se universalis etiam sim-

plfciter ministros a populo statui dicunt, quibus accedunt ii, qui munus sacrum hinc ab hominibus susipientibus, olim sponte sua ut per charismata idoneis, postea per seniores populi electis, illinc a consensu populi ortum esse contendunt; qualia commenta descripta videsis apud *Wilmers* (de Christi ecclesia n. 22. 23). Similiter intellegimus, quantum aberrant i veritate illi, qui jam imitati quodammodo montanistas et irringianos potestatem primorum sacrorum ministrorum omnem in donis revocabilibus vel certe non continuo perpetuis, in charismatis apostolatus, prophetiae, doctrinae transeuntibus iisque etiam solutis a jure postulandi fidem vel oboedientiam, i inveniant (cf. ib. n. 174. 265. 294; v. *Dunin-Borkowski* Die Dueren Forschungen über die Anfänge des Episkopats; *h/tsd/rft für kath. Theol.* 1903, 62 ss. 181 ss; 1904, 250 ss; | *WM L'église naissante et le catholicisme*, exc. B.: vel supra n. 300 adnot.).

j At enim praeter gratias gratum facientes, i. e., per se in 1402 hominum singulorum recipientium salutem ordinatas, in quibus l ecclesiae finis cernitur, secundum fontes revelationis ipsos l dkinguere oportet classes duas gratiarum gratis datarum (cf. A/ 10, 7. 8), h. e., per se ecclesiae communem utilitatem adducentium, ut quae in multis differant. Nimirum charismata generis alterius, potestas scilicet faciendi sacra et in rebus redendis vel agendis vere homines regendi, ex commonstratis essentiam ecclesiae constituunt, cum Christus illa ipsa in apostolis instituendo ecclesiam suam instituerit (cf. supra n. 35. 273). Hinc potestas utraque memorata ut ecclesiae indoles per legem institutionis fixa est vel ad actus certos cultus et regiminis extenditur. Insuper potestas ea charismatica apostolis sub Petro duce solis prae aliis eam observaturis a Domino collata est. Exsistit autem eadem pro perpetua ecclesia l data semel tenenda omnibus diebus usque ad consummationem l saeculi (*Mat* 28, 18—20; *Jo* 14, 16. 17; *I Cor* 11, 23—26). Quo ea intellegitur ab apostolis tradenda continuis sine abruptione successoribus, diligenter seligendis (/ *Tim* 3; 5, 22; *Tit* 1, 5ss), quales reapse in scripturis vel testimoniis antiquissimis Patrum imprimis episcopi cum episcopo quodam principe comparent (recole n. 428. 1390 ss). Porro actus tradendae ejus potestatis est consecratio vel missio quaedam sensibilis (vide v. g.

S04 Ecclesia apostolica vindicatur amplius distincta classe duplici charismatum.

Aci 14, 22; *1 Tim* 4, 14; *2 Tim* 1, 6; *Tit* 1, 5 ss); qui modus externus traditionis sicut naturae humanae consentaneus, ita seposita testificatione Dei immediata necessarius est, ut potestatem traditam agnoscere possint et accipientes, antequam ea juste ad actus ministerii vel imperii utantur, et homines alii, antequam se ei imbuendos sacris vel gubernandos recte dedant; videlicet effectus validus ex potestate, potestas exactu traditionis ut signo aequae ac causa aestimatur. Talia cum sint charismata prioris seriei, merito ordinaria dicuntur. His, quod attinet ad enumeratas partes omnes, contraria apparent charismata generis alterius, ut dona prodigiosa vel prophetica, unde apte extraordinaria vocantur. Namque primum ista ecclesiae secundum essentiam per charismata ordinaria constitutae, ut divinitus approbetur vel adjuvetur, adiciuntur [*Mare* 10, 15-20). Exinde ea ex consiliis nobis quidem per se incognitis divinae providentiae summe varia ad effectus minores vel majores, modi hujus vel illius etiam novi vel plane inopinati distribuuntur (cf. *Jo* 14, 12; *Mat* 17, 19; *Marc* 11, 23; *Luc* XI} 6). Quare ea etiam non ordini hominum definito soli, sed universae ecclesiae vel fidelibus sive his sive illis, ne feminis quidem penitus exclusis, promissa et collata inveniuntur (*Marell*, 23; 16, 17; *Jo* 14, 12; *Act* 2, 4. 18; 21, 9; *1 Cor* 14, 5. 23ss). Neque ea semel in perpetuum instar doni stabilis, verum quotiens ex re et tempore ad bonum aliquod ecclesiae omnis vel partis et aetatis ecclesiae promovendum Deo placuerit, saepe etiam solum pro actibus singulis impertiuntur (cf. *1 Cor* 12, 7—11). Etenim charismata illa directe a Deo hominibus opportune a se ipso electis, non per homines divinitus habentes continuis successoribus ex officio curandis conceduntur. Tandem ad eadem concedenda signum externum sane non requiritur, praesertim quod charismata ex effectibus ipsis vere divina dinoscenda sunt (cf. *1 Cor* 14, 29; *1 Thes* 5, 20. 21) et certo ex effectibus mirificis sive pro indole sua propriis sive superadditis dinoscuntur.

1403 Jam vero cum charismata ordinaria non minus quam extraordinaria scripturis et traditione testificata sint, adversarii supra memorati agnitis his solis illa de ecclesia primi temporis exterminant. Sed post ea omnia, quibus per hunc tractatum ipsam potestatem sacram ordinariam vel perpetuo continuan-

dam ordinis et jurisdictionis in luce collocavimus, refutatione
 jia isti neutiquam egent. Lnimvero textus minime dubii verbi
 Dei scripti vel ab initio traditi saepe allegati eo magis rem
 I evincunt, quod evangelium ex Domini mandato per se viva
 I voce, non libris propagandum fuit, unde et apostoli cum disci-
 i palis suis tantum per occasionem vel ex necessitate superve-
 I liante peculiari, non consilio exponendi instituti christiani in-
 ! tegri, utpote ore praedicati, quaedam litteris consignarunt, et
 I Patres suppres potius simpliciter hortando vel agendo pro
 I die Domini venturi quam scribendo occupati sunt. Itaque
 nunc sufficiat adnotare, ab adversariis locos potestatem apo-
 I srolicam perennem positive claritate plena commonstrantes
 I opprimi vel deprimi, locos autem alios quosdam visos sibi
 I commodiores usu levi argumenti negativi, petiti ex silentio,
 I ad opinionem propriam fulciendam admoveri atque huic opi-
 ! irioni quasi optime probatae locos plus minusve ambiguos ac-
 I commodari; qua methodo adhibita in monumentis antiquitatis
 I aihil erit, quod non in sensum suum quisque vertere possit.
 I Sic verba ipsius Domini manifesta de potestate apostolica, prae-
 ! sertim principis Petri, ut *Mat* 16, 18 s, cum hactenus perversae
 I explanationi omni restitissent, interpretatione catholica vera jam
 I concessa plerique pro non genuinis et saeculo II demum inter-
 ! polatis vel saltem tarde conscriptis habent (*cf.* adnot. ad n. 104.
 300). At hi vel per impotentiam verba talia postliminio sine
 I vestigio mutationis et reclamationis ullo codicibus ac versio-
 nibus orbis totius omnibus inserendi et tamquam dicta Domini
 I ecclesiae universae injungendi confutantur. Quod enim di-
 I cuntur ipsa quattuor evangelia ex Asia per Romam inter
 i a. 120. et 180 in ecclesias invecta et inde paulatim sacra facta,
 ' id commentum seria nulla ratione fultum ideoque impune con-
 ' temnendum est.) Insuper si qui adversarii adhuc Christum

) *Harnack* commentum illud a se positum (*Lehrbuch der Dogmeng.* I \
 adnotj mox ipse loquens de saeculo II cogitur evertere addendo (ib. 378 s):
 Ji\$3t man alie einschlagenden Spuren und Zeugnisse zusammen, so ist man Wohl
 •2T3uf vorbereitet, dass in der Kirche demnachst fast uberall ein Evangelien-
 kiaon, die vier Evangelien umfassend, neben dem A. T. stehen werde, aber noch
 ist man — obgleich die Paulusbriefe gesammelt vorlagen und reichlich gelesen
 Tirden — auf einen Restandtheil „Apostolos“ nicht gfasst, da ein solcher
 feher nur bei Marcion und bei Gnostikern entgegentritt. Somit taucht fur uns
 piu plotzlich, in einer immerhin noch unsicheren Andeutung des Melito von

806 Ecclesia apostolica vindicatur rejecta oppressione locorum scripturae.

magistrum Deum ex scripturis profitentur, non possunt sententias controversas illas ut insitivas repudiare, quin secum ipsi committantur, i. e., quin scripturas alias a se retentas periculo simili exponant et quin cogantur affirmare, Dominum religioni suae tam male providisse, ut libros sacros mox in re momenti maximi corrumpi absque remedio sineret. Sin sunt homines rationalistae, saltem eo erroris convincuntur, quod rationi firmæ ostendenti locorum genuinitatem nequeunt opponere nisi ratiunculas easque variantes; quo ipso non his argumentis ad locos infitiandos permoveri, sed causa alia quadam argumenta qualiacumque quaerere deprehenduntur. Et vero causa ea est, quod est in antecessum illis dogma, nullam potestatem vel ecclesiam viribus caelestibus praevalentem institutam esse neque institui potuisse, cum effectus naturam excedentes repugnent; cujusmodi praejudicium utique ipsi philosophiae sanæ de Deo omnipotenti adversatur. Ceterum si vere testimonium v. g. de principatu Petri saeculo II ubique evangelio adjunctum esset, id probaret, talem adjunctionem

Sardes, die uns Eusebius erhalten hat, in den Werken des Irenâus und Tertullian und in dem sog. Muratorischen Fragment das N. T. auf. Direct wird fiber seinen Ursprung gar nichts, aber auch indirect kaum etwas gesagt, und doch erscheint es schon als eine wesentlich fertige und abgeschlossene Grosse, und zwar far dasselbe kirchliche Gebiet, in dem wir auch die apostolische regula fidei zuerst nachweisen konnten. Von einer Autoritat der Sammler hören wir nichts, weil wir von solchen fiberhaupt nichts vernehmen. Und doch gilt die Sammlung bei Irenaus und Tertullian als geschlossen; den Hûretikern wird es bereits zum schweren Vorwurf gemacht, dass sie dieses oder jenes Buch nicht anerkennen, ihre Bibeln werden an der kirchlichen Sammlung als der älteren gemessen, und diese selbst wird bereits genau so verwerthet wie das A. T. Die Annahme der Inspiration der Bücher, ihre harmonistische Interpretation, die Vorstellung von ihrer absoluten Snffizienz in Bezug auf jede Frage, die auftauchen kann, und in Bezug auf jedes Ereigniss, welches sie berichten, das Recht uneingeschränkter Combination von Stollen, die Annahme, dass Nichts in den Schriften gJeichgültig ist, endlich die allegorische Deutung sind das unmittelbare und sofort zu constituende Ergebniss der Kanonisirung.“ Nimirum quamvis pro nobis ob penuriam documentorum N. T. prorsus subito appareret, id quod parum accurate dicitur, veteres tamen illi fiducia et veneratione tanta adhibendo libros evangelii aliosqw et ut genuinos et ut sacros ex testimoniis certis sibi et ecclesiis orbis et ipsis haereticis jam ante haeresim propriam et universe ab initio rei Christianae notes probant. Quodsi libri quidam aliquamdiu ut dubii non pariter ubique in canonem recepti sunt, id ipsum cautionem religiosam monstrat, qua in hoc negotio gravissimo ecclesia se gessit.

persuasioni et traditioni ecclesiae antiquae universae de potestate Petri et successorum ejus respondisse; neque proinde esset, cur adversarii testimonia Ignatii vel Irenaei detrectarent. {.{Batiffol, L'église naissante, exc. A; *Études* 1909. t. 119, 585 ss. 729 ss; *Stunmen aus Maria-Loach* 1910. 1, 486 ss; *Zeitschrift far kath. Theol.* 1910, 758 ss; *Tillmann*) Jesus und das Papsttum; *Hist.-polit. Blatter* 1910. 2, 737 ss. 828 ss. 905 ss cum resp. *i.miniss. bibl.* 19. jun. 1911.

Reapse jam *Clemens rom.* non mera correctione fraterna 1404 erga Corinthios utitur, sed potius veram oboedientiam et quidem cum successu sibi postulat (supra n. 490; cf. *Zeithrift filr kath. Theol.* 1877, 310 s). — *Ignatio* autem teste (supra n. 490. 505) ecclesia romana praesidet in loco regionis romanorum; nimirum quamvis praesideat in loco regionis romanorum, non tamen dicitur praesidere nec praesidere potest loco ipsi regionis romanorum, cum nemo praesideat sibi ipsi, verum in loco regionis romanorum residens ecclesia praesidet sine addito particulari, proinde praesidet ecclesiis orbis universis. Eadem appellatur praesidens caritatis; quod est idem ac praeposita coetui caritatis vel carorum, non idem ac praecellens virtute caritatis; nam $\pi^{\wedge}o\nu.aB-ip\&ai$ sensu illo (ut ad magnes, n. 6), non hoc invenitur, et consequenter $\alpha\gamma\acute{\alpha}\pi\eta$ sensum concretum induit. Ita nomen caritatis occurrit saepius apud Ignatium ipsum (ib. n. 9; ad trail. 0.3. 13; ad philad. n. 11; ad smyrn. n. 12) et deinceps apud alios (videas *mart. Ign. colb.* n. 5; *F* 22, 282, ubi legis beatam praedicatam $\tau\eta\nu\ \epsilon\nu\ (-./\epsilon\acute{\iota}\nu\iota\o\ rfa\ \tau\acute{o}\pi\eta)\ \tau\omega\nu\ \alpha\delta\epsilon\lambda\acute{\iota}\rho\omega\nu\ \alpha\gamma\acute{\alpha}\pi\eta\nu$, h. e., coetum, qui est in in illo loco, fratrum, non caritatem fratrum, qui in illo loco sunt; *concilium faris*, a. 360 vel 361; *H* 1, 730; *Bonifatium I* supra n. 759; *Augustinum* passim alloquentem Christianos suos „caritas vestra“). Simili modo Clemens $rt\varsigma\o\nu.aB-\varsigma\iota\nu\nu\varsigma\ \alpha\lambda\eta\tau\epsilon\acute{\iota}\alpha$, nempe praesidens populi veritatem profitentis, dicitur (*Pseudo-Clementis* ep. ad Jacob, n. 2. 17; *M* 2, 36. 53; cf. *Zach* 8, 3; *Irenacum*, cui veritas est ecclesia supra n. 372. 434), et collectio fidelium fraternitas vel fraternitas, quae in mundo est, vocatur (7 *Pet* 2, 17; 5, 9; *Serapion, antioch.* apud *Euseb.* hist. eccl. l. 5. c. 19; *M* 20,482; *Tertullian.* supra n. 1211; *Cyprian*, n. 1212. 1392). Perinde igitur ab Ignatio nomine caritatis, $\tau\acute{\eta}\ \alpha\gamma\acute{\alpha}\pi\eta$, ecclesia universa significatur. Dignitati

enuntiatae praesidis prae ecclesia universa convenit, quod Ignatius deinde a romanis alios doctos exhibet et ipse firma esse vult, quae illi doceant et praecipiant; sunt enim illi (ex inscript.) gratia Dei inseparabiliter repleti et ab omni alieno colore expurgati, ἀποδυνλισμένοι ἀ,το παντό αλλοτρίον χρᾶ/ῖτρο¹ videlicet manentes puri ab omni falsa sententia. Magis quoque principatus romanus super ecclesiam universam eo declaratur, quod Ignatio asseverante ecclesiam Syriae a se pastore derelictam solus Jesus Christus reget, επισκοπήσει, atque ἡ μὴ ἀγάπη, nempe romanorum ecclesia. Scilicet uno eodemque verbo cum Christo episcopo universali invisibili ecclesia romanorum ut praeses ecclesiae universalis, etiam Syriae longinquae, vicaria pro Christo visibilis conjungitur.¹) Postremo ex eo, quod Ignatius episcopi romani mentionem nullam facit, profecto non sequitur, episcopum monarchicum Romae nondum exstitisse; ratio silentii sive alia quaedam sive ea fuit, quod per epistulam suam totam Ignatius romanos fideles non singulos pro relatione mutua interna, sed omnes ut homines ecclesiae aliis et ipsi ecclesiae Syriae praesidentis considerat et honorat (resume supra n. 530). — Item testimonium *Irenaei* omni deminutione majus supra (n. 984 ss) vidimus.²) Haec

*) Hinc judicetur, quam falso scripserit *Harnack* (Lehrbuch der Dogmeng. I4, 406. adnot. 2): „Von einer empirischen Einheit der Gemeinden zn einer Kirche, verbürgt durch irgend eine lex oder ein Amt, weiss Ignatius noch nichts. Der Bischof hat nur für die Einzelgemeinde Bedeutung, nicht für das Wesen der Kirche, und auch für Ignatius giebt es keine andere Verbindung zwischen den getrennten Gemeinden als die durch den Glauben, die Liebe und die Hoffnng gesetzte. Christus, der unsichtbare Bischof, und die Kirche gehören zusammen." Nec quod illi (ib. 486. adnot. 2) ζρποζιο/ρζωerr, ρ(, ἀγάπη est procuratrix fraternae (!) amoris, probari potest, nisi forte procuratrix sensu eodem ac praeses, et amor significationis concretae aequae ac caritas capax sumitur.

*) De sententia Irenaei *Harnack* pridem scripserat (Lehrbuch der Dogmeng. Is, 445. adnot. 3); „Das ‚in qua‘ habe ich früher mit den meisten Gelehrten an ‚romische Kirche‘ bezogen; ich habe mich aber nun überzeugt . ., dass es an ‚omnem ecclesiam‘ zu beziehen ist und dass der durch in qua eingeleitete Sati nur besagt, dass jede Kirche, sofern sic traditionstreu, d. h. rechtgläubig ist, naturnothwendig mit der romischen übereinstimme." Qualem explanationem supra (n. 986. adnot.) refutavimus. Nunc pro editione operis sui non persuasionem illam suam denuo mutando Harnack opinatur (I4, 487 s. et adnot.), teste Irenaeo cnm ecclesia rotnana universam necessario, scilicet naturaliter, sponte sua (naturgemâss, selbstverständlich) consentire et in hac ecclesia universa traditionem apostolicam semper conservatam esse. Nihilo setius, negato primatu juris

quidem do locis, ejus causam contra se plane finientes extenuare student.

Addimus exempla textuum, quibus maxime pro se abutuntur. *Rom* 12, 3 — 8 apostolus monendo fideles, ut in utilitatem communem ecclesiae charismata modeste sua singuli conferant, nonnulla enumerat; quodsi igitur ordinaria silentio penitus praeteriret, non ideo negaret, cum nec propositum apostoli horum mentionem postulet, et moneri a se ipsum quidem s. Petrum antistitem romanum, si tunc in urbe morabatur, non decuerit, ministros autem ab eo statutos non libuerit. Ceterum nomine ministerii vel ejus „qui praeest“ munus etiam ordinarium per se indicatur (cf. *Act* 6, 1 — 6; *Phil* 1, 1; *1 Tim* 3, 8-10. 12. 13). — Similiter dicendum de *1 Cor* 12, 27 ss, ubi voce gubernationum munus hierarchicum nonnemo comprehendat. Sin verius censetur, loco isto sola charismata extraordinaria etiam gubernationis poni, quod sive aptitudo quaedam nova sive, v. g. propheta teste, gubernatio ipsa haec vel illa a Deo immediate data sit, hoc ordinariis charismatis non episcopi romani, asseverat, ecclesiam romanam exempli causa nominari, quod ea praeter principalitatem ecclesiis omnibus per apostolos conditis pro fide ostendenda communem potentiore aliqua vel primatu mero facti eminuerit tamquam ecclesiae capitis imperii et ex fidelibus componentibus insignis et prae ceteris activa et dititit, ut sestertiis a Marcione allatis (ex Tertulliani de praesc. c. 30), florens, a qui proinde ecclesiae reliquae pauperes penderent. At interpretationem etiam talem falsam esse, demonstratione ipsa superiore (n. 984 ss) constat. Etenim ex hac Irenaeus ecclesiam romanam non velut unam de pluribus commemorat, sed pro principalitate potentiore ejus singulari unicam illam praedicat. Porro rationem principalitatis potentioris Irenaeus proprie in origine et potestate inde hereditaria ecclesiae romanae potiore, non in momentis superadditis ponit. Nam ex contextu declarato Irenaeus evidenter ecclesias totius mundi orthodoxas contra quosvis deridentes eo probat, quod ecclesia romana propter potentiores suam principalitatem tum firmiter orthodoxa ipsa sit tum ecclesias omnes alias necessario consentientes (sibi habeat. Atqui orthodoxiam prorsus firmam ecclesiae romanae cum consequente consensu necessario ceterarum Irenaeus origine et potestate ecclesiae romanae potiore apostolica, per successiones episcoporum romanorum continuata, ostendere utique potuit et ostensione rplenissimau ostendit, momentis enumeratis illis aliis, praesertim opibus copiosioribus, evincere nec voluit nec potuit; an coram adversariis quasi se ipsum irridendo dixit, nexum esse necessario (naturgemass, <elbstverständlich) inter orthodoxiam majorem et vim majorem sestertiorum? Ex his simul intellegitur, ab irenaeo principalitatem potentiores episcopo romano vel ecclesiae romanae ratione episcopi sui vindicari; quare ille etiam diligenter catalogum episcoporum romanorum tradit, qui aliter abs re esset. Mitto alia, quae n supra dictis huc facile transferantur.

810 Ecclesia apostolica vindicatur rejecto usu malo scripturae sacrae,

officit; etenim pro fovenda caritatis unitate apostolus illud urget, a Deo ipso uno charismata inaequalia in bonum corporis totius ecclesiae donari, exemplo a corpore hominis deprompto, unde non magis gratias omnes corinthis ceteroqui jam notas quam membra corporis omnia nominatim exprimere oportuit (cf. n. 189). Immo apparet ratio de charismatis ordinariis tacendi; nam cum corinthis extraordinaria sola ut prae aliis mira aemulando apostolum interpellassent, de his quidem instituuntur ita, ut ea genuina in varietate omnia ad salutem fidelium omnium a Deo dispertita intellegant (I *Cor* 12, 1—30), ut ea tamquam gratias gratis datas gratiae gratum facienti, maxime caritatis posthabeant (12, 31 — 13, 13), ut eorundem meliora, qualis est prae linguis prophetia, orando a Deo ipso impetrare studeant (12, 31; 14); at de charismatis hierarchicis ordinariis, quae neque a corinthis aerdule peterentur neque nisi paucis probatis per magistratus sacros concedenda essent, cur s. Paulus loqueretur? an munerum talium quoque ambitionem in plurimis excitaret? Porro ipsa quae pro ecclesia primum stabilienda exstitit charismatum abundantia, fidelibus multis etiam simplicibus auctoritatem magnam distinctam quidem a vera jurisdictione conciliavit ideoque simul cum cura ab apostolis ipsis de ecclesiis a se conditis semper habita et cum spiritu caritatis tunc vivacis potestatem episcopalem, quamvis non in se, tamen prae donis aliis et in usu suo minus conspicuam reddidit. Quo facillime explicatur, quod apostolus Corinthios, non praecise magistratum ad negotium publicum gerendum evocavit, ut nempe pro mensura condicionis suae quisque pronuntiando sententiam, consulendo, consentiendo, exsequendo ad iudicium concurrerent (I *Cor* 5; 6, 1—6) vel omnes apostolo communi superiori oboedirent (2 *Cor* 10, 5—11) vel quadantenus etiam libera caritate agerent (I *Cor* 16, 1—4; 2 *Cor* 8, 19—21); etsi prudentia ipsa impediverit, ne ille magistratum expresse vituperaret (I *Cor* 5), et apud fideles aequae atque infideles (cf. I *Cor* 6) sive soli superiores per se vel alios iudicaturi sive etiam arbitri, in saecularibus quidem, designari potuerunt. — *Eph* 4, 11 ss hypothesi charismatum mere extraordinariorum, nedum faveat, valde refragatur, quoniam pastores et doctores sunt hierarchae compotes jurisdictionis ordinarii (cf. n. 412; *Act* 20, 28; I *Pel* 5, 1—5); quin et apo-

Ecclesia apostolica vindicatur rejecto usu malo scripturae vel traditionis, j

stoli ut distincti ab evangelistis potius intelleguntur soli primarii, j
qui secundum potestatem saltem ordinariam cum episcopis
continuo perpetuis comparantur (cf. *Act* 1, 20. 25; *Phil* 4, 3;
/ *Pet* 5, 1—5 col. 2, 25; 2 *Jo* 1; 3 *Jo* 1). — Qui vocantur
Phil 1, 1 episcopi, etsi ex 4, 10 ss etiam rem pecuniariam ec-
clesiae curaverint, per se tamen merito ex 4, 3 (cf. *Coi* 4, 17)
rerum spiritualium praefecti cogitantur; sunt enimvero ejus-
modi, qui alibi {*Ad* 14, 22; 20, 17. 28—31; 1 *Tim* 3, 1. 2. 5;
7/71, 5. 7. 9—11; 1 *Pel* 5, 1—5 col. 2, 25) appellati vel pres-
byteri vel episcopi ecclesiam regentes et docentes declarantur.
— 1 *Thés* 5, 12 ss si praesides significantur nondum ordinarii,
tales tandem probati statuendi saltem non excluduntur. — Ex
l / *Tim* 1, 18; 4, 14; 2 *Tim* 1, 6 Timotheus est quidem pro-
phetia designatus, sed charisma jurisdictionis pariter et ordinis
l per apostolum acceperit, collato etiam 1 *Tim* 1, 2. 3. 11; 2, 1.
7—12; 3, 14. 15; 4, 6. 7. 11 ss; 5, 1 ss. 14. 19—22; 6, 2. 11—14.
17ss; 2 *Tim* 1, 2. 8. 13. 14; 2, 1 ss. 14 ss; 3, 5. 10. 14; 4, 1. 2.
Idem inter alia 2 *Tim* 4, 5 opus evangelistae facere jubetur,
nempe tam studiose sive fidelibus sive ipsis infidelibus evan-
gelium praedicando, quasi hoc munus solum teneat; ad quod
fortasse etiam charisma extraordinarium directe a Deo habuit
(cf. *Act* 6, 3; 21, 8). Praeterea videas *Tit* 1, 4—14; 2, 1—10.
15; 3, 1. 2. 8—10. — *Heb* 13, 7. 17. 24 *ἡγούμενοι*, qui *Ad* 15,
22. 32 simpliciter viri prophetiae praestantia spectati cogitari
possunt, sensu magis definito veri praepositi ad regendum,
non meri praecones verbi Dei describuntur.

Neque aptius traditione fulcitur conjectura, initio ecclesiae 1406
fuisse homines charismatis praedicandi dumtaxat extraordi-
nariis donatos, apostolos, prophetas, doctores, adjunctis ultro
presbyteris, i. e., viris gravibus paulatim jurisdictione quadam
potitis, unde dicuntur processisse episcopi administri nomina-
tim cultus, primum a diaconis vix distincti, ad quos temporis
progressu principatus charismaticorum decedentium, existente
tandem summo episcopo romano, transiisset. Cujus rei indi-
cium praepostere id obtenditur, quod fere in antiquis docu-
mentis, nominatin'! aliquot apocryphis, potius missio et traditio
apostolorum omnium duodecim ut collegii quam conversatio
eorundem viva cum gentilibus a se conversis referatur; unde
conversatio haec defuisse et missio illa universalis et in sue-

cessoribus perpetua esse theoria a priori excogitata dicitur. At prorsus incredibile apparet, Christianos primum missionem illam agnoscentes in re tam gravi ad vitam totam disponendam miserrime illudi sibi passos esse. Et vero scripturae ipsae sacrae tum missionem apostolorum totiens affirmant tum executionem operis impositi partim indicant, partim plenius narrant; decipiuntur autem, qui a testimoniis ejusmodi haud dubie genuinis recipiendis per theoriam propriam a priori fictam prohibentur. Praeterea in monumentis veterrimis traditionis nequaquam solum collegium apostolicum appellatur, quasi Christiani ex gentibus collecti reapse cum singulis apostolis commercium non habuerint, sed modo apostoli ut nuntii infallibiles missi in orbem terrae exiisse, modo singuli sive ipsi sive viri apostolici, eorum scilicet discipuli, secundum catalogos ecclesiarum episcopos primos constituisse, interdum nominatim aliqui, ut Petrus, Paulus, Joannes, ecclesias has illasve condidisse perhibentur. Quo spectant verba *Clementis rom.* (supra n. 48. coi. 519), *Ignatii* (n. 210), *Hermae* (sim. 9. c. 17; *F* 12, 611), *Aristidis* (apol. apud Zeitschrift für kath. Theol. 1879; 617), *Justini* (apol. 1. n. 39; *M* 6,387), *Dionysii corinth.* (n. 518), *Irenaei* (n. 215. 380. 489. 518), *Clementis alex.* (n. 434 „Quis dives salvetur“ coi. 215), *Tertulliani* (n. 221. 517. 1391); cf. th. VII. Insuper Thomae apostoli iter indicum *Ephraem syrus* cantavit (hymn, dispers. 5—7; ed. Lamy 4, 694 ss), et adhuc saeculo XVI traditio consentanea apud Indiae Christianos et ipsos ethnicos inventa est (vide *Raynald.*, annal, eccl. ad a. 1533. n. 96'. Neque *acta apostolorum* apocrypha, quae circa regiones varias versantur, fundamento omni carent. Ceterum non est mirum, si de apostolis singulis plerisque inter gentes laborantibus nihil accuratius traditum habemus, quia praeter Jacobum majorem mox occisum et minorem Hierosolymis remanentem alii relictam Palaestina citius obierint, alii in regionibus minus cultis diutius degerint vel extra orbem romanum evangelium praedicaverint, proinde neque ipsi de se neque alii de ipsis quidquam ad nos usque conservatum excepto quidem facto discessionis scripserint. Mirum potius esset, si apostoli fere omnes simul se finibus Palaestinae continuisent neque talis rei memoriam reliquissent. Itaque tantum abest, ut silentium de actione apostolorum plurium singulorum

Ecclesia apostolica vindicatur rejecto usu malo traditionis.

testificationem disertam generalem de actione omnium, specialem de actione nonnullorum testibus propinquiorum labefactet, ut commendet.

Ex *doctrina duodecim apostolorum* (supra n. 433) colligere 1407 hoc unum licet, in ecclesiis recentibus locum ministrorum ordinariorum interdum quodammodo tenuisse prophetas et doctores, qui nempe ad juvandos homines imprimis jam ad fidem ab apostolis conversos (cf. *1 Cor* 14, 3—5. 22 ss) huc illuc migrarent, eosque fuisse pro charismatis a Deo datis extraordinariis valde honoratos, unde supervacaneum non esset fideles adhortari, ne prae illis contemnerent hierarchiam, i. e., episcopos et diaconos opera humana post probationem demum sufficientem fere ex primitiis regionis vel urbis cujusque ponendos (cf. *1 Tim* 3, ut v. 6. 10; 5, 22; *Tit* 1, 5 ss; verba *Clementis rom.* supra n. 48); ad quem quidem actum fideles ipsi facultate a superioribus collata considerando et proponendo viros idoneos concurrerint (cf. *Act* 6, 3; 16, 2). — In *Clementis rom.* ep. 1. ad corinth. *ηγούμενοι* non sunt illi extraordinarie charismatic!, sed vel magistratus civiles militaresque (ut n. 32. 37. 51. 55. 60; *F* 12, 138 ss, et supra n. 519) vel praepositi ecclesiae (ut η. 1; *F* 12, 100), praecipue sine dubio episcopi, siquidem hos cum diaconis ex mandato divino ab apostolis constitutos auctor exhibet (supra n. 48); quos praepositos sacros idem ubi non a presbyteris discernit, voce generali presbyterorum (cf. n. 439. 441) ita comprehendit, ut presbyteri, nisi forte de episcopis pluribus vel defunctis vel plurium urbium vel universe sumptis agitur, episcopus et sacerdotes cum eo et sub eo ecclesiam administrantes intellegantur (n. 44. 47. 54; *F* 12, 157 ss; supra n. 372; cf. *1 Tim* 4, 14 vel supra n. 431). Hinc erga tales omnes, sive *ηγούμενοι* sive presbyteri vocantur, Clemens pari modo oboedientiam inculcat (η. 1. 47; supra n. 372). — Quod *Ignatius* diaconos aliquando conservos vel sibi suavissimos appellat vel cum Jesu comparat (ad magnes, n. 2. 6; ad trallian. n. 3; ad philadelph. n. 4; ad smyrn. n. 12; *F* 12, 233 ss. 245. 267. 287), ostendit solum, eos ut ministros meros ideoque comites episcopi individuos seni sancto valde caros in Christo exstitisse, nequaquam indicat, diaconos primos episcopo fuisse fere pares; ipse martvr tamquam conservum suum diaconum Zotionem laudat,

N
· H

quod episcopo et presbyterio subjectus sit (ad magnes, n. 2 *F* 12, 233). — *Polycarpu-S*) ipse episcopus smyrnaeorum (cf. supra n. 432), episcopi philippensium non meminerit, etsi forte iste presbyterorum nomine comprehenditur (ad philipp. n. 5. 6; *F* 12, 301 ss). At quis inde serio concludat, episcopum presbyteris superiorem eousque Philippis non inductum esse? Fortasse Polycarpus cum moneret alios et expressius presbyteros ab avaritia dehortaretur (n. 6. 11), episcopum admonere noluit, fortasse oboedientiam erga presbyteros et diaconos ex causa peculiari inculcavit, fortasse episcopus tunc afuit, fortasse sedes vacavit, fortasse silentii ratio alia fuit. Certe jam apostolus ad philippenses scribens episcopos, scilicet Philipporum et urbium finitimarum, memorat (cf. supra n. 462), et Ignatius episcopos per tractus terrae constitutos ut magisterium infallibile, utique jure divino institutum, novit (supra n. 432). *

1408 In effato *Pastoris Hermae*, quod legimus vis. 3. c. 5 (supra n. 531), apostoli non sunt qualescumque, puta homines tunc adhuc Spiritu impellente evangelium praedicantes, nec prophetae loco secundo sunt supplendi, quasi Hermas propheta modestia importuna honorem prophetis aliis quoque deroget et sibi monitori monendi facultatem vindicare dubitet, nec doctores, cum enumerentur post episcopos, sunt cum apostolis et prophetis extraordinarie charismatici, verum apostoli quidem ex verbis illis ipsis atque parallelis (sim. 9. c. 15—17. 25; *F* 12, 605 ss) nimis manifestis intelleguntur primarii, qui ambulaverunt (ἰροϋtuJémç ex *Mare* 16, 15) mittente Christo in mundum universum, tamquam principium hierarchiae ecclesiasticae constitutae ex episcopis, doctoribus, diaconis; ubi doctores minores episcopis, majores diaconis procul dubio sunt presbyteri, qui ut adjutores adhibiti ab episcopo pastore et doctore (*Eph* 4, 11; *1 Tim* 3, 2; *Tit* 1, 9) ad ecclesiam docendam conferunt f/ *Tim* 5, 17). Nimirum Hermas sicut apostolos vel missos per excellentiam ab ambulando, episcopos ab ἱζποζοττιό', i. e., inspiciendo vel regendo, diaconos vel ministros a ministrando collaudavit, ita presbyteros, cum haec vox per se officii non esset, concinne a docendo ut functione consueta quadam sua nominavit; quae cum presbyterorum unica non esset, hi alibi simul cum capite suo episcopo vocantur προϊστάμενοι τη H/Àr-

m; (supra n. 433) vel facile comprehensis etiam diaconis appellentur (vis. 3. c. 4; A 12, 440), *rtQoqyovpevoi* et *ιρωττ*. *Mçiciu* (vis. 2. c. 2; vis. 3. c. 9. col. c. 1. mand. 11; /' 12, M 452. 434. 508); et cum functio illa docendi presbyterorum tantum propria non esset, alibi nomine communi doctorum episcopi, presbyteri, diaconi, quisque scilicet modo suo, apostolis adjungantur (sim. 9. c. 25; cf. c. 31 et mand. 4. c. 3; /12, 621. 631. 479). Ex locis citatis etiam liquet, perperam contendere, sive non occurrere ut lapides presbyteros, ubi ecclesia per virtutes aedificanda describatur, sive non memorari episcopos vel diaconos, ubi ecclesiae disciplina exterior respiciatur. Quibus non obsistit, quod Hermas propheta, ubi de ordine hierarchico non agitur, similiter ac *πρωτο/αὐεόριται* honoratus sedet (vis. 3. c. 1; F 12, 434) vel quod ut praeco Dei merus ad hierarchas et ipsum universae ecclesiae episcopum dirigitur (supra n. 433). Itaque commento vano trias illa extraordinarie charismatica apostolorum nominis latioris, prophetarum, doctorum a primordio ecclesiae sola fuisse dicitur; etsi copia major miraculorum etiam scientiae tunc exstitit, quibus cum invalescente vigore ecclesiae per eadem divinitus intento decrescentibus hierarchia ecclesiastica a Domino posita praecipue in episcopis, tum in presbyteris et diaconis magis claruit.

Clemens alex, gnosticum apostolo aequiperasse ideoque 1409 episcopum nondum tanti aestimasse dicitur. At ille etsi data opera de hierarchia ecclesiae nusquam agit, episcopos jam a Joanne apostolo constitutos narrat (in libro „Quis dives salvetur" n. 42; M 9, 647; cf. supra n. 434). Sicut autem in hac narratione episcopum loci eundem et presbyterum appellat, ita nomine presbyterorum etiam alibi presbyteros simplices et episcopos comprehenderit. Ubi vero accuratius distinguit, diserte in ipsis sacris litteris praecepta non minus alia presbyteris, alia episcopis, alia diaconis, quam alia viduis scripta esse dicit (paedag. 1. 3. c. 12; M8, 675 ss) et gradum summum episcopis assignat (supra n. 434) et quidem progressionem talem in ecclesia praesenti (*Ινταν&a /ατά την Ι/λησιαν*) tamquam omnibus notam memorat, ut inde illustret progressionem in gloria caelesti, cuius illam priorem esse imitationem se opinari dicit. Quo dicto confirmat, quod brevi ante affirmaverat, gnosticum contendere justa cognitione per Dei dilectionem ad sanctam

mansionem sicut apostolos vel in numerum apostolorum adscribi etiamnum posse; nam verum presbyterum et diaconum voluntatis Dei non eum esse, qui ab hominibus ordinetur (Xείγοροί'τteroç), sed qui juste faciat et doceat, et talem, quamvis his in terris non prima sede honoratus sit, secundum Apocalypsim in quattuor et viginti thronis iudicem et administratorem sessurum esse. Videlicet Christianum quemlibet apostolis accedere posse Clemens eo probat, quod presbyter et diaconus vere dignus nomine suo tantum justus est et quod homo iustitia praestans omnis tandem inter presbyteros illos viginti quattuor, praeter apostolos duodecim iudeos ex graecis componendos, erit. Atqui hac argumentatione ipsa Clemens significat, pro apostolis in ecclesia terrestri esse diaconos, presbyteros, instar apicis presbyterii episcopos, etsi cathedra prima, presbyterium cum apostolis in monte sancto Dei vel ecclesia suprema, rj ω-ωτάω εκκλησία (cf. ib. c. 14; *M* 9, 329), in quam requieturam ecclesia militans transeat, ab excellentia iustitiae, non impositione manuum pendeat. Sola iustitiae excellentis ratione, non simpliciter, affirmatur apostolicam absentiam compensare gnosticus recte vivens, accurate cognoscens, suos iuvans necessarios, montes propinquorum transmovens, et inaequalitates ipsorum animae abiciens (ib. l. 7. c. 12; *M* 9, 507). Neque rectissime gnosticus secundum evangelium vivit iudicio proprio, sed apostolicam et ecclesiasticam servans dogmatum rectitudinem (ib. c. 16; *M* 9, 543; cf. infra n. 1425), quemadmodum ecclesiarum praepositi pastores ab ovibus discernuntur (paedag. l. 1. c. 6; *M* 8, 295). Multo magis ubi extollit gnosticum, qui aliorum docendorum suscepit praefecturam et ita existat mediator ad divina (strom. l. 7. c. 9; *M* 9, 474), Clemens cogitat eum, qui legitimo ecclesiae mandato, non usurpatione munus obtinuerit (cf. *Eusebii* hist. eccl. l. 6. c. 19; *M* 20, 570 s).¹⁾ — Conventus fratrum saeculi III,

¹⁾ Proinde in nihilum recidunt vel etiam contrarium ostendunt, quae *Harnaci* ex Clemente profert ad fulciendam fortem hanc suam affirmationem (l. c. 404. adnot.): „Sehr wichtig ist es, dass dem Clemens Alex., die ganze Theorie von der Bedeutung der Bischöfe für die Constatirung der Wahrheit des kirchlichen Christenthums noch völlig fremd gewesen ist.“ Et vero an Clementem in urbe celeberrima degentem et ipsum multum peregrinatum latuit, quod jam v. g. *Hegesippus* noverat, cura pro doctrina recta exquirenda ab oriente usque Romam episcopos plurimos adiret (*Eusebii* hist. eccl. l. 4. c. 22; *M* 20 378 s) 3

ipos *Dionysius alex.* (ib. 1. 7. c. 24; *M* 20, 691 ss) extra ecclesiam positos memorat, non comprobant commentum, primo I ecclesiam unam sub potestate una summa apostolica non fuisse, quidem conventus illi ipsi per schismata et defectiones, uti-
 ■pe ab ecclesia existente magna, orti describuntur. Quodsi missent omnino orthodoxi, id dumtaxat demonstraret, etiam recessu mero a corpore successionis apostolicae homines extra ecclesiam versari; at vere illi pro opinione jam non sana in ide discessisse exhibentur.¹⁾

Cyprianus principatum Petri apostoli perennem et locis 14-10 aliis agnoscit (ut supra n. 27. 47. 68. 113. 193. 488. 550. 1227. >36, ad Steph, ep. 72, 1, de Marciano arel., de Basilide, ad Hubajan.; quibus adde ep. 55. al. 59. ad Cornelium n. 10. de Privato lambesitano per Fabianum romanum severissime notato et ep. 76. al. 69. ad Magnum n. 8. de Novatiano cathedram sibi constituyente et primatum assumente, J/3, 810. 1144) et I Sio ipso libri de catholicae ecclesiae unitate (n. 3—5; cf. supra I 3.128. 129. 734. 735), qui nunc studiosius vexatur. Sane ordo I sententiarum hic est²⁾: Ecclesia salutifera est necessario una. I Nam ex verbis Domini Mat 16, 18 s Petrus unus fundamentum i st ecclesiae universae et, quod reapse idem est (cf. supra I 103.119. 120), Petrus unus claves regni totius habet. Neque mitati huic officit Jo 20, 21 ss, ubi apostolis concessa est I potestas, qua ii ut apostoli inter se pares omnes erant (cf. sopra n. 118. 198. 202. 204—207); etenim ecclesia mansit una ideo, quod unitatis origo et exordium in uno Petro auctoritate Domini dispositum item mansit. Videlicet non obstante pari-
 I lite apostolorum ut talium, quae ex se multitudinem facit, unitas habetur ex principio unitatis; quod etiamnum unus I Petrus, non collegium vel numerus major apostolorum iterum I terumque enuntiatur. Quam unitatem ab uno provenientem tenere et vindicare debent maxime episcopi, nempe aposto-

¹⁾ Praepostere e more etiam hoc exemplum pro ficta illa evolutione ecclesiae *Harnack* aflert (1. c. 422. adnot. 3).

²⁾ Respicimus textum ab *Hartelio* antepositum (cf. supra n. 128) prae altero aiedrae primatus etiam expressius favente; quamquam jam agnoscunt editionem *W* duplicem antiquam (cf. testimonium *Pelagii U* supra n. 1272) vel a Cypriano *M* factam (cf. *Batiffol*, *L'église naissante*, exc. E; *Zeitschrift für kath. Theol.* 311, 94 ss).

lorum successores, ut episcopatum quoque ipsum unum probent, Nimirum factum unitatis, praevaricatione perfida exclusa, per actionem hominum, maxime episcoporum obtineodum est; nihilominus et jus et factum unitatis ecclesiae et ipsius episcopatus existit voluntate Domini efficaci. Certe episcopatus necessario unus est, quia episcopi singuli non per se, sed eatenus consistunt, quatenus tamquam partes in solidum, h. e., in corpus compactum unum sub illa unitatis origine vel exordio junguntur (cf. supra n. 734). Et ecclesia necessario una est, quia pro indole sua in multitudinem incremento, non divisione corporis extenditur, similiter atque arbor tenaci radice fundata accrescentibus ramis una perstat. Ita distinctius radix, origo, exordium semper tenax arboris ferentis ramos ecclesiae unius pro ecclesia reliqua episcopatus unus, pro ecclesia universa, episcopatu comprehenso, haud dubie Petrus unus vivus in successoribus intellegitur, super quem tenacem Dominus ecclesiam fundaverit. Qualis radix dicitur non sensu mere historico originis ab ea semel tractae, sicut sine arbore matre filia jam viget, verum sine qua ramus germinare vel vivere nunquam possit (cf. etiam libri n. 23; supra n. 1205).¹⁾ Ex

1) Itaque tenore loci toto excluditur interpretatio, qua Christus potestates ipsius fundamenti prius Mat 16, 18 s uni Petro dedit, deinde Jo 20, 21 ss eandem ex aequo ad omnes apostolos extenderit; neque enim origo et exordium, quod <ie Petro uno praedicatur, initium potestatis mere temporale, sed radii et fons quidam verus et continuus intellegitur; quemadmodum apud *Tertullianum* (supra n. 1391) catholici ex Mat 16, 18 s potestatem ad omnem ecclesiam Petro junctam derivari asserebant et secundum *Cyprianum* ipsum ex Petri cathedra atque ex ecclesia principali, scilicet romana multo post ascensionem Domini a Petro constituta, unitas sacerdotalis vel episcoporum orta est (supra n. 488) et consequenter oritur. Petrum exhiberi a Cypriano manens fundamentum, caput, lucem, radicem, fontem primum a Christo et sub Christo positum nuperrime etiam Shft (Cyprian und der romische Primat, pag. 24 s) affirmat. Cui non obsistit, quod sicut Petrus lux, radix, fons prae ecclesia universa, ita haec corpus solis, arbor, fons deductus, mater prae ecclesiis particularibus et fidelibus singulis describitur. Ceterum ne id quidem verbis Cypriani significatur, potestatem qualemcumque Petro prius quam apostolis aliis collatam esse. Reapse Christus prius Mat 16, 18 s potestatem Petro non contulit, sed promisit, deinde Mat 18, 18 promissam potestatem omnibus apostolis. Ordine inverso Dominus prius Jo 20, 21 ss potestatem omnibus apostolis communem contulit, deinde Jo 21, 15 ss jam mox ipse discessurus contulit potestatem uni Petro propriam. Porro non est, cur petemus Cyprianum hac in re errasse. Quodsi recitato Mat 16, 18 s ille scribit: „Super unum aedificat ecclesiam*¹⁾, non vult sibi, statim potestatem uni datam esse,

necessitate tanta capitur, cur tempore eodem Cyprianus navigantes singulos hortatus sit, ut ecclesiae catholicae radicem et matricem agnoscerent **ac tenerent** (ep. 45. al. 48. ad Cornelium n. 3; *M* 3, 710). Ecclesiae catholicae radicem et matricem loco isto Cyprianus non dicit ipsam ecclesiam catholicam, quae radix sit et matrix, sed dicit radicem et matricem prae ecclesia catholica, h. e., ecclesiam romanam veram vel episcopo legitimo adhaerentem a factione schismatica dinoscendam. Sensus talem verba per se habent et auctor intellexit a Cornelio romano, cui scripsit, sponte accipiendum, Praeterea radix et matrix per inquisitionem agnoscenda ac tenenda erit idem, quod post inquisitionem enuntiatur agnitum ac tentum; hoc autem est Cornelius exploso Novatiano episcopus ecclesiae romanae, siquidem mox Cyprianus addit, episcopatu vero Cornelii plenius comperto litteras esse factas, „ut te (Cornelium) universi collegae nostri et communicationem ruam, id est catholicae ecclesiae unitatem pariter et caritatem, probarent firmiter ac tenerent.“ Hoc eodem dicto Cornelius ntepiscopus romanus et communicatio cum eo aeque „firmiter“ probanda et tenenda significatur atque unitas ecclesiae catholicae; quod non intellegitur, nisi ecclesia romana pars essentialis, ipsa radix et matrix ecclesiae universae cogitatur. Porro notam, qua radix et matrix vera a falsa, coetus et pontifex romanus legitimus ab aemulo schismatico internosceretur, cum non possit contineri ipsa ratione radice et matricis, singulis navigantibus Cyprianus sine dubio diligentius ore indicavit; nec tamen illis proposuit investigandum de alterutro consensum ecclesiae universae, qui difficile et sero noscitur et pro se ipso formando notam aliam faciliorem pontificis legitimi supponit; potius praestituit instar notae ordinationem vel electionem rite factam, sibi quidem et compluribus jam satis exploratam, sed aliis et pro aliis magis quoque Romae exqui-

ri dumtaxat recte infert, Domini eflato eventum respondisse. Neque per illud „resurrectionem suam“ potestas post tributa potestati ante facto ipso traditae ponitur; potius vel simpliciter aliquid post resurrectionem gestum memoratur Cypri. ep. 25. al. 28. n. 2. cum ep. 63. n. 18; *J*/ 4, 289. 388) vel dicto quid dictum successisse indicatur. Simili sensu ahbi (ep. 73. n. 7; *J*/ 3, 1114) „ro primum Dominos potestatem dedisse et post resurrectionem quoque ad apostolos locutus esse dicitur.

rendant, sicut ipse revera Cornelium episcopum justum testimonio episcoporum, qui ordinationi ejus adfuerant vel postmodo Romam iverant, ceteris per orbem fidem faciente, et ibi (n. 4. coi. 2) et alibi (ep. 41. al. 44. ad Cornelium ; ep. 42. al. 45. ad eundem : ep. 52. al. 55. ad Antonian, n. 8. 24; *M* 3, 700 ss. 703ss. 768 ss. 790 s) tuetur. Neque debet offendere, quod Cyprianus loco ultimo simul scribit, Novatianum, etiamsi episcopus legitimus fuisset, separando se a ceteris jam desiisse, siquidem ipse summus pontifex dignitatem membri ideoque capitis ecclesiae amittere per schisma similiter ac per haeresim potest (cf. supra n. 589. adnot. ait. et n. 1068). Porro de Novato Cyprianus refert (ep. 49. al. 52. ad Cornelium n. 2; *M* 3, 728); „Plane quoniam pro magnitudine sua debeat Carthaginem Roma praecedere, illic majora et graviora commisit. Qui istic adversus ecclesiam diaconum fecerat, illic episcopum fecit? Nimirum Carthaginem et Romam ille nominat, quia de locis agit, ubi Novatus peccaverit; quo dignitatem propriam ecclesiae ex episcopo, non ex urbe esse, non magis pro ecclesia romana quam pro Carthaginensi diffitetur. Neque contrarium auctoritas ostendit, qua sede vacante ipse clerus romanus erga ecclesiam Cypriani utebatur; scilicet ut nunc collegium cardinalium, ita jam tunc clerus interim negotia magis urgentia expediebat; alia episcopo constituendo reservari debere etiam diserte affirmabat ex ep. 20. al. 21. Celerini ad Lucian, n. 3; ep. 31. al. 30. cleri rom. ad Cypr. n. 5. 8; *M* 4, 278. 312. 314 s). Multo minus est difficile, quod pro usu loquendi aetatis ejus simpliciore episcopum romanum Cyprianus non solum fratrem, sed etiam consacerdotem et collegam appellare solet; qualis ut episcopus, quamvis jurisdictione quidem praestans, ille vere erat. Quodsi Cyprianus vehementius commotus in causa Fortunati vel baptismi ea protulisset, quibus principatus sedis apostolicae impugnaretur, ista non nimis premere conveniret: at talia reapse non existunt, quod dumtaxat exercitium aliquod primatus quasi inconcinnum ille improbavit (recole supra n. 736. 737. 1007). — Neque *Firmilianus* significat (supra n. 68), successionem Petri nullius momenti esse, sed exacerbatum dicit, actionem Stephani dignitati suae praedicatae non congruere, cum baptismum haereticorum agnoscendo validum ecclesias ideoque petras multas alias inducat et ita Christianae petrae unius

Ecclesia apostolica vindicatur rejecto usu malo traditionis.

I veritatem, scilicet christianam petram unam vere existentem,
I obfuscat ipse et quodam modo aboleat. Neque etiam obest,
I quod in epistula eadem (n. 24 s) ille putat, Stephanum peccato
I manifesto schismatis ipsum ab ecclesia discessisse.

In *didascalia* (1. 2. c. 26; ed. Funk 1, 104) pro hac illave HH
similitudine episcopus dicitur in typum Dei fidelibus praesi-
« dere. diaconus in typum Christi adstare, diaconissa in typum
I sancti spiritus honoranda, presbyteri in typum apostolorum
I spectandi, viduae et orphani in typum altaris putandi esse;
sed reapse episcopi successores apostolorum eo exhibentur,
quod ipsis locus primus assignatur, quem (ex titulo operis et
16. c. 12; ed. Funk 1, 2. 326. 332) ab initio apostoli obti-
nuerunt; episcopis autem diaconi ideo adiunguntur, quod illi
I multa per diaconos exsequebantur. *Canones ecclesiastici*
I *anctorum apostolorum* (germanice Apostolische Kirchenord-
sung), concinnati fere saeculo III, non maiorem continentiam
i presbyteris quam ab episcopo requirunt; nam ex mente
antiquitatis episcopus est presbyter superior, atque etiam li-
bellus ille presbyteros ab episcopo probante constituendos, ex
I iicio cum episcopo consortes mysterii ac pugnae (*οὐμί'Οτα*
I *ροι υπη/όπον /αι ciwemμά/ον* ^) studiose prosequentes pastorem
|rw· ποιμένα), episcopum scilicet, exhibet (c. 17. 18; ed. Funk);
I quaecumque igitur norma continentiae pro presbyteris statuitur,
I in episcopum ipsum valet; unde sicut presbyter (ex c. 18) debet
odo aliquo, quadantenus (*τρόπω τινί*, quocum cf. constitut
ipost. 1. 2. c. 1; 1. 3. c. 1; ed. Funk 1, 31. 183) consuetudine
conjugali abstinere, episcopus item debet. Insuper presbyter
I implex, non aliter sane ac jam diaconus (cf. 20), intellegitur
I esse monogamus vel tantum semel matrimonio junctus, epi-
scopus vero potius quidem caelebs (*ἀγνναιο*, ei cF pr, *ἀπο μια*
.riff/zoç) desideratur (c. 16). Neque potestas episcopi superior
negatur, si reapse per illud *προνοτ,σονται των επισκόπων προ το*
όπω τιμήτωσι /αι έντιμηῶσιν, ει ο αν όεί) (ib. c. 18)
presbyteri prospicere jubentur, ut episcopus dona honoraria
rite administret; quod episcopi ipsi sive collecti lege vere
episcopos quoque singulos ligante sive singuli consilio pru-
ienti decernere potuerunt, ut turpis lucri suspicionem efficacius
removerent. Ad hoc in administrandis bonis non de pura
risdictione desuper impertita, sed de dominio agitur, quod

ad condiciones quasdam alligare donatoribus piis licuit. Verius autem jubeantur presbyteri episcopis in sacrificio ita providere, ut ipsi presbyteri honorent dando et honorentur accipiendo, quantum opus sit. Namque paulo ante de senioribus Apocalypsis dicitur: «Qui enim a dextris sunt, accipientes ab archangelis phialas offerunt Domino; qui autem a sinistris, praesunt multitudini angelorum/ Porro his per verba „Oportet igitur presbyteros- jungitur continuo descriptio generalis indolis, quae in senioribus ecclesiae requiratur, deinde explicatio specialis functionis eorum, qui sint a dextris et qui sint a sinistris; qualis cum respondeat similitudini propositae, illorum erit offerre episcopo velut Domino munera accepta a fidelibus primoribus ad honorem, perinde ut est sinistrorum praeesse fidelium multitudini ad quietem (cf. *didascal.* et *constitui, apost.* l. 2. c. 28; ed. Funk 1, 108 s).

Caput VIII.

De ecclesia vera per notas discernenda.

1412 Thesis XXXVIII. *Ecclesia vera Christi a secta quavis Christianae nomen immerito usurpante per notas quasdam discerni certo potest. Porro veritas doctrinae et recta administratio sacramentorum notae idoneae non sunt. Neque magis nota est consensus Patrum ac decreta priorum septem conciliorum oecumenicorum immutate conservata. At nota prima quidem et per se sufficiens ecclesiae est communio cum successore Petri. Qua seposita unitatem, sanctitatem, catholicitatem, apostolicitatem pro notis ita accipere oportet, ut unaquaeque vim notae necessariae in u habeat, insuper sive omnes sive sola sanctitas vel catholicitas nota etiam sufficiens existat.*

Declaratio. Contemplationem proprietatum ecclesiae ap- tissime subsequitur investigatio notarum, ut quae in proprie- tatibus quaeri debeant, Nota enim intellegitur signum non qualecumque vel extra rem significandam positum, sed instar

I proprietatis rei manifestandae inhaerens; signum autem in ge- I nere est id, per quod, ipsum scilicet manifestum vel cognitum, manifestatur vel cognoscitur aliquid aliud ideoque a rebus I ceteris dinoscitur; hinc in specie nota est, quod cognitum ad subjectum, cui inest, cognoscendum atque dinoscendum ducit. Quapropter non existit nota rei certo semper cognoscendae, nisi rem hanc afficit idque necessario, quatenus quod deficere I potest, praesidium cognitionis satis certum pro tempore quovis jam non est. Praeterea nota eadem sibi postulat, ut sit ali- quid proprium solius rei cognoscendae, quoniam per communia res nulla tamquam individua noscitur et ab aliis internoscitur. Ad haec nota requirit, ut sit aliquid notius vel facilius cognitu quam res ope ejus cognoscenda, quia ad ignota vel difficilia capienda mens ex iis, quae magis et aequae sunt ignota vel difficilia, non procedit. Immo nota apta ad rem non omnibus I ceterum, non propter ecclesiam cognoscendam non debent esse, I tiores quam ecclesia vera sparsata in abstracto; sed tantum I lotiores quam ecclesia vera saltem secundum rationem a notis I ent, qui manifestum valde ipsum sit. Videtur oportet cog- I distincta in concreto. Nimirum sive ex monumentis fidei, aliis I joci facile, testimoniis clavis vel ratione plana, veritatem I rive ex scripturis testamenti novi et veteris a Christo et apo- I stolis commendati, admissis interim ut libris quidem veracibus I rarium et proprium; nec minus oportet cognosci facile, ob- I et inspiratis jam indoles ecclesiae Christi simul cum pro- I rivatione expedita vel documentis patentibus, veritatem facti, i e., illud necessarium et proprium rei nunc se offerenti huic prae aliis inesse. Et talis quidem, qualem hactenus descripsi- mus, est ratio notae per se plenae. Etenim vis notae duplex distinguenda est; prior ea est, ut nota patefaciat, rem quae inquiritur, coram esse; quam vim quae nota habet, ipsa posi- I riva, sufficiens, perfecta merito appellatur. Altera vis est ea, I t ex absentia notae percipiatur, aliquid non esse id quod quaeritur, etsi nota praesens, cum minus presse propria con- venire pluribus possit, nondum sufficit ad iudicium, adesse abjectum controversum; unde notam ipsam negativam, dum- I axat necessariam, imperfectam dicere licet.

824. Modus adhibendi notas ad ecclesiam veram discernendam declaratur,
«

prietatibus etiam obviis, i. e., cum notis in universum discitur; quae notio praecepta si deinde ad aliquod subjectum singulare adhibeatur et in eo reapse per notas congruentes ibi visas elucens comperiatur, subjectum hoc vel coetus hic in individuo ecclesia Christi vera invenitur. Ita per se nunc agimus, quando simpliciter notitia tractatu superiore comparata utimur ad eruendam ecclesiam unice veram Christi, legati scilicet divini et Dei aliunde agniti, ex coetibus illis omnibus, qui nomine christiano gloriantur. Sed et lumine rationis formari potest idea aliqua praevia abstracta ecclesiae a Deo instituendae ejusdemque notis quibusdam distinguendae, ut agnosci etiam ilico divinitus legata atque obsequium conveniens exigere sibi valeat. Quamquam nihil impedit, quominus etiam primum omnium notae materialiter sumptae, in concreto coetum religiosum insignientes, conspiciantur, unde ratio vel adjuta documentis opportunis antiquitatis vel magis sibi relicta in agnitionem ecclesiae verae adducatur (cf. n. 1—9).

1414 Etiam seposita ea nota, quae est communio cum successore Petri, notae variae a theologis catholicis indicantur, quas quidem submotis iis, quae potius mera testimonia vel signa sunt quam notae, ad quattuor illas in thesi enuntiatas revocare licet (cf. *Bellarmini* de conciliis et ecclesia l. 4. c. 3), prout attenditur aut ecclesiae materia, multitudo hominum catholica, aut forma ecclesiae interna, quae est unitas, aut principium unitatis ab origine insitum, quod est apostolicum, aut efficientia ad finem instar formae objectivae appetendum, quae est sancta.¹⁾ Ita unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas cum sint ontologice ecclesiae proprietates, logice existunt notae. Attamen, ut bene monet *Palmieri* (de romano pontifice append.), pro altera hac ratione ecclesiae noscendae unitas spectanda est non nisi secundum exteriorem quandam speciem seu potius incomplete, ut aliquatenus nota etiam per se consistens vel distincta a communione successoris Petri esse possit; quippe tunc est abstrahendum a principio unitatis eo, quod Christus ipse determinavit, i. e., a Petro in successoribus semper vivo,

¹⁾ Ipsa quae nuperrime a v. *Ruville* (das Zeichen des echten Ringes) effertur ut discernens ecclesiam veram humilitas, cum describatur subordinatio sub auctoritate bei vel legatorum ejus, tandem ad unitatem fidelium omnium potestate apostolorum, imprimis Petri, perpetua factam reduci potest.

Modus adhibendi notas ad ecclesiam discernendam et divisio thesis declaratur, ggg

non quidem ut a principio aliquo idoneo, sed ut a principio prae aliis necessario; atqui sine hoc principio vera in se unitas ecclesiae Christi jam non est nec sine consideratione ejus complete consideratur. Similiter apostolicitas non est accipienda secundum successionem formalem vel germanam, ut quae absque potestate Petri et ecclesia vera esse vel cognosci nequeat; nec magis notae vim asserimus apostolicitati doctrinae, ut facile intellegitur ex parte thesis altera, sed apostolicitati originis et continuae successionis materialis, i. e., acquiescimus, dummodo successio ab origine continuata, si non vera, tamen simpliciter apparens, non mere apparens, deprehendatur (cf. n. 1380).

Thesis continet quinque partes, quarum prima generatim m5 esse notas pro ecclesia Christi agnoscenda dicimus; altera ineptas notas a protestantibus, imprimis veteribus vel magis orthodoxis prolatas repudiamus, quatenus illi non cum ecclesia visibili ipsa notas ejus neglegunt (cf. *Mohler*, Symbolik §. 45 s. 50 s. vel supra n. 1179); parte tertia notam, qua dissidentes orientales ecclesiam suam judicari volunt veram, confutamus¹⁾; parte quarta notam praecipuam ecclesiae Christi a coetibus quidem haereticis et schismaticis discernendae affirmamus; praeterquam parte ultima rationem notae saltem negativae, necessariae, imperfectae proprietatibus quattuor etiam singulis, vim

¹⁾ Doctrinam huc spectantem proponunt illi in libris suis symbolicis, h. e., ia *confessione orthodoxa* (p. 1. q. 82—86. coi. 71; apud *Kimmel*, nionum. fidei eccl. orient. 1, 153 ss. 142 ss), in *confessione Dosithei* (decr, 10—12. coi. 2; 1. c. 1, 436 ss. 426 s), quamvis jam non tota ab orientalibus dissidentibus omnibus accepta (cf. *Slavor, litt. theol.* 1909, 118; 1910, 51 s. 57 ss), in *catechismis*, qualis est in Russia *Philareti* (p. 1. n. 11; vers, german. *Blumenthal* post p. 2. vers, hist. eccl. Russiae, pag. 336 ss); quibus accedunt auctores alii, ut *Macarius* (Handbach z. Studium der christl., orthodox-dogm. Theol. §. 123—133; vers. *Blumenthal*) vel *Mtlas* (Kir< henrecht der morgenländischen Kirche §. 48—51. 131. 133; vers. . *Pessic*). Etsi enim illi ecclesiam suam student exhibere unam, sanctam, catholicam, apostolicam, non tamen proprietates tales urgent tamquam notas, quibus eadem vera prae alia quavis et romana agnoscat, sed saltem modo procedendi notam distinguentem potius in conservatione immutata doctrinae ecclesiae antiquae, per Patres vel per septem priora concilia oecumenica locutae, ponunt; quo pacto etiam ecclesiam suam solam orthodoxam vocant. Explicatius quoque notam istam indicat *Macarius* (introduc. ad theol. orthod., script, russ., cd. 4, pag. 382). Ceteram alii notas etiam alias, notis sive nostns sive protestantium magis respondentes, statuunt (cf. *Slavor. litt. theol.* 1905, 153).

notae ipsius positivae, sufficientis, perfectae tum iisdem proprietatibus conjunctis tum duabus, i. e., sanctitati, conspicuae quidem in charismatis et operibus bonis, vel catholicitati, seorsum consideratis vindicamus. Qua thesi integra doctrinam certam enuntiamus; quin partem primam pro declaratione afferenda ipsius concilii vaticani dogma fidei ducimus; idem pro sententia Patrum de parte quarta, in quantum nota sufficiens statuitur successoris Petri communio, censemus, immo haud gravate de parte quinta tota damus.

- 1416   **Demonstratio p. I.** 1. Ecclesia est visibilis necessario, ut est ecclesia vera Christi (th. XXX), ideoque ut talis discerni certo objective quidem potest ab omnibus hominibus sive alienis, ut eidem unicae prae tot falsis sectis ex necessitate salutis et officio, per se etiam re ipsa, se adjungant, sive filiis suis, ut obligationi pari medii et praecepti perpetuae declinandi coetus haereticos vel schismaticos satisfaciant. Fit autem ecclesia ut vera necessario manifesta per propria quaedam vel essentialia vel utcumque necessaria, quae nempe ecclesiae exigenti vi voluntatis Dei absolutae addita jam et ipsa aliqua propria instituti ecclesiae et in ecclesia sunt (cf. n. 1178). Atqui quidquid rei insitum eam manifestat, ex declaratis (n. 1412) est ejusdem nota.
- 1417   2. In ipsis litteris sacris (*7s* 2, 2. 3; 52, 8—10; 55,5; 60; 61, 9; 62, 1. 2. 10—12; 66, 18 ss; *Jer* 3, 17; *Ez* 37, 28; *Mich* 4, 1. 2; 7, 15-17; *Sofih* 3, 20; *Zach* 2, 11; *Mai* 5, 14. 15) ecclesia, sane ut vera Christi, tamquam domus, civitas, lucerna per eminentiam suam propriam quoquoersus conspicua depingitur atque (*Zr* 11, 12 etiam signum a Domino in nationes levandum appellatur (cf. n. 1187).
- 1418   3. Unde item Patres ecclesiam, nempe ut veram, luce divinitus perfusam vel aspectabilem ipsam in se exhibent (n. 1189).
- 1419   4. Notis convenientibus ecclesiam distinguere adeo clarum est, ut protestantes ipsi, quamvis parum logici ecclesiam invisibilem statuerint, ecclesiae verae dinoscendae notas qualescumque assignarint.
- 1420   5. Idem etiam magis ex parte thesisi quarta et quinta, comprobatis notis singulis ecclesiae patescet.
- 1421   6. Eodem spectat, quod *concilium vaticanum* docet (s. III. c. 3; *D* 1642): „Ut autem officio veram fidem amplectendi, in

I eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per
i Filium suum unigenitum ecclesiam instituit, suaeque institutionis
manifestis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra
I verbi revelati ab omnibus posset agnosci. Ad solam enim
i catholicam ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem
idei Christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus
sunt disposita. Quin etiam ecclesia per se ipsa, ob suam
nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et
inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam
, unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et per-
I petuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis
testimonium irrefragabile. Quo fit, ut ipsa veluti signum le-
vatum in nationes, et ad se invitet, qui nondum crediderunt,
et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem,
i quam profitentur/.' Videlicet ecclesiae asseruntur divinae in-
stitutionis notae manifestae eaeque sensu proprio, i. e., inhae-
I rentes, quod ob eas etiam ecclesia per se ipsa testimonium et
signum nominatur.

I Demonstratio p. IT. 1. Nota non potest esse nisi id, quod U22
I facile sit ipsum agnitu vel saltem notius subjecto cognoscendo
I (n. 1412). Atqui praedicatio pura verbi Dei et administratio
I recta sacramentorum, tamquam notae a protestantibus propo-
I sitae, difficiles sunt pro facti veritate agnitu tum ex *sese tum*
I nominatim hominibus rudioribus, eademque non sunt notiores
I quam ipsa ecclesia vera, quae inquiritur. Etenim verbum qui-
I dem Dei purum non cognoscitur, ut par est, certo nisi cognitis
; certo primum fontibus, sive traditione sive libris sacris ge-
I nuinis, quibus contineatur, deinde apographorum vel versionum
I scripturae fidelitate, praeterea sensu dictorum tam sublimium
i *vero*; insuper autem puritas doctrinae per conservatum verbum
◀ Dei integrum habetur, non autem per unum alterumve dogma,
quod etiam haeretici retinere possunt (vide n. 856 ss); hinc ad
noscendam doctrinam intemeratam coetus religiosi oportet per
◀ se noscere revelationem totam, nisi forte uti licet argumento
exclusionis, quatenus coetus alius praeter unum omnis errore
aliquo manifesto infectus invenitur et ecclesia aliqua vera per-
petua jam agnoscitur. Atqui cum haec ita sint, quis vel doc-
tissimus difficultatem magnam in veritate doctrinae certo di-
noscenda non offendat? *Porro a fide vera usus sacramentorum*

rectus pendet. Unde illa incolumitas doctrinae et sacrorum potius ignota ipsa quam nota patefaciens ecclesiae verae deprehenditur. Neque illam fas est dicere saltem ecclesia vera quaerenda notioem. Sane quaerere ecclesiam veram idem est ac quaerere, quoniam ex tot coetibus dissentaneis ille sit, cujus sit ex promissione Christi praedicatio ab errore pura et administratio sacramentorum recta, perinde ac supellex donorum caelestium reliqua, qua Dominus instructam ecclesiam unicam voluerit; noscitur quidem per se praedicatio, at non sub ratione inviolate purae, noscitur sacramentorum dispensatio, at non sub ratione immobiliter rectae. Itaque absurde dicunt, per proprietates istas incorruptas quasi manifestiores ecclesiam veram manifestari.

1423 2. Idem per experientiam confirmatur, quod nulla secta unquam exstitit, quin praedicationem verbi satis puram vel administrationem sacramentorum rectam eadem quidem specie ac dignitatem ecclesiae verae sibi attribueret. Ita ipsos manichaeos *Augustinus* (contra ep. fundamenti c. 4. n. 5; *M* 42, 175) reprehendit, quod notis idoneis ecclesiae neglectis sola pollicitatione veritatis se commendent. Ergo tessera alia ecclesiae verae a falsis tuto discernendae flagitur.

1424 3. Immo tantum abest, ut ex praecognita complexione veritatum fidei ceterarum cum cohaerente ministerio sacrorum veritas una ecclesiae explorari debeat, ut ordine inverso thesaurus veritatum salutarium fideliter accipiendus sit ab ecclesia Christi vera infallibiliter thesaurum genuinum asservante vel veritates tum a Deo traditas docente tum Deo inspirante scriptas explanante; quam proin custodem, magistram, interpretem prius noscere oportet. Qualem auctoritatem ecclesiae tamquam domus vel civitatis in monte positae et pro discendis viis Domini ab omnibus petendae sicut (ex n. 52—54) illuminata ratio theologica vehementer probat atque (v. g. ex th. XXIV. XXVI. XXX. p. II) etiam aperte scriptura enuntiat, ita (ib.) secundum eam et divinam traditionem ab initio habitam antiquitas Christiana voce una clamat. Recolantur sententiae perspicuae Patrum veterrimorum *Clementis romani* (n. 48), *Ignatii* (n. 432, praesertim ad eph.), *Theofihili anfioch.* scribentis (ad Autolyc. l. 2. n. 14; A/ 6. 1075): „Et quemadmodum in mari sunt quaedam insulae habitabiles, aquis salubres, frugiferae.

stationibus et portubus munitae, ut iis, qui tempestate jactati fuerunt, perfugio esse possint: sic Deus mundo sub peccatis fluctuanti et aestuanti synagogas dedit, id est sanctas ecclesias, in quibus doctrina veritatis velut in insularum portuosarum stationibus asservatur, ad quas perfugiunt qui salutem consequi cupiunt, veritatis facti amatores, ac iram et iudicium Dei effugere volentes/ — Congruunt dicta *Irenaci* (n. 434. 844. 489. 1211. 1338. 1390), qui et asseverat (l. 3. c. 4. n. 1. 2; l/ 7,855): „Tantae igitur ostensiones cum sint, non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere, cum apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis, uti omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitae. Haec est enim vitae introitus; omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos, quae autem sunt ecclesiae, cum summa diligentia diligere, et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis de praesenti quaestione sumere quod certum et re liquidum est? Quid autem si neque apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus mittebant ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multae gentes barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charta et atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, et veterem traditionem diligenter custodientes/ Et denuo (l. 4. c. 32. n. 1; 3/7,1071): „omnis sermo ei constabit, si et scripturas diligenter legerit apud eos qui in ecclesia sunt presbyteri, apud quos est apostolica doctrina, quemadmodum demonstravimus/ Vrel etiam l. 5. c. 20. n. 2; *M* I, 1177 s): „Qui ergo relinquunt praeconium ecclesiae, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus a blasphemo, et impudenter sophista. Tales sunt omnes haeretici, et qui se plus aliquid praeter veritatem invenire putant; sequentes ea quae praedicta sunt, varie, et multiformiter, et imbecille facientes iter, de iisdem non semper easdem sententias habentes, velut caeci a caecis circumducuntur: juste cadent in sublatentem ignorantiae foveam, semper quaerentes, et nun-

830 Doctrina pura ab ecclesia, nun haec ab illa secundum Patres nosci debet.

quam verum invenientes. Fugere igitur oportet sententias ipsorum, et intentius observare, necubi vexemur ab ipsis; confugere autem ad ecclesiam, et in ejus sinu educari, et dominicis scripturis enutrir. Plantata est enim ecclesia, paradisus in hoc mundo. „Ab omni* ergo „ligno* paradisi escas manducabitis* (Gen 2. 16), ait Spiritus Dei; id est ab omni scriptura dominica manducate: superelato autem sensu ne manducaveritis, neque tetigeritis universam haereticam dissensionem.®

1425 Neque aliter *Clemens alex*, (strom. 1.6. c. 15; 21/9,350): Recta sunt omnia*, inquit scriptura (Prov 8, 9), „coram iis qui intelligunt*, hoc est iis qui ab ipso (Domino) declaratam scripturarum expositionem ex ecclesiastica regula accipientes conservant.** Et (l. 7. c. 16; *Al* 9, 543. 545): „Solut ergo gnosticus, cum in ipsis consenuerit scripturis, apostolicam et ecclesiasticam servans dogmatum rectitudinem, rectissime vivit secundum evangelium . . Non oportet enim unquam, sicut faciunt qui haereses sequuntur, adulterare veritatem, neque furari regulam ecclesiae, propriae cupiditati et gloriae inserviando in fraudem propinquorum, quos omnino ut ament veritatem atque amplectantur docere oportet/ Insuper videsis l. 7. c. 15. 16 (*J*/ 9, 526. 527. 531. 535). — *Tertulliani* praeter effata alia (n. 1211. 1391 hoc est maxime appositum (de praescript.c.19; *M* 2, 31): „Ergo non ad scripturas provocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla aut incerta victoria est aut par incertae. Nam etsi non ita evaderet conlatio scripturarum, ut utramque partem parem sisteret, ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est: Quibus competat fides ipsa? Cujus sint scripturae? A quo, et per quos, et quando, et quibus sit tradita disciplina qua fiunt christiani? Ubi enim apparuerit esse veritatem et disciplinae et fidei Christianae, illic erit veritas scripturarum, et expositionum, et omnium traditionum Christianarum®, i. e., a vera Christi ecclesia docente prius cognoscenda disci debet, quae vere scripturae sacrae et earum sensus et omnes traditiones christianae sint. — Concordat ipse *auctorphilosophumenon* (supra n. 50). — Item *Origenes* (n. 1392), qui et de hominibus conjungentibus scripturis suum proprium sensum scribit (in Mat n. 46; *M* 13, 1667): „Quoties autem canonicas proferunt scripturas in quibus omnis Christianus consentit et credit, vi-

caenam populus Dei scissus est. determinanda est nobis
verit fontem, quo irrigatus perenni luce potiatur . . . Cum
enim phryges, aut novatiani, aut Valentiniani, aut marcio-
nitae, aut anthropiani, aut ariani, seu quilibet alii nominan-
tur, christiani esse desierunt, qui Christi nomine amisso, hu-
mana et externa vocabula induerunt. Sola igitur catholica
ecclesia est, quae verum cultum retinet. Hic est fons veri-
tatis, hoc domicilium fidei, hoc templum Dei, quo si quis non
intraverit, vel a quo si quis exiverit, a spe vitae ac salutis
aeternae alienus est. Atque *Hilarius* (in *Mat* *Mat* 24, 26).
Ecclesia dicitur: "domus verbum est veritatis (Mat 24, 26).
M 9, 993): illis Sedisse Dominum in navi, et turbas foris stetisse
ex subjectis rebus est ratio. In parabola enim erat locutus:
ecclesiastica traditione, nec aliter credere nisi quemadmodum
et facti istius genere significat eos qui extra ecclesiam positi
per successionem ecclesiae Dei tradiderunt nobis. Ad haec
sunt, nullam divini sermonis capere posse intelligentiam. Navis
enim ecclesiae typum praefert: intra quam verbum vitae po-
situm et praedicatum hi, qui extra sunt, et arenae modo ste-
riles atque inutiles adjacent, intelligere non possunt/ Unde
ille de haereticis (ad Constantium l. 2. n. 9; *M* 10, 569 s):
.Sed memento tamen, neminem haereticorum esse, qui se nunc
non secundum scripturas praedicare ea, quibus blasphematur,
mentiatur. Hinc enim Marcellus Verbum Dei cum legit nescit.
Hinc Photinus hominem Jesum Christum cum loquitur ignorat.
Hinc et Sabellius, dum quod 'ego et Pater unum sumus'
(Jo 10, 30) non intelligit, sine Deo patre et sine Deo filio est.
Hinc et Montanus per insanas feminas suas paracletum alium
defendit. Hinc et Manichaeus et Marcion legem odit: quia
littera occidit (2 Cor 3, 6), et mundi princeps diabolus est.
Omnes scripturas sine scripturae sensu loquuntur, et fidem
sine fide praetendunt. Scripturae enim non in legendo sunt,

sed in intelligendo ; neque in praevaricatione sunt, sed in caritate? — Et *Athanasius* (ad Serapion, ep. 1. n. 28; *M* 26, 594 s): „\rerum tamen haud abs re fuerit veterem insuper traditionem doctrinamque ac fidem catholicae ecclesiae investigare, quam scilicet Dominus tradidit, apostoli praedicavere, et Patres servavere. In ea enim ecclesia fundata est, a qua si quis exciderit, is nec esse nec amplius dici Christianus ulla ratione poterit . . Unus Deus in ecclesia praedicatur . . Porro Trinitas . . vere et re ipsa exsistit Trinitas . . Nec his minus aliquid sentit catholica ecclesia . . nec his item plus aliquid comminiscitur.u — Congruit *Cyrillus hieros.* (supra n. 1317, 1364). — *Basilium JI.* et *Gregorium naz.* laudat *Rufinus* (hist. eccl. 1. 2. c. 9; fl/ 21,518), quod „solis divinae scripturae voluminibus operam dabant, earumque intelligentiam non ex propria praesumptione, sed ex majorum scriptis et auctoritate sequebantur: quos et ipsos (al. et ipsa) ex apostolica successionem intelligendi regulam suscepisse constabat? — *Gregorius nyss.* disputat (contra Eunomium 1. 4; *J*/ 45, 654): „Nullus mihi subcrepet quod illud etiam quod a nobis pro confesso habetur, rationibus et argumentis indigeat confirmari et probari; sufficit enim ad nostri sermonis demonstrationem quod habeamus a Patribus venientem ad nos traditionem, velut haereditatem quamdam per successionem ex apostolis per sanctos sequentes transmissam? — Accedit sententia *Epiphanii* (supra n. 528) atque *Hieronymi* (infra n. 1449).

1427 Eodem pertinet libellus *Augustini* de utilitate credendi, unde haec quidem delibamus (c. 7. n. 19; *M* 42, 78): „Fac nos, ut dixi, nunc primum quaerere cuinam religioni animas nostras purgandas instaurandasque tradamus: procul dubio a catholica ecclesia sumendum exordium. Plures enim jam christiani sunt, quam si judaei simulacrorum cultoribus adjungantur. Eorundem autem Christianorum, cum sint haereses plures, atque omnes se catholicos velint videri, aliosque praeter se haereticos nominent, una est ecclesia, ut omnes concedunt: si totum orbem consideres, refertior multitudine ; ut autem qui noverunt affirmant, etiam veritate sincerior ceteris omnibus. Sed de veritate alia quaestio est: quod autem quaerentibus satis est, una est catholica, cui haereses aliae diversa nomina imponunt, cum ipsae singulae propriis vocabulis, quae negare non audeant,

appellantur. Ex quo intelligi datur, judicantibus arbitris quos Hila impedit gratia, cui sit catholicum nomen, ad quod omnes unbiunt, tribuendum. Sed ne id loquacissime aut superfluo quispiam disserendum putet, una est certe, in qua ipsae quohm modo etiam humanae leges Christianae sunt. Nullum ego hmc praejudicium fieri volo, sed exordium quaerendi opporranissimum judico. Non enim metuendum est ne verus Dei cultus nullo proprio robore innixus, ab eis quos fulcire debeat, fulciendus esse videatur: sed certe perfectae felicitatis est, si potuerit ibi verum inveniri, ubi et inquisitio ejus et retentio gurissima est: si non potuerit, tum demum alio, quocumque periculo, adeundum atque rimandum.l'l) Quomodo autem verum inveniat, monstrat Augustinus ostendendo magisterium ecclesiae divinitus institutum semper vivum, cujus auctoritas per indicia manifesta divinae legationis omnibus docendis verbum Dei etiam scriptum facile innotescat. Ita ille (ib. c. 8. 10. 14. 16 ss. n. 20. 24. 31. 32. 34 ss; *M* 42, 79. 81. 87 ss): „Intuens . . cientem humanam . . non putabam latere veritatem, nisi quod ia ea quaerendi modus lateret, eumdemque ipsum modum ab aliqua divina auctoritate esse sumendum. Restabat quaerere quaenam illa esset auctoritas, cum in tantis dissensionibus se quisque illam traditurum polliceretur . . Fac . . ita paucorum I te esse hominum, ut rationes quibus ad certam cognitionem I vis divina p^/.ucitur, capere possis: quid, ceteris hominibus, qui tam sereno ingenio praediti non sunt, negandam religionem I putas? . . Nullis me video credidisse, nisi populorum atque i gentium confirmatae opinioni ac famae admodum celeberrimae: hos autem populos ecclesiae catholicae mysteria usquequaque occupasse. Cur non igitur apud eos potissimum diligentissime I requiram, quid Christus praeceperit, quorum auctoritate com- : motus, Christum aliquid utile praecepisse jam credidi? Tunc mihi melius expositurus es quid ille dixerit, quem fuisse aut esse non putarem, si abs te mihi hoc commendaretur esse credendum? Hoc ergo credidi, ut dixi, famae, celebritate, I consensione, vetustate roboratae. \;os autem et tam pauci, et I tam turbulenti, et tam novi, nemini dubium est, quam nihil I dignum auctoritate praeferatis . . Scriptis, ait (haereticus),

I 1. In editione vindob. praefertur: alia . . adeunda atque rimanda sunt.

83-1' Doctrina pura ab ecclesia, non haec ab illa secundum Augustinum nosci debet. crede. At scriptura omnis, si nova et inaudita proferatur, vel commendetur a paucis, nulla confirmante ratione, non ei, sed illis qui eam proferunt, creditur. Quamobrem scripturas istas si vos profertis, tam pauci et incogniti, non libet credere . . Ille (Christus) afferens medicinam quae corruptissimos mores sanatura esset, miraculis conciliavit auctoritatem, auctoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetustatem, vetustate roboravit religionem: quam non solum haereticorum ineptissima novitas fraudibus agens, sed nec gentium quidem veternosus error violenter adversans, aliqua ex parte convelleret . . Si . . Dei providentia non praesidet rebus humanis, nihil est de religione satagendum. Sin vero et species rerum omnium, quam profecto ex aliquo verissimae pulchritudinis fonte manare credendum est, et interior nescio quae conscientia Deum quaerendum Deoque serviendum meliores quosque animos quasi publice privatimque hortatur, non est desperandum ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo velut gradu certo innitentes, attollamur in Deum. Haec autem, seposita ratione, quam sinceram intelligere, ut saepe diximus, difficillimum stultis est, dupliciter nos movet, partim miraculis, partim sequentium multitudine . . Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos ejus ecclesiae condere gremio, quae usque ad confessionem generis humani ab apo^o^ica sede per successiones episcoporum, frustra haereticis circumŸatrantibus, et partim plebis ipsius judicio, partim conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum majestate damnatis, culmen¹⁾ auctoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summae profecto impietatis est, vel praecipitis arrogantiae. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cum eos rationi praecoluit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio divino, quam tanto labore praedictae²⁾ auctoritati velle resistere? Et si unaquaeque disciplina, quanquam vilis et facilis, ut percipi possit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariae superbiae plenius, quam divinorum sacramentorum libros, et ab interpretibus suis nolle cognoscere, et *incognitos velle* damnare? Quamobrem, si quid te vel ratio, vel oratio

¹⁾ Editio vindob. praefert: columen.

²⁾ In edit, vindob. concinne antefertur: robore praeditae.

probatur non e«e doctrina pura et usum rectus sacramentorum. 835

tfira commovit, et si veram, ut credo, curam tui geris, velim 3iaudias, et bonis praeceptoribus catholicae christianitatis te 'u fide, alacri spe, simplici caritaté committas: Deumque cujus unius et bonitate facti sumus, et justitia poenas llinws, et clementia liberamur, oraro non cesses. Ita tibi ne- praecepta et disputationes doctissimorum hominum et vere irstianorum, neque libri, neque serenae ipsae cogitationes ieuerint quibus facile quod quaeris invenias/ Hinc simul /atd/egas illud celebre ejusdem Augustini (contra ep. funda- ffnti c. 5. n. 6; *M* 42, 176):„Ego vero evângelio non cfe- :seo, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas/ (tae prolata inde alia (supra n.~1365)/*

Denique *Vincenhus lirin.* (commonit. l. c. 2 ; 71/50,640): *Hic 1428 *ItasiUn* requirat aliqui^{uis}: Cum sit perfectus scripturarum canon, „jque ad omnia" tunc impugnata munienda „satis superque suf- fkiat, quid opus est ut ei ecclesiasticae intélligentiae jungatur i...i.ritas / Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua *alti-* jdine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed ejus- .-j eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, .. pene quot homines sunt, tot illinc sententiae erui posse Neantur. Aliter namque illam Novatianus, aliter Sabellius, dter Donatus exponit, aliter Arius, Eunbmius, Macedonius, (diter Photinus, Apollinaris, Priscillianus, aliter Jovinianus, Pelagius, Caelestius, aliter postremo Nestorius. Atque idcirco aflltata necesse est, propter tantos tam varii erroris anfractus, «propheticae et apostolicae interpretationis linea secundum ;ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur/ Unde idem ;~net (ib. c. 17; *M* 50, 660): „Magna profecto res, et ad di- ,mendum utilis, et ad recolendum necessaria, quam etiam at- lue etiam exemplorum molibus illustrare atque inculcare de- /semus, ut omnes vere catholici noverint se cum ecclesia doc- jires recipere, non cum doctoribus ecclesiae fidem deserere 'debere/ Resume Vincentii dicta supra (n. 845).'

4. Insuper veritas doctrinae et administratio sacrorum, si 1429 20n licita, tamen ex instituto Christi valida etiam coetui schis- mate vel excommunicatione a vera ecclesia sejuncto communis «r se esse potest (cf. th. XXXIII. *et n.* 1381). Ergo illa non m nota, quae ad distinguendam Christi ecclesiam sufficiat.

- 1+30   5. Puram evangelii et sacrorum tractationem protestantes quidem intellegunt notam ecclesiae verae aut excogitatae invisibilis aut quodammodo visibilis (cf. n. 1179) Atqui ecclesiae verae invisibilis illa tractatio visibilis, utpote non inhaerens, ad summum signum quoddam externum, non proprie nota esse posset; quo praetermisso non esset nota necessaria, quia cum praedicatione etiam impura acceptio interna nonnullorum pura, v. g. ex scripturis, proinde ecclesia invisibilis esse potest, unde secundum protestantes ipsos ecclesia invisibilis ante saeculum XVI et ante waldenses fuit; neque ubi praedicatio pura esset, tamquam nota sufficeret, quia neque ex se neque ex divina promissione cum praedicatione pura hominum qualiumcumque sive fides consentanea interna praedicantium sive fidelis adjunctio aliorum nectitur. Quodsi ea puritas ministerii non est nota necessaria vel sufficiens ecclesiae verae invisibilis, etiam visibilis ejusdem, videlicet per ministerium idem purum, factae nota non existit.
- 1+31   6. Firmitas hujus partis apparet insuper rejectis protestandum argumentis. Etenim a. quae ex litteris sacris opponuntur (*Mat* 18, 20; 28, 19. 20; *Marc* 16, 15. 16; *Jo* 8, 31; 10, 27; 15, 3; *1 Cor* 11, 23 ss; *Eph* 4, 5; 5, 25. 26), probant utique, rectam doctrinam evangelii et dispensationem sacramentorum esse semper in ecclesia vel esse proprietates, quae pertineant ad ecclesiam ontologice in se ipsa discernendam, non autem efficiunt, illas esse proprietates tales, quibus discernatur ecclesia etiam logice pro nobis vel tamquam notis cognoscatur. Immo loci objecti ne id quidem significant, puram praedicationem et administrationem, quae a quibuscumque fiat, nullo temporis momento nisi apud ecclesiam esse, sed aliquot (ut *Mat* 28, 19. 20; *Marc* 16, 15. 16) puram praedicationem et administrationem propriam ecclesiae Christi diserte eam exhibent, quae ab apostolis eorumve successoribus nomine Domini mandantis procuretur.
- 1132   b. Neque Patres in controversia cum donatistis consilio eo ad scripturas provocabant, ut inde doctrinam salutarem universam tamquam verae ecclesiae critérium colligerent, sed potius ideo, ut ex locis quibusdam dilucidis scripturae etiam ab adversariis receptae solum nota aliqua ecclesiam Christi manifestans, cujusmodi est catholicitas in unitate, monstraretur,

§U ecclesiae probatur non esse doctrina pura et usus rectus sacramentorum. 837

et deinceps quaestiones reliquae, norninatim controversia de
n baptismi ab haereticis collati, auctoritate ecclesiae sic in-
tentae solverentur. Ita *Augustinus* (contra Crescon. 1, 1. c. 33.
r 39; *M* 43, 466): „Quamvis hujus rei (baptismi valide ab
| haereticis collati) certel) de scripturis canonicis non proferatur
exemplum, earumdem tamen scripturarum etiam in hac re a
nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universae jam
placuit ecclesiae, quam ipsarum scripturarum commendat auc-
toritas: ut quoniam sancta scriptura fallere non potest, quis-
quis falli metuit hujus obscuritate quaestionis, eamdem eccle-
dam de illa consulat, quam sine ulla ambiguitate sancta scrip-
tura demonstrat/ Porro ex mente Augustini notas singulas
ecclesiae aperte indicando, non summam totam doctrinae purae
i continendo scriptura ab ipsis adversariis recepta ecclesiam
demonstrat; unde ille scribit (de unit. eccl. c. 3. 5. n. 5. 6. 8;
.1/43, 394 ss): „Sunt certe libri dominici, quorum auctoritati
utrique consentimus, utrique cedimus, utrique servimus: ibi
quaeramus ecclesiam . . . Quis autem possit singulas quasque
baereses enumerare gentium singularum? Si autem Christi
ecclesia canonicarum scripturarum divinis et certissimis testi-
aoniis in omnibus gentibus designata est, quidquid attulerint
et undecumque recitaverint qui dicunt: „*Ecce hic est Christus*,
ecce illic*, audiamus potius, si oves ejus sumus, vocem pastoris
nostri dicentis: „Nolite credere* (Mat 24, 23). Illae quippe
singulae in multis gentibus, ubi ista est, non inveniuntur, haec
autem, quae ubique est, etiam ubi illae sunt invenitur. Ergo
in scripturis sanctis canonicis eam requiramus . . . Hoc etiam
praedico atque propono, ut quaeque aperta et manifesta deli-
gamus. Quae si in sanctis scripturis non invenirentur, nullo
Tiodo esset unde aperirentur clausa et illustrarentur obscura.“
Similiter idem doctor ex negata veritate hac illave, quam
scriptura apertissime testetur, homines alienos ab ecclesia
agnosci asseverat (ib. c. 4. n. 7), sicut jam *Lactantius* (divin,
institut. 1. 4. c. 30; *M* 6, 543 s) atque *Tertullianus* (supra n. 215)
ex erroribus particularibus utique satis manifestis haereticos
revinci censent.

Demonstratio p. III. 1. Nota ecclesiae ulla, nedum unica, 1433
non est ea, qua non internoscitur ecclesia vera, sed noscitur

*) In edit, vindob. legitur: certum.

dumtaxat ecclesia aliqua posterior eadem in doctrina et decretis ut ecclesia aliqua priorum saeculorum, per notam aptam aliam ipsa vera a sectis falsis tunc jam existentibus discenda. Atqui conservatione immutata doctrinae et decretorum cognoscitur tantummodo ecclesia aliqua recentior eadem in his rebus ut ecclesia aliqua antiquior; quae utique non agnoscitur vera praecise eo, quod doctrinam et decreta talia propria habuerit, siquidem pro his ipsis tamquam vitiosis coetus alii antiqui cum ea dissenserunt.

1434 2. Nota ecclesiae non est, quin conveniat ecclesiae necessario ideoque saeculo omni. Atqui doctrina et decreta horum illorumve magistrorum et episcoporum olim in ecclesia non fuerunt, et, si intellegantur nominatim doctrina consentiens Patrum et decreta priorum septem conciliorum oecumenicorum, ea completis Patribus et habito concilio septimo a. 787 demum omnia exstiterunt.

1435 3. Nota ecclesiae saltem unica non potest inveniri nisi in ecclesia vera sola. Atqui doctrinam et decreta provenientia ab ecclesia vera coetus per schisma vel excommunicationem jam alienus retinere potest (cf. th. XXXIII).

1436 Nota ecclesiae debet esse aliquid facile pro ipsa veritate facti cognitu et notius quam ecclesia ipsa. Talis non est nota controversa. Haec enim primum per se postulat cognitionem praevidiam certam operum Patrum et conciliorum oecumenicorum; videlicet oportet certo noscere, documenta appellata esse genuina omnia, comprehenso v. g. canone, quem catholici romani, aliter atque adversarii, oecumenicum non habent, chalcedonensi 28 (cf. supra n. 743. <824 s) vel trullano l. 2. 36 (cf. *Hefele*, Concilieng. 32, 343—348); oportet certo noscere, documenta appellata esse considerata sola, neglecto v. g. concilio VIII, i. e., constantinopolitano IV, quod pariter oecumenicum catholici romani ducunt, et testimoniis antiquitatis aliis plurimis per hos celebratis tamquam pro se gravis simis; oportet certo noscere, documenta mansisse incorrupta (cf. *Hefele* l. c. 7. 699); oportet certo noscere sensum locorum tot subtilium de rebus etiam reconditis, ut processione Spiritus sancti. Deinde nota illa per se postulat cognitionem praevidiam certam doctrinae et decretorum omnium coetus religiosi, qui se ecclesiam veram dicit. Postremo nota illa per se postulat

comparationem praeceptorum coetus hujus et ecclesiae pristinae exactam, ut utraque consentanea certo reperiantur. Atqui haec omnia indoctis et doctis ipsis ad cognoscendum difficilia sunt neque pro sapientia et bonitate Dei possunt existimari etiam notiora quam ecclesia necessitate medii et praecepti hominibus ingredienda.

5. Conservatio immutata doctrinae vel disciplinae aut 1137 solum ita intellegitur, ut nihil tollendo vel mutando contra doctrinam consentientem veterem fiat, aut etiam ita, ut tum nihil addendo praeter doctrinam consentientem, tum nihil sive contra sive praeter disciplinam veterem agatur. Atqui modo solo priore conservationem immutatam, qua ecclesiam suam prae romana veram monstrent, adversarii accipere non possunt; non enim nisi absone contendunt, quidquam eorum, quae nunc ecclesia romana doceat, refragari doctrinae consentienti antiquitatis, v. g. ex doctrina totius ecclesiae antiquae orientalis et occidentalis cum ipso pontifice romano primatum vel sagisterium infallibile Petri et successorum ejus nullum esse, spiritum sanctum a Patre sic procedere, ut a Filio non procedat. Porro modo altero conservatio immutata plane perperam exposcitur. Nam munus est ecclesiae perpetuum, pro necessitate vel opportunitate infallibiliter veritates fidei simplicius propositas diserte inculcare, implicitas explicare, dubias definire, impugnatas formulis errori directe oppositis propugnare; talibus rationibus ut Patres veteres vel in conciliis vel extra concilia leges fidei legibus exstantibus addiderunt, sic ecclesia deinceps recte addit, quin et ipsi dissidentes orientis saeculis ultimis libros symbolicos, quibus obligatam volunt ecclesiam universam, composuerunt. Neque quidquam impedit, quominus declaratio posterior ab ecclesia etiam symbolo apponatur (cf. decr. unionis graecor, in *concilio florentino*; *D* 586); quodsi praevio *concilio constantinop.* *I* (cn. i; *H* 1, 809) vetat *ifliesinuni* (act. 6; *I/1*, 1526) proferre, conscribere, componere alteram (*H/pav*) fidem praeter definitam a sanctis Patribus nicaenis, id respicit additamentum nicaeno symbolo contrarium, cum additamentum non contrarium de Spiritu sancto ipsi Patres constantinopolitani inseruerint, vel, quatenus comprehendit additamentum quodvis. profecto non refertur ad potestatem ecclesiae summam, ut quae nec sibi ipsi praecipere nec se divi-

\$40 Not» ecclesiae prae decretis conservatis est communio cum successure Petri.

nitus perennem minuere unquam valeat. Similiter ecclesia non solum legibus disciplinae alias, prout jam judicantur utiles, merito adjungit, sed etiam leges disciplinae, aliter ac fidei, mutatis rebus inutiles vel noxias jure vel officio suo abolet. Quae cum ita sint, non magis conservatio quaelibet doctrinae et disciplinae ecclesiam veram, quam progressio quaelibet ec-
clesiam falsam notat. Immo ecclesia ab omni explicatione doctrinae et disciplinae primorum saeculorum aliena potius falsa deprehenditur; etenim quae actione tam accommodata indigentiae illorum saeculorum satisfecit, in necessitatibus saeculorum tot sequentium otiosa remanere minime potuit.

1438   6. Denique secundum scripturam et traditionem sacram et rationem homines non a summa quadam doctrinae et disciplinae integra ecclesiam veram, sed ab ecclesia vera maxime conspicua doctrinam et disciplinam salutarem totam noscere debent (resume n. 1423 ss). 'T.

1159   Demonstratio p. IV. 1. Nota prima et per se sufficiens ecclesiae Christi verae prae coetibus Christianos se perperam jactantibus merito id habetur, quod clarissime probatur necessario inesse ecclesiae discernendae soli simulque, cum adest, per se facillime cognoscitur. Atqui talis est communio cum successore Petri. Primum enim liquet, essentialiter non posse esse ecclesiae verae domum vel ovile sine communione cum fundamento vel pastore divinitus constituto ut principio unitatis, tum ecclesiam eo ipso, quod fundamento illi vel pastori jungatur, veram unicam Christi esse; sed ex documentis certissimis et lucidissimis fundamentum vel pastor ecclesiae a Domino positus est Petrus in successoribus singulis semper vivus (th. III—VII. XIV); itaque communio cum Petri successore ecclesiae Christi manifestissime necessaria et unice propria inest. Postremo factum communionis ejus tam est obvium quam quod maxime; namque successor quidem Petri per se promptissime agnoscitur ex modo successionis plano, ut per episcopatum particularem, praefinito et ex providentia speciali Domini volentis prorsus ecclesiam illi superstructam adhaerere, quibus jam accedit testis historia ipsa, quae seriem continuam successorum Petri secundum catalogos accuratos, partim pervetustos (cf. n. 1399), optime novit; sicut autem

O
«M» II

M «

W5 «

CI I

tr

“t
I,.,*

Nott ecclesiae probatur secundum Patres esse communio cum successore Petri. 841

I successor Petri notus est, ita communio cum eo res externa
I est, quae velut oculis omnium cernitur.

2. Hinc etiam Patres ecclesiam veram Christi ex commu- 1440
I nione cutn successore Petri ipsi internoscunt atque adversariis
fidentia maxima ostendunt. Sic contra haereticos *Irenaeus*
ecclesiam veram brevissime per hoc manifestari docet, quod
ea omnis cum successoribus Petri, enumeratis singulis, neces-
sario conveniat (supra n. 489. coi. n. 984 ss). — Item *Cyprianus*
j indicato Petro, super quem ecclesiam Dominus aedificaverit,
tamquam compendio facili veritatis ecclesiam unam ipsam Do-
mini luce perfusam monstrat (n. 27. 128. 129. coi. n. 1410),
neque aliam persuasionem *Firmilianus* prodit (n. 68). — Vi
magna urget notam eandem *Optatus* (n. 487), qui his quoque do-
natistas compellat (de schism, donat. 1. 2. n. 5. 6. 9; *A/ 11*, 958.
962): „Magis apud nos sunt (ecclesiae dotes) quam apud vos:
quas constat ita sibi connexas et individas esse, ut intelli-
gatur unam ab altera separari non posse. Etenim numerantur
in nomine, sed uno intellectu suo junguntur in corpore: ut in
manu digiti, quos intervallis singulos videmus esse distinctos.
Unde, qui tenet unum, totos teneat necesse est, cum unus-
quisque a paribus separari non possit. Adde quod non unam
solam, sed omnes proprie possidemus. Igitur de dotibus supra-
dictis cathedra est, ut diximus, prima, quam probavimus per
Petrum nostram esse . . . Jamne vides, frater Parmeniane,
jamne sentis, jamne intelligis te argumentis tuis contra te
militasse? cum probatum est nosse!) in ecclesia sancta catho-
lica, apud quos et symbolum Trinitatis est, et per cathedram
Petri, quae nostra est, per ipsam, et ceteras dotes apud nos
esse.“ — Teste *Ambrosio* ubi Petrus, videlicet pernotus, ibi
ecclesia est (n. 87), secundum *Epiphanium* enarrata succes-
sione Petri perpetuo certa et accurata veritas ostenditur
(n. 528), ipse *Pelagius* haereticus conjunctionem cum sede Petri
tesseram veritatis confitetur (n. 994), *Hieronymus* ex commu-
nitione cum cathedra Petri, quae sit ecclesia Christi, dijudicat
(n. 87. 995), *Bonifatius I* homines ab ecclesia Petri separatos
pro extorribus religione Christiana habet (n. 487), *Augustinus*
consortium ecclesiae ex successione evidenti in sede Petri

η Editio vindob. habet: nos esse.

\$42 ^ota ecclesiae est communio cum successore Petri et proprietates quattuor.

effert (n. 70. 9b7. 1365, cont. ep. fund.). — Similia significat *concilium ephesinuin* (n. 71) et *chalcedonen.se* (ib), *Leo M.* (n.771), *formula Hormisdæ* (n. 493), *Pelagius Z* (n. 1394), *Gregorius M.* (n. 994), *Sergius cypriensis* (n. 996), *Agatho* (n. 983), *Theodorus Abucara* (apud Zeitschrift für kath. Theol. 1910, 421 ss), *Innocentius III* (n. 166).

U41 3, Accedit, quod secundum monumenta traditionis Petrus vel successor ejus est ecclesiae caput, nempe visibile pro Christo invisibili: ita loquitursynodus sardicensis (y\ 493. coi. 738.adnot.2), *Ephraem syrus* (n. 69. 163. 973. 1092. 1323), *Optatus* (n. 236), *Hieronymus* (ib.), *Bonifatius Z* (n. 487), *concilium ephesinum* (n.71^ *chalcedoncnse* (n. 807. 818. 824), *episcopi Moesiae* (n. 809), *Leo M.* (n. 771. 791. 1066), *Prosper* (n. 486), *Gelasius I* (n. 1218), *Ennodius* (n. 484), *monachi secundae Syriae* n. 506), *Possessor* (ib.), *Justinianus / imperator* (ib.), *Joannes hieros.* (n. 996), *concilium constantinop. III* (n. 826), *Hadrianus I* et *concilium nicaenum II* (n. 550. 814), *Theodorus Abucara* (apud Zeitschrift für kath. Theol. 1910, 422 ss), *Theodorus studita* (n. 483), *liturgia orientalis* (n. 516), *Innocentius III* (n. 174), *Thomas aquinas* (n. 166. 343), *Joannes XXII* (n. 772), *concilium florentinum* (n. 494), *Pius VI* (n. 729. 772), quibus omnibus congruit definitio sollemnis *concilii vaticani* (supra n. 59. 1227). Atqui per caput praecipue cognosci et dinosci suppositum ipsum solet.

II V. 1, Ratio notae pro ecclesia Christi certo internoscenda sane iis convenit, quae ad liquidum monstrantur esse per jus divinum efficax in ecclesia facto necessario et esse posse in ecclesia sola et esse pro natura sua, ubi insunt, faciliora ad cognoscendum quam ecclesia ipsa et facilia. Atqui tales sunt ecclesiae unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas. '∴

Prob. min. per partes : a. Esse in ecclesia necessario unitatem, sanctitatem, catholicitatem, apostolicitatem, constat ex thesibus superioribus (XXXI. XXXV. XXXVI. XXXVII), quibus illas esse ecclesiae proprietates, vere scilicet insitas, sive essentielles sive saltem necessarias, ex scriptura vel traditione voluntatem Domini absolutam invicte exhibentibus comprobavimus. Unde proprietatibus recensitis omnibus et singulis vim notae necessariae quidem vel negativae adscribere oportet, quatenus coetus ille ecclesia Christi non esse

deprehenditur, cui, nedum proprietates omnes, sed vel una deesse perspiciatur. Quodsi haec in eos valent, qui revelationis monumenta ut genuina, incorrupta, veracia vel etiam ut sacra jam admittunt, omnibus hominibus ex ipsa ratione recta sine negotio persuadetur, societatem eam, quae divinam ad homines missionem sibi vindicet, debere sigillo quodam divinitatis, ut miraculis ordinis physici vel ethici vel vaticiniis impletis, impressam apparere, doctrinam ejus vel legem debere esse sanctam, fidem divinam non posse esse nisi unam, originem societatis incidere debere sine intervallo conspiciendo in tempus illud ipsum, quo missio a Deo societati concredita affirmetur.

1). Gerte ecclesiae verae soli sanctitas charismatis miraculisve illustrata atque comprobata, praesertim ut proprietas quodammodo semper indita convenire potest, quoniam repugnat divinae sanctitati miraculum vel unum ita quidem patrari, ut Deus confirmare sectam falsam ipsam merito videatur: item sanctitas voluntatis, saltem latius diffusa et continua et in gradu etiam eximio, vix ac ne vix quidem extra ecclesiam veram comparere potest, quia eadem supponit praeviam fidem veram, leges sanctas, usum sacrorum legitimum, gratias actuales externas et internas extensive et intensive abundantiores, quae omnia conjuncta non nisi in ecclesia, regno et sphaera propria veritatis, sanctitatis, justitiae, gratiae inveniuntur (resume n. 1341—1343). Catholicitatem autem, quae (ex th. XXX VI) sit facti absoluta atque relativa, ad solam ecclesiam Christi veram pertinere posse, est omnino evidens, cum unus tantum coetus Christianus et in se amplius et aliis, qui se Christianos vocent, coetibus amplior esse valeat; insuper catholicitas, quae in inopia summa mediorum naturalium et in impedimentis ingentibus acquiratur vel in penuria consimili subsidiorum et in procellis validis persecutionum variarum per saecula multa conservetur, est instar miraculi magni, quo Dominus ecclesiam suam unicam extollat (cf. n. 1378). Itaque liquet, et proprietates quattuor simul sumptas unitatis, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis, ubi se offerant, pro ecclesia Christi vera discernenda sufficientes esse, et sanctitatem vel catholicitatem etiam per se solam notae sufficientis seu positivae vi pollere. Neque tamen idem de unitate vel apostolicitate seorsum considerata

3

I

I

i

|

U

il

|

■

1

\$

18

9

844 Nota ecclesiae probatur esse unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas.

dicimus, quandoquidem per se videtur fieri posse, ut specie quadam exteriori unitas atque apostolicitas materialis in sectis falsis quoque reperiatur.

1441. C. Postremo proprietates appellatae eae sunt, quarum in coetu aliquo sive existentia sive eveniens defectus fugere possit neminem corporis et mentis oculos aperientem. Sane vel obvium examen sufficit ad homines faciendos certiores, num in coetu quopiam unitas illa triplex professionis fidei, liturgica, socialis, virtute ministerii cum auctoritate se gerentis, vigeat. Similiter charismata, ut miracula, quibus sanctitas vel supernaturalis vita coetus manifestetur, ad facta sensibilia revocantur; item virtutum exercitium exterius innotescit, nec si agatur de majore numero hominum, simulatum more usitato esse potest; insuper sanctitas doctrinae vel legum, quae utique exterius proponuntur, saepius ex ipsis quoque principiis rationis facile cognoscitur. In catholicitate expendenda non est, cur immoremur; est enim plane factum externum et conspicuum totum. Apostolicitas denique originis et successionis saltem materialis, i. e., series in speciem continua hominum pro apostolis ecclesiam continentibus substitutorum, quotiens adest, ex documentis historicis celebratissimis haud difficile eruitur. Porro notae consistentes in facto unitatis, sanctitatis, catholicitatis, apostolicitatis talis, absolute quidem agnitu valde faciles, etsi pro indole sua vel hominum diversa non eadem facilitate omnes vel ab omnibus agnoscuntur, tamen sine dubio ullo ad agnoscendum longe faciliores sunt quam veritas, ubi sit fides Christi universa, administratio sacrorum recta, potestas sacra splendore successoris Petri interim praetermisso legitima plena ideoque infallibilis, verbo ecclesia unice germana. ■■■'■'..

1445 2. In scripturis etiam directe tamquam nota, i. e., proprietas ecclesiam veram manifestans exhibetur sive unitas in catholicitate, ut *Jo* 17, 18—23 (cf. supra n. 1188 1357), sive catholicitas in unitate, ut *Is* 2, 2—4 (n. 1354. 1375); *Jer* 3, 16. 17; *Mich* 4, 1. 2; *Zach* 2, 11; *Mat* 5, 14. Similiter proponitur diserte tamquam nota ecclesiae sanctitas caritatis, ut *Is* 52, 8—10; 62, 1—5. 10-12 (cf. n. 1318); *Ez* 37, 28; *Mat* 5, 15. 16; 7, 15—20; *Jo* 13, 35; 17, 20—24 (cf. n. 1322); *1 Pet* 2, 12, tum sanctitas charismatum, ut *Joel* 2, 28. 29. 32 (cf. *Act* 2,

14 ss); *Midi* 7, 15—17; *Mare* 16, 15—20; *Jo* 14, 10—12, unde etiam tot locis aliis charismata pro fine suo signa (*σημεῖα*), videlicet veritatis fidei vel divinae missionis vel ecclesiae nominantur, ut *Act* 2, 43; 4, 30; 5, 12; 6, 8; 8, 6. 13; 14, 3; 15, 12; *Rom* 15, 19; *1 Cor* 14, 22; *2 Cor* 12, 12; *Heb* 2, 4. Praeterea Servator *Mat* 18, 17. 18 hominem ecclesiae exsortem eo notat, quod potestati apostolicae non adhaereat.

3. Idem sensu Patrum confirmatur, qui pro opportunitate 1446 proprietates memoratas adhibendo expresse quasi tesseras conspicuas vel ex praesentibus ecclesiam veram ostendebant vel ex absentibus coetus falsos reiciebant. Ita unitatem urgebat contra gnosticos verbis pridem citatis *Irenaeus* (supra n. 1211). — *Tertullianus* autem haereticos irridendo sic confutat (de praescript. c. 42; *M* 2, 57 s): „Ceterum nec suis praesidibus reverentiam noverunt. Et hoc est quod schismata apud haereticos fere non sunt, quia, cum sint, non parent. Schisma est unitas ipsis. Mentior si non etiam a regulis suis variant inter se, dum unusquisque proinde suo arbitrio modulatur quae accepit, quemadmodum de suo arbitrio ea composuit ille qui tradidit. Agnoscit naturam suam, et originis suae morem, profectus rei. Idem licuit valentinianis quod Valentino, idem marcionitis quod Marcioni, de arbitrio suo fidem innovare. Denique penitus inspectae haereses omnes in multis cum auctoribus dissentientes deprehenduntur. Plerique nec ecclesias habent, sine matre, sine sede, orbi fide, extorres, sine lare vagantur." Videas ejusdem auctoris effata supra (n. 844. 1211). — Ad haec resume dicta *Cypriani* (n. 47. 128 s), *Augustini* (n. 1346. 1365, cont. ep. fund.), *Gelasii* 1 (n. 764, ex ep. 14).

Sanctitate sive caritatis sive charismatica apologetae ad- 1447 versus infideles vel haereticos alique instar notae utebantur. Sane jam *Justinus* pro ecclesia vera commonstranda paulo post verba supra (n. 1323) recitata scribit (apol. 1. n. 15; *M* 6, 350): „Ac multi quidem et multae annos sexaginta et septuaginta nati, qui a pueris Christi disciplina imbuti sunt, incorrupti perseverant; talesque in omni hominum genere monstratum me profiteor. Quid enim innumerabilem eorum multitudinem dicam, qui ex lascivia sese receperunt atque haec didicerunt?" Et (apol. 2. n. 6; *M* 6, 454 s): „Jesus autem et

hominis et Salvatoris nomen et significationem habet. ; Nam et homo factus est . . de Dei et Patris voluntate partu editus pro credentibus hominibus et ad daemonum eversionem. Id profecto ex his quae in omnium oculis geruntur, perspicere potestis. Plurimos enim daemoniis agitados in toto orbe et in urbe vestra, multi ex nostris Christianis, cum per nomen Jesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi adjurarent, ab omnibus aliis adjuratoribus, incantatoribus et veneficis non sanatos sanaverunt, atque etiamnum sanant, fractis et ejectis daemonibus homines detinentibus.^u Et (n. 13; J/ 6, 466 s)*. „Ut quisque., disseminatae rationis divinae partem aliquam sibi cognatam videbat, praeclare locutus est. Qui autem secum ipsi in rebus longe gravissimis pugnarunt, ii nec scientiam sublimiorem, nec cognitionem, quae refelli non possit, assecuti videntur. Quaecunque igitur apud alios omnes praeclare dicta, ea nostra sunt Christianorum. Natum enim ex ingenito et non enarrabili Deo Verbum secundum Deum adoramus et amamus, quandoquidem propter nos homo factus est, ut per passionum nostrarum particeps factus, medicinam illis faceret. Omnes enim scriptores per insitum rationis semen potuere illi quidem verum videre, sed subobscurum. Aliud enim est semen alicujus et imitatio pro viribus concessa, aliud ipsum illud, cujus communicatio et imitatio secundum ipsius gratiam conceditur.⁴⁴ — Accedunt testimonia *Irenaei* (supra n. 1338. 1343). — Similiter *Tertullianum* praeter alia (prolata n. 1338) disputat (apologet, adv. gentes c. 44 – 46; *M* 1. 497 ss): „De vestris semper aestuat carcer, de vestris semper metalla suspirant, de vestris semper bestiae saginantur, de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic christianus, nisi hoc tantum, aut si et aliud, jam non christianus. Nos ergo soli innocentes. Quid mirum, si necesse est? Enimvero necesse est. Innocentiam a Deo edocti, et perfecte eam novimus ut a perfecto magistro revelatam, et fideliter custodimus, ut ab in contemptibili dispectore mandatam. Vobis autem humana aestimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperavit; inde nec plenae nec adeo timendae estis disciplinae ad innocentiae veritatem. Quanta est prudentia hominis ad demonstrandum quid vere bonum? quanta auctoritas ad exigendum? tam illa falli facilis, quam ista contemni . . Constitimus, ut opinor, adversus om-

nium criminum intentionem, quae Christianorum sanguinem flagitat. Ostendimus totum statum nostrum, et quibus modis probare possimus ita esse, sicut ostendimus, ex fide scilicet et antiquitate divinarum litterarum, item ex confessione spiritualium potestatum. Quis nos revincere audebit, non arte verborum, sed eadem forma, qua probationem constituimus de veritate? Sed dum unicuique manifestatur veritas nostra, interim incredulitas, dum de bono sectae hujus obducitur, quod usui jam et de commercio innotuit, non utique divinum negotium existimat, sed magis philosophiae genus . . . Mimice philosophi affectant veritatem et affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant: Christiani eam necessario appetunt et integre praestant, ut qui saluti suae curant. Adeo neque de scientia neque de disciplina, ut putatis, aequamur . . . Sed dicet aliquis, etiam de nostris excedere quosdam a regula disciplinae; desinunt tum Christiani haberi penes nos, philosophi vero illi cum talibus factis in nomine et in honore sapientiae perseverant apud vos. Quid adeo simile philosophus et christianus, Graeciae discipulus et coeli, famae negotiator et salutis, verborum et factorum operator, rerum (idolorum?) aedificator et destructor, interpolator erroris et integrator veritatis, furator ejus et custos.“ Cf. etiam c. 9. 24. 25. 39 (J/ 1, 314 ss. 416 ss. 467 ss) vel c. 50 (ib. 535), ubi legitur celebre illud, semen esse sanguinem Christianorum; de praescript. c. 43 (71/2, 58), ubi principium statuitur: „Et de gehere conversationis qualitas fidei aestimari potest: doctrinae index disciplina est.“ — Eodem pertinent *Origenes* (n. 1323. 1343), *Lactantius* (locis citatis n. 1323. 1338), *Eusebius* (n. 1332'), *Athanasius* (n. 1332. 1338), *Augustinus* (n. 1334. 1-343. 1365, cont. ep. fund. 1427; de vera religione c. 3. n. 3—5; A/ 34, 123 ss), *Theodoretus* (n. 327), *Gregorius M.* (n. 1339).

Catholicitatis notam applicabant distinguendae ecclesiae 1443
Justinus (n. 285. coi. n. 1217), *Cyprianus* (n. 550), *Athanasius* (n. 1-370), *Cyrillus hieras*, (n. 1364). — Maximopere opponit illam donatistis *Optatus* (n. 1358), qui et narrat (de schism. donat. 1. 1. n. 26; *M* 11, 935 s): „Duo episcopi ad Africam missi sunt Eunomius et Olympius.“ Venerunt, et apud Carthaginem fuerunt per dies quadraginta, ut pronuntiarent ubi

η Γπ editione vindob. additur: ut remotis binis unum ordinarent.

esset catholica. Hoc seditiosa pars Donati fieri passa non est: de studio partium strepitus quotidiani sunt habiti: novissima sententia eorundem episcoporum Eunomii et Olympii talis legitur, ut dicerent illam esse catholicam, quae esset in toto orbe terrarum diffusa, et sententiam decem et novem episcoporum jamdudum datam, dissolvi non posse/ Hinc idem argumentatur (l. 2. n. 5: *M* 11, 958): „Igitur cum manifestum sit, et ipsa luce sit clarius, nos cum tot innumerabilibus populis esse, et tot provincias nobiscum: jam videtis vos in parte unius regionis positos, et ab ecclesia vestris erroribus esse separatos, frustra vobis solis hoc nomen ecclesiae cum suis dotibus vindicare/ — Audiatur et *Padanus* post alia (revise n. 1364) monens (ep. 3. ad Sympronian. n. 25. 27; *M* 13, 1080 ss): ^Calcolare denique si potes catholicos greges, et duc in digitos nostrae plebis examina. Nec illa modo quae toto orbe diffusa sunt cunctis plena regionibus, sed haec, frater Symproniane, quae tecum in proximis finibus et vicina urbe consistunt. Contemplare, quot nostros unus aspicias, quot meorum populis solus occurras. Nonne ut stillicidia, fontibus magnis? nonne, ut ab oceano quaedam gutta, sorberis? . . Tandem, frater Symproniane, non pigeat esse cum multis; tandem libeat reduvias novatianorum, et praesegmina vestra contemnere, tandem catholicos greges et tam late patentes ecclesiae populos intueri . . Audi David: ‚Psallam nomini tuo in ecclesia multa‘ (Ps 34, 18). Et iterum: ‚In populo gravi laudabo te‘ (ib.). Et: ‚Deus deorum locutus est, et vocavit terram ab ortu solis usque ad occasum‘ (Ps 49, 1).. Quid semen Abrahae, secundum stellarum modos et numeros arenarum, vestra paupertate contentum? ‚Benedicentur in te‘, inquit, ‚omnes tribus terrae‘ (Gen 22, 18). Dic, Novatianus has impleat? Non tam parum, sanguine suo redemit Deus, nec tam pauper est Christus. Cognosce jam, frater, ecclesiam Dei dilatantem tabernacula sua, et aulaeorum palos dextra sinistraque figentem: intellige, ‚ab ortu solis usque ad occasum laudabile nomen Domini‘ (Ps 112, 3 . Vide, vide, quaeso, novatianis in verba luctantibus, catholicas agi toto orbe divitias/ — Suffragantur *Ambrosius* (n. 550), *Epiphanius* (n. 1361), *Hieronymus* (n. 550. 1361), *episcopi Africae* (n. 1242. 1359), nominatim contra adversarios varios *Augustinus* (n. 366, de unit. eccl.

Ut nolam ecclesiae Patres urgebant catholicitatem et apostolicitatem. 84,9

635, ep. 93. 1189. 1271. 1359. 1365. 1368. 1427); qui et donatistas sic refellit (de unit. eccl. c. 5. 6. n. 9 — 11; *M* 43, 398 s): „In hac .. disputatione nostra . . apertum aliquid quo manifestetur ecclesia requiramus . . Prorsus quae alicujus . . interpretationis indigent, interim seponamus . . sed aperta veritas clamet, luceat, in obturatas aures irrumpat, dissimulantium oculos feriat . . O donatistae, Genesim legite . . Nos vobis legimus et de Genesi et de apostolo, quia in semine Abrahae, quod est Christus, benedicuntur omnes gentes.“ Et (c. 11. n. 28. 29;: ^Divinae voces de universa ecclesia ita manifestae sunt, ut contra eas nisi haeretici animosa perversitate et caeco furore latrare non possint . . Praedictam demonstravimus ecclesiam in verbo Dei sponso ejus, sive per legem, et prophetas, et psalmos, sive per os proprium, ab Jerusalem coepturam, et perventuram usque ad terminos orbis terrae." Et (in Jo tr. 9. n. 13; .1/35, 1464): „Audiunt, velint nolint, etiam apud se cantari, .Surge, Deus, judica terram; quoniam tu haereditabis in omnibus gentibus* (Ps 81, 8): et non communicando omnibus gentibus, quid aliud quam se exhaereditatos esse cognoscunt?u Vel (in ep. 1. Jo tr. 3. n. 7; *M* 35, 2001): „Aut ipsi a nobis exierunt, aut nos ab ipsis. Sed absit ut nos ab ipsis: habemus enim testamentum dominicae haereditatis, recitamus, et I ibi nos invenimus, ‚Dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae' (Ps 2, 8). Tenemus haereditatem Christi: illi eam non tenent; non communicant orbi : terrarum, non communicant universitati redemptae sanguine i Domini." — His adde dictum *Vincentii lir.* (n. 845) et *Voconii* (n. 994).

Apostolicitatis notam appellabant *Ignatius* (n. 48. 50. 372. 1449 432.457 coi. quidem 210), *Hegesippus* (n. 516), *Irenaeus* (n. 434. 844.1390.1424), *Clemens alex.* (n. 1226. 1261 coi. 434), *Tertullianus* (n. 517. 1211. 1391), *auctor philosophumenon* (n. 50), *Origenes* (d. 1392), *Cyprianus* tum locis jam recitatis (n. 47. 1269. 1392) tum docendo (de unitate ecclesiae n. 10; *M* 4, 507): „Per apostolum praemonet Spiritus sanctus et dicit: ‚Oportet haereses esse, ut probati manifesti sint in vobis* (1 Cor 11, 19). Sic probantur fideles, sic perfidi deteguntur. Sic et ante judicii diem hic quoque jam justorum atque injustorum animae dividuntur, et a frumento paleae separantur. Hi sunt qui se ultro

apud temerarios convenas sine divina dispositione praeficiunt, qui se praepositos sine ulla ordinationis lege constituunt, qui, nemine episcopatum dante, episcopi sibi nomen assumunt; quos designat in Psalmis Spiritus sanctus sedentes in pestilentiae cathedra/ — Eodem spectat *Ephraem syrus* (n. 1393) atque *Optatus* (ib.). — Ita et *Padanus* (ep. 3. ad Sympronian. n. 25. 26; J/ 13. 1080) „Nostra est, inquam, ista regina ‚electa matri suae atque perfecta‘ (Cant 6. 8). Nihil quippe electum, nisi melius et majus ex alio; nihil perfectum potest esse, nisi plenum. Jam et illud attendite, an haec potissimum aedificata sit: ‚In fundamentis prophetarum et apostolorum ex ipso angulari lapide Jesu Christo‘ (Eph 2, 20). Si ante te coepit, si ante te credidit, si a fundamentis prioribus non recessit, si non illa migravit, si non a reliquo corpore separata suos sibi magistros et propria instrumenta constituit, si quid insolitum argumentata est, si quid novi juris invenit, si corpori suo repudium pacis indixit: plane tunc a Christo recessisse videatur, tunc extra prophetas et apostolos constituisse/l) — Et *Hieronymus* (dial, contra luciferian. n. 28; M 23, 181 s): „Poteram diem istiusmodi eloquio ducere, et omnes propositionum rivulos uno ecclesiae sole siccare. Verum quia jam multum sermocinati sumus, et prolixitas concertationis audientium studia lassavit, brevem tibi apertamque animi mei sententiam proferam, in illa esse ecclesia permanendum, quae ab apostolis fundata, usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos qui dicuntur Christi, non a Domino Jesu Christo, sed a quoquam alio nuncupari: ut puta marcionitas, valentinianos, montenses, sive campitas: scito non ecclesiam Christi, sed antichrist! esse synagogam. Ex hoc enim ipso quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros apostolus praenuntiavit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt, cum et diabolus de scripturis aliqua sit locutus, et scripturae non in legendo consistent, sed in intelligendo. Alioqui si litteram sequimur, possumus et nos quoque novum nobis dogma componere: ut asseramus in ecclesiam non recipiendos, qui cal-

l) Hoc loco sine dubio ecclesia a secta per apostolicitatem originis et successionis internoscitur; sed lectio apparet ex lacuna aliqua corrupta, fortasse per editionem vindob. futuram emendanda.

ceati sint, et duas tunicas habeant/ — His jungitur *Augustinus* (3.1394) et *Pelagius 1* (ib.).

4. In *symbolo nicaeno constantinopolitano* ipso ecclesiam inam, sanctam, catholicam, apostolicam profiteamur. Atqui ratio, cur prae aliis hae proprietates memorentur, non excogitatur nisi quod eaedem non solum ecclesiae ut proprietates insunt, sed etiam ecclesiam cognoscendam ut notae manifestant. Quapropter, considerata quidem etiam unitate et apostolicitate pro principio unitatis sede Petri plene, merito affirmatur *Wycl. s. off.* ad episcopos Angliae, 16. sept. 1864; *D*^{TM} 1686): „Vera Jesu Christi ecclesia quadruplici nota, quam in symbolo credendam asserimus, auctoritate divina constituitur et dignoscitur: et quaelibet ex hisce notis ita cum aliis cohaeret, ut ab iis nequeat sejungi; hinc fit, ut quae vere est et dicitur catholica, unitatis simul, sanctitatis et apostolicae successionis praerogativa debeat effulgere. Ecclesia igitur catholica una est unitate conspicua perfectaue orbis terrae et omnium gentium, ea profecto unitate cujus principium radix et origo indefectibilis est beati Petri apostolorum principis, ejusque in cathedra romana successorum suprema auctoritas et potior principalitas. Nec alia est ecclesia catholica nisi quae super unum Petrum aedificata in unum conexum corpus atque compactum unitate i fidei et caritatis assurgit/ Ceterum unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas sicut praecognitae ex testimoniis Dei certis ai ecclesiae affectiones ad ecclesiam Christi inveniendam vel tenendam ducunt, ita spectatae per se ipsae ut effectus vim naturae creatae palam superantes ecclesiam, cui insunt, claritate operis divini notant; hinc juste *concilium vaticanum* (supra n. 1421) ad ecclesiae unitatem in admirabili propagatione vel catholicitate, eximiam fecundamque sanctitatem, invictam stabilitatem, nempe apostolicitatem provocat, quibus ecclesia per se ipsa velut signum divinae suae legationis sit.

Thesis XXXIX. Sola ecclesia- illa, quae romana catho- 1451
lica nominatur, est ecclesia vera Jesu Christi.

Declaratio. Adhibendo notas ecclesiae praestitutas jam evincimus, ecclesiam Christi veram ideoque praerogativis ec

So2 Komana catholica ecclesia vera declaratur et probatur, primum successione Petri,

clesiae per hunc tractatum vindicatis omnibus instructam esse eam, quae ex parte sua praestantior vel capite visibili, pontifice romano, eodemque principio et centro unitatis suae romana, ex diffusionem per orbem catholica nominatur; videlicet ecclesia romana non particularis neque etiam prae particularibus aliis principalis, sed universalis hoc quidem loco intelligitur. Thesis est dogma fidei, i. e., veritas revelata satis proposita saltem ita, ut ecclesia vera sit catholica romana sensu specificativo, nempe haec ecclesia successor Petri in primatu, qui nunc est episcopus romanus, juncta, proinde quatenus vel quamdiu episcopus romanus est successor Petri in primatu ideoque nomen episcopi romani pro successore Petri supponitur; non autem thesis est dogma fidei ita, ut ecclesia vera sit catholica romana sensu reduplicativo, quatenus episcopo romano prae quovis alio successore Petri in primatu firmitate perpetua adhaereat; etsi enim ex sententia in se certa pontifex romanus per jus divinum immutabile revelatum successor Petri manet (th. XVI. XVII), id tamen nondum satis inter fideles vel theologos omnes constat.

1452   **Demonstratio.** 1. Sola ea est ecclesia vera Christi, in qua invenitur nota ecclesiae a coetibus christianis quidem falsis dinoscendae prima et per se sufficiens, i. e., communio cum successore Petri (th. XXXVIII. p. IV). Atqui hanc notam habet ecclesia romana catholica, quoniam romana nominatur pro communione sua cum pontifice romano, qui ipse est successor Petri (th. XV — XVII).

1153   2. Insuper notae ad unicam ecclesiam Christi discernendam necessariae et sufficientes sunt unitas, sanctitas, catholicitas, apostolicitas (th. XXXVIII. p. V. coi. n. 1414. 1415. th. XXXI. XXXV. XXXVI. XXXVII). Atqui hae notae omnes coetui romano catholico inesse conspiciuntur.

Prob. min. per partes, a. Viget in coetu romano catholico, exclusis (pro th. XXXIII) hominibus unitati repugnantibus, summa unitas, videlicet unitas professionis fidei in rebus satis ad credendum propositis, unitas sacramentorum et sacrificii, unitas socialis, cum principio efficaci unitatis, posito in episcopis, maxime in uno capite visibili auctoritatis plenissimae, episcopo romano. Id liquet ex receptis a coetu illo toto symbolis, actis conciliorum, fidei professionibus, ex usitatis catechismis vel

Romana catholica ecclesia probatur vera ex nota unitatis et sanctitatis. 853

approbatis libris theologicis, ex observatis ritualibus vel precibus liturgicis, ex factis unitatem omnis modi vivam continentibus publicis et cotidianis. Quin unitatem eam in romano coetu existentem ipsi adversarii agnoscunt agnitamque pro indole alia alii admirantur, alii contemptui exponere student.

b. Floret in eodem coetu etiam post separationem graecorum atque protestantium sanctitas in charismatis vel miraculis manifestantibus posita; quae v. g. ex biographiis hominum sanctorum hujus coetus vel ex causis beatificationis et canonizationis patet. Sane omissis antiquioribus ab anno 1500 ad annum 1900 beati 542, beati et sancti vel certe sancti 113 declarati in ecclesia romana catholica numerantur; atqui sententiae tales miracula a Deo per servos suos edita supponunt, ex tempore Urbani VIII beatificationes singulae formales quidem miracula saltem duo, canonizationes singulae miracula nova duo, ad invocationem vel intercessionem sive singulorum sive aliquando plurium amicorum Dei nexu individuo junctorum perpetrata; quae non agnoscuntur vera, nisi facta ex testimoniis aptissimis plane certa et judicio peritorum, ut medicorum opportune consultorum, actionibus naturae manifesto superiora sunt; eademque referri ad ecclesiam divinitus approbandam inde liquet, quod, cum populus supplex miracula facienda pro sanctitate fidei famulorum Dei per ecclesiam acceptae et vitae ad fidei regulam compositae deposcat et ecclesia, ut in canonizatione, miracula sic facta pro exaltatione fidei catholicae ideoque confirmatione missionis suae divinae ad homines salutariter docendos et regendos vel pro executione praedictionis a Domino sibi datae habeat, nihilominus illiusmodi miracula iterum iterumque continuatione morali. qualis sola congruit notioni miraculi, fieri non desinunt; quin etiam per se vel seposita diserta provocatione eventus miraculorum tam continuus communionem romanam prae aliis ecclesiam divinitus dilectam unicam ostendit. Ipsa quoque ecclesiae pontifici romano adhaerentis propagatio et catholicitas perpetua in tanta unitate credendi et agendi, consideratis omnibus adjunctis, adjumentis naturaliter non sufficientibus, impedimentis magnis ab inimicis omnis generis, ut falsa scientia, tnala cupiditate, impia potentia oppositis, instar miraculi perennis esse intellegitur (cf. n. 1378). Ad haec ibi floret hodie-

Romann catholica ecclesia probatur vera ex nota sanctitatis.

que sanctitas membrorum per virtutum actus varios aspectabiles eaque non tantummodo communis in hominibus innumerabilibus servantibus mandata Dei vel mox de peccato paenitentiam agentibus, sed etiam in permultis eximia, immo pro altitudine quidem rei in non paucis heroica; quae sanctitas eximia vel heroica, eliciens laudes summas ex ore ipsorum acatholicorum, apparet in tot hominibus consilia evangelica etiam vi voti perpetuo sequentibus, apparet in tot fidelibus vitam suam cognitioni, amori, servitio Dei apud se curando vel apud alios dilatando impendentibus, apparet in tot operibus misericordiae spiritualis et temporalis exercitatae erga infideles, barbaros, pueros, orphanos, senes, lapsos, aegrotos, peregrinos, captivos, pauperes, miseros vivos omnes, animas et corpora defunctorum, apparet in sodalitatibus domibusve propriis fine eo pio per orbem totum conditis tamquam monumentis beneficae et industriae caritatis, apparet in ipsis heroibus sanctitatis Christianae ab ecclesia fecunda matre et intemerata Christi sponsa usque semper progenitis, siquidem beati vel sancti memorati illi ordinis multiplicis, quorum sanctimonia accuratissime examinata heroico vel martyrio vel virtutum exercitio inclaruit, etiam his ultimis saeculis exstiterunt; quibus alii ab ecclesia adhuc examinandi sive martyres sive confessores serie longa adjunguntur. Nec mirum; enimvero praecepta fidei, leges morum, sacra, caerimoniae, preces, instituta coetus romani, etiam in se spectata, per sanctitatem suam in veritate (cf. *Jo* 17, 17. 19) vel efficacitatem reddendi obsequentes sanctos rationi ipsi se commendant, certe, si qua sunt supra captum, sanctitati refragari nunquam demonstrantur. Neque ecclesiae hostes sanctitatem talem infitiri possunt nisi testificationi probatae fidem contra principia historicis communia denegando, vim suam satis evidentem factis detrectando, doctrinam vel disciplinam ecclesiae per ignorantiam vel calumniam distortendo. — Videas *Benedic/i XIV* de serv. Dei beatif. et canon., ut l. 1. c. 13. n. 3. 5. 8—10; c. 19. n. 17; c. 20—22; 25—27: 30; 32: 33: Card. *Steinhuber* dissert, in *Stimmen aus A/aria-Laac/i* 1905. 1. 1 ss: *acta sanctorum* bollandiana; *Germanus*, Reformatorenbilder, Vortr. 1. 4—8: *Hammerstein*, Erinnerungen eines alten Lutheraners, fere c. 15. et 16; Das katholische Ordenswesen, ut c. 12: *Heimbucher*, Die Orden

jnd Kongregationen der katholischen Kirche; *Braunsberger*, Rückblick auf das katholische Ordenswesen im 19. Jahrhundert; *Marshall*, Die christlichen Missionen, ihre Sendboten, ihre Methode und ihre Erfolge, ut c. 2, 1; 3, 1; 9 10; magna ex partem *Riiville*, Zurück zur heiligen Kirche; *Die katholischen Missionen*, imprimis 1873, 26. 27. 79 115ss; 1874, 113 ss. 137 ss. 152ss. 169 ss. 205 ss. 255 ss; 1875, 19 ss. 106. 127 s. 159 ss. 177ss. 191; 1877, 13 ss; 1878, 6 ss. 45 ss; 1879, 230 ss; 1880, 13ss. 128ss. 172 s. 249 s; 1881, 1711). 241 ss; 1882, 172s; 1883, 157ss. 214s; 1884, 57 ss. 145 ss. 164 ss. 181 ss. 210 ss; 1885, 38. 104 ss. 151. 153; 1886, 135s. 155s. 175s; 1887, 86ss. 131s; 1888, 69 ss. 98 ss. 123 s. 137 ss; 1890, 51 ss; 1892, 80s. 147 ss. 210 s; 1893, 157 ss. 181 ss; 1894, 91 ss. 178 ss; 1895, 70s. 83 ss; 1896, Iss. 266 ss; 1897, 245 ss; 1899, 182 s; 1900, 38. 210. 237 ss. 267. 271 ss; 1901, 6 ss. 38. 82 ss. 142 ss. 204 ss. 237 ss;

’) Quo loco haec habentur: „Die protestantische Zeitung *Ceylon Times* spendet den katholischen Missionären auf Ceylon folgendes Lob, das eben so sehr unserer heiligen Kirche als dem über seine Partei erhabenen Urtheile des Schreibers zur Ehre gereicht: „ . In dem edeln Bemühen, die Leiden der armen Bevölkerung zu mildern, nehmen, wie in vielen andern Punkten, die Katholiken den ersten Rang ein, nicht selten zur Beschamung der übrigen christlichen Glaubensbekenntnisse — man darf die Wahrheit nicht verschweigen. — Kein Bewohner von Ceylon, der mit Aufmerksamkeit beobachtet, was sich vor unsern Augen unter der eingeborenen Bevölkerung vollzieht, kann sich dem Gefühle der Bewunderung verschliessen, angesichts der Opfer, welche die Diener der römischen Religion thätiglich uns zum Beispiele bringen, und wir wären nur zu glücklich, würde dieses Beispiel unter unsern protestantischen Predigern mehr Nachahmer finden! Handelt es sich um Selbsterverleugnung, muss der Missionar einer aus dem Volke werden, in dessen Mitte ihn die Vorsehung geführt hat, muss er voll Mitgefühl ihre Leiden und Entbehrungen empfinden und durchleben, muss er ihnen greifbare Beweise seiner Liebe geben, — so überreflen die römisch-katholischen Missionäre unendlich weit alle andern Sendboten. — Sagen wir es nur offen heraus: das allein entspricht dem Ideale, das wir uns von einem wahren Apostel gebildet haben. Und welches sind die Erfolge dieses ihres Opferlebens in unserer Mitte? Das Volk ist ihnen mit unerschütterlicher Liebe zugetan, und während ihre Entbehrungen nach Zehntausenden zählen, haben wir kaum einige Hunderte von Anhängern. Die Werke der Liebe sind überall zu jeder Zeit das Charakteristische der Katholiken gewesen, das Schlachtfeld, auf dem sie ihre schönsten Lorbeeren sammelten. In der Anstalt der Barmherzigen Schwestern z. B. sehen wir auf den ersten Blick, was sie zu Stande bringen können und in was sie ihre Ehre setzen. Diese Schwestern haben sich bis an die Grenzen der Welt ausgebreitet; überall reißen sie das Leben ihrem Berufe, so dass man sie an der Arbeit findet, wo immer ein Werk der Liebe und der Barmherzigkeit getan werden soll.“

1902, 148 ss; 1903, 113. 215 sl); 1905, 64 ss. 146 ss. 158 s. 175 ss; 1907, 19; 1909, 66. 217 ss. 211 ss. 255 ss. 270 ss; 1910, 65 s. 70; 1911, S3. 109 ss. 178 199s. 205. 214. 216. 234; prae- terea legesis 1873, 69 s; 1874, 193 ss; 1875, 17 ss. 175s; 1876, 128 ss. 150 s. 157 ss; 1877, 63s; 1879, 86*s; 1884, 94ss. 137ss; 1885, 18 s. 211.257. 262; 1886, 40 s. 124ss. 155; 1888, 87s; 1889, 171 ss; 1890, 244; 1891, 67. 238; 1892, 60. 102s. 172ss; 1893, 83 ss. 261 s. 266; 1894, 167 s. 283; 1895, 216. 234; 1897, 140. 218; 1900, 130 ss; 1901, 42 s; 1902, 223 ss. 247 ss; 1903, l ss. 30 ss. 57ss. 103ss. 193 ss. 222 ss. 246 ss. 270ss; 1906, 187ss; 1907, 166; 1908, 8ss. 118s. 133. 191; 1909, 11ss. 50. 60s. 118. 136. 223 s; 1910, 20. 35. 40s. 203. 223. 254; 1911, 175. 298 s. 309; *Katholische Kirchenzeitung*, 10. jul. 19062); his addatur *Vaierland* (18. jun. 1909. n. 272), quatenus refert laudes, quibus homines protestantes ordines religiosos catholicos prae aliis nominatim ob opera misericordiae ex fide et votis suis prod- euntia extollunt.

’) Ibi haec leguntur: „Ein schönes Zeugnis für die katholischen Missionäre und Schwestern entnimmt das *Tablet*, 1903. I. 331 dem Amsterdamschen *Courant*. Dort schreibt die rationalistische holländische Schriftstellerin Madame *Lohmann* u. a.: „Es ist unmöglich, beim Anblick der unermesslichen Segnungen, welche durch die katholischen Orden und Missionäre verbreitet werden, nicht mit aufrichtiger Hochachtung erfüllt zu werden. Der katholische Glaube besitzt immer noch eine Macht, welcher über kurz oder lang der entscheidende Sieg fiber den Protestantismus zufallen muss, Ich weiss, diese Behauptung wird mir den Unwillen vicier meiner Landsleute zuziehen; nichtsdestoweniger nehme ich keinen Anstand, zu wiederholen, dass das moderne protestantische Christentum damit enden wird, eine hohle Phrase zu sein. Sowohl in West- wie Ostindien und in manchen Teilen Europas hatte ich Gelegenheit, in nächster Nähe das musterhafte Leben katholischer Ordensleute und Missionäre kennen zu lernen und die verschwenderische Liebe sowohl der lehrenden wie krankenpflegenden Schwestern zu beobachten. Manche unserer Lente waren, ehe sie selbst diese Länder besucht, gewohnt, sei es aus Unwissenheit oder aus Menschenfurcht, die Katholiken zu verunglimpfen. Nachdem sie aber die Wunder des katholischen Apostates unter den Aus- sätzigen und den verachteten Negern geschaut, habe ich dieselben Lente mit Beschämung das Eingeständnis machen hören, dass der Heroismus der katholischen Liebestätigkeil ailes übertrifft. was man sich in dieser Hinsicht vorstellen kann. und dass sie in der Welt und in der Geschichte einzig dasteht.“

ī) Ubi haec narrantur: „Den katholischen Missionen wurde unlängst ein hohes Lob aus unparteiischem Munde gespendet. Der frühere Kommandant der deutschen Schulztruppe in Südwestafrika, Generalleutnant v. *Trotha*, der jetzt in Godesberg am Rhein lebt, halte den Vätern und Schwestern der Oblaten vom heiligen Franz von Sales mehr als einmal während der Dauer seines Kommandos

v. Catholicitas ecclesiae romanae lu(9_ propria_nec_cui_- 1455

quam diffitenda splendet. Nam sicut hodie quoque prae coe- tibus dissidentibus sola et a suis et ab adversariis vel invitis simpliciter catholica appellatur, ita vere est, catholicitate pri- mum absoluta, quod illa moraliter per totum orbem cum magna et conspicua membrorum multitudine est diffusa; etenim ea una incolarum Europae prope partem dimidiam, h. e., supra 177,000.000, item dimidiam partem Americae, h. e., supra 71,000.000 tenet, per regna Asiae habens sectatores alibi plures, alibi pauciores, in summa saltem 11.500.000, per Afri- cam totam habens hominum circiter 3,000 000, in Australia et Oceania amplius 1,000.000 notabiliter propagata cernitur (vide j *Slimmen aus Maria Laach* 1903. 2, 16 ss. 187 ss). Tum autem ecclesia romana adeo ubique gentium dilatata est catholica catholicitate hominum ipsorum etiam relativa; quamvis enim sit difficile numeros prorsus accuratos indicare proindeque forte alios alii perhibeant, constat tamen multitudine catholi- corum sectas omnes differentes, quae ecclesiae Christi nomen sibi tribuant, longe superari saltem singulas; quippe relationem mutuam satis recte exprimit supputatio diligentissima, qua p. c.) initio hujus saeculi numerantur homines in coetu romano 264,505.922 vel plures, cum protestantes inter se tantopere diversi fere 166 627 109, graeci, qui schismatici dicuntur, simul sumpti 111,320.643. socii sectarum ceterarum orientis 6,554 913, janseniani 8754 censeantur esse. Sed et in unum computatos, i quamquam non sunt unum, reliquos omnes, qui se Christianos

Bewundering gezollt und ihnen stets ein väterliches Wohlwollen erwiesen. Ais ihm deshalb der Provinzial der Gesellschaft P. Lebeau seinen Dank aussprach, intwortete der General dem „hochwürdigsten Pater* in einem sehr freundlichen Schreiben: „Niehl Sic haben mir für irgend etwas zu danken, sondern ich bin es, der Ihnen und den Patres und Schwestern der Kongregation zu ausserstem Danke verptlichlet ist. Die Schwestern haben furchtlos und treu nach ihrem Gelfibde die schwere Arbeit getan und manches Leben meiner Reiter ist sicher ihrer Fiir- sorge zu danken . . Überall auf der Erde, wo ich katholische Missionen in Tätigkeit gesehen habe, in Ostafrika, in China und nun im West, überall das- selbe Bild tatkräftiger Arbeit, hinreissender Pflichttreue, immer mit der Devise labora et ora und überall mit sichtlichem Erfolg. Ich beglückwünsche die kalho- lische Kirche zu diesen Erfolgen und erbitle Gottes reichsten Segen für ihre Ar- beit . . Ihnen, Herr Pater Superior, wünsche ich, dass es Ihnen gelingen möge, noch viele solche Patres und Schwestern auszubilden für ihren schweren Beruf und sie hinauszusenden zum Heile der Zivilisation und des Christentums.***

vocant, per abundantiam vincit facile ecclesia romana; videlicet simulatque ea aliunde vel ex ipsa catholicitate hominum et regionum sufficiente est agnita ecclesia una vera, oportet ei adscribere membra alia plurima, h. e., infantes ubicumque valide baptizatos, siquidem hi per vim baptismi a Christo constitutam, cui ipsi obicem interponere nequeunt, ecclesiae Christi inseruntur (cf. n. 1308). Immo etsi catholicitas relativa quidem est per se et primo nota distinguens ecclesiam a coetu quovis perperam Christianum se ferente (cf. n. 1346), nihilo setius ecclesia romana catholica jam inter religiones quaslibet in numero hominum non minus quam nationum eminet, quia habitatorum terrae supra 1.536,000.000 exstantium judicantur praeter catholicos ceterosque Christianos qualescumque indicatos confuciani cum cultoribus majorum 235,000.000, brahmani vel hinduistae 210,100 000, mohammedani 202,048.240, cultores fetischorum cum similibus 144,700.000, buddhistae 120,250.000, taoistae 32,000.000, schintoistae 17,000 000, asseclae cultuum veterum Indiae 12,113.756, judaei 11,036.607, alii 2,844482 [*Stimmen aus Maria-Laach* l. c.). Consimilis principatus confessionis catholicae apparet per calculum, quem ex recenti americano Blue Book of Mission tradit *Katholische Kirchen- und Missionen* (6. jun. 1905), unde hominum 1.563,446.000 nunc vivorum sunt catholici 272,638 500, protestantes 166,066 500, graeci, nempe separati 120,157.000, confuciani et taoistae 231,816.000, mohammedani 216,630.000, hinduistae 209.659.000, animistae, cultores fetischorum similesve 157,069.500, buddhistae 137,935.000, schintoistae 24,900.000, judaei 11,222.000 alii 15,352.500. Ut refert *Vaterland* (20. jan. 1911. n. 32), catholici jam sunt fere 286,000.000. Insuper vero ecclesia romana quemadmodum a primordio et deinceps memor mandati Domini praedicando evangelium infidelibus barbarisque crevit, sic etiamnum gentiles convertendo et apostolicos praefectos, vicarios, episcopos novos constituendo tum detrimentum alibi fortasse captum sarcit tum progressus laetos facit in dies singulos locis omnibus perviis et quidem hominibus quantumvis perditis Deo benedicente tam penitus mutatis, ut exsistant inde paulatim etiam digni ministri sacri vel homines utriusque sexus alii modo peculiari Domino devoti, et ut multi, ubi eligendum est, pro fide et sanctitate directionem bonorum externorum, cru-

ciatus diros, mortem subire minime dubitent. Visatur *Marshall* ib. c. 1; 2, 1; 3, 1:4 10; *HammerStein*, Erinnerungen eines alten Lutheraners, c, 15. n. 7; *Stimmen aus Maria-Laach* 1905. 1, 140s; *Dic katholischen Missionem* passim, ut praeter locos complures (n. 1454) citatos 1873, 25 ss. 49 ss. 78 ss; 1876, 104ss; 1877, 126ss; 1882, 106s; 1885, 83ss; 1886, 170s. 242ss; 1887, 108 ss; 1888, 175 ss. 224; 1889, 40 ss. 255 s; 1890, 173 s; 1891, 47 s; 1893, 25 ss. 108 ss; 1894, 49 ss. 94 s. 239; 1895, 244; 1898, 162 s. 177 ss. 199 ss. 220 ss. 239 s; 1900, 89; 1901, 31. 38 ss. 47 s. 51. 73 ss. 98ss. 275 ss; 1902, 211s. 270 ss; 1904, 1 ss. 25 ss; 1906, 38. 65 s. 194. 220. 280; 1907, 10ss. 20. 86. 90. 121 ss. 14-5 ss. 151. 179. 183s. 207 s. 228 ss. 279; 1908, 33 s. 47. 58 ss. 67 ss. 91 s. 108s. 124ss. 134 ss. 152s. 181 s. 193ss. 202ss. 220 ss. 230 s. 244 ss. 267 ss; 1909, 64ss. 88. 99s. 123. 160 s. 185 ss. 206. 232. 260 278 s. 281 s; 1910, 6 s. 21. 63. 89 s. 92s. 117 s. 125s. 151. 172ss. 214s. 235ss. 250. 253, 268ss 274 ss. 299 s; 1911, 22. 29ss. 45 s. 75s. 93 s. 154. 193ss. 206 217.260. 265ss. 276 s. 281 ss. 285. 304 s. 307; *Werner*, Katholischer Missions-Atlas; Katholischer Kirchen-Atlas; Orbis terrarum catholicus; *K. Slreit*, Katholischer Missionsatlas; Statistische Notizen zum katholischen Missionsatlas; *Krose*, Katholische Missionsstatistik; *lluonder*. Der einheimische Klerus in den Heidenlândern; *Leo-Gesellschaft*, Die katholische Kirche unserer Zeit und ihre Diener in Wort und Bild, praesertim Bd 3; *La Gerarchia cattolica* quotannis Romae edi solita.

(1. Indubia denique est coetus romani apostolicitas. Ad 1456 quam profecto non requiritur, ut ecclesiae particulares omnes ejus coetus sint immediate apostolicae, i. e., ut unus ex apostolis, paucis illis, vel vir ab apostolis ipsis ordinatus in omnibus et singulis tot sedibus episcopalibus olim conditis vel procedente tempore condendis ecclesiarum particularium primus sederit (cf. n. 436); verum plane sufficit, si est ecclesiae totius sedes aliqua ab apostolo fundata et serie nunquam interrupta ab episcopis apostolo succedentibus occupata, cui tamquam principi vel matri omnium stabili sedes ejusdem coetus ceterae cum ecclesiis suis particularibus tamquam subditae vel filiae adhaereant (cf. verba *Tertulliani* n. 1211, *Optati* n. 487 1440, *Leonis M.* n. 771, *Pelagii!* n. 1394). Atqui talem pro sedibus ecclesiarum particularium coetus romani reliquis aperte se

ostendit sedes urbis Romae; quae ex sedibus immediate apostolicis continuo perseverans sive una sive clarior, ut eminens ab initio omnibus cognita et apostolica per excellentiam usque agnita apparet; quo spectant dicta *Irenaei* (n. 489. coi. 984ss), *Tertulliani* (de pudic. c. 21, *M* 2, 1025, col. c. 1, supra n. 498), *Cypriani* (n. 488), *Firmiliani* (n. 68), auctoris tractatus *adversus aleatores* (n. 488. coi. 1392), *concilii sardicensis* (n. 493. coi. 738), *Athanasii* (hist, arian. n. 35; *J* 25, 734), *Basilii M.* (n. 990), *Damasi I* (ep. 7. ad episcopos orientis; *AI* 13, 370 s), *Optati* (n. 236. 487. 1440), *Gregorii naz.* (n. 987). *A/z/ > /ziw/* (n. 528), *Prudentii Chrysostomi* (n. 164. coi. 500. 515), *concilii carthag.* (ad Innoc. I ep. 175. al. 90 inter augustin. n. 2—4; *A* 33, 760 s), *Innocentii* (n. 487. 990), *Pelagii* haeresiarchae (n. 994), *Paulini* diaconi (adv. Coelestium n. 1—4; *A* 20, 711 ss), *Zosimi* (n. 487. 728), *Hieronymi* (cont. Vigilantium c. 2; *M* 23, 341), *Bonifatii I* (n. 487. 728. 759), *Augustini* (n. 502. 987. 992. 1365, cont. ep. fund. 1427), *concilii ephesini* (n. 71. 493. 816), *Coelestini I* (n. 487. 507. 727. 816), *inscriptionis* antiquae de eodem (apud Grisar, Geschichte Roms 1, n. 260), *Vincentii lirin.* (n. 1058), *Petri Chrysologi* (n. 486), *Flaviani* (n. 501, lib. appell.), *Eusebii doryl.* (ib.), *Theodvreti* (n. 184. 501), *concilii chalced.* (n. 71. 493. 730), *Leonis A4*, (n. 147. 164. 475. 486. 502. 553. 771. 791. 817. 825. 1066), *episcoporum metrop. arelat.* (n. 486), *Prosperi* (n. 486. 992), *episcoporum prov. tarracon.* (n. 995), *Simplicii* (n. 485), *Felicis III* testantis de Flavita (n. 763), *Gelasii I* (n. 148. 485. 502. 575. 821. 988), *Aviti* (n. 484), *Ennodii* (ib.), *monachorum secundae Syriae* (n. 506), *Possessoris* (ib.), *Hormisdæ* cum episcopis plurimis et *synodo VIII* (n. 493), *Stephani lariss.* (n. 771), *Athalarici* regis (ep. ad Joannem II; *A* 66, 11 s), *Justiniani I* imperatoris (n. 506), *Fulgentii Ferrandi* (n. 989. 990), *Pelagii I* {y. 1394}, *Liberati* (n. 501), *Pelagii II* (n. 148), *Joannis hieros.* (n. 996), *Gregorii, A4.* (n. 544. 990. 994. 1395), *episcoporum prov. afric.* (n. 991), *Sergii cypriensis* m. 996), *Stephani dorensis* (ib.), *Mauri ravenatis* (n. 730), *Maximi* martyris (n. 102. 645), *Vitaliani* (n. 148), *Agathonis* (n. 983), *concilii VI*, constantinop. III (n. 493. 983) *Constantini Pogonati* imperatoris (n. 983), *Leonis 4Hy.* 826), *Bedæ* (n. 92), *Hadriani I* cum *concilio nicaeno II* (n. 493. 550), *Theodori Abucara* (apud Zeitschrift für kath. Theol. 1910, 422ss), *Theodori studitæ* (n. 148. 165. 483. 645. 730. 991), *Nicephori*

Kom»na catholica ecclesia firmatur vera nexu cathedrae Petri cum notis aliis. |

(n. 822), *Nicolai i* (n. 989), *concilii remensis* (n. 772), *Leonis IX* (n. 149. 555. 989), *Gregorii VII* (n. 544), *Bernardi* (n. 149. 165), *concilii later. IV* (n. 494), *Innocenta III* (η. 106. 149. 166. 174), *Thomae aquinalis* (n. 166. 997), *Bonaventurae* (n. 732. 997), *Htimberli* (n. 555), *concilii lugdun. II* (n. 494), *Bonifatii VIII* in. 1227), *Joannis XXII* (n. 772), *Clementis VI* (n. 556), *concilii florent*, (η. 494), *Georgii trapez.* (n. 140), *Pii VI* (n. 729. 772), *concilii vaticani* (n. 438. 467), *Leonis XIII* (n. 561. 600. 1272. 1292). Unde adversarii sapientiores ipsi apostolicitatem originis et successionis saltern materialis, qualis ad rationem notae necessariae postulatur (cf. n. 1414. 1415), coetui romano catholico non abjudicant.

3. Nimirum ecclesia ideo romana catholica nominatur, 1457 quod ei inest cathedra romana, quae est Petri. Atqui cum hac nota ecclesiae Christi prima reliquae cohaerent, non solum quod ex illa tamquam sufficiente concluduntur, ssd quod ex illa tamquam radice oriuntur. Enimvero per cathedram Petri romanam ecclesia est apostolica, quoniam ab illa ut plenitudine perenni potestas apostolica congruens pro usu expedito, quin et per se ipsa in rectores omnes ecclesiae derivatur (th. XXII); quare vel a sola apostolicitate cathedrae romanae indolem apostolicam ecclesiae conjunctae etiam sat diserte repetunt majores nostri, ut *Irenaeus* (n. 489. coi. 984 ss), auctor tractatus *adversus aleatores* (n.488. coi. 1392), *Optatus* [y\AVi. 1440), *Leo M.* (n. 771), *Pelagius I* (n. 1394), *Theodorus studita* (n. 483), *Joannes XXII* (n. 772). Per cathedram eandem apostolicam universalem ecclesia universa una est, quia cum illa tamquam principio efficaci et centro unitatis fideles omnes undique conveniunt; quod ipsum vidimus ratum Patribus, ut *Irenaeo* (n. 489. coi. 984 ss), *Cypriano* (n. 27. 68. 128 s. 488. coi. 1410), *Firmiliano* (n. 68', *Optato* (n. 92. 236. 487), *Pariano* (n. 87), *Hieronymo* (n.236). *Leoni M.* (n. 791), *Gelasio I*(n. 1218), *Pelagio I*(n. 1394), proinde *Pio VI* (n. 772), *concilio vaticano* (n. 438. 712. 1227), *Leoni XIII* (n. 475). Similiter per cathedram illam ipsam apostolicam universalem ecclesia est catholica, quandoquidem antiquitus et adhuc semper ab illa rite missi fidei praecones ad gentes omnes in ecclesiam aggregandas exeunt et ad illam tamquam coetus sacri originem, radicem, parentem aggregatae gentes pro ecclesia orbis stabili formanda referuntur; quo faciunt verba

862 Komana catholica ecclesia probatur vera etiam argumento exclusionis.

Ç v/nW (n. 129. col. 1410), *Optati* (η. 487), *Innocenta I* (η. 546. 990), *Bonifatu I* (η. 487), *Augustini* (η. 1345, de syrnbl., vel η. 1365, serm. 46, col. η. 70), *Leonis II.* (serm. 82. al. 80. c. 1.3; 3/54, 422 ss; cf. n. 572), *Prosperi* (n. 486), *monachorum secundae Syriae* (n. 506), *concilii later. IV* (n. 494), *florentini* (ib.). Denique per cathedram apostolicam universalem ecclesia est sancta, quatenus et fidem et aliam salutis opem ab illa tamquam templi fundamento incorrupte sustentatam sanctitas etiam eximia et heroica caritatis et signa miraculorum divinitus promissa consequuntur (cf. n. 1341 — 1343), suffragantibus *Optato* (n. 487. 1440), *Leone M.* (n. 70. 399), *concilio vaticano* (n. 237), ipsa experientia historica; unde haud immerito pontifex romanus titulo sanctitatis vel sanctissimi honoratur.

1458 4. Accedit argumentum exclusionis. Namque praeter ecclesiam romanam catholicam non sunt coetus notabiliores, qui de nomine christiano gloriantur, nisi primum protestantes, quicumque scilicet originem a novatoribus saeculi XVI in ecclesia romana catholica reicienda trahunt; deinde sunt graeci slavice dissidentes, quos schismaticos ideo vocant, quod discessionis ratio prima potius quam haeresis fuit voluntas impatiens principatus sacri romani vel quod, quamvis ipsa dogmata aliqua catholicorum sive pro haeresibus sive pro opinionibus falsis vel meris habeant, tamen etiamnum haeresibus comparative ad protestantes paucis sunt infecti (cf. *Pelcsz*, *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom* 2, 786—792; *Die katholischen Missionen* 1896, 46: *Theol. prakt. Quartal-Schrift* 1909, 289 ss); postremo sunt sectae haereticae orientis, i. e., nestoriani et eutychiani vel monophysitae. Atqui, omissa nota communionis cum successore Petri pontifice romano, ex quatuor notis aliis ecclesiae Christi necessariis ne unam quidem protestantes, graeci vel slavi dissidentes, sectae haereticae orientis possidere convincuntur.

1459 *Prob. prima pars min.* a. Protestantibus deest unitas vel fucata, siquidem eorum notissima est dissensio imprimis in fide ipsa. Sicut enim ab initio de rebus gravissimis et ex indole sua sententiam explicitam unam pro coetu religioso uno exigentibus, ut de reali praesentia Christi in eucharistia vel de hierarchia a Christo instituta, protestantes dissenserunt, ita jam dissentiunt publice de veritatibus manifesto in scriptura

et traditione Christiana prima traditis, de articulis pro fundamentalibus per ipsos olim habitis, de symbolo apostolico, de sanctissima Trinitate, de divinitate Christi, de iis, pro quibus nove inventis illi ab ecclesia antiqua recesserunt, vix vel ne vix quidem intacto dogmate Dei a mundo hoc distincti, in quo agnoscendo, nedum christiani, sed homines omnes sani coi. *Sap* 13; *Rom* 1, 18 ss) convenire religiose debent et conveniunt. Neque, id quod caput est, pro magisterio infallibili ecclesiae repudiato remansit protestantibus ad unitatem fidei praesertim constantem, non plane precariam, efficiendam principium idoneum; quale et a priori pro scripturae sacrae vel legentium indole et docente experientia intellegitur non esse scriptura sacra, tamquam regula fidei unica adversus auctoritatem vivam ecclesiae custodis scripturam exhibentis ab illis primo posita, de cujus jam non solum interpretatione, sed inspiratione et veracitate ipsa tenenda litigant vel deflectunt; neque magis sufficit auctoritas, quam cogente necessitate in auxilium vocaverunt, sive mere humana ducum suorum primorum, librorum symbolicorum ab hominibus doctioribus pro populo conscriptorum, potestatis regiae vel civilis, sive divina quasi postliminio inducta ecclesiae a Christo et apostolis institutae vel vane jactata ecclesiae nuperrime a Spiritu sancto restauratae. Immo in locum principii unitatis protestantes inde ab exordio substituerunt principium unitati fidei exitiale, iudicium tandem privatum hominum singulorum, scripturas scilicet ipsas sibi interpretantium; quod nominatim ii efferunt, qui meritum reformationis non tam in veris repositis quam in liberatione mentis ab auctoritate cernunt. Porro item pernota est, quae ex dissentanea fide sequitur, discordia protestantium in cultu, cum vel de baptismo, quo christiani fiunt, rite administrando inter se rixentur. Consimiliter pervulgata est absentia unitatis socialis, quae tum ex discidio fidei et cultus memorato tum ex defectu potestatis communis vitam socialem continentis provenit. Quodsi potestas quaedam, parum consequenter, apud coetus singulares protestantium se ostendit, haec sive omnis sive suprema ne per speciem quidem exteriorem talis est, qualem Christus determinavit, i. e., episcoporum, sed ab initio ipso per homines episcopali dignitate minime insignitos vel etiam laicos usurpata deprehenditur, hodie-

Protestantium invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota unitatis.

que ministri eorundem laici sunt et a laicis constituuntur; qui cuncti auctoritate necessaria destituti dissolutionem lentius celeriusque progredientem efficaciter impedire nequeunt. Unde numerantur tot communitates protestantium inter se non dependentes, videlicet primum quidem divisi in se ipsis pro diversis sive factionibus sive regnis lutherani, reformati, i. e., zwingliani vel calviniani, anglicani, evangelici, si non in confessione, saltem quomodocumque in cultu et regimine secundum civitates singulas uniti, tum baptistae, sociniani, quakeri, methodistae, irvingiani, sectae denique permultae majores minoresve, quae etiam difficile omnes cognoscuntur et item in se scissae sunt vel in partes alias, colligatas fere sola negatione matris ecclesiae catholicae, processu inevitabili continuo dilabuntur.

1460 Itaque, quod ad unitatem attinet, merito ad protestantes applicatur illud *Irenaei* (l. 4. c. 35. n.4; **J**/7, 1089): „Tantae sunt de uno inter eos diversitates, de iisdem scripturis varias habentes sententias . . . Cum igitur inter eos convenerit de iis quae in scripturis sunt praedicta, tunc et a nobis confutabuntur. Non enim bene sentientes, interim tamen semetipsos arguunt, de iisdem verbis non consentientes.“ — Valet pariter acuta disputatio *Tertulliani* (n. 1446), quam non inepte anticipatam quandam historiam protestantium appelles. — Adaeque congruit dictum *Augustini* (serm. 4. al. de divers. 44. c. 31. n. 34; **M** 38, 50): „Videte illos, fratres mei, qui se ab unitate praeciderunt, in quot frustra praecisi sunt.“ — Hinc juste conqueritur *concilium vaticanum* (s. III. prooem.; **L** 7, 249): „Nemo enim ignorat, haereses, quas tridentini Patres proscripserunt, dum, rejecto divino ecclesiae magisterio, res ad religionem spectantes privati cujusvis iudicio permitterentur, in sectas paulatim dissolutas esse multiplices, quibus inter se dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Christum fides apud non paucos labefactata est. Itaque ipsa sacra biblia, quae antea christianae doctrinae unicus fons et iudex asserebantur, jam non pro divinis haberi, imo mythicis commentis accenseri coeperunt.“ — Hinc et monitio *Leonis XIII* (lit. ad principes populosque univ., 20. jun. 1894): „Caritate non minore ad populos respicimus, quos, recentiore memoria, insolita quaedam rerum temporumque conversio ab ecclesia romana sejunxit. Variis exactorum temporum casibus oblivione di-

Protestandum ecclesia non vera ex deficiente nota unitatis et sanctitatis, ggg

missis, cogitationem supra humana omnia erigant, animoque veritatis et salutis unice cupido, reputent apud se constitutam a Christo ecclesiam. Quacum si velint congregationes conferre suas, et quo loco in illis religio sit aestimare, facile dabunt, se quidem multis maximisque in rebus, primordiorum oblitos, ad nova errore vario defluxisse; neque diffitebuntur, ex eo velut patrimonio veritatis, quod novarum rerum auctores secum in secessione avexerant, nullam fere formulam fidei certam atque auctoritate praeditam apud ipsos superesse.“ — Consulatur *Mohler*, Symbolik §. 43 vel 44 ss; *Dollinger*, Die Reformation 2, 3 ss. 286 ss. 378 ss. 505 ss.. 516. 621 s. 700 s; 3,212 ss. 221 ss; Kirche und Kirchen 11 ss. 190—490; *Jdrg*, Geschichte des Protestantismus in seiner neuesten Entwicklung; **L** 7, 579 ss; *Hist.-polit. Blätter* 1876. 1, 403 ss; 1877. 1, 60ss; 1878. 1, 565 ss. 641 ss. 823 ss. 885 ss; 1878. 2, 1 ss; 1893. 2, 721 ss; *Kirchenlexikon* 10, 480ss; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1898, 737 ss; *Huppert*, Der deutsche Protestantismus zu Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts nach protestantischen Zeugnissen dargestellt, 7—127. 146—159; *Rieder*, Zur inner, kirchlichen Krisis des heutigen Protestantismus; *Die katholischen Missionen* 1907, 193ss; 1909, 35 ss; 1910, 228.

b. Sanctitate quoque sectas protestantium carere constat. 1461 Sane omissis fabulis anilibus miracula germana, signa sanctitatis, qualia perpetua Lutherus ipse in ecclesia catholica agnovit (*Yollinger*, Die Reformation 3, 210), nulla fiunt in protestantibus, vel ex ipsorum fere confessione, qua veteres haereticos imitantur (cf. testimonium *Irenaei* n. 1343); nominatim ad invocationem piorum in fide vel communione eadem cum protestantibus defunctorum miracula evenire eo ipso nequeunt, quod invocationem sanctorum illi non admittunt. Neque ibidem floret, qualis ecclesiae Christi convenit, sanctitas caritatis, non quasi infitiamur, occurrere apud illos sive vulgarem quandam honestatem sive facta sanctitatis etiam insignioris, pro auxiliis scilicet gratiae, quae ex voluntate salutifera universali Deus etiam extra corpus ecclesiae secundum promissiones unice dilectae singulis hominibus, non ipsis sectis, quadantenus impertit, et pro parte subsidiorum salutis ex instituto ecclesiae adhuc retenta vel resumpta, ut exemplo Christi, praeceptis nonnullis revelatis fidei vel morum, sacramento baptismi, quod

866 Protestantium invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota sanctitatis.

per accidens vel per ignorantiam excusantem ipsis exsortibus ecclesiae fructuosum esse potest (cf. n. 355); sed non apparet illic sanctitas eximia vel heroica ad hominum vivendi rationem totam, multitudinem, aetates sat diffusa, nedum aeque late patens atque in ecclesia romana catholica, praesertim cum observationem consiliorum evangelicorum et ascetim vel castigationem corporis proprii, et ipsam (v. g. ex *Mat* 6, 16—18; *1 Cor* 9, 27; *1 Pet* 1, 1) adeo valentem ad sanctitatem caritatis majorem assequendam et tuendam, protestantes hodie quoque neglegant vel impugnent. Quotquot autem boni videntur in iisdem esse vel sunt vere, contra vel praeter principia fundamentalia protestantium vetustorum, jam sive theoretice sive saltem practice derelicta, non ex natura peculiari sectae suae, tales sunt, siquidem doctrina de plena hominis ad bonum impotentia, de nullo libero arbitrio humano, de fide vel fiducia sola justificante, de justificatione facienda per imputationem mere exteriorum, de operibus bonis ad salutem minime necessariis, de Deo auctore peccati, de reprobatione antecedente positiva, hujusmodi, inquam, doctrina, cum excuset quodvis scelus, utique censeri sancta nequit. Quae etiam (ex *Mat* 7, 15 ss) mox tristes fructus, consensu quodam communi aequalibus et seminatoribus propriis agnitos produxit; nec certe, cum pro sanctitate instauranda viros sanctos eligere Deus soleat, reformationis, quae dicitur, auctores ipsi sanctitate vitae vel exemplis virtutum eminuerunt. Hinc procedente tempore tot homines protestantes tantae inopiae praesidiorum salutarium apud suos pertaesi alii sectis novis se dedere consueverunt, alii iique ingenio vel voluntate bona excellentes ad ecclesiam antiquam catholicam conversi sunt. Et haec quidem de sanctitate ad salutem sempiternam ordinata, in qua finis proprius ecclesiae efficacitate consentanea praeditae consistit (th. IX). Ceterum quam nulla vel exigua in se et prae ecclesia catholica insit protestantium instituto vis supra (n.328) memorata ad populum in ipsis officiis directe bonum temporale attingentibus socialibus, civilibus vel politicis, religiose continendum, regiones protestantes comparatae cum catholicis ejusdem imperii, ut nunc germanici, ostendunt; unde si in officiis illis vel in bonis temporalibus, sane ecclesiae secundariis nec nimis appetendis (*Mal* 6, 31 ss; *1 Tim* 6, 8. 9), na-

Protestantium invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota sanctitatis. g£7

i donec aliquot catholicae se interim minus convenienter habere
comperiuntur, id partim et praecipue fraudulentae deminutioni
vel violentae oppressioni libertatis ecclesiasticae, adversariis
scilicet formidabilis, partim indoli naturali gentis aliisve ad-
junctis exterioribus infestis imputandum est. — Legatur *Mohler*,
hmbolik §. 2—4. 10—12. 14. 16. 18. 19. 22. 24—26. 32;
r *Dollinger*, Die Reformation passim, ut 1, 12 ss. 32 ss. 113 s.
129 s. 136 ss. 140 ss. 147 ss. 164 ss. 186. 190 ss. 195 ss. 199 ss.
204 ss. 216 ss. 245 ss. 283 ss. 357 ss. 408 ss. 551 ss; 2, 13 ss.
58 ss. 78 ss. 90 ss. 112 ss. 145 ss. 173 ss. 206 ss. 249 ss. 268 ss.
313ss. 322 ss. 353 ss. 399 ss. 433 ss. 456 ss. 487. 491. 495. 497 ss.
509 ss; 524 ss. 545 ss. 574 ss. 584 ss. 630 ss. 640 ss. 693 ss; 3,
9ss. 51 ss. 88 ss. 212 s. 228 ss. 239 ss. 262 ss; Kirche und
Kirchen 190—490; *Hist.-polit. Blatter* 1876. 2, 665 ss; 1878.
1, 573 ss. 648 ss. 835 s; *Katholik* 1877. 1, 528ss; *Hettinger*,
Fundamentaltheologie 2, §. 9. B. III; *Janssen*, Geschichte des
deutschen Volkes, ut Bd 2, 2. I. III. VI; 3. II; Bd 3, 1. IV.
V. IX; 2. II. V. XII. XIII. XIX. XXI; 3. VII; Bd 4, 1.
VII-IX. XIII. XIV; 3. IX. X; Bd 5, 2. IV; Bd 7, 2. VI;
Bd 8, 2. IV; 3. I. II; *Hammerstein*, Erinnerungen eines alten
Lutheraners, c. 8; *Germanus*, Reformatorenbilder, Vortr. 2.3.
8; *Kirchenlexikori** 3, 1053 ss; *Pesch* Heinrich, Die sociale Be-
fähigkeit der Kirche2; *Krose*, Der Einfluss der Konfession auf
die Sittlichkeit; Religion und Moralstatistik; *Huppert*X. c. 39—52.
127—146; *Denifle*, Luther und Lutherthum; *Zeitschrift fur kath.*
† *Theol.* 1905, 417 ss; *Grisar*, Luther, ut 2, XVrII. XXII. XXIV l).

Vim salutarem ecclesiae catholicae prae coetibus protestantium, quales
i quidem nunc sunt, ipse *Harnack* vel invitatus sic agnoscit (Lehrbuch der Dogmeng.
31,903): rDas Existenzrecht der katholischen Kirche kann fiiglich nicht bestritten
werden. Wer die Menschen nimmt, wie sie sind und noch viele Generationen
hindurch bleiben werden, kann die Berechtigung dieses weltumspannenden Insti-
tuts nicht in Zweifel ziehen. Diese Kirche erzeugt fort und tort Heilige und
lehrt zugleich ihre übrigen Kinder „Speere werfen und die Götter ehren“ d, h.
die Religion so zu nehmen, wie sie von der Menge stets genommen worden ist
wd wie die Menge sie verlangt. Was will man mehr? Solange man die fur
das ^emeinschaftliche Leben nôtigen Tugenden und die Zügelung der niederen
Triebe nicht aus Gleichungen und auch nicht aus der Retorte gewinnen kann —
ind einslweilen ist nicht abzusehen, dass das gelingt —, wird man die Notwendig-
hit und Heilsamkeit einer Anstalt zugestehen müssen, die die gemeine Mensch-
heit ziigelt und dabei auch sehr zarten Gewissen giebt, was sie wollen, und sich
ihnen als eine iibernatiirliche Schopfung zu beglaubigen vermag . . Anders slehl

868 Protestantium ecclesia non vera ex deficiente nota catholicitatis et sanctitatis.

1462 C. Catholicae sectae protestantium, videlicet lutheranorum calvinianorum, anglicanorum, evangelicorum pro evangelio fidei solius justificantis, aliorum, ut non magis quam vetustae nominantur (cf. n. 1362 ss), sic non sunt. Etenim si considerentur omnes simul, carent unitate (n. 1459 s), i. e., elemento catholicitatis fundamentalis, quo deficiente protestantes qualescumque, non ecclesia eadem protestantium existere ubique potest; insuper elementum formale catholicitatis relativae deest, quod etiam una sumpti illi numero longe majore hominum coetus romani superantur (n. 1455). Neque sectae singulae protestantium sunt catholicae, sive relative, id quod in singulis nimis evidens est, sive absolute, quod ipsae potiores ab eodem summo capite civili et religioso gubernatae et conjunctione ista aegre in unitate qualilibet conservatae regnis politicis singulis naturaliter singulae constringuntur. Accedit, quod, cum ecclesia Christi vera ex primordio palaestino semel adulta facto ipso necessario sit catholica, protestantes saeculo XVI demum in Germania, Helvetia, Anglia a paucis auctoribus et es mit den evangelischen Kirchen, Haben sie sich nach einer nun vierhundert-jährigen Probezeit wirklich bewahrt und ihre Nothwendigkeit dargethan? Erscheinen sie nicht als halbschlachtige und nachgerade überflüssige Gebilde, die das nicht leisten, was die katholische Kirche leistet, und das höhere Streben nicht wirklich fördern? Dass sie Jenes nicht leisten oder nicht mehr leisten, wenn sie es je geleistet haben, ist gewiss. Man frage nur unsre Staatsmänner und unsre Sozialpolitiker. Was aber das höhere Streben betrifft, so wird über die Rückständigkeit der Kirchen laute Klage geführt, und nicht Wenige behaupten, dass sie von Anfang an falsch angelegt seien." His congruit, quod alibi refertur (*Die katholischen Missionen* 1908, 283): „Vor seiner Abreise von den Philippinen stellte Herr William Howard Taft*, deinde praesidens statuum Americae septentrionalis foederatorum. in einer öffentlichen Versammlung der katholischen Kirche auf den Philippinen folgendes Zeugnis aus: „Einer der grössten Unglücksfälle (disasters), welche die Philippinen betroffen haben, war die Zerstörung katholischer Kirchen. Die Kirche ist ein Werkzeug zur Erhaltung des Friedens und der Ordnung. Sie ist auch für das Staatswohl von der grössten Bedeutung und musste schon daher erhalten werden. Ich betrachte die Sache von einem rein weltlichen Standpunkte aus. Die katholische Kirche gilt als die grosse christianisierende Macht der Erde. Ich gehöre zwar selbst nicht dieser Kirche an, aber jeder, der ihre Tätigkeit unter der Bevölkerung dieser Inseln beobachtet hat, muss den mächtigen Einfluss anerkennen, den sie zum Besten des Landes ausübt." Quantos autem progressus etiam in cultura populus catholicus, non aliunde quidem impeditus, facere valeat, exemplum recens splendidum Belgii ostendit (vide *laterland*, 14. feb. 1911. n. ,1). Ad haec cf. *Die katholischen Missionen* 1907, 1 ss; 1911, 99 s. ■

Protestantium invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota catholicitatis. ββθ

sectatoribus incepterunt. Neque saltem efficacitas divinitus indita ecclesiae propagandae apud protestantes reperitur; nam propagationis primae celeris, protestantium quidem dissonorum, non ecclesiae, rationes naturales vel carnales, ut lucra temporalia ex bonis ecclesiasticis capienda, potestas in rem sacram principibus delata, vis, fraudes, cupido vitae licentioris in hominibus etiam antea dispositis exstabant; quibus rationibus cessantibus propagatio talis quidem cessavit; neque postea, ut modo in Austria, nisi momentis consimiliter humanis fideles Christi vel catholici remissiores quotcumque ad protestantes abducuntur. Ubi ignoscant nobis, si vel nolentibus in mentem veniat illud *Tertulliani* (de praescript. c. 42; *M* 2, 57): „De verbi autem administratione quid dicam, cum hoc sit negotium illis, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi? Hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur, quoniam et ipsum opus eorum non de suo proprio aedificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, ut sua aedificent. Adime illis legem Moysi, et prophetas, et creatorem Deum, accusationem eloqui non habent. Ita fit ut ruinas facilius operentur stantium aedificiorum, quam extructiones jacentium ruinarum.“ Porro missiones ad gentes infideles, si pro tentaminum ambitu nunc satis extenduntur, non tamen secundum longitudinem convenientem temporis, altitudinem finis, latitudinem vel profunditatem successus cum missionibus ecclesiae romanae catholicae comparari possunt, sed et susceptae sero sunt et magnam partem rationibus utilitatis terrenae sustinentur et numerum multo minorem conversorum ad sectas etiam simul sumptas comprehendunt et id, quamvis pauca et levia quaedam credenda et agenda postulent et prae religione supernaturali magis civilitatem et culturam per se naturalem, promotis abundantia mediorum humanorum scholis, litteris, operibus medicinae, afferant, et de sinceritate vel constantia asseclarum persecutionibus saevis et martyriis probatae hactenus minime sunt. — Inspiciatur *Perrone*, praelect. theol. vol. 1. p. 2. prop. 10: *Dollinger*, Die Reformation 2, 54. 62s. 80s. 343 s. 354s. 522s. 678.695; 3. 212 ss. 228 ss. 301; Kirche und Kirchen 361; *Jorg*, l. c. 2, 439 ss; *Hettinger*, l. c. V. 3; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1886, 204s; *Hist. polit. Blätter* 1893. 2, 510 ss; *Huppert* l. c.

870 Protestantium ecclesia non vera ex deliciente catholicitate et apostolicitate.

160—180: *Marshall*) Die christlichen Missionen, ihre Sendboten, ihre Methode und ihre Erfolge, c. 1; 2, 2; 3, 2; 4—10; *Hergenrother-Kirsch*) Kircheng. 34, 172ss; *Pastor*, Geschichte der Pâpste 4. 2, 404 s. 515s. 517 ss; 5, 678ss. 692ss; *Krosc*, Katholische Missionsstatistik; *Stimmen ans Maria-Laach* 1910. 2, 253ss; *Die katholischen Missionen* 1874, 6. 225ss. 231 ss. 262 ss; 1875, 23s. 54ss. 67s. 131s. 199. 215ss. 260; 1876, 112. 219s; 1877, 24. 200. 238 s; 1878. 24; 1879, 165 s; 1880, 132. 199s; 1881, 190 ss; 1882, 132; 1883, 117 s; 1884, 91 s. 255s; 1885, 23 s; 1888. 47 s; 1889. 224; 1890, 180; 1891, 93 ss. 156; 1893, 218 s; 1895, 24. 119 s. 267; 1896, 71 s; 1898, 264; 1900. 42 s. 106. 206 ss; 1901, 46 s. 226. 279; 1902, 24. 114 s; 1903, 50; 1904, 49 ss. 230. 239 s; 1905, 37 s. 64 ss. 275 s; 1907, 67. 178. 262; 1908, 22 ss. 47. 118. 134; 1910, 107 s. 129. 188ss. 236s. 294; 1911, 65s. 75. 145s. 155s. 163ss. 204. 218s.

1463 d. Tandem protestantibus non inest apostolicitas. Etenim primum cum coetus protestantium, olim ecclesiae romanae catholicae in unitate fidei, cultus, communionis conjunctorum, omnes, velut rami arboris separati, defectione immediata vel mediata ab ecclesia orti sint, haec ecclesia ipsa romana catholica tempore defectionis secundum originem et successionem continuam aut apostolica fuisse aut non fuisse dicitur. Atqui si prius illud statuatur, protestantes, ipsa sua secessione homines sectae novae, apostolicitatem originis vel continuatae successionis, quae est nota ecclesiae verae, amittendo simpliciter extra ecclesiam apostolicam constituti sunt; sin autem alterum, aequè nulla est sectarum protestantium apostolicitas, quia amplius quoque continuatio cum ecclesia apostolica desideratur. Quod argumentum commento ecclesiae invisibilis evadere frustra student (th. XXX). Ad hoc etsi in coetu a vera ecclesia diviso fides apostolica aliquando superesse potest, protestantes tamen excidisse fide tali constat; nam fides apostolica per ecclesiam semper una eademque custoditur (vide v. g. *Mat* 28, 19 s; *Jo* 14, 16 s; *Gal* 1, 6 ss; *1 Tim* 3, 15; 6, 20; *2 Tini* 1, 14; 2, 2; *Jud* 3); sed illi fidem ecclesiae universae a saeculis pluribus traditam alia mutaverunt et in dies singulos mutare alia ad arbitrium quique pergunt (n. 1459s); quare utique corruptores fidei apostolicae haeretici ideoque ex sententia antiquitatis christianae (th. XXXIII) extorres

ecclesia apostolica judicandi sunt. Deinde ubi conspicitur nulla missio, nulla potestas pro indole ecclesiae apostolica apparet (resume th XXXVII). Atqui ipsi auctores commotionis ejus, quam reformationem vocant, manifesto nullam habebant pro ecclesia reformanda vel apostolicae conformanda missionem; non sane habebant ordinariam, i. e., ab ecclesia ipsa sibi propagatam, quod se ecclesiae praesidibus opposcentes potestate, si quam ante per illos obtinebant, sunt privati; nec certe novatores ipsi rebelles ab ecclesia jam rejecta missionem suam serio repetebant, verum potius pro opportunitate vel necessitate missionis, quantumvis apertam, abnuebant, vel missionem a populo et magistratibus civilibus, expertibus scilicet ipsis potestatis, sibi asserebant, vel missionem extraordinariam quandam divinam sibi vindicabant; quam tamen novam, cum ad exemplum omnium nomine Dei nove prodeuntium, ut prophetarum veteris testamenti (*Ex* 4, 1 ss; *3 Reg* 18, 36 ss; cf. *Deut* 18, 20 ss; *Jer* 23, 21), Christi Domini (*Jo* 5, 36; 10, 37 s; 14, 12; 15, 24), apostolorum (*Marc* 16, 20; *Act* 5, 12), nove comprobare debuissent, comprobare non valebant, deficientibus miraculis, quae appellare possent, veris et generatim omnibus divinae legationis signis. Neque id est mirum, quoniam praeter, nedum contra potestatem ordinariam ecclesiae Christi (ex th. XII) nunquam defecturae potestas extraordinaria sacra ita nulla datur, ut homines ecclesiae perpetuo audiendae (cf. *Mat* 18, 17 s) obloquentes ad probationem certissime fucosam missionis suae ne admittendi quidem, sed in antecessum ut doctores erroris reprobandi sint (cf. *Mat* 24, 24 s; *2 Thes* 2, 9ss; *Deut* 13, 1 ss). Hinc defectum missionis cujuslibet sentiendo Lutherus opinionem suam de missione propria intra viginti quattuor annos quaterdecies mutavit.

Quare hominibus illis novis praeter verba *Tertulliani* 1464 (n. 1391) aliorumve merito haec adaptantur *Paciani* contra novatianos (ep. 3. ad Sympronian. n. 1; *M* 13, 1063 ss): .Quis hoc vindicat . . ? . . Novatianus hoc praecepit. Immaculatus aliquis et purus, qui Novatum non audierit, qui numquam ecclesiam deseruerit, qui ab episcopis episcopus factus sit, qui jure ordinario consecratus, qui vacantem cathedram in ecclesia consecutus? Quid ad te? inquires; Novatianus hoc docuit. At vel quando, frater, quibusve temporibus?

Statim post Domini passionem? post Decii principatum, id est, post trecentos prope annos dominicae passionis. Quid ergo tunc? Prophetas secutus est ut cataphryges, an Philomenem aliquam, ut Apelles; an ipse tantum auctoritatis accepit? Linguis locutus est? Prophetavit? Suscitare mortuos potuit? Horum enim aliquid habere debuerat, ut evangelium novi juris induceret. Et si contra clamet apostolus: „Licet nos, aut angelus de coelo evangelizaverit praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* (Gal 1, 8). Novatianus sic intellexit, inquit: sed Christus hoc docuit. Ergo a Christi usque Decii principatum nullus intelligens? . . . Novatiano vindice, justitia liberatur; auctore, corrigitur quidquid erravit/ Item illis hoc *Augustini* contra donatistas dictum accommodate exprobrari potest (de baptismo l. 3. c. 2. n. 3; *M* 43, 140 s): „Si autem tunc non erat ecclesia . . . unde Donatus apparuit? de qua terra germinavit? de quo mari emersit? de quo coelo cecidit? . . . Ipsi autem considerent ubi sint, qui neque unde propagati sunt possunt dicere, si jam tunc ecclesiam recepti sine baptismo haeretici et schismatici communionis contagione perdiderant/ Praeterea sectae protestantium sicut a presbyteris meris vel laicis, Lutheris, Zwinglio, Calvino, Henrico VIII exordium duxerunt, ita usque ad hunc diem potestate laica, vel a gerentibus rei civilis vel a populo usurpata et per ministros varii nominis exercita diriguntur ideoque ne levissimam quidem speciem potestatis divinitus in apostolis institutae perpetuae, i. e., episcopalis prae se ferunt, non exceptis anglicanis, apud quos et ipsos potestas jurisdictionis saltem summa in rebus ecclesiasticis pariter ac politicis olim regi, immo et mulieri reginae, nunc viris populi selectis, quamvis in episcopos quosdam profundenda, attribuitur: insuper potestas ordinis penes anglicanos nulla est; nam etiam seposita quaestione, num Barlow episcopus reformatus consecrator Matthaei Parker, postmodo fere ceteros episcopos anglicanos consecrantis, ipse fuisset consecratus, certe ex rituali regis Eduardi VI in ordinando presbytero et episcopo forma potestatem sacerdotalem nec per se satis, praesertim ante mutationem seram, significans et pro intentione aliunde cognita excludens, proinde invalida illic usitata est. id quod *Leo XIII* (lit. 13. sept. 1896) in luce collocavit. — Evolvatur *Dollinger*, Die Reformation 3,

l Dissidentium orientis invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota sanctitatis. \$73

j 201*5. 227s. 247ss; Kirche und Kirchen 52ss. 60s. 126ss. 133ss.
150ss. 190s. 210ss. 228s. 350s; *Hist.-polit. Blatter* 1878. 2, 1 ss;
; *Hdtinger* 1. c. V. 2; *Janssen*, 1. c. Bd 2, 2. I. VX; Bd 5, 2. IV;
i *Gtrmanus* 1. c. V ortr. 2; *L I*, 606 s; *Huppert* 1. c. 95—127; *Zeit-*
\\ *purift fiir kath. Theol.* 1897, 198ss; *Grisar*, Luther, ut 2, XVI.

Prob. altera pars min. (cf. n. 1458), i. e., graecos slavosque 1465
separatos notis postulatis ecclesiae Christi destitutos esse.

a. Imprimis non apparet sanctitas ulla miraculis severius
examinatis confirmata nec sanctitas latius diffusa caritatis. Etsi
enim, maxime pro institutis ex se salutaribus etiam pluribus
quam apud protestantes conservatis, homines pii in orientalibus
divisis exsistere possunt vel existunt (cf. n. 1461), tamen
sanctitas voluntatis satis ampla, praesertim praeclarius et he-
roica, frustra ibi quaeritur. Immo, cum ante schisma numerus
magnus hominum sanctitate aequae ac doctrina excellentium
inventus illic sit, nunc vita supernaturalis generatim stagnat
atque depressa jacet per ipsius cleri saecularis et monastici
miserrimam condicionem, ut servitutem turpem sub domina-
tione principum, ignorantiam diuturnam, simoniam, vitia alia,
in caeremoniis quidem innumeris externis vel etiam usibus
superstitiosis. Qui autem ab orientalibus segregatis ut sancti
recensentur, ab unitate catholica romana avulsi minime erant
aut cum schismatis patribus ipsis, Photio, Michaelae Caerulario,
Petro M., nequaquam sanctitate se sua commendabant aut
sancti argumentis nullis aptis commonstrantur. In rem est
illud „monitum hagiographorum de anno ecclesiastico graeco-
slavico“, quod invenitur in *actis sanctorum* bollandianis (octobris
t. 11); ubi haec monemur (n. 12 s): „Apparet quam difficile
sit definire qui . . catholici fuerint, qui non, seu quinam ex
iis, qui kalendariis slavorum inscripti sunt, inter sanctos catho-
licos retinendi sint, quinam autem expungendi . . Neque li-
cuit in referendis eorum omnium gestis accuratiores esse. Slavi
enim aequae ac reliqui recentiores orientales plane vitas nullas
habent historicas, quales latini legunt bene multas; sed quas
versant et amant, panegyres sunt verbosae, communibus lau-
dibus plenae, ex quibus vix quidquam de sanctorum gestis
cognoscas, ne indolem quidem. Perquam itaque difficile est
earum examen instituere, cum nil fere quod singulare sit con-
tineant. Miracula autem saepe prima specie fabulosa appa-

rent; alia autem, quae miraculorum loco habentur, hoc nomine nequaquam digna sunt, siquidem mere naturalia sint: quo referas inprimis corporum integritatem, quae fundamentum est plerarumque canonizationum slavicarum recentiorum. Quis enim nescit multis in locis corpora sponte et naturaliter servari integra? Aliquando vero corpora sponte siccari, non corrumpi? Verbo nil tam incertum esse quam hoc prodigium? Quare inter catholicos pro miraculo nequaquam admittitur corporis integritas, nisi carnes molles maneant et elasticae, nisi membra plane mobilia sint, nisi annos duret incorruptio quadraginta aut quinquaginta; intra quos (nisi digitus Dei adsit) carnes non possint non exsiccari. Sed horum omnium nil curant slavi et graeci; quibus persuasum est omnem corporis conservationem prodigiosam esse; si enim mala fama accedat, signum esse mortuum excommunicatum esse; si bona fama, eum esse sanctum. Neque ullum aliud miraculum novimus, quod serio examinatum fuerit. Hinc intelligitur quam parum fidei videantur nobis mereri laudes, quibus qui sanctorum albo russiaco inscripti sunt a suis onerantur, et miracula, propter quae complures vocantur thaumaturgi aut novi thaumaturgie. Videas etiam ib. maji t. 1. praef.; augusti t. 1. tract, praelim. see. 5. parerg. 4. Quodsi nunc hagiographia apud russos colitur, non tamen persuasionem de miraculis dissidentium veris ea praebent, quae (apud *Slavor. litt. theol.* 1905, 114 ss) ex *Golubinskij* scribente historiam canonizationis sanctorum in ecclesia russica referuntur. Quin ipsae leges plures a Petro M. statutae, quibus dissidentes in Russia regebantur vel reguntur, sanctae non apparent, ut est de prodendo in casibus quibusdam sigillo sacramentali, de statu religioso non ingrediendo nisi natis annos quadraginta, de votis per feminas non faciendis nisi anno aetatis sexagesimo, de usu calami interdicto monachis, de eleemosyna, quae non sine duritie hominibus dissuadetur. — Huc pertinet *Pitzipios*, L' église orientale p. 3. c. 1. 6; *Walter*, Lehrbuch des Kirchenrechts aller christlichen Confessionen §.28a; *Dollinger*, Kirche und Kirchen 156—189; *Schouvaloff*, Meine Bekehrung und mein Beruf Abt. 1. c. 1. n. 4; c. 2. n. 2; c. 3. n. 5. 7. 12. 16. 18; Abt. 2. n. 2. 4. 11; *Gagarin*, Le clergé russe: *Marshall*, Die christlichen Missionen. ihre Sendboten, ihre Methode und ihre Erfolge c. 8 (pag. 477.

Dissidentium orienti» ecclesia non vera ex deficiente sanctitate et catholicitate. 875

482 ss. 550. 578 ss); *Hergenrother*, Photius 2, 717 ss; 3, 736; *Hefele*, Concilieng. 42, 228 ss; *Granderath*, Geschichte des vatik. Konzils Bd 3. B. 2. K. 7; *Hisl.-polit. Blatter* 1877. 1, 797 ss; *Pelesz*, G-eschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom I, 169—182; 2, 747 s. 757 ss; *Nilles*, Kalendarium manuale 1, agens 11.jul. de s. Olga, 15.jul. de s. Wladimiro, 12. febr. de s. Alexio kioviensi; *Pierling*, La Russie et le Saint-Siège IV. l. 3. c. 1. n. 3; c. 2. n. 3; l. 4. c. 2. n. 1; *Palmieri Aurelio*, La chiesa russa c. 3. n. 3—6. 13; c. 4. n. 2. 7. 9; c. 5. n. 1—3. 9; c. 6. n. 5—10; c. 8. n. 3. 4; c. 9. n. 3. 5. 6. 10; *Zeitschrift jir kath. Theol.* 1877, 662 ss; 1879, 192 s; 1890, 445; 1894, 344. 417 ss; 1909, 169ss; *Die katholischen Missioncn* 1876, 111s; 1885, 144 ss. 187; 1886, 71 ss. 99. 187 ss; 1887, 69 ss; 1890, 224; 1898, 241 ss. 266ss; 1899, 272s; 1900, 176ss; 1902, 107 ss; 1905, 83. 179 s; 1906, 106. 204 ss. 274 ss; 1908, 105 ss. 154 ss; 1910, 30 s. 167; *Slavor. litt. theol.* 1906, 33 ss; 1907, 305; 1908, 348 s.

b. Nec minus deest sejunctis orientis catholicitas. Qui 1466 omnes etiam simul computati, quamvis absolute hominum saltem numero multi, nullo modo unum coetum romanum catholicum adaequant (n. 1455). Verumtamen iidem inter se divisi ipsi sunt in communitates plures, quarum praecipuae sunt tres, primum ea, quae patriarchae constantinopolitano adhuc jungitur, tum communitas russica, denique communitas regni graeci, cujus caput est Athenis. Et quidem russica, omnium longe maxima, nunc homines plus 86,000.000 comprehendere dicitur (vide *Die katholischen Missionen* 1902, 191 ; 1907, 94), sed reapse raskolnici, qui ab illa desciverunt, declarati 2,173.000, jam multo frequentiores, ut hominum 20,000.000, rectius existimantur (l. c. 1905, 180; *Palmieri Aurel.* l. c. c. 7. n. 6). Praeterea coetus illi inter se disjuncti singuli ex eo deprehenduntur non catholici, quod principatui politico alligati fere fines cujusdam nationis vel imperii, ut tureorum, russorum, graecorum, non excedunt, unde etiam simulatque partes aliae Graeciam imitatae a regno Turciae separantur, ecclesias pariter alias constituere festinant; nec fines proprios saltem explent, quod et sectae quomodocumque Christianae variae, judaei, mohammedani. gentiles, et homines ecclesiam romanam catholicam sequentes ritus sive latini sive graeci vel slavici, ut rutheni,

sive orientalis qualiscumque cum illis commixti reperiuntur. Quare illi ipsi se ecclesiam orthodoxam orientalem vocant, catholicos simpliciter vel pro sectatorum amplitudine nominare se non audent; sin in symbolo, libris symbolicis, documentis aliis orientales se catholicos profitentur, hoc illi inde explicant, quod ex oriente, ex hierosolymitana olim ecclesia inter gentes omnes propagata sit et quod in oriente ad tempus nostrum fides catholica, scilicet ipsorum orthodoxa, teneatur et quod ecclesia nec jure loco ullo nec tempore coartetur. Ad haec constat, propriam causam separationis ab ecclesia romana exstitisse nimis naturalem, ambitionem hominum graecorum, imprimis patriarcharum et imperatorum per hos evectos magis dominari affectantium, tum autem nutritum auctumque esse schisma stimulis praejudicii odiique nationalis, fallaciis vel violentia saeva, praeterea in pervertendis fidelibus catholicis potius quam convertendis infidelibus dissidentes occupari. Certe russos a saeculo IX ad XI non schismatici, sed, summum conatu quodam Photii praevio, teste *Constantino Porphyrogenito* imper, (de vita Basilii Macedonis n. 97; *M*109, 359) quadantenus Ignatius, nempe patriarcha Constantinopolis catholicus, deinde plenius inter Photii et Caerularii schisma graeci alii cum ecclesia romana cohaerentes, ut Nicolaus Chrysoberges patriarcha, ad fidem adduxerunt. Post secessionem suam graeci quidem, defectus virtutis supernaturalis ideoque impotentiae suae quasi sibi conscii, de convertendis infidelibus vix unquam laborarunt; russi ex dissidentibus facile soli iique tarde in terris suis vel contiguis, ratione videlicet politica, missiones ad gentes infideles, fere omnes fructu verae sanctitatis sive exiguo sive nullo, assumpserunt. — Eo spectat *Pitzipios* 1. c. introduct. et p. 3. c. 2—4; p. 4. c. 2; *Walter* 1. c. §. 22. 25. 25 a. 28 a; *Dollinger* 1. c. et 5—9; *Schouvaloff* 1. c. Abt. 1. c. 3. n. 16; Abt. 2. n. 4. 11; *Gagarin*, La Russie sera-t-elle catholique? c. 1.2; Réponse d'un russe à un russe; Le clergé russe c. 5; *Marshall* 1. c., c. 1. (pag. 1); c. 8 (pag. 574 ss. 581 ss); *Hergenrother*, Photius 1, 299 ss; 3, 840 ss; *Hist.-poliK Blatter* 1. c.; *Pelesz* 1. c. 1, 53—85. 133 s. 169—182; 2, III—VI. 549 ss. 575 ss. 583 ss. 803 ss. 841 ss; *Hergenrother-Kirsch*, Kircheng. 24, 282 ss; *Nilles* 1. c. et ad diem 9. maji; *Wilmers*, de Christi ecclesia η. 342 s; *Kirchenlexikon*², 3, 985 ss; 10,

Dissidentium orientis ecclesia non vera ex deficiente catholicitate et imitate. 877

1375 ss; *Kirchliches Handlexikon* 1, 1793 ss; *Palmieri Aurei*. l. c. c. 7. n. 10—12. 16—24; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1877, 662 ss; 1879, 192 s; 1894, 417 ss; *Stimmen aus Maria-Laach* 1901. 1, 116 ss; *Die katholischen Missionen* 1886, 71 s. 100 ss. 121 ss. 142 ss. 187 ss; 1889, 136; 1904, 214 s; 1905, 65; 1906, 280; 1907, 140. 190. 214; 1908, 84. 165; 1910, 30. 150. 167. 204; 1911, 33 ss. 102. 120. 169 s. 274; *Werner*, Katholischer Missions-Atlas; Katholischer Kirchen-Atlas; Orbis terrarum catholicus; *K. Streit*, Katholischer Missionsatlas; Statistische Xotizen zum katholischen Missionsatlas; *La Gerarchia cattolica*.

c. Et cum abunde haec sufficient ad dignitatem ecclesiae 1467 Christi verae graecis slavisque separatis denegandam, etiam deficientis necessariae unitatis illi explicite coarguuntur. Uti-que non potiuntur unitate spectati simul omnes, quod autocephalae, ut loquuntur, jam existunt ecclesiae Constantinopolis, Alexandriae, Antiochiae, Hierosolymorum, Russiae, partis Austriae et Hungariae, Graeciae, Serbiae, Rumaeniae, Bulgariae, aliae; quae saltem in regimine reapse non inter se dependent, etsi verbo quidem sub Christo capite invisibili synodum oecumenicam, secundum eos ipsos a tempore niceanae II nunquam celebratam nec sane a quoquam cum potestate convocandam, auctoritate summa praeditam agnoscunt; quin etiam in fide eo discrepant, quod baptismum catholicorum et protestantium, non per immersionem ministratum, russi pro valido, graeci pro invalido habent, et quod potestatem concilii oecumenici, quae in confessione orthodoxa orientalium divisorum non restricta exhibetur, russi aliive intellegunt jam restrictam ad causas summas, quasi potestas divinitus constituta pro rebus majoribus minores perficere non valeat. Porro ecclesiae enumeratae singulae unitatem non sat firmam, sed caducam interim tenent, quia praeter lethargiam suam cohibentur maxime vi politica, quam in discordantes Turciae una cum sacra concessam sibi sub imperatore patriarcha constantinopolitanus, extra Turciam potissimum monarcha Russiae exercere hactenus consuevit; quapropter illa abolita, ut

*) Videas documentum russicum excerptum apud *Wilmers* (de Christi ecclesia n. 318. adnot. 1); similiter docet *Milas* (Kirchenrecht der morgenlandischen Kirche §. 79), et ipse russicus *catechismus Phthlaretii* (p. 1. n. 11) unitatis ecclesiae snirersae tantum in fide, lege divina, sacerdotio cum sacramentis, oratione meminit.

paulatim membris imperii turcici solutis, communio ecclesiastica passu pari aboletur: atque etiam illa non obstante sectae, ut raskolnicorum, exstiterunt; et ipsi raskolnici, in Russia exorti contra librorum liturgicorum revisionem saeculo XVII a Nicone patriarcha russo factam, denuo in sectas inultas, partim sacerdotibus instructas, partim destitutas discinduntur.

1468 Insuper autem, quamvis coetus singuli divisi orientis prae protestantibus unitatem quandam in se obtinere videantur, dilucide ostendere valemus, unitatem in illis non vigere veram, i. e., effectam per ipsum principium vel centrum unitatis divinitus ordinatum, sed mere fucosam, idque nunc probatur etiam seposita demonstratione primatus romani, quam superius protulimus. Namque, quae est veritas saltem historica praemitenda, ante schisma praevis discidiis brevioribus a Photio saeculo IX motum et a Michaele Caerulario saeculo XI renovatum ecclesia graeca cum patriarchis constantinopolitanis romano coetui adhaerens episcopum romanum ut principium et centrum unitatis ecclesiae totius in Petro divine constitutum ideoque immutabile agnoscebat. Recordare testimonia vel gesta plurima pridem tradita graecorum in pontifice romano simpliciter caput ecclesiae universae observantium, ut ipsius *Athanasii* (n. 498. 499), *Basilii M.* (n. 500. 505. 990), *Gregorii naz.* (n. 987), *Chrysostomi* (n. 164. 500), *Flaviani constantinop.* (n. 501), *ioannis hieros.* (n. 996), *Maximi* martyris (n. 102. 645), *Theodori studitae* (n. 148. 165. 483. 645. 991); recordare *formulam Hormisdæ*, quam supra (n. 493) attulimus, subscriptam ab episcopis orientis, ab imperatore Justiniano, ab ipsis patriarchis constantinopolitanis Joanne II, Epiphanio, Menna, a concilio oecumenico VIII¹); quin immo addere licuit (n. 494) verba sollemnia, quibus etiam post schisma Caerularii pontificem romanum principium unitatis ecclesiae graeci iterum iterumque in ipso *concilio lugdunensi II* et *florentino* professi sunt; et quidem professionem florentinam, cum Joseph patriarcha constantinopolitanus moriens ad certam omnium fidem

¹) Quae autem per occasionem concilii ejusdem fuit disceptatio de Bulgaria, politicae male mixta, ut jam supra (n. 481 /) diximus, ad jurisdictionem non propriam primatus, sed tantum patriarchatus pertinuit eademque in sententiam a legatis apostolicis repudiatam desiit (cf. *Jungmann*, dissert. 17. in hist. eccl. n. 81 <. 94 ss vel etiam *Hergenrother*, Photius 2. 149 ss). — M

papae senioris Romae ut patri patrum et maximo pontifici et
 J vicario Jesu Christi plene se subjectum per litteras declarasset,
 I praeter imperatorem Joannem Palaeologum cum episcopis
 graecis etiam „It>idorus metropolita Kiaeviensis totiusque
 Russiae“ (ZZ 9, 406. 423 ss) subscripsit; quod autem Marcus
 Eugenicus ephesinus adversus omnes praesentes unus sub-
 scriptionem recusavit, solum monstrat, quam liberi episcopi
 Florentiae in agendo fuerint. Apposite *Leo XIII* scribit (prin-
 cipibus populisque univ., 20. jun. 1894): „Peramanter respici-
 mus ad orientem, unde in orbem universum initio profecta
 salus. X^idelicet expectatio desiderii Nostri jucundam spem
 incohare jubet, non longe abfore ut redeant, unde discessere,
 fide avita gloriaque vetere illustres, ecclesiae orientales. Eo
 vel magis quod non ingenti discrimine sejunguntur: imo, si
 pauca excipias, sic cetera consentimus, ut in ipsis catholici
 nominis vindiciis non raro ex doctrina, ex more, ex ritibus,
 j quibus orientales utuntur, testimonia atque argumenta proma-
 mus. Praecipuum dissidii caput, de romani pontificis primatu.
 Verum respiciant ad initia, videant quid majores senserint sui,
 quid proxima originibus aetas tradiderit. Inde enimvero illud
 Christi divinum testimonium ‚Tu es Petrus et super hanc pe-
 tram aedificabo ecclesiam meam‘ luculenter extat de romanis
 pontificibus comprobatum . . . Plane liquet quo tempore, qua
 I caussa, quibus auctoribus infelix excitata discordia. Ante illud
 I tempus, quo tempore homo separavit quod Deus conjunxerat,
 ; sanctum erat apud omnes Christiani orbis gentes sedis apo-
 stolicae nomen, romanoque pontifici, ut beati Petri successori
 legitimo, ob eamque rem Jesu Christi in terris vicario, oriens
 pariter atque occidens consentientibus sententiis sine ulla du-
 bitatione parebant. Hanc ob caussam, si respiciatur ad initia
 dissidii, Photius ipse oratores de rebus suis Romam desti-
 nandos curavit¹): Nicolaus vero I pontifex maximus Constan-
 tinopolim legatos suos, nullo contra dicente, ab urbe misit, ‚ut
 Ignatii patriarchae caussam diligenter investigarent, et sedi
 apostolicae plenius ac veracibus referrent indiciis²): ita ut

*) Cf. *Hergenrother*, Photius 1, 405 ss; *Hejele*, Concilieng. 4a, 236 ss ;
Hergenrother-Kirsch, Kircheng. 24, 236.

Ep. 106. *Nicolai I* ad universos catholicos per Asiani et Libyam con-
 citatos; *M* 119, 1092.

880 Dissidentium orientis invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota unitatis.

tota rei gestae historia primatum romanae sedis, quacum dissensus tum erumpebat, aperte confirmet. Denique in conciliis magnis tum lugdunensi II, tum florentino, supremam romanorum pontificum potestatem nemo ignorat, facili consensione et una omnes voce, latinos graecosque ut dogma sanxisse?

1169 Unde est primum argumentari: Ecclesia graeca ante schisma adhaerens tamdiu romano successori Petri aut adhaerebat principio unitatis vero, per Christum pro ecclesia instituto immutabili, aut non adhaerebat. Atqui in hypothesis priore ecclesia graeca in regimine, in sacrorum communione, in fide ipsa nunc abscissa non amplius adhaeret principio vero unitatis proindeque non est amplius intra ecclesiam Christi veram, pro sanctitate quidem essentiali nullo praetextu deserendam, similiter ac provincia quaedam major minorve contra regem provinciasque fideles seditiosa pars antiqui regni esse manifesto desinit; in altera hypothesis ecclesia graeca principio vero unitatis ideoque societate ecclesiae verae pariter non fruitur, siquidem potius affirmandum esset, ecclesiam Christi interis, quando per tot saecula principium efficiens unitatis verae a Domino positum defuisset, quam contendendum, principium aliud, ut patriarcham Constantinopolis vel imaginariam illam synodum oecumenicam etiam expertem pontificis romani, contra vel praeter principium tralaticium saeculo demum IX vel XI, videlicet a se ipso, exstitisse; cujusmodi angustias sentiendo graeci ipsi ad principium priscum redire interdum maluerunt. Quae ratio argumentandi multo magis in homines illos valet, qui per aliud schisma ab ecclesia constantinopolitana, agnita prius praefecta, recedendo coetus proprios constituerunt. Ita nominatim pro se russi a. 1589 dignitatem patriarchalem sui juris et ea suppressa sub Petro M. a. 1721 synodum permanentem condiderunt, qua episcopi se obstrictos jurant et imperator velut instrumento utitur¹⁾; adaeque neograeci recentius praeter alios a patriar-

*) De lege condente Petri M. fatetur *Milas* (l.c.tj. 28): „In den gedruckten Ausgaben dieses Reglements sind noch zwei Zusatzc enthalten. wovon der eine iiber die Mischehen haudelt, und der andere die fnstruktion fur den sogenannten ‚Ober-Prokurator‘, d. i. den Vertreter des Kaisers in der heiligen Synode, umfasst. Auf Grand dieses Reglements und im Sinne der ausdricklichen, in dem Bestâtigungs-Reskriptc des Kaisers Peter I. vom 25. Janner 1721 enthaltenen Anord-

Dissidentium orientis invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota unitatis. 831

chatu constantinopolitano digressi a. 1833 synodum perennem regi quidem obnoxiam creaverunt. Quodsi patriarcha constantinopolitanus synodos tales approbando quadantenus auctoritatem suam interposuisse videatur, hac certe approbatione ipsa vinculum sufficiens unitatis cum coetu russo et neo-graeco emancipato rumpi sivit; neque enim vinculum ejusmodi ibi est, ubi potestas summa communis, sive cogitatur propria episcopi unius sive episcoporum simul omnium, pro causis pluribus et facile pro omnibus practice quidem ablata est. Scissionem hanc significavit jusjurandum cuiusvis membro synodi russicae fere adhuc emittendum illis verbis: „Confiteor porro et iurejurando assevero, supremum hujusce collegii judicem esse ipsum totius Russiae. monarcham Domnum nostrum clementissimum." Quo simul percipimus, regimen ecclesiae saltem summum in Russia non esse episcopale, vel umbra principii unitatis a Christo dati exclusa; quod quidem plus minusve etiam aliis segregatis orientis accidit.

Immo doctrina ipsa orientalium divisorum de ecclesia sua 1470 vera una repugnantias plures in se continet.1) Etenim primum illi episcopos ecclesiae, putatos quidem omnes divinitus aequales, ponunt infallibiles, si consentiant in concilio vel etiam extra illud2), haud dubie universitate etiam sola morali vel multitudine superante, sicut historia fateri cogit. Hoc principio semel posito fieri nunquam potest, ut in rebus revelatis pars episcoporum plane major erret, minor veritatem teneat; unde in dissensione omni diligentissime id ut infallibiliter verum exquirendum est, quod episcopi numeri praevalentis docent; qui autem ratione doctrinae a se examinatae judicat episcopos, quamvis pauciores, orthodoxos esse, eo ipso infallibilitatem episcoporum, quam verbis explicitis asseverat, facto et implicite repudiat. Atqui ita agunt orientales dissidentes; ne quaestionem quidem habent, quid tempore orti

aang, hat die heilige Synode ihre gesetzgebende Tätigkeit durch das Erlassen verschiedener Normen in Fragen der Verwaltung der russischen Kirche weiter entfaltet, natürlich (!) unter steter Einholung der kaiserlichen Genehmigung.*

>) Talis doctrina traditur libris supra (n. 1415 adnot.) citatis.

·) Diserte *Afilas* (l. c. §. 51. 83) concilio oecumenico episcopos extra concilium consentientes aequiperat et hac via altera confessionem orthodoxam orientalium exstitisse scribit.

882 Dissidentium orientis invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota unitati*. schismatis episcopi numerosiores senserint, sed episcopos suos prae ceteris homines sententiae cohaerentis cum ecclesia antiqua ideoque rectae ex considerata indole sententiae pronuntiant, Deinde illi fundamentum vel caput ecclesiae universae divinitus positum profitentur omnino nullum nisi Christum; simul autem ecclesiam universam dicunt in rebus fidei subiectam universitati infallibili episcoporum, quod est reapse nihil aliud quam praeter Christum invisibilem dicere collegium episcoporum fundamentum vel caput aliquod ecclesiae universae visibile et id aequè divinitus constitutum ac divinitus exsistit infallibilitas, qua per fundamentum et caput illud Deus ipse ecclesiam praeditam voluerit. Atqui haec duo, esse praeter Christum fundamentum vel caput ecclesiae universae omnino nullum, et esse praeter Christum fundamentum vel caput ecclesiae ejusdem aliquod alterum, profecto inter se confligunt. Denique ubi agitur vel de apostolis omnibus vel de episcopis efferendis, quos illi vere capita agnoscunt, jam id expresse sic declarant, ut Christus sit fundamentum simpliciter et primario *\ἀπλω /αι πρώτῳ*), apostoli secundum quid et secundarium (*/ατά τι /αι ὀφρέοοι*'), ut Christus sit caput tamquam pastor princeps ecclesiae universae, episcopi sint capita tamquam vicarii (*τοποτηρηται*) pro Christo in ecclesiis particularibus. Atqui cum hoc distinguendi et componendi modo non consistit, quod illi Christum solum fundamentum et caput ita esse volunt, ut nullum secundum quid, secundarium, vicarium habeatur in ecclesia universa; nam cum capita vicaria visibilia pro Christo invisibili ideo postulentur, ut ecclesiae particulares visibiles in unitate contineantur, multo magis requiratur caput vicarium visibile pro Christo invisibili, ut in unitate contineatur corpus visibile ecclesiae universae. Quare illi concinnius, talem repugnantiam dimittendo et principium visibile unitatis ecclesiae universae divinitus existens ingenue concedendo, controversiam totam eo revocarent, utrum principium divinitus statutum esset dumtaxat collegium episcoporum, qui singuli omnes ex se tenerent potestatem parem, an principium divinitus statutum esset collegium episcoporum, quatenus adhaereret Petro et successori Petri episcopo romano ut principio unitatis ipsius quoque collegii, ac proinde episcopus romanus etiam unus. In qua controversia utique

884- Dissidentium orientis invenitur ecclesia non vera ex deficiente nota unitatis.

— Ceterum adeatur *Pifzifios* l. c. introduct. et p. 2; p. 4. c. 2. n. 3; c. 4. n. 2. 3; *Walter* l. c. §. 22. 23. 25. 25 b 26. 28 a.

lum conservemus, consentaneum est ut quaecunque apud singulos geruntur, nobis invicem per litteras significemus, quo scilicet, seu patiente, seu gaudente uno membro, ipsi vicissim aut compatiamur, aut collaetemur. Sane vel a priori capitur, Alexandro perinde ac decessori *Dionysio* et successori *Athanasio* (vide supra n. 498. 499) primatum pontificis romani constituisse. Neque aliter sentit *Hieronymus* (ep. 146. al. 85. ad Evangelum; J/ 22, 1192 ss; cf. supra n. 463 s), ubi presbyterum diacono superiorem et potius episcopo comparandum ostendit etiam eo, quod excepta ordinatione episcopus nihil faciat, quod presbyter non faciat, et deinde consuetudinem romanam. qua v. g. nad testimonium diaconi presbyter ordinatur* (n. 2), diluit affirmando (n. 1 i: „Nec altera romanae urbis ecclesia, altera totius orbis existimanda est . . Si auctoritas quaeritur, orbis major est urbe. Ubi cumque fuerit episcopus, sive Romae, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriae, sive Tanis, ejusdem meriti, ejusdem est et sacerdotii. Potentia divitiarum, et paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem episcopum non facit (al. episcopum facit). Ceterum omnes apostolorum successores sunt." Nimirum consuetudo orbis magis quam particularis quaedam urbis consideranda exhibetur, et episcopus romanus meriti et sacerdotii ejusdem, scilicet potestatis ordinis non minoris, cum quovis alio episcopo vel successore apostolorum dicitur, ut inde etiam presbyter romanus pariter ac quivis alius diaconum superare intellegatur. Ceteroqui primatum jurisdictionis episcopi romani proprium Hieronymus clare asserit (ut supra n. 87. 995). Ex contrario *Milas*, ne primatum episcopi unius confirmantis ipsa concilia oecumenica admittat, ex episcopis omnibus tandem facit oves et ex populo pastorem declarando (l. c. §. 79): „Der Charakter der Allgemeinheit der Konzilien ist . . von . . Bedingungen abhängig, wozu . . die Annahme der Beschlüsse seitens *samtlicher Kirchen*, . . sowie ferner *die Annahme dieser Beschlüsse seitens des gesamten der Kirche angehörigen Klerus und Volkes* zu zählen ist. . Gewisse Entscheidungen der Konzilien können beispielsweise von alien versammelten Kirchenvorstehern einstimmig erlassen werden; allein dieselben haben keinen allgemeinen Charakter, wenn sie nicht von dem gesamten Klerus und Volke angenommen werden, wie auch das Konzil, welches diese Entscheidungen erlassen hat, nicht als ein allgemeines angesehen werden kann. Es gab häretische Kirchenversammlungen, wie z. B. jene, in welcher das semi-arianische Symbolum verfasst wurde, oder solche, deren Akten eine bedeutend grössere Zahl von Bischöfen unterfertigte, als dies bei dem V. allgem. Konzil der Fall war; wiederum andere, deren Akten von den Patriarchen und Staatsoberhäuptern gezeichnet waren; allein trotzdem wurden diese Kirchenversammlungen nicht als allgemein anerkannt, weil das Volk ihre Entscheidungen nicht als wahre Stimme der Kirche ansehen konnte." At ex veritate per historiam ecclesiae antiquae ipsam manifesta vis conciliorum minime a populo pependit, sed e. c. concilium oecumenicum V ideo validum evasit, quod episcopi romani approbatio accessit, concilia autem alia, ut infecta errore ariano, latrocinium ephesinum sub Dioscoro, pseudosynodus constantinop. contra imagines sacras habita, ideo nihil valuerunt, quod approbatio romana defuit (resume th. XXIII\

163a. 164. 166; *Dollinger* 1. c.; *Schouvaloff* 1. c. Abt. 1. c. 3. n. 7; Abt 2. n. 4; *Gagarin*, Le clergé russe c. 5; *Marshall* 1. c., c. 8 (pag. 482 ss. 492 ss. 580); *Hist.-polit. Blatter* 1. c.; *Hefele*, Concilieng. 7, 739 ss; *Pelesz* 1. c. 1, 469s; 2, 375 ss. 744—756. 759ss; *Ailles* 1. c. 2, c. 3. de synodo florentina; *Wilmers* 1. c. n. 318; *firchenlexikorP* 3, 985 ss; 5, 1234 ss; *Kirchliches Handlexikon* 1, 1793 ss; *Pierling*, La Russie et le Saint-Siège IV. 1. 4. c. 2. n. 1; *Palmieri Aurel.* 1. c., c. 7. n. 1—9; *Zeitschrift fur kath. Theol.* 1877, 662 ss; 1886, 569; 1890, 416 ss; 1894, 203. 341; *Die katholischen Missionen* 1885, 187; 1886, 74. 99; 1897, 84; 1900, 176 ss; 1903, 251; 1906, 106; 1911 91. 166; *Vaterland* 4. jul. 1905. n. 181; *Slavor. lût. theol.* 1906, 273; 1907, 324ss; 1908, 253 s; 1910, 60; ad haec videsis quae exposui de principio essentiali unitatis ecclesiae Christi apud *acta II. convent* ulehrad.* pag. 51 ss.

d. Sane consequenter perspicitur abesse orientalibus se- 1471
paratis apostolicitatem etiam materiale (cf. n. 1414), quod successio in potestate sacra jurisdictionis ab origine apostolica continuatae vix mere apparens, nedum simpliciter apparens, illis restat; quippe potestas jurisdictionis ad usum expedita vel et in se ipsa (cf. th. XXII; n. 1292) non obtinetur nisi per principium unitatis ecclesiae divinitus positum germanum, a quo illi ex dictis (n. 1469) in hypothesis omni nimis aperte alieni sunt. Et revera antiquitus secundum morem confirmatio ideoque jurisdictio sacra quomodocumque in patriarcham ipsum alexandrinum, antiochenum, constantinopolitanum a successore Petri pontifice romano, nempe tamquam fonte apostolico omnibus agnito desuper semper pleno, emanavit (repete n. 759—766), unde ab hoc fonte interclusi illi rivi exaruerunt; quali sorte non eximitur patriarcha constantinopolitanus, praesertim cum Byzantium, a Constantino M. Constantinopolis, oboediens primitus metropolitae heracleensi post saecula demum locum inter vel ante patriarchatus orientis antiquiores, scilicet alexandrinum et antiochenum, et superadditum hierosolymitanum acquisiverit, quod ut sedes imperii Roma nova esset; quae ratio per se profana ad summum dignitatem sacram jure ecclesiastico adaugandam suo tempore superiori legitimo per jus immutabile divinum apostolico suadere, non jurisdictionem sacram ab eodem superiore deficien-

\$S6 Dissidentium orientis ecclesia non vera ex deficiente nota apostolicalis.

tem supplere unquam potest (cf. n. 762. 824 s). Aliorum vero dissidentium, ut russorum vel neograecorum, jurisdictio cum nunc etiam distet a rivo constantinopolitano ipso arefacto, a quo olim derivata ducebatur, titulo duplici exsiccata est. Insuper episcopi divisi orientis a potestate principis sive civili sive sacra arrogata quasi superiore in existendo et agendo ita pendent, ut vel tenuis species regiminis apostolici plerumque sit destructa, eo quidem magis, quod princeps in Turcia infidelis est, alibi etiam femina, ut Catharina I et II in Russia, esse potest. Et haec quidem de jurisditione; nam potestas ordinis sejunctorum orientalium fere valida habetur (cf. *Granderath*, *Geschichte des vatik. Konzils* Bd 1, B. 1, K. 7. n. 6»; quare si non licite, tamen valide conficere illi sacra possunt excepto sacramento paenitentiae, quod pro validitate jurisditionem quoque postulat.* Quamquam eruditi aliqui

’) Praeter baptismum ab homine quolibet valide ministrandum et sacramentum matrimonii, quod est ipse validus contractus matrimonii inter baptizatos, disjuncti ratione validi sacramenti ordinis, servatis ceteroqui servandis, habere possunt validum sacramentum eucharistiae, confirmationis, extremae unctionis. Neque hanc veritatem minuit, quod apud segregatos orientis plerumque presbyteri, non episcopi confirmationis sacramentum conferunt et oleum pro unctione infirmorum consecrant. Etenim potestate valide tum confirmandi tum consecrandae materiae sacramenti infirmorum presbyteros simplices ex voluntate legitimi magistratus sacri, praecipue pontificis romani, potiri posse et reapse prae aliis orientales sicut antiquitus, ita adhuc potiri pridem exposuimus (n. 682 ss). Jam vero ipsis dissidentibus presbyteris orientis facultatem valide confirmandi ante schisma usitatam, nisi expresse pro hac illave regione sit adempta, etiamnum obvenire, declaratione sedis apostolicae observata a *concilio smyrnensi* a. 1869 (Z 6, 569 s) certum est; porro pro rationis similitudine similis facultas olei infirmorum valide consecrandi presbyteris separatis orientalibus ut antiquitus, item nunc obtinget. Attamen aliquid intererit; nam ante schisma presbyteri orientales designationem cum jure ad potestatem confirmandi vel consecrandi olei infirmorum divinitus obtinendam acceperint ab episcopis suis, ipsis potestate designandi voluntate implicita pontificis summi praeditis; discidio autem irretiti habebunt designationem immediate a pontifice romano praebente consensum modo qualicumque satis efficaci, quia episcopi separatione ipsa a sede apostolica, etiam sine hujus declaratione, cum jurisditione reliqua jus designandi amiserunt; quod quidem discrimen imprimis ubi episcopi legitimi non sint, immo ubique valeat. Unde consequitur, presbyteros divisos hodie valide confirmare vel oleum infirmorum consecrare, etsi praeter vel contra voluntatem episcoporum agant. Porro ecclesia licite sacerdotes ipsos dissidentes ad confirmationem vel olei consecrationem saltem validam designare potest usque consimili ratione ac qua Christus homines ab ecclesia alienos valide baptizare vel et sacra alia Conficere posse voluit. Nimirum

2.

C'

2

H'

r
cr

cl

censent, virum illum, qui a. 1620 comparens in urbe Kiew jactavit se Theophanem patriarcham hierosolymitanum atque episcopos complures consecravit, episcopum consecratum reapse non fuisse; quo pacto hierarchia ordinis in Russia saltem eatenus nulla judicanda esset, quatenus ab errone illo descendisset. Ceterum fides apud abscissos apostolica, i. e., vera tempore favente quidem esse potest; sed non omnino talis, omissis turbis palamitarum, vel eo comperitur, quod illi pugnant inter se de modo valide baptizandi et de potestate synodi oecumenicae (cf. n. 1467) et quod illi omnes pugnant secum ipsi confitendo fidem de ecclesia una in se dissentaneam (n. 1470) et reluctando non solum professioni propriae denuo in concilio lugdunensi II et florentino editae (n. 1468), sed etiam libris liturgicis quamvis partim depravatis usibusque suis, qui processionem Spiritus sancti etiam a Filio, primatum romanum, purgatorium usque testificantur; cui accedit, quod russi ab aetate Petri M. aliive acceptis quadantenus opinionibus protestantium vel incredulorum contra doctrinam pristinam pugnant. — De his agit *Pitzipios* l. c. introduct. et p. 1. c. 8. 12; p. 4. c. 2. n. 4; c. 4. n. 3; *Walter* l. c. §. 22. 28 a. 164. 166. 239; *Dollinger* l. c. 162 s. 167. 171 ss. 183. 187 ss; *Schouvaloff* l. c. Abt. 1. c. 3. n. 10; Abt. 2. n. 10; *Gagarin*, La Russie sera-t-elle catholique? Idem, Réponse d'un russe à un russe; Le clergé russe c. 3—5; *Marshall* l. c.

ita hinc succurritur iis pro consuetudine inveterata recipientibus, qui sint bonae fidei, illinc non praestatur incitamentum peccandi ministrantibus, cum vetitum ministrandi maneat, quo neglecto dissidentes illicite per se faciunt; quin etiam horum culpa deminuitur, quoniam gravius delinquent, qui sacris invalide quam qui solum illicite operantur; accedit, quod ecclesia utendo clementia per rationes propositas honesta ideoque desistendo nominatim confirmatione hominum a sejunctis confirmatorum animos dissidentes non etiam gravius exacerbat.

Aliter utique dicendum est de sacramento paenitentiae ex eo, quod idem est iudicium; nequit enim licite ecclesia subicere ideoque pro sanctitate sua non subicit homines iudicibus, quos constet non talibus sentiendi vel agendi principiis imbutos esse, ut secundum ea de peccatis, v. g. haeresis vel schismatis, recte iudicare possint. Hinc generatim quidem dissidentes ex defectu jurisdictionis sacramento paenitentiae valido destituuntur (cf. *Schouvaloff* l. c. Abt. 1. c. 3. n. 5. 8. 10; Abt. 2. n. 10), sed convenit excipere articulum mortis, in qua necessitate extrema quidquid ad hominem bonae fidei reddendum salvum ecclesia concedere valet, concedere etiam licebit; huc merito refertur declaratio *concilii trid.* (s. XIV. c. 7; *I*) 782; cf. supra n. 785. 786).

pag. 494 s. 580; *Hist.-poht. Blatter* 1. c.; *Hefele*, Concilieng. 2a, 17 ss. 527 ss; *Hettinger*, Fundamentaltheologie 2, §. 9. B. VI; *Pelesz* 1. c. 2, 146 ss. 744-756. 1788—792; *Nilies* 1. c. 1, de usu dogmatico testimoniorum ex libris liturg. ecclesiae orient, desumpt., et ad 2. jan., 16. jan., 18. febr., 12. mart., 13. april., 29. jun.; 2. c. 2. §. 2. de purgat, vel de process. Spiritus s. (cf. supra n. 72. 80. 87. 483. 486. 496. 995); *Kirchenlexikon** 3, 985 ss; 10, 1380 ss; *Kirchliches Handlexikon* 1, 1793 ss; *Pierling* 1. c.; *Palmieri Aurel.* 1. c., c. 1. n. 1. 2; c. 2. n. 1—3; c. 6. n. 1—4; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1877, 662 ss; 1880, 743 ss; 1894, 260 ss. 336 ss. 417 ss; 1909, 170 s; *Die katholischen Missionen* 1876, 111 s; 1885, 146. 187; 1886, 71 ss. 99 s; 1897, 84; 1899, 272 s; 1900, 176 ss; 1905, 179 s; 1906, 104 ss. 274 ss; *Slavor. litt. theol.* 1906, 273; 1907, 324 ss; *Theol.-prakt. Quartal-Schrift* 1909, 289 ss; *acta II. convent, velehrad.* pag. 65. 95 ss. 104 ss.

- 1472 *Proh, tertia pars min.* cf. n. 1458). Nimirum similia vel fortiora in sectas orientales haeticas minores saeculo V ortas intorqueri possunt. Primum enim in his non magis quam in dissidentibus aliis sanctitas miraculorum vel, quanta par est, vita virtutis sancta, sed potius egestas deserti spiritualis cernitur (cf. *Marshall* 1. c., c. 7. pag. 338 ss. 359. 366 s; c. 8. pag. 608 ss. 615 ss. 625; *Die katholischen Missionen* 1906, 73 ss. 207; 1908, 206 s. 270 s; 1910, 292; 1911, 7 ss). Deinde quamvis illae, videlicet divisae vel et contrariae, in unum colligantur, absolute in obscuritatem nimiam hominum et locorum coartatae, relative ad catholicos jam minimae comparent (recole n. 1455); insuper cum iisdem simul homines catholici sive ritus latini sive ipsorum rituum orientalium, nempe in rebus juris non divini, sed ecclesiastici mutabilis differentium, ut praeter graecos cum melchitis et maronitis armeni, syri, copti, chaldaei ecclesiae catholicae uniti inveniuntur, quorum numerus reversis etiam nuperrime tum ab haeresi monophysitarum ex parte jacobitis, armenis, coptis, tum nestorianis crevit (videas *Marshall* 1. c., c. 7. pag. 344 ss; c. 8. pag. 517 ss. 525. 532 ss. 545 s. 549 s. 604 s. 610 ss; *Kirchenlexikori-* 9, 1051 s; *Die katholischen Missionen* 1885, 191; 1900, 58 s. 93 ss. 227; 1901, 46. 72; 1903, 165. 186; 1904, 153 ss; 1905, 15 ss. 206 s; 1907, 35 ss. 50. 237; 1908, 85; 1909, 116.

Haereticorum orientis invenitur ecclesia non vera ex notis deficientibus. £\$9

142. 191; 1910, 57 ss. 243 s. 271 ss. 278; *IVerncr*, Katholischer Missions-Atlas; Katholischer Kirchen-Atlas; Orbis terrarum catholicus; *K. Streit*, Katholischer Missionsatlas; Statistische Notizen zum katholischen Missionsatlas; *La Gerarchia cattolica*}. Praeterea deest unitas; nam sicut nestoriani monophysitis opponuntur, ita monophysitae, prae illis jam evanescentibus soli quantenus conspiciendi, saltem in syros cum aliis, qui dicuntur cuncti a Jacobo Baradai episcopo edesseno angustius jacobitae, in armenos, in coptos cum abessiniis scissi sunt; adde, quod pro unitate ecclesiae universae genuina principio unitatis genuino haeretici memorati omnes manifesto carent; quale principium non fuit Nestorius episcopus merus constantinopolitanus, . cujus decessor celebrer *Chrysostomus* verbo et facto primatum successoris Petri haud ambigue agnoverat (n. 164. 500); neque principium tale exstitit sive Eutyches ipse primus auctor monophysitarum simplex archimandrita (cf. n. 501) sive Dioscorus haeresis eutychianae antesignanus patriarcha dumtaxat alexandrinus, cujus decessores magni *Dionysius*, *Athanasius*, *Cyrillus* tribunal romanum summum in ecclesia coluerant (n. 498. 499. 816); quemadmodum etiam devii armeni et jacobitae Aegypti, i. e., copti cum abessiniis, et Palaestinae ipsi saltem ad tempus errorem suum fassi unioni graecorum in concilio florentino accesserunt, nestoriani jam saeculo XIII cum ecclesia catholica aliquamdiu uniti erant (videsis *Pitzifios* l. c. p. 4. c. 7; *Marshall* l. c., c. 8. pag. 607; *Hefele* l. c. 7, 788 ss. 793 ss; *Kirchenlexikon**. 8, 1795 ss; 4, 1376 s; 3, 41 ss; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1903, 523 ss). Hinc denique nestoriani et monophysitae expertes apostolicitatis necessariae, pro potestate jurisdictionis quidem, perspicue cognoscuntur; eam enim accipere oportet a principio unitatis ecclesiae totius, unde secundum consuetudinem sectis illis priorem ipsi patriarchae orientis per sedem s. Petri romanam confirmabantur (resume n. 759—766), a qua alienati orientales haeretici similiter ac schismatici jugum non sane apostolicum principum temporalium subierunt; neque fides hominum istorum apostolica, utique immutabiliter ecclesiae servanda una, esse potest, quia non plene convenit ei, quam ipsi in concilio florentino vel ante uniendi professi sunt atque etiamnum in liturgia sua (cf. n. 72. 516; *acta II. convent, velehrad.* pag. 65) antiquitus

890 Ecclesia romana firmatur vera ex odio et amore et similitudine cum antiqua vera.

tradita et in canonibus adhuc retentis (n. 742. adnot. 2) profitentur, et eodem jure, quo revincunt nestoriani haereticos arianos ut adversos concilio nicaeno I, etiam ipsi ut adversi concilio ephesino revincuntur, et eodem jure, quo revincunt monophysitae haereticos arianos ut adversos concilio nicaeno I et nestorianos ut adversos concilio ephesino, etiam ipsi ut adversi concilio chalcedonensi revincuntur (ceterum vide *Pifzipios* l. c. p. 1. c. 12; p. 4. c. 7; *Dollinger* l. c. 162 s; *Marshall* l. c. pag. 608 s).

1473 5. Teste ipsa experientia ecclesiam romanam mali prae alia quavis odio habent nec nisi terrena sapientes deserunt, boni, si sunt ei juncti, diligendo tenent, sin sunt separati et de ea satius docti, vel etiam cum jactura terrenorum amplectuntur vel saltem attrahentem sentiunt. Atqui his cognoscitur ecclesia romana prae alia quavis portis inferi et mundo cum concupiscentiis invisita (cf. *Mat* 16, 18; Jo 15, 19; *1 Jo* 2,16), hominibus probis impulsu caelestis gratiae accepta, i. e., ecclesia vera Christi.

1474 6. Reapse comparatione facta nunc quidem ea pronuntianda est prae ceteris se offerentibus ecclesia unice vera, quae similior invenitur ecclesiae prioribus post Christum saeculis praecellentis, ecclesiae videlicet, in qua tot et tanti Patres sanctitate vitae aequae ac sapientia scriptorum instar lucis mundi effulgebant: nam aut ista fuit aut nunquam existit ecclesia Jesu Christi. Atqui similitudinem summam quandam ecclesia romana catholica prae se fert; idem enim conspicitur hodie in hac studium unitatis fidei ejusque ab antiquitate traditae, quod apud Patres vidimus (n. 1211 s. 1261ss. 1424—1428. 1446; eadem cura unitatis sacrorum vel communionis socialis, quae in ecclesia ab initio floruit (cf. n. 1205. 1217 s. 1269—1273); talis hierarchia, qualis ecclesiam primorum saeculorum administravit (cf. n. 431 ss); similes fructus et signa sanctitatis in hominibus virtutis omnis, etiam eximiae, vel martyribus vel aliis, in exsecutoribus consiliorum evangelicorum, in miraculis, ac quibus apologetae vetusti ecclesiae gloriati sunt (cf. n. 1323 ss. 1331—1334. 1338 s. 1343. 1447); amplitudo per orbem et contentio ampliandi compar ei, quae in ecclesia olim existit (cf. n. 1358-1361. 1448); sollicitudo successionis episcoporum rite continuandae tanta, quantam ec-

clesia jam avita habuit (cf. n. 1390 — 1399, 1449); conjunctio cum sede apostolica romana, sicut in principio a fidelibus custodita est (cf. v. g. n. 489. 984 ss. 493. 506); ne multa, ecclesia romana catholica hodierna pernoscitur esse eadem ut ecclesia antiqua in rebus majoribus quibusque, nempe divinitus essentialibus vel necessariis, cum differentiae, quatenus sunt in minoribus, ex potestate ecclesiae data disciplinae secundum locorum temporumque varietatem commutandae facile explicentur. E contrario coetus reliqui dignitatem ecclesiae Christi sibi tribuentes non aequae ecclesiam primaevam in elementis indicatis referunt, sed potius veterum sectarum diu exstinctarum exprimunt imaginem, sive in aliis sive in resuscitandis doctrinis ab antiquitate Christiana condemnatis et devictis, quod de protestantibus quidem *Bellarminus* contemplatus haereses pristinas ostendit (de conciliis et ecclesia l. 4. c. 9). Et vero praestantia ecclesiae romanae catholicae prae coetibus degeneribus adeo evidens est, ut acatholici ipsi interdum admirandi eam verbis magnificis extollant.¹⁾

B!|

|
|
r |
I
I
|
|
'
!h

I

7. Quandoquidem ecclesia, quae romana catholica nominatur, initio aut ecclesia Christi vera aut in ecclesia vera fuit,

1475

’) Ita sacculo superiore *Macaulay* iudicium celebratum illud protulit (Ausgewählte Schriften Bd III. Zu Ranke’s Geschichte der Papste): „Das Papstthum existirt noch, und nicht im Verfall. nicht als blosses Alterthum, sondern in Lebensfülle und jugendlicher Kraft. Noch heutigen Tages sendet die katholische Kirche bis zu den fernsten Weltenden Glaubensboten, die eben so eifrig sind, wie jene, welche mit Augustin in Kent landeten, und noch immer treten die Papste feindlichen Königen so muthig entgegen, wie Leo I Attila. Die Zahl ihrer Kinder ist grosser als in irgend einer friiheren Zeit. Die Eroberungen der romischen Kirche in der neuen Welt haben das, was sie in der alten einbiisste. mehr als ersetzt. Ihre geistliche Herrschaft erstreckt sich fiber die unermesslichen Landstriche. **die** zwischen den Ebenen des Missouri und dem Cap Horn liegen, iiber ein Gebiet, das in einem Jahrhundert wahrscheinlich eben so bevôlkert ist wie gegenwärtig Europa. Der Mitglieder ihrer Gemeinschaft sind sicher nicht weniger als hundertundfünfzig Millionen, wahrend es schwierig sein wuirde, fur alie andern christlichen Secten zusammen mehr als hundertundzwanzig Millionen nachzuweisen. **Xoch** tritt kein Zeichen hervor, welches andeutete, dass das Ende ihrer langen Herrschaft herannahe. Sie sah den Anfang aller Regierungen und aller Kirchen, die es gegenwürtig in der Welt giebt, und wir mochten nicht verbürgen, dass sie nicht auch das Ende von alien erlebte. Sie war gross und geachtet, ehe die Sachsen in England Fuss fassten, ehe die Franken den Rhein fiberschritlen, als die griechische Beredtsamkeit noch in Antiochien bliihtc und im Tempel von Mecca noch Gotzen verehrt wurden. Vielleicht besteht sie noch in ungeschwacher

I

'S

I
j l

'i
l;

ll

i
|

;

I

j

F1

llj

S93 Ecclesia romana vera ut nec corrupta nec separata; testimonia acatholicorum.

esse desivisset aut per corruptionem invalescentem in se ipsa, quamvis essentialiter tota ecclesia vera Christi, aut per separationem sui tamquam partis factam ab ecclesia aliqua, cui dignitas ecclesiae totius verae permansisset. Atqui casus prior

Kraft, wenn dereinst ein Reisender aus Neuseeland inmitten einer unermesslichen Wüstenei auf einem zertrimmten Pfeiler der Londoner Brücke seinen Standpunkt nimmt, um die Ruinen der Paulskirche zu zeichnen/

Sed etiam *Fairbairn* agnosticus ecclesiam catholicam sic describit (apud *Stimmrn aus Maria-Laach* 1906. 1, 178 ss): „Wenn der Vorzug, gleichzeitig die stätteste und die ausgebreitetste, die schmiegsamste und unbeugsamste kirchliche Organisation zu sein, genügte, um eine Kirche als die vollkommenste Verkörperung und Trägerin der Religion zu legitimieren, dann ist es unmöglich, die Ansprüche des Katholizismus zu bestreiten. Der Mann auf der Suche nach einer autoritativen Kirche kann nicht lange schwanken. Nimmt er einmal an, dass eine sichtbare und hörbare Autorität zum Wesen der Religion gehört, so bleibt ihm keine Wahl: er muss katholisch werden oder doch innerlich sich zur Kirche rechnen.“

„Die römische Kirche nimmt seinen Verstand mit unbesieglcher Logik gefangen und umfängt gleichzeitig seine Einbildungskraft mit unwiderstehlichem Zauber.“

Mit grossem Stolze sprechen ihre Söhne zu ihm: Sie allein ist katholisch, ist apostolisch continuous\ ist ehrwürdig, erhaben, sie allein ist die Kirche, die Christus gegründet. die seine Apostel aufgebaut und eingerichtet haben. Sie besitzt alle Attribute und Merkmale der Allgemeinheit, eine lückenlose apostolische Hirtenfolge, eine ununterbrochene Überlieferung, ein unfehlbares Lehramt, Einheit Heiligkeit, Wahrheit, ein unverletzliches Priestertum, ein heiliges Opfer, gnadenwirkende Sakramente.*

Die protestantischen Kirchen sind erst von gestern, ohne Autorität, ohne Wahrheit, ohne ein geistliches Mittleramt, das allein den Menschen mit Gott versöhnen kann; sie sind nichts als ein Schwarm sich bekämpfender Sekten, deren konfuses Stimmengewirr laut ihre eigene Unzulänglichkeit verkündet, deren hilflose Schwäche die Sünde des Schismas schon allein dadurch fast wieder gut macht. dass sie die Macht, Majestät und Einheit Roms um so glänzender hervortreten lässt.“

Im vollsten Gegensatz zu ihnen, steht die römische Kirche da, wo ihr Meister sie hingesezt, auf dem Felsen. ausgestattet mit allen Vorrechten und Machtbefugnissen. die er ihr gab, und unbesieglich trotzend den Pforten der Hölle.“

„Übernatürliche Gnadengaben sind ihr als Mitgift geworden, und das Wunder; das Wunder, das über ihrer Wiege wachte, das sie begleitete auf allen ihren Wegen durch die Jahrhunderte, und das auch heute noch nicht von ihr gewichen ist.“

„Sie ist nicht wie der Protestantismus: eine Konzession an den Geist der Verneinung, ein unheiliger Kompromiss mit der naturalistischen Weltauffassung.“

Alles an ihr ist positiv und übernatürlich (transzendent). Sie steht da als die Trägerin göttlicher Wahrheit, als Vermittlerin einer göttlichen Ordnung, deren

Ecclesia romana firmatur vora ut non corrupta; testimonium hominis acatholici. §93

est exclusus, cuin ecclesia Domini exitio corruptionis, in re scilicet essentiali, obnoxia esse nequeat (th. XII), immo secundum illud *Irenaei* (supra n. 1338) semper a Spiritu sancto servata juvenescat. Neque idem casus inde commendatur, quod sicut Lutherus de hac causa incertissimus haesit, ita universe

übernatürlichen Charakter sie dem Natürlichen gegenüber fest und unerschrocken aufrecht halt.¶

„Auch die Heiligen, ihr gehören sie an, und der Mann, den sie in ihren Schoß aufnimmt, darf ihrer vertrauten Gemeinschaft sich freuen, fühlt ihren Einfluss, nimmt teil an ihren Verdiensten und den Segnungen, die durch ihre Hände gehen. Ihr (der Heiligen) irdisches Leben machte die Vergangenheit der Kirche rahmwürdig, ihre Tätigkeit im Himmel knüpft das Sichtbare und Unsichtbare ineinander, trägt die Zeit empor zur Ewigkeit.“

„Die Heiligen ehren, heisst die Heiligkeit ehren, und indem die Kirche ihre Bühne anleitet, die Heiligen zu lieben, hilft sie ihnen, die Heiligkeit selbst lieb zu gewinnen.“

„Und die Väter, auch sie gehören ihr an; ihr galten deren Arbeiten, Leiden, Martyrien. Nur die Söhne der katholischen Kirche dürfen sprechen: Athanasius und Chrysostomus, Cyprian und Augustinus, Anselm und Bernhard. Thomas von Aquin und Duns Scotus sind unser, ihr Reichtum ist unser Erbe, zu ihren Füßen lernen wir kindliche Ehrfurcht und göttliche Weisheit.¶

„Aber so reich die Kirche an grossen Männern ist, noch reicher ist sie an Wahrheit, Ihr Gottesdienst ist ein erhabenes Sakrament, ihre Geheimnisse sind eine unergründliche Tiefe; verborgene Heiligkeiten und Bedeutungen umfassen hier den Menschen, Das sakramentale Prinzip umkleidet selbst die einfachsten Dinge, Handlungen und Riten mit einer geheimnisvollen und doch tief beglückenden Bedeutung, verwandelt jeden gottesdienstlichen Vorgang jetzt in eine göttliche Parabel, die von den tiefsinnigen Dingen Gottes spricht, jetzt in eine Brücke, auf welcher Gott sich gnadenspendend und tröstend zum Menschen herablässt und der Mensch hinwiederum voll Ehrfurchtsschauer und Reue, voll Hoffnung und Zuversicht Gott sich nähert.¶

^Symbole sind tiefer als Worte, sprechen, wo Worte versagen, machen Eindruck, wo Worte ihre Bedeutung verlieren, und darum lehrt die Kirche in Stunden heiligster Andacht durch Symbole Wahrheiten, die sonst keine Sprache auszudrücken vermag.¶

„Und doch weiss sie auch wieder besser als irgend jemand die klare Sprache der Vernunft zu reden; ihr gehören ja die Väter und grossen Theologen.“

„Für jede Schwierigkeit des Verstandes, des Herzens oder Gewissens hat sie nicht nur eine, sondern tausend Lösungen“; videlicet in re sacra difficili quacumque solutio idonea saltem una, modis quidem multis capacitati hominum multiplici accommodanda (cf. verba *Augustini* n. 328), pro munere divino ecclesiae nunquam deest; quippe verum vero repugnare nequit, unde, id quod agnosticus non percipit, difficultatibus illis mentis, cordis, conscientiae occurrendo ecclesia ostendere semper valet, pugnam veritatis naturalis cum revelata aut nullam esse lut, ubi de mysteriis in hac vita inaccessis agitur, non rite commonstrari. „Zarl-

fl

|r

891- Ecclesia romana firmatur vera ut non corrupta; testimonia acatholicorum.

in designando tempore corruptionis assertores inter aetatem apostolicam et concilium vaticanum mira discrepantia vagantur (cf. *Dollinger*, *Die Reformation* 3, 194 ss; *Hettinger*, *Fundamentaltheologie* 2, §. 9. B. V. 1). Praesertim quae a protestantibus praetenditur corruptela, eo incredibilior est, quo

fühlende Herzen, die sich mit dem harten Gedanken, dass allé ausserhalb der Kirche verloren gehen, nicht versöhnen können, weiss sie durch die Unterscheidung von dem Leibe und der Seele der Kirche, durch die Betonung der verschiedenen Arten und Stufen schuldiger Unwissenheit zu beruhigen und wandelt so die Hiirte Strenger Lehren in nachsichtige Milde“, non quasi doctrinam suam de ecclesiae necessitate reapse ut justo duriores mutando alia emolliat, sed quod sensum doctrinae semel in perpetuum traditae genuinum, a severitate nimia alienum pro hominibus sive indolis tenerioris sive ceteris explicat profitendo, ex ignorantia exsorte culpaе gravis conjunctionem penitus perfectam cum ecclesia ad salutem non requiri (cf. th. XI).

„Erheben sich Bedenken in Bezug auf die Unfehlbarkeit, sei es im Hinblick auf päpstliche Sünden und Fehlgritüe in der Vergangenheit, sei es in Riicksicht auf die freiheitlichen Strömungen der Gegenwart oder die Fortschritte der Zukunft, so findet sich unschwer ein Ausweg durch die Art der Interpretation und durch den Hinweis auf gewisse bekannte und berühmt gewordene konstitutionelle Beschränkungen“; nempe contra dubitationes detorquentes saepius monendum est, infallibilitatem neque cum vitae impeccantia confundi neque actionibus regiminis particularibus attribui, sed ad doctrinam de fide vel moribus ecclesiae universae peremptorie proponendam revocari (cf. th. XXIV—XXVII).

„Nur in der Kirche hat sich die Kasuistik zu einer Wissenschaft entwickelt, so vollkommen, dass sie fiir jeden wirklichen oder möglichen Gewissensfall eine Entscheidung und ein Heilmittel bereit hatu, eo utique, quod ecclesia se ducem pro actibus hominum quibuslibet ad sanctitatis et salutis finem dirigendis divinitus datam sola novit (cl. th. IX). „In ihren Schulen ist die Théologie ein vollkommen ausgebautes wissenschaftliches System geworden, das den Gehalt ihrer Lehren planmässig gegliedert, ihre rechtliche Grundlage erortert, ihr Dascin und ihre Ansprüche begründet hat.“

„Und so ist die katholische Kirche in einem ganz ihr eigentiimlichen Sinne nicht bloss eine kirchliche Institution, sondern eine Religion, ein System, geeignet, die Gwissen zu leiten. das Herz zu befriedigen, das praktische Verhalten zu regeln und die Beziehungen zwischen Gott und Mensch in befriedigender Weise festzusetzen.⁴

Ex animo *Soloviev* russus excellentiam divinam ecclesiae catholicae agnovit (cf. *Slavor. lift, theol.* 1907, 323 ss).

Testimonia alia splendida hominum acatholicorum, sive protestandum sive orientis, praebent *Die katholischen Missionen* 1900, 89 s; 1904, 22, ex quo loco altero *Nicodemus*, prius patriarcha hieros., declaravit; _Die vernünftigen Griechen wiinschen keineswegs den Untergang und Verfall des Papsttums herbei. Von tiefstem Herzensgrund tiehen sie zum Himmel, dass das einzige, unbesiegbare Bollwerk der Christenheit dem Ansturm der Feinde widerstehe. Würde das

Ecclesia romana firmatur vera ut nūn corrupta: testimonia acatholicorum. \$95

illam in artioribus sine pugna introductis, ut in onere operum bonorum, exsecutione consiliorum evangelicorum, confessione peccatorum, jejuniis, libertate per ecclesiam injuste diminuta, non in laxioribus ponunt. Qua de causa dissidentes orientis

Papsttum erliegen, so gingen zu gleicher Zeit auch alie andern christlichen Bekenntnisse im Strudel der Gottlosigkeit unter. Der Verfall des Kalholizismus wäre gleichbedeutend mit dem Tode der Orthodoxie. Der Protestantismus zerbröckelt immer mehr, der Bohrwurm des Liberalismus schwächt seine Kraft, und die Orthodoxie lost sich in verschiedene Nationalkirchen auf, Eine zusammenhängende Masse findet man nur im Katholizismus und diese Einheit verdankt er dem Papsttum. Das Papsttum verleiht also dem Christentum einzig seine Lebenskraft. Diejenigen, welche seinen Untergang herbeisehnen, wünschen, dass die Pforten der Hoile iiber die Kirche Jesu Christi triumphieren. Als ich in Jerusalem den theologischen Studien oblag, las ich eines Tages in der Zeitung, Pius IX sei aus Rom geflohen und habe in Gaeta eine Zuflucht gesucht. Ausser mir vor Freude meldete ich diese Neuigkeit einem mir befreundeten schon bejahrten Mönche. Zu gleicher Zeit gab ich meiner Hoflung Raum, bald das Ende des Papsttums zu schauen. Wie gross war aber mein Erstaunen, als ich meinen alien Freund traurig werden sah. ‚Mein Sohn‘, sagte er, ‚flehe zum Himmel, er möge den Papst in seine Bischofsstadt zurückführen. Bete, dass seine Leiden und Prüfungen nicht lange dauern.. Die Wolken, die sich iiber dem Stuhle von Rom ballen, verkünden auch uns einen unheilvollen Sturm und die Leiden des Papstes werden unsere eigenen Leiden.'"

Item ingenue *Jochumsson*, vir clarus in Islandia, asseveravit (ib. 1908, 250): „Alles, was man gegen die gebenedeite Mutter, die erhabene Kirche vorbringt, ist Unwahrheit, Liige, Verleumdng. Alles, was die katholische Kirche, diese Versammlung der Heiligen, predigt und lehrt, hat kein anderes Ziel als die Heiligung der Seelen."

His adde, quod de *Afiezaki Afasaharu*, scientiae comparativae religionum professore in Japonia, inter alia narratur (ib. 1910, 1): „Wie er in dffentlicher Versammlung aussprach, erscheint ihm die katholische Kirche als ‚die machtvollste, vollkommenste, grossartigste religiöse Organisation, welche die Menschheitsgeschichte kennc·'. ‚Das einzig wahre Christentum‘, so aussert er sich ein anderes Mal, ‚ist dasjenige, das sein Zentrum in Rom hat‘. Er meint, ‚dass die Religion der katholischen Kirche schon deshalb sich für Japan besonders empfehle, weil sie mehr als jede andere das Prinzip der Autoritat vertretel. An anderer Stelle spricht er mit Bewunderung von den Heiligen der katholischen Kirche, die so hoch iiber die gewöhnlichen Niederungen emporragten. Die, Welt bediirfe solcher Idcale hoher Sittlichkeit, zumal in unserer Zeit mit ihrein stark materialistischen Geprage. ‚Daher ist selbst fiir den Fortschritt der Gesellschaft die Heiligkeit ein notwendiges Elementl. Von diesem Standpnnkte aus betrachtet, erscheine ihm die romische Kirche bewunderungswiirdig, da in ihr das Streben nach hoherer sittlicher Vollkommenheit zumal im Ordnsleben eine so eifrige Pflege finde. Der stille Einfluss, der von ihr ausgehe, die Dienste, die sic der Gesellschaft leiste, seien unberechenbar."

Ecclesia romani firmatur vera ut orta nec corruptione nec separatione.

ipsi, praecipue synodo Hierosolymis a. 1672 habita (// 11, 179ss), sententias protestandum damnant, quin etiam homines jam ex concilio ephesino vel chalcedonensi oecumenico haeretici dogmata pleraque cum catholicis communia, ut imprimis hierarchiae cujusdam ideoque ecclesiae visibilis a Christo institutae, a primordio rei Christianae transmissa attestantur (videas *Walter*, Lehrbuch des Kirchenrechts aller christlichen Confessionen §. 24; *Marshall*, Die christlichen Missionen c. 7. pag. 367. 374 s; c. 8. pag. 490 s. 498 ss. 606 s); etsi alioqui orientales isti omnes indicia nimis manifesta corruptentis senectutis, non vigorem juvenilem ecclesiae romanae prae se ferunt. Sed non magis eligendo viam perniciiei alteram ecclesia romana catholica instar partis se ab ecclesia Christi vera separavit. Quae hypothesis est historice absurda, quoniam ne coetum quidem, a quo romana ecclesia discesserit, nedum nomen novum inde pro rei novitate adhaerescens vel circumstantias ullas discessionis talis, e more perhibentis desertores jam *Justini* (dial. cum Tryphone n. 35; *M* 6, 551), *Hegesippi* (apud *Eusebii* hist. eccl. 1. 4. c. 22; *M* 20, 379 ss), *Clementis alex.* (strom. 1. 7. c. 17; *M* 9, 547 ss), *Tertulliani* (de praescript. c. 30. 37; *M* 2, 42. 51; supra n. 534. 1391), *Chrysostomi* (in Act hom. 33. n. 4; *M* 60. 244 ss), perhibere possunt. Neque enim serio quisquam dixerit, ecclesiam catholicam ab hac illave secta haeretica vel schismatica quasi ecclesia vera defecisse, nisi forte inverso ordine recto negat, ecclesiam ipsam a parte mera aliqua relictam habendam esse eam, quacum manserit velut lapidum aedificii fundamentum, radiorum luminis centrum, ramorum arboris radix, rivorum aquae fons, membrorum corporis caput eousque indubitatum, i. e., episcopus romanus (revise v. g. supra n. 87. 129. 483. 487. 771. 991). Quocirca haereticos vel schismaticos temporis hujus pro similitudine quidem condicionis similiter ac veteres refutat *Clemens alex.* n. 1261), quod ab ecclesia catholica egressi conciliabula sua fecerint, objurgat *Tertullianus* (n. 1391), quod posterior nostra res non sit, immo omnibus prior sit, accusat *Cyprianus* (n. 1212), quod non nos ab illis, sed illi a nobis recesserint, deplorat *Augustinus* (n. 1345), quod tamquam sarmenta inutilia praecisa de vite ab ecclesia catholica exierint. Quid quod protestantes saltem Luthero duce sua sponte sunt

confessi, se ab ecclesia catholica sejungi (cf. *Dollinger* I. c. 200. 204. 215. 220. 244 ss), unde et afferrent criminationes, quibus justam esse secessionem propriam monstrarent? Ergo restat, ut ecclesia romana catholica sit ipsa ecclesia vera Christi.

8. Mine Patribus diserte idem est esse in ecclesia vera 1476 et esse in ecclesia catholica romana, i. e., pontifici romano juncta, sive expresse hunc appellant, sive antonomastice successorem Petri nominant; quo pertinent effata *Irenaei* (n. 489. coi. 984 ss), *Cypriani* (n. 488. 550), *Optati* (n. 236. 487. 1440), *Ambrosii* (n. 87. 550), *Epiphani*i (n. 528), ipsius *Pelagii* haeretici (n. 994), *Hieronymi* (n. 87. 550. 995), *Bonifatii I* (n. 487), *Augustini* (n. 70. 1365, cont. ep. fund.), *Eusebii doryl.* (n. 501), *Arnobii jun.* (n. 550), *Voconii* nunc conjectati (n. 994. adnot.), *formulae Hormisdæ* (n. 493), *Pelagii I* (n. 1394), *Gregorii M.* (n. 994. 1395), *Maximi* martyris (n. 102), *Theodori studitæ* (n. 645). Proinde intellegimus, sanctam ecclesiam vel sanctam ecclesiam catholicam, quam symbolis antiquissimis (Z>10 2. 6. 9. 14. 86) credere jubemur, reapse nullam dici aliam nisi aedificatam super successorem Petri pontificem romanum. Simul intellegimus, consentaneas dumtaxat explicationes articuli ejusdem esse formulas fidei eas, quibus credenda ecclesia romana catholica proponatur; qualis est professio fidei praescripta ab *Innocentio III* waldensibus (supra n. 367), a *Clemente VI* armenis (ib.), doctrina *Pii IX* (n. 374. 375), s. *officii romani* m. 1450); in ipso *concilio vaticano* ecclesia Christi ut sancta catholica apostolica romana ecclesia inducitur (s. III. c. 1; *D* 1631) vel romanus pontifex caput ecclesiae per totum orbem diffusae definitur (s. IV. c. 3; *D* 1672 ss); ubi et paratus fuit canon 13: „Si quis dixerit, veram Christi ecclesiam, extra quam nemo salvus esse potest, aliam esse praeter unam, sanctam, catholicam, et apostolicam romanam; anathema sit“ (Z 7, 577; cf. ib. 633 et *syllabi* errorum prop. 21; *D* 1569). Cui definitioni praeparatae congruit haec enuntiatio *Leonis XIII* de americanismo, 22. jan. 1899; 7?lv 1976): „Una unitate doctrinae sicut unitate regiminis eaque catholica est ecclesia: cujus quoniam Deus in cathedra beati Petri centrum ac fundamentum esse statuit, jure romana dicitur; „ubi enim „Petrus, ibi ecclesia.“ (Ambros.; supra n. 87). Quamobrem quicumque catholico nomine censi vult, is verba Hieronymi ad Damasum

\$98 Ecclesia credenda est catholica romana, neque obstat schisma magnum occident,

pontificem usurpare ex veritate debet: „Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tuae, id est cathedrae Petri, communione consocior: super illam petram aedificatam ecclesiam scio; . . . quicumque tecum non colligit, spargit' (ib.)“ Ex dictis dignitas divina ecclesiae catholicae romanae sensu quidem (n. 1451) declarato dogma fidei comperitur. Et vero erat dogma fidelibus ab initio secundum verba Domini credendum, ecclesiam tunc aedificatam super Petrum ipsam ecclesiam Christi esse; quod dogma, cum ex effatis Servatoris ecclesia aedificata super Petrum in successoribus suis vivum semper eadem perduraret, in ecclesiam determinatam quovis tempore praesentem cadere nunquam desinebat; sed ecclesia talis ab exordio hactenus continuata non est alia quam quae ex gentibus omnibus adhaerens successori Petri pontifici romano catholica romana nominatur. Nec quidquam impedit, quominus ecclesia, sicut per rationem atque revelationem legata Dei perhibetur (cf. n. 1195), ita pro potestate proponendae veritatis revelatae omnis etiam dogma fundamentale originis et indolis caelestis suae ipsa definiendo urgeat.

1477 9. Superest, ut dubitationibus quibusdam dissolutis thesis confirmetur.

a. Praecipua difficultas ex schismate magno occidentis provenit. Quid enim? Verene et quomodo per luctuosum illud tempus annorum ferme quadraginta (a. 1378—1417) ecclesia romana fuit una vel insuper catholica vel etiam visibilis? Licet respondere primum, ex demonstratis coetui nulli proprietates notasve ecclesiae genuinae necessarias jure majore adscribi posse quam coetui romano, proinde aut ecclesiam Christi veram periisse aut esse ecclesiam romanam; ergo, cum ecclesia sit perpetua, ecclesiam romanam etiam tempore schismatis unitate, catholicitate, visibilitate, sufficiente quidem pro ecclesia vera, praeditam fuisse. Cui responso indirecto evincenti saltem rem unitatis, catholicitatis, visibilitatis tunc retentae adjungimus directum, quo ipse modus unitatis, catholicitatis, visibilitatis perstantis explicetur.

1478 Et quidem unitatem conservatam theologi complures in eo cernere solent, quod christiani diversis summis pontificibus addicti seu differentes, quae vocantur, oboedientiae permanserint concordēs omnes in profitenda necessitate vel etiam

In schismate magno occidentis ecclesia una cum pontifice uno vero fuit. gqq

sincera voluntate unius pontificis romani legitimi tamquam capitis ecclesiae universae agnoscendi; unde error existeret tantum in facto vel persona, qui unitatem ecclesiae oboedientias illas continentis quadantenus obscuraret, non everteret. At opinionem talem cum principiis certis per hunc tractatum probatis conjungere non possumus ideoque unitatem minime obscuratam in eo collocamus, quod oboedientia una unius veri pontificis romani, exclusis ceteris, ecclesia Christi fuerit. Nam primum valet semper illud: „Ubi Petrus, ibi ecclesia“ (cf. supra n. 87), i. e. qui adhaerent re ipsa fundamento vel capiti ecclesiae vero, successori Petri genuino, romano pontifici legitimo, ii et ii soli in aedificio vel corpore ecclesiae re ipsa inveniuntur. Atqui romanus pontifex legitimus tempore uno eodemque non potest esse nisi unus. Deinde essentialem vidimus ecclesiae esse unitatem non tantummodo fidei vel sacrorum, sed et socialem ita, ut sit unum regnum (th. XXXI). Atqui oboedientiae per schisma variae nullam inter se servabant unitatem socialem, nec nisi minus proprie unius regni partes appellentur; quicumque enim pluribus supremis potestatibus plane independentem agentibus subiciuntur, non regnum unum, sed vere plura hic et nunc constituere intelliguntur. Praeterea cum supremae illae potestates etiam mutuo anathemate se ferirent, subjectum potestatis saltem non legitimae per sententiam ab homine in ipsum nominatim latam ex ecclesia est ejectum. Atqui ecclesiae membra non sunt illi, qui sequuntur caput quodpiam a corpore ecclesiae divisum. Insuper sectatores capitum diversorum ipsi inter se pugnant. Atqui coetus ex factionibus ejusmodi compositus non sapit unitatem socialem eam, quae est proprietas et nota ecclesiae Jesu Christi. Quin unitas etiam fidei in oboedientibus illis simul sumptis non florebat talis, qualis ecclesiae Christi convenit. Ne urgeamus, indolem legitimam pontificis romani, ut Urbani VI, esse factum dogmaticum, quod satis objective propositum ab ecclesia tota sit tenendum (cf. th. XXV), certe unitas in fide ecclesiae essentialis est consensus non qualiscumque, sed per principium conspicuum supremum unum tuto efficienda (th. XXXI). Atqui eatenus haec unitas aetate schismatis vigeat, quatenus communitas tantum dedita legitimo pontifici ecclesia Christi erat. Et re vera fieri etiam per

900 I» schismate magno occidentis ecclesia una cum pontifice uno vero fuit.

se poterat, ut unus ex duobus vel tribus illis pontificibus aliquid credendum definiret, reliquis aut nihil aut, cum unus tantum infallibilis foret, oppositum declarantibus; quo in casu, per dissensionem aut negativam aut positivam, ipsa unitas in rebus fidei amissa esset. Atqui membra ecclesiae, columnae et firmamenti veritatis, nunquam condicionis ejus esse possunt, cui periculum illud sit per se conjunctum.

479 Denique infirma sunt, quae contra hanc sententiam proferuntur. Nam quod oboedientiae omnes agnoscebant unicum non partis ecclesiae, sed ecclesiae universae caput, successorem s. Petri, legitimum episcopum romanum, videlicet in abstracto, hoc utique demonstrat, non fuisse schisma haeresi commixtum; minime autem probat, non fuisse schisma, quamvis merum, tamen verum, quod vere ab ecclesia separaret. Patroni argumenti talis rationem unitatis ecclesiae justam non habere vel unitatem aliquam in obligatione affirmata et voluntate sola existentem cum unitate actuali necessaria confundere videntur. Nimirum quisquis baptizatus infititur principium, pontifici romano vero adhaerendum esse, extra ecclesiam versatur ut haereticus sive formalis sive materialis. Neque tamen qui illud profitetur, jam est in ecclesia; potest enim, quamvis necessitatem adhaerendi credat, vel non adhaerere pontifici romano vero vel etiam adhaerere falso et sic est extra ecclesiam ut schismaticus, formalis quidem, si culpa propria a vero pontifice dissideat, materialis, si errore dumtaxat inculpato facti retineatur; quo errore posito ita re ipsa est disjunctus, ut voto bonae voluntatis cum vero pontifice et ecclesia jungatur, paratus scilicet re conjungi, simul atque illum noscat. Cui homini non est comparandus, qui magisterio ecclesiae adhaerens negat dogma, quod opinatura magisterio non doceri; nam hic alter in ecclesia manet, quia magisterio ecclesiae, principio unitatis fidei visibili legitimo concreto firmiter adhaeret, in quo agnito dogma quoque omne implicite confitetur; ex contrario homo prior extra ecclesiam existit, quia ipsi principio unitatis ecclesiae vero concreto non adhaeret, etsi se ei adhaerere putat. Proinde cum sententia nostra conciliatur, quod etiam in oboedientiis a corpore ecclesiae re disjunctis homines multi bonae fidei, immo valde sancti fuerint. Neque illi obstat, quod sacramentum

In schismate magno occidentis ecclesia nna nun cum pontifice pisanac seriei fuit. 90]

paenitentiae in oboedientiis praeposteris, excepto mortis articulo, invalidum exstiterit; ubi non difficultas major quam in schismate alio quolibet reperitur. Itaque maneat, in sola oboedientia pontificis legitimi ecclesiam tunc fuisse.

Porro quemnam habeamus pro legitimo pontifice, seu, H80 cum per leges electionis pontifices serierum singularum, a schismatis exordio duarum, deinde trium, percipiantur esse rationis paris, qualem seriem comprobemus? Imprimis ut non legitimam excludimus seriem incipientem demum a synodo pisana a. 1409, i. e., illum Petrum Philargi, qui se vocavit Alexandrum V, et successorem ejus Balthasarem Cossa, qui sibi nomen Joannis XXIII imposuit. Etenim series alterutra eorum, qui jam ab anno 1378 de pontificatu concertabant, legitima utique erat; proinde legitimus erat pontifex, qui tempore pisanae synodi vivebat, aut Gregorius XII sequens proxime Innocentium VII, remotius Bonifatium IX et Urbanum VI, aut Benedictus XIII (Petrus de Luna), successor Clementis VII (Roberti genevensis). Idque fatendum esset, etiamsi aemulus uterque pontifex dubius exstitisset; falsum enim est effatum pro dijudicanda hac ipsa controversia inventum: Papa dubius papa nullus (vide n. 590. adnot.). Sed pontifex legitimus, ut potestatem immediate a Christo Domino habens (th. XVIII), deponi auctoritate humana nequit; jure autem divino per delictum solius haeresis vel schismatis publicum dignitate excidit (cf. n. 589. adnot. ait.), cujusmodi vel haeresim vel schisma pontificis legitimi ridicule in eo posuerunt, quod ille pisanam synodum reiceret vel saltem facto pontificatus non dimiss articulum unitatis ecclesiasticae credendum pernegaret vel ab ecclesia tamquam fautor inveterati schismatis secederet; neque enim actis suis, sive prorsus prudenter atque recte sive minus recte, quidquam aliud nisi jura propria ipsius principii centriue unitatis vindicavit, neque ipse a fidelibus, sed fideles multi ab ipso discesserunt. Atqui pontifice legitimo auctoritatem suam retinente novus nullus pontifex locum habere poterat. Quarnobrem, seposita serie pisana, aut solum Urbanum VI residentem Romae cum suis successoribus ipsoque Gregorio XII, aut Clementem VII residentem Avenione cum Benedicto XIII romanum pontificem legitimum agnoscere oportet.

90^ In schismate magno occidentis ecclesia una cum pontifice residente Romae init.

1481 Legitimum autem fuisse Urbanum VI efficitur tam firmis argumentis, ut id pro explorato sit habendum. Enimvero huc refertur argumentum, quod historia suppeditat tum ex actu electionis in se ipso cum omnibus adjunctis considerato tum ex dictis et scriptis et actis subsequentibus publicis privatisque hominum aetatis illiusmet, ipsorum quoque et praecipue cardinalium eligentium et in his Koberti genevensis, sicut etiam cardinalium ceterorum adhuc Avenione commorantium; unde sufficiens libertas electionis clare noscitur (cf. pro hoc aliisve factis historicis deinceps commemorandis v. g. *Pastor*, *Geschichte der Pâpste* 14, 115 ss; *Hergenrother-Kirsch*, *Kirchengeschichte* 24, 807 ss); de qua eo minus dubitari potest, quod ipse metus gravis et injustus extrinsecus ad eligendam personam etiam determinatam per vim incussus electionem per se invalidam non reddit (cf. *IVernz*, *jus decretalium* 22, n. 581). Accedit argumentum theologicum, quod Urbanum VI per menses plures nomen catholicum totum haud dubie ut legitimum agnoscebat; in quo facto dogmatico ecclesia universa falli nequit (cf. th. XXV). Idem ut ex initio, ita ex fine schismatis colligitur. Nam pontifex certo legitimus ab omnibus est agnitus Martinus V cum suis successoribus. Atqui legitimus hic ita erat, si erat legitimus Gregorius XII proindeque decessor ejus Urbanus VI. Sane perperam asseritur, tunc pontificem successorem praeter voluntatem decessoris veri, ut incerti, ideo potuisse eligi, quod in necessitate tali potestas eligendi ipso jure naturali ad ecclesiam vel concilium generale devolveretur. At, nunc omissis aliis de papa dubio dictis, effugium hoc excluditur. Potestas eligendi pontificis aequae ac potestas ecclesiae universae supernaturalis est, quae a Christo servatore, non per merum jus naturae datur. Sed Christus dedit potestatem illam soli Petro ejusque successoribus (cf. n. 589). Hinc pontifex non est nisi qui a pontifice praecedente per se vel per electores a se approbatos designatur. Et vero aliter actum esset de potestatis summae apostolicitate, nempe potestatis Petro primo datae unius ejusdemque hereditariae velut per manus continua transmissione, quae requirit, ut potestas pontificis novi eligendi et electo potestatem summam a Deo conferendam exigendi ne praeter Petrum ejusve successorem in ecclesia exsistat, sed tamquam tradux potestatis summae

In schismate magno occidentis ecclesia una cum pontifice residente Romae fuit. 903

ab ipso pontifice decessore habeatur. Hoc posito cohaerentia inter indolem legitimam Martini V et Gregorii XII prae Benedicto XIII illo perspicitur. Quippe Benedicto pertinaciter se nunquam abdicante Gregorius pontificatui renuntiavit, facultate etiam plena concilio constantiensi facta electionis novae modo, qui placeret, perficiendae; unde Martinus a 23 cardinalibus assumptis ex omnibus oboedientiis et a 30 aliis praelatis doctoribusque nationum creari recte potuit. Sane *Joannes Dominici*, legatus Gregorii XII, haec in concilio constantiensi (s. XIV; *H* 8, 388) protulit: „Ego Joannes . . cardinalis, Ragusinus vulgariter nuncupatus, . . auctoritate ipsius domini nostri papae, quantum ad eundem spectat, ut praedicta (ecclesiastica) sancta unio, reformatio, et haereticae pravitatis extirpatio, Deo auctore, meliorem sortiantur effectum, et ut sub diversorum professione pastorum dissidentes Christiani in unitate sanctae matris ecclesiae et caritatis vinculo jungantur, istud sacrum concilium generale convoco, et omnia per ipsum agenda auctorizo et confirmo, juxta modum et formam, prout in litteris domini nostri . . plenius continentur/ Ubi simul vides, non omnes oboedientias ut in ecclesia consistentes exhiberi; quae et sententia illius synodi intellegitur, siquidem, „ut istae duae oboedientiae, videlicet illa quae profitetur Joannem XXIII olim fuisse papam, et illa quae profitetur dominum Gregorium XII esse papam, uniantur una alteri, et altera alteri jungantur sub capite Christo, u synodus „amodo has supradictas oboedientias conjunctas et unitas esse decernit et declarat in uno corpore Domini nostri Jesu Christi, et hujus sacri universalis concilii generalis⁴⁴ (ib. 389). Quibus aliisque praemissis alter Gregorii XII legatus haec pronuntiavit (ib. 399 s): „Ego *Carolus de Malatestis* . . sanctissimi domini nostri papae procurator, . . ut omnibus aperte pateat per effectum, quanta sinceritate, quantaque cordis affectione sacram unionem et redintegrationem Christianorum in unitate sanctae matris ecclesiae prosecutus fuit, prosequaturque per viam etiam renuntiationis inclusive, pure et libere et sincere procuratorio nomine ipsius sanctissimi domini nostri, domini Gregorii papae XII in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti renuntio et cedo expresse in his scriptis, realiter et cum effectum, juri, titulo et possessioni, quod, quem

901. In schismate occidentis ecclesia una cum pontifice vero et catholica permansit, et quam ipse habet in papatu; et resigno nomine praefati domini nostri papatum, et omne jus papatus, titulum et possessionem. quod, quem et quam habet coram domino nostro Jesu Christo, qui ecclesiae suae sanctae est caput et sponsus, in hac sacrosancta synodo et universali concilio, sanctam romanam et universalem ecclesiam repraesentante.^u Tandem Benedictus XIII vel potius Petrus de Luna a sua oboedientia et ipso sancto Vincentio Ferrerio est jam in perpetuum desertus; unde et contendit, ecclesiam catholicam seu arcam Noe esse in castello Pehiscola, quo sese receperat. Atqui hic ipse exitus ostendit, Petrum de Luna pontificem legitimum neutiquam fuisse; neque enim, quae est divina providentia et promissio. ecclesiae corpus totum a vero suo capite potest peremptorie separari, neque ecclesia catholica ad angulum Hispaniae quendam redigi.

1482 Verum enimvero si pacto explanato salva est ecclesiae unitas, qua ratione catholicitas servetur? Primum est notandum, historicos in hac causa nondum omnia desideranda protulisse. Etenim catholicitas per se multitudine ecclesiarum particularium et hominum fidelium orbis, non numero potestatum politicarum, universitatum scientiarum, insigniorum personarum metienda est. Atqui descriptione ista generalis societatum inter se per schisma divulsarum historici contenti fere sunt neque longius in particularia illa aperienda omnia descendunt, sive per defectum fontium sufficientium impediuntur, sive per negotii laborem et difficultatem deterrentur: quae difficultas etiam inde aucta est, quod saepe in iisdem regionibus episcopi oboedientiarum dissidentium versabantur. Nihilominus proportionem veram numerorum aliquatenus attingemus, si cura historicis in universum affirmamus, priore schismatis periodo, i. e., usque ad aetatem synodi pisanae stetisse paene cum Urbano VI ejusve successoribus Italiam, excepto regno neapolitano, Germaniam, Angliam, Britanniam minorem, Flandriam, Hungariam, Poloniam, Sueciam, Norvegiam, Daniam, diutius Lusitaniam, Roberti autem vel Petri de Luna fuisse studiosam Galliam, Hispaniam, Scotiam, Sabaudiam, plerumque regnum neapolitanum, semel atque iterum parumper Lusitaniam. Unde jam apparet oboedientia illa prior seu ecclesia Christi vera notabiliter amplior quam factio opposita, insuper interdum de-

minuta, quod ejus pars, praecipue Gallia, oboedientiae Petri de Luna ad tempus (a. 1398—1403) se subtraxit; similis scilicet fuerit secessio schismaticorum ac postea protestantium.

Deinde quidem, cum sub aetatem concilii pisani nonnulla 1483 regna, praesertim Gallia et Anglia, neutri pontifici se adhaerere déclarassent, periodo conventum illum subséquente videri possit major pars fidelium accessisse ad pseudopontificem pisanum Alexandrum V et Joannem XXIII; quippe Gregorio dicuntur permansisse tantum magna pars Italiae, Germaniae, regna septentrionalia, Petro de Luna Hispania, Scotia aliaeque minores quaedam regiones, reliquum se pisanis subjecisse. Verumtamen ne iterum inculcemus, latiore extensionem oboedientiae falsae historice probatam nondum accurate esse, id prorsus arbitramur, probatum iri nunquam talem, quae catholicitatis genuinae indolem comprehendat. Ea enim utsuppositam sibi postulat unitatem seu cohaerentiam cum principio unitatis non qualemlibet, sed firmam. Atqui historia talem conjunctionem firmam hominum fidelium cum fictis pontificibus a synodo pisana provenientiibus minime testatur, immo potius attestatur, fuisse eam non ex persuasione certa ortam, fuisse dubiis multis aegram et corrosam, fluctuantem, ad resiliendum pronam. Huc spectat, quod pisani congregati ita se gesserunt, quasi potestati suae ipsi minime fiderent sibique ipsi animos addere vellent; eodem spectat anceps ratio ipsius quoque concilii constantiensis erga pontifices oppositos eorumque sectatores, etiam sub oboedientia pseudopontificis Joannis adhuc Constantiae praevalente; spectat et ipsa facilitas, qua idem pontifex a cunctis est abjectus, spectant diserta testimonia; exemplo sit confessio *Petri de Altiaco*, cardinalis cameracensis, qui quamvis oboediret Joanni XXIII, haec ipsi constantiensi synodo proposuit (7/ 8, 220 s): „Prima conclusio. Licet concilium fuerit legitime et canonice convocatum, rite et canonice celebratum, et duo olim contendentes de papatu juste et canonice condemnati, et electio domini Alexandri 17 fuerit canonice et rite facta, et dicta electio ab illis, qui fuerint in dicto concilio, fuerit legitime et canonice accepta, prout haec omnia tenet obedientia domini nostri papae Joannis XXIII, tamen duae obedientiae duorum contendentium probabiliter tenent contrarium, in qua opinionum diversa

906 I" schismate maguo occidentis ecclesia una catholica et risibilis permansit

et adversa varietate non sunt minores difficultates juris et facti, quam ante concilium pisanum erat de justitia duorum contendendum. Ex quo sequitur secunda conclusio, quod sicut ante concilium pisanum ad evitandum difficultates juris, et facti, et prolixitatem, et dilationem pacis ecclesiae, tunc acceptata fuit ab omnibus Christi fidelibus, et laudata via cessionis amborum contendendum, sic et nunc trium contendendum de papatu, similiter autem (aut?) majori ratione acceptanda est et laudanda." Oboedientia vero erga pontificem legitimum sicut ab initio firma erat, ita firma facile remanere poterat, cum rationes meliores et omnino solidae pro ipsa semper essent.

U84 Postremo quid, si monstrarentur post synodum pisanam tot fideles jam de pontifice genuino dubitantes a Gregorio XII recessisse, ut firmiter perseverantes soli ad ecclesiam vere catholicam constituendam non sufficerent, seu ut omnes fere non quidem pontificem legitimum penitus vel definite repudiarent, id quod pro indole infallibili ecclesiae fieri non potest, sed in incerto essent vel meris opinionibus quadantenus probabilibus ducti huic illive praetendenti tamquam pontifici supremo adhaererent? Censemus, etiam in casu tali, parum adhuc perquisito, relinqui nobis viam nodi expediendi. Sane potest evenire, ut cathedra romana etiam per aliquot annos vacet neque ideo una catholica ecclesia tunc desinat; ita jam antiquitus post Marcellinum sedes apostolica per annos duos, menses sex vel amplius vacavit (cf. *R* ad a. 304). Atqui annos illos dubii suppositi universalis, a synodo pisana a. 1409 incipientes, ut non nimis multos, merito liceret comparare atque computare cum tempore reapse subséquente cathedrae post cessionem pontificis legitimi a. 1415—1417 vacantis; ut enim ecclesia pastore summo carens exspectat ejus electionem, sic et ecclesia moraliter universa de pastore suo dubitans exspectaret ejus sufficientem certamque propositionem; quae proinde ecclesia Christi vera in casu pontificis pro catholica saltem agnitione non satis promulgati ex ipsis quoque haesitantibus tamquam membris coalesceret.

1485 Et visibilitas ecclesiae, quae a visibilitate capitis dependet? Haec certe aderat satis, gradu majore vel minore, per stadium schismatis prius idque multo diuturnius, quemadmodum ex ar-

In schismate magno occidentis ecclesia sal visibilis mansit; ea semper una fuit. 907

gumento primo alterove paulo supra pro Urbani VI electione recta jam prolato facile inferri potest. Quodsi multi, praesertim loco vel tempore remotiores, fallaciis hominum potentium iniquorum fide simpliciore primitus susceptis et deinceps hereditariis de pontifice vero discernendo sine sua culpa sunt decepti, id factum est per accidens; unde exsisterent homines materialiter tantummodo schismatici, sicut et hodie tales schismatici vel haeretici multi sint. Altero quidem stadio schismatis, inducto fere a concilio pisano, ut quod pontificem legitimum accusaret peccati notorii schismatis et haeresis divinitus ab ecclesia excludentis, offusae utique sint tenebrae majores. At si potest sine visibilitatis ecclesiae jactura aliquamdiu sede vacante esse caput nullum, cur non possit esse aliquamdiu caput minus manifestum? Ceterum haec obscuritas qualiscumque a tempore synodi pisanae habitae a. 1409 non durabat nisi ad a. 1415 vel 1416, ubi per spontaneam abdicationem pontificis legitimi, Gregorii XII, per voluntariam debitamque submissionem Balthasaris Cossa, per evidentem et absolutam divisionem corporis ecclesiae a Petro de Luna sedes apostolica aperte jam vacare coepit. Quae cum sint ita, ecclesia catholica romana funesto illo aevo schismatis visibilitatem vere sibi propriam minime deperdidit. Quin potius ex hac ipsa periculosissima omnium procellarum contemplatori diligenti claritate mira id elucet, ecclesiam catholicam romanam Christo protegente esse eam, quam portae inferi nunquam sint victurae.

b. Sane immerito ecclesia romana carere unitate requi- H86 sita eo dicitur, quod saepius haereticos vel schismaticos in se ipsa continuerit. Etenim vere haeretici vel schismatici tantum ii sunt, qui principium unitatis fidei vel communionis in auctoritate summa ecclesiae positum reiciunt, sive diserte negando vel nolendo, sive facto, v. g. rejectionis veritatis ab ecclesia ad credendum sibi firmiter propositae et ut talis certo cognitae (cf. n. 1254 s), et hi ipsi haeretici vel schismatici, quamdiu non sunt satis publici, in ecclesiae membris recte numerantur (th. XXXIV). Sed quotquot haeretici vel schismatici in ecclesia existentes proferuntur, aut principium unitatis modo nullo vel nondum publico infitiabantur, aut membra ecclesiae minime habebantur. Ita Cyprianus in controversia

90S Solutis dubiis ecclesia romana semper una, catholica, sancta vindicatur.

de baptismo solum edicto pontificis romani, quod directe erat disciplinae, restitit, auctoritatem sacram summam ipsam non abiecit (cf. n. 1007). Porro acacianos auctoritate sedis apostolicae palam repudiata extorres ab ecclesia judicatos esse, ostendit formula Hormisdæ, qua discidium extinctum est (cf. n. 493). Similiter occidentales ii. qui concilio constantinop. II publice repugnabant, extra ecclesiam versati sunt, postquam concilium illud oecumenicum et peremptorie capitula tria dam-nans, proinde concilio chalcedonensi haud adversum, satis compererunt (cf. n. 1021). Neque Patres francofordienses aliive improbantes concilium nicaenum II aliter intra ecclesiam con-stiterunt, quam quod hoc concilium imaginibus sacris adora-tionem supremam et absolutam decrevisse et confirmatione ultima pontificis romani vacare putaverunt (cf. n. 1027). Postea quicumque in Gallia concilium florentinum non agnoverunt oecumenicum, quae indoles oecumenica per se est merum fac-tum dogmaticum (cf. n. 884), eatenus in ecclesia manserunt, quatenus res ipsas a concilio definitas non manifesto negarunt. Gallicani auctoritatem plenam pontificis romani saltem ut con-juncti cum corpore episcoporum ceterorum fassi sunt; etsi vero ante concilium vaticanum contenderunt, non esse illam in pontifice romano etiam solo, hanc tamen doctrinam credita simul necessitate absoluta adhaerendi successori Petri vi sua exuerunt. Tandem janseniani ab initio non extra ecclesiam vagati sunt, quod non aperte se fidei ecclesiae opposuerunt, praesertim prout directe non veritatem revelatam, sed expli-cationem sensus Jansenii recusarunt, quam ipsam ab ecclesia infallibiliter posse fieri ex fide parum constitit (cf. n. 885.897. 918 ss). Sicut autem haeretici vel schismatici publici non ec-clesiam diviserunt, sed ipsi se ab ecclesia manente una divi-serunt, ita fragmentis minoribus vel majoribus abscissis eccle-siae magnae catholicitas salva semper apparuit, etiam tem-pore ariano, de quo supra (n. 1370) diximus.

14»7 C. Neque efficacius sanctitas ecclesiae romanae catholicae ex malefactis variis impugnatur. Quae nihil convincunt, nisi demonstrantur vere esse facta et vere esse mala et juste im-putari ecclesiae vel magistratui sacro, non civili, et contineri factis non simplicibus vel prorsus particularibus, sed mala ec-clesiae sive doctrina universalis sive lege universalis vel con-

suetudine obtinente vini legis universalis et quidem lege mala pro adjunctis loci vel temporis ejus, quo lex vel consuetudo vigeat. Atqui nullum de ecclesia dicitur malefactum, in quod momenta enumerata omnia concurrere probentur. Sic cultus sanctorum, sacrarum imaginum vel reliquiarum, peregrinationes, usus indulgentiarum, alia locis propriis commonstrantur per se bona. Item per se bonum est tribunal inquisitionis, quo ecclesia de haeresi vel haereticis judicet, quamquam olim societas civilis poenis canonicis poenas proprias addebat (cf. th. XIX; *Dollinger*, Kirche und Kirchen 50 s; *Hergenrother*, Katholische Kirche und christlicher Staat c. 11. 12; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1877, 154 s; 1879, 548 ss; 1891, 363 ss; *Stimmen aus Maria-Laach* 1909. 2, 290 ss. 412 ss). Nec quidquam mali in eo invenitur, quod Innocentius VIII per bullam „Sùmmis desiderantes“ a. 1484 jurisdictionem inquisitorum quorundam in Germania ad magiam pertinere declaravit (cf. *Hergenrother* ib. c. 11. n. 41 ss; *Janssen*, Geschichte des deutschen Volkes Bd 8, 3. III; *Pastor*, Geschichte der Pâpste Bd 3, 1. VI; *Zeitschrift für kath. Theol.* 1885, 162 s; 1891, 715; 1900, 586). Praeterea lex prohibens faenus ipsum moderatum juste pro aetate ea data est, qua pecunia per se sterilis nondum communiter condicionibus adventiciis frugifera evaserat; attamen etiam tunc licuit sine labore proprio ex pecunia percipere utilitatem vel modis aliis justis, ut emptione censuum, contractu societatis atque contractu trino, vel titulis extrinsecus accedentibus, ut periculo sortis, poena conventionali, damno emergente seu lucro cessante. Haud dubie in adhibenda instituta quamvis per se bona abusus irrepserunt et delicta pontificum et fidelium aliorum acciderunt; at his contra doctrinam vel legem ipsius ecclesiae perpetratis dumtaxat ecclesiae dogma confirmatur, quo etiam peccatores membra ecclesiae esse possunt (th. XXXII), non sanctitas ecclesiae detrahitur (cf. n. 1326), unde obtrectatoribus recte opponitur illud *Augustini* (de moribus ecclesiae catholicae c. 34. n. 76; 71/ 32, 1342): „Nunc vos illud admoneo, ut aliquando ecclesiae catholicae maledicere desinatis, vituperando mores hominum quos et ipsa condemnat, et quos quotidie tanquam malos filios corrigere studet.“

Conclusio

fit definitione ecclesiae reali.

Thesis XL. Idealis definitio ecclesiae apta haec colligitur: Ecclesia est societas, in qua sola homines, potentia quidem omnes, conjuncti professione fidei Christianae et communione sacrorum a Christo institutorum sub regimine infallibili vicarii summi pro Christo, pontificis romani, et episcoporum ei adhaerentium ad sanctitatem vel salutem aeternam supernaturalem ideoque gloriam Dei tendunt.

Demonstratio, Realis definitio, perfecta quidem, ea est, quae explicat elementa omnia, quae rem intrinsecus constituunt et ita in specie quadam collocant. Atqui talis jure habetur definitio ecclesiae proposita. Nam ecclesia intrinsecus constituta vere est societas (th. II ss), etsi ut supernaturalis (th. X) cum societatibus naturalibus tantum analogice analogia, quae vocatur inaequalitatis merae, convenit. Societati velut generi proximo additur differentia ultima commemoratis per definitionem elementis ceteris ecclesiam intrinsecus constituentibus, quae fini ecclesiae proprio supra (th. IX) exposito respondent. In his est ecclesiae necessitas, quod ea sola ad sanctitatem et salutem hominum et consentaneam gloriam Dei ducit (th. XI); est catholicitas saltem potentiae et perpetuitas, quod ecclesia homines in potentia omnes, etiam aetate qualibet futuros, respicit (th. XXXVI XII); est unitas fidei, sacrorum, socialis (th. XXXI); est apostolicitas ex ipso regimine vicarii summi pro Christo, pontificis romani, cui ut successori Petri principis successores apostolorum reliqui, episcopi, adhaerent (th. XIII ss. XXXVII); est infallibilitas in doctrina et disciplina universali (th. XXIV ss) et sanctitas pro vi sanctificante et salutifera (th. XXXV); est visibilitas, quod elementa nominata complura visibilia sunt (th. XXX). Haec intelleguntur omnia, quae ecclesiam intrinsecus constituunt (cf. n. 1177); illa ipsa eam in specie quadam collocant, immo cum capite uno visibili etiam numero unam exhibent. Insuper definitio prolata inde commendatur, quod per eam membra ecclesiae facile cognoscuntur (cf. n. 1308). Eidem

definitiones aliae pleniores quidem et praevio *Bellarmino* (de conciliis et ecclesia l. 3, c. 2) usitatae plus minusve accedendo congruunt neque proprie repugnant nisi quae sententiis de ecclesia refutatis innituntur. Denique ea est tam certo vera; quam est explorata notio definitionis realis et essentialia ecclesiae per hunc tractatum constant.

Corrigenda et addenda.

Vol. I.

- 1439 Pag. 16 infra lin. 7. 8 pro «sanctificatur» lege «sanctificantur».
- P. 18 infra 1. 10 post verbum „erit” adde: Eadem auctoritas vocatur societatis forma sensu latiore, forma quidem, quod per eam materia, multitudo hominum, determinatur, ut sit una vel societas, sensu latiore, quod auctoritas est causa interna efficiens, cum causa interna formalis vel forma societatis sensu presso sit ipsa conjunctio in appetitione finis per usum conspirantem mediorum posita; finis autem, ut determinans unitatem tamquam causa finalis ideoque externa, sensu latissimo forma societatis dicitur.
- P. 46 infra 1. 6 loco «hujus» lege „prioris”.
- P. 69 supra 1. 6 post „artem” adde „saepius”.
- P. 155 infra 1. 3 post „v. g.” lege continuo *nDamasum . . .*.
- P. 159 infra 1. 13 post „In rem” adde „videas dicta inferius (n. 1367 s) et locum *Irenaei* ultimum (n. 1338) cum *Zeitschrift für kath. Theol.* 1895. 377 ss.— Sic et”
- P. 219 infra 1. 6. pro „celebrantur*” lege «celebrantur».
- P. 264 supra 1. 16 pro «studiosissima» lege «studiosissima».
- P. 307 supra 1.8 adde: Haec quidem omnia ex sententia satis communi de fide salutari dicta sunt. Attamen videtur explicatio etiam commodior dari posse; quam opportune alias proferemus.
- P. 352 supra 1. 19 post «primos» adde „ex hellenistis quidem”.
- P. 389 supra 1. 15 adde: Ceterum de hoc testimonio *Irenaei* infra (n. 984ss) accuratius agemus.
- P. 395 infra 1. 19 lege simpliciter: ib. c. 21 (J/ 2, 1025)
- P. 415 infra 1. 8 post priora verba adde: Cf. *Zeitschrift für kath. Theol.* 1902, 356 s. 394 s. **M**
- P. 416 supra 1. 2 adde: — Praeterea videas *Zeitschrift für kath. Theol.* 1901, 565.
- P. 449 infra 1. 9 post „*Augustinus*” adde: vel qui ex dicendis (n. 994 adnot.) potius habetur jam *locontus*, episcopus alius aevi saeculi V. **TfIB**

I'. 487 infra 1. 5 adde: Sic utique dicendum erat usque ad constitutionem Az .V „Vacante sede apostolica" recentius promulgatam, per quam crimen simoniae denuo dainnatum electioni validaе in posterum non obstat.

Vol. IL

P. 19 infra 1. 5 pro „qualibct" lege „qualilibet".

1490

P. 69 supra 1. 15 adde: Congruit, quod nuperrime *Pius X* in epistula 26. dec. 1910 ad archiepiscopos orientales data „compertum" esse dicit „ecclesiae minime competere jus circa ipsam sacramentorum substantiam quidpiam innovandi".

P. 75 supra 1. 17 pro „sacramentum, ministrare" lege „sacramentum ministrare".

P. 76 supra 1. 5 pro „ecclesiae, confectio" lege „ecclesiae, vel casu necessitatis, confectio".

P. 83 infra 1. 1 pro „ensui" lege „sensui".

P. 131 infra 1. 15 pro „exordium-" lege „exordium,".

P. 131 infra 1. 14 pro „sacer," lege „sacer-".

supra 1. 3 pro „sel" lege „vel".

P. 173 infra 1. 9 adde: ; 1910, 424 ss.

P. 176 infra 1. 16 ante „Propius" insere; Et iterum ille (ib. c. 12; Z/ 1, 387): „Sancta et magna et generalis synodus sanctorum patrum Nicaeae congregatorum, per beatum et sanctum Osum episcopum civitatis Cordubae in Hispania, tenentem locum episcopi romani, cum praedictis ejusdem sedis presbyteris, altero ipsum interpretante dixit; Divinitas non est una persona, ut judaei existimant, sed tres personae vere subsistentes, non solo nomine . ." Congruunt alia (ib. c. 27. 36; H 1, 423. 451).

P. 176 infra 1. 14 ante „Consimiliter" insere: Et denuo (hist, arian. n. 42; ^/25,743): „Hic (Hosius) et synodis praeesse solet, ejusque litteris ubique omnes obtemperant. Hic nicaenam fidem edidit (Z&i#iro).u Quocum conferatur hoc *Sulpicii Severi* de Hosio (hist. sacr. 1. 2. n. 40: M 20, 152): „Nicaena synodus auctore illo confecta habebatur".

P. 177 supra 1. 1 ante „—" insere: Accedit de Silvestro praesidente testimonium *liturgiae graecae* (n. 995).

P. 180 supra 1. 4 adde: *Stimmen aus Maria-Laach* 1909. 2, 503 ss.

P. 187 infra 1. 7 pro „e" lege „De".

P. 193 infra 1. 13 pro „qualiscumque" lege „qualicumque".

P. 228 supra 1. 4 post „1589" adde: incarnationis dominicae, i. c., 1590. 1491

P. 229 infra I. 7 ante „Etiam" adde; Potius apparet constitutio Sixti V certo non promulgata ex studiis, quae interim *Le Bachelet* impendit (Bellarmin et la bible sixto-clémentine); a quo proferuntur cum aliis testimonia Bellarmini, Pauli V, P. Azor asseverantium, bullam non esse promulgatam. Nec contrarium demonstrat *Baumgarten* (Die Vulgata sixtina von 1590 und ihre Einführungsbulle) urgendo notationem inscriptam bullae originali de promulgatione 10. april. 1590 facta; quae anticipationem scribi potuit, ut jam Azor indicat, et deinde oblivione perperam relinqui. Etiam si autem promulgatio facta ponitur, non comprobatur ita eadem perfecta esse, ut constitutio vim legis obtineret. Sane per litteras suas Sixtus voluit artare homines Italiae intra menses quattuor, ceteros intra menses

octo a die publicationis numerandos, termini isti temporis videntur quidem referri ad partem disciplinarem solam; etenim ratio minoris vel majoris dilationis pro usu editionis, requirente comparationem multitudinis sufficientis exemplarium, et pro exercitio poenae ecclesiasticae, supponente notitiam jam communem legis, clara est, qualis non se offert pro parte bullae dogmatica, unde valde mire officium ipsum fidei obiectivum tot menses suspenderetur. Insuper tenor clausulae, quo intra menses quattuor vel octo pontifex homines perinde vult artare, ac si praesentes litterae cuilibet personaliter fuissent intimatae, cogitationem suggerit fori non tam fidei coram Deo quam externi, in quo renilens nemo amplius a pontifice pro scientia praesumpta legis punituro per ignorantiam se excuset. Nihilominus res non omnino certa est; nam dilatio etiam fidei praestandae in se non repugnat, quia lex fidei ut omitti, sic condicione termini dari potest, ante quem non valeat; quapropter dijudicatio quaestionis tandem ex voluntate pontificis non ad liquidum manifesta pendet. Porro si pontifex menses saltem quattuor a die promulgationis in proposito perseverasset, utique lex fidei ex se ligans omnes sive definitio absoluta exstisset. Enimvero voluit Sixtus diserte italos intra menses quattuor litteris suis praesentibus simpliciter vel totis obligare, obligatione scilicet eadem ac reliquos intra menses octo, differentia qualibet praeter terminum temporis exclusae; eo ipso ex verbis bullae itali intra quattuor menses obstricti essent imprimis ad editionem Sixti sine ulla dubitatione authenticam censendam, i. e., ad assensum fidei ecclesiasticae, deinde ad disciplinam fidei tali respondentem in editione pro authentica et indubitata adhibenda, postremo ad decreta subiecta de typographis et poenis ecclesiasticis sancientibus observanda; atqui lex fidei est ex indole sua propria universalis; ergo quamvis non ex verbis bullae, tamen ex natura rei lex fidei intra quattuor menses cum italibus adaeque reliquos obstrinxisset et retardatio obligationis ulterior pro his ad partem solum disciplinarem bullae pertinuisset. Hinc non est fas opponere, homines extra Italiam per Sixtum obligari intra menses octo; nempe obligationem ex littera bullae intra menses octo incumbentem ita pontifex affirmat, ut officium fidei quidem aliunde, ex natura rei, citius existens minime neget. Quibuscum congruit, quod locutio pontificis peremptoria non necessario dirigitur immediate ad ecclesiam universam (cf. n. 1072). Verumtamen propositio, quae supponatur, legis ante terminum validitati pro Italia ipsa praestitutum saltem abrupta ex dictis intellegitur.

P. 237 supra 1. 17 pro „Ses“ lege „est“.

■ ■

P. 242 supra 1. 7 pro „XXV1II“ lege „XXXV1II“.

P. 263 infra 1. 10 pro „roneos“ lege „roneas“.

. ;

P. 266 supra 1. 9 pro „id . . solum“ lege „ideo solum“⁴.

P. 266 supra 1. 10 pro „. . de“ lege „fide“.

P. 266 infra 1. 4 pro „. . jam“ lege „ut jam-“.

P. 271 infra 1. 9 pro „cu“ lege „cum“⁴.

. S11

P. 403 infra 1. 5 pro „^νπάοχπ . . carne,“ lege „ὁζτ«ο/ι/Γ . . carne“^{*}.

P. 412 infra 1.19 pro „accidensa lege „accidentia“.

P. 423 supra 1. 17 post „1179 ss“ adde; cf. *Basilii M.* ep. 204. al. 75. ad neocaesarienses n. 6; J/ 32, 754.

.A· I

P. 429 supra 1. 5 post „413 ss“ adde: *Slavor. lift, theol.* 1908, 137 ss, ubi innocentia etiam plena Liberii illustratur.

P. 431 intra 1. 13 pro „Servatori-“ apertissime⁴ lege „Servatoris“⁴.

I'. 468 infra). 11 post „1589“ adde: incarnationis dominicae, Le., 1590.

I*. 189 infra 1.2 post „eliain“ adde; *Gregorius* // (ad Leonem imper, ep. 2. 1492 de sacris imag.; // 4, 15): „Non sunt imperatorum dogmata, sed pontificum . . (Jucmadinodum pontifex introspiciendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque imperator in ecclesias introspiciendi, et electiones in clero peragendi, neque consecrandi, vel symbola sanctorum sacramentorum administrandi, sed neque participandi absque opera sacerdotis. Sed unusquisque nostrum in qua vocatione vocatus est a Deo, in ea maneat . . Imperatores qui pie cl in Christo vixerunt, ecclesiarum pontificibus obedire minime recusarunt, nec eos vexarunt“. — Tum accipiat : |

P. 556 supra 1. 11 ante „ecclesiae“ adde „tantum“.

P. 572 supra 1. 8 post „infitiatur“ adde: Commode interim prodiit epistula *Pii X* (ad episcopos Galliae, 25. aug. 1910), ex qua Leo **XIII** damnavit opinionem, a populo principibus committi imperium dumtaxat revocabile ita, ut potestas summa penes populum maneat. Ibidem verba Leonis appellata sic vertuntur: „11 importe de le remarquer ici; ceux qui président au gouvernement de la chose publique peuvent bien, en certains cas être élus par la volonté et le jugement de la multitude, sans répugnance ni opposition avec la doctrine catholique. Mais si ce choix désigne le gouvernant, il ne lui confère pas l'autorité de gouverner; il ne délègue pas le pouvoir, il désigne la personne qui en sera investie*. Hac versione etiam pronius esset principatum conferendum intellegere non ex collectis singulorum juribus pro homine aliquo conflandum, sed quomodocumque dandum et ita sententiam propriam nostram confirmare. Sed praeter rationes supra allatas obstat ea, quod sensu illo admisso pontifex prius rejecisset dationem principatus a populo faciendam omnem, deinde unam quandam peragendam per mandatum, et prius improbasset doctrinam ipsorum scholasticorum, tum demum commentum proprium pseudophilosophorum, quod parum probabile habebitur. Insuper Pius X diserte illud enuntiatum consilio tantum eo profert, ut meram delegationem potestatis ex philosophia falsa positam excludat; nam cum memorasset conatum delegationis saltem ita affirmandae, ut potestas ad delegatos adseendens in populo a Deo esset, jam inducturus sententiam controversam decessoris sui dicere pergit: „Mais outre qu'il est anormal que la délégation monte, puis qu'il est de sa nature de descendre, Léon **XIII** a réfuté par avance cette tentative de conciliation de la doctrine catholique avec l'erreur du philosophie.“

P. 612 supra 1. 9 pro „romanum“ lege „romanorum“.

P. 622 infra 1. 17 ante [^]*Irenaeus** adde: [^]*Melito* sardianus, qui (ex *Eusebii* hist. eccl. 1. 4. c. 26; *M* 20. 392) *πὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ*, de ecclesia scilicet una, scripsit,“.

P. 765 supra 1. 18 ante „Alexander“ pone: In fragmento *περὶ τῇ ἀγίᾳ (ἐκκλησίᾳ*, quod adseribitur *Anthimo* nicomed. episcopo et martyri a. 302 (apud *Mercati*, Note di letteratnra biblica e cristiana antica; Roma 1901, 95 ss), hanc legimus nominis catholici explicationem, nunc a me ex graeco versam: „Sicut est unus Deus et unus Filius Dei et unus Spiritus sanctus, ita unus homo a Deo et unus mundus factus est, et una catholica et apostolica ecclesia et unum baptisma per totum mundum existit . . Una igitur catholica et apostolica ecclesia est per totum orbem, quae fidem ab apostolis acceptam usque adhuc conservat; catholica autem dicta est, quia per totum mundum diffusa existit ^{4^} *ἰσθται ὁῖότι καὶ Ρολον ἰον κύαμον κτχυμένη νπάρχῃ*) . . Haereses autem neque ab apostolis

acceperunt neque a discipulis eorum vel horum successoribus episcopis (quoniam non vocarentur haereses, haereses enim ideo nominantur, quod assumunt aliquid proprium, *ἀπὸ τοῦ ἰδίου* et hoc sequuntur), neque rursus ubique sunt, sed locis valde brevibus circumscriptae, ubi valuit diabolus aliquos seducere. unde nec catholicae nominantur quae ab iis sunt ecclesiae . . . Sciendum autem etiam hoc, simulatque aliqui recederent rebellantes contra ecclesiam et apostolicam praedicationem, statim seductos ab iis etiam nomen haeresiarchae abscindentis nactus esse amisso nomine sanctae, catholicae et apostolicae ecclesiae, quae eos enutrivit."

P. 812 infra 1. 13 ante „Neque“ insere: Cf. etiam *Medlycott*, India and the Apostle Thomas; *Heck*, Hat der heilige Apostel Thomas in Indien das Evangelium gepredigt?; *Dahlmann*, Die Thomas-Legende und die ältesten historischen Beziehungen des Christentums zum fernen Osten im Lichte der indischen Altertumskunde.

P. 833 infra 1. 8 pro „Tunc“ lege „Tunc“.

P. 855 supra 1. 1, ubi agitur de *Heimbucher*, pro „Kirchel“ lege aKirchew.

P. 885 infra 1. 3 pro „adaugandamu lege „adaugendamu.

